TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

YASAMA DÖNEMİ
28

YASAMA YILI
4

SIRA SAYISI: 287

ÇOCUKLARIN SUÇA SÜRÜKLENMESİNE YOL AÇAN NEDENLERİN TÜM BOYUTLARIYLA İNCELENEREK KORUYUCU VE ÖNLEYİCİ MEKANİZMALAR GELİŞTİRİLMESİ İLE ÇOCUKLARIN TOPLUMSAL YAŞAMA ETKİN KATILIMLARININ SAĞLANMASI İÇİN YAPILMASI GEREKENLERİN BELİRLENMESİ AMACIYLA KURULAN MECLİS ARAŞTIRMASI KOMİSYONU RAPORU

TEMMUZ 2026

Not: Bu Sıra Sayısına; elektronik ortamda
https://www.tbmm.gov.tr/yasama/komisyon-raporlari
internet adresindeki sorgu sayfası üzerinden erişilebilmektedir.

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER i
TABLOLAR LİSTESİ xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ xvi
RESİMLER LİSTESİ xvii
KISALTMALAR LİSTESİ xviii
TERİMLER LİSTESİ xxi
KOMİSYON BAŞKANININ SUNUŞU 1
ÖNERGE METİNLERİ 5
TAKDİM YAZISI 24

KOMİSYONUN KURULUŞU VE ÇALIŞMALARI

A. MECLİS ARAŞTIRMASI ÖNERGELERİNİN KONUSU VE ÖZETİ 25
B. KOMİSYONUN KURULUŞU, GÖREV SÜRESİ VE KOMİSYON ÜYELERİ 27
C. KOMİSYON ÇALIŞMA SÜRECİ HAKKINDA USUL VE ESASLAR 30
D. KOMİSYON ÇALIŞMALARI SÜRECİ 31
D.1. Komisyonda Yapılan Toplantıların Konusu, Bilgi Alınanlar ve Tutanaklar 31
D.1.1. 10.12.2025 Tarihli Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtip Seçimi 31
D.1.2. 16.12.2025 Tarihli (1'inci) Toplantı 31
D.1.3. 06.01.2026 Tarihli (2'nci) Toplantı 32
D.1.4. 07.01.2026 Tarihli (3'üncü) Toplantı 32
D.1.5. 08.01.2026 Tarihli (4'üncü) Toplantı 33
D.1.6. 15.01.2026 Tarihli (5'inci) Toplantı 33
D.1.7. 21.01.2026 Tarihli (6'ncı) Toplantı 33
D.1.8. 22.01.2026 Tarihli (7'nci) Toplantı 34
D.1.9. 04.02.2026 Tarihli (8'inci) Toplantı 34
D.1.10. 10.02.2026 Tarihli (9'uncu) Toplantı 34
D.1.11. 12.02.2026 Tarihli (10'uncu) Toplantı 35
D.1.12. 17.02.2026 Tarihli (11'inci) Toplantı 35
D.1.13. 25.02.2026 Tarihli (12'nci) Toplantı 36
D.1.14. 26.02.2026 Tarihli (13'üncü) Toplantı 36
D.1.15. 03.03.2026 Tarihli (14'üncü) Toplantı 36
D.1.16. 05.03.2026 Tarihli (15'inci) Toplantı 37
D.1.17. 11.03.2026 Tarihli (16'ncı) Toplantı 37
D.1.18. 24.03.2026 Tarihli (17'nci) Toplantı 37
D.1.19. 25.03.2026 Tarihli (18'inci) Toplantı 38
D.1.20. 31.03.2026 Tarihli (19'uncu) Toplantı 38
D.1.21. 01.04.2026 Tarihli (20'nci) Toplantı 39
D.2. Çalışma Ziyaretleri, Yerinde İncelemeler ve Diğer Faaliyetler 39
D.2.1. 05.02.2026 Tarihli İçişleri Bakanlığı Çalışma Ziyareti 39
D.2.2. 18.02.2026 Tarihli Ankara Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ile Ankara Çocuk Eğitimevi Çalışma Ziyareti 40
D.2.3. 20.02.2026 Tarihli İstanbul Gaziosmanpaşa Çalışma Ziyareti 40
D.2.4. 21.02.2026 Tarihli İstanbul Sancaktepe Çalışma Ziyareti 41
D.2.5. 13-14.03.2026 Tarihli Gaziantep Çalışma Ziyareti 42
D.2.6. 26.03.2026 Tarihli Millî Eğitim Bakanlığı ile MESEM Çalışma Ziyareti 42
D.2.7. 07.04.2026 Tarihli Diyanet İşleri Başkanlığı Çalışma Ziyareti 43
D.2.8. 08.04.2026 Tarihli Adalet Bakanlığı Çalışma Ziyareti 44
D.2.9. 10.04.2026 Tarihli İstanbul Sancaktepe Çalışma Ziyareti 44
D.2.10. 11.04.2026 Tarihli Sakarya Çalışma Ziyareti 45
E. KOMİSYONDA GÖREVLENDİRİLENLERİN LİSTESİ 46
F. KOMİSYONA SUNULAN RAPORLAR VE BELGELER 47
G. KOMİSYON ÜYELERİNCE SUNULAN ÖNERİLER/ÖNERGELER 49

BİRİNCİ BÖLÜM
SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR: KAVRAMLAR VE İLKELER

1.1 TANIMLAR VE KAVRAMLAR 50
1.1.1 Çocuk ve Çocukluk Kavramı 50
1.1.2 Çocuk Suçluluğu 52
1.1.3 Çocuk Adalet Sistemi 55
1.1.4 Çocuk Adalet Sisteminin Temel İlkeleri 57
1.1.5 Hak Temelli Yaklaşım ve Çocuk Adaletinde Temel İlkeler 58
1.2 ANALİTİK ÇERÇEVE: SOSYO-EKOLOJİK YAKLAŞIM VE RİSK/KORUYUCU FAKTÖRLER 66
1.2.1 Kuramın Temel Çerçevesi: İç İçe Geçmiş Sistemler 68
1.2.2 Risk Faktörlerinin Sınıflandırılmasındaki Katkısı 71
1.2.2.1 Parçalı Açıklamalardan Bütünleşik Bir Sınıflandırmaya 71
1.2.2.2 Sistem Katmanlarında Risk Birikimi ve Kesişimsel Dezavantajlar 73
1.2.2.3 Koruyucu Faktörlerin Görünür Kılınması 75
1.2.3 Müdahale Düzeyinin Belirlenmesindeki Katkısı 77
1.2.3.1 Tanıdan Müdahaleye: Sistem Katmanlarının Hedeflenmesi 77
1.2.3.2 Değerlendirme Aracı Olarak Ekolojik Perspektif 79
1.2.4 Yaklaşımın Sınırlılıkları ve Tamamlayıcı Boyutlar 80

İKİNCİ BÖLÜM
SOSYO-EKOLOJİK DÜZEYLERE GÖRE RİSK FAKTÖRLERİ VE KOMİSYON ÇALIŞMALARI KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN BİLİMSEL ARAŞTIRMALARIN ÖZET BULGULARI

2.1 SUÇA SÜRÜKLENMENİN NEDENLERİ: SOSYO-EKOLOJİK DÜZEYLERE GÖRE RİSK FAKTÖRLERİ 84
2.1.1 Bireysel ve Psikolojik Risk Faktörleri 84
2.1.2 Ailevi Risk Faktörleri 99
2.1.3 Okul ve Akranlarla İlişkili Risk Faktörleri 121
2.1.3.1 Düşük Akademik Başarı 121
2.1.3.2 Olumsuz Okul İklimi 122
2.1.3.3 Zayıf Okul Bağlılığı, Devamsızlık ve Okul Terki 122
2.1.3.4 Okuldaki Disiplin Uygulamaları 123
2.1.3.5 Etkisiz/Olumsuz Okul-Aile İletişimi 124
2.1.3.6 Olumsuz Akran Gruplarıyla Etkileşim 124
2.1.3.7 Akran Zorbalığı 125
2.1.4 Mahalle/Toplum Düzeyindeki Risk Faktörleri 125
2.2 TÜRKİYE'DE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARA İLİŞKİN TEMEL GÖSTERGELER 127
2.2.1 Çocuğun Yaşı ve Cinsiyeti 128
2.2.2 Aile Yapısı ve Sosyo-Ekonomik Göstergeler 131
2.2.3 Eğitim ve Okul Göstergeleri 133
2.2.4 Klinik ve Psikolojik Göstergeler 136
2.2.5 Suç Türleri ve Tekrarlayıcı Suç Davranışı 139
2.2.6 Yerleşim Yeri, Göç ve Çevresel Faktörler 141
2.3 KOMİSYONUN GERÇEKLEŞTİRDİĞİ BİLİMSEL SAHA ARAŞTIRMALARI VE ÖNE ÇIKAN SONUÇLAR 144
2.3.1 Çocuk Hükümlü / Tutuklu Profili Araştırması 145
2.3.1.1 Araştırma Evreni ve Örneklem 145
2.3.1.2 Bulgular 145
2.3.1.2.1 Ailenin Suçla İlişkili Olabilecek Özellikleri 147
2.3.1.2.2 Aile ve Arkadaş Çevresinde Suçla İlişkili Olabilecek Özellikler 147
2.3.1.2.3 Çocukların Tutuklu/Hükümlü Olmalarına Neden Olan Faktörler 148
2.3.2 Çocuk Hâkim ve Cumhuriyet Savcıları Araştırması 149
2.3.2.1 Çoktan Seçmeli Sorulara İlişkin Anket Sonuçları 150

2.3.2.2 Uygulamadaki Sorunlara İlişkin Anket Sonuçları 152
2.3.3 Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü Uzman Personel Araştırması .. 155
2.3.3.1 Giriş 155
2.3.3.2 Çocukların Suça Sürüklenmesinde Risk Faktörlerine Dair Bulgular 155
2.3.3.3 Çocukların Suça Sürüklenmesini Önlemede Koruyucu Faktörlere Dair Bulgular 156
2.3.3.4 Suça Sürüklenen Çocuklarla Çalışırken Yaşanan Güçlüklere Dair Bulgular 157
2.3.3.5 Çocukların Suça Sürüklenmesinin Önlenmesi İçin Yapılması Gerekenlere Dair Bulgular 159
2.3.3.6 Genel Değerlendirme 161
2.3.4 Sakarya - Madde Kullanan Çocukların Ebeveynleriyle Yapılan Odak Grup Çalışması 162
2.3.4.1 Giriş 162
2.3.4.2 Çocukların Madde Kullanımına Başlama Süreçleri 162
2.3.4.2.1 Başlangıç Yaşı ve Süreç 162
2.3.4.2.2 Başlamaya Yol Açan Temel Faktörler 163
2.3.4.2.3 Koruyucu Faktörlere İlişkin Bulgular 165
2.3.4.3 Ailelerin Yaşadığı Temel Sorunlar 165
2.3.4.3.1 Psikolojik ve Duygusal Yük 166
2.3.4.3.2 Şiddet ve Güvenlik Riski 166
2.3.4.3.3 Sosyal Damgalanma 166
2.3.4.3.4 Ekonomik Yük 166
2.3.4.3.5 Hukuki ve Kurumsal Süreçlerde Zorluklar 166
2.3.4.3.6 Sistemsel ve Yapısal Sorunlar 167
2.3.4.3.6.1 Erken Uyarı ve Önleme Eksikliği 167
2.3.4.3.6.2 Tedavi Sistemine Erişim Sorunları 167
2.3.4.3.6.3 Rehabilitasyon ve Sonrası Eksiklikler 167
2.3.4.3.6.4 Ceza Adaleti Sistemiyle İlgili Sorunlar 167
2.3.4.3.6.5 Maddeye Erişimin Kolaylığı 168
2.3.4.4 Ailelerin Politika Yapıcılardan Beklentileri 169
2.3.4.4.1 Zorunlu ve Uzun Süreli Tedavi 169
2.3.4.4.2 Erken Müdahale Mekanizmaları 169
2.3.4.4.3 Rehabilitasyon ve Sosyal Uyum 169
2.3.4.4.4 Sabıka ve Gelecek Politikaları 169
2.3.4.4.5 Kolluk ve Adli Sistem İyileştirmeleri 170
2.3.4.4.6 Madde Arzının Azaltılması 170
2.3.4.4.7 Ailelere Yönelik Destek Mekanizmaları 170
2.3.4.5 Sonuç ve Genel Değerlendirme 171
2.3.5 Sakarya MESEM Odak Grup Çalışması 172
2.3.5.1 Giriş 172
2.3.5.2 MESEM'lerin İşlevleri ve Olası Sorunlarına Dair Bulgular 172
2.3.5.3 Değerlendirme ve Politika Perspektifi 173
2.3.5.3.1 MESEM'lerin "Koruyucu Mekanizma" Olarak Sınırları 173
2.3.5.3.2 Denetim Mekanizmalarının Kritik Önemi 173
2.3.5.3.3 Sosyo-Ekolojik Risklerin Yoğunlaşması 174
2.3.5.4 Genel Değerlendirme ve Çıkarımlar 174
2.3.5.5 Öğretmen Görüşlerine Göre Çocukların Suça Sürüklenmesi ile İlişkili Faktörlere Dair Bulgular 174
2.3.5.6 Politika Analizi ve Yapısal Değerlendirme 177
2.3.5.6.1 Erken Uyarı ve Müdahale Mekanizmalarındaki Boşluklar 177
2.3.5.6.2 Okul Temelli Koruyucu Sistemlerin Güçlendirilmesi İhtiyacı 177
2.3.5.6.3 Aile Odaklı Sosyal Politikaların Güçlendirilme İhtiyacı 177
2.3.5.6.4 Çevresel Risklerin Yoğunlaştığı Alanlara Yönelik Hedefli Müdahale İhtiyacı 177
2.3.5.6.5 Kurumlar Arası Entegrasyon Eksikliği 177
2.3.6 Ankara Siteler MESEM Odak Grup Çalışması 178

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MEVZUAT VE POLİTİKA PERSPEKTİFİ

3.1 ÇOCUKLAR İLE İLGİLİ ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER VE STANDARTLAR 183
3.1.1 Uluslararası Metinler Işığında Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi (1924'den günümüze) 183
3.1.2 Çocuğun Uluslararası Hukukta Himaye Altındaki Varlık Olarak Ele Alınması (1924-1959) 186
3.1.3 Çocuğun Evrensel Hak Rejimi İçinde Tanımlanması (1948-1966) 188
3.1.4 Bölgesel Denetim Mekanizmaları ve İçtihat Yoluyla Standartlaşma (1950 Sonrası) 190
3.1.4.1 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) 191
3.1.5 Özel ve Teknik Bir Rejimin İnşası (1985-1990) 196
3.1.6 Bağlayıcı Uluslararası Sözleşme Rejiminin Kurulması (1989 ve Sonrası) 207
3.1.6.1 Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 207
3.1.6.2 Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Komitesi 216
3.1.6.3 BM Çocuk Hakları Komitesi Genel Yorum No. 24 (2019) 217
3.1.6.4 Avrupa Konseyi "Çocuk Dostu Adalet Rehberi" (2010) 220
3.1.7 Çocuk Adaletinde Risk Odaklı Özel Rejimler (2000 ve Sonrası) 223
3.1.7.1 Lanzarote Sözleşmesi 224
3.1.7.2 Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Sözleşmesi 227
3.1.7.3 BMÇHS Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmasına İlişkin İhtiyari Protokol 228
3.1.7.4 BMÇHS Çocuk Satışı, Çocuk Fuhşu ve Çocuk Pornografisine İlişkin İhtiyari Protokol 228
3.1.8 Uluslararası Metinlere Bütüncül Bakış 229
3.2 ADLİ SÜREÇ AKIŞI VE KRİTİK TEMAS NOKTALARI 231
3.2.1 Kolluk Aşaması 232
3.2.2 Soruşturma (Savcılık) Aşaması 233
3.2.3 Kovuşturma (Yargılama) Aşaması 235
3.2.4 İnfaz Aşaması 238
3.3 ULUSAL MEVZUAT 242
3.3.1 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 242
3.3.2 Kanunlar 243
3.3.2.1 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu 243
3.3.2.1.1 Çocuğun Tanımı 243
3.3.2.1.2 Çocuklar Hakkında Gözetilen Temel İlkeler 244
3.3.2.1.3 Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler 244
3.3.2.1.4 Kuruma Başvuru 246
3.3.2.1.5 Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararı Alınması 247
3.3.2.1.6 Acil Korunma Kararı Alınması 247
3.3.2.1.7 Bakım ve Barınma Kararlarının Yerine Getirilmesi 247
3.3.2.1.8 Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbiri 248
3.3.2.1.9 Akıl Hastalığı 248
3.3.2.1.10 Çocuklar Hakkında Soruşturma Yapılması 248
3.3.2.1.11 Çocuğun Gözaltında Tutulması 248
3.3.2.1.12 Çocuğun Büyüklerle Birlikte Suç İşlemesi 248
3.3.2.1.13 Çocuğun Nakli 249
3.3.2.1.14 Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi 249
3.3.2.1.15 Çocuğa Adli Kontrol Uygulanması 249
3.3.2.1.16 Tutuklama Yasağı 249
3.3.2.1.17 Duruşma 249
3.3.2.1.18 Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması 250
3.3.2.1.19 Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu 250
3.3.2.1.20 Hâkimlerin Atanmaları 250
3.3.2.1.21 Cumhuriyet Savcılığı Çocuk Bürosunun Görevleri 250
3.3.2.1.22 Kolluğun Çocuk Birimi 251
3.3.2.1.23 Görevlilerin Eğitimleri 251

3.3.2.1.24 Sosyal Çalışma Görevlileri 251
3.3.2.1.25 Sosyal İnceleme Raporu 251
3.3.2.1.26 Denetim Altına Alma Kararı 252
3.3.2.2 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu 253
3.3.2.2.1 Çocuğun Tanımı 253
3.3.2.2.2 Yaş Küçüklüğü 253
3.3.2.2.3 Sağır ve Dilsizlik 255
3.3.2.2.4 Azmettirme 255
3.3.2.2.5 Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar 255
3.3.2.2.6 Hapis Cezasının Ertelenmesi 255
3.3.2.2.7 Belli Haklardan Yoksun Bırakılma 256
3.3.2.2.8 Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri 256
3.3.2.2.9 Suçta Tekerrür ve Özel Tehlikeli Suçlular 256
3.3.2.2.10 Dava ve Ceza Zamanaşımı 256
3.3.2.2.11 Önödeme 257
3.3.2.3 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu 258
3.3.2.3.1 Yakalama ve Gözaltı 258
3.3.2.3.2 Tutuklulukta ve Adli Kontrol Geçecek Süre 260
3.3.2.3.3 Müdafinin Görevlendirilmesi 260
3.3.2.3.4 Duruşmanın Zorunlu Kapalılığı ile Duruşmanın Düzen ve Disiplini 260
3.3.2.3.5 Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi 261
3.3.2.3.6 Uzlaşma 261
3.3.2.3.7 Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması ve Diğer Usuller 262
3.3.2.4 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ve Diğer Kanunlardaki İlgili Hükümler 263
3.3.2.4.1 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun 263
3.3.2.4.1.1 Çocuklar Bakımında Ceza İnfaz Kurumlarının Türleri 263
3.3.2.4.1.2 Çocuk Hükümlülerin Çalıştırılması 264
3.3.2.4.1.3 Çocuk Hükümlüler Hakkında Uygulanabilecek Disiplin Tedbirleri 265
3.3.2.4.1.4 Çocuk Hükümlüler Ödüllendirme, Hediyeleri Kabul ve Nakil 266
3.3.2.4.1.5 Öğretimden Yararlanma ve Ziyaret 267
3.3.2.4.1.6 Denetimli Serbestlik, Adli Para Cezalarının İnfazı ve Koşullu Salıverilme 268
3.3.2.4.1.7 Özel İnfaz Usulleri ve Tutuklama Kararının Yerine Getirildiği Kurumlar 270
3.3.2.4.2 Diğer Kanunlar 270
3.4 POLİTİKA BELGELERİ VE STRATEJİLER 271
3.4.1 Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028) 271
3.4.2 Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2023-2028) 273
3.4.3 İnsan Hakları Eylem Planı (2021) 274
3.4.4 Yargı Reformu Stratejisi Eylem Planı (2025-2029) 275
3.4.5 Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028) 276

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KURUMSAL YAPI, HİZMET MODELLERİ VE UYGULAMALAR

4.1 TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN ÇOCUK HAKLARI VE KORUNMASINDAKİ ROLÜ 278
4.1.1 Yasama Organı Olarak TBMM'nin Çocuk Haklarındaki Rolü ve Yasal Değişiklikler 278
4.1.2 Bir Denetim Mekanizması Olarak TBMM Komisyonları 279
4.1.2.1 İhtisas Komisyonları Bünyesinde Yapılan Çalışmalar 280
4.1.2.1.1 İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Çocuk Hakları Alt Komisyonu 280
4.1.2.1.2 Dilekçe Komisyonu ve Akran Zorbalığı ile Mücadele 281
4.1.2.1.3 Dijital Mecralar Komisyonu 281
4.1.2.2 Meclis Araştırma Komisyonları 282
4.1.2.2.1 2000 Sonrası Çocuklara İlişkin Meclis Araştırma Komisyonlarının Tarihsel Gelişimi 282

4.1.3 Çocuk Haklarının İzlenmesi ve Politika Geliştirme Mekanizmaları....284
4.1.3.1 TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi....284
4.1.4 Bütçe Hakkı: "Çocuğa Duyarlı Bütçeleme" ve Finansal Denetim....285
4.1.5 Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK) ve Çocukların Hak Arama Bilinci....286
4.2 ADALET SİSTEMİ BİLEŞENLERİ....287
4.2.1 Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri....287
4.2.2 Adli Görüşme Odaları....288
4.2.3 Çocuk Görüşme Merkezleri....289
4.2.4 Çocuk Adalet Merkezleri....290
4.2.5 İhtisas Mahkemeleri ve Cumhuriyet Başsavcılığı Çocuk Büroları....290
4.2.6 Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ile Çocuk Eğitimevleri....291
4.2.7 Çocuk İzlem Merkezleri....292
4.3 KOLLUK YAPILARI VE YERİNE GETİRİLEN GÖREVLER....292
4.3.1 Emniyet Genel Müdürlüğü....292
4.3.1.1 Çocuk Birimlerinin Kuruluşu....294
4.3.1.2 Personel Durumu....294
4.3.1.3 Hizmet İçi Eğitimler....294
4.3.1.4 Toplam Nüfus ve Çocuk Nüfusu İstatistikleri....294
4.3.1.5 SSÇ Sayısının Toplam Şüpheli Sayısına Oranı....295
4.3.1.6 Güvenlik Birimlerine Gelen Getirilen Çocuk Sayısı....295
4.3.1.7 Yürütülen Faaliyetler ve Projeler....296
4.3.1.7.1 Çocukların Eğitim Süreçlerinin Güvenliğine İlişkin Koruyucu ve Önleyici Hizmet ve Tedbirlerin Artırılmasına Yönelik İş Birliği Protokolü....296
4.3.1.7.2 Çocuk Koruma Kanunu Kapsamında Koordinasyon Toplantıları....296
4.3.1.7.3 Okullardaki Risk Analiz Çalışmaları....297
4.3.1.7.4 Okul Yöneticisi Görüşmeleri....297
4.3.1.7.5 Ülke Geneli Eş Zamanlı Denetimler....298
4.3.1.7.6 Okul Çevresi Denetim Sayıları....298
4.3.1.7.7 Trafik Denetimleri....298
4.3.1.7.8 Trafik Projeleri....298
4.3.1.7.9 Okullarda Bilgilendirme Çalışmaları....299
4.3.1.7.10 Güvenli İnternet Kullanımına Yönelik Çalışmalar....299
4.3.1.7.11 Kayıp Alarmı Projesi....299
4.3.1.7.12 Çocuk ve Gençler Sosyal Koruma ve Destek Programı (ÇOGEP)....299
4.3.1.7.13 Mevsimlik Tarım İşçiliği Projesi....300
4.3.1.7.14 Çocuklar Güvende Ekipleri....300
4.3.1.7.15 Bağımlılıkla Mücadele....300
4.3.1.7.16 Sanal Ortam Güvenliği....301
4.3.1.7.17 Siberay....301
4.3.1.7.18 Bağımlılıkla Mücadele (En İyi Narkotik Polisi Anne Projesi)....301
4.3.1.7.19 Bölücü Terör Örgütleri Hakkında Bilgilendirme....301
4.3.1.7.20 Narko-Tır Projesi....302
4.3.1.7.21 Bilimsel Çalışmalar....302
4.3.2 Jandarma Genel Komutanlığı....302
4.3.2.1 Çocuk Birimlerinin Kuruluşu....303
4.3.2.2 Personel Durumu....304
4.3.2.3 Hizmet İçi Eğitimler....304
4.3.2.4 Yürütülen Faaliyetler ve Projeler....305
4.3.2.4.1 İşbirliği Protokolü....305
4.3.2.4.2 Okullardaki Risk Analiz Çalışmaları....305
4.3.2.4.3 Okul Yöneticisi Görüşmeleri....306
4.3.2.4.4 Ülke Geneli Eş Zamanlı Denetimler....306
4.3.2.4.5 Okul Çevresi Denetim Sayıları....306
4.3.2.4.6 Trafik Denetimleri....306
4.3.2.4.7 Trafik Projeleri....306

4.3.2.4.8 Okullarda Bilgilendirme Çalışmaları 307
4.3.2.4.9 Güvenli İnternet 307
4.3.2.4.10 Çocuk Koruma Programı 307
4.3.2.4.11 Mevsimlik Tarım İşçiliği Projesi 307
4.3.2.4.12 Bağımlılıkla Mücadele 308
4.3.2.4.13 Bağımlılıkla Mücadele (En İyi Narkotik Polisi Anne Projesi) 308
4.3.2.4.14 Çocuk Birimleri 308
4.3.2.4.15 Cezaevi Jandarma Birliklerince İcra Edilen Sevk ve Nakil Faaliyetleri 308
4.3.2.4.16 Bilimsel Çalışmalar 309
4.4 AİLE VE SOSYAL HİZMETLER SİSTEMİ, KURUMSAL YAPI, HİZMET MODELLERİ VE UYGULAMALAR 310
4.4.1 Koruyucu ve Önleyici Hizmetler 311
4.4.1.1 Çocuk Yaşam Merkezleri 311
4.4.1.2 Çocuklar Güvende Ekip Çalışmaları 311
4.4.1.3 Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu 313
4.4.1.4 Dijital Risklere Yönelik Çalışmalar 314
4.4.1.4.1 Sosyal Medya Çalışma Grubu 314
4.4.1.4.2 Çocuklar Güvende İnternet Sitesi ve Mobil Uygulaması 314
4.4.1.4.3 Dijital Dünyada Çocukların Güçlendirilmesine Yönelik Eylem Planı 315
4.4.1.5 Çocuk Dostu Kitap Listesi 315
4.4.1.6 Bağımlılık Önleme Çalışmaları 315
4.4.1.6.1 2024-2028 Uyuşturucu ile Mücadele Strateji Belgesi ve Eylem Planı Kapsamında Yürütülen Çalışmalar 315
4.4.1.6.2 2024-2028 Davranışsal Bağımlılıklar ile Mücadele Strateji Belgesi ve Eylem Planı 316
4.4.1.6.3 Bağımlılıkla Mücadeleye Yönelik Diğer Çalışmalar 316
4.4.1.6.4 DUY (Çocuk için Dost Uygulamalar) İnternet Sitesi 316
4.4.1.7 Çocuk Haklarına İlişkin Faaliyetler 317
4.4.1.7.1 Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2023-2028) 317
4.4.1.7.2 Çocuk Hakları İl Çocuk Komiteleri Çalışmaları 318
4.4.1.8 Ebeveyn Kaybı Yaşayan Çocuklara Yönelik Hizmetler 318
4.4.1.9 Alo 183 Sosyal Destek Hattı 318
4.4.1.10 Aile Eğitim Programı 318
4.4.1.11 Danışmanlık Tedbiri 319
4.4.1.12 Çocuk Koruma Koordinasyon Mekanizması 320
4.4.1.13 Aile Destek Merkezi (ADEM) ve Sosyal Dayanışma Merkezi (SODAM) Projesi 321
4.4.1.14 Şartlı Nakit Transferleri 322
4.4.2 Aile Odaklı Hizmetler 323
4.4.2.1 Koruyucu Aile 323
4.4.2.2 Evlat Edinme 324
4.4.2.3 Sosyal ve Ekonomik Destek 325
4.4.2.3.1 SED Hizmetinin Etkinliğinin Artırılması Projesi (Okul Destek Projesi) 325
4.4.3 Kuruluş Bakım Hizmetleri 325
4.4.3.1 Çocuk Koruma, İlk Müdahale ve Değerlendirme Merkezi 325
4.4.3.2 Çocuk Evleri 326
4.4.3.3 Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi Müdürlükleri 327
4.4.3.4 Çocuk Evleri Sitesi 327
4.4.3.5 İhtisaslaştırılmış Çocuk Evleri Sitesi 327
4.4.3.5.1 Anka Çocuk Destek Programı 328
4.4.3.5.2 Güçlendirici Bakım Modelinin İhtisaslaştırılmış Çocuk Evleri Sitelerinde Uygulanmasına Dair İş Birliği Protokolü 329
4.4.3.6 Bakım Sonrası Rehberlik ve İzleme Kapsamında Yapılan Çalışmalar 329
4.5 EĞİTİM SİSTEMİ KURUMSAL YAPI, HİZMET MODELLERİ VE UYGULAMALAR 330
4.5.1 Türk Eğitim Sisteminin Genel Yapısı 333
4.5.1.1 Örgün Eğitim 333

4.5.1.1.1 Okul Öncesi Eğitim 334
4.5.1.1.2 İlköğretim 334
4.5.1.1.3 Ortaöğretim 335
4.5.1.1.3.1 Genel Ortaöğretim 335
4.5.1.1.3.2 Mesleki ve Teknik Ortaöğretim 335
4.5.1.1.3.3 Din Öğretimi 336
4.5.1.1.4 Özel Eğitim ve Rehberlik 336
4.5.1.1.4.1 Özel Yetenekliler 337
4.5.1.1.4.2 Özel Eğitim 337
4.5.1.1.4.3 Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri 338
4.5.1.1.5 Özel Öğretim 340
4.5.1.1.5.1 Yaygın Eğitim 340
4.5.2 Millî Eğitim Bakanlığı Tarafından Yürütülen Çalışmalar 340
4.5.2.1 Okullaşma Oranlarının Artırılmasına Yönelik Çalışmalar 341
4.5.2.1.1 Eğitime Yönelik Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) Programı 341
4.5.2.1.2 Eğitime Katılım ve Devamsızlığı İzleme Programı (EKİP) 342
4.5.2.1.3 Temel Eğitimde Devamsızlığın Azaltılması Projesi 342
4.5.2.1.4 Temel Eğitimde Öğrenme Kayıplarının Giderilmesi ve Öğretimin Güçlendirilmesi Projesi 342
4.5.2.1.5 Güçlü Nesil, Güçlü Gelecek Projesi 343
4.5.2.2 Müfredat/Programlara Yönelik Çalışmalar 343
4.5.2.2.1 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 343
4.5.2.2.2 Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik Programı 344
4.5.2.3 Şiddetin Önlenmesine Yönelik Çalışmalar 345
4.5.2.3.1 Okullarda Şiddetin Önlenmesi Genelgesi 345
4.5.2.3.2 İş Birliği Protokolü 346
4.5.2.3.3 Şiddet Algısı Araştırması 346
4.5.2.4 Tedbir Kararlarına Yönelik Çalışmalar 347
4.5.2.4.1 Danışmanlık Tedbiri Uygulamaları El Kitabı 347
4.5.2.4.2 Adalet Sistemi İçindeki Çocuklara Yaklaşım Kılavuzu 348
4.5.2.4.3 Bildirim Yükümlülüğü 348
4.5.2.5 Psikososyal Destek Hizmetleri 349
4.5.2.5.1 Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri 350
4.5.2.5.2 Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Hizmetleri Kılavuzu 350
4.5.2.5.3 Psikolojik Sağlamlık Programları 351
4.5.2.5.4 Travma Sonrası Grup Temelli Müdahale (TS-GTM) Programı 352
4.5.2.5.5 Sınıf Temelli Müdahale (STM) Programı 352
4.5.2.5.6 Sosyal Duygusal Beceri Programları 352
4.5.2.5.7 Akran Zorbalığına Yönelik Programlar 353
4.5.2.5.8 Türkiye'de Dijital Vatandaşlık Eğitimi Projesi 354
4.5.2.5.9 Duygu-Değer Temelli Dijital Esenlik Projesi 354
4.5.2.5.10 Ailemle Eğitim Yolculuğum Projesi 355
4.5.2.5.11 Öğrencilerin Esenliklerinin Geliştirilmesi Projesi 355
4.5.2.6 Bağımlılıkla Mücadele Kapsamında Yürütülen Çalışmalar 356
4.5.2.6.1 Dijital Dünyada Ekran Kullanım Alışkanlıkları Araştırması 357
4.5.2.6.2 Bağımlılık Araştırması 357
4.5.2.6.3 Bağımlılık Risk Haritaları 357
4.5.2.6.4 Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Eğitimi Programı (TBM) 358
4.5.2.6.5 Okulda Bağımlılığa Müdahale Programı (OBM) 358
4.5.2.6.6 Yeşilay Yaşam Becerileri Eğitim Programı (YBE) 359
4.5.2.6.7 Bağımlılığı Önlemeye Yönelik Geliştirilen Diğer Programlar 359
4.5.2.7 Özel İlgi Gerektiren Bireylere Yönelik Faaliyetler 359
4.5.2.7.1 Özelleştirilmiş Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik Programı 360
4.5.2.7.2 Travma Odaklı Eğitim Programları 360
4.5.2.7.3 Akran Danışmanlığı Programı 361

4.5.2.7.4 Aile Danışmanlığı Programı 361
4.5.2.7.5 Sosyal Uyum ve Rehberlik Etkinlikleri Projesi 361
4.5.2.7.6 Göç Psikoeğitim Programları....362
4.5.2.7.7 Ayrımcılık ve Ön Yargı Temelli Zorbalığı Önleme Hizmet İçi Eğitim 362
4.5.2.7.8 Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2023-2030)....362
4.5.2.8 Bilgilendirme ve Farkındalık Çalışmaları 362
4.6 SAĞLIK VE RUH SAĞLIĞI HİZMETLERİ....364
4.6.1 0-6 Yaş Çocuğun Psikososyal Gelişimini Destekleme (ÇPGD) Programı....364
4.6.2 Davranışsal Bağımlılıkla Mücadele Programı 365
4.6.3 Gençlik Ruh Sağlığı Çalışmaları 366
4.6.4 Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Eğitimi....366
4.6.5 Birinci Basamakta Ruh Sağlığı Hizmetlerini Güçlendirme Programı (RSGÜÇ) 367
4.6.6 Psikososyal Destek Uygulayıcı Programı (PDUP) 368
4.6.7 Ön Ergenlik Dönemi Duygusal Beceriler Programı (EASE) 368
4.6.8 Çocuklarda Travmaya Yaklaşım Eğitimi 369
4.6.9 Tanıdan Tedaviye Güncel Yaklaşımlar Eğitimi....369
4.6.10 Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanımının Önlenmesi Programı 369
4.6.11 Ulusal Ruh Sağlığı Eylem Planı 370
4.6.12 Çocuk ve Ergen Bağımlılık Arındırma Merkezleri (ÇEMATEM) 370
4.6.13 Çocuk ve Ergen Arındırma Rehabilitasyon Merkezleri 371
4.6.14 Davranışsal Bağımlılık Özelleşmiş Poliklinikleri....371
4.6.15 Sağlıklı Hayat Merkezleri (SHM)....371
4.6.16 Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM) 372
4.6.17 Kamu Hastaneleri Çocuk Ergen Ruh Sağlığı Poliklinikleri 372
4.6.18 Sağlık Bakanlığının Bağımlılık Alanında Hizmet Veren Personele Verdiği Eğitimler 372
4.7 MERKEZİ YÖNETİM YEREL YÖNETİMLER....373
4.7.1 İçişleri Bakanlığı Merkez Teşkilatı, Valilikler, Kaymakamlıklar....373
4.7.2 Yerel Yönetimler: İl Özel idareleri, Belediyeler....376
4.8 SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI (STK) GÖNÜLLÜLÜK....384
4.8.1 STK'ların Kurumsal Yapısı ve Çalışma Yaklaşımları 384
4.8.1.1 Ulusal Mevzuat ve Politika Belgeleri Bağlamında STK'lar....384
4.8.1.2 Çocuk Adalet Sistemi İçinde STK'ların İşlevi 385
4.8.1.3 Türkiye'de Hizmet Veren STK'ların Hizmet Alanları ve Müdahale Biçimleri....385
4.8.1.3.1 Önleyici Hizmet Modelleri 386
4.8.1.3.2 Koruyucu Hizmet Modelleri....387
4.8.1.3.3 Adli Süreçte Sunulan Destek Hizmetleri....388
4.8.1.3.4 Rehabilitasyon ve Sosyal Uyum Odaklı Hizmetler....389
4.8.1.3.5 İzleme ve Savunuculuk Faaliyetleri 389
4.8.1.4 Kamu Kurumları ile STK'lar Arasındaki İş Birliği Mekanizmaları 389
4.8.2 Gönüllülük....390
4.8.2.1 Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve....390
4.8.2.2 Çocuk Adalet Sisteminde Gönüllülük....392
4.8.2.3 Gönüllülüğün Çocuk Adalet Sistemindeki İşlevleri....393
4.8.2.3.1 Rehabilitasyon 393
4.8.2.3.2 Toplumsal Uyum ve Aidiyet....393
4.8.2.4 Psikososyal ve Eğitsel Boyut....394
4.8.2.4.1 Psikososyal Boyut 394
4.8.2.4.1.1 Kimlik Gelişimi ve Aidiyet....394
4.8.2.4.1.2 Sosyal Öğrenme ve Davranış Değişikliği....395
4.8.2.4.1.3 Öz-Yeterlilik ve Güçlendirme....395
4.8.2.4.2 Eğitsel Boyut 395
4.8.2.4.2.1 Değerler Eğitimi ve Ahlaki Gelişim....396
4.8.2.4.2.2 Sosyal Beceri ve Yaşam Becerileri 396
4.8.2.4.2.3 Okul Bağlılığı ve Eğitimle Yeniden Entegrasyon....396
4.8.2.5 Uygulama Örnekleri....396

4.8.2.5.1 BM Gönüllüleri 397
4.8.2.5.2 Gönüllülük Eylem Planı ve Kanun Taslak Çalışmaları 397
4.8.2.5.3 GönüllüyüzBiz Platformu 398
4.8.2.5.4 Damla Gönüllülük Hareketi 398
4.9 DİJİTAL PLATFORMLAR/MEDYA 398
4.9.1 Giriş, Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve 398
4.9.1.1 Dijital Platformlar ve Çevrimiçi Medya Kavramı 400
4.9.1.2 Dijital Platformların Türleri ve İş Modelleri 401
4.9.1.3 "Suça Sürüklenen Çocuk" Kavramının Dijital Bağlamda Ele Alınması 403
4.9.1.4 Dijital Ortamların Kriminolojik Özellikleri 403
4.9.2 Dijital Platformların Çocukları Suça Sürükleme Mekanizmaları 405
4.9.2.1 Sosyal Medya Platformları 405
4.9.2.2 Çevrimiçi Oyunlar ve Oyun Toplulukları 406
4.9.2.3 Mesajlaşma Uygulamaları ve Kapalı Gruplar 406
4.9.2.4 Video Paylaşım ve Canlı Yayın Platformları 407
4.9.2.5 Yüksek Riskli Dijital Alanlar ve Yönlendirme Mekanizmaları 407
4.9.2.6 Platform Risk Sınıflandırmaları ve Kademeli Risk Yaklaşımı 407
4.9.3 Çocukların Dijital Ortamda Suça Sürüklenmesinde Risk Faktörleri 408
4.9.3.1 Bireysel Risk Faktörleri 408
4.9.3.2 Ailesel Risk Faktörleri 409
4.9.3.3 Sosyal ve Çevresel Risk Faktörleri 409
4.9.3.4 Platform Kaynaklı ve Yapısal Risk Faktörleri 410
4.9.4 Dijital Platformlar Yoluyla Çocukların Sıklıkla Sürüklendiği Suç Türleri 410
4.9.4.1 Siber Zorbalık 410
4.9.4.2 Çevrimiçi Hakaret, Nefret Söylemi ve Şiddeti Özendirme 411
4.9.4.3 Müstehcen İçerik Üretimi ve Paylaşımı 411
4.9.4.4 Dijital Dolandırıcılık ve Suç Ortaklığı 411
4.9.4.5 Yasa Dışı Bahis, Kumar ve Oyun İçi Ekonomiler 412
4.9.4.6 Radikalleşme, Şiddet İçerikleri ve Suçun Normalleşmesi 412
4.9.5 Dünyada ve Türkiye'de Dijital Ortamda Çocukları Korumaya Yönelik Uygulamalar 413
4.9.5.1 Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi: Platform Sorumluluğu ve Çocuk Odaklı Dijital Politika 413
4.9.5.2 Birleşik Krallık: Yaşa Uygun Tasarım ve Platform Sorumluluğu 416
4.9.5.3 Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada: Hukuki Koruma ve Farkındalık Programları 416
4.9.5.4 Uluslararası Kuruluşların Yaklaşımları ve Rehberleri 417
4.9.5.5 Türkiye'de Dijital Ortamda Çocukların Korunmasına Yönelik Uygulamalar 417
4.9.5.5.1 Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu 419
4.9.5.5.2 RTÜK ve İnternet Yayıncılığına İlişkin Düzenlemeler 421
4.9.6 Çocukların Dijital Ortamda Suça Sürüklenmesini Önlemeye Yönelik Koruyucu ve Önleyici Mekanizmalar ve Çözüm Önerileri 422
4.9.6.1 Aile Temelli Koruyucu ve Önleyici Mekanizmalar 422
4.9.6.2 Okul ve Eğitim Sistemi Temelli Önleyici Mekanizmalar 422
4.9.6.3 Dijital Platformlara Yönelik Önleyici Yükümlülükler 423
4.9.6.4 Hukuki ve Kurumsal Önlemler 424
4.9.6.5 Teknoloji Temelli Önleyici Araçlar ve Destek Mekanizmaları 424
4.10 YURTDIŞI ÖRNEKLER: SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARA YÖNELİK MEVZUAT, KURUMSAL YAPI VE UYGULAMALAR 425
4.10.1 Giriş 425
4.10.2 Karşılaştırmalı Genel Çerçeve 426
4.10.3 İngiltere ve Galler 426
4.10.3.1 Yasal Çerçeve ve Mevzuat 427
4.10.3.2 Kurumsal Yapı 428
4.10.3.3 İstatistikler ve Eğilimler 428
4.10.3.4 Önleme, Müdahale ve Politika Yaklaşımları 429
4.10.4 Amerika Birleşik Devletleri 429

4.10.4.1 Yasal Çerçeve ve Mevzuat 430
4.10.4.2 Kurumsal Yapı ve İstatistikler 431
4.10.4.3 Önleme, Müdahale ve Politika Yaklaşımları 431
4.10.5 İspanya 431
4.10.5.1 Yasal Çerçeve ve Mevzuat 432
4.10.5.2 Kurumsal Yapı 432
4.10.5.3 İstatistikler ve Eğilimler 433
4.10.5.4 Önleme, Müdahale ve Politika Yaklaşımları 433
4.10.6 Almanya 434
4.10.6.1 Yasal Çerçeve ve Mevzuat 434
4.10.6.2 Kurumsal Yapı 435
4.10.6.3 İstatistikler ve Eğilimler 435
4.10.6.4 Önleme, Müdahale ve Politika Yaklaşımları 436
4.10.7 Karşılaştırmalı Değerlendirme 436

BEŞİNCİ BÖLÜM
KOMİSYON TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN SAHA ARAŞTIRMALARI

5.1 ÇOCUK HÜKÜMLÜ /TUTUKLU PROFİLİ ARAŞTIRMASI 438
5.1.1 Araştırma Evreni ve Örneklem 438
5.1.2 Bulgular ve Yorumlar 439
5.1.2.1 Çocukların Temel ve Adli Özellikleri 439
5.1.2.2 Çocukların Aile Özellikleri 441
5.1.2.3 Çocukların Eğitim ve Çalışma Durumları 442
5.1.2.4 Çocukların Sağlık Durumları 445
5.1.2.5 Çocukların Risk Taşıyan Davranışları 446
5.1.2.6 Çocukların Olumsuz Yaşam Deneyimleri 449
5.1.2.7 Ailenin Suçla İlişkili Olabilecek Özellikleri 451
5.1.2.8 Aile ve Arkadaş Çevresinde Suçla İlişkili Olabilecek Özellikler 452
5.1.2.9 Çocukların Kendi İfadeleri ile Tutuklu/Hükümlü Olmalarına Neden Olan Faktörler 454
5.2 ÇOCUK HÂKİM VE CUMHURİYET SAVCILARI ARAŞTIRMASI 457
5.2.1 İstatistiksel analiz 457
5.2.2 Bulgular 457
5.2.3 Çocuk Hâkim ve Cumhuriyet Savcısı Araştırması Sonuçlarının Değerlendirilmesi 513
5.3 ADALET BAKANLIĞI, CEZA VE TEVKİF EVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ UZMAN PERSONEL ARAŞTIRMASI 548
5.3.1 Çocukların Suça Sürüklenmesinde Risk Faktörlerine Dair Bulgular 549
5.3.2 Çocukların Suça Sürüklenmesini Önlemede Koruyucu Faktörlere Dair Bulgular 551
5.3.3 Suça Sürüklenen Çocuklarla Çalışırken Yaşanan Güçlüklere Dair Bulgular 553
5.3.4 Çocukların Suça Sürüklenmesinin Önlenmesi İçin Yapılması Gerekenlere Dair Bulgular 558
5.3.4.1 Aile Merkezli Yapı: Risk, Sorumluluk ve Müdahale Alanı 558
5.3.4.2 Ceza Adaleti Sistemi: Caydırıcılık ve Sertleşme Eğilimi 559
5.3.4.3 Eğitim Sistemi: Davranış Yönetimi ve Erken Uyarı Mekanizması 560
5.3.4.4 Sosyoekonomik Faktörler: Yapısal Risk Alanı 561
5.3.4.5 Dijital Medya ve Kültürel Etkiler 561
5.3.4.6 Suç Örgütleri, Uyuşturucu ve Akran Etkisi 562
5.3.4.7 Erken Müdahale ve Kurumsal Entegrasyon 562
5.3.4.8 Rehabilitasyon ve Topluma Kazandırma 563
5.3.4.9 Ahlaki ve Kültürel Yaklaşımlar 563
5.3.5 Genel Değerlendirme 564

ALTINCI BÖLÜM
TESPİT VE ÖNERİLER

6.1 BİREYSEL RİSK FAKTÖRLERİNE YÖNELİK MÜDAHALELER VE PSİKOSOSYAL DESTEKLERİN GÜÇLENDİRİLMESİ 567
6.2 AİLEVİ RİSK FAKTÖRLERİNİN AZALTILMASI VE AİLE TEMELLİ KORUYUCU SİSTEMLERİN GÜÇLENDİRİLMESİ 569
6.3 OKUL GÜVENLİĞİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ VE EĞİTİM SİSTEMİNİN ÖNLEYİCİ VE KORUYUCU ROLÜNÜN ARTIRILMASI 572
6.4 DİJİTAL ORTAMIN VE MEDYANIN DÜZENLENMESİ 576
6.5 OLUMSUZ AKRAN ETKİSİNİN ÖNLENMESİ 579
6.6 TÜTÜN, ALKOL, MADDE, DİJİTAL VE KUMAR BAĞIMLILIKLARININ ÖNLENMESİ 581
6.7 SUÇU AZALTMAYA YÖNELİK MEKÂNSAL PLANLAMANIN VE GÜVENLİ SOSYAL ÇEVRENİN SAĞLANMASI 584
6.8 SUÇ KÜLTÜRÜNÜN NORMALLEŞTİRİLMESİNİN VE MEŞRULAŞTIRILMASININ ÖNLENMESİ 587
6.9 ÇOCUK ADALET SİSTEMİNİN ETKİNLİĞİNİN ARTIRILMASI 588
6.10 KURUMLAR ARASI KOORDİNASYONUN VE KAPASİTENİN GÜÇLENDİRİLMESİ 592
6.11 ERKEN MÜDAHALE VE RİSK İZLEME SİSTEMLERİNİN KURULMASI 596
6.12 REHABİLİTASYON VE YENİDEN ENTEGRASYON 598
6.13 ÖNCELİKLİ MEVZUAT DEĞİŞİKLİK ÖNERİLERİ 601

RAPORA İLİŞKİN KARAR İMZA CETVELİ 625
RAPORA EK GÖRÜŞ VE MUHALEFET ŞERHLERİ 627
KAYNAKÇA 762

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Gelişim Evreleri ve Suç Davranışının Gelişimi 101
Tablo 2. Çocuğun Gelişimsel Dönemlerine Göre Suça Karışmada Ailevi Risk Faktörleri 120
Tablo 3. Çocukların Madde Kullanımı için Risk Faktörleri 164
Tablo 4. Ailelerin Yaşadığı Sorunlar 168
Tablo 5. Politika Yapıcılardan Beklentiler 171
Tablo 6. MESEM'lerin İşlevleri ve Olası Sorunları 173
Tablo 7. Öğretmen Görüşlerine Göre Çocukların Suça Sürüklenmesi ile İlişkili Faktörler 176
Tablo 8. MESEM Öğrenci Görüşleri 180
Tablo 9. Koruyucu ve Önleyici Hizmetler Kapsamında Tedbir Kararları ve Uygulayıcı Kurumlar 239
Tablo 10. 2000–2026 Döneminde Çocuk Konulu Meclis Araştırma Komisyonları 283
Tablo 11. Genel Nüfus ve Çocuk Nüfusu 295
Tablo 12. Yıllara Göre Toplam Şüpheli Sayısı ve SSÇ Sayılarının Mukayesesi 295
Tablo 13. Güvenlik Birimlerine Gelen Getirilen Çocuk Sayıları ve Geliş Nedenleri 295
Tablo 14. Risk Derecelendirmesine Göre Okullar 297
Tablo 15. Okul Çevresi Denetimleri (2025) 298
Tablo 16. Seçilmiş Ülkelerin Çocuk Adalet Sistemlerine İlişkin Temel Parametreler 426
Tablo 17. Çocukların adli durumu, suç tipi ve suç sayısının yaş gruplarına göre dağılımı 440
Tablo 18. Çocukların ailelerinin sosyokültürel düzeylerine ve ekonomik durumlarına göre dağılımı 441
Tablo 19. Çocukların okula devam, okul başarısı ve disiplin cezası alma durumları ile ilgili özellikleri 442
Tablo 20. Çocukların okulda sorun yaşama durumunun yaş gruplarına ve suç sayılarına göre dağılımı 443
Tablo 21. Kuruma gelmeden önce duygusal sorunlar yaşayan ve kendine zarar verme girişiminde bulunan çocukların karıştığı suç sayısına göre dağılımı 445
Tablo 22. Çocukların Kuruma Gelmeden Önce Sigara Kullanımı ile Alkol ve Madde Kullanımı arasındaki ilişki 447
Tablo 23. Çocukların Farklı Olumsuz Deneyim Tiplerine Göre Hesaplanan Kümülatif Travma Yükü 450
Tablo 24. Çocukların Karşılaştıkları Suç Sayısı ile İstismar/İhmal Skoru Arasındaki İlişki 450
Tablo 25. Çocukların Ailelerindeki Suçla İlgili Bazı Özelliklerin Çocukların Birden Fazla Suça Karışma Durumu ile İlişkisi 452
Tablo 26. Çocuk Hukuku Alanında Görev Sürelerinin Dağılımı 458
Tablo 27. 2025 Yılı İçerisinde Gelen Tevzi/Esas Dosya Sayısının Dağılımı (n=739) 458
Tablo 28. 2025 yılı içerisinde gelen tedbir talebi sayısı (Sadece hakimlere yönelik) 458
Tablo 29. 2025 yılı içerisinde iddianame düzenlenen/hüküm verilen dosya sayısı 459
Tablo 30. Çocuk hukuku alanında görev yapmaya devam etme isteği 459
Tablo 31. İfadesi/savunması alınan suça sürüklenen çocukların suç geçmişi 459
Tablo 32. Çocuklar hakkında verilen cezaların infaz sürelerine ilişkin görüşler 460
Tablo 33. Çocukların tedbir kararlarına riayet etme oranı 460
Tablo 34. Çocuklar hakkında diversiyon uygulamalarına ilişkin görüşler 460
Tablo 35. Sosyal inceleme raporu hazırlayan uzmanların yerinde inceleme yapma oranı 461
Tablo 36. Sosyal İnceleme Raporlarında (SİR) yeterli bilgiye ulaşılabilme düzeyi 461
Tablo 37. Sosyal inceleme raporlarının hazırlanma süresinin soruşturma/yargılama sürecine etkisi 462
Tablo 38. Çocuk adalet sisteminde uzman personel kapasitesinin değerlendirilmesi 462
Tablo 39. İfadesi/savunması alınan suça sürüklenen çocukların yanında ailelerinin bulunma durumu 462
Tablo 40. Türkiye'deki mevcut çocuk adalet sisteminin genel başarısının değerlendirilmesi 463
Tablo 41. Tedbir kararlarını uygulayan kurumların hassasiyeti ve koordinasyonunun değerlendirilmesi 463
Tablo 42. Mevcut çocuk mahkemelerine ilaveten özel tedbir mahkemesi kurulması gerekliliği 464

Tablo 43. Çocukların tutukluluk ve hükümlülük sürecinde kurumlar arası iş birliği ve veri paylaşımının değerlendirilmesi 464
Tablo 44. Suça sürüklenen çocuklarla ilgili soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde kurumlar arası iş birliğinin değerlendirilmesi 465
Tablo 45. Rehabilitasyon, danışmanlık ve eğitim programlarının suç tekrarını önlemedeki katkısının değerlendirilmesi 465
Tablo 46. Çocuk dosyalarında en fazla zaman kaybına neden olan aşama 466
Tablo 47. Çocuk adalet sisteminde yargı mensuplarının etkinliğini artıracak en önemli unsur 466
Tablo 48. Çocukların suça sürüklenmesini ve tekrar suç işlemelerini önlemede en etkili reform alanı 467
Tablo 49. Mevcut mevzuatın çocukların korunması ve suç tekrarının önlenmesi açısından yeterliliği 467
Tablo 50. Uzmanlaşmış mahkemeler ve personel kapasitesinin değerlendirilmesi 467
Tablo 51. Tedbir kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarının yeterliliği 468
Tablo 52. Ebeveynlere yönelik yaptırımların çocuk koruma sisteminin etkinliğine katkısı....468
Tablo 53. Çocuklar hakkında tutuklama tedbirinin uygulanmasının değerlendirilmesi....468
Tablo 54. Tutukluluk ve hükümlülük rejiminin "cezasızlık algısı" oluşturup oluşturmadığı 469
Tablo 55. Çocukların hukuki sonuçlar hakkında bilgilendirilmesinin suç işleme ihtimaline etkisi...469
Tablo 56. Yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının rehabilitasyon sürecine katılımının değerlendirilmesi 469
Tablo 57. Çocukların tekrar suça sürüklenmesinin en önemli nedeni....470
Tablo 58. Çocuk Hukuku Alanında Çalışma Süresine Göre Görevde Kalma İsteğinin Dağılımı 470
Tablo 59. 2025 Yılı Tevzi/Esas Dosya Sayısına Göre Görevde Kalma İsteğinin Dağılımı 471
Tablo 60. Tekrar Suça Sürüklenmenin En Önemli Nedenine Göre Önerilen Reform Alanının Dağılımı 472
Tablo 61. 2025 Yılı Tevzi/Esas Dosya Sayısı 600 ve Üzeri Olan İllerin Dağılımı....473
Tablo 62. Suça Sürüklenen Çocukların Suç Geçmişine Göre Aile Katılımının Dağılımı 474
Tablo 63. 2025 Yılı Tevzi/Esas Dosya Sayısına Göre Çocuk Dosyalarında En Fazla Zaman Kaybına Neden Olan Aşamanın Dağılımı....475
Tablo 64. Çocuk Hukuku Alanındaki Çalışma Süresi, Dosya Sayısı, Tedbir Talebi ve İddianame/Hüküm Sayısı Arasındaki Korelasyon....475
Tablo 65. Suça Sürüklenen Çocukların Suç Geçmişine Göre Tedbir Kararlarına Riayet Etme Oranının Dağılımı....476
Tablo 66. Tekrar Suça Sürüklenmenin En Önemli Nedenine Göre Aile Katılımının Dağılımı....477
Tablo 67. Kurumlar Arası İş Birliği Değerlendirmesine Göre Tedbir Kararlarını Uygulayan Kurumların Hassasiyet ve Koordinasyonunun Dağılımı 478
Tablo 68. Rehabilitasyon Programlarının Etkinliğine Göre Tedbir Kararlarını Uygulayan Kurumların Hassasiyet ve Koordinasyonunun Dağılımı 478
Tablo 69. Görev Süresine Göre Cezaların İnfaz Süreleri, Tedbir Kararlarına Riayet Oranı ve Sosyal İnceleme Raporlarının Yeterliliğine İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı 480
Tablo 70. 2025 Yılı Tevzi/Esas Dosya Sayısına Göre Diversiyon Uygulamaları, Özel Tedbir Mahkemesi Kurulması ve Uzmanlaşmış Mahkeme/Personel Kapasitesine İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı 482
Tablo 71. 2025 Yılı İçerisinde Gelen Tedbir Talebi Sayısına Göre Tedbir Kararlarına Riayet Oranı, Sosyal İnceleme Raporu Yerinde İnceleme Oranı, SİR Yeterliliği, Uzman Personel Kapasitesi, Özel Tedbir Mahkemesi Kurulması, Tedbir Kararları İzleme Mekanizmaları ve Ebeveyn Yaptırımlarına İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı 484
Tablo 72. 2025 Yılı İçerisinde İddianame Düzenlenen/Hüküm Verilen Dosya Sayısına Göre Diversiyon Uygulamaları, Sosyal İnceleme Raporu Yerinde İnceleme Oranı, SİR Yeterliliği, Ailelerin Çocuğa Eşlik Etme Durumu, Çocuk Adalet Sisteminin Genel Başarısı, Yargı Mensuplarının Etkinliğini Artıracak Unsurlar ve Uzmanlaşmış Mahkeme/Personel Kapasitesine İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı....486
Tablo 73. Çocuk Hukuku Alanında Görev Yapmaya Devam Etme İsteğine Göre Çocuk Adalet Sisteminin Genel Başarısı, Özel Tedbir Mahkemesi Kurulması, Yargı Mensuplarının

Etkinliğini Artıracak Unsurlar, Mevcut Mevzuatın Yeterliliği ve Uzmanlaşmış Mahkeme/Personel Kapasitesine İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı 489
Tablo 74. Cezaların İnfaz Sürelerine İlişkin Değerlendirmeye Göre Diversiyon Uygulamaları, Çocuk Adalet Sisteminin Genel Başarısı, Rehabilitasyon Programlarının Etkinliği ve Mevcut Mevzuatın Yeterliliğine İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı 491
Tablo 75. Çocukların Tedbir Kararlarına Riayet Etme Oranına Göre Sosyal İnceleme Raporu Yerinde İnceleme Oranı, SİR Yeterliliği, Uzman Personel Kapasitesi, Çocuk Adalet Sisteminin Genel Başarısı, Özel Tedbir Mahkemesi Kurulması, Rehabilitasyon Programlarının Etkinliği, En Etkili Reform Alanı, Mevcut Mevzuatın Yeterliliği, Tedbir Kararları İzleme Mekanizmaları ve Ebeveyn Yaptırımlarına İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı 495
Tablo 76. Diversiyon Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeye Göre Çocuk Adalet Sisteminin Genel Başarısı ve Mevcut Mevzuatın Yeterliliğine İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı. 498
Tablo 77. Sosyal İnceleme Raporu Yerinde İnceleme Oranına Göre SİR Yeterliliği, Uzman Personel Kapasitesi, Uzmanlaşmış Mahkeme/Personel Kapasitesi ve Tedbir Kararları İzleme Mekanizmalarına İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı 500
Tablo 78. SİR Yeterliliğine Göre Sosyal İnceleme Raporlarının Hazırlanma Süresinin Soruşturma/Yargılama Sürecine Etkisi ve Uzman Personel Kapasitesine İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı 501
Tablo 79. Ailelerin Çocuğa Eşlik Etme Durumuna Göre Ebeveyn Yaptırımlarının Çocuk Koruma Sisteminin Etkinliğine Katkısına İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı 502
Tablo 80. Çocuk Adalet Sisteminin Genel Başarısına İlişkin Değerlendirmeye Göre En Etkili Reform Alanı, Mevcut Mevzuatın Yeterliliği, Tedbir Kararları İzleme Mekanizmaları, Ebeveyn Yaptırımları, Cezasızlık Algısı ve Hukuki Sonuçlar Hakkında Bilgilendirilmenin Suç İşleme İhtimaline Etkisine İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı . 504
Tablo 81. Tedbir Kararlarını Uygulayan Kurumların Hassasiyet ve Koordinasyonuna İlişkin Değerlendirmeye Göre Özel Tedbir Mahkemesi Kurulması, En Etkili Reform Alanı, Mevcut Mevzuatın Yeterliliği ve Tedbir Kararları İzleme Mekanizmalarına İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı 507
Tablo 82. Özel Tedbir Mahkemesi Kurulmasına İlişkin Görüşe Göre Rehabilitasyon Programlarının Etkinliği ve Tedbir Kararları İzleme Mekanizmalarına İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı 509
Tablo 83. Rehabilitasyon Programlarının Etkinliğine İlişkin Değerlendirmeye Göre En Etkili Reform Alanı, Mevcut Mevzuatın Yeterliliği, Tedbir Kararları İzleme Mekanizmaları ve Ebeveyn Yaptırımlarına İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı 510
Tablo 84. Mevcut Mevzuatın Yeterliliğine İlişkin Değerlendirmeye Göre Ebeveyn Yaptırımları, Tutuklama Tedbirinin Uygulanması, Cezasızlık Algısı ve Hukuki Sonuçlar Hakkında Bilgilendirilmenin Suç İşleme İhtimaline Etkisine İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı . 513
Tablo 85. Araştırmaya Katılan Hizmet Sağlayıcıların Tespit Ettikleri Bireysel Risk Faktörleri 550
Tablo 86. Araştırmaya Katılan Hizmet Sağlayıcıların Tespit Ettikleri Ailevi Risk Faktörleri 550
Tablo 87. Araştırmaya Katılan Hizmet Sağlayıcıların Tespit Ettikleri Okul ve Sisteme İlişkin Risk Faktörleri 551
Tablo 88. Araştırmaya Katılan Hizmet Sağlayıcılara Göre Suça Sürüklenmeme İçin Koruyucu Faktörler 554
Tablo 89. Hizmet Sağlayıcıların Çocuk Eğitim Evlerindeki Suça Sürüklenen Çocuklara Dair Gözlemleri 557

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Suça Sürüklenen Çocuklar Bakımından Soruşturma Aşamasının İşleyişi 234
Şekil 2. Suça Sürüklenen Çocuklar Bakımından Kovuşturma Aşmasının İşleyişi 236
Şekil 3. Adli Görüşme Odaları Haritası 288
Şekil 4. Araştırmaya Katılan Çocukların Yaş Dağılımı 440
Şekil 5. Çocukların kuruma gelmeden önce çalıştığı iş alanları 444
Şekil 6. Araştırmaya Katılan Çocukların Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanma, Durumları 446
Şekil 7. Çocukların Suça Sürüklenmeden Önce Sosyal Medya Kullanma ve Dijital Oyun Oynama Özellikleri 448
Şekil 8. Dijital Oyun Oynadığını İfade Eden Çocukların Oynadıkları Oyunların Sıklığı 449
Şekil 9. Araştırmaya Katılan Çocukların Karşılaştıkları Şiddet Türleri 450
Şekil 10. Araştırmaya Katılan Çocukların Ailevi Risk Faktörleri 451
Şekil 11. Çocukların Çevrelerinde Karşılaştıkları Olumsuz Durumlar 454

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1. Sosyo-Ekolojik Yaklaşım Katmanları 69

KISALTMALAR LİSTESİ

AB : Avrupa Birliği
ABD : Amerika Birleşik Devletleri
ADEM : Aile Destek Merkezi
ADM : Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü
ADMHY : Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği
AEP : Aile Eğitim Programı
AGO : Adli Görüşme Odası
AİHM : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
ASHB : Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BİLSEM : Bilim ve Sanat Merkezleri
BM : Birleşmiş Milletler
BMÇHS : Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
BMYK : Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu
BTK : Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
BYF : Bireysel Yetenekleri Fark Ettirme
CDA : İletişim Ahlak Yasası
CMK : Ceza Muhakemesi Kanunu
ÇAM : Çocuk Adalet Merkezleri
ÇEKOM : Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi Müdürlükleri
ÇEMATEM : Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi
ÇES : Çocuk Evleri Sitesi
ÇHGM : Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
ÇİM : Çocuk İzlem Merkezleri
ÇKP : Çocuk Koruma Programı
ÇODEM : Çocuk Destek Merkezi
ÇODEP : Çocuk Destek Gelişim ve Eğitim Programı
ÇOGEP : Çocuk ve Gençler Sosyal Koruma ve Destek Programı
ÇOKİM : Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimleri
ÇÖZGEM : Çok Disiplinli Çocuk ve Genç Ruh Sağlığı Merkezleri
ÇPGD : 0–6 Yaş Çocuğun Psikososyal Gelişimini Destekleme
ÇSGB : Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DSA : Dijital Hizmetler Yasası *(Digital Services Act)*
DUY : Çocuk için Dost Uygulamalar

EASE : Ön Ergenlik Dönemi Duygusal Beceriler Programı
EBA : Eğitim Bilişim Ağı
EKİP : Eğitime Katılım ve Devamsızlığı İzleme Programı
e-METİP : Mevsimlik Tarım İşçiliği Projesi
ESKHS : Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi
EUS : Erken Uyarı Sistemi
GİH : Güvenli İnternet Hizmeti
İÇES : İhtisaslaştırılmış Çocuk Evleri Sitesi
İSG : İş Sağlığı ve Güvenliği
İŞKUR : Türkiye iş Kurumu
JSGA : Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
KDK : Kamu Denetçiliği Kurumu
MEB : Millî Eğitim Bakanlığı
MEBBYS : Millî Eğitim Bakanlığı Bakanlık Yönetim Sistemi
MEBİ : Millî Eğitim Bakanlığı Bireysel Öğrenme Platformu
MESEM : Mesleki Eğitim Merkezi
MOT : Mobil Okul Timleri
MSHS : Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi
OBM : Okulda Bağımlılığa Müdahale Programı
OECD : Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OSGB : Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimi
ÖYG : Özel Yetenekleri Geliştirme
PDUP : Psikososyal Destek Uygulayıcı Programı
RAM : Rehberlik ve Araştırma Merkezleri
RİBA : Rehberlik İhtiyacı Belirleme Anketi
RSGÜÇ : Birinci Basamakta Ruh Sağlığı Hizmetlerini Güçlendirme Programı
RTÜK : Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SED : Sosyal ve Ekonomik Destek
SHM : Sağlıklı Hayat Merkezi
SİR : Sosyal İnceleme Raporu
SODAM : Sosyal Dayanışma Merkezi
SSÇ : Suça Sürüklenen Çocuk
STGM : Sivil Toplum Geliştirme Merkezi
STK : Sivil Toplum Kuruluşu
STM : Sınıf Temelli Müdahale Programı
SUT : Sağlık Uygulama Tebliği
ŞNT : Şartlı Nakit Transferi

TBB : Türkiye Belediyeler Birliği
TBM : Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Eğitimi Programı
TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK : Türk Ceza Kanunu
TEGV : Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı
TRT : Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TS-GTM : Travma Sonrası Grup Temelli Müdahale Programı
TV : Televizyon
TYMM : Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli
UNDP : Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNFPA : Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
UNICEF : Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu
USES : Çocuk Psikiyatristleri İçin Uzaktan Sağlık Eğitim Sistemi
YBE : Yeşilay Yaşam Becerileri Eğitim Programı
YLS : Yurt Dışına Lisansüstü Öğrenim Görmek Üzere Gönderilecek Öğrencileri Seçme ve Yerleştirme Burs Programı
ZOYOP : Zorlayıcı Yaşam Olaylarında Psikoeğitim Projesi

TERİMLER LİSTESİ

Adli Görüşme Odası (AGO)	Adalet Bakanlığı tarafından yürütülen uygulama kapsamında, özellikle çocuklar ve kırılgan grupların beyanlarının uzman desteğiyle, adliye ortamının olumsuz etkilerinden mümkün olduğunca uzak, özel olarak düzenlenmiş alanlarda alınmasını sağlamak amacıyla oluşturulan görüşme birimlerini ifade eder. Adli görüşme odaları, çocuk dostu adalet yaklaşımı çerçevesinde ikincil örselenmenin önlenmesine hizmet etmektedir.
Adli Kontrol	5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda düzenlenen adli kontrol, tutuklama nedenlerinin varlığı hâlinde şüpheli veya sanığın tutuklanması yerine, kanunda öngörülen bir veya birden fazla yükümlülüğe tabi tutulmak suretiyle serbest bırakılmasını ifade eder. Çocuklar bakımından adli kontrol, özgürlüğünden yoksun bırakmanın son çare olması ilkesiyle bağlantılı olarak, tutuklamaya alternatif bir koruma tedbiri niteliği taşımaktadır.
Adli Süreçteki Çocuk	Suç isnadı, mağduriyet, tanıklık, korunma ihtiyacı, tedbir, yargılama, infaz veya rehabilitasyon süreçleri nedeniyle adli sistemle temas eden çocuğu ifade etmek üzere kullanılan kapsayıcı bir kavramdır. Yürürlükteki mevzuatta teknik bir tanım olarak yer almamakla birlikte, raporda çocuk odaklı yaklaşım ve damgalayıcı etkilerin azaltılması amacıyla "suça sürüklenen çocuk" kavramı yerine önerilmektedir.
Akran Zorbalığı	Bir çocuğun veya çocuk grubunun, güç dengesizliği bulunan bir ilişki içinde başka bir çocuğa yönelik tekrarlayıcı biçimde fiziksel, sözel, sosyal veya dijital zarar verici davranışlarda bulunmasını ifade eder. UNESCO ve UNICEF gibi uluslararası kuruluşların çalışmalarında da akran zorbalığı, çocukların okul güvenliği, ruh sağlığı, okul bağlılığı ve sosyal gelişimi üzerinde olumsuz etkiler doğuran önemli bir risk alanı olarak ele alınmaktadır.
Algılama ve Davranışlarını Yönlendirme Yeteneği	Çocuğun işlediği iddia edilen fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını kavrayabilme ve bu kavrayış doğrultusunda davranışlarını yönlendirebilme kapasitesini ifade eder. Türk Ceza Kanunu'nun yaş küçüklüğüne ilişkin hükümleri çerçevesinde, belirli yaş grubundaki çocuklar bakımından bu yeteneğin bulunup bulunmadığı ceza sorumluluğunun belirlenmesinde temel ölçüttür.
Bağımlılık	Kişinin bir maddeyi kullanma veya belirli bir davranışı sürdürme konusunda kontrolünü kaybetmesi, söz konusu madde ya da davranışın bedensel, ruhsal, sosyal, eğitsel veya mesleki işlevsellik üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmasına rağmen devam etmesi durumunu ifade eder. Dünya Sağlık Örgütü ve ulusal bağımlılıkla mücadele politika belgelerinde de bağımlılık, biyolojik, psikolojik ve sosyal boyutları bulunan çok yönlü bir halk sağlığı sorunu olarak ele alınmaktadır.
Ceza Sorumluluğu	Bir kişinin işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğine bağlı olarak cezai yaptırıma tabi tutulabilmesini ifade eder. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda çocuklar bakımından ceza sorumluluğu yaş gruplarına göre farklılaştırılmış; özellikle 12 yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğunun bulunmadığı, diğer yaş gruplarında ise algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin ayrıca değerlendirilmesi gerektiği düzenlenmiştir.
Cumhuriyet Savcılığı Çocuk Bürosu	5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu uyarınca Cumhuriyet başsavcılıkları bünyesinde oluşturulan ve çocuklara ilişkin soruşturma işlemlerini yürütmek üzere görev yapan birimi ifade eder. Çocuk büroları, suça sürüklenen veya korunma ihtiyacı olan çocukların adli süreçlerinde çocuklara özgü usullerin uygulanması ve gerekli koruyucu tedbirlerin değerlendirilmesi bakımından önem taşımaktadır.

Çevrim İçi Radikalleşme	Çocuğun dijital ortamlar aracılığıyla şiddeti, suçu, nefret söylemini, yasa dışı örgütlenmeleri veya aşırılıkçı ideolojileri meşrulaştıran içeriklere maruz kalması ve bu içeriklerin etkisiyle riskli düşünce, tutum veya davranışlara yönelmesi sürecini ifade eder. Raporda bu kavram, dijital platformlar ve kapalı çevrim içi gruplar üzerinden çocukların suç örgütleri veya şiddet içerikli ağlarla temas kurabilmesi bağlamında ele alınmaktadır.
Çocuğun Üstün Yararı	Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 3'üncü maddesinde temel ilke olarak düzenlenen çocuğun üstün yararı, çocuğu ilgilendiren her türlü işlem, karar, hizmet ve politika oluşturma sürecinde çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki gelişimi bakımından en elverişli sonucun esas alınmasını ifade eder. Bu ilke, çocuk koruma ve çocuk adalet sisteminin temel yönlendirici ilkelerinden biridir.
Çocuk	5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de kabul edilen temel yaklaşıma göre, daha erken yaşta ergin olsa bile on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi ifade eder. Çocuk kavramı, özel koruma, gelişim ve destek ihtiyacı bulunan bireyi tanımlamak üzere kullanılmaktadır.
Çocuk Adalet Merkezi (ÇAM)	Adli süreçte çocuklara özgü koruma mekanizmalarının güçlendirilmesi, çocuk dostu mülakat usullerinin desteklenmesi ve çocukların adliye ortamından kaynaklanabilecek örselenme risklerinin azaltılması amacıyla geliştirilen hizmet modelini ifade eder. Adalet Bakanlığının Çocuk Adalet Merkezi uygulaması, mağdur, tanık veya suça sürüklenen çocukların adli işlemlerinin çocuk dostu ortam ve uzman desteğiyle yürütülmesini hedeflemektedir.
Çocuk Adalet Sistemi	Adli süreçle temas eden çocuklara ilişkin soruşturma, kovuşturma, tedbir, infaz, rehabilitasyon, izleme ve yeniden topluma kazandırma süreçlerini kapsayan özel adalet alanını ifade eder. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesinin çocuk adaletine ilişkin Genel Yorum No. 24'te de vurguladığı üzere, çocuk adalet sistemi çocuğun yaşı, gelişim düzeyi, üstün yararı ve topluma yeniden kazandırılması amacı doğrultusunda yetişkin ceza adaletinden farklı usul ve yaklaşımlarla yürütülmelidir.
Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi	Kanunda belirtilen ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar bakımından suça sürüklenen çocuklar hakkında açılacak davalara bakmakla görevli ihtisas mahkemesini ifade eder. Çocuk ağır ceza mahkemelerinin varlık nedeni, ağır suç isnadı altında bulunan çocukların da yetişkinlerden farklı, çocuk hakları ve çocuğun üstün yararı ilkeleri temelinde yargılanmasını sağlamaktır.
Çocuk Dostu Adalet	Avrupa Konseyi Çocuk Dostu Adalete İlişkin Rehberi'nde ortaya konulan yaklaşım doğrultusunda, adli ve idari süreçlerin çocuğun yaşı, gelişim düzeyi, ihtiyaçları, görüşleri, kırılganlıkları ve üstün yararı dikkate alınarak yürütülmesini ifade eder. Bu yaklaşım; çocuğun bilgilendirilmesini, dinlenilmesini, mahremiyetinin korunmasını, ikincil örselenmenin önlenmesini ve sürecin çocuk açısından anlaşılabilir, erişilebilir ve güvenli hâle getirilmesini esas alır.
Çocuk Eğitimevi	5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'da çocuk hükümlüler bakımından düzenlenen ve çocukların eğitim, meslek edinme, iyileştirme ve topluma yeniden kazandırılmasına yönelik faaliyetlerin yürütüldüğü infaz kurumunu ifade eder. Çocuk eğitimevleri, güvenlik yaklaşımından ziyade eğitim ve rehabilitasyon odaklı infaz anlayışının kurumsal karşılığıdır.

Çocuk Görüşme Merkezi Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin işlemlerin, icra sistemi yerine çocuk dostu ve uzman destekli ortamlarda yürütülmesi amacıyla oluşturulan merkezleri ifade eder. Bu merkezler, aile uyuşmazlıklarından etkilenen çocukların süreçten en az zarar görmesini, işlemlerin çocuğun üstün yararı gözetilerek gerçekleştirilmesini ve taraflar arasında kontrollü, güvenli bir görüşme ortamı sağlanmasını amaçlar.

Çocuk Hâkimi 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda düzenlenen çocuk hâkimi, hakkında kovuşturma başlatılmamış olan suça sürüklenen çocuklar ile korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında uygulanacak tedbir kararlarını veren hâkimi ifade eder. Çocuk hâkimi, çocuk koruma sisteminin adli boyutunda erken müdahale, koruma ve destek mekanizmalarının işletilmesi bakımından kritik bir role sahiptir.

Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) Başta cinsel istismar mağduru çocuklar olmak üzere, çocukların adli ve tıbbi işlemlerinin mümkün olduğunca tek merkezde, uzman ekiplerce ve çocuğu tekrar tekrar ifade vermeye zorlamayacak şekilde yürütülmesini amaçlayan hizmet modelini ifade eder. Çocuk izlem merkezleri, mağdur çocukların ikincil örselenmesini önleme ve kurumlar arası koordinasyonu güçlendirme işlevi görmektedir.

Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun kapsamında çocuk tutukluların veya çocuk hükümlülerin tutulduğu, güvenlik esasına dayalı kapalı infaz kurumlarını ifade eder. Bu kurumlarda çocukların güvenliği, eğitime erişimi, psikososyal destek alması, aileleriyle ilişkilerinin sürdürülmesi ve rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanması çocuk adalet sisteminin temel yükümlülükleri arasındadır.

Çocuk Mahkemesi 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu uyarınca, suça sürüklenen çocuklar hakkında açılacak davalara bakmakla görevli ihtisas mahkemesini ifade eder. Çocuk mahkemeleri, çocukların yaş ve gelişim özellikleri ile korunma ihtiyaçlarını dikkate alan, çocuk adalet sistemine özgü usullerle çalışan özel mahkemelerdir.

Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbiri Ceza sorumluluğu bulunmayan veya hakkında güvenlik tedbiri uygulanması gereken çocuklar bakımından, cezalandırma yerine çocuğun korunması, desteklenmesi, rehabilitasyonu ve topluma kazandırılması amacıyla uygulanan tedbirleri ifade eder. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun çocuklara ilişkin hükümleri çerçevesinde bu tedbirler, çocuğun gelişimsel özellikleri ve üstün yararı gözetilerek belirlenmelidir.

Çocukluk Bireyin doğumdan on sekiz yaşını tamamlayıncaya kadar devam eden; bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki gelişimin sürdüğü özel yaşam evresini ifade eder. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin çocuğa ilişkin yaklaşımı doğrultusunda çocukluk dönemi, korunma, gelişme, katılım ve desteklenme haklarının bütüncül biçimde güvence altına alınmasını gerektiren bir dönemdir.

Damgalanma Çocuğun adli süreçle teması, madde kullanımı, davranış sorunları, ailevi özellikleri, yoksulluk, okul başarısızlığı veya benzeri nedenlerle olumsuz bir kimlikle etiketlenmesi ve bu etiketin çocuğun eğitim, sosyal ilişkiler, psikolojik iyilik hâli ve topluma katılımını olumsuz etkilemesi durumunu ifade eder. Çocuk adalet sisteminde damgalanmanın önlenmesi, çocuğun rehabilitasyonu ve yeniden entegrasyonu bakımından temel önemdedir.

Davranışsal Bağımlılık Kimyasal bir madde kullanımına bağlı olmaksızın; dijital oyun, internet, sosyal medya, kumar veya benzeri davranışların kontrol edilememesi, gündelik yaşamı, eğitim sürecini, aile ilişkilerini ve sosyal işlevselliği olumsuz etkileyecek düzeyde sürdürülmesi durumunu ifade eder. Dünya Sağlık Örgütünün Uluslararası Hastalık Sınıflandırması'nda oyun oynama bozukluğuna yer verilmesi, davranışsal bağımlılıkların çocuk ve gençler bakımından ayrıca değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Denetimli Serbestlik Şüpheli, sanık veya hükümlünün toplum içinde belirli yükümlülükler ve denetim mekanizmaları çerçevesinde izlenmesini, desteklenmesini ve topluma uyumunun güçlendirilmesini amaçlayan uygulamaları ifade eder. Çocuklar bakımından denetimli serbestlik, özgürlüğünden yoksun bırakmaya alternatif veya infaz sonrası destekleyici bir mekanizma olarak, rehberlik, eğitim, danışmanlık ve sosyal uyum hedefleriyle birlikte değerlendirilmelidir.

Devamsızlık Çocuğun kayıtlı olduğu eğitim kurumuna düzenli devam etmemesini veya okuldan sık ve/veya uzun süreli uzak kalmasını ifade eder. Devamsızlık, eğitimden kopuşun erken göstergelerinden biri olup, çocuğun okul bağlılığının zayıflaması, akademik başarısının düşmesi, riskli akran gruplarıyla temasının artması ve suça sürüklenme riskinin yükselmesiyle ilişkilendirilmektedir.

Dezavantajlı Mahalle Yoksulluk, işsizlik, eğitim olanaklarına erişim güçlüğü, sosyal hizmet eksikliği, güvensiz kamusal alanlar, suç örgütleriyle temas riski, maddeye erişim kolaylığı veya kurumsal hizmet yetersizliği gibi risklerin yoğunlaştığı yerleşim alanlarını ifade eder. Raporda dezavantajlı mahalleler, çocukların suça sürüklenmesinde mahalle/toplum düzeyindeki risk faktörlerinin somutlaştığı alanlar olarak ele alınmaktadır.

Dijital Platform Kullanıcıların içerik üretmesine, paylaşmasına, iletişim kurmasına, oyun oynamasına, alışveriş yapmasına, yayın izlemesine veya çevrim içi topluluklara katılmasına imkân sağlayan internet tabanlı hizmet ve uygulamaları ifade eder. Avrupa Birliği Dijital Hizmetler Yasası'nda da dijital aracılık hizmetleri ve çevrim içi platformlar bakımından kullanıcı güvenliği, içerik denetimi, risk değerlendirmesi ve çocukların korunması önemli yükümlülük alanları olarak düzenlenmektedir.

Dijital Risk Çocukların internet, sosyal medya, çevrim içi oyunlar, mesajlaşma uygulamaları, kısa video platformları ve diğer dijital ortamlar aracılığıyla şiddet, istismar, siber zorbalık, mahremiyet ihlali, yasa dışı bahis, dolandırıcılık, suç örgütleriyle temas, bağımlılık veya zararlı içeriklere maruz kalma ihtimalini ifade eder. Raporda dijital riskler, çocukların suça sürüklenmesinde giderek önem kazanan yeni nesil risk alanları arasında değerlendirilmektedir.

Diversiyon / Yönlendirme Çocuğun mümkün olduğu ölçüde resmî ceza yargılaması sürecinin dışında tutulmasını veya bu sürece alternatif olarak danışmanlık, eğitim, rehberlik, sosyal hizmet, uzlaşma, onarıcı adalet ya da toplum temelli destek programlarına yönlendirilmesini ifade eder. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesinin Genel Yorum No. 24'ü ve Pekin Kuralları, çocuk adaletinde adli süreç dışı yönlendirme ve alternatif müdahalelerin önemini vurgulamaktadır.

Erken Müdahale Çocuğun suça sürüklenme, okuldan kopma, bağımlılık geliştirme, şiddete yönelme veya mağduriyet yaşama riski belirginleşmeden önce ya da ilk belirtiler ortaya çıktığında koruyucu ve destekleyici hizmetlerin devreye sokulmasını ifade eder. Erken müdahale, risklerin derinleşmesini önlemek, çocuğu ve aileyi zamanında desteklemek ve daha ağır adli/sosyal sorunların ortaya çıkmasını engellemek bakımından temel bir önleyici yaklaşımdır.

Erken Uyarı Sistemi Çocuğun devamsızlık, okul başarısızlığı, davranış sorunları, ailevi riskler, madde kullanımı, şiddet, ihmal veya benzeri göstergeler üzerinden risk altında olduğunun erken tespit edilmesini ve uygun kurumlara yönlendirilmesini sağlayan izleme ve müdahale mekanizmasını ifade eder. Raporda erken uyarı sistemleri, suça sürüklenmenin önlenmesi ve kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesi bakımından öncelikli politika araçlarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Güvenli Kentsel Tasarım Kentlerin, mahallelerin, okul çevrelerinin, parkların, ulaşım alanlarının ve kamusal mekânların çocukların güvenliğini, görünürlüğünü, sosyal katılımını ve risklerden korunmasını destekleyecek şekilde planlanmasını ifade eder. Suçun çevresel tasarımla önlenmesi yaklaşımı kapsamında aydınlatma, gözetim, erişilebilirlik, bakım, kullanım çeşitliliği ve güvenli kamusal alanların artırılması çocukların korunması bakımından önem taşımaktadır.

Hak Temelli Yaklaşım Çocuğu korunmaya muhtaç pasif bir nesne olarak değil, hak sahibi bir birey olarak kabul eden yaklaşımı ifade eder. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Avrupa Konseyi Çocuk Dostu Adalete İlişkin Rehberi doğrultusunda bu yaklaşım; çocuğun yaşama, gelişme, korunma, katılım, eğitim, sağlık, adil yargılanma, rehabilitasyon ve topluma yeniden kazandırılma haklarının bütüncül biçimde ele alınmasını gerektirir.

Hükümlü Çocuk Hakkında mahkeme tarafından verilen mahkûmiyet hükmü kesinleşmiş olan çocuğu ifade eder. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun çerçevesinde hükümlü çocuklar bakımından infazın amacı sadece cezanın yerine getirilmesine odaklanılmayıp; çocuğun eğitimi, iyileştirilmesi, rehabilitasyonu ve topluma yeniden kazandırılmasıdır.

İhmal Çocuğun beslenme, barınma, sağlık, eğitim, gözetim, duygusal ilgi, güvenlik ve gelişim ihtiyaçlarının ebeveyn, bakım veren veya sorumlu kişiler tarafından yeterli biçimde karşılanmaması durumunu ifade eder. İhmal, çocuğun fiziksel ve psikososyal gelişimini olumsuz etkileyen ve çocuğu suça sürüklenme, mağduriyet, okuldan kopma ve bağımlılık gibi risklere açık hâle getirebilen temel çocuk koruma sorunlarından biridir.

İnfaz Mahkeme tarafından verilen ve kesinleşen ceza veya güvenlik tedbirlerinin, kanunda belirlenen usul ve esaslara göre yerine getirilmesini ifade eder. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun uyarınca infaz süreci, çocuklar bakımından eğitim, iyileştirme, rehabilitasyon, aile bağlarının korunması ve topluma yeniden kazandırma hedefleriyle birlikte değerlendirilmelidir.

İstismar Çocuğun fiziksel, duygusal, cinsel veya ekonomik yönden zarar görmesine yol açan her türlü kötü muamele, sömürü veya hak ihlalini ifade eder. Türk Ceza Kanunu'nda çocukların cinsel istismarı başta olmak üzere çocuklara yönelik çeşitli fiiller suç olarak düzenlenmiş olup, çocuk koruma sistemi bakımından istismar vakalarının erken tespiti, bildirimi, adli ve psikososyal müdahalesi temel önemdedir.

Kolektif Etkinlik Bir mahalle veya toplulukta yaşayan bireylerin ortak sorunlara müdahale edebilme, çocukları koruma, kamusal düzeni destekleme, dayanışma gösterme ve gayriresmî sosyal denetim sağlayabilme kapasitesini ifade eder. Kolektif etkinliğin güçlü olduğu yerleşim alanlarında çocukların güvenli sosyal çevrelere erişimi artmakta; suç, şiddet ve riskli davranışlara karşı toplumsal koruma kapasitesi güçlenmektedir.

Kolluğun Çocuk Birimi 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu çerçevesinde çocuklarla ilgili işlemleri yürütmek üzere kolluk teşkilatı içinde oluşturulan uzmanlaşmış birimleri ifade eder. Bu birimlerin temel görevi, çocukların adli süreçte örselenmesini önlemek, işlemleri çocukların yaş ve gelişim özelliklerine uygun biçimde yürütmek ve gerekli durumlarda ilgili kurumlarla koordinasyon sağlamaktır.

Korunma İhtiyacı Olan Çocuk 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda yer alan tanım uyarınca, bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal veya duygusal gelişimi ya da kişisel güvenliği tehlikede olan; ihmal veya istismara maruz kalan ya da suç mağduru olan çocuğu ifade eder. Bu kapsamdaki çocuklar bakımından temel amaç, çocuğun öncelikle aile ortamı içinde korunması, desteklenmesi ve risklerden uzaklaştırılmasıdır.

Koruyucu Faktör Çocuğun riskli koşullara rağmen sağlıklı gelişimini destekleyen, suça sürüklenme veya tekrar suça yönelme ihtimalini azaltan bireysel, ailesel, eğitsel, sosyal ve kurumsal destek unsurlarını ifade eder. Güçlü aile desteği, okula bağlılık, olumlu akran ilişkileri, güvenli sosyal çevre, etkili rehberlik hizmetleri ve erişilebilir sosyal hizmet mekanizmaları bu kapsamdadır.

Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda düzenlenen danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbirlerini ifade eder. Bu tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamı içinde korunmasını sağlamak; çocuğun korunma ihtiyacını gidermek, gelişimini desteklemek, risk faktörlerini azaltmak ve çocuğun güvenli bir sosyal çevre içinde yaşamını sürdürmesini temin etmek amacıyla uygulanır.

Koşullu Salıverilme Hükümlünün cezasının belirli bir bölümünü infaz kurumunda iyi hâlli olarak geçirmesi ve kanunda öngörülen şartların oluşması hâlinde cezasının kalan kısmını toplum içinde denetim altında geçirmesini ifade eder. Çocuklar bakımından koşullu salıverilme, infaz sonrası izleme, eğitim, aile desteği, psikososyal destek ve yeniden entegrasyon hizmetleriyle birlikte yürütüldüğünde suç tekrarının önlenmesine katkı sağlayabilir.

Kovuşturma 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer alan tanım uyarınca, iddianamenin kabulüyle başlayıp hükmün kesinleşmesine kadar devam eden yargılama evresini ifade eder. Çocuklar bakımından kovuşturma sürecinde duruşmaların çocuğun üstün yararı gözetilerek yürütülmesi, mahremiyetin korunması, sosyal inceleme raporlarının dikkate alınması ve ikincil örselenmenin önlenmesi temel önemdedir.

Kurumlar Arası Koordinasyon Çocukla ilgili adalet, eğitim, sosyal hizmet, sağlık, kolluk, yerel yönetim ve sivil toplum aktörlerinin görev, yetki ve sorumlulukları çerçevesinde uyumlu, zamanında, veri temelli ve çocuğun üstün yararını esas alan biçimde birlikte çalışmasını ifade eder. Kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesi, risklerin erken tespiti, tedbirlerin uygulanması, izleme süreçleri ve yeniden entegrasyon bakımından zorunlu görülmektedir.

Madde Bağımlılığı Alkol, uyuşturucu, uyarıcı veya bağımlılık yapıcı diğer maddelerin kullanımı sonucunda kişinin fiziksel, ruhsal ve sosyal işlevselliğinin bozulması ve madde kullanımını kontrol etmekte güçlük yaşaması durumunu ifade eder. Çocuklar bakımından madde kullanımı ve bağımlılığı; suça sürüklenme, tekrar suç davranışı, okuldan kopma, aile içi çatışma, istismar ve ruh sağlığı sorunlarıyla birlikte ele alınması gereken önemli bir risk alanıdır.

Mekânsal Ayrışma Sosyoekonomik dezavantajların, yoksulluğun, hizmetlere erişim eksikliğinin veya toplumsal dışlanmanın belirli mahallelerde yoğunlaşması sonucunda çocukların yaşadıkları çevre bakımından eşitsiz koşullara maruz kalmasını ifade eder. Mekânsal ayrışma, çocukların güvenli kamusal alanlara, nitelikli eğitime, sosyal destek hizmetlerine, kültürel ve sportif imkânlara erişimini sınırlayarak suça sürüklenme riskini artırabilmektedir.

Müdafi Ceza muhakemesinde şüpheli veya sanığın savunmasını yapan avukatı ifade eder. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda çocuklar bakımından müdafi görevlendirilmesine ilişkin özel hükümler bulunmakta olup, çocukların adli süreçte hukuki yardım almaları adil yargılanma hakkının ve çocuk dostu adalet yaklaşımının temel unsurlarındandır.

Mükerrerlik / Tekrar Suça Sürüklenme Çocuğun adalet sistemiyle ilk temasından sonra yeniden suç isnadıyla sisteme dâhil olması veya tekrar suç davranışı göstermesi durumunu ifade eder. Çocuklar bakımından bu kavram, risk faktörlerinin devamı, koruyucu mekanizmaların yetersizliği ve rehabilitasyon süreçlerinin etkinliği bakımından değerlendirilmelidir.

Okul Bağlılığı Çocuğun okula aidiyet hissetmesi, okul kurallarını benimsemesi, öğretmenleri ve akranlarıyla olumlu ilişki kurması, eğitim sürecine düzenli ve anlamlı biçimde katılması durumunu ifade eder. Okul bağlılığı, çocukların suça sürüklenmesini önleyen temel koruyucu faktörlerden biri olarak değerlendirilmekte; güvenli okul iklimi, rehberlik hizmetleri, sosyal-kültürel faaliyetler ve aile-okul iş birliğiyle güçlendirilebilmektedir.

Okul İklimi Bir okulun fiziksel, sosyal, duygusal ve pedagojik ortamını; öğrenciler, öğretmenler, yöneticiler ve veliler arasındaki ilişkilerin niteliğini; okulun güvenlik, aidiyet, adalet, disiplin ve destek algısını ifade eder. Olumlu okul iklimi çocukların okula bağlılığını artırırken; dışlayıcı, güvensiz veya şiddete açık okul iklimi çocukların eğitimden kopmasına ve riskli davranışlara yönelmesine zemin hazırlayabilmektedir.

Okul Terki Çocuğun zorunlu eğitim çağında veya eğitim süreci devam ederken örgün eğitimden kopmasını, eğitim kurumuna devam etmemesini veya eğitimini tamamlamadan okul sisteminin dışına çıkmasını ifade eder. Okul terki, raporda çocukların suça sürüklenmesi bakımından önemli risk göstergelerinden biri olarak ele alınmakta; eğitim sisteminin erken uyarı, izleme, rehberlik ve destek mekanizmalarıyla bu riski azaltması gerektiği vurgulanmaktadır.

Olumsuz Akran Etkisi Çocuğun suç, şiddet, madde kullanımı, okuldan kaçma, zorbalık veya diğer riskli davranışları normalleştiren akran gruplarıyla etkileşim içine girmesi sonucu bu davranışlara yönelme ihtimalinin artmasını ifade eder. Raporda olumsuz akran etkisi, özellikle ergenlik döneminde çocuğun aidiyet arayışı, kimlik gelişimi ve sosyal kabul ihtiyacıyla birleştiğinde suça sürüklenme riskini artıran önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir.

Onarıcı Adalet	Suç veya zarar doğuran davranış sonrasında cezalandırma perspektifinin yanında; mağdurun ihtiyaçlarının gözetilmesine, çocuğun sorumluluk üstlenmesine, zararın giderilmesine ve toplumsal ilişkilerin onarılmasına odaklanan adalet yaklaşımını ifade eder. Birleşmiş Milletlerin onarıcı adalet programlarına ilişkin temel ilkeleri doğrultusunda bu yaklaşım, çocuk adalet sistemi bakımından çocuğun topluma yeniden kazandırılması ve suç tekrarının önlenmesi açısından önemli bir araçtır.
Psikososyal Destek	Çocuğun ruhsal iyilik hâlini, sosyal işlevselliğini, aile ve akran ilişkilerini, eğitim sürecine katılımını ve baş etme becerilerini güçlendirmeye yönelik psikolojik, sosyal, eğitsel ve rehberlik hizmetlerini ifade eder. Psikososyal destek, suça sürüklenen, mağdur olan, travma yaşayan, bağımlılık riski bulunan veya korunma ihtiyacı olan çocuklar bakımından rehabilitasyon ve yeniden entegrasyon süreçlerinin temel bileşenlerinden biridir.
Rehabilitasyon	Suça sürüklenen, korunma ihtiyacı olan veya risk altındaki çocuğun fiziksel, ruhsal, sosyal, eğitsel ve mesleki gelişiminin desteklenerek sağlıklı işlevselliğe kavuşturulmasını ifade eder. Çocuk adalet sistemi bağlamında rehabilitasyon, çocuğun işlediği iddia edilen fiilin yanında; ihtiyaçları, güçlü yönleri, ailesi, sosyal çevresi ve gelecek perspektifiyle birlikte ele alınmasını gerektirir.
Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri	Eğitim kurumlarında öğrencilerin akademik, sosyal, duygusal, mesleki ve kişisel gelişimlerini desteklemek; riskleri erken fark etmek; öğrenci, aile ve öğretmenlere danışmanlık sağlamak amacıyla yürütülen hizmetleri ifade eder. Millî Eğitim Bakanlığı rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin düzenlemeleri çerçevesinde bu hizmetler, okul temelli koruyucu ve önleyici sistemin önemli bir parçasıdır.
Risk Faktörü	Çocuğun suça sürüklenme, tekrar suça yönelme, mağduriyet yaşama, okuldan kopma, bağımlılık geliştirme veya sosyal uyum sorunu yaşama ihtimalini artıran bireysel, ailesel, eğitsel, akran, çevresel, dijital, ekonomik veya kurumsal etkenleri ifade eder. Risk faktörleri tek başına belirleyici olmayıp çoğu zaman birden fazla düzeyde birikerek çocuğun kırılganlığını artırmaktadır.
Risk İzleme Sistemi	Çocukların eğitim, sağlık, sosyal hizmet, adalet ve güvenlik sistemleriyle temaslarından elde edilen verilerin, çocuğun üstün yararı ve kişisel verilerin korunması ilkeleri gözetilerek risklerin erken tespiti ve takibi amacıyla değerlendirilmesini ifade eder. Raporda bu kavram, kurumlar arası koordinasyon ve erken uyarı mekanizmalarının güçlendirilmesi bağlamında ele alınmaktadır.
Riskli Akran Grubu	Çocuğu suça, şiddete, madde kullanımına, okuldan kopmaya, dijital risklere veya diğer zararlı davranışlara yöneltebilecek norm ve davranışların hâkim olduğu akran çevresini ifade eder. Riskli akran grupları, özellikle aile denetiminin zayıf olduğu, okul bağlılığının azaldığı ve güvenli sosyal faaliyetlere erişimin sınırlı kaldığı durumlarda çocuklar üzerinde daha belirleyici hâle gelebilmektedir.
Siber Zorbalık	Dijital iletişim araçları, sosyal medya platformları, mesajlaşma uygulamaları, çevrim içi oyunlar veya benzeri dijital ortamlar üzerinden bir çocuğa yönelik tekrarlayıcı biçimde hakaret, tehdit, dışlama, aşağılama, ifşa, taciz veya zarar verici içerik paylaşımı yapılmasını ifade eder. Siber zorbalık, çocuğun ruh sağlığını, okul bağlılığını, güvenlik algısını ve sosyal ilişkilerini olumsuz etkileyen önemli bir dijital risk türüdür.

Soruşturma 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer alan tanım uyarınca, suç şüphesinin yetkili makamlarca öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen ceza muhakemesi evresini ifade eder. Çocuklar bakımından soruşturma aşaması; çocuğun kollukla ilk teması, ifadesinin alınması, müdafi yardımından yararlanması, sosyal inceleme ihtiyacının belirlenmesi ve koruyucu tedbirlerin değerlendirilmesi açısından kritik öneme sahiptir.

Sosyal Çalışma Görevlisi 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında çocuk adalet ve çocuk koruma süreçlerinde görev alan; çocuğun bireysel, ailesel ve sosyal durumunu değerlendiren, sosyal inceleme raporu hazırlanmasına katkı sunan ve mahkeme, savcılık veya ilgili kurumlara uzmanlık desteği sağlayan meslek elemanını ifade eder. Sosyal çalışma görevlilerinin çocuk hukuku, çocuk gelişimi, sosyal hizmet, psikoloji ve çocuk koruma alanlarında uzmanlaşması esastır.

Sosyal Dışlanma Çocuğun veya ailesinin yoksulluk, göç, engellilik, eğitimden kopma, damgalanma, ayrımcılık, aile yapısı, suç geçmişi veya diğer nedenlerle eğitim, sağlık, sosyal hizmetler, istihdam, kültürel faaliyetler ve toplumsal katılım imkânlarından yeterince yararlanamaması durumunu ifade eder. Sosyal dışlanma, çocukların aidiyet duygusunu zayıflatabilir ve riskli çevrelerle temas ihtimalini artırabilir.

Sosyal Düzensizlik Mahalle veya toplum düzeyinde yoksulluk, nüfus hareketliliği, mekânsal yoksunluk, sosyal bağların zayıflığı, kurumsal hizmetlere erişim güçlüğü ve toplumsal denetim kapasitesinin azalması gibi etkenlerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan yapısal durumu ifade eder. Kriminoloji literatüründe sosyal düzensizlik yaklaşımı, mahalle koşullarının suç ve şiddet davranışları üzerindeki etkisini açıklamak için kullanılan temel yaklaşımlardan biridir.

Sosyal İnceleme Raporu (SİR) 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda düzenlenen sosyal inceleme raporu; çocuğun bireysel özellikleri, aile yapısı, sosyal çevresi, eğitim durumu, psikososyal gelişimi, ihtiyaçları, riskleri ve korunma gereksinimlerine ilişkin uzman değerlendirmesini içeren raporu ifade eder. Sosyal inceleme raporu, çocuk hakkında verilecek kararların çocuğun üstün yararı, gelişim düzeyi ve sosyal koşulları dikkate alınarak oluşturulmasına katkı sağlar.

Sosyo-Ekolojik Yaklaşım Çocuğun gelişimini ve davranışlarını bireysel özelliklerin yanında; aile, okul, akran grubu, mahalle, toplum, dijital çevre, kültürel yapı, ekonomik koşullar ve kurumsal sistemler gibi iç içe geçmiş düzeyler üzerinden değerlendiren analitik yaklaşımı ifade eder. Raporda kullanılan bu yaklaşım, çocukların suça sürüklenmesinde risk ve koruyucu faktörlerin çok katmanlı biçimde incelenmesine imkân sağlayan temel değerlendirme çerçevesidir.

Suç Şüphesi Ceza muhakemesi sürecinde bir fiilin işlendiğine ve bu fiilin belirli bir kişi tarafından gerçekleştirilmiş olabileceğine ilişkin değerlendirmeyi ifade eder. Çocuklar bakımından suç şüphesi, çocuğun damgalanmasına yol açmayacak biçimde ele alınmalı; soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde masumiyet karinesi, müdafi yardımından yararlanma hakkı ve çocuğun üstün yararı gözetilmelidir.

Suça Sürüklenen Çocuk (SSÇ) 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda yer alan tanım uyarınca, kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiasıyla hakkında soruşturma veya kovuşturma yürütülen ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu ifade eder.

Travma	Çocuğun fiziksel, duygusal veya cinsel şiddet, ihmal, istismar, aile içi şiddete tanıklık, ağır kayıp, göç, afet, suç mağduriyeti veya benzeri örseleyici yaşantılar sonucunda bedensel, ruhsal ve sosyal işlevselliğinin olumsuz etkilenmesi durumunu ifade eder. Çocuklarla çalışan sistemlerin travma bilgisine dayalı yaklaşımı benimsemesi, çocuğun davranışlarının disiplin veya suç ekseninin yanında, yaşadığı örseleyici deneyimler bağlamında değerlendirilmesini sağlar.
Tutuklama	Ceza muhakemesi sürecinde kuvvetli suç şüphesinin varlığı ve kanunda belirtilen tutuklama nedenlerinin bulunması hâlinde başvurulabilen, kişi özgürlüğünü sınırlayan en ağır koruma tedbirlerinden biridir. Çocuklar bakımından tutuklama, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve çocuk adaletine ilişkin uluslararası standartlarda vurgulanan "son çare ve en kısa uygun süre" ilkesi doğrultusunda istisnai nitelikte değerlendirilmelidir.
Tutuklu Çocuk	Hakkında kesinleşmiş mahkûmiyet hükmü bulunmamakla birlikte, soruşturma veya kovuşturma sürecinde tutuklama tedbiri uygulanarak özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuğu ifade eder. Tutuklu çocuklar bakımından masumiyet karinesi, eğitim hakkı, aileyle temas, psikososyal destek ve çocuğun üstün yararı ilkeleri gözetilerek işlem yapılması esastır.
Vaka Yönetimi	Risk altındaki, korunma ihtiyacı olan veya adli süreçte bulunan çocuğun ihtiyaçlarının bütüncül biçimde değerlendirilmesi; uygun hizmetlere yönlendirilmesi; müdahale planının hazırlanması, uygulanması, izlenmesi ve gerektiğinde güncellenmesi sürecini ifade eder. Vaka yönetimi, farklı kurumların aynı çocuk ve aile üzerinde dağınık biçimde işlem yapması yerine koordineli, izlenebilir ve sonuç odaklı bir hizmet modelini esas alır.
Yaş Doğrulama	Dijital platformlara, çevrim içi hizmetlere veya yaş sınırlaması bulunan içeriklere erişimde kullanıcının yaşının güvenilir yöntemlerle tespit edilmesini ifade eder. Çocukların zararlı içeriklerden, çevrim içi istismar risklerinden, yasa dışı bahis ve kumar gibi alanlardan korunması bakımından yaş doğrulama mekanizmaları dijital çocuk koruma politikalarının önemli araçlarından biri olarak değerlendirilmektedir.
Yaş Küçüklüğü	5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda ceza sorumluluğunu etkileyen nedenlerden biri olarak düzenlenen yaş küçüklüğü, çocuğun içinde bulunduğu yaş grubuna göre cezai sorumluluğunun bulunmaması, sınırlı olması veya cezada indirim uygulanması sonucunu doğuran hukuki durumu ifade eder. Bu kavram, çocukların gelişimsel özellikleri nedeniyle yetişkinlerle aynı cezai sorumluluk rejimine tabi tutulamayacağı kabulüne dayanmaktadır.
Yeniden Entegrasyon / Topluma Yeniden Kazandırma	Adli süreç, infaz, tedbir veya rehabilitasyon sonrasında çocuğun aile, okul, iş yaşamı ve sosyal çevreyle güvenli ve sürdürülebilir biçimde yeniden bağ kurmasını ifade eder. Birleşmiş Milletler çocuk adaleti standartlarında da vurgulanan bu yaklaşım, çocuğun damgalanmadan toplumsal yaşama katılımını, eğitim ve mesleki gelişiminin desteklenmesini ve suç tekrarının önlenmesini amaçlar.

KOMİSYON BAŞKANININ SUNUŞU

Türkiye'de çocukların korunmasına ilişkin kurumsal hafızamız, Himaye-i Etfal Cemiyeti'nden bugüne uzanan köklü bir birikime sahiptir. Dr. Fuad Umay ve arkadaşlarının ortaya koyduğu bu erken irade, çocukların korunması meselesini devletin, toplumun ve bütün kurumların ortak sorumluluğu olarak gören güçlü bir anlayışı temsil eder. Komisyonumuzun çocukların suça sürüklenmesini önlemeye yönelik çalışmaları da bu tarihî sorumluluğun güncel bir devamı niteliğindedir.

Çocukların suça sürüklenmesi meselesi, dünyanın pek çok ülkesinin karşı karşıya olduğu çok boyutlu bir sorundur. Dünya genelinde çocuk suçluluğuna ilişkin eğilimler; suçun niteliğinin değiştiğini, suça sürüklenme yaşının giderek düştüğünü ve çocukların çoğu zaman bireysel faktörlerin yanında sosyal, ekonomik ve çevresel risklerin etkisiyle bu sürecin içine çekildiğini göstermektedir. Uluslararası tecrübeler, erken müdahale mekanizmalarının ve veriye dayalı önleyici sosyal politikaların bu alandaki en etkili araçlar olduğunu; kurumlar arası koordinasyon sağlanamadığında ise sorunların derinleştiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Çocukların Suça Sürüklenmesine Yol Açan Nedenlerin Tüm Boyutlarıyla İncelenerek Koruyucu ve Önleyici Mekanizmalar Geliştirilmesi ile Çocukların Toplumsal Yaşama Etkin Katılımlarının Sağlanması İçin Yapılması Gerekenlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu, 10 Aralık 2025 tarihinde çalışmalarına başlamıştır. Komisyonumuz, Anayasa'nın 98'inci maddesi ile Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün 104 ve 105'inci maddeleri çerçevesinde görevini titizlikle tamamlayarak bu raporu hazırlamıştır.

Suça Sürüklenen Çocuklara İlişkin Araştırma Komisyonu, çocuk suçluluğunu adli bir mesele olmanın ötesinde bireysel, ailesel, çevresel ve yapısal boyutları olan çok katmanlı bir toplumsal olgu olarak ele almış, metodolojik çerçevesini sosyo-ekolojik model üzerine inşa etmiştir. Çocukları suça sürükleyen risk faktörlerini aileden okula, akran çevresinden mahalleye, dijital dünyadan kamu politikalarına uzanan geniş bir etkileşim ağı içinde değerlendirmiştir.

Komisyonun çalışma süreci, çok paydaşlı, disiplinler arası ve saha temelli bir yaklaşımla şekillenmiştir. Bu kapsamda Aile ve Sosyal Hizmetler, Adalet, Gençlik ve Spor, İçişleri, Millî Eğitim ve Sağlık Bakanları, Diyanet İşleri Başkanı, Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı ve ilgili bakanlıkların üst düzey bürokratları başta olmak üzere; mahalli idare amirleri, yargı mensupları, kolluk kuvvetleri, yerel yönetimler, üniversiteler, meslek örgütleri, barolar ve sivil toplum kuruluşları Komisyon çalışmalarına aktif katkı sunmuştur.

Bu çalışma, hukuk, çocuk ve ergen psikiyatrisi, psikoloji, sosyoloji, sosyal hizmet, eğitim bilimleri, çocuk gelişimi, halk sağlığı, kriminoloji, iletişim ve dijital medya çalışmaları gibi farklı disiplinlerden uzmanların katkılarıyla akademik açıdan güçlendirilmiştir.

Bu süreçte 20 komisyon toplantısının yanı sıra kurumsal pratikleri ve mevcut işleyişi yerinde analiz etmek amacıyla 8 çalışma ziyareti gerçekleştirilmiştir. Bu ziyaretlerde geniş bir uygulayıcı kitlenin görüşleri alınmış; kamu yönetiminin ve sivil toplumun farklı kademelerinde biriken bilgi ve tecrübe Komisyon çalışmalarına sistematik biçimde yansıtılmıştır.

Komisyonumuzun en ayırt edici yönlerinden biri, bu çalışmayı güçlü bir bilimsel araştırma zemini üzerine kurmasıdır. Nitel ve nicel bilimsel araştırmalar yoluyla elde edilen veriler, mevcut durumun tespit edilmesi ile sınırlı kalmayıp, çocukların suça sürüklenmesine neden olan çok boyutlu etkenlerin bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmesine imkân sağlamıştır.

Bu kapsamda, Adalet Bakanlığına bağlı 70 Çocuk Kapalı İnfaz Kurumu ve Çocuk Eğitim Evlerinde bulunan 4989 çocuktan oluşan evrenden, tabakalı rastgele örnekleme yöntemiyle seçilen 610 çocuk ile kesitsel türde bir araştırma gerçekleştirilmiş; çocuk hükümlü ve tutukluların suça sürüklenmelerine yol açan bireysel, ailevi ve çevresel/sistemsel risk faktörleri tespit edilmiştir. Ayrıca Adalet Bakanlığı bünyesinde görev yapan 765 çocuk hâkimi ve Cumhuriyet savcısı ile yürütülen deskriptif araştırma aracılığıyla, çocukların suça sürüklenmelerine ilişkin önleme ve müdahale süreçlerine dair görüşler, uygulamada karşılaşılan sorunlar ve mevzuata ilişkin öneriler ortaya konulmuştur. Komisyonumuzun bilimsel saha araştırmaları kapsamında, suça sürüklenen çocukların kaldığı kurumlarda görev yapan kurum müdürleri, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları, sağlık personeli, infaz ve koruma memurları ile öğretmenlerden oluşan 1306 meslek elemanının katılımıyla gerçekleştirilen kesitsel ve deskriptif araştırmada; uzmanların sahada karşılaştıkları güçlükler, risk faktörlerine ilişkin değerlendirmeleri ve önleme ile rehabilitasyon süreçlerine dair tespitleri, istatistiksel analizlerle incelenmiştir. Komisyon sürecimizde, madde bağımlılığı sebebiyle suça sürüklenen çocukların aileleriyle odak grup görüşmeleri yapılmış; ailelerin dile getirdiği sorunlar ve öneriler içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bununla birlikte Mesleki Eğitim Merkezlerindeki (MESEM) öğrenciler, rehber öğretmenler ve okul idarecileriyle de birebir görüşmeler yapılmıştır.

Komisyon, suçtan etkilenen, mağdur olan ve hayatını kaybeden çocukları da gözeten bir yaklaşımla mağdur ailelerini dinlemiştir. Bu görüşmeler, mağduriyetlerin aileler ve toplum

üzerindeki etkilerinin yanı sıra adalet algısına ilişkin yansımaların da doğrudan anlaşılmasına katkı sağlamıştır.

Yürütülen çalışmalarla elde edilen bulgular, kurumlar arası koordinasyon ihtiyacını, erken müdahale mekanizmalarının önemini, yerel düzeyde geliştirilen iyi uygulamaların yaygınlaştırılmasını ve suçu önlemede çocuğu merkeze alan bütüncül politikaların gerekliliğini açık biçimde göstermiştir. Komisyon çalışmaları, çocuk suçluluğunun çok boyutlu yapısının anlaşılmasına katkı sağlamış; politika geliştirme süreçlerinde bütüncül, disiplinler arası ve uygulama temelli yaklaşımların önemini ortaya koymuştur.

Nurettin Topçu'nun "Bize bir insan mektebi lazım." sözü, bu raporun işaret ettiği temel hedefle de örtüşmektedir. Topçu'nun bu ifadeyle kastettiği; çocuğu bilgiyle donatmakla birlikte, onu kendi medeniyet kökleriyle, ahlaki sorumlulukla, vicdanla, şahsiyetle ve insan sevgisiyle buluşturan bir eğitim anlayışıdır. Çocuklarımızı korumak da ancak onları güçlü aile bağlarıyla, güvenli okullarla, sağlıklı sosyal çevrelerle, sorumluluk duygusuyla ve umutla buluşturacak bir iklim inşa etmekle mümkündür.

Komisyonumuzun ortaya koyduğu tespit ve önerilerin, çocuklarımızı geç kalmadan fark eden, riskleri erken gören, koruyucu ve önleyici mekanizmaları güçlendiren bir kamu politikası anlayışına katkı sunmasını temenni ediyorum. Bu raporun, yasama çalışmalarına, kamu politikalarının geliştirilmesine, kurumlarımızın uygulama kapasitesinin güçlendirilmesine ve çocuklarımızı korumaya yönelik ortak toplumsal iradenin güçlenmesine katkı sunmasını diliyorum. Raporda yer alan bütüncül ve stratejik önerilerin, kurumlar arası güçlü bir iş birliğiyle hızla ve kararlılıkla hayata geçirilmesi en büyük beklentimizdir.

Komisyon çalışmalarımız boyunca katkılarını esirgemeyen Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanımız Sayın Numan Kurtulmuş'a, Komisyonumuzun kurulmasına vesile olan önergelerde imzası bulunan siyasi parti gruplarına ve milletvekillerimize, Komisyonumuzda görev yapan kıymetli milletvekili arkadaşlarıma, bilgi ve değerlendirmeleriyle çalışmalarımıza katkı sunan bakanlıklarımıza, kamu kurum ve kuruluşlarımıza, yargı mensuplarımıza, akademisyenlerimize, yerel yönetimlerimize, sivil toplum kuruluşlarımıza, meslek örgütlerimize, barolarımıza, uzmanlarımıza ve sahada çocuklarımız için emek veren tüm görevlilerimize teşekkür ediyorum. Özellikle çok kısa sürede bilimsel disiplin ve etikten taviz vermeden çok kapsamlı saha araştırmalarını tamamlayarak ulusal ve uluslararası literatüre katkı sağlayan akademik heyetimize şükranlarımı sunuyorum.

Ayrıca tecrübelerini, acılarını, beklentilerini ve önerilerini Komisyonumuzla paylaşan ailelerimize; çocukların hayatına dokunmak için özveriyle çalışan öğretmenlerimize,

psikologlarımıza, sosyal hizmet uzmanlarımıza, sağlık personelimize, infaz ve koruma memurlarımıza, kolluk görevlilerimize ve tüm uygulayıcılara şükranlarımı sunuyorum.

Çocuklarımızın güven içinde büyüdüğü, aileleriyle güçlendiği, okuluyla bağ kurduğu, sağlıklı çevrelerde geliştiği, dijital ve fiziksel risklerden korunduğu, adalet ve merhametin birlikte işlediği bir Türkiye için bu raporun hayırlı sonuçlara vesile olmasını diliyorum.

Müşerref Pervin Tuba DURGUT
İstanbul Milletvekili
Komisyon Başkanı

ÖNERGE METİNLERİ

1. Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Grup Başkanvekilleri Ankara Milletvekili Murat EMİR, İstanbul Milletvekili Gökhan GÜNAYDIN ve Mersin Milletvekili Ali Mahir BAŞARIR'ın; "Gençler arasında artış gösteren suç işleme ve şiddet olaylarının nedenlerinin tespit edilerek gerekli önlemlerin alınabilmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi" (10/1912):

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Ülkemizde sıkça tanık olunur hale gelen genç yaştaki erkeklerin saldırı ve cinayetleri ile artan şiddet toplumsal düzeni ve sosyal barışı tehdit eder bir boyuta ulaşmıştır. Çok katmanlı bir sorun olan suça bulaşan gençler ve artan şiddete dair bir araştırma komisyonu kurularak bu artışın nedenleri ile Adalet, İçişleri, Milli Eğitim, Sağlık, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Aile ve Sosyal Hizmetler bakanlıklarının suç ve gençlere yönelik uygulama ve çalışmalarındaki eksiklerin belirlenmesi; uygulanan hükümet politikalarındaki yanlışların ve yetersizliklerin tespit edilmesi ve çözüm yollarının ortaya konularak gereken adımların atılabilmesi için Anayasa'nın 98'inci, TBMM İçtüzüğü'nün 104'üncü ve 105'inci maddeleri uyarınca Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.

Murat EMİR	**Gökhan GÜNAYDIN**	**Ali Mahir BAŞARIR**
Ankara Milletvekili	İstanbul Milletvekili	Mersin Milletvekili
Grup Başkanvekili	Grup Başkanvekili	Grup Başkanvekili

GEREKÇE

Ülkemizde sıkça tanık olunur hale gelen artan şiddet ve genç yaştaki erkeklerin saldırı ve cinayetleri toplumsal düzeni ve sosyal barışı tehdit eder bir boyuta ulaşmıştır. Bir yıldır planladığı cinayeti geçtiğimiz günlerde gerçekleştiren 19 yaşındaki Semih Çelik, iki genç kadını canice öldürmüştür. Geçen haftalarda uyuşturucu ticareti, yaralama, cinsel taciz, çocuğa istismar, yağma, gasp gibi suçlardan 26 ayrı dosyası olan 19 yaşındaki Yunus Emre Geçti, polis memuru Şeyda Yılmaz'ı şehit etmiştir. Yine tehdit, kasten yaralama gibi 6 ayrı suç dosyası olan 17 yaşındaki Erdoğan Özdemir, kurye Ata Emre Akman'ı 25 yerinden bıçaklayarak öldürmüştür. Uyuşturucu satışı, kasten yaralama, hırsızlık, tehdit, yağma gibi 32 ayrı suç kaydı olan 20 yaşındaki Muhammet Berke Çorak ise polis memuru Cihat Ermiş'i şehit etmiştir.

Genç yaştaki bu kişilerin bulaştıkları suçlar ve ölümle sonuçlanan saldırıları görmezden gelinemez bir hal almıştır. Resmi veriler, şiddet suçlarına karışan gençlerin sayısında artış olduğunu ortaya koymaktadır. TÜİK verilerine göre, 15-24 yaş aralığındaki

gençler özellikle fiziksel saldırı, yaralama ve cinayet gibi şiddet suçlarında yoğun olarak yer almaktadır. Cinsel suçlar, hırsızlık, tehdit ve uyuşturucu alıp satmak ise şiddet suçlarını takip etmektedir. Bu yaş grubunda suça karışan gençlerin çoğunluğu erkek olup, şiddet suçları ile bağlantılı olarak suç işleme oranları, toplam genç nüfus içinde önemli bir paya sahiptir. Adli istatistiklere göre, Türkiye'deki cezaevlerinde şiddet suçlarından hükümlü bulunan gençlerin büyük bir kısmı 18-24 yaş aralığındadır. 2023 yılı itibariyle bu yaş grubunda yaklaşık 35 bin genç, hüküm giymiştir. Özellikle 18-29 yaş grubundaki erkekler arasında, kadına yönelik şiddet vakalarında artış gözlemlendiği, suç işleyenlerin büyük bir kısmının da bu yaş grubundaki partnerlerine yönelik şiddet uyguladığı görülmektedir.

Öte yandan sosyoekonomik durum ve eğitim düzeyi, gençlerin şiddet suçlarına karışma olasılığını artıran önemli faktörler olarak gösterilmektedir. Eğitim sisteminden erken ayrılan ve düşük eğitim seviyesine sahip gençlerin şiddet suçlarına daha sık karıştığı, erken okul terk oranı ve işsizliğin, özellikle şiddet eğilimlerini artıran unsurlar arasında yer aldığı uzmanlar tarafından ifade edilmektedir. Ruh sağlığı sorunlarının da şiddet suçlarında önemli bir rol oynadığı, gençler arasında yaygın olan depresyon, anksiyete ve travma sonrası stres bozukluğu gibi psikolojik rahatsızlıkların, şiddet davranışlarının tetikleyicisi olabileceği çeşitli çalışmalarla ortaya konulmuştur. Özellikle büyük şehirlerde ve sosyoekonomik olarak dezavantajlı bölgelerde, suç örgütleri ve çetelerin de gençleri cezbettiği görülmektedir. Gençlerin bu örgütlere katılmasının temel sebepleri olarak ise ekonomik fırsat yetersizliği, eğitim sistemindeki sorunlar ve sosyal destek mekanizmalarındaki eksiklik gösterilmektedir. Yine uzmanların ifadesiyle işsizlik, ekonomik krizler, sosyal adaletsizlikler ve politik belirsizlikler gençlerde gelecek kaygısını artırmakta ve suça eğilimi tetiklemektedir. Hükümet politikalarının gençlere yönelik çözüm odaklı olmaması, gençlere toplumsal hayatta kendilerini yalnız ve çaresiz hissettirdiği de ülkede yaşayan herkesçe bilinmektedir.

Çok katmanlı bir sorun başlığı olan suça bulaşan gençlerle ilgili Sağlık Bakanlığı'nın ruh sağlığı hizmetlerinin kapsamı, erişilebilirliği ve kalitesindeki eksikliklerin suç eğilimleri üzerindeki etkisinin araştırılması; meslek eğitimi, iş gücüne katılım ve nitelikli eğitim fırsatlarına erişimdeki adaletsizlikler incelenmesi; İçişleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün suç örgütleri ile mücadeledeki politikalarının gençler üzerindeki etkilerinin araştırılması; gençlerin iş gücüne entegrasyonu, ekonomik güvenceler ve devlet desteklerinin durumunun incelenmesi; adalet ve güvenlik alanındaki yetersiz politikaların giderilmesi için gerekli uygulamaların belirlenmesi; yönetimsel hataların bu konudaki rolü derinlemesine araştırılmalıdır.

Bu bağlamda bir araştırma komisyonu kurularak suça bulaşan gençlerin sayısındaki artışın nedenleri ile artan şiddete dair Adalet, İçişleri, Milli Eğitim, Sağlık, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Aile ve Sosyal Hizmetler bakanlıklarının suç ve gençlere yönelik uygulama ve çalışmalarındaki eksiklerin belirlenmesi; uygulanan hükümet politikalarındaki yanlışların ve yetersizliklerin tespit edilmesi ve çözüm yollarının ortaya konularak gereken adımların atılabilmesi için Anayasa'nın 98'inci, TBMM İçtüzüğü'nün 104'üncü ve 105'inci maddeleri uyarınca Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.

2. Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Grup Başkanvekilleri Nevşehir Milletvekili Filiz KILIÇ ve Manisa Milletvekili Erkan AKÇAY'ın; "Çocukların yaşam kalitelerinin, refah düzeylerinin ve toplumsal yaşama katılımlarının artırılarak suça sürüklenmelerinin önlenmesi için yapılması gerekenlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi" (10/3375):

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Çocukların yaşam kalitelerinin ve refah düzeylerinin artırılması, aile ve eğitim kurumları arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi, çocukların toplumsal yaşama etkin biçimde katılmasının sağlanması ve suça sürüklenmelerinin önlenmesi amacıyla mevcut durumun tüm yönleriyle incelenmesi; sorun alanlarının belirlenerek kalıcı, sürdürülebilir ve kapsayıcı çözüm önerilerinin geliştirilmesi amacıyla Anayasanın 98 inci ve İçtüzüğün 104 üncü ve 105 inci maddeleri gereğince Milliyetçi Hareket Partisi Grubu olarak Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.

Erkan AKÇAY
Manisa Milletvekili
MHP Grup Başkanvekili

Filiz KILIÇ
Nevşehir Milletvekili
MHP Grup Başkanvekili

GEREKÇE

Çocukların karşı karşıya kaldığı riskler, ihtiyaçlar ve gelişim süreçleri, toplumsal yapının aynası niteliğindedir. Bir ülkede çocukların nasıl bir ortamda yetiştiği; o toplumun güvenlik, refah, adalet ve eğitim politikalarının ne derece etkili olduğunu göstermektedir. Türkiye'de hızlı nüfus artışı, kentleşme, dijitalleşme, ekonomik dalgalanmalar ve aile yapısındaki değişim, çocukları ilgilendiren konuları her zamankinden daha önemli hale getirmiştir.

Bugün çocuklar dijital güvenlik, ruh sağlığı, sosyal uyum, kaliteli eğitim, nitelikli boş zaman etkinlikleri ve sağlıklı aile ortamı gibi çok boyutlu ihtiyaçlara sahiptir. Ancak bu alanların birçoğunda ciddi eşitsizlikler bulunmaktadır. Bazı çocuklar eğitim olanaklarına kolayca erişebilirken, bazıları temel ihtiyaçlarını dahi karşılamada güçlük çekmektedir. Aynı şekilde, aile içi çatışmalar, ekonomik baskılar, bağımlılık sorunları ve göç gibi faktörler, çocukların gelişimini doğrudan etkileyen yeni risk alanları yaratmaktadır.

Diğer yandan, okullar ve eğitsel kurumlar çocukların hayatındaki en önemli destek mekanizmalarından biridir. Fakat eğitim kurumlarının sadece akademik başarıya odaklanması; öğrencilerin sosyal, duygusal ve kültürel gelişimlerinin geri planda kalmasına

neden olabilmektedir. Çocuğun okul, aile ve sosyal çevre üçgeni içinde bütüncül bir yaklaşımla korunması ve desteklenmesi artık bir zorunluluktur.

Çocuk adalet sistemi, koruyucu hizmetler, bağımlılıkla mücadele, sosyal hizmet mekanizmaları, rehberlik sistemleri ve eğitim politikaları üzerine yapılan çalışmalar kıymetli olmakla birlikte; bu birimler arasında uyum, iş birliği ve koordinasyon konusunda önemli boşluklar bulunmaktadır. Çoğu zaman çocukla ilgili süreçlerde kurumlar arası bilgi akışı yetersiz kalmakta; müdahale mekanizmaları gecikmekte ya da çocuğun üstün yararı gereğince işletilememektedir.

Ayrıca çocukların sosyal hayata katılımı, örneğin kütüphaneler, sanat merkezleri, spor alanları, bilim etkinlikleri, güvenli dijital platformlar, birçok bölgede sınırlı durumdadır. Bu durum çocukların yeteneklerinin açığa çıkmasını, toplumsal aidiyet geliştirmesini ve sağlıklı bir öz güven kazanmalarını engellemektedir.

Bu nedenle Türkiye'nin çocuk politikalarını bütüncül, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir çerçevede yeniden değerlendirmesi gerekmektedir. Çocuğun aile ortamından eğitim sistemine, sosyal destek hizmetlerinden adalet mekanizmalarına kadar tüm süreçlerde etkin, koordineli, bilimsel temelli ve hak odaklı bir yaklaşım geliştirilmesi zorunludur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, çocukların karşılaştığı mevcut sorunları tespit etmek; yürürlükteki politikaları, uygulamaları, kurum işleyişini ve ihtiyaçları derinlemesine incelemek; çocukların güvenli, sağlıklı ve nitelikli bir yaşam sürdürebilmesi için gerekli stratejileri belirlemek üzere bir Meclis Araştırması açması hem toplumsal sorumluluğun hem de anayasal yükümlülüklerin gereğidir.

Çocukların yaşam kalitelerinin ve refah düzeylerinin artırılması, aile ve eğitim kurumları arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi, çocukların toplumsal yaşama etkin biçimde katılmasının sağlanması ve suça sürüklenmelerinin önlenmesi amacıyla mevcut durumun tüm yönleriyle incelenmesi; sorun alanlarının belirlenerek kalıcı, sürdürülebilir ve kapsayıcı çözüm önerilerinin geliştirilmesi amacıyla Anayasanın 98 inci ve İçtüzüğün 104 üncü ve 105 inci maddeleri gereğince bir Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.

3. Muğla Milletvekili Selçuk ÖZDAĞ ve 20 Milletvekilinin; "Çocukların suça sürüklenmesine yol açan toplumsal, ekonomik, kültürel ve dijital etkenlerin tüm boyutlarıyla incelenerek çocukların nitelikli bireyler olarak toplumsal yaşama etkin katılımının sağlanması için yapılması gerekenlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi" (10/3376):

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Türkiye'de çocukların suça sürüklenmesi, sadece çocuğun bireysel davranış sorunu değildir. Son yıllarda veriler konunun çok boyutlu sosyal, ekonomik ve psikolojik nedenleri de bulunan toplumsal ve yapısal bir kriz haline geldiğini göstermektedir. TÜİK'in 2024 yılı "Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk" istatistiklerine göre, 202.785 çocuk suça sürüklenme nedeniyle işlem görmüş, bu sayı son 9 yılda yaklaşık %51 artış göstermiştir. Suça konu fiillerin %40'ını yaralama, %16'sını hırsızlık, %8'ini uyuşturucu kullanımı ya da ticareti oluşturmaktadır.

Eğitimden kopma, yoksulluk, madde bağımlılığı, ebeveyn ayrılığı, aile içi şiddet, ilgisizlik ve akran çevresinin olumsuz etkileri, çocukların suça sürüklenme riskini artıran başlıca faktörlerdir. Bu tablo hem aile kurumunun güçlendirilmesi hem de çocukların erken dönemde desteklenmesi için bütüncül bir çocuk koruma politikasına ihtiyaç duyulduğunu açıkça göstermektedir.

Toplumda risk altındaki çocukların, hem suça sürüklenmelerinin hem de mağdur hâle gelmelerinin önlenmesi, güvende olmaları, mevcut bakım ve koruma sistemlerinin etkinliğinin artırılması, aile ve eğitim kurumlarıyla ilişkilerinin güçlendirilmesi, eğitimde sürdürülebilirliğin sağlanması ve meslek eğitimleriyle nitelikli bireyler olarak istihdam ve toplum hayatına etkin katılımlarının sağlanması ile refah düzeylerinin yükseltilerek suç döngüsünün kırılması temel bir devlet sorumluluğudur.

Bu nedenle, suça sürüklenen çocukların, suça bulaşmasının kök nedenlerinin araştırılması, risk oluşturan güncel sorun ve ihtiyaçların tespit edilerek koruyucu önleyici mekanizmaların geliştirilmesi, mevcut bakım ve sosyal destek modellerinin güçlendirilmesi, çocukların toplumsal yaşama etkin katılımının sağlanması ve nitelikli bireyler olarak yeniden topluma ve geleceğe kazandırılmalarını sağlayacak etkili, kalıcı, sürdürülebilir ve kapsayıcı çözüm ve politika önerilerinin belirlenmesi amacıyla, Anayasa'nın 98'inci ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 104 ve 105'inci maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz. 19.11.2025.

Doç. Dr. Selçuk ÖZDAĞ
Grup Başkanvekili
Muğla Milletvekili

GEREKÇE

Son on yılda çocukların suça karışma oranı Türkiye genelinde durmaksızın artmaktadır ve çocukların toplumsal ve bireysel risklere maruz kalması artık alarm veren bir düzeye ulaşmıştır. 2024 yılı verileri, çocukların hem suça sürüklenme hem de mağduriyet oranlarında ciddi bir artış olduğunu göstermektedir. Güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocukların karıştığı olay sayısı, bir önceki yıla göre yüzde 9,8 artarak 612.651'e ulaşmış ve bu çocukların 202.785'i suça sürüklenen çocuk olarak kayıtlara geçmiştir. Çocukların suça sürüklenme oranı son 9 yılda yaklaşık yüzde 51'lik bir artış ortaya koymaktadır. Çocukların karıştığı vakaların yüzde 40'ı yaralama, yüzde 16'sı hırsızlık, yüzde 8'i uyuşturucu kullanımı veya satışıyla ilgilidir. Bu tablo, çocukların şiddet ve madde temelli suçlarda giderek daha fazla yer aldığını göstermektedir. Bu veriler, çocukların çoklu sistematik risklerle de karşı karşıya olduklarını göstermektedir.

Çocukların suça sürüklenmesinde, sosyal, ekonomik ve eğitim eksikliklerinin yanı sıra, devlet politikalarının koruyucu önleyici özelliğinin zayıflaması, güncel sorun ve ihtiyaçlara çözüm üretmekte yetersiz kalması, güvenilir ve güncel veri eksikliği, bakanlıklar arası yetki ve sorumluluk zincirinde dağınıklık ve koordinasyon eksikliği de son derece belirleyici rol oynamaktadır. Bugün Türkiye'de yaklaşık 3,2 milyon çocuk örgün eğitimin dışındadır. Eğitimden kopuş, yoksulluk ve sokak kültürüyle temas, çocukların suça yönelimini hızlandıran bir aktarım zinciri üretmektedir. Ebeveyn ayrılığı, ailede suç geçmişi ve madde kullanımı bir arada bulunduğunda suça sürüklenme riskinin 26 kata kadar arttığı, okul terk eden çocuklarda suç tekrarının 4 kata kadar yükseldiği bilimsel olarak saptanmıştır. Boşanma, ilgisizlik, ebeveyn kaybı ve aile içi şiddet gibi faktörler, çocuğu koruyucu sosyal çevrelerden koparmakta, riskli akran grupları, derinleşen yoksulluk ve madde temasıyla birleştiğinde ise suç davranışını bir tür hayatta kalma stratejisine dönüştürmektedir. Ayrıca, Sevgi Evleri'nde kalan çocukların 18 yaş sonrası akıbetlerinin sistematik biçimde takip edilmemesi ve Çocuk Koruma Kanunu ile Medeni Kanun'da öngörülen önleyici ve destekleyici tedbirlerin gereği gibi uygulanmaması, çocukların yeniden riskli çevrelere dönmesine ve suça sürüklenme döngüsünün kırılamamasına yol açmaktadır.

Son yıllarda "Daltonlar", "Casperlar", "Redkitler" gibi organize yapıların küçük yaşta çocukları suç eylemlerine dahil ettiği, bu grupların sosyal medya üzerinden şiddeti, güç ve aidiyet duygusuyla meşrulaştırarak yeni bir cazibe ve değer alanı oluşturduğu görülmektedir. Şiddet içerikli dijital içeriklerin, özellikle TikTok ve benzeri platformlarda çocukları suça özendirdiği; aile, okul ve sosyal hizmet sistemlerinin bu yeni dijital suç dinamiklerine karşı yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır.

Madde kullanımı vakalarında uçucu madde, hap ve sigaranın ilk temas maddeleri olduğu; madde kullanan çocuklarda suç tekrarı riskinin 9,5 kata kadar arttığı bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Ailede suç öyküsü olan çocukların ise "ultra yüksek risk grubu" içinde yer aldığı ve bu çocuklara yönelik özel, uzun süreli ve aile temelli müdahale programlarının zorunlu olduğu uzmanlarca vurgulanmaktadır.

Mevcut çocuk politikaları ne yazık ki, toplumsal risk altındaki çocukların ihtiyaçlarını karşılayacak kapsam ve nitelikten yoksundur. Öte yandan, adalet, eğitim ve sosyal hizmet kurumları arasındaki bilgi paylaşımının yetersizliği, erken tespit ve izlem süreçlerinde ciddi bir boşluğa neden olmaktadır. Sosyal hizmetler alanında personel eksikliği, yetki sorumluluk tanımlarındaki eksiklikler, kopukluklar, izleme-denetleme mekanizmalarındaki eksiklikler, iş yükü ve mesleki tükenmişlik, kurumların ve hizmetlerin işlevsizleşmesine yol açmaktadır. Bu durum, özellikle riskli gruptaki çocukların ve ailelerinin takip edilememesi, ailelerle yeterince iş birliği yapılamaması ve eğitim kurumları ile koordinasyonun zayıf kalması gibi sorunları beraberinde getirmektedir.

Çocukların toplumsal yaşama entegrasyonunu sağlamak için geliştirilen programlar ve bakım modelleri ise sınırlı kapsamlıdır, yaygın, etkin ve sürdürülebilir çözümler üretememektedir. Kurumsal sorumlulukların belirsizliği, yetki ve görevlerin net olarak tanımlanmamış olması, riskli çocukların takibini yetersiz kılmakta ve potansiyel suç davranışlarının önlenmesini sağlayamamaktadır. Bu eksiklikler hem çocukların güvenliğini hem de toplumun genel güvenliğini tehdit eden bir unsur haline gelmiştir.

Ayrıca, çocukların adli süreçlerde ve sosyal hizmet mekanizmalarında karşılaştıkları eksiklikler, onların suç döngüsünden çıkmasını engellemekte, tekrar riskli davranışlara yönlendirmekte, suça sürüklenmelerini artırmakta ve topluma yeniden kazandırılmalarını zorlaştırmaktadır. Sosyal inceleme raporlarının mahkeme kararlarında yeterince dikkate alınmaması, çocuk adalet sisteminin hâlâ koruma odaklı olmaktan çok cezalandırma odaklı işlediğini göstermektedir. Oysa bilimsel veriler, okul bazlı erken müdahale, aile destek merkezleri, madde bağımlılığı önleme programları ve ruh sağlığı taramalarının suça yönelim oranlarını anlamlı biçimde düşürdüğünü ortaya koymaktadır.

Bütün bu nedenlerle, çocukların suça sürüklenmesine yol açan toplumsal, ekonomik, kültürel ve dijital etkenlerin bütün boyutlarıyla incelenerek güncel sorun ve ihtiyaçların kök sebeplerinin bulunması, risk altındaki çocukların içinde bulunduğu suç döngüsünün kırılması, tekrar suç işlemelerinin önlenmesi, topluma yeniden kazandırılmaları, aile, okul ve kamu kurumları arasındaki koordinasyon eksikliklerinin giderilmesi, olumlu yönde iyileştirilmesi ve bu kapsamda geliştirilebilecek güncel koruyucu ve önleyici sosyal politika önerileri ile

çocukların nitelikli bireyler olarak güvenle geleceğe taşınabilmesi amacıyla, kapsamlı bir araştırmanın TBMM çatısı altında kurulacak bir komisyon tarafından yürütülmesi zaruri hâle gelmiştir. Araştırmanın, çocukların yaşam kalitesini ve refah düzeyini artıracak, aile ve eğitim kurumları arasındaki ilişkileri güçlendirecek, toplumsal yaşama etkin biçimde katılımını sağlayacak, bakım ve sosyal destek modellerini çeşitlendirecek ve güçlendirecek somut politika önerilerini ortaya koyması beklenmektedir.

Bu araştırma, yalnızca çocukların güvenliği ve toplumsal refahı açısından değil, aynı zamanda devletin anayasal yükümlülüklerini yerine getirme sorumluluğu açısından da büyük önem taşımaktadır. 'Çocukların üstün yararı' ilkesi doğrultusunda, kalıcı, kapsamlı ve sürdürülebilir çözüm önerilerinin geliştirilmesi için TBMM tarafından etkin ve kapsamlı bir çalışma yürütülmesi ve bir Meclis Araştırma Komisyonu kurulması zaruridir.

1)	Selçuk ÖZDAĞ	Muğla	İlk İmza Sahibi
2)	Sadullah KISACIK	Adana	
3)	İdris ŞAHİN	Ankara	
4)	Mesut DOĞAN	Ankara	
5)	Sadullah ERGİN	Ankara	
6)	Şerafettin KILIÇ	Antalya	
7)	Cemalettin Kani TORUN	Bursa	
8)	Mehmet ATMACA	Bursa	
9)	Sema SİLKİN ÜN	Denizli	
10)	Ertuğrul KAYA	Gaziantep	
11)	Necmettin ÇALIŞKAN	Hatay	
12)	Bülent KAYA	İstanbul	
13)	Elif ESEN	İstanbul	
14)	Hasan KARAL	İstanbul	
15)	Medeni YILMAZ	İstanbul	
16)	Mustafa KAYA	İstanbul	
17)	Birol AYDIN	İstanbul	
18)	Mustafa BİLİCİ	İzmir	
19)	İrfan KARATUTLU	Kahramanmaraş	
20)	Mehmet Emin EKMEN	Mersin	
21)	Mehmet KARAMAN	Samsun	

4. İYİ Parti Grubu adına Grup Başkanvekili İstanbul Milletvekili M. Satuk Buğra KAVUNCU'nun; "Çocukların suça yönelmesinin önlenmesi için bütüncül politikalar geliştirilmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi" (10/3377):

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Türkiye'de çocukların suça sürüklenmesi olgusu, yalnızca adli bir mesele değil; toplumsal yapının, aile kurumunun, eğitim sisteminin ve sosyal politikaların bütününü ilgilendiren çok boyutlu bir sorun alanı hâline gelmiştir. Son yıllarda güvenlik birimlerine getirilen çocuk sayısındaki artış, suça sürüklenme yaşının düşmesi, organize yapılar tarafından çocukların çeşitli suç türlerinde "kullanılabilir unsur" hâline getirilmesi ve ağır suçlara karışma vakalarındaki yükseliş, konunun artık münferit olaylarla açıklanamayacağını göstermektedir. Çocuk adalet sisteminin koruyucu ve onarıcı yapısının güçlendirilmesi, risk altındaki çocuklara yönelik erken müdahalelerin iyileştirilmesi ve toplumun tüm unsurlarının eşgüdüm içinde çalışması bu açıdan zorunlu hâle gelmiştir.

Mevcut veriler; aile içi yoksulluğun, okul terk oranlarının, madde bağımlılığı riskinin, mahalle temelli dezavantajların ve dijital ortamdaki denetimsizliğin çocukları giderek daha kırılgan hâle getirdiğini işaret etmektedir. Bu nedenle çocukların suça sürüklenmesini yalnızca cezai yaptırımlar üzerinden ele almak, meselenin kök nedenlerini göz ardı etmek anlamına gelecektir. Türkiye'nin uzun vadeli toplumsal güvenliği, sosyal huzuru ve insan kaynağı kalitesi açısından çocukların suça yönelmesini önleyen bütüncül bir politika setinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede konunun çok yönlü biçimde incelenmesi ve çözüm yollarının ortaya konulması amacıyla Anayasa'nın 98. ve TBMM İçtüzüğü'nün 104 ve 105. maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasını arz ederim.

M. Satuk Buğra KAVUNCU
İstanbul Milletvekili
İYİ Parti Grup Başkanvekili

GEREKÇE

Çocukların suça sürüklenmesi, toplumsal yapının bütün katmanlarını ilgilendiren, çok boyutlu ve giderek ağırlaşan bir sorun alanıdır. Son yıllarda güvenlik birimlerine getirilen çocuk sayısındaki artış, yalnızca adli bir istatistikten ibaret değildir; aile kurumundaki çözülmenin, sosyo-ekonomik baskıların, eğitimdeki eşitsizliklerin ve dijital ortamın kontrolsüz etkilerinin giderek yoğunlaştığını göstermektedir. Türkiye'de özellikle büyükşehirlerin çeperlerinde, dezavantajlı mahallelerde yaşayan çocukların risk faktörlerine daha fazla maruz kalması, suça sürüklenme olgusunu yapısal bir sorun haline getirmiştir. Çocukların bir kısmı suçu doğuran koşulların mağduru olarak sisteme girerken, bir kısmı da

organize suç örgütlerinin hedefi hâline gelmektedir. Bu tablo, koruyucu ve önleyici sosyal politikaların güçlendirilmesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Çocukların suça yönelmesine neden olan etkenler incelendiğinde, aile içi şiddet, ihmal, ekonomik yetersizlik, ebeveyn ayrılığı, parçalanmış aile yapısı ve göçün yarattığı uyum sorunlarının belirleyici olduğu görülmektedir. Yoksulluk, çocukların hem fiziksel hem de duygusal gelişimini olumsuz etkilemekte; sokakta çalışma, sokakta zaman geçirme ve riskli akran gruplarıyla temas olasılığını artırmaktadır. Kentleşmenin hızlı, plansız ve eşitsiz biçimde geliştiği bölgelerde mahalle yapısının çözülmesi, çocukların güvenli sosyal çevrelerden uzaklaşmasına yol açmaktadır. Bu alanlarda suç örgütlerinin çocukları kurye, gözcü veya kolay yönlendirilebilir unsur olarak kullanmaya başlaması, tehdidin niteliğini daha da ağırlaştırmaktadır.

Eğitim sistemi açısından bakıldığında ise okul terki, devamsızlık, düşük akademik başarı ve okulla zayıf bağ, çocukların suça sürüklenmesinde kritik risk alanlarıdır. Okulun koruyucu işlevinin zayıflaması, özellikle 14–17 yaş aralığında suça yönelme ihtimalini artırmaktadır. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerine erişimdeki sınırlılıklar, öğrenme güçlüğü yaşayan veya travma geçirmiş çocukların erken tespit edilmesini zorlaştırmaktadır. Okul ortamında karşılaşılan zorbalık, ayrımcılık ve dışlanma durumları da çocukların okulla bağını koparark riskli ortamlara yönelmesine zemin hazırlamaktadır.

Çocuk adalet sisteminin mevcut kapasitesi de bu artan yük karşısında zorlanmaktadır. Çocuk eğitim evlerinin fiziki ve kurumsal koşullarındaki yetersizlikler, psiko-sosyal destek mekanizmalarının sınırlılığı, uzman kadroların sayısal eksiklikleri ve sosyal inceleme raporlarının yüzeyselliği, çocukların yeniden topluma kazandırılmasında ciddi engeller yaratmaktadır. Ayrıca dijital ortam, çocukların suç içerikleriyle karşılaşmasını kolaylaştırmakta; yasa dışı yapılanmaların çocuklara çevrimiçi erişimini mümkün kılmakta ve sosyal medya üzerinden şiddetin normalleşmesine zemin hazırlamaktadır.

Bu nedenle çocukların suça sürüklenmesi olgusunun tüm yönleriyle ele alınması; sosyal politika, eğitim, aile destek programları, dijital güvenlik ve çocuk adalet sistemi arasında güçlü ve bütünleşik bir strateji geliştirilmesi gerekmektedir. Kurumlar arası veri paylaşımının güçlendirilmesi, bilimsel temelli politikaların oluşturulması ve koruyucu-önleyici hizmetlerin yaygınlaştırılması, geleceğe dönük en kritik adımlardır. Belirtilen tüm nedenlerle çocukların suça sürüklenmesi meselesinin kapsamlı biçimde incelenmesi amacıyla bir Meclis Araştırması açılması gerekmektedir.

5. Mardin Milletvekili Beritan GÜNEŞ ALTIN ve 20 Milletvekilinin; "Suça sürüklenen çocukların durumunun tüm yönleriyle araştırılması ve çocuk odaklı bir koruma kanunu yapılması yolunda çözüm önerilerinin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi" (10/3378):

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Küresel bir sorun haline gelen çocukların suça sürüklenmesinin/kanunla ihtilaflı hale gelmesinin altında küresel kimi nedenlerin olmasının yanı sıra Türkiye'deki durum, kimi özgünlükler barındırmaktadır. Mezkûr olgu üzerine düşünmenin ve çocuk odaklı politikalar belirlenmesinin aciliyeti önümüzde dururken salt cezalandırma/hapsetme odaklı yaklaşımların benimsenmesi çocuk haklarının temelden reddiyesi anlamına gelmektedir. Ceza adalet sistemi içerisinde çocukların durumunun tüm yönleriyle araştırılması ve çocuk odaklı, bütüncül, bağlayıcı bir çocuk koruma kanununun inşası yolunda çözüm önerilerinin belirlenmesi amacıyla Anayasa'nın 98'nci, İçtüzüğün 104'ncü ve 105'nci maddeleri gereğince Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederim.

Beritan GÜNEŞ ALTIN
Mardin Milletvekili

GEREKÇE

Türkiye'nin de taraf olduğu BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ile Pekin Kurallarında, özgürlükten yoksun bırakmanın çocuklar için son çare ve en kısa süreyle başvurulacak yöntem olması, bunun yerine ise eğitim, rehabilitasyon gibi araçlarla birlikte çocukların toplumla bağlarını kuvvetlendirmeye dönük politikaların yaşama geçirilmesi gerekliliği belirtilmesine rağmen, Ceza Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün Kasım 2025 verilerine göre, Türkiye'de 4682 çocuk hapsedilmiş durumdadır.

Konuya dair düzenli, nitelikli verilerin toplum ile paylaşılmamasına karşın çocuk ve gençlik hapishanelerinin toplam kapasitesinin 3000, eğitimevlerinin toplam kapasitesinin ise 500 civarında olduğu bilinmektedir. Yetişkin hapishanelerinde de çocuk koğuşlarının bulunduğu bilgisi hesaba katıldığında, 1500 civarında çocuğun yetişkin hapishanelerinde tutulduğu görülmektedir. Bu veriler, çocukların suç ile ilişkilenmesinin veya kanun ile ihtilaflı hale getirilmesinin salt cezalandırma usulüyle ile "yönetilmeye" çalışıldığının açık göstergesidir. Ancak hapsetme odaklı politikalar neticesinde çocukların "suç" olgusuyla tekrarlı ilişkilenmesi arasında bir doğru orantı olduğu, yapılan birçok araştırmaya göre sabittir. Zira sanık odaklı, cezalandırıcı yaklaşımın bir sonucu olarak çocuklar, hapishanelerde istismar, fiziksel/psikolojik şiddet gibi suçların mağduru olur iken diğer yandan ise, suç örgütleriyle ilişkilenmelerine zemin hazırlandığı için, "fail" pozisyonuna geçebilmektedir.

Türkiye'de çocuklar için bütüncül bir yargılama usul kanunun bulunmaması, Çocuk Koruma Kanunu'nun yalnızca "Tavsiyelerden" oluşan bir metin niteliğinde olması, çocukları ilgilendiren hususların torba yasalar içerisinde, çocuk odaklı yaklaşımdan son derece uzak şekilde düzenlenmesi, çocukların ceza adalet ve ceza infaz sisteminde yetişkinlerle "çarpık" bir şekilde eşitlenmesine neden olmaktadır.

İktidarın, kamuoyunda yoğun tartışmalar yaratan, birçoğu acılarla da dolu olan vakaları adeta bir "fırsata" çevirmeye ve bir illüzyon yaratmaya çabaladığı ile sıkça karşılaşılmaktadır. Bu vesileyle çocukların suç ile ilişkilenmesinin önündeki sistemik nedenlerin görmezden gelinmesiyle salt zahiri olana karşı bir kavgaya girerek, "etkin mücadele" edildiği belirtilmektedir. Halbuki çocukların suça sürüklenmesi de, toplumsal yaşamın her zerresinde görülen kriz ve kaos hali de, iktidarın normsuzluğu yeni bir norm haline getirdiği mevcut yönetsel akıldan azade değildir.

Neoliberal politikaları düstur edinen iktidarın finansallaşma, mülksüzleştirme yönlü pratiklerinin bir nevi sonucu olan eğitimin niteliğinin düş(ürül)mesi ve tüm bunların neticesi olarak işsizlik, yoksulluk, kimliksizleştirme ve geleceksizleştirme hesaba katılmadan atılacak her adım, suçla değil çocuklarla mücadele etmek anlamına gelecektir.

Çocuk tanımının dahi revize edilmeye çalışıldığı olası teklifler, çocuk haklarının temelden reddiyesi anlamına gelmektedir. Zira "18 yaşına kadar herkes çocuktur" prensibi toplumsal, kültürel, biyolojik, psikolojik ve pedagojik ilkelerin bir gereği olmasının yanı sıra uluslararası yükümlülükler arasındadır. Bilindiği üzere Pekin Sözleşmesinde de çocuk "mevcut hukuk sistemi içerisinde işleyebileceği bir suçtan ötürü, kendisine yetişkinlerden farklı davranılması gereken kişidir" şeklinde tariflenmektedir.

Çocuk haklarını yok sayan tüm olası planların aksine ceza adalet sistemi içerisinde çocuklara dönük "koruma-önleme-onarma" üçlüsünün merkeze alındığı bir çerçeveyle hareket edilmesi, etkin bir çocuk koruma sisteminin inşa edilmesi gerekmektedir. Demokratik toplum inşasının da gereği olarak toplumun katılımının kritik bir yer işgal ettiği bu hususta, mağdur merkezli yaklaşımın benimsenmesi, çocuğun sorumluluk almasının altyapısının oluşturulması, zararın onarımı ve yeniden entegrasyonun koşullarının oluşturulması gerekmektedir.

Tüm bunlar ışığında çocukların suç ile ilişkilenmesinin/suça sürüklenmesinin altında yatan yapısal nedenlerin tespit edilmesi, çocuk odaklı bir adalet sisteminin tesis edilmesine dönük gerekli düzenlemelerin yapılması için Meclis araştırması açılması elzemdir.

1)	Beritan GÜNEŞ ALTIN	Mardin	İlk İmza Sahibi
2)	Meral DANIŞ BEŞTAŞ	Erzurum	
3)	Çiçek OTLU	İstanbul	
4)	Hakkı Saruhan OLUÇ	Antalya	
5)	Halide TÜRKOĞLU	Diyarbakır	
6)	Özgül SAKİ	İstanbul	
7)	Ayşegül DOĞAN	Şırnak	
8)	Mehmet Rüştü TİRYAKİ	Batman	
9)	Zülküf UÇAR	Van	
10)	Kamuran TANHAN	Mardin	
11)	Hüseyin OLAN	Bitlis	
12)	Sevilay ÇELENK ÖZEN	Diyarbakır	
13)	Yılmaz HUN	Iğdır	
14)	Öznur BARTİN	Hakkari	
15)	Ömer ÖCALAN	Şanlıurfa	
16)	Nejla DEMİR	Ağrı	
17)	Ferit ŞENYAŞAR	Şanlıurfa	
18)	Ceylan AKÇA CUPOLO	Diyarbakır	
19)	İbrahim AKIN	İzmir	
20)	Keziban KONUKCU KOK	İstanbul	
21)	Mahmut DİNDAR	Van	

6. Milletvekili Abdullah GÜLER ve 53 Milletvekilinin; "Çocukların yaşam kalitelerinin ve refah düzeylerinin artırılması, suça sürüklenmelerinin nedenlerinin araştırılması ve rehabilitasyon süreçlerinin bütüncül bir şekilde değerlendirilerek çözüm önerilerinin geliştirilmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi" (10/3379):

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Çocukların yaşam kalitelerinin ve refah düzeylerinin artırılması, aile ve eğitim kurumları arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi, çocukların toplumsal yaşama etkin biçimde katılmasının sağlanması, mevcut bakım modellerinin güçlendirilmesi ve çeşitlendirilmesi, koruma altındaki çocukların güvenliklerinin en üst düzeyde sağlanması, toplumsal risk altındaki çocuklara yönelik koruyucu-önleyici sosyal politika önerilerinin oluşturulması, aile ve toplum ilişkilerini etkileyen faktörlerin incelenmesi, çocukların suça sürüklenme nedenleri ile rehabilitasyon süreçlerinin bütüncül bir bakış açısıyla ele alınarak mevcut durumun tüm yönleriyle belirlenmesi, sorun alanlarının tespit edilerek kalıcı, sürdürülebilir ve kapsayıcı çözüm önerilerinin geliştirilmesi amacıyla Anayasanın 98 inci ve İçtüzüğün 104 üncü ve 105 inci maddeleri gereğince bir Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.

Abdullah GÜLER
Sivas Milletvekili
Grup Başkanı

Özlem ZENGİN
İstanbul Milletvekili
Grup Başkanvekili

M. Emin AKBAŞOĞLU
Çankırı Milletvekili
Grup Başkanvekili

Abdulhamit GÜL
Gaziantep Milletvekili
Grup Başkanvekili

Leyla ŞAHİN USTA
Ankara Milletvekili
Grup Başkanvekili

Bahadır N. YENİŞEHİRLİOĞLU
Manisa Milletvekili
Grup Başkanvekili

GEREKÇE

Çocuklar, bir ülkenin geleceğini şekillendiren en önemli varlıklardır. Onların sağlıklı, mutlu, güvenli ve nitelikli bir ortamda büyümeleri; hem bireysel gelişimleri hem de toplumun ilerlemesi açısından hayati öneme sahiptir. Günümüz dünyasında hızlı toplumsal değişimler, dijitalleşme, iletişim biçimlerindeki dönüşüm ve ekonomik koşullar, çocukların yaşamını doğrudan etkilemektedir. Bu süreçte çocukların güçlü yönlerini desteklemek, karşılaşabilecekleri riskleri azaltmak ve onları yaşamın her alanında daha donanımlı bireyler haline getirmek, devletin ve toplumun ortak sorumluluğudur.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 41 inci maddesinde, ailenin Türk toplumunun temeli olduğu, devletin ailenin huzur ve refahı ile özellikle çocukların korunması ve gelişmesi için gerekli tedbirleri alacağı hükmü yer almaktadır. 42 nci maddede ise kimsenin eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamayacağı açıkça ifade edilmekte; 58 inci maddede devletin gençleri "alkol düşkünlüğü, uyuşturucu, suç, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan korumak" ile yükümlü olduğu vurgulanmaktadır. Bu anayasal ilkeler, çocukların fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönden sağlıklı bireyler olarak yetişmelerinin hem bir hak hem de devletin temel görevlerinden biri olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, çocukların ev temelli ve kurumsal erken çocukluk bakım hizmetlerinde, eğitim, sağlık, kültür ve sosyal yaşam alanlarında tam ve eşit biçimde desteklenmesi; onların güvenli, üretken ve mutlu bireyler olarak geleceğe hazırlanması, toplumsal refah ve kalkınmanın da en güçlü teminatıdır.

Aile çocuğun karakterinin gelişiminde ilk tecrübelerini edindiği yerdir. Ailenin yol gösterici rolü göz önüne alındığında; parçalanmış aile yapısı, ebeveyn ilgisizliği, aile içi şiddet, ekonomik yetersizlikler, ebeveynlerin madde bağımlılığı veya eğitimsizlik gibi olumsuzluklar çocukların yetiştirilmesinde olumsuz etkilere neden olmaktadır. Bu tür aile ortamlarında yetişen çocuklar, sevgi, güven ve yönlendirme eksikliği yaşamakta; bu durum onları olumsuz davranışlar sergilemesine yol açmaktadır. Bu nedenle ailelere yönelik ebeveynlik becerilerini geliştiren eğitim programlarının, psikososyal destek hizmetlerinin ve aile danışmanlık merkezlerinin etkinliğinin sağlanması son derece önem arz etmektedir.

Çocukların eğitim yoluyla kazandıkları bilgi, beceri ve değerler, onların toplumsal hayata uyumunu güçlendirirken, aynı zamanda sosyal sorumluluk bilinci, dayanışma ve üretkenlik duygusunu da geliştirmektedir. Bu nedenle eğitim sisteminin yalnızca akademik başarıya değil; aynı zamanda çocukların duygusal, sosyal ve kültürel gelişimine de katkı sunacak biçimde desteklenmesi büyük önem taşımaktadır.

Ebeveynlerin, öğretmenlerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve eğitim kurumlarının birlikte hareket ettiği güçlü bir iş birliği modeli; çocukların eğitim sürecine daha aktif katılımını sağlar, özgüvenlerini artırır ve sosyal ilişkilerini olumlu yönde etkiler. Bu doğrultuda, ailelerin bilinçlendirilmesi, okul-aile iletişim kanallarının güçlendirilmesi ve rehberlik hizmetlerinin yaygınlaştırılması; çocukların eğitim hayatında karşılaşabilecekleri zorlukların erken fark edilmesini ve çözülmesini mümkün kılacaktır.

Ayrıca, çocukların serbest zamanlarını sosyal, kültürel ve sportif etkinliklerle değerlendirebilecekleri alanların artırılması, onların kendilerini ifade edebilecekleri, kendileri hakkında verilen kararlara aktif katılım sağlayabilecekleri, güvenli ve destekleyici ortamların

oluşturulması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu tür faaliyetler, çocukların hem bedensel hem ruhsal gelişimini destekleyerek suça sürüklenme riskini de en aza indirmektedir. Aynı şekilde, çocukların dijital platformlarda maruz kalabilecekleri risklere karşı korunması da büyük önem taşımakta olup bu bağlamda oyun sağlayıcılara ve sosyal medya platformlarına çocukların korunmasına yönelik daha etkin yükümlülükler getirilmesi gerekmektedir.

Mevzuatımıza yapılan düzenlemeler ile çocukların adalet sistemi içindeki haklarını korumaya, yargı süreçlerinde örselenmelerini önlemeye yönelik önemli adımlar atılmıştır. Bu kapsamda, 2005 yılında yürürlüğe giren Çocuk Koruma Kanunu ile çocuk adalet sistemi yeniden yapılandırılmış, çocukların üstün yararını esas alan koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanması sağlanmıştır. Ayrıca cinsel istismar ve şiddet suçlarına yönelik cezalar ağırlaştırılırken, çocukların çocuk mahkemelerinde yargılanmaları ve alternatif yaptırımların uygulanması sağlanmış, mağdur çocukların korunması için çocuk izlem merkezleri (ÇİM) ve adli görüşme odaları (AGO) gibi yapılar oluşturulmuştur. Yine, çocukların teslimi ve kişisel ilişki işlemleri icra sisteminden çıkarılarak psikolog ve sosyal hizmet uzmanları aracılığıyla yürütülmeye başlanmıştır. Denetimli serbestlik, infaz ve adli kontrol süreçlerinde çocuklar lehine özel hükümler getirilmiş, çocuk hükümlülerin eğitimi, aile bağları ve topluma yeniden kazandırılmaları desteklenmiştir. Ayrıca, risk altındaki çocukları erken dönemde tespit etme ve rehabilitasyon süreçlerini etkinleştirme amacıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Gençlik ve Spor Bakanlığı başta olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşların bünyesinde birçok programın yürütülmesi sağlanmıştır. Genel olarak, yapılan tüm bu düzenlemeler ve yürütülen programlar ile çocukların üstün yararı esas alınarak, adalet, koruma ve rehabilitasyon dengesinin güçlendirilmesi amaçlanmıştır.

Çocukların adalet sistemi ve koruma mekanizmaları başta olmak üzere; eğitim, sosyal yaşam, sağlık, kültür ve spor alanlarındaki mevcut durumlarının bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmesi, iyi uygulama örneklerinin yaygınlaştırılması, gerekli kaynakların çeşitlendirilmesi ve artırılması, etkin bir kurumsal iş bölümü ve koordinasyonla çocuk odaklı kamu politikalarının güçlendirilmesi ve böylece çocukların daha iyi bir geleceğe sahip olmaları, kendilerini güvende ve değerli hissetmeleri, potansiyellerini en üst düzeyde geliştirebilmeleri ve topluma faydalı bir birey olmaları için yapılacak kapsamlı bir Meclis araştırması, ülkemizin geleceği açısından büyük önem taşımaktadır.

Çocukların yaşam kalitelerinin ve refah düzeylerinin artırılması, aile ve eğitim kurumlan arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi, çocukların toplumsal yaşama etkin biçimde katılmasının sağlanması, mevcut bakım modellerinin güçlendirilmesi ve çeşitlendirilmesi, koruma altındaki çocukların güvenliklerinin en üst düzeyde sağlanması, toplumsal risk

altındaki çocuklara yönelik koruyucu-önleyici sosyal politika önerilerinin oluşturulması, aile ve toplum ilişkilerini etkileyen faktörlerin incelenmesi, çocukların suça sürüklenme nedenleri ile rehabilitasyon süreçlerinin bütüncül bir bakış açısıyla ele alınarak mevcut durumun tüm yönleriyle belirlenmesi, sorun alanlarının tespit edilerek kalıcı, sürdürülebilir ve kapsayıcı çözüm önerilerinin geliştirilmesi amacıyla Anayasanın 98 inci ve İçtüzüğün 104 üncü ve 105 inci maddeleri gereğince bir Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.

1) Abdullah GÜLER	Sivas	İlk İmza Sahibi
2) Abdulhamit GÜL	Gaziantep	
3) Muhammet Emin AKBAŞOĞLU	Çankırı	
4) Özlem ZENGİN	İstanbul	
5) Leyla ŞAHİN USTA	Ankara	
6) Bahadır Nahit YENİŞEHİRLİOĞLU	Manisa	
7) Mehmet DEMİR	Kütahya	
8) Adem KORKMAZ	Burdur	
9) Abdulkadir ÖZEL	Hatay	
10) Adem YEŞİLDAL	Hatay	
11) Kemal KARAHAN	Hatay	
12) Mustafa OĞUZ	Burdur	
13) Resul KURT	Adıyaman	
14) Mehmet BAYKAN	Konya	
15) İbrahim EYYÜPOĞLU	Şanlıurfa	
16) Murat ALPARSLAN	Ankara	
17) Derya AYAYDIN	İstanbul	
18) Osman GÖKÇEK	Ankara	
19) Hasan ARSLAN	Afyonkarahisar	
20) İbrahim YURDUNUSEVEN	Afyonkarahisar	
21) Ahmet Fethan BAYKOÇ	Ankara	
22) Atay USLU	Antalya	
23) Yusuf Ziya ALDATMAZ	Bartın	
24) Harun MERTOĞLU	Rize	
25) Mustafa Hakan ÖZER	Konya	
26) Abdurrahim FIRAT	Erzurum	
27) İsmail Çağlar BAYIRCI	Kütahya	
28) Celalettin KÖSE	Gümüşhane	
29) Sami ÇAKIR	Kocaeli	
30) Muhammet Müfit AYDIN	Bursa	
31) Fehmi Alpay ÖZALAN	İzmir	
32) Sayın Bayar ÖZSOY	Kayseri	
33) Emre ÇALIŞKAN	Nevşehir	
34) Orhan YEGİN	Ankara	
35) Süleyman ŞAHAN	Yozgat	
36) Ali İNCİ	Sakarya	

37) Necmettin ERKAN	Kırşehir
38) Şebnem BURSALI AKSOY	İzmir
39) Rümeysa KADAK	İstanbul
40) Ercan ÖZTÜRK	Düzce
41) Adem ÇALKIN	Kars
42) Meliha AKYOL	Yalova
43) Hasan ÇİLEZ	Amasya
44) Orhan ATEŞ	Bayburt
45) Nilhan AYAN	İstanbul
46) Cüneyt YÜKSEL	İstanbul
47) Gökhan DİKTAŞ	Tekirdağ
48) Ahmet KILIÇ	Bursa
49) Radiye Sezer KATIRCIOĞLU	Kocaeli
50) Müşerref Pervin Tuba DURGUT	İstanbul
51) Tuba KÖKSAL	Kahramanmaraş
52) Lütfiye Selva ÇAM	Ankara
53) Abdürrahim DUSAK	Şanlıurfa
54) Ümmügülşen ÖZTÜRK	İstanbul

TAKDİM YAZISI

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

Çocukların Suça Sürüklenmesine Yol Açan Nedenlerin Tüm Boyutlarıyla İncelenerek Koruyucu ve Önleyici Mekanizmalar Geliştirilmesi ile Çocukların Toplumsal Yaşama Etkin Katılımlarının Sağlanması için Yapılması Gerekenlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu

(10/1912, 3375, 3376, 3377, 3378, 3379)

Sayı: Z-36020034-130.05-1888167 01.07.2026

Konu: Komisyon Raporu

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Çocukların Suça Sürüklenmesine Yol Açan Nedenlerin Tüm Boyutlarıyla İncelenerek Koruyucu ve Önleyici Mekanizmalar Geliştirilmesi ile Çocukların Toplumsal Yaşama Etkin Katılımlarının Sağlanması için Yapılması Gerekenlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan 10/1912, 3375, 3376, 3377, 3378, 3379 Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu Anayasa'nın 98'inci ve İçtüzük'ün 104 ve 105'inci maddeleri çerçevesinde çalışmalarını tamamlamış bulunmaktadır.

10.12.2025 tarihinde göreve başlayan Komisyonun yaptığı çalışmalar sonucunda düzenlediği Rapor ekte sunulmuştur.

Gereğini arz ederim. Saygılarımla.

Müşerref Pervin Tuba DURGUT
İstanbul Milletvekili
Komisyon Başkanı

KOMİSYONUN KURULUŞU VE ÇALIŞMALARI

A. MECLİS ARAŞTIRMASI ÖNERGELERİNİN KONUSU VE ÖZETİ

28'inci Yasama Dönemi'nde, *"Çocukların Suça Sürüklenmesine Yol Açan Nedenlerin Tüm Boyutlarıyla İncelenerek Koruyucu ve Önleyici Mekanizmalar Geliştirilmesi ile Çocukların Toplumsal Yaşama Etkin Katılımlarının Sağlanması için Yapılması Gerekenlerin Belirlenmesi"* amacıyla verilen:

10/1912, 3375, 3376, 3377, 3378, 3379 Esas Numaralı önergelerinin 19.11.2025 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu tarafından kabul edilmesiyle *"Çocukların Suça Sürüklenmesine Yol Açan Nedenlerin Tüm Boyutlarıyla İncelenerek Koruyucu ve Önleyici Mekanizmalar Geliştirilmesi ile Çocukların Toplumsal Yaşama Etkin Katılımlarının Sağlanması için Yapılması Gerekenlerin Belirlenmesi*" amacıyla Meclis Araştırma Komisyonu kurulmuştur.

10.12.2025 tarihinde çalışmalarına başlayan söz konusu Meclis Araştırması Komisyonunun kurulmasına yönelik önergelerin gerekçeleri incelendiğinde özetle;

- Çocuklar ve gençler arasında suça sürüklenme ve şiddet olaylarında son yıllarda dikkat çekici bir artış yaşandığı, bu durumun toplumsal düzen ve güvenliği tehdit eden bir boyuta ulaştığı,
- Suça sürüklenmenin yalnızca bireysel davranışlardan kaynaklanmadığı; ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik etkenlerin bir araya gelmesiyle oluşan çok katmanlı bir sorun olduğu,
- Eğitimden kopma, yoksulluk, işsizlik, aile içi şiddet, ebeveyn ilgisizliği ve madde bağımlılığı gibi faktörlerin çocukların ve gençlerin suç eğilimini artıran temel risk unsurları arasında yer aldığı,
- Aile, okul ve sosyal çevre arasındaki bağların zayıflaması ile çocukların sağlıklı gelişim süreçlerinin olumsuz etkilendiği ve riskli çevrelere yönelimin arttığı,
- Çocukların sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlere erişim imkânlarının sınırlı olmasının, aidiyet duygusunu zayıflattığı ve suça sürüklenme riskini artırdığı,
- Eğitim, sosyal hizmetler ve adalet sistemi arasında yeterli koordinasyonun sağlanamaması, erken müdahale ve izleme mekanizmalarının etkin işletilememesi nedeniyle risk altındaki çocukların zamanında desteklenemediği,
- Mevcut kamu politikaları, uygulamalar ve kurumsal yapıların çocukları suça sürüklenmekten koruma ve topluma kazandırma konusunda yetersiz kaldığı

yönünde değerlendirmelerin bulunduğu,

- Cezalandırma odaklı yaklaşımların tek başına çözüm üretmediği; bunun yerine koruyucu, önleyici ve rehabilite edici politikaların güçlendirilmesi gerektiği,
- İklim, ekonomi ve dijitalleşme gibi değişen toplumsal dinamiklerin çocuklar üzerindeki etkilerinin arttığı; özellikle dijital ortamların ve organize yapıların çocuklar açısından yeni risk alanları oluşturduğu,
- Bu çerçevede çocukların suça sürüklenme nedenlerinin tüm boyutlarıyla araştırılması, mevcut politikaların etkinliğinin değerlendirilmesi ve kalıcı, kapsayıcı çözüm önerilerinin geliştirilmesi amacıyla Anayasa ve İçtüzük hükümleri uyarınca Meclis Araştırması açılmasının gerekli görüldüğü

hususlarına yer verilmiştir.

B. KOMİSYONUN KURULUŞU, GÖREV SÜRESİ VE KOMİSYON ÜYELERİ

Anayasa'nın 98'inci, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün 104 ve 105'inci maddeleri gereğince verilmiş olan 10/1912, 3375, 3376, 3377, 3378, 3379 Esas Numaralı Meclis araştırması önergeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 19.11.2025 tarihli 19'uncu Birleşiminde görüşülmüştür. Bu görüşmelerden sonra, önergelerde belirtilen hususlarla ilgili bir Meclis Araştırması Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu konudaki 1478 sayılı Kararı 21.11.2025 tarihli ve 33084 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Söz konusu Kararda; Meclis Araştırması Komisyonunun 22 üyeden oluşması, Komisyonun çalışma süresinin Başkan, Başkanvekili, Sözcü, Kâtip seçimi tarihinden başlamak üzere 3 ay olması ve gerektiğinde çalışmalarını Ankara dışında da yapabileceği hususlarına yer verilmiştir.

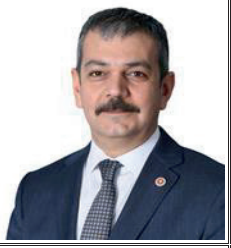
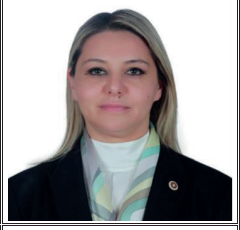
Türkiye Büyük Millet Meclisinin 04.12.2025 tarihli 25'inci Birleşiminde Komisyon üye seçimi yapılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu konudaki 04.12.2025 tarihli ve 1480 sayılı Kararı 12.12.2025 tarihli ve 33105 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

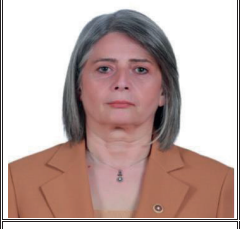
Komisyon, Meclis Başkanlığının çağrısı üzerine yapılan 10.12.2025 tarihli ilk toplantısında Komisyon Başkanı, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtip seçimini gerçekleştirmiştir. Komisyon bu toplantıda, hazır bulunan üyeler arasından en yaşlı üye sıfatıyla Sakarya Milletvekili Ali İNCİ'nin geçici başkanlığında toplanmıştır. Yapılan gizli oylama sonucu Komisyon Başkanlığına İstanbul Milletvekili Müşerref Pervin Tuba DURGUT, Başkanvekilliğine Antalya Milletvekili Mustafa KÖSE, Komisyon Sözcülüğüne İstanbul Milletvekili Ümmügülşen ÖZTÜRK, Komisyon Kâtipliğine Ordu Milletvekili Naci ŞANLITÜRK seçilmiş ve Komisyon çalışmalarına başlamıştır.

Komisyona verilen 3 aylık çalışma süresinin sonuna yaklaşıldığında, konunun kapsamlı bir çalışma gerektirmesi dikkate alınarak bu süre içinde inceleme, araştırma ve rapor yazım sürecinin bitmeyeceğinin anlaşılması üzerine; Komisyonun 03.03.2026 tarihli kararıyla bir aylık ek süre istenmesine karar verilmiştir. Komisyon, TBMM İçtüzüğünün 105'inci maddesinin ikinci fıkrası gereğince, 10.03.2026 tarihinden geçerli olmak üzere, 1 aylık ek süre istenmesine karar vermiştir. Komisyonun bu Kararı doğrultusunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 04.03.2026 tarihli 67'nci Birleşiminde aldığı 1483 sayılı Kararı ile Komisyonun çalışma süresi; 10.03.2026 tarihinden itibaren 1 ay uzatılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu konudaki Kararı 06.03.2026 tarihli ve 33188 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Komisyon görev süresi 10.04.2026 tarihinde sona ermiştir.

Komisyon Üyeleri ve Seçim Çevreleri

Çocukların Suça Sürüklenmesine Yol Açan Nedenlerin Tüm Boyutlarıyla İncelenerek Koruyucu ve Önleyici Mekanizmalar Geliştirilmesi ile Çocukların Toplumsal Yaşama Etkin Katılımlarının Sağlanması için Yapılması Gerekenlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan 10/1912, 3375, 3376, 3377, 3378, 3379 Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu

BAŞKAN	BAŞKANVEKİLİ	SÖZCÜ	KATİP
			
Müşerref Pervin Tuba DURGUT İstanbul	**Mustafa KÖSE Antalya**	**Ümmügülşen ÖZTÜRK İstanbul**	**Naci ŞANLITÜRK Ordu**
KOMİSYON ÜYELERİ			
			
Aysu BANKOĞLU Bartın	**Orhan ATEŞ Bayburt**	**Erol KELEŞ Elazığ**	**Musa KÜÇÜK Gümüşhane**
			
Onur DÜŞÜNMEZ Hakkari	**Elif ESEN İstanbul**	**Şebnem BURSALI AKSOY İzmir**	**Fatma Serap EKMEKCİ Kastamonu**

			
Ayşe BÖHÜRLER **Kayseri**	**Mühip KANKO** **Kocaeli**	**Selma Aliye KAVAF** **Manisa**	**Beritan GÜNEŞ ALTIN** **Mardin**
			
Gizem ÖZCAN **Muğla**	**Ali İNCİ** **Sakarya**	**Rukiye TOY** **Sivas**	**Selcan TAŞCI** **Tekirdağ**
			
Sibel SUİÇMEZ **Trabzon**	**Saffet BOZKURT** **Zonguldak**		

C. KOMİSYON ÇALIŞMA SÜRECİ HAKKINDA USUL VE ESASLAR

Komisyon; Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtip seçiminin yapıldığı 10.12.2025 tarihinden itibaren çalışmalarına başlamıştır. Komisyon Başkanının önerisi üzerine ilk toplantıda Komisyon çalışmaları için gerekli olan kararlar alınmıştır.

Komisyonun 10.12.2025 tarihinde yaptığı ilk toplantısında;

1. Komisyonun gerekli görmesi hâlinde, Komisyon olarak ya da oluşturulacak alt komisyonlar marifetiyle mahallinde inceleme ve araştırmalar yapmasına,

2. Komisyon toplantılarında ve Ankara dışı çalışmalarda tam tutanak tutulmasına,

3. Komisyonun Genel Kurul çalışma saatlerinde de çalışma yapabilmesi için Meclis İçtüzüğü'nün 35'inci maddesi uyarınca Başkanlık Divanı'ndan izin istenmesine,

4. Komisyonun uygun gördüğü çalışmalarını kamuoyuna duyurabilmek amacıyla internet sitesi kurulmasına ve e-posta adresi alınmasına,

5. Komisyon süresince ilgili kurum ve kuruluşlardan konu ile ilgili uzman görevlendirilmesi ile ilgili işlemlerin ve yazışmaların yapılmasında, davet edilecek kişi ve kurumların tespiti hususlarında Komisyon Başkanlığı'nın yetkili kılınmasına,

6. Ankara dışında yapılacak inceleme ve çalışmalara belirlenecek komisyon uzmanları ile kamu kurum ve kuruluşlarından görevlendirilen personelin katılmasına,

7. Rapor yazımında Komisyon Başkanlığı'na redaksiyon yetkisi verilmesine,

8. Ankara'da yapılan Komisyon toplantılarına bilgi vermek üzere çağrılan davetliler ile diğer kurum ve kuruluşlardan görevlendirilen uzmanların ulaşım ve iaşe bedellerinin karşılanmasına,

karar verilmiştir.

D. KOMİSYON ÇALIŞMALARI SÜRECİ

Komisyon çalışmaları süresince 20 resmi toplantı yapılmış, bu toplantılarda bu toplantılarda ilgili kurum ve kuruluş, sivil toplum kuruluşları, akademisyenler ve ilgili mağdur vatandaşlardan oluşan 126 kişi dinlenmiş; Komisyon çalışmalarında ve rapor yazımında yararlanmak amacıyla tüm paydaşlardan 44 adet bilgi notu/rapor temin edilmiştir. Komisyonun dört aylık çalışma süresi boyunca 8 yerinde inceleme ziyareti gerçekleştirilmiştir.

Çalışmalar neticesinde oluşturulan Taslak Komisyon Raporu, Komisyon üyelerine 08.06.2026 tarihinde dağıtılmıştır. Komisyon üyeleri bu Taslak Rapor üzerindeki değerlendirme ve görüşlerini ise; 18.06.2026 tarihine kadar Komisyon Başkanlığına iletmişlerdir.

Üyelerden gelen öneri ve görüşler çerçevesinde nihai şekli verilen söz konusu Komisyon Raporu 01.07.2026 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunulmuştur.

D.1. Komisyonda Yapılan Toplantıların Konusu, Bilgi Alınanlar ve Tutanaklar

Komisyonda yapılan Başkanlık Divanı Seçimi ve sonrasında yapılan 20 Komisyon Toplantısına ilişkin tablo ve açıklamalar aşağıda yer almaktadır.

D.1.1. 10.12.2025 Tarihli Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtip Seçimi

10.12.2025 tarihli ilk toplantıda Komisyon başkanı, başkanvekili, sözcü ve kâtibinin seçimi gerçekleştirilmiştir. Komisyon Başkanlığına İstanbul Milletvekili Müşerref Pervin Tuba DURGUT, Başkanvekilliğine Antalya Milletvekili Mustafa KÖSE, Komisyon Sözcülüğüne İstanbul Milletvekili Ümmügülşen ÖZTÜRK, Komisyon Kâtipliğine Ordu Milletvekili Naci ŞANLITÜRK seçilmiştir. Söz konusu toplantıda Komisyon çalışmaları için gerekli olan, yukarıda "Komisyon Çalışma Süreci Hakkında Usul ve Esaslar" başlığı altında belirtilen kararlar alınmıştır.

D.1.2. 16.12.2025 Tarihli (1'inci) Toplantı

Komisyonun çalışma programının belirlenmesi, Komisyonda görevlendirilecek uzmanların değerlendirilmesi, Komisyonda dinlenecek kamu kurum ve kuruluşları, meslek örgütleri, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile diğer ilgili kişilerin tespit edilmesi konuları görüşülmüştür.

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5330

D.1.3. 06.01.2026 Tarihli (2'nci) Toplantı

Toplantıya aşağıda isim ve unvanı belirtilen kişiler katılmıştır.

Kişi	Kurumu/Görevi
Prof. Dr. Aliye MAVİLİ	Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi - Öğretim Üyesi
Doç Dr. Zeki KARATAŞ	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi - Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Betül ULUKOL	Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi - Öğretim Üyesi

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5336

D.1.4. 07.01.2026 Tarihli (3'üncü) Toplantı

Toplantıya aşağıda isim ve unvanı belirtilen kişiler katılmıştır.

Kişi	Kurumu/Görevi
İbrahim DEMİR	TÜİK - Başkan Yardımcısı
Metin AYTAÇ	TÜİK - Demografi İstatistikleri Daire Başkanı
Turgay ALTUN	TÜİK - Sosyal İstatistikler Daire Başkanı
Enis Yavuz YILDIRIM	Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü - Genel Müdür
Namık Kemal VAROL	Genel Müdür Yardımcısı
Fatih GÜNGÖR	Genel Müdür Yardımcısı
Neşe TOK TOPTAŞ	Daire Başkanı
Serkan BAŞOK	Daire Başkanı
Hüseyin ASLAN	Daire Başkanı
Burcu DÖLEK	Tetkik Hakim
Okan KETEN	Memur
Meral GÖKKAYA	Adli Destek ve Mağdur Hakları Dairesi Başkanı
Emre ÖZCAN	Daire Başkanı
Mehmet Burak BİLGİLİ	Tetkik Hakimi
Hande İrem ALSANCAK	Psikolog
Günay ALBAYRAK	Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü - Genel Müdür
Seçil PARKAN	Daire Başkanı
Ahmet ÖZDEMİR	İstatistikçi
Mustafa ÇALIŞKAN	Emniyet Genel Müdürlüğü - Genel Müdür Yardımcısı
Tarıkhan ÇETİNER	Asayiş Daire Başkanı
Mehmet Akif YEDİPİRLİ	Asayiş Daire Başkanlığı Çocuk Şube Müdürü
Merve KORKMAZGÖZ ÖZTÜRK	Suç Önleme Büro Amirliği
Birol ÖZÇELİK	Polis Memuru
Hüseyin KURTOĞLU	Jandarma Genel Komutanlığı - Genel Komutan Yardımcısı
Murat EVREN	Asayiş Daire Başkanı
Tuğrul DEMİRYÜREK	Çocuk Şube Müdürü
Mürsel ÖNER	İcra Subayı
Göknur TOKER	Proje Subayı
Özgür Evren YENİ	Emir Astsubayı
Ekrem KARAKAYA	İcra Astsubayı
Yasin TEKİNAY	Emir Astsubayı

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5339

D.1.5. 08.01.2026 Tarihli (4'üncü) Toplantı

Toplantıya aşağıda isim ve unvanı belirtilen kişiler katılmıştır.

Kişi	Kurumu/Görevi
Prof. Dr. Muhammed Tayyib KADAK	İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa - Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Mehmet Oğuz POLAT	Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi - Öğretim Üyesi
Dr. Öğretim Üyesi Esra ÇETİNÖZ	Polis Akademisi Başkanlığı - Öğretim Üyesi

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5340

D.1.6. 15.01.2026 Tarihli (5'inci) Toplantı

Toplantıya aşağıda isim ve unvanı belirtilen kişiler katılmıştır.

Kişi	Kurumu/Görevi
Prof. Dr. Miraç Burak GÖNÜLTAŞ	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi - Öğretim Üyesi
Şeyma HALAÇ	Yeşilay - Yönetim Kurulu Üyesi
Hakan ÇETİN	Yeşilay - Akademi Direktörü
Ersan ULUSAN	Yeşilay - Kurumsal İşbirlikleri Direktörü
Koray ORTAKCI	Yeşilay - Kurumsal İşbirlikleri Uzmanı

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5346

D.1.7. 21.01.2026 Tarihli (6'ncı) Toplantı

Toplantıya aşağıda isim ve unvanı belirtilen kişiler katılmıştır.

Kişi	Kurumu/Görevi
Dr. Abdulkadir BİLEN	Ataşehir İlçe Emniyet Müdürü
Özlem TEMÜR	Çocuk Şube Müdürü
Alperen SÜER	4. Sınıf Emniyet Müdürü

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5347

D.1.8. 22.01.2026 Tarihli (7'nci) Toplantı

Toplantıya aşağıda isim ve unvanı belirtilen kişiler katılmıştır.

Kişi	Kurumu/Görevi
Mahinur ÖZDEMİR GÖKTAŞ	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı
Leman YENİGÜN	Bakan Yardımcısı
Doç. Dr. Yasemin ABAYHAN	Bakan Danışmanı
Serdar ÖZ	Bilgi Teknolojileri Genel Müdürü
Hasan Basri ALAGÖZ	Çocuk Hizmetleri Genel Müdürü
Seyfi BOZÇELİK	Çocuk Hizmetleri Genel Müdür Yardımcısı
Gökşen ALTINOK DUMAN	Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü - Daire Başkanı
Esra YİĞİDER	ASH Uzmanı
Özge AYDİŞ TOY	Hukuk Hizmetleri Genel Müdürü
Bedirhan BIYIK	ASH Uzman Yardımcısı
Uğur KARTAL	Basın ve Halkla İlişkiler Müşaviri

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5349

D.1.9. 04.02.2026 Tarihli (8'inci) Toplantı

Toplantıya aşağıda isim ve unvanı belirtilen kişiler katılmıştır.

Kişi	Kurumu/Görevi
Prof. Dr. Didem Behice ÖZTOP	Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği - Çocuk Hakları Komisyonu Başkanı
Prof. Dr. Selma Tural HESAPÇIOĞLU	Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği - Çocuk Ergen Psikiyatrisi Yataklı Servisleri Komisyonu Başkanı
Dr. Selmin Cansu DEMİR	Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı - Yönetim Kurulu Başkanı
Merve MERDANE	Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı - Koordinatör

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5355

D.1.10. 10.02.2026 Tarihli (9'uncu) Toplantı

Toplantıya aşağıda isim ve unvanı belirtilen kişiler katılmıştır.

Kişi	Kurumu/Görevi
Meral GÖKKAYA	Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanı
Emre ÖZCAN	Çocuk Hizmetleri Daire Başkanı
Hande İrem ALSANCAK	Psikolog
Dr. Öğretim Üyesi Saliha Merve KAYA	İbn Haldun Üniversitesi - Öğretim Üyesi

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5359

D.1.11. 12.02.2026 Tarihli (10'uncu) Toplantı

Toplantıya aşağıda isim ve unvanı belirtilen kişiler katılmıştır.

Kişi	Kurumu/Görevi
Osman Aşkın BAK	Gençlik ve Spor Bakanı
Dr. Enes EFENDİOĞLU	Gençlik Hizmetleri Genel Müdürü
Ahmet Can ACAROĞLU	Hukuk Hizmetleri Genel Müdürü
Recep Ali ER	Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürü
Ahmet TEMURCİ	Uluslararası Organizasyonlar Genel Müdürü
Mehmet Ata ÖZTÜRK	Eğitim, Araştırma ve Koordinasyon Genel Müdürü
Erdinç KARAGÖZ	Strateji Geliştirme Başkanı
Kerim ÇOMOĞLU	Sosyal İlişkiler Dairesi Başkanı
Fatih UYSAL	Spor Hizmetleri Genel Müdürlüğü - Genel Müdür Yardımcısı
Ali ÖZDEMİR	Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü - Genel Müdür Yardımcısı
Aylin YILDIZ	Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü - Daire Başkanı V.
Eren TAŞDEMİR	Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü - Daire Başkanı V.
Deniz TARI İNLİCE	Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü - Daire Başkanı V.
Mehmet Fatih KÖSE	Eğitim Araştırma ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü - Daire Başkanı
Bilal ÇAĞLAYAN	Gençlik ve Spor Uzmanı
Bilal ÇAĞLAYAN	Gençlik ve Spor Uzmanı
Yasemin GÖK	Gençlik ve Spor Uzmanı
Buse DEMİRCAN	Gençlik ve Spor Uzmanı
Zaim Selçuk YAŞAR	Şube Müdürü

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5362

D.1.12. 17.02.2026 Tarihli (11'inci) Toplantı

Toplantıya aşağıda isim ve unvanı belirtilen kişiler katılmıştır.

Kişi	Kurumu/Görevi
Ayla KERİMOĞLU	HAZAR Derneği - Yönetim Kurulu Başkanı
Nurcan AYDIN	HAZAR Derneği - Yönetim Kurulu Üyesi
Refia KAYA	HAZAR Derneği - Dernek Üyesi
İlhan TAŞKIRAN	İstanbul İnternet Kafeciler Esnaf Odası Başkanı

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5363

D.1.13. 25.02.2026 Tarihli (12'nci) Toplantı

Toplantıya aşağıda isim ve unvanı belirtilen kişiler katılmıştır.

Kişi	Kurumu/Görevi
Kemal MEMİŞOĞLU	Sağlık Bakanı
Muhammet Emin DEMİRKOL	Halk Sağlığı Genel Müdürü
Hasan Basri VELİOĞLU	Sağlık Hizmetleri Genel Müdürü
Hakan USTA	Kamu Hastaneleri Genel Müdürü

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5369

D.1.14. 26.02.2026 Tarihli (13'üncü) Toplantı

Toplantıya aşağıda isim ve unvanı belirtilen kişiler katılmıştır.

Kişi	Kurumu/Görevi
Haluk KAYA	Pedagog, Sosyal Çalışmacı
Ozan SELÇUK	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi - Öğretim Üyesi

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5370

D.1.15. 03.03.2026 Tarihli (14'üncü) Toplantı

Toplantıya aşağıda isim ve unvanı belirtilen kişiler katılmıştır.

Kişi	Kurumu/Görevi
Mehmet DANİŞ	RTÜK - Başkan
Deniz GÜLER	RTÜK - Başkan Yardımcısı
Yunus DEMİR	RTÜK - Başkan Özel Kalem Müdürü
Muhammed Muaz AKKİRAZ	RTÜK - Basın Müşaviri
Murat ELLİALTI	RTÜK - İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanı
Elif KAYA	RTÜK - Daire Başkan Yardımcısı
Dr. Abdulkerim GÜN	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu - Başkan Yardımcısı
Dr. Şahin BAYZAN	BTK Bilişim Uzmanı
A.K. Alper ÇETİNKAYA	BTK Bilişim Uzmanı
Nurçin Gülşah AKSAKALLI	BTK Psikolog

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5374

D.1.16. 05.03.2026 Tarihli (15'inci) Toplantı

Toplantıya aşağıda isim ve unvanı belirtilen kişiler katılmıştır.

Kişi	Kurumu/Görevi
Prof. Dr. Hatice Ferhan ODABAŞI	Emekli Öğretim Üyesi
Erden ŞAHİN	Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı - 3. Sınıf Emniyet Müdürü

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5376

D.1.17. 11.03.2026 Tarihli (16'ncı) Toplantı

Toplantıya aşağıda isim ve unvanı belirtilen kişiler katılmıştır.

Kişi	Kurumu/Görevi
Cemile Didem KARABOĞA	Ankara 1 Nolu Barosu Çocuk Hakları Merkezi Başkanı
Nesrin KAYA	Ankara 1 Nolu Barosu Çocuk Hakları Merkezi Başkan Yardımcısı
Saliha SASA	Ankara 2 Nolu Barosu Aile Merkezi Sorumlu Yönetim Kurulu Üyesi
Eda TUNALILAR	Asistan

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5377

D.1.18. 24.03.2026 Tarihli (17'nci) Toplantı

Toplantıya aşağıda isim ve unvanı belirtilen kişiler katılmıştır.

Kişi	Kurumu/Görevi
Pınar AKDOĞAN	Adalet Bakanlığı Ankara Cumhuriyet Başsavcı Vekili
Mahmut Nedim BAŞARANGİL	Adalet Bakanlığı Cumhuriyet Savcısı
Prof. Dr. Mahmut KOCA	Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5382

D.1.19. 25.03.2026 Tarihli (18'inci) Toplantı

Toplantıya aşağıda isim ve unvanı belirtilen kişiler katılmıştır.

Kişi	Kurumu/Görevi
Fatma ŞAHİN	Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı
Mehmet Abdullah AKSOY	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter Yardımcısı
Kübra ÇİNKILIÇ	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kadın Aile Eğitim ve Sosyal Hizmetleri Daire Başkanı
Fetullah ÖZSAN	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Bilgi İşlem Şube Müdürü
İsmail ÖZER	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Sağlık Hizmetleri Şube Müdürü
Alaaddin BULUT	Oya Bahadır Yüksel Madde Bağımlısı Sokak Çocukları Rehabilitasyon Merkez Psikiyatri Doktoru
Haluk ŞEN	Yeşilay Gaziantep Şube Başkanı

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5383

D.1.20. 31.03.2026 Tarihli (19'uncu) Toplantı

Toplantıya mağdur yakını aileler ve mağdur bir vatandaş ile 2 avukat katılmış, görüş ve önerileri dinlenmiş, ardından Komisyon üyelerinin konuya ilişkin soru, görüş ve değerlendirmeleri alınmıştır. Katılanlar; Zehra CONİ, Sami CONİ, Nurhan ALÜZREK, Oğuzhan ÇÖPÜR, Taha ÇÖPÜR, Zeynep BALCI, Gülhan ÜNLÜ, Şaziye PAMUK, Derya UMAN, Orhan UMAN, Ömer ARICI, Meltem ARICI, Çiğdem YILDIZ, Şahin ÇAKIR, Beyhan ACACI, Mehmet Ali ACACI, Nisa TOPRAK, Nazan DEMİRCİ, Mehtap YILMAZ, Şeyda KARAYAZGAN.

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5385

D.1.21. 01.04.2026 Tarihli (20'nci) Toplantı

Toplantıya, Komisyonun cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlü suça sürüklenen çocuklarla yapılan saha çalışmasını yürüten uzman ekibi katılmış, sunumların ardından Komisyon üyelerinin konuya ilişkin soru, görüş ve değerlendirmeleri alınmıştır.

Kişi	Kurumu/Görevi
Prof. Dr. Toker ERGÜDER	Sağlık Bilimleri Üniversitesi
Prof. Dr. Betül ULUKOL	Ankara Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Erdoğan ASAR	Sağlık Bilimleri Üniversitesi
Eda SOĞUKPINAR	Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü- Hâkim
Tahsin KARA	Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü- Şube Müdürü
Doç. Dr. Osman KÜÇÜKKELEPÇE	Sağlık Bilimleri Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Hatice AYGAR	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Gülsüm ÖZTÜRK EMİRAL	Sağlık Bilimleri Üniversitesi

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:

https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5387

D.2. Çalışma Ziyaretleri, Yerinde İncelemeler ve Diğer Faaliyetler

D.2.1. 05.02.2026 Tarihli İçişleri Bakanlığı Çalışma Ziyareti

TBMM Suça Sürüklenen Çocuklara İlişkin Araştırma Komisyonu, Komisyon Başkanı Müşerref Pervin Tuba DURGUT başkanlığındaki heyetle İçişleri Bakanlığına bir çalışma ziyareti gerçekleştirmiştir. Toplantıya İçişleri Bakanı Ali YERLİKAYA ev sahipliği yapmış; Komisyon Başkanvekili Mustafa KÖSE, Komisyon Sözcüsü Ümmügülşen ÖZTÜRK, Kâtip Üye Naci ŞANLITÜRK ve diğer komisyon üyeleri katılmıştır. Ziyarette Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanı Tarıkhan ÇETİNER ve ilgili birim amirleri tarafından suça sürüklenen çocuklarla (SSÇ) ilgili verileri içeren detaylı sunumlar yapılmıştır.

- Suç İstatistikleri ve Eğilimler: 2020-2025 yılları arasında genel suçlarla mücadelede azalma sağlanmasına rağmen, aylık ortalama SSÇ olay sayısının kişilere karşı işlenen suçlarda %58,9 arttığı, organize suçlar yönünden ise bu artışın %236,4 olduğu vurgulanmıştır. SSÇ'lerin en çok karıştığı ilk beş suç türünün sırasıyla kasten yaralama (%44,5), hırsızlık (%12,8), uyuşturucu (%8), tehdit (%6,6) ve cinsel suçlar (%4,3) olduğu ifade edilmiştir.
- Dijital Riskler ve Çevrim İçi Radikalleşme: Çocukların internet ortamında suça maruz kalmalarının ve Telegram gibi mecralar üzerinden talimat alarak organize suç örgütleri tarafından "düşük riskli eleman" olarak kullanılmalarının önlenmesi

gerektiği belirtilmiştir.

- Caydırıcılık ve Mevzuat Önerileri: Mevcut infaz sistemindeki "yatar" süresinin azlığının çocuklarda cezasızlık algısı oluşturduğu, özellikle 15 yaş üstü gruplarda ağır suçlar için caydırıcılığın yeniden değerlendirilmesi gerektiği dile getirilmiştir.

İlgili çalışma ziyaretinin tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:
https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5357

D.2.2. 18.02.2026 Tarihli Ankara Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ile Ankara Çocuk Eğitimevi Çalışma Ziyareti

Komisyon, çocukların rehabilitasyon süreçlerini ve fiziksel koşullarını yerinde incelemek üzere Sincan Ceza İnfaz Kurumları Kampüsü'nü ziyaret etmiştir. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdür Yardımcıları Fatih GÜNGÖR ve Namık Kemal VAROL ile kurum müdürleri heyete eşlik etmiştir.

- Eğitim ve İyileştirme Faaliyetleri: Kurum bünyesinde bir lisenin bulunduğu, çocukların eğitimlerine devam edebildiği ve meslek edindirme kurslarına (terzilik, resim vb.) katıldıkları gözlemlenmiştir. 2025 yılında 704 katılımcıdan 38'inin sertifika aldığı belirtilmiştir.
- Risk Değerlendirme Sistemi Eksikliği: Mevcut mevzuata göre 18 yaşını doldurmamış çocukların hüküm aldıkları anda doğrudan "eğitimevi"ne (açık cezaevi statüsünde) gönderildiği, bu geçişte herhangi bir risk analizi yapılamadığı ve bunun yıllık 150 firar gibi güvenlik zafiyetlerine yol açtığı vurgulanmıştır.
- Sosyal Destek ve İletişim: Çocukların aileleriyle ACEP projesi kapsamında haftalık görüntülü görüşme imkânına sahip oldukları, ancak yabancı uyruklu çocukların aile ziyareti ve avukat desteği konularında daha fazla desteğe ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir.

İlgili çalışma ziyaretlerinin tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:
https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5371

D.2.3. 20.02.2026 Tarihli İstanbul Gaziosmanpaşa Çalışma Ziyareti

Komisyon, risk faktörlerinin yoğun olduğu Gaziosmanpaşa ilçesinde koruyucu ve önleyici mekanizmaları incelemek üzere Kaymakam İskender YÖNDEN ve ilgili kurum amirleriyle bir araya gelmiştir. Toplantıda, ilçede uygulanan mahalle bazlı müdahale modelleri ve kurumlar arası iş birliği pratikleri değerlendirilmiştir.

- Önleyici Projeler ve Yerel Modeller: "Bizim Mahalle, Güçlü Toplum" projesiyle

muhtar ve sosyal hizmet uzmanları aracılığıyla riskli grupların tespiti yapıldığı; "Aile Akademisi" ile ruh sağlığı, hukuk ve dijital okuryazarlık eğitimleri verildiği aktarılmıştır. Ayrıca, okul dışı saatlerde çocukları sokaktaki risklerden korumak amacıyla kurulan "Ödevevleri" ve "Farika" kütüphanelerinin yoğun ilgi gördüğü belirtilmiştir.

- Emniyet ve Saha Uygulamaları: İlçede "Mobil Okul", "Mobil Huzur" ve "Mobil Park" timlerinin görev yaptığı; sokakta çalıştırılan çocuklara yönelik müdahalelerin belediye ve zabıta ile koordineli yürütüldüğü ifade edilmiştir. "En İyi Narkotik Polisi Anne" projesiyle annelerin bağımlılık belirtileri konusunda bilinçlendirildiği vurgulanmıştır.
- Sistemdeki Tıkanıklıklar ve Öneriler: Okul terklerini önlemede ailelere yönelik yaptırımların (para cezaları vb.) yetersiz olduğu; PDR öğretmenlerinin ihmal/istismar bildirimlerinden sonra mahkemelerde "tanık" olarak dinlenmesinin güvenlik kaygısı ve motivasyon kaybı yarattığı dile getirilmiştir. Ayrıca, sosyal hizmetlere yapılan bildirimlerin sonucuna dair okullara geri bildirim yapılmaması bir eksiklik olarak kaydedilmiştir.

İlgili çalışma ziyaretinin tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:
https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5372

D.2.4. 21.02.2026 Tarihli İstanbul Sancaktepe Çalışma Ziyareti

Komisyon, dezavantajlı aile yapısının yoğun olduğu Sancaktepe ilçesinde onarıcı ve önleyici faaliyetleri yerinde incelemek amacıyla Kaymakam Naif YAVUZ ve eğitimcilerle bir araya gelmiştir. Ziyarette, çocukları suça sürüklenmekten korumaya yönelik özgün pedagojik modeller üzerinde durulmuştur.

- Öğrenci Koçluğu ve SÖBA Modeli: Risk altındaki yaklaşık 500 öğrenci için gönüllü öğretmenlerin görevlendirildiği "koçluk" sistemiyle, çocukların akademik ve sosyal gelişimlerinin bire bir takip edildiği; bu öğrencilerin belediyenin spor ve sanat tesislerine ücretsiz yönlendirildiği aktarılmıştır.
- Psikososyal Destek ve Hayvan Terapisi: "APES" projesiyle, riskli davranış gösterme olasılığı bulunan öğrencilerin okul bünyesindeki kedi bakım odalarında sorumluluk alarak öfke kontrolü ve öz denetim becerisi kazandıkları paylaşılmıştır.
- Sistem ve Mevzuat Talepleri: Mevcut sistemde Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) ile Duygu-Davranış Bozukluğu tanısı alan çocukların RAM üzerinden destek eğitimi alamadığı, bu grubun suç işleme potansiyelinin yüksek

olduğu vurgulanarak bu tanılara yönelik terapi desteğinin bütçelendirilmesi önerilmiştir.

- Güvenlik ve Fiziki Şartlar: İkili eğitimin (sabahçı-öğlenci) çocukları günün büyük bölümünde kontrolsüz bıraktığı ve suç gruplarına açık hâle getirdiği; bu nedenle acilen tam gün eğitime geçilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, öğretmenlerin ihmal bildirimleri nedeniyle veliler tarafından tehdit edildiği, saha çalışanlarının güvenliğinin yasal güvenceye alınması gerektiği ifade edilmiştir.

İlgili çalışma ziyaretinin tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:
https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5373

D.2.5. 13-14.03.2026 Tarihli Gaziantep Çalışma Ziyareti

Gaziantep Valiliği ve Büyükşehir Belediyesi ev sahipliğinde gerçekleştirilen ziyarette, suça sürüklenen çocuklara yönelik geliştirilen "Gaziantep Modeli" incelenmiştir. Vali Kemal ÇEBER ve Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma ŞAHİN, 19 kamu kurumu ve sivil toplum kuruluşunun entegre çalıştığı projeleri sunmuştur.

- TUDEP (Toplumsal Uyum ve Destek Programı): Mükerrer suç işleyen 597 çocuğun odağa alındığı, bilişim sistemi üzerinden çocukların eğitim, sağlık ve sosyal gelişimlerinin anlık takip edildiği bir mekanizma kurulmuştur.
- Oya Bahadır Yüksel Merkezi ve AMATEM'le Bahar: Madde bağımlısı çocuklara yönelik %42 gibi yüksek bir başarı oranıyla rehabilitasyon hizmeti verildiği, Yale Üniversitesi modellerinin yerelleştirilerek uygulandığı aktarılmıştır. Rehabilitasyonun SUT (Sağlık Uygulama Tebliği) kapsamında karşılanmamasının ve yerel yönetimlerin bu alandaki yetki kısıtlılığının aşılması gerektiği önerilmiştir.
- Erken Uyarı Sistemi: Adliye ile iş birliği yapılarak, suça karışan çocukların henüz savcılık aşamasındayken tespit edilip rehabilitasyon sistemine dâhil edildiği bir modelin etkinliği paylaşılmıştır.

İlgili toplantının tam tutanaklarına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:
https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5380
https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5381

D.2.6. 26.03.2026 Tarihli Millî Eğitim Bakanlığı ile MESEM Çalışma Ziyareti

Millî Eğitim Bakanı Yusuf TEKİN ve Bakanlık bürokratlarının katılımıyla eğitim sisteminin önleyici rolü ve dijital takip sistemleri değerlendirilmiştir. Heyet ayrıca Ankara

Siteler Mesleki Eğitim Merkezi'ni (MESEM) ziyaret ederek usta-çırak sistemini yerinde incelemiştir.

- Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli: Yeni müfredatın "erdem-değer-eylem" çerçevesinde çocukların ahlaki gelişimini ve suça karşı dayanıklılığını artırmayı hedeflediği belirtilmiştir.
- BYS ve Yapay Zekâ Destekli Takip: e-Okul verileri kullanılarak geliştirilen sistemle, okul terki ve devamsızlık gibi risk faktörlerinin okul bazlı olarak önceden tahmin edilebildiği ve yöneticilere otomatik uyarılar gönderildiği açıklanmıştır.
- MESEM Uygulamaları: 2.318 öğrencinin eğitim gördüğü Siteler MESEM'de öğrencilerin %100 istihdam garantisiyle yetiştiği, ancak akademik başarısı düşük çocukların bu merkezlere yönlendirilmesinin bir "etiketleme" riskine yol açmaması için prestij artırıcı önlemlerin alınması gerektiği tartışılmıştır.

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:
https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5392

D.2.7. 07.04.2026 Tarihli Diyanet İşleri Başkanlığı Çalışma Ziyareti

Komisyon, çocukların suça sürüklenmesini önlemede manevi rehberlik ve koruyucu hizmetlerin rolünü incelemek üzere Diyanet İşleri Başkanı Safi ARPAGUŞ ve ilgili heyetle bir araya gelmiştir. Ziyarette, ceza infaz kurumlarındaki çocuklara yönelik dinî rehberlik faaliyetleri ve gençlik merkezlerinin kapasitesi ele alınmıştır.

- Manevi Rehberliğin Rolü: Manevi rehberliğin sadece dinî bilgi aktarımı değil, çocuklarda yeniden anlam kurma, pişmanlık duygusunu işleme ve topluma kazandırılma iradesini güçlendirmede stratejik bir fonksiyon gördüğü vurgulanmıştır.
- Kurumsal Kapasite ve Kadro Talebi: Mevcut hizmetlerin vaizler ve imamlar aracılığıyla yürütüldüğü, ancak hizmetlerin ihtisaslaşması ve sürdürülebilirliği için müstakil "Manevi Danışmanlık ve Rehberlik" kadrolarının ihdas edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.
- Koruyucu ve Önleyici Hizmetler: 4-6 yaş Kur'an kurslarının ahlaki erdemleri erken yaşta kazandırmadaki önemi belirtilmiş; ayrıca bağımlılıkla mücadelede 7 pilot ilde uygulanan "Bağımlılık Riski Altındaki Gençlere Manevi Yönelimli Destek" projesinin detayları paylaşılmıştır.

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:
https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5395

D.2.8. 08.04.2026 Tarihli Adalet Bakanlığı Çalışma Ziyareti

Komisyon, yargılama süreçleri ve yasal reform önerilerini görüşmek üzere Adalet Bakanı Akın GÜRLEK ile bir araya gelmiştir. Ziyarette, Komisyonun 700 hâkim ve savcı ile yaptığı anketin sonuçları paylaşılmıştır.

- Yargı Mensuplarının Görüşleri: Ankete katılan hâkim ve savcıların %92,6'sı sistemde bir "cezasızlık algısı" olduğunu belirtmiş; %99,2'si mevcut mevzuatın geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.
- Mevzuat ve İnfaz Reformu Önerileri: 15-18 yaş grubu için yaşa bağlı indirimlerin yeniden düzenlenmesi, ağır suçlarda indirimlerin sınırlandırılması ve çocuklara özel "Tedbir Mahkemeleri"nin kurulması önerileri ön plana çıkmıştır.
- Kurumlar Arası Veri Entegrasyonu: Suç işleme riski bulunan çocukların verilerinin KVKK hassasiyetleri gözetilerek Millî Eğitim, Aile ve Adalet bakanlıkları arasında "Ulusal Çocuk İzlem Sistemi" çatısı altında paylaşılması gerektiği vurgulanmıştır.

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:
https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5394

D.2.9. 10.04.2026 Tarihli İstanbul Sancaktepe Çalışma Ziyareti

Komisyon, rehabilitasyon süreçlerini ve yerel yönetim modellerini yerinde incelemek amacıyla İstanbul Valisi Davut GÜL ve il protokolü ile Sancaktepe Sağlıklı Hayat ve Rehabilitasyon Merkezi'nde bir araya gelmiştir. Ziyarette, İstanbul'a özgü yürütülen projeler ve kapsamlı saha araştırması sonuçları sunulmuştur.

- Saha Araştırması Bulguları: 610 tutuklu ve hükümlü çocukla yapılan ankette, çocukların %82'sinin suçun sonuçlarını önceden bilmesi durumunda bu suçu işlemeyeceğini belirttiği; tutuklu çocuklarda sigara kullanım oranının %83,4, uyuşturucu kullanımının ise %52,9 olduğu paylaşılmıştır.
- Yerel Müdahale Modelleri: "Bizim Mahalle, Güçlü Toplum" projesiyle muhtar, imam ve okul müdüründen oluşan ekiplerin risk altındaki çocukları mahalle ölçeğinde tespit ettiği; "Ödev Evleri" ile çocukların okul dışı saatlerde güvenli alanlarda tutulduğu aktarılmıştır.
- Kurumlar Arası İş Birliği ve Yasal Öneriler: İstanbul'da kurumlar arası koordinasyonun yasal bir çerçeveye oturtulması gerektiği, suça azmettirenlerin ve silah temin edenlerin cezalarının ağırlaştırılması ve 15-18 yaş grubunun bilişsel gelişimine göre bazı ağır suçlarda yetişkin gibi yargılanabilmesi önerilmiştir.

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:
https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5396

D.2.10. 11.04.2026 Tarihli Sakarya Çalışma Ziyareti

Komisyon, Sakarya'daki çocuk suçluluğu verilerini ve koruyucu mekanizmaları değerlendirmek üzere Sakarya Valiliği ve Sakarya Mesleki Eğitim Merkezi'ni (MESEM) ziyaret etmiştir. Toplantıda, adli sistemdeki aksaklıklar ve çözüm önerileri üzerine istişarelerde bulunulmuştur.

- Tedbir Kararlarının Etkisizliği: Mahkemelerce verilen eğitim, sağlık ve danışmanlık tedbirlerinin sadece kâğıt üzerinde kaldığı, ailelerin bu tedbirlere uymaması durumunda caydırıcı bir yaptırım bulunmadığı ve tedbirlerin ölçülebilir sonuçlarının izlenmediği tespit edilmiştir.
- Yasal Reform Önerileri: Kasten öldürme, cinsel istismar ve örgütlü suçlarda 15-18 yaş grubu için ceza indirimlerinin kaldırılması veya daraltılması; suçta mükerrerlik durumunda çocuklara da "tekerrür" hükümlerinin uygulanması gerektiği vurgulanmıştır.
- MESEM ve İstihdam Odaklı Koruma: Mesleki eğitimin çocukları sokaktaki risklerden koruduğu, ancak 9. sınıf öğrencilerinin haftada sadece bir gün okula gelmesinin yetersiz olduğu, bu yaş grubunda sosyal ve kültürel gelişimi destekleyecek eğitim gün sayısının artırılması önerilmiştir.

İlgili toplantının tam tutanağına aşağıdaki adresten erişilebilmektedir:
https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5397

E. KOMİSYONDA GÖREVLENDİRİLENLERİN LİSTESİ

SIRA	İSİM	UNVAN	KURUM
1	Sezen CİVELEK TOKGÖZ	Yasama Uzmanı	TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı
2	Akif ULUTÜRK	Yasama Uzman Yardımcısı	TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı
3	Prof. Dr. Betül ULUKOL	Öğretim Üyesi	Ankara Üniversitesi
4	Prof. Dr. Toker ERGÜDER	Öğretim Üyesi	Sağlık Bilimleri Üniversitesi
5	Prof. Dr. Miraç Burak GÖNÜLTAŞ	Öğretim Üyesi	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
6	Doç. Dr. Nilüfer KOÇTÜRK	Öğretim Üyesi	Hacettepe Üniversitesi
7	Doç. Dr. Osman KURT	Öğretim Üyesi	İnönü Üniversitesi
8	Doç. Dr. Zeki KARATAŞ	Öğretim Üyesi	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
9	Dr. Esra ÇETİNÖZ	Öğretim Üyesi	Polis Akademisi
10	Dr. Erdoğan ASAR	Öğretim Üyesi	Sağlık Bilimleri Üniversitesi
11	Dr. Gülsüm ÖZTÜRK EMİRAL	Öğretim Üyesi	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
12	Dr. Hatice AYGAR	Öğretim Üyesi	Sağlık Bilimleri Üniversitesi
13	Alper AKSOY	Daire Başkanı	Adalet Bakanlığı
14	Fatih NERGİZ	Tetkik Hâkim	Adalet Bakanlığı
15	Ahmet DÖNMEZ	Gaziantep Hâkimi	Adalet Bakanlığı
16	Coşkun GÖZAĞAÇ	Ankara Hâkimi	Adalet Bakanlığı
17	Hande İrem ALSANCAK	Psikolog	Adalet Bakanlığı
18	Ümmet ALEMDAR	Şube Müdürü	Adalet Bakanlığı
19	Nafiye KORKUT	ASH Uzmanı	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
20	Sara ÖZKAN	ASH Uzmanı	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
21	Muhammed Furkan BİLGE	ASH Uzman Yardımcısı	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
22	Dr. Şahin BAYZAN	Bilişim Uzmanı	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
23	Em. Md. Zeki BAL	Polis Başmüfettişi	Emniyet Genel Müdürlüğü
24	Doç. Dr. Mehmet Fatih KÖSE	Daire Başkanı	Gençlik ve Spor Bakanlığı
25	Gözde ERSOY	Gençlik ve Spor Uzmanı	Gençlik ve Spor Bakanlığı
26	Talha AYDIN	Gençlik ve Spor Uzmanı	Gençlik ve Spor Bakanlığı
27	Rıdvan ÇELİK	Gençlik ve Spor Uzmanı	Gençlik ve Spor Bakanlığı
28	Dr. Tuğba KOŞAL	Mülkiye Başmüfettişi	İçişleri Bakanlığı
29	Benazir ORHAN	Psikolog	İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü
30	Jn. Kıd. Alb. Ahmet SADIÇ	Jandarma Başmüfettişi	Jandarma Genel Komutanlığı
31	Melike Nur ÇALIŞKAN BİLGİN	Uzman Psikolojik Danışman	Millî Eğitim Bakanlığı
32	Ömer Faruk AR	Psikolojik Danışman	Millî Eğitim Bakanlığı
33	Seda DEMİR	Üst Kurul Uzmanı	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
34	Dr. Olcay PERİ	Hekim	Sağlık Bakanlığı
35	Yücel KARAKOYUN	İstihdam Uzmanı	Türkiye İş Kurumu
36	Gökhan DİNÇ	Dernek Yöneticisi	Geleceğe İlham Ver Derneği
37	Funda ERTOSUN	Psikolog	Geleceğe İlham Ver Derneği
38	Oğuz DEMİR	Araştırma Asistanı/Avukat	Uluslararası Radikalizm Gözlemevi Derneği

F. KOMİSYONA SUNULAN RAPORLAR VE BELGELER

SIRA	KİŞİ/KURUM/KURULUŞ	TARİH-SAYI	KONUSU
1	İstanbul İnternet Kafeciler Esnaf Odası	18.11.2025/1738069	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
2	Egemen UÇARLAR	17.12.2025/1759583	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
3	Faruk ATEŞ	17.12.2025/1759587	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
4	Oğulcan ATILGAN	19.12.2025/1762002	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
5	Nihat TARIMERİ	22.12.2025/ ssc.arastirma@tbmm.gov.tr	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
6	Sahipkıran Stratejik Araştırma Merkezi	30.12.2025/1768428	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
7	Hüseyin GÜRSEL	30.12.2025/1767767	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
8	Şaban HAMZA	30.12.2025/1767762	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
9	Türk PDR Derneği	09.01.2026/1775356	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
10	Uğur DÜNDAR	09.01.2026/1775230	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
11	Hüseyin KOÇ	19.01.2026	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
12	Trabzon Barosu	19.01.2026/1782050	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
13	Adalet Bakanlığı	19.01.2026/1782115	09.01.2025 tarihli ve 1775442 sayılı TBMM yazısı ile istenen bilgiler
14	Yakup MALAL	21.01.2026/1787943	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
15	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	23.01.2026/ ssc.arastirma@tbmm.gov.tr	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
16	Gökhan BABAÇÖRS	04.02.2026	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
17	Necip GİRİT	09.02.2026/1794352	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
18	Mikail AKSU	11.02.2026/1797917	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
19	Atakan AKBULUT	18.02.2026/1802274	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
20	Emre ÇOLAK	18.02.2026/1801836	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
21	Savaş GÖRGÜLÜ	18.02.2026/1801770	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
22	Ahmet ERKAN	18.02.2026/1801909	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
23	Ertunç MACAR	19.02.2026/1803231	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
24	Adalet Bakanlığı	20.02.2026/1803345	02.02.2026 tarihli ve 1628935 sayılı TBMM yazısı ile istenen bilgiler
25	Azat ÜRKMEZER	23.02.2026/1804647	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu

26	Tınay GÜRGÜR	23.02.2026/1804645	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
27	Haluk KAYA	03.03.2026/1809564	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
28	Murat KESKİN	05.03.2026/1812477	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
29	Emre ÖZDEMİR	09.03.2026/1814352	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
30	Müslüm DEMİR	23.03.2026/1822650	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
31	İçişleri Bakanlığı	26.03.2026/1825754	24.02.2026 tarihli ve 1805929 sayılı TBMM yazısı ile istenen bilgiler
32	Hakimler ve Savcılar Kurulu	01.04.2026/1828963	17.03.2026 tarihli ve 1818626 sayılı TBMM yazısı ile istenen bilgiler
33	Jandarma Genel Komutanlığı	01.04.2026/1828788	10.03.2026 tarihli ve 1814862 sayılı TBMM yazısı ile istenen bilgiler
34	Saffet NİŞANCI	03.04.2026/1830259	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
35	Ali SAKLI	07.04.2026/1834522	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
36	Ali KILINÇ	08.04.2026/1834580	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
37	Çetin BAŞKAYA	14.04.2026	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
38	Millî Eğitim Bakanlığı	17.04.2026/ ssc.arastirma@tbmm.gov.tr	07.04.2026 tarihli ve 1834354 sayılı TBMM yazısı ile istenen bilgiler
39	Sezer AŞIR	24.04.2026/1844934	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
40	Nihat TARIMERİ	29.04.2026/ ssc.arastirma@tbmm.gov.tr	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
41	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	04.05.2026/ ssc.arastirma@tbmm.gov.tr	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
42	Tekirdağ Barosu Başkanlığı	08.05.2026/1853664	Sorun, öneri ve talep içeren bilgi notu
43	Emniyet Genel Müdürlüğü	22.05.2026/1865868	10.03.2026 tarihli ve 1814835 sayılı TBMM yazısı ile istenen bilgiler

G. KOMİSYON ÜYELERİNCE SUNULAN ÖNERİLER/ÖNERGELER

SIRA	MİLLETVEKİLİ	TARİH- KAYIT NO	KONUSU
1	Onur DÜŞÜNMEZ (Hakkari)	17.12.2025/1760562	Rapor yazım çalışmaları
2	Beritan GÜNEŞ ALTIN (Mardin)	17.12.2025/1760562	Rapor yazım çalışmaları
3	Ayşe BÖHÜRLER (Kayseri)	17.12.2025/1759577	Komisyon toplantılarına bilgi vermek üzere davet edilecek kişi ve kurumlara ilişkin öneri
4	Elif ESEN (İstanbul)	17.12.2025/1759581	Komisyon toplantılarına bilgi vermek üzere davet edilecek kişi ve kurumlara ilişkin öneri
5	Onur DÜŞÜNMEZ (Hakkari)	17.12.2025/1759590	Komisyon toplantılarına bilgi vermek üzere davet edilecek kişi ve kurumlara ilişkin öneri
6	Beritan GÜNEŞ ALTIN (Mardin)	17.12.2025/1759590	Komisyon toplantılarına bilgi vermek üzere davet edilecek kişi ve kurumlara ilişkin öneri
7	Sibel SUİÇMEZ (Trabzon)	17.12.2025/1759592	Komisyon toplantılarına bilgi vermek üzere davet edilecek kişi ve kurumlara ilişkin öneri
8	Selma Aliye KAVAF (Manisa)	17.12.2025/1759592	Komisyon toplantılarına bilgi vermek üzere davet edilecek kişi ve kurumlara ilişkin öneri
9	Muhip KANKO (Kocaeli)	17.12.2025/1759592	Komisyon toplantılarına bilgi vermek üzere davet edilecek kişi ve kurumlara ilişkin öneri
10	Gizem ÖZCAN (Muğla)	17.12.2025/1759592	Komisyon toplantılarına bilgi vermek üzere davet edilecek kişi ve kurumlara ilişkin öneri
11	Aysu BANKOĞLU (Bartın)	17.12.2025/1759592	Komisyon toplantılarına bilgi vermek üzere davet edilecek kişi ve kurumlara ilişkin öneri
12	Selcan TAŞCI (Tekirdağ)	18.12.2025/1761123	Komisyon toplantılarına bilgi vermek üzere davet edilecek kişi ve kurumlara ilişkin öneri
13	Elif ESEN (İstanbul)	02.01.2026/1769675	Komisyon toplantılarına bilgi vermek üzere davet edilecek kişi ve kurumlara ilişkin öneri

BİRİNCİ BÖLÜM
SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR: KAVRAMLAR VE İLKELER

1.1 TANIMLAR VE KAVRAMLAR

1.1.1 Çocuk ve Çocukluk Kavramı

Çocuk ve çocukluk kavramı, biyolojik bir evreyi ifade etmekle birlikte tarihsel, toplumsal ve kültürel boyutları bulunan çok yönlü bir olgudur. Çocuk; fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişim süreçlerini sürdürmekte olan, bakım, korunma ve destek gereksinimi bulunan bireyi ifade etmektedir. Çocukluk ise bireyin doğumdan yetişkinliğe kadar geçen gelişim dönemini kapsayan; toplumların kültürel değerleri, tarihsel koşulları ve sosyal yapıları doğrultusunda farklı biçimlerde anlamlandırılan bir yaşam evresidir. Toplumların çocuklara yüklediği anlam, çocukluk dönemine ilişkin yaklaşım biçimleri ve çocukların hak öznesi olarak kabul edilme düzeyi tarihsel süreç içerisinde değişim göstermiştir. Çocukluk kavramı, çocukluğun varlığını kabul eden soyut bir çerçeveyi ifade ederken; çocukluk anlayışı, bu kavramın toplumlar tarafından nasıl tanımlandığını, sınırlandırıldığını ve yapılandırıldığını göstermektedir.[1]

Batı toplumlarında Orta Çağ boyunca çocuk, insan yaşamının kendine özgü bir dönemi olarak görülmemiş; çoğunlukla yetişkinliğin eksik ve küçük bir modeli şeklinde değerlendirilmiştir. Çocuğun fiziksel kırılganlığı kabul edilse de onun kendine özgü bir dünyaya, duygu ve düşünce sistemine sahip olduğu yönünde bir anlayış gelişmemiştir. Buna karşın, çocukların yetişkinlerden ayırt edilmesini sağlayan ölçütlerin her toplumda var olduğu ancak bu ölçütlerin niteliğinin toplumların çocukluk anlayışına göre değiştiği kabul edilmektedir. Çocukluğun süresi, çocuk ile yetişkin arasındaki ayrımın nerede başladığı ve bu ayrımın toplumsal anlamı tarihsel süreç içinde farklılaşmıştır.[2]

Çocukluğun tarihsel olarak incelenmesine öncülük eden çalışmalar, erken modern döneme kadar batı toplumlarında çocukluğun ayrı bir toplumsal kategori olarak algılanmadığını ortaya koymuştur. Özellikle okullaşmanın yaygınlaşması, çocukluk anlayışında önemli bir dönüşüm yaratmış; çocukların yetişkin dünyasından ayrılarak kendi

[1] Onur, Bekir, Türkiye'de Çocukluğun Tarihi, İmge Kitabevi, Ankara, 2024.
[2] Heywood, Colin, Batı'da Çocukluğun Tarihi, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003.

akran grupları içinde tanımlanmalarına zemin hazırlamıştır. Bu süreçte çocukluk, sadece biyolojik bir evre olmaktan çıkmış; toplumsal olarak inşa edilen bir dönem hâline gelmiştir.[3]

17. ve 18. yüzyıllara gelindiğinde çocukluğa ilişkin algıların dönüşmeye başladığı görülmektedir. İlk dönemlerde çocuklar günahkâr, kontrol edilmesi gereken varlıklar olarak değerlendirilirken; sonraki süreçte çocuğun eğitilebilirliği, biçimlendirilebilirliği ve gelişime açık doğası ön plana çıkmıştır. Bu dönüşüm, çocuğun edilgen bir varlık olmaktan çıkarılarak yetiştirilmesi gereken özel bir birey olarak görülmesini sağlamıştır. Özellikle Aydınlanma düşüncesiyle birlikte çocukluğun masumiyet, saflık ve gelişim potansiyeliyle ilişkilendirildiği bir anlayış güç kazanmıştır.[4] Bu yaklaşım, modern gelişim psikolojisinin de temelini oluşturmuştur. Çocukluk, belirli evrelerden oluşan ve her evrenin kendine özgü bilişsel, duygusal ve sosyal özellikler barındırdığı bir süreç olarak ele alınmaya başlanmıştır. Böylece çocuk, yetişkine göre eksik değil; kendine özgü bir gelişim mantığına sahip ayrı bir özne olarak tanımlanmıştır. 20'nci yüzyılda gelişen davranışçı, hümanist ve pozitif psikoloji yaklaşımları ise çocuğun çevresiyle etkileşim içinde gelişen aktif bir birey olduğunu vurgulayarak çocukluk anlayışının daha da çeşitlenmesine katkı sağlamıştır.

Osmanlı toplumunda çocukluk anlayışı Batı'daki Orta Çağ Hristiyan dünyasından önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Çocukların masum bir fıtratla dünyaya geldiklerine inanılması, erken yaşta verilen eğitimin ahlaki gelişimde belirleyici olduğunun kabul edilmesi ve aile merkezli koruyucu mekanizmaların yaygınlığı, Osmanlı'daki çocukluk anlayışının temel unsurlarıdır. Devletin çocuklara doğrudan müdahalesi sınırlı olmakla birlikte, özellikle modernleşme süreciyle birlikte çocuk, toplumun geleceği olarak görülmeye başlanmış ve eğitim yoluyla yönlendirilmesi gereken bir özne haline gelmiştir. Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik uygulamalarda aile temelli çözümlerin öncelenmesi, çocukluğun kurumsal bakım yerine toplumsal ilişkiler içinde sürdürülmesini amaçlayan bir yaklaşımın varlığına işaret etmektedir. Bu durum, çocuğun toplumsal bir sorumluluk alanı olarak ele alındığını göstermektedir.[5]

1990'lı yıllardan itibaren çocukluk araştırmalarında sosyolojik perspektifin güçlenmesiyle birlikte çocukluk, toplumsal olarak inşa edilen bir olgu olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bu yaklaşım, çocukların deneyimlerinin, ilişkilerinin ve kültürlerinin yetişkin

[3] Aries, Philippe, Centuries Of Childhood A Social History Of Family Life, Knopf Doubleday Publishing Group, 1962.
[4] Karadoğan, Umut C, "Çocuk ve Çocukluk Kavramının Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi", Çocuk ve Medeniyet, 4/7 2019, 195-226.
[5] Araz, Yahya, Osmanlı Toplumunda Çocuk Olmak, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2022.

bakış açısından bağımsız olarak incelenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.[6] Bu çerçevede çocuk, toplumsal yaşamın aktif bir unsuru olarak; karar alma, katılım ve sosyal etkileşim süreçlerinde etkin rol üstlenebilen bir birey olarak kabul edilmektedir.

Günümüzde çocukluk hem korunması gereken bir dönem hem de çocuğun toplumsal hayata katılımının desteklenmesi gereken bir süreç olarak ikili bir yapıya sahiptir. Çocukluk anlayışındaki bu dönüşüm, çocukların karşı karşıya kaldığı risklerin ve sorumlulukların da yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda çocukluk, biyolojik bir evre olmanın ötesinde; tarihsel, kültürel ve toplumsal koşullar içinde şekillenen dinamik bir olgu olarak ele alınmalı ve çocuklara yönelik politikalar bu çok boyutlu yapı dikkate alınarak oluşturulmalıdır. Bu doğrultuda, çocuklara yönelik politika ve uygulamaların, çocukluğun çok boyutlu yapısı dikkate alınarak bütüncül bir yaklaşımla oluşturulması önem taşımaktadır.

1.1.2 Çocuk Suçluluğu

Çocuk suçluluğu, çocuğun bireysel özellikleri ile aile, okul, akran çevresi ve toplumsal koşullar arasındaki etkileşim sonucu ortaya çıkan ve çocuğun suç olarak tanımlanan fiillere yönelmesini ifade eden toplumsal ve çok boyutlu bir olgudur. Bu yönüyle çocuk suçluluğu; hukuki, psikolojik, sosyolojik ve gelişimsel boyutları birlikte değerlendirilmesi gereken karmaşık bir toplumsal mesele niteliği taşımaktadır. Çocuğun suça yönelmesi, tekil bir fail davranışından çok; risk faktörleri, sosyal kontrol mekanizmalarının işleyişi ve yaşam koşullarının birikimli etkileriyle şekillenen bir kırılganlık alanı olarak değerlendirilmelidir.

Ceza hukuku bakımından suç; toplumsal düzeni ihlal ettiği veya topluma zarar verdiği kabul edilen, kanun koyucu tarafından yasaklanmış ve yaptırıma bağlanmış fiillerdir. Modern ceza hukuku anlayışında değerlendirme, kişinin kim olduğundan çok hangi fiili işlediği üzerinden yapılmakta; bir fiilin suç olarak kabul edilebilmesi için kanunda tanımlanan tipe uygunluk, hukuka aykırılık ve kusurluluk unsurlarının birlikte bulunması aranmaktadır.[7] Ancak çocuk söz konusu olduğunda sadece normatif ve cezai değerlendirmelerinin yeterli olmadığı görülmektedir çünkü çocukların bilişsel, duygusal ve sosyal gelişim düzeyleri yetişkinlerden farklılık göstermekte; dürtü kontrolü, muhakeme yeteneği, risk algısı ve sonuç öngörüsü gibi alanlarda gelişim süreçleri devam etmektedir.[8] Bu durum, çocukların suça

[6] James, Allison - Prout, Alan ed, "A New Paradigm For The Sociology Of Childhood? Provenance, Promise And Problems", Constructing And Reconstructing Childhood Routledge, 1997.
[7] Dönmezer, Sulhi, Kriminoloji, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul, 1981.
[8] Öztürk, Bahri vd, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku, Seçkin Yayınevi, 2001.

sürüklenmesinin hukuki yönünün yanında gelişimsel ve sosyal bir mesele olarak ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Sosyolojik açıdan çocuk suçluluğu, toplumsal sapmanın özel bir görünümü olarak değerlendirilmektedir. Sapma kavramı hukuka aykırılığı dışında; toplumun normlarına, değerlerine ve beklentilerine uyumsuzluğu da içeren daha geniş bir çerçeveyi ifade etmektedir. Çocuk suçluluğu sürecinde belirleyici unsurlardan biri, çocuğun toplumsal kontrol mekanizmalarıyla kurduğu bağların zayıflamasıdır. Aile, okul, akran çevresi ve diğer sosyal kurumlar; çocuğa toplumsal sınırları öğretme, kabul gören davranış kalıplarını aktarma ve sosyal bağlar aracılığıyla denetim sağlama işlevi görmektedir. Bu bağların zayıflaması ya da işlevsiz hâle gelmesi durumunda, çocuğun norm dışı davranışlara yönelme riski artmaktadır. Dolayısıyla çocuk suçluluğu, çocuğun aidiyet ilişkilerinin, sosyal destek mekanizmalarının ve toplumsal bütünleşme süreçlerinin zayıflamasının görünür hâle gelmesi olarak da okunabilmektedir.[9]

Literatürde "juvenile delinquency" kavramı, reşit olmayan bireylerin suç sayılan fiillere karışmasını ifade etmektedir. Türkçe literatürde yaygın olarak kullanılan "çocuk suçluluğu" kavramı ise çocukluk dönemindeki bireylerin suç teşkil eden eylemlere yönelmesini kapsamaktadır. Bu çerçevede çocuk suçluluğu; çocuğun kanunda suç olarak tanımlanan bir fiili işlemesi nedeniyle çocuk adalet sistemiyle karşı karşıya kalması ve bu sisteme dâhil olması sürecini ifade etmektedir. Ancak çocuk adalet sistemi bakımından mesele sadece cezalandırma ekseninde ele alınmamakta; çocuğun korunması, yeniden toplumsallaştırılması, gelişimsel ihtiyaçlarının gözetilmesi ve topluma yeniden kazandırılması temel ilkeler arasında yer almaktadır. Bu yaklaşım, çocuğun suça yönelmesini gelişimsel kırılganlıklarla, sosyal çevre etkileriyle ve yapısal dezavantajlarla ilişkili bir süreç olarak değerlendirmeyi mümkün kılar.[10]

Çocuk suçluluğu, çocuğun sosyalizasyon sürecinde yaşadığı sorunlar sonucu gelişen antisosyal eğilimlerin zamanla suç teşkil eden davranışlara dönüşmesi ve bu sürece çocuk adalet sisteminin müdahil olması olarak tanımlanabilir. Sosyalizasyon, çocuğun toplumun norm ve değerlerini öğrenerek toplumsal yaşama uyum sağlamasını ifade eder. Aile, okul, akran çevresi ve sosyal ortam bu süreçte belirleyici rol oynamaktadır. Çocuğun saldırganlık, okuldan uzaklaşma, madde kullanımı ve davranış problemleri gibi antisosyal eğilimlerinin

[9] Oktik, Nurgün, "Sosyal Sapma ve Suçun Sosyolojisine Kuramsal Yaklaşımlar", Suçun Sosyolojisi, Cezanın Felsefesi, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2016, 3-43.
[10] Shoemaker, Donald J, Juvenile Delinquency Bloomsbury Publishing Plc, 2017.

erken dönemde fark edilmesi ise önleme ve erken müdahale politikaları açısından büyük önem taşımaktadır.

Çocuk adalet sistemi içerisinde temel meselelerden biri de cezalandırma ile koruma arasındaki dengenin sağlanmasıdır. Çocuğun işlediği fiil nedeniyle hukuki sorumluluğunun değerlendirilmesi gerekirken; aynı zamanda çocuğun korunma ihtiyacının, psikososyal destek gereksinimlerinin ve gelişimsel özelliklerinin dikkate alınması zorunludur. Bu nedenle çocuk adalet sistemi; rehabilitasyon, eğitim, tedavi, sosyal destek ve topluma yeniden kazandırma işlevlerini de yerine getirmelidir. Bu yaklaşım doğrultusunda çocuk adalet sisteminin, çocuğun yüksek yararı ilkesi temelinde; çocuk haklarını esas alan, onarıcı ve destekleyici bir yapıda kurgulanması gerekmektedir. Sistemin çocuğa özgü hale nasıl geleceği ve bunda çocuk haklarının etkisinin nasıl olacağı önemli hususlardan biri olmaktadır[11].

Çocuk suçluluğunun yetişkin suçluluğundan ayrı bir kategori olarak değerlendirilmesinin temel nedeni, çocukların suç davranışına yönelme süreçlerinde farklı gelişimsel ve çevresel dinamiklerle karşı karşıya olmalarıdır. Yetişkinlerde suç davranışı çoğu zaman yerleşik davranış örüntülerinin bir parçası olarak ortaya çıkarken; çocuklarda suç davranışı genellikle gelişimsel geçiş dönemleri, kimlik arayışı, çevresel baskılar ve sosyal kırılganlıklarla ilişkilidir. Bu nedenle çocuk suçluluğu alanındaki kriminolojik yaklaşımlar; aile işlevselliği, okul bağlanması, akran etkisi, yoksulluk, göç, olumsuz mahalle koşulları, şiddet deneyimleri, ihmal ve istismar yaşantıları ile madde kullanımı gibi çok sayıda risk ve koruyucu faktörü birlikte ele almaktadır.

Çocuk suçluluğunun incelenmesinde nicel veriler ve istatistiksel analizler önemli bir görünürlük sağlamakla birlikte, tek başına yeterli açıklama gücüne sahip değildir. Yalnızca yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi veya suç türü gibi değişkenlere dayalı değerlendirmeler, çocuğun yaşam deneyimini ve suça sürüklenme sürecinin arka planını görünmez kılabilmektedir. Oysa çocuk suçluluğunun anlaşılabilmesi için çocuğun aile ilişkileri, travmatik yaşantıları, sosyal destek ağları, duygusal ihtiyaçları ve çevresel baskıları gibi unsurların da bütüncül biçimde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle nitel araştırmalar ve karma yöntemli çalışmalar, çocukların deneyimlerini merkeze alan daha derinlikli ve açıklayıcı bilgiler sunmaktadır.

Özetle, çocuk suçluluğu; gelişimsel özellikler, sosyal kontrol mekanizmaları, çevresel koşullar ve toplumsal eşitsizliklerin etkileşimiyle şekillenen çok boyutlu bir toplumsal

[11] Gönültaş, Burak M, Çocuk Suçluluğu Teori ve Uygulama, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas, 2024.

olgudur. Bu olgunun etkili biçimde yönetilebilmesi için cezai müdahalelerin yanı sıra; koruyucu, önleyici, rehabilite edici ve güçlendirici sosyal politika mekanizmalarının ve sosyal hizmet müdahalelerinin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

1.1.3 Çocuk Adalet Sistemi

Çocuk adalet sistemi, çocuklara yönelik adli süreçlerin; çocuğun yaşına, gelişimsel özelliklerine, ihtiyaçlarına ve korunma gereksinimlerine uygun biçimde yapılandırılmasını amaçlayan kurumsal, hukuki ve sosyal bir mekanizmayı ifade etmektedir. Bu sistem, çocuğu yetişkinlerden farklı gelişimsel özelliklere sahip özel bir hak öznesi olarak kabul etmekte; cezalandırma odaklı yaklaşımlar yerine koruma, rehabilitasyon, destekleme ve toplumsal yaşama yeniden kazandırma hedeflerini merkeze almaktadır. Bu yönüyle çocuk adalet sistemi, adli süreçlerin çocuk üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirmeyi, çocuğun yüksek yararını her aşamada gözetmeyi ve çocuğun adalet sistemiyle temasının mümkün olan en düşük zarar düzeyinde yürütülmesini esas almaktadır.[12]

Uluslararası standartlar doğrultusunda çocuk adalet sisteminde, çocuğun gelişimini sürdüren bir birey olduğu kabul edilmekte; suça sürüklenen çocuklara yönelik müdahalelerin işlenen fiille sınırlı kalmayıp, çocuğun içinde bulunduğu psikososyal koşullar ve gelişimsel ihtiyaçlarla da orantılı olması gerektiği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla sistemin temel amacı, çocuğu cezalandırmaktan çok, onu toplumsal yaşama yeniden kazandırmak ve suç davranışına yol açan risk alanlarını azaltmaktır.

Türkiye'de çocuk adalet sistemi, çocukların yaş, gelişim düzeyi ve korunma ihtiyaçları dikkate alınarak farklı usul ve kurumlar aracılığıyla yürütülen özel bir sistematik içerisinde işlemektedir. Yetişkinler açısından suç oluşturan fiiller çocuklar bakımından da suç teşkil etmekte; ancak ceza sorumluluğu, yaptırım türleri, koruyucu tedbirler ve yargılama usulleri açısından çocuklara özgü düzenlemeler öngörülmektedir. Bu durum, çocukların adli süreçlerde ayrı ve özel bir kategori olarak değerlendirildiğini göstermektedir.[13]

Çocuk mahkemelerinin kurulması ve yaygınlaştırılması, çocukların yetişkinlerden ayrı yargılanmasına yönelik önemli kurumsal adımlardan biridir. Zaman içerisinde çocuk mahkemelerinin sayısının artırılması, Cumhuriyet başsavcılıkları bünyesinde çocuk

[12] Karataş, Zeki - Mavili, Aliye, "Çocuk Adalet Sisteminde Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Uygulamalarda Karşılaşılan Sorunlar", Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 19/45 2019, 1013-1043.
[13] Erükçü, Gamze - Akbaş, Emrah, "Türkiye'de Çocuk Mahkemeleri Uygulamalarına Eleştirel Bir Bakış", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 1/3 01 Eylül 2012, 135-153.

bürolarının oluşturulması ve adli süreçlerde uzmanlaşmanın teşvik edilmesi; çocuk adalet sisteminin gelişim sürecinin somut göstergeleri arasında yer almaktadır. Bununla birlikte uygulamada bölgesel farklılıklar, uzman personel yetersizliği ve psikososyal değerlendirme kapasitesine ilişkin sorunların devam ettiği de literatürde sıklıkla vurgulanmaktadır.[14, 15]

Çocuk adalet sistemine ilişkin kuramsal yaklaşımlar, sistemin öncelik verdiği amaçlara göre farklılaşmaktadır. Suç kontrol modeli, toplumsal güvenliği sağlamayı ve suç davranışını bastırmayı merkeze almakta; güvenlik ve cezalandırma ön planda tutulmaktadır. Refah yaklaşımı ise çocuğun suça sürüklenmesine neden olan psikososyal, ailesel ve ekonomik etkenleri anlamaya odaklanmakta; rehabilitasyon ve sosyal destek süreçlerini esas almaktadır. Adalet yaklaşımı ise temel hak ve özgürlüklerin korunmasına, adil yargılanma güvencelerine ve ölçülülük ilkesine vurgu yapmaktadır. Günümüzde bu yaklaşımlar, özellikle onarıcı adalet anlayışı çerçevesinde birlikte değerlendirilmektedir. Onarıcı adalet yaklaşımı; çocuğun sorumluluk almasını desteklerken aynı zamanda mağdurun, ailenin ve toplumun sürece katılımını sağlayarak ilişkilerin yeniden onarılmasını hedeflemektedir.[16, 17]

Türkiye'de çocuk adalet sisteminin son yıllardaki gelişimi, çocuklara yönelik adli süreçlerin daha bütüncül, uzmanlaşmış ve çocuk dostu bir yapıya kavuşturulmasına yönelik çalışmalarla dikkat çekmektedir. Özellikle sosyal hizmet odağında geliştirilen yeni kurumsal modeller aracılığıyla, çocukların adli mekanizmalarla ilişkilerinin daha sağlıklı biçimde ele alınması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda Adalet Bakanlığı tarafından, risk altındaki çocuklara yönelik yaklaşımın güçlendirilmesi ve çocukların adli süreçlerde çok yönlü biçimde desteklenmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda çocuklara yönelik adli işlemlerin tek merkezde, çocuk dostu usullerle ve multidisipliner bir anlayışla yürütülmesini amaçlayan Çocuk Adalet Merkezleri kurulmaya başlanmıştır. Çocuk mahkemesi, Cumhuriyet başsavcılığı çocuk bürosu ve adli destek ile mağdur hizmetleri birimlerinin bir arada yapılandırıldığı bu merkezlerde; çocuk polisi, adli tıp uzmanı, sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve pedagoglar birlikte çalışmaktadır. Böylece çocuğun gelişimsel özellikleri, psikososyal ihtiyaçları ve korunma gereksinimleri dikkate alınarak hak temelli ve bütüncül bir değerlendirme yapılması

[14] Erbay, Ercüment vd, "2010-2012 Yılları Arası Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının İncelenmesi Ankara 1, Çocuk Mahkemesi Örneği", Toplum ve Sosyal Hizmet, 26/2 2015, 31-52.
[15] Saruç, Semra - Kayma Güneş, Derya, "Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Hazırlanan Sosyal İnceleme Raporlarının Mahkeme Kararlarına Etkisi", Toplum ve Sosyal Hizmet, 25/1 2014, 109-132.
[16] Akçay, Püren, "Onarıcı Adalet Modeli Çerçevesinde Uzlaştırma ve Çocuk Mahkemelerinde Uygulanması", Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 9 2011, 129-144.
[17] A, Mallett, Christopher - Julian, Linda, "Alternatives For Youth's Advocacy Program Reducing Minority Youth Incarceration Placements İn Cleveland, Ohio", Juvenile And Family Court Journal 59/3 2008, 1-17.

amaçlanmaktadır. Çocuk Adalet Merkezleri ile çocukların adli süreçlerden ikincil örselenme yaşamadan geçmeleri, adli süreçlerin çocuk dostu ortamlarda yürütülmesi ve çocuğun sürece etkin katılımının sağlanması hedeflenmektedir. Ayrıca bu merkezler aracılığıyla çocuk koruma sisteminin farklı bileşenleri arasında eşgüdüm sağlanarak çocuğun üstün yararının daha etkin biçimde korunması amaçlanmaktadır. Bu uygulamalar, çocuk adalet sisteminde onarıcı adalet odaklı bir anlayış dönüşümüne işaret etmekte ve sistemin kademeli olarak ülke genelinde yaygınlaştırılması hedeflenmektedir.[18]

Türkiye'de çocukların yetişkinlerden ayrı değerlendirilmesi, çocuk dostu uygulamaların geliştirilmesi ve multidisipliner hizmet modellerinin yaygınlaştırılması bakımından önemli bir dönüşüm süreci yaşanmaktadır. Bu dönüşümün güçlendirilmesi, çocuk adalet sisteminin koruyucu, rehabilite edici ve onarıcı niteliğinin daha görünür hâle gelmesine katkı sağlayacaktır.

1.1.4 Çocuk Adalet Sisteminin Temel İlkeleri

Çocuk adalet sistemi, tarihsel gelişimi ve uluslararası insan hakları belgeleri çerçevesinde; cezalandırmaya dayalı geleneksel yaklaşımlardan uzaklaşarak çocuğun korunmasını, gelişimini desteklemeyi ve toplumsal yaşama yeniden kazandırılmasını esas alan bir anlayış üzerine inşa edilmiştir. Başta Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Pekin Kuralları olmak üzere uluslararası standartlar; çocuğun üstün yararı ilkesini merkeze alan, eğitici, önleyici ve onarıcı nitelikte bir adalet anlayışını benimsemektedir. Bu çerçevede çocuk adalet sistemi, çocuğun adli süreç boyunca özel olarak korunmasını, temel hak ve güvencelerinin sağlanmasını ve yeniden suç işlemeyi önleyici mekanizmaların geliştirilmesini amaçlayan dört temel ortak ilkeye dayanmaktadır.[19] Bu haklar aşağıda detaylandırılmıştır.

Çocuğun Yaşama, Hayatta Kalma ve Gelişme Hakkı: Çocuğun yaşama, hayatta kalma ve gelişme hakkı çocuk adalet sisteminin temelini oluşturmaktadır. Suça sürüklenme süreci, çocuğun fiziksel, ruhsal ve psikososyal gelişimi üzerinde ciddi riskler oluşturabilmektedir. Bu nedenle adli sistemle karşılaşan çocukların öncelikle temel ihtiyaçlarının ve risk alanlarının belirlenmesi; koruyucu ve destekleyici hizmetlerin hızlı biçimde devreye alınması gerekmektedir.

[18] Karataş, Zeki, Çocuk Adalet Merkezinin İşlevleri, Seta, İstanbul 2024.
[19] Smith, David J, "The Effectiveness Of The Juvenile Justice System", Criminal Justice, 5/2 2005, 181-195.

Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi: Çocuğun yüksek yararının gözetilmesi, çocuk adalet sisteminde alınan tüm kararların temelini oluşturmaktadır. Çocukların gelişimsel farklılıkları, sınırlı muhakeme becerileri ve özdenetim düzeyleri; ceza sorumluluğunun yetişkinlerden farklı değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle çocuklar açısından özgürlüğü bağlayıcı tedbirlerin son çare olarak uygulanması; rehabilitasyon, eğitim ve onarıcı adalet uygulamalarının ön plana çıkarılması yüksek yarar ilkesinin doğal bir sonucudur.

Ayrımcılık Yapılmaması İlkesi: Ayrımcılık yapılmaması ilkesi, çocukların kendilerinin veya ailelerinin sahip olduğu herhangi bir özellik nedeniyle farklı muameleye tabi tutulmamalarını güvence altına almaktadır. Özellikle haklarını savunma kapasitesi sınırlı olan çocuklar açısından bu ilke; ek koruma, temsil ve destek mekanizmalarının geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Türkiye'de bu ilke, çocuk adalet sisteminin temel dayanaklarından biri olarak kabul edilmektedir.

Çocuğun Katılım ve Görüş Bildirme Hakkı: Çocuğun görüşlerini serbestçe ifade etme hakkı, adli sürecin her aşamasında çocuğun aktif katılımını gerektirmektedir. Çocuğun kendisini etkileyen kararlar hakkında bilgilendirilmesi, görüşlerini özgür biçimde ifade edebilmesi ve bu görüşlerin yaşına ve olgunluk düzeyine uygun şekilde dikkate alınması; adalet sürecinin çocuk açısından anlamlı ve güvenli hâle gelmesini sağlamaktadır.

Sonuç olarak, çocuk adalet sistemi, suçla mücadele eden bir mekanizma olması dışında; çocuğun korunmasını, güçlendirilmesini ve toplumsal yaşama yeniden kazandırılmasını hedefleyen kapsamlı bir sosyal adalet sistemi niteliği taşımaktadır.

1.1.5 Hak Temelli Yaklaşım ve Çocuk Adaletinde Temel İlkeler

Son otuz yılda çocuk adalet sistemi önemli dönüşümler geçirmiştir. Geleneksel cezalandırıcı ve yargı odaklı modellerden, çocuk haklarını merkeze alan, rehabilitasyon ve toplum temelli yeniden entegrasyon odaklı yaklaşımlara doğru belirgin bir paradigmatik geçiş yaşanmıştır. İlk dönemlerden itibaren farklı modeller benimsenmiş olmakla birlikte, baskın yaklaşım, çocuğun esenliğini merkeze alan çocuk refahı odaklı model olmuştur. Bu yaklaşım, çocuğun fiillerinden ziyade ihtiyaçlarına odaklanmakta ve çocuğun yüksek yararına yönelik müdahalelerin gerekliliği varsayımına dayanmaktadır. Bu süreçte hak temelli yaklaşım, temel insan haklarının korunmasını esas almakta ve cezalandırıcı tedbirler yerine rehabilitasyonu

önceliklendirmektedir. Özellikle Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme[20], Birleşmiş Milletler Çocuk Adaletinin Yönetimi için Standart Asgari Kuralları (Pekin Kuralları)[21] ve Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine Yönelik Riyad Yönergeleri[22] gibi uluslararası belgeler, bu paradigmanın temel çerçevesini oluşturmaktadır. Uluslararası insan hakları sözleşmeleri, özellikle Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocuk adalet sistemlerinin tasarımı ve işleyişi üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Bu sözleşmeler, çocuk dostu usuller ve suça sürüklenen çocukların muamelesine ilişkin asgari standartları belirlemektedir.[23]

Suça sürüklenen çocuklara yönelik hak temelli yaklaşım, çocuğu hukuki bir özne olması dışında, gelişimsel ihtiyaçları ve korunmaya muhtaç yönleri bulunan bir birey olarak ele almaktadır. Bu yaklaşım, çocuk adalet sisteminin temel amacının çocuğun korunması, rehabilitasyonu ve topluma yeniden kazandırılması olduğunu kabul etmektedir. Bu bağlamda da modern hak temelli yaklaşım, çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarını destekleyen rehabilitasyon programlarını, aile ve toplum katılımını teşvik eden müdahaleleri ve çocuk dostu yargılama süreçlerini içermektedir. Böylece, çocuk adalet sistemleri çocuğun sosyal uyumunu, eğitimini ve psikososyal gelişimini güvence altına alacak şekilde yapılandırılmaktadır. [24]

Hak temelli yaklaşım, uluslararası insan hakları standartlarıyla uyumlu biçimde, çocuğun yüksek yararını tüm süreçlerin merkezine yerleştirmektedir. Çocuğun yüksek yararını gözetme ilkesini, suç ve ceza arasında orantılılığı, özgürlüğü kısıtlamayan alternatif tedbirleri ve çocukların topluma yeniden kazandırılmasını merkezi hedef olarak vurgulamaktadır. Bu yaklaşım çerçevesinde çocuklar, hak sahibi bireyler olarak tanınmakta; ancak çocukluk döneminin kendine özgü kırılganlığı dikkate alınarak bu hakların adalet sistemi tarafından telafisi mümkün olmayacak şekilde zedelenmemesi gerektiği kabul edilmektedir. Bu nedenle ceza sorumluluğunun yaşı, uygulanan yaptırımların niteliği ve süresi ile yargılama süreçleri çocuklar bakımından özel olarak düzenlenmektedir.

---

[20] Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi, 1989, https//www.Unicef.Org/Turkiye/%C3%A7ocuk-Haklar%C4%B1na-Dair-S%C3%B6zle%C5%9fme

[21] Birleşmiş Milletler Çocuk Adaletinin Uygulanmasına İlişkin Asgari Standart Kurallar Pekin Kuralları, 1985, https//www.Ohchr.Org/En/İnstruments-Mechanisms/İnstruments/United-Nations-Standard-Minimum-Rules-Administration-Juvenile

[22] Birleşmiş Milletler Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine Yönelik Riyad Yönergeleri, 1990, https//www.Ohchr.Org/En/İnstruments-Mechanisms/İnstruments/United-Nations-Guidelines-Prevention-Juvenile-Delinquency-Riyadh

[23] Kanungo, E, Comparing The Role Of Child Care İnstitutions İn Rehabilitation Of Children İn Conflict With Law İn India With Global Best Practices, In Child Protection İn India Assessing Multi-Disciplinary Response Mechanisms, Springer, 2025.

[24] Dünkel, F, Juvenile Justice And Human Rights European Perspectives, In Women And Children As Victims And Offenders Background, Prevention, Reintegration, Springer, 2016.

Hak temelli yaklaşım, çocukların ceza adalet sistemiyle temasının mümkün olan en düşük düzeyde tutulmasını savunmaktadır. Bu kapsamda, adli süreçlere alternatif mekanizmalar ön plana çıkarılmakta; özgürlükten yoksun bırakma tedbirleri ise son çare olarak ve zorunlu hallerde uygulanması gereken istisnai bir tedbir olarak değerlendirilmektedir. Amaç, çocuğun sosyal bağlarının koparılmaması ve gelişim sürecinin olumsuz etkilenmemesidir. Ayrıca hak temelli yaklaşım, çocukların kendilerini etkileyen süreçlerde görüşlerini ifade edebilmelerini ve bu görüşlerin karar alma mekanizmalarına yansıtılmasını gerekli görmektedir. Çocuğun yaşına ve gelişim düzeyine uygun biçimde sürece katılımının sağlanması, çocuğun özne olarak tanınmasının önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Hak Temelli Yaklaşımın Temel İlkeleri

Suça sürüklenen çocuklara yönelik hak temelli yaklaşım, çocuk adalet sistemlerinin temel felsefesini yeniden tanımlayan bir bakış açısı sunmaktadır. Hak temelli yaklaşımın temel amacı, çocukların haklarını korumak, gelişimlerini desteklemek ve topluma yeniden kazandırmalarını sağlamak üzere cezalandırıcı tedbirlerden ziyade rehabilitasyon odaklı politikaları ön plana çıkarmaktır. Bu çerçevede, çocuğun yüksek yararı, çocuk odaklı müdahaleler, hukuki güvenceler ve rehabilitasyona odaklanma gibi ilkeler, hak temelli yaklaşımın merkezini oluşturmakta ve çocuk adaletinin hem koruyucu hem de geliştirici işlevini güçlendirmektedir. Böylece, çocuk adalet sistemi, suçun yaptırımını uygulayan bir mekanizma olmaktan çıkarak, çocuğun uzun vadeli gelişimini ve topluma uyumunu amaçlayan bütüncül bir sistem olarak işlev görmektedir.

Çocuk adalet sisteminin işleyişinde temel alınması gereken ilkeler, hak temelli yaklaşımın somutlaşmasını sağlamaktadır. Bu ilkelerin başında *çocuğun yüksek yararı ilkesi* gelmektedir. Bu ilke, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu gibi çeşitli hukuki düzenlemelerde güvence altına alınmakta; ceza odaklılık yerine rehabilitasyon ve toplumsal yeniden uyum vurgulanmaktadır. Çocuğa ilişkin her türlü işlem ve kararda, kısa ve uzun vadeli etkiler dikkate alınarak çocuğun fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişiminin korunması amaçlanmaktadır.

Orantılılık ve ölçülülük ilkesi, çocuk adaleti sistemlerinin temel taşlarından birini oluşturmaktadır. Bu ilke, çocuklara uygulanacak her türlü tedbir ve yaptırımın işlenen fiilin ağırlığı dışında, çocuğun yaşı, bilişsel ve duygusal gelişim düzeyi, kişisel ve sosyal koşulları dikkate alınarak belirlenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede, çocuklar için öngörülen yaptırımların amaçları, cezalandırmadan ziyade eğitici, rehberlik edici ve iyileştirici nitelikte

olmalıdır. Böylece, uygulanan tedbirler çocukların davranışlarını düzeltmeyi, sosyal becerilerini geliştirmeyi ve toplumla uyum içinde bir yaşam sürmelerini desteklemeyi hedefler. Ölçülülük ve orantılılık ilkesi, aynı zamanda çocukların haklarının korunmasını güvence altına alırken, adalet sürecinin çocuğun uzun vadeli gelişimine katkı sağlamasını temin eder. Bu yaklaşım, cezai yaptırımların olumsuz etkilerini azaltmayı ve çocukların yeniden topluma kazandırılmasını öncelikli hedef olarak benimsemektedir.

Çocukların *hukuki temsil ve adil yargılanma haklarına erişiminin sağlanması*, hak temelli sistemlerin temel gerekliliklerinden biridir. Bu kapsamda, yetişkin ceza adalet sistemlerinden farklı olarak uzmanlaşmış çocuk mahkemelerinin ve özgün yargılama usullerinin kurulması önem taşımaktadır. Bu düzenlemeler, çocukların özgün hukuki statüsü ve kırılganlığı dikkate alınarak, adaletin hem koruyucu hem de iyileştirici işlevini yerine getirmesini sağlamaktadır.[25]

Suça sürüklenen çocukların hak temelli yaklaşımla ele alınmasında, ayrımcılık yasağı, katılım hakkı ve mahremiyet hakkı temel taşlar arasında yer almaktadır. *Ayrımcılık yasağı,* tüm çocukların cinsiyet, etnik köken, dil, din, engellilik durumu veya sosyoekonomik statü farkı gözetilmeksizin eşit şekilde korunmasını ve adil muamele görmesini sağlamaktadır; bu ilke, çocuk adalet sistemlerinin her aşamasında eşitlikçi uygulamaların temelini oluşturmaktadır. *Katılım hakkı,* çocukların kendilerini ilgilendiren süreçlerde görüşlerini ifade edebilmelerini ve karar alma mekanizmalarına aktif olarak dâhil olmalarını güvence altına alır; bu hak, çocukların gelişimsel kapasitesine uygun olarak bilgiye erişim ve görüşlerini özgürce dile getirme olanaklarını destekler. *Mahremiyet hakkı* ise çocukların kimliklerinin, yasal süreçlerdeki bilgilerin ve özel yaşamlarının korunmasını kapsar; bu hak, özellikle yargılama ve rehabilitasyon süreçlerinde çocuğun sosyal damgalanma riskini azaltarak güvenli bir ortam yaratılmasını sağlar. Bu haklar bütüncül bir yaklaşımla ele alındığında, çocuk adalet sistemi hukuki koruma sağlamakla kalmayıp, çocuğun onurunu, güvenliğini ve toplumsal uyumunu da güvence altına alan kapsayıcı bir mekanizma hâline gelmektedir.

Damgalamanın önlenmesi ilkesi, çocuk adalet sistemlerinin temel prensiplerinden biri olarak, suça sürüklenen çocukların suçları nedeniyle toplumsal dışlanmaya maruz kalmalarını önlemeyi hedeflemektedir. Bu ilke, çocukların adli süreçler sonrasında eğitim, istihdam ve sosyal yaşama katılımını olumsuz etkileyebilecek uygulamalardan kaçınılmasını zorunlu

[25] Howell, J, C, Lipsey, M, W, & Wilson, J, J, A Handbook For Evidence-Based Juvenile Justice Systems, Bloomsbury Publishing Plc, 2014,.

kılmaktadır. Damgalamanın önlenmesi, çocukların gelecekteki yaşam olanaklarını kısıtlamamak ve sosyal uyumlarını desteklemek amacıyla, adli işlemlerin gizlilik çerçevesinde yürütülmesini, olumsuz etiketleme ve etik suçlamalardan kaçınılmasını öngörmektedir. Bu yaklaşım, çocukların haklarını korurken, rehabilitasyon ve topluma yeniden bütünleşme süreçlerinin etkinliğini artırmaktadır.

Özgürlükten yoksun bırakmanın son çare olması ilkesi, çocuk adaleti sistemlerinin en temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu ilke, tutuklama, gözaltı veya kapalı kurumlarda barındırma gibi özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirlerin diğer tüm alternatiflerin yetersiz kaldığı istisnai durumlarda uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca, bu tür tedbirlerin süresi mümkün olan en kısa dönemle sınırlı tutulmalıdır. Bu yaklaşım, çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerini korumayı amaçlar ve özgürlükten yoksun bırakmanın olumsuz etkilerini en aza indirmeyi hedefler. Hak temelli yaklaşım, çocuk adalet politikalarının merkezine rehabilitasyonu yerleştirmektedir.[26] Rehabilitasyon sadece suçun sonuçlarını gidermekle kalmayıp, çocuğun toplumsal uyumunu, eğitim ve beceri kazanımını da desteklemektedir. Bir diğer deyişle, hak temelli yaklaşım, çocukların ihtiyaçlarına duyarlı, toplum temelli ve rehabilitasyon ile çocuk odaklı müdahaleleri savunmaktadır. Bu müdahaleler arasında psikolojik destek, aile katılımının teşviki, eğitim ve beceri geliştirme programları ile saptırma (diversion) uygulamaları yer almaktadır. Bu tür uygulamalar, çocukların gelişimsel ihtiyaçlarını karşılamak, aile ve toplum bağlarını güçlendirmek ve yeniden suç işlemeyi önlemek amacıyla tasarlanmıştır.[27] Müdahalelerde temel insan hakları kapsamında, suça sürüklenen çocukların rehabilitasyon hakkı, uluslararası hukukta temel bir insan hakkı olarak kabul edilmekte ve devletlere, çocuklara uygun rehabilitasyon desteği sağlama yönünde yükümlülükler yüklemektedir. Bu yükümlülük, özgürlükten yoksun bırakma süreçleri ile birlikte eğitim, psikososyal hizmetler, sağlık desteği ve topluma yeniden kazandırma programlarını da içermektedir.[28], [29],[30] Bunun yanı sıra, kanunla ihtilaf hâlindeki

[26] Sellers, B, G, Corrections, Juvenile, In The Encyclopedia Of Juvenile Delinquency And Justice, Wiley Blackwell, 2017,.
[27] Chau, H, X, Tuan, H, M, Nhung, T, T, T, Do, N, H, Anh, N, C, & Nguyen, T, T, Perceptions Of Justice Actors On Juvenile Fundamental Rights And Rehabilitation İn Vietnam Findings From A Multi-İnstitutional Survey, Frontiers İn Psychology, 16, 1615065, 2025,.
[28] Nikoleishvili, K, Prisoners' Right To Rehabilitation Micro And Macro Level Indicators For The Assessment Of The Fulfilment Of States' Positive Obligation, German Law Journal, 2025, s. 1-15.
[29] Kanungo, E, Comparing The Role Of Child Care İnstitutions İn Rehabilitation Of Children İn Conflict With Law İn India With Global Best Practices, In Child Protection İn India Assessing Multi-Disciplinary Response Mechanisms, Springer, 2025,.
[30] Grünhut, M, Competence And Constitution Of The Juvenile Court, Lawless Youth A Challenge To The New Europe İçinde s. 22-49, Routledge, 2025,.

çocukların işkence, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele ile zararlı alıkoyma koşullarına karşı korunması da zorunludur.

Bütüncül yaklaşım ilkesi, çocuk adaletinde suçun kendisine odaklanmayı reddederek, çocuğun suça sürüklenmesinde rol oynayan sosyal, ekonomik ve ailevi faktörlerin dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır. Suça sürüklenmenin sosyal belirleyicilerinin ele alınmasında hak temelli yaklaşım, çocuk suçluluğunun yoksulluk, aile içi istikrarsızlık, sosyal dışlanma ve eğitime sınırlı erişim gibi çok boyutlu sosyal ve yapısal faktörlerle yakından ilişkili olduğunu kabul etmektedir. Bu çerçevede, çocuk adalet sistemi, adli makamlarla sınırlı kalmayıp; eğitim kurumları, sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetler gibi çeşitli sektörlerle koordineli bir şekilde çalışmayı gerektirmektedir. Amaç, çocuğun suç davranışını tek boyutlu olarak ele almak yerine, yaşam koşulları ve çevresel etkiler de dahil olmak üzere bütüncül bir perspektifle değerlendirmek ve müdahale stratejilerini buna göre şekillendirmektir. Yapısal sorunların önleyici ve destekleyici politikalar aracılığıyla ele alınması, çocuk adalet sistemlerindeki müdahalelerin etkinliğini artırmakta, yeniden suç işleme riskini azaltmakta ve çocukların bireysel gelişimlerine katkı sağlamaktadır.[31] Bunun yanı sıra, rehabilitasyon süreçlerine toplumun aktif katılımının sağlanması, çocukların güvenli ve destekleyici bir ortamda büyümesini teşvik etmekte ve topluma yeniden uyum süreçlerinin başarısını güçlendirmektedir. Toplum temelli programlar, çocukların suç davranışlarını düzeltmelerine yardımcı olmakla kalmayıp, aynı zamanda sosyal becerilerinin, sorumluluk duygularının ve olumlu kişilik özelliklerinin geliştirilmesine de katkıda bulunarak, hak temelli yaklaşımın amaçladığı bütüncül ve sürdürülebilir çocuk gelişimi hedeflerine hizmet etmektedir.[32]

Son olarak *kurumlar arası iş birliği ve koordinasyon ilkesi,* çocuk adalet sisteminin etkinliğini artıran temel unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Bu ilke, kamu kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları arasında sağlanacak etkin eşgüdümün, çocuklara yönelik koruyucu ve önleyici mekanizmaların güçlendirilmesine doğrudan katkı sağladığını vurgulamaktadır.

Birçok gelişmiş ülke tarafından uluslararası sözleşmeler yaygın biçimde onaylanmasına rağmen, hak temelli çocuk adaletinin uygulamadaki hayata geçirilmesi ülkeler

[31] Prinzie, P, Stams, G, J, J, M, & Hoeve, M, Family Processes And Parent And Child Personality Characteristics, In Tomorrow's Criminals The Development Of Child Delinquency And Effective İnterventions, Springer, 2016,.

[32] Chau, H, X, Tuan, H, M, Nhung, T, T, T, Do, N, H, Anh, N, C, & Nguyen, T, T, Perceptions Of Justice Actors On Juvenile Fundamental Rights And Rehabilitation İn Vietnam Findings From A Multi-İnstitutional Survey, Frontiers İn Psychology, 16, 1615065, 2025,.

arasında önemli farklılıklar göstermektedir. Kaynak yetersizliği, mesleki eğitim eksikliği ve sistemsel engeller, çocuk haklarının adalet sistemleri içinde tam olarak gerçekleştirilmesini zorlaştıran başlıca sorunlar arasında yer almaktadır.[33]

Özet olarak, hak temelli yaklaşım eğitim ve destek unsurlarını önceliklendirerek çocuk suçluluğunu azaltmayı amaçlamaktadır. Geleneksel yaklaşımlar, damgalama ve sosyal dışlanmayı pekiştirerek çocukların yeniden suç işleme riskini artırabilirken, hak temelli yaklaşım çocukların eğitimine odaklanmakta, psikososyal destek sağlamayı ve aile temelli müdahaleleri ön plana çıkarmaktadır. Bu yaklaşım, bütünleşik sosyal hizmetler aracılığıyla suça sürüklenmenin temel nedenlerini ele alarak, çocukların toplumsal ve bireysel gelişimlerini desteklemeyi hedeflemektedir.[34] Ayrıca, hak temelli yaklaşımın benimsenmesi, ulusal çocuk adalet sistemlerinin uluslararası standartlarla uyumlu hâle getirilmesini gerektiren kapsamlı hukuki ve kurumsal reformları zorunlu kılmaktadır. Bu reformlar arasında, yetişkin ceza adalet sistemlerinden farklı olarak uzmanlaşmış çocuk mahkemelerinin kurulması ve diversiyon uygulamaları ile onarıcı adalet mekanizmalarının yaygınlaştırılması yer almakta; böylece çocukların haklarının korunması ve rehabilitasyon süreçlerinin etkinliği artırılmaktadır.[35]

Onarıcı adalet yaklaşımı, klasik cezalandırıcı adalet anlayışından farklı olarak suçu mağdur, fail ve toplum arasındaki ilişkileri zedeleyen sosyal bir olgu olarak ele almaktadır. Bu yaklaşımda temel amaç, suç nedeniyle ortaya çıkan zararın mümkün olduğunca giderilmesi, failin sorumluluk üstlenmesi, mağdurun ihtiyaçlarının karşılanması ve bozulan toplumsal ilişkilerin yeniden onarılmasıdır. Böylece adalet, sadece cezalandırma yoluyla sağlanan bir sonuç olmaktan çıkarılarak; tarafların aktif katılımıyla şekillenen iyileştirici ve dönüştürücü bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

Birçok ülkede geleneksel ceza adalet sistemine yönelik memnuniyetsizlik, sistemin dışlayıcı etkileri ve tekrar suç işlemeyi önlemedeki sınırlılıkları, onarıcı adalet temelli alternatif yaklaşımların gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu alternatifler, suçtan etkilenen tüm tarafların sürece katılımını esas almakta; çatışmanın çözümünde mağdurun, failin, ailelerin ve

[33] Hanh, B, T, Evaluating The Effectiveness Of Vietnam's Child-Friendly Judicial System Legal Reforms And Their İmpact On Juvenile Justice, Brazilian Journal Of Law & International Relations, 446, 2024, s. 707-729.
[34] Prinzie, P, Stams, G, J, J, M, & Hoeve, M, Family Processes And Parent And Child Personality Characteristics, In Tomorrow's Criminals The Development Of Child Delinquency And Effective İnterventions, Springer, 2016,.
[35] Grünhut, M, Competence And Constitution Of The Juvenile Court, Lawless Youth A Challenge To The New Europe İçinde s. 22-49, 2025,Routledge.

toplumun da aktif rol üstlenmesini hedeflemektedir.[36] Bu yönüyle onarıcı adalet, adaletin hukuki bir karar olmasının ötesinde, tarafların birlikte inşa ettiği sosyal bir iyileşme süreci olduğunu kabul etmektedir.

Onarıcı adalet yaklaşımı; mağdurun, failin ve toplumun ihtiyaçlarını birlikte değerlendiren bütüncül bir model sunmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından ortaya konulan çerçevede, onarıcı adaletin üç temel ilke üzerine kurulduğu belirtilmektedir. İlk olarak, suça verilecek toplumsal tepkinin mağdurun uğradığı zararın giderilmesini merkeze alması gerekmektedir. İkinci olarak, failin gerçekleştirdiği eylemin sonuçlarını anlaması ve bu sonuçlara ilişkin sorumluluk üstlenmesi teşvik edilmelidir. Üçüncü olarak ise mağdura; suçun etkilerini doğrudan ifade edebileceği, soru sorabileceği ve zararın nasıl giderileceğine ilişkin sürece aktif biçimde katılabileceği güvenli bir alan sağlanmalıdır. Bu süreçte toplumun katılımı da bozulan sosyal ilişkilerin yeniden kurulması açısından onarıcı adaletin temel bileşenlerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Ceza adalet sisteminin sınırlılıklarını tamamlamak amacıyla geliştirilen onarıcı adalet programları farklı yöntemlerle uygulanabilmektedir. Mağdur-fail arabuluculuğu, aile grup konferansları, topluluk konferansları, uzlaşma toplantıları, zararın giderimine dayalı denetimli serbestlik uygulamaları ve toplum destekli çözüm mekanizmaları bu programlar arasında yer almaktadır. Bu uygulamalar genel olarak dört temel ilke etrafında şekillenmektedir: yüzleşme, telafi, yeniden bütünleşme ve katılım. Yüzleşme, suçun taraflarının bir araya gelerek yaşanan olayın etkileri hakkında konuşmasını; telafi, mağdurun uğradığı maddi veya manevi zararın giderilmesini; yeniden bütünleşme, suç nedeniyle zedelenen toplumsal bağların onarılmasını; katılım ise tüm tarafların çözüm sürecinde aktif rol almasını ifade etmektedir.[37]

Onarıcı adalet yaklaşımı çerçevesinde çocuk adalet sisteminde görev yapan sosyal çalışmacıların rolü merkezi bir öneme sahiptir. Sosyal çalışmacıların müdahaleleri temel olarak önleme, yönlendirme ve koruma olmak üzere üç ana alanda yoğunlaşmaktadır. Önleme boyutunda; çocukların suça sürüklenmeden önce risk faktörlerinden korunması, destekleyici sosyal hizmet mekanizmalarının güçlendirilmesi ve çocukların ceza adalet sistemiyle karşılaşmalarının engellenmesi hedeflenmektedir. Yönlendirme boyutunda; kanunla ihtilafa düşmüş çocukların tekrar suç işlemelerini önlemek amacıyla alternatif programlara, eğitim süreçlerine ve psikososyal destek hizmetlerine yönlendirilmesi sağlanmaktadır. Koruma

[36] Johnstone, Gerry - Van Ness, Daniel, Handbook Of Restorative Justice Routledge, 2013.
[37] Liebmann, Marian, Restorative Justice How It Works Jessica Kingsley Publishers, 2007.

boyutunda ise suça sürüklenen çocuğun hak ihlallerine karşı korunması, gelişimsel ihtiyaçlarının desteklenmesi ve toplumla yeniden bütünleşmesinin sağlanması amaçlanmaktadır.[38] Bu yönüyle sosyal hizmet müdahaleleri, çocuk adalet sisteminde onarıcı adalet anlayışının uygulamaya geçirilmesinde temel araçlardan biri olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, onarıcı adalet yaklaşımı, çocuk adalet sistemi içerisinde alternatif bir uygulama yöntemi olmakla birlikte; çocuğu merkeze alan, hak temelli, güçlendirici ve rehabilite edici bir paradigma niteliği taşımaktadır. Çocuğun damgalanmasını önleyen, sorumluluk duygusunu geliştiren, mağdurun ihtiyaçlarını görünür kılan ve toplumsal bağların yeniden kurulmasını hedefleyen bu yaklaşım; çocuk adalet sisteminin uzun vadeli etkililiği ve toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesi açısından kritik bir işleve sahiptir.

1.2 ANALİTİK ÇERÇEVE: SOSYO-EKOLOJİK YAKLAŞIM VE RİSK/KORUYUCU FAKTÖRLER

Çocuk suçluluğu, toplumsal yapının en karmaşık ve çok boyutlu sorunlarından biri olarak uzun yıllardır farklı disiplinlerin çalışma alanında yer almaktadır. Çocuğun suça sürüklenmesine neden olan dinamiklerin anlaşılmasına yönelik ilk dönem çalışmalarda, olgu çoğunlukla tek boyutlu ve parçalı yaklaşımlar çerçevesinde ele alınmıştır. Bu süreçte genetik yatkınlık, aile yapısı, yoksulluk, eğitim düzeyi veya akran baskısı gibi değişkenler; birbirleriyle etkileşim içinde gelişen dinamik süreçler olarak değil, birbirinden bağımsız ve tek başına açıklayıcı unsurlar şeklinde değerlendirilmiştir. Ancak tek yönlü nedensellik ilişkilerine dayanan bu yaklaşımlar, suça sürüklenen çocukların yaşam deneyimlerinin bütüncül niteliğini açıklamakta yetersiz kalmış; risk faktörlerinin zaman içerisinde nasıl biriktiğini ve koruyucu faktörlerin bazı çocukları suç davranışından nasıl uzak tutabildiğini ortaya koymakta sınırlı bir açıklama gücüne sahip olmuştur.

Amerikalı gelişim psikoloğu Urie Bronfenbrenner tarafından 1979 yılında geliştirilen Ekolojik Sistem Kuramı, çocuk suçluluğunu anlamlandırmada bütüncül ve çok katmanlı bir yaklaşım sunmaktadır. Bronfenbrenner'e göre bireyin gelişimi, sadece bireysel özelliklerle açıklanabilecek izole bir süreç değildir; aksine bireyin içinde bulunduğu çevresel sistemlerin karşılıklı etkileşimiyle şekillenmektedir. Kuram kapsamında bireyin gelişimini etkileyen

[38] Uğurlu, Tuğçe - Kalaycı Kırlıoğlu, Huriye İrem, "Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal Uyumun Sağlanması Sosyal Hizmet Bağlamında 'İyi' Uygulama Örnekleri", Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 5/2 30, Aralık 2025, 235-258.

çevresel katmanlar; mikrosistem, mezosistem, ekzosistem ve makrosistem olarak tanımlanmakta, zaman boyutunu ifade eden kronosistem ise bu yapının gelişimsel sürekliliğini açıklamaktadır. Bu yaklaşım, çocuğun suça yönelmesini bireysel bir sapma veya davranış problemi olmasının ötesinde; çocuğun içinde bulunduğu sosyal ekosistem içerisindeki etkileşimlerin bir sonucu olarak değerlendirmektedir.[39]

Ekolojik sistem yaklaşımına göre mikrosistem; çocuğun doğrudan etkileşim içinde bulunduğu aile, okul, akran grubu ve yakın çevre gibi en temel ilişkisel alanları kapsamaktadır. Mezosistem, bu alanlar arasındaki ilişkilerin niteliğini ifade etmektedir. Örneğin aile ile okul arasındaki iletişimin zayıf olması ya da çocuğun farklı sosyal çevreler arasında uyum sorunu yaşaması, risk alanlarını artırabilmektedir. Ekzosistem çocuğun doğrudan içinde bulunmadığı ancak yaşamını dolaylı biçimde etkileyen ebeveyn çalışma koşulları, sosyal destek ağları, mahalle yapısı ve yerel hizmet mekanizmaları gibi unsurları içermektedir. Makrosistem toplumsal değerler, kültürel normlar, ekonomik yapı, sosyal politikalar ve hukuki düzenlemeler gibi daha geniş yapısal faktörleri kapsamaktadır. Kronosistem ise bireyin yaşam süreci boyunca maruz kaldığı değişimleri, yaşam olaylarını ve tarihsel-toplumsal dönüşümleri dikkate almaktadır. Bu kuramsal çerçeve, çocuk suçluluğunun sadece bireysel özelliklerden kaynaklanmadığını; farklı sistem düzeylerinde ortaya çıkan risklerin karşılıklı etkileşimi sonucunda şekillendiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla suç davranışı, çoğu zaman sistemler arasındaki uyumsuzlukların, sosyal destek mekanizmalarındaki zayıflıkların ve çevresel kırılganlıkların bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Örneğin aile içi çatışma, okul başarısızlığı, akran baskısı, yoksulluk, mahalle dezavantajı ve sosyal dışlanma gibi risk faktörlerinin bir araya gelmesi; çocuğun suça sürüklenme olasılığını artırabilmektedir. Buna karşılık güçlü aile ilişkileri, güvenli okul ortamı, olumlu akran desteği, sosyal hizmet mekanizmalarına erişim ve destekleyici toplumsal politikalar ise koruyucu faktörler olarak işlev görmektedir.

Ekolojik yaklaşımın en önemli katkılarından biri, risk ve koruyucu faktörlerin kümülatif doğasını açıklamasıdır. Kuram, suç riskinin çocuğun yakın çevresi dışında; ebeveynlerin çalışma yaşamı, sosyal destek sistemleri, ekonomik koşullar, kültürel değerler ve toplumsal politikalar gibi daha geniş yapısal alanlardan da beslendiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, benzer sosyo-ekonomik dezavantajlara maruz kalan çocukların neden farklı gelişimsel sonuçlar ortaya koyduğunu açıklamada önemli bir kuramsal zemin sunmaktadır.

[39] Wendy K, Killam - Suzanne Degges-White, College Student Development Applying Theory To Practice On The Diverse Campus Springer Publishing Company, 2017.

Başka bir ifadeyle, bazı çocuklar yoğun risk faktörlerine rağmen psikolojik sağlamlık geliştirebilmekte ve suç davranışından uzak kalabilmektedir. Bu noktada koruyucu faktörlerin varlığı, çocuğun olumsuz yaşam koşullarına karşı dayanıklılık geliştirmesinde belirleyici rol oynamaktadır.

Ekolojik sistem yaklaşımı, çocuk suçluluğu ile mücadelede birey odaklı rehabilitasyon çalışmalarının yeterli olmadığını; aynı zamanda sistemler arasındaki kopuklukların giderilmesini hedefleyen çok katmanlı ve eş güdümlü müdahalelerin gerekli olduğunu vurgulamaktadır.[40] Bu doğrultuda çocuk suçluluğunun önlenmesi ve suça sürüklenen çocukların topluma yeniden kazandırılması sürecinde; aile, okul, sosyal hizmet kurumları, yerel yönetimler, sağlık sistemi, kolluk birimleri ve sosyal politika mekanizmalarının birlikte hareket etmesi önem taşımaktadır çünkü çocuk suçluluğu, bireysel davranışlarla açıklanabilecek bir sorun değil; sosyal çevre, yapısal eşitsizlikler ve toplumsal destek sistemleriyle yakından ilişkili sistemik bir olgudur.

Sonuç olarak, sosyo-ekolojik yaklaşım, çocuk suçluluğunu bireysel bir sapma davranışı olarak değil; çok katmanlı çevresel etkileşimlerin ve yapısal koşulların bir sonucu olarak ele alan bütüncül bir analiz çerçevesi sunmaktadır.[41] Bu yaklaşım doğrultusunda geliştirilen risk ve koruyucu faktör temelli modeller; çocuk suçluluğunun önlenmesinde erken müdahale, koruyucu sosyal politikalar, aile destek hizmetleri, eğitim mekanizmalarının güçlendirilmesi ve toplum temelli rehabilitasyon uygulamalarının önemini ortaya koymaktadır. Bu yönüyle sosyo-ekolojik yaklaşım, çocuk adalet sistemi ve çocuk koruma politikalarının geliştirilmesinde bilimsel ve bütüncül bir rehber niteliği taşımaktadır.

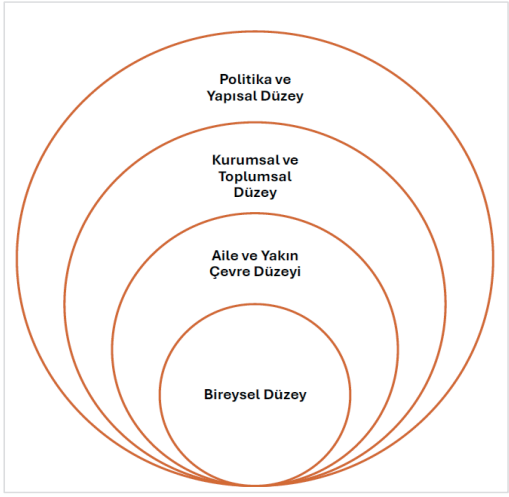
1.2.1 Kuramın Temel Çerçevesi: İç İçe Geçmiş Sistemler

Ekolojik sistem kuramının temelinde, çocuğun davranışlarının ve gelişim süreçlerinin hiçbir zaman izole biçimde değerlendirilemeyeceği anlayışı yer almaktadır. Bu kurama göre çocuk; birbiriyle bağlantılı, iç içe geçmiş ve karşılıklı etkileşim hâlinde bulunan çevresel sistemler ağı içerisinde gelişimini sürdürmektedir.[42] Dolayısıyla, çocuğun davranışlarını anlamlandırabilmek için bireysel özelliklerine, içinde bulunduğu aile, okul, sosyal çevre, toplumsal yapı ve kültürel koşullar arasındaki ilişkilere odaklanılması gerekmektedir. Urie

[40] Sean E, Snyder - Jennifer E, Duchschere, "Revisiting Ecological Systems Theory Practice İmplications For Juvenile Justice Youth", Translational Issues İn Psychological Science 8/2 2022, 234-245.
[41] Sean E, Snyder - Jennifer E, Duchschere, a.g.e.
[42] Xue Weng vd, "Juvenile Delinquency İn Chinese Adolescents An Ecological Review Of The Literature", Aggression And Violent Behavior 31 01, Kasım 2016, 26-36.

Bronfenbrenner, bu çevresel yapıları birbirini etkileyen dört temel sistem katmanı şeklinde tanımlamıştır.

Resim 1. Sosyo-Ekolojik Yaklaşım Katmanları

En içte yer alan mikrosistem, çocuğun doğrudan ve yüz yüze ilişki kurduğu yakın çevreyi kapsamaktadır. Aile, okul, akran grubu, mahalle ve bakım veren kişiler bu sistemin temel bileşenlerini oluşturmaktadır. Çocuğun günlük yaşam deneyimleri büyük ölçüde bu alanlarda şekillenmektedir. Mikrosistem içerisindeki ilişkiler, çocuğun gelişimi üzerinde en doğrudan etkiye sahip etkileşimlerdir. Bununla birlikte çocuk bu sistemlerden etkilenen pasif bir birey olması dışında; davranışları ve ilişkileri aracılığıyla bulunduğu çevreyi de etkileyen aktif bir özne konumundadır. Örneğin aile içi çatışmalar, okul başarısızlığı veya olumsuz akran ilişkileri çocuk açısından önemli risk alanları oluşturabilirken; destekleyici aile ilişkileri, güvenli okul ortamı ve olumlu sosyal bağlar koruyucu faktör işlevi görebilmektedir.

Mezosistem, çocuğun içinde bulunduğu mikrosistemler arasındaki ilişki ağını ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle mezosistem, aile ile okul arasındaki iletişim, ebeveynlerin akran çevresiyle ilişkileri veya mahalledeki kurumların ailelerle kurduğu etkileşim gibi farklı mikrosistemlerin birbirini nasıl etkilediğini açıklamaktadır. Bu sistem düzeyindeki ilişkilerin niteliği, çocuğun gelişim sürecini doğrudan etkilemektedir. Örneğin aile ile okul arasındaki iş birliğinin güçlü olması çocuğun akademik ve sosyal gelişimini desteklerken; bu alanlar arasındaki çatışma veya iletişim eksikliği çocuğun uyum sorunları yaşamasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla mezosistem, çocuğun doğrudan içinde yer almadığı ancak etkilerini yoğun biçimde hissettiği dinamik bir etkileşim alanı oluşturmaktadır.

Ekzosistem, çocuğun doğrudan katılım göstermediği ancak yaşamını dolaylı biçimde etkileyen sosyal yapı ve süreçleri kapsamaktadır. Ebeveynlerin çalışma koşulları, işsizlik durumu, yerel yönetimlerin sosyal politika uygulamaları, sosyal hizmet mekanizmalarının erişilebilirliği, sağlık hizmetleri, medya etkisi ve adalet sisteminin işleyişi bu sistemin temel unsurları arasında yer almaktadır. Çocuk bu alanların içinde aktif olarak bulunmasa da bu yapılarda meydana gelen değişimler çocuğun yaşam koşullarını önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Örneğin ebeveyn işsizliği, ekonomik yetersizlikler veya sosyal destek hizmetlerine erişimde yaşanan sorunlar; aile işlevselliğini olumsuz etkileyerek çocuğun risk altında kalmasına neden olabilmektedir.

En dış katmanı oluşturan makrosistem ise tüm sistemleri kuşatan geniş toplumsal, kültürel, ekonomik ve hukuki yapıyı ifade etmektedir. Toplumun değer yargıları, ekonomik eşitsizlikler, göç hareketleri, sosyal refah politikaları, eğitim sistemi, çocuk haklarına ilişkin yaklaşımlar ve ceza adalet sistemi politikaları makrosistemin temel bileşenleri arasında yer almaktadır.[43] Bu sistem düzeyindeki yapısal koşullar, diğer tüm sistemlerin işleyişini dolaylı olarak etkilemektedir. Örneğin yoksulluğun yaygın olduğu, sosyal destek mekanizmalarının zayıf kaldığı veya ayrımcı toplumsal normların baskın olduğu toplumlarda çocukların risk faktörlerine maruz kalma olasılığı artabilmektedir. Bu nedenle çocuk suçluluğu bireysel ya da ailesel risk faktörlerinin yanında, toplumsal yapı ve sosyal politika mekanizmalarıyla yakından ilişkili sistemik bir olgu olarak değerlendirilmelidir.

Bronfenbrenner, daha sonraki çalışmalarında kuramını biyoekolojik model çerçevesinde genişletmiş; çocuğun biyolojik özelliklerini, bireysel yeterliliklerini ve kişisel özelliklerini de sistem içerisindeki aktif değişkenler arasında değerlendirmiştir. Bunun yanı sıra kurama kronosistem boyutunu ekleyerek zaman unsurunun gelişim süreçleri üzerindeki etkisini vurgulamıştır. Kronosistem; yaşam olaylarının gerçekleşme zamanı, sırası, süresi ve tarihsel bağlamını ifade etmektedir. Bu boyut, özellikle çocuk suçluluğu bağlamında önemli bir açıklayıcılık sunmaktadır çünkü erken çocukluk döneminde yaşanan ihmal, istismar veya travmatik deneyimlerle; ergenlik döneminde yaşanan benzer deneyimler çocuk üzerinde farklı gelişimsel etkiler bırakabilmektedir. Aynı şekilde kronik yoksulluk ile ani ekonomik yoksullaşma süreçleri de farklı davranış örüntülerine yol açabilmektedir. Bu çerçevede çocuk suçluluğunu anlayabilmek için hangi risk faktörlerinin bulunduğunu belirlemenin yanında, bu risklerin ne zaman ortaya çıktığı, hangi sırayla biriktiği, ne kadar süre devam ettiği ve

[43] Kaitlin M, Sheerin vd, "Applying Ecological Systems Theory To Juvenile Legal System Interventions Outcomes Research A Measurement Framework", Frontiers İn Psychology 14 23 Haziran 2023.

çocuğun gelişimsel dönemleriyle nasıl etkileşim kurduğu da değerlendirilmelidir.[44] Dolayısıyla ekolojik sistem yaklaşımı, çocuk suçluluğunu bireysel davranışların ötesinde; zaman içerisinde biriken çevresel risklerin, yapısal eşitsizliklerin ve sosyal ilişkilerin etkileşimi sonucunda ortaya çıkan çok boyutlu bir süreç olarak ele almaktadır.

1.2.2 Risk Faktörlerinin Sınıflandırılmasındaki Katkısı

1.2.2.1 Parçalı Açıklamalardan Bütünleşik Bir Sınıflandırmaya

Ekolojik sistem kuramının suça sürüklenen çocuklar (SSÇ) alanındaki en önemli metodolojik katkılarından biri, çocuk suçluluğuna ilişkin dağınık ve birbirinden kopuk görünen risk değişkenlerini bütüncül, sistematik ve hiyerarşik bir sınıflandırma çerçevesi içinde ele alabilmesidir. Bu yaklaşım, çocuk suçluluğunu tek bir nedene indirgemek yerine; farklı sistem düzeylerinde ortaya çıkan risk ve koruyucu faktörlerin karşılıklı etkileşimiyle açıklamaktadır. Böylece çocuk suçluluğuna ilişkin farklı disiplinlerde üretilen bilgi ve bulguların ortak bir kuramsal yapı içerisinde değerlendirilmesi mümkün hâle gelmektedir.

Ekolojik sistem yaklaşımından önce çocuk suçluluğunu açıklamaya yönelik çalışmalar çoğunlukla parçalı ve tek boyutlu modeller üzerinden yürütülmekteydi. Bazı araştırmalar biyolojik yatkınlıklara ve bireysel özelliklere odaklanırken, bazıları aile yapısını, ebeveyn tutumlarını veya psikolojik süreçleri temel açıklayıcı unsur olarak ele almakta; diğer bazı çalışmalar ise yoksulluk, göç, kentleşme ve toplumsal eşitsizlikler gibi yapısal faktörlere ağırlık vermekteydi. Bu durum, çocuk suçluluğuna ilişkin araştırma alanında birbirinden kopuk açıklama modellerinin ortaya çıkmasına neden olmuş; hem araştırma bulgularının karşılaştırılmasını hem de etkili sosyal politika ve müdahale programlarının geliştirilmesini zorlaştırmıştır.[45]

Ekolojik sistem kuramı ise bu parçalı yapıyı aşarak risk faktörlerini ait oldukları çevresel sistem düzeyleri içerisinde değerlendirmekte ve değişkenler arasındaki ilişkileri görünür hâle getirmektedir. Bu çerçevede çocuğun biyolojik yatkınlıkları, dürtü kontrolü, psikolojik özellikleri, bilişsel gelişimi ve davranış örüntüleri bireysel düzeyde değerlendirilmekte; çocuğun doğrudan etkileşim içinde bulunduğu aile, okul ve akran çevresi ise mikrosistem içerisinde ele alınmaktadır. Anne-baba tutumları, aile içi iletişim, aile içi

[44] Urie Bronfenbrenner - Pamela A, Morris, "The Bioecological Model Of Human Development", Handbook Of Child Psychology Theoretical Models Of Human Development, Vol, 1, 6th Ed Hoboken, Nj, Us John Wiley & Sons, Inc, 2006, 793-828.

[45] Deborah Gorman-Smith vd, "A Developmental-Ecological Model Of The Relation Of Family Functioning To Patterns Of Delinquency", Journal Of Quantitative Criminology 16/2 01 Haziran 2000, 169-198.

şiddet, ihmal ve istismar, kardeş ilişkileri, okul bağlanması ve akran ilişkileri bu sistem düzeyindeki temel değişkenler arasında yer almaktadır. Bunun yanında mezosistem düzeyi, çocuğun içinde bulunduğu farklı mikrosistemler arasındaki ilişkilerin niteliğine odaklanmaktadır. Örneğin aile ile okul arasındaki iletişim eksikliği, ebeveynlerin çocuğun eğitim sürecine yeterince katılamaması veya aile ile akran çevresi arasındaki uyumsuzluklar, çocuğun risk altında kalma olasılığını artırabilmektedir. Bu yaklaşım sayesinde farklı sistemler arasındaki etkileşimlerin çocuk üzerindeki birleşik etkisi de analiz edilebilmektedir.

Ekzosistem ve makrosistem düzeylerinde ise işsizlik, gelir yetersizliği, sosyal dışlanma, mahalle dezavantajı, suç oranlarının yüksekliği, eğitim hizmetlerine erişim sorunları, sosyal hizmet mekanizmalarının yetersizliği, göç süreçleri ve toplumsal eşitsizlikler gibi daha geniş çevresel ve yapısal faktörler ele alınmaktadır. Ayrıca toplumun çocukluk algısı, sosyal refah politikaları, çocuk koruma mekanizmaları ve ceza adalet sistemi uygulamaları da makrosistem düzeyinde değerlendirilen temel unsurlar arasında yer almaktadır. Bu yönüyle ekolojik yaklaşım, çocuk suçluluğunu sadece bireysel ya da ailesel sorunlarla açıklamamakta; toplumsal yapı ve sosyal politika süreçleriyle birlikte değerlendirmektedir. Bu sınıflandırma yaklaşımı sayesinde araştırmacılar ve uygulayıcılar, aynı çocuğu etkileyen risk ve koruyucu faktörler arasındaki ilişkileri daha sistematik biçimde inceleyebilmektedir. Örneğin ekonomik yoksunluğun aile içi çatışmaları nasıl artırdığı, okul başarısızlığının akran ilişkileriyle nasıl bağlantı kurduğu veya güçlü sosyal destek mekanizmalarının risk faktörlerinin etkisini nasıl azaltabildiği daha görünür hâle gelmektedir. Böylece hangi risk faktörünün diğerini tetiklediği, hangi koruyucu unsurun dengeleyici rol oynadığı ve müdahalenin hangi sistem düzeyinde önceliklendirilmesi gerektiği daha kapsamlı biçimde analiz edilebilmektedir. Sonuç olarak ekolojik sistem kuramı, çocuk suçluluğuna ilişkin risk faktörlerini sadece listeleyen bir yaklaşım sunmamakta; bu faktörlerin birbirleriyle nasıl ilişkilendiğini açıklayan bütünleşik bir analiz modeli ortaya koymaktadır. Bu yönüyle kuram, hem akademik araştırmaların daha tutarlı biçimde yürütülmesine hem de çocuk suçluluğunun önlenmesine yönelik çok boyutlu sosyal politika ve müdahale programlarının geliştirilmesine önemli bir kuramsal temel sağlamaktadır.[46]

[46] Mong-Lin Yu vd, "Aspects Of Activity Participation As Risk Factors For Conduct Problems İn Children And Adolescents A Literature Review Using Ecological Systems Theory", Occupational Therapy İn Mental Health 29/4 01 Ekim 2013, 395-415.

1.2.2.2 Sistem Katmanlarında Risk Birikimi ve Kesişimsel Dezavantajlar

Ekolojik sistem yaklaşımının çocuk suçluluğu literatürüne sunduğu en önemli katkılardan biri, risk faktörlerinin kümülatif (birikimli) niteliğini ve farklı risk alanlarının bir araya geldiğinde oluşturduğu çarpan etkisini açıklayabilmesidir. Bu yaklaşım, çocukların suça sürüklenmesini tek bir nedene indirgememekte; farklı sistem düzeylerinde ortaya çıkan risklerin zaman içerisinde birbirini besleyerek oluşturduğu toplam kırılganlık üzerinden değerlendirmektedir. Araştırmalar, tek başına bir risk faktörünün (örneğin, düşük gelir düzeyinin) suç davranışını açıklamada sınırlı bir etkiye sahip olduğunu; buna karşılık birden fazla risk faktörünün eş zamanlı olarak ortaya çıkmasının çocuğun gelişimsel dengesini ciddi biçimde zayıflattığını göstermektedir. Bu çerçevede çocuk suçluluğu, münferit bir olayın ya da tek bir olumsuz yaşam deneyiminin sonucu olarak değil; bireyin yaşam alanındaki çok sayıda olumsuz değişkenin birikimli etkisinin sonucu olarak ele alınmaktadır.[47] Özellikle farklı sistem katmanlarında ortaya çıkan risklerin kesişmesi, çocuğun psikososyal dayanıklılığını azaltmakta ve suça yönelme olasılığını önemli ölçüde artırmaktadır. Ekolojik yaklaşımın temel katkısı da tam olarak bu noktada ortaya çıkmakta; risklerin varlığını ve birbirleriyle nasıl etkileşim kurduklarını açıklamaktadır. Bu durumu somutlaştırmak gerekirse; ekonomik yoksulluk koşulları içerisinde yaşayan bir çocuğun, destekleyici aile ilişkilerine sahip olması, güvenli bir okul ortamında bulunması, olumlu akran ilişkileri geliştirmesi ve sosyal destek mekanizmalarına erişebilmesi durumunda suça sürüklenme olasılığı görece düşük kalabilmektedir. Buna karşılık aynı ekonomik koşullar altında yaşayan; ancak aile içi şiddet, ihmal, okuldan dışlanma, düşük akademik bağlılık, denetimsiz mahalle yapısı ve suç davranışını normalleştiren akran gruplarıyla çevrili bir çocuğun risk düzeyi belirgin biçimde artmaktadır. Dolayısıyla çocuk suçluluğu, "hangi riskin bulunduğu" dışında; "kaç riskin aynı anda ve hangi sistem düzeylerinde biriktiği" ile yakından ilişkilidir.[48]

Ekolojik sistem yaklaşımı, bu risk birikimini bireysel özellikler yanında, sistemler arasındaki karşılıklı etkileşimler üzerinden analiz etmektedir. Örneğin makrosistem düzeyindeki ekonomik krizler veya yoksulluk, aile içi stres ve çatışmaları artırabilmekte; bu durum mikrosistem düzeyinde ebeveyn-çocuk ilişkilerini olumsuz etkileyebilmektedir. Benzer şekilde okul başarısızlığı ile akran grupları arasındaki ilişki, çocuğun sosyal aidiyet

[47] Yüksel, Çiğsem Yağmur - Yeğin, Mustafa, "Psychosocial Experiences Of Juvenile Detainees İn Türkiye An Analysis Of Environmental Factors From An Ecological Systems Perspective", International Journal Of Offender Therapy And Comparative Criminology 70/5 01, Nisan 2026, 561-582.

[48] Smith, Emilie Phillips vd, "Exploring The Meso-System The Roles Of Community, Family, And Peers İn Adolescent Delinquency And Positive Youth Development", Youth & Society 48/3 01 Mayıs 2016, 318-343.

arayışını suç davranışına yönlendirebilmektedir. Bu nedenle risk faktörleri çoğu zaman birbirinden bağımsız olmayıp; birbirini güçlendiren ve çocuğun savunma mekanizmalarını zayıflatan iç içe geçmiş süreçler olarak ortaya çıkmaktadır.

Ekolojik sistem yaklaşımı doğrultusunda geliştirilen kümülatif risk modelleri, günümüzde çocuk adalet sistemi ve çocuk koruma uygulamalarında önemli bir yer tutmaktadır. Bu modellerde çocuğun maruz kaldığı her risk faktörü değerlendirilmekte; risk yoğunluğu arttıkça müdahale düzeyinin ve destek hizmetlerinin kapsamı genişletilmektedir. Bunun yanı sıra risk değerlendirme süreçlerinde hem olumsuz risk faktörleri hem koruyucu unsurları da dikkate alınmaktadır. Güçlü aile bağları, okul başarısı, güvenli sosyal çevre, olumlu yetişkin rol modelleri ve sosyal destek mekanizmaları gibi koruyucu faktörler, mevcut risklerin etkisini azaltabilen önemli dengeleyici unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda müdahale programları sadece çocuğun davranışlarını değiştirmeye odaklanmamakta; riski üreten çevresel katmanların iyileştirilmesini de hedeflemektedir. Başka bir ifadeyle, çocuk suçluluğunun önlenmesi, bireyin rehabilitasyonu ile sınırlı görülmemekte; aile ilişkilerinin güçlendirilmesi, okul bağlılığının artırılması, sosyal hizmet mekanizmalarının etkinleştirilmesi ve dezavantajlı çevresel koşulların iyileştirilmesi gibi çok katmanlı müdahaleleri gerekli kılmaktadır.

Uluslararası uygulamalarda risk birikimi yaklaşımının çocuk adalet sistemlerinde giderek daha fazla önem kazandığı görülmektedir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri Adalet Bakanlığı bünyesindeki Çocuk Adaleti ve Suç Önleme Ofisi (Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention [OJJDP]) gibi kurumlar tarafından geliştirilen risk değerlendirme araçları; bireysel, ailevi, akademik, akran ilişkilerine dayalı ve toplumsal risk alanlarını birlikte değerlendirerek çocuklara ilişkin bütüncül risk profilleri oluşturmaktadır. Bu tür kanıta dayalı uygulamalar, sınırlı kamu kaynaklarının en yüksek risk grubunda yer alan çocuklara ve risk üreten sistem alanlarına yönlendirilmesine imkân tanımaktadır.

Sonuç olarak, risk birikimi ve kesişimsel dezavantajlar yaklaşımı, çocuk suçluluğunun tek başına bireysel davranış sorunlarıyla açıklanamayacağını; farklı sistem düzeylerinde ortaya çıkan çoklu risklerin etkileşimi sonucunda şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, çocuk suçluluğu ile mücadelenin risk üreten sosyal, ekonomik ve çevresel

koşulların eş zamanlı olarak iyileştirilmesini içeren bütüncül politikalarla yürütülmesi gerektiğini bilimsel olarak ortaya koymaktadır.[49]

1.2.2.3 Koruyucu Faktörlerin Görünür Kılınması

Ekolojik sistem yaklaşımının çocuk suçluluğu alanına sunduğu önemli katkılardan biri de odağı sadece risk faktörleri ve patolojik süreçler üzerinde yoğunlaştırmaması; aynı zamanda koruyucu faktörleri, psikolojik sağlamlık (resilience) mekanizmalarını ve bireyin gelişimsel güç kaynaklarını görünür hâle getirmesidir. Bu yaklaşım, çocukların olumsuz yaşam koşullarına rağmen neden bazı çocukların suça yönelmediğini de açıklamaya çalışmaktadır. Böylece çocuk suçluluğu literatüründe, yalnızca "sorunların tespiti" dışında; çocuğun güçlü yönlerinin, destek kaynaklarının ve iyileştirici çevresel unsurların belirlenmesi de önem kazanmaktadır.

Geleneksel suç kuramlarının önemli bir kısmı, daha çok suç davranışına yol açan risklere ve eksikliklere odaklanırken; ekolojik sistem yaklaşımı çevresel sistemlerin statik olmadığını, her sistem düzeyinin hem risk hem de koruyucu işlev görebileceğini savunmaktadır. Bu çift yönlü bakış açısı, çocuk suçluluğunun önlenmesinde sadece olumsuz koşulların ortadan kaldırılmasını değil; aynı zamanda olumlu gelişim alanlarının güçlendirilmesini de gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda mikrosistem düzeyinde aile, çocuğun yaşamındaki en güçlü risk alanlarından biri olabileceği gibi, aynı zamanda en önemli koruyucu mekanizmayı da oluşturabilmektedir. Burada belirleyici olan ailenin varlığı dışında; aile içi ilişkilerin niteliği, işlevselliği ve duygusal bağların gücüdür. Örneğin ekonomik yoksunluk koşulları altında yaşayan bir ailede dahi ebeveyn ile çocuk arasında güvene dayalı, destekleyici ve demokratik bir ilişki kurulabilmesi; çocuğun dış çevreden gelen suç baskılarına karşı daha dirençli olmasını sağlayabilmektedir. Güvenli bağlanma ilişkileri, etkili ebeveyn denetimi, duygusal destek ve sağlıklı iletişim örüntüleri; çocuk açısından önemli koruyucu faktörler arasında değerlendirilmektedir. Benzer şekilde okul sistemi de çocuk suçluluğu açısından hem risk hem de koruyucu işlev görebilen temel alanlardan biridir. Akademik başarısızlığın yoğun biçimde damgalandığı, dışlayıcı ve cezalandırıcı okul ortamları çocukların okuldan kopmasına ve suç davranışına yönelmesine zemin hazırlayabilmektedir. Buna karşılık kapsayıcı, destekleyici ve öğrencinin bireysel gelişimini

[49] Caitlin M, Brady - Jennifer H, Peck, "Office Of Juvenile Justice And Delinquency Prevention", The Encyclopedia Of Research Methods İn Criminology And Criminal Justice John Wiley & Sons, Ltd, 2021, 809-813.

merkeze alan okul ortamları; çocukların aidiyet duygusunu güçlendirmekte ve olumlu sosyal bağlar geliştirmelerine katkı sağlamaktadır.[50] Özellikle öğretmen-öğrenci ilişkilerinin niteliği, okul bağlılığı, akademik destek mekanizmaları ile sanatsal ve sportif faaliyetlere erişim gibi unsurlar, çocukların psikososyal gelişimi açısından önemli koruyucu alanlar oluşturmaktadır. Bu nedenle okul, akademik bir kurum olması dışında; aynı zamanda çocuk suçluluğunun önlenmesinde kritik bir sosyal koruma mekanizması olarak değerlendirilmektedir.

Ekolojik sistem yaklaşımının sunduğu önemli perspektiflerden biri de koruyucu faktörlerin sistemler arası telafi mekanizması şeklinde işleyebileceğini ortaya koymasıdır. Başka bir ifadeyle bir sistem düzeyindeki olumsuzluk, başka bir sistem düzeyindeki güçlü koruyucu faktörler sayesinde dengelenebilmektedir. Örneğin parçalanmış aile yapısı, aile içi ihmal veya duygusal yoksunluk yaşayan bir çocuk için; güven veren bir öğretmen, olumlu bir akran grubu, mahalledeki sosyal destek mekanizmaları ya da sportif-sanatsal faaliyetler önemli bir dengeleyici unsur hâline gelebilmektedir. Bu durum, çocukların erişebildikleri destek kaynakları ve gelişimsel fırsatlar üzerinden de değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu yaklaşım doğrultusunda araştırmacılar ve politika yapıcılar açısından zorlayıcı yaşam koşullarına rağmen suça yönelmeyen çocukların sahip olduğu "gelişimsel varlıkların" da analiz edilmesi önem kazanmaktadır.[51] Psikolojik sağlamlık, sosyal destek ağları, olumlu rol modelleri, toplumsal aidiyet duygusu ve bireysel yetkinlikler gibi unsurlar; çocukların risklere karşı direnç geliştirmesinde belirleyici rol oynamaktadır. Bu nedenle koruyucu faktörlerin sistematik biçimde belirlenmesi, müdahale stratejilerinin daha etkili ve hedefe yönelik şekilde yapılandırılmasını sağlamaktadır.

Sadece risk odaklı yaklaşımlar, çocuğun eksiklikleri ve sorunları üzerinden tanımlanmasına neden olarak etiketleyici sonuçlar doğurabilmektedir. Buna karşılık koruyucu faktörleri de içeren ekolojik analiz yaklaşımı; çocuğun güçlü yönlerini, çevresel destek alanlarını ve gelişim potansiyelini merkeze almaktadır. Bu perspektif sayesinde çocuk adalet sistemi içerisinde geliştirilen programlar sadece cezalandırıcı veya sınırlayıcı müdahaleler

[50] Liu, Lin - Susan L, Miller, "Protective Factors Against Juvenile Delinquency Exploring Gender With A Nationally Representative Sample Of Youth", Social Science Research 86 01, Şubat 2020, 102376.
[51] Lee, Jungup vd, "The Effects Of Risk And Protective Factors On Juvenile Delinquency İn South Korea", Journal Of Ethnicity İn Criminal Justice 10/4 01 Ekim 2012, 316-329.

olmaktan çıkmakta; çocuğun sosyal çevresini güçlendiren, destek mekanizmalarını artıran ve bireysel kapasitesini geliştiren bütüncül uygulamalara dönüşmektedir.[52]

1.2.3 Müdahale Düzeyinin Belirlenmesindeki Katkısı

1.2.3.1 Tanıdan Müdahaleye: Sistem Katmanlarının Hedeflenmesi

Ekolojik sistem yaklaşımının suça sürüklenen çocuklar alanındaki en önemli katkılarından biri, risk değerlendirme süreçlerinin doğrudan müdahale planlamasına dönüştürülebilmesine imkân sağlamasıdır.[53] Bu yaklaşım, çocuk suçluluğunu sadece bireysel davranış problemi olarak ele alan dar çerçeveli müdahale anlayışlarının ötesine geçerek; sorunun ortaya çıktığı sistem katmanlarına yönelik bütüncül çözümler geliştirilmesini esas almaktadır.

Ekolojik sistem yaklaşımına göre etkili bir müdahale planı, riskin ortaya çıktığı sistem düzeyine uygun biçimde yapılandırılmalıdır. Bu doğrultuda sosyal hizmet uygulamaları, çocuk adalet sistemi müdahaleleri ve koruyucu-önleyici politikalar; mikro, mezzo ve makro düzeylerde birbirini tamamlayan çok katmanlı bir yapı içinde ele alınmaktadır.[54] Bu yaklaşım, çocuğun yaşadığı sorunların bireysel özellikler dışında; aile, okul, akran çevresi, mahalle yapısı ve toplumsal politikalar arasındaki etkileşimlerden kaynaklandığını kabul etmektedir.

Mikro düzey müdahaleler, çocuğun doğrudan ilişki içinde bulunduğu yakın çevreyi ve bireysel gelişim alanlarını hedef almaktadır. Bu düzeyde yürütülen çalışmalar çocukla gerçekleştirilen bireysel görüşmeleri dışında, aile içi ilişkilerin güçlendirilmesine yönelik müdahaleleri de kapsamaktadır. Özellikle aile işlevselliğini artırmayı hedefleyen Çoklu Sistemik Terapi (Multisystemic Therapy) ve Fonksiyonel Aile Terapisi (Functional Family Therapy) gibi kanıta dayalı uygulamalar, çocuk suçluluğu alanında yaygın olarak kullanılan müdahale modelleri arasında yer almaktadır. Bu müdahalelerin temel amacı; çocuk ile ebeveyn arasındaki ilişkiyi güçlendirmek, sağlıklı bağlanma örüntülerini desteklemek, ebeveyn denetimini işlevsel hâle getirmek ve çocuğun öz düzenleme becerilerini geliştirmektir. Ayrıca mikro düzey müdahalelerde çocuğun travmatik yaşam deneyimlerinin

[52] Itskovich, Eran vd, "Risk And Protective Factors Of Juvenile Delinquency Among Youth Exposed To Political Conflict The Role Of Social Resistance", International Annals Of Criminology 62/1 Mart 2024, 255-283.
[53] Zorbaz, Osman - Bilge, Filiz, "Suça Sürüklenen Çocuklarin DeğerlendiRiLmesiNde EkolojiK SiStem Yaklaşiminin Kullanimi Olgu Sunumu", Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi 19/44 30 Eylül 2019, 793-813.
[54] Zorbaz, a.g.e.

ele alınması da önemli bir yer tutmaktadır.[55] İhmal, istismar, aile içi şiddet, kayıp yaşantıları veya yoğun stres deneyimleri gibi travmatik süreçler; çocukların suç davranışına yönelmesinde önemli risk alanları oluşturmaktadır. Bu nedenle psikososyal destek, bireysel psikolojik danışmanlık ve travma odaklı terapi uygulamaları; çocuğun psikolojik sağlamlığını artırmada kritik rol oynamaktadır. Çocuğun dürtü kontrolü, problem çözme becerisi, öfke yönetimi ve stresle baş etme kapasitesinin geliştirilmesi de bu düzeydeki müdahalelerin temel hedefleri arasında yer almaktadır.

Mezzo düzey müdahaleler ise çocuğun içinde bulunduğu farklı sistemler arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesine odaklanmaktadır. Ekolojik yaklaşımda mezosistem; aile, okul, akran grupları, sosyal hizmet kurumları ve yerel topluluk yapıları arasındaki etkileşim alanını ifade etmektedir. Bu nedenle mezzo düzey müdahalelerin temel amacı, çocuk etrafındaki destek sistemleri arasındaki koordinasyonu ve iş birliğini artırmaktır. Aile ile okul arasındaki iletişimin güçlendirilmesi, sosyal hizmet kurumlarının eğitim sistemiyle eş güdüm içinde çalışması ve çocuğun güvenli sosyal çevrelere erişiminin sağlanması; bu düzeyin temel müdahale alanlarını oluşturmaktadır.

Okul temelli sosyal hizmet uygulamaları, risk altındaki mahallelerde kurulan toplum merkezleri, gençlik destek programları ve akran rehberliği çalışmaları mezzo düzey müdahalelere örnek oluşturmaktadır. Özellikle okul bağlılığının artırılması, çocukların sosyal faaliyetlere katılımının desteklenmesi ve olumlu akran ilişkilerinin güçlendirilmesi; suça sürüklenme riskinin azaltılmasında önemli koruyucu işlevler üstlenmektedir. Bunun yanında onarıcı adalet uygulamaları ve toplum temelli rehabilitasyon modelleri de çocuğun toplumsal bağlarını yeniden güçlendirmeyi hedeflemektedir.[56] Bu müdahaleler, çocuğun adli süreçten uzaklaştırılması dışında; sosyal aidiyet duygusunun yeniden inşa edilmesini de amaçlamaktadır.

Makro düzey müdahaleler ise çocuk suçluluğunu etkileyen yapısal ve toplumsal sorunlara yönelik politika ve sistem değişikliklerini kapsamaktadır. Ekolojik sistem yaklaşımı, bireysel veya aile odaklı müdahalelerin yeterli olmayacağını; çocuk suçluluğunu besleyen toplumsal eşitsizliklerin de azaltılması gerektiğini savunmaktadır. Bu kapsamda çocuk yoksulluğunun azaltılması, eğitimde fırsat eşitliğinin güçlendirilmesi, sosyal koruma

[55] Albayrak, Elvan - Dinçer, Rumeysa, "Suça Sürüklenen Çocuklara Sosyal Hizmet Müdahalesi Ekolojik Sistem Yaklaşımı Çerçevesinde Bir Değerlendirme", İstanbul Esenyurt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 4/1 30 Nisan 2026, 20-28.

[56] Batman, Hüseyin - Demirel, Aykut Can, "Suça Sürüklenen Çocuklarda Çocuk Destek Merkezlerinin Yeri ve Önemi", Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi 5/2 2023, 1-10.

sistemlerinin geliştirilmesi ve çocuk hakları temelli sosyal politikaların yaygınlaştırılması makro düzey müdahalelerin temel bileşenleri arasında yer almaktadır. Aynı zamanda çocuk adalet sisteminin cezalandırıcı anlayıştan uzaklaşarak rehabilitasyon ve toplumsal yeniden bütünleşme ekseninde yapılandırılması da makro düzey dönüşümün önemli unsurlarından biridir. Çocuk dostu adli süreçlerin geliştirilmesi, sosyal hizmet kapasitesinin artırılması, çocuk koruma mekanizmalarının güçlendirilmesi ve kurumlar arası koordinasyonun sağlanması; sistemsel iyileştirme alanları arasında değerlendirilmektedir. Bunun yanında medya aracılığıyla yürütülen toplumsal farkındalık çalışmaları, çocuk hakları eğitimleri ve çocukları damgalayan söylemlerle mücadele edilmesi de makro düzey koruyucu politikaların önemli parçalarıdır.

Günümüzde dijital ortamların çocuklar üzerindeki etkisinin artmasıyla birlikte, siber zorbalık, dijital akran baskısı, çevrim içi suç ağları ve dijital bağımlılık gibi yeni risk alanları da makro düzey müdahaleler kapsamında ele alınmaktadır.[57] Bu nedenle çocukların dijital güvenliğini sağlamaya yönelik koruyucu politikalar ve dijital okuryazarlık çalışmaları da çocuk suçluluğunun önlenmesinde giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

Sonuç olarak ekolojik sistem yaklaşımı, tanılama sürecinden müdahale planlamasına kadar tüm aşamalarda çok katmanlı ve bütüncül bir perspektif sunmaktadır. Bu yaklaşım, müdahalenin çocuğun davranışı dışında; davranışı şekillendiren sosyal çevreye, ilişkisel yapılara ve toplumsal koşullara yönelmesini gerekli kılmaktadır. Böylece çocuk suçluluğuyla mücadelede sürdürülebilir, koruyucu, güçlendirici ve sistem odaklı müdahale modellerinin geliştirilmesine kuramsal bir temel sağlamaktadır.

1.2.3.2 Değerlendirme Aracı Olarak Ekolojik Perspektif

kolojik sistem yaklaşımı, suça sürüklenen çocuklarla çalışan profesyoneller açısından kuramsal bir açıklama modeli olması dışında; vaka değerlendirme ve müdahale süreçlerini yapılandıran kapsamlı bir uygulama çerçevesi de sunmaktadır. Bu yaklaşım, çocuğun davranışını tek başına bireysel özelliklerle açıklamak yerine; çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevre, ilişkisel ağlar ve yapısal koşullar bağlamında değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Böylece sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, psikolojik danışmanlar, pedagoglar, çocuk gelişimciler, hukukçular ve çocuk adaleti alanında çalışan diğer profesyoneller için sistematik ve çok boyutlu bir analiz zemini oluşmaktadır.

[57] Eryalçın, Münevver - Duyan, Veli, Suça Sürüklenen Çocuk ve Gençler Yeni İnsan Yayınevi, 2021.

Ekolojik yaklaşım doğrultusunda geliştirilen değerlendirme araçları arasında ekolojik haritalama (eco-map), genogram ve sosyal ağ analizi önemli bir yer tutmaktadır. Ekolojik haritalama, çocuğun aile, okul, akran grupları, mahalle, sosyal hizmet kurumları ve diğer çevresel sistemlerle kurduğu ilişkileri görsel olarak ortaya koyan bir değerlendirme aracıdır. Bu araç sayesinde çocuğun hangi alanlarda destekleyici ilişkilere sahip olduğu, hangi bağların zayıf kaldığı, hangi sistemlerde çatışma yaşandığı ve hangi çevresel faktörlerin risk oluşturduğu daha görünür hâle gelmektedir. Benzer şekilde, genogram çalışmaları; çocuğun aile yapısını, kuşaklar arası ilişkileri, aile içi iletişim örüntülerini ve aile sistemindeki işlevsel ya da sorunlu alanları analiz etmeye yardımcı olmaktadır. Sosyal ağ analizi ise çocuğun sosyal destek kaynaklarını, akran ilişkilerini, aidiyet alanlarını ve sosyal çevresindeki etkili kişi veya kurumları değerlendirme imkânı sunmaktadır. Ekolojik perspektifle hazırlanan sosyal inceleme raporları ise çocuğu işlediği iddia edilen fiil veya bireysel özellikleri üzerinden tanımlamak dışında; çocuğun yaşam çevresiyle kurduğu ilişkiler ağı içerisinde değerlendirmektedir. Bu yaklaşım, çocuk hakkında daha kapsamlı, dengeli ve gerçekçi bir değerlendirme yapılmasını mümkün kılmaktadır. Ekolojik perspektifin değerlendirme süreçlerindeki etkisi uluslararası çocuk hakları standartlarında da karşılık bulmaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi tarafından yayımlanan 24 No'lu Genel Yorum, çocuk adalet sistemlerinde çocukların durumunun bütüncül ve disiplinlerarası bir değerlendirmeye tabi tutulması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu yaklaşım; çocuğun hukuki durumu ile gelişimsel ihtiyaçlarının, psikososyal koşullarının, aile ilişkilerinin ve çevresel risk alanlarının birlikte değerlendirilmesini gerekli görmektedir. Bu tür uluslararası politika belgeleri, ekolojik sistem yaklaşımının çağdaş çocuk adalet sisteminin de temel standartlarından biri hâline geldiğini göstermektedir. Br başka ifade ile ekolojik yaklaşım, modern çocuk koruma ve çocuk adalet sistemlerinde etik bir sorumluluk ve profesyonel standart olarak giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

1.2.4 Yaklaşımın Sınırlılıkları ve Tamamlayıcı Boyutlar

Ekolojik sistem kuramı, suça sürüklenen çocukları anlamada oldukça kapsamlı ve bütüncül bir çerçeve sunmakla birlikte, hem kuramsal düzeyde hem de uygulama alanında bazı sınırlılıklar barındırmaktadır. Bu sınırlılıkların dikkate alınması, kuramın daha gerçekçi ve işlevsel biçimde kullanılabilmesi açısından önem taşımaktadır.

Kuramın en temel kısıtlılıklarından biri, yüksek açıklayıcılığına rağmen müdahale sürecine ilişkin "nasıl" sorusuna doğrudan yanıt vermemesidir. Ekolojik yaklaşım, sorunun

hangi sistem katmanından kaynaklandığını ve müdahalenin hangi düzeyde yoğunlaşması gerektiğini (mikro, mezzo, makro) açık biçimde ortaya koyabilmekte; ancak bu katmanlarda değişimin hangi teknik, yöntem veya terapötik araçlarla gerçekleştirileceğine dair ayrıntılı bir müdahale modeli sunmamaktadır. Bu nedenle ekolojik sistem kuramı, tek başına bir tedavi veya müdahale modeli değil; müdahalenin çerçevesini belirleyen bir vaka formülasyon ve sistem analiz yaklaşımı olarak değerlendirilmelidir. Bu boşluk, uygulamada Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT), Sosyal Öğrenme Kuramı temelli programlar ve onarıcı adalet uygulamaları gibi kanıta dayalı müdahale modelleriyle tamamlanmayı gerektirmektedir.[58]

Kurama yönelik bir diğer önemli eleştiri, çevresel sistemlere aşırı vurgu yaparken bireysel biyolojik, nörolojik ve genetik faktörleri zaman zaman geri planda bırakabilmesidir. Her ne kadar Urie Bronfenbrenner kuramın ilerleyen aşamalarında geliştirdiği biyoekolojik model (PPCT: Süreç–Birey–Bağlam–Zaman) ile bireysel özellikleri daha merkezi bir konuma taşımış olsa da, uygulamadaki bazı ekolojik değerlendirmeler çevresel determinizm riskini taşımaktadır. Oysa suça sürüklenen çocukların nörogelişimsel özellikleri, mizaç yapıları, dürtü kontrol kapasiteleri ve bilişsel işlevleri; çevresel sistemlerle etkileşime girerek davranışın ortaya çıkış biçimini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle ekolojik yaklaşımın, gelişimsel psikopatoloji ve nörobilim bulgularıyla desteklenmesi; bireysel farklılıkların analiz sürecine daha güçlü biçimde dahil edilmesi gerekmektedir.

Metodolojik açıdan bakıldığında ise ekolojik sistem yaklaşımının çok katmanlı yapısı, uygulamada önemli bir kaynak ve koordinasyon sorunu ortaya çıkarabilmektedir. Aile, okul, akran çevresi, sosyal hizmet kurumları, yerel yönetimler ve makro düzeyde sosyal politika alanlarını kapsayan geniş bir değerlendirme ve müdahale süreci; yüksek düzeyde kurumlar arası iş birliği, zaman, uzmanlık ve finansal kaynak gerektirmektedir. Özellikle bürokratik yapıların karmaşık olduğu ve kurumlar arası eş güdümün zayıf olduğu sistemlerde, ekolojik yaklaşımın öngördüğü bütüncül müdahale ideal bir hedef olarak kalabilmektedir. Bu durum, uygulayıcıların müdahale önceliklerini belirlemekte zorlanmasına ve bazı durumlarda "analiz felci" olarak tanımlanabilecek bir karar verememe sürecine yol açabilmektedir.[59]

Sonuç olarak, ekolojik sistem yaklaşımı suça sürüklenen çocukların değerlendirilmesi ve anlaşılması açısından güçlü bir kuramsal "üst çerçeve" sunmaktadır. Ancak bu çerçevenin

[58] Darling, Nancy, "Ecological Systems Theory The Person İn The Center Of The Circles", Research İn Human Development 4/3-4 14 Kasım 2007, 203-217.
[59] Watling Neal, Jennifer - Zachary P, Neal, "Nested Or Networked? Future Directions For Ecological Systems Theory", Social Development 22/4 2013, 722-737.

etkin biçimde uygulanabilmesi için diğer kuramsal ve uygulamalı yaklaşımlarla desteklenmesi gerekmektedir. Ekolojik model, sorunun bütün haritasını çizebilme kapasitesine sahip olmakla birlikte, bu harita üzerinde etkili hareket edebilmek için mikro düzeyde klinik müdahale tekniklerine ve makro düzeyde tutarlı sosyal politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sınırlılıkların farkında olunması, uygulayıcıları tek bir kurama aşırı bağımlılıktan uzaklaştırarak daha gerçekçi, esnek ve eklektik bir müdahale anlayışına yönlendirecektir.

İKİNCİ BÖLÜM
SOSYO-EKOLOJİK DÜZEYLERE GÖRE RİSK FAKTÖRLERİ VE KOMİSYON ÇALIŞMALARI KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN BİLİMSEL ARAŞTIRMALARIN ÖZET BULGULARI

Çocukların suça sürüklenmesi, tek bir nedene, tek bir kuruma ya da çocuğun bireysel özelliklerine indirgenemeyecek kadar çok boyutlu bir olgudur. Çocuğun gelişim süreci; ailesi, okulu, akran çevresi, yaşadığı mahalle, dijital ortamla kurduğu ilişki, sosyo-ekonomik koşullar, kamu hizmetlerine erişim imkânı ve çocuk koruma/adalet sisteminin işleyişiyle birlikte şekillenmektedir. Bu nedenle suça sürüklenme riskini anlamak, o vakaya zemin hazırlayan bireysel, ailesel, eğitsel, çevresel ve kurumsal koşulları birlikte değerlendirmeyi gerektirmektedir.

Bu bölümde çocukların suça sürüklenmesine yol açan risk faktörleri, raporun analitik çerçevesini oluşturan sosyo-ekolojik yaklaşım doğrultusunda ele alınmaktadır. Söz konusu yaklaşım, çocuğu bireysel özellikleriyle, içinde bulunduğu ilişkiler ve sistemler bütünü içinde değerlendirmektedir. Bu kapsamda risk faktörleri; bireysel ve psikolojik düzey, aile düzeyi, okul ve akran düzeyi, mahalle/toplum düzeyi ile sistem/kurumsal düzey olmak üzere birbiriyle ilişkili katmanlar hâlinde incelenmektedir.

Komisyon çalışmaları sürecinde dinlenen uzmanlar, kamu kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, akademisyenler, uygulayıcılar, mağdur aileleri ve sahada görev yapan meslek elemanlarının değerlendirmeleri; çocukların suça sürüklenmesinde risklerin çoğu zaman birikimli ve kesişimsel biçimde ortaya çıktığını göstermiştir. Aile içi ihmal ve şiddet, ebeveyn yetersizliği, yoksulluk, okul devamsızlığı ve okul terki, düşük akademik başarı, olumsuz akran etkisi, madde kullanımı, dijital mecralarda riskli içeriklere maruz kalma, dezavantajlı mahalle koşulları ve kurumlar arası koordinasyon eksiklikleri, farklı düzeylerde birbirini besleyen temel risk alanları olarak öne çıkmaktadır.

Ayrıca Komisyon tarafından gerçekleştirilen bilimsel saha araştırmaları ve odak grup çalışmalarından elde edilen bulgular, risk faktörlerinin sahadaki karşılıklarını ortaya koymak amacıyla ilgili başlıklarla özet olarak yer almaktadır. Çocuk hükümlü / tutuklu profili araştırması, çocuk hâkimleri ve Cumhuriyet savcıları araştırması, Adalet Bakanlığı ve Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü uzman personel araştırması ile aileler ve eğitimcilerle gerçekleştirilen odak grup çalışmaları; çocukların suça sürüklenme süreçlerinde aile, okul, akran, bağımlılık, dijital çevre, mahalle ve kurumlar arası işleyişe ilişkin önemli bulgular

sunmaktadır. Bu bulgular, risk faktörlerinin teorik düzeyin yanında, Türkiye'deki uygulama ve saha gerçekliği içinde de bütüncül biçimde ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu bölümün amacı, suça sürüklenme olgusunu açıklayan temel risk alanlarını sistematik biçimde ortaya koymak ve sonraki bölümlerde ele alınacak mevzuat, kurumsal yapı, hizmet modelleri ile tespit ve önerilere sağlam bir zemin oluşturmaktır. Risk faktörlerinin sosyo-ekolojik düzeylere göre sınıflandırılması, hangi aşamada, hangi kurumun, hangi müdahale araçlarıyla devreye girmesi gerektiğini belirlemeye de katkı sunmaktadır.

2.1 SUÇA SÜRÜKLENMENİN NEDENLERİ: SOSYO-EKOLOJİK DÜZEYLERE GÖRE RİSK FAKTÖRLERİ

Bu bölümde çocuk ve ergenleri suça sürükleyen bireysel, psikolojik ve sosyal risk faktörleri kapsamlı bir şekilde analiz edilmekte ve alanında uzman kişilerin tespitleriyle desteklenmektedir. Suç davranışının psikolojik, ahlaki, biyolojik yatkınlıklar, bilişsel çarpıtmalar ve duygu düzenleme güçlükleri gibi çok katmanlı dinamiklerin bir sonucu olduğu vurgulanmaktadır. Cinsiyet farklılıkları, travmatik çocukluk yaşantıları ve madde kullanımı gibi unsurların suçun ortaya çıkışındaki muhtemel etkilerine değinilmektedir. Ayrıca işlevsiz aile yapıları, yetersiz sosyal destek ve olumsuz akran etkisi gibi çevresel sistemlerin bireyin suç eğilimini nasıl derinleştirdiği üzerinde durulmaktadır. Sonuç olarak; cezalandırıcı yöntemler yerine, gelişimsel psikopatoloji temelli ve bütüncül müdahale stratejileri önleme açısından daha önemlidir. Çocuk suçluluğunun önlenmesinde, önleyici çalışmaların hem bireysel gelişimi hem de sosyal bağlamı hedeflemesi gerektiği öne çıkmaktadır.

2.1.1 Bireysel ve Psikolojik Risk Faktörleri

Çocuk ve ergenlerin suça sürüklenmesi, tek bir nedene indirgenemeyen; bilişsel, duygusal, sosyal ve çevresel etkenlerin etkileşimiyle ortaya çıkan çok boyutlu bir süreçtir. Güncel literatür, bu olgunun bireysel irade eksikliği ya da ahlaki yetersizlikler üzerinden açıklanamayacağını; gelişimsel kırılganlıklar, psikolojik işlev bozuklukları ve olumsuz çevresel koşulların birlikte etkili olduğunu ortaya koymaktadır.[60] Bu çerçevede suça sürüklenme, birbirini karşılıklı olarak güçlendiren risk alanlarının bir sonucu olarak değerlendirilmekte; bu durum bireysel kırılganlıkların zaman içinde derinleşmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla suça sürüklenmiş çocuk ve ergenlerin ele alınması, cezalandırıcı

[60] Miao, L, Jiang, J, & Wang, H, 2025, Psychological Process And Risk Factors Of Juvenile Delinquency Evidence From A Qualitative Analysis, Child Abuse & Neglect, 150, 106540.

yaklaşımlar yerine gelişimsel psikopatoloji ve ruh sağlığı temelli bütüncül bir değerlendirme anlayışını gerekli kılmaktadır.

Araştırmalar, ergenlerde suça sürüklenme sürecinin, bireysel risk faktörleri ile daha geniş çevresel etmenlerin etkileşimi sonucunda şekillendiğini tutarlı biçimde göstermektedir. Bu bağlamda cinsiyet, erken dönem olumsuz yaşantılar, kişilik özellikleri, bilişsel ve duygusal işlevlerdeki yetersizlikler, ruh sağlığı sorunları, madde kullanımı, heyecan arayışı ve genetik yatkınlıklar öne çıkan risk alanlarıdır. Bu faktörlerin çoğunlukla eş zamanlı biçimde bulunması, suç işleme davranışının ortaya çıkışını ve sürekliliğini artırmaktadır. İlgili risk faktörleri aşağıda detaylı olarak sunulmaktadır.

Cinsiyete Dayalı Farklılıklar, Genetik ve Çevresel Etkileşimler: Cinsiyet değişkeni, çocuk ve ergenlerin suça sürüklenme süreçlerini anlamada en tutarlı ve güçlü göstergelerden biri olarak literatürde değerlendirilmektedir.[61,62] Erkek ergenlerin, farklı kültürel ve toplumsal bağlamlarda kız ergenlere kıyasla daha yüksek oranlarda suç davranışına yöneldikleri; bu farklılığın sadece tek bir nedene indirgenemeyecek ölçüde çok boyutlu bir yapı sergilediği görülmektedir. Cumhuriyet başsavcılıklarınca 2025 yılında kamu davası açılan dosyalardaki suça sürüklenen çocukların cinsiyet dağılımına baktığımızda, yüzde 85'inin erkek, yüzde 15'inin kız çocuklardan oluştuğu görülmektedir.[63] Bu çerçevede biyolojik, psikolojik ve çevresel etmenlerin karşılıklı etkileşimi, cinsiyete dayalı risk örüntülerinin oluşumunda belirleyici rol oynamaktadır.

Biyopsikososyal yaklaşımlar, suça sürüklenme davranışının genetik yatkınlıklar ile çevresel koşullar arasındaki dinamik etkileşim sonucunda ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Bu etkileşimin erkeklerde daha görünür hale gelmesinde, nörobiyolojik gelişim süreçleri, hormonal farklılıklar ve dürtü kontrolüne ilişkin yapısal özellikler etkili olmaktadır.[64,65] Erkek ergenlerin ortalama olarak daha yüksek düzeyde dürtüsellik, risk alma eğilimi ve heyecan arayışı sergilemeleri; kısa vadeli ödüllere yönelme ve sonuçları öngörmede güçlük yaşama

[61] Newsome, J, Vaske, J, C, Gehring, K, S, & Boisvert, D, L, 2016, Sex Differences In Sources Of Resilience And Vulnerability To Risk For Delinquency, Journal Of Youth And Adolescence, 454, 730–745, https//Doi.Org/10.1007/S10964-015-0384-2

[62] Vogel, M, & Messner, S, F, 2012, Social Correlates Of Delinquency For Youth In Need Of Mental Health Services, Justice Quarterly, 292, 172–200.

[63] Günay Albayrak'ın 7 Ocak 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.

[64] Azeredo, A, Moreira, D, Figueiredo, P, & Barbosa, F, 2019, Delinquent Behavior Systematic Review Of Genetic And Environmental Risk Factors, Clinical Child And Family Psychology Review, 224, 502–526, https//Doi.Org/10.1007/S10567-019-00298-0

[65] Beaver, K, M, 2017, The Interaction Between Genetic Risk And Childhood Sexual Abuse In The Prediction Of Adolescent Violent Behavior, In Biosocial Theories Of Crime Pp, 233–248, Routledge.

gibi eğilimlerle birleştiğinde, suç davranışına yönelme olasılığını artırmaktadır.[66,67] Bu bireysel özellikler, özellikle denetimin zayıf olduğu sosyal çevrelerde ve riskli akran gruplarıyla etkileşim içinde daha belirgin hale gelmektedir.

Çevresel faktörler, cinsiyete bağlı farklılıkların ortaya çıkışında en az biyolojik etmenler kadar etkili olmaktadır. Erkek çocukların toplumsal olarak daha fazla dış mekân deneyimine yönlendirilmesi, akran gruplarıyla daha yoğun ve denetimsiz etkileşim içinde olmaları ve risk davranışlarının bazı bağlamlarda daha fazla tolere edilmesi, suça sürüklenme olasılığını artıran sosyal mekanizmalar arasında yer almaktadır.[68] Bu süreçte akran etkisi, model alma ve grup normlarına uyum gibi dinamikler, bireysel eğilimlerin davranışa dönüşmesinde belirleyici rol oynamaktadır.[69]

Kız ergenler açısından değerlendirildiğinde ise suça sürüklenme oranlarının görece daha düşük olduğu, ancak riskin farklı mekanizmalar üzerinden şekillendiği görülmektedir. Kız ergenlerin genel olarak daha yüksek düzeyde duygusal farkındalık, sosyal bağlılık ve ilişkisel hassasiyet sergiledikleri; bu özelliklerin belirli ölçüde koruyucu işlev gördüğü değerlendirilmektedir.[70] Bununla birlikte, kız ergenlerde suça sürüklenme süreci çoğunlukla aile içi istikrarsızlık, ihmal, istismar, duygusal yoksunluk ve olumsuz yakın ilişkiler gibi çevresel ve ilişkisel etmenlerle daha yakından ilişkilidir.[71] Bu bağlamda, bağlanma ilişkilerindeki bozulmalar ve sosyal destek eksikliği, kız ergenlerin riskli davranışlara yönelmesinde belirleyici olabilmektedir.

Genetik yatkınlık ile çevresel koşullar arasındaki etkileşim, her iki cinsiyet için de önem taşımakla birlikte, bu etkileşimin ortaya çıkış biçimi farklılaşmaktadır. Erkek ergenlerde bireysel eğilimlerin çevresel fırsatlarla birleşmesi sonucu dışa yönelimli davranışlar daha sık gözlenirken; kız ergenlerde çevresel stresörlerin yoğunluğu ve ilişkisel travmalar, davranışsal sonuçların şekillenmesinde daha belirgin rol oynamaktadır. Bu durum, suça sürüklenme süreçlerinin cinsiyete duyarlı bir bakış açısıyla ele alınması gerektiğini göstermektedir. Özetle, cinsiyete dayalı farklılıklar, suça sürüklenme olgusunun anlaşılmasında biyolojik temelli bir ayrım olarak değil; genetik yatkınlıklar, psikolojik özellikler ve çevresel koşullar arasındaki çok katmanlı etkileşimler çerçevesinde değerlendirilmelidir. Komisyon Başkanı

[66] Newsome, J, Vaske, J, C, Gehring, K, S, & Boisvert, D, L, 2016, 730–745.
[67] Vogel, M, & Messner, S, F, 2012, 172–200.
[68] Arslan, İ, Y, T, Arslan, M, N, & Korkut, M, 2025, From Risk To Resilience Understanding And Mitigating Juvenile Delinquency, Journal Of Forensic And Legal Medicine, 98, 102–110.
[69] Molinedo-Quílez, M, P, 2020, Psychosocial Risk Factors In Young Offenders, Revista Española De Sanidad Penitenciaria, 222, 89–98.
[70] Vaske, J, C, Gehring, K, S, & Boisvert, D, L, 2016, 730–745,
[71] Newsome, J. vd, a.g.e.

Müşerref Pervin Tuba DURGUT'un 25 Şubat 2026 tarihli Komisyon oturumunda belirttiği gibi, "*Biyolojik yatkınlık suçun kader olduğu anlamına gelmez. Güncel yaklaşımın da vurguladığı gibi, mesele bir biyopsikososyal etkileşimdir; riskler erken tespit edildiğinde doğru müdahalelerle yön değiştirebilir.*"[72] Bu sebeple, önleyici ve müdahale edici yaklaşımların tasarımında cinsiyete özgü risk ve koruyucu faktörlerin dikkate alınması; hem bireysel farklılıkların hem de sosyal bağlamın bütüncül biçimde ele alınması önem taşımaktadır.

Bilişsel Sorunlar ve Bilişsel Çarpıtmalar: Bilişsel işlevlerde görülen yetersizlikler ve çarpıtılmış düşünce kalıpları, çocuk ve ergenlerin suça sürüklenme süreçlerinde etkili olan temel bireysel faktörler arasında bulunmaktadır. Düşük bilişsel kapasite, özellikle yürütücü işlevler alanında ortaya çıkan sınırlılıklar ve zayıf sözel beceriler, suça sürüklenen ergenlerde sıklıkla gözlemlenmektedir.[73,74] Bu bilişsel zorluklar, bireyin çevresel uyaranları doğru biçimde değerlendirme, alternatif davranış seçenekleri geliştirme ve davranışlarının sonuçlarını öngörebilme kapasitesini sınırlandırmaktadır.

Bilişsel düzeyde en dikkat çekici unsurlardan biri, suç davranışını destekleyen ve sürdüren bilişsel çarpıtmalardır.[75] Bu çarpıtmalar, bireyin gerçekliği sistematik biçimde yanlı yorumlamasına neden olmakta; özellikle sorumluluğun dışsallaştırılması, mağdurun suçlanması, zararın küçümsenmesi ve norm ihlallerinin meşrulaştırılması gibi düşünce kalıpları şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu tür bilişsel şemalar, bireyin sadece suç davranışını gerçekleştirmesini değil, bu davranışı sürdürmesini ve tekrarlamasını da kolaylaştırmaktadır. Bu yönüyle bilişsel çarpıtmalar, suça sürüklenme sürecinin hem başlangıcında hem de devamında önemli bir faktördür.

Suç yanlısı düşünce ve tutumlar, bireyin davranışlarını yönlendiren içsel referans çerçevesini oluşturmaktadır. Bu çerçeve içerisinde suç davranışı, belirli durumlarda kabul edilebilir ya da gerekli bir seçenek olarak algılanabilmekte; bu da bireyin suç işlemeye yönelik güdülerini güçlendirmektedir. Aynı zamanda bu bilişsel yapı, benzer düşünce kalıplarına sahip akran gruplarıyla kurulan ilişkileri de pekiştirmekte; böylece bireyin suçla ilişkili sosyal ağlar içinde yer alma olasılığı artmaktadır. [76]

---

[72] İstanbul Milletvekili Komisyon Başkanı Müşerref Pervin Tuba Durgut'un 25 Şubat 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.
[73] Kraus, R, & Wolf, J, 2007, Psychological Testing In Juvenile Justice Settings, In The Mental Health Needs Of Young Offenders Pp, 89–104, Cambridge University Press.
[74] Molinedo-Quílez, M, P, 2020, Psychosocial Risk Factors In Young Offenders, Revista Española De Sanidad Penitenciaria, 222, 89–98.
[75] Miao, L, Jiang, J, & Wang, H, 2025, Psychological Process And Risk Factors Of Juvenile Delinquency Evidence From A Qualitative Analysis, Child Abuse & Neglect, 150, 106540.
[76] Miao, L, Jiang, J, & Wang, H, a.g.e.

Yürütücü işlevlerdeki yetersizlikler, bilişsel çarpıtmalarla birlikte değerlendirildiğinde riskin daha da arttığı görülmektedir. Planlama, dikkat sürdürme, davranış inhibisyonu ve esnek düşünme gibi yürütücü işlev alanlarında yaşanan güçlükler, bireyin ani dürtülerini kontrol etmesini ve alternatif davranışları değerlendirmesini zorlaştırmaktadır. Özellikle sonuçları öngörebilme ve gecikmiş ödülleri tercih edebilme kapasitesinin sınırlı olması, kısa vadeli kazanç sağlayan riskli davranışlara yönelimi artırmaktadır.[77] Sözel becerilerdeki yetersizlikler de bu sürece önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Duygu ve düşüncelerin sözel olarak ifade edilmesinde yaşanan güçlükler, bireyin sorun çözme becerilerini zayıflatmakta ve sosyal etkileşimlerde sorun yaşamasına neden olmaktadır. Bu durum, alternatif ve yapıcı çözüm yolları geliştirmek yerine davranışsal tepkilere yönelme eğilimini artırmaktadır. Ayrıca sınırlı sözel beceriler, bireyin kuralları, toplumsal beklentileri ve sonuçları anlamlandırmasını da güçleştirmektedir.

Üstbilişsel farkındalığın zayıflığı, bireyin kendi düşünce süreçlerini izleme, değerlendirme ve gerektiğinde değiştirme kapasitesini sınırlandırmaktadır.[78] Bu durum, hatalı düşünce kalıplarının fark edilmeden sürdürülmesine ve pekişmesine yol açmaktadır. Birey, davranışlarının nedenlerini ve sonuçlarını eleştirel biçimde değerlendiremediği için, benzer hatalı davranış örüntülerini tekrar etme eğiliminde olmaktadır. Özetle, bilişsel sorunlar ve bilişsel çarpıtmalar, suça sürüklenme sürecinde birbirini besleyen ve güçlendiren bir yapı oluşturmaktadır.[79] Bu sebeple, önleyici ve müdahale edici çalışmaların sadece davranışa odaklanmakla sınırlı kalmayıp, bireyin bilişsel süreçlerini, düşünce kalıplarını ve yürütücü işlev becerilerini hedef alacak şekilde yapılandırılması gerekmektedir. Nitekim Prof. Dr. M. Burak GÖNÜLTAŞ'ın Komisyona yaptığı sunumunda da belirttiği gibi, *"Bu çocuklarla yapılacak çalışmaların bilişsel davranışçı terapi odaklı olması yani psikolojik teoriler odaklı olması daha faydalı oluyor. Özellikle müdahaleler ne kadar davranış odaklı olursa özellikle davranış değişikliğine o kadar katkı sağlamış oluyor…".* [80] Bu tür bütüncül yaklaşımlar, hem riskli davranışların azaltılması hem de sağlıklı karar verme ve özdenetim becerilerinin geliştirilmesi açısından kritik önem taşımaktadır.

Duygu Düzenleme Sorunları: Suça sürüklenen çocuk ve ergenlerde duygusal işlevsellik alanında belirgin güçlükler gözlenmekte; bu güçlükler duyguların tanınması,

[77] Kraus, R, & Wolf, J, 2007, Psychological Testing In Juvenile Justice Settings, In The Mental Health Needs Of Young Offenders Pp, 89–104, Cambridge University Press.
[78] Kraus, R, & Wolf, J, a.g.e.
[79] Molinedo-Quílez, M, P, 2020, s. 89–98.
[80] Prof, Dr, M, Burak Gönültaş'ın 15 Ocak 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.

anlamlandırılması, düzenlenmesi ve sosyal açıdan uygun biçimde ifade edilmesi süreçlerinde yoğunlaşmaktadır.[81,82] Duygusal yeterliliğin düşük olması, özellikle öfke kontrolü, hayal kırıklığına tolerans ve dürtü düzenleme alanlarında belirgin sorunlara yol açmakta; bu durum da dışa yönelimli davranış problemleri ve antisosyal eğilimlerin artmasıyla ilişkilendirilmektedir. Duygusal tepkilerin hızlı, yoğun ve çoğu zaman bağlama uygun olmayan biçimde ortaya çıkması, çocuğun sosyal ilişkilerinde çatışma yaşamasına ve alternatif baş etme yolları geliştirmekte zorlanmasına neden olmaktadır. Diğer yandan Dr. Öğr. Ü. Esra ÇETİNÖZ'ün de belirttiği şekilde duygu düzenlemenin çocuk açısından olumlu işlevi de vardır: *"Duygu düzenleme çok önemli bir koruyucu faktördür; eğer bu çocukta varsa çocuğun işlevselliği riskli ortamda olsa bile çok iyi gidiyor."*[83]

Erken çocukluk döneminde maruz kalınan ihmal, istismar ve diğer travmatik yaşantılar, duygu düzenleme becerilerinin gelişimini doğrudan etkilemektedir. Bu tür yaşantılar, çocuğun stres tepkilerini düzenleme kapasitesini zayıflatmakta; tehdit algısının artmasına, güven duygusunun zedelenmesine ve duygusal tepkilerin daha yoğun yaşanmasına yol açmaktadır. Travma sonrası ortaya çıkan belirtiler, çocuğun hem içsel yaşantısını hem de dış dünyayla kurduğu ilişkiyi şekillendirmekte; bu durum, davranışsal uyum sorunlarının kronikleşmesine zemin hazırlayabilmektedir.

Duygusal işlevsellikteki yetersizlikler, bilişsel süreçlerle de yakından ilişkilidir.[84,85] Özellikle öfke ve hayal kırıklığı gibi yoğun duyguların düzenlenememesi, bireyin olayları daha tehditkâr algılamasına ve başkalarının niyetlerini olumsuz yorumlamasına neden olabilmektedir. Bu durum, tepkisel ve çoğu zaman saldırgan davranışların ortaya çıkma olasılığını artırmaktadır. Duygusal ve bilişsel süreçlerin bu karşılıklı etkileşimi, suça işleme davranışlarının hem ortaya çıkışında hem de sürdürülmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır.

Duygusal zekâ, bu bağlamda önemli bir koruyucu faktör olarak öne çıkmaktadır. Özellikle özdenetim, empati ve duygusal farkındalık becerilerinin gelişmiş olması, bireyin hem kendi duygularını hem de başkalarının duygularını daha sağlıklı biçimde değerlendirmesine imkân tanımaktadır. Empati düzeyinin düşük olması ise başkalarının yaşadığı zarar ve sonuçları yeterince dikkate almama eğilimini güçlendirmekte; bu durum

[81] Kraus, R, & Wolf, J, 2007, s. 89–104.
[82] Molinedo-Quílez, M, P, 2020, s. 89–98.
[83] Dr, Esra Çetinöz'ün 8 Ocak 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.
[84] Peskin, M, Glenn, A, L, Gao, Y, & Raine, A, 2011, Personal Characteristics Of Delinquents Neurobiology, Genetic Predispositions, And Psychosocial Attributes, In The Oxford Handbook Of Juvenile Crime And Juvenile Justice Pp, 193–215, Oxford University Press.
[85] Miao, L, Jiang, J, & Wang, H, 2025, Psychological Process And Risk Factors Of Juvenile Delinquency Evidence From A Qualitative Analysis, Child Abuse & Neglect, 150, 106540.

antisosyal davranışların meşrulaştırılmasını kolaylaştırmaktadır. Duygusal farkındalığın sınırlı olduğu durumlarda, birey davranışlarının duygusal temellerini kavramakta zorlanmakta ve bu nedenle benzer davranış örüntülerini tekrarlama eğilimi göstermektedir.

Özellikle ergenlik döneminde artan duygusal yoğunluk ve kimlik gelişimi süreçleri, mevcut duygu düzenleme sorunlarını daha görünür hale getirebilmektedir. Aile desteğinin sınırlı olduğu, akran etkisinin yüksek olduğu ve denetimin zayıf kaldığı ortamlarda, bu duygusal zorluklar riskli davranışlara daha kolay dönüşebilmektedir. Bu minvalde, duygusal işlevsellikteki yetersizlikler bireysel bir özellik olmanın yanında; gelişimsel, ailevi ve sosyal bağlam içinde şekillenen çok boyutlu bir risk alanı olarak ele alınmalıdır. Bu sebeple önleyici ve müdahale edici yaklaşımların, çocuk ve ergenlerin duygusal becerilerini geliştirmeye, travma etkilerini azaltmaya ve sağlıklı baş etme stratejileri kazandırmaya odaklanacak şekilde yapılandırılması önem taşımaktadır.

Çocukluk Dönemi İstismarı ve Travma: Çocukluk döneminde maruz kalınan fiziksel istismar, duygusal ihmal ve cinsel istismar gibi örseleyici yaşantılar, bireyin gelişimsel seyrini derinden etkileyen ve ilerleyen dönemlerde suç işleme ile şiddet içerikli davranışların ortaya çıkma riskini artıran temel etmenler arasında yer almaktadır.[86,87] Bu tür yaşantılar, kısa vadeli psikolojik etkilerle sınırlı kalmamakta; bireyin duygusal, bilişsel ve sosyal işlevselliğinde kalıcı izler bırakabilmektedir. Komisyona sunum yapan Hazar Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği Yönetim Kurulu Başkanı Ayla KERİMOĞLU da bu durumu şu şekilde özetlemiştir: "*Suçun çoğu zaman bir çocuğun 'Beni görün.' 'Beni duyun.' çığlığı ya da çağrısı olduğunu düşündürdü bize çünkü fail aslında çoğu zaman daha önce mağdur olmuş bir çocuk*."[88]

İstismar öyküsü bulunan çocuk ve ergenlerde travma sonrası stres belirtilerinin daha yoğun yaşandığı; buna eşlik eden yüksek düzeyde kaygı, depresif duygulanım ve saldırganlık eğilimlerinin sık gözlendiği bilinmektedir. Bu belirtiler, bireyin çevresini algılama ve yorumlama biçimini etkileyerek tehdit algısının artmasına, güven duygusunun zayıflamasına ve savunmacı ya da tepkisel davranışların ön plana çıkmasına neden olmaktadır. Özellikle saldırganlık eğiliminin artması, suça sürüklenmiş davranışların ortaya çıkmasında ve şiddet içeriğinin yoğunlaşmasında belirleyici bir rol oynayabilmektedir.

Erken dönem travmalar, duygu düzenleme becerilerinin gelişimini olumsuz etkilemekte; bireyin yoğun duygularla baş etme kapasitesini zayıflatmaktadır. Duyguların

[86] Beaver, K, M, 2017, The Interaction Between Genetic Risk And Childhood Sexual Abuse In The Prediction Of Adolescent Violent Behavior, In Biosocial Theories Of Crime Pp, 233–248, Routledge.
[87] Miao, L, Jiang, J, & Wang, H, 2025, Psychological Process And Risk Factors Of Juvenile Delinquency Evidence From A Qualitative Analysis, Child Abuse & Neglect, 150, 106540.
[88] Ayla Kerimoğlu'nun 17 Şubat 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.

bastırılması, kontrolsüz biçimde dışa vurulması ya da uygun olmayan bağlamlarda ifade edilmesi gibi tekrar eden davranışsal sorunların temelini oluşturmaktadır. Bu durum, özellikle ergenlik döneminde artan duygusal yoğunlukla birleştiğinde, riskli ve antisosyal davranışlara yönelimi kolaylaştırmaktadır.

Bağlanma süreçleri de travmatik yaşantılardan doğrudan etkilenmektedir. Güvenli bağlanma ilişkilerinin kurulamaması, çocuğun kendisi ve başkaları hakkında geliştirdiği temel inançları şekillendirmekte; güvensizlik, değersizlik ve reddedilme endişesi gibi olumsuz şemaların oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu tür bilişsel ve duygusal örüntüler, sosyal ilişkilerde uyum sorunlarına, empati eksikliğine ve kişilerarası çatışmaların artmasına yol açabilmektedir.

Biyolojik düzeyde ise travmatik yaşantıların stres yanıt sistemleri üzerinde etkili olduğu; özellikle kronik stres bazı bireylerde aşırı duyarlılık ve tepkisellik, bazılarında ise duygusal donukluk ve riskli uyarıcılara yönelme eğilimi şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Her iki durumda da davranışın kontrolü zorlaşmakta ve riskli eylemlere yönelim artmaktadır.

İstismar öyküsü ile saldırganlık arasındaki ilişki, suça sürüklenme sürecinin önemli bir bileşenini oluşturmaktadır.[89] Özellikle erken yaşlarda şiddete maruz kalan ya da şiddeti gözlemleyen çocuklar, bu davranış biçimini bir sorun çözme yöntemi olarak öğrenebilmekte ve benzer durumlarda yeniden üretebilmektedir. Bu öğrenme süreci, şiddet içerikli davranışların süreklilik kazanmasına ve daha ağır sonuçlar doğurmasına zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle, riskin değerlendirilmesinde travma öyküsünün sistematik biçimde ele alınması; müdahale süreçlerinde ise travma odaklı yaklaşımların benimsenmesi gerekmektedir. Çocuğun güvenli bir çevrede yeniden yapılandırılması, duygu düzenleme becerilerinin desteklenmesi ve sağlıklı bağlanma ilişkilerinin güçlendirilmesi, hem riskli davranışların azaltılması hem de uzun vadeli psikososyal iyilik halinin sağlanması açısından kritik önem taşımaktadır.

Sosyal Destek Eksikliği: Sosyal destek sistemlerinin yetersizliği, çocuk ve ergenlerin gelişimsel uyumlarını olumsuz etkileyen ve suça sürüklenme riskini artıran önemli bir çevresel faktör olarak değerlendirilmektedir.[90] Sosyal destek; aile, akran, okul ve toplumsal kurumlar tarafından sağlanan duygusal, davranışsal ve bilişsel kaynakların bütününü ifade etmekte olup, bu yapıların zayıf olması durumunda bireylerin stresle baş etme kapasitesi

[89] Sims, E, E, Trattner, J, D, & Garrison, S, M, 2024, Exploring The Relationship Between Depression And Delinquency A Sibling Comparison Design Using The Nlsy, Frontiers In Psychology.
[90] Abhishek, R, & Balamurugan, J, 2024, Impact Of Social Factors Responsible For Juvenile Delinquency A Literature Review, Journal Of Education And Health Promotion.

belirgin biçimde azalabilmektedir. Hem öznel algılanan destek hem de nesnel sosyal kaynakların yetersizliği, bireyin kendini yalnız, korunmasız ve çaresiz hissetmesine yol açabilmektedir.

Güçlü sosyal bağlardan yoksun olan çocuk ve ergenler, karşılaştıkları sorunlarla baş etme süreçlerinde daha az işlevsel ve kısa vadeli çözümlere yönelme eğilimi göstermektedir. Bu durum, özellikle problem çözme becerilerinin gelişimini sınırlamakta ve bireyin riskli davranışlara yönelme olasılığını artırmaktadır. Sosyal destek eksikliği, aynı zamanda duygu düzenleme süreçlerini de olumsuz etkileyerek stres karşısında daha tepkisel ve kontrolsüz davranışların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.

Aile dışı sosyal destek kaynaklarının zayıf olması, çocuğun alternatif rol modellerle karşılaşma olasılığını azaltmakta; bu durum, sağlıklı sosyal öğrenme süreçlerinin gelişimini sınırlamaktadır. Olumlu rol modellerden yoksunluk, çocukların normatif davranış kalıplarını içselleştirmelerini güçleştirmekte ve davranışsal yönelimlerini daha çok riskli çevrelerden etkilenir hale getirmektedir.[91] Bu bağlamda sosyal destek eksikliği, sadece bireysel bir yoksunluk olmanın yanında, gelişimsel yönelimi etkileyen yapısal bir risk alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Gerçekten de çocukların suçluluğunun önlenmesinde sosyal desteğin önemi ortadır, şöyle ki bu eksiklik çocuğun yeniden suça karışmasını bile etkileyebilmektedir. Nitekim Komisyona sunum yapan Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürü Enis Yavuz YILDIRIM da bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: *"Suça sürüklenme çok boyutlu bir olgu olduğu için aile, mahalle, okul ve akran çevresi belirleyici rol oynuyor. Dolayısıyla bizim ceza infaz kurumunda ve denetimli serbestlik altındayken uyguladığımız tedbirler dışarıda desteklenmediğinde çocuk tekrar suça dönebiliyor."*[92]

Akran ilişkileri, sosyal destek sistemleri içinde özellikle ergenlik döneminde belirleyici bir konuma sahiptir. Bu dönemde akran grupları, kimlik gelişimi ve sosyal aidiyet açısından kritik bir işlev görmekte; ancak akran grubunun niteliği, gelişimsel sonuçları doğrudan etkilemektedir. Suç işlemiş ya da riskli davranış örüntülerine sahip akranlarla kurulan ilişkiler, bu davranışların öğrenilmesi, normalleştirilmesi ve pekiştirilmesi sürecinde önemli bir rol oynamaktadır.[93] Bu tür ilişkiler, bireyin sosyal normlara yönelik algısını zayıflatmakta ve riskli davranışların kabul edilebilir görülmesine zemin hazırlamaktadır. Öte yandan, sosyal destek ağlarının zayıflığı, bireyin okul, aile ve toplum gibi temel sosyal

[91] Kim, J, & Lee, Y, 2022, Developmental Trajectories And Predictors Of Delinquent Peer Association, Deviant Behavior.
[92] Enis Yavuz Yıldırım'ın 7 Ocak 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.
[93] Reynolds, A, D, & Crea, T, M, 2015, Peer İnfluence Processes For Youth Delinquency And Depression, Journal Of Adolescence, 43, 83-95.

kurumlarla kurduğu bağların da zayıflamasına yol açabilmektedir. Bu durum, sosyal dışlanma hissini artırmakta ve bireyin aidiyet duygusunu olumsuz yönde etkilemektedir. Aidiyet duygusunun zayıflaması ise bireyin alternatif ve çoğu zaman riskli sosyal gruplara yönelme olasılığını artırmaktadır. Bu nedenle koruyucu ve önleyici müdahale programlarının, aile içi ilişkilerin güçlendirilmesi, akran ilişkilerinin olumlu yönde yapılandırılması ve okul temelli sosyal destek mekanizmalarının geliştirilmesini içerecek şekilde bütüncül olarak ele alınması büyük önem taşımaktadır.

Dürtüsellik ve Saldırganlık: Dürtüsellik ve saldırganlık düzeyinin yüksek olması, çocuk ve ergenlerde suça sürüklenmiş davranışların ortaya çıkmasını öngören en güçlü bireysel değişkenler arasında yer almaktadır.[94] Bu özellikler, bireyin davranışlarını uzun vadeli sonuçları dikkate almaksızın, anlık dürtüler doğrultusunda düzenlemesine neden olmakta; özellikle dürtü kontrolü süreçlerindeki yetersizliklerle birlikte değerlendirildiğinde riskli davranışlara yönelimi belirgin biçimde artırmaktadır.[95] Komisyona sunum yapan Yeşilay Akademi Direktörü Hakan ÇETİN'in de belirttiği gibi, *"Dürtüsellik dediğimiz problemlerde, kontrol mekanizmaları çok fazla etkin işletilemediği için bu çocuklar suça karışma anlamında hızlıca bir sürecin içerisine girebiliyorlar."*[96]

Dürtüselliği yüksek bireylerde, tepki ile düşünme arasındaki sürenin kısalması, duygusal uyarılmalara karşı kontrol mekanizmalarının zayıflaması ve sonuç değerlendirme becerilerinin sınırlı olması dikkat çekmektedir. Bu durum, özellikle çatışma içeren sosyal etkileşimlerde ani ve kontrolsüz tepkilerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamakta; bu tepkiler çoğu zaman saldırgan davranış örüntüleri şeklinde kendini göstermektedir. Saldırganlık eğiliminin yüksek olması ise bireyin problem çözme süreçlerinde şiddeti daha kolay başvurulan bir araç olarak görmesine yol açabilmektedir.

Duygusal tepkiselliğin yüksek, özdenetim kapasitesinin düşük olduğu ergenlerde, stresli ya da tehdit olarak algılanan durumlara karşı verilen yanıtlar daha yoğun ve kontrolsüz olmaktadır. Bu tür bireylerde, olayların bilişsel olarak yeniden değerlendirilmesi ve alternatif çözüm yollarının geliştirilmesi süreçleri yeterince etkin işlememekte; bu durum davranışsal tepkilerin daha hızlı ve doğrudan ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Özellikle öfke

[94] Molinedo-Quílez, M, P, 2020, Psychosocial Risk Factors In Young Offenders, Revista Española De Sanidad Penitenciaria, 222, 89–98.
[95] Peskin, M, Glenn, A, L, Gao, Y, & Raine, A, 2011, Personal Characteristics Of Delinquents Neurobiology, Genetic Predispositions, And Psychosocial Attributes, In The Oxford Handbook Of Juvenile Crime And Juvenile Justice Pp, 193–215, Oxford University Press.
[96] Hakan Çetin'in 15 Ocak 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.

duygusunun düzenlenmesinde yaşanan güçlükler, saldırgan davranışların sıklığını ve şiddetini artırmaktadır.

Heyecan arayışı eğilimi, dürtüsellik ve saldırganlıkla birlikte değerlendirildiğinde risk düzeyini daha da artıran bir diğer önemli kişilik özelliğidir.[97] Yüksek düzeyde uyarılma ihtiyacı duyan bireyler, yeni ve yoğun deneyimlere yönelme eğilimindedir ve bu süreçte riskli davranışları daha cazip olarak algılayabilmektedir. Bu özellik, suç işlemiş ya da norm ihlali eğilimleri olan akran gruplarıyla etkileşim halinde olduğunda daha belirgin hale gelmekte; grup normları içinde riskli davranışların pekişmesi süreci hızlanmaktadır. Akran etkisinin güçlü olduğu sosyal ortamlarda, dürtüsellik ve heyecan arayışı davranışları daha kolay tetiklenebilmekte; birey, kabul görme ve aidiyet sağlama amacıyla riskli davranışlara katılım gösterebilmektedir. Bu süreçte saldırganlık, bireysel bir özellik olmaktan çıkarak grup içi statü kazanımında işlevsel bir araç haline gelebilmektedir. Özetle, dürtüsellik, saldırganlık ve heyecan arayışı gibi bireysel özellikler, suça sürüklenme sürecinde hem doğrudan hem de çevresel etkileşimler aracılığıyla risk düzeyini artıran kritik faktörlerdir. Bu nedenle önleyici müdahalelerin bu davranışları besleyen bilişsel ve duygusal mekanizmalara odaklanması; özdenetim, duygu düzenleme ve sosyal problem çözme becerilerini güçlendirmeye yönelik bütüncül yaklaşımlar içermesi önem taşımaktadır.

Madde Kullanımı: Alkol ve esrar kullanımı, çocuk ve ergenlerde suça sürüklenme davranışının ortaya çıkmasında en güçlü yakın dönem (proksimal) risk faktörleri arasında yer almaktadır.[98,99] Özellikle bu maddelerin erken yaşta ve düzenli biçimde kullanımı, bireyin hem bilişsel hem de davranışsal kontrol mekanizmalarını zayıflatarak riskli davranışlara yönelme olasılığını belirgin biçimde artırmaktadır. Erken başlangıçlı esrar kullanımının, daha sonraki dönemde tutuklanma ve ciddi adli sonuçlarla ilişkilendirildiği çeşitli çalışmalarda vurgulanmaktadır.

Madde kullanımı, bireyin yargılama, karar verme ve sonuçları öngörebilme kapasitesini doğrudan etkilemektedir. Bu durum, özellikle yürütücü işlevlerdeki geçici bozulmalar yoluyla, riskli davranışların daha kolay ve kontrolsüz biçimde ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Alkol ve esrarın etkisi altında olan bireylerde dürtü kontrolünün zayıflaması, anlık karar verme eğiliminin artması ve sosyal normlara uyumun azalması, suç işleme sürecini hızlandıran temel mekanizmalar arasında yer almaktadır. Komisyona

[97] Arslan, İ, Y, T, Arslan, M, N, & Korkut, M, From Risk To Resilience Understanding And Mitigating Juvenile Delinquency, Journal Of Forensic And Legal Medicine, 98, 102–110, 2025,.
[98] Arslan, İ, Y, T, Arslan, M, N, & Korkut, M, a.g.e.
[99] Vogel, M, & Messner, S, F, 2012, Social Correlates Of Delinquency For Youth In Need Of Mental Health Services, Justice Quarterly, 292, 172–200.

cezaevinden gönderilen bir mektupta madde kullanımı ile başta suç olmak üzere diğer olumsuzlukların ilişkisi belirtilmiştir: *"Bir hikâyem var, çocukluğumda başladı... Uyuşturucuya alıştırıldım. Para, güç, kadın ve âlem heves edinerek benden yaşça büyükler tarafından kullanıldım. Defalarca suç işledim, yakalandım; çocuktum, serbest kaldım... Yanıma kâr kaldığını sandım."* [100]. Bununla birlikte madde kullanımı bireysel bilişsel süreçleri etkilemekle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda sosyal çevreyi de yeniden yapılandırmaktadır. Madde kullanan ergenlerin, benzer davranış örüntülerine sahip akran gruplarıyla daha yoğun etkileşim kurduğu; bu ilişkilerin zamanla karşılıklı pekiştirme yoluyla antisosyal davranışları güçlendirdiği görülmektedir. Bu süreç, madde kullanımının ve suç davranışlarının birbirini beslediği döngüsel bir yapının oluşmasına neden olmaktadır. Söz konusu döngüde, madde kullanımı hem suç davranışına zemin hazırlayan bir tetikleyici hem de mevcut riskli davranışların sürdürülmesini sağlayan bir pekiştirici işlev görmektedir. Özellikle sosyal öğrenme mekanizmaları aracılığıyla, suç davranışları normalleştirilmekte ve riskli davranış kalıpları grup içinde kabul gören davranışlar haline gelebilmektedir. Bu durum, bireyin hem davranış biçimleri hem de sosyal referans çerçevesini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu ilişkinin açıklanmasında dürtüsellik önemli bir ara mekanizma olarak öne çıkmaktadır. Dürtüselliği yüksek bireylerin madde kullanımına daha yatkın olduğu; madde kullanımının ise mevcut dürtü kontrol sorunlarını daha da artırarak riskli davranışların ortaya çıkma olasılığını yükselttiği değerlendirilmektedir. Böylece dürtüsellik ile madde kullanımı arasında karşılıklı olarak güçlendirici bir etkileşim oluşmaktadır. Sonuç olarak alkol ve esrar kullanımı, suça sürüklenme sürecinde hem bireysel bilişsel işlevler hem de sosyal çevre üzerinden etkili olan kritik bir risk faktörüdür. Bu nedenle önleyici müdahalelerin, madde kullanımını azaltma dışında, aynı zamanda dürtüsellik, akran ilişkileri ve sosyal öğrenme süreçlerini de kapsayan bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir.

Ruh Sağlığı Problemleri: Kaygı bozuklukları, depresif belirtiler, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu ile davranım sorunları gibi çeşitli ruh sağlığı güçlükleri, çocuk ve ergenlerde suça sürüklenme riskini artıran önemli klinik ve gelişimsel etmenler arasında yer almaktadır.[101,102] Bu tür psikopatolojik durumlar, bireyin duygusal düzenleme kapasitesini, bilişsel işlevselliğini ve davranışsal kontrol mekanizmalarını olumsuz yönde etkileyerek riskli davranışlara yatkınlığı artırmaktadır.

---

[100] 11 Mart 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.
[101] Pyle, N, Flower, A, Williams, J, & Fall, A, M, 2020, Social Risk Factors Of Institutionalized Juvenile Offenders A Systematic Review, Adolescent Research Review, 52, 143–164.
[102] Blevins, K, R, 2015, At-Risk Youth, In The Encyclopedia Of Crime And Punishment, Wiley.

Literatürde, suça sürüklenen çocuk ve ergenler arasında ruh sağlığı problemlerinin oldukça yaygın olduğu; özellikle davranım bozukluğu, karşıt olma-karşı gelme bozukluğu, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu ile kaygı ve depresif bozuklukların sıklıkla eş tanı olarak görüldüğü belirtilmektedir.[103,104] Bu durum, söz konusu bireylerde ruhsal sorunların tekil değil, çoğu zaman çoklu ve iç içe geçmiş bir yapı sergilediğini göstermektedir. Bu çoklu tanı örüntüsü, çocuğun günlük yaşam işlevselliğini daha da zorlaştırmakta ve davranışsal uyum sorunlarını derinleştirmektedir.

Ruh sağlığı sorunlarının şiddeti arttıkça, bireyin özdenetim kapasitesi, dürtü kontrolü ve sosyal kurallara uyum becerileri daha belirgin biçimde zayıflamaktadır. Özellikle duygusal dalgalanmaların yoğun olduğu durumlarda, bireyin stres karşısında verdiği tepkiler daha ani, kontrolsüz ve dışa yönelimli hale gelebilmektedir. Bu durum, hem saldırgan davranışların hem de norm ihlallerinin ortaya çıkma olasılığını artırmaktadır. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, bu bağlamda özellikle dikkat çekici bir risk alanı oluşturmaktadır. Dürtüsellik, dikkat sürdürmede güçlük ve davranışsal inhibisyon eksikliği, bu bozukluğun temel özellikleri arasında yer almakta; bu özellikler ergenlik döneminde riskli karar alma süreçlerini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan bireylerde, madde kullanımı ve suç davranışlarına yönelme riskinin daha yüksek olduğu değerlendirilmektedir.

Kaygı ve depresyon gibi içselleştirme bozuklukları ise çoğu zaman dışa yönelimli davranışlarla birlikte ya da bunların zemininde ortaya çıkabilmektedir. Bu durum, bireyin içsel sıkıntılarını düzenleme ve ifade etme biçimlerini etkileyerek, bazı durumlarda kaçınma, öfke patlamaları ya da riskli davranışlar şeklinde dışa vurulabilmektedir. Özellikle destek sistemlerinin yetersiz olduğu ortamlarda, bu tür ruhsal güçlükler davranışsal sorunlara dönüşme eğilimi göstermektedir.

Ruh sağlığı sorunlarının diğer risk faktörleriyle etkileşimi de sürecin anlaşılması açısından kritik öneme sahiptir. Aile içi işlevsizlik, sosyal destek eksikliği, olumsuz akran ilişkileri ve sosyoekonomik dezavantajlar gibi etmenler, mevcut ruhsal sorunların etkisini artırmakta ve çocuğun suça sürüklenme olasılığını bütüncül biçimde yükseltmektedir. Bu çok katmanlı yapı, riskin tek bir nedene indirgenemeyeceğini açık biçimde göstermektedir. Özetle, ruh sağlığı sorunları, çocuk ve ergenlerin suça sürüklenme sürecinde hem doğrudan hem de

[103] Köhler, D, Heinzen, H, Hinrichs, G, & Huchzermeier, C, 2009, The Prevalence Of Mental Disorders In A German Sample Of Male Incarcerated Juvenile Offenders, International Journal Of Offender Therapy And Comparative Criminology, 532, 211–227.

[104] Teplin, L, A, Abram, K, M, Mcclelland, G, M, & Butt, S, 2007, Psychiatric Disorders Of Youth In Detention, In The Mental Health Needs Of Young Offenders Pp, 3–48, Cambridge University Press.

dolaylı etkiler yaratan, gelişimsel ve klinik açıdan kritik bir risk alanıdır. Bu nedenle erken tanılama, psikososyal müdahale ve bütüncül ruh sağlığı hizmetlerinin güçlendirilmesi, suça sürüklenme riskinin azaltılmasında temel koruyucu stratejiler arasında yer almaktadır.

Yaygın Kişilik Bozuklukları ve Psikososyal Profiller: Suça sürüklenen ergenler arasında psikiyatrik bozukluklar ve kişilik patolojileri, hem yaygınlık hem de karmaşıklık açısından dikkat çekici bir görünüm sergilemektedir. Bu grup, davranışsal düzeyde sorunlarla birlikte, bilişsel işlevler, duygu düzenleme süreçleri ve kişilerarası ilişkilerde çok boyutlu bozulmalarla karakterize edilen karmaşık psikopatolojik profiller ortaya koymaktadır.[105]

Küme B kişilik bozuklukları[106], özellikle dürtüsellik, empati yoksunluğu, duygusal dalgalanmalar ve sosyal normlara uyumsuzluk gibi temel niteliklerle ilişkilidir ve suça sürüklenen ergenlerde yüksek oranlarda gözlenmektedir.[107] Bu özellikler, bireyin davranışlarını uzun vadeli sonuçlardan ziyade anlık dürtüler doğrultusunda düzenlemesine yol açmakta; sosyal kurallara karşı düşük duyarlılık ve risk alma eğilimi ile birleştiğinde suç davranışına yatkınlığı artırmaktadır. Antisosyal kişilik bozukluğu, bu bağlamda ergen suçlular arasında en sık bildirilen tanılardan biri olarak öne çıkmakta; başkalarının haklarını ihlal etme, kurallara sistematik biçimde uymama ve suç davranışlarının sürekliliği ile karakterize edilmektedir.

Antisosyal kişilik özellikleri, sadece suç davranışlarının ortaya çıkışıyla değil, bu davranışların erken yaşta başlaması, daha şiddetli seyretmesi ve tekrarlama olasılığının artmasıyla da ilişkilidir. Bu durum, suç davranışının gelişimsel bir örüntü haline gelmesine ve zaman içinde daha kalıcı bir davranış biçimine dönüşmesine neden olabilmektedir. Almanya'da tutuklu erkek ergenlerle yapılan çalışmalarda, örneklemin %60'ından fazlasının

---

[105] Köhler, D, Heinzen, H, Hinrichs, G, & Huchzermeier, C, 2009, s. 211–227.

[106] B Kümesi Kişilik Bozuklukları, Kişinin Kendisiyle ve Başkalarıyla Etkileşim Biçimlerini Temsil Eden Bir Grup Ruh Sağlığı Sorunudur, Bu Etkileşim Biçimleri, Dramatik ve Düzensiz Davranışları İçerir, Bu Tür Bozukluk Tanısı Konulan Kişiler Yoğun, İstikrarsız Duygulara Sahiptir ve Dürtüsel Davranırlar, B Kümesi Kişilik Bozukluklarının Dört Türü Şunlardır Antisosyal Kişilik Bozukluğu Aspd Aspd Tanısı Konan Kişiler Başkalarına Karşı Saygısızlık Gösterirler, Genellikle Toplumsal Olarak Kabul Görmüş Kurallara Uymazlar, Sınırda Kişilik Bozukluğu Bpd Bpd Tanısı Konan Kişiler Duygularını Düzenlemekte Zorlanırlar, Bu Durum Düşük Öz Saygıya, Ruh Hali Değişimlerine ve Dürtüsel Davranışlara Yol Açar, Histrionik Kişilik Bozukluğu Hpd Hpd Tanısı Konan Kişilerde Yoğun, İstikrarsız Duygular ve Çarpık Bir Benlik Algısı Vardır, Başkalarının Onları Fark Etmesini Aşırı Derecede İsterler, Başkalarından Kolayca Etkilenirler, Narsisistik Kişilik Bozukluğu Npd Npd Tanısı Konmuş Kişiler Kendilerini Diğerlerinden Daha Üstün Hissederler, Övgüye Yoğun Bir İhtiyaç Duyarlar, Başkalarına Karşı Empati Yoksunudurlar, Bu Davranışlar ve Düşünce Kalıpları Hayatın Birçok Alanında Sıkıntıya Neden Olabilir, Buna İş Hayatı, İlişkiler ve Sosyalleşme De Dahildir, Kaynak https//My.Clevelandclinic.Org/Health/Diseases/Cluster-B-Personality-Disorders, Doğrudan Alınmıştır

[107] Kaszynski, K, Kallis, D, L, Karnik, N, & Steiner, H, 2014, Incarcerated Youth With Personality Disorders Prevalence, Comorbidity, And Convergent Validity, Personality And Mental Health, 83, 217–231, https//Doi.Org/10.1002/Pmh.1266

Küme B kişilik bozuklukları kriterlerini karşıladığı, bu grubun önemli bir bölümünde antisosyal özelliklerin baskın olduğu gösterilmiştir.[108] Borderline kişilik özellikleri de suça karışan ergenler arasında azımsanmayacak düzeyde rapor edilmektedir.[109] Duygusal istikrarsızlık, yoğun terk edilme kaygısı, dürtüsellik ve kişilerarası ilişkilerde tutarsızlık, bu bireylerde hem davranışsal riskleri hem de rehabilitasyon süreçlerindeki güçlükleri artırmaktadır.

Bazı ergenlerde psikopatik özelliklerin varlığı da dikkat çekmektedir. Araştırmalar, ergen suçluların yaklaşık %20'sinde belirgin psikopatik özellikler bulunduğunu göstermektedir.[110] Bu özelliklere sahip bireyler genellikle daha erken yaşta suç davranışına başlamış, daha ağır ve tekrarlayıcı suç öykülerine sahip ve madde kullanım oranları daha yüksek bir profil sergilemektedir. Psikopatik eğilimler, empati eksikliği, yüzeysel duygulanım, suç davranışına yönelik pişmanlık yetersizliği ve manipülatif kişilerarası ilişkiler gibi özelliklerle ilişkilidir. Her ne kadar bu özellikler her zaman tam klinik tanı düzeyinde karşılanmasa da suça karışan ergenlerin önemli bir bölümünde farklı derecelerde gözlenebilmektedir.

Davranım bozukluğu, suça karışan ergenler arasında en yaygın psikiyatrik tanı olup çoğu zaman diğer ruhsal sorunlarla birlikte görülmektedir. Saldırganlık, kuralları sistematik biçimde ihlal etme, başkalarına zarar verme ve sosyal normlara karşı süreklilik gösteren uyumsuzluk bu bozukluğun temel özellikleri arasında yer almaktadır. Karşıt olma-karşı gelme bozukluğu ise özellikle daha erken yaş dönemlerinde sık görülen ve çoğu zaman davranım bozukluğunun gelişimsel öncülü olarak değerlendirilen bir tabloyu oluşturmaktadır. Brezilya örnekleminde yapılan bir çalışmada, suça sürüklenen ergenlerin yaklaşık yarısında karşıt olma-karşı gelme bozukluğu tanısı saptanmıştır.[111]

Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, dürtüsellik, dikkat sürdürmede güçlük ve davranışsal inhibisyon eksikliği aracılığıyla riskli karar alma süreçlerini doğrudan etkilemekte ve suç davranışlarına zemin hazırlamaktadır. [112] Konuyla ilgili Komisyonda sunum yapan uzmanlardan Muhammed Tayyib KADAK'a göre, *"DEHB tedavi olmadığında bir yıldan daha erken suça karışma ihtimali artıyor; frenler bozulunca ister istemez duygu düzeyli dürtüsellik*

[108] Köhler, D, Heinzen, H, Hinrichs, G, & Huchzermeier, C, 2009, s. 211–227.
[109] Barylnik, J, 2003, Psychopathology, Psychosocial Characteristics, And Family Environment In Juvenile Delinquents, German Journal Of Psychiatry, 62, 45–58.
[110] Köhler, D, Heinzen, H, Hinrichs, G, & Huchzermeier, C, a.g.e.
[111] Her, Y.-N, Wang, Y.-H, Ma, D.-Y, & Tzeng, N.-S, 2026, Psychiatric Evaluations For Adolescent Offenders With Delinquency In Taiwan, International Journal Of Law And Psychiatry, 84, 101909.
[112] Her, Y.-N, Wang, Y.-H, Ma, D.-Y, & Tzeng, N.-S, 2026, Psychiatric Evaluations For Adolescent Offenders With Delinquency In Taiwan, International Journal Of Law And Psychiatry, 84, 101909.

problemleri, öfke patlamaları ve düşünmeden hareket etme ortaya çıkıyor."[113] Anksiyete ve depresif bozukluklar da bu popülasyonda yüksek oranlarda görülmekte; duygudurum düzenleme güçlükleri, içe yönelimli belirtiler ve zaman zaman dışa yönelimli davranışlarla birlikte seyrederek suç davranışlarının sürekliliğini artırabilmektedir.[114] Bu psikopatolojik yapı, bireylerin bilişsel kontrol, duygu düzenleme ve sosyal biliş alanlarında belirgin işlev kayıpları yaşamasına neden olmaktadır. Özellikle dürtüsellik, duygusal taşkınlık ve başkalarının duygularını anlama ve yorumlamada yaşanan güçlükler, suça yönelik davranışların önemli psikolojik belirleyicileri olarak öne çıkmaktadır.[115] Bu durum, bireyin sosyal etkileşimlerinde yanlış anlamalar, çatışmalar ve uyumsuz tepkiler geliştirmesine yol açabilmektedir.

Psikopatolojik profillerin gelişiminde çevresel etmenler de önemli bir rol oynamaktadır. Aile içi şiddet, ebeveyn madde kullanımı, ihmal ve istismar öyküsü, düşük sosyoekonomik düzey ve ruh sağlığı hizmetlerine sınırlı erişim, bu riskleri artıran başlıca çevresel faktörler arasında yer almaktadır.[116] Bu etmenler, bireysel yatkınlıklarla etkileşime girerek psikopatolojik yapıların daha erken yaşta ortaya çıkmasına ve daha ağır seyretmesine neden olabilmektedir. Söz konusu karmaşık psikopatolojik yapı, suça karışan ergenlerde tek boyutlu müdahale yaklaşımlarının yetersiz kalmasına yol açmaktadır. Bu nedenle aile, okul ve akran sistemlerini birlikte ele alan çok sistemli ve bütüncül müdahale modellerinin önemi artmaktadır.[117] Bununla birlikte, çocuk adalet sistemlerinde bireyselleştirilmiş ve süreklilik içeren ruh sağlığı hizmetlerinin sınırlı olması, rehabilitasyon süreçlerinin etkinliğini azaltan önemli bir yapısal sorun olarak öne çıkmaktadır.[118]

2.1.2 Ailevi Risk Faktörleri

Suç davranışları ve bu davranışlara eşlik eden faaliyetler, çoğu zaman tekil ve yalıtılmış süreçlerin ürünü olarak ortaya çıkmamaktadır. Birey, doğumundan itibaren aile, okul, akran grupları ve daha geniş toplumsal çevreler gibi çok katmanlı sosyal sistemler

[113] Prof, Dr, Muhammed Tayyib Kadak'ın 8 Ocak 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.
[114] Teplin, L, A, Abram, K, M, Mcclelland, G, M, & Butt, S, 2007, Psychiatric Disorders Of Youth In Detention, In The Mental Health Needs Of Young Offenders Pp, 3–48, Cambridge University Press.
[115] Çikrikçili, U, Yıldırım, E, Büker, S & Saydam, B, 2025, Decision Making, Emotion Recognition And Childhood Traumatic Experiences In Murder Convicts Imprisoned With Aggravated Life Sentence, Nöropsikiyatri Arşivi, 621, 45–56.
[116] Barylnik, J, 2003, Psychopathology, Psychosocial Characteristics, And Family Environment In Juvenile Delinquents, German Journal Of Psychiatry, 62, 45–58.
[117] Ali, Y, Benjamin, A, C, & Fondacaro, M, R, 2021, Treatment Of Juvenile Offenders Toward Multisystemic Risk And Resource Management, In Handbook Of Issues In Criminal Justice Reform In The United States Pp, 233–252, Springer.
[118] Willingham, M, L, 2024, Successful Outcomes In Juvenile Justice Overcoming Community Based And Correctional Challenges, Juvenile And Family Court Journal, 752, 25–41.

içinde varlık göstermekte; bu sistemlerle kurduğu etkileşimler, onun davranış biçimlerini ve normlara ilişkin tutumlarını şekillendirmektedir. Bu nedenle suça yönelme olgusu, bireysel özelliklerle açıklanamayacak ölçüde karmaşık olup, bireyin içinde bulunduğu sosyal bağlamların bütüncül olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu çerçevede sosyal-ekolojik yaklaşım, bireysel davranış ile çevresel etkenler arasındaki karşılıklı etkileşimleri anlamada işlevsel ve kuramsal zemin sunmaktadır. Sosyal-ekolojik çerçeve ilk olarak Kurt Lewin'in, insan davranışını bireyin sosyal çevreleriyle etkileşimlerinin bir fonksiyonu olarak tanımlayan klasik varsayımına dayanmaktadır.[119] Bronfenbrenner'in öncü ekolojik çerçevesi de bireysel davranışı şekillendiren, birbiriyle ilişkili sistemsel etkileri vurgulamaktadır.[120] Yaklaşımın kuramsal temelleri, insan davranışını birey ile çevresi arasındaki etkileşimin bir fonksiyonu olarak ele alan klasik görüşe dayanmaktadır. Bu doğrultuda geliştirilen ekolojik modeller, bireyin davranışlarını belirleyen faktörlerin yakın çevreyle sınırlı olmadığını; aile, okul ve akran ilişkilerinden başlayarak daha geniş sosyal, kültürel ve ekonomik yapılara kadar uzanan çok düzeyli sistemlerin etkisi altında şekillendiğini ortaya koymaktadır. Söz konusu sistemler arasındaki karşılıklı etkileşimler, bireyin gelişim sürecinde dinamik ve süreklilik arz eden etkiler meydana getirmektedir.

Çocuk ve ergenlerde suç davranışlarının ortaya çıkışına ilişkin araştırmalar, bu sürecin çok sayıda risk faktörünün bir araya gelmesiyle şekillendiğini göstermektedir. Bu risk faktörleri; bireysel özellikler, ebeveyn tutumları, aile içi ilişkiler, akran etkisi, okul ortamı, sosyoekonomik koşullar ile psikolojik ve zihinsel gelişim gibi çeşitli boyutlarda ele alınabilmektedir. Her bir faktörün etkisi bireysel farklılıklara bağlı olarak değişiklik göstermekle birlikte, özellikle erken çocukluk döneminde gözlenen norm dışı davranış örüntülerinin ilerleyen dönemlerde kalıcı suç eğilimlerine dönüşme ihtimali daha yüksek görülmektedir. Bu bağlamda gelişimsel süreklilik, suç davranışlarının anlaşılmasında temel bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 1'de özetlendiği üzere, erken çocukluk döneminde kurallara karşı gelme ve antisosyal eğilimler şeklinde ortaya çıkan davranışlar, orta çocukluk döneminde daha belirgin saldırganlık biçimlerine ve küçük çaplı gelir amaçlı suçlara evrilebilmekte; ergenlik

[119] Lewin, K, 1936, A Dynamic Theory Of Personality Selected Papers, The Journal Of Nervous And Mental Disease, 845, s. 612-613.
[120] Bronfenbrenner, U, 1979, Contexts Of Child Rearing Problems And Prospects, American Psychologist, 3410, s. 844–850.

döneminde ise daha örgütlü ve süreklilik arz eden suç davranışlarına dönüşebilmektedir.[121] Bu gelişimsel seyir, erken dönemde ortaya çıkan risk göstergelerinin zamanında tespit edilmesi ve uygun müdahale mekanizmalarının geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Tablo 1. Gelişim Evreleri ve Suç Davranışının Gelişimi [122]

Gelişim Evresi	Suç Davranışlarının Gelişimi
Erken çocukluk	İlk toplumsal normlara uymayan/antisosyal davranışlar, kurallara karşı gelme
Orta çocukluk	Gelir amaçlı küçük suçlar, saldırganlık
Ergenlik	Daha organize suçlar, antisosyal davranışlar

Sosyal-ekolojik yaklaşımın temel vurgularından biri de bireyin gelişiminin büyük ölçüde aile ortamında ve ilişkilerinde gerçekleştiğidir. Aile, çocuğun ilk sosyalizasyon ortamı olması nedeniyle, normların öğrenilmesi, davranış kalıplarının şekillenmesi ve özdenetim becerilerinin gelişimi açısından belirleyici bir işleve sahiptir. Bu bağlamda çocuk ve ergenlerin suça karışmalarında etkili olan ailevi faktörler, literatürde geniş bir inceleme alanı bulmuştur. Çocuk ve ergenlerin suça karışmalarında etkili olan başlıca ailevi faktörler aşağıda detaylandırılmıştır.

Aile Yapısı ve İstikrarında Sorunların Olması: Aile yapısı ve aile içi süreçler, çocuk ve ergen davranışlarının şekillenmesinde belirleyici rol oynayan temel sosyalizasyon alanlarından biri olup, genç suçluluğunun açıklanmasında uzun süredir merkezi bir konumda değerlendirilmektedir. Ailenin yapısal özellikleri kadar, bu yapının sürekliliği ve istikrarı da çocuğun gelişimsel sonuçları üzerinde doğrudan etkili olmaktadır.[123] Aile bütünlüğünün bozulması, bakım veren kişinin sık değişmesi, ebeveynler arası ayrılık, yeniden evlenme süreçleri ve aile içi rollerin belirsizleşmesi gibi durumlar, çocuğun gelişimsel güvenliğini zedeleyerek davranışsal riskleri artırabilmektedir.

Aile yapısı ile suç davranışı arasındaki ilişkiyi açıklayan en etkili kuramsal yaklaşımlardan biri, Gottfredson ve Hirschi tarafından geliştirilen ve Genel Suç Teorisi olarak da bilinen özdenetim teorisidir.[124] Söz konusu teoriye göre, aile yapısı, özellikle çocuğun birlikte yaşadığı biyolojik ebeveynlerin sayısı, çocukların özdenetim düzeylerinin gelişiminde ve dolayısıyla suç davranışlarına yönelme riskinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu çerçevede, ebeveynlerin çocuğu izleme, davranışlarını yönlendirme ve tutarlı disiplin uygulama kapasitesinin, özdenetim becerilerinin gelişiminde kritik olduğu kabul edilmektedir.

[121] Gupta, M, K, Mohapatra, S, & Mahanta, P, K, 2022, Juvenile's Delinquent Behavior, Risk Factors, And Quantitative Assessment Approach A Systematic Review, Indian Journal Of Community Medicine, 474, s. 483-490.
[122] Gupta, M, K, Mohapatra, S, & Mahanta, P, K, 2022, a.g.e.
[123] Jacobsen, S, K, & Zaatut, A, 2022, Quantity Or Quality? Assessing The Role Of Household Structure And Parent-Child Relationship İn Juvenile Delinquency, Deviant Behavior, 431, s. 30-43.
[124] Gottfredson, M, R, & Hirschi, T, 2022, A General Theory Of Crime, s. 1-316, Stanford University Press.

İki ebeveynin aktif ve işlevsel biçimde yer aldığı aile ortamlarında, çocuğun davranışlarının daha yakından izlenmesi, sınırların daha net çizilmesi ve geri bildirim süreçlerinin daha tutarlı işletilmesi mümkün olabilmektedir. Bu durum, çocuğun dürtü kontrolü, sabır geliştirme ve uzun vadeli sonuçları değerlendirme becerilerinin güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Buna karşılık, tek ebeveynli aile yapılarında ya da ebeveynlerden birinin işlevselliğinin sınırlı olduğu durumlarda, denetim ve gözetim kapasitesinde azalma görülebilmektedir. Ebeveynin zaman, ekonomik kaynak ve psikososyal destek açısından yaşadığı sınırlılıklar, çocuğun günlük yaşamının izlenmesini güçleştirmekte; bu durum çocuğun riskli akran ilişkilerine ve denetimsiz ortamlara yönelme olasılığını artırmaktadır. Nitekim konuyla ilgili Komisyona bilgi veren Prof. Dr. M. Burak GÖNÜLTAŞ da bu durumu şu şekilde belirtmiş ve ebeveyn gözetiminin önemine vurgu yapmıştır: *"Ebeveyn gözetimi düştükçe okula bağlılık da düşüyor, sapkın arkadaşlara sahip olma ihtimali ve suça karışma düzeyi anlamlı olarak artıyor."* [125]Ancak burada belirleyici olan sadece aile yapısının türü değil, aynı zamanda ebeveynlik işlevlerinin ne ölçüde sürdürülebildiğidir. Nitekim istikrarlı, destekleyici ve tutarlı ebeveynlik uygulamalarının var olduğu tek ebeveynli ailelerde riskin azalabildiği; buna karşılık çatışmalı ve düzensiz iki ebeveynli ailelerde benzer risklerin ortaya çıkabildiği görülmektedir.[126]

Üvey ebeveynin yer aldığı aile yapılarında ise bağlanma, güven ve otorite ilişkilerinin yeniden kurulması gerekliliği, çocuk açısından ek uyum süreçlerini beraberinde getirmektedir. Bu süreçte yaşanan rol belirsizlikleri, iletişim sorunları ve duygusal mesafe, ebeveyn denetiminin etkinliğini sınırlayabilmekte; çocuğun aileye aidiyet duygusunu zayıflatabilmektedir. Bu tür durumlar, çocuğun dış çevreye yönelmesini hızlandırarak riskli sosyal çevrelerle temasını artırabilmektedir.

Aile yapısının yanı sıra, aile içi istikrarın sürekliliği de önemli bir belirleyicidir. Sık yer değiştirme, bakım veren değişiklikleri, aile içi çatışmalar ve düzensiz yaşam koşulları, çocuğun öngörülebilir ve güvenli bir çevrede gelişmesini engellemekte; bu durum kronik stres düzeyini artırarak davranışsal uyum sorunlarına zemin hazırlamaktadır. İstikrarsız aile ortamlarında büyüyen çocuklar, sosyal kuralları içselleştirmekte ve tutarlı davranış kalıpları geliştirmekte güçlük yaşayabilmektedir.

Sonuç olarak, aile yapısı ve bu yapının sürekliliği, çocuğun özdenetim gelişimi, sosyal uyum becerileri ve davranışsal yönelimi üzerinde belirleyici etkiler oluşturmaktadır. Ancak bu ilişkinin tek boyutlu olmadığı; aile yapısının, ebeveynlik kalitesi, duygusal bağlanma, denetim

[125] Prof, Dr, M, Burak Gönültaş'ın 15 Ocak 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.
[126] Gottfredson, M, R, & Hirschi, T, 2022, s. 1-316.

kapasitesi ve sosyoekonomik koşullarla birlikte değerlendirilmesi gerektiği açıktır. Bu nedenle, suça sürüklenme riskinin değerlendirilmesinde aile yapısının yanı sıra aile içi işlevselliğin ve istikrarın bütüncül biçimde ele alınması; müdahale programlarının da bu çok boyutlu yapıyı dikkate alacak şekilde tasarlanması önem taşımaktadır.

İşlevsiz Aile Dinamikleri: İşlevsiz aile dinamikleri, aile üyeleri arasındaki etkileşimlerin sağlıklı, tutarlı ve destekleyici bir yapıdan uzaklaşarak çatışma, belirsizlik ve kopukluk temelinde şekillenmesi durumunu ifade etmektedir. Aile dinamikleri; iletişim biçimleri, duygusal paylaşım düzeyi, rol ve sorumlulukların dağılımı, sınırların belirlenme biçimi ve otorite yapısının niteliği gibi unsurların bütününden oluşmaktadır. Bu unsurların her biri, çocuğun sosyalizasyon sürecinde ve davranış kalıplarının oluşumunda belirleyici bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla aile içi işleyişin niteliği, çocuğun duygusal gelişimi yanı sıra, aynı zamanda toplumsal normlara uyum kapasitesini ve davranışlarını düzenleme becerisini de doğrudan etkilemektedir.

Aile içi iletişimin yetersiz olduğu, duygusal paylaşımların sınırlı kaldığı ve karşılıklı anlayışın gelişmediği ortamlarda, çocukların kendilerini ifade etme ve sorunlarını uygun yollarla çözme becerilerinin zayıfladığı görülmektedir. İletişim eksikliği çoğu zaman yanlış anlamaları, güvensizlik duygusunu ve aile üyeleri arasında mesafeyi artırmakta; bu durum ise çocuğun hem aileye hem de genel olarak sosyal ilişkilere yönelik tutumlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle ebeveynler arası çatışmanın süreklilik kazanması ve çözülmeden devam etmesi, çocuklar üzerinde kronik stres yaratarak davranışsal ve duygusal sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.

Aile içi rollerin belirsizliği ve ebeveynlik işlevlerinin tutarsız biçimde yerine getirilmesi de işlevsiz aile dinamiklerinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Ebeveynlerin disiplin anlayışında tutarsızlık göstermesi, zaman zaman aşırı katı, zaman zaman ise aşırı hoşgörülü tutumlar sergilemesi, çocukların sınırları ve beklentileri içselleştirmesini güçleştirmektedir. Benzer şekilde, cezalandırıcı ya da ihmalkâr ebeveynlik yaklaşımları, çocukların özdenetim, sorumluluk alma ve kurallara uyum becerilerinin gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bu tür ortamlarda yetişen çocuklar, davranışlarının sonuçlarını öngörme ve kendi davranışlarını düzenleme konusunda güçlük yaşayabilmektedirler.

İşlevsiz aile yapılarında duygusal bağların zayıf olması ve güvenli bağlanma ilişkilerinin yeterince gelişmemesi, çocukların aile dışı sosyal çevrelere yönelimini artırmaktadır. Aile içinde kabul, destek ve aidiyet duygusunu yeterince bulamayan çocuklar,

bu ihtiyaçlarını akran grupları aracılığıyla karşılamaya çalışabilmektedirler.[127] Ancak bu yönelim, özellikle riskli akran çevreleriyle temas edilmesi durumunda, çocukların norm dışı davranışlara ve suç faaliyetlerine daha açık hale gelmesine neden olabilmektedir. Bu bağlamda aile içi ilişkilerin niteliği, çocuğun akran etkilerine karşı direnç geliştirme kapasitesi üzerinde de belirleyici olmaktadır.

Aile işlevselliğini zayıflatan unsurlar arasında baba yoksunluğu, ebeveynler arası yoğun ve süreklilik arz eden çatışmalar, ihmal, aile içi şiddet, ebeveynlerin madde kullanımı, yetersiz denetim ve aile üyeleri arasında suç geçmişinin bulunması önemli risk faktörleri olarak öne çıkmaktadır.[128,129] Bu faktörler, çocuğun gelişim ortamını olumsuz yönde etkileyerek hem duygusal hem de davranışsal uyum sorunlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Özellikle aile içinde şiddetin normalleştiği veya çatışmaların yapıcı biçimde çözülemediği durumlarda, çocukların saldırgan davranışları öğrenme ve model alma yoluyla içselleştirme ihtimali artmaktadır.

Sosyoekonomik koşullar da aile dinamiklerinin işleyişi üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Düşük gelir düzeyi, ebeveynlerin eğitim seviyesinin sınırlı olması ve ekonomik baskılar, aile içi stres düzeyini artırmakta; bu durum ebeveyn-çocuk ilişkilerinin niteliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.[130] Kalabalık hane yapısı, sınırlı kaynakların paylaşımını zorlaştırarak ebeveynlerin çocuklarına ayırabileceği zaman ve ilgiyi azaltabilmektedir. Bu koşullar altında, ebeveynlik uygulamalarının zayıflaması ve denetim mekanizmalarının yetersiz kalması, çocukların alternatif gelir arayışlarına yönelmesine ve suça karışma riskinin artmasına yol açabilmektedir. Ek olarak, aile içinde değer temelli eğitimin, tutarlı denetimin ve duygusal-sosyal desteğin yetersiz olması, çocukların toplumsal normları içselleştirme süreçlerini zayıflatmaktadır. Özellikle ergenlik döneminde, kimlik gelişiminin kritik bir aşamasında bulunan bireyler için aileden alınan rehberlik ve destek, riskli davranışlardan kaçınmada önemli bir koruyucu işlev görmektedir. Bu desteğin eksikliği, ergenlerin dış çevre etkilerine daha açık hale gelmesine neden olmaktadır. Dahası, işlevsiz aile dinamiklerinin etkileri, cinsiyet temelinde farklılaşabilmekte; özellikle erkek ergenlerin aile içi çatışma, yetersiz denetim ve zayıf sosyal destek koşullarında suça karışma riskinin daha belirgin

[127] Sun, W, Wang, M, Zheng, F, & Wang, Y, 2025, From Nurture To Deviance A Study On Parenting Style And Juvenile Delinquency, Deviant Behavior, 465, s. 639-655.
[128] Arslan, İ, Y, T, Arslan, M, N, & Korkut, M, 2025, From Risk To Resilience Understanding And Mitigating Juvenile Delinquency, Journal Of Forensic And Legal Medicine, 102940, s.1-7.
[129] Wei, H, P, & Yang, F, R, 2011, Social-Psychological Factors Contributing To Male Juvenile Delinquency, Zhongguo Dang Dai Er Ke Za Zhi= Chinese Journal Of Contemporary Pediatrics, 1311, 904-907.
[130] Gupta, M, K, Mohapatra, S,, & Mahanta, P, K, 2022, s. 483-490.

olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, cinsiyet rolleri, sosyal beklentiler ve akran grubu etkileriyle birlikte değerlendirildiğinde daha kapsamlı bir açıklama kazanmaktadır.

Bireyin aileye ve diğer yakın sosyal çevrelere yönelik bağlarının zayıflaması, sosyal kontrol mekanizmalarının etkinliğini azaltmaktadır. Aile ile kurulan bağların güçsüz olduğu durumlarda, bireyin davranışlarını düzenleyen içsel ve dışsal denetim unsurları zayıflamakta; bu da suç davranışlarının ortaya çıkma olasılığını artırmaktadır. Özellikle aile içi çatışmalar ve yetersiz sosyal destek sistemi, erkek ergenlerin suça karışmasında belirleyici bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Sosyal kontrol kuramının öngördüğü üzere, bireyin aile gibi yakın çevresine yönelik sosyal bağlarının zayıf olması veya kopması, suç davranışlarının ortaya çıkma olasılığını artırmaktadır.[131] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Mahinur ÖZDEMİR GÖKTAŞ da ile içi dinamiklerin önemine vurgu yapmış ve ailenin çocuğu dış dinamiklerin tesirinden koruyucu rolünü öne çıkartmıştır: *"...karşılaştığımız vakalar suça sürüklenmenin çoğu kez anlık bir kararla değil, birikerek büyüyen bir risk zinciriyle oluştuğunu bizlere gösteriyor. ... İkinci halkada sağlıksız aile içi dinamikleri görüyoruz. İhmal, şiddet, bağımlılık, parçalanmış aile dinamikleri veya bakım yükünün artması çocuğu dış dünyadaki tehlikelere karşı korumasız bırakabiliyor..."*[132] Bu çerçevede, işlevsiz aile dinamikleri bireysel sorunların bir yansıması olması yanında, suç davranışlarını besleyen yapısal ve ilişkisel bir zemin olarak değerlendirilmelidir. Sonuç itibarıyla, açık iletişim kanallarının bulunduğu, rollerin net biçimde tanımlandığı, duygusal bağların güçlü olduğu ve çatışmaların yapıcı yöntemlerle çözüldüğü aile ortamları, çocukların sağlıklı gelişimini desteklemekte ve suç davranışlarına karşı koruyucu bir işlev görmektedir. Buna karşılık, işlevsiz aile ilişkileri, çocukların ev dışında kabul ve aidiyet arayışına yönelmesine neden olarak suç davranışları açısından önemli bir risk alanı oluşturmaktadır.

Düşük Ebeveyn Denetimi: Düşük ebeveyn denetimi, çocuk ve ergenlerin davranışlarının izlenmesi, yönlendirilmesi ve sınırlandırılması süreçlerinde ebeveynlerin yetersiz kalması durumunu ifade eden çok boyutlu bir kavramdır. Literatürde ebeveyn denetimi; çocuğa gösterilen ilgi ve bakım, çocuğun günlük yaşamına ilişkin bilgi sahibi olma, arkadaş çevresini tanıma, boş zaman etkinliklerini izleme ve gerektiğinde müdahale etme gibi davranışların bütüncül bir bileşimi olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede denetim, kural koyma veya yaptırım uygulama ile sınırlı olmayıp, ebeveynlerin çocuklarının yaşam dünyasına aktif katılımını ve rehberlik rolünü de içermektedir.

---

[131] Hirschi, T, & Stark, R, 1969, Hellfire And Delinquency, Social Problems, 172, s. 202-213.
[132] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Mahinur Özdemir Göktaş'ın 22 Ocak 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.

Ebeveyn denetimi kavramı, çoğu zaman izleme (monitoring) ile birlikte ele alınmakta; ancak bu iki kavram arasında önemli bir ayrım bulunmaktadır. Denetim, ebeveynlerin çocuklarının davranışlarını öğrenmek amacıyla gösterdikleri çabayı ve kontrol mekanizmalarını ifade ederken; izleme, büyük ölçüde çocukların ve özellikle ergenlerin kendi yaşamlarına ilişkin bilgileri ebeveynleriyle gönüllü olarak paylaşmalarına dayanmaktadır. Bu yönüyle izleme, ebeveyn-çocuk ilişkilerindeki iletişim kalitesi, güven düzeyi ve açıklık ile doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla etkili bir ebeveyn denetimi, ebeveynin çabası dışında, çocuğun iş birliği ve iletişime açıklığı ile de mümkün olabilmektedir.

Araştırmalar, yetersiz ebeveyn denetiminin çocuk ve ergenlerde antisosyal davranışların ortaya çıkması ve suça sürüklenme riskinin artması ile güçlü bir ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir. Denetim eksikliği, çocukların riskli akran gruplarıyla etkileşime girme, denetimsiz ortamlarda bulunma ve norm dışı davranışlara maruz kalma olasılığını artırmaktadır. Bu durum, özellikle ergenlik döneminde bireyin kimlik gelişimi sürecinde dış etkilere daha açık hale gelmesiyle birlikte daha belirgin olmaktadır. Bazı çalışmalar, yetersiz ebeveyn denetiminin gençler arasında mülkiyet suçları ve benzeri davranışlarla ilişkili olduğunu ortaya koymakta ve ebeveynlerin çocuklarının yaşamına aktif olarak katılımının koruyucu bir işlev gördüğünü vurgulamaktadır.[133] Komisyona bilgi veren Prof. Dr. M. Burak GÖNÜLTAŞ da düşük ebeveyn gözetimi ile çocuğun suça karışma düzeyi arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir: *"Ebeveyn gözetimi düştükçe okula bağlılık da düşüyor çocuklarda. ... Ebeveyn gözetimi düştükçe yine okuldaki ve mahalledeki sosyal düzensizlik algısı artıyor. Yine, sapkın arkadaşlara sahip olma ihtimali artıyor ve yine suça karışma düzeyi anlamlı olarak artıyor."* [134] Bununla birlikte, ebeveyn denetiminin niteliği kadar, bu denetimin nasıl uygulandığı da önem taşımaktadır. Aşırı katı, baskıcı veya cezalandırıcı denetim biçimlerinin, çocukların ebeveynlerinden uzaklaşmasına ve bilgi paylaşımından kaçınmasına yol açabileceği; buna karşılık destekleyici, tutarlı ve açıklığa dayalı denetim yaklaşımlarının çocukların ebeveynleriyle daha sağlıklı iletişim kurmasını teşvik ettiği değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, ebeveynler ile çocuklar arasındaki iletişim kalitesi, denetimin etkinliğini doğrudan belirleyen temel unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Destekleyici ve güven temelli bir aile ortamında, çocukların ebeveynlerine karşı daha açık ve dürüst oldukları; günlük yaşantılarına ilişkin bilgileri gönüllü olarak paylaştıkları

[133] Theofild, L, A, Baciu, E, L, & Iovu, M, B, 2026, Those You Spend Your Time With… How Peers, Leisure Time, And Parental Supervision Influence Young People's Engagement İn Delinquent Behavior, Findings From The Republic Of Moldova, European Journal On Criminal Policy And Research, s. 1-23.

[134] Prof, Dr, M, Burak Gönültaş'ın 15 Ocak 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.

bilinmektedir. Bu durum, ebeveynlerin çocuklarının karşı karşıya kalabileceği riskleri daha erken fark etmelerine ve gerekli önleyici müdahaleleri zamanında gerçekleştirmelerine olanak tanımaktadır. Nitekim, destekleyici ve tutarlı bir aile ortamı, denetimin uygulanmasını kolaylaştırmakta ve çocukların suç davranışı sergileme olasılığını azaltmaktadır.[135] Buna karşılık, iletişim kanallarının zayıf olduğu, çatışma düzeyinin yüksek olduğu aile ortamlarında, çocukların ebeveynlerinden bilgi saklama eğiliminin arttığı ve denetimin işlevselliğinin azaldığı görülmektedir.

Literatür, ebeveyn desteği ile denetimin birlikte ele alındığında daha etkili sonuçlar doğurduğunu ortaya koymaktadır. Bu kapsamda "destek", ebeveynlerin çocuklarına yönelik sergiledikleri duygusal yakınlık, kabul, övgü, teşvik ve fiziksel ilgi gibi davranışları ifade etmektedir.[136] Yüksek düzeyde ebeveyn desteği ile dengeli ve tutarlı denetim uygulamalarının bir arada bulunduğu aile ortamlarında, çocukların alkol ve madde kullanımı, saldırganlık ve diğer antisosyal davranışlara yönelme olasılıklarının daha düşük olduğu tespit edilmiştir.[137] Bu durum, çocukların kendilerini değerli ve güvende hissetmelerinin, davranışlarını düzenleme ve riskli durumlardan kaçınma kapasitelerini artırdığı şeklinde değerlendirilmektedir. Özetle, ebeveyn denetimi kontrol ve gözetim işleviyle sınırlı olmayan; iletişim, güven, destek ve rehberlik boyutlarını içeren çok yönlü bir süreçtir. Etkili bir denetim mekanizmasının oluşturulabilmesi, ebeveynler ile çocuklar arasında açık iletişimin tesis edilmesine, karşılıklı güven ilişkisinin güçlendirilmesine ve olumlu bir aile ikliminin sürdürülmesine bağlıdır. Bu unsurların bir arada bulunmadığı durumlarda, denetim işlevinin zayıfladığı ve çocukların suç davranışlarına yönelme riskinin arttığı değerlendirilmektedir. Bu nedenle, aile temelli önleyici yaklaşımlarda ebeveyn denetiminin niteliğinin artırılmasına yönelik müdahalelerin geliştirilmesi, çocuk ve ergenlerin sağlıklı sosyal gelişimlerinin desteklenmesi açısından önem taşımaktadır.

Sağlıksız Ebeveyn-Çocuk Bağlanması: Sağlıksız ebeveyn-çocuk bağlanması, çocuğun birincil bakım verenleriyle kurduğu duygusal ilişkinin güven, süreklilik ve duyarlılık temelinde yeterince gelişememesi durumunu ifade etmektedir. Bu bağlamda bağlanma ilişkisi, erken çocukluk dönemine özgü bir süreç olmayıp, bireyin gelişimsel seyri boyunca sosyal ilişkilerini, duygusal tepkilerini ve davranış düzenleme kapasitesini etkileyen temel bir

[135] Amezcua, L, C, García, F, J, González-Forteza, C, Vélez, N, A, M, & Icaza, M, E, M, M, 2016, Relationship Between Parent Supervision And Anti-Social Behavior İn Juvenile Offenders From The State Of Morelos, Salud Mental, 391, s. 11-17.
[136] Amezcua, L. vd, a.g.e.
[137] Barnes, G, M, & Farrell, M, P, 1992, Parental Support And Control As Predictors Of Adolescent Drinking, Delinquency, And Related Problem Behaviors, Journal Of Marriage And The Family, s. 763-776.

psikososyal yapı olarak değerlendirilmelidir. Özellikle çocukluk ve ergenlik dönemlerinde ebeveynlerle kurulan ilişkinin niteliği, bireyin sosyal normlara uyum düzeyi ve suç davranışlarına yönelme eğilimi üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır.

Ebeveynler ile çocukları arasındaki bağın niteliği, çocuğun duygusal güvenlik algısının oluşumunda merkezi bir işleve sahiptir. Güvenli bağlanma örüntülerinin geliştiği durumlarda, çocukların çevrelerini keşfetme, sosyal ilişkiler kurma ve karşılaştıkları sorunlarla başa çıkma becerilerinin daha sağlıklı bir biçimde geliştiği gözlemlenmektedir. Buna karşılık, ebeveynlerin çocuğun duygusal ve gelişimsel ihtiyaçlarına tutarlı ve duyarlı biçimde yanıt verememesi; ilgisiz, aşırı denetleyici, cezalandırıcı ya da tutarsız ebeveynlik tutumlarının sergilenmesi, bağlanma sürecinin zedelenmesine yol açmaktadır. Bu tür ebeveynlik uygulamaları, çocuğun bakım verenlerine yönelik güven duygusunu zayıflatmakta ve ilişkisel belirsizliklerin artmasına neden olmaktadır.

Sağlıksız bağlanma örüntülerine sahip çocuklarda duygusal düzenleme kapasitesinin sınırlı olduğu; empati kurma, başkalarının perspektifini anlama ve sosyal ipuçlarını doğru değerlendirme becerilerinin yeterince gelişmediği görülmektedir. Bu durum, bireyin hem akran ilişkilerinde hem de otorite figürleriyle kurduğu ilişkilerde uyum sorunları yaşamasına zemin hazırlamaktadır. Duygusal düzenleme güçlükleri, sıklıkla öfke kontrolünde zorluk, dürtüsellik, içe kapanma ya da karşıt gelme davranışları gibi farklı biçimlerde dışa vurulabilmektedir. Bu davranış örüntüleri ise zaman içerisinde riskli davranışların ve norm ihlallerinin artmasına neden olabilmektedir.

Bağlanma ilişkisinin zayıf olduğu durumlarda, çocukların toplumsal kuralları içselleştirme süreçlerinin de olumsuz etkilendiği değerlendirilmektedir. Ebeveynle kurulan güvene dayalı ilişkinin sınırlı olması, çocuğun otoriteyi meşru ve rehberlik edici bir unsur olarak algılamasını güçleştirmekte; buna bağlı olarak kurallara uyum davranışları daha yüzeysel ve dışsal denetime bağlı hale gelmektedir. Bu durum, özellikle ergenlik döneminde bireyin aile dışı çevrelerden gelen etkiler karşısında daha kırılgan hale gelmesine ve suça yönelme riskinin artmasına yol açabilmektedir. Öte yandan, güçlü ebeveyn-çocuk bağlanması, yapıcı davranışları teşvik ederek ve ergenlerin suç faaliyetlerine katılma olasılığını azaltarak suçluğa karşı koruyucu bir faktör olarak hizmet etmektedir.[138] Güvenli bağlanma ilişkisi, çocuğun öz değerinin gelişimini desteklemekte, sosyal aidiyet duygusunu güçlendirmekte ve bireyin davranışlarını içsel denetim mekanizmalarıyla düzenleyebilmesine katkı

[138] Sogar, C, 2017, The İnfluence Of Family Process And Structure On Delinquency İn Adolescence—An Examination Of Theory And Research, Journal Of Human Behavior İn The Social Environment, 273, s. 206-214.

sağlamaktadır. Bu tür bir ilişki ortamında yetişen çocukların, problem çözme becerilerinin daha gelişmiş olduğu, çatışma durumlarında daha yapıcı stratejiler kullandığı ve sosyal normlara uyum konusunda daha yüksek bir kapasite sergilediği bilinmektedir. Konuyla ilgili Prof. Dr. Muhammed Tayyib KADAK'ın Komisyona yaptığı sunumda da ebeveyn çocuk bağlanmasının önemine vurgu yapılmıştır: "*En güçlü risk etmenleri nelerdir diye baktığımızda; ahlaki gelişim düzeyi, psikiyatrik hastalık olması, madde kullanımı... zayıf ebeveyn gözetimi, zayıf ebeveyn-çocuk bağlanması, istismar veya ihmal öyküsü... gibi farklı risk faktörleri var.*"[139] Sonuç olarak, ebeveyn-çocuk bağlanmasının niteliği, çocuk ve ergenlerin davranışsal gelişiminde ve suç davranışlarına yöneliminde belirleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bağlanma sürecinin sağlıklı bir biçimde desteklenmesi; ebeveynlerin çocuklarının duygusal ihtiyaçlarına duyarlı, tutarlı ve destekleyici yaklaşımlar geliştirmesi, suçun önlenmesine yönelik politika ve uygulamalarda temel müdahale alanlarından biri olarak değerlendirilmelidir.

Olumsuz Anne-Baba Tutumları: Olumsuz anne-baba tutumları, ebeveynlerin çocuk yetiştirme sürecinde sergiledikleri davranış örüntülerinin, çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarıyla uyumsuzluk göstermesi ve sağlıklı bir rehberlik işlevi sunamaması durumunu ifade etmektedir. Bu tutumlar; aşırı otoriter, ihmalkâr, tutarsız ya da aşırı hoşgörülü ebeveynlik biçimlerini kapsamakta olup, çocuğun psikososyal gelişimi üzerinde çok yönlü ve uzun vadeli etkiler doğurmaktadır. Ebeveynlik tarzının niteliği, çocuğun sınır algısının oluşumu, özdenetim becerilerinin gelişimi, otoriteyle kurduğu ilişkinin biçimi ve toplumsal normlara uyum kapasitesi açısından belirleyici bir rol oynamaktadır.[140]

Aşırı otoriter ebeveynlik tutumlarında, katı kuralların hâkim olduğu, itaat beklentisinin ön planda tutulduğu ve cezalandırıcı disiplin yöntemlerinin sıklıkla kullanıldığı bir aile ortamı söz konusudur. Bu tür yaklaşımlar, kısa vadede davranış üzerinde kontrol sağlıyor gibi görünse de uzun vadede çocuğun içsel denetim mekanizmalarının gelişimini sınırlayabilmektedir. Sürekli eleştiri, baskı ve cezalandırma ile karşılaşan çocuklarda değersizlik duygusu, kaygı düzeyinde artış ve bastırılmış öfke gibi duygusal tepkiler ortaya çıkabilmektedir. Bu durum, ergenlik döneminde otoriteye karşı tepki geliştirme, kuralları ihlal etme ve karşıt davranış örüntülerinin güçlenmesiyle sonuçlanabilmektedir.

İhmalkâr ebeveynlik tutumları ise çocuğun duygusal, sosyal ve gelişimsel ihtiyaçlarının yeterince karşılanmaması ile karakterizedir. Bu tür aile ortamlarında

---

[139] Prof, Dr, Muhammed Tayyib Kadak'ın 8 Ocak 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

[140] Koblinsky, S, A, Kuvalanka, K, A, & Randolph, S, M, 2006, Social Skills And Behavior Problems Of Urban, African American Preschoolers Role Of Parenting Practices, Family Conflict, And Maternal Depression, American Journal Of Orthopsychiatry, 764, s. 554-563.

ebeveynlerin çocukla kurduğu ilişkinin zayıf olduğu, ilgi ve denetimin sınırlı kaldığı görülmektedir. İhmal edilen çocuklar, aidiyet ve değer görme ihtiyaçlarını karşılayamadıkları için dış çevrelere yönelme eğilimi gösterebilmekte; bu durum onları riskli akran gruplarının etkisine daha açık hale getirmektedir. Aynı zamanda, ebeveyn rehberliğinin yetersizliği nedeniyle çocukların doğru-yanlış ayrımını içselleştirme süreçleri zayıflamakta ve davranışlarını düzenleme kapasiteleri sınırlı kalmaktadır.

Aşırı hoşgörülü ebeveynlik yaklaşımında ise çocuklara geniş bir serbestlik alanı tanınmakta, sınırlar yeterince belirgin biçimde ortaya konulmamakta ve disiplin uygulamaları çoğu zaman ihmal edilmektedir. Bu durum, çocuğun sorumluluk alma, kurallara uyma ve davranışlarının sonuçlarını değerlendirme becerilerinin gelişimini olumsuz etkilemektedir. Kuralsızlık ortamında yetişen çocuklar, toplumsal normları içselleştirmekte güçlük çekebilmekte ve dışsal sınırlamalarla karşılaştıklarında uyum sorunları yaşayabilmektedir.

Tutarsız ebeveynlik tutumları da çocuk gelişimi açısından önemli bir risk alanı oluşturmaktadır. Ebeveynlerin benzer davranışlara farklı zamanlarda farklı tepkiler vermesi, disiplin uygulamalarında sürekliliğin sağlanamaması ve ebeveynler arasında yaklaşım farklılıklarının bulunması, çocuğun davranışsal beklentileri anlamasını güçleştirmektedir. Bu tür belirsizlikler, çocukta hem güvensizlik duygusuna hem de sınırları test etmeye yönelik davranışların artmasına neden olabilmektedir.

Olumsuz anne-baba tutumlarının ortak özelliği, çocuğa güvenli, tutarlı ve destekleyici bir gelişim ortamı sunamamasıdır. Bu durum, çocuğun otoriteyle kurduğu ilişkinin niteliğini de doğrudan etkilemektedir. Sağlıklı ebeveynlik uygulamalarının bulunmadığı ortamlarda çocuklar, otoriteyi rehberlik eden bir yapıdan ziyade, ya kaçınılması gereken baskıcı bir unsur ya da göz ardı edilebilecek etkisiz bir yapı olarak algılayabilmektedir. Bu algı, kurallara uyum davranışını zayıflatmakta ve karşıt gelme, risk alma ve norm ihlali eğilimlerini artırmaktadır.

Araştırmalar, ebeveynlik tarzları ile çocuk ve ergenlerin suça yönelme eğilimleri arasındaki ilişkinin çok boyutlu olduğunu ortaya koymaktadır. Sevgi, ilgi ve duygusal sıcaklık içeren; aynı zamanda tutarlı sınırlar ve etkili denetim mekanizmalarıyla desteklenen ebeveynlik yaklaşımlarının, çocukların sağlıklı gelişimini desteklediği ve antisosyal davranışların ortaya çıkma olasılığını azalttığı değerlendirilmektedir.[141] Bu tür aile ortamlarında çocukların öz değer algılarının daha olumlu olduğu, empati kurma ve sosyal uyum becerilerinin daha gelişmiş olduğu gözlemlenmektedir. Buna karşılık, aşırı sert,

[141] Tapia, M, Alarid, L, F, & Clare, C, 2018, Parenting Styles And Juvenile Delinquency Exploring Gendered Relationships, Juvenile And Family Court Journal, 692, s. 21-36.

ihmalkâr veya aşırı serbestlik içeren ebeveynlik uygulamalarının benimsendiği ailelerde, çocukların davranışlarını düzenleme becerilerinin zayıfladığı ve problem davranışların daha sık ortaya çıktığı görülmektedir. Bu durum, özellikle ergenlik döneminde akran etkisinin artmasıyla birlikte, bireyin suç davranışlarına yönelme riskini daha da artırmaktadır. Ebeveyn rehberliğinin yetersiz olduğu koşullarda, ergenler davranışlarını yönlendirecek alternatif referans kaynakları aramakta ve bu süreçte norm dışı davranış kalıplarını benimseme olasılıkları yükselmektedir. Özetle, olumsuz anne-baba tutumları, çocukların toplumsal normlara uyumunu güçleştiren, duygusal ve davranışsal gelişimlerini olumsuz etkileyen ve suça yönelim sürecini besleyen temel ailevi etmenler arasında yer almaktadır. Bu nedenle, ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitim ve destek programlarının yaygınlaştırılması; ailelerin çocuk yetiştirme süreçlerinde daha bilinçli, tutarlı ve destekleyici yaklaşımlar benimsemelerinin teşvik edilmesi, suçun önlenmesine yönelik bütüncül politikaların önemli bir bileşeni olarak değerlendirilmelidir.

Sosyoekonomik Faktörler: Sosyoekonomik faktörler, çocuk ve ergenlerin gelişim süreçlerini, yaşam koşullarını ve geleceğe ilişkin fırsatlarını belirleyen temel yapısal unsurlar arasında yer almaktadır. Ailenin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal koşullar, maddi imkânlarla birlikte; ebeveynlik uygulamaları, aile içi ilişkilerin niteliğini ve çocukların maruz kaldığı çevresel etkileri de doğrudan şekillendirmektedir. Bu nedenle sosyoekonomik düzey, suç davranışlarının ortaya çıkışını açıklamada kritik bir bağlamsal değişken olarak değerlendirilmektedir.

Düşük gelir düzeyi, işsizlik, güvencesiz ve düzensiz çalışma koşulları ile yetersiz barınma imkânları, ailelerin çocuklarına yönelik koruyucu ve destekleyici işlevlerini yerine getirmelerini önemli ölçüde zorlaştırmaktadır. Ekonomik yoksunluk, ebeveynlerin günlük yaşamlarını sürdürme çabası içerisinde zaman ve enerji kaynaklarını sınırlandırmakta; bu durum çocuklarla kurulan ilişkinin niteliğini olumsuz etkileyebilmektedir. Aynı zamanda, ekonomik baskılar ebeveynler üzerinde kronik stres yaratmakta; bu stresin aile içi iletişime yansımasıyla birlikte çatışma düzeyi artmakta ve duygusal etkileşimler zayıflamaktadır. Bu tür koşullar altında, çocukların duygusal ihtiyaçlarının karşılanması ve sağlıklı bir gelişim ortamının sağlanması güçleşmektedir.

Sosyoekonomik dezavantajların bir diğer önemli boyutu, çocukların eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere erişim imkânlarının sınırlı olmasıdır. Nitelikli eğitim olanaklarından yoksunluk, çocukların akademik başarılarını ve geleceğe ilişkin beklentilerini olumsuz etkilemekte; okuldan kopma, devamsızlık ve düşük başarı gibi riskleri artırmaktadır. Benzer şekilde, sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan güçlükler ve sosyal destek mekanizmalarının

yetersizliği, çocukların hem fiziksel hem de psikolojik iyi oluşlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu durum, sosyal dışlanma ve fırsat eşitsizliğinin kuşaklar arası aktarımını güçlendiren bir süreç yaratmaktadır.

Ekonomik dezavantajların yoğun olduğu çevrelerde yaşayan çocuklar, çoğu zaman suç oranlarının daha yüksek olduğu, sosyal kontrol mekanizmalarının zayıfladığı ve kamusal kaynakların sınırlı kaldığı ortamlarda büyümektedir. Bu tür çevresel koşullar, çocukların riskli davranış örüntülerine maruz kalma olasılığını artırmakta ve norm dışı davranışların daha kolay öğrenilmesine zemin hazırlamaktadır. Özellikle akran gruplarının etkisinin belirgin olduğu ergenlik döneminde, sosyal kabul ve aidiyet arayışı içerisindeki bireyler, içinde bulundukları çevrenin normlarına daha açık hale gelmektedir. Sosyoekonomik dezavantaj, bu noktada çocukların olumsuz akran gruplarına yönelme ve bu grupların etkisi altında kalma olasılığını artıran bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Araştırmalar, düşük gelir düzeyine sahip ailelerden gelen çocukların, daha yüksek sosyoekonomik koşullara sahip akranlarına kıyasla suç davranışlarına yönelme ve özellikle şiddet içerikli suçlardan hüküm giyme olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir.[142],[143] Bu ilişkinin ekonomik yoksunlukla sınırlı olmadığı; aile içi işlevsellik, ebeveyn denetimi, eğitim düzeyi ve yaşanılan çevrenin niteliği gibi bir dizi ara değişken aracılığıyla şekillendiği de literatürde vurgulanmaktadır.[144] Dolayısıyla sosyoekonomik durum, hem doğrudan hem de dolaylı etkiler yoluyla çocukların davranışsal gelişimi üzerinde belirleyici olmaktadır.

Düşük ve orta sosyoekonomik düzeye mensup, toplumsal olarak dışlanmış veya dezavantajlı gruplara ait çocuklar, koruyucu faktörlerin sınırlı olması nedeniyle risklere karşı daha kırılgan bir yapı sergilemektedir. Bu çocuklar, çoğu zaman güvenli sosyal alanlara, nitelikli eğitim ortamlarına ve destekleyici yetişkin figürlerine erişimde güçlük yaşamakta; bu durum onların alternatif sosyal ağlara yönelmesine neden olmaktadır. Bu süreçte, özellikle denetimsiz ve riskli akran gruplarıyla kurulan ilişkiler, saldırgan davranışların ve norm ihlallerinin artmasına zemin hazırlayabilmektedir.

Sosyoekonomik dezavantajın etkileri maddi yoksunlukla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda bireyin benlik algısı, gelecek beklentileri ve toplumsal aidiyet duygusu üzerinde de belirleyici olmaktadır. Sürekli yoksunluk ve eşitsizlik deneyimi yaşayan çocuklarda,

[142] Savolainen, J, Paananen, R, Merikukka, M, Aaltonen, M, & Gissler, M, 2013, Material Deprivation Or Minimal Education? Social Class And Crime İn An Egalitarian Welfare State, Advances İn Life Course Research, 183, s. 175-184.
[143] Sariaslan vd, 2014
[144] Savolainen, J, Paananen, R, Merikukka, M, Aaltonen, M, & Gissler, M, 2013, s. 175-184.

toplumsal sisteme yönelik güvensizlik, umutsuzluk ve dışlanmışlık hissi gelişebilmektedir. Bu psikososyal durum, bireyin toplumsal kurallara bağlılığını zayıflatmakta ve alternatif, çoğu zaman norm dışı yollarla ihtiyaçlarını karşılama eğilimini güçlendirebilmektedir.

Özetlenecek olursa, sosyoekonomik faktörler, çocukların gelişim süreçlerini çok yönlü biçimde etkileyen ve suça sürüklenme riskini artıran yapısal bir zemin oluşturmaktadır. Ekonomik yoksunluk, sosyal dışlanma ve fırsat eşitsizliği gibi unsurların bir arada bulunması, bireysel risk faktörlerini pekiştirerek suç davranışlarının ortaya çıkma olasılığını artırmaktadır. Bu nedenle, suçun önlenmesine yönelik politikaların bireysel müdahalelerle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda sosyoekonomik eşitsizliklerin azaltılmasına, sosyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesine ve dezavantajlı gruplara yönelik kapsayıcı hizmetlerin yaygınlaştırılmasına odaklanması gerekmektedir.

Ebeveynin Madde Bağımlılığı: Ebeveynin madde bağımlılığı, aile işlevselliğini derinden zedeleyen ve çocuğun gelişimini bilişsel, duygusal, sosyal ve davranışsal boyutlarda etkileyen yapısal bir risk faktörüdür.[145] Madde kullanımına bağlı olarak ebeveynin bakım verme kapasitesinde belirgin azalma görülmekte; çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanmasında süreklilik ve yeterlilik sağlanamamaktadır. Bu durum fiziksel bakım eksikliği ile sınırlı kalmayıp, çocuğun duygusal gereksinimlerinin karşılanmasında da ciddi aksamalar yaratmaktadır. Ebeveynin duygusal erişilebilirliğinin azalması, tutarsız tepkiler vermesi ve zaman zaman ihmal edici ya da istismar edici davranışlar sergilemesi, çocukta güvensiz bağlanma örüntülerinin gelişmesine zemin hazırlamaktadır.

Madde bağımlılığı bulunan ebeveynlerde sıklıkla gözlenen dürtü kontrolü sorunları, öngörülemez davranışlar ve aile içi çatışmalar, çocuğun güvenli bir çevrede büyümesini engellemekte; ev ortamını riskli ve istikrarsız bir yapıya dönüştürmektedir. Bu tür ailelerde ebeveynlik rollerinin yerine getirilmesinde süreklilik sağlanamamakta, disiplin ve sınır koyma süreçleri ya aşırı sert ya da tamamen yetersiz biçimde ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak çocuk, kuralların belirsiz olduğu, davranışların tutarlı biçimde yönlendirilmediği bir ortamda gelişmekte; bu durum çocuğun özdenetim becerilerinin zayıflamasına ve sosyal normları içselleştirmekte güçlük yaşamasına neden olmaktadır.

Aile içi denetim mekanizmalarının zayıflığı, çocuğun riskli akran gruplarıyla temasını artırmakta ve dış çevredeki olumsuz etkilerden korunmasını güçleştirmektedir. Günlük yaşamın düzensizliği, ekonomik sorunlar, ebeveynin işlevselliğinde dalgalanmalar ve zaman zaman ortaya çıkan kriz durumları, çocukta kronik stres ve kaygı düzeyinin artmasına yol

[145] Arslan, İ, Y, T, Arslan, M, N, & Korkut, M, 2025, s.1-7.

açmaktadır. Bu koşullar altında büyüyen çocuklarda davranış sorunları, okul uyum güçlükleri, saldırganlık eğilimleri ve duygusal sorunlar daha sık gözlenmektedir. Öte yandan ebeveynin madde kullanımı, çocuk açısından güçlü bir model oluşturmakta; sosyal öğrenme süreçleri yoluyla madde kullanımına ilişkin tutum ve inançların şekillenmesine etki etmektedir. Çocuk, ebeveyn davranışını gözlemleyerek madde kullanımını bir baş etme yöntemi ya da olağan bir yaşam pratiği olarak algılayabilmekte, bu durum riskli davranışların erken yaşta benimsenmesine zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda, madde kullanımının aile içinde normalleşmesi, çocuğun ilerleyen dönemlerde benzer davranış örüntülerini geliştirme olasılığını artırmaktadır. Tüm bu unsurlar birlikte değerlendirildiğinde, ebeveynin madde bağımlılığı bireysel bir sorun olarak değil, çocuğun gelişimsel süreçlerini doğrudan etkileyen ve suça sürüklenme riskini artıran çok katmanlı bir yapısal risk alanı olarak ele alınmalıdır. Bu risk, süreklilik göstermesi ve birden fazla olumsuz gelişimsel çıktıyı tetiklemesi nedeniyle, erken müdahale ve bütüncül aile temelli destek mekanizmalarının önemini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Ebeveynin Suç Kaydı: Ebeveynin suç işleme geçmişi, çocuğun gelişimsel seyri üzerinde doğrudan ve dolaylı etkiler yaratan, suça karışma riskini artıran temel ailevi belirleyicilerden biridir. Suç geçmişine sahip ebeveynlerin çocuklarında, norm ihlali, saldırganlık ve antisosyal davranış örüntülerinin daha yüksek oranlarda gözlendiği; bu durumun bireysel özellikler ile içinde bulunulan aile ve çevre koşullarıyla birlikte şekillendiği bilinmektedir.[146] Bu bağlamda ebeveynin suç geçmişi, çocuğun sosyalizasyon sürecini etkileyen güçlü bir referans çerçevesi oluşturmaktadır. Bu etkinin oluşumunda sosyal öğrenme süreçleri belirleyici bir rol oynamaktadır. Çocuk, ebeveynini birincil model olarak gözlemlemekte; kurallara uyma, otoriteyle ilişki kurma ve sorun çözme biçimlerini bu gözlemler üzerinden içselleştirmektedir. Suç davranışının aile içinde doğrudan ya da dolaylı biçimde görünür olması, norm ihlallerinin meşrulaştırılması ya da sıradanlaştırılması riskini beraberinde getirmektedir. Bu durum, çocuğun toplumsal kurallara ilişkin algısının zayıflamasına ve alternatif, riskli davranış kalıplarını benimsemesine zemin hazırlayabilmektedir.

Ebeveynin suç geçmişi çoğu zaman ebeveynlik uygulamalarında da belirgin aksamalara eşlik etmektedir. Denetim eksikliği, tutarsız ya da cezalandırıcı disiplin anlayışı, düşük düzeyde duygusal destek ve sınırlı rehberlik, çocuğun sağlıklı gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu tür ortamlarda büyüyen çocuklar, özdenetim becerilerini

[146] a.g.e.

geliştirmekte güçlük yaşamakta; dürtü kontrolü, problem çözme ve uzun vadeli sonuçları değerlendirme gibi alanlarda yetersizlikler sergileyebilmektedir. Aynı zamanda, aile içinde güvenli bağlanma ilişkilerinin zayıf olması, çocuğun dış çevreye yönelmesini hızlandırmakta ve riskli akran gruplarıyla temas olasılığını artırmaktadır. Öte yandan, ebeveynin suç geçmişi sıklıkla sosyoekonomik yoksunluk, düşük eğitim düzeyi, işsizlik, mahalle düzeyinde dezavantajlı yaşam koşulları ve aile içi çatışmalar gibi diğer risk faktörleriyle iç içe geçmektedir. Bu çoklu risk yapısı, çocuğun koruyucu kaynaklara erişimini sınırlamakta; eğitim, sosyal destek ve güvenli yaşam alanları gibi temel gelişimsel ihtiyaçların karşılanmasını zorlaştırmaktadır. Özellikle ebeveynin ceza infaz kurumunda bulunması gibi durumlarda, aile bütünlüğünün zedelenmesi ve bakım sorumluluğunun aksaması, çocuğun duygusal ve davranışsal uyumunu daha da kırılgan hale getirmektedir. Tüm bu boyutlar birlikte değerlendirildiğinde, ebeveynin suç geçmişi, çocuğun suça karışma sürecinde tek başına belirleyici olmamakla birlikte, diğer bireysel ve çevresel risk etmenleriyle etkileşime girerek kümülatif bir risk alanı oluşturmaktadır. Bu nedenle söz konusu değişken, riskin tanımlanması açısından, erken müdahale, aile temelli önleyici programlar ve çok disiplinli destek mekanizmalarının planlanması bakımından kritik bir öneme sahiptir.

Ebeveynin Düşük Eğitim Düzeyi: Ebeveynin eğitim düzeyinin düşük olması, çocuğun gelişimsel süreçlerini çok boyutlu biçimde etkileyen ve suça sürüklenme riskini artıran temel ailevi belirleyicilerden biri olarak değerlendirilmektedir.[147] Eğitim düzeyi, akademik bilgi birikimiyle birlikte, ebeveynin çocuk yetiştirme tutumlarını, iletişim becerilerini, problem çözme kapasitesini ve toplumsal kaynaklara erişimini de şekillendirmektedir. Bu çerçevede düşük eğitim düzeyine sahip ebeveynler, çocuklarının bilişsel, akademik ve sosyal gelişimlerini destekleyecek rehberlik ve yönlendirme süreçlerinde çeşitli yetersizlikler yaşayabilmektedir. Bu yetersizlikler, özellikle çocuğun eğitim sürecine katılım ve süreklilik açısından belirgin hale gelmektedir. Ebeveynin eğitim yaşamına ilişkin deneyim ve farkındalığının sınırlı olması, çocuğun okul başarısının izlenmesi, öğrenme güçlüklerinin erken fark edilmesi ve gerekli destek mekanizmalarına yönlendirilmesi süreçlerini zayıflatmaktadır. Bu durum, çocuğun akademik başarısında düşüşe, okuldan uzaklaşmaya ve eğitim sistemiyle bağının zayıflamasına yol açabilmektedir. Eğitimle kurulan ilişkinin zayıflaması ise çocuğun toplumsal normları içselleştirme, kurallara uyum sağlama ve uzun vadeli hedefler geliştirme becerilerini olumsuz yönde etkilemektedir.

[147] Sun, W, Wang, M, Zheng, F, & Wang, Y, 2025, From Nurture To Deviance A Study On Parenting Style And Juvenile Delinquency, Deviant Behavior, 465, s. 639-655.

Nitekim araştırmalar, düşük eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin çocuklarının, yüksek eğitimli ebeveynlerin çocuklarına kıyasla antisosyal davranışlar sergileme ve suç işleme olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir.[148]

Ebeveynlik uygulamaları açısından değerlendirildiğinde, düşük eğitim düzeyi çoğu zaman sınırlı ebeveynlik bilgisi, yetersiz rehberlik ve tutarsız disiplin uygulamaları ile ilişkilendirilmektedir. Çocuğun davranışlarını yönlendirme, sınır koyma ve olumlu davranışları pekiştirme süreçlerinde yaşanan güçlükler, çocuğun özdenetim becerilerinin gelişimini sekteye uğratmaktadır. Bunun yanı sıra, ebeveyn-çocuk iletişiminin sınırlı ve çoğu zaman işlevsel olmayan bir yapıda olması, çocuğun duygularını ifade etme ve sağlıklı sosyal ilişkiler kurma becerilerini de zayıflatmaktadır. Bu tür aile ortamlarında büyüyen çocukların, sorun çözme yerine kısa vadeli ve riskli davranışlara yönelme olasılıklarının arttığı görülmektedir.

Düşük eğitim düzeyi, aynı zamanda ebeveynin ekonomik olanaklarını ve sosyal hareketliliğini de sınırlayan bir faktördür. Bu durum, yoksulluk, işsizlik ya da güvencesiz çalışma koşulları gibi sosyoekonomik zorluklarla birleşerek aile içi stres düzeyini artırmakta; çocukların gelişimi için gerekli olan destekleyici çevresel koşulların sağlanmasını güçleştirmektedir. Dezavantajlı yaşam alanlarında büyüyen çocuklar, riskli akran gruplarıyla daha fazla temas kurmakta ve denetim mekanizmalarının zayıflığı nedeniyle bu çevrelerin etkisine daha açık hale gelmektedir. Tüm bu boyutlar birlikte ele alındığında, ebeveynin düşük eğitim düzeyi, çocuğun gelişimini doğrudan belirleyen tekil bir etken olmanın ötesinde; diğer bireysel ve çevresel risk faktörleriyle etkileşime girerek kümülatif bir risk yapısı oluşturmaktadır. Bu nedenle ebeveynin eğitim düzeyi, çocukların davranışsal gelişimini ve suça yönelme risklerini anlamada kritik bir değişken olarak değerlendirilmelidir.[149] Aynı zamanda bu durum, aile temelli destek programlarının, ebeveyn eğitimlerinin ve eğitim sistemine katılımı güçlendirici politikaların önemini ortaya koymakta; erken müdahale yaklaşımlarının gerekliliğine işaret etmektedir.

Ebeveynin Psikiyatrik Sorunlarının Varlığı: Ebeveynlerde görülen psikiyatrik sorunlar, çocuğun gelişimsel süreçlerini doğrudan ve dolaylı biçimde etkileyen, suça sürüklenme riskini artıran temel ailevi belirleyiciler arasında yer almaktadır. Depresyon, anksiyete bozuklukları, bipolar bozukluk, şizofreni ve diğer ciddi ruhsal sorunlar, ebeveynin gündelik işlevselliğini zayıflatarak çocukla kurulan ilişkinin sürekliliğini, niteliğini ve güven

[148] Sun, W. vd, a.g.e.
[149] Sun, W. vd, a.g.e.

temelini zedelemektedir.[150,151] Bu durum, özellikle erken dönem ebeveyn-çocuk etkileşimlerinde duyarlılık, tutarlılık ve öngörülebilirlik gibi sağlıklı gelişim için kritik olan unsurların aksamasına neden olmaktadır.

Psikiyatrik sorunların ebeveynlik uygulamalarına yansıması; çoğu zaman duygusal erişilebilirliğin azalması, tutarsız tepkiler, aşırı kontrol ya da ihmal edici tutumlar şeklinde ortaya çıkmaktadır.[152,153] Bu tür örüntüler, çocuğun güvenli bağlanma geliştirme kapasitesini sınırlandırmakta; benlik algısı, temel güven duygusu ve başkalarıyla kurduğu ilişkiler üzerinde kalıcı etkiler bırakmaktadır. Çocuğun duygusal ihtiyaçlarının yeterince karşılanmaması, duygu düzenleme becerilerinin gelişimini sekteye uğratmakta; bu durum ilerleyen yaşlarda içe yönelimli sorunların yanı sıra dışa yönelimli davranış problemlerinin de ortaya çıkma olasılığını artırmaktadır.

Ebeveynin psikiyatrik rahatsızlığı denetim ve gözetim kapasitesinde zayıflamaya yol açmaktadır.[154] Dikkat, planlama ve yürütücü işlevlerdeki güçlükler, çocuğun günlük yaşamının izlenmesi ve yönlendirilmesinde aksamalara neden olmakta; bu durum çocukların riskli akran ilişkilerine, antisosyal davranışlara ve norm ihlaline daha açık hale gelmesine zemin hazırlamaktadır. Özellikle sınır koyma ve disiplin süreçlerindeki tutarsızlık, çocuğun özdenetim becerilerinin gelişimini olumsuz etkilemekte; kurallara uyum ve sorumluluk alma gibi alanlarda yetersizliklere yol açabilmektedir.

Aile içi dinamikler açısından değerlendirildiğinde, psikiyatrik sorunların varlığı çoğu zaman artan çatışma düzeyi, iletişim kopuklukları ve duygusal mesafe ile ilişkilidir. Bu tür bir aile ortamı, çocuk açısından öngörülemez ve stres yüklü bir yaşam alanı oluşturmakta; kronik stresin etkisiyle davranışsal ve duygusal uyum sorunlarının derinleşmesine neden olmaktadır. Bazı durumlarda çocuklar, ebeveynin işlevselliğindeki azalma nedeniyle yaşlarına uygun olmayan sorumluluklar üstlenmekte; bu rol değişimi, gelişimsel açıdan ek riskler doğurmaktadır.

Ebeveynin psikiyatrik sorunları çoğu zaman tek başına ortaya çıkmamakta; düşük sosyoekonomik düzey, madde kullanımı, aile içi istikrarsızlık ve sosyal destek yetersizliği gibi diğer risk faktörleriyle birlikte görülmektedir. Bu çoklu risk yapısı, çocuğun koruyucu

[150] Boyd, R, C, & Ahmed, A, 2019, Parent Mental Illness, The Encyclopedia Of Child And Adolescent Development, s. 1-11.
[151] Olsen, E, M, Whiteley, L, B, Tolou-Shams, M, Esposito-Smythers, C, & Brown, L, K, 2025, Family Factors Associated With Delinquency Outcomes İn Court-İnvolved Youth İn Mental Health Treatment, Jaacap Open, 33, s. 678-688.
[152] Boyd, R, C, & Ahmed, A, 2019,
[153] Olsen, E, M, Whiteley, L, B, Tolou-Shams, M, Esposito-Smythers, C, & Brown, L, K, 2025,
[154] Olsen, E, M, vd, a.g.e, s. 678-688.

kaynaklara erişimini sınırlandırmakta ve suça karışma olasılığını kümülatif biçimde artırmaktadır. Bu nedenle söz konusu durumun, aile sistemini bütüncül biçimde etkileyen bir risk alanı olarak da ele alınması gerekmektedir.

Gelişimsel dönemler açısından bakıldığında, erken çocukluk dönemi belirleyici bir öneme sahiptir. Bu dönemde güvenli bağlanma ilişkilerinin yeterince kurulamayışı ve duygu düzenleme becerilerinin gelişmemesi, çocuğun ilerleyen yaşlarda sosyal normlara uyum, empati geliştirme ve özdenetim alanlarında güçlük yaşamasına neden olabilmektedir. Ergenlik döneminde ise ebeveynin psikiyatrik sorunlarına eşlik eden yetersiz denetim, düşük aile desteği ve çatışmalı aile ortamı, gencin riskli davranışlara yönelmesini ve suç davranışına katılımını kolaylaştıran bir zemin oluşturmaktadır.[155] Özetle, ebeveynin psikiyatrik sorunları, çocukların suça karışma sürecinde hem doğrudan hem de dolaylı etkiler üreten, süreklilik gösteren ve diğer risk etmenleriyle etkileşim içinde olan kritik bir ailevi risk faktörüdür. Bu nedenle önleyici ve müdahale edici yaklaşımların planlanmasında ebeveynin ruh sağlığı durumunun sistematik biçimde değerlendirilmesi gerekmektedir. Aile temelli ruh sağlığı hizmetlerinin güçlendirilmesi, ebeveynlik becerilerini destekleyici programların yaygınlaştırılması ve çocuklara yönelik koruyucu psikososyal desteklerin etkin biçimde sunulması, hem aile işlevselliğinin artırılması hem de çocukların sağlıklı gelişimlerinin desteklenmesi açısından belirleyici önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, çocuk ve ergenlerin suça sürüklenmesinde aileye ilişkin faktörler, sosyal-ekolojik çerçevede merkezi bir öneme sahiptir (Bkz. Tablo 2). Araştırmalar, aile yapısı ve istikrarındaki sorunların, özellikle biyolojik ebeveynlerin varlığı ve sürekliliğinin, çocukların özdenetim gelişimi ve suç davranışlarına yönelme olasılıkları üzerinde belirleyici olduğunu göstermektedir. İşlevsiz aile dinamikleri; yetersiz iletişim, sürekli aile içi çatışmalar, zayıf duygusal bağlar, tutarsız ebeveynlik ve sınır koyma eksiklikleri, çocukların toplumsal normlara uyum ve sorumluluk becerilerini geliştirmesini zorlaştırmakta, riskli akran gruplarına yönelmelerini kolaylaştırmaktadır. Benzer şekilde, düşük ebeveyn denetimi, sağlıksız ebeveyn-çocuk bağlanması ve olumsuz anne-baba tutumları, çocukların güvenli rehberlik ve destekten yoksun kalmalarına yol açarak suça yönelim riskini artırmaktadır. Ebeveynin psikiyatrik sorunları, örneğin depresyon, anksiyete veya diğer ciddi ruhsal rahatsızlıklar, ebeveynlik tutarlılığını ve duygusal erişilebilirliği sınırlamakta; bu durum, çocukların güvenli bağlanma ve duygusal düzenleme becerilerini olumsuz etkileyerek riskli davranışlara yönelim olasılığını artırmaktadır. Ailenin sosyoekonomik durumu, ebeveynin

[155] Olsen, E, M, vd, a.g.e, s. 678-688.

madde bağımlılığı, suç geçmişi ve düşük eğitim düzeyi gibi faktörler, bu riskleri pekiştiren yapısal belirleyiciler olarak öne çıkmaktadır. Düşük gelir, yetersiz eğitim, işsizlik ve ekonomik baskılar, ailelerin çocuklara yönelik koruyucu ve destekleyici işlevlerini sınırlamakta; madde bağımlılığı ve suç geçmişi olan ebeveynler ise çocukların davranışsal öğrenme süreçlerinde risk unsuru oluşturmaktadır. Bu faktörler genellikle birbiriyle etkileşim hâlinde olup, aile ortamındaki işlevsizlik ve denetim eksikliği ile birleştiğinde, çocukların riskli çevrelere yönelme olasılığını artırmakta ve suça karışma sürecine zemin hazırlamaktadır. Nitekim kapsamlı araştırmalar, aile dinamiklerinin, yapısının ve ebeveynlik uygulamalarının gençlerin suça karışmaları üzerindeki etkisini hem doğrudan hem de dolaylı olarak ortaya koymaktadır. Ebeveyn-çocuk ilişkilerinin kalitesi, ebeveyn disiplininin etkinliği, aile yapısının istikrarı ve ortak sorun çözme kapasitesi gibi erken aile deneyimleri, çocuğun ergenlik döneminde hukuki sorunlarla karşılaşıp karşılaşmayacağını öngörmede önemli göstergeler olarak değerlendirilmektedir.[156] Üvey ailelerde veya tek ebeveynli hanelerde yetişen ergenlerin, erken yaşta suç davranışlarını geliştirme olasılığı daha yüksek olup, her iki ebeveynin çocuklarının hayatına aktif katılımının önleyici etkisi önem kazanmaktadır.[157] Araştırmalar, aile etkileşimlerinin kalitesinin gençlerin suç davranışlarını modellemelerinde kritik bir belirleyici olduğunu ve duygusal ihmal, yetersiz denetim ve aile içinde antisosyal değerlerin teşvik edilmesinin, düşük sosyoekonomik koşullardan daha yüksek öngörü gücüne sahip olduğunu göstermektedir.[158] Bununla birlikte, şiddet içeren suçlar bağlamında, aile faktörlerinin akran grupları ve okul ortamı gibi dış sosyal faktörlere kıyasla daha sınırlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir. Kronik şiddet eğilimli suçluların aile ortamlarını inceleyen bir çalışma, aile değişkenlerinin anlamlı olmasına rağmen, akran grupları ve okul ortamları gibi diğer sosyal faktörlere kıyasla daha az açıklayıcı etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur.[159] Komisyona sunum yapan Dr. Esra ÇETİNÖZ durumu şu şekilde özetlemiştir: *"Suça sürüklenen çocuk olarak adlandırdığımız olgu aslında bir sonuçtur. Neyin sonucu? Ailede başlayan, okulda derinleşen ve sokakta tamamlanan bir koruma zafiyeti silsilesi olarak tanımlayabiliriz bu süreci."*[160] Bu çerçevede, çocuk ve ergenlerde suç davranışlarını önlemeye

[156] Coughlin, C, & Vuchinich, s. 1996, Family Experience İn Preadolescence And The Development Of Male Delinquency, Journal Of Marriage And The Family, s. 491-501.
[157] a.g.e.
[158] Rean, A, A, 2015, Risk Factors Of Deviant Behaviour Family Context, National Psychological Journal, 4, s. 105-110.
[159] Fagan, J, & Wexler, S, 1987, Family Origins Of Violent Delinquents, Criminology, 253, s. 643-670.
[160] Dr, Esra Çetinöz'ün 8 Ocak 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.

yönelik müdahalelerde, ailevi faktörlerin birlikte değerlendirilmesi, riskleri belirlemede ve koruyucu stratejiler geliştirmede kritik öneme sahiptir.

Tablo 2. Çocuğun Gelişimsel Dönemlerine Göre Suça Karışmada Ailevi Risk Faktörleri

Gelişimsel Dönem	Risk Faktörleri
Gebelik ve bebeklik dönemi	**Aile Yapısı ve İstikrar Sorunları:** Ergen anne, tek ebeveynli veya istikrarsız aile yapısı **Sosyoekonomik Faktörler:** Düşük gelir, ekonomik yetersizlikler **Ebeveynin Düşük Eğitim Düzeyi:** Sınırlı rehberlik ve kaynaklar **Ebeveynin Madde Bağımlılığı:** Gebelikte alkol/madde kullanımı ile çocuğun sağlığını ve bakımını etkilemesi **Ebeveynin Suç Kaydı:** Bakım sağlamayı, ebeveynlik tutumlarını ve ekonomik koşulları etkilemesi **Sağlıksız Ebeveyn-Çocuk Bağlanması:** Duygusal erişim eksikliği, güvenli bağlanma gelişememesi **Ebeveynin Psikiyatrik Sorunları:** Depresyon, anksiyete veya diğer ruhsal bozukluklar nedeniyle yetersiz duygusal erişilebilirlik ve bağlanma sorunları
Erken çocukluk dönemi (0-6 yaş)	**Aile Yapısı ve İstikrar Sorunları:** Tek ebeveynli veya üvey ailelerde tutarsızlık **İşlevsiz Aile Dinamikleri:** Tutarsız iletişim, ebeveyn çatışmaları, rollerin belirsizliği **Düşük Ebeveyn Denetimi:** Yetersiz gözetim ve rehberlik **Olumsuz Anne-Baba Tutumları:** Aşırı sert, ihmalkâr veya aşırı hoşgörülü disiplin **Sağlıksız Ebeveyn-Çocuk Bağlanması:** Tutarsız duygusal yanıt ve bağlanma sorunları **Sosyoekonomik Faktörler:** Düşük gelir, ekonomik stres **Ebeveynin Madde Bağımlılığı ve Suç Kaydı:** Yeterli denetimi sağlayamamayı, ebeveynlik tutumlarını ve ekonomik koşulları etkilemesi ve model olması **Ebeveynin Düşük Eğitim Düzeyi:** Yeterli denetimi sağlayamamayı, ebeveynlik tutumlarını ve ekonomik koşulları etkilemesi
Orta çocukluk dönemi (6-12 yaş)	**Aile Yapısı ve İstikrar Sorunları:** Tek ebeveynli veya üvey ailelerde istikrarsızlık **İşlevsiz Aile Dinamikleri:** Çatışmaların sürekliliği, yetersiz destek **Düşük Ebeveyn Denetimi:** İzleme ve gözetim eksikliği **Olumsuz Anne-Baba Tutumları:** Tutarsız disiplin ve rehberlik **Sağlıksız Ebeveyn-Çocuk Bağlanması:** Güvensiz duygusal ilişki **Sosyoekonomik Faktörler:** Düşük gelir, kaynak yetersizliği **Ebeveynin Madde Bağımlılığı ve Suç Kaydı:** Yeterli denetimi sağlayamamayı, ebeveynlik tutumlarını ve ekonomik koşulları etkilemesi ve model olması **Ebeveynin Düşük Eğitim Düzeyi:** Yeterli denetimi sağlayamamayı, ebeveynlik tutumlarını ve ekonomik koşulları etkilemesi **Ebeveynin Psikiyatrik Sorunları:** Ebeveyn tutumlarını, denetimi ve çocukla bağlanmayı olumsuz etkilemesi
Ergenlik dönemi (13-18 yaş)	**Aile Yapısı ve İstikrar Sorunları:** Tek ebeveynli veya üvey ailelerde istikrarsızlık **İşlevsiz Aile Dinamikleri:** Zayıf aile etkileşimleri, çatışmalar, sınırlı destek **Düşük Ebeveyn Denetimi/İzleme:** Azalan gözetim ve rehberlik **Olumsuz Anne-Baba Tutumları:** Sert, ihmalkâr veya tutarsız disiplin **Sağlıksız Ebeveyn-Çocuk Bağlanması:** Tutarsız veya mesafeli bağlanma **Sosyoekonomik Faktörler:** Düşük gelir, ekonomik baskılar **Ebeveynin Madde Bağımlılığı ve Suç Kaydı:** Yeterli denetimi sağlayamamayı, ebeveynlik tutumlarını ve ekonomik koşulları etkilemesi ve model olması **Ebeveynin Düşük Eğitim Düzeyi:** Yeterli denetimi sağlayamamayı, ebeveynlik tutumlarını ve ekonomik koşulları etkilemesi **Ebeveynin Psikiyatrik Sorunları:** Ebeveyn tutumlarını, tutarlılığını, denetimi ve çocukla bağlanmayı olumsuz etkilemesi

2.1.3 Okul ve Akranlarla İlişkili Risk Faktörleri

Bireysel ve çevresel faktörlerin etkileşimiyle ortaya çıkan çocuk suçluluğu olgusunda ailenin ardından en önemli ikinci sosyal kontrol mekanizmasını oluşturan okullar bu bağlamda hem risk faktörleri hem de koruyucu faktörler açısından oldukça güçlü etkilere sahiptir. Diğer bir ifadeyle iyi ve destekleyici bir okul atmosferi çocuğu suçtan koruyucu hatta olumsuz aile ortamının etkilerini dahi azaltıcı bir koruyucu mekanizma oluştururken; olumsuz bir okul atmosferi önemli bir risk faktörü oluşturmakta; suç riski olumsuz aile ortamı ile birleştiğinde daha da artmaktadır. Benzer şekilde, özellikle okul sürecinde ortaya çıkan akran ilişkileri ergenlik döneminde aileden daha fazla önem kazanmakta; bu ilişkilerin niteliği ergeni suçtan koruyucu bir etki oluşturabileceği gibi suç davranışının öğrenildiği ve suç ve sapkın davranışların ergene statü kazandırdığı bir risk faktörüne de dönüşebilmektedir. Akranların çocuk üzerindeki tesiri üzerine Komisyonda bilgi veren Muhammed Tayyib KADAK'a göre *"...iyi bir ortamda büyümemiş... kişiler genelde kendine yakın ya da sorunlu çocukları bulduğunda olumsuz ilişkilere girmekte ve zaten çocuk için artık anne-baba değil, toplum değil, akranları ön plana geliyor."*[161] Genel olarak okul ortamı; çocuğun biyolojik eğilimleri ile birlikte getirdiği öğrenme süreçlerinin şekillenmesinden kabul, aidiyet, güvenlik gibi psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasına ve toplumsal değer ve kuralların içselleştirilmesine kadar çocuklar üzerinde biyolojik, psikolojik ve sosyolojik olarak çok boyutlu bir etkinin ortaya çıktığı bir bağlam meydana getirir. Temel başlıklar şu şekilde sıralanabilir:

2.1.3.1 Düşük Akademik Başarı

Araştırmalara göre ergenlerde suç ve antisosyal davranışların en güçlü belirleyicilerden biri öğrenme güçlükleri, notların düşük olması ve sınıf tekrarı ile karakterize genel akademik başarısızlıktır[162,163,164]. Düşük akademik başarı çocukta yetersizlik, değersizlik ve özgüven sorunlarına yol açmakta; bir süre sonra çocuğun okul sistemiyle kurduğu bağı zayıflatarak okula devam sorunları ve okulu bırakma gibi olumsuz eğilimlere yol açmaktadır. Okuldan kopma durumu denetimsiz zamanın artması, olumsuz çevresel etkiye ve özellikle benzer özelliğe sahip ya da antisosyal davranış sergileyen gruplara yönelme gibi

[161] Prof, Dr, Muhammed Tayyib Kadak'ın 8 Ocak 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.
[162] Pepler, D, J, 2018, Schools And The Pathway To Crime A Focus On Relationships, In D, P, Farrington, L, Kazemian, & A, R, Piquero Eds, The Oxford Handbook Of Developmental And Life-Course Criminology, s. 1–21.
[163] Hong, H, Han, Y, & Lee, D, H, 2020, Unselfish Motivations And Deviance An Empirical Examination Of Social Concern Theory Among South Korean Adolescents, Deviant Behavior, s. 1006–1022.
[164] Payne, A, A, & Welch, K, 2017, School, In C, J, Schreck, M, J, Miller, & C, B, Gibson Eds, The Encyclopedia Of Juvenile Delinquency And Justice, s. 1–5.

riskleri beraberinde getirmektedir. Bu çocuklarda sıklıkla aile ve sosyoekonomik koşullara ilişkin olumsuz koşullar da birlikte görülmekte; bu durum çocuğun öğrenme güçlüğünün erken dönemde fark edilip desteklenmesinin önünde ayrıca bir engel oluşturmaktadır.

Özetle düşük akademik başarı, suça karışmada doğrudan bir risk faktörü olmaktan ziyade okuldan uzaklaşma, olumsuz akran ilişkilerine yönelme ve yetersiz denetim gibi koşullar aracılığıyla etki eden bir risk faktörüdür. Bu risk faktörüne karşı öğrenme güçlüklerinin en erken dönemde tespit edilerek akademik destek sistemlerinin hayata geçirilmesi yoluyla çocuklarda okula aidiyetin artırılması, geliştirilmesi gereken en önemli eğitim politikalarıdır.

2.1.3.2 Olumsuz Okul İklimi

Okul iklimi, öğrencilerin birbirleriyle ve öğretmenleriyle etkileşimlerini, okuldaki öğrenme ortamını ve genel güvenlik algısını da içeren çok boyutlu bir olgudur. Söz konusu ilişkiler zayıf ya da tehdit edici olduğunda, okuldaki duygusal, sosyal ve akademik destek yetersiz olduğunda ise okul iklimi olumsuz olarak algılanır[165]. Bu durum sonucunda çocuklarda zayıf okul bağlılığı ile birlikte birtakım duygusal ve davranışsal sorunlar ortaya çıkar. Hatta çocukların daha destekleyici olan ilkokul ortamından ilgi ve rehberlik düzeyinin azaldığı ortaokul ortamına geçişleri dahi özellikle risk grubundaki çocuklarda davranış sorunlarının görülme sıklığını artırmaktadır[166]. Okullarda spor, sanat ve diğer sosyal etkinliklere erişim fırsatlarının varlığı da benzer şekilde okul iklimini etkilemekte; yeterli erişim imkanlarının olmaması çocukların denetimli, olumlu ve yapıcı bir ortamda kendilerini ifade etme imkanlarını azaltmaktadır. Ebeveynlerin okul yönetimi ve öğretmenler tarafından desteklenmesi de olumlu okul ikliminin bir parçası olup bu risk faktörüne yönelik önleyici çalışmalarda okullarda psikososyal destek hizmetlerinin, spor, sanat ve sosyal faaliyetlere erişimin ve ailelere yönelik ebeveyn destek programlarının güçlendirilmesi en öncelikli çalışmalardır.

2.1.3.3 Zayıf Okul Bağlılığı, Devamsızlık ve Okul Terki

Okul, öğretmen ve arkadaşlarına karşı duyduğu güven ve aidiyet düzeyi düşük olan öğrenciler okula yabancılaşma yaşadıkları gibi okuldaki sosyal normları benimsemede de

---

[165] Payne, A, A, & Welch, K, 2017, School, In C, J, Schreck, M, J, Miller, & C, B, Gibson Eds, The Encyclopedia Of Juvenile Delinquency And Justice, s. 1–5.

[166] Pepler, D, J, 2018, Schools And The Pathway To Crime A Focus On Relationships, In D, P, Farrington, L, Kazemian, & A, R, Piquero Eds, The Oxford Handbook Of Developmental And Life-Course Criminology, s. 1–21.

güçlük çekmektedirler[167,168]. Okul ortamı ve oradaki sosyal bağlardan bu kopuş ise riskli tutum ve davranışlara zemin hazırlayarak hem akademik motivasyonu azaltmakta hem de okul devamsızlığı ve okulu bırakma riskini artırmakta ve sapkın akran gruplarıyla temas riskini beraberinde getirmektedir. Okul devamsızlığı çocuklarda suç riskinin en önemli göstergelerinden birisidir[169]. Devamsızlık çocuğun okuldan uzak kalmasına neden olarak akademik, sosyal ve duygusal gelişim fırsatını azaltmaktadır. Okulu terk eden çocuklarda ise okul ortamının getirdiği rutin ve sosyal sorumluluklar tamamen ortadan kalkmakta; bu durum çocuğun sosyal normlara uyumunu zayıflatarak suça karışma, madde kullanımı ve diğer antisosyal eğilimlerini belirgin ölçüde artırmaktadır. Okul terki de tıpkı düşük akademik başarı gibi olumsuz aile ortamı ve düşük sosyoekonomik durum gibi risk faktörleriyle ilişkili olarak ortaya çıkmakta; bazen çocuk ekonomik kazanımlar için de okulu bırakabilmektedir.

Bu risk faktörüne karşı ise öğretmen-öğrenci-akran ilişkilerini destekleyen rehberlik hizmetleri, sosyal duygusal beceri programları, öğrencilerin okul ortamına aktif katılımlarını destekleyen motive edici etkinliklerin artırılması, okul terkine karşı erken uyarı sistemlerinin oluşturulması, devamsızlık süreçlerinin yakından izlenmesi, okul-aile iş birliğinin güçlendirilmesi gibi uyarıcı ve önleyici politikaların uygulamaya geçirilmesi çok büyük önem taşır.

2.1.3.4 Okuldaki Disiplin Uygulamaları

Tutarsız disiplin uygulamaları, çocukların suça karışmasında önemli bir okul temelli risk faktörü olarak öne çıkmaktadır[170]. Ödül ve cezanın mantıklı nedenlere bağlanmaması, kişiler ve durumlar arası adil uygulamaların olmaması gibi tutarsız disiplin uygulamaları sınırların çocuk tarafından sağlıklı bir şekilde öğrenilememesine ve sorumluluk duygusunun gelişememesine sebep olduğu gibi üstelik adalet duygusunu zedeleyip kurallara uyma isteğini azaltabilmektedir. Bu nedenle okullarda bu tutarsız disiplin uygulamalarının önüne geçilmeli; disiplin uygulamaları rehberlik hizmetleriyle desteklenerek çocuklarda özdenetimin güçlendirilmesine öncelik verilmelidir. Benzer şekilde okulda uzaklaştırma ve atılma gibi sert/dışlayıcı disiplin uygulamaları da çocuklarda gelecekteki suçluluğun en güçlü öngörücü

[167] Zhang, L, 2011, Family, School And Friends Correlates Of Canadian Youth Outcomes, Child Indicators Research, s. 431–451.
[168] Pepler, D, J, 2018, s. 1–21.
[169] Hong, H, Han, Y, & Lee, D, H, 2020, Unselfish Motivations And Deviance An Empirical Examination Of Social Concern Theory Among South Korean Adolescents, Deviant Behavior, s. 1006–1022.
[170] Cameron, M, 2006, Managing School Discipline And İmplications For School Social Workers A Review Of The Literature, Children & Schools, s. 219–227.

faktörleri arasında yer almaktadır[171]. Geçici de olsa çocuğun okuldan uzaklaştırılması, çocuğun eğitim sürecinden kopmasına, eğitimde fırsat eşitsizliğine ve olumsuz davranışların pekişmesine neden olmaktadır. Bu nedenle öncelikle çocuğu dışlamadan çok önce beliren davranışsal sorunların erken tespiti ve uygun şekil ve sürede müdahale edilmesi, okul-aile işbirliğinin güçlendirilmesi, disiplin uygulamalarının eğitici ve destekleyici bir temelde tekrar yapılandırılması alınabilecek önlemler arasında yer almaktadır.

2.1.3.5 Etkisiz/Olumsuz Okul-Aile İletişimi

Okul ortamındaki destekleyici müdahaleleri zayıflatan ve erken uyarı sistemini zayıflatan en önemli faktörlerden biri de hiç kuşkusuz okul ve aile arasındaki iletişimin zayıflığı ya da olumsuzluğudur[172]. Bu iletişimdeki olumsuz nitelik başta devamsızlık olmak üzere düşük akademik başarı, sosyal uyum sorunları ve suça yönelimle ilişkilidir. Bu konuda okul tarafından gerçekleştirilecek düzenli veli toplantıları, rutin performans raporları, hızlı geri bildirim gibi mekanizmalar çocuktaki performans ve davranış sorunlarının erken tespitine katkıda bulunabileceği gibi destekleyici girişimlerin hız kazanmasına da yol açacaktır. Bununla birlikte okul desteğinin yeterli olup velinin işbirliği yapmadığı durumlara yönelik olarak ise ebeveynler için eğitim ve farkındalık programlarının önleyici nitelikte düzenlenmesi elzemdir.

2.1.3.6 Olumsuz Akran Gruplarıyla Etkileşim

Ergenlik döneminde özellikle aile etkisinin azalıp akran etkisinin önem kazanmasıyla birlikte akran grupları, çocuk ve ergenlerin davranışlarının şekillenmesinde kritik bir rol oynamaya başlar. Suça karışan ve/veya antisosyal eğilimli akranlarla ilişkide olmak, ergenlerin suça karışma olasılığını en çok artıran etmenlerdendir[173,174]. Olumsuz akran etkisi bazen riskli ve sapkın davranışların model alınması bazen de okuldan kaçma, devamsızlık gibi süreçlerle ortaya çıkar. Destekleyici ve olumlu yönde motive den akranların varlığı ise tam tersine suç ve sapkın davranışlara yönelim riskini azaltmaktadır. Buna karşılık, işbirliğine dayalı grup çalışmaları ve olumlu akran etkileşimlerini destekleyen okul ortamları,

[171] Bacher-Hicks, A, Billings, S, B, & Deming, D, J, 2024, The School-To-Prison Pipeline Long-Run İmpacts Of School Suspensions On Adult Crime, American Economic Journal Economic Policy, s. 1–33.
[172] Cameron, M, 2006, Managing School Discipline And İmplications For School Social Workers A Review Of The Literature, Children & Schools, s. 219–227.
[173] Hong, H, Han, Y, & Lee, D, H, 2020, Unselfish Motivations And Deviance An Empirical Examination Of Social Concern Theory Among South Korean Adolescents, Deviant Behavior, s. 1006–1022.
[174] Zhang, L, 2011, Family, School And Friends Correlates Of Canadian Youth Outcomes, Child Indicators Research, s. 431–451.

öğrencilerin sosyal becerilerini güçlendirmekte, akademik başarıyı artırmakta ve suça yönelme riskini azaltmaktadır.

2.1.3.7 Akran Zorbalığı

Çocuk ve ergenlerin yaşıtları tarafından sözlü, fiziksel ya da dijital bağlamda sistematik biçimde taciz edilmesi ve dışlanması yoluyla gerçekleşen zorbalık durumu ister mağdur ister fail konumunda olunsun, gelecekteki suç ve şiddet eğiliminin en önemli göstergelerinden birisidir[175,176]. Akran zorbalığı özgüvende ve aidiyet hissinde düşüş, okuldan uzaklaşma, sosyal ilişkilerde güçlük gibi birçok soruna yol açarak hem okulla ilişkili hem de bireysel birçok soruna yol açar.

Sonuç olarak araştırmalar okula ilişkin risk faktörlerinin ve çocukların suça karışma sürecinde hem doğrudan hem de dolaylı etkiler yarattığını ve kümülatif bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Düşük akademik başarı, olumsuz okul atmosferi, katı ve/veya tutarsız disiplin uygulamaları, yetersiz okul aile etkileşimi, akran zorbalığı gibi faktörler çocuk ve ergenlerde suç riskinde artışla ilişkiliyken; iyi bir akademik başarı, olumlu okul atmosferi, sağlıklı disiplin uygulamaları, iyi okul-aile iş birliği, akran desteği gibi faktörler suç ve antisosyal davranış riskini azaltmaktadır.

Olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri, destekleyici akran ortamları ve kapsayıcı okul politikaları koruyucu rol oynarken; akademik başarısızlık, olumsuz akran etkileri, sert disiplin uygulamaları ve sosyoekonomik dezavantajlar suça yönelme riskini artırmaktadır[177].

2.1.4 Mahalle/Toplum Düzeyindeki Risk Faktörleri

Türkiye'de suça karışan çocuk sayısındaki artış, konunun çok boyutlu bir perspektifle ele alınmasını zorunlu kılmaktadır; nitekim Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, 2010 yılında 83,393 olan suç işlediği iddiası ile güvenlik birimlerine getirilençocuk sayısı, 2024 yılına gelindiğinde %143'lük bir artışla 202,800'e ulaşmıştır[178]. Bu artış, bireysel ve ailesel faktörlerin ötesinde, çocukların içinde yaşadığı sosyal ve fiziksel çevrenin, yani

---

[175] Zhang, L, 2011, s. 431–451.

[176] Pepler, D, J, 2018, Schools And The Pathway To Crime A Focus On Relationships, In D, P, Farrington, L, Kazemian, & A, R, Piquero Eds, The Oxford Handbook Of Developmental And Life-Course Criminology, s. 1–21.

[177] Savolainen, J, Paananen, R, Merikukka, M, Gissler, M, & Colleagues, 2013, Material Deprivation Or Minimal Education? Social Class And Crime İn An Egalitarian Welfare State, Advances İn Life Course Research, s. 175–189.

[178] Sarıgül, U, 2026, 27 Ocak, Risk Sarmalından Çete Kıskacına Çocukları Suçtan Koruyacak Erken Müdahale Stratejileri, Anadolu Ajansı, https//www.Aa.Com.Tr/Tr/Analiz/Risk-Sarmalindan-Cete-Kiskacina-Cocuklari-Suctan- Koruyacak-Erken-Mudahale-Stratejileri/3811849

mahalle ve toplumun, suça karışma davranışı üzerindeki kritik rolünü giderek daha fazla ön plana çıkarmaktadır.

Çocuk suçluluğunu mahalle düzeyinde açıklayan en temel teorilerden biri, Shaw ve McKay tarafından 20. yüzyılın başlarında geliştirilen Sosyal Düzensizlik Teorisi'dir[179]. Bu teoriye göre, hızlı ve plansız kentleşme, yoğun göç, yoksulluk ve etnik heterojenlik gibi yapısal özellikler sergileyen mahallelerde, toplumsal bağlar zayıflamakta ve ortak değerler etrafında birleşme kapasitesi aşınmaktadır[180]. Bu durum, mahalle sakinlerinin ortak sorunlara karşı birlikte hareket etme ve gayriresmi sosyal kontrol (informal social control) mekanizmalarını işletme becerisini ortadan kaldıran bir "sosyal düzensizlik" hali oluşturmaktadır[181]. Türkiye'nin 1950'lerden itibaren yaşadığı yoğun iç göç ve hızlı kentleşme süreci, büyük şehirlerin çeperlerinde sosyal düzensizliğin belirgin olduğu gecekondu ve çöküntü bölgelerini ortaya çıkarmış, bu bölgeler zayıf sosyal kontrol mekanizmaları nedeniyle suçun yeniden üretildiği alanlar haline gelmiştir[182]. Sosyal düzensizlik, sadece suç oranlarını artırmakla kalmaz, aynı zamanda mahalle sakinlerinin yaşam kalitesini düşürür ve toplumsal güveni aşındırır.

Bu teorik yaklaşım, suçun bireysel patolojilerden ziyade, çevresel faktörlerin bir sonucu olduğunu vurgulayarak, önleyici politikaların mahalle düzeyinde geliştirilmesi gerektiğini işaret eder.

Sosyal Düzensizlik Teorisi'ne bir yanıt ve onu tamamlayıcı bir kavram olarak geliştirilen "kolektif etkinlik" (collective efficacy), bir mahalledeki sakinlerin karşılıklı güvene dayalı ilişkiler kurma ve ortak hedefler doğrultusunda bir araya gelerek eyleme geçme kapasitesini ifade eder[183]. Yüksek kolektif etkinlik, mahalledeki gayriresmi sosyal kontrolü güçlendirerek, çocukları ve gençleri suça karşı koruyan bir tampon görevi görmektedir; tersine, kolektif etkinliğin düşük olduğu yerlerde ise çocuklar suç ve şiddete karşı daha savunmasız hale gelmektedir[184,185]. Kolektif etkinlik, mahalle sakinlerinin çocukların davranışlarını izlemesi, sorunlu durumlara müdahale etmesi ve gençlere olumlu sosyal normlar aşılaması gibi mekanizmalarla işler. Bu durum,

[179] Shaw, C, R, & Mckay, H, D, 1942, Juvenile Delinquency And Urban Areas, University Of Chicago Press.
[180] Bağış, Radiye Canan, 2022, Mekânın Suça Yansıması Kentsel Mekân ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s. 1181-1202.
[181] Bağış, R, C, a.g.e.
[182] Bağış, R, C, a.g.e.
[183] Kızıltepe, R, 2023, Mahalle ve Çocuk Suçluluğu Bir Derleme Çalışması, Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi, s. 793-812.
[184] Kızıltepe, R, 2023, s. 793-812.
[185] Yüksek, D, A, & Ayan, D, E, 2019, Sosyal Sermaye ve Ergen Suçluluğu Bağcılar Örneklemi, Gaziantep University Journal Of Social Sciences, s. 824-854.

özellikle kentsel dönüşüm ve göçle birlikte değişen mahalle dinamiklerinde, kolektif etkinliğin yeniden inşasının önemini ortaya koymaktadır.

2.2 TÜRKİYE'DE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARA İLİŞKİN TEMEL GÖSTERGELER

Türkiye'de suça sürüklenen çocuklara ilişkin resmi istatistikler ve akademik çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde, çocuk suçluluğunun uzun yıllara yayılan yükseliş eğilimi gösterdiği görülmektedir. Çocuk ve ergenlerin karıştığı adli olaylara ilişkin araştırmalar, suçla temasın belirli dönemsel dalgalanmalar göstermekle birlikte genel seyir itibarıyla artış yönünde geliştiğine işaret etmektedir. Bu tespit, ulusal istatistiklerle de desteklenmektedir.

TÜİK verilerine göre, isnat edilen suç nedeniyle güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocukların karıştığı olay sayısı 2015 yılında 133.829 iken 2024 yılında 202.785'e yükselmiştir. Buna göre son on yıllık dönemde çocukların karıştığı olay sayısında yaklaşık %51,5 oranında artış meydana gelmiştir. Bu artış, çocukların adli sistemle temasının yaygınlaştığını ortaya koymaktadır.

Verilerin ortaya çıkardığı asıl dikkat çekici husus, toplam olay sayısındaki yükselişten çok suç türlerinin dağılımında meydana gelen değişimdir. Dönemsel veriler birlikte değerlendirildiğinde, çocuk suçluluğunun ağırlık merkezinin belirgin biçimde yer değiştirdiği; şiddet, bağımlılık ve kişi dokunulmazlığına yönelen suçların daha görünür hale geldiği anlaşılmaktadır. Bu değişimin en belirgin yansıması yaralama suçlarında görülmektedir. Çocukların karıştığı olaylar içerisinde en yüksek payı oluşturan yaralama suçlarına ilişkin olay sayısı 2015 yılında 45.850 iken 2024 yılında 81.875'e yükselmiş olup; bu durum yaklaşık %78,6 oranında artışa işaret etmektedir. Başka bir ifadeyle, 2024 yılı itibarıyla çocukların karıştığı her üç olaydan birinden fazlası yaralama suçuyla bağlantılı hale gelmiştir. Yaralama suçlarındaki bu yükseliş, çocuklar arasındaki şiddet eğiliminin ve çatışma davranışlarının geçmiş yıllara kıyasla daha belirgin bir görünüm kazandığını göstermektedir. Veriler, çocuk suçluluğunun niteliğinde meydana gelen değişimin en güçlü göstergelerinden birinin şiddet eksenli suçlardaki bu artış olduğunu ortaya koymaktadır.

Şiddet eğilimindeki yükselişe eşlik eden bir diğer önemli gelişme ise uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma, satın alma ya da satma suçlarında yaşanan artıştır. Söz konusu suç türüne ilişkin olay sayısı 2015 yılında 7.545 iken 2024 yılında 16.563'e ulaşmış ve yaklaşık %119,5 oranında yükselmiştir. On yıllık süreçte iki kattan fazla artış gösteren bu tablo, çocukların bağımlılık riskiyle daha erken yaşlarda karşı karşıya kaldığını ve suç çevreleriyle temas ihtimalinin güçlendiğini göstermektedir. Benzer şekilde, kişi dokunulmazlığına ve

bireysel özgürlüklere yönelen suç türlerinde de dikkat çekici artışlar yaşanmıştır. Çocukların karıştığı cinsel suçlar 2015 yılında 3.416 iken 2024 yılında 6.953'e yükselmiş ve yaklaşık %103,5 oranında artmıştır. Aynı dönemde kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçlarında yaklaşık %105,4, tehdit suçlarında ise %89,9 oranında artış meydana gelmiştir. Bu veriler, çocukların temas ettiği suç tiplerinin kapsam ve ağırlık bakımından değiştiğini göstermektedir. Özellikle kişi özgürlüğüne, beden bütünlüğüne ve ruhsal dokunulmazlığa yönelen suçlardaki yükseliş, çocukların karşı karşıya bulunduğu risk alanlarının derinleştiğine işaret etmektedir.

Genel eğilimden ayrışan başlıca suç türü ise hırsızlıktır. Hırsızlık suçlarına ilişkin olay sayısı 2015 yılında 36.942 iken 2024 yılında 33.688'e gerilemiştir. Buna rağmen hırsızlık, çocukların en sık karıştığı suç türleri arasındaki yerini korumaktadır. Ancak bu gerileme, çocuk suçluluğundaki artışın temel kaynağının artık malvarlığına karşı işlenen suçlar olmadığını göstermektedir. Veriler bütüncül olarak değerlendirildiğinde, son on yıllık süreçte çocuk suçluluğunun ağırlık merkezinin hırsızlık gibi ekonomik saiklerle ilişkilendirilen suçlardan; yaralama, tehdit, cinsel suçlar, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma ve uyuşturucu bağlantılı suçlar gibi daha yüksek toplumsal risk barındıran alanlara doğru kaydığı görülmektedir.

Sonuç olarak, güncel veriler, çocuk suçluluğunun son on yılda hem kapsam hem de içerik bakımından farklı bir boyuta taşındığını göstermektedir. Hırsızlık suçlarında gözlenen gerilemeye karşılık yaralama, uyuşturucu bağlantılı suçlar, tehdit, cinsel suçlar ve kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçlarında yaşanan artışlar, çocukların daha ağır sonuçlar doğuran risk alanlarıyla temasının güçlendiğine işaret etmektedir.

2.2.1 Çocuğun Yaşı ve Cinsiyeti

Türkiye'de suça sürüklenen çocukların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin araştırmalar ve resmi istatistikler, çocuk suçluluğunun belirli demografik gruplarda yoğunlaştığını göstermektedir. Özellikle cinsiyet ve yaş değişkenleri, çocukların suça sürüklenme sürecini anlamada temel göstergeler arasında yer almaktadır. Türkiye'de yapılan araştırmalar ve ulusal istatistikler birlikte değerlendirildiğinde, adli vakaların büyük ölçüde erkek çocuklarda ve ergenlik döneminin orta ve ileri evrelerinde yoğunlaştığı görülmektedir.[186]

[186] Şentürk, Zeynep -Dızman, "Türkiye'de Suça Sürüklenen Çocukların Çeşitli Değişkenleraçısından İncelenmesi", International Journal Of Eurasia Social Sciences Ijoess 14/53 2023.

Türkiye'de yapılan araştırmaların büyük çoğunluğu, suç davranışının erkek çocuklar arasında belirgin biçimde daha yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Farklı illerde gerçekleştirilen klinik ve bölgesel araştırmalar ile TÜİK verileri incelendiğinde güvenlik birimlerine getirilen suça sürüklenen çocukların yaklaşık %84.9 ile %97.2'sinin erkek, %2.8 ile %15.1'inin ise kız çocuklardan oluştuğu görülmektedir.[187] [188] Bu bulgu, çocuk suçluluğunun Türkiye'de belirgin biçimde erkek ağırlıklı bir görünüm sergilediğini ortaya koymaktadır. Erkek çocukların suç davranışına kız çocuklarına kıyasla daha yüksek oranda karışmasının çeşitli toplumsal ve kültürel nedenleri bulunmaktadır. Toplumsal yapı içerisinde erkek çocukların kız çocuklarına göre daha serbest yetiştirilmeleri, aile denetiminin görece daha zayıf olması ve kamusal alanda daha fazla zaman geçirmeleri riskli akran gruplarıyla temas etme olasılığını artırmaktadır.[189] Sokakta geçirilen zamanın artması, akran baskısı ve grup içi kabul görme isteği gibi faktörler erkek çocukların suça sürüklenme riskini yükseltebilmektedir. Bunun yanında bazı biyolojik ve psikiyatrik faktörler de erkek çocukların suç davranışıyla daha sık ilişkilendirilmesine katkıda bulunmaktadır. Özellikle saldırgan davranış eğilimlerinin erkeklerde daha yaygın görülmesi ve suç davranışıyla bağlantılı olan DEHB ile davranım bozukluğu gibi psikiyatrik sorunların erkek çocuklarda daha yüksek oranlarda görülmesi bu durumu açıklayan faktörler arasında gösterilmektedir.[190,191] Bu genel eğilim, TÜİK'in güncel verilerinde de açık biçimde görülmektedir. 2024 yılı verilerine göre güvenlik birimlerine suça sürüklenme nedeniyle getirilen çocuk sayısı 202.785 olarak kaydedilmiştir. Bu çocukların 166.175'i erkek (%82), 36.610'u kız (%18) çocuklardan oluşmaktadır. Erkek çocukların oranı yaklaşık beşte dört düzeyindedir. [192] Bu bulgu, literatürde yer alan çalışmaların ortaya koyduğu erkek ağırlıklı suç örüntüsü ile büyük ölçüde örtüşmektedir. Buna karşın kız çocukların oranı daha düşük olmakla birlikte çocuk adalet sistemi içinde önemli bir paya sahip olduğu da görülmektedir.

Yaş değişkeni açısından değerlendirildiğinde suça sürüklenme davranışının özellikle ergenlik döneminde belirgin biçimde arttığı görülmektedir. Araştırmalar çocuklarda suç

[187] Taşdemir, İlker vd, "Hırsızlık Veya Yağma Suçu İşlemiş Çocukların Sosyodemografik, Kriminal ve Adli Psikiyatrik Özelliklerinin Karşılaştırılması", Adli Tıp Dergisi 37/3 2023, 150-159.
[188] Pelit, Kübra - Alkan, Muhammet Fatih, "Suça Sürüklenen Çocukların Sosyo-Demografik ve Suç Özelliklerinin İncelenmesi", Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi 6/1 2022, 51-65.
[189] Kayma, Derya - Gökler, Rıza, "Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik Özellikleri İle Suç İlişkisinin İncelenmesi", Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 10/1 2021, 1-10.
[190] Eyüboğlu, Behçet Murat - Eyüboğlu, Damla, "Suça Sürüklenen Çocuklarda Psikiyatrik Bozukluklar, Sosyodemografik Özellikler ve Risk Faktörleri", Klinik Psikiyatri Dergisi 21/1 2018, 7-14.
[191] Güler, Gülen vd, "Suça Sürüklenen Çocukların Klinik ve Sosyodemografik Özelliklerinin Değerlendirilmesi", The Bulletin Of Legal Medicine 23/1 05 Nisan 2018, 39-46.
[192] TÜİK, "Güvenlik Birimine Gelen Veya Getirilen Çocuk İstatistikleri - 2024", TÜİK Veri Portalı Ankara, 01 Ağustos 2025.

davranışının yaş ilerledikçe arttığını ve bu artışın ergenlik döneminde belirgin bir çan eğrisi şeklinde zirveye ulaştığını göstermektedir. [193]

Türkiye'de yapılan çalışmalar, suç davranışının en yoğun görüldüğü dönemin 14–17 yaş aralığı olduğunu ortaya koymaktadır. Orta Karadeniz Bölgesi'nde gerçekleştirilen bir araştırmada suça sürüklenen çocukların yaklaşık %65'inin 15–17 yaş, %28'inin ise 12–14 yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir. [194] Bu bulgu, çocuk suçluluğunun özellikle orta ve geç ergenlik döneminde yoğunlaştığını göstermektedir.

TÜİK 2024 verileri incelendiğinde, suça sürüklenen çocukların yaş gruplarına göre dağılımının belirgin bir örüntü sergilediği görülmektedir. Cezai ehliyetin henüz kazanılmadığı 11 yaş altı grupta kayıt altına alınan 5.863 çocuk, bir suç istatistiği olarak değil erken risk tespiti ve koruyucu sosyal hizmet müdahalesi gerektiren ayrı bir kategori olarak ele alınmalıdır. Cezai ehliyet çerçevesinde değerlendirilebilecek 12–17 yaş aralığındaki toplam 196.816 çocuk esas alındığında ise suça sürüklenme olgusunun ağırlıklı olarak orta ve geç ergenlik evresinde yoğunlaştığı açıkça görülmektedir. 12–14 yaş grubunu temsil eden 51.125 çocuk bu toplamın %26'sını oluştururken, asıl yoğunlaşma 15–17 yaş grubunda yaşanmakta; 145.691 kişilik bu rakam toplamın %74'üne karşılık gelmektedir.[195] Elde edilen dağılım boylamsal çalışmalarda ortaya konan yaş-suç eğrisiyle örtüşmekte ve suç davranışının ergenlik sürecinde 15–17 yaş aralığında doruk noktasına ulaştığını gösteren evrensel gelişimsel örüntüyü yansıtmaktadır.[196]

Yaşın ilerlemesiyle birlikte suç oranlarının artması çeşitli gelişimsel ve sosyal süreçlerle ilişkilendirilmektedir. Ergenlik döneminde bireylerin aile denetiminden kısmen uzaklaşması, bağımsızlaşma isteğinin artması ve akran gruplarının etkisinin güçlenmesi çocukların riskli davranışlara yönelme olasılığını artırmaktadır. Bu dönemde arkadaş grubunun onayını kazanma ihtiyacı ve risk alma davranışlarının artması çocukların suç davranışına yönelmesini kolaylaştırabilmektedir. [197]

Araştırmalar suç davranışıyla ilk karşılaşma yaşının erken olmasının ilerleyen dönemlerde suç davranışının süreklilik kazanma riskini artırdığını göstermektedir. Özellikle

[193] Kılık, Merve - Uysal, Handan, "Sosyo-Demografik Özellikler İle Çocukların Suça Sürüklenmesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilebilmesi İçin Yeni Bir Veri Modeli", Current Perspectives İn Social Sciences 29/4 19 Aralık 2025, 658-668.
[194] Pelit - Alkan, "Suça Sürüklenen Çocukların Sosyo-Demografik ve Suç Özelliklerinin İncelenmesi".
[195] TÜİK, "Güvenlik Birimine Gelen Veya Getirilen Çocuk İstatistikleri - 2024" 01 Ağustos 2025.
[196] David P, Farrington vd, "Development Of Adolescence-Limited, Late-Onset, And Persistent Offenders From Age 8 To Age 48", Aggressive Behavior 35/2 2009, 150-163.
[197] Altun, Hatice vd, "Suça Sürüklenen Çocukların Suç Tipleri, Sosyodemografik ve Klinik Özellikleri", Adli Tıp Dergisi 30/3 2016, 196-204.

9-12 yaş gibi erken dönemlerde suça sürüklenen çocukların, ilerleyen yıllarda suç davranışını tekrar etme ve mükerrer suç işleme olasılıklarının daha yüksek olduğu belirtilmektedir.[198] Bu nedenle çocuk suçluluğunun önlenmesi açısından erken yaşlarda ortaya çıkan risk davranışlarının tespit edilmesi ve koruyucu önleyici müdahalelerin zamanında uygulanması büyük önem taşımaktadır.

2.2.2 Aile Yapısı ve Sosyo-Ekonomik Göstergeler

Türkiye'de suça sürüklenen çocukların profilleri incelendiğinde, suç davranışının çocuğun içinde yetiştiği aile yapısı ve sosyo-ekonomik çevreyle de yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Çocuk suçluluğunu ele alan araştırmalar, çocukların suça sürüklenmesinde aile içi ilişkiler, ebeveyn denetimi, aile bütünlüğü ve ekonomik koşullar gibi faktörlerin belirleyici rol oynadığını ortaya koymaktadır.[199] Bu bağlamda literatürde aile yapısına ve sosyo-ekonomik koşullara ilişkin göstergeler iki temel başlık altında ele alınmaktadır.

Aile bütünlüğünün bozulması çocuk suçluluğu literatüründe önemli bir risk faktörü olarak değerlendirilmektedir. Boşanma, ebeveynlerden birinin ölümü veya aile bireylerinden birinin evi terk etmesi gibi durumlar çocuğun gelişimi açısından gerekli olan sevgi, güven ve denetim ortamının zayıflamasına yol açabilmektedir. Bu durum çocukların suça sürüklenme riskini artıran önemli faktörlerden biri olarak görülmektedir.[200] Yapılan bazı araştırmalarda suça sürüklenen çocukların önemli bir bölümünün tek ebeveynli aile yapısına sahip olduğu tespit edilmiştir.[201] Bununla birlikte bazı çalışmalar suça sürüklenen çocukların büyük bir bölümünün öz anne ve babasıyla birlikte yaşamaya devam ettiğini göstermektedir. Araştırmalar, çocukların yaklaşık %80'inin biyolojik ebeveynleriyle birlikte yaşadığını, ancak aile içindeki fiziksel birlikteliğin tek başına koruyucu bir faktör olmadığını ortaya koymaktadır. Aile içinde yaşanan şiddet, iletişim eksikliği, ebeveyn ihmalinin varlığı ve zayıf ebeveyn denetimi gibi faktörlerin çocukların suça yönelmesinde belirleyici rol oynadığı belirtilmektedir [202]

---

[198] Terrie E, Moffitt, "Adolescence-Limited And Life-Course-Persistent Antisocial Behavior A Developmental Taxonomy", Psychological Review 100/4 1993, 674-701.

[199] Özmete, Emine - Demir, Büşra, "Suçun Önlenmesinde Ailenin Önemi ve Aile Odaklı Sosyal Hizmet Müdahaleleri Sistematik Bir İnceleme", Sosyal Çalışma Dergisi 9/2 2025, 89-104.

[200] Çalışkan, Aykut, "Çocuk Suçluluğu, Aile Yapısı ve Öz Kontrol İlişkisinin Toplumsal Analizi", Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi 13/2 2026, 523-543.

[201] Gökkaya, Veda Bilican, "Suça Sürüklenen Çocuk ve AiLe Faktörü", Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 46/2 2022, 193-204.

[202] Güneş, Derya Kayma - Gökler, Rıza, "Türkiye'de Suça Sürüklenen Çocukların Aile Özellikleri", Journal Of Human Sciences 14/4 2017, 3742-3755.

Aile içindeki rol modeller de çocukların davranış gelişimi açısından önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Sosyal öğrenme kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde suç davranışının aile içinde model alma yoluyla öğrenilebildiği ve nesilden nesile aktarılabildiği görülmektedir.[203] Nitekim bir üniversite hastanesinde adli psikiyatrik değerlendirmeden geçen suça sürüklenen çocuklar üzerinde yapılan bir araştırmada, çocukların %20.9'unun birinci derece akrabalarında (özellikle baba veya ağabey) suç öyküsü bulunduğu belirlenmiştir.[204] Bu bulgu, aile içinde suç davranışının varlığının çocuklar için önemli bir risk faktörü oluşturduğunu göstermektedir.

Çocuk suçluluğu ile sosyo-ekonomik koşullar arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Araştırmalar ailenin gelir düzeyi ile çocukların suça sürüklenme olasılığı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Gelir düzeyi düştükçe çocukların suç davranışına yönelme riskinin arttığı belirtilmektedir.[205]

Ebeveynlerin eğitim düzeyi de çocukların suça sürüklenmesinde önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmalar suça sürüklenen çocukların anne ve babalarının eğitim düzeylerinin genel nüfusa kıyasla oldukça düşük olduğunu göstermektedir.[206] Özellikle annenin eğitim düzeyinin düşük olması çocuk suçluluğunda güçlü bir risk faktörü olarak değerlendirilmektedir.[207] Yapılan bir araştırmada suça sürüklenen çocukların annelerinin %70,6'sının okuma-yazma bilmediği, babaların ise büyük ölçüde ilkokul mezunu olduğu belirlenmiştir.[208] Başka bir çalışmada ise annelerin %51,9'unun okuryazar olmadığı, babaların ise %59,7'sinin en fazla ilköğretim mezunu olduğu tespit edilmiştir.[209] Özetle, istatistiksel analizler ebeveynlerin eğitim düzeyi düştükçe çocukların suç davranışında anlamlı bir artış meydana geldiğini göstermektedir.[210]

---

[203] Şentürk-Dızman, "Türkiye'de Suça Sürüklenen Çocukların Çeşitli Değişkenleraçısından İncelenmesi".
[204] Bilginer, Çilem vd, "Suça Sürüklenen Çocukların Adli Psikiyatrik Değerlendirme ve Rapor Sonuçları İki Yıllık Retrospektif Dosya Taraması", Turkısh Journal Clınıcal Psychıatry 24/2 2021, 217-227.
[205] Günaydın, Davuthan - Vatanel, Cengiz, "Yoksulluk İle Çocukların Suça Sürüklenmesi Arasındaki İlişki Tekirdağ/Süleymanpaşa Örneğinden Ampirik Bulgular", İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi 9/25 31 Ekim 2024, 765-785.
[206] Aslan, Yavuz, "Suça Sürüklenen Çocuklarla İlgili Yapılan Yayınların İncelenmesi", Anatolian Journal Of Health Research 2/3 2021, 79-86.
[207] Güler, Gülen, "Suça Sürüklenen Çocukların Biyopsikososyal Değerlendirilmesi", Türkiye Klinikleri Çocuk Psikiyatrisi - Özel Konular 3/3 2017, 220-224.
[208] Eyüboğlu - Eyüboğlu, "Suça Sürüklenen Çocuklarda Psikiyatrik Bozukluklar, Sosyodemografik Özellikler ve Risk Faktörleri".
[209] Fırat, Sunay vd, "Adana'da Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik Özellikleri", The Bulletin Of Legal Medicine 21/2 2016, 86-92.
[210] Güneş, Derya Kayma - Gökler, "Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik Özellikleri İle Suç İlişkisinin İncelenmesi".

Sosyo-ekonomik riskleri derinleştiren bir diğer unsur ise ebeveynlerin işgücü piyasasındaki konumudur. Suça sürüklenen çocukların ailelerinin önemli bir bölümünün düzenli ve güvenceli bir işte çalışmadığı görülmektedir. Araştırmalar annelerin büyük bir kısmının (%76.7) ev hanımı olduğunu, babalarının ise işçi (%40.7) veya serbest meslek (%30.7) gruplarında çalıştığını ve %5.8'inin ise işsiz (çalışmıyor) olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca bu ailelerin önemli bir bölümünün herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmadığı belirtilmektedir. [211]

2.2.3 Eğitim ve Okul Göstergeleri

Eğitim sistemi, çocukların toplumsallaşmasında, kuralları içselleştirmesinde ve riskli davranışlardan korunmasında temel kurumlardan biridir. Okul, akademik bilgi aktaran bir yapı olması yanında; çocukların aidiyet duygusu geliştirdiği, sosyal denetimle karşılaştığı ve gelecek tasavvuru oluşturduğu önemli bir koruyucu ortamdır.[212] Türkiye'de suça sürüklenen çocuklar üzerine yapılan araştırmalar, okulun bu koruyucu işlevinin zayıfladığı durumlarda çocukların riskli akran gruplarına, sokak çevresine ve suç davranışına daha açık hale geldiğini göstermektedir. Bu çerçevede suça sürüklenen çocukların eğitim ve okul yaşantısına ilişkin göstergeler; düşük eğitim seviyesi, okul terki, devamsızlık, akademik başarısızlık, olumsuz okul iklimi ve ebeveynlerin eğitim düzeyiyle ilişkili sorunlar başlıkları altında ele alınmaktadır.

Türkiye'de yapılan araştırmalar, suça sürüklenen çocukların eğitim düzeylerinin genel çocuk nüfusuna göre daha düşük olduğunu ve bu çocukların önemli bir bölümünün eğitim sürecinden erken bir süreçte ayrıldığını göstermektedir.[213] Eğitim sisteminin dışında kalan çocuk, kurallı ve denetimli bir sosyal çevreden uzaklaşmakta; bunun yerine sokak, iş ortamı ya da riskli akran gruplarıyla daha yoğun ilişki kurmaktadır.[214] [215]

---

[211] Işık, Ümit vd, "Bir Üniversite Hastanesinde Değerlendirilen Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik ve Klinik Özellikleri 2014 – 2018 Verileri", Medical Journal Of Süleyman Demirel University 26/2 01 Haziran 2019, 175-182.

[212] İçer, İkbal, "Bir Derleme Okul Örgütlerinde Güçlenme Temelli Okul Sosyal Hizmeti", Milli Eğitim Dergisi 53/244 2024, 2197-2222.

[213] Avcil, Sibelnur vd, "Sociodemographic And Clinical Characteristics Of Juvenile Delinquents", Cukurova Medical Journal 43/4 29 Aralık 2018, 853-861.

[214] Aazami, Aida vd, "Risk And Protective Factors And Interventions For Reducing Juvenile Delinquency A Systematic Review", Social Sciences 12/9 Eylül 2023, 474.

[215] Öğüt, Ozan vd, "Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik Özellikleri, Algılanan Aile Işlevselliğinin ve Anne-Baba Tutumlarının Suça Sürüklenme Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi", Anadolu Psikiyatri Dergisi 21/5 2020, 531-536.

Ankara'da 900 çocuk üzerinde yapılan bir araştırmada, suça sürüklenen çocukların %30.02'sinin eğitimine ara verdiği, %10'unun ise hiç okula gitmediği belirlenmiştir. [216] Aynı çalışmada eğitimini yarıda bırakan çocukların %70'inin aynı zamanda madde kullandığı tespit edilmiştir.[217] Bu bulgu, okuldan kopuş ile diğer risk davranışlarının birbirini besleyen bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Benzer biçimde klinik bir örneklemde gerçekleştirilen araştırmada, adli makamlarca psikiyatrik değerlendirmeye gönderilen suça sürüklenen çocukların %47.1'inin çeşitli nedenlerle okula devam etmediği saptanmıştır.[218]

Denizli'de 12-15 yaş grubundaki çocuklar üzerinde yapılan bir araştırmada olguların %64,9'unun ilköğretime devam ettiği belirlenmiş olsa da bu yaş grubunun zorunlu eğitim çağında bulunmasına rağmen bir kısmının eğitim sisteminin dışına çıktığı vurgulanmıştır.[219] Bu durum, okula kayıtlı olmanın yeterli olmadığını; çocukların eğitim sistemiyle gerçek ve sürekli bir bağ içinde bulunup bulunmadığının da önemli olduğunu göstermektedir.

Okulu terk etme ya da eğitimden fiilen kopma, çocuğun toplumsal kuralları öğrendiği, yetişkin denetimiyle karşılaştığı ve sosyal beceriler geliştirdiği yapılandırılmış bir ortamdan ayrılması anlamına gelmektedir. Bu kopuş, çocukları sokaktaki riskli ilişkiler ağına daha açık hale getirmekte ve suça sürüklenme riskini ciddi biçimde artırmaktadır.[220] Eğitimine devam etse dahi suça sürüklenen çocuklar arasında, kronik devamsızlık ve akademik başarısızlık önemli göstergeler olarak öne çıkmaktadır.[221]

Adıyaman'da yürütülen araştırmada, suça karışan çocukların %63.9'unun kayıt itibarıyla eğitimine devam ettiği görülmekle birlikte, bu çocukların ders başarılarının oldukça düşük olduğu ve okula düzenli biçimde devam etmedikleri saptanmıştır.[222] Benzer bulgular, Türkiye'nin farklı illerinde yürütülen araştırmalarda da karşımıza çıkmaktadır. Isparta'da 2014-2018 yılları arasında 189 SSÇ üzerinde gerçekleştirilen çalışmada, olguların %72.5'inde psikiyatrik bozukluk saptanmış; yalnızca %8.5'inin düzenli psikiyatri polikliniği takibinde olduğu görülmüş; okul-aile-çocuk ve hekim iş birliğinin kurulmasının suç ihtimalini

[216] Ediz, Ayşe - Türe, Hasan, "Ankara İLiNde Çocuk Suçluluğuna Yönelten SebepleriN Chaid AnaliZi İLe İNcelenmesi", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi 14/54 2015, 0.
[217] Ediz, Ayşe - Türe, Hasan, a.g.e.
[218] Eyüboğlu - Eyüboğlu, a.g.e.
[219] Kurtuluş vd, "DeniZli İLiNde 12-15 Yaş Arasindaki Suça Sürüklenen Çocuklarin SosyodemografiK ÖzelliKleri".
[220] Pelit - Alkan, "Suça Sürüklenen Çocukların Sosyo-Demografik ve Suç Özelliklerinin İncelenmesi".
[221] Moon, Sung Seek vd, "An Ecological Approach To Understanding Youth Violence The Mediating Role Of Substance Use", Journal Of Human Behavior In The Social Environment 20/7 01 Ekim 2010, 839-856.
[222] Gümüştaş, Funda vd, "Adıyaman İlinde Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Polikliniğine Yönlendirilen Adli Olguların Bir Yıllık Geriye Dönük İncelenmesi", Cukurova Medical Journal 39/2 2014, 280-289.

azaltmada kritik öneme sahip olduğu vurgulanmıştır.[223] Nitekim Türkiye genelinde 213 SSÇ ile yürütülen başka bir araştırmada da eğitim durumu düştükçe suç davranışının istatistiksel olarak anlamlı biçimde arttığı, bu ilişkinin ebeveyn eğitim düzeyiyle birlikte değerlendirildiğinde daha da belirginleştiği ortaya konmuştur.[224]

Akademik başarısızlık, çocuğun okul ortamıyla kurduğu ilişkiyi zayıflatan önemli bir etkendir. Sezer ve diğerlerine[225] göre, düşük başarı düzeyi çocuğun okula, öğretmenlere ve eğitim sürecine karşı ilgisini kaybetmesine yol açmakta; zamanla okul ortamına yabancılaşma ve motivasyon kaybı gelişmektedir. Okul içinde kendisini başarısız, yetersiz ya da dışlanmış hisseden çocuk aidiyet, kabul görme ve kendini kanıtlama ihtiyacını okul dışındaki akran gruplarında aramaya başlayabilmektedir. Bu noktada suç işleyen akran grupları çocuk açısından alternatif bir aidiyet alanı haline gelebilmektedir. Özellikle kronik devamsızlık gösteren, ders başarısı sürekli düşen ve okuldan duygusal olarak uzaklaşan çocukların erken dönemde tespit edilmesi önem taşımaktadır.[226]

Çocukların suça sürüklenmesinde okulun sosyal ve kurumsal yapısı da belirleyici olmaktadır. Okul iklimi; öğretmen-öğrenci ilişkileri, disiplin anlayışı, sınıf yönetimi, akran ilişkileri ve okulun çocuğa sunduğu kabul ortamı gibi unsurları içermektedir. Bu bağlamda olumsuz okul iklimi çocukların okuldan uzaklaşmasını ve suç davranışına yönelmesini kolaylaştırabilmektedir.[227] Okul müdürleri ve öğretmenlerle yapılan araştırmalar; negatif okul iklimi, kalabalık sınıflar, tutarsız sınıf yönetimi ve tekrar eden problemli davranışlara karşı aşırı cezalandırıcı yaklaşımların çocukları okuldan uzaklaştırdığını göstermektedir. Okulun çocukları kapsayan ve rehabilite eden bir yapı olmaktan çıkıp dışlayıcı ve cezalandırıcı bir kurum haline gelmesi, çocukların okulla kurduğu bağı zayıflatmaktadır.

Davranış sorunları sergileyen çocukların okul ortamında "yaramaz", "uyumsuz" ya da "sorunlu" şeklinde etiketlenmesi de önemli bir risk alanıdır. Bu tür etiketlemeler, çocuğun okul içindeki sosyal konumunu olumsuz etkilemekte ve kendisini eğitim sistemi içinde

[223] Işık vd, "Bir Üniversite Hastanesinde Değerlendirilen Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik ve Klinik Özellikleri".
[224] Güneş, Derya Kayma - Gökler, "Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik Özellikleri İle Suç İlişkisinin İncelenmesi".
[225] Sergender, Sezer vd, "Eğitim ve Suç Arasındaki İlişkinin Sosyolojik Analizi", Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 9/2 01 Kasım 2022, 441-452.
[226] Kızmaz, Zahir, "Öğrenim Düzeyi ve Suç Suç-Okul İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 14/14 2004, 291-319.
[227] Zorbaz, Osman vd, "Suça Sürüklenen Ergenlerin Okul İklimi Algılarına İlişkin Nitel Bir Çalışma", Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 22/2 2020, 415-430.

değersiz veya istenmeyen biri olarak algılamasına neden olabilmektedir.[228] Bu durum, çocuğun suçlu alt-kültürlerle daha hızlı temas kurmasına yol açabilmektedir.[229]

Okul ortamında akran zorbalığı da çocukların eğitimden kopmasında ve riskli davranışlara yönelmesinde etkili bir başka faktördür. Araştırmalarda Türkiye'de okul içindeki zorbalığa karışan çocuk oranının yaklaşık %30 düzeyinde olduğu belirtilmektedir. Zorbalığın faili ya da mağduru olan çocukların ilerleyen süreçte okuldan uzaklaşabildiği, bunun da vandalizm, hırsızlık ve silah taşıma gibi suç davranışlarıyla ilişkili olabildiği vurgulanmaktadır. Bu bulgu, okul içi sosyal ilişkilerin niteliğinin çocukların suç riskini anlamada önemli olduğunu göstermektedir.[230]

Çocukların eğitim hayatındaki başarısızlık, devamsızlık ve okuldan kopma göstergeleri, çoğu zaman ebeveyn katılımıyla da ilişkilidir. Anne-babanın eğitim seviyesinin düşük olması, çocukların akademik süreçlerinin izlenmesini ve okul-aile iş birliğinin sağlıklı biçimde kurulmasını güçleştirebilmektedir. Ebeveynlerin okul sistemiyle yeterli ilişki kuramaması, çocuğun devamsızlığını, başarısızlığını veya okuldan kopma riskini erken fark etmelerini zorlaştırmaktadır.[231]

Genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'de suça sürüklenen çocukların eğitim ve okul yaşantıları; okul terki, devamsızlık, akademik başarısızlık, olumsuz okul iklimi, etiketlenme ve ebeveynlerin düşük eğitim düzeyi gibi birbirini besleyen risk alanları etrafında şekillenmektedir. Bu bulgular, çocuk suçluluğunun eğitim sistemiyle çocuğun kurduğu ilişkinin niteliğiyle yakından bağlantılı yapısal bir mesele olduğunu göstermektedir. Bu nedenle çocuk suçluluğunu önlemeye yönelik müdahalelerde okul temelli önleyici çalışmaların, devamsızlık takibinin, rehberlik hizmetlerinin ve okul-aile iş birliğini güçlendiren sosyal politikaların da merkezde yer alması gerekmektedir.

2.2.4 Klinik ve Psikolojik Göstergeler

Türkiye'de suça sürüklenen çocukların klinik ve psikolojik özelliklerine ilişkin araştırmalar, psikiyatrik bozukluklar, davranış sorunları ve madde kullanımının bu çocukların suça yönelmesinde ve suçun tekrarlanmasında en güçlü risk faktörleri arasında yer aldığını

[228] Kathryn A, Brookmeyer vd, "Schools, Parents, And Youth Violence A Multilevel, Ecological Analysis", Journal Of Clinical Child And Adolescent Psychology 35/4 2006, 504-514.
[229] Ersoy, Ali Fuat vd, "Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde Okul Sosyal Hizmetinin Önemi Nitel Bir Çalışma", Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi 7/1 30 Haziran 2023, 1-17.
[230] Kılınç, Sadık, "Türkiye'de Akran Zorbalığı Konusunda Yapılan Çalışmaların Sistematik Analizi 2010-2020", Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi 11/1 30 Nisan 2023, 97-115.
[231] Tekgöz, Aysel - Daşbaş, Serap, "Suça Sürüklenen Çocuk ve Aileleri Açısından Danışmanlık Tedbir Kararının Değerlendirilmesi Konya İli Örneği", Mehmet Akif Ersoy University Journal Of Education Faculty 75 31 Temmuz 2025, 349-371.

göstermektedir. Suça sürüklenen çocukların ruh sağlığı profilleri incelendiğinde, bu çocukların önemli bir bölümünde en az bir psikiyatrik bozukluk bulunduğu ve çoğu zaman bu bozuklukların tanı ve tedavisinin suç davranışı ortaya çıkana kadar yapılmadığı görülmektedir.[232]

Araştırmalar suça sürüklenen çocuklarda psikiyatrik bozuklukların yaygınlığının oldukça yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye'de farklı illerde yürütülen klinik çalışmalarda bu oranların değişmekle birlikte yüksek düzeylerde seyrettiği görülmektedir. Isparta'da gerçekleştirilen bir araştırmada suça sürüklenen çocukların %72.5'inde psikiyatrik bozukluk saptanmıştır.[233] Mardin'de yapılan bir araştırmada bu oran %47.1 olarak belirlenmiştir.[234] Diyarbakır'da yürütülen bir başka klinik çalışmada ise suça sürüklenen çocukların %49,5'inde psikiyatrik bozukluk bulunduğu tespit edilmiştir.[235] Literatürün genel değerlendirmesi, adli sistemde yer alan ergenlerin %50 ile %84'ü arasında değişen oranlarda ruhsal bozukluklara sahip olduğunu göstermektedir.[236] Bu bulgular, suça sürüklenen çocukların önemli bir bölümünün psikiyatrik açıdan yüksek risk grubunda yer aldığını ortaya koymaktadır.

Suça sürüklenen çocuklarda en sık karşılaşılan psikiyatrik tanılar dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) ile davranım bozukluğu gibi dışa vurum bozukluklarıdır. Özellikle davranım bozukluğu, saldırganlık, kurallara karşı gelme, mülkiyet ihlali ve toplumsal normları ihlal eden davranışlarla karakterize olup çocuk suçluluğuyla güçlü bir ilişki göstermektedir. Manisa'da gerçekleştirilen klinik bir araştırmada suça sürüklenen çocukların %55'inin davranım bozukluğu tanısı aldığı belirlenmiştir. Ayrıca aynı çalışmada birden fazla suç işleyen çocukların %66.7'sinin davranım bozukluğu tanısına sahip olduğu ve davranım bozukluğu tanısı alan çocuklarda suçun tekrarlanma oranının istatistiksel olarak anlamlı biçimde yüksek olduğu tespit edilmiştir.[237]

Suça sürüklenen çocuklarda bilişsel gelişimle ilişkili sorunların da görülebildiği belirlenmiştir. Klinik araştırmalar, bu çocuklar arasında hafif düzeyde zihinsel yetersizlik ve sınır zekâ düzeyi bulunan bireylerin de yer aldığını göstermektedir. Mardin'de yapılan bir

[232] Güler vd, "Suça Sürüklenen Çocukların Klinik ve Sosyodemografik Özelliklerinin Değerlendirilmesi".
[233] Işık vd, "Bir Üniversite Hastanesinde Değerlendirilen Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik ve Klinik Özellikleri".
[234] Eyüboğlu - Eyüboğlu, a.g.e.
[235] Yüksel, Tuğba, "Bir Üniversite Hastanesi Çocuk Psikiyatrisi Polikliniğinde Değerlendirilen Suça Sürüklenen Çocuklar", Dicle Medical Journal 46/3 2019, 559-565.
[236] Bilginer vd, "Forensic Psychiatric Evaluation And Reports Of Juvenile Pushed To Crime".
[237] BiLaç, Öznur vd, "Suça Sürüklenen Çocukların Suç ve Tani Dağilimlarinin İNcelenmesi KesiTsel BiR Araştirma", Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi 21/2 2014.

araştırmada çocukların %6,4'ünde hafif düzeyde zihinsel yetersizlik tespit edilmiştir.[238] Manisa'da yapılan bir başka araştırmada ise çocukların %8.1'inde hafif düzeyde, %1.8'inde orta düzeyde zihinsel yetersizlik bulunduğu; %4.5'inin sınır zekâ düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Zihinsel yetersizliği olan çocukların telkine daha yatkın olmaları ve akranları tarafından daha kolay yönlendirilebilmeleri, özellikle hırsızlık gibi suçlara sürüklenme riskini artırabilmektedir.[239]

Araştırmalar suça sürüklenen çocukların önemli bir bölümünün suç davranışı ortaya çıkmadan önce psikiyatrik hizmetlerden yararlanmadığını göstermektedir. Isparta'da yapılan araştırmada psikiyatrik tanı alan 137 çocuktan %8.5'inin düzenli çocuk psikiyatrisi takibinde olduğu belirlenmiştir.[240] Mardin'de gerçekleştirilen bir başka çalışmada ise 204 çocuktan 9'unun (%4.4) daha önce psikiyatrik değerlendirme için sağlık hizmetine başvurduğu tespit edilmiştir.[241]

Suça sürüklenen çocuklar arasında dikkat çeken bir diğer klinik risk alanı kendine zarar verme davranışlarıdır. Bilginer ve diğerlerinin[242] yürüttüğü araştırmada çocukların %10,4'ünün kendine zarar verici davranışlarda (örneğin jiletleme) bulunduğu tespit edilmiştir. Bu tür davranışlar, çocukların psikolojik stresle baş etme becerilerinin zayıf olduğunu ve yüksek düzeyde psikososyal risk altında olduklarını göstermektedir.

Suça sürüklenen çocukların klinik profilinde önemli bir yer tutan bir diğer faktör ise madde kullanımıdır. Madde kullanımı hem suç davranışının ortaya çıkmasında hem de suçun kronikleşmesinde güçlü bir risk faktörü olarak değerlendirilmektedir. Orta Karadeniz Bölgesi'nde 6914 çocuk üzerinde gerçekleştirilen geniş ölçekli bir araştırmada suça sürüklenen çocukların %29.2'sinin madde kullandığı belirlenmiştir.[243] Adana'da yapılan bir araştırmada ise çocukların %15.5'inin sigara kullandığı, %8,1'inin hem sigara hem uyuşturucu madde kullandığı, %1.2'sinin ise uyuşturucu madde kullandığı tespit edilmiştir.[244]

Sigara kullanımı suça sürüklenen çocuklar arasında oldukça yaygın bir davranış olarak öne çıkmaktadır. Mardin'de yapılan araştırmada çocukların %40.7'sinin sigara kullandığı belirlenmiştir.[245] Ulusal düzeyde değerlendirilen TÜİK verilerine göre ise güvenlik

[238] Eyüboğlu - Eyüboğlu, a.g.e.
[239] BiLaç vd, "Suça Sürüklenen Çocukların Suç ve Tani Dağilimlarinin İNcelenmesi KesiTsel BiR Araştirma".
[240] Işık vd, "Bir Üniversite Hastanesinde Değerlendirilen Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik ve Klinik Özellikleri".
[241] Eyüboğlu - Eyüboğlu, a.g.e.
[242] Bilginer vd, "Forensic Psychiatric Evaluation And Reports Of Juvenile Pushed To Crime".
[243] Pelit - Alkan, "Suça Sürüklenen Çocukların Sosyo-Demografik ve Suç Özelliklerinin İncelenmesi".
[244] Fırat vd, "Adana'da Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik Özellikleri".
[245] Eyüboğlu - Eyüboğlu, a.g.e.

birimlerine getirilen 30.222 suça sürüklenen çocuğun yaklaşık %83'ünün sigara kullandığı görülmektedir. TÜİK verileri ayrıca madde kullanımında yıllar içinde önemli artışlar yaşandığını göstermektedir.[246]

Madde kullanımı ile suç davranışı arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Araştırmalar, çocukların madde temin edebilmek için paraya ihtiyaç duymalarının onları hırsızlık gibi mal varlığına karşı suçlara yöneltebildiğini göstermektedir. [247] Ayrıca bazı çocukların doğrudan uyuşturucu ticareti veya satışına karıştıkları da bilinmektedir.[248]

Psikiyatrik sorunlar ve madde kullanımının suçun tekrarlanması üzerindeki etkisi de literatürde güçlü biçimde ortaya konmuştur. Güler ve diğerlerinin[249] çalışmasında, tekrarlayıcı suç işleyen çocuklarda sigara, alkol ve madde kullanımının yanı sıra psikopatoloji varlığının ilk kez suç işleyen çocuklara göre istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Aynı çalışmada tekrarlayıcı suç işleyen çocukların depresyon ve sürekli kaygı düzeylerinin de anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde Bilginer ve diğerlerinin[250] çalışmasında suçun tekrarlanması ile daha önce psikiyatrik tanı almış olma, kendine zarar verme davranışı, sigara kullanımı ve suça sürüklenen akranlara sahip olma arasında anlamlı ilişkiler bulunduğu ortaya konmuştur.

2.2.5 Suç Türleri ve Tekrarlayıcı Suç Davranışı

Türkiye'de suça sürüklenen çocuklara isnat edilen suç türleri incelendiğinde, çocukların karıştığı suçların büyük ölçüde malvarlığına karşı suçlar ve kişilere karşı suçlar etrafında yoğunlaştığı görülmektedir.[251] Ulusal istatistikler ve akademik araştırmalar, çocuk suçluluğunun önemli ölçüde ekonomik ve sosyal koşullarla ilişkili olduğunu ve özellikle ekonomik yoksunlukla bağlantılı suç türlerinin öne çıktığını göstermektedir.

Ulusal düzeydeki istatistikler suç türlerinin dağılımına ilişkin önemli veriler sunmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2024 yılında güvenlik birimlerine getirilen 202.785 suça sürüklenen çocuğun %40.4'üne yaralama, %20.8'ine hırsızlık, %8.2'sine uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak ya da satmak ve %4.6'sına tehdit suçları

[246] Altınsoy - Kara, "Suça Sürüklenen Çocuklar ve Çocuk Suçlarinin KriMiNal Açidan İNcelenmesi".
[247] Pelit - Alkan, "Suça Sürüklenen Çocukların Sosyo-Demografik ve Suç Özelliklerinin İncelenmesi".
[248] Merve Kılık - Handan Uysal, "Sosyo-Demografik Özellikler İle Çocukların Suça Sürüklenmesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilebilmesi İçin Yeni Bir Veri Modeli", Current Perspectives İn Social Sciences 29/4 2025, 658-668.
[249] Güler vd, "Suça Sürüklenen Çocukların Klinik ve Sosyodemografik Özelliklerinin Değerlendirilmesi".
[250] Bilginer vd, "Forensic Psychiatric Evaluation And Reports Of Juvenile Pushed To Crime".
[251] Şentürk-Dızman, "Türkiye'de Suça Sürüklenen Çocukların Çeşitli Değişkenleraçısından İncelenmesi".

isnat edilmiştir.[252] Bu veriler çocukların suç davranışlarının hem kişiler arası şiddet hem de ekonomik suçlar çerçevesinde yoğunlaştığını göstermektedir. Bununla birlikte daha geniş veri setleri incelendiğinde, suçların genel dağılımında malvarlığına karşı suçların açık ara ilk sırada yer aldığı görülmektedir. 2011–2020 yılları arasında 86.211 çocuk vakasını kapsayan araştırmalarda suçların %65.1'inin malvarlığına karşı suçlar, %21.4'ünün kişilere karşı suçlar ve %7.9'unun topluma karşı suçlar kapsamında değerlendirildiği belirlenmiştir. Suç türleri detaylı olarak incelendiğinde ise %42.4 oranıyla hırsızlık ve %22.1 oranıyla yağma (gasp) en sık karşılaşılan suçlar olarak öne çıkmaktadır.[253]

Ulusal veriler, bölgesel ve klinik araştırmalar tarafından da desteklenmektedir. Denizli'de yapılan bir araştırmada çocukların %67.2'sinin malvarlığına karşı suçlara, özellikle de hırsızlık suçuna karıştığı belirlenmiştir. Aynı çalışmada çocukların %20.4'ünün ise vücut dokunulmazlığına karşı suçlara karıştığı tespit edilmiştir.[254] Manisa'da gerçekleştirilen bir başka araştırmada da benzer şekilde hırsızlık (%43.2) ve kasten yaralama (%21.6) en sık görülen suç türleri olarak belirlenmiştir.[255] Mardin'de yapılan klinik bir çalışmada ise hırsızlık (%35.3) ve kasten yaralama (%30.4) suçlarının ilk sıralarda yer aldığı görülmüştür.[256] Bu bulgular, farklı bölgelerde yapılan araştırmalarda suç türlerinin büyük ölçüde benzer dağılımlar gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Çocuk suçluluğuna ilişkin dikkat çeken bir diğer önemli sorun ise suçun tekrarlanması (mükerrer suç) olgusudur. Araştırmalar çocukluk döneminde işlenen ilk suçun bireyin ilerleyen yaşantısında suç davranışının kronikleşmesine zemin hazırlayabildiğini göstermektedir.[257] Türkiye'de yapılan araştırmalar, suça sürüklenen çocuklar arasında mükerrer suç işleme oranlarının oldukça yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Mardin'de yapılan bir araştırmada çocukların %26.9'unun daha önce benzer nedenlerle adli değerlendirmeye alındığı belirlenmiştir.[258] Denizli'de yapılan çalışmada bu oran %25-25.4 arasında bulunmuştur.[259] Manisa'da yürütülen araştırmada ise çocukların %24.3'ünün suç

[252] TÜİK, "Güvenlik Birimine Gelen Veya Getirilen Çocuk İstatistikleri - 2024" 01 Ağustos 2025.
[253] Şentürk-Dızman, "Türkiye'de Suça Sürüklenen Çocukların Çeşitli Değişkenleraçısından İncelenmesi".
[254] Kurtuluş vd, "DeniZli İLiNde 12-15 Yaş Arasindaki Suça Sürüklenen Çocuklarin SosyodemografiK ÖzelliKleri".
[255] BiLaç vd, "Suça Sürüklenen Çocukların Suç ve Tani Dağilimlarinin İNcelenmesi KesiTsel BiR Araştirma".
[256] Eyüboğlu - Eyüboğlu, a.g.e.
[257] Özbek, Mutlu Muhammed vd, "Suça Sürüklenen Çocuklarda Suç Tekrarı Üzerine Etkili Faktörlerin İncelenmesi", Türk Psikiyatri Dergisi 36 2025, 309−317.
[258] Eyüboğlu - Eyüboğlu, a.g.e.
[259] Kurtuluş vd, "DeniZli İLiNde 12-15 Yaş Arasindaki Suça Sürüklenen Çocuklarin SosyodemografiK ÖzelliKleri".

eylemini tekrarladığı tespit edilmiştir.[260] Trabzon'da bir üniversite hastanesinde incelenen çocuklar üzerinde yapılan araştırmada ise %22.4'ünün tekrarlayan suç öyküsüne sahip olduğu belirlenmiştir.[261] Bu bulgular, suça sürüklenen çocukların yaklaşık dörtte birinin tekrar suç işleme eğilimi gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Suç türlerine göre mükerrerlik incelendiğinde, özellikle malvarlığına karşı suçların tekrar etme eğiliminin daha yüksek olduğu görülmektedir. Denizli'de yapılan araştırmada mala yönelik suçların %67.3'ünün tekrarlayıcı nitelikte olduğu, buna karşın vücut dokunulmazlığına karşı suçların %36.4'ünün, cinsel suçların ise %13.3'ünün tekrarlandığı belirlenmiştir.[262] Manisa'da gerçekleştirilen araştırmada da tekrarlayıcı suçlar arasında hırsızlığın %48.1 ile ilk sırada yer aldığı tespit edilmiştir.[263] Bu durum, ekonomik amaçlı suçların çocuklar arasında kronikleşme eğiliminin daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Çocuklarda suçun tekrarlanması tesadüfi bir durum olmayıp çeşitli psikososyal ve bireysel risk faktörleri ile yakından ilişkilidir. Araştırmalar, tekrarlayıcı suç davranışı ile okul başarısızlığı, okul terk, disiplin cezası alma, sigara/alkol/madde kullanımı ve suça sürüklenen akranlara sahip olma arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca psikiyatrik bozuklukların da suçun tekrarlanmasında önemli rol oynadığı görülmektedir. Özellikle davranım bozukluğu ve DEHB gibi dışa yönelimli psikiyatrik sorunların tekrarlayıcı suç davranışıyla güçlü biçimde ilişkili olduğu belirlenmiştir.[264] Bunun yanında çocukların adli sistemle erken yaşta tanışmasının da suçun tekrarlanmasını kolaylaştırabileceği belirtilmektedir. Kolluk kuvvetleri ve ceza adalet sistemiyle ilk kez karşılaşan çocukların zamanla bu sistemlere karşı çekincelerinin azalması ve suç davranışının normalleşmesi, kriminalleşme sürecini hızlandırabilmektedir.[265]

2.2.6 Yerleşim Yeri, Göç ve Çevresel Faktörler

Türkiye'de çocukların suça sürüklenmesinde yerleşim yeri, göç olgusu ve çevresel koşullar gibi makro düzeydeki faktörlerin de önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Sosyolojik ve kriminolojik araştırmalar, çocuk suçluluğunun çocuğun yaşadığı sosyal çevre, mahalle yapısı ve kentsel koşullarla da yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu

[260] BiLaç vd, "Suça Sürüklenen Çocukların Suç ve Tani Dağilimlarinin İNcelenmesi KesiTsel BiR Araştirma".
[261] Bilginer vd, "Forensic Psychiatric Evaluation And Reports Of Juvenile Pushed To Crime".
[262] Kurtuluş vd, "DeniZli İLiNde 12-15 Yaş Arasindaki Suça Sürüklenen Çocuklarin SosyodemografiK ÖzelliKleri".
[263] BiLaç vd, "Suça Sürüklenen Çocukların Suç ve Tani Dağilimlarinin İNcelenmesi KesiTsel BiR Araştirma".
[264] Erbay, Ayhan - Gülüm, Zeynep, "Çocuklarda Suç Tekrarını Yordayan Risk Faktörleri", Adli Tıp Bülteni 23/3 2018, 162-168.
[265] Karataş, Zeki - Mavili, Aliye, "Çocuk Adalet SiStemiNde Suça Sürüklenen Çocuklara YöneliK Uygulamalarda Karşilaşilan Sorunlar", Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi 19/45 20 Aralık 2019, 1013-1043.

bağlamda yerleşim yeri, göç süreçleri ve çevresel risk faktörleri çocukların suça sürüklenmesinde önemli belirleyiciler arasında yer almaktadır.

Araştırmalar, suça sürüklenen çocukların büyük bir çoğunluğunun kırsal alanlardan ziyade kent merkezlerinde yaşadığını göstermektedir. Türkiye'de yapılan araştırmalarda çocuk suçluluğunun kentlerde yoğunlaştığı görülmektedir.[266] TÜİK verilerine göre, suça sürüklenen çocukların yaklaşık %88.9 ile %90'ının şehirlerde, %4 ile %10.5'inin ise köylerde yaşadığını ortaya koymaktadır.[267] Bu bulgular, çocuk suçluluğunun kentsel alanlarda daha yoğun biçimde ortaya çıktığını göstermektedir.

Kentlerde suç oranının kırsal alanlara göre daha yüksek olmasının önemli nedenlerinden biri, geleneksel sosyal kontrol mekanizmalarının zayıflamasıdır. Kırsal kesimde komşuluk ilişkilerinin güçlü olması, aile ve akrabalık bağlarının daha sıkı olması çocuklar üzerinde daha yoğun bir sosyal denetim oluştururken, kentlerin anonim ve kozmopolit yapısı bu kontrol mekanizmalarının zayıflamasına yol açmaktadır.[268] Ayrıca yerleşim yerleri ile suç türleri arasında da farklılıklar bulunmaktadır. Kırsal bölgelerde daha çok geleneksel çatışmalara dayalı suç türleri görülürken, kentlerde ekonomik ve sosyal uyum sorunlarına bağlı olarak hırsızlık, gasp ve uyuşturucu madde suçlarının daha yaygın olduğu belirtilmektedir.[269]

Türkiye'de hızlı kentleşme ve ekonomik nedenlerle gerçekleşen iç göç hareketleri, çocuk suçluluğunu etkileyen önemli yapısal faktörler arasında yer almaktadır. Özellikle kırdan kente göç eden ailelerin kent yaşamına uyum sürecinde yaşadıkları sosyal ve ekonomik güçlükler çocukların riskli davranışlara yönelmesinde etkili olabilmektedir. Göç eden ailelerin çoğu zaman kentin altyapı açısından yetersiz ve sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı bölgelerinde yaşamaya başlamaları, çocukların sosyal çevrelerinin de bu koşullar içerisinde şekillenmesine neden olmaktadır.[270] Antalya'da yapılan bir araştırmada suç isnadıyla adli sürece dâhil olan çocukların %41'inin iç göç sonucu çevre değişikliği yaşayan ailelerin çocukları olduğu belirlenmiştir.[271] Benzer şekilde ulusal düzeyde yapılan araştırmalar, göç

[266] Bağış, Radiye Canan, "Mekânin Suça Yansıması Kentsel Mekân ve Çocuk Suçluluğu İliŞkiSi", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 24/3 2022, 1181-1202.
[267] TÜİK, "Güvenlik Birimine Gelen Veya Getirilen Çocuk İstatistikleri - 2024" 01 Ağustos 2025.
[268] Pelit - Alkan, "Suça Sürüklenen Çocukların Sosyo-Demografik ve Suç Özelliklerinin İncelenmesi".
[269] Akalın, Mehmet, "Suça Sürüklenen Çocuklar ve Çocuk Dostu Kentler", Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 25/3 29 Eylül 2024, 563-594.
[270] Gönültaş, Burak Miraç - Kelebek, Görkem, "Metropollerde Önemli BiR RealiTe Göç, Çocuk Suçluluğu ve Sosyal HiZmet Odağinda Çözüm ÖneriLeri", Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi 1/2 2017, 142-155.
[271] Öter, Adem, "Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenlerine Sosyolojik Bir Bakış Antalya Örneği", 21, Yüzyılda Eğitim ve Toplum 7/21 2018, 739-769.

eden ailelerin çocuklarının özellikle malvarlığına karşı suçlara ve sokakta çalışmaya bağlı risklere daha fazla maruz kaldıklarını göstermektedir. [272]

Çocukların yaşadıkları fiziksel ve sosyal çevre, suç davranışı açısından önemli bir belirleyicidir. Araştırmalar, suça sürüklenen çocukların çoğunlukla kentin sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı, göç alan ve gecekondulaşmanın yoğun olduğu bölgelerinde yaşadıklarını göstermektedir.[273] Bu bölgelerde yoksulluk, işsizlik ve sosyal dışlanma gibi faktörler çocukların gelişim ortamlarını doğrudan etkilemektedir.

Çarpık kentleşme ve sosyal organizasyonsuzluk da çocuk suçluluğunu artıran önemli çevresel risk faktörleri arasında yer almaktadır. Güvenli sosyal alanların (park, spor alanları, kültür merkezleri) yetersizliği, metruk alanların fazlalığı ve güvenlik hizmetlerinin sınırlı olması çocukların sokakta geçirdiği denetimsiz zamanın artmasına yol açmaktadır.[274] Ankara'da yapılan bir araştırmada, gecekondu kültürünün yoğun olduğu Altındağ bölgesinde yaşayan çocukların suç davranışı puanlarının kentin daha gelişmiş bölgelerinde yaşayan çocuklara göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlenmiştir.[275]

Çevresel faktörlerin bir diğer önemli boyutu ise akran ilişkileri ve suç alt kültürüdür. Aile ve okul gibi koruyucu sosyal kurumların desteğini yeterince alamayan çocuklar, sokak ortamında kabul görmek ve aidiyet duygusu geliştirmek amacıyla olumsuz akran gruplarına veya çetelere katılabilmektedir. Suç oranlarının yüksek olduğu dezavantajlı mahallelerde suç davranışı zamanla normalleşmekte ve çocuklar bu davranışları sosyal öğrenme yoluyla akranlarından edinmektedir. Ayrıca sosyal bağların zayıf olduğu bu bölgelerde organize suç gruplarının çocuklara daha kolay ulaşabildiği ve çocukları suç işlemeye yönlendirebildiği de belirtilmektedir.[276]

Çocuk suçluluğunun önlenmesine yönelik politikaların kent planlaması, sosyal politika, eğitim ve aile destek hizmetlerini kapsayan bütüncül bir yaklaşım çerçevesinde ele alınması gerekmektedir.

---

[272] Fırat vd, "Adana'da Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik Özellikleri".
[273] Güneş, Derya Kayma - Gökler, "Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik Özellikleri İle Suç İlişkisinin İncelenmesi".
[274] Akalın, "Suça Sürüklenen Çocuklar ve Çocuk Dostu Kentler".
[275] Güneş, Derya Kayma - Gökler, "Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik Özellikleri İle Suç İlişkisinin İncelenmesi".
[276] Bağış, Radiye Canan, "Çocukları Suça Sürükleyen Çevresel Nedenler Sosyal Bağ ve Sosyal Öğrenme Teorileri Işığında Bir Değerlendirme", Humanıtas - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi 7/14 2019, 203-221.

2.3 KOMİSYONUN GERÇEKLEŞTİRDİĞİ BİLİMSEL SAHA ARAŞTIRMALARI VE ÖNE ÇIKAN SONUÇLAR

Komisyon, çocukların suça sürüklenmesine yol açan nedenleri tüm boyutlarıyla incelemek amacıyla yürüttüğü çalışmalar kapsamında; kamu kurum ve kuruluşlarını, akademisyenleri, meslek örgütlerini, sivil toplum kuruluşlarını, yerel yönetimleri, uygulayıcıları, mağdur yakınlarını ve alanda çalışan uzmanları dinlemiş; ayrıca yerinde inceleme ziyaretleriyle sahadaki uygulamaları doğrudan gözlemlemiştir. Komisyonun bu süreçte edindiği kurumsal ve uzmanlık temelli bilgi birikimi, suça sürüklenen çocuklar meselesinin adli perspektifin yanında aile, eğitim, sosyal hizmet, sağlık, güvenlik, dijital çevre, yerel yönetimler ve çocuk adalet sistemiyle birlikte ele alınması gereken çok boyutlu bir alan olduğunu göstermiştir.

Bu kapsamlı bilgi alma ve inceleme sürecinin yanında Komisyon, sahadan doğrudan veri toplamanın öneminden hareketle bilimsel saha araştırmaları da gerçekleştirmiştir. Çocuk Hükümlü/Tutuklu Profili Araştırması, Çocuk Hâkim ve Cumhuriyet Savcıları Araştırması ile Adalet Bakanlığı ve Ceza İnfaz Kurumları Çalışanları Araştırması; suça sürüklenen çocuklar alanındaki mevcut durumu farklı aktörlerin deneyimleri, görüşleri ve gözlemleri üzerinden ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu araştırmalar, çocukların kendi yaşam öyküleri ve risk alanları kadar, çocuk adalet sisteminin karar vericileri ile ceza infaz kurumlarında görev yapan çalışanların değerlendirmelerini de görünür kılması bakımından özel bir önem taşımaktadır.

Raporda ikinci bölüm altında yer verilen "Türkiye'de Suça Sürüklenen Çocuklara İlişkin Temel Göstergeler" ile Komisyon tarafından yürütülen saha araştırmalarının sonuçları birbirini doğrular niteliktedir. Temel göstergeler, Türkiye'de suça sürüklenen çocuklara ilişkin istatistiksel ve literatüre dayalı genel çerçeveyi ortaya koyarken; saha araştırmaları bu çerçevenin çocukların, yargı mensuplarının ve infaz sistemi çalışanlarının deneyimleriyle nasıl somutlaştığını göstermektedir. Nitekim araştırma bulguları ile ulusal ve uluslararası literatürde öne çıkan aile yapısı, eğitimden kopuş, madde kullanımı, akran etkisi, ekonomik zorluklar, kurumlar arası koordinasyon ve çocuk adalet sisteminin işleyişine ilişkin risk alanlarının pek çok noktada örtüştüğü görülmektedir.

Bu yönüyle Komisyonca gerçekleştirilen saha araştırmaları, suça sürüklenen çocuklar meselesinin güncel fotoğrafını; çocuklar, çocuk hâkimleri ve Cumhuriyet savcıları ile Adalet Bakanlığı ve ceza infaz kurumları çalışanları açısından çok yönlü biçimde ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, Komisyon çalışmalarında tespit edilen sorun alanlarının netleşmesine, sahaya dayalı değerlendirmelerin gerekçelendirilmesine ve Komisyonun tespit

ve önerilerinin bilimsel verilerle desteklenmesine önemli katkı sağlamıştır. Bu bölümde söz konusu araştırmaların temel bulgularına özet olarak yer verilmekte; araştırmaların daha geniş sonuçları ve bunlardan hareketle geliştirilen değerlendirmeler ise raporun 5. bölümünde ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır.

2.3.1 Çocuk Hükümlü / Tutuklu Profili Araştırması

Çocuk Hükümlü/Tutuklu Profili Araştırması, Türkiye'de tutuklu ve hükümlü çocukların demografik, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve psiko-sosyal özelliklerini, sahip oldukları bireysel ve sosyal risk faktörlerini belirlemek ve sonuçlarını kapsamlı biçimde analiz etmek amacıyla yapılmıştır.

2.3.1.1 Araştırma Evreni ve Örneklem

Araştırmanın yürütüldüğü tarih itibarıyla Türkiye'de bulunan hükümlü ve tutuklu 4.989 çocuğu temsil edecek şekilde bir örneklem belirlenmiş, evrenden örneklem seçimi, olasılıklı örnekleme yöntemleri kapsamında tabakalı rastgele örnekleme ve basit tesadüfi örnekleme teknikleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma sürecinin başlangıcında çocuklara gerekli bilgilendirme yapılmış, araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayandığı açıklanmış ve onam veren çocuklar çalışmaya dâhil edilmiştir. Kendilerine ulaşılan 607 çocuğun, 70 sorudan oluşan anket formunu yanıtlaması istenmiştir. Anketler, ilgili kurumlarda görev yapan sosyal çalışma görevlileri tarafından yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanmıştır.

2.3.1.2 Bulgular

Araştırma kapsamında verileri incelenen 607 çocuğa ilişkin bulgular, örneklemin adli statü, demografik özellikler ve sosyo-ekonomik arka plan bakımından belirgin örüntüler sergilediğini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda elde edilen bulgular;

- Örneklemin büyük ölçüde erkek çocuklardan oluşmaktadır (%96; n=585).
- Ortalama yaş 16,1 ±1,1 yıldır.
- Çocukların %76'sının (n=460) tutuklu, %23'ünün (n=141) hükümlü statüsünde bulunduğu; %1'inin (n=6) ise adli durumuna ilişkin bilgi sahibi olmadığı saptanmıştır.
- Çocukların % 93,7'si adli suçlara karıştığını ifade etmiştir.
- Çocukların %91,6'sı (n=556) bir suç nedeniyle, %8,4'ü (n=51) birden çok suç nedeniyle kurumda olduğunu ifade etmiştir.
- Tek suça karışan çocukların yaş ortalaması 15,3±1,4 yıl, birden fazla suça karışan

çocukların yaş ortalaması 14,5±1,7 yıldır ve aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır.

Aile özelliklerine ilişkin veriler

- Çocukların %59,6'sı çekirdek aile yapısına sahiptir.
- Ailelerin sosyo-kültürel özellikleri değerlendirildiğinde, büyük çoğunluğunun (%71,8) orta sosyo-kültürel düzeye mensup olduğu, yalnızca %2,6'sının üst sosyo-kültürel grupta yer aldığı belirlenmiştir.
- Ailelerinin gelir durumları çocukların öznel değerlendirmelerine dayalı olarak incelenmiştir. Buna göre çocukların %78,9'u ailesinin maddi sorunları olduğunu ifade etmiştir.

Çocukların eğitim ve çalışma durumları

- Çocukların %28,7'si kuruma gelmeden önce okula düzenli devam etmekte olduğunu ifade etmiştir.
- Okulu bırakmış olan ve düzensiz devam edenlerin oranı 15-17 yaş grubunda istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha fazladır.
- Okulla ilgili sorun yaşayan çocukların sıklığı %84,8'dir. Birden fazla suça karışan çocukların okulda sorun yaşama sıklığı artmaktadır.
- Çocukların %87'sinin (n=529) daha önce herhangi bir işte çalışma öyküsünün olduğu, iş alanlarının neredeyse tamamının el becerisi ve fiziksel emek gerektiren mesleklerden oluştuğu saptanmıştır.

Çocukların fiziksel ve psikolojik sağlık durumu

- Çocukların %91,9'u herhangi bir fiziksel sağlık sorunu bulunmadığını ifade etmiştir.
- Kuruma gelmeden önce psikolojik sorunlar yaşadığını belirtenlerin sıklığı %90,0'dır.
- Ayrıca, çocukların %55,7'si daha önce kendine zarar vermeyi düşündüğünü, %39,9'u kendine zarar verme girişiminde bulunduğunu ifade etmiştir. Bu durum, fiziksel sağlık göstergelerinin görece olumlu olmasına rağmen ruh sağlığı açısından dikkat çekici bir kırılganlık alanının bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Çocukların risk taşıyan davranışları

- Riskli davranışları açısından elde edilen veriler, çocukların erken yaşta zararlı alışkanlıklarla karşılaşma oranlarının yüksek olduğunu göstermektedir.
- Çocukların %70,3'ü günlük sigara kullanımı bildirmiştir.
- Alkol kullanımına ilişkin veriler, çocukların %56,5'inin yaşamları boyunca en az bir kez alkol kullandığını, %3,1'inin ise günlük alkol kullanımı olduğunu ortaya koymaktadır.
- Çocukların %10'unun kuruma gelmesine neden olan olay sırasında alkol etkisi altında olduğunu ifade etmesi, riskli davranışların olay anındaki rolüne işaret etmektedir.
- Bağımlılık yapıcı maddelere ilişkin veriler, çocukların %45,5'inin bu tür maddeleri

denediğini ve %21,9'unun günlük kullanım bildirdiğini göstermektedir.

- Çocukların %17'sinin yaşamlarında en az bir kez kumar ya da şans oyunu oynadığını belirtmesi, farklı risk alanlarının da mevcut olduğunu göstermektedir.
- Dijital yaşam alışkanlıklarına ilişkin bulgular incelendiğinde, çocukların yaklaşık yarısının günlük ortalama dört saatten fazla süreyi sosyal medyada geçirdiği anlaşılmaktadır. Dijital oyun oynama alışkanlıkları bakımından %70,0'ının dijital oyun oynadığını ifade ettiği, oynadıkları oyunların büyük kısmının yaş grubuna uygun oyunlar olmadığı görülmektedir.

Çocukların olumsuz yaşam deneyimleri

Çocukların karşılaştıkları olumsuz durumlara ilişkin veriler incelenmiş, istismar ve ihmal deneyimleri fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmal başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Buna göre;

- Çocukların %24,2'sinin fiziksel istismara, %30,3'ünün duygusal istismara, %5,8'inin cinsel istismara maruz kaldığı belirlenmiştir. Ayrıca, çocukların %58,5'i ihmal yaşadığını ifade etmiştir.
- Çocukların %63,6'sı en az 1 istismar/ihmal tipi ile karşılaşmıştır.
- Kümülatif travma yükü ile birden fazla suça karışma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.
- İhmale ve istismara uğrayanlarda birden çok suça karışma sıklığı anlamlı olarak daha yüksektir.

2.3.1.2.1 Ailenin Suçla İlişkili Olabilecek Özellikleri

Çocuğun suça sürüklenme sürecinde aile ile ilişkili risk faktörleri incelendiğinde, aile içinde suç davranışının varlığı, suçun normalleştirilmesi, aile bireylerinde ruh sağlığı sorunlarının bulunması, aile içi şiddet ve ihmal olgusu öne çıkan başlıca unsurlardır.

- Çocukların %59'unda ailenin ihmali olduğu saptanmıştır.
- Çocukların %44,2'sinde ailede suça karışmış bir aile üyesinin varlığı ifade edilmiştir.
- Aile içi şiddet çocukların % 17'si tarafından belirtilmiştir.

Ailede suçun normalleştirilmesi halinde, ailede suçlu bir birey varlığında, aile içi şiddet ve ihmal durumunda çocukların birden fazla suça karışma sıklığı anlamlı olarak artmaktadır. Bu bulgular değerlendirildiğinde, aile ortamına ilişkin risklerin çocukların davranış örüntüleri üzerinde etkili olabilecek bir bağlam oluşturduğu anlaşılmaktadır.

2.3.1.2.2 Aile ve Arkadaş Çevresinde Suçla İlişkili Olabilecek Özellikler

Çocuğun suça sürüklenme sürecinde çevresel etkenleri değerlendirmek amacıyla, yaşam alanı ve arkadaş çevresine ilişkin özellikler çok boyutlu olarak incelenmiştir.

- Çocukların sportif faaliyetlere katılım düzeyleri değerlendirildiğinde, %76' sının herhangi bir sportif aktivite içinde yer almadığı görülmektedir.
- Arkadaş etkisine ilişkin değerlendirmelerde, çocukların %37'si davranışları üzerinde arkadaşlarının etkisinin olmadığını ifade etmiştir.
- Çocukların %17'si arkadaşları tarafından duygusal istismar ve zorbalığa maruz kaldığını belirtmiştir.
- Çocukların %56'sı çevrelerinde alkol veya madde kullanımı sorunu olan bireylerin bulunduğunu, %79'u ise suça sürüklenen bireylerle karşılaştıklarını ifade etmiştir.
- Çevresinde sosyal destek sisteminin eksikliğini hissettiğini ifade eden çocukların oranının %38'dir. Bu bulgu, çocukların önemli bir bölümünün yaşadıkları çevrede yeterli sosyal destek mekanizmalarına erişimde güçlük yaşadığını ortaya koymaktadır. Sosyal destek sistemlerindeki bu yetersizlik, çocukların aile, okul ve yakın çevre ile kurdukları ilişkilerin zayıflamasına, aidiyet duygusunun gelişmesinin sınırlanmasına ve riskli davranışlara yönelme olasılığının artmasına zemin hazırlayabilecek bir yapı olarak değerlendirilmektedir.
- Çocuklardan %82'si "işlediğim suçun yasal sonuçlarını bilseydim bu suçu işlemezdim" şeklinde ifade etmiştir.

2.3.1.2.3 Çocukların Tutuklu/Hükümlü Olmalarına Neden Olan Faktörler

Çocukların kendi ifadeleri temel alınarak tutuklu veya hükümlü olmalarına zemin hazırlayan etkenler; sosyal çevre ve akran ilişkileri, aile yapısı ve aile içi ilişkiler, bireysel ve psikolojik özellikler, eğitim sistemi ve kurumsal bağlara ilişkin eksiklikler, riskli davranışlar ile suça yönelimi kolaylaştıran durumlar ve sosyoekonomik ile yapısal koşullar olmak üzere altı temel başlık altında sınıflandırılmıştır. Bu çerçevede, çocukların anlatımları suça sürüklenme sürecinin tek bir nedene indirgenemeyecek biçimde, bireysel özellikler ile sosyal ve yapısal çevre koşullarının etkileşimi sonucunda şekillendiğini ortaya koymaktadır. Aşağıda bu faktörler ayrıntılı olarak sunulmuştur.

1. Sosyal Çevre ve Akran Etkisi: Sosyal çevre ve akran etkisi incelendiğinde; arkadaş ortamının olumsuz olması %32 ile en öne çıkmaktadır. Benzer şekilde olumsuz/güvensiz mahalle ortamı (%16), çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevrenin suç davranışını normalleştiren bir yapı oluşturabildiğini göstermektedir.

2. Aile Yapısı ve Aile İlişkileri: Aileye ilişkin faktörler de diğer bir büyük risk alanını oluşturmaktadır. Özellikle; olumsuz aile ortamı (%11,5), aile desteğinin yokluğu (%11,3), düşük sosyoekonomik düzey (%11,2), baba figürünün yokluğu (%6,1), aile üyesinin

cezaevinde olması (%4,4), ebeveyn ihmal/istismarı (%3,6) gibi bulgular, çocukların sağlıklı gelişiminde aile yapısının kritik rolünü ortaya koymaktadır.

3. Bireysel ve Psikolojik Faktörler: Ceza İnfaz kurumlarında bulunan çocukların bireysel ve psikolojik özellikleri olarak; duygu düzenleme becerilerindeki sorunlar özellikle dikkat çekmektedir.

4. Eğitim ve Kurumsal Bağlantı Eksiklikleri: Eğitim sistemi ile zayıf bağ da çocuklar tarafından bildirilen önemli bir risk faktörüdür. Okula devam etmeme durumu, öğretmen desteğinin olmaması, çocukların sosyal destek sistemlerinden yeterince yararlanamadığı görülmektedir.

5. Riskli Davranışlar ve Suça Yatkınlaştıran Durumlar: Bazı faktörler çocukların doğrudan suçla temas riskini artırmaktadır. Bu kapsamda madde kullanımı, silah/bıçak taşıma ve alkol kullanımı gibi davranışlar hem suç işleme olasılığını artırmakta hem de çocukların daha ağır suçlara sürüklenmesine zemin hazırlamaktadır.

6. Sosyoekonomik ve Yapısal Faktörler: Düşük sosyoekonomik düzey (%18,8) önemli bir risk faktörü olarak ifade edilmiştir.

Elde edilen bulgular bütüncül biçimde değerlendirildiğinde, çocukların suça sürüklenme süreçlerinin tek bir nedene indirgenemeyecek, aksine birden fazla risk alanının eş zamanlı ve etkileşimli biçimde bir araya gelmesiyle şekillendiği görülmektedir. Bulgular, özellikle aile içi işlevsellikteki zayıflıklar, akran ve sosyal çevre etkisi, eğitim sistemiyle kurulan zayıf bağlar, bireysel ve psikolojik kırılganlıklar ile sosyoekonomik dezavantajların birbirini besleyen bir yapı oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, çocukların ifadeleri risk faktörlerinin varlığı dışında, bu faktörlerin yoğunluğu, sürekliliği ve birikimli etkisine de işaret etmektedir. Çocukların suça sürüklenme süreci; bireysel, ailesel ve çevresel faktörlerin karşılıklı etkileşimi sonucunda oluşan, dinamik ve çok katmanlı bir yapı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum, koruyucu ve önleyici müdahalelerin aile, okul, akran çevresi ve sosyoekonomik koşulları birlikte ele alan bütüncül ve çok disiplinli bir yaklaşım çerçevesinde yapılandırılması gerektiğini göstermektedir.

2.3.2 Çocuk Hâkim ve Cumhuriyet Savcıları Araştırması

Komisyon tarafından yürütülmekte olan çalışmalar kapsamında, mevzuat ve uygulamalarda karşılaşılan sorunların tespit edilmesi, çocukların yeniden suça sürüklenmesini önleyici politika ve reform alanlarının belirlenmesi ve çocuk adalet sisteminin uygulamadaki işleyişinin değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan anket ile, ülkemizde çocuk adalet sistemi kapsamında görev yapan Çocuk Mahkemesi hâkimleri, Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi

hâkimleri ve ilgili duruşma savcıları, çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcılarının saha deneyimleri ile mevcut uygulamalar ve mevzuatı değerlendirilerek Komisyon tarafından rapor yazımında dikkate alınarak çocukların yeniden topluma kazandırılmasına yönelik politika ve yasal düzenlemelerin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bilimsel araştırma kapsamında 32'si çoktan seçmeli ve 2'si açık uçlu olmak üzere toplam 34 soru yer almaktadır. Anket ölçme-değerlendirme niteliğindeki farlılıklar nedeniyle iki ayrı başlık altında incelenmiştir. Araştırmaya 765 Çocuk Mahkemesi Hâkimi, Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi Hâkimi ve ilgili Duruşma Savcısı ve Çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet Savcısı katılmıştır.

2.3.2.1 Çoktan Seçmeli Sorulara İlişkin Anket Sonuçları

Anket kapsamında sunulan 32 çoktan seçmeli soru incelendiğinde çocuk adalet sisteminde yer alan yargı mensuplarından özetle;

- %72,5'inin bu alandaki tecrübesinin 3 yılın altında olduğu,
- %25,6'sına yıl içerisinde gelen ceza dosyasının 600'den fazla olduğu ayrıca %21,4'üne 400'den fazla tedbir talebi (mahkemelere yönelik) geldiği,
- %52'5'inin bu alanda çalışmaya istekli olduğu,
- %21,7'sinin ise istekli olmadığı,
- %4,8'inin mevcut mevzuatın çocukların suçtan korunmasında ve yeniden suç işlemelerini önlemesinde yeterli olduğunu değerlendirdiği,
- %53,1'inin çocuk adalet sistemine dair en etkili olacağını düşündüğü reform alanının aile sorumluluğunu güçlendirecek hukuki düzenlemeler olduğunu değerlendirdiği,
- %59,2'sinin çocukların tekrar suça sürüklenmesinin en önemli nedeni olarak aile içi ihmal, ilgisizlik veya denetim eksikliğini gördükleri,
- %81,2'sinin suça sürüklenen çocuklar hakkında yasal sınırlar çerçevesinde verilebilen cezaların infaz sürelerini yetersiz bulduğu,
- %70,5'i tarafından bu alandaki diversiyon uygulamalarının yeterli düzeyde veya fazla sayıda uygulandığının değerlendirildiği,
- %19'u tarafından sosyal inceleme raporlarının (SİR) ilgili yönetmelikteki koşulları sağlandığını düşündükleri,
- %28,6'nın SİR'lerden beklenilen faydanın alındığı görüşünün olduğu,
- %72,2'sinin ailelerin soruşturma veya kovuşturma süreçlerine yeterli düzeyde katılım göstermediğini değerlendirdiği,
- %99,2'si tarafından mevcut çocuk adalet sisteminin geliştirilmesi gerektiği, ayrıca %85,8'inin ise bu sistemin işlemediğini belirttiği,
- %79,6'sının tedbir süreçlerinde yer alan kurumların koordinasyonunun yetersiz olduğunu

ayrıca %60,3'ünün soruşturma veya kovuşturma süreçlerindeki kurumlar arası iş birliğinin yetersiz olduğunu değerlendirdiği,

- %84,1'inin koruyucu destekleyici tedbir programlarının 'mükerrer suçluluğu' önlemede yetersiz olduğunu değerlendirdiği,
- %44,4'ünün çocuk dosyalarında en fazla zaman kaybına yargının iş yükünün sebebiyet verdiğini değerlendirdikleri,
- %12,8'inin soruşturma veya kovuşturma süreçlerinde uzmanlaşmış mahkemeler ve personel açısından mevcut kapasiteyi yeterli bulduğu,
- %90'ından fazlasının çocuklara uygulanan tutukluluk ve hükümlülük rejiminin uygulamada cezasızlık algısı oluşturduğunu değerlendirdiği,
- %91,4'ünün bir çocuğun işlediği suçun hukuki sonuçlarını ve karşılaşacağı yaptırımları önceden bilmesi veya bu konuda bilgilendirilmiş olması durumunda suçu işleme ihtimalinin azalacağı görüşünde olduğu,
- %3,3'ünün yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının suça sürüklenen çocukların rehabilitasyon sürecine yeterli katkıyı verdiklerini değerlendirdiği,
- Yargı mensuplarının adli süreçte temas ettiği suça sürüklenen çocukların büyük kısmının suç geçmişi konusundaki görüşleri sorulduğunda;
- %28,1'inin ilk kez suça karışan çocuk olduğunu, %71,9'unun ise daha önce adli sisteme bir veya birden çok (kesinleşen veya derdest) ceza dosyası ile girmiş olan çocuk olduğunu değerlendirdikleri,
- %44,5'inin ise daha önce adli sisteme giren ve haklarında kesinleşmiş bir hüküm olmadığı halde bir veya birden çok dosyadan yargılaması devam eden çocuklar olduğunu değerlendirdikleri görülmektedir.
- Çocuk hukuku alanında deneyim süresi ile görevde kalma isteği arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş; bir yıldan az deneyimi olanlarda görevde kalma isteği %41,7 iken 11–15 yıl deneyimi olanlarda bu oran %92,3'e yükselmiştir. Bir yıldan az deneyimi olan grupta kararsızlık oranı %31,2'dir.
- 2025 yılı tevzi/esas dosya sayısı ile görevde kalma isteği arasında da anlamlı ilişki saptanmış; 100'den az dosyası olanlarda bu oran %39,7 iken 401–600 dosya grubunda %66,7'ye yükselmiş, 1001 ve üzeri dosya grubunda %50,0'ye düşmüş ve kararsızlık %26,3 olarak ölçülmüştür.
- Suça sürüklenme nedenine göre reform tercihleri farklılaşmış; aile ihmali diyenlerin %65,0'i aile sorumluluğunu güçlendiren düzenlemeleri, okuldan kopma diyenlerin %36,1'i okul temelli müdahaleleri, madde kullanımı diyenlerin %26,9'u tedavi programlarını, akran etkisi diyenlerin %39,9'u ise aile düzenlemelerini tercih etmiştir.
- 600 ve üzeri dosya alan katılımcıların il dağılımında İstanbul %14,3 ile ilk sırada yer

alırken, Ankara %6,9; İzmir ve Gaziantep %5,3; Konya ve Tekirdağ %4,8; Adana %4,2; Diyarbakır %3,7; Malatya ve Mersin %3,2 oranında temsil edilmiştir.

- Suç geçmişi ile aile katılımı arasında anlamlı ilişki bulunmuş; ilk kez suça karışanlarda ailelerin birlikte gelme oranı %38,2 iken birden fazla kesinleşmiş hüküm bulunanlarda bu oran %3,6'ya düşmüştür.
- Dosya sayısından bağımsız olarak en fazla zaman kaybına neden olan unsur iş yükü olup bu oran %43,4–%48,7 arasında değişmektedir; uzman personel yetersizliği %29,8 ile ikinci sıradadır.
- Suç geçmişi ile tedbir kararlarına uyum arasında anlamlı ilişki saptanmış; ilk kez suça karışanlarda uyum oranı %61,0 iken çoklu suç geçmişi olanlarda %36,5'e düşmüş, düşük uyum oranı toplamda %62,9'a ulaşmıştır.
- Kurumlar arası iş birliği yeterli bulunanlarda iyi/çok iyi değerlendirme oranı %44,4 iken yetersiz bulunanlarda bu oran %5,5'e düşmüş; kötü değerlendirme oranı %33,1 olmuştur.
- Rehabilitasyon programlarını etkisiz bulanlarda kurum koordinasyonunu kötü/çok kötü değerlendirenler %49,5 iken, programları etkili bulanlarda iyi/çok iyi değerlendirme oranı %48,0 olarak ölçülmüştür.
- Dosya sayısı arttıkça özel tedbir mahkemesi kurulmasına destek artmış; 100'den az dosyada %32,6 olan destek, 401–600 dosyada %44,7'ye yükselmiştir. Tedbir talebi sayısı 601–1000 olan grupta bu destek %95,0'a ulaşmıştır.
- İnfaz sürelerini "çok az" bulanların %66,4'ü mevzuatı yetersiz bulurken, diversiyon uygulamalarını "çok fazla" bulanların %74,4'ü de mevzuatı yetersiz değerlendirmiştir.
- Yerinde inceleme oranı ile sosyal inceleme raporlarının yeterliliği arasında anlamlı ilişki bulunmuş; yerinde inceleme yapılmayan durumlarda raporların yetersiz olduğu oran %45,8 iken tüm vakalarda inceleme yapılan durumlarda raporların yeterli bulunma oranı %78,9'dur.

2.3.2.2 Uygulamadaki Sorunlara İlişkin Anket Sonuçları

Anketin uygulamadaki sorunların belirlenmesine yönelik açık uçlu sorusu (33. soru) ile çocuk adalet sisteminin daha sağlıklı yürütülebilmesi için neler yapılabileceğine yönelik açık uçlu sorusuna (34. sorusu) verilen cevaplar hep birlikte incelendiğinde; yargı mensuplarının değerlendirmelerinin belirli başlıklar altında yoğunlaştığı görülmektedir. Katılımcıların hem sorun tespitleri hem de çözüm önerileri büyük ölçüde örtüşmekte ve aşağıdaki altı temel eksende toplanmaktadır:

Cezasızlık Algısı ve Caydırıcılık Sorunu: Yargı mensuplarının önemli bir bölümü, mevcut sistemin çocuklar bakımından yeterli caydırıcılık üretmediğini ve bunun sahada somut bir "cezasızlık algısına" dönüştüğünü ifade etmektedir. Bazı katılımcılar bu durumu açıkça

“çocuklar yaptıklarının karşılığını görmüyor” şeklinde dile getirmiştir. Bu algının, suça sürüklenen çocukların davranışlarını tekrar etmesini kolaylaştırdığı ve zamanla sistemin ciddiyetinin zedelenmesine yol açtığı değerlendirilmektedir.

Bu çerçevede katılımcıların önerileri:

- Yaşa bağlı ceza indirimlerinin, özellikle 15–18 yaş grubu bakımından yeniden ve daha kademeli şekilde düzenlenmesi,
- Belirli ağır suçlar yönünden indirimlerin sınırlandırılması veya hâkim takdirine bırakılması,
- İnfaz sisteminin daha etkin ve hissedilebilir hale getirilmesi,
- Denetimli serbestlik ve benzeri uygulamaların kapsamının daraltılarak caydırıcılığın güçlendirilmesi şeklinde yoğunlaşmaktadır.

Tedbir Sisteminin İşlevsizleşmesi ve Denetim Sorunu: Hâkim ve savcıların önemli bir kısmı, çocuklara yönelik koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulamada çoğu zaman şekli kaldığını ve gerçek anlamda bir sonuç üretmediğini belirtmektedir. Özellikle tedbir kararlarının uygulanıp uygulanmadığının yeterince takip edilmediği, uygulansa dahi çocuğun davranışına somut etkisinin ölçülmediği ifade edilmektedir.

Bu soruna ilişkin öneriler:

- Tedbirlerin uygulanması dışında, sonuçlarının da sistematik olarak izlenmesi,
- Tedbir yükümlülüklerine uyulmaması halinde aile ve çocuk bakımından yaptırım mekanizmalarının oluşturulması,
- Tedbir süreçlerinin ayrı ihtisaslaşmış birimler veya mahkemeler eliyle yürütülmesi,
- Kurumlar arası koordinasyon ve geri bildirim sisteminin güçlendirilmesi yönündedir.

Aile Faktörünün Belirleyiciliği ve Sorumluluk Eksikliği: Yargı mensuplarının neredeyse tamamına yakını, çocukların suça sürüklenmesinde aile yapısının belirleyici rolüne dikkat çekmektedir. Aile içi ilgisizlik, denetim eksikliği ve ekonomik sorunlar en sık vurgulanan nedenler arasındadır. Hatta bazı görüşlerde, sorunun doğrudan “çocuğun değil, ailenin sorunu” olduğu yönünde değerlendirmeler yer almaktadır.

Bu çerçevede katılımcıların önerileri:

- Ailelerin sürece aktif katılımını zorunlu kılacak mekanizmaların oluşturulması,
- Ailelere yönelik eğitim, rehberlik ve bilinçlendirme programlarının yaygınlaştırılması,

- Belirli durumlarda ebeveyn sorumluluğunu artıran idari veya cezai yaptırımların getirilmesi,
- Yüksek riskli aile ortamlarında çocuğun korunmasına yönelik daha etkin tedbirlerin uygulanması şeklindedir.

Eğitim Sisteminin Önleyici Rolünün Zayıflığı: Hâkim ve savcılar, çocukların önemli bir kısmının suç ve ceza kavramlarına ilişkin temel farkındalıktan yoksun olduğunu ve eğitim sisteminin bu alanda yeterli bir önleyici rol üstlenmediğini belirtmektedir. Özellikle ilk kez suça karışan çocukların büyük bölümünün yaptıklarının hukuki sonuçlarını öngöremediği ifade edilmektedir.

Bu çerçevede katılımcıların önerileri:

- Okullarda temel hukuk, sorumluluk ve toplumsal kuralların öğretildiği derslerin müfredata dahil edilmesi,
- Akran zorbalığı, sosyal medya etkisi ve suç farkındalığına yönelik eğitimlerin artırılması,
- Okul-aile iş birliğinin daha sistematik hale getirilmesi,
- Okul terkini ve riskli çocukları erken tespit edecek mekanizmaların kurulması şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Kurumsal Dağınıklık ve Koordinasyon Eksikliği: Sahadan gelen yanıtlar, çocuk adalet sisteminde yer alan kurumlar arasında ciddi bir koordinasyon eksikliği bulunduğunu göstermektedir. Özellikle aynı çocukla ilgili farklı kurumların birbirinden kopuk şekilde işlem yaptığı ve bunun sürecin etkinliğini azalttığı ifade edilmektedir.

Bu çerçevede katılımcıların önerileri:

- Çocuk mahkemeleri, savcılıklar ve kolluk birimlerinde ihtisaslaşmanın artırılması,
- Kurumlar arasında zorunlu koordinasyon ve veri paylaşım mekanizmalarının kurulması,
- Yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının sürece daha aktif dahil edilmesi,
- Çocuklara ilişkin süreçlerin tek merkezden izlenebileceği bir takip sisteminin oluşturulması yönündedir.

Önleyici Politikaların Yetersizliği ve Risk Yönetimi Eksikliği: Katılımcılar, mevcut sistemin büyük ölçüde suç gerçekleştikten sonra devreye girdiğini, oysa çocukların suça sürüklenme nedenlerine yeterince odaklanılmadığını ifade etmektedir. Özellikle aynı çocukların tekrar tekrar suça karışmasının, önleyici mekanizmaların zayıflığıyla doğrudan ilişkili olduğu değerlendirilmektedir.

Bu çerçevede katılımcıların önerileri:

- Risk altındaki çocukların erken aşamada tespit edilmesine yönelik sistemlerin kurulması,
- Mahalle ve bölge bazlı sosyal risk analizlerinin yapılması,
- Çocukların sosyal, sportif ve mesleki faaliyetlere yönlendirilmesi,
- Suça sürüklenme riski yüksek çocuklara yönelik bireysel takip ve rehberlik mekanizmalarının geliştirilmesi şeklindedir.

2.3.3 Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü Uzman Personel Araştırması

2.3.3.1 Giriş

Komisyonumuzun çalışmaları kapsamında, Adalet Bakanlığı'nda suça sürüklenen çocukların kaldığı cezaevlerinde görev yapmakta olan çeşitli meslek grupları ve idarecileriyle bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Söz konusu araştırma anketi Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğüne iletilmiş olup ilgili Genel Müdürlük Türkiye genelindeki tüm ceza infaz kurumlarına anketi göndermiştir.

Anket gönüllülük esasına göre doldurulmuş olup katılımcılara toplam 12 soru sorulmuştur. Araştırmaya kurum müdürleri, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, sağlık personeli, infaz ve koruma memuru ve öğretmen gibi meslek gruplarından 1.306 meslek çalışanı (947 erkek ve 359 kadın) katılım göstermiştir. Katılımcıların %34,4'ü 2 yıl ve altında görev yapan, %24,5'i ise 2-5 yıl arasında görev yapan uzmanlardan oluşmaktadır.

2.3.3.2 Çocukların Suça Sürüklenmesinde Risk Faktörlerine Dair Bulgular

Türkiye genelinde Adalet Bakanlığında suça sürüklenen çocuklarla çalışan uzmanlardan elde edilen bilgilere göre, çocukların suça sürüklenmesine yol açan faktörler bireysel, ailesel ve çevresel/sistemsel düzeylerde yoğunlaşmakta ve bu faktörler birbirini besleyen çok katmanlı bir yapı oluşturmaktadır.

Çocukların suça sürüklenmelerine yol açan **bireysel risk faktörleri** incelendiğinde, bireysel düzeyde en belirleyici risk faktörünün zayıf ebeveyn-çocuk bağlanması (%80,1) olduğu görülmektedir. Bu risk faktörünü madde kullanımı (%67,8) ve suç davranışını normalleştiren bilişsel kalıplar (%66,3) izlemektedir. Travmatik yaşantılar (%52,1) ile birlikte öfke kontrolü sorunları, ruh sağlığı problemleri ve davranım bozuklukları gibi psikolojik risklerin yüksek oranlarda görülmesi, çocuk suçluluğunun önemli ölçüde psikososyal gelişim süreçleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Eğitimle bağlantılı göstergeler olan okul terki

(%30,3), devamsızlık (%24,2) ve akademik başarısızlık (%14,0) ise çocuğun sistem dışına itilmesiyle suç riski arasındaki güçlü ilişkiye işaret etmektedir.

Ailevi risk faktörlerine ilişkin bulgular, çocukların suça sürüklenmesinde en güçlü ve belirleyici risk kümelerinden birini oluşturmaktadır. Özellikle, ailede suç öyküsü (%67,3), suçu normalleştiren ailevi normlar (%63,4), ailede ceza infaz kurumu geçmişi (%63,3) gibi göstergeler, suç davranışının kuşaklar arası aktarımına işaret etmektedir. Ayrıca, zayıf ebeveyn gözetimi (%60,5), ihmal/istismar (%51,8), aile içi şiddet (%49,8), ebeveynin madde **kullanımı** (%51,1) çocuğun gelişim ortamında ciddi yapısal sorunların bulunduğunu ortaya koymaktadır. Ekonomik yoksunluk (%48,9) ve ebeveynlik becerilerinin yetersizliği (%38,4) ise aileyi sosyal ve ekonomik yönden bir risk alanı olarak da konumlandırmaktadır.

Çevresel ve sistemsel risk faktörleri incelendiğinde, en yüksek oranlı riskin yaşanılan çevrede suçun yaygınlığı ve normalleşmesinin (%80,2) olduğu görülmektedir. Akran etkisi (%75) ise çocukların davranış kalıplarının şekillenmesinde sosyal grupların belirleyici rolünü açık biçimde göstermektedir. Okul bağlamında; akran zorbalığı (%43,5), güvenli olmayan okul çevresi (%44,3), okula bağlılığın düşük olması (%43,2), destekleyici olmayan okul sistemi (%37,9) gibi faktörler, eğitim sisteminin yeterince koruyucu işlev göremediğini göstermektedir. Buna ek olarak; cezai sistemin caydırıcı bulunmaması (%28,3), sosyal medyada suçun normalleşmesi (%21,4), güvenli sosyal alan eksikliği (%25,9) gibi bulgular, kurumsal ve toplumsal düzenlemelerin yetersiz kaldığı alanlara işaret etmektedir.

2.3.3.3 Çocukların Suça Sürüklenmesini Önlemede Koruyucu Faktörlere Dair Bulgular

Çocukların suça sürüklenmesini önlemede etkili olan ***koruyucu faktörler*** incelendiğinde ise büyük ölçüde aile, okul, sosyal çevre ve bireysel psikososyal beceriler etrafında yoğunlaştığını göstermektedir. Koruyucu faktörler içerisinde en güçlü alanın aile olduğu belirlenmiştir. Sağlıklı ebeveyn-çocuk iletişimi ve ebeveyn gözetiminin yeterli düzeyde olması, çocukların riskli davranışlardan uzaklaşmasında temel belirleyiciler olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanında aile merkezli erken müdahale programları ve sosyal hizmet desteği aileyi destekleyen kurumsal mekanizmaların koruyucu etkiyi güçlendirdiğini göstermektedir.

Okul ve eğitim temelli koruyucu faktörler incelendiğinde, eğitim sisteminin çocukların suça sürüklenmesini önlemede ikinci temel koruyucu alan olarak değerlendirildiği görülmektedir. Destekleyici okul ortamı ve okula devamın sürdürülmesi, rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri ile okul temelli önleme çalışmaları, çocukların sistem içinde

kalmasını sağlayan önemli mekanizmalar olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca öğretmenler ve diğer yetişkinlerin olumlu rol model etkisi, okulun sosyal ve davranışsal gelişimi de destekleyen bir kurum işlevi gördüğünü göstermektedir.

Sosyal çevre ve akran etkisine ilişkin bulgulara göre, olumlu akran rol modelleri ile güvenli mahalle ve yerel destek sistemleri; sanat, spor ve hobi faaliyetlerine katılım çocukların sosyal aidiyet ve yönelimlerini olumlu biçimde etkileyen ve çocukların boş zamanlarını yapılandırarak suçla temas riskini azaltan önemli koruyucu unsurlardır. Bireysel psikososyal koruyucu faktörler açısından olumlu benlik algısı ve öz saygı, duygu düzenleme becerisi ve sağlıklı problem çözme becerileri, çocukların riskli durumlarla başa çıkabilmesini sağlayan temel yetkinlikler olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca psikiyatrik destek ve bireyselleştirilmiş müdahaleler, özellikle yüksek risk altındaki çocuklar açısından önemli koruyucu araçlar olarak öne çıkmaktadır. Kurumsal ve sistem temelli koruyucu faktörler incelendiğinde ise çok disiplinli ve koordineli müdahale modellerinin koruyucu etkisinin belirgin olduğu görülmektedir. Çok disiplinli çocuk koruma çalışmaları, aile, okul ve sosyal hizmet sistemlerinin entegrasyonu aracılığıyla çocuğun farklı risk alanlarının eş zamanlı biçimde ele alınmasına olanak sağlamaktadır. Buna karşılık cezaların caydırıcılığı, cezaevi düzenlemeleri ve medya denetimi gibi unsurların düşük oranlarda ifade edilmesi, cezai ve sınırlayıcı politikaların koruyucu etki açısından ikincil düzeyde değerlendirildiğini göstermektedir.

2.3.3.4 Suça Sürüklenen Çocuklarla Çalışırken Yaşanan Güçlüklere Dair Bulgular

Suça sürüklenen çocuklarla ceza infaz kurumlarında yürütülen uygulama süreçlerine ilişkin bulgular, uzman personelin çok boyutlu ve birbirini besleyen yapısal güçlüklerle karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Elde edilen veriler, müdahale süreçlerini zorlaştıran sorunların bireysel davranış örüntülerinden aile yapısına, eğitim eksikliklerinden kurumsal kapasite sorunlarına kadar geniş bir alana yayıldığını ortaya koymaktadır.

Bireysel davranış ve kişilik özelliklerinden kaynaklanan güçlükler incelendiğinde, özellikle iletişim kurma problemleri ve güven temelli ilişki geliştirmede yaşanan zorlukların müdahale süreçlerinin başlangıç aşamasını doğrudan etkilediği görülmektedir. Çocukların geçmiş yaşantıları nedeniyle otorite figürlerine karşı geliştirdikleri güvensizlik, profesyonel ilişkinin kurulmasını güçleştirmektedir. Bunun yanında kurallara uymama, sorumluluk almama, saldırganlık, manipülatif davranışlar ve asi tutumlar kurum içi düzenin sağlanmasını ve yapılandırılmış programların yürütülmesini zorlaştırmaktadır.

Psikolojik sorunlar ve ruh sağlığına ilişkin güçlükler kapsamında çocuklarda madde bağımlılığı, öfke kontrolü sorunları ve dürtüsellik gibi problemlerin öne çıktığı görülmektedir. Bunun yanı sıra empati eksikliği, düşük benlik algısı, travma belirtileri ve motivasyon kaybı gibi durumların rehabilitasyon sürecini önemli ölçüde zorlaştırdığı belirlenmiştir. Bu bulgular, çocukların önemli bir bölümünün davranışsal ve klinik düzeyde yoğun psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

Aile kaynaklı yapısal sorunların da müdahale süreçlerinde belirleyici bir güçlük alanı oluşturduğu görülmektedir. Aile desteği eksikliği, aile içi şiddet ve ihmal ile suçu normalleştiren aile yapıları, çocukların rehabilitasyon sürecinde sürdürülebilir ilerleme kaydetmesini güçleştirmektedir. Ayrıca ebeveynlik becerilerindeki yetersizlik ve denetim eksikliği, çocukların kurum sonrası yeniden riskli çevrelere dönme olasılığını artırmaktadır.

Akran ve sosyal çevre etkisi, önemli bir başka güçlük alanı olarak öne çıkmaktadır. Akran zorbalığı, grup içi güç ilişkileri ve suçla ilişkili çevreyle bağın sürdürülebilmesi, çocukların olumsuz davranış örüntülerini pekiştirmektedir. Bunun yanında suç davranışının sosyal çevrede normalleşmesi, alternatif davranış modellerinin geliştirilmesini zorlaştırmaktadır.

Eğitim ve bilişsel yetersizlikler incelendiğinde, en yüksek oranlı güçlük alanının temel eğitim eksikliği olduğu görülmektedir. Bunun yanında dikkat, algılama ve öğrenme güçlükleri ile eğitim faaliyetlerine yönelik isteksizlik, çocukların eğitim temelli rehabilitasyon programlarından yeterince yararlanamamalarına neden olmaktadır.

Suç algısı ve değerler sistemine ilişkin sorunlarda ise bazı çocukların suç davranışını normalleştirdiği ve kimi durumlarda suçun statü aracı olarak görüldüğü belirlenmiştir. Cezadan korkmama, düşük risk algısı ve pişmanlık duygusunun gelişmemiş olması, klasik disiplin temelli yaklaşımların etkisini sınırlandırmaktadır. Bu durum, bilişsel yeniden yapılandırma ve değer temelli müdahalelerin önemini artırmaktadır.

Yasal ve infaz sistemine ilişkin güçlükler kapsamında uygulayıcılar arasında cezaların yeterince caydırıcı olmadığı ve cezasızlık algısının bulunduğu yönünde güçlü bir kanaatin var olduğu görülmektedir. Kurumsal ve sistemsel yapı sorunları incelendiğinde, kurumlar arası koordinasyon eksikliği, personel ve uzman yetersizliği ile rehabilitasyon programlarının sınırlılığı temel sorun alanları olarak öne çıkmaktadır. Motivasyon ve katılım sorunları kapsamında çocukların psikososyal etkinliklere katılımda isteksizlik gösterdiği ve değişime direnç geliştirdiği belirlenmiştir.

Medya ve rol model etkisine ilişkin bulgular, sosyal medyada şiddet içeriklerine maruziyetin ve olumsuz rol modellere özenmenin çocukların davranış örüntülerini etkileyen

önemli faktörler arasında yer aldığını göstermektedir. Bu durum, dijital ortamların düzenlenmesi ve alternatif olumlu rol modellerin güçlendirilmesinin önemine işaret etmektedir.

2.3.3.5 Çocukların Suça Sürüklenmesinin Önlenmesi İçin Yapılması Gerekenlere Dair Bulgular

"Türkiye'de çocukların suça sürüklenmesinin önlenmesi için neler yapılmalıdır?" sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde, çocuk suçluluğunun bireysel, ailesel, ekonomik, eğitimsel, çevresel, kültürel, dijital ve kurumsal etkenlerin karşılıklı etkileşimiyle şekillenen çok boyutlu bir sosyal sorun olarak değerlendirildiği görülmektedir. Katılımcı görüşleri genel olarak caydırıcılık ve cezalandırma temelli yaklaşım ile önleyici sosyal politika ve rehabilitasyon yaklaşımı etrafında yoğunlaşmaktadır. Bulgular, özellikle cezai yaptırımların artırılması, aile sorumluluğunun genişletilmesi, dijital alanın daha sıkı denetlenmesi ve erken müdahale sistemlerinin güçlendirilmesine yönelik beklentilerin belirgin biçimde öne çıktığını göstermektedir.

Bulgulara göre aile, çocukların suça sürüklenmesinde hem temel risk alanı hem de en önemli müdahale odağı olarak değerlendirilmektedir. Aile içi ihmal, iletişim eksikliği, parçalanmış aile yapısı, ekonomik yoksunluk, tek ebeveynli aile yapısı ve ebeveynlik becerilerindeki yetersizliklerin suç riskini artırdığı belirtilmektedir. Bu kapsamda ebeveynlik eğitimlerinin zorunlu hale getirilmesi, ailelerin ekonomik ve psikososyal açıdan desteklenmesi, riskli ailelerin devlet tarafından düzenli olarak izlenmesi ve çocukların gerektiğinde aile ortamından uzaklaştırılması önerilmektedir. Ayrıca ailelerin çocukların suça sürüklenmesindeki rolü nedeniyle hukuki sorumluluk taşımaları gerektiği, ihmal ve istismar durumlarında cezai yaptırımlar uygulanması ve ebeveynlik yeterliliğinin belirli kriterler çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği yönündeki görüşler dikkat çekmektedir.

Ceza adaleti sistemine ilişkin bulgular, katılımcılar arasında güçlü bir caydırıcılık talebinin bulunduğunu göstermektedir. Bu kapsamda cezaların artırılması, infaz rejiminin ağırlaştırılması, tekrar suç işleyen çocuklara daha sert yaptırımlar uygulanması ve cezasızlık algısının ortadan kaldırılması gerektiği ifade edilmektedir. Bazı katılımcılar, suça sürüklenen çocuk kavramını eleştirmekte; çocukların yetişkinlere daha yakın biçimde yargılanması ve ceza yaş sınırının yeniden düzenlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca cezaevlerinin rahat yaşam alanları olmaması, infaz süreçlerinin daha disiplinli hale getirilmesi, çocukların daha sıkı kurum kurallarına tabi tutulması, ilk suçtan itibaren güçlü yaptırımlar uygulanması ve kurum içindeki ayrıcalıkların azaltılması gerektiği yönünde görüşler bulunmaktadır.

Eğitim sistemine ilişkin bulgular, okulların davranış yönetimi ve erken uyarı mekanizmaları olarak da değerlendirildiğini göstermektedir. Katılımcılar, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin güçlendirilmesi, şiddete eğilimli çocuklara psikolojik destek sunulması, riskli öğrencilerin erken tespit edilmesi ve öğretmenlerin risk belirleme süreçlerinde daha aktif rol üstlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bunun yanında ahlak, değer ve disiplin eğitimlerinin artırılması, mesleki yönlendirme çalışmalarının yaygınlaştırılması, sosyal, sportif ve sanatsal faaliyetlerin zorunlu hale getirilmesi ve okulların sosyal kontrol ve izleme merkezi işlevi görmesi gerektiği belirtilmektedir.

Sosyoekonomik faktörlere ilişkin bulgular, yoksulluk, işsizlik ve sosyal eşitsizliklerin çocukların suça sürüklenmesinde temel yapısal risk alanları olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Katılımcılar, ailelere ekonomik destek sağlanması, işsizlikle mücadele edilmesi, dezavantajlı bölgelerde sosyal hizmetlerin güçlendirilmesi, bölgesel risk haritalarının oluşturulması ve gettolaşmış bölgelerde yoğun devlet müdahalesinin uygulanması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca ekonomik destek mekanizmalarının denetim süreçleriyle birlikte yürütülmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Dijital medya ve kültürel etkilere ilişkin bulgular, sosyal medya ve dijital platformların çocuk davranışlarını etkileyen önemli risk alanları olarak algılandığını göstermektedir. Katılımcılar, şiddet içeriklerinin engellenmesi, suçun medya aracılığıyla meşrulaştırılmasının önlenmesi, çocukların dijital ortamdan korunması ve dijital platformların daha sıkı devlet denetimine tabi tutulması gerektiğini belirtmektedir. Bazı görüşlerde sosyal medya kullanımının sınırlandırılması ya da belirli yaş grupları için yasaklanması önerilmektedir.

Suç örgütleri, uyuşturucu ağları ve olumsuz akran ilişkileri de çocukların suça sürüklenmesinde önemli dışsal risk faktörleri arasında değerlendirilmektedir. Bulgular, çete ve mafya yapılarının tasfiye edilmesi, uyuşturucu arzının engellenmesi, akran zorbalığının azaltılması, güvenli mahallelerin oluşturulması, mahalle temelli güvenlik ve izleme sistemlerinin geliştirilmesi ve çocukların suç ağlarından uzaklaştırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca suç ortamlarının fiziksel olarak dağıtılması ve riskli çevrelerin kontrol altına alınması gerektiği ifade edilmektedir.

Erken müdahale ve kurumsal entegrasyona ilişkin bulgular, çocuk koruma sisteminin olay sonrası müdahale anlayışından uzaklaştırılarak erken müdahale temelli bir yapıya dönüştürülmesi gerektiğini göstermektedir. Bu kapsamda erken uyarı sistemlerinin kurulması, her çocuk için bireysel takip sistemlerinin geliştirilmesi, okul-aile-sosyal hizmet entegrasyonunun sağlanması, vaka bazlı takip mekanizmalarının oluşturulması ve çocuk koruma merkezlerinin kurulması önerilmektedir. Ayrıca sosyal hizmet uzmanı sayısının

artırılması, mahalle bazlı sosyal hizmet ekiplerinin oluşturulması ve polis, sosyal hizmet uzmanı ile psikologların eşgüdüm içinde çalışması gerektiği belirtilmektedir.

Rehabilitasyon ve topluma kazandırma alanındaki bulgular, caydırıcılık yaklaşımına kıyasla daha sınırlı olmakla birlikte önemli bir müdahale alanının varlığını ortaya koymaktadır. Katılımcılar, cezaevlerinin eğitim ve meslek edindirme merkezlerine dönüştürülmesi, bireyselleştirilmiş rehabilitasyon programlarının uygulanması, psikososyal destek hizmetlerinin güçlendirilmesi ve onarıcı adalet uygulamalarının yaygınlaştırılması gerektiğini ifade etmektedir. Bunun yanında tahliye sonrası gönüllü destek ekipleriyle izleme sistemlerinin kurulması ve cezaevlerinde çocuklara yönelik birebir görevli sisteminin oluşturulması önerilmektedir.

Ahlaki ve kültürel yaklaşımlara ilişkin bulgular ise çocuk suçluluğunun önlenmesinde değerler sisteminin güçlendirilmesine yönelik beklentilerin bulunduğunu göstermektedir. Bu kapsamda ahlaki ve değer eğitiminin artırılması, disiplin kültürünün geliştirilmesi, toplumsal normların güçlendirilmesi, olumlu rol model eksikliğinin giderilmesi ve dini/manevi değerlerin desteklenmesi gerektiği ifade edilmektedir.

2.3.3.6 Genel Değerlendirme

Araştırma bulguları bütüncül olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'de suça sürüklenen çocuk olgusunun bireysel özelliklerden aile yapısına, eğitim sisteminden sosyoekonomik koşullara, akran ilişkilerinden dijital medya etkisine ve kurumsal yapıya kadar uzanan çok katmanlı ve birbirini besleyen bir risk ağı içinde şekillendiği görülmektedir. Elde edilen veriler, çocuk suçluluğunun tekil nedenlerle açıklanamayacağını; aksine risk ve koruyucu faktörlerin aynı anda işlediği, dinamik ve ekolojik bir yapı içerisinde ortaya çıktığını ortaya koymaktadır. Bu çerçevede aile, hem en güçlü risk üretim alanı hem de en kritik koruyucu ve müdahale odağı olarak merkezi bir konumda yer almaktadır. Eğitim sistemi, sosyal çevre ve bireysel psikososyal beceriler ise sürecin yönünü belirleyen diğer temel belirleyiciler olarak öne çıkmaktadır. Bulgular ayrıca, mevcut müdahale pratiklerinde yapısal kapasite sorunları, kurumlar arası koordinasyon eksiklikleri ve rehabilitasyon süreçlerindeki sınırlılıkların belirgin olduğunu göstermektedir. Öte yandan katılımcı görüşleri, çocuk suçluluğunun önlenmesine ilişkin yaklaşımların iki ana eksende yoğunlaştığını ortaya koymaktadır: caydırıcılık ve cezalandırma temelli yaklaşım ile önleyici sosyal politika ve rehabilitasyon temelli yaklaşım. Birinci yaklaşımda ceza adalet sisteminin güçlendirilmesi, yaptırımların artırılması ve cezasızlık algısının ortadan kaldırılması temel çözüm olarak görülürken; ikinci yaklaşımda erken müdahale, aile ve okul temelli koruyucu sistemlerin güçlendirilmesi, sosyal

hizmet kapasitesinin artırılması ve çocuğun çok boyutlu desteklenmesi vurgulanmaktadır. Bununla birlikte bulgular, özellikle aileye yönelik sorumluluk yükleyen ve dijital ortamların daha sıkı denetlenmesini öngören yaklaşımların belirgin biçimde öne çıktığını göstermektedir.

Sonuç olarak araştırma, çocukların suça sürüklenmesinin önlenmesinde hem cezai mekanizmaların hem de aile, okul, sosyal çevre ve kurumsal sistemlerin eşgüdüm içinde çalıştığı bütüncül bir koruma modeline ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda erken müdahale, çok disiplinli iş birliği ve sosyal politika temelli yaklaşımların güçlendirilmesi gerektiği; buna karşın mevcut sistemde uygulamaların parçalı ve çoğu zaman reaktif bir nitelik taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu durum, çocuk adalet sisteminin hem koruyucu hem de rehabilite edici yönleri güçlendirilmiş, daha bütüncül ve çok katmanlı bir yapıya dönüştürülmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

2.3.4 Sakarya - Madde Kullanan Çocukların Ebeveynleriyle Yapılan Odak Grup Çalışması

2.3.4.1 Giriş

Bu raporda, Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyonu kapsamında, madde kullanımı olan çocukların aileleriyle 10.04.2026 tarihinde Sakarya'da gerçekleştirilen odak grup görüşmesinde dile getirilen görüşler analiz edilmiştir. Odak grup görüşmesine 22 ebeveyn katılmıştır. Görüşmede, çocukların madde kullanımına başlama süreçleri, ailelerin doğrudan yaşadıkları sorunlar, sistemle yaşadıkları zorlukları ve politika yapıcılardan beklentileri ebeveynler tarafından ifade edilmiştir. Bu bilgiler aşağıda sunulmuştur.

2.3.4.2 Çocukların Madde Kullanımına Başlama Süreçleri

2.3.4.2.1 Başlangıç Yaşı ve Süreç

Görüşmelerden elde edilen bulgular, çocukların madde kullanımına başlama yaşının ağırlıklı olarak ergenlik dönemine denk gelen 13-17 yaş aralığında yoğunlaştığını göstermektedir. Bu durum, ergenlik döneminin gelişimsel özellikleri, kimlik arayışı ve akran etkisine açıklık gibi unsurların madde kullanımına başlama açısından kritik bir risk dönemi oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Madde kullanım sürecinin genellikle ani değil, kademeli ve ilerleyici bir seyir izlediği anlaşılmaktadır. Ailelerin aktarımlarına göre bu süreç çoğunlukla, görece daha düşük risk algısına sahip maddelerle başlayarak zaman içerisinde daha güçlü ve bağımlılık yapıcı maddelere yönelme şeklinde gelişmektedir. Bu çerçevede tipik ilerleyiş şu şekildedir:

- İlk aşamada sigara kullanımı (çoğunlukla 13-14 yaşlarında),

- Bunu takiben esrar kullanımı,
- Sonrasında sentetik kannabinoidler (bonzai vb.),
- Nihayetinde ise metamfetamin ve çeşitli sentetik haplar gibi daha ağır maddelere geçiş.

Yukarıdaki bulgular, madde kullanımının çoğunlukla bir "geçiş süreci" içinde geliştiğini ve erken dönemde başlayan sigara kullanımının daha ileri düzey madde kullanımına zemin hazırlayan kritik bir eşik oluşturduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, erken yaşta ortaya çıkan riskli davranışların tespiti ve önlenmesi, ilerleyen aşamalardaki bağımlılık riskinin azaltılması açısından büyük önem taşımaktadır.

2.3.4.2.2 Başlamaya Yol Açan Temel Faktörler

Komisyonumuz tarafından gerçekleştirilen odak grup görüşmeleri kapsamında, madde kullanımı olan çocukların ebeveynlerinden elde edilen bulgular, çocukların madde kullanımına yöneliminde çok boyutlu ve etkileşimsel risk faktörlerinin belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Ebeveyn anlatılarında en güçlü ve tekrar eden vurgu, akran etkisi ve arkadaş çevresinin belirleyici rolüne işaret etmektedir. Çocukların, özellikle ergenlik döneminde akran gruplarına ait olma ve kabul görme ihtiyaçlarının artmasıyla birlikte, madde kullanımına yönelimlerinin hızlandığı ifade edilmiştir. Bu bağlamda, çocuğun "hayır diyememe" becerisindeki yetersizlik ile sosyal kabul ihtiyacı, risk davranışlarını artıran önemli bireysel kırılganlık alanları olarak öne çıkmaktadır.

Ebeveynler, madde kullanımının yaşanılan çevrede yaygınlaşması ve zamanla normalleşmesinin, çocukların bu davranışı daha kolay benimsemelerine zemin hazırladığını vurgulamıştır. Özellikle sigara ve alkol kullanımının toplumda görece daha kabul edilebilir görülmesi, bu maddelerin "geçiş maddesi" işlevi görerek daha ağır ve bağımlılık yapıcı maddelere yönelimi kolaylaştırdığı yönünde güçlü bir kanaat bulunmaktadır.

Eğitim sürecine ilişkin olarak, okul başarısında düşüş ve okula bağlılığın zayıflaması, madde kullanımına giden süreçte kritik bir kırılma noktası olarak değerlendirilmiştir. Okuldan kopma veya okul ortamında yaşanan uyum sorunları, çocukların denetimsiz sosyal çevrelere yönelmesine ve riskli davranışlara daha açık hale gelmesine neden olmaktadır.

Aile içi faktörler de ebeveynler tarafından önemli bir risk alanı olarak dile getirilmiştir. Özellikle aile içi duygusal iletişim eksikliği, çocukların kendilerini ifade edebilecekleri güvenli bir alan bulamamalarına yol açmakta; bu durum, dış çevreye yönelimi artırmaktadır. Bunun yanı sıra, otoriter ya da aşırı ilgisiz ebeveyn tutumlarının, çocuğun ihtiyaç duyduğu rehberlik ve sınır koyma işlevini zayıflattığı ifade edilmiştir. Boşanma veya parçalanmış aile

yapısının her durumda belirleyici olmadığı, ancak uygun destek mekanizmalarının bulunmadığı durumlarda riski artırıcı bir unsur olarak ortaya çıktığı değerlendirilmiştir. Genel olarak bulgular, çocukların madde kullanımına yöneliminde bireysel, ailesel, sosyal ve çevresel etkenlerin birbirini besleyen bir yapı içinde işlediğini; bu nedenle politika geliştirme süreçlerinde tek boyutlu müdahaleler yerine bütüncül ve çok düzeyli önleme stratejilerinin esas alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 3. Çocukların Madde Kullanımı için Risk Faktörleri

Kategori	Alt Boyut	Risk Faktörü	Görüşmeden Temel Bulgular
Bireysel	Erken davranışlar	Sigara ve erken madde denemesi	13-14 yaşta sigara, ardından madde kullanımı
	Madde kullanımının gelişimsel süreci	Kademeli madde geçişi	Esrar → bonzai → metamfetamin
	Kişilik özellikleri	Dürtüsellik, risk alma	Kontrol kaybı, hızlı bağımlılaşma
	Sosyal beceri	Hayır diyememe	Akran grubuna uyum için kullanım
	Psikolojik durum	Duygusal sorunlar	Öfke, kriz, gerçeklikten kopma
	Eğitim süreci	Akademik başarısızlık	Ortaokuldan sonra düşüş
		Okul terki	Eğitimden kopma
	Serbest zaman	Yapılandırılmamış zaman	Spor/etkinlik sürekliliği yok
Ailesel	Aile yapısı	Tek ebeveynli aile	Boşanma/ayrı yaşama
	İlişki kalitesi	Zayıf iletişim	Duygusal paylaşım eksikliği
	Ebeveyn tutumu	Otoriter veya dengesiz yaklaşım	Baskıcı/katı ebeveynlik
	Ebeveyn modeli	Madde/alkol kullanımı	Özellikle baba alkol kullanımı
	Aile içi dinamik	Çatışma ve gerilim	Sürekli kriz hali
	Duygusal ortam	Sevgi eksikliği	"Sevgisiz büyüme" vurgusu
	Aile yükü	Psikolojik tükenmişlik	Sürekli korku ve kaygı
Akran/Sosyal Çevre	Akran grubu	Madde kullanan arkadaşlar	Başlama nedeni olarak en güçlü faktör
	Sosyal baskı	Dışlanma korkusu	"İçmezsen kabul etmiyorlar"
	Sosyal normlar	Kullanımın normalleşmesi	Mahallede yaygınlık
	İlişkiler	Erkek/Kız arkadaş etkisi	Birlikte kullanım
Okul	Rehberlik	Erken uyarı eksikliği	Aileye bildirim yapılmaması
	Okula bağlılık	Devamsızlık/kopuş	Okuldan uzaklaşma
	Okul ortamı	Riskli sosyal çevre	Okulda tanışma
Çevresel	Erişim	Maddeye kolay ulaşım	Yerel düzeyde yaygınlık
	Sosyoekonomik	İşsizlik/dışlanma	İş bulamama, etiketlenme
	Toplumsal algı	Normalleşme	Kullanımın sıradanlaşması
Sistemsel	Tedavi süreci	Gönüllülük sınırlılığı	Zorunlu tedavi eksikliği
		Yetersiz süre	Kısa süreli müdahale
	Rehabilitasyon	Süreklilik eksikliği	Nüks döngüsü
	Hukuki süreç	Suç döngüsü	Kullanıcıdan satıcıya geçiş
	Ceza sistemi	Olumsuz etkiler	Cezaevinde risk devamı
	Kolluk süreçleri	Yetersiz müdahale algısı	Kolluk süreçlerine güvensizlik

2.3.4.2.3 Koruyucu Faktörlere İlişkin Bulgular

Odak grup görüşmelerinden elde edilen bulgular, madde kullanımına ilişkin risk faktörlerinin yanı sıra, çocukların iyileşme sürecini destekleyen ve kullanımın azalmasına katkı sağlayan önemli koruyucu unsurların da bulunduğunu göstermektedir. Bu koruyucu faktörler, bireyin sosyal bağları, yapısal destek mekanizmaları ve aile ilişkileri çerçevesinde şekillenmektedir. Öncelikle, istihdama katılımın çocukların yaşamlarında düzen ve sorumluluk duygusu oluşturduğu, bu durumun madde kullanımını azaltıcı yönde etkide bulunduğu ebeveynler tarafından sıklıkla ifade edilmiştir. İşe yerleştirme ve mesleki faaliyetlere katılım hem ekonomik bağımsızlık hem de sosyal aidiyet duygusunu güçlendirerek riskli davranışların yerini daha yapılandırılmış bir yaşam biçimine bırakmasına katkı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, çocukların yaşamlarında kurdukları destekleyici ve sağlıklı ilişkilerin önemli bir koruyucu rol üstlendiği görülmektedir. Özellikle güvene dayalı romantik ilişkilerin, bireyin kendilik değerini güçlendirdiği ve riskli çevrelerden uzaklaşmasına yardımcı olduğu ifade edilmektedir. Bu tür ilişkiler, sosyal destek ağlarının genişlemesi açısından da işlevsel bir rol oynamaktadır.

Rehabilitasyon merkezleri, özellikle yapılandırılmış ve uzun süreli programlar sunan kurumlar, iyileşme sürecinde önemli bir destek mekanizması olarak öne çıkmaktadır. Ebeveynler, disiplinli, çok boyutlu ve sürekliliği olan rehabilitasyon süreçlerinin, çocukların madde kullanımını bırakmalarında ve yeniden toplumsal yaşama uyum sağlamalarında etkili olduğunu vurgulamaktadır.

Son olarak, aile içi güçlü bağların, özellikle annenin destekleyici ve kapsayıcı rolünün, çocukların madde kullanımından uzaklaşmalarında kritik bir koruyucu faktör olduğu ifade edilmektedir. Aile içinde kurulan güvene dayalı, açık ve sürdürülebilir iletişim, çocuğun duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasına katkı sağlamakta ve dış risklere karşı önemli bir tampon mekanizma oluşturmaktadır.

2.3.4.3 Ailelerin Yaşadığı Temel Sorunlar

Odak grup görüşmelerine katılan ebeveynlerin anlatımları, madde kullanımı olan çocukların ailelerinin çok yönlü ve ağır bir yük altında olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yükün çocuğun madde kullanımıyla sınırlı olmadığı; psikolojik, sosyal, ekonomik ve güvenlik boyutlarını içeren bütüncül bir kriz durumuna işaret ettiği anlaşılmaktadır.

2.3.4.3.1 Psikolojik ve Duygusal Yük

Ebeveynler, sürekli bir kaygı ve tehdit algısı altında yaşadıklarını ifade etmektedir. Özellikle "her an kötü bir haber alma" korkusu, ailelerin gündelik yaşamlarını belirleyen temel bir psikolojik baskı unsuru olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, uykusuzluk, kronik stres, tükenmişlik ve yoğun bir çaresizlik duygusuyla birlikte seyretmektedir. Ayrıca, aile içi travmanın madde kullanan çocukla sınırlı kalmadığı; kardeşler başta olmak üzere, diğer aile üyelerinin de bu süreçten olumsuz etkilendikleri; depresyon belirtileri ve psikiyatrik destek ihtiyacının arttığı ifade edilmektedir.

2.3.4.3.2 Şiddet ve Güvenlik Riski

Ebeveynler, madde etkisi altındaki çocukların zaman zaman aile bireylerine yönelik saldırgan davranışlar sergilediğini, tehdit ve fiziksel şiddet riskinin ciddi boyutlara ulaşabildiğini belirtmektedir. Rehin alma, kesici aletle tehdit gibi yüksek riskli davranış örnekleri dile getirilmiş; ailelerin çoğu durumda kendilerini fiziksel olarak korumakta yetersiz kaldıkları vurgulanmıştır. Bu durum, aile içi yaşam alanlarının güvenliğini zedeleyen kritik bir risk alanı olarak değerlendirilmektedir.

2.3.4.3.3 Sosyal Damgalanma

Aileler, "madde kullanan çocuğun ailesi" olarak etiketlenmenin yarattığı sosyal damgalanmanın, yaşadıkları süreci daha da ağırlaştırdığını ifade etmektedir. Bu damgalanma, iş bulma süreçlerinde ayrımcılığa uğrama, sosyal çevreden dışlanma ve giderek artan bir izolasyonla sonuçlanmaktadır. Toplumsal destek mekanizmalarının zayıflığı, ailelerin yalnızlaşmasına ve destek arama davranışlarının azalmasına yol açmaktadır.

2.3.4.3.4 Ekonomik Yük

Madde kullanımına bağlı süreçlerin aileler üzerinde ciddi bir ekonomik baskı oluşturduğu görülmektedir. Özel rehabilitasyon hizmetlerinin yüksek maliyetleri, tekrarlayan tedavi girişimleri ve çocuğun madde temin etmek amacıyla aile kaynaklarını zorlaması, hane bütçesinde sürdürülemez bir yük yaratmaktadır. Bu durum, ekonomik kırılganlığı artırarak diğer risk alanlarını da derinleştirmektedir.

2.3.4.3.5 Hukuki ve Kurumsal Süreçlerde Zorluklar

Ebeveynler, hukuki süreçlere başvurma konusunda önemli tereddütler yaşadıklarını belirtmektedir. Çocuğun şikâyet edilmesi durumunda daha fazla zarar verebileceği endişesi, aileleri çoğu zaman pasif kalmaya yöneltmektedir. Bunun yanı sıra, kolluk ve adli süreçlere

yönelik güvensizlik, tekrarlayan suç davranışlarına rağmen etkili ve sürdürülebilir müdahalelerin sağlanamaması ve denetimli serbestlik uygulamalarının işlevselliğine ilişkin olumsuz algılar, sistemle kurulan ilişkinin zayıflamasına neden olmaktadır.

2.3.4.3.6 Sistemsel ve Yapısal Sorunlar

Elde edilen bulgular, madde kullanımı sorununun çok faktörlü olduğunu göstermektedir. Önleme, tedavi, rehabilitasyon ve adalet mekanizmalarının bütüncül ve koordineli işlememesi, sorunun sürekliliğini pekiştiren temel faktörler arasında yer almaktadır.

2.3.4.3.6.1 Erken Uyarı ve Önleme Eksikliği

Ebeveynler, özellikle eğitim kurumlarının risk belirtilerini erken aşamada tespit etme ve aileleri zamanında bilgilendirme konusunda yetersiz kaldığını ifade etmektedir. Okullardaki rehberlik ve psikososyal destek hizmetlerinin sınırlı kapasitesi, önleyici müdahalelerin etkinliğini azaltmaktadır. Bu durum, sorunun erken aşamada kontrol altına alınmasını güçleştirmektedir.

2.3.4.3.6.2 Tedavi Sistemine Erişim Sorunları

Mevcut tedavi sisteminin büyük ölçüde gönüllülük esasına dayanması, özellikle çocuk ve ergen grubunda tedaviye erişimi sınırlayan temel bir engel olarak değerlendirilmektedir. Ebeveynler, çocuklarını rızaları olmadan tedaviye yönlendirememelerinin süreci tıkadığını belirtmektedir. Bunun yanı sıra, tedavi sürelerinin kısa olması ve zorunlu tedavi mekanizmalarının sınırlı uygulanması, kalıcı iyileşme açısından yetersiz bulunmaktadır.

2.3.4.3.6.3 Rehabilitasyon ve Sonrası Eksiklikler

Tedavi sonrası süreçlerde yeterli izleme ve destek mekanizmalarının bulunmaması, çocukların yeniden aynı sosyal çevreye dönmesine ve nüks riskinin artmasına neden olmaktadır. Mesleki beceri kazandırma ve istihdam olanaklarının sınırlı olması, çocukların topluma yeniden entegrasyonunu zorlaştırmakta ve riskli davranış döngüsünü sürdürmektedir.

2.3.4.3.6.4 Ceza Adaleti Sistemiyle İlgili Sorunlar

Ebeveyn anlatımlarına göre, madde kullanan çocukların zamanla madde temin zincirinin bir parçası haline gelerek satıcılığa sürüklenme riski bulunmaktadır. Mevcut cezaevi uygulamalarının rehabilite edici olmaktan ziyade risk artırıcı bir etki yarattığı yönünde güçlü

bir algı söz konusudur. Ayrıca, sabıka kaydının ilerleyen yaşamda istihdam olanaklarını kısıtlaması, yeniden topluma kazandırma sürecini olumsuz etkilemektedir.

2.3.4.3.6.5 Maddeye Erişimin Kolaylığı

Ebeveynler, maddeye erişimin mahalle düzeyinde dahi kolaylaştığını ve bu durumun önleyici çabaları zayıflattığını ifade etmektedir. Bazı katılımcılar, kapalı kurumlar dahil olmak üzere çeşitli ortamlarda maddeye erişimin mümkün olduğuna ilişkin iddiaları dile getirmiştir. Bu durum, arzın kontrolüne yönelik mekanizmaların etkinliğinin sorgulanmasına yol açmaktadır.

Tablo 4. Ailelerin Yaşadığı Sorunlar

Ana Tema	Alt Tema	Bulgular / Açıklamalar
1. Psikolojik ve Duygusal Yük	Kaygı ve korku	Sürekli ölüm korkusu (“telefon çalacak ve kötü haber gelecek” kaygısı)
	Tükenmişlik	Uykusuzluk, kronik stres ve tükenmişlik
	Umutsuzluk	Umutsuzluk ve çaresizlik duyguları
	Aile içi etkiler	Aile içi travma ve diğer çocukların etkilenmesi (kardeşlerde depresyon, ilaç kullanımı)
2.Şiddet ve Güvenlik Riski	Fiziksel şiddet	Madde etkisi altında aile bireylerine saldırı
	Yüksek riskli tehditler	Rehin alma, bıçaklama tehdidi
	Korunmasızlık	Ailelerin fiziksel olarak kendilerini koruyamaması
3.Sosyal Damgalanma	Etiketlenme	“Bağımlı çocuğun ailesi” olarak damgalanma
	İş yaşamı etkisi	İş bulmada zorluk
	Sosyal izolasyon	Toplumdan uzaklaşma ve sosyal dışlanma
4. Ekonomik Yük	Tedavi maliyeti	Özel rehabilitasyon merkezlerinin yüksek maliyeti
	Süreklilik	Sürekli tedavi denemeleri
	Maddi baskı	Çocuğun madde temini için aileyi zorlaması
5. Hukuki ve Kurumsal Süreçlerde Zorluklar	Şikâyet tereddüdü	Çocuğun zarar verme ihtimali nedeniyle şikâyet edememe
	Güvensizlik	Polis ve adli süreçlere güvensizlik
	Müdahale eksikliği	Tekrarlayan suçlara rağmen etkili müdahale olmaması
	Denetimli serbestlik	Süreçlerin işlevsiz algılanması
6. Sistemsel ve Yapısal Sorunlar	Erken Uyarı ve Önleme Eksikliği	Okulların risk sinyallerini tespit edememesi, aileleri zamanında bilgilendirmemesi, rehberlik sisteminin yetersizliği
	Tedaviye Erişim Sorunları	Tedavinin gönüllülük esasına bağlı olması, zorunlu tedavi mekanizmalarının sınırlılığı, tedavi süresinin yetersizliği, ailelerin çocuğu rızası olmadan yönlendirememesi
	Rehabilitasyon Eksiklikleri	Tedavi sonrası aynı çevreye dönüş, nüks riskinin yüksek olması, meslek edindirme ve istihdam eksikliği
	Ceza Adaleti Sorunları	Kullanıcıların satıcılığa sürüklenmesi, cezaevinin rehabilite edici olmaması, sabıka kaydının istihdamı engellemesi
	Maddeye Erişim	Mahalle düzeyinde yaygınlık, cezaevi dahil birçok ortamda erişim iddiaları

2.3.4.4 Ailelerin Politika Yapıcılardan Beklentileri

Odak grup görüşmelerine katılan ebeveynlerin değerlendirmeleri, mevcut müdahale mekanizmalarının yetersiz kaldığı alanlara işaret etmekte ve daha etkili, erişilebilir ve bütüncül politika düzenlemelerine duyulan ihtiyacı açık biçimde ortaya koymaktadır. Ailelerin beklentileri, tedavi süreçlerinden önleyici hizmetlere, adli sistemden sosyal destek mekanizmalarına kadar geniş bir yelpazede yoğunlaşmaktadır.

2.3.4.4.1 Zorunlu ve Uzun Süreli Tedavi

Ebeveynler, özellikle çocuk ve ergen grubunda tedaviye erişimin gönüllülük esasına bağlı olmasının önemli bir engel oluşturduğunu ifade etmektedir. Bu kapsamda, aile onayıyla çocuğun zorunlu olarak tedaviye alınabilmesine imkân tanıyan düzenlemelerin geliştirilmesi talep edilmektedir. Ayrıca, mevcut kısa süreli tedavi uygulamalarının yetersiz olduğu; tedavi süresinin standart süreler yerine çocuğun bireysel ihtiyaçlarına göre belirlendiği, aylar sürebilen yapılandırılmış programlara dönüştürülmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

2.3.4.4.2 Erken Müdahale Mekanizmaları

Aileler, riskin erken aşamada tespit edilmesine yönelik sistemlerin güçlendirilmesini öncelikli bir ihtiyaç olarak değerlendirmektedir. Bu doğrultuda, okullarda aktif risk tarama uygulamalarının hayata geçirilmesi, erken uyarı sistemleri aracılığıyla ailelerin zamanında bilgilendirilmesi ve sosyal hizmet birimlerinin daha görünür, erişilebilir ve proaktif bir rol üstlenmesi gerektiği ifade edilmektedir.

2.3.4.4.3 Rehabilitasyon ve Sosyal Uyum

Tedavi sonrası süreçlerin güçlendirilmesi, ailelerin en güçlü beklentilerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu kapsamda, ücretsiz veya düşük maliyetli uzun süreli rehabilitasyon merkezlerinin yaygınlaştırılması, çocukların mesleki beceriler kazanmasını sağlayacak programların geliştirilmesi ve kontrollü, destekleyici sosyal çevrelerin oluşturulması talep edilmektedir. Bu tür uygulamaların, nüks riskini azaltmada kritik rol oynayacağı değerlendirilmektedir.

2.3.4.4.4 Sabıka ve Gelecek Politikaları

Ebeveynler, tedavi sürecine katılan çocukların gelecekteki yaşam fırsatlarının korunmasına yönelik düzenlemelerin önemine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, tedavi olan çocuklar için sabıka kaydının silinmesi ya da kayıt altına alınmaması yönünde düzenlemeler yapılması ve istihdam süreçlerinde "ikinci şans" politikalarının geliştirilmesi önerilmektedir.

Bu tür uygulamaların, çocukların topluma yeniden kazandırılmasını destekleyeceği ifade edilmektedir.

2.3.4.4.5 Kolluk ve Adli Sistem İyileştirmeleri

Aileler, kolluk kuvvetlerinin müdahale kapasitesinin güçlendirilmesini ve aileyi koruyucu mekanizmaların etkinleştirilmesini talep etmektedir. Bununla birlikte, madde kullanan çocuklara yönelik yaklaşımın cezalandırıcı değil, sağlık temelli bir çerçevede ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda, adli süreçler ile sağlık ve sosyal hizmet sistemleri arasında daha güçlü bir koordinasyon ihtiyacı dile getirilmektedir.

2.3.4.4.6 Madde Arzının Azaltılması

Ebeveynler, maddeye erişimin kolaylığının önleyici çabaları zayıflattığını belirterek, özellikle yerel düzeyde daha sıkı ve sürekli denetim mekanizmalarının kurulmasını talep etmektedir. Uyuşturucu maddelere erişimin zorlaştırılması, arzla mücadelede öncelikli bir politika alanı olarak görülmektedir.

2.3.4.4.7 Ailelere Yönelik Destek Mekanizmaları

Aileler hem çocuklara hem de ebeveynlere yönelik destek hizmetlerinin güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Bu kapsamda, psikolojik destek programlarının yaygınlaştırılması, ebeveyn eğitimlerinin artırılması ve özellikle baba rolünün güçlendirilmesine yönelik çalışmaların yapılması önerilmektedir. Ayrıca, aile danışmanlığı hizmetlerinin erişilebilirliğinin artırılması ve sürekliliğinin sağlanması, ailelerin bu süreçle daha etkin baş edebilmesi açısından kritik görülmektedir.

Sonuç olarak, bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, ailelerin beklentileri; önleme, tedavi, rehabilitasyon ve toplumsal yeniden entegrasyon süreçlerini kapsayan, hak temelli ve çok paydaşlı bir politika yaklaşımına duyulan ihtiyacı açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu beklentiler, mevcut sistemin güçlendirilmesi ve daha etkili müdahale modellerinin geliştirilmesi için önemli bir yol haritası sunmaktadır.

Tablo 5. Politika Yapıcılardan Beklentiler

Beklentiler	Açıklama
Zorunlu ve uzun süreli tedavi	Aile onayıyla çocuğun zorunlu olarak tedaviye alınabilmesi
	Tedavi süresinin bireysel ihtiyaca göre belirlenmesi (kısa süreli değil, aylar süren programlar)
Erken müdahale mekanizmaları	Okullarda aktif risk taraması yapılması
	Aileye erken uyarı sistemi kurulması
	Sosyal hizmetlerin daha görünür ve aktif hale getirilmesi
Rehabilitasyon ve sosyal uyum	Ücretsiz veya düşük maliyetli uzun süreli rehabilitasyon merkezlerinin sağlanması
	Meslek edindirme programlarının geliştirilmesi
	Kontrollü sosyal çevre oluşturulması
Sabıka ve gelecek politikaları	Tedavi olan çocuklar için sabıka kaydının silinmesi veya işlenmemesi
	İstihdamda ikinci şans politikalarının uygulanması
Kolluk ve adli sistem iyileştirmeleri	Polis müdahalesinin güçlendirilmesi
	Aileyi koruyucu mekanizmaların geliştirilmesi
	Kullanıcıya sağlık temelli yaklaşım benimsenmesi
Madde arzının azaltılması	Yerel düzeyde yoğun denetim yapılması
	Uyuşturucuya erişimin zorlaştırılması
Ailelere destek	Psikolojik destek programlarının sunulması
	Ebeveyn eğitimleri (özellikle baba rolü vurgusu)
	Aile danışmanlığı hizmetlerinin yaygınlaştırılması

2.3.4.5 Sonuç ve Genel Değerlendirme

Görüşmelerden elde edilen bulgular, madde kullanımının birey, aile, okul, sosyal çevre ve kurumsal yapıların etkileşimi içinde şekillenen çok boyutlu bir kriz alanına karşılık geldiğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu çerçevede sorun, bireysel tercihlerle sınırlı olmayıp, yapısal eksiklikler ve destek mekanizmalarındaki yetersizliklerle derinleşen bir nitelik taşımaktadır.

Ebeveyn anlatımları, ailelerin sorunun farkında olduğunu ve çocuklarını korumak amacıyla yoğun bir çaba içinde bulunduklarını göstermektedir. Bununla birlikte aileler, yürüttükleri bu mücadelenin çoğu zaman sistematik ve yeterli kurumsal destekle karşılık bulmadığını ifade etmektedir. Mevcut hizmetlerin sınırlı erişilebilirliği, süreklilikten yoksun olabilmesi ve kurumlar arası koordinasyon eksiklikleri, ailelerin yükünü artıran temel unsurlar arasında değerlendirilmektedir.

Görüşmelerden çıkan en kritik sonuç ise mevcut müdahale sisteminin büyük ölçüde gönüllülük esasına dayanmasının, özellikle çocuk ve ergen grubunda etkili sonuçlar üretmekte yetersiz kaldığı yönündeki güçlü ortak kanaattir. Aileler, çocuklarını koruyabilmek ve süreci etkin biçimde yönetebilmek için daha güçlü, gerektiğinde zorunluluk içeren ve önleme, tedavi ile rehabilitasyonu bütüncül bir yaklaşımla ele alan politika ve uygulamalara ihtiyaç duyulduğunu açık bir biçimde dile getirmektedir. Bu durum, mevcut sistemin yeniden yapılandırılmasına yönelik önemli bir politika gereksinimine işaret etmektedir. Genel

değerlendirme, ailelerin yaşadığı sorunlar ile sistemsel eksikliklerin birbirini karşılıklı olarak beslediğini ve bu nedenle müdahalelerin birey veya aile düzeyini hedeflemekle birlikte; kurumsal koordinasyonu güçlendiren, önleme-tedavi-rehabilitasyon zincirini bütüncül biçimde ele alan politika yaklaşımlarıyla yapılandırılması gerektiğini göstermektedir.

2.3.5 Sakarya MESEM Odak Grup Çalışması

2.3.5.1 Giriş

Bu raporda, Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyonu kapsamında, Sakarya Mesleki Eğitim Merkezinde (MESEM) görev yapan öğretmen ve idarecilerle 11.04.2026 tarihinde gerçekleştirilen saha ziyareti odak grup görüşmesinde dile getirilen görüşler analiz edilmiştir. Odak grup görüşmesine 15 öğretmen katılmıştır. Görüşmede, çocukların suça sürüklenmelerine yol açan faktörler, MESEM'lerde öğrenim gören çocukların yaşadıkları sorunlar ve politika yapıcılardan beklentileri ifade edilmiştir. Bu bilgiler aşağıda sunulmuştur.

2.3.5.2 MESEM'lerin İşlevleri ve Olası Sorunlarına Dair Bulgular

Öğretmen görüşleri, MESEM'lerin özellikle örgün eğitimden kopma riski taşıyan çocuklar için sistemde tutucu bir işlev gördüğünü; ancak uygulamada karşılaşılan denetim, rehberlik ve izleme mekanizmalarındaki eksikliklerden dolayı yeni risk alanları da oluşturabildiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede MESEM'ler öğretmenler tarafından:

- Bir yandan okul terkinin önlenmesi ve istihdama geçişin desteklenmesi açısından fırsat,
- Diğer yandan çocuğun güvenli bir çalışma ortamında mesleki eğitim alması için geliştirilmesi gereken bir yapı olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 6. MESEM'lerin İşlevleri ve Olası Sorunları

Tema	Alt Tema	Politika Açısından Bulgular
1. Eğitime Erişim ve Sistem İçinde Tutma İşlevi	Okuldan kopuşun önlenmesi	MESEM'lerin, akademik başarı düşüklüğü yaşayan veya örgün eğitime uyum sağlayamayan öğrenciler için alternatif bir yol sunduğu ve bu yönüyle sistem dışına çıkışı geciktirdiği ifade edilmektedir.
	Zorunlu eğitim kapsamında kalma	Öğrencilerin resmi olarak eğitim sistemi içinde kalmaya devam etmeleri, erken yaşta tamamen kontrolsüz ortamlara yönelmelerini kısmen engellemektedir.
2. Denetim ve İzleme Eksiklikleri	İş yeri denetim yetersizliği	Öğrencilerin bulunduğu iş yerlerinin denetlenmesinde sorunlar olabildiği, çalışma koşullarının çocuk gelişimine uygunluğunun sistematik biçimde izlenmeyebildiği ifade edilmektedir.
	Devam ve performans takibi	Öğrencilerin gerçek anlamda eğitim süreçlerine katılımının izlenmesinde boşluklar olabildiği belirtilmektedir.
3. Psikososyal Gelişim ve Riskler	Akran ortamından kopuş	Öğrencilerin okul ortamından uzaklaşarak yetişkinlerle aynı çalışma ortamına girmesi, gelişimsel açıdan risk oluşturabilmektedir.
	Riskli çevrelere maruz kalma	Denetimsiz iş ortamlarında madde kullanımı, suça temas ve olumsuz rol modellerle karşılaşma ihtimali artabilmektedir.
4. Aile ve Sosyoekonomik Baskılar	Ekonomik gerekçelerle yönlendirme	Ailelerin ekonomik ihtiyaçlar nedeniyle çocukları MESEM'e yönlendirdiği; bu durumun çocuğun eğitim tercihinden ziyade zorunlu bir yönelim olabildiği ifade edilmektedir.
	Aile denetiminin zayıflaması	Çocuğun gününün büyük bölümünü iş ortamında geçirmesi durumunda, aile gözetimi dolaylı olarak azalabilmektedir.
5. Kurumsal Kapasite ve Uygulama Sorunları	Rehberlik ve yönlendirme eksikliği	Öğrencilerin MESEM'e yönlendirilme sürecinde yeterli psikososyal değerlendirme yapılmadığı ifade edilmektedir.
	Kurumlar arası koordinasyon eksikliği	Okul, iş yeri ve ilgili kamu kurumları arasında etkili bir iletişim ve izleme mekanizmasının bulunmadığı belirtilmektedir.

2.3.5.3 Değerlendirme ve Politika Perspektifi

2.3.5.3.1 MESEM'lerin "Koruyucu Mekanizma" Olarak Sınırları

MESEM uygulaması, örgün eğitim sistemi içinde kalmakta zorlanan çocuklar için önemli bir alternatif sunmakla birlikte, bu işlevin nitelikli bir eğitim ve güçlü bir izleme sistemi ile desteklenmediği durumlarda zayıfladığı görülmektedir. Öğretmenler, sistemin mevcut haliyle çocukları okuldan tamamen koparmasa da eğitimsel kazanımlar açısından sınırlı katkı sunduğunu ifade etmektedirler.

2.3.5.3.2 Denetim Mekanizmalarının Kritik Önemi

İş yeri temelli eğitim modelinin sürdürülebilirliği, büyük ölçüde denetim ve izleme sistemlerinin etkinliğine bağlıdır. Çocukların gelişimsel, sosyal ve güvenlik açısından riskli

ortamlara maruz kalmasına neden olmaması için denetim ve izleme sistemlerinin güçlendirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

2.3.5.3.3 Sosyo-Ekolojik Risklerin Yoğunlaşması

MESEM'e yönlendirilen çocukların önemli bir kısmının dezavantajı olan sosyoekonomik arka planlardan geldiği öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. MESEM sürecinde çocukların okuldan ve akran ortamından uzaklaşması; aile denetiminin azalması ve iş ortamındaki yetişkin etkisinin artması, sosyo-ekolojik düzeyde risk faktörlerinin eş zamanlı olarak yoğunlaşmasına neden olabilmektedir.

2.3.5.4 Genel Değerlendirme ve Çıkarımlar

MESEM uygulamasına ilişkin saha bulguları, mevcut yapının güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu kapsamda aşağıdaki politika alanları öncelik arz etmektedir:

- MESEM'lerin eğitim odaklı yapısının güçlendirilmesi ve teorik-pratik dengesinin kurulması,
- İş yerleri için zorunlu ve düzenli denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi,
- MESEM'e yönlendirme sürecinde psikososyal değerlendirme ve rehberlik hizmetlerinin zorunlu hale getirilmesi,
- Öğrencilerin gelişimini izleyen çok paydaşlı takip sistemlerinin kurulması,
- Ailelerin ekonomik nedenlerle yönlendirme yapmasını azaltacak sosyal destek mekanizmalarının geliştirilmesi,
- Riskli sektör ve iş yerleri için çocuk koruma standartlarının net biçimde tanımlanması ve uygulanması gerekmektedir.

Özetle, öğretmen görüşleri, MESEM uygulamasının mevcut haliyle ikili bir karakter taşıdığını açıkça ortaya koymaktadır. Sistem, bir yandan çocukları eğitim sistemi içinde tutma açısından önemli bir araç olmakla birlikte, diğer yandan yeterli düzenleme ve denetim sağlanmadığında çocukların suça sürüklenme riskini dolaylı olarak artırabilecek yeni kırılganlık alanları üretebilmektedir. Bu nedenle MESEM'lerin, çocuk koruma politikaları ile entegre edilmiş, güçlü denetim ve izleme mekanizmalarıyla desteklenen ve eğitim niteliği önceliklendirilmiş bir yapıya dönüştürülmesi, eğitim ve sosyal politikalar açısından kritik bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.

2.3.5.5 Öğretmen Görüşlerine Göre Çocukların Suça Sürüklenmesi ile İlişkili Faktörlere Dair Bulgular

Tablo 7'de sunulan öğretmen görüşleri bütüncül olarak değerlendirildiğinde, çocukların suça sürüklenmesine ilişkin risk faktörlerinin çok katmanlı ve karşılıklı etkileşim içinde işleyen bir yapı sergilediği anlaşılmaktadır. Bulgular, sosyo-ekolojik yaklaşım ile

uyumlu biçimde, bireysel özelliklerin tek başına belirleyici olmadığını; aile, okul, akran çevresi ve sistem düzeyindeki koşulların eş zamanlı etkisiyle riskin ortaya çıktığını göstermektedir.

Bireysel düzeyde, erken yaşlardan itibaren gözlemlenen davranışsal sorunlar, akademik süreçten kopuş ve karşılanmayan psikososyal ihtiyaçlar, çocukların riskli davranış örüntülerine yönelmesinde öncül göstergeler olarak öne çıkmaktadır. Bu bulgular, özellikle okul bağlamında erken fark etme ve destek mekanizmalarının önemini ortaya koymaktadır.

Aile düzeyinde ise, aile bütünlüğünün zayıflaması, ebeveyn ihmali, denetim eksikliği ve sosyoekonomik yetersizliklerin çocukların gelişim süreçleri üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca aile içinde şiddet, madde kullanımı ya da suç öyküsünün varlığı, çocuk açısından riskli davranışların normalleşmesine zemin hazırlamaktadır. Bu durum, aile temelli önleyici sosyal politikaların güçlendirilmesi gerekliliğine işaret etmektedir.

Okul düzeyinde ortaya çıkan bulgular, eğitim kurumlarının hem koruyucu hem de risk artırıcı bir rol üstlenebildiğini göstermektedir. Okula bağlılık sorunu, akran ilişkilerinde yaşanan güçlükler, rehberlik hizmetlerinin sınırlılığı ve yapısal kapasite sorunları, çocukların okuldan uzaklaşmasına ve alternatif riskli sosyal çevrelere yönelmesine neden olabilmektedir. Bu çerçevede, okul temelli psikososyal destek sistemlerinin güçlendirilmesi kritik bir ihtiyaç olarak değerlendirilmektedir.

Akran ve çevresel faktörler incelendiğinde, özellikle ergenlik döneminde akran etkisinin belirleyici olduğu; suç davranışının bazı çevrelerde normalleşmesi ve erken yaşta madde kullanımı ile temasın, suça sürüklenme sürecini hızlandırdığı görülmektedir. Bu bulgular, yerel düzeyde çevresel riskleri azaltmaya yönelik bütüncül müdahalelerin önemini ortaya koymaktadır.

Son olarak, sistemsel ve politik düzeydeki eksiklikler, diğer tüm risk alanlarının etkisini pekiştiren bir çerçeve sunmaktadır. Kurumlar arası koordinasyon eksikliği, erken müdahale mekanizmalarının sınırlılığı ve hizmetlere erişimde yaşanan eşitsizlikler, risk altındaki çocuklara yönelik müdahalelerin etkinliğini azaltmaktadır. Bu durum, entegre, veri temelli ve çok paydaşlı bir çocuk koruma sisteminin güçlendirilmesi gerekliliğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, öğretmen görüşleri; çocukların suça sürüklenmesinin önlenmesinde bireysel müdahalelerin ötesine geçilerek, aileyi, okulu, çevreyi ve sistemi kapsayan bütüncül ve önleyici politika yaklaşımlarının hayata geçirilmesinin zorunlu olduğunu göstermektedir.

Tablo 7. Öğretmen Görüşlerine Göre Çocukların Suça Sürüklenmesi ile İlişkili Faktörler

Tema	Alt Tema	Politika Açısından Bulguların Detayı
1. Bireysel Düzey Risk Göstergeleri	Davranışsal sorunlar	Öğrencilerde erken yaşlardan itibaren gözlemlenen saldırganlık, dürtüsellik, kurallara uymama ve otoriteye direnç davranışlarının, ilerleyen süreçte suça sürüklenme açısından öncül göstergeler olduğu ifade edilmektedir.
	Akademik kopuş	Öğrencilerin derslere ilgisizliği, başarısızlık deneyimleri ve okuldan duygusal kopuşları, riskli davranış örüntülerinin gelişimini hızlandırmaktadır.
	Psikososyal ihtiyaçlar	Aidiyet eksikliği, değersizlik algısı ve düşük öz yeterlik duygusu, çocukların alternatif (çoğu zaman riskli) sosyal gruplara yönelmesine zemin hazırlamaktadır.
2. Aile Düzeyi Yapısal Riskler	Aile bütünlüğünün zayıflığı	Boşanma, tek ebeveynli aile yapıları ve ebeveynler arası çatışmaların, çocukların davranışsal ve duygusal gelişimlerini olumsuz etkilediği belirtilmektedir.
	Ebeveyn ihmali ve denetim eksikliği	Çocukların günlük yaşamlarının izlenmemesi, sınır koyma becerilerinin zayıf olması ve ebeveyn ilgisinin sınırlı kalması, riskli davranış riskini artırmaktadır.
	Sosyoekonomik yetersizlikler	Yoksulluk, çocukların eğitim süreçlerine katılımını zayıflatmakta; aynı zamanda suça yönelime yatkınlaştıran alternatif yolları görünür kılmaktadır.
	Aile içi risk faktörleri	Ailede madde kullanımı, şiddet öyküsü veya suç geçmişi bulunması, çocuk için şiddeti/suç işlemeyi normalize edici bir etki yaratmaktadır.
3. Okul Düzeyi Kurumsal Zorluklar	Okula bağlılık sorunu	Devamsızlık, okul terki eğilimi ve okula yönelik olumsuz tutumlar, suça sürüklenme riskini artıran temel göstergeler arasında yer almaktadır.
	Akran ilişkileri sorunları	Okul içinde dışlanma, akran zorbalığı ve sosyal izolasyon, çocukların okul dışı riskli gruplara yönelmesine neden olmaktadır.
	Rehberlik hizmetlerinin sınırlılığı	Okullarda psikolojik danışman sayısının yetersizliği ve bireysel takip mekanizmalarının sınırlı olması, erken müdahale kapasitesini düşürmektedir.
	Yapısal kapasite sorunları	Kalabalık sınıflar ve öğretmenlerin iş yükü, risk altındaki çocuklara yönelik bireyselleştirilmiş müdahaleleri zorlaştırmaktadır.
4. Akran ve Çevresel Risk Alanları	Olumsuz akran etkisi	Özellikle ergenlik döneminde, çocukların suça sürüklenmesinde akran gruplarının belirleyici olduğu; suça yönlendiren grup dinamiklerinin güçlü olduğu ifade edilmektedir.
	Suçun normalleşmesi	Bazı yerleşim alanlarında suç davranışlarının sıradanlaşması, çocukların bu davranışları model almasına neden olmaktadır.
	Madde kullanımı	Erken yaşta madde ile temasın, suça sürüklenme sürecini hızlandıran kritik bir risk faktörü olduğu vurgulanmaktadır.
5. Sistemsel ve Politik Düzey Eksiklikler	Kurumsal koordinasyon eksikliği	Eğitim, sosyal hizmet ve güvenlik birimleri arasında etkili veri paylaşımı ve eşgüdüm mekanizmalarının bulunmaması, müdahalelerin etkinliğinin azalmasına neden olmaktadır.
	Erken müdahale sistemlerinin güçlendirilme ihtiyacı	Risk altındaki çocukların erken tespitine yönelik sistematik araçların ve protokollerin sınırlı olduğu ifade edilmektedir.
	Hizmetlere erişim sorunları	Psikososyal destek, sosyal hizmet ve rehabilitasyon hizmetlerine erişimde zaman zaman bölgesel ve yapısal eşitsizlikler yaşanabilmektedir.

2.3.5.6 Politika Analizi ve Yapısal Değerlendirme

2.3.5.6.1 Erken Uyarı ve Müdahale Mekanizmalarındaki Boşluklar

Öğretmen görüşleri, sahada risk sinyallerinin erken dönemde gözlemlenebildiğini; ancak bu sinyallerin sistematik bir müdahale sürecine dönüştürülemediğini ortaya koymaktadır. Bu durum, mevcut erken uyarı sistemlerinin ya yeterince kurumsallaşmadığını ya da etkin işletilemediğini göstermektedir.

2.3.5.6.2 Okul Temelli Koruyucu Sistemlerin Güçlendirilmesi İhtiyacı

Okulların, risk altındaki çocuklar için en kritik temas noktası olduğu anlaşılmaktadır. Ancak mevcut kapasite, bu rolün etkin biçimde yerine getirilmesi için yeterli değildir. Özellikle rehberlik hizmetlerinin güçlendirilmesi ve öğretmenlerin desteklenmesi gerekmektedir.

2.3.5.6.3 Aile Odaklı Sosyal Politikaların Güçlendirilme İhtiyacı

Aile düzeyindeki risklerin yoğunluğu, mevcut sosyal politika araçlarının önleyici ve destekleyici kapasitesinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Aileyi güçlendirmeye yönelik programların yaygınlaştırılması gerekmektedir.

2.3.5.6.4 Çevresel Risklerin Yoğunlaştığı Alanlara Yönelik Hedefli Müdahale İhtiyacı

Suçun ve madde kullanımının normalleştiği çevrelerde yaşayan çocuklar için, genel politika araçlarının ötesinde, bölgeye özgü yoğunlaştırılmış müdahale modellerine ihtiyaç duyulmaktadır.

2.3.5.6.5 Kurumlar Arası Entegrasyon Eksikliği

Farklı kamu kurumlarının aynı çocukla ilgili ayrı ayrı müdahalelerde bulunması, ancak bu müdahalelerin bütüncül bir çerçevede birleştirilememesi, etkinliği azaltmaktadır. Bu durum, entegre vaka yönetimi sistemlerinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Sakarya MESEM saha ziyaretinde elde edilen öğretmen görüşleri, suça sürüklenen çocuklara ilişkin mevcut yaklaşımın büyük ölçüde sorun ortaya çıktıktan sonra müdahale eden bir yapıda olduğunu; oysa ihtiyaç duyulan modelin önleyici, erken müdahaleye dayalı ve bütüncül bir sistem olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda politika yapıcılar açısından öne çıkan temel çıkarımlar şunlardır:

- Okul temelli erken uyarı ve izleme sistemlerinin kurumsallaştırılması,
- Rehberlik ve psikososyal destek hizmetlerinin nicelik ve nitelik olarak güçlendirilmesi,
- Ailelere yönelik önleyici ve destekleyici sosyal hizmet programlarının yaygınlaştırılması,
- Riskli bölgelerde yer temelli (place-based) müdahale modellerinin geliştirilmesi,
- Kurumlar arası entegrasyon ve veri paylaşım mekanizmalarının oluşturulması,
- Çocuk odaklı hizmetlerde çok disiplinli vaka yönetimi yaklaşımının benimsenmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, öğretmenlerin sahaya dayalı gözlemleri, çocukların suça sürüklenmesinin önlenmesinde sadece adli ve güvenlik temelli politikaların yeterli olmayacağını; eğitim, sosyal hizmet ve toplum temelli destek sistemlerini içeren çok katmanlı bir kamu politikası yaklaşımının zorunlu olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

2.3.6 Ankara Siteler MESEM Odak Grup Çalışması

26.03.2026 tarihinde gerçekleştirilen Siteler Mesleki Eğitim Merkezi (MESEM) saha ziyareti kapsamında, merkezde eğitim gören öğrencilerle odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Bu görüşmelerin temel amacı, öğrencilerin MESEM deneyimlerini, eğitim-çalışma dengesi içindeki konumlarını, karşılaştıkları güçlükleri ve suça sürüklenme riski ile ilişkili olabilecek bireysel, çevresel ve yapısal faktörleri doğrudan kendi ifadeleri üzerinden ortaya koymaktır. Elde edilen bulgular, sosyo-ekolojik yaklaşım çerçevesinde analiz edildiğinde, çocukların suça sürüklenme riskinin çok katmanlı ve etkileşimsel bir yapı içerisinde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Öğrenci ifadeleri, bireysel tercihlerin ötesinde; ailevi koşullar, eğitim sistemi içindeki yönlendirme süreçleri, akran ilişkileri, çalışma yaşamı ve içinde bulunulan çevresel bağlamın belirleyici rolünü açık biçimde yansıtmaktadır.

Bireysel düzeyde, öğrencilerin MESEM'e yönelim nedenleri incelendiğinde; akademik başarısızlık, örgün eğitime uyum sağlayamama, devamsızlık, ilgi ve yeteneklere uygun meslek edinme isteği ve geleceğe yönelik güvence arayışı gibi faktörlerin öne çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte bazı öğrencilerin sistem dışına çıkmaları (örneğin sınıf tekrarları sonrası okuldan ayrılma) sonucunda MESEM'e yöneldiği anlaşılmaktadır. Öğrencilerin önemli bir kısmı, meslek edinmenin sağladığı öz güven artışı ve ekonomik kazanç ile kendilerini daha güçlü hissettiklerini ifade etmekle birlikte, yoğun program nedeniyle sosyal, sportif ve akademik gelişim alanlarında sınırlılıklar yaşadıklarını da belirtmektedirler.

Aile düzeyinde, öğrencilerin meslek seçimlerinde aile etkisinin belirgin olduğu; bazı durumlarda aile mesleğinin devam ettirilmesi, bazı durumlarda ise ekonomik gerekçelerle çalışma yaşamına erken katılımın teşvik edildiği görülmektedir. Ayrıca, öğrencilerin ifadelerinde doğrudan olmasa da aile içi denetim, yönlendirme ve destek düzeylerinin farklılaştığı; bu farklılığın çocukların eğitim ve sosyal gelişim süreçlerine yansıdığı anlaşılmaktadır.

Okul ve eğitim sistemi düzeyinde elde edilen bulgular, MESEM modelinin yapısal özelliklerinin öğrencilerin deneyimlerini doğrudan şekillendirdiğini göstermektedir. Öğrenciler, haftanın büyük bölümünü iş yerinde geçirirken sınırlı sürelerde okulda bulunmakta; bu durum akademik derslerin kapsam ve derinliğini sınırlamaktadır. Özellikle kültür derslerinin yetersizliği, öğrencilerin yükseköğretime geçiş olanaklarını daraltabilecek bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, bir gün içerisinde yoğunlaştırılmış ders programı (uzun saatler süren eğitim) öğrenciler tarafından zorlayıcı bulunmakta; bu durum öğrenme verimliliğini olumsuz etkileyebilmektedir. Rehberlik ve koordinatör öğretmen desteğinin varlığı önemli bir koruyucu unsur olarak öne çıkmakla birlikte, öğrencilerin okula sınırlı sürelerle gelmesi bu hizmetlerin erişilebilirliğini kısmen sınırlamaktadır.

Akran ve çevre düzeyinde, öğrencilerin ifadeleri suça sürüklenme riskinin en görünür olduğu alanlardan birine işaret etmektedir. Özellikle bazı mahallelerde suç davranışının yaygınlığı ve normalleşmesi, ceza yaptırımlarının caydırıcılığına ilişkin düşük algı ve sosyal medyanın etkisi, gençlerin riskli davranışlara yöneliminde belirleyici faktörler olarak dile getirilmektedir. Akran etkisi güçlü bir belirleyici olarak öne çıkmakta; suç davranışına yönelen arkadaş gruplarının varlığı, çocuklar üzerinde hem özendirici hem de baskılayıcı bir etki yaratabilmektedir. Buna karşın, bazı öğrencilerin bilinçli tercihlerle bu ortamlardan uzak durmaya çalıştıkları ve bireysel direnç geliştirdikleri de görülmektedir.

Çalışma yaşamı (iş yeri) bağlamında, öğrencilerin önemli bir bölümünün erken yaşta yetişkinlerle birlikte çalışma ortamına dahil olduğu; bu durumun hem beceri gelişimi hem de risk maruziyeti açısından çift yönlü etkiler yarattığı anlaşılmaktadır. Öğrenciler, iş yerinde deneyim kazandıkça daha fazla kabul gördüklerini ve zorbalığın azaldığını ifade etmekle birlikte, özellikle erken dönemlerde zorlayıcı deneyimler yaşayabildiklerini belirtmektedirler. Ayrıca çalışma saatlerinin uzunluğu, izin günlerinin sınırlılığı ve işveren tutumları, öğrencilerin sosyal yaşamlarını ve eğitim süreçlerini doğrudan etkilemektedir.

Sistemsel düzeyde, MESEM uygulamasının hem koruyucu hem de risk barındıran yönleri olduğu açıkça görülmektedir. Bir yandan öğrencilerin zamanlarının büyük kısmını yapılandırılmış bir iş ve eğitim sürecinde geçirmeleri, onları riskli çevrelerden uzak tutarak

suça sürüklenme olasılığını azaltıcı bir etki yaratmaktadır. Nitekim öğrenciler, çalışmanın kendilerini olumsuz çevrelerden koruduğunu açık biçimde ifade etmektedir. Diğer yandan, eğitim içeriğinin sınırlılığı, çalışma koşullarının yoğunluğu ve denetim mekanizmalarındaki olası eksiklikler, uzun vadede farklı gelişimsel riskler doğurabilecek alanlar olarak değerlendirilmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, öğrenci görüşleri; MESEM modelinin çocukların suça sürüklenmesinin önlenmesinde zaman yapılandırma, meslek edinimi ve gelecek perspektifi kazandırma yoluyla önemli bir koruyucu işlev gördüğünü, ancak bu işlevin sürdürülebilirliği için eğitim niteliği, çalışma koşulları, psikososyal destek ve denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 8. MESEM Öğrenci Görüşleri

Düzey	Tema	Politika Açısından Bulguların
1. Bireysel Düzey	Eğitim tercihi ve yönelim nedenleri	Öğrencilerin MESEM'e yöneliminde akademik başarısızlık, örgün eğitime uyum güçlüğü, devamsızlık, ilgi ve yeteneklere uygun meslek edinme isteği ve gelecek güvencesi arayışı belirleyici olmaktadır. Bazı öğrenciler için bu yönelim bir tercih değil, sistem içi zorunlu bir geçiş niteliği taşımaktadır.
	Gelecek beklentisi ve motivasyon	Öğrenciler meslek edinmenin sağladığı ekonomik kazanç ve istihdam güvencesi ile kendilerini daha güvende hissetmekte; bu durum olumlu gelecek beklentisi geliştirmelerine katkı sağlamaktadır.
	Psikososyal gelişim	İş ortamında iletişim, öz güven ve kendini ifade etme becerilerinin geliştiği ifade edilmekle birlikte; yoğun program nedeniyle sosyal, sportif ve akademik gelişim alanlarının sınırlanabildiği görülmektedir.
2. Aile Düzeyi	Aile yönlendirmesi	Aile mesleğinin devam ettirilmesi veya ekonomik gerekçelerle çocukların MESEM'e yönlendirilmesi yaygındır. Bu durum, eğitim tercihlerinin bireysel istekten ziyade ailevi ve ekonomik koşullarla şekillenebildiğini göstermektedir.
	Sosyoekonomik baskı	Ailelerin ekonomik ihtiyaçları, çocukların erken yaşta çalışma hayatına katılımını teşvik etmekte ve eğitim sürecinin ikinci plana itilmesine neden olabilmektedir.
3. Okul ve Eğitim Sistemi	Eğitim içeriği ve niteliği	Kültür derslerinin sınırlı olması ve akademik içeriğin yetersizliği, öğrencilerin yükseköğretime geçiş imkanlarını kısıtlayabilecek bir risk alanı oluşturmaktadır.
	Yoğunlaştırılmış ders programı	Haftada bir gün içerisinde uzun saatler süren dersler öğrenciler tarafından verimsiz ve zorlayıcı bulunmakta; öğrenme süreçlerini olumsuz etkileyebilmektedir.
	Rehberlik ve öğretmen desteği	Rehber öğretmen ve koordinatör öğretmen desteği önemli bir koruyucu unsur olmakla birlikte, öğrencilerin okula sınırlı süreyle gelmesi bu hizmetlerin etkisini azaltabilmektedir.
4. İş Yeri (Çalışma Yaşamı)	Erken yaşta çalışma deneyimi	Öğrenciler erken yaşta yetişkinlerle birlikte çalışma hayatına dahil olmakta; bu durum hem mesleki beceri kazandırmakta hem de gelişimsel açıdan riskler barındırmaktadır.

	Çalışma koşulları	Uzun çalışma saatleri, sınırlı izin günleri ve işveren tutumları öğrencilerin sosyal yaşamlarını ve eğitim süreçlerini olumsuz etkileyebilmektedir.
	İş yerinde ilişkiler	Öğrenciler başlangıçta zorbalık yaşayabildiklerini, deneyim kazandıkça bu durumun azaldığını ifade etmektedir.
5. Akran ve Çevresel Faktörler	Akran etkisi	Suça yönelen akran grupları güçlü bir etki oluşturmakta; bazı öğrenciler bu gruplardan uzak durmaya çalışırken bazıları risk altında kalmaktadır.
	Suçun normalleşmesi	Bazı çevrelerde suç davranışının yaygın ve sıradan hale geldiği; ceza yaptırımlarının caydırıcılığına ilişkin algının düşük olduğu ifade edilmektedir.
	Sosyal medya etkisi	Sosyal medyada suç, güç ve kolay kazanç temsillerinin gençler üzerinde özendirici etkiler yarattığı belirtilmektedir.
	Madde kullanımı ve teklif	Öğrencilerin bir kısmı madde kullanımı teklifleri ile karşılaştıklarını ancak bireysel tercihleri doğrultusunda reddettiklerini ifade etmektedir.
6. Sistemsel Düzey	Koruyucu işlev (zaman yapılandırma)	Öğrencilerin zamanlarının büyük bölümünü iş ve eğitimle geçirmeleri, riskli ortamlardan uzak kalmalarını sağlayarak suça sürüklenme riskini azaltıcı bir etki yaratmaktadır.
	Denetim ve izleme	Koordinatör öğretmenlerin iş yerlerini düzenli ziyaret etmesi önemli bir mekanizma olmakla birlikte, çalışma koşullarının bütüncül denetimi konusunda geliştirilmesi gereken alanlar bulunmaktadır.
	Eğitim-istihdam dengesi	Sistemin istihdam odaklı yapısı güçlü olmakla birlikte, eğitim boyutunun güçlendirilmesi gerekmektedir.
7. Risk Davranışları ve Güvenlik Algısı	Şiddet ve taşıma davranışları	Bazı öğrencilerin kendini koruma amacıyla kesici alet taşıdığı ifade edilmiştir; bu durum güvenlik algısına ilişkin önemli bir risk göstergesidir.
	Okul güvenliği algısı	Okul çevresinde güvenlik güçlerinin varlığı bazı öğrenciler için güven artırıcı iken bazı öğrenciler açısından etkisiz görülmektedir.
8. Koruyucu Faktörler ve Psikolojik Dayanıklılık	Bireysel farkındalık	Bazı öğrenciler riskli çevrelerde bulunmalarına rağmen bilinçli tercihlerle bu ortamlardan uzak durduklarını ifade etmektedir.
	Hedef ve amaç geliştirme	Meslek edinme, üniversite hedefi ve gelecek planları, çocukların suça sürüklenmesini önleyici önemli koruyucu faktörler olarak öne çıkmaktadır.
	Öğretmen desteği	Koordinatör öğretmenlerin yönlendirici rolü ve rehberlik hizmetleri, öğrenciler üzerinde sınırlı da olsa olumlu etki yaratmaktadır.

Sonuç olarak, görüşmeler sırasında öğrencilerin anlatımları, MESEM modelinin sahadaki uygulamasına ilişkin hem koruyucu hem de risk barındıran yönleri görünür kılmıştır. Öğrenciler, bir yandan mesleki beceri kazanımı ve gelir elde etme imkânını ifade ederken; diğer yandan uzun çalışma saatleri, eğitim süreçlerinden kopuş, işyeri koşulları ve sosyal destek eksikliklerine ilişkin çeşitli sorun alanlarını dile getirmişlerdir. Bu bağlamda, Siteler MESEM saha ziyaretinde elde edilen öğrenci görüşleri, suça sürüklenme riski taşıyan çocuklara yönelik politika geliştirme önemli bilgiler sunmaktadır.

Genel Değerlendirme

Bulgular, MESEM öğrencilerinin suça sürüklenme riskinin; bireysel tercihlerden ziyade çok katmanlı sosyo-ekolojik faktörlerin etkileşimiyle şekillendiğini açıkça göstermektedir. Özellikle zamanın yapılandırılması, meslek edinimi ve gelecek perspektifi geliştirme gibi unsurlar koruyucu rol oynarken; çalışma koşulları, eğitim niteliği, çevresel riskler ve sistemsel sınırlılıklar risk alanları olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede, politika geliştirme süreçlerinde MESEM modelinin hem koruyucu işlevinin güçlendirilmesi hem de risk üreten yönlerinin azaltılmasına yönelik bütüncül düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MEVZUAT VE POLİTİKA PERSPEKTİFİ

3.1 ÇOCUKLAR İLE İLGİLİ ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER VE STANDARTLAR

3.1.1 Uluslararası Metinler Işığında Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi (1924'den günümüze)

Çocuk haklarına ilişkin uluslararası sözleşmeler ve standart metinler, belirli tarihsel kesitlerde kabul edilmiş teknik hukuki belgelerden ibaret görülmemelidir. Bu metinler, aynı zamanda uluslararası toplumun çocuğa yönelik yaklaşımının hangi düşünsel ve normatif aşamalardan geçtiğini, çocuğun hukuk düzeni içindeki konumunun nasıl tanımlandığını ve zaman içerisinde hangi ihtiyaçların hukuki zorunluluk niteliği kazandığını ortaya koyan bütüncül bir tarihsel sürecin izlerini taşımaktadır. Bu sürecin en ayırt edici ve dönüştürücü yönü ise, çocuğun başlangıçta ağırlıklı olarak korunması ve gözetilmesi gereken kırılgan bir varlık olarak ele alındığı anlayışın, giderek çocuğu bağımsız ve öznel bir hak sahibi olarak tanıyan; çocuğun adalet sistemiyle temasını ise hak temelli güvencelerle sıkı biçimde sınırlandıran bir yaklaşım doğrultusunda evrilmiş olmasıdır.

Bu dönüşümün ilk işaretleri, 20. yüzyılın başında çocukların savaş, yoksulluk ve sosyal korunma yetersizlikleri karşısında ağır biçimde kırılgan hale geldiği dönemde ortaya çıkmıştır. Nitekim Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen 1924 tarihli Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, çocukları evrensel düzeyde koruma fikrinin ilk sistematik ifadesi olarak öne çıkmaktadır. Ancak bu dönemin normatif yaklaşımı, modern çocuk hakları anlayışındaki hak ve katılım eksenli yapıdan oldukça uzaktır. Çocuk, kendi iradesi ve görüşü bulunan bağımsız bir birey olarak ele alınmayıp; korunması, gözetilmesi ve ihtiyaçları yetişkinler tarafından belirlenmesi gereken kırılgan bir varlık olarak ele alınmıştır. Bu nedenle uluslararası toplumun önceliği, çocuğun bireysel özerkliğinden çok hayatta kalmasının sağlanması, bakım görmesi ve temel ihtiyaçlarının karşılanması üzerinde yoğunlaşmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında insan hakları düşüncesinin evrensel düzeyde yeniden kurulduğu dönemde ise çocuk hakları, tek başına özel bir koruma alanı olmaktan çıkarak **insan hakları sisteminin bütünlüğü** içine yerleşmeye başlamıştır. 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, doğrudan çocuğa özgü bir sözleşme niteliği taşımamakla birlikte, çocukların sosyal yardım perspektifinin yanında, insan onuru temelli bir hak düzeni içinde değerlendirilmesinin kapısını aralamıştır. Bu yaklaşım, 1966 tarihli 'Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi' ve 'Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi' ile birlikte bağlayıcı

hukuki çerçeveye kavuşmuş; çocukların eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi alanlarda korunmasının yanında, özgürlük ve güvenlik, kötü muamele yasağı ve adil yargılanma gibi haklar bakımından da hukuken dikkate alınması gereken bir "kişi" olduğu net biçimde ortaya konulmuştur. Böylece çocuk, korunacak bir varlık olmaktan çıkıp, insan hakları rejiminin içinde yer alan ve devlet karşısında belirli güvencelerden yararlanması gereken bir birey olarak kabul edilmiştir.

Bu noktada uluslararası metinlerin tarihsel seyrinde bir başka kritik aşama, **bölgesel denetim mekanizmalarının ve özellikle içtihat yoluyla standart üretiminin** ön plana çıkmasıdır. 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), çocuk adaletine özgü ayrı bir bölüm barındırmasa da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'nin yorum ve kararlarıyla birlikte çocukların adalet sistemiyle temasında hak temelli bir prosedür standardı oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu dönemde dikkat çeken husus, çocukların yargı süreçlerinde haklarının etkili biçimde kullanılabilir olması gerektiği için özel bir yargılama hassasiyetine ihtiyaç duyduklarının kabul edilmesidir. Böylelikle çocuk adaletinde ölçüt, sonucun adil olup olmadığının yanında yargılamanın başından sonuna kadar çocuğun kendisini ifade edebilmesi, süreci anlayabilmesi, savunma haklarını fiilen kullanabilmesi ve yargısal süreç içinde örselenmemesi gibi usuli güvenceler haline gelmiştir. Bu evre, çocuk adaletinin "koruma" kavramının yanında "adil prosedür ve etkin hak güvenceleri" ekseninde anlaşılmaya başlandığı dönemi temsil etmektedir.

1980'lerin ortasından itibaren ise çocuk adaletinin **uluslararası düzeyde teknik bir standart alanına** dönüştüğü görülmektedir. Bu aşamada uluslararası toplum, çocuk adaletinin yetişkin ceza adaletinin bir uzantısı olarak yürütülmesinin çocuk bakımından telafisi güç zararlar üretebildiği gerçeğinden hareketle, çocuklara özgü bir adalet sisteminin ilke ve yöntemlerini ayrıntılandıran standart metinler kabul etmiştir. 1985 tarihli Pekin Kuralları, çocuk adaletinde çocuğa özgülük, orantılılık, son çare ilkesi ve rehabilitasyon amaçlı yaklaşımı sistematik biçimde tanımlayarak çocuk adaletini ayrı bir kurumsal mantık zeminine yerleştirmiştir. Bunu izleyen Riyad İlkeleri, çocuk suçluluğunun önlenmesinde önleyici sosyal politikaların belirleyici rolünü vurgularken; Havana Kuralları, özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocukların insan onuruna uygun koşullarda korunmasını ayrıntılı güvence altına almıştır. Tokyo Kuralları ise özgürlüğü bağlayıcı yaptırımlara alternatif tedbirlerin geliştirilmesini teşvik ederek, çocuk adaletinde kapatmanın istisnai olması gerektiği fikrini güçlendirmiştir. Bu dönemde çocuk adaletinin temel yönelimi, cezalandırma merkezli bir mekanizmadan ziyade, çocuğun yeniden topluma kazandırılmasını esas alan ve çocuğu sistemin yıkıcı etkilerinden koruyan bir yapıya dönüşmüştür.

Söz konusu tarihsel gelişim çizgisi, nihayet 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BMÇHS) ile bütüncül ve bağlayıcı bir sözleşme rejimine kavuşmuştur. BMÇHS, önceki metinlerin büyük ölçüde koruma ve ilke düzeyinde bıraktığı alanları tamamlamış; çocuğu hem maddi haklar hem de usuli güvenceler bakımından "**tam bir hak öznesi**" olarak tanımlamıştır. Bu sözleşme ile birlikte çocuk, kendisi hakkında alınan kararlarda görüşü dikkate alınması gereken, yüksek yararı gözetilmesi zorunlu olan ve adalet sistemiyle temas ettiğinde yaşına uygun güvencelerle korunması gereken bir birey olarak uluslararası hukuk düzeninin merkezine yerleşmiştir. Böylece çocuk hakları anlayışı, merhamet temelli koruma yaklaşımından, insan onuru temelli hak rejimine; soyut ilkelerden, uygulanabilir usuli standartlara; genel insan hakları çerçevesinden, çocuk adaletine özgü teknik düzenlemelere doğru kademeli biçimde gelişmiş ve BMÇHS ile olgunlaşmış bir normatif yapı haline gelmiştir.

BMÇHS ile çocuğun uluslararası hukukta bağımsız bir hak öznesi olarak tanınmasını izleyen ve esas olarak 2000'li yıllarla birlikte belirginleşen **uzmanlaşma dönemi**, çocuk adalet sisteminin genel koruma ilkelerinden çıkarak belirli ağır risk alanlarına yönelen uygulanabilir güvence rejimleriyle olgunlaştığı tarihsel aşamayı ifade etmektedir. Bu evrede uluslararası toplum, çocukların cinsel sömürü, ticari istismar, silahlı çatışma ve örgütlü suç ağları gibi yapısal tehditlere karşı özel ve yoğunlaştırılmış koruma mekanizmalarıyla korunması gerektiğini kabul etmiştir. Özellikle Lanzarote Sözleşmesi ile somutlaşan bu yaklaşım, çocukların beden bütünlüğünü çocuk adaletinin merkezine yerleştirerek sistemi soyut koruma anlayışından risk odaklı müdahale modeline taşımış; devamındaki uzmanlaşmış sözleşmeler ise mağdur çocuğun korunması ve rehabilite edilmesi gereken bir hak öznesi olduğunu uluslararası standart haline getirmiştir. Böylece çocuk adaleti, ihlal sonrası tepki veren bir yapı olmaktan çıkarak önleyici, travma duyarlı ve hak temelli bir güvence rejimine evrilmiş; çocuk, ağır tehdit alanları karşısında devletin derhal müdahalesini gerektiren merkezî bir özne olarak uluslararası hukukta kesin biçimde yerleşmiştir.

Sonuç olarak; çocuklara ilişkin uluslararası sözleşmeler ve standart metinler, her dönemde çocuğun hukuk düzeni içindeki konumunu yeniden tanımlayan bir zihniyet dönüşümünün izleri olarak okunmalıdır. İncelenen süreç, çocuğu başlangıçta korunması gereken bir varlık olarak ele alan yaklaşımın, onu insan hakları sisteminin asli bir parçası haline getirmesiyle genişlemiş; devamında yargısal ve kurumsal denetim mekanizmaları aracılığıyla hakların fiilen işlerlik kazanmasını zorunlu kılmış; nihayet çocuk adaletini kendine özgü ilke ve standartlarla yapılandırarak çocuğu uluslararası hukuk düzeninde bağımsız bir hak öznesi statüsüne yükseltmiştir. Bu evrim, belirli ağır risk alanları karşısında

devletin önleme, müdahale ve rehabilitasyon yükümlülüklerini derhal harekete geçiren bir koruma anlayışının olgunlaşmasıyla tamamlanmaktadır.

Bu nedenle çalışmanın konusu, çocuğun ele alınış biçimi, kendisine atfedilen hukuki statü ve adalet sistemiyle kurduğu ilişkinin niteliği esas alınarak altı temel bölüm çerçevesinde sistematik biçimde incelenmiştir. Benimsenen bu tasnif, çocuk hakları ve çocuk adaletine ilişkin yaklaşımın zaman içinde geçirdiği zihniyet dönüşümlerini görünür kılmayı amaçlamakta olup, aşağıda sıralanan altı bölüm bu kuramsal çerçeve doğrultusunda ele alınmaktadır.

KORUMA ODAKLI DÖNEM

3.1.2 Çocuğun Uluslararası Hukukta Himaye Altındaki Varlık Olarak Ele Alınması (1924-1959)

Bu dönemde çocuk hakları, modern anlamda "hak talep edebilen bir özne" çerçevesinde değerlendirilmeyip, daha çok sosyal kırılganlık, yoksulluk ve savaşların yarattığı ağır insani tablolar karşısında 'çocuğu koruma ihtiyacının' uluslararası düzeyde tanınması üzerinden şekillenmiştir. Dolayısıyla dönemin normatif dili, "hak" kavramından ziyade koruma-yardım-bakım eksenli bir yaklaşımı yansıtır. Çocuk, sistem içinde bireysel iradesiyle yer alan bir kişi olarak değerlendirilmeyip, yetişkinlerin ve devletlerin "özen yükümlülüğü" altında bulunan bir varlık olarak kabul edilmiştir.

Bu evrenin temel taşı iki metinle belirginleşmektedir:

A) 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi (Milletler Cemiyeti)[277]

Milletler Cemiyeti Genel Kurulu tarafından 26 Eylül 1924 tarihinde kabul edilen bu belge, çocukların uluslararası hukuk düzleminde ilk kez "özel korunma alanı" olarak tanımlanmasının başlangıç noktasını oluşturur. Bu dönemde çocuğun katılımı veya dinlenilme hakkı gibi kavramlar henüz normatif çerçevenin parçası değildir; yaklaşım bütünüyle korumacı ve himaye merkezlidir. Çocuk, toplumun himaye borcu altında bulunan 'kırılgan bir varlık' olarak konumlandırılmakta; koruma anlayışı hukuki talep temelli bir yükümlülükten ziyade 'insani sorumluluk' kategorisi içinde değerlendirilmektedir.

Metnin öne çıkan standartları şöyledir;

a) Çocukların bedensel ve ruhsal gelişimleri için gerekli koşulların sağlanması,

b) Açlık, barınma, sağlık ve bakım eksikliklerinin giderilmesi suretiyle yoksunlukla mücadele edilmesi,

[277] https//www.unicef.org/child-rights-convention/history-child-rights Erişim Tarihi 11.02.2026.

c) İhmal ile istismarın önlenmesine yönelik sorumluluğun üstlenilerek çocuğun kötü koşullardan korunmasının zorunluluğunun açık biçimde ortaya konulmasıdır.

B) Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi (1959)[278]

1959 tarihli bu Bildirge, 1924 tarihli bildirgenin koruma eksenli yaklaşımını sürdürmekle birlikte, uluslararası toplumun çocuklara ilişkin sorumluluklarını daha sistematik ve geniş bir çerçeveye taşımıştır. Metin, BMÇHS'ne giden sürecin en doğrudan normatif öncüsü niteliğini taşımaktadır. Bu dönemde çocuğa yönelen yaklaşımın karakteri, çocuğun hâlen ağırlıklı olarak korunması gereken bir varlık olarak görülmesi, hakların talep edilebilir nitelikte kurallar olmaktan ziyade tanınması gereken ilkeler şeklinde düzenlenmesi ve çocuğun yüksek yararı düşüncesinin, henüz teknik bir hukuk normu biçimini almamış olsa da belirgin biçimde görünür hâle gelmesiyle tanımlanmaktadır.

Bildirgenin öne çıkan yönleri şöyledir;

a) Çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimi nedeniyle özel güvenceye ihtiyaç duyduğunu ortaya koyan özel koruma ilkesi,

b) Sağlıklı gelişim için aile ortamının ve sosyal refahın önemini vurgulayan aile ve sosyal çevre yaklaşımı,

c) Çocuğun kişiliğini geliştirecek eğitimsel destek ve sosyal imkânların sağlanmasını hedefleyen eğitim ve gelişim anlayışıdır.

Bildirge, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1959 tarihinde kabul edilmiş olup Türkiye tarafından ayrıca bir onay işlemine tabi tutulmamış, Birleşmiş Milletler üyesi sıfatıyla benimsenmiştir.

Sonuç olarak; bu dönem, çocuk haklarının uluslararası düzeyde ilk kez sistematik biçimde görünür hale geldiği, çocuğun korunması ve gözetilmesi gereken 'kırılgan bir varlık' olarak ele alındığı başlangıç aşamasını temsil etmektedir. Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletler bünyesinde kabul edilen erken dönem metinler, çocuğun özel bir korumaya ihtiyaç duyduğu yönünde evrensel bir farkındalık yaratmakla birlikte, hakların talep edilebilirliği ve uygulanabilirliği bakımından sınırlı bir çerçeve sunmuştur. Bu evre, çocuk haklarının normatif gelişimi açısından bir sonuçtan ziyade, ilerleyen dönemlerde çocuğun insan hakları sistemi içine dahil edilmesini mümkün kılan hazırlık ve farkındalık aşaması niteliği taşımaktadır.

[278] https//www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/1661155716.pdf Erişim Tarihi 11.02.2026.

3.1.3 Çocuğun Evrensel Hak Rejimi İçinde Tanımlanması (1948-1966)

Bu dönem, çocuk haklarının uluslararası düzlemde "korunma ve yardım" ekseninden çıkıp, insan onuruna dayalı evrensel hak düzeni içinde ele alınmaya başlandığı evredir. Başka bir ifadeyle çocuk, bu aşamada sosyal politikanın konusu olmanın ötesine geçerek, "insan hakları rejiminin parçası" haline gelmiştir.

Bu dönüşüm, iki temel katmandan oluşmaktadır. Önce evrensel insan hakları paradigmasının kurulması (1948), sonrasında bu paradigmanın bağlayıcı sözleşme hukukuna dönüşmesi (1966).

A) 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (BM)[279]

Her ne kadar çocuk adaletine özgü hazırlanmış bir metin niteliği taşımasa da, Bildirge çocuk haklarının gelişimi bakımından önemli bir normatif dönüm noktası oluşturmuştur. Bu metinle birlikte çocuğun korunması, vicdani hassasiyet alanından çıkarılarak insan onuruna dayalı evrensel hak anlayışının bir parçası haline getirilmiştir. Böylece çocuk, özel korunma ihtiyacı bulunan birey olarak uluslararası hukuk düzeni içerisinde görünür hale gelmiştir. Bu yaklaşım doğrultusunda çocuğa yönelik koruma, iyi niyet temelli bir yardım anlayışı yerine hukuki sorumluluk ekseninde değerlendirilmiş; aile, çocuk ve annelik de özel koruma gerektiren temel toplumsal alanlar arasında kabul edilmiştir.

Bildirgenin çocuklar açısından öne çıkan standartları; çocuğun insan onurunun korunmasının evrensel bir zorunluluk olarak kabul edilmesi, ailenin toplumun temel birimi olarak korunarak çocukların bu yapı içinde güvence altına alınması ve anne ile çocuğun özel korunmayı gerektiren bir statüye sahip olduğunun benimsenmesidir.

Bildirge, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilmiş olup Türkiye tarafından 27 Mayıs 1949 tarih ve 7217 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak benimsenmiştir.

B) 1966 Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (MSHS)[280]

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilen ve Türkiye tarafından 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalanan ve 4 Haziran 2003 tarihli uygun bulma Kanunu ile kabul edilerek iç hukuka dâhil edilen bu Sözleşme, çocuklara özgülenmiş bir düzenleme getirmemekle birlikte çocuk adalet sisteminin temelini oluşturan usuli ve kişisel güvenceleri evrensel bir standart haline getirmiştir. Bu yönüyle metin, çocukların yargı

[279] https//www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/1661155716.pdf Erişim Tarihi 11.02.2026.
[280] https//www.tihek.gov.tr/kategori/pages/uluslararasi-duzenlemeler Erişim Tarihi 11.02.2026.

süreçleriyle temas ettiği her durumda geçerli olan çerçeveyi salt koruma anlayışının ötesine taşıyarak özgürlük ve adil yargılanma güvenceleri ekseninde yeniden kurmaktadır.

Çocuklar bakımından öne çıkan başlıca alanlar şunlardır:

a) Kişi özgürlüğü ve güvenliği güvenceleri kapsamında keyfi yakalama ve tutma yasağı ile özgürlüğün yalnızca kanuna uygun ve zorunlu hâllerde sınırlandırılabileceği ilkesi, çocukların özgürlükten yoksun bırakılmasını istisnai bir tedbir hâline getiren temel normatif zemini oluşturur.

b) Adil yargılanma standartları bakımından mahkemeye erişim, savunma hakkı ve yargılamanın hakkaniyete uygun yürütülmesi yükümlülüğü, çocukların yargısal süreçlerde hak öznesi olarak tanınmasını sağlayan evrensel usul güvencelerini kurar.

c) Kötü muamele yasağı ise işkence ile insanlık dışı veya aşağılayıcı muamelenin mutlak biçimde yasaklanması suretiyle çocuklar bakımından daha yüksek bir koruma standardı tesis eder ve devlet müdahalesinin meşruiyet alanını daraltır.

C) 1966 Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ESKHS)[281]

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilen; Türkiye tarafından 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalanan ve 4 Haziran 2003 tarihli uygun bulma kanunu ile kabul edilerek iç hukuka dâhil edilen bu Sözleşme ile çocukların korunması anlayışı, tek başına adalet sistemiyle temas anına sıkışan bir müdahale alanı olmaktan çıkarılmış; barınma, sağlık, eğitim, beslenme ve insana yakışır yaşam koşullarına erişimi kapsayan bütüncül bir sosyal haklar mimarisi içinde ele alınmaya başlanmıştır. Böylece çocuk hakları, çocuğun gelişimini sürekli biçimde güvence altına almayı hedefleyen yapısal bir devlet yükümlülüğü alanına dönüşmüştür.

Sözleşme bakımından çocuklara ilişkin temel yönelimler şöyledir;

a) Yeterli yaşam standardı ilkesi çerçevesinde devletlere çocukların beslenme, barınma ve temel yaşam koşullarını güvence altına alma yönünde sürekli ve kurumsal yükümlülükler yüklenmesi suretiyle çocuk yoksulluğunun bir sosyal hak meselesi olarak tanımlanması.

b) Sağlık hakkı kapsamında tedaviye erişimin yanında sağlıklı gelişimi sağlayacak önleyici kamu politikalarının devlet sorumluluğu olarak kabul edilmesi.

c) Eğitim hakkı bakımından ise ücretsiz ve erişilebilir temel eğitimin güvence altına alınarak çocuğun gelişiminin ve toplumsal yaşama katılımının yapısal biçimde desteklenmesidir.

[281] https//www.tihek.gov.tr/kategori/pages/uluslararasi-duzenlemeler Erişim Tarihi 11.02.2026.

Sonuç olarak; bu evreyle birlikte çocuk, uluslararası hukukta korunması gereken bir varlık olmaktan çıkarak, insan onuruna dayalı evrensel hak rejiminin parçası haline gelmiştir. İnsan hakları sözleşmeleri aracılığıyla çocukların maddi ve usuli haklarının tanınması, devletlerin çocuklara yönelik yükümlülüklerini ahlaki sorumluluk alanından çıkarıp hukuki bağlayıcılık düzeyine taşımıştır. Bu gelişme, çocuk adalet sistemi bakımından da belirleyici olmuş; çocukların adaletle temasının hak temelli bir hukuki mesele olarak ele alınmasının önünü açmıştır.

USULİ GÜVENCELERİN GELİŞİMİ

3.1.4 Bölgesel Denetim Mekanizmaları ve İçtihat Yoluyla Standartlaşma (1950 Sonrası)

Çocuk haklarının uluslararası düzeyde tanınması ve insan hakları sistemine dahil edilmesi, çocukların adalet sistemiyle temasında ortaya çıkan yapısal sorunları tek başına ortadan kaldırmamıştır. Bu aşamada tarihsel süreç, hakların normatif olarak tanımlanmasının yeterli olmadığını; bu hakların hangi usullerle uygulanacağı, hangi güvencelerle korunacağı ve ihlal edildiğinde nasıl denetleneceği sorularının belirleyici hale geldiği yeni bir evreye girmiştir. Üçüncü bölüm, çocuk haklarının normatif tanınmadan yargısal güvence ve uygulanabilirlik aşamasına taşındığı bu kritik dönemi konu edinmektedir.

Bu evrede çocuk, artık korunması gereken bir varlık veya insan hakları rejiminin pasif bir unsuru olarak değerlendirilmeyip; adalet sistemiyle temas ettiğinde haklarının fiilen korunması gereken bir birey olarak ele alınmaya başlanmıştır. Özellikle yargılama süreçlerinin tamamının -soruşturma aşamasından infaza kadar- hak temelli bir bakışla değerlendirilmesi gerektiği anlayışı güç kazanmış; çocuk adaletinde belirleyici olanın verilen karara ilaveten yargılamanın bütününe sirayet eden usuli güvenceler olduğu kabul edilmiştir.

Bu çerçevede üçüncü bölümde, çocuk adaletinin usuli boyutunun şekillenmesinde merkezi bir rol oynayan AİHS'nin çocuk adalet sistemi bakımından ortaya koyduğu standartlar ile bu standartların AİHM içtihatları aracılığıyla nasıl somutlaştığı ve derinleştirildiği ele alınacaktır. Böylece çocuk yargılamalarında adil yargılanma, özgürlük ve güvenlik, kötü muamele yasağı ve özel hayata saygı gibi güvencelerin, çocuklar bakımından nasıl özgül bir içerik kazandığı ortaya konulacaktır.

3.1.4.1 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)

1. GENEL BİLGİLER

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)[282], Avrupa Konseyi çatısı altında 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzalanmış, uluslararası insan hakları hukukunun Avrupa ölçeğindeki temel metni olarak 3 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye, AİHS'ye 1954 yılında taraf olmuş, böylece Sözleşme ve Türkiye'nin taraf olduğu Ek Protokoller kapsamındaki hak ve özgürlükler yönünden uluslararası yükümlülük altına girmiştir.

Bu bağlamda AİHS, ihlâl iddialarını denetleyen AİHM içtihadı ile birlikte yaşayan ve gelişen bağlayıcı bir standartlar bütünü niteliğindedir. Türkiye'nin AİHM'e bireysel başvuruyu kabul ettiği süreç de bu sistemin fiilî etkisini güçlendiren kritik bir eşik olarak değerlendirilir.

Türkiye, AİHM nezdinde bireysel başvuru yolunu 1987 yılında tanımış olup Mahkemenin zorunlu/bağlayıcı yargı yetkisini ise 1990 yılında kabul etmiştir.

Bu genel çerçeve, AİHS'nin çocuklar bakımından önemini doğru konumlandırmayı zorunlu kılar: Zira **Sözleşme, çocukları "ayrı bir kategori" olarak kodifiye etmese de çocuğu insan haklarının öznesi olarak kabul etmekte; adalet sisteminde çocukların korunmasını, yargılamaya katılımını ve insan onuruna uygun muamele görmesini yüksek yoğunluklu güvencelerle teminat altına almaktadır.**

AİHS, çocuk yargılamaları veya çocuk adalet sistemi için hazırlanmış "özel bir çocuk sözleşmesi" değildir. Başka bir ifadeyle Sözleşme metninde, çocuk mahkemeleri, çocuk soruşturma usulleri, çocuklara özgü cezai sorumluluk rejimi veya çocuk infaz/kurum sistematiği gibi alanları düzenleyen müstakil bir "çocuk adaleti bölümü" yer almamaktadır.

Ancak AİHS, içerdiği temel hak rejimi sayesinde çocuk adalet sistemini dolaylı ve fiilî olarak şekillendiren, üstelik devletlere ihlâl etmemenin yanında aynı zamanda koruma, önleme, etkili soruşturma, uygun koşul sağlama yönünde pozitif yükümlülükler yükleyen bir normatif çerçeve kurar.

Ayrıca sözleşme temel alınarak Avrupa Konseyi bünyesinde çocuk adaletine ilişkin doğrudan politika ve standart metinleri geliştirilmiş; böylece çocuklara özgü adalet ilkeleri, genel insan hakları çerçevesini tamamlayan özel düzenlemeler aracılığıyla somutlaştırılmıştır.

Bu kapsamda en güçlü ve referans metin, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi "Çocuk Dostu Adalet Rehberi" (2010) ve Lanzarote Sözleşmesi (2007)'dir. (Bu metinlere ilerleyen

[282] https//magdur.adalet.gov.tr/home/bilgidetay/16 Erişim Tarihi 11.02.2026.

bölümlerde ayrıntılı olarak değinilecektir). Bu belgeler, AİHS'nin soyut hak rejimini "çocuk yargılaması pratiğine" çeviren ve devletlere somut uygulama standardı sunan tamamlayıcı metinlerdir.

2. AİHS'NİN ÇOCUK ADALETİ BAKIMINDAN ÖNEMLİ MADDELERİ

Çocuklara özgü bir düzenleme içermeyen AİHS'nin çocuk yargılamaları ve çocuk adalet sistemine etkisi, pratikte hak temelli bir prosedür standardı oluşturmasıyla görünür hale gelir. Aşağıdaki standartlar, **AİHS metni ile AİHM içtihadının birlikte yorumlanmasından doğan çocuk adaletine özgü usuli çerçeveyi** ifade etmektedir:

a) Özgürlük ve Güvenlik Hakkı (5.Madde): Çocuklar Bakımından "Son Çare" İlkesi

Çocukların özgürlükten yoksun bırakılması, AİHS sistematiğinde istisnai nitelikte değerlendirilir. Gözaltı ve tutuklama tedbirleri, çocukların kırılganlığı ve gelişimsel özellikleri dikkate alınarak; zorunluluk, ölçülülük ve makul süre ilkeleri kapsamında en dar müdahale şeklinde uygulanmalıdır. Çocuğun özgürlüğüne yönelik her müdahale, yargısal denetime açık, gerekçeli ve alternatif tedbirlerin tüketildiği bir değerlendirme üzerine kurulmak zorundadır.

b) Kötü Muamele Yasağı (3.Madde): Çocuklar İçin Artırılmış Koruma Eşiği

AİHS'nin mutlak nitelikteki kötü muamele yasağı, çocuklar açısından daha hassas ve genişletilmiş bir koruma standardı doğurur. Kolluk aşamasında çocuğun maruz kaldığı muamele, sorgulama yöntemleri, disiplin uygulamaları ve kurum koşulları; çocuğun yaşı, korku düzeyi, psikolojik etkilenebilirliği ve güç dengesizliği gözetilerek "insan onuruyla bağdaşır muamele" testine tabi tutulur. Devletin sorumluluğu bu alanda ihlal etmemekle sınırlı olmayıp, koruyucu düzenek kurma yükümlülüğünü de içerir.

c) Adil Yargılanma Hakkı (6. Madde): Çocuk İçin "Etkin Katılım" Ölçütü

Çocuk yargılamalarında adil yargılanma, çocuğun süreci anlaması, takip edebilmesi, görüş bildirebilmesi ve savunmasını gerçek anlamda kullanabilmesi ile mümkündür. Bu bağlamda "adil yargılanma", çocuk bakımından etkin katılım standardına yükseltilmiş olup; çocuğun bilişsel gelişimiyle uyumlu, yaşa uygun ve anlaşılır bir yargılama dili ile yürütülen prosedürleri zorunlu kılar.

ç) Müdafiden Yararlanma (Madde 6/3-c): Çocuklar İçin Yapısal ve Zorunlu Güvence

Çocuk bakımından müdafiye erişim, çoğu durumda "tercihe bağlı" olmayıp; yargılamanın adilliğini kuran asli ve vazgeçilmez bir güvencedir. Avukat yardımının sağlanması; duruşmadaki temsil ile sınırlı olmayıp, özellikle gözaltı aşamasından itibaren fiilî, derhal ve etkin şekilde temin edilmelidir. Müdafilik kurumu, çocuk adaletinde çocuğun korunma ihtiyacına karşılık gelen fonksiyonel bir hak kullanımı mekanizmasıdır.

d) Susma Hakkı ve Kendini Suçlamaya Zorlanmama (Madde 6): Çocuk Açısından Güçlendirilmiş Koruma.

Çocuğun iradesi ve karar verme kapasitesi, yetişkinlere kıyasla daha kolay etkilenebilir olduğundan; çocuğun beyanlarının alınması süreci baskı, yönlendirme ve manipülasyon riskleri bakımından sıkı bir incelemeyi gerektirir. Bu nedenle, çocuğun susma hakkı ve kendini suçlamaya zorlanmama güvencesi; çocuğun gerçekten anlayabileceği şekilde açıklanmış, müdafi ve uygun destek unsurlarıyla korunmuş bir standart olarak uygulanmalıdır.

e) Özel Hayat ve Kimliğin Korunması (Madde 8): Mahremiyet Rehabilitasyonun Ön Şartıdır.

Çocuk yargılamalarında mahremiyetin korunması; etik bir yaklaşım olmanın ötesinde, AİHS kapsamında hak temelli bir zorunluluk niteliğindedir. Çocuğun kimliğinin ifşa edilmemesi, dosya ve duruşma düzeninin gizliliği, basın-yayın etkilerinin sınırlandırılması ve kayıtların korunması; çocuğun damgalanmasını önleyen, yeniden topluma kazandırılma hedefini güçlendiren yapısal bir güvence olarak değerlendirilir.

f) Aile Hayatına Saygı (Madde 8): Kurumsallaştırma ve Kopuş En Dar Yorumla Uygulanmalıdır.

Çocuğun aile bağları, eğitim düzeni ve sosyal çevresiyle ilişkisi; çocuk adaletinde müdahalenin meşruiyeti ve ölçülülüğü açısından belirleyici bir ölçüt oluşturur. Devletin çocuğa yönelik tedbirleri, mümkün olan en yüksek düzeyde çocuğun aile hayatı ile bağını koruyacak şekilde tasarlanmalı; kopuş ve kurumsallaştırma ancak zorunlu, gerekçeli ve denetlenebilir koşullarda gündeme gelmelidir.

g) Etkili Başvuru Hakkı (Madde 13 ve Madde 3/5/8): Çocuklar İçin Erişilebilir ve Sonuç Doğuran Mekanizma

Çocuğun hak ihlali iddialarında etkili başvuru hakkı, bu hakkın çocuğun kapasitesine uygun biçimde anlaşılabilir, erişilebilir, hızlı ve fiilen sonuç doğurur şekilde işletilmesiyle sağlanır. Bu bağlamda devlet, çocukların şikâyet mekanizmalarına erişimini zorlaştıran pratik engelleri kaldırmak ve başvuru yollarını çocuk dostu bir yapıda kurmakla yükümlüdür.

ğ) Ayrımcılık Yasağı (Madde 14) : Çocuk Adaletinde Fiilî Eşitsizliklerin Giderilmesi

Çocuklar, adalet sistemi içinde yapısal kırılganlık nedeniyle görünmez eşitsizliklere daha açıktır. Yaş, yoksulluk, göçmenlik statüsü, engellilik, eğitim seviyesi veya sosyal çevre gibi faktörler; çocuğun adalet sistemine erişimini ve yargılama sonuçlarını doğrudan etkileyebilir. Bu nedenle AİHS standardı, çocuk adaletinde ayrımcılık yasağını fiilî eşitsizlikleri azaltan ve sonuçları dengeleyen bir yükümlülük olarak yorumlar.

h) AİHS'nin Amaçsal Yorumu (Madde 6 ve 8): Çocuk Adaletinin Temel Yönelimi: Islah, Koruma ve Topluma Yeniden Kazandırma

AİHS sistemi, çocuk yargılamalarını salt fail odaklı cezalandırma ekseninde bırakmayan; çocuğun gelişimsel niteliğini esas alan bir yaklaşıma dayanır. Çocuk adaleti, adil yargılanma güvenceleriyle birlikte, çocuğun zarar görmesini önleyen, toplumsal dışlanmayı azaltan ve yeniden topluma kazandırmayı mümkün kılan hak temelli rehabilitasyon perspektifiyle yapılandırılmalıdır. Bu yaklaşım, çocuk adaletinin meşru hedefinin kamusal yarar ile çocuğun üstün yararı arasında denge kuran koruyucu adalet olduğu fikrini pekiştirir.

3. AİHM'E BİREYSEL BAŞVURU İMKÂNI (SSÇ/MAĞDUR ÇOCUK)

AİHS'ni fiilen güçlü ve zorlayıcı kılan unsur; ihlâl iddialarının AİHM tarafından denetlenebilmesi ve bu denetimin iç hukuka dönük biçimde standart üretme kapasitesidir.

Bu bağlamda ceza yargılamasında taraf olan çocuk; ister suça sürüklenen çocuk ister mağdur çocuk konumunda olsun, Sözleşme kapsamındaki haklarının ihlâl edildiğini ileri sürüyorsa, belirli koşulların gerçekleşmesi halinde AİHM'e bireysel başvuru yoluna gidebilmekte; böylece **çocuk adalet sistemi bakımından "benzersiz ve en üst dış denetim" mekanizması işletilebilmektedir.** Bireysel başvuru yolu ile iç hukuk denetiminden uluslararası denetime geçiş yapılmaktadır.

AİHM'e bireysel başvuru, çocuk yargılamalarında şu işlevi görür: Ulusal makamlar (kolluk-savcılık-mahkeme-istinaf/temyiz) nezdinde yürütülen ceza yargılamasının, sadece "usule uygun olup olmadığı" bakımından değil, AİHS güvencelerine uygunluk bakımından denetlenmesini sağlar. Bu nedenle AİHM yolu, çocuk ceza yargılamasında hak temelli nihai kontrol mekanizması niteliği taşır.

AİHM'e bireysel başvurunun ana koşulu, kural olarak, iç hukuk yollarının tüketilmesi ve başvurunun süresinde yapılmasıdır. Bu düzen, çocuk adalet sisteminde şu anlama gelmektedir; AİHM, "ilk elden" yargılama makamı değildir; çocuk yargılamasında öncelik, ihlâlin ulusal sistem içinde giderilmesidir. Ancak ulusal sistem ihlâli gidereмemiş veya etkili bir giderim sağlayamamışsa, AİHS mekanizması devreye girer.

3.1. Suça Sürüklenen Çocuk (SSÇ) Bakımından AİHM Denetimi

Suça sürüklenen çocuk açısından AİHM denetimi, özellikle şu alanlarda somutlaşır:

• Gözaltı/tutuklama uygulamalarının ölçülülüğü (özgürlük ve güvenlik hakkı),

• Avukata erişim ve etkin savunma (adil yargılanma hakkı),

• Çocuğun yargılama sürecini anlayıp anlayamadığı (etkin katılım),

• Kötü muamele iddiaları ve cezaevi/kurum koşulları (mutlak yasak alanı),

• Yargılamanın makul sürede sonuçlandırılması.

Bu çerçevede AİHM, çocuk yargılamasında "şeklen doğru yürütülen" bir sürecin dahi, çocuk bakımından fiilen adaletsiz sonuç doğurup doğurmadığını inceleyebilen bir hak denetimi gerçekleştirir.

3.2. Mağdur Çocuk Bakımından AİHM Denetimi

Mağdur çocuk yönünden AİHS denetimi, daha çok taraf devletin koruma ve etkin soruşturma yükümlülükleri üzerinden değerlendirilir.

Bu kapsamda AİHM'e başvuru, özellikle şu ihlâl iddiaları bakımından önem taşır:

• Çocuğa yönelik şiddet/istismar iddialarında etkin soruşturma yürütülmemesi,

• Delillerin toplanmaması, sürecin sürüncemede bırakılması,

• Çocuğun ikincil travmaya maruz kalacağı usullerle ifade alınması,

• Mahremiyetin korunmaması ve ifşa riskleri,

• Çocuğun korunması için gerekli tedbirlerin zamanında alınmaması.

Bu yönüyle mağdur çocuk bakımından AİHM yolu, devletin koruyucu sistem kurma sorumluluğu temelinde işletilen bir uluslararası denetim alanıdır.

3.3. AİHM Bireysel Başvurusunun Çocuk Adalet Sistemindeki Önemi

AİHM'e bireysel başvuru imkânı, çocuk adalet sistemi açısından üç temel stratejik sonuç üretir:

1.Standartlaştırıcı Etki: Çocuk yargılamasına ilişkin ilkeler, AİHM içtihadıyla somutlaşarak iç hukuk uygulamalarını dönüştürür.

2.Caydırıcı ve Önleyici Etki: Kolluk, savcılık ve mahkeme uygulamalarının AİHS standardı altında denetlenebilir olması, çocuklara ilişkin usullerde daha hassas bir kamu pratiği doğurur.

3.Hak Temelli Nihai Güvence: İç hukuk yolları tüketilmesine rağmen ihlâl devam ediyorsa, çocuğun "hak öznesi" olarak uluslararası düzeyde korunabilmesi mümkün hale gelir.

AİHS, çocuk adalet sisteminde sadece norm koyan bir metin değildir; AİHM bireysel başvuru mekanizması sayesinde, çocuk yargılamasını fiilen denetleyen ve uygulamayı hak temelli standarda zorlayan bir üst güvence rejimidir.

Bu nedenle ceza yargılamasında taraf olan çocuk (SSÇ veya mağdur), iç hukuk yolları tüketildikten sonra, AİHS kapsamında güvence altına alınan haklarının ihlâl edildiği iddiasıyla AİHM'e bireysel başvuru yaparak yargılamanın ve devletin yükümlülüklerinin uluslararası düzeyde denetlenmesini sağlayabilmektedir.

4. AİHS -GENEL DEĞERLENDİRME

AİHS, çocuk yargılamalarına ilişkin bütün kuralları tek bir metin altında toplayan, bu alanı başlı başına sistematik şekilde düzenleyen özel bir "çocuk adalet sözleşmesi" niteliği taşımamaktadır. Buna karşın çocuk adalet sisteminin temel yaklaşımını belirleyen, çocuğu insan onuru merkezinde ele alan, çocuk yargılamasını şekli usul işlemlerinin ötesinde hak eksenli bir güvence alanı olarak değerlendiren ve devlete; çocuğun korunmasını esas alan adil, güvenli ve etkili bir yargısal mekanizma kurma yükümlülüğü yükleyen en güçlü uluslararası insan hakları metinleri arasında yer almaktadır.

Bu nedenle AİHS, çocuk yargılamalarında adil yargılanma, özgürlük güvenliği, kötü muamele yasağı, mahremiyet ve etkili başvuru bileşenleriyle, çocuk adalet sistemine yüksek standartlı bir asgari güvence rejimi getirmektedir.

Sonuç olarak; bu dönem, çocuk haklarının soyut normatif tanımından çıkarak yargısal denetim ve usuli güvenceler aracılığıyla uygulanabilir hale geldiği aşamayı ifade etmektedir. Bölgesel insan hakları mekanizmaları ve yargısal içtihatlar, çocuk yargılamalarında sürecin tamamının hak ekseninde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Böylece çocuk adaletinde koruma anlayışı, usul güvenceleriyle tamamlanmış; çocukların adalet sistemi içinde hakları fiilen güvence altına alınması gereken bireyler olduğu kabul edilmiştir.

ÇOCUK ADALETİNE ÖZGÜ STANDARTLARIN OLUŞUMU

3.1.5 Özel ve Teknik Bir Rejimin İnşası (1985-1990)

Üçüncü evrede çocuk haklarının uygulanabilirliğine ilişkin usuli güvencelerin güçlenmesi, çocuk adaletinin yetişkin ceza adaletinden yapısal olarak ayrılması gerektiği gerçeğini daha görünür hale getirmiştir. Bu farkındalık, çocukların adalet sistemiyle temasının genel ceza hukuku ilkeleriyle yönetilmesinin yeterli olmadığı; aksine çocuklara özgü amaç, yöntem ve sınırlamaları içeren özel bir adalet anlayışına ihtiyaç bulunduğu yönünde güçlü bir uluslararası uzlaşma yaratmıştır. Dördüncü bölüm, bu uzlaşmanın teknik standartlara dönüştüğü dönemi ele almaktadır.

Bu evrede çocuk adaleti, artık genel insan hakları ilkelerinin dolaylı bir yansıması olmaktan çıkarak, kendi içinde tutarlı ve ayrıntılı kurallarla donatılmış özel bir normatif alan haline gelmiştir. Çocuğun cezalandırılması yerine korunması, onarılması ve topluma yeniden kazandırılması esas alınmış; özgürlükten yoksun bırakma istisnai bir tedbir olarak

tanımlanmıştır. Bu şekilde çocuk adaleti, yargısal bir süreç olmasının yanında önleyici, eğitsel ve sosyal boyutları olan bütüncül bir sistem olarak ele alınmaya başlanmıştır.

Dördüncü bölümde, çocuk adaletine ilişkin teknik standartların temelini oluşturan Pekin Kuralları, Riyad İlkeleri, Havana Kuralları ve Tokyo Kuralları ayrıntılı biçimde incelenecek; bu metinlerin çocuk adaletine yaklaşımı, getirdikleri temel ilkeler ve uluslararası hukuk bakımından taşıdıkları bağlayıcılık ve normatif ağırlık değerlendirilecektir. Böylece çocuk adaletinin ilke düzeyinden uygulama rehberlerine uzanan teknik mimarisi ortaya konulacaktır.

A) PEKİN (BEIJING) KURALLARI[283]

1. GENEL BİLGİLER

Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Pekin (Beijing) Kuralları, çocuk adalet sistemine ilişkin uluslararası düzeyde benimsenmiş en temel standartlardan biridir. Resmî adıyla "**Birleşmiş Milletler Çocuk Adaletinin Uygulanmasına İlişkin Asgari Standart Kurallar**", Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 29 Kasım 1985 tarihli ve 40/33 sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Bu kurallar, suça sürüklenen çocuklara yönelik adalet mekanizmasının; koruma, rehabilitasyon ve topluma yeniden kazandırma temelli olarak yapılandırılmasını amaçlamaktadır. Pekin Kuralları, çocuk adaletini önleme, yargı dışı çözüm, yaptırım, infaz ve izleme süreçlerini bütüncül bir bakış açısıyla ele almaktadır.

2. TEMEL FELSEFESİ VE ÖZÜ

Pekin Kuralları'nın temel yaklaşımı, çocuğun gelişimini henüz tamamlamamış bir birey olduğu gerçeğini esas almakta; çocuk adalet sisteminin bu gelişimsel farklılığı gözeterek yapılandırılmasını gerekli görmektedir. Bu anlayış doğrultusunda çocuk, cezalandırma merkezli klasik fail yaklaşımı içinde değerlendirilmemiş; hakları bulunan, korunması ve topluma yeniden kazandırılması gereken özel statülü bir birey olarak ele alınmıştır.

Bu bağlamda kurallar; çocuğun üstün yararını merkeze almakta, adalet müdahalesinin asgari düzeyde tutulmasını öngörmekte, özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirleri istisnai hale getirmekte, yargı dışı çözüm (diversion) mekanizmalarını teşvik etmekte, çocuğun damgalanmasını önlemeyi ve topluma yeniden kazandırılmasını temel amaç olarak benimsemektedir.

[283] https//magdur.adalet.gov.tr/home/bilgidetay/17 Erişim Tarihi 11.02.2026.

3. İÇERDİĞİ ÖNEMLİ KURALLAR

a) *Çocuğun Üstün Yararı ve Çocuk Merkezli Yaklaşım*: Çocuk adalet sisteminin tüm süreçlerinde temel referans noktası çocuğun üstün yararıdır. Adli müdahale, çocuğu "cezalandırma" ekseninden ziyade gelişimsel ihtiyaçlarını gözeten koruyucu ve onarıcı bir anlayışla yürütülmelidir.

b) *Çocuğa Özgü ve Ayrı Bir Adalet Sistemi Gerekliliği*: Çocuklar, yetişkinlerle aynı koşullar altında yargılanmamalıdır. Çocuğun fiziksel ve psikolojik gelişimi dikkate alınarak; çocuklara özgü kurumlar, uzmanlaşmış personel ve farklı usuller esas alınmalıdır.

c) *Orantılılık İlkesi (Suç - Çocuk - Müdahale Dengesi)*: Uygulanacak adli tedbir veya yaptırım, fiilin ağırlığına ilaveten çocuğun kişisel koşulları, ihtiyaçları ve yeniden topluma kazandırılma amacı ile orantılı olmalıdır.

ç) *Ayrımcılık Yasağı ve Eşit Muamele*: Çocuk adalet sistemi; çocukların ırkı, cinsiyeti, dili, dini, sosyal kökeni, ekonomik durumu, engelliliği veya aile yapısı gibi özelliklerine bağlı olarak ayrımcı uygulamalara yol açmamalıdır. Her çocuk eşit koruma ve eşit adalet güvencesi altında olmalıdır.

d) *Özgürlükten Yoksun Bırakmanın Son Çare Olması*: Çocuğun tutuklanması veya kurum kapatmaya dayalı tedbirler en son başvurulacak yöntemler olmalıdır. Mümkün olan her durumda özgürlük kısıtlamayan alternatifler tercih edilmelidir.

e) *Yargılamanın Hızlı ve Etkin Yürütülmesi*: Çocuğun yargılanma süreci gecikmeye açık bırakılmamalıdır. Uzayan süreçler çocuğun eğitimini, psikolojisini ve sosyal bağlarını zedelediğinden; yargılama makul sürede, süratli ve etkin biçimde sonuçlandırılmalıdır.

f) *Adil Yargılanma Haklarının Güvence Altına Alınması*: Çocuk, yargılamanın her aşamasında, savunma hakkı, avukata erişim, isnadı anlama, susma hakkı, ailesi/vasisi ile iletişim gibi temel güvencelerden tam olarak yararlandırılmalıdır. Çocuğun hakları fiilen kullanılabilir olmalıdır.

g) *Mahremiyetin ve Gizliliğin Korunması*: Çocuğun kimlik bilgileri, görüntüsü, dosya içeriği ve yargılama sürecine ilişkin bilgiler gizli tutulmalıdır. Amaç; çocuğun etiketlenmesini önlemek, damgalanmayı azaltmak ve gelecekteki hayatını kalıcı biçimde olumsuz etkileyebilecek sonuçları engellemektir.

ğ) *Alternatif Çözüm Yollarının (Diversion) Teşviki*: Çocuk adalet sisteminde, yargılamaya alternatif mekanizmalar (yönlendirme/diversion) yaygınlaştırılmalıdır. Çocuğun durumu ve toplum güvenliği açısından uygun olduğu ölçüde; uzlaştırma, danışmanlık, eğitim programları, sosyal destek tedbirleri gibi yollar öncelikli değerlendirilmelidir.

h) *Uzmanlaşma ve Çok Disiplinli Çalışma Zorunluluğu*: Çocuk adalet sisteminin başarısı, tek başına hâkim-savcı kararlarıyla sınırlı değildir. Süreçte görev alan herkesin (kolluk, savcı, hâkim, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, denetimli serbestlik, infaz personeli vb.) çocuk alanında uzmanlaşması ve çok disiplinli koordinasyon içinde çalışması gereklidir.

B) HAVANA KURALLARI

1. GENEL BİLGİLER

Havana Kuralları[284], Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 14 Aralık 1990 tarihinde kabul edilen ve resmi adıyla 'Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları' olarak anılan uluslararası standart metindir. Bağlayıcı olmayan norm (soft law) niteliğindeki bu metin, çocuk adaletine ilişkin düzenlemelerde ve uygulamada yol gösterici evrensel standartlar arasında kabul edilmektedir.

2. TEMEL FELSEFESİ VE ÖZÜ

Havana Kuralları'nın temel yaklaşımı; özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuklar bakımından devletin pasif bir gözetim makamı gibi hareket etmesini yeterli görmemesi, aksine çocuğun fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü koruyan, gelişimini destekleyen, hak kayıplarını önleyen ve yeniden toplumsal yaşama sağlıklı biçimde katılımını hedefleyen aktif ve onarıcı bir sorumluluk üstlenmesini esas almasıdır.

Bu metnin temel felsefesi dört ana eksene dayanır:

• Özgürlükten yoksun bırakma istisnadır; alternatif tedbirler öncelenmelidir.

• Çocuğun üstün yararı ve insan onuru merkezdedir.

• Rehabilitasyon ve topluma kazandırma hedefi esastır.

•Hak temelli yaklaşım, bağımsız denetim ve şikâyet yolları zorunlu güvence mekanizmalarıdır.

3. İÇERDİĞİ ÖNEMLİ KURALLAR

a) Özgürlükten Yoksun Bırakma "Son Çare" Olmalıdır.

Havana Kuralları'nın temel yaklaşımı; çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının istisnai bir tedbir olması gerektiği yönündedir. Çocuğun kurumda tutulması; ancak daha hafif tedbirlerin yetersiz kalacağı, kamu güvenliği ve çocuğun yüksek yararı açısından zorunlu görülen hallerde uygulanmalıdır. Bu yaklaşım, çocuğun gelişimsel ihtiyaçları ve damgalanma riski dikkate alındığında çocuk adalet sisteminin en belirleyici eşik kuralıdır.

b) Çocuğun "Onuru ve İnsan Hakları" Mutlak Şekilde Korunmalıdır.

[284] https//magdur.adalet.gov.tr/home/bilgidetay/17 Erişim Tarihi 11.02.2026.

Kuralların omurgasını, özgürlükten yoksun bırakılmış çocuğun da insan haklarının öznesi olduğu düşüncesi oluşturur. Bu kapsamda çocuğun kötü muameleye, aşağılanmaya, insanlık dışı uygulamalara maruz kalması kesin biçimde yasaklanır. Kurum düzeni ve disiplin ihtiyacı, çocuğun haklarının ihlaline gerekçe yapılamaz.

c) Özgürlükten Yoksun Bırakılmış Çocuklar "Yetişkinlerden Ayrı" Tutulmalıdır.

Havana Kuralları'na göre çocukların yetişkinlerden ayrı tutulması güvenlik amacı ile sınırlı olmayıp; aynı zamanda çocukların fiziksel, psikolojik ve cinsel istismara açık hale gelmesini engelleyen temel bir garanti olarak görülmektedir. Bu ayrım, bizzat kurumun çocuklar açısından risk üretmesini engelleme amacına hizmet eder.

ç) Kurumların Niteliği "Eğitici ve İyileştirici" Olmalıdır.

Çocukların bulunduğu kurumların işleyişi, güvenlik ve disiplin eksenine indirgenemeyecek ölçüde özel bir yapı taşımaktadır. Bu kurumların temel amacı, çocuğu pasif biçimde kontrol altında tutmak olmayıp; yeniden toplumsal yaşama hazırlanmasını, gelişiminin desteklenmesini ve suç çevresinden uzaklaştırılmasını sağlamaktır. Bu nedenle kurum düzeninin, cezalandırıcı ve itaate dayalı bir anlayış yerine, çocuğun fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimini koruyan rehabilite edici ve destekleyici programlar üzerine kurulması gerekmektedir.

d) Çocuğun Eğitim Hakkı Kesintisiz ve Zorunlu Bir Güvencedir.

Havana Kuralları, çocukların kurumda kaldığı süre boyunca eğitim hakkının kesintiye uğramasını açıkça önlenmesi gereken bir durum olarak kabul eder. Eğitim, çocuğun geleceğe dair bağını koruyan bir "yeniden inşa mekanizmasıdır". Bu nedenle kurumlar, çocuğun yaşına, kapasitesine ve ihtiyaçlarına uygun okul/mesleki eğitim altyapısını sağlamakla yükümlüdür.

e) Sağlık Hizmetlerine Erişim ve Ruhsal Destek Bir Hak Olarak Güvence Altındadır.

Kurallara göre çocuklar; fiziksel sağlık hizmetlerine erişim yanında, özellikle psikolojik destek ve ruh sağlığı hizmetlerine de etkin biçimde ulaşabilmelidir. Çünkü özgürlükten yoksunluk hali çocuklarda travma, depresyon, öfke ve davranış bozukluklarını artırabilmektedir. Bu nedenle kurumların sağlık sistemi, müdahale ile sınırlı olmayıp "önleyici" şekilde kurgulanmalıdır.

f) Disiplin Uygulamaları "Çocuk Hakları Sınırında" ve Ölçülü Olmalıdır.

Havana Kuralları, disiplinin kurum için zorunlu bir düzen aracı olabileceğini kabul etmekle birlikte; disiplinin çocuğa yönelik bir cezalandırma, yıldırma veya baskılama mekanizmasına dönüşmesini yasaklar. Çocuğun insan onuruna zarar veren disiplin yöntemleri

kabul edilemez. Disiplinin amacı intikam ya da sindirme olmayıp, güvenliği ve düzeni çocuk hakları ekseninde sağlamaktır.

g) Personel Niteliği: Özel Eğitimli ve Çocuk Odaklı Kadro Zorunludur.

Kurallar, çocuklarla çalışan personelin güvenlik veya idari yetkinliklerinin yanında çocuk psikolojisi, kriz yönetimi, iletişim ve çocuk hakları konusunda özel eğitimle donatılması gerektiğini vurgular. Personelin yaklaşımı, çocuğu gelişimsel ihtiyaçları olan birey olarak görmelidir. Bu yaklaşım, kurum kültürünün belirleyici faktörüdür.

h) Aile ile İletişim ve Dış Dünya Bağının Sürdürülmesi Esastır.

Havana Kuralları, çocuğun kurumda kalmasının onu toplumsal bağlarından koparmaması gerektiğini kabul eder. Bu sebeple aile ile iletişim; ziyaret, haberleşme, görüşme ve mümkün olan en geniş kapsamda dış dünya ile bağın sürdürülmesi şeklinde güvence altına alınmalıdır. Aile ilişkisi, çocuğun kurum sonrası uyum sürecini belirleyen kritik bir "koruyucu faktör" olarak değerlendirilir.

ı) Şikâyet, Denetim ve Hukuki Güvence Mekanizmaları Etkin Olmalıdır.

Kurallar, çocuğun kurum içinde maruz kalabileceği ihlallere karşı etkin başvuru yollarının varlığını zorunlu görür. Çocuğun kurumdaki muameleye ilişkin şikâyetlerini iletebilmesi, bağımsız denetime erişebilmesi ve bu süreçte "misillemeye uğramama" güvencesine sahip olması esastır. Bu mekanizmalar, kurumun kapalı yapısından kaynaklanan hak ihlali riskini azaltan temel güvenlik supabıdır.

C) TOKYO KURALLARI

1. GENEL BİLGİLER

Tokyo Kuralları[285], Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 14 Aralık 1990 tarihinde kabul edilen, resmi adı 'BM Hapis Dışı Önlemlerine İlişkin Asgari Standart Kurallar' olan ve ceza adalet sisteminde hapis ve kapatma tedbirlerinin yerine uygulanabilecek özgürlüğü bağlayıcı olmayan yaptırımların asgari standartlarını belirleyen uluslararası metindir. Tokyo Kuralları klasik anlamda bir uluslararası sözleşme niteliğinde olmadığından doğrudan bağlayıcı olmasa da, modern ceza adalet politikalarıyla uyumlu şekilde rehabilitasyon, yeniden topluma kazandırma ve hapis dışı alternatif tedbirler yaklaşımının temel uluslararası çerçevelerinden biridir.

[285] https//www.tihek.gov.tr/kategori/pages/uluslararasi-duzenlemeler Erişim Tarihi 11.02.2026.

2. TEMEL FELSEFESİ VE ÖZÜ

Tokyo Kuralları'nın merkezinde yer alan yaklaşım, ceza adaletinde cezalandırma odaklı ve kapatmaya dayalı anlayış yerine; kişiyi toplumdan koparmayan, hak temelli ve sürdürülebilir bir iyileştirme/yeniden kazandırma modeli inşa etmektir.

Bu felsefe özellikle çocuk adalet sistemi bakımından şu ilkelerde somutlaşır:

a. Özgürlüğü bağlayıcı tedbir son çaredir.

b. Asıl hedef "toplumsal güvenlik ve çocuğun rehabilitasyonu" dengesidir.

c. Çocuğun damgalanmasını önleyen ve suç döngüsünü kıran müdahaleler esastır.

ç. Bireyselleştirilmiş, ihtiyaca dayalı ve ölçülü tedbirler tercih edilir.

d. Toplum temelli programlar, sosyal hizmet mekanizmaları ve denetim sistemleri güçlendirilmelidir.

Sonuç olarak Tokyo Kuralları, çocuğun yeniden eğitim, onarım ve topluma dönüş süreçlerini mümkün kılan alternatif yaptırımların kurumsallaştırılması fikrini temsil eder.

3. İÇERDİĞİ ÖNEMLİ KURALLAR

a) Hapis ve kapatma istisnadır; hapis dışı tedbirler önceliklidir: Çocuk hakkında mümkün olan her durumda toplum içinde uygulanacak tedbirlere öncelik verilmesi; özgürlüğü bağlayıcı uygulamaların en son seçenek olarak değerlendirilmesi esastır.

b) Orantılılık ilkesi zorunludur: Tedbirin türü ve yoğunluğu; fiilin ağırlığı, çocuğun kişisel durumu ve toplumsal risk ölçütleriyle uyumlu olmalıdır. Amaç en az müdahale ile etkili sonuç olmalıdır.

c) Bireyselleştirme (kişiye/çocuğa özgü plan) esastır: Çocuğun yaşı, gelişim düzeyi, okul durumu, aile ilişkileri ve psikososyal ihtiyaçları doğrultusunda kişiye özgü tedbir planlaması yapılmalıdır.

ç) Ayrımcılık yasağı ve eşit muamele korunmalıdır: Çocuklara yönelik karar ve uygulamalarda; ekonomik durum, toplumsal köken, engellilik, göçmenlik gibi sebeplerle ayrımcılık yapılmamalıdır.

d) Adil yargılanma güvenceleri, alternatif tedbirlerde de geçerlidir: Hapis dışı tedbirler uygulanırken dahi çocuğun bilgilendirilme, savunma, itiraz ve denetim hakları korunmalıdır.

e) Gizlilik ve damgalamayı önleme ilkesi temel kuraldır: Alternatif tedbirler çocuğun kimliğini açığa çıkaran, toplumda suçlu etiketi oluşturan veya çocuğu dışlayan biçimde uygulanmamalıdır.

f) Amaç rehabilitasyon ve yeniden topluma kazandırmadır: Tedbirin temel hedefi; eğitimle bağ kurma, davranış değişikliği, sosyal uyum, destek mekanizmalarının güçlendirilmesi olmalıdır.

g) Toplum temelli programlar ve kurumlar arası koordinasyon güçlendirilmelidir: Denetimli serbestlik, sosyal hizmet, okul, sağlık, belediye ve STK'lar arasında işleyen koordinasyon mekanizması kurularak tedbirlerin sürdürülebilirliği sağlanmalıdır.

ğ) İzleme-değerlendirme ve esneklik zorunludur: Tedbirler uygulandıktan sonra çocuğun durumu düzenli izlenmeli; ihtiyaç değişirse tedbir planı revize edilebilmelidir.

h) Uygulanabilirlik ve kapasite şarttır: Hapis dışı tedbirlerin fiilen uygulanabilmesi için program altyapısı, uzman personel, bütçe ve kurum kapasitesi oluşturulmalıdır; alternatif yaptırımlar "formal seçenek" olmaktan çıkarılmalıdır.

D) RİYAD İLKELERİ

1. GENEL BİLGİLER

Riyad İlkeleri[286]**,** Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 14 Aralık 1990 tarihinde kabul edilen ve resmi adı ''Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri'' olan çocukların suça sürüklenmesinin önlenmesine ilişkin en temel uluslararası standart metinlerden biridir. Bu ilkeler, çocuk adalet sisteminde "yargılama ve yaptırım" aşamasına odaklanan yaklaşımın eksik kaldığını; esas çözümün önleyici ve koruyucu sosyal politika ekseninde geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Riyad İlkeleri, bağlayıcı norm olmaktan ziyade, çocuk adalet sistemi politikalarının şekillendirilmesinde rehber (soft law) nitelikte olup; mevzuatın yorumlanması, uygulama standartlarının geliştirilmesi ve kurumsal politika üretimi açısından yol gösterici bir kaynak olarak değerlendirilmektedir.

2. TEMEL FELSEFESİ VE ÖZÜ

Riyad İlkeleri'nin temel yaklaşımı; çocukların suça sürüklenmesini adli bir sonuç olarak görmek yerine, bu olgunun arka planında yer alan sosyal, ekonomik, ailevi ve eğitimsel faktörleri esas alan çok boyutlu bir değerlendirme sistematiği kurmaktır. Bu çerçevede metin, "suç" olgusunu öncelikle önlenebilir bir sosyal risk olarak ele almaktadır.

Bu kapsamda Riyad İlkeleri;

- Çocuğu "fail" kimliğiyle ele alan dar ceza adaleti yaklaşımını reddederek, çocuğu gelişimsel süreçleri ve sosyal çevresiyle birlikte değerlendirmeyi esas alır.
- Çocuğa ilişkin kamu müdahalesini kolluk ve yargı sistemi ile sınırlı tutmayıp; aile, okul, sosyal hizmet, sağlık, yerel yönetim ve medya politikaları gibi geniş bir alanı kapsayan bütüncül yaklaşımı benimser.

[286] https//magdur.adalet.gov.tr Erişim Tarihi 11.02.2026.

- Suça sürüklenmenin temel nedenleri olan ihmal-istismar, yoksulluk, okul terki, bağımlılık, şiddet ortamı gibi faktörlere karşı erken uyarı ve erken destek mekanizmalarının kurulmasını gerekli görür.
- Çocuğu adalet sistemine mümkün olduğunca az temas ettiren; damgalamayı azaltan ve çocuğu topluma kazandırmayı hedefleyen bir rehabilite edici-koruyucu sistem tasarımını öne çıkarır.

Sonuç itibarıyla Riyad İlkeleri, çocuk adalet sisteminde "cezalandırma" yerine; çocuğun korunması, sosyal entegrasyonu ve suça sürüklenme risklerinin azaltılması amacıyla önleyici sosyal politika modelini kurumsallaştırmayı hedefleyen bir standart metindir.

3) İÇERDİĞİ ÖNEMLİ İLKELER

a) Önleme Odaklı Yaklaşım Esastır.

Riyad İlkeleri, suça sürüklenme olgusunu "işlenen fiile karşı devlet reaksiyonu" ile sınırlı gören yaklaşımların yetersiz kaldığını kabul etmektedir. Çocuk suçluluğuyla mücadelede temel strateji, adli süreçlerin devreye girmesinden önce risk faktörlerini azaltmak ve koruyucu alanları güçlendirmek olmalıdır. Bu bağlamda önleme, çocuk adalet sisteminin ana ekseni olarak yapılandırılmalıdır.

b) Çocuğun Üstün Yararı ve Hak Temelli Perspektif Zorunludur.

Çocukların suça sürüklenmesini önlemeye yönelik politika ve uygulamaların temelinde, çocuğun hak sahibi birey olduğu kabulü yer almak zorundadır. Bu yaklaşım doğrultusunda çocuk, güvenlik tehdidi veya potansiyel suç faili perspektifiyle değerlendirilmemeli; korunma, desteklenme ve gelişim hakkı bulunan birey olarak ele alınmalıdır. Bu kapsamda çocuğun üstün yararı ilkesi, soyut bir temenni niteliği taşımamakta; idari ve yargısal tüm süreçlerde kararların kurulma biçimini belirleyen temel ölçütlerden biri olarak kabul edilmektedir.

c) Çocukların Kriminalize Edilmesi ve Etiketlenmesi Engellenmelidir.

Riyad İlkeleri, çocuğun "suçlu", "problemli" ya da "tehlikeli" şeklinde etiketlenmesinin; dışlanmayı artırdığı, sosyal bağları zayıflattığı ve suç döngüsünü güçlendirdiği tespitine dayanmaktadır. Bu nedenle sistem; dil, yöntem ve kurum kültürü bakımından çocuğun damgalanmasını engelleyecek onarıcı ve destekleyici yaklaşımlar geliştirmelidir. Çocuğun kimliğini suçla özdeşleştiren uygulamalardan kaçınılması esastır.

ç) Aile, Okul ve Toplum Temelli Koruyucu Mekanizmalar Güçlendirilmelidir.

Suça sürüklenmenin önlenmesi tek başına kolluk ve yargı aracılığıyla sağlanabilecek bir faaliyet değildir. Riyad İlkeleri, asıl müdahale alanının çocuğun günlük yaşam çevresi olan aile, okul, akran çevresi ve yerel topluluk olduğunu vurgular. Bu nedenle önleme

politikalarının, toplum temelli koruma ağlarını güçlendiren sosyal hizmet ve eğitim temelli bir koordinasyon içerisinde yürütülmesi gerekmektedir.

d) Risk Gruplarına Yönelik Destekleyici Sosyal Programlar Geliştirilmelidir.

Suça sürüklenmeyi doğuran nedenler çoğu kez bireysel kusurdan önce; ihmal-istismar, yoksulluk, şiddet, okuldan kopma, bağımlılık ve barınma sorunları gibi risk koşullarının sürekliliği ile ilişkilidir. Bu nedenle risk gruplarına yönelik yaklaşım, çocuğu güçlendiren sosyal destek paketleri üzerinden kurulmalıdır. Temel hedef, çocuğu "düzeltmek"ten önce, çocuğu suça iten koşulları azaltmak ve ortadan kaldırmaktır.

e) Okul Disiplini Çocuğu Sistem Dışına İten Değil, İçeride Tutan Model Olmalıdır.

Okuldan uzaklaştırma ve dışlama gibi sert disiplin pratikleri; çocuğun eğitim ortamıyla bağını koparark denetimsiz alanlara itilmesine, dolayısıyla suça sürüklenme riskinin artmasına neden olabilmektedir. Riyad İlkeleri, okul disiplininin cezalandırıcı bir mekanizma olmaktan çıkıp; rehberlik, psikososyal destek ve kapsayıcılık üzerinden yürütülmesi gerektiğini kabul eder. Okul ortamı, çocuğun riskten korunacağı bir alan olarak yeniden yapılandırılmalıdır.

f) Toplum Temelli Çözümler ve Alternatif Müdahaleler Önceliklendirilmelidir.

Riyad İlkeleri, çocuğun adalet sistemiyle erken ve yoğun temasının, çoğu zaman çocuğu daha ileri risklere açık hâle getirdiğini ve "suç kimliği" algısını güçlendirdiğini kabul etmektedir. Bu nedenle adli süreçler yerine, mümkün olan en geniş ölçüde toplum temelli yönlendirme, sosyal hizmet müdahalesi, danışmanlık, aile destek planları ve rehabilitasyon programları gibi alternatif yöntemler öncelikli görülmelidir.

g) Kitle İletişim Araçları Çocuğun Haklarına Uygun Sorumluluk Taşımalıdır.

Medyanın çocuklarla ilgili içerikleri, suçun normalleşmesi, suçun özendirilmesi veya çocuğun teşhir edilmesi gibi sonuçlar doğurabilmektedir. Riyad İlkeleri, çocukların mahremiyetini ihlal eden ve onları toplum önünde damgalayan yayınların çocukları kırılgan hâle getirdiğini belirtir. Bu nedenle medya politikaları, çocuğun kişilik hakları ve gelişimsel hassasiyetleri temelinde sorumlu bir çerçeveye kavuşturulmalıdır.

ğ) Çocukların Katılım Hakkı Tanınmalı; Politika ve Programlarda Görüşleri Dikkate Alınmalıdır.

Çocuklar kendileriyle ilgili süreçlere katkı sunabilecek öznelerdir. Riyad İlkeleri, suça sürüklenmeyi önleme programlarının çocukların ihtiyaç ve algıları dikkate alınmadan başarılı olamayacağını kabul eder. Bu kapsamda çocuğun görüşlerinin alınması, hak temelli yaklaşımın zorunlu bir sonucu olarak görülmelidir.

h) Kurumsal Koordinasyon ve Mesleki Uzmanlık Olmadan Etkili Önleme Mümkün Değildir.

Önleme politikalarının etkinliği; yargı, kolluk, eğitim, sağlık, sosyal hizmet, yerel yönetimler ve sivil toplum arasında sürekli ve sistemli koordinasyonu gerektirir. Riyad İlkeleri, çok aktörlü bir sistemde kopuklukların ve yetki belirsizliklerinin önleme mekanizmalarını işlevsizleştirdiğini kabul eder. Bu nedenle görev tanımları net, veri temelli çalışan, uzman personelle desteklenen ve sürdürülebilir kaynaklara sahip bir yapı kurulması zorunludur.

E) İLKE VE KURALLARIN ÜLKEMİZDEKİ HUKUKİ STATÜSÜ

Çocuk adalet sistemine ilişkin uluslararası standartlar içinde yer alan Pekin (Beijing), Havana ve Tokyo Kuralları ile Riyad İlkeleri Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş olup; çocuk yargılamalarında asgari standartları belirleyen temel referans metinlerdendir.

Bahsedilen ilke ve kurallar klasik anlamda bir uluslararası sözleşme ya da taraf olunarak onaylanan bağlayıcı bir anlaşma niteliğinde değildir. Bu metinler, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş bağlayıcı olmayan (soft law) karakterli düzenlemelerdir.

Söz konusu düzenlemeler Türkiye bakımından doğrudan bağlayıcı olmamakla birlikte, çocuk adalet sisteminin şekillenmesinde yüksek derecede yönlendirici ve tamamlayıcı bir standart işlevi görmekte olup çocuk hakları alanındaki uluslararası yükümlülüklerin uygulanmasında çerçeve belirleyen referans metinler olarak etkili olmaktadır.

Bu bağlamda bahse konu ilke ve kuralların etkisi özellikle iki kanaldan ortaya çıkmaktadır;

a) Rehber Norm ve Yorum Ölçütü Olması

Söz konusu metinler, çocuk adalet sisteminde benimsenmesi gereken temel prensipleri belirlediğinden; gerek uygulayıcılar gerek öğretide, çocuklara özgü ceza adalet anlayışının yorumlanmasında "rehber norm" olarak kullanılabilmektedir.

b) Bağlayıcı Uluslararası Metinlerin Somutlaştırılması

Türkiye'nin taraf olduğu BMÇHS gibi bağlayıcı uluslararası metinlerde, çocuk yargılamalarına ilişkin hükümler yer almakta olup; bu ilke ve kurallar bu yükümlülüklerin nasıl uygulanacağına dair asgari standartları somutlaştıran tamamlayıcı metin niteliği taşımaktadır.

Sonuç olarak; bu evre çocuk adaletinin yetişkin ceza adaletinden ayrışarak kendine özgü amaç, ilke ve yöntemlere sahip teknik bir alan haline geldiği dönemi temsil etmektedir.

Uluslararası çocuk adaleti standartları, çocuk suçluluğunu Riyad ilkeleriyle önlemeyi, yargılama sürecini Pekin kurallarıyla adilleştirmeyi, hapis dışı seçenekleri Tokyo kurallarıyla teşvik etmeyi ve özgürlüğün kısıtlandığı durumlarda ise hakları Havana kurallarıyla korumayı amaçlayan bütüncül bir koruma kalkanı sunar. Bu standartlaşma süreci, çocuk adaletinin keyfi uygulamalara kapalı, öngörülebilir ve çocuğun gelişimini merkeze alan bir sistem olarak yapılandırılmasının zorunlu olduğunu göstermiştir.

HAK ÖZNESİ OLARAK ÇOCUK

3.1.6 Bağlayıcı Uluslararası Sözleşme Rejiminin Kurulması (1989 ve Sonrası)

Önceki evrelerde geliştirilen usuli güvenceler ve teknik standartlar, çocuk haklarının uluslararası düzeyde önemli bir olgunluk seviyesine ulaştığını göstermiştir. Bununla birlikte bu birikim, çocuk haklarının tek ve bağlayıcı bir sözleşme rejimi altında toplanması ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Beşinci bölüm, çocuk haklarının tarihsel gelişiminde bu ihtiyacın karşılandığı ve çocuğun uluslararası hukukta açık biçimde 'hak öznesi' olarak tanımlandığı dönemi ele almaktadır.

Bu evrede çocuk, kendi geleceğini etkileyen karar süreçlerinde görüşüne başvurulması gereken, üstün yararı gözetilen ve devletlerin doğrudan hukuki sorumluluk taşıdığı bağımsız bir hak öznesi olarak kabul edilmiştir. Böylece çocuk adalet sistemi; keyfi uygulamalara izin vermeyen, denetlenebilirliği esas alan, insan hakları güvenceleriyle şekillenen ve çocuğun kişisel gelişimini merkeze yerleştiren hak temelli bir yapıya kavuşturulmuştur.

Bu çerçevede beşinci bölümde, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, bu sözleşmenin uygulanmasını izleyen BM Çocuk Hakları Komitesi ve özellikle Genel Yorum No.24 ile çocuk adaletine ilişkin çağdaş yaklaşımın nasıl şekillendiği incelenecektir. Ayrıca bölgesel düzeyde tamamlayıcı bir standart metin niteliği taşıyan Avrupa Konseyi Çocuk Dostu Adalet Rehberi (2010) ele alınarak, çocuk adaletine ilişkin uluslararası ve bölgesel normların nasıl bütünleştiği ortaya konulacaktır.

3.1.6.1 Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

1. GENEL BİLGİLER

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BMÇHS)[287], çocukların medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını bütüncül bir anlayışla güvence altına alan temel uluslararası insan hakları belgelerinden biridir. Sözleşme ile birlikte çocuk, korunmaya

[287] https//www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/1661155716.pdf Erişim Tarihi 11.02.2026.

muhtaç birey yaklaşımının ötesine taşınmış; görüşü dikkate alınan, kişiliği ve iradesi tanınan, hak sahibi bağımsız bir birey olarak uluslararası hukuk düzeni içerisinde açık biçimde konumlandırılmıştır.

BMÇHS, çocukların insan onuruna uygun koşullarda yaşamasını, fiziksel ve zihinsel gelişimlerinin desteklenmesini, ayrımcılıktan korunmasını, karar alma süreçlerine katılımının sağlanmasını ve üstün yarar ilkesinin bütün kamusal işlemlerde esas alınmasını devletler bakımından temel yükümlülük haline getirmiştir. Bu yönüyle Sözleşme, çocuk haklarının evrensel ölçekte tanınmasına yön veren, ulusal hukuk sistemlerinin dönüşümünü etkileyen ve çocuk odaklı kamu politikalarının temel çerçevesini oluşturan en kapsamlı uluslararası normatif metinlerden biri niteliğindedir.

BMÇHS, 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş ve sözleşmenin 49. maddesinde öngörülen onay sayısına ulaşılması üzerine 2 Eylül 1990 tarihinde uluslararası düzeyde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti, Sözleşmeyi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamış; ardından iç hukuk bakımından bağlayıcılık kazanması amacıyla onay sürecini tamamlamıştır. Bu kapsamda Sözleşme, 9 Aralık 1994 tarihli ve 4058 sayılı Kanunla uygun bulunmuş, akabinde 23 Aralık 1994 tarihli ve 94/6423 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmış ve 27 Ocak 1995 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak ülkemiz bakımından yürürlüğe girmiştir.

Bu yönüyle BMÇHS, Türkiye bakımından 27 Ocak 1995 tarihi itibarıyla bağlayıcı uluslararası hukuk normu niteliği kazanmış; çocuklara ilişkin mevzuatın hazırlanması, yorumlanması ve uygulanmasında temel referans metinlerden biri hâline gelmiştir.

Öte yandan Sözleşme, günümüzde 196 devlet tarafından onaylanmış olması sebebiyle uluslararası hukuk tarihinde en geniş kabul gören insan hakları sözleşmesi konumuna ulaşmıştır. Bu geniş katılım, çocuk haklarının belirli coğrafyalara, siyasal tercihlere veya kültürel yaklaşımlara bağlı bir anlayış olmaktan çıkarak uluslararası toplumun ortak hukuk vicdanında karşılık bulan evrensel bir standart haline geldiğini göstermektedir. Aynı zamanda bu durum, Sözleşme'ye güçlü bir hukuki meşruiyet zemini kazandırmakta; devletler bakımından normatif etkisini, uygulama kapasitesini ve uluslararası denetim gücünü önemli ölçüde artırmaktadır.

2. TEMEL FELSEFESİ VE ÖZÜ

BMÇHS'nin temel yaklaşımı; çocuklara ilişkin karar alma ve uygulama süreçlerini "iyi niyetli korunma" anlayışıyla sınırlı bir çerçeveden çıkararak, hak temelli, hesap verebilir, denetlenebilir ve sürdürülebilir bir yapıya dönüştürmektir. Bu yönüyle Sözleşme, çocukların kişilik hakları, özgürlükleri ve katılım hakları ile birlikte bağımsız birer özne olarak

tanınmasını esas almaktadır. Dolayısıyla BMÇHS, çocuklara yönelik tüm politikaların ve kurumsal müdahalelerin, soyut "koruma" yaklaşımı yerine, somut hak ihlallerini önlemeye ve hakların kullanılmasını güvence altına almaya dönük bir sistem içinde değerlendirilmesini hedeflemektedir.

Sözleşmenin normatif özü ve yön verici çekirdeği, aşağıdaki temel esaslarda somutlaşmaktadır:

Öncelikle BMÇHS, çocuğu doğrudan bağımsız bir hak öznesi olarak kabul etmektedir. Bu anlayış doğrultusunda çocuk; kendi hak ve özgürlüklerine sahip, kişiliği tanınan, kendisini ilgilendiren süreçlerde görüşüne başvurulması gereken bir birey olarak uluslararası hukuk düzeni içerisinde özel bir konuma yerleştirilmiştir. Bu nedenle çocuğun bilgilendirilmesi, kendisini etkileyen süreçlere etkin biçimde katılımının sağlanması ve görüşlerinin yaşına ve gelişim düzeyine uygun şekilde değerlendirilmesi, çocukla ilgili tüm idari ve yargısal işlemlerde temel bir güvence alanı olarak kabul edilmektedir.

İkinci olarak Sözleşme, çocuğun yüksek yararı ilkesini çocukla ilgili tüm kararların belirleyici normu hâline getirmektedir. Aile, idare, eğitim kurumları, kolluk ve yargı dâhil olmak üzere çocuğa temas eden tüm aktörlerin; çocukla ilgili her işlemde "yüksek yarar" değerlendirmesini somut olayın koşullarına göre gerekçelendirilmiş ve açıklanabilir bir biçimde ortaya koyması gerekmektedir. Bu yönüyle yüksek yarar ilkesi, karar süreçlerine yön veren bağlayıcı bir değerlendirme standardıdır.

Son olarak BMÇHS, çocuk hakları sistemini dört temel üst ilke üzerine kurmaktadır. Buna göre **ayrımcılık yasağı** (m.2), **çocuğun yüksek yararı** (m.3), **yaşam ve gelişme hakkı** (m.6) ile **görüşünü ifade etme ve dinlenilme hakkı** (m.12); Sözleşme kapsamındaki tüm hakların yorumlanmasında ve uygulanmasında "üst ilke" niteliği taşımakta, çocuklara yönelik her türlü düzenleme ve müdahalede temel referans çerçevesini oluşturmaktadır. Bu dört ilkenin, Sözleşme'nin hakların somutlaştırılması ve uygulanabilir hâle getirilmesi bakımından sistematik bir yapı sunduğunu göstermektedir.

3. İÇERDİĞİ ÖNEMLİ DÜZENLEMELER

BMÇHS'nin çocuk adalet sistemine en çok temas eden kapsayıcı 20 maddesi aşağıda özetlenmiştir;

a) Çocuk tanımı ve kapsam

Sözleşme, "çocuk" kavramını 18 yaşın altındaki herkes olarak tanımlayarak, çocuklara yönelik tüm hukuki ve idari süreçlerde uygulanacak ortak çerçeveyi belirler. Bu tanım, çocuk adalet sisteminde yaş tespiti ve koruma rejiminin sınırları bakımından temel başlangıç normudur. (m.1)

b) Ayrımcılık yasağı

Hiçbir çocuk; dili, dini, cinsiyeti, kökeni, sosyal statüsü, engelliliği veya ailesine ilişkin nedenlerle ayrımcılığa uğratılamaz. Çocuk adaletinde bu ilke, eşit muamele ve adalete erişim güvenliğinin temel taşıdır. (m.2)

c) Çocuğun yüksek yararı

Çocuğu ilgilendiren tüm işlem, karar ve uygulamalarda öncelik çocuğun yüksek yararına verilmelidir. Bu ilke; soruşturma, kovuşturma, tedbir, infaz ve koruma süreçlerinin tamamında belirleyici bir değerlendirme standardıdır. (m.3)

ç) Devletin pozitif yükümlülüğü ve kurumsal sorumluluğu

Devlet, Sözleşme ile tanınan hakların hayata geçirilmesi için gerekli yasal ve idari tedbirleri almakla yükümlüdür. Bu madde, çocuk adaletinin mahkeme salonu ile sınırlı olmadığını; sistemin bütünsel olarak inşa edilmesi gerektiğini ortaya koyar. (m.4)

d) Aile rehberliği ve çocuğun gelişen kapasitesi

Çocuğun haklarını kullanabilmesi süreçlerinde aileye rehberlik rolü tanınırken, çocuğun yaşı ve gelişen kapasitesi de esas alınır. Bu yaklaşım, özellikle çocukla iletişim ve rıza/katılım süreçlerinde belirleyicidir. (m.5)

e) Yaşam, hayatta kalma ve gelişme hakkı

Her çocuğun yaşama hakkı ile bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimi güvence altındadır. Çocuk adaletinde bu ilke, hürriyeti kısıtlama tedbirlerinin istisnai ve ölçülü olmasını zorunlu kılar. (m.6)

f) Kimlik ve aidiyet hakkı

Çocuğun kimliğinin korunması; isim, vatandaşlık ve aile bağlarının gözetilmesi esastır. Adli süreçlerde çocuğun kimliğinin gizliliği ve kişilik haklarının korunması doğrudan bu ilkeyle ilişkilidir. (m.8)

g) Aile ile bağın korunması ve ayrılığın istisnailiği

Çocuğun ailesinden ayrılması ancak zorunlu hâllerde ve çocuğun yararı gerektiriyorsa mümkündür. Bu düzenleme, koruma tedbirleri ile kurum bakımına ilişkin kararların son çare olması gerektiğini vurgular. (m.9)

ğ) Görüşünü ifade etme ve dinlenilme hakkı

Çocuk, kendisini ilgilendiren her konuda görüş bildirme hakkına sahiptir; bu görüş, yaş ve olgunluk düzeyine göre dikkate alınmalıdır. Çocuk adaletinin en kritik güvencelerinden biri olan "çocuğun sürece katılımı" bu maddede temelini bulur. (m.12)

h) Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü

Çocuğun düşünce dünyası ve inanç alanı korunur; bu hak, çocuğun kimlik gelişiminin

bir parçası olarak değerlendirilir. Adli süreçlerde çocuğun baskı altında yönlendirilmesini engelleyen temel ilkelerden biridir. (m.14)

ı) Özel hayatın korunması

Hiçbir çocuk, özel hayatına keyfî veya hukuka aykırı müdahaleye maruz bırakılamaz. Çocuk adalet sisteminde gizlilik, mahremiyet ve kişisel verilerin korunması bakımından bu madde çekirdek norm niteliğindedir. (m.16)

i) Bilgiye erişim ve uygun içerik

Çocuğun faydasına olacak bilgiye erişimi desteklenmeli; çocuğa zarar verebilecek içeriklere karşı koruma mekanizmaları oluşturulmalıdır. Bu hüküm, özellikle dijital ortamlar, medya etkisi ve ikincil örselenme risklerinde önem taşır. (m.17)

j) Şiddet, istismar ve ihmale karşı korunma

Çocuk; fiziksel veya psikolojik şiddete, istismara, ihmale ve kötü muameleye karşı korunmalıdır. Çocuk adalet sisteminin mağdur ve tanık çocuk bakımından koruyucu refleksi en güçlü şekilde bu maddede kendisini gösterir. (m.19)

k) Aileden yoksun kalan çocukların özel korunması

Aile bakımından yoksun kalan çocuklar için özel koruma ve alternatif bakım tedbirleri sağlanmalıdır. Bu madde, korunma ihtiyacı olan çocuklar bakımından kurum bakımının çocuğun yararına uygun biçimde düzenlenmesini gerektirir. (m.20)

l) Evlat edinmenin çocuğun yararı ekseninde düzenlenmesi

Evlat edinme süreçleri çocuğun yüksek yararı esas alınarak yürütülmelidir. Çocuk adaletinde bu hüküm, çocuğun himaye ve bakım rejimindeki kalıcı çözümlerin "hak temelli" olmasını sağlar. (m.21)

m) Mülteci çocukların korunması

Mülteci veya sığınmacı konumundaki çocuklar, özel koruma ve insani desteğe erişebilmelidir. Bu madde; göçmen çocukların adalete erişimi ve ayrımcılığa uğramaması bakımından kritiktir. (m.22)

n) Engelli çocukların özel destek ve tam katılım hakkı

Engelli çocukların onurlu bir yaşam sürmesi, eğitim ve sosyal yaşama katılımı için özel destek sağlanmalıdır. Adli süreçlerde erişilebilirlik, uygun iletişim ve destek hizmetleri bu maddeden doğan yükümlülüklerdendir. (m.23)

o) Sağlık hakkı ve hizmetlere erişim

Çocukların mümkün olan en yüksek sağlık standardına erişmesi güvence altındadır. Özellikle suça sürüklenen çocukların veya kurum bakımındaki çocukların fiziksel ve ruhsal destek ihtiyacı bu maddeyle doğrudan bağlantılıdır. (m.24)

ö) Eğitim hakkı

Çocuğun eğitim hakkı korunur; eğitim, çocuğun kişiliğini ve toplumsal uyumunu geliştirecek şekilde düzenlenmelidir. Çocuk adaletinde eğitim hakkı, yaptırım ve tedbirlerin rehabilitasyon amacına bağlanmasının en güçlü dayanaklarından biridir. (m.28)

p) Adil yargılanma güvenceleri ve özgürlüğün istisnailiği

Suça sürüklenen çocuklar bakımından; masumiyet karinesi, savunma hakkı, uygun yardım alma, hızlı yargılama, özel yaşa uygun usul, özgürlüğü kısıtlama tedbirinin son çare olması ve insan onuruna uygun muamele temel ilkeler olarak tanınır. Bu madde, çocuk adalet sisteminin çekirdek normu ve en doğrudan uygulanan hükmüdür. (m.40)

4. ÇOCUK ADALET SİSTEMİ AÇISINDAN SONUÇLARI

BMÇHS'nin hak temelli yaklaşımı, çocuk adalet sisteminde suça sürüklenen çocukların yanında mağdur çocuklar ve tanık çocuklar açısından da kurumsal yükümlülükler doğurmakta ve yargısal süreçlerin niteliğini dönüştürmektedir. Bu kapsamda Sözleşme, çocukla temas eden tüm adli mekanizmaların çocuğun kırılganlığını dikkate alan, ikincil örselenmeye yol açmayan ve çocuğun gelişimini önceleyen bir yapı içinde işletilmesini gerekli kılmaktadır.

BMÇHS'nin çocuk adalet sistemine yön veren temel sonuçları şu şekilde özetlenebilir:

Öncelikle, çocuk adalet sistemi cezalandırma merkezli bir anlayıştan uzaklaşarak, çocuğun topluma kazandırılması ve gelişiminin korunması ekseninde yeniden şekillenmektedir. Bu bağlamda çocuğa yönelik adli müdahalelerin temel amacı, sadece fiilin karşılığı olarak yaptırım uygulamak olmayıp; çocuğun eğitim, rehberlik ve destek mekanizmalarıyla rehabilite edilmesini sağlamak ve yeniden suça sürüklenme riskini azaltmaktır. Böylece çocuk adalet sistemi, klasik yetişkin ceza yargılamasının mantığını birebir taşıyan bir alan olmaktan çıkarak, çocuk odaklı bir özel koruma ve yönlendirme rejimi niteliği kazanmaktadır.

İkinci olarak, çocuğun üstün yararı ilkesi, soruşturma ve kovuşturmanın her aşamasında somutlaştırılması gereken bir karar standardı hâline gelmektedir. Kolluk işlemlerinden savcılık değerlendirmelerine, mahkeme kararlarından infaz uygulamalarına kadar tüm süreçlerde çocuğun yüksek yararının nasıl gözetildiği açık biçimde ortaya konulmalı; çocuk bakımından en az zararla sonuçlanacak ve en fazla gelişim desteği sağlayacak seçenekler önceliklendirilmelidir. Bu ilke, çocuğa yönelik müdahalelerin keyfiliğini önleyen ve kararları denetlenebilir kılan yönüyle, çocuk adalet sisteminin merkezinde yer almaktadır.

Üçüncü olarak, çocuğun katılım hakkı çocuk adalet sisteminde şekli bir prosedür

olmaktan çıkarak, yargılamanın maddi adaletini güçlendiren temel bir güvence niteliği taşımaktadır. Çocuğun kendisini ifade edebilmesi, görüşünün alınması ve dinlenilmesi; çocuğu "hakkında karar verilen" kişi olmaktan çıkarıp, "karar sürecinin öznesi" hâline getirmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu doğrultuda çocuğa uygun iletişim dili kullanılmalı, yaş ve olgunluk düzeyi dikkate alınmalı; çocuk, süreç hakkında anlayabileceği biçimde bilgilendirilerek görüş açıklama imkânına fiilen erişebilmelidir.

Dördüncü olarak, BMÇHS çerçevesinde çocuk adaletinde özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler istisnai bir müdahale olarak değerlendirilmekte; çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılması ancak son çare olarak ve mümkün olan en kısa süreyle uygulanması gereken bir tedbir niteliği kazanmaktadır. Bu yaklaşım, çocukların kapalı kurum koşullarında uzun süreli tutulmasına alternatif ve destekleyici çözüm yollarına öncelik verilmesini zorunlu kılmaktadır.

Beşinci olarak, çocuk adalet sisteminin kurumsal işleyişi bakımından uzmanlaşma ve çocuk dostu adalet ilkesi öne çıkmaktadır. Bu kapsamda çocuklarla çalışan kolluk, savcılık ve yargı birimlerinde özel bilgi ve eğitim düzeyi yüksek personelin görevlendirilmesi; çocuklara uygun fiziksel ortamların sağlanması ve özellikle mağdur/tanık çocukların korunması amacıyla ikincil örselenmenin önlenmesine dönük usullerin işletilmesi önem taşımaktadır. Çocukların adli süreçte "yetişkin sistemi içinde" kaybolmaması, çocuk adaletinin ayrı ve uzmanlaşmış bir yapı olarak kurgulanmasını gerekli kılmaktadır.

Sonuç olarak BMÇHS, çocuk adalet sisteminde çocuğa yönelik müdahalelerin dayanağını "iyi niyetli koruma" anlayışından çıkararak; hak temelli, gerekçeli, ölçülü ve denetlenebilir bir standarda bağlamaktadır. Bu standardın gereği olarak çocuk adalet sisteminin temel hedefi; çocuğun yüksek yararını esas alan, katılımını sağlayan ve çocuğun gelişimini merkeze alan bir adalet pratiği oluşturmaktır.

5. BMÇHS'NİN İÇ HUKUKUMUZDAKİ YERİ VE BAĞLAYICILIĞI

BMÇHS, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası insan hakları metinleri arasında çocuklara ilişkin kamu politikalarını, yargısal süreçleri ve idari uygulamaları doğrudan etkileyen temel norm kaynaklarından biridir. Türk hukuku bakımından BMÇHS'nin önemi, uluslararası bir yükümlülük olmasının yanında, iç hukukta yürürlükte ve bağlayıcı bir insan hakları normu niteliği taşımasından kaynaklanmaktadır.

Bu yönüyle BMÇHS, çocuklara temas eden tüm hukuk dallarında "genel ilke" düzeyinde yön verici olmakla birlikte, aynı zamanda somut uyuşmazlıklarda etkisi hissedilen uygulanabilir ve denetlenebilir bir referans çerçeve oluşturmaktadır.

a) BMÇHS'nin İç Hukuktaki Normatif Statüsü ve Bağlayıcılığı

BMÇHS, usulüne uygun şekilde onaylanarak yürürlüğe konulduğundan Türk iç hukukunda kanun hükmünde milletlerarası antlaşma niteliği taşımaktadır. Bu nedenle Sözleşme, devlet organları ile tüm kamu otoriteleri bakımından bağlayıcı hukuki sonuç doğuran temel bir normatif çerçeve oluşturmaktadır. Bu bağlayıcılık, çocuklara ilişkin tüm işlem, karar ve uygulamalarda yasama, yürütme, yargı ve idarenin bütün birimlerinin BMÇHS hükümlerini gözetmesini zorunlu kılmaktadır.

BMÇHS'nin iç hukukta güçlü bir normatif konum kazanmasının temel dayanağı ise Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90. maddesinin beşinci fıkrasında yer alan düzenlemedir. Anayasa m.90/5 uyarınca;

• Usulüne uygun şekilde yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir.

• Bu antlaşmalar hakkında Anayasa'ya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamaz.

• Temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalar ile kanun hükümleri arasında bir çatışma bulunması hâlinde, milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.

Bu anayasal çerçeve, BMÇHS'nin Türk hukukunda "kanun seviyesinde" bir metin olmasının ötesinde, temel hak niteliği taşıması nedeniyle çatışma hâlinde kanuna üstün uygulanabilirlik gücüne sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla BMÇHS, çocuklara ilişkin düzenlemelerin yorumunda ve uygulamada ortaya çıkabilecek norm çatışmalarında öncelikli başvuru normu olarak kabul edilmelidir.

b) BMÇHS'nin Türk Hukukunda Temas Ettiği Başlıca Alanlar ve Etki Mekanizması

BMÇHS'nin Türk hukuk düzenine etkisi, çoğu zaman tek tek hükümlerin doğrudan uygulanmasından ziyade; çocuklara ilişkin tüm süreçlerde "hak temelli yaklaşım"ın yerleşmesini sağlayan bir yorum ve standart koyma işlevi üzerinden ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda BMÇHS'nin en belirgin tesir alanı, çocuğa temas eden işlemlerin gerekçeli, ölçülü, denetlenebilir ve çocuk odaklı bir sistem içinde yürütülmesine yönelik standart üretmesidir.

Sözleşme, uygulamada özellikle üç düzeyde etkisini göstermektedir:

1. Mevzuatın yorumlanması: Çocuklara ilişkin düzenlemeler, BMÇHS'nin temel hak rejimi ile uyumlu biçimde yorumlanmak durumundadır.

2. Uygulama standartlarının şekillenmesi: Kolluk, savcılık, mahkeme ve idari birimlerde çocukla temas eden süreçler, daha yüksek bir koruma standardına bağlanmaktadır.

3. Gerekçelendirme yükünün artması: Çocuğa ilişkin kararların dayandığı nedenlerin, daha açık ve denetlenebilir şekilde ortaya konulması gerekmektedir.

Bu yönüyle BMÇHS, Türk hukukunda uygulamayı disipline eden bir karar standardı

niteliği taşımaktadır.

c) Ceza Hukuku ve Ceza Muhakemesi Alanındaki Etkileri

BMÇHS'nin Türk hukukunda en görünür ve en yoğun etkisinin ortaya çıktığı alanlardan biri ceza hukuku ve ceza muhakemesi uygulamalarıdır. Zira çocuk, ceza adalet sisteminde kimi zaman "suça sürüklenen çocuk", kimi zaman "mağdur çocuk", kimi zaman da "tanık çocuk" statüsüyle doğrudan adli süreçlerin merkezinde yer almaktadır.

Bu kapsamda BMÇHS'nin ceza hukuku alanındaki etkisi, temel olarak şu başlıklarda somutlaşmaktadır:

• Soruşturma ve kovuşturmanın yürütülmesinde çocuk odaklı yaklaşımın zorunlu hâle gelmesi,

• Çocuğun taraf olduğu adli süreçlerde usul işlemlerinin çocuk bakımından ikincil örselenmeye yol açmayacak şekilde tasarlanması,

• Özgürlüğü kısıtlayan tedbirlerin ve yaptırımların çocuk bakımından istisnai ve ölçülü değerlendirilmesi,

• Müdafilik, temsil ve adli yardım mekanizmalarının çocuk yönünden daha etkin işletilmesi,

• Çocukla ilgili adli kararların "şeklen doğru" olmakla yetinmeyip, aynı zamanda çocuğun haklarını koruyan nitelikte olması gerekliliği.

Bu yönüyle BMÇHS, ceza yargılamasında çocuğu salt muhakemenin unsuru olarak ele alan yaklaşımın ötesine geçmekte; çocuğun adil yargılanma güvenceleri ile fiziksel, ruhsal ve sosyal korunmasını birlikte gözeten dengeli bir normatif yapı kurmaktadır. Bu nedenle BMÇHS'nin ceza hukukuna etkisi, çocuklara karşı işlenen suçlarla sınırlı bir alan oluşturmamakta; çocukların mağdur, tanık, suça sürüklenen çocuk veya korunma ihtiyacı bulunan çocuk sıfatıyla adalet sistemiyle temas ettiği bütün süreçlerde temel belirleyici standartlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır.

ç) Diğer Hukuk Alanlarına Yansıyan Tesir Alanları

BMÇHS'nin bağlayıcı niteliği, ceza hukuku dışında da Türk hukukunun birçok alanında doğrudan veya dolaylı şekilde etkisini göstermektedir. Bu etki, özellikle çocukların statüsüne temas eden özel hukuk ve kamu hukuku alanlarında belirginleşmektedir.

Başlıca tesir alanları şu şekilde özetlenebilir:

• Aile hukuku: Velayet, kişisel ilişki, korunma kararları ve çocuğun aile içindeki konumuna ilişkin uyuşmazlıklarda, çocuk odaklı değerlendirme standardının güçlenmesi,

• İdare hukuku: Eğitim, sosyal hizmetler, koruma ve destek mekanizmaları gibi kamu hizmetlerinin çocuk ekseninde yapılandırılması; idarenin çocukla ilgili işlemlerinde ölçülülük

ve gerekçelendirme yükünün artması,

• İnsan hakları ve anayasa hukuku: Çocuklara ilişkin temel hakların yorumunda uluslararası standardın iç hukukta belirleyici hâle gelmesi,

• Sosyal hukuk ve hizmetler alanı: Çocukların korunması, desteklenmesi ve kamu hizmetlerinden yararlanmasında, hak temelli yaklaşımın pekişmesi,

• Eğitim hukukuna yansıyan yönleri: Disiplin süreçleri, kurumsal sorumluluklar ve çocuğun eğitim hakkına ilişkin idari kararların daha sıkı bir denetime tabi tutulması.

Bu bütünsel görünüm, BMÇHS'nin Türk hukukunda belli bir hukuk dalına sıkışmadığını; çocukla temas eden tüm alanlara yayılan şekilde bir normatif etki ürettiğini ortaya koymaktadır.

d) Genel Değerlendirme

Sonuç olarak BMÇHS, Türk hukuk düzeni bakımından iyi niyet açıklaması niteliğinde bir uluslararası metnin çok ötesinde; usulüne uygun şekilde yürürlüğe konulmuş olması sebebiyle kanun hükmünde kabul edilen ve temel haklara ilişkin sözleşme niteliği dolayısıyla 1982 T.C. Anayasası kapsamında norm çatışmalarında öncelikle uygulanabilen bağlayıcı bir insan hakları metni niteliği taşımaktadır. Bu nedenle BMÇHS, çocuklara ilişkin idari ve yargısal kararların kurulmasında uygulamaya yön veren, somut hukuki sonuç doğuran güçlü bir normatif zemin oluşturmaktadır.

BMÇHS'nin pratik sonucu, çocukla ilgili tüm işlem ve kararların daha yüksek bir hukuki standarda bağlanmasıdır. Bu standardın etkisi; ceza hukuku, ceza muhakemesi, aile hukuku ve idare hukuku başta olmak üzere geniş bir alanda çocuklara ilişkin uygulamaların hak temelli, ölçülü, gerekçeli ve denetlenebilir biçimde yürütülmesini zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla BMÇHS, Türk hukukunda çocuk adaletinin ve çocuklara ilişkin tüm hukuki süreçlerin çağdaşlaşması bakımından, normatif ağırlığı (hukuk düzenindeki bağlayıcılık gücü) yüksek ve uygulamayı doğrudan etkileyen bir temel kaynak niteliği taşımaktadır.

3.1.6.2 Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Komitesi

1. BM Çocuk Hakları Komitesi'nin Kurumsal Konumu

BM Çocuk Hakları Komitesi[288], BMÇHS'nin uygulanmasını izlemek üzere oluşturulmuş, uluslararası düzeyde uzmanlardan oluşan bir antlaşma denetim organıdır. Komite, Birleşmiş Milletler'in insan hakları sisteminin bir parçası olup, BM çatısı altında

[288] https//www.tihek.gov.tr/kategori/pages/linkler Erişim Tarihi 11.02.2026.

geliştirilen insan hakları sözleşmelerinin izlenmesi mantığının çocuk hakları alanındaki kurumsal karşılığıdır.

2. Komitenin Görev Alanı ve Yaptırım Rejimi

Antlaşma denetim organı olan Komite'nin temel işlevi; taraf devletlerin BMÇHS kapsamındaki yükümlülüklerini ne ölçüde yerine getirdiğini izlemek/değerlendirmek, sözleşme hükümlerinin yorumunu netleştirmek ve çocuk haklarının etkin korunmasına yönelik standartları belirlemektir. Komite'nin görev alanı özetle;

• Taraf devletlerin periyodik raporlarının incelenmesi,

• Devlet uygulamalarındaki eksiklik ve risk alanlarının tespiti,

• Uyum sürecine yönelik öneri ve yönlendirmelerin ortaya konulması,

• BMÇHS hükümlerinin uygulamasına ışık tutan Genel Yorumlar ile normatif açıklama yapılması olarak belirtilmektedir.

BM Çocuk Hakları Komitesi, devletler üzerinde doğrudan cezai veya idari yaptırım uygulama yetkisine sahip değildir. Komitenin bir mahkeme niteliği olmadığından, devletlere yönelik tazminata hükmedemez, cezai sorumluluk tesis edemez, icrai nitelikte bağlayıcı kararlarla zorlayıcı sonuç doğuramaz.

Bununla birlikte Komite; taraf devletlerin raporlarının incelenmesi, eksikliklerin tespiti ve önerilerin sunulması yoluyla çocuk hakları alanında uluslararası denetim işlevini yerine getirir. Komite tarafından oluşturulan bu denetim mekanizması, devletlerin çocuk hakları karnesini uluslararası düzeyde görünür hale getirmekte; "yaptırım" gücünü ise BM'nin uluslararası insan hakları düzeni içinde Komiteye tanınan norm açıklayıcı ve denetleyici rolünden (uluslararası standart belirleme) ve itibar baskısı üzerinden fiilen üretmektedir. Bu nedenle Komite, BM sisteminde çocuk hakları alanında referans ölçüt belirleyici nitelikte bir otorite olarak kabul edilmektedir.

3.1.6.3 BM Çocuk Hakları Komitesi Genel Yorum No. 24 (2019)

1. GENEL BİLGİLER

BM Çocuk Hakları Komitesi'nin Genel Yorum No. 24 (2019)[289] belgesi, çocuk adalet sistemine ilişkin standartları belirleyen güncel ve temel bir yorum metnidir. Bu belge, çocuk adaletine dair daha önce kabul edilmiş olan Genel Yorum No.10 (2007)'nin güncellenmesi ihtiyacı doğrultusunda hazırlanmış ve önceki metni ikame edecek biçimde düzenlenmiştir.

[289] https//www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/1661155716.pdf Erişim Tarihi 11.02.2026.

Güncelleme ihtiyacının temel gerekçeleri; çocukların gelişimsel özelliklerine ilişkin bilimsel verilerin güçlenmesi, çocukların özgürlükten yoksun bırakılmasının olumsuz etkilerine dair uluslararası farkındalığın artması ve çocuk adaletinde alternatif/onarımcı modellerin gelişmesidir. Bu çerçevede Genel Yorum No. 24, çocuk adaletinin yargılama süreçleri ile sınırlı görülemeyeceğini; koruma, önleme, rehabilitasyon ve topluma kazandırma boyutlarıyla bir bütün olarak ele alınması gerektiğini esas almıştır.

Genel Yorum No. 24 (2019), BM Çocuk Hakları Komitesi'nin çocuk adaletine ilişkin en güncel ve esas alınan standart metni olup, Komite'nin bu alandaki en son yorum belgesi özelliği taşımaktadır.

Genel Yorumlar, uluslararası hukuk bakımından bir antlaşma metni olmadığından bağlayıcı olmayan norm niteliğinde olmakla birlikte BMÇHS'nin uygulanması bakımından yol gösterici ve belirleyici olma özelliğine sahiptir.

2. TEMEL FELSEFESİ VE ÖZÜ

Genel Yorum No. 24'ün temel yaklaşımı, çocuk adalet sisteminin yetişkin ceza adaletinden farklı bir mantıkla kurulması gerektiği kabulüne dayanır. Komite, çocuğun gelişimsel özelliklerini esas alarak çocuk adaletinin cezalandırma eksenine sıkıştırılmasını reddetmekte; sistemi "çocuğa uygun adalet" anlayışıyla yeniden tanımlamaktadır.

Bu çerçevede çocuk adaletinin ana hedefi; çocuğun haklarının korunması, üstün yararının gözetilmesi, damgalanmanın önlenmesi ve çocuğun topluma yeniden kazandırılmasıdır. Çocuğun adalet sistemiyle teması mümkün olan ölçüde azaltılmalı; özgürlükten yoksun bırakma ise istisnai durumlarda, son çare olarak ve en kısa süreyle uygulanmalıdır.

Genel Yorum No. 24, çocukların adalet sürecinde sürece fiilen katılabilen ve haklarını etkin biçimde kullanabilen bireyler olduğunu kabul eder. Bu nedenle çocukların yargılama süreçlerinin çocuğun anlayabileceği bir dil, yöntem ve ortamda yürütülmesini; savunma hakkı ve hukuki yardım güvencelerinin ilk andan itibaren etkin şekilde sağlanmasını esas alır.

3. İÇERDİĞİ ÖNEMLİ İLKELER VE SOMUT STANDARTLAR

Genel Yorum No. 24 (2019), çocuk adalet sistemine ilişkin genel ilkeleri aşağıdaki başlıklar altında ortaya koymaktadır:

a. Çocuk adalet sistemi, fiil tarihinde 18 yaşından küçük tüm çocukları kapsamalıdır.

b. Asgari ceza sorumluluğu yaşı, çocukların gelişim düzeyi gözetilerek koruyucu şekilde belirlenmelidir.

c. Çocukların suça sürüklenmesini azaltmak için önleyici sosyal tedbirler güçlendirilmelidir.

ç. Çocuğun adalet sistemiyle temasını azaltan yargılama dışı yönlendirme (diversion) mekanizmaları öncelikli olmalıdır.

d. Çocuk adaletinde onarıcı adalet yöntemleri geliştirilerek uygulanmalıdır.

e. Özgürlükten yoksun bırakma, son çare olmalı ve en kısa süreyle uygulanmalıdır.

f. Yargılama süreçleri çocuğa uygun şekilde yürütülmeli, çocuğun katılımı sağlanmalıdır.

g. Çocuklar, ilk andan itibaren etkin müdafilik ve hukuki yardım güvencesine sahip olmalıdır.

ğ. Ayrımcılık yasağı korunmalı, kırılgan gruplar için özel tedbirler geliştirilmelidir.

h. Çocuk adalet sistemi; uzmanlaşmış kurumlar, eğitimli personel ve izleme/veri sistemiyle kurumsallaştırılmalıdır.

Genel Yorum No. 24'ün uygulamada en belirleyici gücü, çocuk adaletinin kritik eşiklerinde devlete doğrudan yön veren somut standartlar koymasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda aşağıdaki sekiz alan, metnin en kritik düzenlemeleri olarak öne çıkmaktadır:

a. Kolluk aşamasında ilk temas güvenceleri: Çocuğun yakalanması, gözaltı ve ifade süreçleri çocuk adaletinde en riskli aşamadır. Bu nedenle çocuğun hakları ilk anda açık şekilde bildirilmeli; çocuğun baskı, yönlendirme ve kötü muameleye açık hale gelmesini engelleyen fiili güvenceler sağlanmalıdır.

b. Etkin katılımın sağlanması (çocuğun anlayarak sürece katılması): Çocuğun adalet sürecine katılımı şekli kalmamalı, gerçek ve etkili olmalıdır. Çocuk; süreci anlayabilmeli, kendini ifade edebilmeli ve kararın sonuçlarını kavrayabilecek biçimde bilgilendirilmelidir.

c. Mahremiyetin korunması ve damgalanmanın önlenmesi: Çocuğun kimliği, kişisel verileri ve yargılama sürecinin gizliliği korunmalıdır. Çocuğun adli süreç nedeniyle gelecekte eğitim, sosyal çevre ve mesleki yaşamda kalıcı biçimde zarar görmesini doğuracak damgalama etkisi önlenmelidir.

ç. Özgürlükten yoksun bırakma halinde çocuklara özgü koşullar ve yetişkinlerden ayrı tutulma: Çocukların yetişkinlerle birlikte tutulması ağır bir risk doğurur. Özgürlükten yoksun bırakma halinde çocuklara uygun fiziksel ve psiko-sosyal koşullar sağlanmalı; güvenlik, sağlık ve eğitim hakları korunmalıdır.

d. Orantılılık ve bireyselleştirme ilkesi: Çocuklara uygulanacak tedbirler, çocuğun gelişimi, sosyal koşulları ve ihtiyaçları dikkate alınarak ölçülü ve bireyselleştirilmiş şekilde belirlenmelidir.

e. Hüküm sonrası süreçte rehabilitasyon ve topluma dönüş: Çocuk adaleti hüküm ile birlikte, infaz ve sonrasını da kapsar. Çocuğun yeniden topluma kazandırılması için eğitim, destek ve izleme mekanizmalarıyla süreç sürdürülebilir hale getirilmelidir.

f. Mağdur/tanık çocuk hassasiyeti ve ikincil örselenmenin önlenmesi: Çocuklar aynı dosyada mağdur, tanık veya korunmaya muhtaç konumda da olabilir. Bu nedenle süreç, çocuğun korunma ihtiyacını da dikkate alacak şekilde yürütülmeli; ikincil travma doğuracak uygulamalardan kaçınılmalıdır.

g. Kırılgan gruplar bakımından artırılmış koruma ve fiili eşitlik yaklaşımı: Engelli, göçmen, sığınmacı veya dezavantajlı koşullarda bulunan çocuklar yönünden çocuk adalet sisteminin, eşitlik ilkesini uygulamada da güvence altına alacak özel koruma ve destek mekanizmaları oluşturması gerekir. Bu gruplara özgü tedbirlerin geliştirilmesi, çocuk adaletinde fiili eşitliğin doğal sonucudur.

Sonuç olarak; Genel Yorum No. 24 (2019), çocuk adalet sistemini ceza merkezli bakıştan çıkararak hak temelli, çocuk dostu ve onarıcı bir çerçeveye taşımaktadır. Komite, devletler üzerinde doğrudan yaptırım uygulamamakla birlikte, uluslararası standart belirleme ve denetim gücüyle çocuk adaletinin yönünü tayin eden güçlü bir referans otorite oluşturmaktadır. Bu nedenle Genel Yorum No. 24, çocuk adaletinin mevzuat, uygulama ve kurumlar düzeyinde yeniden yapılandırılmasında yüksek normatif ağırlığa sahip temel bir metin olarak değerlendirilmelidir.

3.1.6.4 Avrupa Konseyi "Çocuk Dostu Adalet Rehberi" (2010)

1. GENEL BİLGİLER

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi[290] tarafından 17 Kasım 2010 tarihinde kabul edilen "Çocuk Dostu Adalet Rehberi", çocukların adalet sistemiyle temas ettiği tüm süreçlerde, çocuğun yüksek yararını ve insan onurunu merkeze alan temel ilkeleri ortaya koyan bir standart metindir.

Rehber, klasik anlamda bir uluslararası sözleşme niteliğinde olmayıp çocuk adalet sistemine ilişkin en güçlü yönlendirici referanslardan biri konumundadır. Bu yönüyle, ulusal uygulamalarda "ideal model" veya "asgari standart" niteliğinde değerlendirilmekte; özellikle adalet hizmetlerinin çocuklar yönünden erişilebilir, anlaşılabilir ve koruyucu bir şekilde yürütülmesini hedeflemektedir.

[290] https//rm.coe.int/annex-2-cocuk-dostu-adalet-rehberi/1680a442b3 Erişim Tarihi 11.02.2026.

Ülkemiz açısından da doğrudan bağlayıcı bir sözleşme niteliğinde olmamakla birlikte; hem uluslararası standartlar hem de iç hukuk uygulaması bakımından yüksek önem taşımaktadır. Türkiye'nin Avrupa Konseyi üyesi olması nedeniyle, çocuklara yönelik adalet hizmetlerinde Avrupa standartlarıyla uyum, uygulamada temel bir gerekliliktir. Rehber, bu standardı somutlaştırarak; çocukların adli süreçlerde korunmasına ilişkin yaklaşımın hangi ilkelerle yürütülmesi gerektiğini açık hale getirir.

Rehberin çocuk adalet sistemi bakımından temel fonksiyonu; çocuğa ilişkin doğru bir karar verilirken, bu karara giden yolun çocuğu örselemeden, çocuğu anlayarak ve çocuğun haklarını fiilen işletip koruyarak yürütülmesini sağlamaktır. Bu nedenle Rehber, çocuk adaletinde "sonuç adaleti" kadar "usul adaleti"ni de güçlendiren bir metin olarak görülmelidir.

Ayrıca Rehber, ceza yargılamasına özgü bir metin olmayıp; çocuğun adli mekanizma ile karşılaştığı tüm alanlarda (ceza, aile, koruma, idari süreçler vb.) uygulanabilecek nitelikte çok boyutlu bir çerçeve sunmaktadır.

2. İÇERDİĞİ ÖNEMLİ DÜZENLEMELER

Çocuk Dostu Adalet Rehberi, çocuğun adalet sistemiyle karşılaşma biçimini, sürecin tüm aşamalarında çocuğun özelliklerine uygun şekilde düzenlemeyi amaçlar. Bu kapsam, çocuğun bir yargılamada suça sürüklenen, mağdur ya da tanık sıfatıyla yer alması ihtimallerinin tamamını içerecek şekilde geniş tasarlanmıştır.

Rehberin kapsamını belirleyen temel yaklaşım; çocuğun adalet sistemi içinde hak sahibi bir özne olarak görülmesi ve sürecin çocuğun fiziksel, zihinsel, sosyal ve psikolojik gelişimi dikkate alınarak şekillendirilmesidir.

Bu çerçevede Rehberin omurgasını oluşturan başlıca standart alanları şöyledir:

a) *Çocuğun Etkin Katılımı ve Sürece Erişilebilirlik*: Çocuk dostu adalet yaklaşımının temel dayanağı, çocuğun adli süreçte hak sahibi bir özne olarak kabul edilmesidir. Bu kapsamda adalet mekanizması, çocuğun süreci anlayabileceği ve sürece anlamlı biçimde katılabileceği şekilde yapılandırılmalıdır. Çocuğun görüşünün alınması, dinlenmesi ve değerlendirilmesi, yargısal sürecin meşruiyetini güçlendiren asli bir güvence olarak ele alınmalıdır.

b) *Çocuğa Uygun Bilgilendirme ve "Anlaşılır Adalet" İlkesi*: Rehber, çocukların haklarını teorik olarak bilmesinin yeterli olmadığını; hakların ancak anlaşılır, sade, şeffaf ve çocuğun düzeyine uygun biçimde anlatıldığında fiilen kullanılabilir hale geleceğini kabul eder. Bu nedenle çocuğa yapılacak bilgilendirme; çocuğun yaşına, algısına ve psikolojik durumuna uygun bir iletişim yöntemiyle yürütülmelidir. Adaletin çocuk bakımından "anlaşılır" olması, adil yargılanma güvencesinin somut bir uzantısıdır.

c) *Çocuğun Üstün Yararı ve Korunma Yükümlülüğü*: Çocuk adalet sisteminin merkezinde çocuğun üstün yararı ilkesi yer alır. Rehber, adalet sürecinin çocuğa zarar vermeyecek şekilde yürütülmesini kamu gücünün temel yükümlülüğü olarak kabul etmekte; çocuğun güvenliğinin, psikolojik bütünlüğünün ve korunma ihtiyacının her aşamada gözetilmesini esas almaktadır.

ç) *İkincil Mağduriyetin Önlenmesi ve Travma Duyarlı Usul*: Rehberin en kritik standartlarından biri, çocuğun adalet sistemi içinde yeniden zarar görmesini engellemeye dönük "ikincil mağduriyet" yaklaşımıdır. Çocuğun tekrar tekrar dinlenmesi, uygunsuz yöntemlerle sorgulanması, yetişkinlerle aynı koşullarda muhatap edilmesi, mahremiyetinin zedelenmesi gibi durumlar; adaletin sağlanması için yürütülen sürecin bizzat çocuğa yönelik bir zarar üretmesine yol açabilmektedir. Bu nedenle rehber, tüm adli işlemlerin "travma duyarlı" bir yöntemle gerçekleştirilmesini ve çocuğun psikolojik etkilenmesini en aza indirecek tedbirlerin alınmasını zorunlu kılar.

d) *Mahremiyetin Korunması ve Kimlik Gizliliği*: Çocukların adalet sisteminde korunması gereken alanların başında mahremiyet gelir. Rehber, çocuğun kimliğinin ifşa edilmesini, adli süreçlerin çocuğu toplum önünde damgalayıcı hale gelmesini, kayıtların ve belgelerin kontrolsüz şekilde yayılmasını önlemeye yönelik güçlü bir standart ortaya koyar. Çocuğun gizliliğinin korunması; çocuğun onurunu ve geleceğini koruyan temel bir hak güvencesidir. Bu yaklaşım, özellikle mağdur ve tanık çocuklar bakımından olduğu kadar suça sürüklenen çocuklar bakımından da hayati önemdedir.

e) *Çocuğa Uygun Fiziksel Ortam ve Usule Uygun Kurumsal Düzen*: Rehber, "çocuk dostu adaletin" hukuki ilkelerden ibaret olmadığını; adalet hizmetinin verildiği mekânın, koşulların ve kurum kültürünün de bu standarda göre yeniden tasarlanması gerektiğini kabul eder. Adliyelerde çocukların bekleme, dinlenme, ifade verme ve görüşme alanlarının yetişkinlerden ayrıştırılması; çocuğun kendisini tehdit altında hissetmeyeceği şekilde güvenli alanlar oluşturulması; işlemlerin çocuğun rahatlıkla katılabileceği bir düzen içinde gerçekleştirilmesi bu standardın temel bileşenidir. Bu bakımdan çocuk dostu adalet, aynı zamanda yargısal mekânın çocuk perspektifiyle yeniden düşünülmesidir.

f) *Avukat Yardımı, Temsil ve Çok Disiplinli Destek Mekanizmaları:* Rehber, çocuğun adli süreçte etkin hukuki yardıma erişimini ve süreç boyunca desteklenmesini temel güvencelerden biri olarak kabul etmektedir. Bu kapsamda avukat desteğinin yanında sosyal hizmet uzmanı, pedagog ve psikolog gibi uzmanların sürece dahil edilmesi; çocuğun adalet sistemi içinde bütüncül biçimde korunmasını amaçlamaktadır.

g) *Ayrımcılık Yasağı, Eşitlik ve Kırılgan Gruplar Bakımından Güçlendirilmiş Güvenceler*: Rehber, çocukların içinde bulunduğu yaş, engellilik, dil, göçmenlik veya sosyal kırılganlık gibi farklılıkların dikkate alınmaması halinde, adalet sisteminin fiilen eşitsizlik üretebileceğini kabul etmektedir. Bu nedenle çocuk dostu adalet anlayışı, her çocuğun ihtiyaçlarına uygun koruma ve destek mekanizmalarıyla adalete eşit erişimin sağlanmasını esas almaktadır.

Özetle; Avrupa Konseyi Çocuk Dostu Adalet Rehberi (2010), çocukların adalet sistemine temas ettiği tüm süreçlerde, adaletin çocuğa göre uyarlanmasını amaçlayan; çocuğun üstün yararını, mahremiyetini ve etkin katılımını merkeze alan, Avrupa Konseyi'nin çocuk adaletine ilişkin en sistematik ve en bütüncül standart metnidir. Çocuk adaletinin insan hakları temelli yürütülmesi bakımından güçlü bir yönlendirici çerçeve sunan Rehber, Türkiye açısından da hem uygulama kalitesini yükselten hem de standartları somutlaştıran önemli bir referans işlevi görmektedir.

Sonuç olarak; beşinci bölümde ele alınan uluslararası metinlerle birlikte, önceki dönemlerin çocuk haklarına ilişkin normatif birikimi ilk kez bağlayıcı bir sözleşme rejimi içinde bütüncül biçimde bir araya getirilmiş; çocuk, uluslararası hukukta açık ve tartışmasız şekilde **bağımsız bir hak öznesi** olarak konumlandırılmıştır. Bu evre, çocuğun korunması esasına dayalı yaklaşımlardan uzaklaşılarak, hak temelli, denetlenebilir ve kurumsallaşmış bir hukuk mimarisine geçişi temsil eden tarihsel bir eşik niteliği taşımaktadır. Çocuğun üstün yararı ilkesi, katılım hakkı ve yaşına uygun adalet güvenceleri bu dönemde çocuk adalet sisteminin kurucu normları haline gelmiş; çocuk hakları, iyi niyetli politika tercihleri veya idari uygulamalar düzeyini aşarak devletler bakımından bağlayıcı ve hesap verebilir bir hukuk rejimine dönüşmüştür.

UZMANLAŞMA DÖNEMİ

3.1.7 Çocuk Adaletinde Risk Odaklı Özel Rejimler (2000 ve Sonrası)

BMÇHS sonrasında girilen uzmanlaşma evresi, çocuk haklarının tarihsel gelişiminde çocuğa ilişkin hukuki zihniyetin niteliksel biçimde dönüştüğü bir aşamayı ifade eder. Bu evrede uluslararası toplum, çocuğun genel koruma ilkeleriyle güvence altına alınmasının yeterli olmadığını kabul etmiş; çocukların karşılaştığı **ağır ve yapısal risk alanlarının özel, yoğunlaştırılmış ve teknik koruma rejimleri gerektirdiğini** açık biçimde ortaya koymuştur. Böylece çocuk adaleti anlayışı, soyut hak beyanlarından somut müdahale yükümlülüklerine

doğru evrilmiş; sistemin odağı suçtan sonra tepki vermekten ziyade risk ortaya çıkmadan önce önleme, erken müdahale ve travmayı engelleme eksenine kaymıştır.

Bu dönüşümle birlikte çocuk, belirli tehditler karşısında devletin derhal harekete geçmesini zorunlu kılan merkezî bir hak öznesi olarak konumlandırılmış; üstün yarar ilkesi bir referans olmaktan çıkıp uygulanabilir kamu sorumluluğuna dönüşmüştür. Uzmanlaşma dönemi bu yönüyle, çocuk adalet sisteminin olgunlaşma aşamasını temsil etmekte; çocuğun hem mağduriyet hem suça sürüklenme riskleri karşısında hak temelli, önleyici ve uzmanlaşmış bir koruma mimarisinin uluslararası düzeyde yerleştiği tarihsel eşiği ifade etmektedir.

3.1.7.1 Lanzarote Sözleşmesi

1. GENEL BİLGİLER

Lanzarote Sözleşmesi[291] (Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi) Avrupa Konseyi tarafından 25 Ekim 2007 tarihinde İspanya'nın Lanzarote Adası'nda kabul edilmiş; çocukların cinsel sömürü ve cinsel istismara karşı korunmasını konu alan ve bu alanda ilk bağlayıcı uluslararası düzenleme olma niteliğini taşıyan özel bir insan hakları belgesidir.

Sözleşme, çocuklara yönelik cinsel suçları cezai yaptırım perspektifiyle sınırlı biçimde ele almak yerine; önleme, koruma, etkili kovuşturma ve mağdurun iyileştirilmesini kapsayan bütüncül bir normatif yapı kurmuştur. Bu yönüyle Lanzarote Sözleşmesi, çocuk hakları alanında parçalı, olay sonrası ve reaktif müdahale anlayışını aşarak; devletlere sistematik, sürdürülebilir ve kurumsallaşmış bir koruma modeli tesis etme yükümlülüğü getiren kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır.

Türkiye, sözleşmeyi 2011 yılında imzalamış, 2012 yılında onaylayarak iç hukukun bir parçası haline getirmiştir. Onay süreciyle birlikte sözleşme, temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşme statüsü kazanmış ve bu niteliği gereği iç hukuk normları karşısında normatif üstünlük sağlayan bağlayıcı bir referans metin haline gelmiştir.

2. TEMEL FELSEFESİ VE ÖZÜ

Lanzarote Sözleşmesi, çocuklara yönelik cinsel istismar ve sömürüyü cezalandırılacak fiillerden ibaret görmeyip; devletin önceden müdahale etmesini gerektiren yapısal bir koruma alanı olarak tanımlayarak çocuk adalet sisteminin kapsamını genişletmiştir. Bu yaklaşım, ceza hukukunu tek başına yeterli görmeyen; **eğitimden sosyal hizmetlere, adli süreçlerden**

[291] https//magdur.adalet.gov.tr/home/bilgidetay/16 Erişim Tarihi 11.02.2026.

mağdur destek mekanizmalarına kadar uzanan çok katmanlı bir kamu sorumluluğu alanı yaratmıştır.

Sözleşmenin en belirleyici katkısı, çocukla temas eden tüm kurumlara ölçülebilir ve somut yükümlülükler getirmesidir. Uzmanlaşmış birimlerin kurulması, travma duyarlı soruşturma tekniklerinin uygulanması, çocukların tekrar mağdur edilmesini önleyen usul güvenceleri, gizliliğin korunması ve mağdura uzun vadeli destek sağlanması gibi yükümlülükler; çocuk adalet sisteminin işleyişini doğrudan dönüştüren yapısal standartlar haline gelmiştir. Bu standartlar, çocukların adalet sistemi içinde korunmasını, güvenli, saygılı ve onarıcı bir süreç deneyimlemesini hedeflemektedir.

Bu çerçevede Lanzarote Sözleşmesi, çağdaş çocuk adaletinin teorik bir referansı olmanın ötesinde; çocuk adaletini mağduriyet ekseni üzerinden yeniden tanımlayan ve çocuğu mağduriyet bağlamında merkezî hak öznesi olarak konumlandıran, ulusal hukuk sistemlerini kurumsal reformlara zorlayan, uygulamayı şekillendiren ve devletlerin hesap verebilirliğini artıran bir temel metin niteliği taşımaktadır. Sözleşme, çocukların cinsel dokunulmazlığını korumayı bireysel ceza sorumluluğu meselesinden çıkararak kamusal bir güvenlik ve insan hakları politikası haline getirmesi bakımından, modern çocuk koruma rejiminin en somut ve dönüştürücü normatif dayanaklarından biridir.

3. İÇERDİĞİ ÖNEMLİ DÜZENLEMELER

Lanzarote Sözleşmesi'nin çocuk adalet sistemi bakımından temel normatif ekseni aşağıda yer almaktadır:

a) Önleyici ceza hukuku paradigmasını açık biçimde tesis etmektedir. Cinsel istismar, gerçekleşmesinden sonra müdahale edilen bir suç tipi olmanın ötesinde; önceden tespit edilmesi, engellenmesi ve risk alanlarının ortadan kaldırılması gereken ağır bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım, çocuk adalet sistemini suç sonrası reaksiyon veren klasik yapıdan uzaklaştırarak; erken müdahale, risk analizi ve koruyucu mekanizmalar geliştiren önleyici bir modele dönüştürmektedir.

b) Çocuğa yönelik cinsel suçları özel alan ve aile içi alan dokunulmazlığı perdesinin arkasından çıkararak, bu alanları devletin pozitif yükümlülük alanı içine dâhil etmektedir. Sözleşme, güven ilişkisi, bakım yükümlülüğü ya da aile bağının istismar fiillerini görünmez kılmasına izin vermemekte; aksine bu alanları yüksek risk alanları olarak tanımlayarak aktif müdahale sorumluluğu yüklemektedir.

c) Dijital ortamları açık ve bağlayıcı biçimde çocuk adaletinin konusu haline getirmektedir. Çevrimiçi istismar, çocuk pornografisi ve grooming (çocuğun güvenini kazanarak istismara hazırlama süreci) fiilleri, fiziksel temas şartı aranmaksızın çocuklara

yönelik cinsel suçlar kapsamında değerlendirilmekte; böylece çocuk adalet sistemi, fiziki mekâna bağlı bir yapı olmaktan çıkarılarak dijital alanlara genişletilmektedir.

ç) Mağdur çocuğu ceza muhakemesinin merkezî aktörü olarak konumlandırmaktadır. Çocuk, usul güvenceleri kendisi etrafında şekillendirilen, sürecin korunması gereken öznesi olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşım, çocuk adalet sisteminde usul hukukunun yönünü belirleyen temel bir kırılma noktasıdır.

d) Çocuğun beyanını özel statülü bir delil rejimi içine almaktadır. Çocuğun beyanının alınması, uzman eşliğinde, uygun fiziksel ve psikolojik koşullarda ve tekrar travmaya yol açmayacak biçimde gerçekleştirilmelidir. Bu düzenleme, çocuk beyanını zayıflatmak yerine, onu korunması gereken nitelikli bir delil haline getirmektedir.

e) İkincil örselenmenin önlenmesini bağımsız bir yükümlülük olarak düzenlemektedir. Yargılama sürecinin çocuğun psikolojik bütünlüğünü zedelemesi, başlı başına bir hak ihlali olarak kabul edilmekte; çocuk adalet sistemi, travma-duyarlı bir yapıya dönüştürülmektedir.

f) Çocuk adaletinde uzmanlaşmayı tercihe bırakılmayan bir devlet yükümlülüğü haline getirmektedir. Hâkimler, savcılar, kolluk görevlileri ve diğer adli aktörlerin çocuklarla çalışmaya özgü bilgi ve becerilerle donatılması zorunlu kılınmakta; çocuk adalet sistemi, genel ceza yargısından yapısal olarak ayrıştırılmaktadır.

g) Zamanaşımı rejimine çocuk merkezli bir müdahale getirmektedir. Çocuğun yaşı, travmanın etkileri ve bildirim güçlüğü dikkate alınarak zamanaşımı hesaplarının yeniden düzenlenmesi öngörülmekte; zamanın fail lehine işlemesine dayalı klasik ceza hukuku anlayışı çocuk lehine sınırlandırılmaktadır.

ğ) Devletin sorumluluğunu yargılama ve mahkûmiyet aşamasıyla sınırlamamakta; yargılama sonrası iyileşme ve destek süreçlerini çocuk adalet sisteminin ayrılmaz bir parçası olarak tanımlamaktadır. Psiko-sosyal destek, rehabilitasyon ve topluma yeniden kazandırma yükümlülükleri, adaletin tamamlayıcı unsurları haline gelmektedir.

h) Çocuk adalet sistemini suça sürüklenen çocuk ekseninde tanımlayan dar anlayışı aşarak, mağdur çocuk adaletini kurumsallaştırmaktadır. Bu yönüyle sözleşme, çocuk adalet mimarisini genişleten ve derinleştiren yapısal bir dönüşüm gerçekleştirmektedir.

3.1.7.2 Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Sözleşmesi

1. GENEL BİLGİLER

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 16 Mayıs 2005 tarihinde kabul edilen sözleşme[292], insan ticaretine karşı uluslararası ölçekte bütüncül ve bağlayıcı bir koruma rejimi kurmuş; Türkiye'nin 30 Ocak 2016 tarihinde taraf olmasıyla birlikte bu rejim ulusal çocuk koruma sisteminin de parçası haline gelmiştir. Metin, çocukların ticari sömürü ağları içinde özel olarak korunmasını sözleşmenin merkezî unsurlarından biri haline getirmiş ve çocuk ticaretini ceza hukuku sorunu olmasının yanında yapısal bir insan hakları ihlali olarak tanımlamıştır.

2. TEMEL FELSEFESİ VE ÖZÜ

Sözleşme, insan ticaretine sürüklenen çocukları korunma ihtiyacı altındaki mağdurlar olarak ele almakta; çocukların suç çevrelerinin etkisinden çıkarılmasını, güvenliklerinin sağlanmasını ve yeniden sağlıklı yaşam koşullarına kavuşturulmasını devletin temel sorumluluk alanı içerisinde değerlendirmektedir. Bu yaklaşım doğrultusunda çocuk adalet sistemi; kurtarma, koruma, rehabilitasyon ve toplumsal yeniden uyum süreçlerini merkeze alan bir yapıya yönelmekte, çocuğun sömürü ilişkileri içinde kalmasını engelleyen aktif koruma mekanizmalarının oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır.

3. İÇERDİĞİ ÖNEMLİ DÜZENLEMELER

Sözleşme, insan ticaretini tüm biçimleriyle açık biçimde suç haline getirmekte; mağdur çocuklara otomatik ve koşulsuz koruma statüsü tanımakta; devletler arasında zorunlu adli ve kurumsal işbirliği mekanizmaları kurmaktadır. Bu üçlü yapı, çocuk ticaretine karşı ceza hukuku, sosyal koruma ve uluslararası koordinasyonu tek bir rejimde birleştirmektedir.

Bu sözleşme ile çocukların ticari sömürüsü organize suç kategorisinden çıkarılarak doğrudan insan hakları merkezli bir çocuk koruma meselesi haline getirilmiştir. Rejim, çocuk adaletini cezalandırıcı reflekslerden uzaklaştırarak mağdur çocuğun korunmasını ve yeniden topluma kazandırılmasını sistemin temel amacı haline getiren ileri bir aşamayı temsil etmektedir.

[292] https//www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/1661155716.pdf Erişim Tarihi 11.02.2026.

3.1.7.3 BMÇHS Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmasına İlişkin İhtiyari Protokol

1. GENEL BİLGİLER

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 25 Mayıs 2000 tarihinde kabul edilen protokol[293], çocukların silahlı çatışmalarda kullanılmasına karşı küresel ölçekte bağlayıcı bir yasak rejimi oluşturmuş; Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından 16 Ekim 2003 tarihinde uygun bulma kanunu ile kabul edilen protokole taraf olarak bu güvence sistemine dahil olmuştur. Metin, çocukların savaş ortamından korunmasını uluslararası hukuk bakımından özel bir yükümlülük alanı haline getirmiştir.

2. TEMEL FELSEFESİ VE ÖZÜ

Protokol, çocukların askerî ve güvenlik politikalarının aracı haline getirilmesini kesin biçimde reddeder. Çocuk adaleti bakımından bu yaklaşım, çocukların silahlı yapılara sürüklenmesini tek başına güvenlik sorunu olarak görmeyip korunması gereken bir hak ihlali olarak tanımlar. Çocuğun yaşamı, gelişimi ve psikolojik bütünlüğü, devletlerin askerî ihtiyaçlarının üstünde konumlandırılır. Böylece önleme, çocuk adaletinin temel bileşeni haline gelir.

3. İÇERDİĞİ ÖNEMLİ DÜZENLEMELER

Çocuk asker kullanımının kesin sınırlandırılması; zorla askere almanın mutlak yasaklanması; devletlere çocukların silahlı yapılara katılımını önleme yükümlülüğü getirilmesi protokolün çekirdeğini oluşturmaktadır.

Bu protokol, çocuk adaletinin savaş ve çatışma koşullarında dahi askıya alınamayacağını ilan eden evrensel bir eşik niteliğindedir. Çocuk, mutlak korunması gereken bir hak öznesi olarak uluslararası hukukta kesin biçimde yerleştirilmiştir.

3.1.7.4 BMÇHS Çocuk Satışı, Çocuk Fuhşu ve Çocuk Pornografisine İlişkin İhtiyari Protokol

1. GENEL BİLGİLER

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 25 Mayıs 2000 tarihinde kabul edilen bu Protokol[294], çocukların ticari cinsel sömürüsünü küresel ölçekte açık biçimde suç alanına dahil etmiş; Türkiye ise 9 Mayıs 2002 tarihli uygun bulma kanunu ile Protokole taraf olmuştur. Söz konusu metin, çocuk bedeninin ekonomik ve cinsel metalaştırılmasına karşı uluslararası hukuk düzeyinde bağlayıcı ve bütüncül bir yasak rejimi tesis etmektedir.

[293] https//www.aile.tr/chgm/mevzuat/protokoller/ Erişim Tarihi 11.02.2026.
[294] https//www.aile.tr/chgm/mevzuat/protokoller/ Erişim Tarihi 11.02.2026.

2. TEMEL FELSEFESİ VE ÖZÜ

Protokol, çocukların ticari cinsel sömürüye karşı mutlak dokunulmazlığını kabul eder. Mağdur çocuklar bakımından adalet sistemi onarıcı ve koruyucu bir çerçeveye yönelir. Çocuğun korunması, suçun bastırılmasının yanında sömürünün yarattığı fiziksel ve psikolojik tahribatın giderilmesini de kapsayan bütüncül bir sorumluluk olarak ele alınır.

3. İÇERDİĞİ ÖNEMLİ DÜZENLEMELER

Çocuk satışı ve pornografisinin açık biçimde suç haline getirilmesi; devletler arasında zorunlu cezai işbirliği kurulması; mağdur çocuklara özgü koruma ve rehabilitasyon mekanizmalarının oluşturulması protokolün temel yapı taşlarıdır.

Bu rejim, çocukların ticari cinsel sömürüsünü yerel ceza hukuku meselesi olmaktan çıkararak küresel insan hakları ihlali kategorisine taşımıştır. Çocuk adaleti, ticari sömürü karşısında uluslararası ortak sorumluluk alanına dönüşmüş ve mağdur çocuğun korunması sistemin merkezine yerleştirilmiştir.

3.1.8 Uluslararası Metinlere Bütüncül Bakış

Çocuklarla İlgili Uluslararası Sözleşmeler ve Standartların Ortaya Koyduğu Ortak Hukuki ve Ahlaki Çerçeve

Çocuklara ilişkin uluslararası sözleşmeler ve standart metinler, farklı tarihsel dönemlerin ihtiyaçları içerisinde ortaya çıkmış; savaşların, toplumsal kırılmaların, yoksulluğun, istismarın ve ağır insan hakları ihlallerinin bıraktığı tecrübeler üzerinden şekillenmiştir. Ancak bu metinlerin tamamı birlikte değerlendirildiğinde, ortak bir hukuki yönelimin ve güçlü bir ahlaki iradenin giderek belirginleştiği görülmektedir. Bu yönelim, çocuğun uluslararası hukuk düzenindeki konumunun zaman içerisinde geçirdiği dönüşümü ortaya koyduğu kadar, insanlığın adalet anlayışında meydana gelen değişimi de yansıtmaktadır.

Uluslararası toplum başlangıçta çocuğu korunmaya muhtaç kırılgan bir varlık olarak ele almış; zamanla çocuğun insan onurunun taşıyıcısı olduğu, bağımsız haklara sahip bulunduğu ve devlet karşısında doğrudan korunması gereken bir hak öznesi niteliği taşıdığı kabul edilmiştir. Devam eden süreçte ise çocuk hakları alanı, soyut ilkeler düzeyinden çıkarılarak usuli güvenceler, denetlenebilir standartlar ve kurumsal yükümlülüklerle desteklenen özel bir hukuk rejimine dönüştürülmüştür. Böylece çocukların adalet sistemiyle hangi sınırlar içerisinde temas edeceği, devletin müdahale yetkisinin hangi ilkelerle sınırlandırılacağı ve kamusal gücün hangi sorumlulukları taşıyacağı uluslararası hukuk bakımından daha açık ve sistematik bir çerçeveye kavuşmuştur.

Ortaya konulan sözleşmeler ve standartlar, çocuk haklarını temenni niteliğindeki metinlerin ötesine taşıyarak devletler bakımından somut yükümlülükler doğuran bağlayıcı kurallara dönüştürmüştür. Bu süreçle birlikte çocuk; kendi kişiliği, gelişimi, güvenliği ve üstün yararı doğrultusunda değerlendirilmesi gereken bağımsız bir birey olarak hukuk düzeninin merkezine yerleşmiştir. Özellikle çocuk adalet sistemine ilişkin uluslararası standartlar, çocuğun adaletle temasının cezalandırma refleksleri üzerinden şekillenemeyeceğini açık biçimde ortaya koymuş; adalet süreçlerinin çocuğun fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimini koruyacak şekilde yapılandırılmasını temel yaklaşım haline getirmiştir.

Çocuk adaleti, teknik bir yargılama alanının çok ötesinde, toplumların geleceğe ilişkin vicdani ve hukuki tercihlerinin en görünür yansımasıdır. Bir çocuğa hangi yöntemle yaklaşıldığı, hangi koruma mekanizmalarının işletildiği, devletin hangi sınırlar içerisinde güç kullandığı ve hangi uygulamaların kabul edilemez sayıldığı; hukuk düzeninin insan onuruna verdiği değeri doğrudan ortaya koymaktadır. Bu nedenle çocuk adalet sistemi, kamusal otoritenin en dikkatli, en ölçülü ve en sıkı denetime tabi olması gereken alanlardan biri olarak kabul edilmektedir.

Uluslararası sözleşmeler ve standart metinler de tam olarak bu nedenle çocukları keyfi uygulamalardan koruyan, adalet sistemi içerisinde yeniden örselenmesini engelleyen ve çocuğun gelişim potansiyelini esas alan bir yaklaşımı kurumsallaştırmayı hedeflemiştir. Çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının son çare olarak kabul edilmesi, adli süreçlerin çocuğun anlayabileceği açıklıkta yürütülmesi, çocuğun sürece etkin katılımının sağlanması, rehabilitasyon ve toplumsal yeniden uyum mekanizmalarının güçlendirilmesi gibi ilkeler; bu ortak yaklaşımın somut yansımalarıdır.

Bugün gelinen noktada çocuk hakları, uluslararası hukuk düzeni içerisinde güçlü ve geri dönülmesi mümkün olmayan bir normatif zemine yerleşmiş; çocuğun korunması, insan onurunun, toplumsal barışın ve ortak geleceğin korunmasıyla doğrudan bağlantılı evrensel bir sorumluluk alanı olarak kabul edilmiştir. Çocuklara ilişkin uluslararası sözleşmeler ve standart metinler de geçmişte yaşanan ağır ihlallerin tekrarını engelleme iradesi üzerine inşa edilmiş; devlet gücünün çocuk karşısındaki sınırlarını ve yükümlülüklerini belirleyen temel ilkeleri ortaya koymuştur. Böylece çocuk, hukuk düzeni içerisinde üstün yararı gözetilen, görüşü dikkate alınan ve hakları güvence altına alınan bağımsız bir birey olarak uluslararası hukukun merkezine yerleşmiştir. Bu yönüyle söz konusu metinler, insanlığın ortak vicdanını, hukuki hafızasını ve geleceğe ilişkin adalet anlayışını yansıtan kalıcı bir normatif miras niteliği taşımaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti, çocuk haklarına ilişkin uluslararası sözleşmeler ve standart metinleri taraf olma düzeyinde bırakmayarak, iç hukukun bağlayıcı bir parçası haline getirmiştir. Başta Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme olmak üzere ilgili metinler, Anayasa'nın 90'ıncı maddesi kapsamında doğrudan uygulanabilir nitelik kazanmış; yargı organları, idari makamlar ve kolluk birimleri açısından bağlayıcı bir çerçeve oluşturmuştur. Bu doğrultuda çocuk adalet sistemi, uluslararası standartlarla uyumlu biçimde uygulanmakta; çocuğun yüksek yararı, özgürlüğünden yoksun bırakmanın son çare olması ve usuli güvencelerin sağlanması ilkeleri uygulayıcılar nezdinde yerleşik bir yaklaşım olarak hayata geçirilmektedir.

3.2 ADLİ SÜREÇ AKIŞI VE KRİTİK TEMAS NOKTALARI

Çocuklar, korunma ihtiyaçları nedeniyle ceza muhakemesi sistemi içerisinde yetişkinlerden farklı bir hukuki statüye tabi tutulmuştur. Suça sürüklenen çocuklar (SSÇ) bakımından adli süreç suç isnadının ortaya çıkmasından başlayarak soruşturma, kovuşturma ve infaz aşamalarına kadar uzanan çok aşamalı bir süreçten oluşmaktadır.

Türk hukuk sisteminde çocuklara ilişkin soruşturma ve kovuşturma süreci özel bir kanun altında toplanmamış bu süreç 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu[295], 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu[296] ve çocuklara özgü özel bir kanun niteliği taşıyan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu[297] çerçevesinde düzenlenmiştir. Bu yapı içerisinde çocuk, adli sistemde birden fazla kurum ile temas etmekte ve bu temaslar sürecin ilerleyişi bakımından belirleyici nitelik taşımaktadır.

Adli süreç, kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiilin işlendiği yönünde bir şüphenin yetkili merciler tarafından öğrenilmesiyle başlamaktadır. Bu aşama ile ceza muhakemesi süreci devreye girmekte ve suça sürüklenen çocuk, soruşturma ve kovuşturma evrelerinden oluşan adli sistemin öznesi haline gelmektedir.

Ceza muhakemesinde soruşturma evresi, suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen süreci ifade etmektedir. Suça sürüklenen çocuklar açısından bu evrede isnat edilen fiile ilişkin maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına yönelik işlemler yürütülerek kamu davasının açılıp açılmayacağına karar verilmesi amaçlanmaktadır.

---

[295] https//www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=5237&mevzuattur=1&mevzuattertip=5 Erişim Tarihi 01.02.2026.
[296] https//www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5271.pdf Erişim Tarihi 01.02.2026
[297] https//www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5395.pdf Erişim Tarihi 01.02.2026

Soruşturma evresi, adli sürecin fiilen başladığı ve çocuğun adli sistemle ilk temasının kurulduğu aşamayı oluşturmaktadır.

İddianamenin kabulü ile kovuşturma evresine geçilmektedir. Kovuşturma evresi, suça sürüklenen çocuğun mahkeme önüne çıkarılarak isnat edilen fiilin yargılama konusu yapıldığı ve hükmün verildiği aşamayı kapsamaktadır. Bu evre, çocuğun adli sistemle en yoğun temas kurduğu safha olarak ortaya çıkmaktadır.

Kovuşturma evresinde suça sürüklenen çocuğun isnat edilen fiili işlediği sabit görülür ve mahkûmiyet kararı verilirse, hükmün kesinleşmesiyle infaz aşaması gündeme gelmektedir. Buna karşılık beraat veya düşme kararı verilmesi halinde adli süreç infaz aşamasına geçilmeksizin sona ermektedir. Bu çerçevede adli süreç, kovuşturma evresinde verilen hükmün niteliğine bağlı olarak ya infaz aşamasıyla devam etmekte ya da hükmün kurulmasıyla birlikte tamamlanmaktadır.

3.2.1 Kolluk Aşaması

Suça sürüklenen çocukların adli süreçle ilk temas noktası kolluk birimleridir. Bu temas, çocuğun bir suç işlediği yönünde şüphe bulunması halinde yakalama işlemi şeklinde ortaya çıkabileceği gibi ihbar veya şikâyet üzerine kolluk aracılığıyla savcılıkta ifadesinin alınması şeklinde de gerçekleşebilmektedir. Bu yönüyle kolluk aşaması, suça sürüklenen çocuğun adli sistemle ilk karşılaşma noktasını oluşturmaktadır.

Çocuk adalet sisteminde benimsenen uzmanlaşma yaklaşımı gereğince suça sürüklenen çocuklara ilişkin kolluk görevi Emniyet/Jandarma bünyesinde oluşturulan çocuk birimleri tarafından yerine getirilmektedir. İlk temasın genel kolluk tarafından kurulması halinde ise çocuk en kısa sürede kolluğun çocuk birimine teslim edilmektedir. Kolluk işlemlerinin çocuk birimleri tarafından yürütülmesi esastır. Çocuk biriminin bulunmadığı yerlerde ise çocukların yetişkinlerden tamamen ayrı bir ortamda tutulmaları yasal bir yükümlülük olarak düzenlenmiştir.[298]

Suça sürüklenen çocuklara yönelik işlemlerin mümkün olduğu ölçüde sivil kıyafetli görevliler tarafından yürütülmesi esastır. Çocuğa zincir, kelepçe ve benzeri aletlerin takılması yasaktır. Ancak çocuğun kaçması ya da kendisinin veya başkalarının hayatı ve beden bütünlüğü açısından açık bir tehlike oluşturmasını önlemek amacıyla zorunlu hallerde gerekli tedbirler alınabilmektedir.[299]

---

[298] 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu M.31.

[299] 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu M.18, 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun M.50/2.

Kolluk aşamasında kimlik tespiti yapılarak çocuğun yaşı belirlenir. Fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış çocuklar bakımından ceza sorumluluğu bulunmadığından bu çocuklar suç isnadı nedeniyle yakalanamaz ve gözaltına alınamaz. Bu yaş grubundaki çocuklar hakkında sadece kimlik tespiti yapılabilir. Kimlik tespitinin ardından çocuk derhal ailesine veya ilgili sosyal hizmet kurumlarına teslim edilir ve haklarında ceza kovuşturması yürütülemez; ancak haklarında çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir. Fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmuş çocuklar ise suç şüphesinin bulunması halinde yakalanabilir ve Cumhuriyet savcısının kararıyla gözaltına alınabilir. [300]

Çocuk birimine alınan suça sürüklenen çocuk bakımından kolluk tarafından derhal bildirim yükümlülükleri yerine getirilir. Çocuk hakkındaki yakalama işlemi, Çocuk Koruma Kanununun uygulanmasına ilişkin yönetmelik uyarınca Cumhuriyet Savcısı, Baro, ASHB ve çocuğun ailesine bildirilir. Ancak aileye yapılacak bildirimin çocuğun yararına aykırı olması halinde bu bildirim gerçekleştirilmez.

Kolluk aşamasında suça sürüklenen çocuğun ifadesi kolluk kuvvetleri tarafından alınamaz. İfade alma yetkisi bizzat Cumhuriyet savcısına aittir. Kolluk, bu aşamada yalnızca olayın aydınlatılmasına yönelik delil toplama ve kimlik tespiti niteliğindeki işlemleri yürütmektedir. Ayrıca, gözaltına alınan çocuğun ailesi veya kanuni temsilcisi çocuğun yararının aksini gerektirmemesi koşuluyla gözaltı süresince ve ifadesinin alınması sırasında çocuğun yanında bulunabilir. Gözaltı süreleri bakımından genel süreler uygulanmakla birlikte işlemlerin çocuğun durumuna uygun olacak en kısa sürede tamamlanması esastır.

3.2.2 Soruşturma (Savcılık) Aşaması

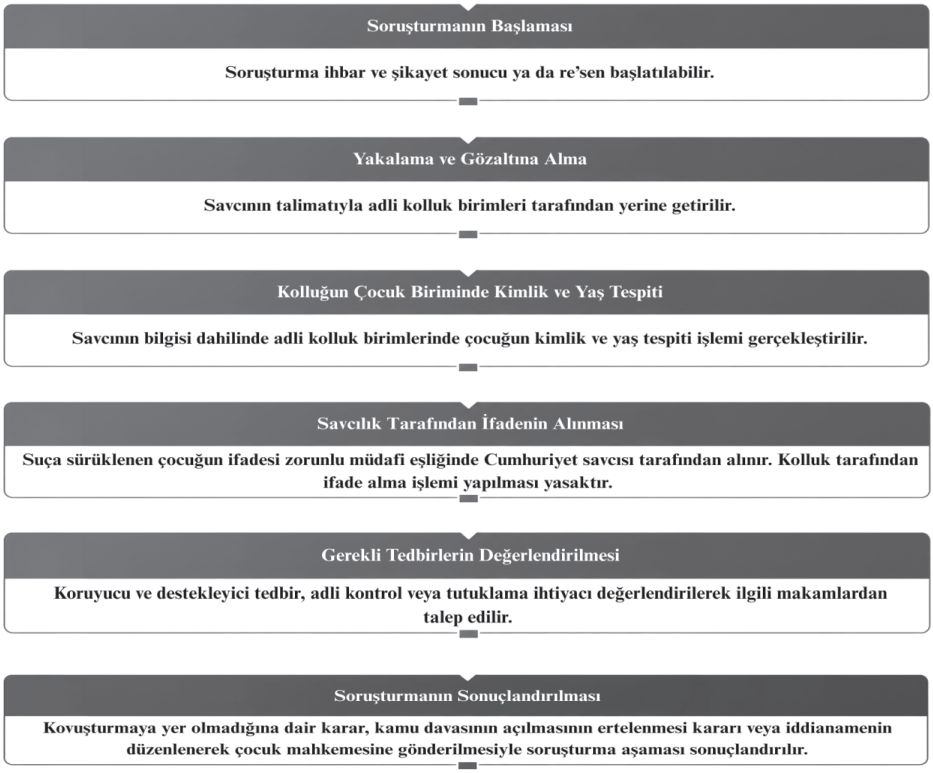
Kolluk aşamasında yürütülen işlemlerin tamamlanmasının ardından suça sürüklenen çocuk, soruşturma evresinin yürütülmesi amacıyla Cumhuriyet Başsavcılığı Çocuk Bürosuna sevk edilir. Suça sürüklenen çocuklar hakkında yürütülecek soruşturma işlemleri, genel Cumhuriyet savcıları tarafından değil çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcıları tarafından yerine getirilir. Çocuk bürosunda görev yapan savcıların, çocuk adalet sistemine özgü usul ve yaklaşımlar konusunda uzmanlaşmış olmaları esastır. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde çocuk bürosu savcısına ulaşılamaması durumunda nöbetçi Cumhuriyet savcıları tarafından işlem yapılabilmekte ancak dosya sonrasında çocuk bürosuna devredilmektedir.

[300] Akbulut, Berrin, "Ceza Mevzuatında Çocuk ve Çocukların Yakalanması, Gözaltına Alınması", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2013, C, 19, s. 2, s. 541-586.

Savcılık aşaması, suça sürüklenen çocuğa isnat edilen fiilin hukuki niteliğinin belirlenmesi, maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına yönelik soruşturma işlemlerinin yürütülmesi ve kamu davası açılıp açılmayacağına karar verilmesini kapsayan evredir. Cumhuriyet savcısı, soruşturmayı bizzat yürütmekte ve kolluk tarafından yapılan işlemleri denetlemektedir.

Suça sürüklenen çocuğun ifadesi, kolluk tarafından değil bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından alınır. Çocuğa soruşturma sürecindeki işlemleri sırasında zorunlu müdafi görevlendirilmesi zorunludur. Çocuğun ifade vermesini engelleyebilecek bir durumun bulunması halinde ifadenin çocuğun kendisini güvende hissedebileceği koşullarda alınabilmesi amacıyla Adli Görüşme Odalarından (AGO) yararlanılması mümkündür. Ayrıca çocuğun durumunun gerektirmesi halinde sosyal çalışma görevlisi de ifade işlemlerinde çocuğun yanında bulundurulabilir.

Şekil 1. Suça Sürüklenen Çocuklar Bakımından Soruşturma Aşamasının İşleyişi

Savcılık aşamasında çocuğun yaşı soruşturmanın yönü bakımından büyük önem taşımaktadır. Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış çocuklar bakımından ceza sorumluluğu bulunmadığından Cumhuriyet savcısı tarafından kamu davası açılması mümkün değildir. Ancak bu çocuklar hakkında korunma ihtiyacının bulunması halinde Cumhuriyet savcısı tarafından çocuk hakimliğinden koruyucu ve destekleyici tedbirler talep edilebilir.[301]

Soruşturma evresinde özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirlerin uygulanmasının gündeme gelmesi halinde Cumhuriyet savcısı tarafından Sulh Ceza Hakimliğine başvurulur. Çocuklar bakımından tutuklama tedbiri son çare olarak öngörülmüş olup kanunda yaş grupları ve suç türleri bakımından belirlenen sınırlamalar çerçevesinde değerlendirme yapılır. Bu kapsamda, fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren suçlarda tutuklama tedbirine başvurulması mümkün değildir. [302]Tutuklama şartlarının oluşmadığı veya tutuklamanın gerekli görülmediği hallerde adli kontrol tedbirlerine başvurulabilmektedir.

Cumhuriyet savcısı, soruşturma kapsamında toplanan deliller, alınan raporlar ve yapılan değerlendirmeler doğrultusunda soruşturmayı çeşitli şekillerde sonuçlandırabilir. Yeterli şüphe bulunmaması veya fiilin suç oluşturmaması halinde kovuşturmaya yer olmadığına karar verilir. Yeterli şüphenin varlığı halinde ise öncelikle uzlaştırma ve kamu davasının açılmasının ertelenmesi gibi alternatif çözüm yolları değerlendirilir. Uzlaşmaya tabi suçlar bakımından dosya uzlaştırma bürosuna gönderilebilir. Kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmesi halinde çocuk belirlenen denetim süresi içerisinde yükümlülüklere uygun davrandığı takdirde dava açılmaksızın soruşturma sona erer. Suça sürüklenen çocuklar için uzlaştırma ve kamu davasının açılmasının ertelenmesi gibi kurumlar yönünden yetişkinlerden farklı olarak çocukların lehine düzenlemeler öngörülmüştür. Yeterli şüphenin bulunması ve alternatif çözüm yollarının uygulanamaması halinde ise Cumhuriyet savcısı tarafından iddianame düzenlenerek görevli ve yetkili çocuk mahkemesine sunulur.

3.2.3 Kovuşturma (Yargılama) Aşaması

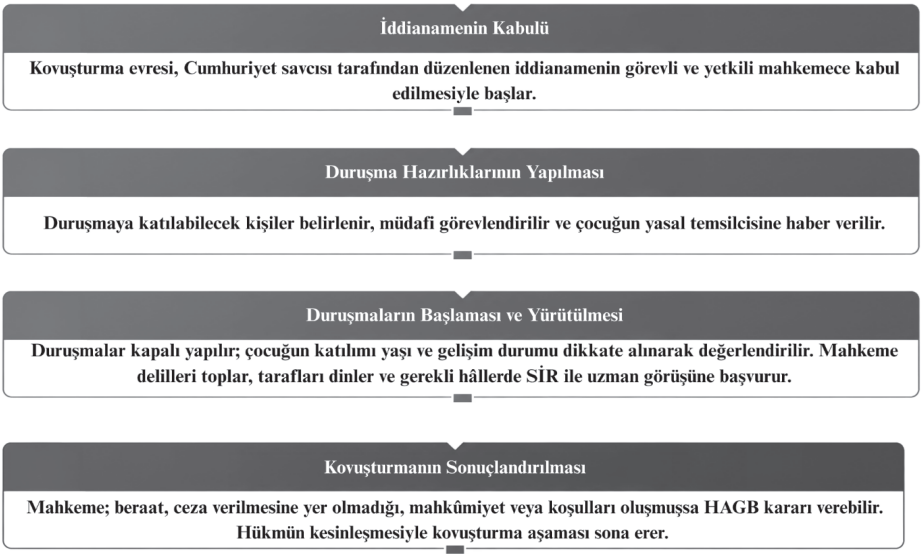
Kovuşturma evresi, Cumhuriyet savcısı tarafından düzenlenen iddianamenin görevli ve yetkili mahkemece kabul edilmesiyle başlamaktadır. Suça sürüklenen çocuklar bakımından kovuşturma, çocuklara özgü usul ve güvenceler çerçevesinde yürütülmektedir. SSÇ'lerin kovuşturmasında kural olarak çocuk mahkemeleri ile suçun niteliğine göre çocuk ağır ceza mahkemeleri görev yapmaktadır. Çocuk mahkemesi veya çocuk ağır ceza mahkemesinin

[301] 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu M.31/1.
[302] 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu M.21.

bulunmadığı yerlerde ise Hakimler ve Savcılar Kurulu tarafından belirlenen ihtisaslaşmış asliye ceza ve ağır ceza mahkemeleri, çocuklara ilişkin davalara bakmakla görevlendirilmiştir.

Çocuk adalet sisteminde kovuşturma aşamasının çocuklara özgü usul ve güvenceler çerçevesinde etkin şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla "Çocuk Adalet Merkezleri" modeli geliştirilmiştir. Bu merkezlerde çocuk mahkemeleri, Cumhuriyet başsavcılığı çocuk büroları ile adli destek ve mağdur hizmetleri birimleri aynı fiziki yapı içerisinde örgütlenerek suça sürüklenen çocuklara ilişkin adli işlemlerin tek merkezden, çocuk dostu usullerle ve bütüncül bir yaklaşımla yürütülmesi amaçlanmaktadır.[303]

Şekil 2. Suça Sürüklenen Çocuklar Bakımından Kovuşturma Aşmasının İşleyişi

Kovuşturma aşamasında mahkeme, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması amacıyla delilleri toplamakta, tartışmakta ve değerlendirmektedir. Yargılamanın tüm aşamalarında çocuğun üstün yararı ilkesi gözetilerek sürecin mümkün olan en kısa sürede bitirilmesi esas alınmaktadır.

Çocuk yargılamasının en belirgin özelliklerinden biri gizlilik ilkesidir. Suça sürüklenen çocuklara ilişkin duruşmalar kapalı olarak yapılmakta hüküm de kapalı oturumda açıklanmaktadır. Yargılama sürecinde çocuğun kimliğini ortaya çıkarabilecek görüntü veya ses kaydı alınması ve yayımlanması yasaktır. Kapalı duruşmanın içeriği hiçbir iletişim

[303] Meral Gökkaya'nın 7 Ocak 2026 Tarihli Dinlenme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.

aracıyla yayımlanamaz. Kovuşturma sırasında çocuğun on sekiz yaşını doldurması halinde duruşmalar kural olarak aleni yapılmakta ancak mahkeme, genel ahlakın veya kamu güvenliğinin korunması amacıyla kapalılık kararının devamına da karar verebilmektedir.

Yargılama sırasında suça sürüklenen çocuğun duruşmalara katılımı, çocuğun yaşı, gelişim düzeyi ve psikolojik durumu dikkate alınarak değerlendirilir. Gerekli görülen hallerde çocuk duruşma salonundan çıkarılabileceği gibi sorgusu yapılan çocuk duruşmalardan vareste tutulabilir. Çocuğun yetişkin sanıklarla aynı duruşma ortamında bulunmamasına ve çocuk dostu yargılama usullerinin uygulanmasına özen gösterilir.

Duruşmaya katılabilecek kişiler kanunla sınırlı tutulmuştur. Duruşmalarda ancak suça sürüklenen çocuğun velisi veya vasisi, zorunlu müdafi, mahkemece görevlendirilmiş sosyal çalışma görevlisi ile çocuğun bakımını üstlenen aile veya kurum temsilcisi hazır bulunabilir.

Suça sürüklenen çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi halinde kural olarak çocuklar ile yetişkinler hakkında yürütülen soruşturma ve kovuşturma işlemleri ayrı yürütülür. Ancak maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından birleştirmenin zorunlu görüldüğü hallerde birleştirme kararı verilerek davalar genel mahkemelerde görülmektedir.[304] Bu durumda dahi çocuk hakkında yürütülen yargılama bakımından gizlilik ilkesinin uygulanması ve çocuklara özgü usul güvencelerinin korunması zorunludur.

Çocuk mahkemelerinde görülen davalarda, kovuşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı duruşmada hazır bulunmaz.[305] Buna karşılık çocuk ağır ceza mahkemelerinde ve çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlediği hallerde davaların birleştirilerek genel mahkemelerde görülmesi durumunda Cumhuriyet savcısı duruşmalarda hazır bulunur.

Kovuşturma aşamasında çocuğun yaş grubu ceza sorumluluğuna ilişkin durumunu açısından ayrıca önemlidir. Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş ancak on beş yaşını doldurmamış çocuklar bakımından çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunup bulunmadığının tespiti zorunludur. Bu kapsamda mahkeme tarafından sosyal inceleme raporu (SİR) aldırılması ve adli tıp uzmanı, psikiyatrist veya uzman hekim görüşüne başvurulması gerekmektedir. Bu raporlar alınmaksızın hüküm kurulması, yargılamanın sıhhatini etkileyen ağır bir usul eksikliği olup Yargıtay içtihatlarına göre kesin bozma nedenidir.[306]

---

[304] 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu M.17/3.
[305] 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu M.25/1.
[306] "…Suç Tarihinde 12-15 Yaş Grubunda Bulunan Sanığın İşlediği Fiilin Hukukî Anlam ve Sonuçlarını Algılama Yeteneğinin ve Bu Fiille İlgili Olarak Davranışlarını Yönlendirme Yeteneğinin Olup Olmadığının Takdir Yetkisinin Hâkime Ait Olması ve Hâkimin Bu Taktir Yetkisini Kullanırken Sanık Hakkında Sosyal İnceleme Raporu Düzenlettirmesinde Zorunluluk Bulunması Karşısında, Yerel Mahkemece, 12-15 Yaş

Fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmuş ancak on sekiz yaşını doldurmamış çocuklar bakımından ise sosyal inceleme raporu alınması zorunlu olmamakla birlikte mahkeme tarafından rapor alınmaması halinde bu hususun gerekçeli kararda somut nedenleriyle birlikte açıkça ortaya konulması gerekmektedir.

Kovuşturma aşamasının sonunda mahkeme, toplanan deliller ve yapılan yargılama sonucunda suça sürüklenen çocuk hakkında beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet veya koşulları oluştuğu takdirde hükmün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB) yönünde karar verebilmektedir. Çocuklar bakımından HAGB kararı verilmesi hâlinde denetim süresi yetişkinlerden farklı olarak üç yıl olarak uygulanmaktadır. Mahkeme tarafından verilen hükmün niteliğine göre adli süreç, infaz aşamasına geçmekte veya bu aşamada sona ermektedir.

3.2.4 İnfaz Aşaması

İnfaz aşaması, ceza yargılaması sürecinde verilen kararların uygulandığı evreyi ifade etmektedir. Bu aşama yalnızca kesinleşmiş hapis cezalarının yerine getirilmesiyle sınırlı değildir. Soruşturma ve kovuşturma evrelerinde ceza mahkemeleri ile sulh ceza hakimlikleri tarafından verilen kişi özgürlüğünü ve haklarını etkileyen tüm kararlar infaz rejimine tabidir. Bu çerçevede tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, adli kontrol yükümlülüklerinin uygulanması, güvenlik tedbirlerinin uygulanması, adli para cezalarının tahsili ve kesinleşmiş hapis cezalarının infazı, bu aşama içerisinde yer almaktadır.

Tutuklama tedbiri, henüz hüküm verilmeden önce uygulanan bir koruma tedbiri olup infaz hukukunun kapsamı içindedir. Suça sürüklenen çocuklar hakkında verilen tutuklama kararları çocuklara özgü kurumlar olan çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında yerine getirilir. Çocuğa özgü kurumun bulunmadığı veya kapasite yetersizliği gibi nedenlerle bu kurumlara yerleştirmenin mümkün olmadığı hallerde ise çocuklar, yetişkin kapalı ceza infaz kurumlarının çocuklara ayrılmış bölümlerinde barındırılabilir. Ancak her durumda çocukların yetişkinlerle bir arada tutulmalarına ve ilişki kurmalarına izin verilmez, fiziki ayrıştırma zorunludur. Kurum içi yerleştirmede de ayrıştırma ilkesi geçerlidir. On iki ile on sekiz yaş arasındaki çocuklar; yaş grupları ve fiziksel gelişim durumları dikkate alınarak farklı

Grubunda Bulunan Sanık Hakkında Sosyal İnceleme Raporu Düzenlettirilmeksizin Mahkûmiyet Hükümleri Kurulmasının Hukuka Kesin Aykırılık Niteliğinde ve Başlı Başına Bozma Sebebi Olduğunun, Bu Bağlamda Başka Bir Bozma Nedeni Bulunmasa Dahi Bu Sebebin Tek Başına Bozma Nedeni Yapılacağının Kabulü Gerekmektedir..” Yargıtay Ceza Genel Kurulu 2017/652 E, 2019/265 K, 26.03.2019 K.T

bölümlerde barındırılır. Gelişim düzeyleri arasındaki farklılıklar gözetilerek aynı yaş aralığındaki çocukların dahi uygun şekilde ayrılması esastır.

Fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında, isnat edilen suçun kanuni cezasının üst sınırı beş yılı aşmıyorsa tutuklama kararı verilemez. On beş yaşını doldurmuş ancak on sekiz yaşını doldurmamış çocuklar bakımından ise özel bir üst sınır yasağı öngörülmemiş olmakla birlikte çocuk adalet sisteminde tutuklama tedbiri son çare olarak uygulanmakta öncelikle adli kontrol tedbirlerinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Adli kontrol tedbirleri de infaz rejimine tabi yaptırımlar arasında yer almaktadır. Suça sürüklenen çocuk hakkında suç şüphesinin bulunması ve tutuklama nedenlerinin oluşması halinde, öncelikle özgürlüğü tamamen kısıtlayan tutuklama tedbiri yerine adli kontrol hükümlerinin uygulanması esastır. Bu kapsamda belirli yerlere gitmeme, belirli aralıklarla imza verme, belirlenen kişi veya çevrelerle temas etmeme, eğitim programlarına katılma ya da mahkemece uygun görülen diğer yükümlülüklere tabi tutulma gibi tedbirlere hükmedilebilmektedir. Bu yükümlülüklerin belirlenmesinde çocuğun eğitim durumu, aile yapısı, sosyal çevresi ve gelişim özellikleri dikkate alınmakta; tedbirlerin çocuğun devam eden eğitimini ve sosyal gelişimini kesintiye uğratmaması gözetilmektedir. Adli kontrol yükümlülüklerinin uygulanması ve denetlenmesi Denetimli Serbestlik Müdürlükleri tarafından yürütülmektedir.

Ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar hakkında hükmedilen güvenlik tedbirleri de infaz aşamasının konusudur. Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocuklar hakkında ceza kovuşturması yapılamaz ve ceza verilemez. Bu yaş grubundaki çocuklar bakımından uygulanabilecek yaptırım, çocuklara özgü güvenlik tedbirleridir. Aynı şekilde, on iki ile on beş yaş arasında olup işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama veya davranışlarını yönlendirme yeteneği bulunmadığı tespit edilen çocuklar hakkında da ceza verilmesine yer olmadığına karar verilir ve güvenlik tedbirine hükmedilir. Ceza sorumluluğu bulunan çocuklar hakkında, ceza yerine çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanmasına imkân tanınmamıştır.

Tablo 9. Koruyucu ve Önleyici Hizmetler Kapsamında Tedbir Kararları ve Uygulayıcı Kurumlar

Tedbir Kararı	Uygulayıcı Kurumlar
Danışmanlık Tedbiri	Millî Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Yerel Yönetimler
Sağlık Tedbiri	Sağlık Bakanlığı
Eğitim Tedbiri	Millî Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
Bakım Tedbiri	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
Barınma Tedbiri	Millî Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Yerel Yönetimler

Bu kapsamda çocuklara özgü güvenlik tedbirleri; danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbirlerinden oluşmaktadır. Bu tedbirlerin uygulanması ve takibi, hükmedilen tedbirin türüne göre ilgili kurumlar tarafından yürütülmektedir.[307] Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanmasında süre bakımından temel kural, tedbirlerin çocuğun on sekiz yaşını doldurmasıyla birlikte kendiliğinden sona ermesidir. Bununla birlikte, hâkim gerekli görmesi halinde ve çocuğun açık rızasını almak kaydıyla tedbirin on sekiz yaş sonrasında da belirli bir süreyle sürdürülmesine karar verebilmektedir.

Kesinleşmiş mahkûmiyet kararları bakımından hapis cezalarının infazı çocuk eğitimevlerinde yerine getirilmektedir. Çocuk eğitimevleri; hükümlü çocukların eğitilmeleri, meslek edinmeleri ve yeniden topluma kazandırılmaları amacıyla faaliyet gösteren kurumlardır. Bu tesislerde firara karşı fiziki engeller bulundurulmaz; kurum güvenliği iç güvenlik görevlilerinin gözetim ve sorumluluğunda sağlanır.

Kurum içinde veya dışında bir eğitim ve öğretim programına devam eden ve on sekiz yaşını dolduran çocukların, eğitimlerini tamamlayabilmeleri amacıyla yirmi bir yaşını bitirinceye kadar bu kurumlarda kalmalarına izin verilebilmektedir. Haklarında tutuklama kararı bulunanlar ile disiplin cezası veya diğer nedenlerle kapalı ceza infaz kurumuna iade edilenler hariç olmak üzere, çocuk eğitimevlerinde bulunan hükümlüler kapalı ceza infaz kurumlarına gönderilmemektedir. Bu yönüyle çocuk eğitimevleri, çocuk hükümlüler açısından temel infaz kurumu niteliği taşımaktadır. [308]

Ülke genelinde 5 çocuk eğitimevi bulunmakta olup toplam kapasite 622'dir. En son açılan kurum, Ceyhan Çocuk Eğitimevidir; Elazığ Çocuk Eğitimevinin 2026'nın ikinci yarısında açılması planlanmaktadır. 2026 yatırım programı kapsamında; İzmir Buca'da Çocuk Eğitimevi, Erzincan ve Niğde illerinde ise çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumlarının yapımı planlanmaktadır.[309]

Gerek çocuk eğitimevlerinde bulunan hükümlüler gerekse tutuklu statüsünde çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında barındırılan çocuklar, kuruma kabul edildikleri andan itibaren eğitim ve gelişim durumları yönünden değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme sonucunda çocuklar örgün eğitime devam, okuryazarlık programları, mesleki eğitim faaliyetleri ve destekleyici kurslara yönlendirilmektedir. Eğitim faaliyetlerinin sürdürülmesi ve çocuğun gelişim sürecinin desteklenmesi çocuklara özgü infaz rejiminin temel unsurları arasında yer almaktadır.

---

[307] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının 22.01.2026 Tarihli Komisyon Toplantısı Sunumu.
[308] 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun M.15
[309] Enis Yavuz Yıldırım'ın 7 Ocak 2026 Tarihli Dinlenme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.

Adli para cezaları da infaz aşamasının konusunu oluşturmaktadır. Suça sürüklenen çocuk hakkında adli para cezasına hükmedilmesi halinde çocuklara özgü özel hükümler uygulanmaktadır. Yaş grubu fark etmeksizin, çocuklar hakkında hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezalarının adli para cezasına çevrilmesi zorunludur. Çocuklar bakımından adli para cezasının ödenmemesi halinde bu ceza hapis cezasına çevrilemez.[310]

Çocuklara özgü infaz rejiminin en belirgin özelliklerinden biri de yetişkin hükümlüler hakkında uygulanan bazı ağırlaştırıcı hukuki sonuçların çocuklar bakımından uygulanmamasıdır. Bu çerçevede çocukken işlenen suçlar, ileride işlenecek suçlar bakımından tekerrüre esas alınmamakta çocuklar hakkında hapis cezasına bağlı hak yoksunlukları uygulanmamaktadır. Ayrıca çocuklara ait adli sicil kayıtları tutulmakla birlikte bu kayıtlara erişim son derece sınırlı tutulmuş ve kayıtların çocuğun ilerleyen yaşamında aleyhine kalıcı sonuçlar doğurmaması amaçlanmıştır.

Hapis cezasının infazı, ceza infaz kurumunda geçirilen süre ile sınırlı olmayıp denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme uygulamaları ile devam edebilmektedir. Denetimli serbestlik uygulaması sadece ceza infaz kurumundan tahliye edilenler bakımından söz konusu değildir. Çocuklar hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına (HAGB) karar verilmesi veya kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilmesi hâlinde de belirli bir denetim süresi öngörülmekte ve bu süre içinde çocuk denetimli serbestlik mekanizmasına tabi tutulmaktadır. Bu durumlarda çocuk hakkında bir mahkûmiyet hükmü açıklanmaz ancak belirlenen denetim süresi boyunca yükümlülüklere uygun davranması beklenir. Denetim süresinin yükümlülüklere uygun şekilde tamamlanması halinde kamu davası düşmektedir.

Çocuk, koşullu salıverilme tarihine belirli bir süre kala ceza infaz kurumundan tahliye edilmekte ve kalan süreyi toplum içinde denetim altında geçirmektedir. Bu aşamada Denetimli Serbestlik Müdürlüğü tarafından çocuk için bir uzman personel görevlendirilmekte ve çocuğun bireysel özelliklerine göre risk ve ihtiyaç değerlendirmesi yapılmaktadır. Denetimli serbestlik sürecinin tamamlanmasının ardından çocuk, koşullu salıverilme statüsüne geçmekte ve cezasının kalan kısmını kanunda öngörülen şartlar çerçevesinde toplum içinde geçirmektedir. Bu dönemde de yükümlülüklere aykırı davranılması halinde infaz rejimine ilişkin sonuçlar doğabilmektedir.

Denetimli serbestlik süresince çocuk; kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılma, belirli bir konutta veya bölgede gözetim altında bulunma, belirlenen yerlere gitmeme ya da belirlenen programlara katılma gibi yükümlülüklere tabi tutulabilmektedir. Bu

[310] 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun M.106/4

çerçevede, infaz rejimi; tutuklama, adli kontrol, güvenlik tedbirleri, hapis cezalarının infazı ve denetimli serbestlik uygulamalarını kapsayan çok yönlü bir yapı arz etmektedir. Uygulamada çocuğun yaşı, gelişim durumu ve bireysel özellikleri dikkate alınarak infaz tedbirleri belirlenmekte; eğitim ve gelişim süreçlerinin kesintiye uğratılmaması gözetilmektedir. Bu kapsamda çocuk eğitimevleri, denetimli serbestlik mekanizmaları ve çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, infaz sürecinin temel araçları arasında yer almaktadır.

3.3 ULUSAL MEVZUAT

3.3.1 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası[311]

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, çocukların korunması, gelişimlerinin desteklenmesi ve toplumsal yaşama etkin katılımlarının sağlanmasına ilişkin temel ilkeleri belirleyen en üst hukuk normudur. Anayasal düzen, çocukları özel olarak korunması gereken bir toplumsal kesim olarak ele almakta ve devletin bu alandaki sorumluluğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

Anayasa'da yer alan sosyal devlet ve hukuk devleti ilkeleri doğrultusunda, çocukların suça sürüklenmesine yol açan ekonomik, sosyal ve çevresel risklerin önlenmesi; koruyucu, önleyici ve destekleyici politikaların geliştirilmesi devletin temel yükümlülükleri arasında kabul edilmektedir. Bu yaklaşım, çocuklara ilişkin politikaların cezai tedbirlerle sınırlı kalmayarak eğitim, sosyal hizmet, sağlık ve aile politikalarıyla da bütüncül şekilde ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Anayasamızın "Devletin temel amaç ve görevleri" başlıklı 5'inci maddesinde; Devletin temel amaç ve görevlerinin, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak olduğu hususu belirtilmiştir.

Anayasa'nın "Ailenin korunması" başlıklı 41'inci maddesinde; Ailenin Türk toplumunun temeli olduğu, Devletin, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması için gerekli tedbirleri alacağı ve bunun için gerekli teşkilatı kuracağı hususu vurgulanmıştır. 2010 yılında yapılan düzenlemeyle Anayasa'nın 41'inci maddesine eklenen

[311] https//www.Mevzuat.Gov.Tr/Mevzuat?Mevzuatno=2709&Mevzuattur=1&Mevzuattertip=5 Erişim Tarihi 15.02.2026

dördüncü fıkrasıyla Devletin, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alacağı hükmü getirilmiştir.

Ayrıca Anayasa'nın "Gençliğin korunması" başlıklı 58'inci maddesinde, Devletin gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alacağı ifade edilmiştir.

3.3.2 Kanunlar

3.3.2.1 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu[312]

Korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler ile suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin usûl ve esasları ve çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri kapsayan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 15.7.2005 tarihinde yürürlüğe girmiş olup 1982 yılından beri yürürlükte olan 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Çocuk Koruma Kanunu hazırlanırken 2253 sayılı Kanun'un eksik ve aksayan yönleri tespit edilmiş ve Ülkemiz ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde hükümler konulmuştur.

5395 sayılı Kanun'un amacı, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlemektir. Dolayısıyla çocuk suç işlememiş olsa bile korunmaya muhtaçsa bu çocuk hakkında Çocuk Koruma Kanunu'ndaki koruyucu ve destekleyici tedbirleri uygulamak gerekmektedir. (m. 1-2)

3.3.2.1.1 Çocuğun Tanımı

İlgili Kanun'da, daha erken yaşta ergin olsa bile, 18 yaşını doldurmamış kişinin çocuk olduğu ifade edilmiştir. Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk; suça sürüklenen çocuk; bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk ise; korunma ihtiyacı olan çocuk olarak tanımlanmıştır. (m. 3)

Yargıtay kararında, Türk hukukunda, 18 yaşını doldurmamış olmakla birlikte evlenme ya da mahkeme kararıyla ergin kılınan kişilere yönelik olarak, eşleri dışındaki kimseler tarafından gerçekleştirilen eylemler bakımından çocukların cinsel istismarı suçunun

[312] https//www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=5395&mevzuattur=1&mevzuattertip=5 Erişim Tarihi 15.02.2026

işlenebileceği kabul edilmektedir.[313] Diğer bir ifadeyle 18 yaşını doldurmamış olan çocukların evlenme ya da mahkeme kararıyla ergin kılınması durumunda da ceza hukukuna göre halen çocuk olarak kabul edilmektedir.

3.3.2.1.2 Çocuklar Hakkında Gözetilen Temel İlkeler

Kanun'un uygulanmasında, çocuğun haklarının korunması amacıyla;

a) Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması,

b) Çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi,

c) Çocuk ve ailesinin herhangi bir nedenle ayrımcılığa tâbi tutulmaması,

d) Çocuk ve ailesi bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılımlarının sağlanması,

e) Çocuğun, ailesinin, ilgililerin, kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içinde çalışmaları,

f) İnsan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usûl izlenmesi,

g) Soruşturma ve kovuşturma sürecinde çocuğun durumuna uygun özel ihtimam gösterilmesi,

h) Kararların alınmasında ve uygulanmasında, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun eğitimini ve öğrenimini, kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesinin desteklenmesi,

i) Çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması,

j) Tedbir kararı verilirken kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması,

k) Çocukların bakılıp gözetildiği, tedbir kararlarının uygulandığı kurumlarda yetişkinlerden ayrı tutulmaları,

l) Çocuklar hakkında yürütülen işlemlerde, yargılama ve kararların yerine getirilmesinde kimliğinin başkaları tarafından belirlenememesine yönelik önlemler alınması, ilkeleri gözetilir. (m.4)

3.3.2.1.3 Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler

Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir.

---

[313] Yargıtay 5, CD, 09.02.2010 Tarih ve E, 2009/13757, K, 2010/247.

Belirtilen koruyucu ve destekleyici tedbirler; fiziksel ya da psikolojik tehlike altında bulunan ya da özel korunma ihtiyacı olan çocukları, içinde bulundukları tehlikeden koruyan, onların temel haklarını temin eden, fiziki ve manevi varlıklarının korunmasını, sağlıklı gelişimini gerçekleştirmek üzere ekonomik, sosyal, kültürel ve hukukî şartları sağlayan, bu çocukları etkili ve işlevsel bir kişilikle topluma kazandırmayı amaç edinen, suça sürüklenen çocukların yararını gözeten, onların kişisel özelliklerini dikkate alan ve toplumsal sorumluluk bilinçlerinin gelişmesine yardımcı olan bir görünüm arz etmektedir.

Çocuk Koruma Kanunu'nda suça sürüklenen çocuklara uygulanacak güvenlik tedbirleri ile korunması gereken çocuklar bakımından uygulanacak koruyucu ve destekleyici tedbir arasında bir ayrıma gidilmemiştir. Çocuğun, korunma ihtiyacı olan çocuk ya da suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu bulunmayan çocuk nitelendirilmelerinden hangisi kapsamında değerlendirildiğinden bağımsız olarak, her durumda hakkında Kanun'un 5'inci maddesinde düzenlenen tedbirlerin uygulanması esastır. Yani söz konusu tedbirler aynı zamanda suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılmalıdır.

Bunlardan;

a) **Danışmanlık tedbiri,** çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,

b) **Eğitim tedbiri,** çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait iş yerlerine yerleştirilmesine,

c) **Bakım tedbiri,** çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine,

d) **Sağlık tedbiri,** çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına,

e) **Barınma tedbiri,** barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya, yönelik tedbirdir.

Mezkur maddede barınma tedbiri uygulanan kimselerin, talepleri hâlinde kimlikleri ve adresleri gizli tutulacağı hüküm altına alınmıştır. Ayrıca tehlike altında bulunmadığının tespiti ya da tehlike altında bulunmakla birlikte veli veya vasisinin ya da bakım ve gözetiminden

sorumlu kimsenin desteklenmesi suretiyle tehlikenin bertaraf edileceğinin anlaşılması hâlinde; çocuk, bu kişilere teslim edileceği ve bu durumda ayrıca çocuk hakkında, belirtilen tedbirlerden birisine de karar verilebilmektedir. (m. 5)

3.3.2.1.4 Kuruma Başvuru

Kanun kapsamında kolluk görevlileri, adlî ve idarî merciler, sağlık ve eğitim kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğu Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na (ASHB) bağlı birimlere bildirmekle yükümlü kılınmıştır. (m. 6)

Kanun kapsamında korunma ihtiyacı içerisinde olan veya bu yönde riskli durumda bulunan çocuklara ilişkin çalışmalarda il bazında görev alan başlıca kurumları şu şekilde sıralanabilir:

1. Çocuk mahkemeleri, aile mahkemeleri, asliye hukuk mahkemeleri, sulh hukuk mahkemeleri, adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlükleri,

2. Cumhuriyet başsavcılıkları çocuk suçları soruşturma büroları,

3. Denetimli serbestlik şube müdürlükleri,

4. Aile ve sosyal hizmetler il/ilçe müdürlüğü (Koruma bakım ve rehabilitasyon merkezi, bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezi, aile danışma merkezleri, yetiştirme yurtları, yuvalar, çocuk evleri, kreşler),

5. Milli eğitim il müdürlüğü,

6. Sağlık il müdürlüğü,

7. İl emniyet müdürlüğü/ il jandarma komutanlığı çocuk büroları,

8. Çalışma ve iş kurumu il müdürlüğü,

9. Barolar,

10. Yerel yönetimler,

11. Sivil toplum örgütleri.

Danışmanlık ve barınma tedbirleri - ilgili kurumlar; Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), ASHB ile yerel yönetimler

Eğitim tedbiri - ilgili kurumlar; MEB ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB), Türkiye İş Kurumu (İŞKUR),

Bakım tedbiri - ilgili kurumlar; ASHB,

Sağlık tedbiri - ilgili kurumlar; Sağlık Bakanlığı,

Barınma tedbiri - ilgili kurumlar; ASHB ile yerel yönetimler.

3.3.2.1.5 Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararı Alınması

Çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı; çocuğun anası, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen çocuk hâkimi tarafından verilebilir.

Tedbir kararı verilmeden önce çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılabilir.

Hâkim, çocuğun gelişimini göz önünde bulundurarak koruyucu ve destekleyici tedbirin kaldırılmasına veya değiştirilmesine karar verebilir. Bu karar acele hâllerde, çocuğun bulunduğu yer hâkimi tarafından da verilebilir. Ancak bu durumda karar, önceki kararı alan hâkim veya mahkemeye bildirilir.

Tedbirin uygulanması, 18 yaşın doldurulmasıyla kendiliğinden sona erer. Yargıtay'a göre, suçu işlediği anda 12–15 yaş aralığında bulunması nedeniyle ceza sorumluluğu olmayan suça sürüklenen çocuk, yargılama sürecinde 18 yaşını tamamlamış olsa dahi hakkında güvenlik tedbirine karar verilmesi gerekmektedir.[314]

Çocuk hakkında yukarıda yer verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararının yanı sıra denetim kararı da verilebilir.

Tedbirin uygulanması, 18 yaşın doldurulmasıyla kendiliğinden sona erer. Ancak hâkim, eğitim ve öğrenimine devam edebilmesi için ve rızası alınmak suretiyle tedbirin uygulanmasına belli bir süre daha devam edilmesine karar verebilir. (m. 7)

3.3.2.1.6 Acil Korunma Kararı Alınması

Çocuğun derhâl korunma altına alınmasını gerektiren bir durumun varlığı hâlinde, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kurumu tarafından bakım ve gözetim altına alındıktan sonra acil korunma kararının alınması için Kurum tarafından en geç beş gün içinde çocuk hâkimine müracaat edilir. Hâkim tarafından, üç gün içinde talep hakkında karar verilir. (m. 9)

3.3.2.1.7 Bakım ve Barınma Kararlarının Yerine Getirilmesi

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından, kendisine intikal eden olaylarda gerekli önlemler derhâl alınarak çocuk, hakiminin verdiği kararda belirtilen resmî veya özel kuruluşlara yerleştirilir. (m. 10)

[314] Yargıtay 2, CD, 21/11/2022 Tarih, E.2022/10529, K, 2022/19273.

3.3.2.1.8 Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbiri

5395 sayılı Kanun'da düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılmaktadır. (m. 11)

3.3.2.1.9 Akıl Hastalığı

Suça sürüklenen çocuğun aynı zamanda akıl hastası olması hâlinde, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 31'inci maddesinin birinci ve ikinci fıkraları kapsamına giren çocuklar hakkında, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanır. (m. 12)

3.3.2.1.10 Çocuklar Hakkında Soruşturma Yapılması

Suç işleyen çocuklar hakkındaki soruşturmalar çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılır.

Çocuğun ifadesinin alınması veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında, çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabilir.

Cumhuriyet savcısı soruşturma sırasında gerekli görüldüğünde çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasını çocuk hâkiminden isteyebilir. (m. 15)

3.3.2.1.11 Çocuğun Gözaltında Tutulması

Gözaltına alınan çocuklar, kolluğun çocuk biriminde tutulur.

Kolluğun çocuk biriminin bulunmadığı yerlerde çocuklar, gözaltına alınan yetişkinlerden ayrı bir yerde tutulur. (m. 16)

3.3.2.1.12 Çocuğun Büyüklerle Birlikte Suç İşlemesi

Çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi hâlinde, soruşturma ve kovuşturma ayrı yürütülür. Bu hâlde de çocuklar hakkında gerekli tedbirler uygulanmakla beraber, mahkeme lüzum gördüğü takdirde çocuk hakkındaki yargılamayı genel mahkemedeki davanın sonucuna kadar bekletebilir.

Ancak davaların birlikte yürütülmesinin zorunlu görülmesi hâlinde, genel mahkemelerde, yargılamanın her aşamasında, mahkemelerin uygun bulması şartıyla birleştirme kararı verilebilir. Bu takdirde birleştirilen davalar genel mahkemelerde görülür. (m. 17)

3.3.2.1.13 Çocuğun Nakli

Çocuklara zincir, kelepçe ve benzeri aletler takılamaz. Ancak; zorunlu hâllerde çocuğun kaçmasını, kendisinin veya başkalarının hayat veya beden bütünlükleri bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için kolluk tarafından gerekli önlem alınabilir. (m. 18)

3.3.2.1.14 Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi

Çocuğa yüklenen suçtan dolayı 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunun 171'inci maddesinde belirtilen koşulların varlığı halinde, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilebilir. Yetişkinler bakımından kamu davasının açılmasının ertelenmesi süresi 5 yıl iken bu süre çocuklar açısından 3 yıl olarak uygulanmaktadır.

Yine 5271 sayılı Kanunu'nun 171'inci maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen hapis cezasının üst sınırı, 15 yaşını doldurmamış çocuklar bakımından beş yıl olarak uygulanmaktadır. (m. 19)

3.3.2.1.15 Çocuğa Adli Kontrol Uygulanması

Suça sürüklenen çocuklar hakkında soruşturma veya kovuşturma evrelerinde adlî kontrol tedbiri olarak 5271 sayılı Kanunu'nun 109'uncu maddesinde sayılanlar ile aşağıdaki tedbirlerden bir ya da birkaçına karar verilebilmektedir:

- Belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak.
- Belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek.
- Belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak.

Ancak bu tedbirlerden sonuç alınamaması, sonuç alınamayacağının anlaşılması veya tedbirlere uyulmaması durumunda tutuklama kararı verilebilmektedir.

Denetimli serbestlik müdürlüğü tarafından takip edilen çocuk için adli kontrol süresince rehberlik edecek bir uzman görevlendirilir ve çocuk hakkında yapılacak ihtiyaç değerlendirmesine göre iyileştirme çalışmaları yürütülmektedir. (m. 20)

3.3.2.1.16 Tutuklama Yasağı

15 yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı 5 yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerinden dolayı tutuklama kararı verilememektedir. (m. 21)

3.3.2.1.17 Duruşma

Duruşmada, çocuk, velisi, vasisi, mahkemece görevlendirilmiş sosyal çalışma görevlisi, çocuğun bakımını üstlenen aile ve kurumda bakılıyorsa kurumun temsilcisi hazır bulunabilir.

Mahkeme veya hâkim, çocuğun sorgusu veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurabilir.

Duruşmalarda hazır bulunan çocuk, yararı gerektirdiği takdirde duruşma salonundan çıkarılabileceği gibi sorgusu yapılmış çocuğun duruşmada hazır bulundurulmasına da gerek görülmeyebilir. (m. 22)

3.3.2.1.18 Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması

Suça sürüklenen çocuğa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda, CMK'nın 231'inci maddesindeki koşulların varlığı halinde, mahkemece hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmektedir. Ancak, bu kişiler açısından denetim süresi 3 yıldır. (m. 23)

3.3.2.1.19 Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu

Suç işleyen çocuklar, çocuk mahkemelerinde yargılanmaktadır. Çocuk mahkemesi, tek hâkimden oluşmakta ve bu mahkemeler her il merkezinde kurulmaktadır. Çocuk mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet savcısı bulunmamaktadır. Çocuk ağır ceza mahkemelerinde bir başkan ile yeteri kadar üye bulunur ve mahkeme bir başkan ve iki üye ile toplanır. Bu mahkemelerde Cumhuriyet savcısı bulunmaktadır. (m. 25)

3.3.2.1.20 Hâkimlerin Atanmaları

Mahkemelere, atanacakları bölgeye veya bir alt bölgeye hak kazanmış, adlî yargıda görevli, tercihan çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış, çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet alanlarında eğitim almış olan hâkimler ve Cumhuriyet savcıları arasından Hâkimler ve Savcılar Kurulunca atama yapılmaktadır. (m. 28)

3.3.2.1.21 Cumhuriyet Savcılığı Çocuk Bürosunun Görevleri

Cumhuriyet başsavcılıklarında bir çocuk bürosu kurulur. Cumhuriyet başsavcısınca yeterli sayıda Cumhuriyet savcısı, bu büroda görevlendirilir. (m. 29)

Çocuk bürosunun görevleri;

- Suça sürüklenen çocuklar hakkındaki soruşturma işlemlerini yürütmek,

-Çocuklar hakkında tedbir alınması gereken durumlarda, gecikmeksizin tedbir alınmasını sağlamak,

- Korunma ihtiyacı olan, suç mağduru veya suça sürüklenen çocuklardan yardıma, eğitime, işe, barınmaya ihtiyacı olan veya uyum güçlüğü çekenlere ihtiyaç duydukları destek hizmetlerini sağlamak üzere, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıyla

işbirliği içinde çalışmak, bu gibi durumları çocukları korumakla görevli kurum ve kuruluşlara bildirmek,

Olarak belirlenmiştir. (m. 30)

3.3.2.1.22 Kolluğun Çocuk Birimi

Çocuklarla ilgili kolluk görevi, öncelikle kolluğun çocuk birimleri tarafından yerine getirilir. Kolluğun çocuk birimi, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuklar hakkında işleme başlandığında durumu, çocuğun veli veya vasisine veya çocuğun bakımını üstlenen kimseye, baroya ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına, çocuk resmi bir kurumda kalıyorsa ayrıca kurum temsilcisine bildirir.

Çocuk, kollukta bulunduğu sırada yanında yakınlarından birinin bulunmasına imkân sağlanır. Kolluğun çocuk birimlerindeki personeline, kendi kurumları tarafından çocuk hukuku, çocuk suçluluğunun önlenmesi, çocuk gelişimi ve psikolojisi, sosyal hizmet gibi konularda eğitim verilir. (m. 31)

3.3.2.1.23 Görevlilerin Eğitimleri

Mahkemelerde görevlendirilecek hâkimler ve Cumhuriyet savcıları ile sosyal çalışma görevlilerine ve denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğünde görevli denetim görevlilerine, adaylık dönemlerinde Adalet Bakanlığınca belirlenen esaslara uygun çocuk hukuku, sosyal hizmet, çocuk gelişimi ve psikolojisi gibi konularda eğitim verilir.

Mahkemelere atananların, görevleri süresince, alanlarında uzmanlaşmalarını sağlama ve kendilerini geliştirmelerine yönelik hizmet içi eğitim almaları sağlanır. (m. 32)

3.3.2.1.24 Sosyal Çalışma Görevlileri

Adalet Bakanlığınca mahkemelere, en az lisans öğrenimi görmüş olanlar arasından yeterli sayıda sosyal çalışma görevlisi atanır. Atamada; çocuk ve aile sorunları ile çocuk hukuku ve çocuk suçluluğunun önlenmesi alanlarında lisansüstü eğitim yapmış olanlar tercih edilir. (m. 33)

3.3.2.1.25 Sosyal İnceleme Raporu

Bu Kanun kapsamındaki çocuklar hakkında mahkemeler, çocuk hâkimleri veya Cumhuriyet savcılarınca gerektiğinde çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme yaptırılır. Sosyal inceleme raporu, çocuğun, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mahkeme tarafından takdirinde göz önünde bulundurulur.

Derhâl tedbir alınmasını gerektiren durumlarda sosyal inceleme daha sonra da yaptırılabilir. Mahkeme veya çocuk hâkimi tarafından çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılmaması hâlinde, gerekçesi kararda gösterilir. (m. 35)

Yargıtay'ın kararlarında belirtildiği üzere suç tarihinde 12-15 yaş aralığında bulunan suça sürüklenen çocuk hakkında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 35/1. maddesine aykırı şekilde sosyal inceleme raporu aldırılmayarak eksik inceleme ile yazılı şekilde hüküm kurulması sebebiyle bozma gerektirmiştir.[315]

Yargıtay'ın başka bir kararında 15-18 yaş aralığında yer alan suça sürüklenen çocuk hakkında 5395 sayılı Kanun'un 35'inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca sosyal inceleme yaptırılıp rapor aldırılmasının zorunlu olmadığı ancak rapor aldırılmaması halinde gerekçesinin kararda gösterilmesi gerektiği halde, suça sürüklenen çocuk hakkında sosyal inceleme raporu aldırılmama nedeninin gerekçeli kararda gösterilmemesi bozmayı gerektirmiştir.[316]

Yargıtay'ın yine bir kararında suç tarihinde 15 yaşını tamamlamış olup 18 yaşını doldurmamış olan suça sürüklenen çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığının takdiri bakımından, mahkemece sosyal inceleme raporu alınmadan veya alınmaması durumunda gerekçesi kararda gösterilmeden yazılı şekilde hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir.[317]

3.3.2.1.26 Denetim Altına Alma Kararı

Hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı onanan, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen çocuğun denetim altına alınmasına karar verilebilmektedir.

Denetim altına alınan çocuk bakımından, denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü tarafından bir denetim görevlisi görevlendirilir. Bununla birlikte, korunma ihtiyacı bulunan çocuklar ile suçun işlendiği tarihte 12 yaşını doldurmamış olan suça sürüklenen çocuklar hakkında veya çocuğun aileye teslimine karar verilmesi hâlinde, bu çocuklara ilişkin denetim görevi gözetim esasları çerçevesinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yerine getirilir. Denetim kararı sayesinde uygulamanın işlevselliği ve çocuk üzerindeki etkileri izlenebilmektedir.

---

[315] Yargıtay 6, CD, 09.12.2021 Tarih ve E, 2021/3321, K, 2021/19186.
[316] Yargıtay 2, CD, 30.05.2024 Tarih ve E, 2023/2081, K, 2024/8897.
[317] Yargıtay 2, CD, 08.02.2022 Tarih ve E, 2020/20169, K, 2022/1541.

3.3.2.2 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu[318]

3.3.2.2.1 Çocuğun Tanımı

5237 sayılı TCK'nın 6'ncı maddesinde, henüz 18 yaşını doldurmamış kişilerin çocuk olduğu ifade edilirken; Çocuk Koruma Kanunu'nda daha erken yaşta ergin olsa bile, 18 yaşını doldurmamış kişinin çocuk olduğu kabul edilmiştir.

3.3.2.2.2 Yaş Küçüklüğü

5237 sayılı Kanun'un "Yaş küçüklüğü" başlıklı 31'inci maddesinin birinci fıkrasında, fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğunun bulunmadığı, bu kişiler hakkında, ceza kovuşturmasının yapılamayacağı; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanabileceği hükümlerine yer verilmiştir.

Maddenin ikinci fıkrasında, fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmuş olup da 15 yaşını doldurmamış olanların; işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğunun olmayacağı, ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunacağı, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı hâlinde, bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde 12 yıldan 15 yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde 9 yıldan 11 yıla kadar hapis cezasına hükmolunacağı, diğer cezaların yarısının indirileceği ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezasının 7 yıldan fazla olamayacağı hükümlerine yer verilmiştir.

Maddenin üçüncü fıkrasında, fiili işlediği sırada 15 yaşını doldurmuş olup da 18 yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında suç; ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde 18 yıldan 24 yıla, müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde 12 yıldan 15 yıla kadar hapis cezasına hükmolunacağı, diğer cezaların üçte birinin indirileceği ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezasının 12 yıldan fazla olamayacağı hükümlerine yer verilmiştir. (m.31)

Maddenin gerekçesi; "Kişinin, fiziksel gelişimine paralel olarak, toplumun değer yargılarını, bunların anlam ve içeriğini algılama yeteneği gelişmektedir. Yine bu gelişim sürecinde algılama yeteneğinin yanı sıra, ayrıca toplumdaki ölçü davranış kurallarının gerekleri doğrultusunda hareketlerini yönlendirebilme (irade) yeteneği de gelişmektedir.

[318] https//www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=5237&mevzuattur=1&mevzuattertip=5 Erişim Tarihi 15.02.2026.

Suç oluşturan fiili işlediği sırada henüz 12 yaşını bitirmemiş olan çocukların ceza sorumluluğu bulunmamaktadır. Fiili işlediği sırada henüz 12 yaşını bitirmemiş olması, çocuk açısından kusurluluğu mutlak surette ortadan kaldıran bir neden olarak kabul edilmiştir.

İzlenen suç ve ceza politikasının gereği olarak, bu gruba giren yaş küçüklerinin ceza sorumluluğunun olmadığı normatif olarak kabul edilmiştir. Çünkü, bu çocuklar hakkında ceza yaptırımının uygulanması, cezanın özel önleme ve yeniden topluma kazandırma işlevi bakımından tamamen ters etki gösterecektir. Hatta, bu çocuklarla ilgili olarak ceza kovuşturmasına ilişkin işlemlerin yapılması, psikolojik gelişimleri üzerinde olumsuz etkiler meydana getirebilmektedir. Bu nedenle, suç yoluna sürüklenmiş olan bu çocuklarla ilgili olarak, sadece koruyucu ve eğitici nitelikte olan güvenlik tedbirlerine başvurulabilir.

Çocukluktan gençliğe geçiş sürecinde bulunan 12 yaşını doldurmuş ve fakat henüz 15 yaşının tamamlamamış kişiler, genellikle işlediği fiilin bir haksızlık oluşturduğunun bilincinde olmakla beraber, bazı durumlarda fiili işlemekten kendini alıkoyamamakta ve bazı davranışlar açısından iradesine yeterince hâkim olamamaktadır. Bu nedenle, suç oluşturan bir fiili işlediği sırada 12 yaşını bitirmiş olup da henüz 15 yaşını bitirmemiş olan kişilerin, işlediği suç açısından davranışlarını yönlendirebilme yeteneğine sahip olduğunun belirlenmesi hâlinde, ceza sorumluluğunun olduğu kabul edilmiştir.

Bu grup yaş küçüklerinin ceza sorumluluğunun olup olmadığı, çocuk hâkimi tarafından tespit edilir. Ancak, bu belirlemeden önce, yaş küçüğünün içinde bulunduğu aile koşulları, sosyal ve ekonomik koşullar ile psikolojik ve eğitim durumu hakkında uzman kişilerce rapor hazırlanması istenir. Çocuk hâkimi, hazırlanan bu raporları, ceza sorumluluğunun belirlenmesiyle ilgili olarak yapacağı değerlendirmede dikkate alır.

Kusur yeteneği bulunmayan yaş küçüğü hakkında ceza tertibine yer olmadığına karar verilir. Ancak, bu kişiler hakkında koruyucu, eğitici ve yeniden topluma kazandırıcı nitelikte güvenlik tedbirlerine hükmedilir.

Çocuk hâkimi, işlediği suç açısından ceza sorumluluğunun olduğunu kabul ettiği yaş küçüğü hakkında ise kural olarak indirilmiş cezaya hükmedecektir.

Fiili işlediği sırada 15 yaşını doldurmuş ve fakat henüz 18 yaşını tamamlamamış gençler, normal koşullarda, gerçekleştirdikleri davranışların hukukî anlam ve sonuçlarını kavrama yeteneğine sahip olmakla birlikte; bu kişilerin, davranışlarını yönlendirme yetenekleri yeterince gelişmemiş olabilmektedir. Bu nedenle, suç yoluna girmiş olan gençlerin, işledikleri suçlar bağlamında irade yeteneğinin zayıf olduğu normatif olarak kabul

edilmiştir. Azalmış kusur yeteneğine sahip bulunan gençler hakkında kural olarak indirilmiş cezaya hükmedilir." şeklindedir.[319]

3.3.2.2.3 Sağır ve Dilsizlik

5237 sayılı Kanun'un, fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış olan çocuklara ilişkin hükümleri, 15 yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında; 12 yaşını doldurmuş olup da 15 yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümleri, 15 yaşını doldurmuş olup da 18 yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında; 15 yaşını doldurmuş olup da 18 yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümleri, 18 yaşını doldurmuş olup da 21 yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında da uygulanır. (m.33)

3.3.2.2.4 Azmettirme

5237 sayılı Kanun'un 38'inci maddesinde, başkasını suç işlemeye azmettirme suçunun düzenlendiği ve çocukların suça azmettirilmesi hâlinde verilecek cezanın artırılarak belirleneceği hüküm altına alınmıştır.

3.3.2.2.5 Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar

5237 sayılı Kanun'un 50'nci maddesinde, daha önce hapis cezasına mahkûm edilmemiş olmak koşuluyla, mahkûm olunan otuz gün ve daha az süreli hapis cezası ile fiili işlediği tarihte 18 yaşını doldurmamış veya 65 yaşını bitirmiş bulunanların mahkûm edildiği bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, birinci fıkrada yazılı seçenek yaptırımlardan birine çevrilmektedir. (m.50/4)

3.3.2.2.6 Hapis Cezasının Ertelenmesi

İşlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilir. Bu sürenin üst sınırı, fiili işlediği sırada 18 yaşını doldurmamış veya 65 yaşını bitirmiş olan kişiler bakımından üç yıldır. (m.51/1)

Denetim süresi içinde;

a) Bir meslek veya sanat sahibi olmayan hükümlünün, bu amaçla bir eğitim programına devam etmesine,

b) Bir meslek veya sanat sahibi hükümlünün, bir kamu kurumunda veya özel olarak aynı meslek veya sanatı icra eden bir başkasının gözetimi altında ücret karşılığında çalıştırılmasına,

[319] https//mevzuat.tbmm.gov.tr/kanun/kanundetay?yasamakanunıd=f72877bd-aa54-037b-e050-007f01005610&kanunnumarasi=5237#step-2 Erişim Tarihi 15.02.2026

c) 18 yaşından küçük olan hükümlülerin, bir meslek veya sanat edinmelerini sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkanı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmesine,

mahkemece karar verilebilmektedir. (m.51/4)

3.3.2.2.7 Belli Haklardan Yoksun Bırakılma

5237 sayılı Kanunun 53'üncü maddesinin birinci fıkrası göre kişi, kasten işlemiş olduğu suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyetin kanuni sonucu olarak;

- Sürekli, süreli veya geçici bir kamu görevinin üstlenilmesinden; bu kapsamda, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinden veya Devlet, il, belediye, köy veya bunların denetim ve gözetimi altında bulunan kurum ve kuruluşlarca verilen, atamaya veya seçime tabi bütün memuriyet ve hizmetlerde istihdam edilmekten,
- Seçme ve seçilme ehliyetinden,
- Velayet hakkından; vesayet veya kayyımlığa ait bir hizmette bulunmaktan,
- Vakıf, dernek, sendika, şirket, kooperatif ve siyasi parti tüzel kişiliklerinin yöneticisi veya denetçisi olmaktan,
- Bir kamu kurumunun veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşunun iznine tabi bir meslek veya sanatı, kendi sorumluluğu altında serbest meslek erbabı veya tacir olarak icra etmekten,

yoksun bırakılmaktadır.

Ancak kısa süreli hapis cezası ertelenmiş veya fiili işlediği sırada 18 yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında yukarıda belirtilen hak yoksunlukları uygulanmamaktadır. (m.53/1-4)

3.3.2.2.8 Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri

Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin neler olduğu ve ne suretle uygulanacakları 5395 sayılı Kanun'da gösterilmiştir. (m.56)

3.3.2.2.9 Suçta Tekerrür ve Özel Tehlikeli Suçlular

5237 sayılı Kanun'da tekerrür halinde, sonraki suça ilişkin kanun maddesinde seçimlik olarak hapis cezası ile adlî para cezası öngörülmüşse, hapis cezasına hükmolunacağı öngörülmüştür. Ancak fiili işlediği sırada 18 yaşını doldurmamış olan kişilerin işlediği suçlar dolayısıyla tekerrür hükümleri uygulanmayacağı vurgulanmıştır. (m.58)

3.3.2.2.10 Dava ve Ceza Zamanaşımı

765 sayılı Türk Ceza Kanunu döneminde çocuklar açısından zamanaşımı sürelerine

ilişkin ayrıksı bir düzenleme öngörülmemişken, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile birlikte çocuklar lehine, yetişkinlere kıyasla daha kısa zamanaşımı süreleri kabul edilmiştir.[320]

Türk ceza hukukunda ceza ilişkisini sonlandıran nedenler arasında yer alan zamanaşımı kurumu, dava zamanaşımı ve ceza zamanaşımı olmak üzere iki ayrı türde Kanunumuzda yer almaktadır. Çocukları ilgilendiren yönüyle aşağıda kısaca belirtilmiştir.

Dava zamanaşımı, fiilin işlendiği sırada on iki yaşını doldurmuş ancak on beş yaşını doldurmamış olanlar için, genel zamanaşımı süresinin yarısının geçmesiyle sona erer. On beş yaşını doldurmuş olup on sekiz yaşını doldurmamış kişiler bakımından ise dava zamanaşımı, genel dava zamanaşımı süresinin üçte ikisinin dolmasıyla tamamlanacağı hükme bağlanmıştır. (m. 66/2)

Ceza zamanaşımı, fiilin işlendiği sırada on iki yaşını doldurmuş olup on beş yaşını doldurmamış bulunan kişiler bakımından cezanın infazı, kanunda öngörülen sürenin yarısının dolmasıyla ortadan kalkmaktadır. Buna karşılık, fiili işlediği tarihte on beş yaşını doldurmuş ancak on sekiz yaşını henüz tamamlamamış olan kişiler yönünden cezanın infazı, söz konusu sürenin üçte ikisinin geçmesiyle mümkün olmamaktadır. (m. 68/2)

3.3.2.2.11 Önödeme

5237 sayılı Kanunun 75'inci maddesi önödeme kurumunu düzenlenmiştir. Buna göre, uzlaşma kapsamı dışında kalan ve adlî para cezası gerektiren ya da üst sınırı altı ayı geçmeyen hapis cezası öngörülen suçlarda fail, Cumhuriyet savcılığının bildirmesi üzerine belirlenen tutarı (para cezasının alt sınırı, hapis cezasının alt sınırının gün karşılığı veya her ikisi birlikte öngörülmüşse bunların toplamı) soruşturma giderleriyle birlikte on gün içinde öderse hakkında kamu davası açılmayacağı belirtilmiştir.

Dava doğrudan mahkemeye gelmişse, hâkimin bildirimi üzerine aynı esaslara göre ödeme yapılması hâlinde kamu davası düşer. Önödeme yapılmadan dava açılmışsa veya fiilin niteliği sonradan önödemeye tabi hâle gelmişse de bu hükümler uygulanır. Kanunda hapis veya adlî para cezasından sadece birinin uygulanabildiği durumlarda, ödeme miktarı adlî para cezası esas alınarak belirlenir. Önödeme, kişisel haklar, malın geri alınması ve müsadere hükümlerini etkilememektedir.

Madde, Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenen hakaret suçu (125'inci maddenin üçüncü fıkrasının (a) bendi hariç), genel güvenliğin taksirle tehlikeye sokulması, çevrenin taksirle kirletilmesi, özel işaret ve kıyafetlerin usulsüz kullanılması ve suçu bildirmeme suçları

[320] Özbek, Veli Özer, Türk Ceza Kanunu'nun Anlamı, TCK İzmir Şerhi, C.1, Ankara, 2010.

bakımından da uygulanır. Ayrıca 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 108'inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan suç, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 74'üncü maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesinde düzenlenen suç ile 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun 32'nci maddesinin birinci fıkrasının (d) bendinde yer alan suçlar hakkında ve özel kanunlardaki belirli suçlar bakımından da uygulanır; ancak bu kapsamdaki suçların beş yıl içinde tekrar işlenmesi hâlinde önödeme uygulanmaz. Önödeme nedeniyle verilen kovuşturmaya yer olmadığı veya düşme kararları özel bir sisteme kaydedilir ve bu kayıtlar sadece soruşturma veya kovuşturma bağlantılı olarak, belirtilen amaçla kullanılabilir.

Önödeme kapsamına giren TCK'da yer alan suçlardan hakaret suçu hariç olmak üzere, özel ceza kanunlarında yer alan suçların çoğunun çocukların işledikleri suçlar arasında yer almadığı görülmüştür.

3.3.2.3 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu[321]

Yargılama usulü bakımından, çocukların içinde bulundukları özel durumlar dikkate alınarak yetişkinlerden ayrılan düzenlemelere kanunlarda yer verilmiştir. Bu kapsamda çocuklar hakkında hem soruşturma hem de kovuşturma aşamalarında, yetişkinler için öngörülen usullerden farklı, çocuğun korunmasını esas alan kurallar benimsenmiştir. Söz konusu düzenlemelerle, çocuğun yaşından kaynaklanan kırılganlığının gözetilmesi ve uygulanacak tedbirlerin çocuğun yaşamı üzerindeki etkisinin en aza indirilmesinin amaçlandığı görülmüştür.

Bu çerçevede, suça sürüklenen çocuklar bakımından 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) yer alan düzenlemeler aşağıda özetle ele alınacaktır.

3.3.2.3.1 Yakalama ve Gözaltı

Bilindiği üzere, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "Yakalama ve Gözaltı" ile "İfade ve Sorgu Usulü" başlıkları altında yer alan hükümlerinde, şüpheli hakkında uygulanacak usuli işlemler genel hatlarıyla düzenlenmiştir. Çocuklar için yakalama tedbiri ve ifade alma işlemlerinin uygulanmasında bazı ayrıcalıklar bulunmaktadır. Bu ayrıcalıklar Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 19'uncu maddesinde aşağıda şekilde belirtilmiştir.[322]

"Çocuklar bakımından yakalama ve ifade alma yetkileri aşağıdaki şekilde

[321] https//www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=5271&mevzuattur=1&mevzuattertip=5 Erişim Tarihi 15.02.2026.
[322] Özbek, Veli Özer, a.g.e.

sınırlandırılmıştır:

a) Fiili işlediği zaman 12 yaşını doldurmamış olanlar ile 15 yaşını doldurmamış sağır ve dilsizler;

1) Suç nedeni ile yakalanamaz ve hiçbir suretle suç tespitinde kullanılamaz.

2) Kimlik ve suç tespiti amacı ile yakalama yapılabilir. Kimlik tespitinden hemen sonra serbest bırakılır. Tespit edilen kimlik ve suç, mahkeme başkanı veya hâkimi tarafından tedbir kararı alınmasına esas olmak üzere derhâl Cumhuriyet başsavcılığına bildirilir.

b) 12 yaşını doldurmuş, ancak 18 yaşını doldurmamış olanlar suç sebebi ile yakalanabilirler. Bu çocuklar, yakınları ile müdafiye haber verilerek derhâl Cumhuriyet başsavcılığına sevk edilirler; bunlarla ilgili soruşturma Cumhuriyet başsavcısı veya görevlendireceği Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılır ve aşağıdaki hükümlere göre yürütülür:

1) Çocuğun gözaltına alındığı ana-baba veya vasisine bildirilir.

2) Kendi talebi olmasa bile müdafiden yararlandırılır, ana-baba veya vasisi müdafi seçebilir.

3) Müdafi hazır bulundurulmak şartı ile şüpheli çocuğun ifadesi alınır.

4) Kendisinin yararına aykırı olduğu saptanmadığı veya kanunî bir engel bulunmadığı durumlarda ana-babası veya vasisi ifade alınırken hazır bulunabilir.

5) Yetişkinlerden ayrı yerlerde tutulur.

6) 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunda yazılı suçlar büyüklerle beraber işlendiği takdirde soruşturma evresinde çocuklarla ilgili evrak ayrılır, soruşturmaları ayrı ayrı yürütülür.

7) Çocukların kimlikleri ve eylemleri mutlaka gizli tutulur.

8) Suçun mağduru çocuksa, bunlara karşı işlenen suçüstü hâllerinde, kovuşturulması suçtan zarar gören kimsenin şikâyetine bağlı olan fiillerde şüphelinin yakalanması ve soruşturma yapılması için şikâyet şartı aranmaz.

9) Çocuklarla ilgili işlemler mümkün olduğu ölçüde sivil kıyafetli görevliler tarafından yerine getirilir.

10) Çocuklara kelepçe ve benzeri aletler takılamaz. Ancak, zorunlu hâllerde çocuğun kaçmasını, kendisinin veya başkalarının hayat veya beden bütünlükleri bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için kolluk tarafından gerekli önlemler alınır.”,

Şeklindedir.

3.3.2.3.2 Tutuklulukta ve Adli Kontrol Geçecek Süre

17/10/2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanunla 5271 sayılı Kanun'un 102'nci maddesinde yapılan düzenlemeyle soruşturma evresi için azami tutukluluk süresi: Kanunla, soruşturma evresi bakımından tutukluluk süresine büyüklerin yanı sıra çocuklar bakımında da üst sınır getirilmiştir. Bu kapsamda;

- Asliye cezalık suçlar bakımından toplamda 1 yıl ve uzatma süresiyle 1.5 yıl olan sürenin en fazla 6 aylık kısmı soruşturma evresinde geçirilebilecektir.

- Ağır cezalık suçlar bakımından toplamda 2 yıl ve uzatma süresiyle 5 yıl olan sürenin en fazla 1 yıllık kısmı soruşturma evresinde geçirilebilecektir.

- Terör suçları (ve toplu suçlar) bakımından toplamda 2 yıl ve uzatma süresiyle 7 yıl olan sürenin 2 yıllık kısmı soruşturma evresinde geçirilebilecektir.

- Tüm tutukluluk sürelerinin; 12-15 yaş grubunda bulunan çocuklar bakımından yarı oranında, 15-18 yaş grubu çocuklar bakımından ise 3/4 oranında uygulanması öngörülmüştür.

Ayrıca Kanun'un 110/A maddesinde adli kontrol altında geçecek süreler çocuklar bakımından yarı oranında uygulanması öngörülmüştür. (m.110/a-3)

3.3.2.3.3 Müdafinin Görevlendirilmesi

CMK'nın 150'nci maddesinin ikinci fıkrasına göre, müdafi bulunmayan şüpheli veya sanığın çocuk olması, kendisini savunamayacak derecede malul bulunması ya da sağır ve dilsiz olması hâllerinde, herhangi bir talep aranmaksızın zorunlu olarak bir müdafi görevlendirilmesi öngörülmektedir. Bu düzenleme ile, savunma hakkını etkin biçimde kullanamayacak durumda olan kişilerin ceza muhakemesi sürecinde hukuki yardımdan yoksun bırakılmalarının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. (CMK m.150)

3.3.2.3.4 Duruşmanın Zorunlu Kapalılığı ile Duruşmanın Düzen ve Disiplini

Sanığın, 18 yaşını doldurmamış ise duruşma kapalı yapılır; hüküm de kapalı duruşmada açıklanmaktadır. (m. 185)

CMK'nın hâkim veya mahkeme başkanının yetkilerini düzenleyen 203'üncü maddesinde, duruşmanın düzenini bozan kişinin, savunma hakkının kullanılmasını engellememek kaydıyla, mahkeme başkanı veya hâkim tarafından duruşma salonundan çıkarılmasına karar verilebileceği belirtilmiştir. Buna karşın, söz konusu kişinin dışarı çıkarılması sırasında direnç göstermesi veya duruşma düzenini daha da bozacak şekilde karışıklığa sebebiyet vermesi hâlinde, yakalanabileceği ve hâkim ya da mahkeme tarafından, avukatlar hariç olmak üzere, derhâl dört güne kadar disiplin hapsine karar verilebileceği

hükme bağlanmıştır. Ancak anılan düzenleme uyarınca, çocuklar hakkında disiplin hapsi uygulanması mümkün değildir.

3.3.2.3.5 Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi

Çocuğu ceza adaleti sistemi dışına çıkarmaya yönelik kamu davasının açılmasının ertelenmesi daha geniş uygulanmaktadır.

Bu kapsamda kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumu bakıldığında, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda uzlaştırma ve önödeme kapsamındaki suçlar dışında kalan bazı suçlar bakımından Cumhuriyet savcısına tanınan bir takdir yetkisi olarak düzenlenmiştir. Buna göre, üst sınırı üç yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlarda, yeterli şüphenin bulunmasına rağmen kamu davasının açılmasının beş yıl süreyle ertelenmesine karar verilebilmektedir. Bu karara karşı, suçtan zarar gören veya şüpheli tarafından kanunda öngörülen usule göre itiraz edilebilmesi mümkündür.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilebilmesi için birtakım koşulların birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir. Şüphelinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkûm olmamış olması, soruşturma sonucunda erteleme kararı verilmesi hâlinde şüphelinin yeniden suç işlemeyeceği yönünde kanaat oluşması ve ertelemenin hem şüpheli hem de toplum açısından kamu davası açılmasına kıyasla daha yararlı görülmesi bu koşullar arasındadır. Ayrıca, suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, Cumhuriyet savcısı tarafından tespit edilerek aynen iade, suçtan önceki hâle getirme veya tazmin yoluyla tamamen giderilmiş olması da zorunlu bir şarttır.

Çocuklar bakımından kamu davasının açılmasının ertelenmesi, Çocuk Koruma Kanunu'nda özel olarak düzenlenmiştir. Buna göre, çocuğa yüklenen suçtan dolayı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda öngörülen şartların varlığı hâlinde kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilebilmekte; ancak çocuklar açısından erteleme süresi 3 yıl olarak uygulanmaktadır. Ayrıca, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 171'inci maddesinde öngörülen hapis cezasının üst sınırı, 15 yaşını doldurmamış çocuklar bakımından 5 yıl olarak dikkate alınmakta ve böylece çocuklar yönünden erteleme kurumunun uygulama alanı genişletilmektedir.

3.3.2.3.6 Uzlaşma

Uzlaştırma, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253'üncü maddesinde düzenlenen ve belirli suçlar bakımından şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görenin yargılama yoluna gidilmeksizin anlaşmasını amaçlayan bir kurumdur. Uzlaştırma kapsamına, soruşturulması ve

kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar ile kanunda açıkça sayılan bazı suçlar girmektedir. Ayrıca, mağdurun gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması şartıyla, suça sürüklenen çocuklar bakımından üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlar da uzlaştırma kapsamındadır.

3.3.2.3.7 Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması ve Diğer Usuller

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması, ceza muhakemesinde sanık hakkında mahkûmiyet hükmü kurulmasına rağmen bu hükmün belirli bir denetim süresi boyunca hukuki sonuç doğurmamasını sağlayan bir kurumdur. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 231'inci maddesinde düzenlenen bu kurum, sanığın yeniden suç işlememesini teşvik etmeyi ve cezanın infazına başvurulmaksızın topluma kazandırılmasını amaçlamaktadır. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı, müsadereye ilişkin hükümler hariç olmak üzere, sanık hakkında kurulan mahkûmiyet hükmünün hukuki sonuç doğurmamasını ifade etmektedir.

Mahkeme tarafından hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmesi için, sanığa yüklenen suç nedeniyle hükmolunan cezanın 2 yıl veya daha az süreli hapis ya da adlî para cezası olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra sanığın daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamış bulunması, mahkemece sanığın kişilik özellikleri ile duruşmadaki tutum ve davranışları dikkate alınarak yeniden suç işlemeyeceği kanaatine varılması ve suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hâle getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmiş olması zorunludur. Bu koşulların birlikte gerçekleşmesi hâlinde mahkeme, uzlaşmaya ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verebilmektedir.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesi hâlinde sanık, kural olarak 5 yıl süreyle denetim süresine tabi tutulur. Bu denetim süresi içinde sanık hakkında kasıtlı bir suç nedeniyle yeniden hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilemez. Mahkeme, denetim süresi içerisinde sanık hakkında bir yıldan fazla olmamak üzere denetimli serbestlik tedbirleri uygulanmasına karar verebilir. Bu kapsamda sanığın bir meslek veya sanat edinmesine yönelik bir eğitim programına katılması, bir kamu kurumunda veya özel bir kişi gözetiminde çalıştırılması ya da belirli yükümlülüklere tabi tutulması mümkündür. Denetim süresi boyunca dava zamanaşımı işlememektedir.

Zararın derhâl giderilememesi durumunda, sanığın mağdura veya kamuya verdiği zararı denetim süresi içinde taksitler hâlinde tamamen gidermesi koşuluyla da hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilmektedir. Denetim süresi içinde sanığın kasıtlı bir suç işlememesi ve yükümlülüklere uygun davranması hâlinde, açıklanması geri bırakılan

hüküm ortadan kaldırılarak davanın düşmesine karar verilir. Buna karşılık, denetim süresi içinde kasten yeni bir suç işlenmesi veya denetimli serbestlik tedbirlerine aykırı davranılması hâlinde mahkeme hükmü açıklar. Ancak bu durumda mahkeme, sanığın durumunu değerlendirerek cezanın bir kısmının infaz edilmemesine, ertelenmesine veya seçenek yaptırımlara çevrilmesine karar verebilir.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararları, bu kararlara özgü bir sisteme kaydedilmekte olup, söz konusu kayıtlar sadece bir soruşturma veya kovuşturmayla bağlantılı olarak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından istenmesi hâlinde ve kanunda öngörülen amaçlar doğrultusunda kullanılabilmektedir. Ayrıca, bu kuruma ilişkin kararlara karşı istinaf ve temyiz kanun yollarına başvurulabilmesi mümkündür.

Çocuklar bakımından hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumu ise 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 23'üncü maddesinde özel olarak düzenlenmiştir. Buna göre, çocuğa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonucunda, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda öngörülen koşulların varlığı hâlinde mahkeme tarafından hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmektedir. Ancak çocuklar açısından denetim süresi yetişkinlerden farklı olarak 3 yıl olarak uygulanmaktadır. Bu düzenleme ile çocukların ceza adalet sistemi içinde korunması, eğitilmesi ve topluma yeniden kazandırılması amaçlanmakta; cezalandırma yerine önleyici ve iyileştirici bir yaklaşım benimsenmektedir.

Öte yandan, 5271 sayılı Kanunun 250'inci maddesine göre seri muhakeme usulünün, yaş küçüklüğü ve akıl hastalığı hâllerinde uygulanmayacağı belirtilmiştir. (m.250/12)

Kanunda yine basit yargılama usulünün, yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, hâlleri ile soruşturma veya kovuşturma yapılması izne ya da talebe bağlı olan suçlar hakkında uygulanmayacağı vurgulanmıştır. (m.251/7)

3.3.2.4 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ve Diğer Kanunlardaki İlgili Hükümler

3.3.2.4.1 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun[323]

3.3.2.4.1.1 Çocuklar Bakımında Ceza İnfaz Kurumlarının Türleri

5275 sayılı Kanun'un **"Çocuk kapalı ceza infaz kurumları"** başlıklı 11'inci maddesinde, çocuk kapalı ceza infaz kurumlarının, çocuk tutukluların ya da çocuk eğitimevlerinden disiplin veya diğer nedenlerle kapalı ceza infaz kurumlarına nakillerine karar verilen çocukların barındırıldıkları ve firara karşı engelleri olan iç ve dış güvenlik

[323] https//www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=5275&mevzuattur=1&mevzuattertip=5 Erişim Tarihi 15.02.2026.

görevlileri bulunan, eğitim ve öğretime dayalı kurumlar olduğu belirtilmiştir.

5275 sayılı Kanun'un "Gençlik kapalı ceza infaz kurumları" başlıklı 12'nci maddesinde, gençlik kapalı ceza infaz kurumlarının; cezanın infazına başlandığı tarihte 18 yaşını doldurmuş olmakla birlikte 21 yaşını tamamlamamış genç hükümlülerin cezalarını çektikleri, eğitim ve öğretim esasına dayalı, firara karşı gerekli güvenlik önlemleri alınmış, iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan kurumlar olduğu düzenlenmiştir. Anılan hükümde ayrıca, bu hükümlüler için ayrı bir kurum kurulamadığı hâllerde, söz konusu yaş grubundaki hükümlülerin diğer kapalı ceza infaz kurumlarında gençlere ayrılan bölümlerde, aynı esaslar çerçevesinde barındırılacağı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, Kanun'un 9'uncu maddesi kapsamında yer alan gençlerin cezalarının ise gençlik kapalı ceza infaz kurumlarının güvenlikli bölümlerinde infaz edileceği hüküm altına alınmıştır.

5275 sayılı Kanun'un "Çocuk eğitimevleri" başlıklı 15' inci maddede, çocuk hükümlüler hakkında verilen cezaların; hükümlülerin eğitilmeleri, meslek edinmeleri ve yeniden topluma kazandırılmaları amacıyla yerine getirildiği çocuk eğitimevlerinde infaz edileceği düzenlenmiştir. Bu kurumlarda firara karşı fiziksel engellerin bulunmadığı, kurum güvenliğinin ise iç güvenlik görevlilerinin gözetim ve sorumluluğu altında sağlandığı belirtilmiştir.

Ayrıca kurum içinde veya dışında herhangi bir eğitim ve öğretim programına devam eden ve 18 yaşını doldurmuş olan çocukların, eğitimlerini tamamlayabilmeleri amacıyla 21 yaşını bitirinceye kadar bu tesislerde kalmalarının mümkün olduğu ifade edilmiştir. Bunun yanında, haklarında tutuklama kararı bulunanlar ile Kanun'un 11'inci maddesi kapsamına girenler dışında kalan çocuk hükümlülerin, bu tesislerden kapalı ceza infaz kurumlarına gönderilmeyeceği hüküm altına alınmıştır.

3.3.2.4.1.2 Çocuk Hükümlülerin Çalıştırılması

5275 sayılı Kanun'un 29'uncu maddesinin üçüncü fıkrasında, çocuk hükümlülerin çalıştırılmasına ilişkin olarak yetişkinlerden farklı ve sınırlayıcı bir düzenleme benimsenmiştir. Anılan hüküm uyarınca, çocuk hükümlülerin çalıştırılması meslek eğitimi amacına özgülenmiş olup, bu kapsam dışında bir çalıştırmaya izin verilmemiştir. Ayrıca öğretim kurumlarına devam eden veya örgün eğitim kapsamında bulunan çocuk ve genç hükümlülerin, eğitim-öğretim yılı süresince atölye ve işyerlerinde çalıştırılamayacağı açıkça hükme bağlanmıştır. Bu düzenleme ile infaz sürecinde çocuğun eğitim hakkının korunması ve meslek edinme faaliyetlerinin eğitimi aksatmayacak şekilde yürütülmesi amaçlanmaktadır.

5275 sayılı Kanun'un 30'uncu maddesinin üçüncü fıkrasında, çocuk eğitimevlerinde bulunan hükümlülerin kurum dışında çalıştırılmaları hâlinde, yetişkin hükümlülerden farklı olarak, kurum görevlilerinin gözetimi ve muhafazasının aranmayacağı düzenlenmiştir. Anılan hükümle, çocuk eğitimevlerinin açık ve eğitime dayalı yapısı gözetilerek, çocuk hükümlülerin toplumla temaslarının güvenlik eksenli bir denetim altında olmaksızın sürdürülmesi ve bu suretle sosyal uyumlarının desteklenmesi amaçlanmıştır.

5275 sayılı Kanun'un 31'inci maddesinin birinci fıkrasında, iyi hâlli hükümlülerin, idare ve gözlem kurulu kararı doğrultusunda ve kurum yönetiminin takdiriyle, durumlarına uygun kurum içi hizmetlerde çalıştırılabilecekleri düzenlenmiştir. Aynı hükümde, çocuk hükümlüler bakımından sınırlayıcı bir yaklaşım benimsenmiş; çocukların sadece kendi yaşam alanlarına ilişkin işler ile eğitsel amaçlı faaliyetler kapsamında çalıştırılabilecekleri, bu sınırlar dışında bir kurum hizmetinde görevlendirilmelerinin mümkün olmadığı açıkça ifade edilmiştir.

3.3.2.4.1.3 Çocuk Hükümlüler Hakkında Uygulanabilecek Disiplin Tedbirleri

5275 sayılı Kanun'un 45'inci maddesinde, çocuk hükümlüler hakkında uygulanabilecek disiplin tedbirlerinin hukuki niteliği ve kapsamı düzenlenmiştir. Buna göre, söz konusu tedbirler, çocuğun disiplin cezasını gerektirebilecek bir eylemi gerçekleştirme riskinin bulunması hâlinde, bu riskin ortadan kaldırılması veya yürütülen soruşturma sürecinde giderilmesi güç ya da imkânsız zararların doğmasının önlenmesi amacıyla uygulanan, ceza niteliği taşımayan koruyucu ve önleyici nitelikteki önlemler olarak tanımlanmıştır. Maddede ayrıca, çocuklar hakkında uygulanabilecek disiplin tedbirleri; teşvik esaslı ayrıcalıkların ertelenmesi, çocuğun kaldığı oda veya yatakhanenin değiştirilmesi, kurum içinde başka bir bölüme nakledilmesi, meslek eğitiminin bütünlüğünü ve sürekliliğini bozmayacak şekilde çalıştığı işyeri ya da atölyenin değiştirilmesi, belirli yerlere girişinin yasaklanması ile bazı eşyaları bulundurmasının veya kullanmasının yasaklanması şeklinde sınırlı olarak sayılmıştır.

5275 sayılı Kanun'un 46'ncı maddesinde, çocuk hükümlüler hakkında uygulanabilecek disiplin cezaları kademeli, ölçülü ve çocuğun üstün yararı gözetilerek düzenlenmiştir. Maddede öngörülen disiplin rejimi, çocuğun davranışlarını düzeltmeyi ve sorumluluk bilincini geliştirmeyi amaçlamakta olup, cezalandırmadan ziyade eğitici ve iyileştirici bir yaklaşım esas alınmıştır.

Bu kapsamda disiplin cezaları; uyarma, kınama, onarma/tazmin etme ve eski hâle getirme, harcamalara sınır koyma, bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma, teşvik esaslı

ayrıcalıkların geri alınması, izinlerin ertelenmesi veya ziyaretlerin kapalı şekilde yaptırılması, kapalı ceza infaz kurumuna iade ve odaya kapatma şeklinde sıralanmıştır. Cezaların uygulanmasında, çocuğun fiilinin ağırlığı, tekrar durumu ve davranışın kurumsal düzen üzerindeki etkisi dikkate alınmakta; daha hafif yaptırımlardan başlanarak, gerektiğinde daha ağır disiplin cezalarına geçilmesi öngörülmektedir.

3.3.2.4.1.4 Çocuk Hükümlüler Ödüllendirme, Hediyeleri Kabul ve Nakil

5275 sayılı Kanun'un 51'inci maddesinin üçüncü fıkrasında, hükümlülere uygulanabilecek teşvik esaslı ödüller ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Buna göre, ödüllendirme kapsamında; evli hükümlülerin kapalı ceza infaz kurumlarında belirli aralıklarla ve belirlenen süreler dâhilinde eşleriyle mahrem şekilde görüşmelerine imkân tanınması, çocuk hükümlülerin ise ana ve babaları, vasileri veya kardeşleriyle aile görüşmesi yapabilmeleri öngörülmüştür. Ayrıca haftalık ziyaret süresinin uzatılması, açık ziyaret uygulanması, kullanılmayan ziyaret haklarının toplu olarak kullandırılması, telefonla görüşme süresinin veya sayısının artırılması, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerden öncelikli ya da daha uzun süreli yararlanma imkânı sağlanması ve haftalık harcama limitinin artırılması gibi ödüllere yer verilmiştir.

Bunun yanında tek kişilik odalarda televizyon bulundurulmasına izin verilmesi, hediye verilmesi, takdir belgesi veya tavsiye mektubu düzenlenmesi de ödüllendirme araçları arasında sayılmıştır. Çocuk hükümlüler bakımından ise, kurum bünyesinde gerçekleştirilen tören, anma günü veya doğum günü gibi etkinliklere ailelerin katılımının sağlanması, kullanılamayan özel izinler yerine eğitimevinin bulunduğu il sınırları içinde gündüz izni verilmesi, hafta sonları belirli sürelerle kurum dışına çıkmalarına izin tanınması ve çocuk eğitimevinde kalan hükümlülerin kamu kurum ve kuruluşlarına ait gençlik kampı veya gençlik merkezlerinden yararlandırılması gibi özel ödüller düzenlenmiştir.

5275 sayılı Kanun'un 54'üncü maddesinde, hükümlülerin kendi istekleriyle başka bir ceza infaz kurumuna nakledilmelerine ilişkin şartlar düzenlenmiş olup, çocuk hükümlüler bakımından bazı istisnai ve koruyucu hükümler öngörülmüştür. Bu kapsamda, çocuk hükümlülerin talep üzerine nakil işlemlerinde, nakil giderlerini peşin olarak ödeme yükümlülüğünün aranmayacağı açıkça hükme bağlanmıştır. Ayrıca çocuk hükümlülerin, kendi istekleriyle nakledildikleri kurumlarda, eğitim, öğretim veya hastalık nedeniyle yapılan nakiller dışında, en az altı ay süreyle kalmaları zorunlu tutulmuş; yetişkin hükümlüler için öngörülen bir yıllık asgari kalma süresi çocuklar bakımından daha kısa belirlenmiştir. Bu

düzenlemelerle, çocuk hükümlülerin maddi durumlarının ve gelişimsel ihtiyaçlarının gözetilmesi ile infaz sürecinde eğitim ve iyileştirme amaçlarının korunması amaçlanmıştır.

Kanun'un 69'uncu maddesinde, hükümlülerin dışarıdan gönderilen hediyeleri kabul etme hakkı düzenlenmiştir. Buna göre, kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlülerin, iki ayda bir olmak üzere, ayrıca dinî bayramlar, yılbaşı ve doğum günleri gibi özel zamanlarda, kurum güvenliği açısından sakınca taşımayan hediyeleri kabul edebilecekleri hüküm altına alınmıştır. Maddede, çocuk hükümlüler bakımından daha koruyucu bir yaklaşım benimsenmiş; çocuklar ile altmış beş yaşını doldurmuş hükümlüler ve beraberinde çocuğu bulunan kadın hükümlüler için, idare ve gözlem kurulunun kararı doğrultusunda, belirlenen zaman dilimleri dışında da hediye kabul edilmesine imkân tanınmıştır. Bu hakkın kullanılmasına ilişkin usul ve esasların ise yönetmelikle belirleneceği belirtilmiştir.

3.3.2.4.1.5 Öğretimden Yararlanma ve Ziyaret

Kanun'un 76'ncı maddesinin birinci ila beşinci fıkralarında, hükümlülerin öğretimden yararlanma usul ve esasları ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Buna göre, açık ceza infaz kurumları ile çocuk eğitimevlerinde bulunan hükümlülerin tüm öğretim türlerinden yararlanmaları sağlanırken, diğer ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlülerin ise kurum içinde verilebilen yaygın eğitim, dışarıdan eğitim ve açık öğretim programlarından faydalanmaları öngörülmüştür. Kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlülerin, kurum içinde açılan örgün öğretim programlarına devam edebilmeleri; kurumun disiplin, düzen ve güvenliğini tehlikeye düşürmemek, kurumsal kapasite ve imkânların elverişli olması şartlarına bağlanmış; yaş, eğitim düzeyi, engellilik durumu ile sosyal ve ekonomik koşullar gibi ölçütler dikkate alınarak ihtiyacı olan hükümlülere öncelik tanınacağı belirtilmiştir.

Maddede ayrıca, kapalı ceza infaz kurumunda bulunan ve kayıtlı oldukları eğitim kurumlarının mevzuatında öngörülen şartları taşıyan hükümlülerin sınavlarının, kişi ve kurum güvenliği ile disiplin ve düzenin korunmasına yönelik tedbirler alınmak suretiyle ceza infaz kurumu içinde yapılacağı düzenlenmiştir. Bu kapsamda, ortaöğretim, ön lisans, lisans ve benzeri öğretim programları ile mesleki yeterlilik sınavlarının, ilgili kurumlarla koordinasyon sağlanarak öncelikle çevrim içi, bunun mümkün olmaması hâlinde ise ilgili eğitim kurumu görevlisinin gözetiminde yüz yüze yapılacağı; merkezi sınavlar ile açık öğretim kurumlarına ait sınavlara ise sınav merkezi olarak belirlenen ceza infaz kurumlarında katılım sağlanacağı hükme bağlanmıştır. Bu sınavlara ilişkin gerekli düzenlemeleri yapmak ve tedbirleri almakla kurum ve kuruluşlar ile üniversitelerin yükümlü olduğu da açıkça ifade edilmiştir.

Bunun yanında açık ceza infaz kurumları ile çocuk eğitimevlerinde bulunan hükümlülerin öğretimden yararlanmalarının veya sınavlara katılmalarının; hükümlünün başarısız olması, devamsızlık göstermesi, eğitim ve sınav süreçlerinde Kanun'da öngörülen disiplin cezasını gerektiren bir eylemde bulunması ya da öğretim programının ceza infaz kurumunun işleyişine yer ve zaman bakımından uygun olmaması hâlleri dışında engellenemeyeceği düzenlenmiştir.

5275 sayılı Kanun'un 83'üncü maddesinin birinci fıkrasında, hükümlülerin ziyaret edilmesine ilişkin esaslar düzenlenmiştir. Buna göre, hükümlüler; belgelendirilmesi şartıyla eşleri, üçüncü dereceye kadar kan ve kayın hısımları ile vasileri veya kayyımları tarafından haftada bir kez ziyaret edilebilmektedir. Ayrıca hükümlüler, kuruma kabulleri sırasında bildirdikleri ve zorunlu hâller dışında sonradan değiştirilemeyen ad ve adreslere sahip olmak kaydıyla en fazla üç kişi tarafından da ziyaret edilebilir. Ziyaretlerin, çalışma saatleri içinde olmak üzere, yarım saatten az ve bir buçuk saatten fazla olmayacak şekilde gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Çocuk hükümlüler bakımından ise ziyaret süresinin, bir saatten az ve üç saatten fazla olmamak üzere belirleneceği hükme bağlanmıştır.

3.3.2.4.1.6 Denetimli Serbestlik, Adli Para Cezalarının İnfazı ve Koşullu Salıverilme

5275 sayılı Kanunun 105/A maddesinin birinci fıkrasında, hükümlülerin dış dünyaya uyumlarını sağlamak, aileleriyle bağlarını sürdürmelerini ve güçlendirmelerini temin etmek amacıyla, açık ceza infaz kurumunda veya çocuk eğitimevinde bulunan ve koşullu salıverilmesine bir yıl veya daha az süre kalan iyi hâlli hükümlülerin talebi hâlinde, cezalarının koşullu salıverilme tarihine kadar olan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazına, ceza infaz kurumu idaresince hazırlanan değerlendirme raporu dikkate alınarak, hükmün infazına ilişkin işlemleri yapan Cumhuriyet başsavcılığının bulunduğu yer infaz hâkimi tarafından karar verilebilir. Hükümlünün bu infaz usulünden yararlanabilmesi için beş günden az olmamak üzere koşullu salıverilme tarihine kadar ceza infaz kurumunda geçirmesi gereken sürenin en az onda birini ceza infaz kurumunda geçirmiş olması gerekir.

5275 sayılı Kanunun adlî para cezasının infazına ilişkin 106'ncı maddenin dördüncü fıkrası uyarınca, çocuklar hakkında hükmedilen adlî para cezasının ödenmemesi hâlinde bu cezanın hapse çevrilmesi mümkün değildir. Bu durumda, anılan maddenin on birinci fıkrasında öngörülen 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna hükümleri çerçevesinde adlî para cezası tahsil edilir.

5275 sayılı Kanun'un 107'nci maddesi, çocuk hükümlüler bakımından koşullu salıverilme kurumunu, yetişkinlere nazaran daha koruyucu ve lehe bir infaz rejimi çerçevesinde düzenlemiştir. Bu kapsamda, çocuk hükümlülerin koşullu salıverilmeden yararlanabilmelerinin temel koşulu, infaz sürecini iyi hâlli olarak geçirmiş olmalarıdır.

Kanun koyucu, bazı ağır suçlar bakımından genel kural olarak öngörülen üçte iki oranındaki koşullu salıverilme süresini, çocuklar açısından da esas almıştır. Bu bağlamda, suç işlemek amacıyla örgüt kurmak veya örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlardan mahkûm olan çocuklar hakkında da koşullu salıverilme oranı üçte iki olarak uygulanmaktadır. Bununla birlikte, örgütlü suçlar bakımından yetişkinler için öngörülen ve koşullu salıverilmeye esas süreleri ağırlaştıran üst sınır ve süre artırımlarına ilişkin hükümler, Kanun'da açıkça belirtildiği üzere çocuklar hakkında uygulanmamaktadır. Bu durum, çocukların cezaların infazında bireyselleştirme ilkesinden daha geniş ölçüde yararlandırıldığını göstermektedir.

Öte yandan 5275 sayılı Kanunun "Koşullu salıverilme" 107'nci maddesinin beşinci fıkrasında koşullu salıverilme süresinin hesaplanmasında, hükümlünün 15 yaşını doldurıncaya kadar infaz kurumunda geçirdiği bir günün, iki gün olarak dikkate alınacağı hükmüne yer verilmiştir. Bu düzenleme ile çocukların koşullu salıverilme süresine daha erken ulaşmalarının sağlanması ve uzun süreli özgürlükten yoksun bırakılmanın çocuk üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması amaçlanmaktadır.

Koşullu salıverilen çocuk hükümlüler, denetim süresi boyunca öncelikle eğitimlerine devam etmeye yönlendirilmekte, gerektiğinde barınma imkânı da bulunan kurumlara yerleştirilmektedir. Bu süreçte infaz hâkimi, çocuğun topluma yeniden kazandırılmasını teminen rehberlik edecek uzman kişilerin görevlendirilmesine karar verebilmekte; ayrıca denetimli serbestlik kapsamında çocuğun risk ve ihtiyaçları gözetilerek çeşitli yükümlülükler öngörebilmektedir.

Kanunun 108'inci maddesinde düzenlenen mükerrirlere özgü infaz rejimi bakımından da çocuk hükümlüler lehine sınırlayıcı ve istisnai hükümler öngörülmüştür. Özellikle örgütlü suçlar ve bazı ağır suç tipleri bakımından yetişkinler için kabul edilen ağırlaştırılmış infaz ve denetim rejimleri, çocuklar yönünden ya tamamen uygulanmamakta ya da daha dar kapsamda tatbik edilmektedir.

Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar ile uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçları bakımından, çocuk hükümlüler açısından da koşullu salıverilme oranlarının artırıldığı görülmekle birlikte, bu suçlara özgü olarak öngörülen tedavi, denetim ve yükümlülük rejiminin çocuklar hakkında uygulanmayacağı Kanun'da açıkça hükme bağlanmıştır. Bu

yaklaşım, çocukların cezalandırılmasından ziyade eğitim, rehabilitasyon ve topluma kazandırılma amacının ön planda tutulduğunu ortaya koymaktadır.

3.3.2.4.1.7 Özel İnfaz Usulleri ve Tutuklama Kararının Yerine Getirildiği Kurumlar

5275 sayılı Kanun'un 110'uncu maddesinin ikinci fıkrası, çocuk hükümlüler bakımından hapis cezasının özel infaz usulleri kapsamında konutta çektirilmesine imkân tanımaktadır. Buna göre, mahkûmiyete konu suçtan doğan zararın giderilmesine ilişkin hukukî sorumluluklar saklı kalmak kaydıyla, çocuklar hakkında hükmedilen toplam üç yıl veya daha az süreli hapis cezalarının konutta infazına infaz hâkimi tarafından karar verilebilmektedir.

Bu düzenleme, çocukların ceza infaz kurumunda bulunmalarının doğurabileceği olumsuz etkileri azaltmayı, aile bağlarının korunmasını, eğitim hayatının kesintiye uğramamasını ve topluma uyumun sürdürülmesini amaçlamaktadır. Konutta infaz, bu yönüyle çocuk ceza adalet sisteminde özgürlüğün son çare olarak sınırlandırılması ve çocuğun üstün yararı ilkelerinin somut bir yansıması niteliğindedir.

5275 sayılı Kanun'un 111'inci maddesinin üçüncü fıkrası, tutukluların barındırılmasına ilişkin olarak yaş, cinsiyet ve korunma ihtiyacına dayalı bir ayrıştırma sistemi öngörmektedir. Buna göre, kadın, çocuk ve gençlik tutukevlerinin müstakil olarak kurulabilmesi mümkün olup; bu tür kurumların bulunmadığı hâllerde tutuklular, kapalı ceza infaz kurumlarının tutuklulara ayrılmış bölümlerinde barındırılmaktadır.

Son olarak geçici 6'ncı maddenin dördüncü fıkrası uyarınca, 30/3/2020 tarihine kadar işlenen suçlar bakımından, hükümlünün tâbi olduğu infaz rejimine göre belirlenecek koşullu salıverilme süresinin hesaplanmasında; 15 yaşını doldurucaya kadar ceza infaz kurumunda geçirilen her bir gün 3 gün, 18 yaşını doldurucaya kadar ceza infaz kurumunda geçirilen her bir gün ise 2 gün olarak dikkate alınmaktadır. Bu düzenleme, çocuk ve genç hükümlülerin yaş ve gelişim özellikleri gözetilerek, infaz süresinin belirlenmesinde lehe değerlendirme yapılmasını amaçlayan geçici ve istisnai bir infaz kuralı niteliğindedir.

3.3.2.4.2 Diğer Kanunlar

5187 sayılı Basın Kanunu'nun[324] 21'inci maddesinin (c) bendi, basın özgürlüğü ile çocukların korunması arasındaki dengeyi gözeten özel bir sınırlama hükmü niteliğindedir.

[324] https//www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=5187&mevzuattur=1&mevzuattertip=5 Erişim Tarihi 15.02.2026.

Anılan düzenleme uyarınca, 18 yaşından küçük olan suç faili veya mağdurlarının kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak biçimde yayın yapılması yasaklanmıştır.

Bu hükümle, ceza yargılamasına konu olsun ya da olmasın, çocukların basın yoluyla teşhir edilmesinin, damgalanmasının ve kişilik haklarının zedelenmesinin önlenmesi amaçlanmaktadır. Çocuğun suç faili veya mağdur sıfatını taşıması arasında herhangi bir ayrım yapılmaksızın, her iki durumda da kimliğin korunması esası benimsenmiştir. Bu yönüyle düzenleme, çocuğun üstün yararı ilkesinin basın hukuku alanındaki yansıması olarak değerlendirilmelidir.

Öte yandan, 22/7/2010 Tarihli ve 6008 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla Çocuklar Lehine Yapılan Düzenlemeler yapılmıştır.[325]

Bu çerçevede Kanunla;

a) Çocukların toplantı ve gösteri yürüyüşleri sırasında işledikleri memurun görevini yaptırmamak için direnme suçu veya propaganda suçu nedeniyle ayrıca, örgüt üyeliği suçundan dolayı ceza verilmemesi,

b) Terör suçu işleyen çocukların infaz süresi 3/4'den 2/3'e indirilmiş,

c) Terörle Mücadele Kanunu'nun 3 ve 4'üncü maddesinde yazılı suçları işleyenler hakkında verilecek cezalarının ayrıca yarı oranında artırılmasına ilişkin hükmün, çocuklar hakkında uygulanmaması,

d) Yaş ayırımı yapılmaksızın terör suçu işleyen tüm çocukların çocuk mahkemelerinde yargılanmaları,

e) Terör suçlarıyla ilgili olarak hükmün açıklanmasının geri bırakılması, seçenek yaptırımlara çevirme ve erteleme müesseselerinin tüm çocuklar bakımından uygulanması, sağlanmıştır.

3.4 POLİTİKA BELGELERİ VE STRATEJİLER

3.4.1 Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)[326]

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yayımlanan On İkinci Kalkınma Planı 2053 vizyonunu istikrarlı büyüme, yeşil ve dijital dönüşüm, nitelikli insan ve afetlere dirençli yaşam alanları gibi temel eksenler üzerinden

[325] https//www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/07/20100725-1.htm Erişim Tarihi 15.02.2026.
[326] https//www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/on-ıkinci-kalkinma-plani_2024-2028_11122023.pdf Erişim Tarihi 03.02.2026.

detaylandırmaktadır. Savunma sanayiinden turizme, eğitimden sağlığa kadar pek çok sektörde verimliliği artırmayı amaçlayan somut politikalar ve sayısal göstergeler sunulmaktadır. Ayrıca küresel ekonomik dalgalanmalar, iklim değişikliği ve düzensiz göç gibi güncel risklere karşı geliştirilen yönetim yaklaşımları vurgulanan kapsamlı bir plandır.

On İkinci Kalkınma Planı'nın içeriklerinden birisi olan çocuk ihtisas raporu 2024-2028 döneminde Türkiye'de yaşayan çocukların sağlık, esenlik, güvenlik ve iyi olma hallerini, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de belirtilen haklar temelinde bütüncül bir bakış açısıyla ele almıştır. Kamu, özel sektör, sivil toplum ve akademi temsilcilerinin katılımıyla hazırlanan bu çalışma, mevcut durum analizlerini yaparak gelecek beş yıl için politika önerileri ve uygulama stratejileri sunmaktadır.

On İkinci Kalkınma Planı kapsamında suça sürüklenen çocuklar için temel hedef, çocuk adalet sisteminin çocuğun üstün yararı ilkesi ve onarıcı adalet yaklaşımıyla yapılandırılmasını sürdürmektir. Bu doğrultuda, risk altındaki çocuklara yönelik psikolojik destek programlarının yaygınlaştırılması ve bu alanda görev yapan personelin nitelik ile niceliğinin artırılması planlanmaktadır. Çocuk Koruma Kanunu'nda yer alan çocuklara özgü tedbirlerin uygulanması ve izlenmesine ilişkin mekanizmaların güçlendirilmesi, adli süreçlerde çocuk dostu mülakat usulleri desteklenerek adli görüşme odalarının yaygınlaştırılması, onarıcı adalet yaklaşımına dair etki analizleri yapılarak yeni modeller geliştirilmesi ve çocukların suça maruz kalmalarının önlenmesine yönelik kurumsal kapasite artırılması hedeflenmektedir. Ebeveynleri ceza ve tutukevinde olan çocukların sorunlarının çözümüne odaklanılırken, cezaevinde kalan çocukların bu süreyi verimli geçirmeleri, psikososyal durumlarını geliştirmeleri için eğitimler düzenlenmesi ve meslek öğrenmelerinin teşvik edilmesi planlanmaktadır. Ayrıca, Ülkemiz genelinde tarama ve izleme yapan Çocuklar Güvende Ekipleri ile adliyelerde destek sunan Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüklerinin kapasitelerinin artırılması; danışmanlık hizmetlerinin kapsamını genişletmek amacıyla çocuk yaşam merkezlerinin sayılarının çoğaltılması hedeflenmektedir.

Öte yandan çocukların üstün yararı gözetilerek iyi olma hallerinin desteklenmesi, hayata sağlıklı başlamaları, nitelikli eğitime erişmeleri, güvenli bir çevrede potansiyellerini gerçekleştirmeleri için en uygun ortamın sağlanması amacıyla; doğum öncesinden itibaren davranış değişikliğine yönelik anne baba eğitimlerinin yaygınlaştırılması; erken çocukluk dönemi bakım ve eğitim hizmeti veren kurumların sayıları ve hizmet modellerinin çeşitlendirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca çocukların kültür, sanat, bilim ve spor faaliyetlerine yönlendirilmesi sağlanarak; her çocuğun bir spor ve bir kültür-sanat alanında beceri kazanması desteklenmesi planlanmaktadır. Yine yoksulluğun nesiller arası aktarımını

önlemek adına çocukların bireysel ihtiyaçlarına yönelik esnek uygulamalar ve maddi imkânsızlığı olan yetenekli çocuklara yönelik destekler geliştirilmesi; çocukların dijital risklerden ve zararlı içeriklerden korunması için bağımsız oyun derecelendirme sistemi kurulması, siber zorbalık konusunda farkındalığın artırılması, bağımlılıkla mücadelede ÇEMATEM merkezleri ve nitelikli personel sayısının çoğaltılması hedeflenmektedir.

3.4.2 Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2023-2028)[327]

Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı koordinesinde; kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, akademisyenler ve çocukların katılımıyla hazırlanan kapsamlı bir politika belgesidir. Bu strateji belgesinin temel amacı, çocukların hayat standartlarını geliştirmek; sağlıklı büyüyecekleri, kaliteli hizmetlere erişebilecekleri ve güç koşullarda korunacakları ülke ölçekli bütünsel bir çocuk refahı sistemini hayata geçirmektir. Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı, 2023-2028 yılları döneminde çocuk haklarını önceleyen, çocuk adalet ve koruma sistemlerini iyileştiren stratejik bir yol haritası sunmaktadır.

Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı kapsamında suça sürüklenen çocuklara yönelik hedefler; onarıcı, eğitici, rehabilite edici ve toplumsal katılımı teşvik eden bütüncül bir adalet anlayışı çerçevesinde belirlenmiştir. Bu doğrultuda, çocukların damgalanmasını önlemek adına yargılama sürecinde "suça sürüklenen çocuk" yerine "suça sürüklendiği iddia edilen çocuk" tanımının kullanılmasına yönelik mevzuat çalışmaları yapılması, adli süreçlerde mağdur çocukların suça sürüklenen çocuklarla aynı ortamda bulunmasının engellenmesi ve tüm adli işlemlerin tek bir merkezden yürütüldüğü Çocuk Adalet Merkezleri (ÇAM) modelinin Ülkemiz geneline yaygınlaştırılması planlanmaktadır. Ayrıca, çocuk mahkemelerindeki duruşma salonlarının çocuk dostu tasarlanması, denetimli serbestlik veya adli kontrol altındaki çocuklara ve ailelerine yönelik psikososyal destek hizmetlerinin güçlendirilmesi ve suça sürüklenen çocukların tahliye olmadan önce sosyal hayata uyumlarını artıracak beceriler geliştirmeleri odaklı programların etkinleştirilmesi hedeflenmektedir. Rehabilitasyon süreçlerinin kalitesini artırmak amacıyla ihtisas kuruluşlarında uygulanan Anka Çocuk Destek Programı'nın etki analizinin yapılarak revize edilmesi, hukuk fakülteleri ve polis akademileri müfredatlarına çocuk hukuku ile çocuk psikolojisi derslerinin zorunlu olarak eklenmesi ve adli süreçte görev alan sosyal çalışma görevlilerinin adli psikoloji konularında eğitilmesi planlanmaktadır.

[327] https//www.aile.gov.tr/media/132816/turkiye-c-ocuk-haklari-strateji-belgesi-ve-eylem-plani-2023-2028-dijital.pdf Erişim Tarihi 03.02.2026.

3.4.3 İnsan Hakları Eylem Planı (2021)[328]

İnsan Hakları Eylem Planı ile Adalet Bakanlığı tarafından "Özgür Birey, Güçlü Toplum; Daha Demokratik Bir Türkiye" vizyonuyla kamu kurumlarının, sivil toplum kuruluşlarının, akademinin, yargı mensuplarının ve uluslararası kuruluşların görüş ve önerileri dikkate alınarak yaşam hakkı, kötü muamele, özgürlük ve güvenlik hakkı, adil yargılanma, özel hayat, ifade, din ve vicdan özgürlüğü, mülkiyet hakkı ile çalışma hayatı ve sendikal örgütlenme gibi temel alanlarda mevzuat ve uygulamadan kaynaklanan sorunları analiz edilmiştir. Eylem Planı'nın omurgasını 11 temel ilke oluşturmakta olup; bu ilkeler etrafında 9 amaç, 50 hedef ve 393 faaliyet belirlenmiştir.

Eylem Planı, çocuk haklarını öncelikli bir disiplin olarak ele almakta ve suça sürüklenen çocuklar için bütüncül bir çocuk adaleti yaklaşımı benimsemektedir. Bu kapsamda, çocukların adli süreçlerde ikincil örselenmelerini önlemek amacıyla adli görüşme odaları ve çocuk izlem merkezlerinin Ülkemiz genelinde yaygınlaştırılması hedeflenmektedir. Çocuk mahkemelerindeki duruşma salonlarının çocuk dostu şekilde tasarlanması, duruşmalara hâkim, savcı ve avukatların cübbe giymeksizin katılması öngörülmektedir. Ayrıca, aile mahremiyetini ve çocuğun üstün yararını korumak için aile ve çocuk mahkemelerinin müstakil bir kampüs içinde yer alacağı yeni bir adliye mimarisi modeli geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Yargılama ve infaz süreçlerine ilişkin suça sürüklenen çocuklara yönelik; 15 yaşından küçük çocukların (bazı ağır suçlar hariç) ilk defa işledikleri fiillerin soruşturma konusu yapılmaması için çocuklara özgü koruma mekanizmalarının geliştirilmesi, çocuklar hakkındaki davalar ile bu davaların istinaf ve temyiz incelemelerinde öncelikli olarak görülmesinin sağlanması, hakkında adli kontrol kararı verilen çocuklar için psiko-sosyal destek hizmeti sağlanması, denetimli serbestlik müdürlükleri bünyesinde çocuk büroları kurulması, suça sürüklenen çocukların adli sürecin her aşamasında bu bürolar tarafından takip edilmesinin sağlanması, tahliye olan kimsesiz çocuklar hakkında gerekli koruyucu tedbirler alınması, kapalı ceza infaz kurumundaki çocukların ziyaretçileriyle tüm görüşmelerinin açık görüş şeklinde yapılması, aile bireylerinin katılımıyla aile görüşmesi imkânı sağlanması ve çocukların oyun, spor veya gençlik kampları gibi etkinliklerden daha fazla yararlanması hedeflenmektedir. Ayrıca, beraberinde 0-6 yaş grubu çocuğu bulunan hükümlü anneler için cezanın infazının anne-çocuk ünitesi adı verilen özel yerlerde yapılması ve bu annelerin denetimli serbestlikten yararlanma imkânlarının genişletilmesi hedeflenmektedir.

[328] https//insanhaklarieylemplani.adalet.gov.tr/resimler/insanhaklarieylemplanitr.pdf Erişim Tarihi 03.02.2026.

3.4.4 Yargı Reformu Stratejisi Eylem Planı (2025-2029)[329]

Yargı Reformu Strateji Belgesi Eylem Planı, Adalet Bakanlığı'nın koordinesinde yargı sisteminin geleceğini şekillendirmek amacıyla devletin pek çok biriminin ve meslek kuruluşunun ortak ürünü olarak oluşturulmuştur. Vizyonu "Hukukun üstünlüğünü esas alan, gecikmeyen ve öngörülebilir bir adalet sistemi" olarak belirlenmiş, 23 Ocak 2025 tarihinde kamuoyuna açıklanmış kapsamlı bir yol haritasıdır. İçeriğinde 5 ana amaç, 45 hedef ve 264 faaliyet yer almakta olup; bu faaliyetlerin 110'u mevzuat değişikliği, 125'i idari faaliyet, 29'u ise her iki yöntemi de kapsayan çalışmalardan oluşmaktadır. Yargı Reformu Strateji Belgesi Eylem Planı'nın temel amaçları; kurumsal yapının güçlendirilmesi ve süreçlerin yeniden yapılandırılması, insan kaynakları kapasitesinin güçlendirilmesi, ceza adaleti sisteminin etkinliğinin artırılması, hukuk ve idari yargılama süreçlerinin etkinliğinin artırılması, adalete erişimin kolaylaştırılması olarak belirlenmiştir.

Suça sürüklenen çocuklar ile ilgili olarak; çocukların adli süreçte daha etkin korunmasını ve onlara yönelik telafi edici adalet uygulamalarının geliştirilmesi temel bir politika olarak belirlemiştir. Bu doğrultuda, çocuk soruşturma bürolarında görev alacak Cumhuriyet savcılarının uzmanlaşmasının sağlanması, çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerinin yaygınlaştırılması, bu mahkemelerin fiziki koşullarının çocuk adaleti sisteminin amacına uygun hale getirilmesi, ÇAM ve Çocuk İzlem Merkezlerinin (ÇİM) Ülkemiz genelinde yaygınlaştırılmasının sağlanması, Çocuk Koruma Kanunu uyarınca verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının takibi için münhasıran görevlendirilmiş tedbir mahkemelerinin oluşturulması, bazı ağır suçlar hariç olmak üzere, 15 yaşından küçük çocukların ilk defa işledikleri suçların geleneksel soruşturma ve kovuşturma yerine çocuklara özgü koruma mekanizmalarıyla karşılanması; bu kapsamda Cumhuriyet savcılarına kamu yararı değerlendirmesi yapma, hâkimlere ise takdiren ceza vermeme yetkisi tanınması hedeflenmektedir. Birden fazla kez suça sürüklenen çocuklar için özel rehabilitasyon tedbirlerinin geliştirilmesi ve suça sürüklenen tüm çocuklar hakkında sosyal inceleme raporu düzenlenmesinin zorunlu hale getirilmesi ayrıca, çocuklara özgü kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımların tekrar düzenlenmesi, çocukların mahkûmiyetlerinin adli sicile kaydedilmesinde çocuklar lehine farklı ve özel düzenlemeler yapılması, ceza infaz kurumlarındaki çocukların örgün eğitime dahil edilmesi amacıyla kapalı kurumlardaki çok programlı liselerin yaygınlaştırılması; adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerinde

[329] https//sgb.adalet.gov.tr/resimler/sayfadokuman/12052025165454yargı%20reformu%20stratej%c4%b0s%c4%b0%20eylem%20planı%202025-2029.pdf Erişim Tarihi 03.02.2026.

görev yapan psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacıların sayısı ile niteliğinin artırılması hedeflenmektedir. Son olarak, yakınları ceza infaz kurumunda bulunan çocukların bu kişilerle sosyal ilişkilerini gelişimlerine uygun şekilde sürdürebilmelerine yönelik çalışmaların yürütülmesi ve uyuşturucu madde bağımlıları için rehabilitasyona uygun müstakil ceza infaz kurumları oluşturulması planlanmaktadır.

3.4.5 Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028)[330]

Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı himayesinde ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı koordinasyonunda, kamu kurumları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarının katkılarıyla hazırlanmıştır. Temel amacı; aileyi küresel riskler, dijitalleşmenin olumsuz etkileri ve demografik değişimler karşısında korumak, aile içi bağları güçlendirmek ve ailenin refahını artırarak toplumsal yapıyı sağlamlaştırmaktır. Küresel riskler karşısında ailenin korunması, refah düzeyinin yükseltilmesi, sosyal hizmetlerin etkinliğinin artırılması, dijitalleşme sürecinde destek ve afetlere karşı dayanıklılık olmak üzere beş temel stratejik amaç etrafında şekillenmiştir.

Vizyon Belgesi ve Eylem Planı, çocukların zararlı akımlardan, suçtan ve olumsuz çevresel faktörlerden korunması için üç düzeyli bir sosyal hizmet müdahale yapısı öngörülmektedir; bu yapı koruyucu faktörlerin teşvikinden başlayarak, risk altındaki çocuklara ve son aşamada zarar görmüş çocuklara yönelik uzmanlaşmış hizmetleri kapsamaktadır. Çocukları suça veya riskli durumlara itebilecek faktörlerle mücadele kapsamında; aile içi şiddet ve aile düzenine karşı işlenen suçlar ile bunların nedenlerine yönelik detaylı analiz çalışmalarının yapılması planlanmaktadır. Ayrıca dijitalleşme sürecinde çocukların karşılaştığı dijital suçlar, siber zorbalık ve internet ortamındaki diğer risklere karşı ebeveynlere ve çocuklara yönelik koruyucu ve bilgilendirici eğitimlerin yaygınlaştırılması hedeflenmektedir. Çocukların fiziksel, zihinsel veya ahlaki gelişimine zarar verebilecek radyo ve televizyon içeriklerine yönelik denetleyici çalışmaların artırılması ve çocukların mahremiyet eğitimi gibi konularda bilinçlendirilmesi de suçun önlenmesi ve korunma stratejileri arasında yer almaktadır. Boşanma gibi aile birliğinin sarsıldığı süreçlerde, çocukların olumsuz etkilenmesini önlemek amacıyla okul rehberlik servisleri aracılığıyla psikolojik destek sunulması ve ailelere bu süreçteki çocuk hakları/sorumlulukları konusunda

[330] https//ulusaleylem.aile.gov.tr/media/m1garif1/ailenin-korunmasi-ve-gu-c-lendirilmesi-vizyon-belgesi-ve-eylem-plani.pdf Erişim Tarihi 03.02.2026.

rehberler hazırlanması, çocukların ileride yaşayabileceği sosyal ve hukuki sorunların önüne geçmeyi amaçlamaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KURUMSAL YAPI, HİZMET MODELLERİ VE UYGULAMALAR

4.1 TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN ÇOCUK HAKLARI VE KORUNMASINDAKİ ROLÜ

TBMM, anayasal yetkileri çerçevesinde yasama ve denetim fonksiyonlarını kullanarak çocukların fiziksel, zihinsel ve sosyal esenliğini güvence altına alan kapsamlı bir koruma kalkanı inşa etme görevi üstlenmektedir. Bu bölüm, parlamentonun ihtisas ve araştırma komisyonları aracılığıyla yürüttüğü çalışmaları, bütçe hakkı üzerinden yürütme üzerindeki denetim gücünü ve toplumsal sorunlara müdahale mekanizmalarını incelemektedir.

4.1.1 Yasama Organı Olarak TBMM'nin Çocuk Haklarındaki Rolü ve Yasal Değişiklikler

Türkiye'nin çocuk hakları rejimi, "çocuğu ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir" ilkesini benimseyen Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1995 yılında onaylanmasından itibaren BMÇHS ruhuna ve AB ile uyum sürecine uygun olarak yeniden yapılandırılmaya başlanmış, bu süreçte çocuk hakları konusunda çeşitli kanuni değişiklikler yapılmıştır.

Korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenleyen 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, bu konuda yapılan en kapsamlı kanuni düzenlemelerden biri olmuştur. Ardından 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliği sürecin en kritik adımı olmuştur. Bu değişiklik ile Anayasa'nın 41'inci maddesinin kenar başlığına eklenen "Çocuk Hakları" ibaresi, çocuk haklarını sadece ailenin bir parçası olarak değil, aynı zamanda devletin doğrudan koruma ve geliştirme yükümlülüğü altında bulunan bağımsız bir hak alanı olarak tanımlamıştır. Bu anayasal zemin, "çocuğun üstün yararı" ilkesini tüm devlet organları için bağlayıcı bir üst norm haline getirmiştir. TBMM, bu anayasal yetkiyi kullanırken iç hukuk normlarıyla sınırlı kalmamış; başta BMÇHS olmak üzere uluslararası hukuk standartlarını ulusal mevzuata yansıtan düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Böylelikle devletin çocukları her türlü istismar ve şiddete karşı koruyucu tedbirleri alma yükümlülüğü açık bir ödev olarak belirlenmiştir.

4.1.2 Bir Denetim Mekanizması Olarak TBMM Komisyonları

Çocuklar, sahip oldukları özel korunma ihtiyacı nedeniyle yasama organlarının öncelikli politika alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu çerçevede TBMM, çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik çeşitli yasama, denetim ve araştırma faaliyetleri yürütmektedir. TBMM'nin açıldığı günün Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı olarak kutlanması ve Genel Kurul'da çocuklara özel oturumlar düzenlenmesi, çocuklara verilen önemin sembolik ve kurumsal göstergeleri arasında yer almaktadır.

TBMM, çocuklar konusundaki çalışmalarının birçoğunu yasama sürecinin temel çalışma birimleri olan komisyonlar aracılığıyla yürütmektedir. Bu bağlamda çalışma usullerine göre daimî ve geçici olarak ayrılan meclis komisyonları, çocuklar konusunda çeşitli faaliyetler gerçekleştirmektedir. Daimî komisyonlar, yasama ve denetim faaliyetlerini sürekli olarak yürütürken; geçici komisyonlar belirli bir konuyu incelemek üzere sınırlı süreyle kurulmaktadır. Komisyonlar; denetim, araştırma ve izleme faaliyetlerinin yanı sıra kamuoyu oluşturma ve bilgilendirme çalışmaları da yürütmektedir.

İhtisas komisyonları, TBMM bünyesinde çocuklara ilişkin başvuruların değerlendirilmesi ve hak ihlallerinin incelenmesi bakımından önemli bir kurumsal mekanizma oluşturmaktadır. Bu çerçevede, Dilekçe Komisyonu ve İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu çocuk konularıyla da ilgilenen daimî ihtisas komisyonlarıdır. Bu komisyonlar, çocuklardan gelen başvurular da dâhil olmak üzere bireysel müracaatları kabul etmekte ve incelemektedir. Ayrıca söz konusu komisyonlar, çocuklara ilişkin konuların daha ayrıntılı ele alınabilmesi amacıyla kendi bünyelerinde alt komisyonlar oluşturmakta, bu yolla çocuk haklarına ilişkin belirli sorun alanlarını derinlemesine değerlendirmektedir.

Bunun yanı sıra, dijitalleşme süreciyle birlikte çocukların çevrimiçi ortamlarda karşılaştıkları risklerin de gündeme gelmesiyle, dijital mecralara ilişkin çalışmalar yürüten komisyon ve yapılar dolaylı olarak çocukların korunmasına katkı sağlamaktadır. Bu kapsamda, Dijital Mecralar Komisyonu da çocukların dijital mecralarda güvenliği konusunda önemli bir rol üstlenmektedir.

4.1.2.1 İhtisas Komisyonları Bünyesinde Yapılan Çalışmalar

4.1.2.1.1 İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Çocuk Hakları Alt Komisyonu

TBMM bünyesinde 1990 yılında özel bir kanunla kurulan İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Türkiye'deki hak ihlallerini izlemek ve standartları yükseltmek amacıyla faaliyet göstermektedir.[331] Bu komisyonun bünyesinde sürekli bir birim olarak çalışan "Çocuk Hakları Alt Komisyonu", parlamentonun çocuk hakları konusundaki "daimî denetçisi" ve "izleme merkezi" görevini üstlenmektedir.[332]

Alt Komisyon, 27. Yasama Dönemi'nin 2. Yasama Yılı'nda İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nun 3 Temmuz 2019 tarihli toplantısında kurulmuştur.[333] 28. Yasama Dönemi'nin 3. Yasama Yılı'nda ise İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nun 25 Haziran 2025 tarihli toplantısında yeniden kurulmuştur. Alt Komisyonun çalışma yelpazesi, mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarından mülteci çocukların eğitime erişimine, cezaevlerindeki annelerinin yanındaki çocuklardan engelli çocukların sosyal haklarına kadar son derece geniştir. Komisyon, sadece gelen şikayetleri incelemekle kalmamakta, aynı zamanda çocuk evleri sitelerine, kapalı çocuk infaz kurumlarına ve mülteci kamplarına ziyaretler gerçekleştirerek idarenin uygulamalarını yerinde denetlemektedir. Alt Komisyon İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu'nun 4'üncü maddesinin (f) bendindeki "Gerektiğinde dış ülkelerdeki insan hakları ihlallerini incelemek ve bu ihlalleri o ülke parlamenterlerinin dikkatlerine doğrudan ya da mevcut parlamenter forumlar aracılığıyla sunmak" yetkilerine sahiptir.

2024-2026 döneminde Alt Komisyonun gündemindeki en kritik konu, dijital mecraların çocuklar üzerindeki yıkıcı etkileri olmuştur. Alt Komisyon 28'inci Dönem 4'üncü Yasama Yılında çocukların dijital dünyada karşılaştığı riskleri belirlemek ve çözüm önerileri geliştirmek amacıyla "Dijital Mecralarda Çocuklarımızı Bekleyen Tehdit ve Riskler Raporu"nu yayımlamıştır. Raporda çocukların dijital dünyada karşı karşıya kaldığı risklere ilişkin mevcut durum analiz edilmiş ve çözüm odaklı politika önerileri geliştirilmiştir. Raporda Kurumlar arası eşgüdümün ve sorumluluk paylaşımının güçlendirilmesi, mevcut yasal boşlukların hızla gelişen teknolojiye uyumlu olarak doldurulması ve dijital

[331] https//www.tbmm.gov.tr/ihtisas-komisyonlari/icerik/ihtisaskomisyonlariinsanhaklari-gorev-ve-yetkileri/insan-haklarini-inceleme-komisyonu/f72877d1-b470-037b-e050-007f01005610 Erişim Tarihi 14.04.2026.
[332] https//www.tbmm.gov.tr/ihtisas-komisyonlari/icerik/ihtisaskomisyonlariinsanhaklari-alt-komisyon-cocuk/insan-haklarini-inceleme-komisyonu/f72877d1-b470-037b-e050-007f01005610 Erişim Tarihi 14.04.2026.
[333] https//www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/tutanakgoster/2658 Erişim Tarihi 14.04.2026.

mahremiyetin teknik ve hukuki önlemlerle (yaş doğrulama, veri güvenliği vb.) sağlanması, sosyal medya ve oyun platformlarında etkin ebeveyn denetimi ve kullanım sınırlamalarının yaygınlaştırılması, toplumun tüm kesimlerini kapsayan dijital okuryazarlık eğitimleri ile farkındalığın artırılması, dijital bağımlılıkla mücadele için ise veri temelli ulusal araştırmaların ve sistemli kurumsal raporlamaların ivedilikle hayata geçirilmesi vurgulanmıştır.

4.1.2.1.2 Dilekçe Komisyonu ve Akran Zorbalığı ile Mücadele

TBMM Dilekçe Komisyonu, 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun uyarınca vatandaşların şikâyet ve taleplerini doğrudan parlamentoya taşıyabildiği, yargı dışı bir hak arama mekanizmasıdır. Komisyon, vatandaşların ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancıların kendileriyle veya kamuyla ilgili dilek ve şikayetlerini inceler. Komisyonun resen inceleme yapma yetkisi yoktur. Komisyon inceleme yaparken, kamu kurum ve kuruluşlarından bilgi ve belge alma, ilgili kişi, uzmanlar ve kamu görevlilerinden bilgi alma, idari denetim yapılmasını isteme, bilirkişi görevlendirme, geçici uzman görevlendirme, yerinde inceleme yapma, Sayıştay denetimine başvurma, dilekçe sahibini Komisyon toplantılarına çağırarak derinlemesine inceleme yapma[334] ve şikâyet konularını alt komisyonlar kurarak derinlemesine inceleme yapma yetkilerine sahiptir.[335]

Bu kapsamda Komisyon 2 Temmuz 2024 tarihli Komisyon Genel Kurulu toplantısında son yılların önemli okul sorunlarından birine olan akran zorbalığına odaklanmış ve "İlköğretim ile Ortaöğretim Kurumlarında Akran Zorbalığının Araştırılması ve Alınabilecek Önlemlerin Belirlenmesi Alt Komisyonu"nu kurmuştur. Alt Komisyon çalışmalarına devam etmektedir.

4.1.2.1.3 Dijital Mecralar Komisyonu

Dijital Mecralar Komisyonu, 23/7/2020 tarihli ve 7252 sayılı Dijital Mecralar Komisyonu Kurulması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun uyarınca kurulmuştur. Komisyon; "Kanunlara, bireylerin kişilik haklarına, özel hayatın gizliliğine ve diğer temel hak ve özgürlüklere aykırı yahut çocukların fiziksel ve psikolojik gelişimlerine zarar verici şekilde internet kullanımının önlenmesi amacıyla alınan tedbirler ile yapılan iş ve işlemler hakkında inceleme, görüşme, raporlama, tavsiye ve görüş bildirme" görevlerini

[334] 1/11/1984 Tarih ve 3071 Sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun, M.8/2.
[335] https//www.Tbmm.Gov.Tr/Komisyon/Dilekce-Gorevveyetkiler Erişim Tarihi 16.04.2026.

yürütmektedir.[336] Ayrıca internet kullanımının kanunlara, bireylerin kişilik haklarına, özel hayatın gizliliğine ve diğer temel hak ve özgürlüklere aykırı yahut çocukların fiziksel ve psikolojik gelişimlerine zarar verici şekilde gerçekleşmesinin önlenmesi konularında görüş ve öneriler sunmak, Komisyonun görevleri arasındadır.[337]

4.1.2.2 Meclis Araştırma Komisyonları

Anayasa'nın 98'inci maddesi uyarınca kurulan meclis araştırma komisyonları geçici komisyonlardır. Bu komisyonlar aracılığıyla toplumsal sorunlar incelenmekte; gerekli önlemlerin alınması, sorunların çözülmesi ve toplumun aydınlanmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Araştırma Komisyonları, kamu kurumlarından veri toplama, yerinde inceleme yapma, uzmanları ve paydaşları dinleme yetkisine sahiptir. Bu komisyonlarının çalışma süreleri üç ay olup çalışmalarını üç ay içinde bitiremeyen komisyonlara bir aylık kesin süre verilmektedir. Çalışmaların sonucunda hazırlanan Araştırma komisyonu raporları TBMM Genel Kurulunda görüşülmekte ve ilgili kurum ve kuruluşlara dağıtılmaktadır.

Araştırma Komisyonu Raporları bağlayıcı nitelik taşımamakla birlikte, tavsiye kararı ve politika rehberi olarak yasama ve yürütme organlarına yol göstermektedir. Komisyonların veri toplama, yerinde inceleme yapma ve uzman görüşlerine başvurma gibi geniş yetkileri, hazırlanan raporların kapsamlı ve çok boyutlu analizler içermesini mümkün kılmaktadır. Bu çerçevede çocukları doğrudan ya da dolaylı olarak konu alan araştırma komisyonları önemli kurumsal mekanizmalardan birini oluşturmaktadır. Bu bölümde, 2000-2026 yılları arasında kurulan ihtisas ve araştırma komisyonlarına değinilecektir. Söz konusu dönemde kurulan araştırma komisyonları, çocukların suça sürüklenmesinde etkili olan göç, ekonomik yetersizlik ve aile parçalanması gibi faktörleri bilimsel bir dille raporlayarak yasama ve yürütme organlarının politika geliştirme süreçlerine katkı sunmuştur.

4.1.2.2.1 2000 Sonrası Çocuklara İlişkin Meclis Araştırma Komisyonlarının Tarihsel Gelişimi

2000 yılından itibaren çocuğu doğrudan veya dolaylı olarak konu alan 15 Meclis Araştırma Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyonların önemli bir kısmı, çocukların mağduriyet yaşadığı çeşitli sosyal ve yapısal sorun alanlarına yönelik konularda çalışmalar

[336] 23/7/2020 Tarih ve 7252 Sayılı Dijital Mecralar Komisyonu Kurulması İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, M.1,

[337] https//www.tbmm.gov.tr/ihtisas-komisyonlari/ıcerik/ihtisas-komisyonlari-dijital-mecralar-komisyonu-hakkinda/dijital-mecralar-komisyonu/f72877d1-b4c7-037b-e050-007f01005610 Erişim Tarihi 16.04.2026

yürütmüştür. Komisyonlar çalıştıkları süre boyunca birçok kamu kurum ve kuruluşundan uzmanları, akademisyenleri, STK temsilcilerini ve alanda uzman kişileri dinlemiş ve ilgili yerlere inceleme ziyaretlerinde bulunmuşlardır.

Tablo 10. 2000–2026 Döneminde Çocuk Konulu Meclis Araştırma Komisyonları

Komisyon Adı	Kuruluş / Çalışma Yılı	Temel Sorun Alanı	Rapor Durumu
Çocukları Sokağa Düşüren Nedenlerle Sokak Çocuklarının Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu	2004–2005	Çocuk yoksulluğu, sokakta yaşayan çocuklar	Görüşüldü
Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu	2005–2006	Kadına ve çocuğa yönelik şiddet	Görüşüldü
Çocuklarda ve Gençlerde Artan Şiddet Eğilimi ile Okullarda Meydana Gelen Olayların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu	2006–2007	Çocuk ve gençlerde şiddet, okul içi olaylar	Görüşüldü
Kayıp Çocuklar Başta Olmak Üzere Çocukların Mağdur Olduğu Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu	2010	Kayıp ve mağdur çocuklar	Görüşüldü
Üstün Yetenekli Çocukların Keşfi, Eğitimleriyle İlgili Sorunların Tespiti ve Ülkemizin Gelişimine Katkı Sağlayacak Etkin İstihdamlarının Sağlanması Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu	2012	Eğitim ve yetenek geliştirme	Görüşüldü
Bilgi Toplumu Olma Yolunda Bilişim Sektöründeki Gelişmeler ile İnternet Kullanımının Başta Çocuklar, Gençler ve Aile Yapısı Üzerinde Olmak Üzere Sosyal Etkilerinin Araştırılması Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu	2012	İnternet kullanımı, dijital etkiler	Görüşüldü
Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu	2014-2015	Çocuk emeği ve sosyal sorunlar	Basıldı / Dağıtılamadı
Başta Cinsel İstismar Olmak Üzere Çocuklara Yönelik Her Türlü İstismar Olaylarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu	2016	Cinsel istismar ve çocuk koruma	Görüşüldü
Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar ile Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu 2015-2017	2016	Aile bütünlüğü, boşanma etkileri	Görüşüldü
Bilişim Teknolojileri Bağımlılığının Etkilerinin İncelenerek Olası Zararlarının Bertaraf Edilmesi ve Bu Teknolojilerin Kontrollü Kullanımının Sağlanması İçin Yapılması Gerekenlerin Saptanması Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu	2019	Teknoloji bağımlılığı	Görüşüldü

Rabia Naz Vatan Başta Olmak Üzere Şüpheli Çocuk Ölümlerinin Araştırılması ve Bu Konuda Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu	2019–2020	Çocuk ölümleri ve adli süreçler	Görüşüldü
Altı Yaşındaki Bir Kız Çocuğunun Evlilik Adı Altında Cinsel İstismara Maruz Bırakılması Olayının Araştırılarak Benzer Olayların Yaşanmaması ve Her Türlü Çocuk İstismarının Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu	2023	Çocuk istismarı vakası	Hükümsüz / Basılamadı
Çocukların Her Türlü Şiddet, İhmal ve İstismardan Korunarak Akıl, Ruh ve Beden Sağlıklarının Gelişimi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu	2024-2026	Şiddet, ihmal ve istismar	Rapor Dağıtıldı
Çocukların Suça Sürüklenmesine Yol Açan Nedenlerin Tüm Boyutlarıyla İncelenerek Koruyucu ve Önleyici Mekanizmalar Geliştirilmesi ile Çocukların Toplumsal Yaşama Etkin Katılımlarının Sağlanması İçin Yapılması Gerekenlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu	2025-	Suça sürüklenme nedenleri ve önleme	Devam ediyor
Şanlıurfa ve Kahramanmaraş'ta Okullarda Meydana Gelen Olaylar ile Çocukların Dijital Ortamlarda Karşılaştıkları Riskler ve Olumsuz Etkilerin Tüm Yönleriyle Ele Alınarak Araştırılması, Çözüm Önerileri Geliştirilmesi ve Benzer Olayların Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu	2026-	Okul güvenliği ve dijital riskler	Devam ediyor

Tablo 10, 2000–2026 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde çocukları doğrudan veya dolaylı olarak konu alan Meclis Araştırma Komisyonlarının çalışma alanlarını ve çıktılarını genel görünümüyle ortaya koymaktadır. İncelenen komisyonlar, çocukların korunması, refahı ve karşılaştıkları sosyal risklerin farklı boyutlarını ele alarak çok yönlü bir inceleme alanı oluşturmuştur. Raporlar aracılığıyla ortaya konulan bulgular ve öneriler, çocuk politikalarının geliştirilmesinde ve ilgili kamu kurumlarının uygulama süreçlerinde önemli bir bilgi kaynağı niteliği taşımaktadır.

4.1.3 Çocuk Haklarının İzlenmesi ve Politika Geliştirme Mekanizmaları

4.1.3.1 TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi

23'üncü Yasama Dönemi'nde, 2008 yılında TBMM bünyesinde, çocuk haklarının geliştirilmesi konusunda yol gösterici olması, çocuk haklarıyla ilgili yasal düzenlemelerin uygulama sonuçlarını izlemesi ve bu konuda eksikliklerin giderilmesi için gerekli önerilerde bulunması amacıyla siyasi parti gruplarından temsilcilerin yer aldığı 8 milletvekilinden oluşan Çocuk Hakları İzleme Komitesi kurulmuştur. Komisyonun sekretaryasını Sağlık, Aile,

Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu yürütmüştür. Komite, sivil toplum örgütleri ve kamu kurumlarının yanı sıra UNICEF gibi uluslararası kuruluşların çalışmalarından da yararlanmıştır.

Çocuk Hakları İzleme Komitesi, gerek çocuklardan ve savunuculardan gelen geri bildirimler gerekse toplumsal gündem başlıkları üzerinden milletvekilleri aracılığıyla TBMM çatısı altında bir duyarlılık oluşturma süreci yürütmüştür.[338] Bu kapsamda, paydaşların yasama organı üyelerine doğrudan ulaşabilmesi ve Komitenin tanıtımı amacıyla kurulan, daha sonra 2009 yılında çocukların taleplerine göre interaktif hale getirilen web sitesi, bireylerin sorunlarını iletmelerini kolaylaştıran bir köprü işlevi görmüştür. Platform, sadece üyelerle özel iletişimi mümkün kılmakla kalmayıp aynı zamanda Türkiye'deki çocuk hakları mevzuatı ve Komite faaliyetlerine dair kapsamlı bir bilgi kaynağı olarak da hizmet vermiştir.[339]

Komite, UNICEF Türkiye Temsilciliğinin desteği ile yabancı ülkelerden parlamenterler ve uzmanların katılımıyla TBMM'de "Çocuk Haklarının Korunması ve Geliştirilmesinde Parlamentonun Rolü" konulu bir sempozyum düzenlemiştir. Ayrıca UNICEF Türkiye Ofisi, Uluslararası Çocuk Merkezi ve Yasama Derneği ortaklığında, Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi kapsamında, "Çocuk Haklarının Korunmasında Uluslararası Hukukun Önemi Paneli" ve "Çocuk Haklarının Korunmasında Siyasetçilerin Önderliği Paneli" düzenlemiştir.

4.1.4 Bütçe Hakkı: "Çocuğa Duyarlı Bütçeleme" ve Finansal Denetim

Yasama organı olarak TBMM'nin yürütme üzerindeki en somut ve belirleyici denetim aracı bütçe hakkıdır. Plan ve Bütçe Komisyonu'nda yapılan görüşmeler, çocuk haklarına yönelik ayrılan kamu kaynaklarının miktarını, verimliliğini ve adil dağılımını sorgulama imkânı sunmaktadır. "Çocuğa Duyarlı Bütçeleme"[340] yaklaşımı, devletin bütçe kalemlerini hazırlarken "çocuğun üstün yararı" süzgecinden geçirmesini ve kamu kaynaklarının çocukların ihtiyaçları doğrultusunda değerlendirilmesini esas alan bir politika yaklaşımıdır.[341] Bu kapsamda, kamu harcamalarının çocukların korunması, gelişimi ve refahına etkisinin

[338] Kurt, s. 2016, Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 36, https//Doi.Org/10.21560/Spcd.28915
[339] Unıcef, 2025, Türkiye'de Ulusal Çocuk Forumu ve Çocuk Katılımının Öyküsü, s. 23.
[340] https//www.Unicef.Org/Albania/Media/7796/File/Web_Child%20responsive%20public%20finance.Pdf.Pdf Erişim Tarihi 16.04.2026
[341] Kösesoy, Tan, E, 2024, Kamu Hizmetlerinin Çocuk Haklarına Duyarlı Bütçelenmesi, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi, 712, 133-158, https//Doi.Org/10.59162/Tihek.1388693

görünür kılınması amacıyla bütçe süreçlerinde çocuk odaklı değerlendirmelerin güçlendirilmesi önem taşımaktadır.

Bütçenin denetim fonksiyonu, Sayıştay raporları ile desteklenmektedir. Sayıştay, performans denetimleri kapsamında kamu harcamalarının etkinliğini ve verimliliğini değerlendirerek yasama organına bilgi sunmaktadır. Bu çerçevede, bütçe süreçlerinde çocukların yüksek yararının gözetilmesi ve kamu kaynaklarının bu doğrultuda daha etkin planlanması önem arz etmektedir. Bu süreçte TBMM, bütçe hakkı ve denetim yetkisi aracılığıyla yürütme organını yönlendiren ve kamu kaynaklarının çocuk hakları perspektifinde kullanılmasını sağlayan en temel anayasal kurum olarak kritik bir rol üstlenmektedir.

4.1.5 Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK) ve Çocukların Hak Arama Bilinci

TBMM Başkanlığına bağlı bir idari denetim mekanizması olan Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK), çocukların idareye karşı şikayetlerini inceleyen bir "Çocuk Ombudsmanı" rolü üstlenmektedir. Kurumda, Meclis tarafından seçilmiş bir Kamu Başdenetçisi ve biri Çocuk Haklarından Sorumlu Kamu Denetçisi[342] olmak üzere beş Kamu denetçisi görev yapmaktadır. Türkiye'de yaşayan tüm çocukların haklarını aramak, korumak ve hayata geçirmek amacıyla faaliyetlerini yürüten KDK, ebeveyn rızası olmaksızın çocukların başvurularını almaktadır. Çocuğun üstün yararı ilkesi gereğince yapılan başvurular, insan ve çocuk hakları kapsamında incelenip araştırılmakta ve başvuru konusu idareye görüş bildirilmektedir. KDK faaliyetleriyle çocuklarda hak arama kültürünün gelişmesine katkı sağlamaktadır.[343]

KDK, 2025 yılı raporuna göre gençlere ve çocuklara yönelik 13 faaliyet gerçekleştirmiştir. Kuruma, çocuk haklarını konu alan ve toplam başvuruların %1,75'ini oluşturan 368 başvuru yapılmıştır.[344]

Kamu Denetçiliği Kurumu, her takvim yılı sonunda faaliyet ve önerilerini kapsayan bir rapor hazırlayarak Komisyona sunar. Komisyon, bu raporu iki ay içinde görüşüp kendi

[342] https//www.kdkcocuk.gov.tr/biz-kimiz Erişim Tarihi 16.04.2026.
[343] https//www.kdkcocuk.gov.tr/biz-kimiz Erişim Tarihi 16.04.2026.
[344] Kamu Denetçiliği Kurumu, 2025, 2025 Yıllık Raporu, Ankara Kdk Yayınları, https//paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/documentuploads/kdk-2025-yillik-rapor/index.html Erişim Tarihi 16.04.2026

kanaat ve görüşlerini de içerecek şekilde özetleyerek hazırladığı raporu Genel Kurula sunulmak üzere TBMM Başkanlığına gönderir.[345]

KDK'nın verdiği tavsiye kararları, Dilekçe Komisyonu ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyelerinden Oluşan Karma Komisyon tarafından takip edilmekte ve karara uymayan idarelerin üst yöneticileri parlamentoya çağrılarak kendilerinden açıklama istenmektedir.

4.2 ADALET SİSTEMİ BİLEŞENLERİ

4.2.1 Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri

Suç mağdurlarına yönelik bilgilendirme, yönlendirme ve psikososyal destek hizmeti sunulması, adli süreçte başta kırılgan gruba dâhil mağdurlar olmak üzere tüm mağdurlara yönelik onarıcı adalet ve sosyal hukuk devleti ilkeleri çerçevesinde etkin, sürdürülebilir ve ulaşılabilir bir mağdur destek sistemi kurulması amacıyla yürütülen çalışmalar neticesinde adliyelerde "Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü" (ADM) kurulmuştur.

ADM'lerin kurulmasıyla adli süreçte mağdurlar için önem arz eden hizmetlerin başında gelen bilgilendirme ve yönlendirme hizmeti tüm suç mağdurlarına sunulmakta ve mağdurlar adli süreç boyunca hakları ve yükümlülükleri konusunda doğru bilgiye ulaşabilmektedir.

Mağdurlara ve adli desteğe ihtiyaç duyan kişilere bilgilendirme, yönlendirme ve psikososyal destek hizmetleri, müdürlükler bünyesinde kurulan bürolar aracılığıyla sunulmaktadır. ADM'ler bilgilendirme ve yönlendirme bürosu, kırılgan grup destek bürosu, ceza yargılaması destek bürosu, hukuk yargılaması destek bürosu, adli yardım hizmetleri bürosu ve çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki işlemleri bürosundan oluşmaktadır.

Mağdur odaklı bu yeni yapılanma ile mağdurların, adli süreç boyunca psikososyal destek alabilmeleri ve suçun adli süreçteki etkilerinin en aza indirilerek ikincil örselenmelerinin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda başta adli yargı ilk derece mahkemesi adalet komisyonu bulunan adliyeler olmak üzere ihtiyaç duyulan adliyelerde anılan müdürlüklerin kurulmasına yönelik yürütülen çalışmalar kapsamında 81 ilde 178 adliyede adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğü kurulmuştur.[346]

[345] https//www.tbmm.gov.tr/ihtisas-komisyonlari/ıcerik/ihtisaskomisyonlaridilekce-karma-komisyon-calisma-usulu/dilekce-komisyonu/f72877d1-b46e-037b-e050-007f01005610 Erişim Tarihi 16.04.2026

[346] Meral Gökkaya'nın 7 Ocak 2026 Tarihli Dinlenme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.

4.2.2 Adli Görüşme Odaları

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın "Ailenin korunması ve çocuk hakları" kenar başlıklı 41'inci maddesinde, Devletin ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması için gereken teşkilatı kurarak her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alacağı ifade edilmektedir. Bu kapsamda, çocuğun üstün yararı ilkesi gereğince başta çocuklar olmak üzere tüm kırılgan grupların adalete erişimlerinin güçlendirilmesi, ikincil örselenmelerinin engellenmesi ve maddi hakikatin ortaya çıkarılabilmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, ifade ve beyan işlemlerinin bu kişilerin mevcut fiziksel, zihinsel ve psikolojik durumlarına uygun özel ortamlarda yürütülmesi için adliyelerde Adli Görüşme Odaları kurulmuştur. Bu odalar, mağdurların ve özellikle çocukların özel olarak oluşturulan ortamlarda uzmanlar aracılığıyla, şüpheli ve sanıkla yüz yüze gelmeden beyanlarına başvurulmasına imkân sağlamaktadır. Bu kapsamda 81 ilde, 167 adliyede toplam 176 Adli Görüşme Odası (AGO) kurulmuştur.[347] Adli Görüşme Odalarının faaliyete başladığı günden 07.01.2026 tarihine kadar ülke genelinde 160.324 adli görüşme gerçekleştirilmiştir.[348]

Şekil 3. Adli Görüşme Odaları Haritası

AGO'lar, fail ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen başta mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocuklar olmak üzere; cinsel suç ve aile içi şiddet suçu mağdurları ile kırılgan gruba dâhil diğer mağdurların ifade ve beyanlarının adli destek

[347] Meral Gökkaya'nın 7 Ocak 2026 Tarihli Dinlenme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.
[348] Meral Gökkaya'nın 7 Ocak 2026 Tarihli Dinlenme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.

görevlisi eşliğinde özel ortamda alınması için oluşturulmuştur. Bu uygulama ile çocuğun üstün yararı ilkesi uyarınca çocuk dostu adli usullerin işletilmesi amaçlanmaktadır. Uygulama sayesinde, mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocuklar, cinsel suç ve aile içi şiddet suçu mağdurları ile engelli ve yaşlı mağdurlar gibi kırılgan gruba dâhil kişilerin ifade ve beyan işlemleri, şüpheli veya sanıkla yüz yüze getirilmeden özel ortamda adli destek görevlileri aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu sayede söz konusu kişilerin ikincil mağduriyet yaşamalarının önüne geçilebilmekte; kaygı düzeyleri düşürülen mağdurların kendilerini daha rahat ifade edebilmelerine olanak tanınarak daha nitelikli bir beyan delili elde edilebilmektedir. Bu yönüyle AGO uygulaması, maddi gerçeğin ortaya çıkarılabilmesine de hizmet etmektedir.

Adli görüşme odaları görüşme yapılacak kişilerin örselenmelerinin önlenmesini sağlamak üzere "Bekleme Odası", "Görüşme Odası" ve "Gözlem Odası" şeklinde üç odadan oluşan özel alanlardır.

4.2.3 Çocuk Görüşme Merkezleri

30.11.2021 tarihli ve 31675 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 7343 sayılı İcra ve İflas Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun 39 ila 55'inci maddeleriyle 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 5717 sayılı Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yön ve Kapsamına Dair Kanun ve ilgili diğer mevzuatta yapılmıştır.

Anılan düzenlemeyle, çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin yürütülecek iş ve işlemlerin belirlenen "Çocuk Görüşme Merkezlerinde" adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlükleri, bu müdürlüklerin bulunmadığı yerlerde ise Adalet Bakanlığı tarafından belirlenen hukuk mahkemeleri yazı işleri müdürlükleri tarafından yerine getirilmesi hüküm altına alınmıştır.

Çocuk görüşme merkezleri çocukların ebeveynleri ile kaliteli zaman geçirmesine imkân sağlayacak parklara, bahçelere, içerisinde sosyal, sportif ve kültürel faaliyetlerin yürütüldüğü alanların içinde ya da bu yerlere yakın yerlerde konumlandırılmaktadır. Ayrıca bu merkezlerde içerisinde kitapların, dergilerin, her yaş grubuna uygun oyuncakların bulunduğu çocuk bekleme ve oyun alanı, yetişkin bekleme odası, görüşme odası, bebek bakım odası gibi bölümler yer almaktadır.

Çocuk görüşme merkezleri, 8 Mayıs 2023 tarihi itibarıyla tüm ülkede faaliyete geçmiştir. İcra yolu ile çocuk teslimine son veren uygulamaya 593 adliye çevresinde 822 çocuk görüşme merkezi kurularak son verilmiştir.[349]

4.2.4 Çocuk Adalet Merkezleri

İnsan Hakları Eylem Planı, Yargı Reformu Stratejisi ve Adalet Bakanlığı Strateji Belgesinde yer verilen hedeflere istinaden ülkemizde "Çocuk Adalet Merkezi" isimli yeni bir model geliştirilmiştir. Aynı bina içinde çocuk mahkemeleri, Cumhuriyet başsavcılığı çocuk bürosu ile adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğünü bir arada yapılandırarak çocuk adalet merkezleri oluşturulmuştur. Bu merkezlerde ayrıca baro, adli tıp uzmanı, sosyal hizmetler görevlisi, kolluk çocuk soruşturma bürosu, üniversiteler ve diğer ilgili birimlere de yer verilmesi suretiyle çocuğun üstün yararı uyarınca çocuk adaleti ve çocuk koruma alanında bütüncül hizmet sunumunun sağlanması ve çocuklara yönelik tüm adli işlemlerin çocuk dostu usuller uygulanarak bu merkezlerde yerine getirilmesi amaçlanmaktadır.

Adalet Bakanlığı ile Erzurum Büyükşehir Belediyesi arasında imzalanan iş birliği protokolüne istinaden Çocuk Adalet Merkezi ilk olarak Erzurum ilinde kurulmuş olup 2021 yılında 20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Günü'nde faaliyete geçirilmiştir. Yine Adalet Bakanlığı çalışmaları kapsamında Bursa Çocuk Adalet Merkezi 15 Ocak 2024 tarihinde, Eskişehir Çocuk Adalet Merkezi de 8 Ekim 2024 tarihinde açılarak faaliyete geçirilmiştir.

4.2.5 İhtisas Mahkemeleri ve Cumhuriyet Başsavcılığı Çocuk Büroları

Türkiye genelinde suça sürüklenen çocukların yargılamalarının yapıldığı çocuk mahkemesi sayısı 85'e, çocuk ağır ceza mahkemesi sayısı da 16'a çıkarılmıştır.[350] Yine 25.11.2021 tarihli Hâkimler ve Savcılar Kurulu kararı ile çocuk ağır ceza ve çocuk mahkemelerinin kurulmadığı yerlerde, bu mahkemelerin görev alanına giren davalara bakacak ağır ceza ve asliye ceza mahkemeleri nezdinde ihtisas mahkemelerinin belirlenmesi sağlanmıştır.

Ayrıca 5395 sayılı Kanunun 29'uncu maddesi uyarınca Cumhuriyet başsavcılıklarında çocuk bürosu kurulması ve söz konusu bürolarda yeterli sayıda Cumhuriyet savcısı görevlendirilmesi gerekmektedir. Bu bürolar tarafından SSÇ'ler hakkında soruşturmaların yürütülmesi, çocuklar hakkında tedbir alınmasının sağlanması, çocukların ihtiyaçlarına göre gerekli desteğin sağlanabilmesi için ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılması gibi

[349] https//magdur.adalet.gov.tr/home/sayfadetay/cocuk-gorusme-adliyeler Erişim Tarihi 03.02.2026.
[350] Meral Gökkaya'nın 7 Ocak 2026 Tarihli Dinlenme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.

faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Ülke genelinde 142 Cumhuriyet başsavcılığında çocuk bürosu bulunmaktadır.

4.2.6 Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ile Çocuk Eğitimevleri

Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un özellikle çocuklara özgü kurum türlerini tanımlaması ve bu infazın eğitim öğretim esasına dayalı yürütülmesini öngörmesi çerçevesi ile kurulan; suça sürüklenen çocuklar ile genç hükümlü ve tutukluların yaş, gelişim düzeyi ve özel ihtiyaçları dikkate alınarak barındırıldığı, güvenlik ile eğitim-iyileştirme dengesinin birlikte gözetildiği ceza infaz kurumlarıdır. Bu kurumlar, yetişkin ceza infaz kurumlarından farklı olarak çocuğun üstün yararı ilkesi temelinde yapılandırılmış olup eğitim, psikososyal destek, meslek edindirme ve rehabilitasyon hizmetleri ön plandadır. Fiziki yapı küçük ölçekli birimler şeklinde düzenlenir; barınma, eğitim ve sosyal alanlar ayrıştırılır ve çocuklar yaş, suç türü ve gelişim özelliklerine göre gruplandırılır. Kurum bünyesinde öğretmenler, psikologlar, sosyal çalışmacılar ve sağlık personeli görev yapar; disiplin ve güvenlik tedbirleri ise çocuğun gelişimini olumsuz etkilemeyecek şekilde özel usullerle uygulanır. Ülke genelinde 9 çocuk ve gençlik ceza infaz kurumu bulunmakta olup, bu kurumların kapasitesi 2.736 kişidir. Bu kurumlarda 07.01.2026 tarihi itibariyle 3.473 çocuk ve hükümlü, tutuklu bulunmaktadır.[351] Bu kurumlardaki kapasite fazlasını karşılamak için L tipi ceza infaz kurumlarının bir bölümü de 98'er kapasiteyle özel üniteler şeklinde çocuklara tahsis edilmektedir.

Çocuk eğitimevleri ise haklarında hüküm verilmiş ve infazı bu kurumlarda sürdürülmesine karar verilen suça sürüklenen çocukların barındırıldığı; kapalı ceza infaz kurumlarına göre daha esnek ve eğitime dayalı bir infaz modelinin uygulandığı kurumlardır. Bu kurumlarda temel amaç, çocuğun topluma yeniden kazandırılması olup örgün ve yaygın eğitim, mesleki kurslar, sosyal–kültürel faaliyetler ve psikososyal destek hizmetleri ön plandadır. Fiziki yapı, güvenlik önlemleri olmakla birlikte yüksek duvar ve sıkı kontrol anlayışından ziyade gözetim ve rehberlik esasına göre düzenlenmiştir. Çocuklar yaş, eğitim durumu ve gelişim özellikleri dikkate alınarak gruplandırılır. Kurum bünyesinde öğretmenler, psikologlar, sosyal çalışmacılar ve diğer uzman personel görev yaparak çocuğun bireysel gelişimini destekleyen bir infaz süreci yürütür. Ülke genelinde 5 çocuk eğitimevi bulunmakla

[351] Enis Yavuz Yıldırım'ın 7 Ocak 2026 Tarihli Dinlenme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.

birlikte bu kurumların toplam kapasitesi 622'dir. 07.01.2026 tarihinde çocuk eğitimevlerinde bulunan çocuk sayısı 435'tir.[352]

4.2.7 Çocuk İzlem Merkezleri

Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM), 28431 sayılı ve 4 Ekim 2012 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 2012/20 sayılı Başbakanlık Genelgesine istinaden kurulan, Sağlık Bakanlığına bağlı devlet kuruluşlarıdır. Bu merkezler, cinsel istismara ve tacize maruz kaldığından makul şüphe duyulan çocukları, yaşadıkları travmaların etkisinden ve ikincil örselenmeden korumayı amaçlamaktadır. Merkezlerde, istismar olaylarında çocukların beyanları uzmanlar eşliğinde alınmakta; çocuğun muayenesi de alanında uzman kişiler tarafından yapılmaktadır. Ayrıca ailelerle görüşmeler gerçekleştirilerek çocuğun sağlığı ve gelişimi için yol haritası oluşturulmakta; tüm bulgular toplanarak raporlanmaktadır. Bu süreçlerin sağlıklı biçimde yürütülebilmesi amacıyla gerekli ekipman ve personel, ÇİM'lerde tek çatı altında bir araya getirilmiştir.

ÇİM'ler de ilk olarak çocuk ile ön görüşme yapılarak çocukla ilk iletişim kurulur ve çocuğun ortama alışması sağlanarak travmadan uzaklaşması sağlanır. Bu görüşmeyle eş zamanlı olarak çocuğun ailesiyle de görüşme yapılır ve çocuğun ve ailenin yaşantısı hakkında bilgi alınır. Bu görüşmelerden sonra adli görüşmeye geçilir. Adli görüşme Cumhuriyet savcısının veya naip hâkimin aynalı odadan takibiyle uzman eşliğinde yapılır. Adli görüşmesi biten çocuk psikiyatrik muayene alınır ve gerekli görülürse tıbbi muayene de yapılır. Tüm bu işlemler tek çatı altında yapılarak çocuğun daha fazla etkilenmemesi için birden fazla disiplinler arası iş birliği yapılır.

4.3 KOLLUK YAPILARI VE YERİNE GETİRİLEN GÖREVLER

4.3.1 Emniyet Genel Müdürlüğü

Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde belediye teşkilatlanması tamamlanmış olan il ve ilçelerde (Derecik ve Yedisu ilçeleri hariç) yaşayan vatandaşların güvenlik, trafik ve bazı belgelendirme hizmetleri Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından sağlanmakta olup, Polis Teşkilatı Merkez ve Taşra Teşkilatı olarak yapılandırılmıştır.

Bununla birlikte her geçen gün değişen suç türleri ile etkin mücadelesini ulusal ve uluslararası alanda sürdüren Polis Teşkilatı yeni uzmanlık birimlerini oluşturmakta ve kendini

[352] Enis Yavuz Yıldırım'ın 7 Ocak 2026 Tarihli Dinlenme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.

sürekli yenileyerek yapısal anlamda teşkilat yapısının dönüşümünü ve gelişimini sürdürmektedir.

Önleyici görev olarak genel asayişi ve kamu düzenini sağlayarak kişilerin can ve mal güvenliğini tesis etmek; işlenmiş suçlar hakkında ise Cumhuriyet savcıları adına soruşturmayı yürüterek şüpheli ve suç delillerini yargı mercilerine teslim etmek polisin asli görev ve yetkileri olarak belirlenmiştir. Kuruluşundan bugüne kadar özgürlük ve güvenlik dengesini temel ilke olarak benimsemiş olan Polis Teşkilatı, yasaların kendisine verdiği yetki ve sorumluluklar çerçevesinde hukuk devleti ilkeleri, insan hakları ve etik değerler perspektifinde güvenlik hizmeti sunmaktadır.

Emniyet Teşkilatı personelinin 336.423'ü (%95,4) Emniyet Hizmetleri, 16.308'i (%4,6) ise diğer hizmet sınıfındandır. Emniyet Hizmetleri Sınıfı Personelin, % 92,83'ü yüksekokul ve üzeri, %7,09'u lise, %0,1'i ise ortaöğretim mezunudur. Ayrıca, 19.631 yüksek lisans ve 129 doktora yapmış personel mevcuttur.[353]

Toplumun genel güvenliğinin sağlanması, önleyici polislik kapsamında devriye hizmeti yerine getirerek suç işlenmesinin önlenmesi, meydana gelen olaylara en kısa sürede müdahale edilmesi, olay yerinin güvenliğinin sağlanması, olayın tarafları ile delillerin muhafaza edilmesi ve uzman birimlere teslim edilmesi görevleri ile ilgili olarak resmi devriye ekipleri, motosikletli polis timleri, bisikletli polis timleri ve güven timleri birimleri ile 30 büyükşehrimizde mobil park ekipleri ülke genelinde 24 saat esasıyla görev yapmaktadır.

Ülkemiz genelinde bulunan 1.312 Polis Merkezi Amirliğinde; vatandaşlarımızla en üst düzeyde iletişim kurulması, taleplerin etkin ve hızlı bir şekilde alınması ayrıca vatandaşlara bilgilendirme ve yönlendirme yapılabilmesi amacıyla Güven Masası projesi faaliyete geçirilmiştir. Müşteki, mağdur ve bilgi sahibi konumunda olan vatandaşlarımızın bulundukları yerde (ev, işyeri vb.) müracaatları ile ilgili iş ve işlemlerin yapılabilmesi amacıyla Hizmetin Yerinde İfası faaliyete geçirilmiş ve mağdur vatandaşlarımızın talepleri hâlinde, müracaatlarının sonucu hakkında belirli zaman periyotlarında kısa mesaj (SMS) ile bilgilendirme yapılmaktadır.

Toplum Destekli Polislik faaliyetleri kapsamında vatandaşları bilinçlendirmek amacıyla; hırsızlık, dolandırıcılık, güvenli internet kullanımı, aile içi şiddet vb. konularda bilgilendirme çalışmaları yapılmakta ve afiş, broşür, pankart, dergi vb. materyaller dağıtılmaktadır. Farklı konularda suç mağduru olan vatandaşlara, suç sonrası destek sağlanmasına yönelik ziyaretlerde bulunup bilgilendirme yapılmaktadır.

[353] Emniyet Genel Müdürlüğü 2025 Performans Programı, s.13

4.3.1.1 Çocuk Birimlerinin Kuruluşu

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme başta olmak üzere yürürlükteki mevzuat esas alınarak Emniyet Teşkilatının çocuklara yönelik hizmetlerinin iyileştirilmesi amacıyla hazırlanan "Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği" 13.04.2001 tarihinde yürürlüğe girmiş olup, korunmaya ihtiyacı olan, mağdur ve suça sürüklenen çocuklarla ilgili adli ve idari tüm işlemler Çocuk Şube Müdürlükleri/Büro Amirlikleri tarafından yürütülmektedir. Çocuklara yönelik tüm iş ve işlemler; ulusal ve uluslararası çocuk mevzuatı, 0-18 yaş grubu gelişim özellikleri, davranış bilimleri, mülakat teknikleri, iletişim becerisi gibi konularda hizmet içi eğitim almış ve sivil giyimli personel tarafından yerine getirilmektedir.[354]

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun, "Kolluğun Çocuk Birimi" başlıklı 31/1 maddesindeki "Çocuklarla ilgili kolluk görevi, öncelikle kolluğun çocuk birimleri tarafından yerine getirilir." hükmü gereğince, Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde; merkezde, Asayiş Daire Başkanlığı Çocuk Şube Müdürlüğü, taşrada; 81 İlde Çocuk Şube Müdürlüğü, 134 İlçede Çocuk Büro Amirliği kurulmuştur. Kuruluşu bulunmayan diğer ilçelerde ise sivil kıyafetle çalışan Suç Önleme Büro Amirlikleri tarafından faaliyetler yürütülmektedir.

4.3.1.2 Personel Durumu

Emniyet Genel Müdürlüğü merkez ve taşra çocuk birimlerinde; 12 Emniyet Müdürü, 25 Emniyet Amiri, 160 Başkomiser, 255 Komiser/Komiser Yardımcısı, 3.492 Başpolis/Polis Memuru, 126 Sosyal Çalışmacı olmak üzere toplam 4.070 personel görev yapmaktadır.[355]

4.3.1.3 Hizmet İçi Eğitimler

2020-2025 yılları arasında; Çocuğun Cinsel İstismarı, Çocuk Polisi Temel Eğitimi, Çocuk Mevzuatı, Çocukla İletişim Teknikleri, Suç Önleme ve Çocukların Suçtan Korunması konularında Çocuk Birimlerinde görevli 17.512 personele hizmet içi eğitim verilmiş olup eğitimler devam etmektedir.

4.3.1.4 Toplam Nüfus ve Çocuk Nüfusu İstatistikleri

TÜİK veri portalı[356] rakamlarına göre 2021-2024 dönemi genel nüfus ve çocuk nüfusu aşağıda Tablo 11 olarak sunulmuştur;

---

[354] Emniyet Genel Müdürlüğü 2024 İdare Faaliyet Raporu, s.43.
[355] Egm Asayiş Daire Başkanlığı'nın 7 Ocak 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.
[356] TÜİK Veri Portalı, İstatistiklerle Çocuk, 2024, Yayım Tarihi18 Nisan 2025 1000, Sayı54197

Tablo 11. Genel Nüfus ve Çocuk Nüfusu

Yıllar	Nüfus	Çocuk Nüfusu	Oran
2021	84.680.273	22.738.300	%26,8
2022	85.279.553	22.578.378	%26,4
2023	85.372.377	22.206.034	%26,0
2024	85.664.944	21.817.061	%25,4

Tablodan da anlaşılacağı üzere, yıllara göre çocuk nüfusunun toplam nüfusa oranında göreceli bir düşüş görülmektedir.

4.3.1.5 SSÇ Sayısının Toplam Şüpheli Sayısına Oranı

Son beş yıla ilişkin toplam şüpheli sayısı ile Suça Sürüklenen Çocukların sayısal karşılaştırılması ise aşağıdaki tabloda sunulmuştur;

Tablo 12. Yıllara Göre Toplam Şüpheli Sayısı ve SSÇ Sayılarının Mukayesesi

Yıllar	Toplam Şüpheli	SSÇ	Oran
2021	2.259.884	120.467	%5,3
2022	2.486.607	163.409	%6,5
2023	2.434.888	152.259	%6,2
2024	2.466.194	154.777	%6,2
2025	2.338.194	151.584	%6,4

2022-2024 döneminde toplam şüpheli sayısı 2 milyon 400-500 bin bandında seyrederken, 2023 ve 2024 yıllarında SSÇ oranı %6,2 seviyesindeyken, 2025 yılında %6,4 olarak meydana gelmiştir. Son beş yılda en yüksek oran %6,5 ile 2022 yılında meydana gelmiştir.

4.3.1.6 Güvenlik Birimlerine Gelen Getirilen Çocuk Sayısı

2024 ve 2025 yıllarında Güvenlik Birimlerine Gelen-Getirilen Çocuk sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir;

Tablo 13. Güvenlik Birimlerine Gelen Getirilen Çocuk Sayıları ve Geliş Nedenleri

Yıllar	Mağdur	SSÇ	Tanık/Bilgi Veren	Kayıp Şahıs	Kimlik Tespiti Yapılan	İntihara Teşebbüs Eden
2024	203.394	154.777	91.755	51.595	50.408	4.933
2025	201.271	151.584	86.086	49.603	50.276	4.718

Güvenlik birimlerine gelen getirilen toplam çocuk sayısı 2024 yılında 556.862 ve 2025 yılında 543.538 olmuştur. 2024 yılı 2025 yılı rakamları oranladığımızda Mağdur % 1, Suça Sürüklenen Çocuk (SSÇ) %2, Tanık (Bilgi Veren) %6,2, Kayıp Şahıs %3,9, Kimlik Tespiti Yapılan %0.3, İntihara Teşebbüs Eden %4,4 oranında azalma görülmüştür. Güvenlik Birimlerine Gelen-Getirilen Çocuk sayısı 2025 ve 2024 yılları toplamına bakıldığında %2,4 azalma tespit edilmiştir.

4.3.1.7 Yürütülen Faaliyetler ve Projeler

Çocukların korunması, suça sürüklenmelerinin önlenmesi amacıyla Emniyet Genel Müdürlüğü merkez ve taşra birimleri tarafından çok sayıda çalışma yürütülmektedir.

4.3.1.7.1 Çocukların Eğitim Süreçlerinin Güvenliğine İlişkin Koruyucu ve Önleyici Hizmet ve Tedbirlerin Artırılmasına Yönelik İş Birliği Protokolü

İçişleri Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ve Türkiye Belediyeler Birliği (TBB) iş birliği ile "Eğitim ve Güvenlik Projesi" kapsamında hazırlanan "Çocukların Eğitim Süreçlerinin Güvenliğine İlişkin Koruyucu ve Önleyici Hizmet ve Tedbirlerin Artırılmasına Yönelik İş Birliği Protokolü" 20 Haziran 2022 tarihinde imzalanarak yürürlüğe konulmuştur.

Protokol ile bakanlıklar arası iş birliği ve koordinasyonun daha etkin hâle getirilerek çocuk ve gençlerin suça sürüklenmesinin önlenmesi, her türlü suçtan uzak tutulması, öğrencilerin eğitim-öğretimlerini daha güvenli ortamda sürdürmelerinin sağlanması amaçlanmıştır. Protokol kapsamında yürütülen faaliyetler ve çalışmalar yıllık olarak değerlendirilmektedir.

4.3.1.7.2 Çocuk Koruma Kanunu Kapsamında Koordinasyon Toplantıları

Çocuk Koruma Kanunu'nun 5'inci maddesine göre mahkemeler tarafından verilen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin yerine getirilmesi amacıyla Bakanlık düzeyinde 6 ayda bir "Merkezi Koordinasyon" toplantıları yapılmaktadır. Bu toplantılar, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakan Yardımcısı başkanlığında; Adalet, İçişleri, Millî Eğitim, Sağlık, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Bakan Yardımcıları ile Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürü ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürünün katılımıyla gerçekleştirilmektedir.

İllerde ise Vali/Vali Yardımcısı başkanlığında; Cumhuriyet Başsavcılığı, İl Emniyet Müdürlüğü, İl Jandarma Komutanlığı, Millî Eğitim, Aile ve Sosyal Hizmetler, Sağlık, Gençlik ve Spor, Denetimli Serbestlik İl Müdürlükleri, İl Özel İdaresi, Belediye Başkanlığı, İŞKUR ve Baro temsilcilerinin katılımıyla "İl Koordinasyon" toplantıları düzenlenmektedir. Olağanüstü hâllerde her an, normal koşullarda ise 2 ayda bir yapılan bu toplantıya İl Emniyet Müdürlüğünü temsilen Çocuk Şube Müdürü katılım sağlamaktadır. İlçelerde ise "İlçe Koordinasyon" toplantıları Kaymakamlık bünyesinde ilgili üyelerin katılımıyla düzenlenmektedir.

4.3.1.7.3 Okullardaki Risk Analiz Çalışmaları

Her eğitim öğretim döneminde ülke genelindeki tüm okullar, Millî Eğitim Bakanlığı ile yapılan ortak çalışmalar neticesinde risk analizleri yapılarak dört öncelik derecesine ayrılmakta, belirlenen öncelik derecelerine göre planlı önlemler alınmaktadır. Polis sorumluluk bölgesindeki okulların 2025 yılına ilişkin derecelendirmesi tabloda sunulmuştur.

Tablo 14. Risk Derecelendirmesine Göre Okullar

Öncelik derecesi	İlkokul	Ortaokul	Lise	Toplam
1. Derece	26	109	515	650
2. Derece	168	157	546	871
3. Derece	2.964	3.755	4.645	11.364
4. Derece	5.822	8.517	7.932	25.429

Yapılan derecelendirmeye göre bazı okullarda sabit olarak Okul Kolluk Görevlisi görevlendirilmekte, bazı okullarda ise Güvenli Eğitim Koordinasyon Görevlisi belirli periyotlarla ziyaretler gerçekleştirerek güvenlik tedbirlerini takip etmektedir. Bunun yanı sıra, asayiş ve trafik yoğunluğu fazla olan okullarda öğrencilerin güvenli şekilde giriş-çıkış yapabilmeleri için belirlenen saatlerde resmî ve sivil polis ekipleri görevlendirilmektedir. Okul çevrelerinde meydana gelebilecek her türlü güvenlik sorununa en hızlı şekilde müdahale ederek sorunları yerinde çözüme kavuşturmak ve sürekli denetim ve kontrol mekanizması sağlamak üzere Mobil Okul Timleri (MOT), Çocuk Şube Müdürlüğü koordinesinde görevlendirilmektedir. Ayrıca, yine Çocuk Şube Müdürlüğü koordinesinde Asayiş, Narkotik, Trafik, Önleyici ve Kaçakçılık Şube Müdürlükleri başta olmak üzere tüm ilçe emniyet müdürlüklerinin ilgili birimlerinin katılımıyla okul çevrelerinde düzenli ve yoğunlaştırılmış uygulamalar gerçekleştirilmektedir.[357]

4.3.1.7.4 Okul Yöneticisi Görüşmeleri

Okulların öncelik durumlarına göre belirlenen aralıklarda, Güvenli Eğitim Koordinasyon Görevlileri tarafından, okul yönetimleri ile düzenli olarak görüşülmekte; bildirilen sorunların ilgili birimlerce takibi yapılarak sorunlara ilişkin çözümler üretilmektedir. 2025 yılında 193.750 adet Okul Gözlem Formu düzenlenmiştir. Formlarda belirtilen hususlar ilgili birimlere değerlendirilmek üzere gönderilmekte ve Çocuk Şube Müdürlükleri tarafından takibi yapılmaktadır.

[357] İstanbul Emniyet Müdürlüğü, Çocuk Şube Müdürlüğünün 21 Ocak 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.

4.3.1.7.5 Ülke Geneli Eş Zamanlı Denetimler

81 ilde eş zamanlı olarak, güvenli eğitim ortamlarının sağlanmasına yönelik okul çevrelerinde bulunan umuma açık işyerleri ile okul servis araçları denetlenmekte ve okul çevrelerinde bulunan şüpheli şahıslar kontrol edilmektedir. Her eğitim ve öğretim döneminde en az 4 kez ülke genelinde denetimler yapılmaktadır.

4.3.1.7.6 Okul Çevresi Denetim Sayıları

Ayrıca ilgili birimlerimiz tarafından sürekli olarak okullar ve çevreleri kontrol edilmekte ve denetimler yapılmaktadır. Haftalık Okul Denetimi Verileri: Okullar çevresi ve servis araçları devamlı olarak ekipler tarafından kontrol edilmekte olup bu kontrol ve denetimlere ait veriler Jandarma Genel Komutanlığının verileri ile birleştirilerek İller İdaresi Genel Müdürlüğüne haftalık olarak gönderilmektedir.

2025 yılı Okul Çevresi Denetim Sayıları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 15. Okul Çevresi Denetimleri (2025)

Denetimin Çeşidi	Sayı
Kontrol Edilen Okul Çevresi Sayısı	717.571
Kontrol Edilen Şahıs	2.309.428
Hakkında İşlem Yapılan Şahıs	11.486
Kontrol Edilen Metruk Bina	9.167
Kontrol Edilen İnternet Kafe	32.955
İşlem Yapılan İnternet Kafe	188
Kontrol Edilen Diğer Umuma Açık Yer Sayısı	784.896
İşlem Yapılan Diğer Umumi Açık Yer Sayısı	2.894

4.3.1.7.7 Trafik Denetimleri

Okul Servis Araçlarının Denetimleri; Okulların giriş-çıkış yoğunluğuna göre belirli saat dilimlerinde trafik yönünden tedbirler alınmakta, okul servis araçları "Okul Servis Araçları Yönetmeliği" kapsamında denetlenmektedir. 2025 yılında; 519.336 okul servis aracı denetlenmiş, 105.677 araç hakkında işlem yapılmıştır.

4.3.1.7.8 Trafik Projeleri

- Çocuklar İçin Trafik Eğitimleri (Trafik Dedektifleri) Projesi,
- Çocuk Trafik Eğitim Parklarında Trafik Eğitim Projesi,
- Okul Geçidi Görevlisi Eğitimleri,
- Mobil Trafik Eğitim Tırı,
- Hatalı Sürücüye Kırmızı Düdük Kampanyası,
- Okul Yolunda Her Şey Yolunda Kampanyası,

Son 3 yılda; Trafik faaliyet ve projeleri kapsamında, 9.876.248 çocuğa, 381.458 okul servis şoförüne ve rehber personele eğitimler verilmiştir.

4.3.1.7.9 Okullarda Bilgilendirme Çalışmaları

Okul yönetimlerinden gelen talepler doğrultusunda ya da gerekli durumlarda, öğrencilere yönelik "Kişisel Güvenlik", "Trafik Güvenliği", "Siber Güvenlik" vb. konularda çocuk birimimiz koordinesinde, ilgili birimlerimizde görevli uzman personel tarafından eğitimler verilmekte olup eğitimlerin içerisinde öğrencilerin maruz kalabileceği suçlar, suçtan korunma yöntemleri ve suçla karşılaşması durumunda ne yapmaları gerektiği anlatılmaktadır. Son 3 yılda; 22.857 bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyeti düzenlenmiş, 982.658 öğrenciye ulaşılmıştır.

4.3.1.7.10 Güvenli İnternet Kullanımına Yönelik Çalışmalar

Dijital ortamda karşılaşılabilecek tehlikeler konusunda başta çocuklar ve ebeveynler olmak üzere siber farkındalık konusunda faaliyetler yapılmaktadır. Bu amaçla illerimizde Çocuk Şube Müdürlükleri koordinesinde, Siber Suçlarla Mücadele Şube Müdürlükleri ve Toplum Destekli Polislik Şube Müdürlükleri ile birlikte "Güvenli ve bilinçli internet kullanımı, siber güvenlik, güncel siber risk ve tehditler, siber suç, siber zorbalık, yasa dışı bahisle mücadele, teknoloji bağımlılığı ve dijital okuryazarlık vb." konularında ortak çalışmalar yürütülmektedir. 2024 yılında başlayan projede günümüze kadar 4.487.658 kişiye ulaşılmıştır.

4.3.1.7.11 Kayıp Alarmı Projesi

Öncelikle kayıp çocuklar başta olmak üzere, tüm kayıpların zaman kaybetmeksizin bulunması amacıyla Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı tarafından "Kayıp Alarmı Projesi" hayata geçirilmiştir. Müracaat sırasında kayıp çocuğun fotoğrafı ile en yakın kolluk birimine müracaat edilmesi halinde, "Kayıp Alarmı Projesi" ile çocuğun kaybolduğu bölgedeki tüm cep telefonu kullanıcılarına kayıp çocuğun bilgileri SMS olarak iletilmekte, ayrıca kurumsal sosyal hesaplarından duyuru yapılmaktadır.

4.3.1.7.12 Çocuk ve Gençler Sosyal Koruma ve Destek Programı (ÇOGEP)

Proje; Çocuk ve gençlerin kişisel ve sosyal gelişimlerinin sağlanması çerçevesinde toplumsal açıdan korunmalarına ilişkin tedbirlerin yaşama geçirilmesi, bu kapsamda kendilerine sosyal ve eğitim desteği sağlanarak topluma faydalı bireyler olarak yetişmelerini sağlamak amacıyla hayata geçirilmiştir. ÇOGEP kapsamında; 2012 yılından bugüne kadar

976 proje hayata geçirilmiş ve 6.282.455 çocuk ve gence ulaşılmıştır. Yürütülen aktiviteler genel olarak şua başlıklar altında toplanmaktadır;

- Sosyal ve kültürel faaliyetler, eğitimlerin desteklenmesi,
- Sportif faaliyetler,
- Risk altındaki çocukların topluma sağlıklı birey olarak kazandırılması faaliyetleri,
- Meslek edindirme,
- Bilgilendirme ve bilinçlendirme materyallerinin oluşturulması ve tanıtım faaliyetleri.

4.3.1.7.13 Mevsimlik Tarım İşçiliği Projesi

Mevsimlik Tarım İşçiliği Projesi (e-METİP) kapsamında; mevsimlik tarım alanlarında çalışan ailelerin ve çocukların kayıtları tutulmakta, çocuklara yönelik koruyucu ve önleyici tedbirler devriyeler vasıtasıyla kontrol edilmekte, hazırlanan broşürler vatandaşlara ulaştırılarak çocuk işçiliği hususunda vatandaşların ihbarda bulunmasına yönelik farkındalığın artırılması çalışmaları yapılmaktadır.

4.3.1.7.14 Çocuklar Güvende Ekipleri

Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri bünyesinde her ilde oluşturulan "Çocuklar Güvende Ekipleri" içerisinde en az iki sosyal çalışma görevlisi ile Çocuk Şube Müdürlüklerinden en az bir personel bulunmakta olup ekipler tarafından risk değerlendirmesine göre çalışma alanları belirlenmekte ve belirli bir plan dahilinde sokakta yaşayan ve dilenen çocuklara yönelik alan taramaları yapılmaktadır.

Tespit yapılması halinde gerekli adli ve idari işlemler yapılmaktadır. Ayrıca çocuk hakkında Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri tarafından sosyal inceleme yapılarak çocuğun ihtiyaç duyduğu sosyal ve ekonomik destek ve/veya tedbir kararı uygulanmaktadır.

4.3.1.7.15 Bağımlılıkla Mücadele

25.02.2020 tarih ve 2149 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile ülkemizde ithali ve satışı yasaklanan elektronik sigara ürünleri (puf, likit, elektronik nargile vb.) özellikle okul çevrelerinde sıkı bir şekilde denetlenmektedir. Ayrıca 14 Şubat 2019 tarihli ve 2019/2 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile oluşturulan "Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu" kararları gereği denetimler yapılmaktadır. Okul çevrelerinde bulunan tekel ruhsatlı ve tekel ruhsatsız bakkal, market, büfe gibi yerler ile sigara satışı ihtimali bulunan kafeler tespit edilip konu ile ilgili kanuni yasaklar tebliğ edilerek her ay iki kez denetlenmektedir. Son 3 yıl içerisinde sigara satışı ihtimali bulunan; 813.372 işyeri denetlenmiş, 2.030 iş yerine işlem yapılmıştır.

4.3.1.7.16 Sanal Ortam Güvenliği

Müstehcenlik, çocuğun cinsel istismarı, şiddet ve siber zorbalık gibi suç unsurları barındırdığından yetkili sulh ceza hâkimlikleri tarafından Roblox, Wattpad, imvu ve Discord'a erişim engeli kararı alınmıştır. İnternet üzerindeki açık kaynaklarda 7/24 esasına göre sanal devriye faaliyetleri icra edilmektedir. Çocuk Koruma Programı (Child Protection System) kapsamında uluslararası kuruluşlarla "Çocuk cinsel istismar görüntülerini indiren, yayan ve ülkeye sokanlar" hakkında tespitler yapılarak işlem tesis edilmektedir. Ülke genelinde eş zamanlı çevrimiçi çocuk istismarı operasyonları yapılmaktadır.

4.3.1.7.17 Siberay

Siberay Programı kapsamında toplumsal farkındalığın arttırılmasına yönelik faaliyetler yürütülmektedir; Güvenli ve bilinçli internet kullanımı, siber güvenlik, güncel siber risk ve tehditler, siber suç, siber zorbalık, yasa dışı bahis ve sanal kumar ve dijital okuryazarlık konularında bilinçlendirici faaliyetler ile okullar başta olmak üzere kurum/kuruluşlar için yüz yüze/uzaktan seminerler yapılmaktadır.

İnternet sitesi, sosyal medya hesapları, radyo ve TV programları üzerinden farklı hedef kitlelere yönelik farkındalık ve bilinçlendirme paylaşımları yayımlanmaktadır. Ayrıca EBA, TRT Çocuk Ebeveyn Akademisi internet sitesinde uyarıcı ve bilgilendirici nitelikte içerikler yayımlanmaktadır.

4.3.1.7.18 Bağımlılıkla Mücadele (En İyi Narkotik Polisi Anne Projesi)

Geleceğimizin teminatı olan gençlerimizin ve çocuklarımızın uyuşturucu ve bağımlılık yapan maddelerden uzak tutulması amacıyla Narkotik birimlerimiz tarafından önleme ve bilgilendirme faaliyetleri yapılmaktadır. En İyi Narkotik Polisi Anne Projesi, madde bağımlılığı ve uyuşturucu ile mücadele alanında annelerin farkındalığının artırılması, bu yolla hem gençler arasında uyuşturucu kullanımının önlenmesi hem de birimlerce yürütülen çalışmalara toplumsal katkının sağlanması amacıyla başlatılmıştır. Annelere yönelik hazırlanan eğitim modülü kapsamında bilgilendirme faaliyetlerine 23 Ekim 2020 tarihinde başlanmıştır. Proje ile son 3 yılda 3.985.246 kişiye ulaşılmıştır.

4.3.1.7.19 Bölücü Terör Örgütleri Hakkında Bilgilendirme

Lise ve üniversite öğrencileri ile öğretmelere yönelik terör örgütleri hakkında bilgilendirici sunumlar yapılmakta olup son 3 yılda 11.973 etkinlik düzenlenmiş ve 1.480.385 öğrenci ile 13.059 öğretmene ulaşılmıştır. Çocuk ve gençlerin sosyal ihtiyaçlarının terör örgütleri tarafından istismar edilmesinin engellenmesi amacıyla gezi faaliyetleri, sportif

etkinlikler ve kültürel faaliyetler olmak üzere 3 tür faaliyet yürütülmektedir. Son 3 yılda 26.508 öğrenciye ulaşılmıştır. Ailelerle yürütülen çalışmalar kapsamında ise birçok aile, genç ve çocuk terör örgütlerinin propagandalarına yönelik olarak bilgilendirilmektedir. Son 3 yılda 32.890 aileye ulaşılmıştır.

4.3.1.7.20 Narko-Tır Projesi

Narko-Tır (Hedef Olma Hedefsiz Kalma) Projesi ile madde kullanımı ve zararlarını animasyon ve eğitim programları ile anlatan 9. sınıf üstü katılımcılara sunulan Narkotik Eğitim Tırı ilk olarak 7 Ekim 2015 yılında İstanbul'da faaliyetlere başlamıştır. Ayrıca Konya İl Emniyet Müdürlüğünce de 2020 yılında ikinci Narko-Tır'ın dizayn ve yapımı tamamlanıp 2021 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Proje ile 474.490 öğrenciye ulaşılmıştır.

4.3.1.7.21 Bilimsel Çalışmalar

Polis Akademisi Başkanlığı tarafından;

- **Göç Yolunda Kadın ve Çocuk Çalıştayı:** Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Göç ve Sınır Güvenliği Araştırma Merkezi Müdürlüğü koordinesinde 18 Aralık 2023 tarihinde Ankara'da düzenlenmiştir.
- **Uluslararası Suç Araştırmaları Sempozyumu:** Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Suç Araştırmaları ve Kriminoloji Araştırma Merkezi Müdürlüğü koordinesinde 18-19 Ekim 2024 tarihinde Ankara'da "*Çocuk Suçluluğunda Önleyici ve Koruyucu Yaklaşımlar*" temalı sempozyum düzenlenmiştir.

4.3.2 Jandarma Genel Komutanlığı

Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde, emniyet teşkilatının görev alanı dışında kalan yerlerde başta asayişin sağlanması olmak üzere, kamu düzeninin korunması, suçların önlenmesi ve işlenmiş suçların faillerinin yakalanması görevlerini yürütür. Kırsal alanlar başta olmak üzere sorumluluk sahasında yaşayan vatandaşların can ve mal güvenliğini temin eden jandarma; trafik güvenliğinin sağlanması, kaçakçılıkla mücadele, terörle mücadele, sınır ve çevre güvenliği, arama-kurtarma faaliyetleri ile adli görevler kapsamında Cumhuriyet savcılarının emir ve talimatlarını yerine getirir. Ayrıca afet ve olağanüstü durumlarda ilgili kurumlarla koordinasyon içinde görev alarak kamu hizmetlerinin kesintisiz sürdürülmesine katkı sağlar.

Proaktif kolluk anlayışı; kamu düzeninin, genel güvenliğin, emniyet ve asayişin sağlanmasını esas alarak toplumdaki güvenlik algısını şekillendiren en önemli unsurlardan biridir. Gelişen teknolojik imkânlara uyum sağlanması, yeni taktik ve tekniklerin geliştirilerek

sahada etkin şekilde kullanılması ve suç ile suçluluğun her zaman bir adım önünde olunması Jandarma Genel Komutanlığı'nın temel hedefleri arasındadır.[358]

Jandarma Genel Komutanlığı personel mevcudu, erbaş ve erler dâhil olmak üzere toplam 219.844'dür. Jandarma teşkilatı; subay, astsubay, uzman jandarma, uzman erbaş, devlet memuru, işçi, yükümlü yedek subay ile erbaş ve erlerden meydana gelen personel yapısıyla görevlerini icra etmektedir.

Emniyet ve asayişin sağlanması ile kamu düzeninin korunması, kritik tesislerin güvenliğinin temini, suç ve suçlulukla etkin mücadele edilerek toplumda asayişe olan güvenin pekiştirilmesi ve adli olaylarda şüphelilerin tespit edilerek adli makamlara sevk edilmesi amacıyla, ülke genelinde tüm birimler tarafından hizmetler 24 saat esasına göre yürütülmektedir.

Jandarma Karakol Komutanlıklarına başvuran vatandaşların güler yüzlü ve güven verici bir şekilde karşılanması, doğru ve etkili iletişimin kurulması, taleplerinin hızlı ve etkin biçimde alınması ve işlemlerinin süratle sonuçlandırılması amacıyla, 81 İl Jandarma Komutanlığına bağlı birliklerde Güven Masaları faaliyet göstermektedir. Suç ve suçluyla mücadele kapsamında görevlerin icrası sırasında vatandaş memnuniyetini en üst seviyeye çıkarmak, daha etkili, verimli ve kaliteli güvenlik hizmeti sunmak amacıyla; "Yerinde Hizmet Verilen Vatandaş Grubu", "Yerinde Hizmet Verilme Nedeni" ve "Yerinde Hizmet Verildiği Yer" başlıkları altında toplanan veriler doğrultusunda Hizmetin Yerinde İfası uygulaması hayata geçirilmiştir.

Toplum Destekli Güvenlik Hizmetleri; toplumda güvenlik algısının yükseltilmesi ve suç oluşumunun önlenmesi amacıyla, önleyici yaklaşımlar esas alınarak yürütülen faaliyetler bütünüdür. Bu kapsamda hedef kitleye yönelik olarak akılda kalıcı ve görsel destekli bilgilendirme çalışmaları yapılmakta; seminerler, kısa film gösterimleri ve toplantılar düzenlenerek halkın ve kurumların sürece aktif katılımı sağlanmaktadır.

4.3.2.1 Çocuk Birimlerinin Kuruluşu

Jandarma Genel Komutanlığı Asayiş Başkanlığına bağlı Asayiş Daire Başkanlığı bünyesinde 2012 yılında teşkil edilen Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Çocuk Şube Müdürlüğü'nün, kadına ve çocuğa yönelik işlemlerin tek elden yürütülmesi, koordinesi ve ast birimlerin yönlendirilmesi, bu konularda kurumsal hafızanın yerleştirilmesi maksadıyla 2024

[358] Jgk Asayiş Daire Başkanlığının 7 Ocak 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.

yılında Aile İçi ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Şube Müdürlüğü ve Çocuk Şube Müdürlüğü olmak üzere iki ayrı şube müdürlüğü olarak reorganize edilmiştir.

81 İl Jandarma Komutanlığı bünyesinde toplam 5 Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Çocuk Şube Müdürlüğü, 76 İl J.K.lığı karargahında Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Çocuk Kısım Amirliği ile 73 İlçe J.K.lığı bünyesinde de Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Çocuk Kısım Amirliği teşkil edilmiş olup söz konusu şube müdürlükleri ve kısım amirliklerinde kadın personelin görevlendirilmesine öncelik verilmektedir.

Ayrıca Avrupa Birliği (AB) Katılım Öncesi Mali İş birliği programlamasına dahil olan "Kadın ve Çocuk Kısım Amirliklerinin Kurumsal Kapasitesinin Artırılması Projesi"nin Finansman Anlaşması sonucu proje kapsamında kadrolara tahsisli toplam 85 araç, 73 Kadın ve Çocuk Kısım Amirliği görüşme odasının tefrişatı kapsamında mobilya ve elektronik cihazlar, 82 adet giyilebilir vücut kamerası, 170 adet balistik yelek, 327 adet güvenlik kamera sistemi tedarik edilmiştir.

4.3.2.2 Personel Durumu

Jandarma Genel Komutanlığına bağlı Aile İçi Şid.Müc. ve Çck.Şb.Md.lüğü/Ks.A. liklerinde toplam 10.411 personel görev yapmaktadır.

4.3.2.3 Hizmet İçi Eğitimler

Jandarma Genel Komutanlığı tarafından meslek içi kurs planı doğrultusunda, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisinde (JSGA);

a. Mesleki Gelişim Planı doğrultusunda 2024 ve 2025 yıllarında Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Çocuk Şube/Kısım Amirliklerinde görevli 60 personele yönelik olarak yılda iki dönem halinde bir hafta süreyle "Çocuk Suçlarının Önlenmesi ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele" konulu kurs düzenlenmektedir. İl Jandarma Komutanlığı Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Çocuk Şube Müdürlüğü/Kısım Amirliklerinde görevli olup "Çocuk Suçlarının Önlenmesi ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Kursuna" tefrik edilen personel kendi sorumluluk bölgesindeki İl/İlçe Jandarma ve Jandarma Karakol Komutanlıklarındaki personele yönelik yerinde eğitim düzenleyerek eğitimin yaygınlaştırılmasını sağlamaktadır.

b. Meslek içi kurs planı doğrultusunda, Çocuğa Yönelik Şiddetle Mücadele kapsamında; Çocukların Korunması ve Suça İtilmelerinin Önlenmesi, Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi, Çocukların Cinsel İstismarının Önlenmesi ve Alınacak Tedbirler konularında Karakol Komutanı ve İlçe Jandarma Komutanı olarak görev yapan 90 personele kurslar planlanarak eğitimler verilmektedir.

c. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü koordinesinde, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) Türkiye Temsilciliği tarafından; 2024 yılında 2 dönem halinde 50 Jandarma personeline çocuk hakları, ergen sağlığı ve gelişimi, çocuk yaşta evliliklerin dinamikleri, suçların soruşturulması ve mevzuat konularında **"**Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Kapasite Güçlendirme Eğitimi" verilmiştir.

4.3.2.4 Yürütülen Faaliyetler ve Projeler

Çocukların korunması, suça sürüklenmelerinin önlenmesi amacıyla Jandarma Genel Komutanlığı merkez ve taşra birimleri tarafından çok sayıda çalışma yürütülmektedir.

4.3.2.4.1 İşbirliği Protokolü

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Türkiye Belediyeler Birliği (TBB) iş birliği ile Eğitim ve Güvenlik Projesi kapsamında, eğitim güvenliği alanında yaşanan sorunlara yönelik bütüncül stratejiler geliştirilerek, çocuklarımızın bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki yönden nitelikli eğitim almış sağlıklı bireyler olarak yetiştirilmesi amacıyla hazırlanan "Çocukların Eğitim Süreçlerinin Güvenliğine İlişkin Koruyucu ve Önleyici Hizmet ve Tedbirlerin Artırılmasına Yönelik İş Birliği Protokolü" 20 Haziran 2022 tarihinde imzalanarak yürürlüğe konulmuştur.

Protokol ile bakanlıklar arası iş birliği ve koordinasyonun daha etkin hale getirilerek çocuk ve gençlerin suça sürüklenmesinin önlenmesi, her türlü suçtan uzak tutulması, öğrencilerin eğitim ve öğretimlerini daha güvenli ortamda sürdürmelerinin sağlanması amaçlanmıştır.

4.3.2.4.2 Okullardaki Risk Analiz Çalışmaları

Çocukların Eğitim Süreçlerinin Güvenliğine İlişkin Koruyucu ve Önleyici Hizmet ve Tedbirlerin Artırılmasına Yönelik İş Birliği Protokolü kapsamında Jandarma sorumluluk bölgesinde 1, 2, 3 ve 4'üncü öncelik dereceli ilköğretim ve liselerin devriyelerle kontrol edilmesi sağlanmakta, tüm öncelik derecelerinde bulunan okullar için okul yönetimi ile güvenlik tedbirlerine ilişkin Güvenli Eğitim Koordinasyon Görevlisi ile sürekli iş birliğiyle koordinasyon sağlamaktadır.

Jandarma Sorumluluk Bölgesindeki Okullar öncelik derecesine göre 4 dereceye ayrılır. Toplam okul sayısı 20.550 olup Öncelik derecesi 1 olan 94 İlkokul, 65 Ortaokul, 67 Lise olmak üzere 226 okul; öncelik derecesi 2 olan 201 İlkokul, 55 Ortaokul, 29 Lise olmak üzere 285 okul; öncelik derecesi 3 olan 2.649 İlkokul, 1.647 Ortaokul, 421 Lise olmak üzere 4.717

okul ve öncelik derecesi 4 olan 10.024 İlkokul, 4.779 Ortaokul, 519 Lise olmak üzere toplam 15.322 okul bulunmaktadır.

4.3.2.4.3 Okul Yöneticisi Görüşmeleri

Okulların öncelik durumlarına göre belirlenen aralıklarda, Güvenli Eğitim Koordinasyon Görevlileri tarafından, okul yönetimleri ile düzenli olarak görüşülmekte, bildirilen sorunların ilgili birimlerimizce takibi yapılarak sorunlara ilişkin çözümler üretilmektedir. 2025 yılında 148.438 adet Okul Gözlem Formu düzenlenmiştir.

4.3.2.4.4 Ülke Geneli Eş Zamanlı Denetimler

81 ilde eş zamanlı olarak, güvenli eğitim ortamlarının sağlanmasına yönelik okul çevrelerinde bulunan umuma açık işyerleri ile okul servis araçları denetlenmekte ve okul çevrelerinde bulunan şüpheli şahıslar kontrol edilmektedir. Her eğitim ve öğretim döneminde en az 4 kez ülke genelinde denetimler yapılmaktadır. Ayrıca ilgili birimlerimiz tarafından sürekli olarak okullar ve çevreleri kontrol edilmekte ve denetimler yapılmaktadır.

4.3.2.4.5 Okul Çevresi Denetim Sayıları

2025 yılı okul çevresi denetim sayılarına baktığımızda kontrol edilen okul çevresi sayısı 514.938, kontrol edilen şahıs 4.985.904, hakkında işlem yapılan şahıs 18.164, kontrol edilen metruk bina 10.145, kontrol edilen internet kafe 934, işlem yapılan internet kafe 22, kontrol edilen diğer umuma açık yer sayısı 142.918 ve işlem yapılan diğer umumi açık yer sayısı ise 2.014'tür.

4.3.2.4.6 Trafik Denetimleri

Okul Servis Araçlarının Denetimleri; Okulların giriş-çıkış yoğunluğuna göre belirli saat dilimlerinde trafik yönünden tedbirler alınmakta, okul servis araçları "Okul Servis Araçları Yönetmeliği" kapsamında denetlenmektedir. 2025 yılında; 2.184.886 okul servis aracı denetlenmiş, 44.714 araç hakkında işlem yapılmıştır.

4.3.2.4.7 Trafik Projeleri

- Çocuklar İçin Trafik Eğitimleri (Trafik Dedektifleri) Projesi,
- Çocuk Trafik Eğitim Parklarında Trafik Eğitim Projesi,
- Okul Geçidi Görevlisi Eğitimleri,
- Mobil Trafik Eğitim Tırı,
- Hatalı Sürücüye Kırmızı Düdük Kampanyası,

- Okul Yolunda Her şey Yolunda Kampanyası,
- Parlayan Yıldızlar Projesi,
- Güvenli Okul Yolu Projesi icra edilmektedir.

Son 5 yılda; Trafik faaliyet ve projeleri kapsamında, 5.559.164 çocuğa, 350.762 okul servis şoförüne ve rehber personele eğitimler verilmiştir.

4.3.2.4.8 Okullarda Bilgilendirme Çalışmaları

Okul yönetimlerinden gelen talepler ya da gerekli durumlarda, öğrencilere yönelik "Kişisel Güvenlik", "Trafik Güvenliği", "Siber Güvenlik" vb. konularda çocuk birimimiz koordinesinde, ilgili birimlerimizde görevli uzman personel tarafından eğitimler verilmekte olup eğitimlerin içerisinde öğrencilerin maruz kalabileceği suçlar, suçtan korunma yöntemleri ve suçla karşılaşması durumunda ne yapmaları gerektiği anlatılmaktadır. Son 5 yılda; 67.825 bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyeti düzenlenmiş, 9.348.945 öğrenciye ulaşılmıştır.

4.3.2.4.9 Güvenli İnternet

Dijital ortamda karşılaşılabilecek tehlikeler konusunda başta çocuklar ve ebeveynlere yönelik siber farkındalık konusunda faaliyetler yapılmaktadır. Bu amaçla illerimizde Çocuk Şube Müdürlükleri koordinesinde, Siber Suçlarla Mücadele Şube Müdürlükleri ile birlikte Siber zorbalık, akran zorbalığı ve dijital oyunlardaki tehlikeler ile ilgili 2021-2025 yılları arasında (7.055) faaliyette (1.913.084) kişiye eğitim verilmiştir.

4.3.2.4.10 Çocuk Koruma Programı

Çocuk Koruma Sistemi yazılımı, Uluslararası Çocuk Koruma Birliği tarafından geliştirilen dosya paylaşım programlarında tarama yaparak çevrimiçi çocuk müstehcenliği dosyalarını indiren ve paylaşıma sunan şüphelilerin tespitine olanak sağlayan yazılımdır. Yazılım kullanan personel, 28-31 Mart 2022 tarihleri arasında İngiltere'de eğitim almış ve ilgili kurum tarafından yetkilendirme işlemi yapılmıştır.

Çocuk Koruma Programından (ÇKP) yapılan tespitler doğrultusunda;

22 İl J.K.lığına 117 araştırma raporu gönderilmiş olup, 108 şüpheli yakalanmış, 39'u tutuklanmış, 18'i adli kontrol şartı ile, 42'si ifadesini müteakip serbest bırakılmıştır. 9 şüpheli hakkında ise soruşturma işlemleri devam etmektedir.

4.3.2.4.11 Mevsimlik Tarım İşçiliği Projesi

Mevsimlik Tarım İşçiliği Projesi (e-METİP) kapsamında; Mevsimlik tarım alanlarında çalışan ailelerin ve çocukların kayıtları tutulmakta, çocuklara yönelik koruyucu ve önleyici

tedbirler devriyeler vasıtasıyla kontrol edilmekte, hazırlanan broşürler vatandaşlara ulaştırılarak çocuk işçiliği hususunda vatandaşların ihbarda bulunmasına yönelik farkındalığın artırılması çalışmaları yapılmaktadır.

4.3.2.4.12 Bağımlılıkla Mücadele

25.02.2020 tarih ve 2149 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile ülkemizde ithali ve satışı yasaklanan elektronik sigara ürünleri (puf, likit, elektronik nargile vb.) özellikle okul çevrelerinde sıkı bir şekilde denetlenmektedir. Ayrıca 14 Şubat 2019 tarihli ve 2019/2 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile oluşturulan "Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu" kararları gereği denetimler yapılmaktadır. Okul çevrelerinde bulunan tekel ruhsatlı ve tekel ruhsatsız bakkal, market, büfe gibi yerler ile sigara satışı ihtimali bulunan kafeler tespit edilip konu ile ilgili kanuni yasaklar tebliğ edilerek her ay iki kez denetlenmektedir. Son 5 yıl içerisinde sigara satışı ihtimali bulunan; 197.970 işyeri denetlenmiş, 1.780 işyerine işlem yapılmıştır.

4.3.2.4.13 Bağımlılıkla Mücadele (En İyi Narkotik Polisi Anne Projesi)

Geleceğimizin teminatı olan gençlerimizin ve çocuklarımızın uyuşturucu ve bağımlılık yapan maddelerden uzak tutulması amacıyla Narkotik birimleri tarafından önleme ve bilgilendirme faaliyetleri icra edilmektedir.

Proje; madde bağımlılığı ve uyuşturucu ile mücadele alanında annelerin farkındalığının artırılması, bu yolla hem gençler arasında uyuşturucu kullanımının önlenmesi hem de birimlerimizce yürütülen çalışmalara toplumsal katkının sağlanması amacıyla 23 Ekim 2020 tarihinde başlatılmıştır.

Son 5 yıl içerisinde 8.800 etkinlik yapılarak toplam 601.302 kişiye ulaşılmıştır.

4.3.2.4.14 Çocuk Birimleri

Jandarma Genel Komutanlığı sorumluluk bölgesinde 5 Çocuk Evleri Sitesi, 1 Çocuk Destek Merkezi (ÇODEM) ve 1 adet Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi (ÇEMATEM) olmak üzere toplam 7 adet Çocuk Birimi bulunmaktadır. Bu birimlerin emniyet ve asayiş yönünden denetimleri Jandarma devriyeleri vasıtaları ile düzenli olarak yapılmakta olup çocuk birimlerinde bulunan kurum müdürleri ile sürekli irtibat halinde bulunulmaktadır.

4.3.2.4.15 Cezaevi Jandarma Birliklerince İcra Edilen Sevk ve Nakil Faaliyetleri

Çocuklara yönelik 2024 yılı içerisinde Cezaevi Jandarma Birliklerince icra edilen sevk ve nakil faaliyetleri kapsamında; hastanelere yönelik olarak 2.790 devriye ile toplam 6.031

hükümlü/tutuklu sevki gerçekleştirilmiş, adliyelere 1.636 devriye ile 4.375 hükümlü/tutuklu sevk edilmiştir. Mazeret izni, sınav gibi diğer nedenlerle yapılan sevklerde ise 14 devriye görevlendirilmiş ve 15 hükümlü/tutuklu sevk edilmiştir. Bu kapsamda toplamda 4.440 devriye ile 10.421 hükümlü/tutuklu sevki gerçekleştirilmiştir. Ayrıca kapalı çocuk infaz kurumlarına yapılan nakillerde 1.252 devriye görevlendirilmiş ve 2.792 hükümlü/tutuklu nakledilmiştir. Tüm bu faaliyetler sonucunda 2024 yılı genelinde toplam 5.692 devriye ile 13.213 hükümlü/tutukluya yönelik sevk ve nakil işlemi icra edilmiştir.

Çocuklara yönelik 2025 yılı içerisinde; hastanelere 4.582 devriye ile 11.297 hükümlü/tutuklu sevki yapılmış, adliyelere 2.367 devriye ile 6.194 hükümlü/tutuklu sevk edilmiştir. Mazeret izni, sınav gibi diğer sevkler kapsamında 25 devriye görevlendirilmiş ve 29 hükümlü/tutuklu sevk edilmiştir. Toplam sevk faaliyetleri 6.974 devriye ve 17.520 hükümlü/tutuklu ile gerçekleştirilmiştir. Kapalı çocuk infaz kurumlarına yönelik nakillerde ise 1.420 devriye ile 3.800 hükümlü/tutuklu nakledilmiştir. 2025 yılı genelinde toplam 8.394 devriye ile 21.320 hükümlü/tutukluya yönelik sevk ve nakil faaliyeti icra edilmiştir.

4.3.2.4.16 Bilimsel Çalışmalar

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Başkanlığınca;

Çocuk İstismarı ve Mücadele Temalı Panel icra edilmiş, "PKK Terör Örgütü ve Teröre Sürüklenen Çocuklar" ve "30 Soruda Jandarma ve Çocuk Güvenliği" isimli kitaplar hazırlanarak tüm Jandarma birliklerine dağıtımı gerçekleştirilmiştir.

Yargıtay Cumhuriyet Savcısı Didem YELDAN tarafından kaleme alınan "Çocukların Cinsel İstismarı Suçu" isimli kitap, tedarik edilerek 81 İl J.K.lığı bünyesinde bulunan Çocuk Şube Müdürlüğü/Kısım Amirliğinde görevli personelin icra edeceği faaliyetlerde istifadesine sunulmak ve eğitici eğitimlerinde kullanılmak üzere dağıtılmıştır.

Suça sürüklenen ve suç mağduru çocuklara yapılan iş ve işlemlerde uygulama birliğinin sağlanması, hizmet kalitesinin artırılması ve tüm süreçlerin belirli ilke ve esaslar çerçevesinde yürütülmesi amacıyla Çocuk Suçlarıyla Mücadele ve Çocukların Korunmasında Jandarma'nın Görev, Yetki ve Sorumlulukları Yönergesi hazırlanarak 81 İl J.K.lığına yayımlanmıştır.

Çocuk suçları ile mücadele faaliyetleri kapsamında Suça Sürüklenen ve Suç Mağduru Çocuklar hakkında yapılacak iş ve işlemlerde, olaylara müdahale esnasında standartlığı sağlamak amacıyla İş Akış Şeması hazırlanmış olup 81 İl J.K.lığına yayımlanmıştır.

4.4 AİLE VE SOSYAL HİZMETLER SİSTEMİ, KURUMSAL YAPI, HİZMET MODELLERİ VE UYGULAMALAR

1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 65/c maddesi uyarınca "çocukların her türlü ihmal ve istismardan korunarak sağlıklı gelişimini temin etmek üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesi amacıyla gerekli çalışmaları koordine etmek, çocuklara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak*"* görevi Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına (ASHB) verilmiştir.[359]

Korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramı, Sosyal Hizmetler Kanunu ile Çocuk Koruma Kanunu'nda tanımlanmıştır. 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nda daha önce "korunmaya muhtaç çocuk" şeklinde kullanılan bu ifade, 06.02.2014 tarihli ve 6518 sayılı Kanun'un 30'uncu maddesi ile "*korunmaya ihtiyacı olan çocuk"* biçiminde değiştirilmiştir. Böylece kavram, çocuğun pasif bir durumdan ziyade ihtiyaç temelli bir yaklaşımla ele alınmasını sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. [360]

Çocuk Koruma Kanunu kapsamında çocuklar *korunma ihtiyacı olan çocuk* ve *suça sürüklenen çocuk* olmak üzere iki ayrı grupta değerlendirilmektedir. Bu kapsamda korunma ihtiyacı olan çocuk; bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal veya duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği risk altında bulunan, ihmal veya istismara uğrayan ya da suç mağduru olan çocuk olarak tanımlanmaktadır. Aynı Kanun'da suça sürüklenen çocuk ise, kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiasıyla hakkında soruşturma veya kovuşturma yürütülen ya da işlediği fiil nedeniyle hakkında güvenlik tedbirine hükmedilen çocuk şeklinde ifade edilmektedir.[361]

ASHB tarafından çocuk koruma alanında sunulan yönelik hizmetler; koruyucu ve önleyici hizmetler, aile odaklı hizmetler ve kuruluş bakım hizmetleri çerçevesinde yürütülmektedir.[362]

ASHB tarafından korunmaya ihtiyacı olan ve/veya suça sürüklenen çocuklara yönelik hizmetler, çocuğun üstün yararı ön planda tutularak çocuk hakları doğrultusunda ve aile odaklı yaklaşım önceliği çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bakanlığın, çocuk koruma

[359] Resmi Gazete, Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında 1 No'lu Cumhurbaşkanlığı Genelgesi, 10 Temmuz 2018, Sayı 30474.
[360] Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın 100, Yılına Özel Çocuk Bülteni, 2020.
[361] Resmi Gazete, Çocuk Koruma Kanunu Kanun No, 5395, 15 Temmuz 2005, Sayı 25876.
[362] Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın 100, Yılına Özel Çocuk Bülteni, 2020.

politikası gereği korunma ihtiyacı olan ve/veya suça sürüklenen çocuklar sağlık, danışmanlık ve eğitim tedbirleriyle ya da sosyal ve ekonomik destek hizmetiyle mümkün olduğunca ailesi yanında desteklenmektedir. Çocukların ailelerinin yanında desteklenemediği durumlarda akraba ya da koruyucu aile yanında hizmet almaları sağlanmaktadır. Aile odaklı hizmetlerden faydalanması mümkün olmayan çocuklar korunma altına alınarak ev tipi çocuk bakım kuruluşlarında hizmet almaktadır.[363]

4.4.1 Koruyucu ve Önleyici Hizmetler

4.4.1.1 Çocuk Yaşam Merkezleri

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde çocuklara yönelik koruyucu, önleyici, destekleyici ve geliştirici hizmetler ile çocuk haklarının güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmaların, rehberlik ve danışmanlık hizmetleriyle birlikte tek çatı altında ve kolay erişilebilir şekilde sunulması amacıyla toplum temelli ve arz odaklı bir yaklaşımla gündüzlü sosyal hizmet merkezlerinin kurulmasına yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Merkezlerde; çocukların psikososyal gelişimlerinin güçlendirilmesi, çocuk hakları konusunda bilinç düzeylerinin yükseltilmesi, toplumsal yaşama katılımlarını ve uyumlarını destekleyici faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ile çocuklar ve ailelerine yönelik danışmanlık hizmetlerinin verilmesi amaçlanmaktadır. Merkezlerde sunulacak hizmetlerin, ihtiyaç halinde kamu kurumları, yerel yönetimler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve gönüllülerle iş birliği içerisinde yürütülmesi ve eşgüdümünün sağlanması hedeflenmektedir.[364]

Bu kapsamda, Temmuz 2020'de Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından Gündüzlü Çocuk Hizmet Merkezleri Pilot Uygulama hazırlıklarına başlanmış, Kasım 2022 tarihinde ise Bursa Özne Çocuk Yaşam Merkezi faaliyete başlayarak 2025 Aralık ayı itibarıyla toplam 3.171 çocuk merkezde sunulan hizmetlerden faydalanmıştır. Çocuk Yaşam Merkezlerinin yaygınlaştırması, standartlarının ve ihtiyaçlarının belirlenmesi ve uygulanacak programların standartlarının oluşturulması amacıyla çalışmalara devam edilmektedir.[365]

4.4.1.2 Çocuklar Güvende Ekip Çalışmaları

Çocuklar Güvende Programı, çocuklara yönelik her türlü riski önlemek amacıyla geliştirilen koruyucu ve önleyici bir hizmet olup, bu hizmet ile çocukların risklerden

[363] Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın 100, Yılına Özel Çocuk Bülteni, 2020.
[364] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu, 2026, s.80.
[365] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu, 2026, s.80.

korunarak sağlıklı gelişimlerinin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri bünyesinde çocuklar güvende ekipleri oluşturularak risk altındaki çocuklara yönelik tespit, yönlendirme ve izleme faaliyetleri gerçekleştirilmektedir.[366] Çocuklar güvende ekiplerinin tespit ve yönlendirme faaliyetleri kapsamında ekipler tarafından alan taramaları yapılarak özellikle dezavantajlı bölgelerde sokakta çalıştırılan, dilendirilen, ihmal veya istismara uğrama ya da suça yönelme riskleri bulunan çocuklara yönelik tespit faaliyetleri yürütülmektedir.

Sokakta risk altında olduğu belirlenen çocuklarla ilgili gerekli değerlendirmeler yapılarak çocuk ve ailesi durumlarına uygun sosyal hizmet ve yardımlardan yararlandırılmaktadır. Ekipler tarafından yürütülen çalışmalar sonucunda 2025 yıl sonu itibarıyla; 10.452 çocuk hakkında eğitim, danışmanlık ve sağlık tedbirleri alınmış, 15.777 çocuk Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti veya Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığı ile desteklenmiş; 21.179 çocuğun ailesine rehberlik hizmeti verilmiş ve 1.775 çocuğun ailesi hakkında adli işlem başlatılmıştır. Çocuklar hakkında yapılan mesleki değerlendirmeler sonucunda ise 787 çocuk kurum bakımına alınmıştır.[367]

Çocuklar Güvende Ekiplerinin tespit ve yönlendirme faaliyetlerinin bir diğer alanı da okuldur. Ekipler tarafından İl Milli Eğitim Müdürlükleri ile iş birliği halinde ilin dezavantajlı /öncelikli okullar belirlenerek ziyaret planı oluşturulmaktadır. Bu okullara yapılan ziyaretlerde okul rehberlik servisleri, okul yönetimi ve öğretmenlerle görüşmeler yapılarak belli göstergeler (okul devamsızlığı, okul terki başta olmak üzere) üzerinden risk altında olduğu veya sosyal hizmet müdahalesine ihtiyaç duyduğu değerlendirilen çocuklar tespit edilmektedir. Tespit doğrultusunda, çocuk ve aile hakkında değerlendirmeler yapılarak çocuk ve ailenin ihtiyacına uygun sosyal hizmet müdahalesi gerçekleştirilmektedir. Okul çalışmaları kapsamında hem okullar hem de aile ile yapılan görüşmelerde Aile ve Sosyal Hizmet Bakanlığının hizmetleri, ihbar ve bildirim kanallarına ilişkin bilgilendirme faaliyetleri yürütülmektedir.[368] 2025 yılı sonu itibarıyla ülke genelinde okullar tarafından risk altında olduğu değerlendirilen çocukların ailelerine yönelik 7.696 danışmanlık hizmeti verilmiş olup, 22.145 ailenin ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla diğer kamu kurum ve kuruluşlarına

[366] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024 Yılı Faaliyet Raporu, 2025, s.77.
[367] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu, 2026, s.79.
[368] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuklar Güvende Ekiplerinin Çalışma Usul ve Esaslarına İlişkin Yönerge, 2023.

yönlendirildiği bildirilmektedir. Ayrıca, koruyucu ve destekleyici tedbir kapsamında toplam 60.182 sosyal hizmet müdahalesi gerçekleştirilmiştir.[369]

Çocuklar Güvende Ekipleri tarafından yürütülen bir diğer faaliyet ise izleme faaliyetidir. Çocukların önlenebilir risklerden uzak tutulması ve sağlıklı gelişimlerinin desteklenmesi amacıyla; koruma kararı sonlandırılarak ailesi yanına dönen, suça sürüklenen, ihmal ya da istismara maruz kalan, sokakta çalıştırılan veya farklı nedenlerle risk altında bulunan çocuklar ile aileleri, alanında uzman ekipler tarafından belirli periyotlarla izlenmektedir. Bu kapsamda gerçekleştirilen düzenli hane ziyaretleriyle çocuğun ve ailenin mevcut riskleri ve ihtiyaçları değerlendirilmekte, uygun destek hizmetlerinden yararlanmaları sağlanmaktadır.[370] Çocuklara yönelik gerçekleştirilen izleme faaliyeti her çocuk özelinde mesleki değerlendirmeler doğrultusunda planlanmakta ve en az 2 dönem (6 ay) sürdürülmektedir. İzleme süreci sonucunda herhangi bir koruyucu ve destekleyici tedbir kararına veya sosyal hizmet müdahalesine ihtiyaç bulunmaması halinde izleme faaliyeti sonlandırılmaktadır.[371] İzleme faaliyeti kapsamında 2025 yılı sonu itibarıyla 211.353 çocuğun izlemesi gerçekleştirilmiştir.[372]

4.4.1.3 Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu

1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu'nda yapılan düzenleme[373] kapsamında, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde "Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu" kurulmuştur.[374] Kurulun sekretarya faaliyetleri Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Kurul; süreli yayınlar ve süreli yayın kapsamında değerlendirilen, bir aydan daha kısa aralıklarla yayımlanan basılı eserler dışında kalan basılı yayınları, Milli Eğitim Temel Kanununda yer alan genel amaç ve temel ilkeler doğrultusunda incelemekte; bu eserlerin 18 yaşından küçüklerin gelişimi üzerinde zararlı etki oluşturup oluşturmadığına karar vermektedir. Ayrıca Kurul, TCK'da düzenlenen müstehcenlik suçlarına[375] ilişkin olarak adli yargı mercilerine resmi bilirkişilik yapmaktadır. Bu kapsamda, Kurul tarafından müstehcenlik suçu ile ilgili 2025 yılında 6.097 adet olmak üzere toplam

[369] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu, 2026, s.79.
[370] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu, 2026, s.80.
[371] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuklar Güvende Ekiplerinin Çalışma Usul ve Esaslarına İlişkin Yönerge, 2023,
[372] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu, 2026, s.80.
[373] Resmi Gazete, Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında 1 No'lu Cumhurbaşkanlığı Genelgesi, 10 Temmuz 2018, Sayı 30474.
[374] 1117 Sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu, 21 Haziran 1927 Tarihli ve 627 Sayılı Resmi Gazete.
[375] Resmi Gazete, 2004, Türk Ceza Kanunu Kanun No, 5237, 12 Ekim 2004 Tarih ve 25611 Sayılı Resmi Gazete.

34.330 adet bilirkişi raporu hazırlanarak adli makamlara gönderilmiştir. Basılı Eserler İnceleme Komisyonu tarafından yargı organlarından gelen ve resen incelemesi tamamlanan kitap sayısı 556'dır. 52 kitap hakkında küçükler için zararlı olduğu yönünde karar verilmiştir.[376]

4.4.1.4 Dijital Risklere Yönelik Çalışmalar

4.4.1.4.1 Sosyal Medya Çalışma Grubu

Çocukların dijital ortamlarda karşılaşabilecekleri risklerin tespit edilmesi ve bu kapsamda önleyici çalışmalar yapılması amacıyla ASHB bünyesinde "Sosyal Medya Çalışma Grubu" kurulmuştur. Tespit edilen içeriklere kurum tarafından alınan tedbirler alınmakla birlikte zararlı içeriklere müdahale ve mücadelede noktasında Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), EGM Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı ve Radyo ve Televizyon Üst Kurumu (RTÜK) ile iş birliği halinde çalışmalar yürütülmektedir. Ayrıca, Sosyal Medya Çalışma Grubu tarafından yapılan tespitler sonucunda internet ortamındaki içeriklerde riske maruz kaldığı değerlendirilen çocuklara yönelik psikososyal destek hizmeti sunulmaktadır. Yürütülen çalışmalar kapsamında, çocukları olumsuz yönde etkileyebilecek 2.904 içeriğe müdahale edilmiştir.[377]

4.4.1.4.2 Çocuklar Güvende İnternet Sitesi ve Mobil Uygulaması

Çocukların dijital dünyada karşılaşabilecekleri risklere karşı bilinçlenmelerini desteklemek ve ebeveynlere yol göstermek amacıyla Çocuklar Güvende İnternet Sitesi oluşturulmuştur. Uygulamada, ebeveyn denetim araçlarının tanıtımı, çevrimiçi ortamlarda çocukları hedef alan tehlikeler, akran zorbalığına yönelik bilgilendirici videolar başta olmak üzere çeşitli bilgilendirici içeriklere yer verilmektedir. Ayrıca, çocukların internet ortamında karşılaştıkları zararlı içerikleri bildirebilecekleri "Benimle Paylaş" alanı bulunmaktadır. Site içerisinde, çocuklara ve ebeveynlere yönelik bilgilendirici rehberler yer verilmektedir.[378]

"Çocuklar Güvende" mobil uygulaması aracılığıyla ise; çocuklar ve ebeveynler dijital ortamlarda karşılaştıkları riskleri hızlı ve güvenli bir şekilde bildirebilmektedir. Uygulama üzerinden bilgilendirici içeriklere ve rehberlere kolay erişim imkânı sunulmaktadır. Uygulamada yer verilen zararlı içerik bildirim modülü sayesinde; sosyal medya platformları, çevrim içi oyunlar ve internet ortamında karşılaşılan uygunsuz içerikler Aile ve Sosyal

[376] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu, 2026, s.83.
[377] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu, 2026, s.83.
[378] Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, E-Bülten Sayı 37, Aralık 2025, 2025 s.8.

Hizmetler Bakanlığı bünyesinde bulunan ilgili ihbar ve değerlendirme birimlerine iletilmekte, iletilen bildirimler doğrultusunda gerekli inceleme ve işlem süreçleri başlatılmaktadır.[379]

4.4.1.4.3 Dijital Dünyada Çocukların Güçlendirilmesine Yönelik Eylem Planı

Dijital Dünyada Çocukların Güçlendirilmesine Yönelik Eylem Planı 2026-2030, çocukların dijital ortamlarda karşılaşabilecekleri risklerden korunmalarını sağlamakla birlikte dijitalleşmenin sunduğu fırsatlardan güvenli ve bilinçli biçimde yararlanmalarını desteklemek amacıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının koordinesinde iş birliğinde hazırlanmıştır. Eylem planı; farkındalık ve bilinçlendirme, koruyucu ve önleyici mekanizmaların geliştirilmesi, dijital risklere karşı müdahale ve destek mekanizmalarının güçlendirilmesi, yasal ve kurumsal düzenlemelerin güçlendirilmesi olmak üzere dört stratejik amaç ve bunlarla ilişkili faaliyetleri içermektedir.[380]

4.4.1.5 Çocuk Dostu Kitap Listesi

0–18 yaş grubundaki çocukların gelişimini olumsuz etkileyebilecek yayınlardan korunması ve ailelere yaşa uygun kitap seçimi konusunda rehberlik edilmesi amacıyla, çocuklara yönelik basılı eserler içerik açısından değerlendirilmektedir. Bu kapsamda uygun bulunan eserlerden oluşan bir "Çocuk Dostu Kitap Listesi" hazırlanmıştır. Çalışma, 1 Ocak 2018 tarihinde 0–6 yaş grubunu kapsayacak şekilde başlatılmış; 2022 yılında 0–18 yaş grubunu içerecek biçimde genişletilmiştir. 2025 yıl sonu itibarıyla 2.196 kitap Çocuk Dostu Kitap olarak belirlenerek Bakanlığın Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü internet sayfasında yayımlanmıştır.[381]

4.4.1.6 Bağımlılık Önleme Çalışmaları

4.4.1.6.1 2024-2028 Uyuşturucu ile Mücadele Strateji Belgesi ve Eylem Planı Kapsamında Yürütülen Çalışmalar

Çocukların uyuşturucu kullanımına yönelmesini önleme çalışmaları kapsamında sosyal hizmet modellerinden yararlanan çocuklara ve ailelerine yönelik çalışmalar yürütülmektedir. ASHB bünyesinde; 376 Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Formatörü bulunmakta olup 2017 yılından itibaren toplam 1.343.707 kişiye, 2025 yılında ise 302.214 kişiye ulaşılmıştır. Ayrıca, Aile Eğitim Programı (AEP) Madde Kullanım Riski ve Madde

[379] Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, E-Bülten Sayı 37, Aralık 2025, 2025 s.8.
[380] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu, 2026, s.86.
[381] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu, 2026, s.83.

Bağımlılığından Korunma Modülü eğitimleri neticesinde 2014 yılından itibaren 708.650 kişiye ulaşılmış olup 2025 yılında ise 113.306 kişiye eğitim verilmiştir. [382]

4.4.1.6.2 2024-2028 Davranışsal Bağımlılıklar ile Mücadele Strateji Belgesi ve Eylem Planı

Ebeveynlere, çocuklara ve çocuklarla temas eden meslek elemanlarına yönelik olarak bağımlılık ve güvenli internet kullanımı konusunda farkındalık faaliyetleri yürütülmektedir. Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu kararları doğrultusunda 2021 yılında başlatılan Davranışsal Bağımlılıklarla Mücadele Seferberliği (Dijital Bağımlılıkla Mücadele Kampanyası) kapsamında, 81 ilde çocukların sosyal, akademik, bilimsel ve kültürel ortamlarla buluşturulmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Bu çerçevede çocukların interneti bilinçli ve geliştirici biçimde kullanmalarını desteklemek ve dijital bağımlılığı önlemek amacıyla ebeveynler, çocuklar ve personele yönelik bilgilendirme ve farkındalık etkinlikleri gerçekleştirilmektedir.[383]

Teknoloji bağımlılığının önlenmesine yönelik hizmetlerin daha etkin ve kapsayıcı şekilde yürütülebilmesini sağlamak amacıyla ÇHGM merkez ve taşra teşkilatları tarafından sunulacak hizmetler ve sorumlulukların düzenlendiği Çocukların Teknoloji Bağımlılığından Korunmasına İlişkin Yönerge imzalanarak yürürlüğe girmiştir.[384]

4.4.1.6.3 Bağımlılıkla Mücadeleye Yönelik Diğer Çalışmalar

Aile Yılı kapsamında 81 ilde Dijital Detoks Etkinlikleri gerçekleştirilmiştir. Dijital detoks; teknolojik cihazlardan ve ekrandan uzaklaşarak aile üyeleri arasındaki bağları güçlendirme, sosyal, duygusal ve fiziksel iyilik halini artırma amacı taşımaktadır. Etkinlik kapsamında aile ve çocuklara yönelik söyleşiler, oyunlar, boyama etkinlikleri, doğa yürüyüşleri gibi aktiviteler düzenlenmiştir.[385]

4.4.1.6.4 DUY (Çocuk için Dost Uygulamalar) İnternet Sitesi

DUY (Çocuk için Dost Uygulamalar) İnternet Sitesi Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünce yürütülen koruyucu ve önleyici hizmetlere ilişkin çocukların, ebeveynlerin, çocuk alanında ve çocukla temas halinde çalışan kişilerin ve vatandaşların bilgi sahibi olması amacıyla geliştirilmiştir. İnternet sitesi aracılığıyla bahsi geçen gruplara yönelik faydalı ve

[382] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu, 2026, s.58.
[383] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024 Yılı Faaliyet Raporu, 2025, s.84.
[384] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu, 2026, s.85.
[385] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu, 2026, s.59.

gelişimi destekleyici içeriklerin üretilmesi yönünde rehber, içerik ve yayın geliştirme gibi çalışmalar yapılmaktadır.[386]

Bununla birlikte, uygulamanın zararlı içeriklere müdahale etme konusunda da bir işlevi bulunmaktadır. Uygulama içerisinde çocuklar için zararlı olduğu düşünülen içeriklerin bildirildiği bir ihbar mekanizması oluşturulmuştur. İnternet sitesi bünyesinde yer alan DUY internet sitesi WhatsApp ve Bip uygulamaları aracılığıyla ihbar yapılabilmektedir. 2025 sonu itibarıyla DUY İhbar Hattı'na 2.305 başvuru yapılmıştır.[387]

4.4.1.7 Çocuk Haklarına İlişkin Faaliyetler

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin uygulanması ve izlenmesinden sorumlu koordinatör kurum olarak Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü belirlenmiştir.[388]

4.4.1.7.1 Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2023-2028)

Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2023-2028) konulu 2023/8 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi, 18.04.2023 tarihli ve 32167 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı çocuk refahının artırılması hedefi doğrultusunda, çocuk alanındaki sorunların ve ihtiyaçların belirlenmesi ile öncelikli çalışmalara yol gösterici olması amacıyla hazırlanmıştır. Mevcut Strateji Belgesi ile çocuk hakları alanında belirlenen öncelikler çerçevesinde, 2023-2028 yılları arasında mevzuat, politikalar ve hizmetler dâhil olmak üzere Türkiye'de çocuk hakları alanında yapılacak çalışmalara yön verilmesi hedeflenmektedir.[389] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı; çocuk hakları ve çocuk katılımı, çocuk dostu adalet, aileye ve çocuğa yönelik koruma ve destek hizmetleri, alternatif bakım hizmetleri, afet, kriz ve acil durumdan etkilenen çocuklara yönelik hizmetler ile bilgi teknolojilerine erişim ve güvenli internet kullanımı olmak üzere toplamda 6 temel öncelik alanı üzerine hazırlanmıştır.[390] Politika belgesi çocuk haklarının güçlendirilmesi, hizmetlerin etkinleştirilmesi ve politika geliştirme süreçlerine rehberlik etme işlevi üstlenmektedir.

---

[386] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu, 2026, s.86.
[387] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu, 2026, s.86.
[388] Başbakanlık, Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu 2011/18 Sayılı Genelge, 2011
[389] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024 Yılı Faaliyet Raporu, 2025, s.87-88.
[390] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2023-2028, s. 5.

4.4.1.7.2 Çocuk Hakları İl Çocuk Komiteleri Çalışmaları

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de yer alan temel çatı haklardan biri olan çocuk katılımı, ülkemizde Çocuk Hakları İl Çocuk Komiteleri aracılığıyla yürütülmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerinde kurulan Çocuk Hakları İl Çocuk Komiteleri tarafından yürütülen faaliyetlerle çocuk haklarına ilişkin farkındalık ve duyarlılık geliştirilmesi ve çocukların her kademede karar alma süreçlerine katılımının sağlanması hedeflenmektedir. 2025 yılı itibarıyla, İl Çocuk Komiteleri toplam 251.397 çocuğun katılımıyla 6.345 faaliyet gerçekleştirmiştir.[391]

4.4.1.8 Ebeveyn Kaybı Yaşayan Çocuklara Yönelik Hizmetler

Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri bünyesinde ebeveyn kaybı yaşamış çocuklara yönelik hizmetlerin koordine edilmesi amacıyla Öksüz ve Yetim Hizmetleri Birimleri oluşturulmuştur. Birimler tarafından ebeveyn kaybı yaşayan çocukların bulundukları hanelere ziyaretler yapılarak çocuğun ve ailenin ihtiyaçları değerlendirilmektedir. Çocuk ve ailenin ihtiyaçları doğrultusunda sosyal hizmet modelleri planlanmakta, ayrıca çocuk ve aileye yönelik rehberlik ve danışmanlık hizmeti sunulmaktadır.[392] 2025 yılı itibarıyla ebeveyn kaybı yaşamış toplam 114.424 çocuğa ve bakım veren bireylere/ailesine yönelik hane ziyareti gerçekleşmiştir.[393]

4.4.1.9 Alo 183 Sosyal Destek Hattı

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Alo 183 Sosyal Destek Hattı üzerinden risk altında bulunan çocuklara ilişkin gelen başvurular değerlendirilmekte; başvuru sahiplerine rehberlik ve danışmanlık hizmeti sunulmaktadır. Acil durumlarda ise emniyet ve jandarma birimleri ile gerekli hâllerde acil müdahale ekip sorumluları ile irtibata geçilerek kolluk kuvvetleri ve ilgili ekiplerin olaya müdahalesi sağlanmaktadır.[394]

4.4.1.10 Aile Eğitim Programı

Ailenin işlevlerinde meydana gelen önemli değişimler, aile kurumunu toplumsal yaşamda çeşitli güçlüklerle karşı karşıya bırakmaktadır. Bu güçlüklerle etkili biçimde baş edilebilmesi için ailelerin sorun çözme ve uyum sağlama kapasitelerinin güçlendirilmesi önem taşımaktadır. Aile Eğitim Programı (AEP), ailelerin ve aile bireylerinin yaşam boyu

[391] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu, 2026, s.90.
[392] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Ebeveyn Kaybı Yaşayan Çocukları Destekleme Rehberi, 2024
[393] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu, 2026, s.82.
[394] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024 Yılı Faaliyet Raporu, 2025, s.182.

değişen rol, ilgi ve gelişim görevlerine uyumlarını desteklemeyi; aile içinde üstlendikleri rollere ilişkin bilgi ve becerilerini artırmayı ve yaşam kalitelerini geliştirmeyi amaçlayan 5 alanda toplam 28 modülden oluşmaktadır.[395]

AEP aileyi daha bütüncül olarak ele almakla birlikte programın farklı modülleri içerisinde ebeveynlik, çocuk gelişimi ve olası risk faktörlerine yer verilmektedir. Medya alanında; bilinçli medya kullanımı modülü içerisinde medya ve çocuk, aile ve internet modülü içerisinde dijital suç kavramı ve olası risk faktörleri ele alınan konulardandır. Hukuk alanında aile ve hukuk modülü içerisinde "küçük insanların büyük hakları" başlığı ile çocuk hakları ve çocuğun korunması konularına yer verilmektedir. Sağlık alanında madde kullanım riski ve madde bağımlılığından korunma modülü içerisinde ergenlik sürecinde riskli davranışlar da dahil olmak üzere madde bağımlılığı ve ergenlik konularına yer verilmektedir. Eğitim ve iletişim alanında; hayatın ilk çeyreği modülünde çocuklarda davranış problemleri ve başa çıkma yolları, aile yaşam becerileri modülü içerisinde problem ve kriz durumları ile başa çıkma ve etkili ebeveynlik konularına yer verilmektedir.[396]

4.4.1.11 Danışmanlık Tedbiri

Danışmanlık tedbiri, çocuk koruma sistemi içerisinde çocuğun aile ortamı içinde desteklenmesini amaçlayan koruyucu ve önleyici müdahale araçlarından biridir. Bu tedbir, çocuğun bakımından sorumlu kişilere çocuk yetiştirme konusunda rehberlik edilmesini ve çocukların gelişimsel sorunlarının çözümünde yönlendirilmesini kapsar. [397] Tedbir kararının uygulanmasında çocuk ve aile ile düzenli görüşmeler yapılmakta, çocuğun eğitim, davranış ve uyum sorunları değerlendirilmekte ve aileye ebeveynlik becerileri kazandırılmasına yönelik çalışmalar yürütülmektedir. [398]

24.04.2026 tarihli ve 33233 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Danışmanlık Tedbiri Kararlarının Uygulama Usul Ve Esasları Hakkında Tebliğ ile danışmanlık tedbirlerinin uygulanmasında genel ilkeler detaylandırılmıştır. Buna göre tedbir:

- Çocuğun ailesi yanında korunmasını sağlamak,
- Bakım ve destek süreçlerinde ailenin ve çocuğun kapasitesini artırmak,

[395] Şentürk, Murat, Aile Eğitim Programı Aep Yönetici Kılavuzu Ankara Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2011.
[396] "Aile Eğitim Programı Eğitim İçerikleri," Aep – Aile Eğitim Programı, https//aep.aile.gov.tr/egitim-icerikleri/ Erişim Tarihi 15.02.2026
[397] Resmi Gazete, 2005, Çocuk Koruma Kanunu Kanun No, 5395, 15 Temmuz 2005 Tarih ve 25876 Sayılı Resmi Gazete.
[398] Resmi Gazete, 2006, Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik, 24 Aralık 2006 Tarih ve 26386 Sayılı Resmi Gazete.

- Gerektiğinde diğer tedbirlerle birlikte riskleri azaltmak için uygulanır.[399]

Danışmanlık tedbiri el kitabı Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, UNICEF ve Millî Eğitim Bakanlığı iş birliğiyle güncellenmiş olup 2025 yılının son çeyreğinde 140 personele uygulayıcı eğitimi, 75 personel için eğitici eğitimi gerçekleştirilmiştir.[400]

4.4.1.12 Çocuk Koruma Koordinasyon Mekanizması

Koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının ülke genelinde etkin ve bütüncül biçimde yürütülmesi amacıyla çocuk koruma sisteminde merkezi düzeyde bir koordinasyon mekanizması oluşturulmuştur. 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi uyarınca 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında yer alan tedbir kararlarının koordinasyonu Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından sağlanmaktadır. [401]

24 Aralık 2006 tarihli ve 26386 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan *Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik* ile merkezi koordinasyon yapısı kurulmuş ve kurumlar arası iş birliğinin çerçevesi belirlenmiştir. Bu düzenleme ile çocuklara yönelik tedbirlerin uygulanması uygulayıcı kurumlarla birlikte, çok disiplinli kamu yönetimi yapısının ortak sorumluluğu olarak tanımlanmıştır.[402]

Merkezi koordinasyonun yapısı çok kurumlu bir yönetişim modeli üzerine kurulmuştur. Yönetmeliğin 19'uncu maddesi kapsamında merkezi koordinasyon; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı başkanlığında Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı temsilcilerinin katılımıyla toplanmaktadır. [403]

Koordinasyon sisteminin çalışma esasları *Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Yerine Getirilmesi Amacıyla Kurulan Merkezi, İl ve İlçe Koordinasyonların Çalışma, Usul ve Esasları Yönergesi* ile ayrıntılandırılmıştır. Yönergenin 6'ncı maddesi kapsamında merkezi koordinasyon toplantıları altı ayda bir olmak üzere yılda iki kez gerçekleştirilmektedir. Bu toplantılar; tedbir kararlarının uygulanması sırasında

[399] Danışmanlık Tedbiri Kararlarının Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ, 2008, 25 Ekim, Resmi Gazete Sayı 27035. https//www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/10/20081025-6.htm
[400] Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, E-Bülten Sayı 37, Aralık 2025, 2025, s.21.
[401] Türkiye Cumhuriyeti, 2018, Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi No, 1, 10 Temmuz 2018 Tarih ve 30474 Sayılı Resmi Gazete.
[402] Resmi Gazete, 2006, Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik, 24 Aralık 2006 Tarih ve 26386 Sayılı Resmi Gazete.
[403] Resmi Gazete, 2006, a.g.e.

karşılaşılan sorunların değerlendirilmesi, kurumlar arası eşgüdümün güçlendirilmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi açısından temel bir yönetim aracı niteliğindedir.[404]

Yönerge kapsamında ayrıca il ve ilçe düzeyinde koordinasyon kurulları oluşturulmuş olup, illerde koruyucu ve destekleyici tedbirlerin yerine getirilmesinde kurumlar arasında bağlantı, uyum, düzen ve eşgüdüm; vali veya vali yardımcısının başkanlığında, Cumhuriyet başsavcısı veya görevlendireceği Cumhuriyet başsavcı vekili ya da Cumhuriyet savcısı ile İl Emniyet Müdürü, İl Jandarma Komutanı, İl Millî Eğitim Müdürü, İl Sağlık Müdürü, Büyükşehir, İl ve Merkez İlçe Belediye Başkanları, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Bölge Müdürü, olmadığı yerlerde Türkiye İş Kurumu İl Müdürü, Gençlik ve Spor İl Müdürü, ASHB İl Müdürü, İl Özel İdaresi Genel Sekreteri Ya Da Görevlendirecekleri Yardımcıları Veya Vekilleri, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi Şube Müdürü ve baro temsilcisi marifetiyle yerine getirilmektedir. Valinin ya da görevlendireceği vali yardımcısının tedbir kararının yerine getirilmesinde koordinasyona ilişkin emir ve talepleri ile toplantıda alınan kararlar; ilgili kişi, kurum ve kuruluşlarca uygulanmaktadır. İllerde koordinasyonun sekretarya hizmetleri ASHB il müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. İlçelerde koruyucu ve destekleyici tedbirlerin yerine getirilmesinde kurumların koordinasyonu, kaymakamlıklarca yerine getirilmektedir. İl ve ilçelerde gerçekleştirilen toplantılarda uygulama sürecinde ortaya çıkan sorunlar raporlaştırılarak üst koordinasyon birimlerine iletilmektedir. Böylece merkezi, il ve ilçe düzeyleri arasında sürekli bir geri bildirim ve izleme mekanizması kurulmaktadır. [405]

Sonuç olarak merkezi koordinasyon; tedbir kararlarının uygulanmasını izleyen, uygulamada ortaya çıkan sorunları analiz eden, çözüm önerileri geliştiren ve kurumlar arası iş birliğini sağlayan temel karar ve değerlendirme mekanizmasıdır. Bu yönüyle çocuk koruma sisteminin politika belirleme ve uygulama denetimi işlevlerini bir arada yürüten üst yönetim yapısını oluşturmaktadır.

4.4.1.13 Aile Destek Merkezi (ADEM) ve Sosyal Dayanışma Merkezi (SODAM) Projesi

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Proje Destekleri kapsamında Valiliklere bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığı ile ADEM VE SODAM projeleri yürütülmektedir. Aile Destek Merkezleri; kadına yönelik şiddet ile çocuk ihmal ve

[404] Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013, Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Yerine Getirilmesi Amacıyla Kurulan Merkezi, İl ve İlçe Koordinasyonların Çalışma, Usul ve Esasları Yönergesi Sayı 458.
[405] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024 Yılı Faaliyet Raporu, 2025, s.85.

istismarının önlenmesi amacı doğrultusunda, dezavantajlı grupların yoğun biçimde yaşadığı bölgelerde hizmet sunan merkezlerdir. Bu merkezler, aile birliğini zedeleyebilecek risk faktörlerine karşı bireyleri korumayı hedeflemektedir. ADEM'ler ile milli ve manevi değerler ile toplumsal normların korunmasına katkı sağlamak, kişilerin (kadın ve çocuklar) psikososyal, sosyokültürel, mesleki ve kişisel alanlarda gelişimini desteklemek ve toplumla bütünleşmelerine yardımcı olmak amaçlanmaktadır.[406]

Sosyal Dayanışma Merkezleri ise Roman vatandaşların yoğun olarak yaşadığı yerlerde kişilere psikososyal, sosyokültürel, mesleki, sanatsal ve kişisel gelişim alanlarında destek sunma faaliyetleri gösteren merkezlerdir.[407]

Merkezlerde, koruyucu ve önleyici eğitimler ile seminer, konferans gibi farkındalık arttırmaya yönelik çeşitli faaliyetler düzenlenmektedir. Ayrıca, bölgenin ihtiyacına ve talebe göre kurslar açılmakta ve yine kültürel, sanatsal vb. etkinler düzenlenmektedir. Eğitimlere ve kurslara düzenli katılım sağlanması halinde ise kişilere Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca teşvik ödemeleri gerçekleştirilmektedir.[408]

4.4.1.14 Şartlı Nakit Transferleri

ŞNT yardımları, kişilerin çocuklarının temel sağlık ve eğitimlerine ilişkin bazı şartları yerine getirmeleri halinde sunulan şartlı bir yardım programıdır. Şartlı nakit transferi, şartlı eğitim ve şartlı sağlık yardımı olmak üzere iki bileşenden oluşmaktadır. Şartlı Eğitim Yardımı; sosyal güvencesi olmayan ve 3294 sayılı Kanun[409] kapsamında ihtiyaç sahibi olan ailelere, çocukların örgün eğitime devam etmeleri ve okulun açık olduğu aylarda bir ay içerisinde 4 günden fazla devamsızlık yapmamaları şartıyla 2 ayda bir yapılan bir yardım türüdür.[410] Bu yardım, çocukların eğitime devamını destekleyici ve teşvik edici nitelikte bir sosyal yardım modelidir.

Şartlı Sağlık Yardımı ise sosyal güvencesi olmayan ve 3294 sayılı Kanun kapsamında ihtiyaç sahibi durumunda bulunan ailelere yönelik bir yardım türüdür. Bu yardım; 0-6 yaş arası çocuklar için Sağlık Bakanlığının belirlediği takvime göre sağlık kontrollerinin yaptırılması, faydalanıcı anne adaylarının ise hamilelik süresince Sağlık Bakanlığı tarafından

---

[406] https//aileyili.gov.tr/media/nuhgmaxv/adem.pdf Erişim Tarihi 15.02.2026
[407] https//aileyili.gov.tr/media/nuhgmaxv/adem.pdf Erişim Tarihi 15.02.2026
[408] https//www.aile.gov.tr/media/194679/aile-destek-merkezi-adem-ve-sosyal-dayanisma-merkezi-sodam.pdf , Erişim Tarihi 15.02.2026
[409] Resmi Gazete, 1986, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu Kanun No, 3294, 14 Haziran 1986 Tarih ve 19134 Sayılı Resmi Gazete.
[410] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024 Yılı Faaliyet Raporu, 2025, s.159.

belirlenen gebelik izlemlerini yaptırması ve doğumlarını hastanede gerçekleştirmeleri şartıyla yapılmaktadır.[411]

4.4.2 Aile Odaklı Hizmetler

4.4.2.1 Koruyucu Aile

Aile temelli hizmetlerin güçlendirilmesine yönelik politika yaklaşımı doğrultusunda, korunma ihtiyacı olan çocukların öncelikle aile odaklı hizmetler kapsamında ele alındığı belirtilmektedir.[412] 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 5'inci maddesi uyarınca bakım tedbiri, çocuğun resmî veya özel bakım kuruluşuna yerleştirilmesine ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılmasına karar verilmesini ifade etmektedir.

Koruyucu aile; korunma ihtiyacı olan çocukların bakım ve yetiştirilmelerini sağlamak üzere yanına yerleştirildiği, çocukların ihtiyaçlarını karşılamak üzere yapılacak bir ödeme karşılığında veya gönüllü olarak bakımı üstlenen kişi ya da aileyi ifade etmektedir.[413] Bu hizmet, çocuğun durumuna en uygun koruyucu ailenin seçilmesi, eğitimi, izlenmesi ve hizmetin işleyişine ilişkin esasları kapsar.[414] Başvuru süreci, değerlendirme, sosyal inceleme ve komisyon kararı aşamalarını içermekte olup; yerleştirme sonrasında düzenli izleme raporları hazırlanarak koruyucu aile hizmetinin sürekliliği sağlanmaktadır.[415]

Koruyucu aile bakımının çocuk üzerindeki etkileri, temel ihtiyaçların karşılanmasıyla sınırlı değildir. Bu model; çocuğun sağlıklı bağlanma ilişkileri kurabilmesine, sosyal uyum becerileri geliştirebilmesine ve aile içi rol ve sorumlulukları deneyimleyerek büyümesine katkı sağlamaktadır. Ayrıca terk edilme ve yalnızlık duygularının azaltılmasında, aidiyet duygusunun güçlendirilmesinde ve benlik gelişiminin desteklenmesinde olumlu etkiler sunduğu belirtilmektedir.[416]

Koruyucu aile, ASHB İl Müdürlükleri denetiminde çocuğun bakım ve yetiştirilmesini üstlenen kişi veya aile olarak tanımlanmıştır. Yönetmelikte akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli, süreli koruyucu aile modeli, uzmanlaşmış koruyucu aile modeli ve geçici koruyucu aile modeli olmak üzere farklı hizmet modelleri düzenlenmiştir.[417]

---

[411] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024 Yılı Faaliyet Raporu, 2025, s.160.
[412] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024 Yılı Faaliyet Raporu, 2025, s.7
[413] Resmi Gazete, 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu Kanun No, 2828, 27 Mayıs 1983, Sayı 18059.
[414] Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Koruyucu Aile Yönetmeliği, 14 Aralık 2012, Sayı 28497.
[415] a.g.e.
[416] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Koruyucu Aile El Kitabı, Ankara, ASHB Yayınları, 2022, s. 14–16.
[417] Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Koruyucu Aile Yönetmeliği, 14 Aralık 2012, Sayı 28497.

Akraba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modeli, çocuğun veli ya da vasisi dışında kalan kan bağı bulunan akrabaları ya da çocuğun tanıdığı yakın çevresinden kişiler tarafından bakımının sağlanmasını ifade etmektedir.[418]

Süreli Koruyucu Aile Modeli, öz ailesine kısa sürede döndürülme imkânı bulunmayan ya da kalıcı olarak aile yanına yerleştirilemeyen çocuklara sağlanan bakımı kapsamaktadır.[419]

Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modeli, özel zorlukları veya ihtiyaçları bulunan çocuklara yönelik olarak düzenlenmiştir. Bu modelde bakım sağlayacak kişilerin lisans eğitimine sahip olmaları veya eşlerden birinin en az ilköğretim mezunu olmak kaydıyla temel ana-baba eğitimi ile birinci ve ikinci kademe koruyucu aile eğitimlerini almış olmaları gerekmektedir.[420]

Geçici Koruyucu Aile Modeli, acil koruma gereken ya da hakkında henüz hizmet planı oluşturulmamış çocuklar için kısa süreli bakım sağlanmasını ifade etmektedir. Bu model kapsamında sağlanan bakım süresi birkaç gün ile en fazla bir ay arasında değişmektedir. Geçici koruyucu ailelerin temel ana-baba eğitimleri ile birinci ve ikinci kademe koruyucu aile eğitimlerini almış olmaları öngörülmüştür.[421]

2025 yılı aralık ayı itibarıyla Bakanlık verilerine göre toplam 10.841 çocuğun koruyucu aile yanında bakımı sağlanmış olup, Türkiye genelinde koruyucu aile sayısı 9.096'ya ulaşmıştır.[422]

4.4.2.2 Evlat Edinme

Evlat edinme hizmeti, korunmaya ve bakım ihtiyacına sahip çocukların kalıcı aile ortamında yetişmelerini sağlamayı hedefleyen bir sosyal hizmet modelidir. Bu hizmet çocuğun bakım ihtiyacının süreklilik kazanmasını ve toplum içindeki sosyal uyumunun güçlendirilmesini amaçlar. [423]

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu çocuğun üstün yararının korunmasını temel ilke olarak benimsemekte ve korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik bakım tedbirlerinin uygulanmasını düzenlemektedir.[424] Evlat edinme uygulamaları, bakım tedbiri kapsamındaki

[418] Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı,a.g.e.
[419] Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı,a.g.e.
[420] Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı,a.g.e.
[421] Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı,a.g.e.
[422] Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, E-Bülten Sayı 37, Aralık 2025, 2025, s.2.
[423] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024 Yılı Faaliyet Raporu, 2025, s.85
[424] Çocuk Koruma Kanunu Kanun No, 5395, 15 Temmuz 2005, Sayı 25876.

çocuklar için hizmet yollarından biri olarak değerlendirilmektedir.[425] 2025 yılı Aralık ayı itibarıyla 20.854 çocuk evlat edindirilmiştir.[426]

4.4.2.3 Sosyal ve Ekonomik Destek

Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) hizmeti, korunma ihtiyacı doğma riski bulunan çocukların kurum bakımına alınmaksızın aile ortamında desteklenmesini amaçlayan aile temelli bir sosyal hizmet modelidir.[427] SED'in temel amacı, ekonomik yetersizlik nedeniyle çocukların ailelerinden ayrılmasını önlemek ve çocuğun üstün yararı doğrultusunda aile bütünlüğünü korumaktır. Aile yanında destek hizmetleri kapsamında çocukların psikolojik ve sosyal yönden sağlıklı bireyler olarak gelişimlerini sürdürebilmeleri için ekonomik desteklerin yanında rehberlik ve yönlendirme hizmetleri de sunulmaktadır. Bu doğrultuda SED hizmeti sadece maddi bir yardım değil, bütüncül bir sosyal hizmet müdahalesidir.[428] 2025 yılı Aralık ayı itibarıyla 182.997 kişiye SED ödemesi yapılmıştır.[429]

4.4.2.3.1 SED Hizmetinin Etkinliğinin Artırılması Projesi (Okul Destek Projesi)

SED hizmetinin etkililiğini güçlendirmek, ailelerde çocuğa yönelik farkındalık düzeyini artırmak ve çocukların okul dışı zamanlarını nitelikli ve verimli biçimde değerlendirebilecekleri ortamlar sunmak amacıyla 2017 yılından itibaren uygulanan SED Hizmetinin Etkinliğinin Artırılması Projesi (Okul Destek Projesi) hayata geçirilmiştir. Proje kapsamında, SED hizmetinden yararlanan ortaokul ve lise çağındaki çocuklara yönelik akademik, sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler düzenlenmektedir. Proje 81 ilde uygulanmakta olup toplam 42.551 çocuğun katılımı sağlanmıştır.[430]

4.4.3 Kuruluş Bakım Hizmetleri

4.4.3.1 Çocuk Koruma, İlk Müdahale ve Değerlendirme Merkezi

Çocuk koruma sistemi içerisinde ilk temas noktalarından birini oluşturan Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Merkezleri, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuklar hakkında uygun hizmet modeli belirleninceye veya mahkeme kararı alınıncaya kadar geçici bir süre barınma ve temel gereksinimleri karşılamak üzere açılan

[425] Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, E-Bülten Sayı 37, Aralık 2025, 2025, s.10.
[426] Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, a.g.e.
[427] 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu Kanun No, 2828, 27 Mayıs 1983, Sayı 18059.
[428] Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, E-Bülten Sayı 37, Aralık 2025, 2025, s.7.
[429] Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, E-Bülten Sayı 37, Aralık 2025, 2025, s.10.
[430] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu, 2026, s.83-84.

güvenlikli yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır.[431] Bu kuruluşlar çocukların barınma, güvenlik ve temel gereksinimlerinin karşılanmasının yanı sıra psikososyal inceleme ve yönlendirme süreçlerinin başlatıldığı kısa süreli kabul mekanizmaları olarak yapılandırılmıştır.[432] Kuruluşlar çocukların geliş nedenleri ve özelliklerine göre ayrıştırılmış alanlar içerecek biçimde düzenlenmekte olup, 0-6 yaş grubuna yönelik uygun kuruluş bulunması halinde küçük yaş grubunun ilgili çocuk bakım kuruluşlarına yönlendirilmektedir.[433]

Birimlere kabul edilen çocuklar için ilk aşamada sağlık kontrolü yapılmakta, eş zamanlı olarak meslek elemanları tarafından ön görüşme gerçekleştirilerek psikososyal değerlendirme süreci başlatılmaktadır. Bu değerlendirme doğrultusunda sosyal inceleme yürütülmekte ve bireysel uygulama planı hazırlanarak çocuğun yüksek yararı doğrultusunda uygun hizmet modeline yönlendirilmesi sağlanmaktadır. Ayrıca çocuk hakkında en kısa sürede mahkemeye başvurularak gerekli koruyucu ve destekleyici tedbir kararı alınmaktadır.[434]

4.4.3.2 Çocuk Evleri

06.09.2022 tarihli ve 31945 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan *Çocuk Koruma Hizmetleri Planlama ve Çocuk Bakım Kuruluşlarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik* uyarınca çocuk evleri; korunma ihtiyacı bulunan çocukların bakım ve gözetimlerinin sağlandığı, aile ortamına benzer koşullarda hizmet sunan yatılı sosyal hizmet birimleri olarak tanımlanmaktadır. Bu birimler, küçük ölçekli ve ev tipi bir yapılanma anlayışıyla tasarlanmakta olup her bir çocuk evinde en fazla yedi çocuğun barındırılması öngörülmektedir. Çocuk evleri, çocukların sosyal uyumunu ve günlük yaşama katılımını desteklemek amacıyla, bulundukları ilin sosyo-kültürel özellikleri dikkate alınarak; eğitim kurumlarına ve sosyal imkânlara erişimin kolay olduğu yerleşim alanlarında, apartman dairesi ya da müstakil konut formatında yapılandırılmaktadır. Ülkemiz genelinde 2025 yılı verilerine göre toplam çocuk evi sayısı 1.187 olarak kaydedilmiştir. Bu kuruluşlarda koruma ve bakım hizmeti alan çocuk sayısı ise 5.799'dur.[435]

[431] Resmi Gazete, 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu Kanun No, 2828, 27 Mayıs 1983, Sayı 18059.
[432] Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2012, Çocuk Hizmetlerine İlişkin Genelge 2012/15, s.3.
[433] Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, a.g.e.
[434] Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, a.g.e.
[435] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu, 2026, s.97.

4.4.3.3 Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi Müdürlükleri

Çocuk evlerinin idari ve mesleki koordinasyonu Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi Müdürlükleri (ÇEKOM) tarafından yürütülmektedir.[436] ÇEKOM'lar; birimlerin açılış süreçlerinin planlanması, işleyişlerinin izlenmesi ve hizmet standartlarının sürdürülmesi görevlerini üstlenmektedir. Ayrıca çocukların kuruma uyum süreçleri, bireysel ihtiyaçları ve gelişimsel durumları meslek elemanları tarafından düzenli olarak takip edilmekte ve gerekli sosyal hizmet müdahaleleri planlanmaktadır.[437]

4.4.3.4 Çocuk Evleri Sitesi

Çocuk Evleri Sitesi (ÇES), korunma ve bakım altındaki çocuklara hizmet sunmak üzere aynı yerleşke içerisinde konumlandırılmış birden fazla evden oluşan kuruluş modelidir.[438] Bu yerleşkede bulunan her bir evde en fazla on çocuğa bakım hizmeti verilebilmekte; çocukların yerleştirilmesinde yaş, cinsiyet ve gelişimsel özellikler dikkate alınarak dengeli bir dağılım sağlanmaktadır. 2025 yılı verilerine göre ülke genelinde 122 Çocuk Evleri Sitesi faaliyet göstermekte olup bu kuruluşlarda toplam 8.294 çocuk koruma ve bakım hizmeti almaktadır.[439]

Çocuk Evleri ve Çocuk Evleri Sitelerinde bakım altında bulunan çocuklara yönelik hizmetler barınma ve temel ihtiyaçların karşılanmasıyla sınırlı kalmayıp, kapsamlı psikososyal destek çalışmalarını da içermektedir. Bu doğrultuda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından geliştirilen Çocuk Destek Gelişim ve Eğitim Programı (ÇODEP) uygulanmaktadır. ÇODEP; çocukların bilişsel, duygusal ve psikososyal gelişimlerinin sistematik biçimde izlenmesini ve ihtiyaç duyulan alanlarda müdahale planlarının oluşturulmasını sağlayan temel bir uygulama çerçevesi sunmaktadır.[440]

4.4.3.5 İhtisaslaştırılmış Çocuk Evleri Sitesi

Korunma ve bakım altında bulunan çocuklardan; suça sürüklenen, suç mağduru olan, sokakta risk altında kalması sebebiyle kuruluş bakımına alınanlara geçici süre ile hizmet verilen güvenlikli kuruluşlara İhtisaslaştırılmış Çocuk Evleri Sitesi adı verilmektedir. İhtisaslaşma; çocukların özel surette korunmaları amacıyla yaş ve cinsiyet durumları ile

[436] Resmi Gazete, 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu Kanun No, 2828, 27 Mayıs 1983, Sayı 18059.
[437] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024 Yılı Faaliyet Raporu, 2025, s.94.
[438] Resmi Gazete, 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu Kanun No, 2828, 27 Mayıs 1983, Sayı 18059.
[439] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu, 2026, s.97.
[440] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024 Yılı Faaliyet Raporu, 2025, s.94

psikososyal ihtiyaçlarına göre yapılmaktadır.[441] İhtisaslaştırılmış Çocuk Evleri Siteleri; suça sürüklenen, suç mağduru olan, çocuk yaşta gebeler, sokakta yaşayan/çalıştırılan, madde kullanımı tedavisi tamamlanan ve refakatsiz çocuklar alanlarında ihtisaslaştırılabilmektedir.[59] 2025 yılı itibarıyla ülke genelinde 59 İÇES'te 1.415 çocuğa bakım ve psikososyal destek hizmeti verilmektedir.[442]

İÇES'lerde hizmet alan çocukların travmatik deneyimlerinden kaynaklanan örselenmenin sağaltılması ve çocuklarda olumlu davranış değişiklikleri oluşturulması amacıyla bireysel farklılıkları ve ihtiyaçları dikkate alınarak Anka Çocuk Destek Programı uygulanmaktadır.[443] Sosyal öğrenme kuramına dayanarak oluşturulan bu programda amaç; kuruluştaki çocukların bireysel risk, ihtiyaç ve kaynaklarına uygun psikososyal destek ve müdahale sağlamaktır.[444]

4.4.3.5.1 Anka Çocuk Destek Programı

Anka Çocuk Programı; Bireysel İhtiyaç Ev Risk Değerlendirme Formu, Bireysel Danışmanlık, Grup Çalışmaları, Aile Çalışmaları ve Destekleyici Ortam Bileşenlerinden oluşmaktadır. Program kapsamında çocuğun İÇES'e kabulünden sonraki 10 gün içinde çocukla ilgili tüm bilgi kaynakları ve yapılan görüşmeler göz önünde bulundurularak çocuğun ruhsal durumu, istismar öyküsü, suç öyküsü, kişisel özellikleri ve davranış sorunları gibi alanların yanı sıra güçlü yanlarına ilişkin soruların da yer aldığı Bireysel Risk ve Değerlendirme Formu doldurularak, form sonucunda çocuk hakkında üç aylık uygulama planı oluşturulmaktadır. Bu uygulama planı içinde çocuğun bireysel ihtiyaçlarına bağlı olarak bağımlılık, kişilik gelişimi, duygu düzenleme, gebelik gibi grup oturumları; kendine zarar verme davranışı, güvenli davranış geliştirme, eğitim başarısını ve uyumunu artırma gibi bireysel danışmanlık oturumları ve aile müdahaleleri yer almaktadır. Programın Destekleyici Ortam Bileşenleri kapsamında; her kuruluş kendi puanlama ve basamak sistemini oluşturmakta, kuruluşa kabulü yapılan çocuklar ve aileleriyle sözleşme yapılarak kuruluşta çocukların ilgi ve yetenekleri doğrultusunda sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler ile birlikte meslek edindirme kursları açılmaktadır. Üç aylık uygulama planı sonrasında çocuk hakkında yeniden Bireysel Risk ve Değerlendirme Formu doldurularak çocuk hakkında yeni uygulama planı oluşturulmaktadır. Anka Çocuk Destek Programının uygulanmasına ilişkin esaslar,

[441] 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu Kanun No, 2828, 27 Mayıs 1983, Sayı 18059.
[442] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu, 2026, s.97.
[443] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024 Yılı Faaliyet Raporu, 2025, s.100.
[444] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü [ASHB ÇHGM], Anka Çocuk Destek Programı, T.Y.

ASHB Anka Çocuk Destek Programı Uygulama Yönergesinde ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir.[445]

4.4.3.5.2 Güçlendirici Bakım Modelinin İhtisaslaştırılmış Çocuk Evleri Sitelerinde Uygulanmasına Dair İş Birliği Protokolü

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca, suça sürüklenmiş ve madde bağımlılığı tedavi süreci devam eden veya tedavisini tamamlamış çocuklara hizmet vermek üzere ihtisaslaştırılmış çocuk evleri sitelerinde Güçlendirici Bakım Modelinin uygulanmasını sağlamak amacıyla paydaş kurumlar arasında bir iş birliği protokolü imzalanmıştır.[446]

Protokolün amacı İÇES'lerde hizmet alan çocukların iyilik hâlini güçlendirmeye, güvenli ve travmaya duyarlı bakım ortamı oluşturmaya, tedavi, eğitim, sosyal uyum ve rehabilitasyon süreçlerini eşgüdüm içinde yürütmeye yönelik görev ve sorumlulukların Adalet, Aile ve Sosyal Hizmetler, Sağlık, Millî Eğitim, İçişleri, Gençlik ve Spor Bakanlıkları ile Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türkiye Yeşilay Cemiyeti ile paylaşılmasıdır. Protokolün uygulanmasına yönelik olarak, ilgili illerde vali veya vali yardımcısı başkanlığında tüm paydaşların katılımıyla toplantılar gerçekleştirilmektedir.[447]

4.4.3.6 Bakım Sonrası Rehberlik ve İzleme Kapsamında Yapılan Çalışmalar

Korunma ve bakım altında bulunan çocuklar hakkında alınan korunma/bakım tedbir kararı genel olarak çocuk reşit olana kadar devam etmektedir. Ancak korunma/bakım tedbir kararı çocuk hakkında korunma/bakım tedbir kararı alınmasına neden olan sebeplerin ortadan kalkması durumunda reşit olmadan önce kaldırılabilmektedir. Bununla birlikte, çocuk reşit olduktan sonrada belirli şartlar altında korunma kararı belirli bir süre daha uzatılabilmektedir. 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunun 24'üncü maddesinde yer alan hüküm gereğince 18 yaşını tamamlamış olan ve korunma ihtiyacı olan çocuklardan ortaöğrenime devam edenlerin 20 yaşına kadar, yükseköğrenime devam edenlerin 25 yaşına kadar korunma kararları uzatılabilmektedir. Yine öğrenime devam etmeyenlerin bir iş veya meslek sahibi edilerek kendi kendilerine yeterli olabilmelerinin sağlanması amacıyla 20 yaşına kadar korunma kararları uzatılabilmektedir. Bunlara ek olarak, korunma kararı kalkmış ancak tek başına

[445] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü [ASHB ÇHGM], Anka Çocuk Destek Programı Uygulama Yönergesi, T.Y.
[446] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu, 2026, s.103.
[447] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu, 2026, s.104.

yaşamını sürdüremeyecek durumda bulunan kız çocukları da Kurumca himaye olunmaktadır.[448]

Devlet korumasında yetişen gençlerin kurumla ilişiğinin kesilmesinden sonrada kurum imkanları dahilinde desteklemeye yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Reşit olarak kurum bakımından ayrılan gençleri desteklemeye yönelik Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerinde Bakım Sonrası Rehberlik ve İzleme Birimleri bulunmaktadır.

Bakım sonrası rehberlik ve izleme birimlerince, reşit olarak kurum bakımından ayrılan kişilerin toplumsal hayata uyum sağlaması, toplum içinde desteklenmesi, istihdam sürecinde ve ihtiyaç duyduğu alanlarda rehberlik hizmeti alabilmesi amacıyla izlenmesi ve desteklenmesi faaliyetleri yürütülmektedir. İzleme faaliyeti kişinin rızası alınmak suretiyle yürütülmektedir. İzleme hizmeti 1 yıl süre ile sağlanmakta olup kişinin hizmete ihtiyaç duyduğunun değerlendirilmesi halinde 1 yıl süre ile uzatılmaktadır. İzleme sürecinde kişinin barınma, ekonomik, sosyal destek, sosyal hayata uyum, iş hayatına uyum ve benzeri konularda destek ihtiyaçlarına ilişkin değerlendirmeler yapılarak kişinin uygun desteklerden faydalandırılması sağlanmaktadır.[449] Bakım sonrası süreçte kişilere yönelik sosyal ve ekonomik destek hizmeti, konaklatılma desteği, iş hayatına uyum seminerleri, rehberlik (hak sahipliği, tercih işlemleri, kamuda ve özel sektörde istihdam, bireysel sorunlar gibi) vb. hizmetler sunulmaktadır.

Kurum bakımından ayrılan kişiler 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunun Ek 1'nci maddesi gereğince kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilmektedir. Ayrıca, Kanunun kapsamında istihdam hak sahipliği bulunan kişilere yönelik Özel Sektör Prim Teşviki uygulaması yürütülmektedir.[450]

Bakım sonrası rehberlik ve izleme hizmetleri kurum bakımından ayrılan kişilere kurum bakımı sonrasında toplumsal yaşama uyum sürecini kolaylaştırıcı ve destekleyici faaliyetleri kapsamaktadır.

4.5 EĞİTİM SİSTEMİ KURUMSAL YAPI, HİZMET MODELLERİ VE UYGULAMALAR

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), Anayasa'nın 42'nci maddesinde yer alan *"Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz"* hükmü gereğince tüm bireylere eşit

[448] Resmi Gazete, 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu Kanun No, 2828, 27 Mayıs 1983, Sayı 18059.
[449] Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu Kapsamında Tanınan İstihdam Hakkının Kullanımı ve Bakım Sonrası Rehberlik ve İzleme Hizmetleri Yönergesi, 2023.
[450] Resmi Gazete, 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu Kanun No, 2828, 27 Mayıs 1983, Sayı 18059

eğitim ve öğretim hakkı sunmakla yükümlüdür. 14/6/1973 tarihli ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda genel amaç olarak "Türk milletinin bütün fertlerini, beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek" hükmü yer almaktadır.[451]

10/07/2018 tarihli ve 30474 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde MEB'in görevleri okul öncesi eğitimden başlayarak tüm kademelerdeki öğrencilerin beden, zihin, ahlak, manevi, sosyal ve kültürel nitelikler yönünden desteklenmesi, insan haklarına dayalı toplum yapısının ve küresel düzeyde rekabet gücüne sahip ekonomik sistemin gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatarak geleceğe hazırlanması, eğitime erişimi kolaylaştıran ve her vatandaşın eğitim fırsat ve imkânlarından eşit şekilde yararlanmasını teminat altına alan politika ve stratejilerin geliştirilmesi; ayrıca toplumun özel ilgi gerektiren tüm kesimlerinin eğitime katılımını artıracak politika ve stratejilerin oluşturulması olarak ifade edilmektedir.[452] Bu bağlamda MEB, öğrencilerin gelişimini bütüncül olarak desteklemek ve gelişimlerini olumsuz yönde etkileyecek risk faktörlerini azaltmak amacıyla koruyucu ve önleyici çalışmalar yürütmekte, eğitime erişim ve fırsat eşitliğinin sağlanmasını gözetmekte ve öğrencilerin akademik, sosyal, duygusal ve psikolojik açıdan desteklenmesine yönelik sorumluluk üstlenmektedir.

On İkinci Kalkınma Planı'nda (2024-2028) tüm bireylerin kapsayıcılık ilkesi esasında nitelikli bir eğitime ve hayat boyu öğrenme imkânlarına eşit şartlarda erişimi sağlanarak akademik, sosyal ve mesleki becerilerinin uluslararası standartlara uygun bir şekilde geliştirilmesi; analitik düşünme, finansal okuryazarlık, işbirlikçi çalışma ve liderlik alanlarında yetkinlik sahibi olmalarının sağlanması; milli, manevi, ahlaki, insani ve toplumsal değerleri içselleştirmeleri ve ait olduğu aile ile topluma karşı sorumluluk sahibi olarak yetişmeleri amaçlanmaktadır. Bu çerçevede eğitim dışına çıkma ve okuldan kopma riski bulunan öğrencilere yönelik önleyici mekanizmalar oluşturulması, eğitim sistemi dışına çıkan çocukların yeniden eğitim sistemine dâhil edilmesi, öğrencilerin sosyal ve akademik becerilerini izleyen takip mekanizması oluşturulması ve risklerin önlenmesi amacıyla

[451] 14/6/1973 Tarihli ve 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, https//www.Mevzuat.Gov.Tr/Mevzuat?Mevzuatno=1739&Mevzuattur=1&Mevzuattertip=5 Erişim Tarihi 03.02.2026.

[452] 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi Rg 10/7/2018, 30474, https//www.Mevzuat.Gov.Tr/Mevzuatmetin/19.5.1.Pdf Erişim Tarihi 03.02.2026.

alınacak tedbirlerde aile ve okul iş birliğinin güçlendirilmesi yönünde politikalar belirlenmiştir.[453] MEB (2024-2028) Stratejik Planı'nda ise bütüncül bir yaklaşımla fırsat eşitliği ve eğitime erişimin sağlandığı, öğretim süreçleri ile eğitim ortamlarının etkin kullanıldığı bir ekosistem inşa edilerek öğrencilerin çağın gerektirdiği evrensel yeterliklere sahip, millî ve manevi değerleri benimsemiş, sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.[454]

2024 yılından itibaren uygulamaya geçilen Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde yer alan "Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları" ile "Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri" esas alınarak hazırlanmıştır. Eğitim ve öğretim programları kapsamında yürütülen tüm çalışmalar okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde "Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi'nde tanımlanan yetkinliklerin kazandırılmasını hedeflemekte, bütüncül ve birbirini tamamlayıcı bir yapı arz etmektedir.[455] Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde eğitim öğretim sürecinde yer alan öğrencilerin ruh ve beden sağlığını koruyarak gelişimlerini desteklemek, yetkin ve erdemli bireyler yetiştirmek amacıyla çalışmalar yürütülmektedir.[456] Böylece Türkiye Yüzyılı'nın inşasında millî, manevi ve kültürel değerlerini özümsemiş; çağın gereklerine uygun bilgi, beceri, tutum ve davranışlara sahip; demokratik anlayışı ve millî şuuru gelişmiş, şahsiyetli ve üretken bireyler yetiştirilmesi hedef olarak belirlenmiştir.

MEB Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 17. maddesinde öğrencilerin zararlı alışkanlıklardan korunması kapsamında alınması gereken önlemler, 157. maddesinde öğrencilerin hem bireysel olarak hem de güvenli ve sağlıklı bir eğitim ortamının desteklenmesine yönelik olarak öğrencilerden beklenen davranışlar ve uyacakları kurallar belirlenmiştir. Ayrıca Yönetmeliğin 158. maddesinde öğrencilerin korunmasına ilişkin okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin, öğrencilerin güvenliğini sağlamaya yönelik sorumlulukları düzenlenmiştir.[457]

Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nde 2023 yılında yapılan düzenleme ile kınama davranışı gerektiren davranışlara "Diğer

[453] Cumhurbaşkanlığı, SBB 2023, "On İkinci Kalkınma Planı 2024-2028", https//www.Sbb.Gov.Tr/Kalkinma-Planlari/Erişim Tarihi 03.02.2026
[454] MEB, 2024-2028 Stratejik Planı 2024, https//Sgb.Meb.Gov.Tr/Yayinlarimiz/Yayin/112 Erişim Tarihi 03.02.2026
[455] Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024, https//Tymm.Meb.Gov.Tr/Temel-Yaklasim Erişim Tarihi 03.02.2026.
[456] Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024, https//Tymm.Meb.Gov.Tr/ Erişim Tarihi 01.05.2026
[457] MEB, Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, 07.09.2013 Tarihli 28758 Sayılı, https//www.Mevzuat.Gov.Tr/File/Generatepdf?Mevzuatno=18812&Mevzuattur=Kurumvekurulusyonetmeligi&Mevzuattertip=5 Erişim Tarihi 03.02.2026.

öğrencilerin sosyal veya duygusal gelişimlerini, akran ve arkadaşlık ilişkilerini olumsuz yönde etkileyecek davranışları alışkanlık hâline getirmek" ve okul değiştirme yaptırımı gerektiren davranışlara "Okul personeli ve öğrencileriyle ilgili dijital araçlar ya da sosyal medya kanalıyla kişilik haklarını ihlal edecek şekilde ses ya da görüntü kaydetmek veya yayımlamak" hükümleri eklenmiştir. Ayrıca çalışanların ve öğrencilerin fiziki ve psikolojik şiddetten korunması için "güvenlik sistemlerinden" yararlanılması ibaresi de yönetmeliğe eklenmiştir.[458]

Çocukların her türlü risk etmeninden korunması amacıyla MEB'in görev, yetki ve sorumlulukları ilgili mevzuatlar çerçevesinde düzenlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda çocukların içinde bulundukları risk etmenlerinin erken ve doğru olarak belirlenmesi önem arz etmektedir. "Millî Eğitim Bakanlığı Bakanlık Yönetim Sistemi (MEBBYS) Projesi" kapsamında devamsızlık, okul terki ve disiplin durumları[459] gibi risk etmenlerinin belirlenmesi, izlenmesi ve önleyici tedbirlerin zamanında alınması amacıyla mevcut risk analizleri ve izleme sistemlerine ilave olarak, bütünleşik ve yapay zekâ destekli bir izleme ve değerlendirme yaklaşımı geliştirilmektedir. MEB bünyesinde bulunan dijital verilerin tüm birimlerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde istatistik üretme, analiz yapma ve geleceğe yönelik projeksiyonlar sunma kapasitesine kavuşturulması ile öğrenci, öğretmen, okul, bütçe ve altyapı gibi çok boyutlu verilerin tek merkezde toplanması, karar alma süreçlerinin veri temelli, hızlı ve etkin bir yapıya kavuşturulması amacıyla çalışmalar yürütülmektedir.[460]

4.5.1 Türk Eğitim Sisteminin Genel Yapısı

Türk Eğitim Sisteminin Genel Yapısı 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile belirlenmiş olan Türk Millî Eğitim Sistemi "Örgün Eğitim" ve "Yaygın Eğitim" olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır.[461]

4.5.1.1 Örgün Eğitim

Örgün eğitim resmî ve özel olarak okul öncesi, ilkokul, ortaokul, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında verilen eğitimi kapsar. 2024-2025 eğitim öğretim yılında resmî

[458] MEB, Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği 26.07.2014 Tarihli 29072 Sayılı, https//www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=19942&mevzuattur=7&mevzuattertip=5 Erişim Tarihi 03.02.2026.
[459] MEB'in 26.03.2026 Tarihli Komisyon Toplantısı Sunumu.
[460] https//Yegitek.Meb.Gov.Tr/www/Bakanlik-Yonetim-Sistemi-Mebbys/İcerik/3844 Erişim Tarihi 01.05.2026.
[461] MEB, 2026 Yılı Performans Programı, https//sgb.meb.gov.tr/yayinlarimiz/yayin/184 Erişim Tarihi 15.04.2026.

ve özel 74 bin 40 okul/kurum bünyesinde 753 bin 571 derslik bulunmakta olup toplam 17 milyon 956 bin 523 öğrenci örgün eğitimde öğrenimine devam etmiştir.[462]

4.5.1.1.1 Okul Öncesi Eğitim

Bireyin gelişiminin en kritik dönemlerinden biri olarak kabul edilen 3-5 yaş aralığındaki çocuklara sunulan okul öncesi eğitim hizmetleri ülkemizde resmî ve özel anaokulları, ana sınıfları ve uygulama sınıflarında yürütülmektedir. İsteğe bağlı bir eğitim kademesi olmasına rağmen resmî okullarda eğitim hizmeti ücretsizdir ve her çocuğun en az bir yıl okul öncesi eğitim almış olması hedeflenmektedir.

Okul öncesi eğitim 5 yaş okullaşma oranı 2002 yılında %11,7 iken 2024-2025 eğitim öğretim yılında %82,53'e yükselmiştir. 2024-2025 eğitim öğretim yılında MEB'e bağlı 3.910 resmî anaokulu, 4.780 özel anaokulu olmak üzere toplam 8.690 anaokulu bulunmaktadır. 2024-2025 eğitim öğretim yılında 3.910 resmî anaokulunda 33.341 öğretmen ve 484.130 öğrenci; bünyesinde ana sınıfı bulunan 20.558 resmî okulda 43.846 öğretmen ve 766.423 öğrenci ile eğitim öğretim yapılmıştır. 2024-2025 eğitim öğretim yılında resmî ve özel 17.640 okul/kurum ile bünyesinde ana sınıfı bulunan 21.930 okul/kurumda toplam 1.741.314 çocuk okul öncesi eğitim almıştır.[463]

4.5.1.1.2 İlköğretim

Anayasamızda ve ilgili mevzuatta belirtildiği üzere ilköğretim, öğrenim çağında bulunan kız ve erkek çocuklar için mecburi ve devlet okullarında parasız olarak verilmektedir. İlköğretim kurumları dört yıl süreli ve zorunlu ilkokullar, dört yıl süreli zorunlu ve farklı programlar arasında tercihe imkân veren ortaokullar ile imam hatip ortaokullarından oluşmaktadır.

İlköğretimde net okullaşma oranı 2002-2003 eğitim öğretim yılında %90,98 iken 2024-2025 eğitim öğretim yılında %95,69'a yükselmiştir. 2024-2025 eğitim öğretim yılında resmî 22.980 ilkokulda; 282.357 öğretmen ve 5.358.049 öğrenci ve 243.891 derslik; resmî 16.650 ortaokulda ise 337.828 öğretmen, 4.825.538 öğrenci, 171.066 derslik bulunmaktadır. 224 yatılı bölge ortaokulunda 3.600 öğretmen ve 3.517 derslik, 36.174 öğrenci ile eğitim öğretim yapılmıştır.[464]

---

[462] MEB, a.g.e.
[463] MEB, a.g.e.
[464] MEB, a.g.e.

4.5.1.1.3 Ortaöğretim

Ortaöğretim genel ortaöğretim, mesleki ve teknik ortaöğretim ve din öğretimi olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Ortaöğretimde okullaşma oranı 2002-2003 eğitim öğretim yılında %50,57 iken 2024-2025 eğitim öğretim yılında ise %83,25'e yükselmiştir.[465]

4.5.1.1.3.1 Genel Ortaöğretim

Genel ortaöğretim kurumları arasında Anadolu liseleri, fen liseleri, sosyal bilimler liseleri, güzel sanatlar liseleri ile spor liseleri yer almaktadır. Ayrıca çok programlı Anadolu liseleri bünyesinde genel ortaöğretim programı uygulanmaktadır. 2024-2025 eğitim öğretim yılında resmî 2.956 Anadolu lisesinde 120.120 öğretmen, 1.653.793 öğrenci; 379 fen lisesinde 11.478 öğretmen, 142.208 öğrenci; 96 sosyal bilimler lisesinde 3.498 öğretmen, 41.136 öğrenci, 105 güzel sanatlar lisesinde 2.957 öğretmen, 17.915 öğrenci; 106 spor lisesinde 2.145 öğretmen, 24.293 öğrenci ile eğitim öğretim faaliyetleri sürdürülmüştür. Ayrıca 2.774 özel genel lise, 1 açık öğretim lisesi bulunmaktadır.[466]

4.5.1.1.3.2 Mesleki ve Teknik Ortaöğretim

Örgün mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları; mesleki ve teknik Anadolu lisesi, çok programlı Anadolu lisesi ve mesleki eğitim merkezleridir (MESEM). Resmî ve özel mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında genel olarak üç farklı program türünde mesleki eğitim yapılmaktadır. Bunlar; okul tabanlı mesleki eğitim kapsamında Anadolu meslek programı ve Anadolu teknik programı ile işyeri tabanlı olarak mesleki eğitim merkezi programıdır.

Mesleki ve teknik ortaöğretim programları dört yıl süreli programlardır. Mesleki ve teknik ortaöğretimde iş gücü piyasasının ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda, öğrencilerin ilgi ve becerileri yönünde çeşitli alan ve dallarda eğitim yapılmaktadır. Ortaöğretim düzeyinde hangi alan ve dallarda mesleki eğitim yapılacağı 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu çerçevesinde kurulan bünyesinde kamu ve özel sektörden mesleki ve teknik eğitimin paydaşlarını barındıran Mesleki Eğitim Kurulu tarafından belirlenmektedir.

Mevcut durumda Anadolu meslek ve Anadolu teknik programlarında 56 alan altında 119 farklı dalda, mesleki eğitim merkezi programında ise 39 alan altında 193 farklı dalda mesleki ve teknik eğitim verilmektedir. Anadolu meslek ve Anadolu teknik programlarından mezun olanlar doğrudan ortaöğretim diploması alırken, MESEM programında okuyan öğrenciler istemeleri halinde temel derslerin yanında fark derslerini de alarak ortaöğretim

[465] MEB, a.g.e.
[466] MEB, a.g.e.

diploması alabilmektedirler. MESEM programında öğrencilere on birinci sınıfın sonunda kalfalık, on ikinci sınıfın sonunda ise ustalık belgesi verilmektedir. Mezunlara verilen ustalık belgesi ve mesleki ve teknik ortaöğretim diplomaları mevzuata göre kişilere alanında iş yeri açma ve çalışma yetkisi kazandırmaktadır. Ayrıca mesleki ve teknik ortaöğretim mezunları mezuniyette aldıkları belgelere ek olarak teknisyenlik unvanını da elde etmektedirler. Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarından diploma alarak mezun olanlar yükseköğretime geçiş sınavından başarılı olmaları durumunda yükseköğretim kurumlarına devam etme hakkı elde etmektedirler. 2024-2025 eğitim öğretim yılında Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlı resmî 3.404 mesleki ve teknik ortaöğretim okulunda, 132.506 öğretmen ve 1.556.186 öğrenci ile eğitim öğretim yapılmıştır.[467]

Mesleki ve teknik eğitimin yol haritasını belirleyen Mesleki ve Teknik Eğitim Politika Belgesi 10.08.2024 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile yürürlüğe girmiştir. Bu kapsamda, Türkiye'nin her bölgesinde eğitim alan mesleki ve teknik ortaöğretim öğrencilerinin istihdamının kolaylaştırılması için "bölge okulu", "ihtisas okulu", "sektör içi okul" ve "sektöre entegre okul" olmak üzere 4 yeni okul türünü hayata geçiren "Millî Eğitim Bakanlığı Bölge Okulu, İhtisas, Sektör İçi ve Sektöre Entegre Özellikli Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarına İlişkin Yönerge" yürürlüğe girmiştir. [468]

4.5.1.1.3.3 Din Öğretimi

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 24. maddesi ile güvence altına alınan din eğitimi ve öğretimi okullarda MEB'in denetim ve himayesinde yürütülmektedir. 2024-2025 eğitim öğretim yılında 1.730 imam hatip lisesinde 487.263, 3.396 imam hatip ortaokulunda ise 689.062 öğrenci eğitim öğretim görmüştür.[469]

4.5.1.1.4 Özel Eğitim ve Rehberlik

Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin erken tanılanarak ihtiyaçları, yeterlilikleri, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda en az sınırlandırılmış ortamlarda sunulan eğitim öğretim hizmetleri ile bireylere bağımsız yaşam becerileri kazandırılarak toplumsal katılımın artırılması, fırsat eşitliğinin sağlanması, tüm öğrencilere fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimlerinin desteklenmesi amacıyla eğitim kurumları ile rehberlik ve araştırma

[467] MEB, a.g.e.
[468] MEB, a.g.e.
[469] MEB, a.g.e.

merkezlerinde (RAM), rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkin bir şekilde sunulmasının sağlanması MEB'in temel görev ve sorumluluğu arasında yer almaktadır.

4.5.1.1.4.1 Özel Yetenekliler

Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM), ilkokul, ortaokul ve lise döneminde örgün eğitim kurumlarına devam eden ve genel zihinsel, resim veya müzik yetenek alanlarında özel yetenekli olarak tanılanan öğrencilere, yeteneklerini geliştirerek kapasitelerini en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak amacıyla destek eğitim hizmeti veren kurumlardır.[470]

4.5.1.1.4.2 Özel Eğitim

Özel eğitim ihtiyacı olan bireylere yönelik eğitim hizmetleri tam zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamaları, özel eğitim sınıfları, özel eğitim okulları ile evde ve/veya hastanede eğitim şeklinde yürütülmektedir.

Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitsel değerlendirme, tanılama ve yönlendirilmesi ile ilgili iş ve işlemler RAM bünyesinde oluşturulan özel eğitim değerlendirme kurulu tarafından yürütülmektedir. Eğitsel değerlendirme ve tanılamada bireyin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ve akademik disiplin alanlarındaki yeterlilikleri ile eğitim ihtiyaçları birlikte değerlendirilerek ailenin de eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecine aktif katılımı doğrultusunda gerçekleştirilmektedir.

2024-2025 eğitim öğretim yılında resmî özel eğitim okullarında toplam 68.121 özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciye eğitim verilmiştir. Yine bu eğitim öğretim yılında okul öncesi dönemde 1.301, ilkokul-ortaokul düzeyinde 369.730 ve lise düzeyinde 65.740 olmak üzere toplam 436.771 öğrenciye tam zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamaları kapsamında eğitim verilmiştir. Yarı zamanlı kaynaştırma uygulamaları kapsamında hizmet sunan özel eğitim sınıflarında ise okul öncesi dönemde 1.876 ilkokul-ortaokul düzeyinde 72.281 ve lise düzeyinde 25.556 olmak üzere toplam 99.713 öğrenciye eğitim verilmiştir. Kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamaları kapsamında eğitimine devam edemeyecek öğrenciler için özel eğitim okulları açılmaktadır. Bu kapsamda 2024- 2025 eğitim öğretim yılında resmî okul öncesinde 288 özel eğitim anaokulunda 8.114 öğrenciye, ilkokul düzeyinde 511 resmî okulda 16.097 öğrenciye, ortaokul düzeyinde 513 resmî okulda 15.088 öğrenciye ve ortaöğretim düzeyinde ise 549 resmî okulda 26.869 öğrenciye eğitim verilmiştir. Ayrıca sağlık durumu nedeniyle sağlık kuruluşlarında yatarak

[470] MEB, a.g.e.

tedavi gören öğrenciler için de hastane sınıflarında eğitim hizmeti verilmekte olup ülke genelinde 32 ilde 83 hastane sınıfı bulunmaktadır. [471]

4.5.1.1.4.3 Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri

Türk Millî Eğitiminin genel amaçları çerçevesinde eğitimde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri kendini tanıyan, kendine sunulan eğitsel ve mesleki fırsatları değerlendirebilen, sorumluluk alabilen bireyler yetiştirilmesini ve bireylerin toplum içinde sağlıklı bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmeleri için sosyal duygusal, akademik ve mesleki gelişimlerini desteklemeyi amaçlar.

"Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği" çerçevesinde eğitimde rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri planlı, programlı ve bilimsel esaslara dayalı olarak sunulan profesyonel bir hizmettir. Bu hizmet, eğitim sürecinin bütünlüğü içerisinde öğretim sürecini destekleyecek şekilde sunulmakta ve öğrencinin bütüncül gelişimine hizmet etmektedir. Okul ve RAM'larda uygulanmakta olan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri programı oluşturulurken, tüm öğrencileri kapsayacak şekilde gelişimsel ve önleyici bir yaklaşım benimsenmekte; öğrencilerin gelişimsel ihtiyaçları ile okulun imkânları ve çevre koşulları doğrultusunda planlanmakta, uygulanmakta ve değerlendirilmektedir.[472]

Ülkemiz genelinde hizmet veren 303 RAM tarafından, Bakanlığa bağlı okul ve kurumlarda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yürütülmesi ve geliştirilmesi, psikososyal destek hizmetlerinin sunulması, öğrencilerin yetenek ve ilgilerine göre girebilecekleri üst öğrenim kurumlarına yönlendirilmesi, özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin tanılanması ve eğitim tedbirlerinin alınmasına yönelik iş ve işlemler yürütülmektedir.[473]

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, RAM'ların yanı sıra okul bünyesinde kurulan "okul rehberlik ve psikolojik danışma servisleri" tarafından yürütülmektedir. Türkiye genelindeki okul rehberlik ve psikolojik danışma servislerinde toplam 44.129 (Aralık 2025 itibarıyla) rehber öğretmen/psikolojik danışman görev yapmaktadır.[474] Okullarda yürütülen rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, gelişimsel ve önleyici

---

[471] MEB, a.g.e.

[472] MEB, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, 14/8/2020 Tarihli ve 31213 Sayılı, https//www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=34760&mevzuattur=7&mevzuattertip=5 Erişim Tarihi 13.02.2026.

[473] Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Bilgilendirme Raporu 2025, https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2026_02/69a16650ef0d5826408357_2025bılgılendırme_raporu_converted.pdf Erişim Tarihi 18.05.2026.

[474] Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Bilgilendirme Raporu, a.g.e.

hizmetler ile iyileştirici ve destek hizmetleri kapsamında sunulmaktadır. Okul rehberlik ve psikolojik danışma servisleri tarafından gelişimsel rehberlik anlayışı doğrultusunda öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve mesleki gelişimlerini desteklemek amacıyla çalışmalar yürütülmektedir. Ayrıca öğrencilerin rehberlik ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla öğretmen ve velilere eğitim ve müşavirlik hizmetleri sunulmaktadır.

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, öğrencilerin gelişimini desteklemek amacıyla tüm paydaşlar ortak bir anlayış ve iş birliği içerisinde, hesap verebilir bir yaklaşımla sürece dâhil edilmektedir. MEB merkez ve taşra teşkilatında, özel ve resmî eğitim kurumlarında ve RAM'larda yürütülen rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etik ilkeleri ve bu hizmetleri yürüten personelin görev, yetki, sorumlulukları ve uyması gereken usul ve esaslar Bakanlıkça hazırlanan "Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi" ile belirlenmiştir.[475] Ayrıca rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri kapsamında doğal afet, terör, göç, intihar, kayıp-yas, cinsel istismar gibi travmatik ve zorlu olaylar karşısında psikososyal koruma, önleme ve krize müdahale hizmetleri yürütülmektedir. Bu hizmetlerin yürütülmesindeki hususlar "Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Yönergesi" ile düzenlenmiştir. [476]

MEB'e bağlı tüm okullarda sınıf rehber öğretmenleri tarafından her eğitim öğretim yılı başında sınıf risk haritaları hazırlanarak öğrencilerin etkilenmiş olabilecekleri risk etmenleri belirlenmektedir. Hazırlanan sınıf risk haritaları doğrultusunda rehberlik ve psikolojik danışma servislerince okul risk haritaları oluşturulmaktadır. Okul risk haritalarından elde edilen bilgiler neticesinde risk altında olan öğrencilerle gelişimsel, önleyici ve iyileştirici grup çalışmaları ve bireysel çalışmalar yürütülmektedir. RAM'lar tarafından ise eğitim kurumlarında oluşturulan okul risk haritaları birleştirilerek sorumluluk bölgelerine ait risk haritaları oluşturulmakta ve yıl içerisinde bölgede yapılacak çalışmalar planlanmaktadır. Ayrıca okul rehberlik ve psikolojik danışma programının hazırlanması sürecinde her yıl kademelere özgü olarak oluşturulan öğrenci, öğretmen ve velilere yönelik Rehberlik İhtiyacı Belirleme Anketi (RİBA) aracılığıyla öğrencilerin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin ihtiyaçları belirlenmektedir. Toplumun öncelikli ihtiyaçları, risk haritaları ve ihtiyaç analizleri sonuçları ile belirlenen özel, yerel ve genel hedefler

[475] MEB, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi, https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_08/31230349_rpdh_etik_yonergesi_.pdf Erişim Tarihi 13.02.2026.

[476] MEB, Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Yönergesi, https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_01/28142830_psikososyalkoruma-onlemevekrizemudahalehizmetleriyonergesi.pdf Erişim Tarihi 13.02.2026.

doğrultusunda tüm öğrencilere yönelik gelişimsel, önleyici ve iyileştirici rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri sunulmaktadır.

4.5.1.1.5 Özel Öğretim

Özel öğretim kurumları, 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'na göre açılan örgün ve yaygın eğitim kurumlarını kapsamaktadır. MEB'e bağlı olarak faaliyet gösteren bu kurumlar okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, özel eğitim okullarından oluşan örgün eğitim kurumları ile özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri, özel mesleki eğitim merkezleri, sosyal etkinlik ve gelişim merkezleri ve çeşitli kurslardan oluşan yaygın eğitim kurumlarıdır. Ayrıca ortaokul, imam hatip ortaokulu ve ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilere öğrenme dönemlerinde barınma hizmeti sunmak amacıyla özel öğrenci yurdu ve özel öğrenci pansiyonları da MEB'e bağlı olarak faaliyet göstermektedir.

Millî Eğitim İstatistikleri 2024-2025'e göre tüm eğitim kademelerindeki toplam özel okul sayısı 14.700, özel yaygın eğitim kurumu sayısı 18.217'dir.[477]

4.5.1.1.5.1 Yaygın Eğitim

Yaygın eğitim, örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar. 2025 yılında yaygın eğitim kurslarından toplam 8 milyon 80 bin 289 kursiyerin yararlanması sağlanmıştır. Türkiye'nin tüm il ve ilçelerinde resmî 1.002 halk eğitimi merkezi ve 32 olgunlaşma enstitüsü olmak üzere toplam 1.034 hayat boyu öğrenme kurumu bulunmaktadır.[478]

4.5.2 Millî Eğitim Bakanlığı Tarafından Yürütülen Çalışmalar

Çocukların her türlü riske karşı korunması, suça sürüklenmelerinin önlenmesi ve sağlıklı gelişimlerinin desteklenmesi amacıyla MEB tarafından gelişimsel, önleyici ve iyileştirici hizmetler kapsamında faaliyetler yürütülmekte, proje ve programlar geliştirilmekte, bilimsel araştırmalar ile farkındalık çalışmaları gerçekleştirilmektedir.

---

[477] MEB, 2026 Yılı Performans Programı, https//Sgb.Meb.Gov.Tr/Yayinlarimiz/Yayin/184 Erişim Tarihi 15.04.2026.
[478] MEB, a.g.e.

4.5.2.1 Okullaşma Oranlarının Artırılmasına Yönelik Çalışmalar

Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği[479] çerçevesinde ilköğretim kademesinde ve Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği[480] çerçevesinde ortaöğretim kademesinde öğrencilerin okula devamları zorunludur. Veliler öğrencilerinin okula devamını sağlamakla yükümlüdürler. Millî Eğitim Temel Kanununun 26. maddesinde okul yöneticilerinin, millî eğitim müdürlerinin ve mahalli mülkî idare amirlerinin öğrencilerin okula kayıt ve devamıyla ilgili gerekli tedbirleri almakla yükümlü olduğu belirtilmektedir. Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 59. maddesi doğrultusunda okul terkini önlemek, devamsızlık ve başarısızlık nedeniyle sınıf tekrarı riski taşıyan öğrencilere yönelik çalışmaları gerçekleştirmek amacıyla "Önleme, müdahale ve yönlendirme komisyonu" kurulmuştur. Komisyon tarafından başarısızlık nedeniyle sınıf tekrarı riski olduğu belirlenen öğrenciler için zorunlu müdahale planı, devamsızlık nedeniyle sınıf tekrarı riski olan öğrenciler için devamsızlık nedenlerini ortadan kaldırmaya yönelik önleyici çalışmalar uygulanmaktadır. Çocukların suça sürüklenmesinde önemli risk faktörlerinden olan devamsızlığın önlenmesi amacıyla öğrencilerin okula devamlarının sağlanması ve okul terkinin önlenmesine yönelik MEB'e bağlı okul ve kurumlarda çeşitli projeler yürütülmektedir.

4.5.2.1.1 Eğitime Yönelik Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) Programı

AB Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA II) İnsan Kaynağının Geliştirilmesi Programı kapsamında, "Türkiye'de Okula Katılımın Artırılması İçin Şartlı Nakit Transferinin Etkisinin Güçlendirilmesi Projesi (ŞNT-II)" ASHB ve MEB iş birliğiyle yürütülmüştür. Eğitime Yönelik Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) Programı, yoksulluk riski altındaki ailelerin çocuklarını düzenli olarak okula göndermelerini hedefleyen nakdi bir sosyal yardım programıdır. Bu proje kapsamında Aile Psikoeğitim Programı, Akademik Becerileri Geliştirme Müdahale Programı ve Eğitsel Grup Rehberliği Psikoeğitim Programları geliştirilmiş; söz konusu programlar en yüksek sınıf tekrarı ve devamsızlık oranına sahip 14 ilde ve 50 okulda uygulanmıştır. 2024 yılında proje kapsamında farklı illerde görev yapan rehber öğretmen/psikolojik danışmanların katılımıyla eğitici eğitimleri

[479] MEB, Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği 26.07.2014 Tarihli 29072 Sayılı, https//www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=19942&mevzuattur=7&mevzuattertip=5 Erişim Tarihi 03.02.2026.

[480] MEB, Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, 07.09.2013 Tarihli 28758 Sayılı, https//www.Mevzuat.Gov.Tr/File/Generatepdf?Mevzuatno=18812&Mevzuattur=Kurumvekurulusyonetmeligi&Mevzuattertip=5 Erişim Tarihi 03.02.2026.

düzenlenmiştir. Geliştirilen programlar 2025 yılı itibarıyla Milli Eğitim Akademisi Başkanlığı tarafından düzenlenen standart hizmet içi eğitim faaliyetler ile yaygınlaştırılmaktadır.[481]

4.5.2.1.2 Eğitime Katılım ve Devamsızlığı İzleme Programı (EKİP)

Ortaöğretim kademesindeki öğrencilerin okul terki risklerinin tespit edilmesi, bu risklerin azaltılması ve önlenmesine yönelik çözümler geliştirilmesi ve öğrencilerin örgün veya yaygın eğitim kurumlarında eğitimlerine devamlarının desteklenmesi amacıyla hazırlanan program, 15 pilot ilde 75 okulda uygulanacaktır. Proje kapsamında müdahale işlem basamakları, okul bağlılığı ve boşanmaya uyum, akademik başarının desteklenmesi, psikososyal destek, kariyer planlama, akran zorbalığı, ihmal ve istismar, davranışsal bağımlılıklar ve ergen psikolojisi ve ergenle iletişim modülleri geliştirilmiştir. Program kapsamında geliştirilen Erken Uyarı Sistemi (EUS) ile 8. sınıf öğrencilerine ait çoklu gösterge verilerinden yararlanarak, öğrencilerin 9. sınıfa geçiş sürecinde okul terki riski taşıyıp taşımadıklarının tahmin edilebilmesi ve gerekli önlemlerin alınmasına yönelik altyapı oluşturulmuştur.[482]

4.5.2.1.3 Temel Eğitimde Devamsızlığın Azaltılması Projesi

Millî Eğitim Bakanlığı ve UNICEF iş birliğinde temel eğitim düzeyinde öğrenci devamsızlığının azaltılması, eğitimde fırsat eşitliğinin güçlendirilmesi ve öğrencilerin okul aidiyeti duygusunun artırılmasına yönelik geliştirilen proje kapsamında, pilot illerde yapılan analizler doğrultusunda yerel ihtiyaçlara uygun eylem planları geliştirilmekte ve uygulamalar izlenmektedir.[483]

4.5.2.1.4 Temel Eğitimde Öğrenme Kayıplarının Giderilmesi ve Öğretimin Güçlendirilmesi Projesi

Proje kapsamında öğrencilerin farklı nedenlerle yaşadıkları öğrenme kayıplarının giderilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Pilot illerde gerçekleştirilen uygulamalarda öğrenci ve öğretmenlere yönelik destekleyici materyaller geliştirilmiştir. Söz konusu proje doğrultusunda öğrencilerin akademik ve sosyal-duygusal gelişimlerinin

[481] MEB 2024, Eğitime Yönelik Şartlı Nakit Transferi Şnt Programı, https//Orgm.Meb.Gov.Tr/www/Okul-Devamsizligini-Onleme/İcerik/3245 Erişim Tarihi 21.05.2026.
[482] MEB'in 26.03.2026 Tarihli Komisyon Toplantısı Sunumu.
[483] MEB'in 26.03.2026 Tarihli Komisyon Toplantısı Sunumu.

desteklenmesine, okul başarılarının artırılmasına ve eğitim süreçlerine bağlılıklarının güçlendirilmesine yönelik uygulamalar sürdürülmektedir.[484]

4.5.2.1.5 Güçlü Nesil, Güçlü Gelecek Projesi

Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde öğrenim gören öğrencilerin okul aidiyetinin güçlendirilmesi kapsamında yürütülen "Güçlü Nesil, Güçlü Gelecek Projesi" mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin okula ve meslek alanlarına yönelik aidiyet duygularının güçlendirilmesi, mesleki motivasyonlarının artırılması ve riskli davranışlara yönelme ihtimallerinin azaltılarak iyi oluş hâllerinin desteklenmesi amacıyla geliştirilmiştir. Bu doğrultuda proje, Bakanlık protokolleri çerçevesinde ilgili diğer bakanlıkların iş birliğiyle; öğretmen, öğrenci ve aileyi kapsayan bütüncül bir yaklaşımla kültürel, sosyal, sanatsal, sportif ve üretim temelli faaliyetlerin yürütülmesini içermektedir. 2024-2025 eğitim-öğretim yılında 10 ilde 10 pilot okulda gerçekleştirilen uygulamalar sonucunda, öğrencilerin okula yönelik olumsuz tutum ve davranışlarında azalma, riskli davranışlara eğilim oranlarında düşüş ve okula aidiyet duygularında artış sağlandığı tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda, 2025-2026 eğitim-öğretim yılında proje faaliyetleri 36 ilde 36 pilot okulda yaygınlaştırılarak sürdürülmektedir.[485]

4.5.2.2 Müfredat/Programlara Yönelik Çalışmalar

4.5.2.2.1 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde önleyici ve gelişim odaklı bir eğitim anlayışı benimsenmektedir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde kişiyi erdemlere ulaştıran ve eylemleri aracılığıyla gözlemlenebilen değerler, Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi ile kavramsallaştırılmıştır. Modelin ana hedefi; eylemlerden değerlere, değerlerden erdemli insana, erdemli insandan ise nihai hedef olan "Huzurlu Aile ve Toplum" ile "Yaşanabilir Çevrede Huzurlu İnsan"a ulaşmaktır. Modelde yer alan "Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi" ile "Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri" aracılığıyla öğrencilerin duygu ve davranışlarını tanımaları ve yönetmeleri, davranışlarının olası sonuçlarını değerlendirebilmeleri, problem durumlarında alternatif çözümler geliştirebilmeleri ve sağlıklı akran ilişkileri kurabilmeleri hedeflenmektedir. Beceri temelli öğrenme yaklaşımı ve disiplinler arası içeriklerle öğrencilerin eleştirel düşünme, problem çözme ve sağlıklı karar verme becerilerinin

[484] MEB'in 26.03.2026 Tarihli Komisyon Toplantısı Sunumu.
[485] MEB'in 26.03.2026 Tarihli Komisyon Toplantısı Sunumu.

güçlendirilmesi; güvenli, kapsayıcı ve destekleyici bir okul ikliminin oluşturulması hedeflenmektedir.[486]

Çocukların suça sürüklenmesinin önlenmesine ilişkin önemli bir etken olan iletişim becerilerini güçlendirmek üzere "Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri" modelde önemli bir rol üstlenmektedir. Sosyal-duygusal öğrenme becerileri Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde birbiri ile ilişkili bir yapı içerisinde bulunan "benlik becerileri", "sosyal yaşam becerileri" ve "ortak/birleşik beceriler" olmak üzere üç bileşenli bir yapıya sahiptir. Söz konusu beceriler, iletişim, uyum, öz farkındalık, kendini düzenleme ve uyarlama becerisi, esneklik, iş birliği, sorumlu karar verme gibi çok yönlü duygusal becerileri kapsamaktadır.[487]

Çocukların risklerden korunması ve suça sürüklenmesinin önlenmesinde Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında hazırlanan ders kitapları ve eğitim materyalleri aracılığıyla kapsamlı çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmalar genel olarak çocuk haklarının korunması ve katılım hakkının desteklenmesi, şiddet, zorbalık ve suça teşvik edici unsurların engellenmesi, bağımlılıkla mücadele ve sağlıklı yaşam, toplumsal yaşama etkin katılım ve sosyal sorumluluk ile erdem ve değer eğitimi olarak gruplandırılabilir.[488]

4.5.2.2.2 Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik Programı

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli zihinsel, sosyal, duygusal, fiziksel ve ahlaki yönleri ile insanın bütüncül gelişimini esas almaktadır. Bu hedefe ulaşmak için öğrenciler programlı etkinlikler ve program dışı etkinlikler ile toplum yaşamına hazırlanmaktadır. Söz konusu amaçlar doğrultusunda okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri hem programlı etkinlikler hem de program dışı etkinlikler kapsamında yer almaktadır. Bu hizmetler kapsamında eğitimin tüm kademelerinde öğrencilerin bütüncül gelişimlerini desteklemek amacıyla planlı ve programlı çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

Ders kitapları ve öğretim programlarının yanı sıra okullarda öğrencileri şiddet, ihmal ve istismar olaylarına karşı korumak ve güçlendirmek için, gelişim dönemlerine uygun olarak hazırlanan kazanımları içeren "Sınıf Rehberlik Programları" eğitim öğretim yılı boyunca sınıflarda uygulanmaktadır. Sınıf rehberlik programlarında okul öncesi dönemden itibaren öğrencilerin sosyal duygusal gelişimlerini desteklemeye yönelik pek çok etkinlik yer almaktadır. Bu kapsamda gerçekleştirilen etkinliklerde duyguları anlama ve yönetme,

[486] Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metni 2024, https//tymm.meb.gov.tr/upload/brosur/ortak_metin.pdf Erişim Tarihi 01.05.2026
[487] Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024, https//tymm.meb.gov.tr/beceriler/sosyal-duygusal-ogrenme-becerileri Erişim Tarihi 01.05.2026
[488] MEB'in 26.03.2026 Tarihli Komisyon Toplantısı Sunumu.

kişisel güvenliğini sağlama, ihmal ve istismardan korunma, çatışma çözme, öfke kontrolü, bireysel farklılıklara saygı duyma, hak ve sorumluluklarını bilme, iletişim becerilerini geliştirme vb. konulara yönelik kazanımlar yer almaktadır.[489] Ayrıca hafif düzey zihinsel yetersizliği olan öğrencilere yönelik dünyada ilk defa "Özelleştirilmiş Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik Programı" geliştirilmiştir.[490]

4.5.2.3 Şiddetin Önlenmesine Yönelik Çalışmalar

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Kanunu, 2006/17 sayılı Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler konulu Başbakanlık Genelgesi, Kadının Güçlendirilmesi Strateji Belgesi ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele V. Ulusal Eylem Planı (2026-2030) ve iç mevzuat kapsamında MEB şiddeti önlemeye yönelik görev ve sorumluluklarını yürütmektedir.

4.5.2.3.1 Okullarda Şiddetin Önlenmesi Genelgesi

MEB tarafından 26.08.2024 tarihli 56 sayılı "Okullarda Şiddetin Önlenmesi Genelgesi" doğrultusunda her türlü şiddetin önlenmesine yönelik önleyici ve koruyucu tedbirler alınmaktadır. Eğitime erişimin artırılması ve eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, bireylerin sosyal hayata katılımlarının desteklenmesi, bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi ile bireyin her yönden güçlendirilmesine yönelik faaliyetler yürütülmektedir.

Okullarda Şiddetin Önlenmesi Genelgesi, Bakanlığın modüler altyapısına uygun olarak hazırlanarak siber şiddet, psikolojik şiddet, akran zorbalığı, kadına yönelik şiddet gibi şiddetin farklı türleri ve görünüm şekillerini kapsamaktadır. Söz konusu Genelge'de her türlü şiddete yönelik önleyici ve koruyucu çalışmaların savaş, göç, afet ve salgın hastalık gibi olağanüstü dönemlerde dahi kesintisiz sürdürülmesi esas alınarak yürütülmesine yönelik önlemler yer almaktadır. Genelgede Bakanlığın merkez ve taşra teşkilatındaki tüm yöneticilerin, okul idarecilerinin ve öğretmenlerin şiddetin önlenmesinde görev, yetki ve sorumlulukları ayrıntılı olarak tanımlanmıştır. Söz konusu genelge uyarınca illerdeki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il yürütme komisyonları; okul ve kurum ortamlarında şiddete zemin hazırlayabilecek risk faktörlerini tespit ederek, bu risklerin bertaraf edilmesi ve şiddetin olası etkilerinin azaltılması noktasında gerekli tüm tedbirleri

[489] MEB Dijital Sınıf Rehberlik Etkinlikleri Platformu, https//orgm.meb.gov.tr/disrep/index.html Erişim Tarihi 01.05.2026.
[490] MEB 2025, Özelleştirilmiş Sınıf Rehberliği Programları, https//Orgm.Meb.Gov.Tr/www/Sinif-Rehberlik-Calismalari/İcerik/3141 Erişim Tarihi 13.02.2026.

almakla yükümlü kılınmıştır. Bu süreçte hem komisyonların hem de RAM'ların yıllık çalışma planları ile okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri programlarında şiddetin önlenmesine yönelik faaliyetlere yer verilmesi zorunlu hale getirilmiştir.[491]

4.5.2.3.2 İş Birliği Protokolü

Çocukların eğitim süreçlerinin güvenliğini sağlamak üzere onların her türlü suç ve zararlı alışkanlıktan uzak tutulması ile korunmasına yönelik Bakanlıklar arası yükümlülüklerin, etkinliklerin ve verimliliğinin değerlendirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda, ilgili tarafların iş birliği ve koordinasyonu içerisinde koruyucu ve önleyici eğitim ile güvenlik tedbirlerinin güçlendirilmesi amacıyla "Çocukların Eğitim Süreçlerinin Güvenliğine İlişkin Koruyucu ve Önleyici Hizmet ve Tedbirlerin Artırılmasına Yönelik İş Birliği Protokolü" geliştirilmiştir. [492]

Protokol kapsamında okul yönetimleri okul içinde ve okul çevresinde güvenliğin artırılması için kolluk kuvvetleri ve ilgili kurumlarla koordinasyon içerisinde çalışmaktadır. Bununla birlikte MEB ile İçişleri Bakanlığı iş birliğinde yürütülen "Güvenli Eğitim İletişimi Projesi" ile öğrencilerin karşı karşıya kalabileceği suç, şiddet, bağımlılık, ihmal, istismar ve dezenformasyon gibi eğitim, güvenlik ve iletişim kaynaklı risklerin ortaya çıkmadan önce önlenmesine, ortaya çıkması halinde ise erken müdahale mekanizmalarıyla etkilerinin asgari düzeye indirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir.[493]

4.5.2.3.3 Şiddet Algısı Araştırması

Öğrenciler arasında şiddet algısının ve şiddete uğrama deneyimlerinin araştırılması, eğitim ortamlarında güvenliği artırmaya yönelik önleyici politikaların oluşturulması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda MEB'e bağlı okullarda 5., 6., 7. ve 8. sınıflarda öğrenim gören ortaokul öğrencilerinin şiddet algılarını ve şiddet türlerine (fiziksel, duygusal, sosyal, dijital) yönelik farkındalık düzeylerini ölçmek; aile içinde ve okul ortamında karşılaşılan şiddet türlerini belirlemek ve bu bulgular doğrultusunda şiddetin

[491] 26.08.2024 Tarihli 56 Sayılı Okullarda Şiddetin Önlenmesi Genelgesi, https//mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/2234.pdf Erişim Tarihi 21.05.2026.
[492] 2022 Tarihli Çocukların Eğitim Süreçlerinin Güvenliğine İlişkin Koruyucu ve Önleyici Hizmet ve Tedbirlerin Artırılmasına Yönelik İş Birliği Protokolü, https//tkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_07/01135649_protokol_metny.pdf Erişim Tarihi 01.05.2026.
[493] MEB'in 26.03.2026 Tarihli Komisyon Toplantısı Sunumu.

azaltılmasına yönelik öneriler geliştirmek amacıyla "Şiddet Algısı Araştırması"[494] gerçekleştirilmiştir.

2024 yılı Aralık ayında ulusal düzeyde temsiliyet sağlanacak şekilde 26 farklı ilden 6.299 ortaokul öğrencisi ile yürütülen "Şiddet Algısı Araştırması", 2025 yılı Şubat ayında 7.511 lise (10. ve 11. sınıf) öğrencisine de uygulanmıştır.[495] Bu kapsamda şiddet unsurlarının farklı yaş gruplarında nasıl algılandığı ortaya konulmuş, elde edilen sonuçların ilgili tüm paydaşlarla paylaşılması ve gerekli tedbirlerin alınması sağlanmıştır.

4.5.2.4 Tedbir Kararlarına Yönelik Çalışmalar

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 5'inci maddesi gereğince mahkeme kararı ile verilen koruyucu ve destekleyici tedbirler ilgili Kanun'un 45'inci maddesi gereğince MEB eğitim tedbiri ile danışmanlık tedbirlerinin uygulanmasından sorumludur.

Korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuklar hakkında verilen danışmanlık tedbirlerinin uygulanmasına ilişkin usûl ve esasları düzenleyen 24.04.2026 tarihinde revize edilen 33233 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Danışmanlık Tedbiri Kararlarının Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ" ile eğitim plan programları ve materyalinin hazırlanmasına yönelik sekreterya hizmetlerini yürütme ve danışmanlık tedbirini yürüten kurumlara, danışmanlık tedbiri eğitici eğitimi düzenleme sorumluluğu MEB'e verilmiştir. [496]

4.5.2.4.1 Danışmanlık Tedbiri Uygulamaları El Kitabı

Bu kapsamda, danışmanlık tedbir kararlarının uygulanması sürecinde MEB tarafından yayımlanan "Danışmanlık Tedbiri Uygulamaları El Kitabı" kullanılmaktadır. Kitapta yer alan modüllerin günümüz ihtiyaçlarına yönelik güncellenmesi amacıyla 2025 yılında MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, ASHB iş birliği ile UNICEF destekli olarak revize çalışmalarını yürütmüştür. Hâlihazırda var olan modüllerin yanı sıra "hak ve sorumluluklar, yaşam becerileri, kayıp ve yas, boşanma, şiddet, güvenli ilişkiler, bilinçli teknoloji kullanımı, etkili ebeveynlik" konularına ilişkin 8 farklı program geliştirilmiştir. İletişim, öfke kontrolü, hayır diyebilme, aile içi ilişkiler, cinsel istismar ve madde bağımlılığı konularında var olan 6 program ise gelişim dönemleri dikkate alınarak

[494] MEB 2024, Şiddet Algısı Araştırması, https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_04/22171513_siddetalgisiortaokul.pdf Erişim Tarihi 01.05.2026.
[495] MEB 2024, Şiddet Algısı Araştırması, https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_04/22171536_siddetalgisiortaogretim.pdf Erişim Tarihi 01.05.2026.
[496] 24.04.2026 Tarihli Danışmanlık Tedbiri Kararlarının Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ, https//www.Resmigazete.Gov.Tr/Eskiler/2026/04/20260424-5.Htm Erişim Tarihi 20.05.2026.

yaş gruplarına göre revize edilmiş ve çocuklar ile yapılacak çalışmalarda kullanılmak üzere hazırlanmıştır.

Cumhurbaşkanlığı himayelerinde "Aile Yılı" olarak ilan edilen 2025 yılında ailenin önemini her alanda öne çıkarmak, aile içi dayanışmayı korumak ve risklere karşı ailenin bütünsel gelişimini desteklemek amacıyla danışmanlık tedbiri uygulamalarında çocuklarla çalışırken kullanılan modüller aynı zamanda 14 program şeklinde ailelere yönelik olarak da hazırlanmıştır. Danışmanlık tedbir kararlarının uygulanması sürecinin etkili bir şekilde yürütülmesi amacıyla illerin ihtiyaçları doğrultusunda rehber öğretmen/psikolojik danışmanlara yönelik Danışmanlık Tedbiri Uygulamaları eğitimleri düzenlenmektedir.

4.5.2.4.2 Adalet Sistemi İçindeki Çocuklara Yaklaşım Kılavuzu

MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından adalet sistemi içinde yer alan çocuklara yönelik sunulan hizmetlerin etkili ve duyarlı bir şekilde gerçekleşmesi, çocuğun üstün yararı ilkesinin öncelikli olarak benimsenmesi ve çalışmaların bu doğrultuda uygulanmasını sağlamak amacıyla "Adalet Sistemi İçindeki Çocuklara Yaklaşım Kılavuzu" hazırlanmıştır. Adalet sistemi içindeki çocuklar tarafından yaşanan güçlüklerin ve çocukların karşılaştıkları risklerin anlaşılması, bu çocukların korunmasında ve desteklenmesinde önemli bir etkendir. Bu kapsamda, MEB personelinin adalet sistemi içindeki çocuklara karşı saygılı, içten ve koruyucu bir yaklaşım sergilemesi hedeflenmektedir. RAM'lar aracılığıyla okul ve kurumlarda görev yapan tüm rehber öğretmen/psikolojik danışmanlara bu kılavuzun içeriği ile ilgili bilgilendirme çalışmaları yapılmıştır. Hazırlanan kılavuzda çocuk kavramı, adalet sistemi içindeki çocuk ve bu çocuklarla ilgili alınan tedbir kararları, adalet sistemi içindeki çocuklara yaklaşım, ailelerine sunulan hizmetler ve bildirim yükümlülüğü konuları yer almaktadır. [497]

4.5.2.4.3 Bildirim Yükümlülüğü

Türk Ceza Kanunu'nun 98, 278 ve 279. maddeleri uyarınca çocuklarla ilgili bir suçun işlendiğini, görevi ile bağlantılı olarak öğrenen kamu görevlisinin de yetkili makamlara suçu ivedilikle bildirmesi gerekmektedir.[498] Bildirim yükümlülüğünün kapsamı Millî Eğitim

[497] MEB 2024 Adalet Sistemi İçindeki Çocuklara Yaklaşım Kılavuzu, https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_01/28165313_adaletsistemiicindekicocuklarayaklasimkilavuzu.pdf Erişim Tarihi 03.02.2026.
[498] MEB 2024 Adalet Sistemi İçindeki Çocuklara Yaklaşım Kılavuzu.

Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi'nde[499] ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. İlgili Yönergenin 9. maddesinde yer alan "ihmal ve istismar vakalarını veya ihmal ve istismar şüphesi bulunan durumları Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddeleri doğrultusunda gerekli mercilere bildirir ve/veya süreçten ilk haberdar olan personelin gerekli mercilere bildirmesi sürecini destekler" hüküm doğrultusunda bildirim yükümlülüğü yerine getirilmektedir. Ayrıca ihmal ve istismar vakalarının veya ihmal ve istismar şüphesi durumlarının bildirim süreci ve sonrasında bireyin en az şekilde etkilenmesi için gerekli desteğin sağlanması etik zorunluluk olarak belirlenmiştir.

İlgili yönergenin 11. maddesinde yer alan gizlilik ilkesi kapsamında rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinden yararlanan bireylere ilişkin hizmetin gerektirdiği özel ve gizlilik içeren bilgi ve belgeleri, bireyin izni olmadan, birey reşit değilse velisinin izni olmadan adli ve idari soruşturma kapsamı haricinde paylaşamaz. Bireysel veya grupla psikolojik danışma sürecinin başlangıcında, kişinin kendine ya da başkalarına zarar vermiş ya da zarar verecek olması durumunda gizlilik ilkesinin geçerli olmayacağı ve danışma sürecinde elde edilen bilginin yetkili kişilerle paylaşılacağı bireye aktarılmaktadır. İhmal ve istismar vakalarında veya ihmal ve istismar şüphesi durumlarda kişinin beyanı esas alınarak olayın gerçekleştiği zamana bakmaksızın tutanak tutularak gerekli mercilere bildirilmektedir.

4.5.2.5 Psikososyal Destek Hizmetleri

Psikososyal destek hizmetleri zorlayıcı yaşam olayları sonrası ortaya çıkabilecek psikolojik uyumsuzlukların önlenmesi, aile ve toplum ilişkilerinin yeniden kurulması, etkilenenlerin toparlanmalarına destek olunması ve "normal" yaşamlarına geri dönmesi sürecinde zorlayıcı yaşam durumlarıyla başa çıkma becerilerinin artırılmasını içeren hizmetlerdir. Bu kapsamda MEB tarafından öğrencileri çeşitli risklerden korumak, sağlıklı yaşam becerilerini ve iletişim becerilerini geliştirmek, duygularını tanıyarak sağlıklı yollarla ifade etmelerini sağlamak amacıyla okul/kurumlarda çalışmalar yürütülmektedir. Öğrenci, öğretmen ve velilerin, riskli durumlara maruz kalmadan önce psikolojik sağlamlıklarını güçlendirmek amacıyla gelişimsel önleyici hizmetler kapsamında, riskli durumlara maruz kalmaları durumunda ise bu süreçte baş etme becerilerini güçlendirmek ve psikolojik iyi

[499] MEB, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi, https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_08/31230349_rpdh_etik_yonergesi_.pdf Erişim Tarihi 13.02.2026.

oluşlarını artırmak amacıyla iyileştirici hizmetler kapsamında psikososyal destek hizmetleri sunulmaktadır.

4.5.2.5.1 Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bünyesinde önleyici ve koruyucu çalışmaların doğal afet, terör, göç, intihar, ölüm, yas ve cinsel istismar gibi travmatik ve zorlu yaşam olaylar gibi olağanüstü dönemlerde dahi kesintisiz sürdürülebilmesi, yürütülen çalışmaların usul ve esaslarını belirlenmesi amacıyla 12.03.2019 tarihinde yayımlanan 2739 sayılı "Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Yönergesi" yürürlüğe konulmuştur. Bu kapsamda MEB, psikososyal koruma, önleme ve krize müdahale hizmetlerinin stratejik planlamasını yapmak, bu hizmetlerin ülke genelinde standardizasyonunu sağlamak, yürütülmesini koordine etmek ve denetlenmesini gerçekleştirmekle yükümlüdür. Ayrıca illerde hizmet sunacak personelin uzmanlık becerilerini güçlendirilmek amacıyla gerekli mesleki eğitimler düzenlenmektedir. Hizmetlerin kesintisiz ve etkin bir şekilde yürütülmesi amacıyla il millî eğitim müdürlükleri tarafından eğitim-öğretim yılının başlangıcından itibaren ilk bir ay içerisinde belirlenen ekiplerle çalışmalar sürdürülmektedir. Söz konusu ekipler her ilçede, okulda ve ulusal düzeyde ilgili yönerge çerçevesinde oluşturulmakta, bu doğrultuda yıl boyunca çalışmalarını yürütmektedir.[500]

4.5.2.5.2 Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Hizmetleri Kılavuzu

Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Hizmetleri Kılavuzu'nda afet ve acil durum süreçlerinde yürütülecek psikososyal destek çalışmalarına ilişkin kapsamlı bir yol haritası hazırlanmıştır. Kılavuzda, afet öncesi risk azaltma, müdahale ve iyileştirme süreçlerinde bakanlıklar, kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarının sorumlulukları ele alınmıştır. İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının yanı sıra Türk Kızılayı, üniversiteler, yerel yönetimler ve diğer paydaşların afet yönetiminde var olan sorumluluklarına ve kurumlarla iş birliği kapsamında yapılacak olan çalışmalar belirlenmiştir.[501]

---

[500] MEB, Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Yönergesi, https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_01/28142830_psikososyalkoruma-onlemevekrizemudahalehizmetleriyonergesi.pdf Erişim Tarihi 13.02.2026.

[501] MEB 2025, Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Hizmetleri Kılavuzu, https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_09/18175629_18eylulafetkilavuz.pdf Erişim Tarihi 15.03.2026.

4.5.2.5.3 Psikolojik Sağlamlık Programları

Psikososyal destek hizmetleri kapsamında MEB tarafından bireysel ve gruba yönelik olarak programlar, eğitim içerikleri ve materyaller geliştirilmektedir. Bu kapsamda bireylerin zorlayıcı yaşam olayları ile karşılaşmadan önce olumsuz duygusal deneyimlerin üstesinden gelme, stres verici ya da potansiyel travmatik deneyimler karşısında stresin olumsuz etkilerini hafifletme ve ezici sıkıntıya rağmen dengeyi yeniden kazandırma amacıyla "Psikolojik Sağlamlık" konusunda kademelere özgü gelişimsel önleyici psikoeğitim programları, bilgilendirici içerikler ve sunular geliştirilmiştir. Ayrıca, okul öncesi ve ilkokul kademesindeki öğrencilerin psikolojik sağlamlık becerilerini geliştirmelerine yönelik farklı kazanımların yer aldığı 12 hikâye kitabı hazırlanmıştır. Böylece travmatik yaşam olayları karşısında bireylerin etkin bir şekilde toparlanma güçleri desteklenerek psikolojik sağlamlık becerileri kazanmaları sağlanmaktadır.[502]

Öğrenci, öğretmen ve velilerin cinsel istismar, göç, terör, doğal afet, intihar, ölüm-yas, salgın hastalık, deprem, sel gibi zorlayıcı yaşam olayları ile ilgili psikolojik sağlamlıklarını artırmaya yönelik psikoeğitim programları, bilgilendirici afiş, broşür ve sunu içerikleri geliştirilmiş olup rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar tarafından okul/kurumlarda uygulanmaktadır.

Okul öncesi ve ilkokul öğrencilerine yönelik zorlayıcı yaşam olaylarına ilişkin 24 hikâye kitabı ve animasyonlar hazırlanmıştır. Psikolojik sağlamlık, travmatik yaşam olayları karşısında bireylerin sağlıklı bir şekilde uyum göstermesi ve etkin toparlanmasını ifade etmekte olup, bunun temel unsurları bireylere özgü koruyucu faktörlerdir. Bu bağlamda Travmatik Yaşam Olayları Sonrasında Ailede Psikolojik Sağlamlık[503] ve Travmatik Yaşam Olayları Sonrasında Okulda Psikolojik Sağlamlık[504] kitapçıkları ailelere ve öğretmenlere bilgi vermek amacıyla hazırlanmıştır. Öğretmen ve velilere yönelik Zorlayıcı Yaşam Olayları Sonrası Psikoeğitim Programları[505] ile travmatik olaylar sonrası tepkilerin normalleştirilmesi ve baş etme becerilerinin güçlendirilmesi amaçlanmış, öğrenciler için de psikoeğitim programları geliştirilmiştir.

Öğrenci, öğretmen ve velilerin şiddet, ihmal ve istismar gibi zorlayıcı yaşam olayları sırasında güçlü olmalarını sağlamak amacıyla akut dönem içerisinde; psikolojik ilk yardım

[502] MEB 2021, https//Orgm.Meb.Gov.Tr/www/Psikososyal-Destek-1/İcerik/3070 Erişim Tarihi 03.02.2026.
[503] MEB 2025 Travmatik Yaşam Olayları Sonrasında Ailede Psikolojik Sağlamlık, https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_01/28161321_ailedepsikolojiksaglamlikveliicin.pdf Erişim Tarihi 13.02.2026.
[504] MEB 2025 Travmatik Yaşam Olayları Sonrasında Ailede Psikolojik Sağlamlık.
[505] https//Orgm.Meb.Gov.Tr/www/Psikososyal-Destek-3/İcerik/3072 Erişim Tarihi 13.02.2026.

çalışmaları yapılmaktadır. Sahada psikososyal destek hizmetleri kapsamında görevli olan uzmanların Psikolojik İlk Yardım (PİY) uygulamaları konusunda bilgilerini ve becerilerini geliştirmek amacıyla öğretmen ve rehber öğretmen/psikolojik danışmanlara yönelik içerikler hazırlanmıştır.[506]

4.5.2.5.4 Travma Sonrası Grup Temelli Müdahale (TS-GTM) Programı

Dünyanın farklı bölgelerinde çocuk, ergen ve yetişkinler deprem, sel, kasırga, heyelan, yangın, savaş ve göç gibi travmatik yaşam olaylarına maruz kalmakta ve bu durum özellikle çocuk ve ergenlerde çeşitli travmatik stres tepkilerine yol açabilmektedir. Bu nedenle travmadan ileri düzeyde etkilenen öğrenciler için Travma Sonrası Grup Temelli Müdahale (TS-GTM) programı hazırlanmıştır. TS-GTM Programı, uygulayıcı eğitimi almış olan psikolojik danışman/rehber öğretmenler tarafından yürütülen klinik temelli yaklaşımların okul ekosistemine uyarlandığı profesyonel bir grupla psikolojik danışma modelidir.[507]

4.5.2.5.5 Sınıf Temelli Müdahale (STM) Programı

Öğrencilerin travma sonrası yaşadıkları tepkileri sınıf ortamında azaltmayı amaçlayan ve davranışçı bir seri etkinliği içeren (drama, oyun, yazı, ritim, müzik, resim ve anlatım gibi) sistematik olarak yapılandırılmış müdahale programıdır. Travmatik yaşam olayları sonrasında öğrencilere daha etkili destek sunmak ve öğrencilerin psikolojik sağlamlıklarını güçlendirmek için rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar tarafından uygulanan Sınıf Temelli Müdahale (STM) Programı kapsamında rehber öğretmen/psikolojik danışmanlara eğitici eğitimi verilmiştir.[508]

4.5.2.5.6 Sosyal Duygusal Beceri Programları

Öğrencilerin iş birliği yapma, etkili öğrenme, toplumsal yaşam ve aile yaşamı gibi alanlarda yeterliklerini artırmak ve akademik başarıyı destekleyen yönlerini geliştirmek için "Sosyal Duygusal Beceri Programları" oluşturulmuştur. Söz konusu programlar ile kazandırılması hedeflenen sosyal duygusal öğrenme becerileri; akademik, sosyal ve duygusal alanlarda iş birliği kurabilmeyi, duyguları tanıma ve yönetme becerileri edinmeyi

[506] MEB 2021, Okul Temelli Psikolojik İlk Yardım, https//orgm.meb.gov.tr/www/psikososyal-destek-1/icerik/3070 Erişim Tarihi 15.03.2026.
[507] MEB 2022 Travma Sonrası Grup Temelli Müdahale Ts-Gtm Programı, https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_01/28165043_ileriduzeytsgtm130422.pdf Erişim Tarihi 13.02.2026.
[508] MEB 2024, Zorlayıcı Yaşam Olayları Sonrası Sınıf Temelli Müdahale Programı Stm, https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_03/13124819_siniftemellimudahalestmprogrami.pdf Erişim Tarihi 13.02.2026.

ve bu becerileri tutarlı bir şekilde uygulamayı içerir. Öğrencilerin becerilerini geliştirmeye yönelik hazırlanan programlar, riskli davranışların azalmasına katkı sağlarken koruyucu yönleriyle öğrencilerin esenliklerini de desteklemektedir.[509]

Sosyal Duygusal Beceri Programları kapsamında okul temelli uygulamalarla birlikte, aileler ve öğretmenlere yönelik geliştirilen içeriklerle öğrencilerin aile ve sosyal çevrelerinin desteklenmesine yönelik çalışmalar da yürütülmektedir.

Sosyal Duygusal Beceri Programları her kademeye özgü farkındalık, psikoeğitim ve bireysel müdahale programları, rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar için bilgilendirici kuramsal kitaplar, okul öncesi ve ilkokul öğrencilerine oyun kitapları ile hikâye kitapları ve öğrenci temelli sosyal duygusal beceri programları hazırlanmıştır. Ayrıca ailelere yönelik kademelere göre farklılaşan programlar, ailelere ve öğretmenlere yönelik bilgilendirici sunu ve broşürler hazırlanmıştır.

4.5.2.5.7 Akran Zorbalığına Yönelik Programlar

Okulların ihtiyaçları doğrultusunda planlanan çalışmalarda, şiddetin bir türü olan akran zorbalığı ile ilgili olarak okullarda eğitim gören tüm kademelerdeki öğrencilere rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar tarafından uygulanması amacıyla "Akran Zorbalığı Farkındalık Programları" hazırlanmıştır.[510]

Akran zorbalığı, olaya doğrudan veya dolaylı olarak dâhil olan tüm öğrencileri olumsuz yönde etkilemektedir. Bu doğrultuda ailelerin akran zorbalığı konusunda farkındalık kazanmalarını sağlamak amacıyla bilgilendirici sunumlar hazırlanmıştır. Bu bilgilendirme çalışmalarında; akran zorbalığının tanımı, türleri, akran zorbalığına neden olabilecek faktörler, öğrencilerin akran zorbalığı yaptığında, maruz kaldığında ya da tanık olduğunda neler yapılabileceği konularına yer verilmektedir. 2024-2025 eğitim ve öğretim yılında 6.393.272 öğrenciye, 338.319 veliye, 59.895 öğretmene; 2025-2026 eğitim ve öğretim yılında (mart ayı itibarıyla) 4.613.528 öğrenciye, 233.843 veliye, 42.197 öğretmene akran zorbalığı konusunda eğitim verilmiştir.[511]

Okul/kurumlarda rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar tarafından öğrencilerin gelişim dönemleri ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yürütülen çalışmalarda uygulanması amacıyla zorbalık yapan öğrencilere ve zorbalığa maruz kalan öğrencilere

[509] MEB 2024, Sosyal Duygusal Beceriler, https//orgm.meb.gov.tr/www/sosyal-duygusal-beceriler/icerik/3121 Erişim Tarihi 03.02.2026.
[510] MEB 2021, Akran Zorbalığı Farkındalık Programları, https//orgm.meb.gov.tr/www/akran-zorbaligi/icerik/3132 Erişim Tarihi 03.02.2026.
[511] MEB'in 26.03.2026 Tarihli Komisyon Toplantısı Sunumu

yönelik kademelere göre farklılaşan akran zorbalığı ile baş etme becerilerinin artırılmasına yönelik "Arkadaşlık İlişkileri Geliştirme Psikoeğitim Programları" hazırlanmıştır. Psikoeğitim programlarının uygulanması esnasında ya da sonrasında ihtiyaç durumunda rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar tarafından öğrencilere bireysel psikolojik danışma hizmeti sunulmaktadır.

Ayrıca akran zorbalığının bir türü olan siber zorbalık konusunda sınıf rehberlik programları ile öğrencilerin güvenli internet kullanımına yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Siber zorbalık konusunda farkındalık kazandırmak amacıyla ilkokul, ortaokul ve lise öğrencilerine yönelik "Siber Zorbalık Farkındalık Programları" geliştirilmiştir.[512] Öğrencilerin siber zorbalık olayları ile karşılaştıkları durumlarda baş etme becerilerini geliştirmek amacıyla rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar tarafından uygulanan psikoeğitim programları bulunmaktadır. Okul öncesi ve ilkokul öğrencilerine yönelik de hikâye kitapları hazırlanmıştır. MEB tarafından okul ve kurumlarda görev yapan rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar tarafından 2024-2025 eğitim ve öğretim yılında 1.976.060 öğrenciye, 128.076 veliye, 9.891 öğretmene; 2025-2026 eğitim ve öğretim yılında (mart ayı itibarıyla) 1.702.512 öğrenciye, 121.222 veliye, 11.292 öğretmene siber zorbalık konusunda eğitim verilmiştir.[513]

4.5.2.5.8 Türkiye'de Dijital Vatandaşlık Eğitimi Projesi

Çocuklarda dijital ortamlarda hak ve sorumluluk bilincinin geliştirilmesi, çevrim içi risklere karşı farkındalık kazandırılması ve bilinçli internet kullanım becerilerinin güçlendirilmesi amacıyla öğrenci, öğretmen ve ebeveynlere yönelik bütüncül eğitim materyalleri geliştirilerek yayımlanmıştır.[514]

4.5.2.5.9 Duygu-Değer Temelli Dijital Esenlik Projesi

Öğrencilerin sosyal-duygusal öğrenme becerilerini güçlendirerek empati, öz denetim, sorumluluk ve değer temelli karar alma kapasitelerini geliştirmeyi, dijital etik, mahremiyet ve güvenlik konularında farkındalık kazandırmayı hedefleyen; akran zorbalığı ve dijital zorbalığı önlemeye yönelik bir müdahale programıdır. Programın içeriği, akran zorbalığının temelinde yer alan duygu yönetimi ve aidiyet sorunlarına karşı koruyucu bir zemin

[512] MEB 2021, Siber Zorbalık Farkındalık Programları, https//orgm.meb.gov.tr/www/siber-zorbalik/icerik/3234 Erişim Tarihi 13.02.2026.
[513] MEB'in 26.03.2026 Tarihli Komisyon Toplantısı Sunumu.
[514] MEB'in 26.03.2026 Tarihli Komisyon Toplantısı Sunumu.

oluştururken, öğrencilerin dijital ortamlarda bilinçli, güvenli ve etik davranışlar geliştirmelerini de desteklemektedir.[515]

4.5.2.5.10 Ailemle Eğitim Yolculuğum Projesi

2025 yılının "Aile Yılı" olarak ilan edilmesi çerçevesinde başlatılan proje; aile kurumunun güçlendirilmesi, çocukların aileleriyle geçirdikleri nitelikli zamanın artırılması ve dijital risklere karşı bilinç oluşturulması hedefleri doğrultusunda okul-aile iş birliğini güçlendirerek, çocukları riskli davranışlardan ve suça sürüklenmeden uzaklaştıran önleyici bir model olarak yapılandırılmıştır. Proje kapsamında hazırlanan Uygulama Kılavuzu ile uygulama süreçleri standartlaştırılmış; izleme ve değerlendirme çalışmalarının sistematik biçimde yürütülebilmesi amacıyla MEB Veri Toplama Modülü'ne paydaş anketi eklenmiştir. [516]

4.5.2.5.11 Öğrencilerin Esenliklerinin Geliştirilmesi Projesi

Öğrencilerin daha mutlu, huzurlu ve üretken bireyler olarak yetiştirilmesi amacıyla UNICEF iş birliği ile "Öğrencilerin Esenliklerinin Geliştirilmesi Projesi" yürütülmektedir. Proje kapsamında ilkokul, ortaokul ve lise kademesindeki öğrencilere yönelik farkındalık programı hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra ortaokul ve lise öğrencileri için bireysel psikoeğitim programı ile yine aynı kademelere yönelik dijital iyi oluş temelli bireysel psikoeğitim programı oluşturulmuştur. Öğretmenler, veliler ve rehber öğretmen/psikolojik danışmanlara yönelik kılavuz kitaplar geliştirilmiştir. Ayrıca esenlik ve sanal esenlik alanlarına yönelik ihtiyaçları belirlemek amacıyla bir ihtiyaç analizi anketi hazırlanmıştır. Sınıf rehberlik etkinlikleri kapsamında ilkokul kademesi için 20, ortaokul kademesi için 14 ve lise kademesi için 12 ayrı program tasarlanmıştır. Bilgilendirme ve farkındalığı artırma amacıyla okul öncesinden lise düzeyine kadar öğrenciler ile öğretmen ve velilere yönelik bilgilendirici sunular hazırlanmıştır. Ayrıca ilkokul, ortaokul ve lise kademesindeki öğrencilere yönelik podcast içerikleri geliştirilmiştir.[517]

---

[515] MEB'in 26.03.2026 Tarihli Komisyon Toplantısı Sunumu.
[516] MEB 2024, Ailemle Eğitim Yolculuğum Kılavuzu, https//tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_11/24170258_ailemleegitimyolculugum.pdf Erişim Tarihi 01.05.2026.
[517] https//orgm.meb.gov.tr/www/ogrencilerin-esenliklerini-guclendirme-projesi-ikinci-calistayi-adana039da-gerceklestiriliyor/icerik/3483 Erişim Tarihi 20.05.2026.

4.5.2.6 Bağımlılıkla Mücadele Kapsamında Yürütülen Çalışmalar

Bağımlılıkla mücadele çalışmaları kapsamında, çocuk ve gençleri tütün, alkol, uyuşturucu madde ve davranışsal bağımlılıklara karşı korumak, fiziksel ve ruhsal açıdan sağlıklı olmalarını desteklemek, zararlı alışkanlıklara karşı farkındalıklarını artırmak amacıyla önleyici, gelişimsel ve iyileştirici rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri okul/kurumlarda gerçekleştirilmektedir.

Bu kapsamda okul öncesinden itibaren tüm kademelerde öğrenci, öğretmen, veli ve yetişkinlerle MEB tarafından uyuşturucu, alkol, tütün, davranışsal bağımlılıklar ile mücadelede ulusal düzeyde 2019/2 sayılı Bağımlılık ile Mücadele Cumhurbaşkanlığı Genelgesi[518], Tütün Kontrolü Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028)[519], Uyuşturucu ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028)[520] ve Davranışsal Bağımlılıklar ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028)[521] kapsamında faaliyetler yürütülmektedir.

MEB, Bağımlılığın önlenmesi amacıyla 2019/2 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile oluşturulan Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu ve Bağımlılıkla Mücadele Teknik Kurulu'nun üyesi olarak yer almaktadır. Söz konusu üst normlar ekseninde Ulusal Bağımlılık ile Mücadele Eylem Planları (Uyuşturucu, Tütün, Davranışsal Bağımlılık) yapılandırılarak öğrencilerin korunması amacıyla bağımlılık yapan maddeleri kullanmamaları, bulundurmamaları ve bu tür maddelerin kullanıldığı yerlerde bulunmamaları, bununla birlikte her çeşit kumar ve benzeri oyunlardan ve bu tür oyunların oynandığı ortamlardan uzak kalmaları için çalışmalar yapılmaktadır.

MEB yetki, sorumluk ve görevleri ile mevzuat hükümleri çerçevesinde çocuk ve gençleri bağımlılığa karşı korumak, onların fiziksel ve ruhsal açıdan esenliklerini sağlamak amacıyla önleyici, gelişimsel ve iyileştirici rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütmektedir. Bu kapsamda bağımlılıkla mücadele çalışmaları tüm okul kademelerindeki öğrenci, öğretmen ve velilere yönelik olarak gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmaların etkili ve ihtiyaçlara uygun şekilde yürütülebilmesi için risk faktörlerinin doğru biçimde tespit

[518] 14 Şubat 2019 Tarihli 2019/2 Sayılı Bağımlılık İle Mücadele Genelgesi, https//www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/02/20190214-12.pdf Erişim Tarihi 13.02.2026.
[519] Tütün Kontrolü Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2024-2028, https//bmyk.gov.tr/tr-106240/tutun-kontrolu-strateji-belgesi-ve-eylem-planlari.html Erişim Tarihi 13.02.2026.
[520] Uyuşturucu İle Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2024-2028, https//bmyk.gov.tr/tr-106245/uyusturucu-ile-mucadele-ulusal-strateji-belgesi-ve-eylem-planlari.html Erişim Tarihi 13.02.2026.
[521] Davranışsal Bağımlılıklar İle Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2024-2028, https//bmyk.gov.tr/tr-106242/davranissal-bagimliliklar-ile-mucadele-ulusal-strateji-belgesi-ve-eylem-planlari.html Erişim Tarihi 13.02.2026.

edilmesi büyük önem taşımaktadır. MEB, bağımlılık risk etmenlerini belirlemek amacıyla bağımlılık araştırmaları yürütmektedir.

4.5.2.6.1 Dijital Dünyada Ekran Kullanım Alışkanlıkları Araştırması

2024-2025 eğitim ve öğretim yılında MEB'e bağlı okullarda 3.230 ilkokul (4. sınıf) öğrencisi ile gerçekleştirilen "Dijital Dünyada Ekran Kullanım Alışkanlıkları Araştırması'nda[522] öğrencilerinin ekran kullanım süresi ve alışkanlıkları incelenmiştir. Araştırma sonuçları, dijital şiddetin mağduriyet boyutuyla sınırlı kalmadığını; öğrencilerin tanık ve uygulayıcı rollerinde de bu süreçlerin içinde yer alabildiğini ortaya koymaktadır. Bulgular dijital şiddetin çok boyutlu bir olgu olduğunu ve sosyal ilişkiler ve öğrenilmiş davranış kalıplarıyla yakından ilişkili olduğunu, bu nedenle önleyici çalışmaların bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini göstermiştir.[523]

4.5.2.6.2 Bağımlılık Araştırması

2023-2024 eğitim öğretim yılında "Türkiye Geneli 14-19 Yaş Arasında Eğitime Devam Eden Gençlerde Bağımlılık Araştırması" yapılmıştır. Bu araştırma tütün, alkol, madde ve teknoloji bağımlılığına yönelik eğilimleri incelemeyi, bu alanlardaki risk etmenlerini belirlemeyi ve söz konusu bağımlılıkların toplum içindeki yaygınlık oranlarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırma 11. sınıfa devam eden 3.412 öğrenciyle yürütülmüştür. Araştırma sonuçlarından elde edilen bulgular doğrultusunda çocukların bağımlılık yapıcı maddelere yönelmesinde aile içi ilişkilerde ve iletişimde sorunlar yaşanması, sağlıklı bir duygusal bağın kurulamaması ve tutarsız disiplin anlayışı gibi etmenler belirleyici rol oynadığı aynı zamanda aile üyelerinden birinin madde kullanım geçmişine sahip olmasının çocukların bağımlılık riskini büyük oranda artırdığı ve bağımlılığa zemin hazırladığı görülmektedir.

4.5.2.6.3 Bağımlılık Risk Haritaları

2024-2025 eğitim öğretim yılında il, okul ve sınıf bazlı bağımlılık risk haritaları için ihtiyaç duyulan verilere erişmek amacıyla öğrencilerin tütün, madde ve davranışsal bağımlılık düzeyleri ile bağımlılıklara yönelik risk etkenleri belirlenmiştir. Türkiye genelinde ilkokul kademesinde 11.398, ortaokul kademesinde 10.172 ve lise kademesinde 6.459 okuldan elde edilen veriler sonucunda "Bağımlılık Risk Haritaları" oluşturulmuştur.

[522] https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_06/23112542_digitaldunyailkokulcelalettinbey.pdf Erişim Tarihi 13.02.2026.
[523] https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_09/18180223_bagimlilikbultenisonhali-27.08.2025.pdf

Yürütülen araştırma sonuçları neticesinde öğrencilerin bağımlılık riskinden korunması amacıyla bilgilendirme ve müdahale programları geliştirilmiştir[524].

Öğrencilerin, velilerin ve öğretmenlerin bağımlılıklara karşı farkındalıklarını artırmak amacıyla gerçekleştirilen çalışmalara ilişkin yürütülen protokoller tek bir çatı altında birleştirilerek MEB ve Türkiye Yeşilay Cemiyeti arasında 7 Şubat 2025'te "Bağımlılıkla Mücadele Çalışmalarına Yönelik İş Birliği Protokolü" imzalanmıştır.[525]

4.5.2.6.4 Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Eğitimi Programı (TBM)

TBM Programı ile çocuk ve gençlerin bağımlılık riskinden uzak ve sağlıklı bir hayat sürdürmelerine katkıda bulunmak amaçlanmaktadır. TBM programına ilişkin eğitici eğitimleri rehber öğretmen/psikolojik danışmanlara yönelik düzenlenmektedir. Eğitici eğitimi alan formatörler, rehber öğretmen/psikolojik danışmanlara yönelik uygulayıcı eğitimlerini vermektedir. Bu kapsamda uygulayıcılar tarafından sağlıklı yaşam, tütün bağımlılığı, alkol bağımlılığı, madde bağımlılığı, teknoloji bağımlılığı ve kumar bağımlılığına yönelik öğrenci, öğretmen, veli ve diğer personele eğitim verilmektedir. MEB tarafından 31 Aralık 2025 tarihi itibarıyla 13.561 rehber öğretmen/psikolojik danışmana TBM Eğitim Programı Uygulayıcı Eğitimi, 237 rehber öğretmen/psikolojik danışmana TBM Eğitim Programı Eğitici Eğitimi verilmiştir. Bu kapsamda okul ve kurumlarda görev yapan rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar tarafından 1 Ocak- 1 Aralık 2025 tarihleri arasında 2.060.666 öğrenciye, 20.424 öğretmene, 90.338 veliye sağlıklı yaşam; 3.256.760 öğrenciye, 30.903 öğretmene, 183.924 veliye teknoloji bağımlılığı, 1.452.449 öğrenciye, 22.673 öğretmene, 71.791 veliye tütün bağımlılığı; 306.690 öğrenciye, 12.663 öğretmene, 24.865 veliye kumar bağımlılığı, 262.781 öğrenciye, 12.786 öğretmene, 23.205 veliye alkol bağımlılığı; 443.266 öğrenciye, 19.689 öğretmene, 50.483 veliye madde bağımlılığı eğitimi verilmiştir.[526]

4.5.2.6.5 Okulda Bağımlılığa Müdahale Programı (OBM)

Ortaokul ve lise öğrencilerinin sigara, alkol, bağımlılık yapıcı madde ve riskli internet kullanımına yönelik ikincil önleme bakış açısıyla Türkiye'de ilk defa geliştirilen okul temelli bireysel müdahale programıdır. MEB tarafından 31 Aralık 2025 tarihi itibarıyla 1.686 rehber öğretmen/psikolojik danışmana OBM Programı Uygulayıcı Eğitimi, 282 rehber

[524] MEB'in 26.03.2026 Tarihli Komisyon Toplantısı Sunumu
[525] MEB 2025, https//www.Meb.Gov.Tr/Meb-İle-Yesilay-Arasinda-Bagimlilikla-Mucadele-Calismalarina-Yonelikis-Birligi-Protokolu-İmzalandi/Haber/36280/Tr Erişim Tarihi 13.02.2026.
[526] MEB'in 26.03.2026 Tarihli Komisyon Toplantısı Sunumu.

öğretmen/psikolojik danışmana OBM Programı Eğitici Eğitimi verilmiştir. Bu kapsamda okul ve kurumlarda görev yapan rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar tarafından 3.484 öğrenciye OBM Programı uygulanmıştır.[527]

4.5.2.6.6 Yeşilay Yaşam Becerileri Eğitim Programı (YBE)

YBE Programı çocuk ve gençlere yaşam becerilerinin kazandırılarak onları bağımlılıklara karşı korumak ve zorlayıcı yaşam olayları karşısında başa çıkma becerilerini geliştirmek amacıyla hazırlanmıştır. Stresle başa çıkma, olumsuz duyguları yönetme, kendini yönetme, etkili iletişim, empati kurma, eleştirel düşünme, karar verme, müzakere/reddetme becerileri gibi 3 temel alana hizmet eden yaşam becerileri 7 hafta boyunca 7. sınıf öğrencileri ile çalışılmaktadır. MEB tarafından 31 Aralık 2025 tarihi itibarıyla 6.832 rehber öğretmen/psikolojik danışmana YBE Programı Uygulayıcı Eğitimi, 264 rehber öğretmen/psikolojik danışmana YBE Programı Eğitici Eğitimi verilmiştir. Bu kapsamda okul ve kurumlarda görev yapan rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar tarafından 512.955 öğrenciye YBE Programı uygulanmıştır.[528]

4.5.2.6.7 Bağımlılığı Önlemeye Yönelik Geliştirilen Diğer Programlar

Öğretmenlere ve ailelere yönelik, bağımlılığı önleme ve bu konuda farkındalık geliştirme amacıyla iki ayrı modülden oluşan "Yetişkinlere Yönelik Bağımlılıkla Mücadele Psikoeğitim Programı" hazırlanmıştır.[529] Bağımlılıkla mücadele çalışmaları kapsamında, öğrencilerin akranlarıyla daha etkili iletişim kurabildiği ve akran temelli yaklaşımların önleyici müdahalelerde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Bu doğrultuda, öğrencilerin bağımlılıklara karşı farkındalık kazanmalarını ve sağlıklı davranışlar geliştirmelerini desteklemek amacıyla "Akran Eğitimi Programı" geliştirilmektedir.

4.5.2.7 Özel İlgi Gerektiren Bireylere Yönelik Faaliyetler

1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde Millî Eğitim Bakanlığının görevleri arasında; okul öncesi eğitimden başlayarak örgün ve yaygın eğitimin tüm kademelerinde bütün bireylerin eğitimlerine yönelik hizmetleri yürütmek, özel ilgi gerektiren grupların eğitime katılımını sağlamak ve öğrencilerin her yönden gelişimini desteklemek yer almaktadır. MEB 2024-2028 Stratejik Planı'nda ise farklılıkları dikkate alan bir özel eğitim

[527] MEB'in 26.03.2026 Tarihli Komisyon Toplantısı Sunumu.
[528] MEB'in 26.03.2026 Tarihli Komisyon Toplantısı Sunumu.
[529] MEB 2025, Yetişkinlere Yönelik Bağımlılıkla Mücadele Psikoeğitim Programları, https//orgm.meb.gov.tr/www/ailelere-ve-ogretmenlere-yonelik-psikoegitim-programlari/icerik/3431 Erişim Tarihi 15.04.2026,

ve rehberlik anlayışıyla öğrencilerin, eğitim ve yaşam süreçlerindeki potansiyellerini en üst düzeye çıkaracak ve özel gereksinimli bireylerin toplumla bütünleşmelerini sağlayacak bilgi ve beceriler ile ilgi ve yetenekleri doğrultusunda gelişimlerini destekleyecek fiziki, beşerî ve teknolojik imkânların artırılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda öğrencilerin risklerden korunması ve olumsuz yaşantıların oluşmasını engellemeye yönelik, özel eğitim ihtiyacı olan ya da geçici koruma statüsünde bulunan öğrencileri kapsayan çalışmalar yürütülmektedir.

4.5.2.7.1 Özelleştirilmiş Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik Programı

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencileri hayata hazırlayan özel eğitim anaokulları, ilkokulları, ortaokulları ve meslek okullarında uygulanmak üzere, hafif düzey zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin gelişimsel özellikleri ve ihtiyaçları dikkate alınarak dünyada ilk defa "Özelleştirilmiş Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik Programı" geliştirilmiştir. Etkili ve sistematik bir şekilde hazırlanan programlarda, özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve mesleki gelişim alanlarında bütüncül gelişimini sağlayan etkinlik ve atölye çalışmaları da içermektedir.[530]

4.5.2.7.2 Travma Odaklı Eğitim Programları

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler ve ailelerine daha etkili destek sunmak, psikolojik sağlamlıklarını güçlendirerek travmatik yaşam olayları sonrasında iyi oluşlarını artırmak amacıyla rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar tarafından uygulanmak üzere "Travma Odaklı Eğitim Programları" hazırlanmıştır. Özel eğitim ihtiyacı olan (hafif düzey zihinsel yetersizlik) öğrenciler için kademelere uygun olarak geliştirilen programlar yoluyla öğrenciler zorlayıcı yaşam olayları öncesi ve sonrasında desteklenerek ve zorlayıcı yaşam olaylarıyla baş etme becerileri geliştirilmektedir. Ailelere yönelik hazırlanan programlarda ise özel eğitim ihtiyacı olan çocuğa sahip ebeveynlerin kendisini ve çocuğunu tanıması, yaşadıkları zorlayıcı yaşam olayını ve bunun etkilerini anlamlandırması ile psikolojik sağlamlıkları güçlendirilmektedir.[531]

---

[530] MEB 2024, Özelleştirilmiş Sınıf Rehberliği Programları, https//Orgm.Meb.Gov.Tr/www/Sinif-Rehberlik-Calismalari/İcerik/3141 Erişim Tarihi 13.02.2026.

[531] MEB 2024, Travma Odaklı Eğitim Programları, https//Orgm.Meb.Gov.Tr/www/Ozel-Egitim-İhtiyaci-Olan-Ogrencilerimiz-Ve-Ailelerine-Yonelik-Hazirlanan-Travma-Odakli-Egitim-Programlarimiz-Yayimlandi/İcerik/3105?Rand=37975 Erişim Tarihi 13.02.2026,

4.5.2.7.3 Akran Danışmanlığı Programı

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin akranları ile etkileşim kurmasını sağlayarak okul ve toplum yaşamında gerekli olan olumlu ve uyumlu davranışlar edinmesi amacıyla ortaokul ve lise öğrencilerine yönelik "Akran Danışmanlığı Programı" geliştirilmiştir.[532]

4.5.2.7.4 Aile Danışmanlığı Programı

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin aileleri ile birlikte değişim ve gelişimlerinin desteklenmesi, ailelerinin karşılaştığı gelişimsel ve ani krizler ile etkili bir şekilde baş edebilmesi adına özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin ailelerine yönelik "Aile Danışmanlığı Programı" geliştirilmiştir.[533]

4.5.2.7.5 Sosyal Uyum ve Rehberlik Etkinlikleri Projesi

Öğrencilerin sosyal duygusal beceri gelişimlerinin desteklenmesi ve göç deneyimi yaşayan öğrencilerin okullara uyumunu kolaylaştırmak ve öğrencilerin eğitim ortamlarından en üst düzeyde faydalanabilmelerini sağlamak amacıyla "Sosyal Uyum ve Rehberlik Etkinlikleri Projesi" kapsamında içerikler geliştirilmiştir. Proje kapsamında, göç deneyimi yaşayan ve göç deneyimi yaşamayan öğrenciler arasında arkadaşlık ilişkilerini geliştirmek amacıyla etkinlikler hazırlanmış olup, göç deneyimi yaşayan öğrencilere, velilere, öğretmenlere ve göç deneyimi yaşamamış öğrencilere yönelik müdahale programları geliştirilmiştir.[534]

Yabancı uyruklu aileleri, çocuklarına sunulan eğitim hizmetleri hakkında bilgilendirmek ve toplumsal uyumu hızlandırmak amacıyla farkındalık faaliyetleri yürütülmektedir. Tüm ailelerin birlikte yaşadıkları toplumsal düzene uyum sağlamalarını desteklemek amacıyla "Sosyal Uyum Temelli Aile Psikoeğitim Programı" geliştirilmiştir.[535]

---

[532] MEB 2024, Özelleştirilmiş Akran Danışmanlığı Programı, https//Orgm.Meb.Gov.Tr/Meb_İys_Dosyalar/2025_02/03153956_Ozellestirilmisakrandanismanligiprogrami.Pdf Erişim Tarihi 13.02.2026,

[533] MEB 2024, a.g.e.

[534] MEB 2025, Sosyal Uyum Programları, https//Orgm.Meb.Gov.Tr/www/Sosyal-Uyum-Programlari/İcerik/3135 Erişim Tarihi 13.02.2026.

[535] MEB 2025, Sosyal Uyum Grup Müdahale Programı, https//Orgm.Meb.Gov.Tr/Meb_İys_Dosyalar/2025_02/10144433_Surepsosyaluyumgrupmudahaleprogramidijital.Pdf Erişim Tarihi 13.02.2026.

4.5.2.7.6 Göç Psikoeğitim Programları

Kademelere özgü hazırlanan "Göç Psikoeğitim Programları" ile geçici koruma statüsündeki öğrenciler de dâhil olmak üzere tüm öğrencilerin sosyal duygusal beceri gelişimleri ve sosyal uyum becerileri desteklenmektedir. [536]

4.5.2.7.7 Ayrımcılık ve Ön Yargı Temelli Zorbalığı Önleme Hizmet İçi Eğitim

"Geçici Koruma Altında Bulunan Öğrencilere Yönelik Ayrımcılık ve Ön Yargı Temelli Zorbalığı Önleme Hizmet İçi Eğitimi Kursu" okullarda ayrımcılık, akran zorbalığı ve sosyal dışlanma risklerini azaltmaya yönelik önleyici bir kapasite geliştirme programıdır. Eğitim içeriğinde öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin ön yargı temelli zorbalığı erken fark etme, kapsayıcı sınıf iklimi oluşturma, akran ilişkilerini güçlendirme ve risk durumlarında uygun yönlendirme yapma becerilerinin geliştirilmesi konu başlıkları yer almaktadır. Kurs programı 2025 yılı hizmet içi eğitim takviminde yer almakta olup eğitimler düzenlenmektedir.[537]

4.5.2.7.8 Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2023-2030)

Strateji Belgesinde yer alan "Roman çocuklar sosyal ve psikolojik olarak desteklenerek okula uyumları sağlanacaktır" eylemi doğrultusunda okullarda spor turnuvaları, sergiler, sanat etkinlikleri, sosyal etkinlikler ve geziler düzenlenmektedir.[538]

4.5.2.8 Bilgilendirme ve Farkındalık Çalışmaları

MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından şiddetle mücadelede farkındalık oluşturmak ve toplumsal bilinç düzeyini artırmak amacıyla "Güvenle Yaşamak: Erdemlerden Eylemlere" bülteni hazırlanarak web sitesinde yayımlanmıştır.[539] Bültende "şiddet döngüsü, şiddeti açıklayan psikolojik yaklaşımlar, şiddette aile faktörü, şiddetle mücadelede eğitim, aile ve toplum iş birliği" başlıkları altında içeriklere yer verilerek şiddeti önleme konusunda kapsamlı bir yol haritası sunulmaktadır.

MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından "Güçlenmek: Bağımlılıktan Esenliğe" bülteni hazırlanarak web sitesinde yayımlanmıştır.[540] bağımlılığın

[536] MEB 2021 Psikososyal Destek Psikoeğitim Programı-Göç, https//Orgm.Meb.Gov.Tr/www/Psikososyal-Destek-3/İcerik/3072 Erişim Tarihi 13.02.2026.
[537] MEB'in 26.03.2026 Tarihli Komisyon Toplantısı Sunumu.
[538] MEB'in 26.03.2026 Tarihli Komisyon Toplantısı Sunumu.
[539] MEB 2025, Güvenle Yaşamak Erdemlerden Eylemlere Bülteni, https//Orgm.Meb.Gov.Tr/www/Guvenle-Yasamak-Erdemlerden-Eylemlere-Bulteni-Yayimlandi/İcerik/3384/Tr Erişim Tarihi 13.02.2026.
[540] MEB 2025, Güçlenmek Bağımlılıktan Esenliğe Bülteni.https//Orgm.Meb.Gov.Tr/www/Guclenmek-Bagimliliktan-Esenlige-Bultenimiz-Yayimlandi/İcerik/3313 Erişim Tarihi 13.02.2026.

birey ve toplum üzerindeki etkilerine ilişkin kapsamlı içeriklerin yer aldığı bültende madde, tütün ve alkol bağımlılıkları ile teknoloji, sosyal medya, oyun ve alışveriş gibi davranışsal bağımlılıklar ele alınmaktadır. Bültende bağımlılık döngüsü, bağımlılık nedenleri, bağımlılıkta aile faktörü, bağımlılıkla mücadelede eğitim, aile ve toplum iş birliği başlıkları altında içeriklere yer verilerek çok yönlü bir yol haritası sunulmaktadır.

MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Ortaöğretim Genel Müdürlüğü tarafından UNICEF katkılarıyla iki adet "Veli Rehberlik Kitabı" hazırlanmıştır. Hazırlanan Veli Rehber Kitabı I ve Veli Rehber Kitabı II, ergenlik döneminde çocuğu olan ebeveynleri desteklemek amacıyla gençlerin kritik dönemi olan ergenliği en iyi şekilde geçirmelerine yardımcı olmak için hazırlanmıştır. Hazırlanan kitaplarda ebeveynlere sunulan pratik bilgilerin yanında, stratejiler ve ergenlik dönemine yönelik geniş bir bakış açısı ile somut ve güncel bilgiler ele alınmaktadır.[541]

2023 yılında yayımlanan “Önleyici Disiplin Uygulamaları Öğretmen Rehber Kitabı” ile okullarda ve sınıf ortamlarında önleyici disiplin yaklaşımının etkin şekilde uygulanmasına yönelik esaslar belirlenmiş, sorun davranışların ortaya çıkmasının önlenmesine ilişkin uygulama örnekleri ve önerilere yer verilmiştir.[542]

MEB tarafından geliştirilen MEBİ platformu kapsamında yer alan MEBİ Rehberlik Modülü, öğrencilerin akademik, sosyal-duygusal ve mesleki gelişimlerini desteklemeye yönelik dijital içerikler sunan bir rehberlik kaynağı olarak yapılandırılmıştır. Bu kapsamda, ortaöğretim öğrencileri ve mezunlara yönelik sosyal-duygusal ve mesleki gelişim alanlarında hazırlanan rehberlik dokümanları MEBİ platformu üzerinden erişime açılmış olup, risk davranışlarının önlenmesi, akademik gelişimin desteklenmesi ve mesleki hedef belirleme süreçlerine katkı sağlanmaktadır.[543]

Akran zorbalığı ile mücadele kapsamında öğretmenlere yönelik “Akran Nezaketi Etkinlik Kitabı” hazırlanmış olup söz konusu kılavuzda öğrencilerde zorbalık yerine nezaket davranışlarının geliştirilmesine yönelik etkinlikler oluşturulmuştur.[544]

Temel Eğitimde Beden Eğitimli Nesiller Projesi ile öğrencilerin düzenli fiziksel aktiviteye katılımlarının teşvik edilmesi, sağlıklı yaşam alışkanlıklarının kazandırılması ve

[541] MEB 2024, Veli Rehberlik Kitabı, https//Ogm.Meb.Gov.Tr/www/Veli-Rehber-Kitaplari-Yayimlandi/İcerik/2121 Erişim Tarihi 13.02.2026.
[542] MEB 2023, Önleyici Disiplin Uygulamaları Öğretmen Rehber Kitabı, https//Ogmmateryal.Eba.Gov.Tr/Kitap/Onleyici-Disiplin-Uygulamalari/İndex.Html Erişim Tarihi 13.02.2026.
[543] https//Mebi.Eba.Gov.Tr/ Erişim Tarihi 13.02.2026.
[544] MEB 2024, Akran Nezaketi Etkinlik Kitabı, https//Ogmmateryal.Eba.Gov.Tr/Kitap/Akran-Nezaketi/İndex.Html#P=8 Erişim Tarihi 13.02.2026.

okul ortamında olumlu sosyal etkileşimlerinin artırılması hedeflenmektedir. Söz konusu proje kapsamında 2024-2025 eğitim-öğretim yılında toplam 7.862.664 etkinlik düzenlenmiş, bu etkinliklere 8.549.122 öğrenci katılım sağlamıştır.[545]

4.6 SAĞLIK VE RUH SAĞLIĞI HİZMETLERİ

Sağlık Bakanlığınca, çocukların ruh sağlığını desteklemek, psikososyal iyilik hallerini geliştirmek ve risk durumlarında erken müdahale olanaklarını güçlendirmek amacıyla yaşam döngüsü yaklaşımını temel alan çok katmanlı çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda erken çocukluk döneminden ergenliğe kadar uzanan süreçte koruyucu ve önleyici hizmetler uygulanmakta; birinci basamak hizmetlerde insan kaynağı ve hizmet kapasitesinin geliştirilmesine yönelik faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Ayrıca travma ve istismar konularında farkındalık oluşturulmasına ve müdahale becerilerinin artırılmasına yönelik eğitim programları ile gençlerin ruh sağlığını desteklemeye yönelik kapsamlı uygulamalar hayata geçirilmektedir.

Söz konusu çalışmalar, bilimsel kanıtlara dayalı yaklaşımlar doğrultusunda erken fark etme ve yönlendirme mekanizmalarının güçlendirilmesi, risklerin azaltılması, bireysel dayanıklılığın artırılması ve ruh sağlığı hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması hedefleri doğrultusunda yürütülmektedir. Sağlık Bakanlığınca sunulan sağlık hizmetleri ve koruyucu ruh sağlığı hizmetleri kapsamında, çocukların suça sürüklenmesine yol açan nedenleri önleyici ve çocukların sağlıklı gelişimlerini destekleyici çalışmalar da bulunmaktadır.

4.6.1 0-6 Yaş Çocuğun Psikososyal Gelişimini Destekleme (ÇPGD) Programı

0–6 Yaş Çocuğun Psikososyal Gelişimini Destekleme (ÇPGD) Programı, gelişimin en hızlı ve en kritik dönemini oluşturan gebelik sürecinden başlayarak çocuğun altı yaşına kadar olan dönemde bedensel, ruhsal ve sosyal gelişiminin bütüncül bir yaklaşımla izlenmesini amaçlayan koruyucu ve destekleyici bir programdır. Programın temel amacı, erken çocukluk döneminde gelişimsel ihtiyaçların zamanında fark edilmesini sağlamak, risk faktörlerini erken dönemde belirlemek ve çocukların sağlıklı gelişimlerini destekleyerek sağlıklı nesillerin yetişmesine katkıda bulunmaktır. Bu kapsamda birinci basamak sağlık hizmetleri içerisinde gebeler ve 0–6 yaş arası çocuklar düzenli aralıklarla izlenmekte; çocukların gelişimleri fiziksel ve psikososyal gelişim boyutlarıyla birlikte değerlendirilmektedir. Program aracılığıyla çocukların sağlıklı gelişimlerinin desteklenmesi, ailelerin çocuk gelişimi ve

[545] MEB'in 26.03.2026 Tarihli Komisyon Toplantısı Sunumu.

bakımına ilişkin bilgi ve farkındalıklarının artırılması, ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim kurma, oyun oynama, kitap okuma ve sağlıklı beslenme gibi gelişimi destekleyen davranışlar konusunda bilinçlendirilmesi hedeflenmektedir.

ÇPGD Programı aynı zamanda ebeveyn, çocuk ve sağlık personeli arasındaki iletişimi güçlendirmeyi ve sağlık çalışanlarının çocukların psikososyal gelişimi ile gelişimsel riskler konusunda farkındalık ve bilgi düzeylerini artırmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda program kapsamında çocukların gelişimini olumsuz etkileyebilecek çeşitli biyolojik, psikolojik ve sosyal risk faktörleri de izlenmektedir. Beslenme yetersizliği düzeyinde yoksulluk, çocukluk çağı gelişimsel bozuklukları, ebeveynlerde ruhsal hastalıkların varlığı, ebeveynlerde sigara, alkol veya madde kullanımı, aile içi şiddet ile ihmal ve istismar gibi durumlar çocukların gelişimini etkileyebilecek önemli risk alanları olarak değerlendirilmektedir.

Program çerçevesinde özellikle 0–3 yaş arası bebek ve çocukların psikososyal gelişimleri belirlenen gelişim izlem tabloları doğrultusunda düzenli olarak değerlendirilmekte ve çocukların yaşlarına uygun gelişim basamaklarını tamamlayıp tamamlamadıkları izlenmektedir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda gelişimsel açıdan risk saptanan çocukların aileleri bilgilendirilmekte, gerekli durumlarda çocukların ikinci ve üçüncü basamak sağlık kuruluşlarına yönlendirilmesi sağlanmakta ya da il düzeyinde destek hizmeti sunan ilgili kurumlara başvurmaları konusunda rehberlik edilmektedir. Gerekli durumlarda riskli olgulara erken müdahale edilerek hastaneye, sağlıklı hayat merkezine, Cumhuriyet Başsavcılığına ya da Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne bildirim ve yönlendirme yapılmaktadır. ÇPGD Programı bu yönüyle erken çocukluk döneminde koruyucu ruh sağlığı hizmetlerinin güçlendirilmesine katkı sağlayan önemli bir halk sağlığı uygulamasıdır.

4.6.2 Davranışsal Bağımlılıkla Mücadele Programı

2024-2028 Davranışsal Bağımlılıklar İle Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı kapsamında, davranışsal bağımlılıkların erken tanı, risk tespiti ve danışmanlık hizmetleri ile etkin şekilde yönetilmesi; çocuklar, gençler ve ailelerde bilinçli teknoloji kullanımı kültürünün yaygınlaştırılması; birinci basamak sağlık hizmetlerinde davranışsal bağımlılıklara yönelik erken müdahale yöntemlerinin standartlaştırılması; ulusal düzeyde kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesi ve toplumu hedef alan koruyucu ve önleyici çalışmaların tüm ülkede sürdürülebilir hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

Eylem planı kapsamında çocuklar ve gençler başta olmak üzere tüm toplum teknolojinin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı konusunda teşvik edilmekte, aşırı ve zararlı

teknoloji kullanımının önlenmesine yönelik danışmanlık hizmetleri ve gerekli durumlarda tıbbi yardıma erişmeleri sağlanmaktadır. Bu amaçla 2018 yılından beri Sağlıklı Hayat Merkezleri Psikososyal Destek Birimlerinde görev yapan meslek elemanlarına (psikolog, sosyal çalışmacı ve çocuk gelişimci) "Davranışsal Bağımlılıklarla Mücadele Programı Eğitimi" verilmeye devam edilmektedir. Sağlıklı Hayat Merkezleri Psikososyal Destek Birimlerinde görev yapan sağlık personelleri tarafından (psikolog, çocuk gelişimci, sosyal çalışmacı) bilişim teknolojileri ve internetin bilinçli, güvenli, etkin kullanımı konusunda topluma yönelik koruyucu ve önleyici farkındalık faaliyetleri gerçekleştirilmekte, aşırı ve zararlı kullanıma yönelik danışmanlık hizmeti sunulmaktadır. Bunun yanında kamu sağlık tesislerinde davranışsal bağımlılıkla mücadele özelleşmiş poliklinikleri de bu alanda hizmet vermektedir.

Teknoloji bağımlılığına karşı "Davranışsal Bağımlılıkla Mücadele Danışmanlık Saha Rehberi" ve "Teknoloji Bağımlılığı Ebeveyn Rehberi" yayınlanmıştır.

Toplumu bilişim teknolojilerinin faydalı kullanımına teşvik etmek, aşırı ve zararlı kullanımı önlemek amacıyla 2018 yılından beri 8-14 Mart Bilim ve Teknoloji Haftası ve mayıs ayının ilk haftası olan Bilişim Haftası'nda 81 il sağlık müdürlükleri tarafından "Teknolojinin Bilinçli, Güvenli, Etkin Kullanımı" farkındalık faaliyetleri düzenlenmektedir.

4.6.3 Gençlik Ruh Sağlığı Çalışmaları

Gençlik ruh sağlığına yönelik çalışmalar, ergenlik ve genç yetişkinlik döneminde ortaya çıkabilecek ruhsal sorunların önlenmesi, erken dönemde fark edilmesi ve gerekli destek hizmetlerine erişimin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Gençlik ruh sağlığı çalışmaları; gençlerin psikolojik dayanıklılığını artırmak, aileleri ve meslek elemanlarını güçlendirmek, kurumlar arası iş birliği sağlamak ve toplumsal farkındalık oluşturmak amacıyla yürütülmektedir. Farkındalık çalışmaları kapsamında; üniversite ve yurtlarda stant çalışmaları, rehber dağıtımı, "Psikolojik Dayanıklılık" sunumları ve çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmektedir.

4.6.4 Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Eğitimi

Çocukluk ve ergenlik döneminde görülen bağımlılık davranışları (özellikle madde kullanımı ve davranışsal bağımlılıklar), suç davranışı ve istismar yaşantıları arasında çift yönlü ve birikimli bir ilişki olduğu çok sayıda epidemiyolojik ve boylamsal çalışma ile gösterilmiştir. Bu nedenle çocuk ihmal ve istismarının erken dönemde fark edilmesi, risk

durumlarının doğru şekilde değerlendirilmesi ve gerekli koruyucu müdahalelerin zamanında yapılması büyük önem taşımaktadır.

Bu doğrultuda hazırlanan eğitim programında; çocuğun fiziksel, cinsel ve ahlaki gelişim süreçleri, çocuğa yönelik kötü muamele; tanımı, tipleri, sıklığı, risk faktörleri, istismar çeşitleri, istismarın kısa dönem etkileri (istismarı tanıyabilmek- belirti ve bulgular), istismarın uzun dönem etkileri, çocuklarda sık karşılaşılan psikopatolojiler, cinsel istismara uğrayan çocuklar için Çocuk İzlem Merkezi'nde çocuk psikiyatrisi neler yapıyor, çocuk istismarı ile ilgili yasal mevzuat ve uygulamalar gibi konular yer almaktadır. Daha fazla kişiye ulaşmak amacıyla USES (Uzaktan Sağlık Eğitim Sistemi) üzerinden farkındalık eğitimi çalışmaları başlatılarak tüm sağlık bakanlığı personeline (merkez-taşra) 2022 yılından itibaren USES (Uzaktan Sağlık Eğitim Sistemi) üzerinden devam etmekte olup böylelikle daha fazla kişiye ulaşma imkânı doğmuştur. Ayrıca Cumhurbaşkanlığı Uzaktan Eğitim Kapısına eklenmesi için gerekli çalışmalar tamamlanarak tüm kamu personelinin erişimine açık hale getirilmiştir.

4.6.5 Birinci Basamakta Ruh Sağlığı Hizmetlerini Güçlendirme Programı (RSGÜÇ)

Birinci basamak sağlık hizmetleri, ruh sağlığı sorunlarının erken dönemde fark edilmesi, uygun şekilde yönlendirilmesi ve toplum temelli ruh sağlığı hizmetlerinin güçlendirilmesi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Aile hekimlerinin güncel psikiyatrik yaklaşımlar konusunda bilgi ve becerilerini artırarak birinci basamak ruh sağlığı hizmetlerini güçlendirmek amacıyla oluşturulan program, aile hekimlerinin ruh sağlığına yönelik psikososyal destek ve temel medikal yaklaşımlar konusunda farkındalık kazanmalarını ve bu alanda daha etkin rol alabilmelerini sağlamaktadır.

RSGÜÇ kapsamında aile hekimlerinin hasta ile güven ilişkisi kurma, etkili iletişim sağlama, görüşmeyi yapılandırılmış biçimde yürütme, vakaları değerlendirme ve yönetme, gerekli durumlarda diğer hizmetler ve destek kurumlarıyla iş birliği kurma ve izlem yapma becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Eğitim içeriğinde depresyon, psikoz, iki uçlu duygu durum bozukluğu, çocuk ve ergenlerde ruhsal ve davranışsal bozukluklar, demans, intihar ve öz kıyım, anksiyete ve stresle ilişkili bozukluklar ile tıbben açıklanamayan şikayetler gibi birinci basamakta sık karşılaşılan ruhsal sorunlara yer verilmiştir. Ayrıca ruh sağlığını güçlendirme ve psikoeğitim başlıkları programın önemli bileşenleri arasında yer almaktadır.

4.6.6 Psikososyal Destek Uygulayıcı Programı (PDUP)

Sağlıklı Hayat Merkezlerinde (SHM) yer alan Psikososyal Destek Birimlerinde görev yapan psikolog, sosyal çalışmacı ve çocuk gelişimcilerin mesleki bilgi ve becerileri ile psikososyal destek danışmanlığı sırasında hizmet sunum kapasitelerinin artırılması amacıyla "Psikososyal Destek Uygulayıcı Programı (PDUP)" hazırlanmıştır. Program kapsamında özellikle depresyon, anksiyete, otizm spektrum bozukluğu, öğrenme güçlüğü, aile-çocuk görüşmesi çocuk-ergen ruh sağlığı ile ilişkili risk durumlarının erken dönemde tespit edilmesi gibi konulara yer verilerek ihtiyaç halinde uygun basamaklara yönlendirilmesi amaçlanmaktadır. Göçmen sağlığı merkezlerinde çalışan personeller için de PDUP Göçmen Sağlığı Modülü bulunmaktadır.

4.6.7 Ön Ergenlik Dönemi Duygusal Beceriler Programı (EASE)

Ön Ergenlik Dönemi Duygusal Beceriler Programı (EASE), 10-15 yaş grubu ergenlere yönelik duygusal becerilerini güçlendirmeyi, stres ve zorlayıcı yaşam olaylarıyla baş etme kapasitelerini artırmayı amaçlayan psikososyal bir müdahale programıdır. Program özellikle kaygı, stres ve duygusal zorluklar yaşayan çocukların duygularını tanıma, ifade etme ve düzenleme becerilerini geliştirmeye odaklanmaktadır. EASE kapsamında çocuklara yönelik yapılandırılmış oturumlar aracılığıyla duygu farkındalığı, problem çözme, olumlu baş etme yöntemleri ve sosyal destek mekanizmalarını kullanma gibi becerilerin kazandırılması hedeflenmektedir.

Program aynı zamanda ailelerin sürece aktif katılımını teşvik ederek ebeveynlerin çocuklarının duygusal ihtiyaçlarını daha iyi anlayabilmelerine ve destekleyici ebeveynlik becerilerini geliştirmelerine katkı sağlamaktadır. Bu yönüyle EASE, çocukların psikososyal iyilik hallerinin güçlendirilmesine, ruhsal sorunların erken dönemde önlenmesine ve risk altındaki çocukların uygun destek hizmetlerine yönlendirilmesine katkı sağlayan önemli bir koruyucu ruh sağlığı uygulaması olarak değerlendirilmektedir. Programın yaygınlaştırılması, çocukların duygusal dayanıklılıklarının artırılmasına ve sağlıklı gelişimlerinin desteklenmesine önemli katkılar sunmaktadır.

Çocuk oturumları 9 hafta süreyle 7 konu başlığı altında, ebeveyn oturumları ise 3 hafta süreyle 3 ayrı konu başlığı altında grup çalışması şeklinde yapılmaktadır. Çocuklara yönelik oturumlar, duygularımı anlamak, bedenimi sakinleştirmek, davranışlarımı değiştirmek, sorunlarımı yönetmek ve en son oturum da daha parlak gelecekler konu başlıkları altında

yapılmaktadır. Ebeveyn oturumlarında ise, zorlayıcı duyguları anlamak, takdirin gücü ve bakım verenlerin öz bakımı ve daha parlak gelecekler konuları üzerinde çalışmaktadır.

4.6.8 Çocuklarda Travmaya Yaklaşım Eğitimi

Ruh sağlığı ve psikososyal alanda görev yapan uzmanların hizmet sunum kalitesini artırmak ve özellikle afetlerden etkilenen bölgelerde travmatik yaşam olaylarına maruz kalmış veya bu olaylara tanıklık etmiş çocuk ve ergenlere yönelik profesyonel müdahale kapasitesini güçlendirmek amacıyla geliştirilmiş, yapılandırılmış bir psikososyal destek programıdır. Travmatik yaşam olayları ve afetler sonrası istemsiz anılar, aşırı uyarılmışlık ve kaçınma belirtileri gösteren 10–16 yaş grubu çocuklara yöneliktir. Eğitim; 3 bireysel görüşme, 7 grup oturumu ve 2 veli oturumundan ibaret 5 haftalık bir süreçten oluşmaktadır.

4.6.9 Tanıdan Tedaviye Güncel Yaklaşımlar Eğitimi

Aile hekimlerinin mesleki gelişimlerini desteklemek ve klinik entegrasyon süreçlerine katkı sağlamak amacıyla, "Tanıdan Tedaviye Güncel Yaklaşımlar" ana başlığı altında ihtiyaç duyulan alanlarda her ay belirlenen bir konuda aile hekimlerine yüz yüze eğitimler düzenlenmektedir. 2026 yılı Şubat ayı için belirlenen eğitim konusu "Ruh Sağlığı" dır. Eğitim kapsamında; otizm spektrum bozuklukları, ergenlerde ruhsal sorunları tanımak, ergenlerde birinci basamakta müdahale ve sevk, depresyon ve intihar riskini değerlendirmek, çocuk ve ergenlerde kumar oynama bozukluğu, yetişkinlerde kumar oynama bozukluğu hakkında uzman hekimler tarafından tüm aile hekimlerine hizmet içi eğitimler yapılmıştır.

4.6.10 Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanımının Önlenmesi Programı

Bağımlılık yapıcı madde kullanımının önlenmesi programı, Bağımlılık ile Mücadele Yüksek Kurulu koordinasyonunda, kurumlar arası iş birliği ile hazırlanan "Uyuşturucu ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı" ile "Tütün Kontrolü Strateji Belgesi ve Eylem Planı" çerçevesinde yürütülmektedir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de bağımlılıkla mücadele çalışmalarının temel stratejisi önlemedir. Önleme çalışmaları kapsamında; uyuşturucu maddeyle hiç karşılaşmamış kişilerin korunması, uyuşturucu madde kullanımını denemiş olan kişilerin düzenli kullanımdan ve bağımlılıktan korunmasına yönelik çalışmalar önemlidir. Bu kapsamda, bağımlılık yapıcı madde kullanımı olan bireylerin erken tespiti ve tedaviye yönlendirilmesine yönelik danışmanlık hizmetlerinin yanı sıra, bağımlı bireylerin tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerine yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

Uyuşturucu kullanan bireylere, yakınlarına veya uyuşturucuyla mücadele kapsamında bilgi veya destek almak isteyenlere hizmet sunmak üzere 7/24 esasına göre çalışan ALO 191 Uyuşturucu ile Mücadele Danışma ve Destek Hattı 8 Temmuz 2015 tarihinde hizmete açılmıştır. ALO 191 Uyuşturucu ile Mücadele Danışma ve Destek Hattı tarafından kendisi ya da yakını için arayan kişilerin isim, T.C. kimlik numarası gibi hiçbir kimlik bilgisi alınmadan veri güvenliği sağlanarak hizmet sunulmaktadır. Uyuşturucu kullandığını beyan eden kişinin talep etmesi halinde, kendisi için en uygun tedavi merkezinden randevusu da alınmaktadır.

4.6.11 Ulusal Ruh Sağlığı Eylem Planı

Ulusal Ruh Sağlığı Eylem Planı kapsamında; ruh sağlığının geliştirilmesine yönelik hizmetlerin güçlendirilmesi, koruyucu ve birinci basamak ruh sağlığı hizmetlerinin güçlendirilmesi, hastaneler içinde verilen hizmetler ve yataklı tedavi hizmetlerinin geliştirilmesi, toplum temelli ruh sağlığı hizmetlerinin güçlendirilmesi, özel planlama yapılması gereken hizmet alanları ve mevcut ruh sağlığı programlarının geliştirilmesine yönelik faaliyetler yer almaktadır. Ayrıca eylem planı içerisinde yürütülen faaliyetler kısmında okul çağı çocuklarına yönelik özellikle akran zorbalığı ve ruhsal dayanıklılık konularına yer verilmektedir. Eylem Planı güncelleme çalışmalarının 2026 yılı içerisinde tamamlanması planlanmaktadır

4.6.12 Çocuk ve Ergen Bağımlılık Arındırma Merkezleri (ÇEMATEM)

Ülkemizde 18 yaşından küçük, bağımlılık yapıcı madde kullanan hastalara yönelik ayakta ve yataklı tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri 10 Mart 2019 tarihli ve 30710 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe giren "Bağımlılık Danışma, Arındırma ve Rehabilitasyon Merkezleri Hakkında Yönetmelik" hükümleri kapsamına çocuk-ergen arındırma merkezleri ve rehabilitasyon merkezlerinde yürütülmektedir. Bu merkezler temel olarak tanı, tıbbi tedavi, psikososyal destek ve rehabilitasyon hizmetlerini sunmaktadır. Merkezlerde 18 yaş altındaki bireylere özgülenmiş, multidisipliner bir yapıyla hizmet verilmektedir. Çocuk ve Ergen Arındırma Merkezleri ve çocuklara yönelik rehabilitasyon merkezlerinde sunulan hizmetler kapsamında; madde kullanım bozukluğu olan çocukların klinik özellikleri, suça sürüklenme öyküsü, demografik yapıları, aile bütünlüğü durumu, aile içi şiddet öyküsü, göç deneyimi ve sosyoekonomik risk faktörleri bütüncül olarak değerlendirilmektedir. Bu merkezlerde sunulan sağlık hizmetleri sadece tedavi (temizlenme-detoks) odaklı olmayıp, aynı zamanda psikososyal destek, aile danışmanlığı, sosyal uyum ve

yeniden entegrasyon süreçlerini de içermekte; böylece çocukların tekrar suça sürüklenme riskinin azaltılması ve sağlıklı gelişimlerinin desteklenmesi hedeflenmektedir.

4.6.13 Çocuk ve Ergen Arındırma Rehabilitasyon Merkezleri

Arındırma sürecini tamamlamış ve Arındırma Rehabilitasyon Merkezi'ne yönlendirilmiş hastaların tıbbi tedavileri ile birlikte bireysel görüşmeler ve grup terapilerinin yapıldığı aile görüşmelerinin gerçekleştirildiği merkezlerdir. Tekrar kullanmayı önlemede psikofarmakolojik ve psikososyal destek tedavi uygulamaları yapılmaktadır.

Ayrıca Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi bünyesinde, bağımlılığa yönelik uzun süreli rehabilitasyon hizmeti sunmak üzere faaliyete başlayan Sancaktepe Sağlıklı Yasam Köyü'nde 18 yaş altı hastalara yönelik de yataklı rehabilitasyon hizmeti sunulacaktır.

4.6.14 Davranışsal Bağımlılık Özelleşmiş Poliklinikleri

2019/2 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi kapsamında Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu (BMYK) kararı ile onaylanan "2024-2028 Davranışsal Bağımlılıklar İle Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı kapsamında kamu sağlık tesislerinde davranışsal bağımlılıkla mücadele özelleşmiş poliklinikleri hizmet vermektedir.

4.6.15 Sağlıklı Hayat Merkezleri (SHM)

Sağlığa yönelik risklerden birey ve toplumu korumak, sağlıklı hayat tarzını teşvik etmek, birinci basamak sağlık hizmetlerini güçlendirmek ve bu hizmetlere ulaşımı kolaylaştırmak amacıyla kurulan çok amaçlı yapılardır. Aile sağlığı merkezleri ve toplum sağlığı merkezlerinin sunmuş olduğu birinci basamak sağlık hizmetlerini güçlendirmek, bu hizmetlere ulaşımı kolaylaştırmak, sağlığa yönelik risklerden birey ve toplumu korumak ve sağlıklı hayat tarzını teşvik etmek amacıyla Sağlıklı Hayat Merkezleri kurulmuştur.

Sağlıklı hayat merkezlerinde çocuk gelişimciler, psikologlar ve sosyal çalışmacılar tarafından psiko-sosyal danışmanlık, sigara bırakma danışmanlığı, uyuşturucu kullanan kişi ve yakını için danışmanlık hizmetlerinin yanı sıra akran zorbalığı, ergenlik dönemi sorunları, aile içi iletişim, çocuk ihmal ve istismarı, psikososyal kriz durumları, sınav kaygısı vb. konularda da danışmanlık hizmeti verilmektedir.

4.6.16 Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM)

Çocukluk çağı fiziksel, duygusal veya cinsel istismara maruz kalan bireylerde ilerleyen yıllarda madde kullanım bozukluğu geliştirme riskinin anlamlı ölçüde arttığı; erken yaşta madde kullanımı başlayan çocuklarda ise suça sürüklenme oranlarının daha yüksek olduğu bildirilmektedir. Ayrıca travma öyküsü olan çocuklarda dürtü kontrolünde bozulma, riskli davranışlara yönelim ve tekrar mağduriyet olasılığının artması, bağımlılık–suç–istismar döngüsünü güçlendiren temel mekanizmalar arasında yer almaktadır. Bu bulgular, çocuk koruma, ruh sağlığı ve adalet sistemleri arasında bütüncül ve erken müdahale temelli politikaların gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda cinsel istismara uğrayan çocuğa inceleme ve tedavi aşamasında gerek görülen sağlık, eğitim, kolluk kuvvetleri, hukuk ve adalet sistemi gibi işbirliği yapılması gereken diğer kamu kuruluşları ile eşgüdüm içinde hizmet sağlanması amacıyla kurulan Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM) 0-18 yaş grubu cinsel istismara uğrayan ya da uğradığı düşünülen çocukların adli görüşmeleri ile adli ve psikiyatrik muayenelerinin yapıldığı, sosyal gereksinimlerinin değerlendirildiği multidisipliner hizmet veren merkezlerdir.

4.6.17 Kamu Hastaneleri Çocuk Ergen Ruh Sağlığı Poliklinikleri

Çocuk ve ergen ruh sağlığı hizmet sunumu sağlık sisteminin tüm basamaklarında bütüncül olarak ele alınmakta olup; birinci basamakta yürütülen toplum temelli ve koruyucu ruh sağlığı hizmetleri ile ikinci ve üçüncü basamakta uzmanlaşmış tanı, tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri olarak sunulmaktadır.

4.6.18 Sağlık Bakanlığının Bağımlılık Alanında Hizmet Veren Personele Verdiği Eğitimler

Çocuk psikiyatristleri için Uzaktan Sağlık Eğitim Sistemi'nde (USES) Madde Bağımlılığı Hekim Eğitimi Uzaktan Eğitim Modülü yer almaktadır. Eğitim programı toplam 32 oturumdan oluşmakta, bağımlılığın nedenleri, nörobiyolojisi, tıbbi ve psikososyal tedavi modelleri ve değerlendirme ve tanı koyma gibi geniş kapsamlı bilgiler yer almaktadır. Eğitim tamamlandıktan sonra da tekrar izlenebilmesi amacıyla eğitim USES'te sürekli açıktır.

Bağımlılık arındırma ve rehabilitasyon merkezleri ile 1. basamakta görev yapan psikolog, sosyal çalışmacı, hemşire, çocuk gelişimci, ergoterapist gibi yardımcı sağlık personeli için de Temel Bağımlılık Eğitimi yılda 2 kez düzenli olarak verilmektedir.

Bağımlılık arındırma ve rehabilitasyon merkezlerinde görev yapan personele yönelik Yapılandırılmış Bireysel Görüşme ve Madde Bağımlılığında Yapılandırılmış Psikososyal Müdahale Eğitimi verilmektedir.

Bilişsel Davranışçı Terapi Temelli bu eğitimlerde personel, bağımlı hastalara yönelik uygulamalı olarak eğitici eğitimlerini almakta, görev yaptıkları bağımlılık kliniklerinde hastaya bizzat uygulamaktadır. Söz konusu eğitimler sözlü ve işitsel içeriğe sahip olup, eğitim materyali Sağlık Bakanlığı'nca bağımlılık merkezlerine gönderilmektedir.

Eğitim içerikleri aşağıda yer almaktadır:

- Temel Bağımlılık Eğitimi
- Madde Bağımlılığında Yapılandırılmış Psikososyal Müdahale Eğitim Programı
- Yapılandırılmış Bireysel Görüşme Eğitimi
- Aile İçi Şiddetle Mücadele
- BAHAR Seminerleri

4.7 MERKEZİ YÖNETİM YEREL YÖNETİMLER

4.7.1 İçişleri Bakanlığı Merkez Teşkilatı, Valilikler, Kaymakamlıklar

Kamu yönetimi, Devletin vatandaşlarına karşı sorumluluğunu yerine getirme biçimi olarak, liderlik, planlama ve denetim mekanizmaları ile toplumsal ihtiyaçların ve kamusal hizmetlerin politikalar oluşturarak kamu yararı esas alınarak etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlayan bir disiplindir. Bu bağlamda, kamu yönetim sistemi içerisinde idari yapılanma merkezi yönetim ve yerel yönetimler olmak üzere iki temel yapı üzerine inşa edilmiştir.

Merkezi yönetim; ülke genelinde kamu politikalarının oluşturulması, kaynakların dağıtımı, denetimi gibi görevleri yerine getirirken; yerel yönetimler, toplumun mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere görev alan idari birimlerdir.

Çocuklarla ilgili süreçte, görevlerin ağırlıklı olarak merkezi yönetimin sorumluluğunda yerine getirildiği görülmektedir. Bu kapsamda İçişleri Bakanlığı; merkez birimleri ve valilikler/kaymakamlıklar, kolluk teşkilatı aracılığı ile suça sürüklenen çocuklara ilişkin süreçte görev yapmaktadır.

Çocukların korunması, haklarının iyileştirilmesi, her türlü şiddet, istismar ve sömürünün ortadan kaldırılması amacıyla bütüncül bir yaklaşımla birleşik bir yanıt vermek amacıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı koordinesinde ilgili kurum ve kuruluşların katılımıyla "2023-2028 Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı" hazırlanarak

yürürlüğe konulmuştur. Eylem Planı kapsamında İçişleri Bakanlığının tek başına veya diğer Bakanlıklarla birlikte sorumlu olduğu 22, ilgilisi olduğu 33 faaliyet yer almaktadır. Komisyonun çalışma konusu ile ilgili olarak, İçişleri Bakanlığının sorumlu olduğu faaliyetler arasında; adli süreçlerde mağdur çocuğun şüpheli/fail/sanık/ suça sürüklenen çocuk ile aynı ortamda bulundurulmamasına yönelik çalışmaların yürütülmesi, hukuk fakültelerinde ve polis akademisinde/okullarında müfredata çocuk hukuku ve çocuk psikolojisi alanlarında zorunlu ders konulması, Çocuk Şube Müdürlüklerinin yaygınlaştırılması ve sosyal çalışma görevlisi sayısının artırılması, çocuğa yönelik hizmet vermek üzere ruhsatlandırılan (oyun evi oyun atölyesi vb.) tesislere yönelik izleme ve denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi, çocukların hizmet aldığı kurum/ kuruluşların çevresinde güvenlik önlemlerinin artırılmasının sağlanması, afet, kriz ve acil durumlarda çocuk odağında bütünleşik acil durum yönetimini içeren bir koordinasyon planı oluşturulması, refakatsiz yabancı çocukların hakları, yasal sorumlulukları, sosyal uyumları gibi konularda destekleyici animasyonların, bilgilendirici ve eğitici materyallerin yaygınlaştırılması, siber dolandırıcılığa ilişkin çocuklara ve yetişkinlere yönelik bilinçlendirme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi sayılabilir.

Eylem planına uygun olarak, bu kapsamda İçişleri Bakanlığınca 05.07.2022 tarih ve 33123 sayılı "Çocukların Eğitim Süreçlerinin Güvenliğine İlişkin Koruyucu ve Önleyici Hizmet ve Tedbirlerin Artırılmasına Yönelik İş Birliği Protokolü" konulu genelgesi çıkarılmış olup, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ve Türkiye Belediyeler Birliği (TBB) iş birliği ile Eğitim ve Güvenlik Projesi kapsamında hazırlanan İş Birliği Protokolü ve protokol saha uygulamasına dayalı belgeler 81 İl Valiliğine bildirilmiştir.

31.08.2022 tarih ve 36485 sayılı "2022-2023 Eğitim Öğretim Yılında Alınacak Asayiş/Trafik Tedbirleri" konulu, 30.01. 2023 tarih ve 46213 sayılı "2022-2023 Eğitim Öğretim Yılı" konulu, 06.09.2023 tarih ve 57995 sayılı "2023-2024 Eğitim Öğretim Yılında Alınacak Asayiş/Trafik Tedbirleri" konulu ve 24.01.2024 tarih ve 67785 sayılı "Eğitim Öğretim Yılı İkinci Dönem Tedbirleri" konulu genelgeler ile her eğitim/öğretim dönemi başında okul binaları ve çevresinde; Güvenli eğitim ortamının sağlanması, Öğrencilerin okullarına huzur ve güven içerisinde ulaşımının sağlanması, Çocuklarımızın başta uyuşturucu maddeler olmak üzere zararlı alışkanlıklardan korunması, Okul çevrelerinde bulunan oyun salonları, internet kafeler vb. yerlerin denetlenmesine yönelik olarak ülke genelinde valilik/kaymakamlıklar ve kolluk kuvvetlerince tedbirlerin alınması, Okul yönetimleri ve diğer paydaş kurumlarla iş birliği yapılması hususlarında Valiler ve Kaymakamlar ile kolluk kuvvetlerince eğitim öğretim döneminin huzur ve güven içinde sürdürülmesine yönelik okul

ve trafik güvenliği ile ilgili her türlü tedbirlerin alınması ve paydaş kurum/kuruşlarla iş birliği içerisinde uygulamada herhangi bir aksaklığa meydan verilmemesi adına gerekli tedbirlerin alınması iletilmiştir.

18.10.2024 tarih ve 85914 sayılı "Güvenlik Tedbirleri" konulu genelge ile de İllerde yüksek öğrenim ve orta öğretim kız öğrenci yurtlarında barınan öğrencilerin eğitim faaliyetlerin güvenli bir ortamda sürdürülmesi amacıyla yurtların çevresinde ve yerleşke alanlarında gerekli güvenlik tedbirlerinin alınması önem arz etmektedir. Yüksek öğrenim ve orta öğretim kız öğrenci yurtlarında barınan öğrencilerin eğitim faaliyetlerinin güvenli bir ortamda sürdürülmesi amacıyla; Yurtlarında meydana gelebilecek asayiş olaylarının önlenmesi için kolluk birimlerinin zamanında bilgilendirilmesi, Yurt giriş çıkış saatleri başta olmak üzere kız öğrenci yurtları çevresinde gün boyunca asayiş ve trafik tedbirleri planlanarak denetim faaliyetleriyle birlikte yürütülmesi, Yapılacak faaliyetlerde görevlendirilen kadın kolluk personel sayısının artırılması, Aydınlatma ve güvenlik kamera sistemlerinin kontrol edilmesi, Öğrenci olmayan kişilerin yurt ve eklentilerine girişlerinin önlenmesi, Özel güvenlik personeline yönelik eğitim ve denetimlerin artırılması, Kız öğrenci yurtları çevresinde bulunan günübirlik kiralık yerler, oteller, oyun salonları, kafe ve benzeri yerlere yönelik denetimlerin artırılması, hususlarında gerekli önlemlerin alınması amacıyla 81 il Valiliğine gönderilmiştir.

13.11.2024 tarih ve 87779 sayılı "Dilencilik ile Mücadele" konulu genelge ile kamu düzeni ile huzur ve güven ortamının devamlılığı, dilenciliğin ortaya çıkaracağı doğrudan veya dolaylı olumsuz etkileri ortadan kaldırmak amacıyla; Kolluk birimleri tarafından dilencilerin yoğun olarak bulunduğu alanlarda denetimlerin sürekli olarak yürütülmesi, Çocuklar başta olmak üzere araç camı silmek, mendil, çiçek vb. ürün satışı yaparak trafik güvenliğini tehlikeye sokan durumlarda işlem yapılması, Sokakta çalıştığı/çalıştırıldığı ya da dilendiği/dilendirildiği tespit edilen çocukların yetkililer dahilinde gerekli işlemlerinin yapılması, hususlarında belirtilen esaslar 81 İl Valiliğine gönderilmiştir.

Çocukların suça sürüklenmesini engellemek ve suça sürüklenen çocuk vakaları analiz etmek adına da önemli bir koordinasyon görevi yüklenen, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 47'nci maddesine dayanılarak hazırlanan Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Karalarının Uygulanması Hakkında Yönetmeliğin 19'uncu 20'inci ve 21'inci maddelerine göre "Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Yerine Getirilmesi Amacıyla Kurulan Merkez, İl ve İlçe Koordinasyonların Çalışma, Usul ve Esasları Yönergesi gereği Çocuk Koruma Koordinasyon Kurulları İl Valilikleri ve İlçe Kaymakamlıkları başkanlığında ilgili birimlerin katılımı ile

toplanmaktadır. Toplantıların düzenli yapılıp yapılmadığı, suça sürüklenen çocukların sokakta risk altında bulunan, dilenen/dilendirilen, okul devamsızlığı bulunan, korunma ihtiyacı içinde olduğu değerlendirilen çocukların durumlarının vaka bazlı değerlendirilip değerlendirilmediği, tedbir kararlı çocukların takibinin yapılıp yapılmadığı, dolayısıyla İçişleri Bakanlığının merkez birimleri, İl Valilikleri ve İlçe kaymakamlıkları ile emniyet/jandarma birimlerinin mevzuat kapsamında yaptıkları görevler de Mülkiye Müfettişleri tarafından denetlenmektedir.

Suça sürüklenen çocuk kavramı konusunda önemli görevleri olan kolluk birimlerinin çocuk büro birimlerinde tutulan kayıtların denetimi de Mülkiye Müfettişleri ve Emniyet/Jandarma Müfettişleri tarafından yapılmakta olup, bu kapsamda Mülkiye Teftiş Kurulu tarafından çocukların karıştıkları adli olayların, adli olaylarda suça sürüklenen çocuk, adli olaylarda mağdur çocuk, sokakta çalışan çocuk, buluntu çocuk, cinsel istismara maruz kalan çocuk, madde bağımlısı çocuk, dilendiren çocuk, kayıp çocuk, okula gitmeyen çocuk sayılarının yıllar bazında karşılaştırmalı olarak incelenerek; 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu; Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usûl Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik; Yakalama Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmelik uyarınca 'Çocuklarla ilgili özel hüküm' başlıklı bölümlerde belirtilen hükümler uyarınca suça sürüklenen ve şüpheli çocuklar hakkındaki soruşturma usullerine uyulup uyulmadığı, tanzim edilen yakınlarına haber verme tutanaklarının uygun olup/olmadığı, çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi durumunda çocuklarla ilgili soruşturmanın ayrı yürütülüp yürütülmediği, suça sürüklenen çocuklarla ilgili bilgilerin Çocuk İstatistik Projesine veri girişinin sağlanıp sağlanmadığı, Çocuk Büro Amirliği bünyesinde bulunan nezarethanenin fiziki şartlarının Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin hükümlerine uygun olup olmadığı, Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğine ekli formların her çocuk için doldurulup doldurulmadığı, çocuğa karşı ve çocukların karıştığı suçlardaki artışların engellenmesi amacıyla, suç analizlerinin yapılıp yapılmadığı ve suç haritasının oluşturulup oluşturulmadığı, yaya devriye ve ekip sayılarının belirlenerek, suçun yoğun olduğu bölgelerde kontrollerin yapılıp yapılmadığı, mobil okul timlerinin/mobil huzur ekiplerinin görevlendirilip görevlendirilmediği hususları da incelenmektedir.

4.7.2 Yerel Yönetimler: İl Özel idareleri, Belediyeler

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nda mahalli idarelerin-yerel yönetim birimlerinin, yetkileri belirli bir coğrafi alan ve görevlerle sınırlı olarak kamusal

faaliyet gösteren belediye, il özel idaresi veya bunların kurdukları/üye oldukları birlik ve idareyi kapsadığı hüküm altına alınmıştır.

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununa göre il özel idaresi; il halkının mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişiliği olarak tanımlanmıştır. Bir yerel yönetim birimi olan İl özel idarelerinin üst yönetiminde merkezi yönetimin temsilcisi olan vali bulunmakta olup, karar organında ise hem merkezi yönetimin ve hem de yerel yönetimin temsilcileri yer almaktadır. Belediyeler ise, belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan, karar organlarının yerel yönetimin temsilcilerinden oluştuğu kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde görev alan birimleridir.

Suça sürüklenen çocuklara ilişkin görevlerin yürütülmesinde ağırlıklı olarak merkezi yönetim öne çıkmakla birlikte, yerel yönetimlere de mevzuatta bazı sorumlulukların verildiği görülmektedir. Mevzuata ilişkin ilk düzenleme 10.07.2004'te 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile başlamış; 04.03.2005 tarih ve 25745 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ve 03.07.2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu da yerel yönetimlere sorumluluklar vermiştir.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun 7/v maddesi "*Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve* ***çocuklara yönelik*** *her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksek okullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak*." hükmü, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14/a maddesi "*Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000'in üzerindeki belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır. Diğer belediyeler de mali durumları ve hizmet önceliklerini değerlendirerek kadınlar ve çocuklar için konukevleri açabilirler*." hükmü, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 6/a'ncı maddesi "*Gençlik ve spor sağlık, ..., kültür, sanat, turizm, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları, ...hizmetleri il sınırları içinde yapmakla görevli ve yetkilidir." Ve 16'ncı maddesi İhtisas komisyonları, her siyasî parti grubunun ve bağımsız üyelerin il genel meclisindeki üye sayısının meclis üye tam sayısına oranlanması suretiyle oluşturulur. Eğitim, kültür ve sosyal hizmetler komisyonu, imar ve bayındırlık komisyonu, çevre ve sağlık komisyonu ile plân ve bütçe komisyonu kurulması zorunludur*." hükmü ile aynı Kanunun 65'inci maddesi " *İl özel idaresi sağlık, eğitim, spor, çevre, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin*

yapılmasında ilde dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular…" hükümleri örnek verilebilir.

Yukarıda anılan kanun maddelerinden anlaşılacağı üzere çocukların suça sürüklenmesini önlemeye katkı yönünde belediyelerin rolü, risk altındaki çocukların tespiti ve bu riskin bertaraf edilmesine katkı için danışmanlık, koruma, bakım ve barınma gibi destekler ile suçun ortaya çıkmasına neden olan koşulları engellemeye yönelik görevleri yerine getirmektir.

Belediyelerin ayrıca, 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununu çerçevesinde suça sürüklenen çocuklardan ceza evine girmeyenler hakkında bakım ve danışmanlık tedbirinin uygulanması ve korunma ihtiyacı olan çocuğu Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bildirim yükümlülüğü bulunmaktadır.

Ülkemizde çocuk politikaları konusunda yerel yönetimlere verilen sorumluluklar suç unsuruna neden olan sosyo-ekonomik durum, toplumsal yapı, eğitim seviyesi gibi unsurları göz önünde bulundurarak merkezi yönetim ile iş birliği içerisinde çözüm odaklı stratejiler geliştirmesi, projeler yapılması ve uygulaması ile suçun önlenmesine katkı olmaları olarak ifade edilebilir. Belediyeler oluşturdukları çocuk, gençlik merkezleri, mesleki eğitim kursları, spor faaliyetleri kültürel etkinlikler ile çocukların sağlıklı gelişimine katkı sağlamaya yönelik kurumsal yapıları oluşturma sorumluluğunu yüklemektedir.

Ülkemizdeki Belediyelerin faaliyet raporlarının incelenmesinden çocuklar yönelik gerçekleştirdikleri faaliyetler şu şekilde sıralanabilir: çocuklara yönelik çevresel düzenlemeler, kültürel, sanatsal, sportif faaliyetler, eğitim, sağlık, sosyal hizmet alanında yürütülen görevler.

Ek olarak, 1992 yılında Rio'da düzenlenen BM Yeryüzü Zirvesi'nde "sürdürülebilir kalkınma", tüm insanlığın 21. yüzyıldaki ortak hedefi olarak benimsenmiş olup bu doğrultuda, 21. yüzyılda çevre ve kalkınma sorunlarıyla başa çıkılmasına ve sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşılmasına yönelik ilkeleri ve eylem alanlarını ortaya koyan "Gündem 21" başlıklı Eylem Planı, BM üyesi ülkelerce kabul edilmiştir. Ülkemiz de Program kapsamında oluşturulan başlıca yerel yönetişim mekanizmaları; kent konseyleri, çalışma grupları, kadın ve gençlik meclisleri ile özel ilgi grupları kapsamındaki çocuk platformlarından oluşmaktadır.[546]

[546] Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı 2024 Yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu, 2024 https//Yerelyonetimler.Csb.Gov.Tr/Faaliyet-Raporlari-88463

Suç kavramı her ne kadar merkezi yönetimin ele alması gereken bir konu olarak görünse de merkezi yönetim ile işbirliği ve merkezi yönetimin liderliği çerçevesinde yerel yönetimlerin yerindelik ilkesi temelinde erken aşamalarda uygulayacakları önleyici tedbirler ile suçun bertaraf edilmesinde etkin bir katkı sağlayacağına yönelik literatürde görüşler bulunmaktadır. Yerel yönetimlerin kendi illerini daha yakinen tanımalarından ötürü merkezi yönetim koordinesinde suçun engellemesi yönünde katkıları olduğu ifade edilmektedir.[547]

Birçok dünya ülkesinde yerel yönetimler merkezi yönetimin desteğiyle toplum güvenliğini teşvik eden topluluk temelli politikalar ve programlar geliştirmekte olup, toplum güvenliği ve suç önleme faaliyetleri kurumlar arası komiteler tarafından desteklenmektedir. Komitelerin bu yönde katkısı, sosyal önleme ve durumsal önleme olarak adlandırılmakta olup, suç dışı önleme türlerinin en yeni sınıflandırması olarak kabul edilmektedir.[548]

İngiltere'de 1998 yılından itibaren Suç ve Düzensizlik Yasası uyarınca, her yerel yönetim; polis teşkilatı, sağlık, denetimli serbestlik ve diğer yetkililerin yanı sıra gençlik temsilcilerini de içerecek çok kurumlu bir Toplum Güvenliği Ortaklığı kurmak zorunda olup 3 yıllık döngüler halinde, bu ortaklıklar Toplumsal Güvenliğin Ortaya Çıkışı kapsamında suç konularında eylem önceliklerini belirleyerek stratejik planlar geliştirmektedir. İngiltere ve Güney Afrika'da belediyelerin genç suçluluğunu önlemesinde belediyelerin rolünü inceleyen çalışmada, İngiltere'nin genç suçluluğu önlemesindeki öne çıkan çalışmalarının çeşitli toplumsal paydaşların uyumlu entegrasyonuna, politikaların etkin bir şekilde uygulanmasına ve sağlam kurumsal çerçevelerin varlığına bağlı olduğu belirtilmektedir.[549]

Fransa'da ise yerel güvenlik sözleşmeleri uzun süredir yürürlükte olup, bu sözleşmelerin güvenliği önlemenin yansıra, yaptırım ve yeniden entegrasyon anlamına geldiği fikrine dayanmaktadır. Önleme ve yeniden entegrasyon, toplumdaki herkesin sorumluluğu olarak görülmektedir. Sözleşmeler, mağdur yardımını teşvik etmek, yeni gençlik işleri ve eğitimleri yaratmak ve genç istihdamı, ebeveyn desteği ve yerel ihtiyaçları karşılayan spor ve kültürel programlar aracılığıyla suç işlemeyi önlemek için yerel ortaklıklar gerektirmektedir. Belçika'da ise, şehir sözleşmeleriyle finansman sağlama konusunda Fransız sistemini benimsemiştir. Birçok belediyede suç önleme konseyleri oluşturulmuştur. Hollanda

[547] Homel, P, ve Fuller, G, 2015, Understanding The Local Government Role İn Crime Prevention, Australian Institute Of Criminology, No.505

[548] Graham, J, 1990, Crime Prevention Strategies İn Europe And North America, Helsinki Helsinki Institute For Crime Prevention And Control Affiliated With The United Nations

[549] Mawere, J, ve Tshamano, N.W, 2023, Examining The Role Of Municipal Councils İn Preventing Juvenile Crime A Comparative Analysis Between The United Kingdom And South Africa, African Journal Of Democracy And Governance, 10, 3-4

şehirlerindeki krize yanıt vermek amacıyla 1996 yılında Büyük Şehirler Politikası'nı geliştirmiştir. Bu politika, işsizliğin yoğunlaşması, ailelerin dağılması, kötüleşen mahalleler ve kamusal alanlar, uyuşturucu bağımlılığı ve suç konularına odaklanmaktadır. 4 büyük şehir ve 21 orta büyüklükteki şehirdeki yerel yönetim temsilcileri ile bakanlıklar arasında anlaşmalar sağlanarak, bu sorunları hedefleyen strateji ve programların geliştirilmesi amacıyla yerel yönetimlere fon sağlamaktadır.[550] Avustralya'da, yerel yönetim toplum güvenliği görevlileri merkezi yönetimin suç önleme ve toplum güvenliği girişimlerini desteklemek amacıyla kurulan çeşitli kurumlar arası ve tüm merkezi yönetimi kapsayan ağlara liderlik etmekte, destek vermekte veya katılmaktadır.[551] Avustralya'da merkezi yönetim tarafından geliştirilen suç önleme politikaları, yerel ortaklıkların ve suç önleme planlarının kaynaklandırılması ve uygulanması konusunda büyük ölçüde yerel yönetimlere dayanmaktadır.[552]

Almanya'da belediyelerin mekânsal ve sosyal altyapıyı iyileştirmeye yönelik birçok program bulunmakta olup, gençlik hizmetlerinin sosyal mekân yönelimi üzerine yapılan çeşitli projeler, belediyelerin suç önleme çalışmalarının temeli ve referans noktasının gençler ve aileleri için olumlu yaşam koşullarını korumak veya yaratmak ve çocuk ve aile dostu bir ortam sağlamak adına hayata geçirilmektedir.[553] Düsseldorf'taki önleme faaliyetlerinin temel unsuru, 1994 yılında kurulan Düsseldorf Eyalet Başkenti Suç Önleme Konseyi olan Önleme ve Güvenlik Çalışma Grubu'dur. Bu çalışma grubunun bileşimi, suç önlemeye yönelik kapsamlı toplumsal yaklaşımı yansıtmaktadır. Çalışma gruplarında Belediye Meclisi grupları, Gençlik ve sosyal yardım dernekleri, Savcılıklar, Federal Sınır Polisi Müfettişliği, Polis, Belediye birimleri (kamu düzeni ofisi, sağlık dairesi, gençlik refahı ofisi ve okul idaresi dahil), genellikle ilgili yetkili makamların, ofislerin ve kuruluşların yönetimi aracılığıyla, uzmanlıkları ve karar alma yetkinlikleri esas olan bir süreçte çalışmalar yürütülmektedir. Örneğin uyuşturucuyla mücadele proje grubunda polis, vatandaşlar, savcılık, yerel mahkeme, yerel ulaşım şirketi, Deutsche Bahn, Düsseldorf Perakendeciler Birliği, bir uyuşturucu destek örgütü ve çeşitli belediye departmanlarından temsilciler yer almaktadır. Proje grubunda belediyelerin ana görevleri yasa uygulayıcı kurumlarla önleme alanındaki çeşitli proje

[550] Ashcroft, J, 2001, The Role Of Local Government In Community Safety The Role Of Local Government In Communıty Safety, Bureau Of Justıce Assıstance.
[551] Shepherdson, P, G, Clancey, M, Lee, T, Crofts 2014, Community Safety And Crime Prevention Partnerships Challenges And Opportunities, International Journal For Crime, Justice And Social Democracy, 31, 107-120.
[552] Adrian, C, 2006 The Role Of Local Government İn Crime Prevention An Overview, Local Government Reporter, 53-4, 25-28.
[553] Pies, s. ve Schrapper, C, 2003, Jugendkriminalität – Fakten, Probleme Und Herausforderungen Für Kommunales Handeln Deutsche Zeıtschrıft Für Kommunalwıssenschaften, 422003/1, 69-82

ortaklarıyla iş birliğini geliştirmektir. Güvenli Yaşam proje grubu ise, polis, konut, planlama ve inşaattan sorumlu çeşitli belediye departmanlarının temsilcilerinin yanı sıra Yaşlı Vatandaşlar Danışma Konseyi, Yabancı Sakinler Danışma Konseyi ve Gündem 21 temsilcilerini içermektedir. Proje grubunun temel görevi, mevcut konut ve kamusal alanların teknik güvenliğini iyileştirmek, inşaat projelerinin planlama ve onay aşamalarında güvenlik hususlarını dikkate almak ve Düsseldorf'un belirli yerleşim bölgelerindeki yaşam ortamını iyileştirmektir.[554]

Almanya'da, belediye düzeyinde suç önleme kavramı önemli ölçüde popülerlik kazanmıştır. Başlangıçta suç önleme kavramı, bazen bir paradigma değişimi, cezalandırma mekanizmalarından önlemeye geçiş ve suç politikasının rasyonelleştirilmesi olarak görülmüş ancak ilerleyen süreçte birçok Alman belediyesi yerel düzeyde suç önlemeyi ele almak için komiteler kurmuştur.[555] Yapılan bir çalışmada, Hessen'deki en kalabalık 50 belediyenin suç önleme komitesi yapısı ve önleme çalışmaları incelenmiştir. Katılımcı belediyelerin neredeyse yarısı, önerilen komite yapısını ve bir yönlendirme grubu, bir ofis ve çalışma grupları arasındaki görev dağılımını uyguladıklarını bildirmiştir. Çocuklar ve gençler, önleme çalışmalarının ana hedef grupları olmuştur. Belediyelerin çoğunluğu, güvenlik ve kurumlar arası iş birliği konusunda ortak bir anlayış oluşturduklarını belirtmiştir.[556]

İsveç Adalet Bakanlığı'na sunulan 1996 tarihli bir rapordaki bazı önemli unsurların özetini anlatan makalede, İsveç için Ulusal Suç Önleme Programı oluşturma çalışmaları kapsamında analiz yapılarak, hukuk sisteminin ve diğer aktörlerin suç önleme çabalarının koordinasyonunun önemini vurgulamıştır. Suçluluk düzeyi ve yapısının, önemli yerel farklılıklara tabi olduğu, sorunlu davranışın ne olduğu ve ne olarak algılandığı, bölgeden bölgeye, şehirden şehre ve bir şehrin içindeki alanlardan bölgeye önemli ölçüde farklılık gösterdiği, bu sebeple bu iki yerde uygun önlemlerin alınmasına rehberlik eden stratejilerin ve karşılaşılan zorlukların da farklı olacağı, ulusal bir suç önleme programının nihai amacının, erken sosyal önleme, geç dönem sosyal önleme, erken durumsal önleme, genel durumsal

[554] Leonhardt, W, 2003 Integrierte Kommunale Sicherheitspolitik Handlungsfelder Und Organisation – Erfahrungen Einer Großstadt, Deutsche Zeıtschrıft Für Kommunalwıssenschaften, 422003/1, 83-98

[555] Hermann, D ve Dölling, D, 2018, Grundlagen Und Praxis Der Kommunalen Kriminalprävention, Içinde Walsh, M, Pniewski, B, Kober, M, Armborst, A, Eds Evidenzorientierte Kriminalprävention İn Deutschland, Springer Vs, Wiesbaden, https//Doi.Org/10.1007/978-3-658-20506-5_36

[556] Weißmann, K, 2024, Kriminalprävention İn Hessen Bestandsaufnahme Der Präventionsstruktur, Projektplanung Und Kooperation İn Hessischen, Kommunen https//Open.Uni-Marburg.De/Entities/İtem/E84a076d-E9e5-417a-8f65-D816fa463fb6/Full

önleme ve kronik suçlulara yönelik programları kapsayan (ulusal destek yapısı ile) yerel olarak geliştirilmiş suç önleme programlarının olması olarak ifade edilmiştir.[557]

Anılan Dünya Ülke örneklerinden anlaşılacağı üzere, yerel yönetimlerin suç önleme çalışmalarına katılımının gerekçesini uygun çözümlerin belirlenmesi için yerel sorunları derinlemesine tecrübe etmeleri, belirli stratejilerin kendi özel koşullarına uygunluğunu değerlendirebilmeleri açısından merkezi yönetim ile iş birliği içerisinde yerel ortaklıkların da suçun önlenmesinde katkıları olduğu görüşü bulunmaktadır. Yerel yönetimlerin suç önleme çalışmalarına katılımı lehine öne sürülen bu argümanlar, yerel yönetimlerin kalkınma kontrol planları ve sağladıkları hizmetler ve rekreasyon tesisleri aracılığıyla suça karışma teşviklerinin arzını etkileme konusunda iyi bir konumda oldukları, belediye meclisleri, bina tasarımı, kamusal alan geliştirme ve yerel işletme uygulamaları gibi konularda benimsedikleri politikalar aracılığıyla bu alanda doğrudan bir kontrol uygulayabileceklerini, ayrıca mahallindeki polisle kurdukları ilişkiler aracılığıyla da dolaylı bir katkıları olabileceğini savunmaktadır.[558] Yerel yönetimlerin suç önleme stratejileri geliştirip uygulamalarının toplum temelli yönlendirme, denetim veya kontrol programlarının rolünü güçlendireceği ifade edilmektedir.[559] Suçun ortaya çıkmasının engellenmesinin yanı sıra suç işlemiş çocukların topluma yeniden kazandırılması açısından da yerel yönetimlere görev düşmektedir.

Belediyelerin suçu önlemedeki görevleri toplum temelli suç önlemenin bir parçası olarak suçu ve suçla ilgili güvensizliği veya suç korkusunu azaltmaya katkı sunmayı amaçlamaktadır. Toplum temelli suç önleme ayrıca suçu teşvik eden yapıları ortadan kaldırmaya ve sosyal uyumu geliştirmeye odaklanarak, yerel yönelim, güvenlik üretimiyle ilgili tüm yerel aktörlerin kurumlar arası ağ oluşturması ve vatandaş katılımı olmak üzere 3 temel yapı üzerine kuruludur. Geleneksel olarak, toplum temelli suç önleme, yerleşim alanlarında sosyal kontrolü güçlendirmeye veya suçu önlemek, suç fırsatlarını azaltmak veya yaşam kalitesini iyileştirmek için yapısal önlemlere odaklanmıştır.[560]

Belediye düzeyindeki suç önleme çalışmalarının aleyhine olan görüşlerin işaret ettiği husus ise, potansiyel yan etkilerinin ortaya çıkabilme ihtimalidir. Suçun nedenlerinin karmaşıklığı göz önüne alındığında, yerel yönetimlerce tamimiyle güvenli bir şehir yaratmayı

[557] Wilström, P.O, Torstensson, M, 1999, Local Crime Prevention And İts National Support Organisation And Direction, European Journal On Criminal Policy And Research ,7, 459–482
[558] Weatherburn, D, 2004 Law And Order İn Australia Rhetoric And Reality, Federation Press, Annandale.
[559] Halstead B Ed 1991 Youth Crime Prevention Proceedings Of A Policy Forum Held 28 And 29 August 1990, Australian Institute Of Criminology, Canberra.
[560] Hermann, D ve Dölling, D, 2018, Grundlagen Und Praxis Der Kommunalen Kriminalprävention, Içinde Walsh, M, Pniewski, B, Kober, M, Armborst, A, Eds Evidenzorientierte Kriminalprävention İn Deutschland, Springer Vs, Wiesbaden, https//Doi.Org/10.1007/978-3-658-20506-5_36 Erişim 16.02.2026

beklemenin gerçekçi olmayacağı, suçun yer değiştirebileceği veya başka bir yere taşınabileceği, bunun da özellikle teknik güvenlik önlemlerini karşılayamayan sosyal açıdan savunmasız nüfus kesimlerini etkileyebileceği, belediyelerin gerçekleştirdikleri bireysel suç önleme projelerinin kamuoyunda suç bilincinin artmasına ve sonuç olarak sadece kayıtlı suç oranının değil, aynı zamanda suç korkusunun da artmasına yol açabileceğini ve bu nedenle, kamuoyunu bilgilendirme yoluyla bu tür gelişmelere karşı koymak için zamanında önleyici medya politikaları izlemenin önemli olduğunu savunulmaktadır. Bu tür kamuoyu bilinçlendirme çalışmalarının bir parçası, medyada aşırı bireysel vakaların öncelikli olarak gösterilmesinin neredeyse kaçınılmaz bir sonucu olan suçun dramatize edilmesine karşı koymaktır. Bu görüşe göre, bu durumların düzenli olarak geniş yankı uyandırabileceğinin ve artan bir suç tehdidi izlenimi verebileceğinin dikkate alınmasıdır.[561]

Edinburgh için yapılan bir çalışmanın bulguları, sistem içindeki ceza adaleti yollarının izlenmesinin ve kurum müdahalesinin yıllar içindeki kümülatif etkisinin (bazı durumlarda zararlı olan) anlaşılmasının önemini vurgulamaktadır. Dahası, hangi bireylerin daha sonra suç işleme riski altında olduğunu değerlendirmede bol miktarda belirsizlik olduğu, risk altında olduğu değerlendirilen gençlerin çoğunun ilk olarak ergenlik çağının başlarında veya ortalarında kurumların dikkatini çektikleri, risk altındaki çocukların ve ailelerin erken tespiti, çocukları damgalama ve etiketleme riskini taşımakta olduğu, erken dönemde kurum teması gerçekleşen bazı çocuklarda kendi kendini gerçekleştiren bir kehanet yaratabileceğinin de göz ardı edilmemesi gerektiğini savunmaktadır.[562]

Tüm bu veriler çerçevesinde, Belediye düzeyinde çocukların suça sürüklenmesini önlemeye çalışan çalışmaların hedeflerinin, araçlarının ve sınırlarının net belirlenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, gerçekleştirilen çalışmalar merkezi otorite profesyonellerinin koordinasyonunda ve iş birliğinde gerçekleştirilerek, gizlilik kurallarına azami dikkat edilerek tespitlerin yapılması, kişisel verilerin güvende tutulmasına dikkat edilmesi, belediyelerce gerçekleştirilen bireysel suç önleme projelerinin de merkezi yönetim ile koordinasyon çerçevesinde yürütülmesi temin edilmelidir.

Kuramlar çerçevesinde yerel yönetimlerin bu alandaki merkezi yönetim koordinasyonunda önleyici-koruyucu çalışmalardaki rollerinin Sosyolojik Kuram ve alt teorileri ile örtüştüğü söylenebilir.

---

[561] Heinz, W, 2004, Kommunale Kriminalprävention Aus Wissenschaftlicher Sicht İçinde Kerner, H.-J, Marks, E, Eds Internetdokumentation Deutscher Präventionstag, Hannover.

[562] Mcara, L, ve Mcvie, s. 2013, Delivering Justice For Children And Young People Key Messages From The Edinburgh Study Of Youth Transitions And Crime İçinde A Dockley ed, Justice For Young People Papers By Winners Of The Research Medal 2013, Howard League For Penal Reform, s. 3-14.

4.8 SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI (STK) GÖNÜLLÜLÜK

4.8.1 STK'ların Kurumsal Yapısı ve Çalışma Yaklaşımları

Sivil toplum, toplumsal sorunlara etkili ve uzun dönemli çözüm bulma sürecine aktif olarak katılan ve bu temelde de siyasi aktörleri bu çözümleri yaşama geçirecek politikalar üretmeye yönlendirmek için çalışan farklı gönüllü örgütlerin devlet denetimi dışında kurduğu ortak alandır.[563]

Örgütlenme hakkı sağlıklı sivil toplumun vazgeçilmez unsurudur. Bu yüzden bir ülkedeki sivil toplumun hangi düzeyde olduğunu anlamak için o ülkedeki sivil toplum kuruluşlarının (STK) hangi düzeyde olduğu önemli bir göstergedir. Türkiye'de sivil toplum kuruluşları vakıflar, sendikalar, meslek odaları ve dernekler gibi çeşitli formlarda örgütlenerek çeşitli amaçlara yönelik faaliyetler gerçekleştirmektedir.[564]

Türkiye'de STK'lar çoğunlukla dernek ve vakıf statüsünde örgütlenmektedir. Dernekler kuruluş, faaliyet ve denetim açısından 5253 sayılı Dernekler Kanunu ile düzenlenir.[565] Ayrıca derneklerle ilgili temel tanım ve genel hükümler 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun ilgili maddelerinde de yer alır.[566] Vakıflar ise 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu kapsamında kurulmakta ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu çerçevesinde faaliyet yürütmektedir.[567] Bunun yanında aynı alanda çalışan STK'ların ortak hedeflerle bir araya gelmesiyle platform, ağ, federasyon ve konfederasyon gibi üst örgütlenme modelleri de oluşmaktadır.

Türkiye'de STK'ların yönetim yapısı, hukuki bir çerçeveye dayanmakta ve üye katılımı ile temsiliyet esasına göre şekillenmektedir. Dernek ve vakıflarda karar alma süreçleri tüzük veya senetlerde belirlenen kurallara göre yürütülmektedir. Bu mekanizmalar, STK'ların kamu yararına çalışırken hesap verebilirlik, şeffaflık ve katılımcılık ilkeleri doğrultusunda yönetilmesini mümkün kılmaktadır.[568]

4.8.1.1 Ulusal Mevzuat ve Politika Belgeleri Bağlamında STK'lar

Türkiye'de suça sürüklenen çocuklara ilişkin mevzuat ve çocuk politikaları, çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesini hedeflemektedir. Bu süreçte STK'lar hem mevzuatın

[563] M, T, Sağlam, Türkiye'de Sivil Toplumun Tarihi Gelişimi ve Sivil Toplumun Örgütlü Yapısı Olarak STK'lar, Vol.15, No.1, 2020, s.596
[564] M, T, Sağlam, a.g.e, s.602
[565] 5253 Sayılı Dernekler Kanunu, 23.11.2004 Tarihli ve 25649 Sayılı Resmi Gazete.
[566] 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu, 08.12.2001 Tarihli ve 24607 Sayılı Resmi Gazete.
[567] 5737 Sayılı Vakıflar Kanunu, 27.02.2008 Tarihli ve 26800 Sayılı Resmi Gazete.
[568] 5253 Sayılı Dernekler Kanunu, 23.11.2004 Tarihli ve 25649 Sayılı Resmi Gazete.

uygulanmasında hem de politika üretiminde önemli bir rol üstlenmektedir. Diğer bir deyişle, STK'lar politika belgelerinde paydaş olarak yer alan aktörlerdir.

2023–2028 Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planının hazırlık çalışmalarında sivil toplum kuruluşlarının da katkılarından faydalanıldığı belirtilmektedir.[569] 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve ilgili düzenlemeler de STK'ların rolünü dolaylı biçimde güçlendirmektedir. Kanun, çocukların korunması ve izlenmesi süreçlerinde kamu kurumlarıyla birlikte STK'ların iş birliği içinde çalışmasını destekleyen hükümler içermektedir.[570]

Akademik çalışmalarda ise Türkiye'de çocuk politikalarında STK katılımının hâlen geliştirilmeye açık olduğu ifade edilmekte; STK'ların saha verisi ve önerilerinin politika tasarımlarına daha fazla dahil edilmesinin politika etkinliği açısından kritik olduğu vurgulanmaktadır.[571] Sonuç olarak ulusal mevzuat ve politika belgeleri, STK'ları hem uygulamada iş birliği yapan aktörler hem de izleme ve politika geliştirme süreçlerinde paydaş olarak tanımlamaktadır.

4.8.1.2 Çocuk Adalet Sistemi İçinde STK'ların İşlevi

Çocuk adalet sistemi içinde STK'ların rolü üç ana başlıkta toplanabilir: Çocukların adli süreçlerde haklara erişimini desteklemek, alternatif tedbirlerin ve onarıcı adalet yaklaşımlarının yaygınlaşmasını savunmak ve adli süreç sonrası rehabilitasyon ve topluma yeniden kazandırılmalarına katkı sağlamak. Türkiye'de mevzuat ve politika belgeleri STK'ları çocuk adalet sisteminde yargısal aktör olarak değil; çocuk haklarının güçlendirilmesi, izleme, savunuculuk ve rehabilitasyon süreçlerinde kritik paydaşlar olarak konumlandırmaktadır.

4.8.1.3 Türkiye'de Hizmet Veren STK'ların Hizmet Alanları ve Müdahale Biçimleri

İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü verilerine göre 2026 yılı itibarıyla Türkiye'de aktif olarak faaliyet gösteren dernek sayısı 102.086'dır. [572] Faal dernek sayılarına bakıldığında İstanbul 23 bin 460 ile birinci sırada yer alırken, Ankara 10 bin 659 ile

[569] https//www.Aile.Gov.Tr/Media/132816/Turkiye-C-Ocuk-Haklari-Strateji-Belgesi-Ve-Eylem-Plani-2023-2028-Dijital.Pdf Erişim Tarihi 12.02.2026
[570] 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 3.7.2005 Tarihli ve 25876 Sayılı Resmi Gazete.
[571] Canbulut, Tuba, Türkiye'de Çocuk Hakları Politikalarının Ulusal Mevzuattaki Temsili, Journal Of Interdisciplinary Research On Children's Rights, 202552-1-22, https//Dergipark.Org.Tr/En/Pub/Dicod/Article/1692362 Erişim Tarihi 12.02.2026
[572] https//www.Siviltoplum.Gov.Tr/Yillara-Gore-Faal-Dernek-Sayilari Erişim Tarihi 13.02.2026

ikinci, İzmir ise 5 bin 613 ile üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir. İlk 5'te yer alan diğer şehirler ise 4 bin 330 dernekle Bursa ve 3 bin 294 dernekle Kocaeli olarak kayıtlara geçmiştir. Verilere göre en az faal derneğe sahip il, 113 dernekle Ardahan olmuştur. Tunceli 119, Bayburt 143 ve Hakkâri 163 faal dernekle listenin sonlarında yer almıştır.[573] Aşağıdaki tabloda ise İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğünün işbu Araştırma Komisyonunun talebi üzerine paylaştığı 2021-2026 yılı aralığındaki verilerine yer verilmiştir.

Yıllar	Ana Faaliyet Alanı "Çocuk Dernekleri" ve Alt Faaliyet Alanı "Çocuk" veya "Çocuklara Yönelik Dernekler" Olan Kuruluşların Sayısı	Adında veya Amacında " Çocuk-Suç; Çocuk-Suça Sürüklenen; Çocuk-Koruyucu Önleyici; Çocuk-Rehabilitasyon; Çocuk-Sosyal Uyum; Çocuk- Topluma Kazandırma" Kelimeleri Geçen Kuruluşların Sayısı
2021	333	57
2022	319	54
2023	317	61
2024	322	59
2025	339	61
2026	344	60

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda belirtildiği üzere, çocuğun korunmasında aile, ilgili kişiler, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliği içinde çalışması gerekmektedir. Ayrıca Kanun'un 6. maddesinde STK'ların korunma ihtiyacı olan çocuğu ilgili kamu kurumuna bildirmekle yükümlü olduğu ifade edilmektedir.[574] Bu çerçevede suça sürüklenen, suç mağduru veya koruma tedbiri altındaki çocuklarla ilgi çalışmalar yapan STK'ların başlıca faaliyet alanları şu şekilde kategorileştirilebilir:

4.8.1.3.1 Önleyici Hizmet Modelleri

Türkiye'de birçok STK hak temelli ve toplumsal önleme odaklı çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bu hizmetler ile çocukların adli süreçlere girmeden önce sosyal, çevresel ve davranışsal risklerden korunması hedeflenmektedir. Bu kapsamda bilinçlendirme, risklerin erken tespiti, psikososyal destek programları, aileyi güçlendiren çalışmalar ve toplumsal destek mekanizmalarına erişimin artırılması gibi faaliyetler yürütülmektedir.

Komisyonun 04/02/2026 tarihli toplantısında Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı adına Selmin Cansu DEMİR 1997'den bu yana İstanbul Kadıköy'de yürütülen Gençlik Merkezi Programından bahsetmiştir. Programın 12–18 yaş arası çocuklara güvenli bir ortam

[573] https//www.Aa.Com.Tr/Tr/Gundem/Turkiyede-100-Binin-Uzerinde-Dernek-Bulunuyor/3791999 Erişim Tarihi 09.02.2026
[574] 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 3.7.2005 Tarihli ve 25876 Sayılı Resmi Gazete.

sunduğu; sanat, kültür ve spor faaliyetleriyle iletişim, duygu yönetimi ve problem çözme gibi becerileri desteklediği; çocuğu ailesi, okulu ve çevresiyle birlikte güçlendirmeyi hedeflediği belirtilmiştir. [575]

Ayrıca Komisyonun 15/01/2026 tarihli beşinci toplantısında Yeşilay adına sunumlarını gerçekleştiren Yeşilay Akademi Direktörü Hakan ÇETİN tarafından, bağımlılık ve suçun ortak yönleri, bağımlılık ve suça ilişkin ulusal ve uluslararası çalışmalar, ergenlikte suça sürüklenme, gibi Yeşilay'ın yaptığı çalışmalar ve bu çalışmaların geliştirilmesine ilişkin öneriler aktarılmıştır.[576] Yeşilay gibi madde bağımlılığıyla mücadele eden STK'lar, çocuk ve gençlerin riskli davranışlardan korunmasına katkı sağlayarak suça sürüklenme riskini azaltmayı amaçlamaktadır.

4.8.1.3.2 Koruyucu Hizmet Modelleri

Türkiye'de çocuk koruma sisteminde koruyucu ve destekleyici hizmetler kamu kurumları dışında, STK'lar tarafından da yürütülmektedir. Bu hizmetler; risk altındaki çocukların korunmasını, refahının artırılmasını ve toplumsal uyumunu desteklemeyi amaçlar. STK'lar bu hizmetleri; temel hak ve ihtiyaçların korunması, psikososyal destek, eğitim fırsatlarının artırılması, aile bağlarının güçlendirilmesi ve toplumsal destek mekanizmalarının geliştirilmesi gibi çok boyutlu yaklaşımlarla sunmaktadır. Bu çalışmalar, çocukların adli sistemle karşılaşmadan önce risklerden korunmasına yardımcı olur ve sürdürülebilir sosyal entegrasyonu destekler. Ayrıca Çocuk Koruma Kanunu'nun amaç ve ilkeleriyle paralel biçimde çocukların öz aileleri ve bakım ağlarıyla bağlarını güçlendirmeyi hedefler.[577]

Koruyucu hizmetlerin bir diğer boyutu da savunuculuk faaliyetleridir. Birçok STK çocuk hakları temelli politikaların geliştirilmesi ve eylem planlarının çocuk yararına güncellenmesi için kamuoyu bilgilendirme çalışmaları yürütmekte ve ilgili kurumlarla iş birliği yapmaktadır.[578] Sonuç olarak STK'lar koruyucu ve destekleyici hizmetlerle hem sahada doğrudan uygulama yürütmekte hem de sistem düzeyinde savunuculuk yaparak çocukların hak temelli korunmasına katkı sunmaktadır.

Destekleyici hizmetlerde öne çıkan STK'lardan biri de Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV)'dır. Bir grup akademisyen, iş insanı ve yöneticinin girişimiyle devlet

[575] Selmin Cansu Demir'in 4 Şubat 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.
[576] Hakan Çetin'in 15 Ocak 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.
[577] https//Siviltoplumdestek.Org/Koruyucu-Aile-Fonu/Koruyucu-Aile-Fonu-Kapsaminda-Desteklenecek-STKlar-Belirlendi/ Erişim Tarihi 14.02.2026
[578] https//www.Unicef.Org/Turkiye/Bas%C4%B1n-B%C3%Bcltenleri/Unicef-Avrupa-Birli%C4%9fi-Ve-Adalet-Bakanl%C4%B1%C4%9f%C4%B1-T%C3%Bcrkiyede-%C3%A7ocuk-Dostu-Adaleti Erişim Tarihi 14.02.2026

tarafından verilen temel eğitime destek olmak amacıyla 23 Ocak 1995 tarihinde kurulmuştur. Kurulduğu günden bu yana "Bir çocuk değişir, Türkiye gelişir" diyerek İlköğretim çağındaki çocuklara okul dışı eğitim desteği vermeye odaklanan TEGV, yıllar içerisinde Türkiye'nin eğitim alanında faaliyet gösteren en yaygın sivil toplum kuruluşu olmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) ile olan iş birliği protokolü kapsamında Türkiye genelinde, 24 ilde 6 Eğitim Parkı, 30 Öğrenim Birimi ve 21 Ateşböceği Öğrenim Birimi'yle çocuklara çağdaş bir misyon ve vizyonla eğitim desteği vermeye devam etmektedir.[579]

Yine aynı şekilde UNICEF Türkiye, 1951 yılından bu yana Türkiye'deki çocuklar ve gençlerin haklarını korumak için çalışmaktadır. UNICEF'in ülke programı, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme doğrultusunda, Türkiye'de yaşayan en zor durumdaki çocukların eğitim, çocuk koruma, sağlık, sosyal politika, ergenlik ve gençlik alanlarındaki ihtiyaçlarına odaklanmıştır. [580]

Bu alanda çalışma yapan Umut Çocukları Derneği dar gelirli aile ortamından yaşayan, olumsuz koşullar nedeniyle sokakta çalıştırılan, eğitime ara vermiş ya da kısmı olarak devam eden çocuklara ve ailelerine ulaşarak koşullarını iyileştirmek; sağlık, gıda, eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak, okula ya da okul çağını geçmiş ise meslek atölyelerine yönlendirmek, sokak ve madde ile tanışmaması amacıyla önleyici çalışmalar yapmaktadır. Aileleri madde ve sokak konusunda bilgilendirici çalışmalar yaparak, suç madde gibi olumsuz olgularla karşılaşmadan çocuğu ve aileyi bilinçlendirmek, şartlarını iyileştirmek için özel ve tüzel kuruluşlarla iş birliği oluşturarak, önleyici ve kurutucu çalışmaları hayata geçirmektedir.[581]

4.8.1.3.3 Adli Süreçte Sunulan Destek Hizmetleri

Suça sürüklenen çocukların adli süreçlere dahil olması, çocuk haklarının korunması ve travma risklerinin azaltılması açısından hassas bir alandır. Bu noktada STK'lar kamu kurumlarıyla iş birliği içinde çocuklara destek sunmaktadır. Modern kurumsal yapılar artık sadece yetişkinlerden oluşmamakta; çocukların kendi hakları hakkında söz sahibi olduğu **"**Çocuk Katılım Birimleri**"** yönetim süreçlerine dahil edilmektedir.[582]

Ülkemizde son yıllarda hayata geçirilen çocuk dostu görüşme odaları, uzmanlaşmış yargısal destek hizmetleri ve denetimli serbestlik programları oluşturma konusundaki

[579] https//Tegv.Org/Biz-Kimiz Erişim Tarihi 10.02.2026
[580] https//www.Unicef.Org/Turkiye/Ne-Yapıyoruz Erişim Tarihi 11.02.2026
[581] https//www.Umutcocuklari.Org.Tr/Biz-Kimiz/ Erişim Tarihi 12.02.2026
[582] https//www.Aile.Gov.Tr/Media/132816/Turkiye-C-Ocuk-Haklari-Strateji-Belgesi-Ve-Eylem-Plani-2023-2028-Dijital.Pdf Erişim Tarihi 12.02.2026

ilerlemelerinden hareketle kurulan; Türkiye'de çocuk dostu adaletin güçlendirilmesine yönelik Adalet Bakanlığı ve UNICEF ortaklığında ve Avrupa Birliği ve UNICEF tarafından eş-finanse edilerek yürütülecek olan Çocukların Yargı Süreçlerinde Koruyucu ve Onarıcı Yaklaşımlar Projesi ile her çocuğun üstün yararının yargı süreçlerinde korunmasını hedeflenmektedir.[583]

4.8.1.3.4 Rehabilitasyon ve Sosyal Uyum Odaklı Hizmetler

STK'lar, rehabilitasyonu çocuğa yönelik bireysel müdahalelerle sınırlı görmemekte; aile ve çevrenin güçlendirilmesini de merkeze almaktadır. Bu kapsamda ebeveyn rehberliği, aile danışmanlığı ve iletişim eğitimleri gibi hizmetler çocuğun kalıcı entegrasyonuna katkı sağlamaktadır.

STK'lar, suça sürüklenen çocukların rehabilitasyonu ve topluma kazandırılması sürecinde hem doğrudan hizmet sunan hem de sistem düzeyinde değişimi destekleyen önemli aktörlerdir.

4.8.1.3.5 İzleme ve Savunuculuk Faaliyetleri

Türkiye'de çocuk adalet sistemi kapsamında STK'lar izleme ve değerlendirme süreçlerine; saha verisi üretme, raporlama ve politika geri bildirimi sağlama yoluyla katkı sunmaktadır. Örneğin STGM, UNICEF ortaklığıyla STK'ların çocuk adalet sistemini izleme, raporlama ve savunuculuk kapasitesini geliştirmeye yönelik projeler yürütmektedir. Bu çalışmalar, politikaların çocuk hakları odaklı biçimde yeniden değerlendirilmesine katkı sağlaması amaçlanmaktadır. [584]

4.8.1.4 Kamu Kurumları ile STK'lar Arasındaki İş Birliği Mekanizmaları

STK'lar kamu politikalarının uygulanmasında önemli rol oynar. Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)'nun Adalet Bakanlığı ve Avrupa Birliği ile yürüttüğü "Yargısal Süreçlerde Çocuklar İçin Koruyucu ve Onarıcı Yaklaşımlar Projesi" STK'ların saha deneyimiyle kamu hizmetlerinin bütünleşmesine örnek oluşturmaktadır. Bu projeler çocukların adli süreçlerde korunmasını güçlendiren uygulamaların geliştirilmesi, alternatif tedbirlerin yaygınlaştırılması ve eğitim materyallerinin hazırlanması gibi faaliyetleri

[583] https//www.Unicef.Org/Turkiye/Bas%C4%B1n-B%C3%Bcltenleri/Unicef-Avrupa-Birli%C4%9fi-Ve-Adalet-Bakanl%C4%B1%C4%9f%C4%B1-T%C3%Bcrkiyede-%C3%A7ocuk-Dostu-Adaleti Erişim Tarihi 14.02.2026

[584] https//www.Stgm.Org.Tr/Projeler/Cocuk-Haklari-Alaninda-Calisan-Stolerin-İzleme-Raporlama-Savunuculuk-Kapasitelerinin Erişim Tarihi 14.02.2026

kapsamaktadır.[585] STK'ların sahadan gelen deneyiminin reform süreçlerine aktarılmasını sağlayarak çocuk dostu adalet anlayışını rehabilitasyon ve sosyal entegrasyon mekanizmalarıyla birlikte ele almaktadır.

Kurumsal düzeyde iş birliğini güçlendirmeye yönelik bir diğer örnek ise Avrupa Birliği fonlarıyla yürütülen "Kamu-STK İşbirliği için Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Kapasitesinin Güçlendirilmesi Teknik Yardım Projesi"dir. Bu çalışma ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve STK'ların karşılıklı politika oluşturma, yürütme, izleme ve değerlendirme anlamında kapasitelerinin arttırılması, STK'ların hukuki yardım ve danışmanlık alanlarında kapasitelerinin arttırılması hedeflenmiştir.[586]

Sonuç olarak Türkiye'de kamu-STK iş birlikleri, uluslararası destekli projeler ve kapasite geliştirme programları vb. uygulamalar üzerinden yürüyen somut bir yapıya sahiptir. Bu mekanizmalar, çocuk adalet sisteminde çocuğun yüksek yararı ve rehabilitasyon odaklı yaklaşımın güçlenmesine katkı sunmaktadır.

4.8.2 Gönüllülük

4.8.2.1 Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Gönüllülük (volunteering), bireyin maddi karşılık beklemeksizin, özgür iradesiyle, örgütlü ya da örgütsüz biçimde, başkalarına ya da topluma fayda üretmeye yönelik faaliyetlere katılımı olarak tanımlanır.[587] Ellis ve Noyes gönüllülüğü, "Bir ihtiyacın karşılanmasında, sosyal sorumluluk anlayışıyla ve parasal anlamda bir kâr amacı için kaygılanmadan sahip olduğumuz yaşamsal yükümlülüklerimizin ötesine geçmek" olarak ifade etmiştir[588]. Smith ise gönüllülüğü "zaman harcanan, ücretsiz yapılan, bir başkasına (bireyler veya gruplar) fayda sağlama amacı olan, yakınlarınıza ya da çevreye katkı verme amacı olan aktiviteler bütünü" olarak ifade etmektedir[589]. Gönüllülük; maddi bir beklenti içerisinde olmaksızın bilinçli bir eylemi, çabayı, vaktini sarf etmeyi, bilgi ve beceriyi kullanmayı, sürekliliği, başkalarına yardımı, karşılıklı rızayı içermektedir.

Gönüllülük, genel olarak bir serbest zaman faaliyeti olarak değerlendirilmektedir. Gönüllülük kişisel bir sorumluluk olmaktan ziyade sosyal bir sorumluluk olarak

[585] https//www.Adalet.Gov.Tr/Adalet-Bakani-Yilmaz-Tunc-Yargisal-Sureclerde-Cocuklar-İcin-Koruyucu-Ve-Onarici-Yaklasimlar-Projesi Erişim Tarihi 15.02.2026
[586] https//İpa.Gov.Tr/Kamu-STK-İsbirligi-İcin-Aile-Calisma-Ve-Sosyal-Hizmetler-Bakanliginin-Kapasitesinin-Guclendirilmesi-Teknik-Yardim-Projesi/ Erişim Tarihi 15.02.2026
[587] United Nations Volunteers 2018, The State Of The World's Volunteerism Report.
[588] Ellis, s. J, & Noyes, K, H, 1990, By The People A History Of Americans As Volunteers Rev, ed, Jossey-Bass
[589] Smith, J, D, 1998, The 1997 National Survey Of Volunteering, National Centre For Volunteering

gerçekleşmekte olup aktif vatandaşlığın en güzel yollarından birisidir.[590] Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi'nde (2013) gönüllülük; "kişinin tamamıyla kendi isteği doğrultusunda, dayanışma ve yardımlaşma amacıyla, bireysel çıkarlarını gözetmeksizin, hiçbir maddi beklentisi olmadan, sadece topluma faydalı olma arzusuyla, fiziksel gücünü, zamanını, bilgi birikimini, yeteneğini ve deneyimini birlikte ya da ayrı ayrı kullanabilmesi durumudur."[591] olarak tanımlanmaktadır.

Geçmişten günümüze tüm toplumlarda gönüllülük değerli görülür. Devlet aygıtının tek başına çözmekte yeterli olmadığı her hizmet alanında gönüllü faaliyetler tamamlayıcı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu alanlar içerisinden sosyal hizmetler büyük bir yer kaplamaktadır. Başta çocuk, yaşlı, kadın ve engellilerden oluşan kırılgan gruplar olmak üzere birçok sosyal hizmetler alanı ancak gönüllülerin katkısı ile etkin ve verimli biçimde yürütülebilir. Sosyal hizmetlerde gönüllü olmak sadece dezavantajlı insanlar için ek destek seçenekleri sağlamakla kalmaz, aynı zamanda kamuoyunun sosyal hizmetlerin çalışmalarını anlamasına ve desteklemesine yardımcı olur.[592]

Gönüllülük bireysel ve toplumsal sağlığı yükseltmek için bir araç olabilir. Aslında, gönüllülük, toplumu bir arada tutan ve işlemesine katkıda bulunan bir tutkaldır ve bu özelliğiyle toplumun yüzleştiği problemlerin üstesinden gelebilmesine katkı sağlar. Gönüllülük, insanların içinde bulundukları topluma entegre olmasına ve sosyal uyumuna katkıda bulunmaktadır. Buna göre gönüllülük, sosyal değişimin önemli bir parçasıdır ve karşılanmayan sosyal ihtiyaçların belirlenmesinde, sosyal adaletsizlikle mücadelede ve dezavantajlı grupları güçlendirmede önemlidir[29]. Bu doğrultuda suca sürüklenmede baş aktör olarak da karşılaşılan dezavantajlı gruplar, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlar ve sosyal adaletsizlikle mücadele gibi konularla baş etmede gönüllülük önemli bir argüman olarak değerlendirilmektedir.

Gönüllülük; manevi bir haz ve zenginlik sağlamanın yanı sıra öz güven ve birlikte çalışma becerisini geliştirmekte, toplumsal katılımı desteklerken yeni ilgi alanlarının keşfedilmesini teşvik etmekte ve sosyalleşmeyle birlikte yeni bir çevre kurma ve ilişkiler

[590] Gönüllülük Yıllı Stratejisi 2019, https//İmages.Gonulluyuzbiz.Gov.Tr/Get-File/59fcb3943806406785106796164311 7d.Pdf Erişim Tarihi 15.02.2026

[591] Ulusal Gençlik ve Spor Politika Belgesi 2013, https//Gsb.Gov.Tr/ Dist/ Mevzuatdosyalar/ Mevzuatlar/ Ulusal_Genclik_Ve_Spor_Politikasi.Pdf Erişim Tarihi 15.02.2026

[592] Aslan, H, & Tuncay, T, 2024, Çocuk Refahı Alanında Gönüllü Faaliyetlere Katılım Sağlayan Bireylerin Gönüllülüğe Bakışlarının İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, 44, 283-311.

geliştirmeye de katkı sağlamaktadır[593]. Gönüllülük ile gerçekleştirilen bilimsel çalışmalardan biri olan Türkiye Gönüllü Araştırması, gönüllülerin çalıştıkları temel gönüllülük alanlarını %48,4 ile çocuk ve %64,8 ile eğitim olarak ifade etmiştir[594]. İlgili araştırma sonuçları çocuk alanında gönüllü faaliyetlerde oldukça yoğun tercih edilen bir alan olduğunu ve gönüllülük faaliyetlerinde çocukların önemli bir hedef grubunu oluşturduğu gözlenmektedir. Dolayısıyla bu alanda yürütülen gönüllü faaliyetlerin çocukların suça sürüklenmesine yol açan nedenlerin engellenmesine yönelik yaratacağı katkı göz ardı edilemez.

4.8.2.2 Çocuk Adalet Sisteminde Gönüllülük

Çocuk adalet sisteminde gönüllülük, suça sürüklenen çocuğun özgür iradesi ve bilgilendirilmiş onamı ile yaptırım baskısı olmaksızın toplumsal yarar sağlayan faaliyetlere katılımını ifade eder. Bu yaklaşım, cezalandırıcı paradigmanın ötesine geçerek çocuğun yeniden topluma kazandırılmasını ve güçlendirilmesini hedefleyen hak temelli bir anlayışa dayanmaktadır. Uluslararası çocuk adaleti standartları, çocukların özgürlükten yoksun bırakılmasının son çare olması gerektiğini ve toplum temelli alternatiflerin geliştirilmesini önermektedir[595].

Çocuk adalet sisteminde gönüllülüğün hukuki ve etik dayanağı öncelikle Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye (1989) dayanmaktadır. Sözleşme'nin 3. maddesi "çocuğun üstün yararı" ilkesini, 12. maddesi "katılım hakkını", 40. maddesi ise çocuk adalet sisteminin temel amacının çocuğun topluma yeniden kazandırılması olduğunu düzenlemektedir[596].

Buna paralel olarak, Beijing Kuralları (1985) çocuk adaletinde alternatif tedbirlerin geliştirilmesini ve resmi yargılama süreçlerine başvurmadan önce sosyal içerikli müdahalelerin tercih edilmesini önermektedir[9]. Riyad İlkeleri (1990) ise çocuk suçluluğunun önlenmesinde sosyal katılım, toplumsal destek ve eğitsel programların önemini vurgulamaktadır[597]. Bu düzenlemeler ışığında gönüllülük, cezai yaptırımın alternatifi değil; çocuğun gelişimini destekleyen, toplumsal bağlarını güçlendiren bir müdahale biçimi olarak konumlandırılmalıdır. Komisyonun 12/02/2026 tarihli onuncu toplantısında Gençlik ve Spor

---

[593] Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları ve Gönüllülük Raporu 2023, https//Stmu.Org.Tr/Tr/Frontend/Storage/Documents/Juvzgbpxtfb4wgzdznwwtlawgjkdggxfcqt3ysfw.PdfErişim Tarihi 16.02.2026

[594] Türkiye'de Gönüllülük 2020, https//Openaccess.Bilgi.Edu.Tr/Server/Api/Core/Bitstreams/Fb50baf2-A925-4283-841a-E75da19f1465/ContentErişim Tarihi 16.02.2026

[595] Birleşmiş Milletler 1985, United Nations Standard Minimum Rules For The Administration Of Juvenile Justice Beijing Rules.

[596] Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 1989, Convention On The Rights Of The Child.

[597] Birleşmiş Milletler 1990, United Nations Guidelines For The Prevention Of Juvenile Delinquency Riyadh Guidelines.

Bakanı Osman Aşkın BAK, hiçbir çocuğumuzu, gencimizi işlediği bir hata üzerinden tanımlamadığını, suça karışmış olsa dahi her bir evladımızın yeniden ayağa kalkma, topluma kazandırılma ve umutla geleceğe yürüme hakkına sahip olduğuna inandığını ifade etmiş; Adalet Bakanlığıyla imzalanan iş birliği protokolüyle bugüne kadar ülke genelinde yürütülen eğitsel, sosyal, kültürel, sportif ve gönüllülük faaliyetlerinden toplam 72.039 tutuklu, hükümlü ve yükümlünün yararlandığını belirtmiştir[598].

4.8.2.3 Gönüllülüğün Çocuk Adalet Sistemindeki İşlevleri

4.8.2.3.1 Rehabilitasyon

Çocuk adalet sisteminde rehabilitasyon, cezalandırma yerine çocuğun topluma yeniden kazandırılması, sorumluluk geliştirmesi ve yeniden suç işlemesinin önlenmesini amaçlayarak bu süreçte gönüllülük temelli uygulamaların çocuğun aktif katılımını, sosyal bağlarını ve olumlu kimlik gelişimini destekleyen önemli araçlardır[599]. Gönüllülük, çocuğun empati, sorumluluk ve öz-denetim becerilerini geliştirmesine katkı sağlar[600]. Komisyonun 12/02/2026 tarihli onuncu toplantısında Gençlik ve Spor Bakanlığı Eğitim, Araştırma ve Koordinasyon Genel Müdürü Mehmet Ata ÖZTÜRK, gönüllülük faaliyetlerini istihdam edilebilirlikte, istihdamın devamında, suçtan uzak durmada, beraber, grup çalışmalarında, çok ciddi, yönlendirici, zorlu şartlarda direkt olarak hayatında uygulayabileceği becerileri kazandıran programlar olarak belirtmektedir[601]. Ayrıca Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürü Enis Yavuz YILDIRIM Komisyonun 07/01/2026 tarihli üçüncü toplantısında, batı infaz sistemlerinin birçoğunda denetimli serbestliklerde rehabilitasyon hizmetlerinin gönüllüler aracılığıyla yürütüldüğünü ifade etmiştir[602]. Dolayısıyla çocukların rehabilitasyon süreçlerinde gönüllülük temelli uygulamalar ve araçların kullanılması suçu önlemede ve rehabilite etmede önemli bir araç olmaktadır.

4.8.2.3.2 Toplumsal Uyum ve Aidiyet

Modern çocuk adalet anlayışı, çocuğun sadece hukuki sorumluluğunu değil, aynı zamanda sosyal bağlarını, kimlik gelişimini ve toplumla ilişkisini güçlendirmeyi

[598] Gençlik ve Spor Bakanı Osman Aşkın Bak'ın 12 Şubat 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.
[599] Hirschi, T, 1969, Causes Of Delinquency, University Of California Press.
[600] Mcara, L, & Mcvie, s. 2010, Youth Crime And Justice Key Messages From The Edinburgh Study Of Youth Transitions And Crime, Criminology & Criminal Justice, 102, 179–209.
[601] Mehmet Ata Öztürk'ün 12 Şubat 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.
[602] Enis Yavuz Yıldırım'ın 7 Ocak 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.

hedeflemekte olup çocuğun toplumda yapıcı bir rol üstlenmesinin desteklenmesi gerekmektedir[15]. Komisyonun 06/01/2026 tarihli ikinci toplantısında Doç. Dr. Zeki KARATAŞ, STK'larla ve yerel yönetimlerle işbirliğinin geliştirilerek çocukların topluma kazandırılması ve toplumun çocuklara sahip çıkması gerektiğini belirterek çocuklara yönelik gerçekleştirilecek faaliyet ve çalışmalarda gönüllülerden de destek alınması gerektiğini ifade etmiştir[603]. Toplumdan dışlanma, çocuk suçluluğunu artıran önemli faktörlerden biri olarak değerlendirilmekte olup gönüllülük faaliyetleri çocuğun toplumsal bağlarını güçlendirerek suça sürüklenmesinde koruyucu bir rol üstlenmektedir.

4.8.2.4 Psikososyal ve Eğitsel Boyut

4.8.2.4.1 Psikososyal Boyut

Suça sürüklenen çocukların önemli bir kısmı; yoksulluk, aile içi çatışma, ihmal–istismar, okul terki ve akran baskısı gibi çoklu risk faktörlerine maruz kalmaktadır. Bu durum, çocukların benlik algısı, öz-denetim becerileri ve toplumsal aidiyet duyguları üzerinde belirleyici etki yaratmaktadır[604]. Komisyonun 15/01/2026 tarihli beşinci toplantısında Prof. Dr. Miraç Burak GÖNÜLTAŞ, ABD'de başarılı bir şekilde gönüllüler aracılığıyla şiddete karışan, suça karışmış olan çocuklara bire bir koçluk hizmeti verildiğini ve özellikle ailelere danışmanlık, grup danışmanlığı ve kriz müdahalesi gibi çalışmalar gerçekleştirildiğini belirtmiştir[605]. Çocuk adalet sisteminde gönüllülük uygulamaları psikososyal risk faktörlerinin olumsuz etkilerini azaltmayı hedefleyen koruyucu–önleyici müdahaleler arasında değerlendirilebilir.

4.8.2.4.1.1 Kimlik Gelişimi ve Aidiyet

Ergenlik dönemi, kimlik oluşumunun kritik evresidir. Erikson'a göre bu dönemde birey "kimlik kazanımına karşı rol karmaşası" çatışmasını yaşar[606]. Suça sürüklenen çocuklar, olumsuz sosyal çevrelerde suç temelli kimlik geliştirme riski taşımaktadır. Gönüllülük faaliyetleri, çocuğun "suçlu kimliği" yerine "topluma katkı sunan birey" kimliği geliştirmesine imkân tanıyabilir.

---

[603] Doç, Dr, Zeki Karataş'ın 6 Ocak 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.
[604] Moffitt, T, E, 1993, Adolescence-Limited And Life-Course-Persistent Antisocial Behavior, Psychological Review, 1004, 674–701.
[605] Prof, Dr, M, Burak Gönültaş'ın 15 Ocak 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.
[606] Erikson, E, H, 1968, Identity Youth And Crisis, Norton.

Etiketleme kuramı, bireyin "suçlu" olarak damgalanmasının ikincil sapmayı güçlendirebileceğini belirtir[607]. Bu bağlamda gönüllülük, olumlu sosyal roller üstlenme yoluyla damgalamayı azaltıcı bir işlev görebilir.

4.8.2.4.1.2 Sosyal Öğrenme ve Davranış Değişikliği

Bandura'nın sosyal öğrenme kuramına göre davranışlar gözlem, model alma ve pekiştirme yoluyla öğrenilir[608]. Gönüllülük programları, çocukların toplumda önemli görülen rol modellerle etkileşim kurmasını sağlayarak olumlu davranış örüntülerinin gelişimini desteklemekte olup yapılandırılmış sosyal programlara katılımın, yeniden suç işleme oranlarını azaltabileceği değerlendirilmektedir. Bu durum, gönüllülüğün davranışsal dönüşüm aracı olduğunu da göstermektedir.

4.8.2.4.1.3 Öz-Yeterlilik ve Güçlendirme

Güçlendirme yaklaşımı, bireyin kendi yaşamı üzerinde kontrol hissi geliştirmesini ve karar süreçlerine katılımını esas alır[609]. Bunun yanında Komisyonun 12/02/2026 tarihli onuncu toplantısında Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürü Enes EFENDİOĞLU, gençlerin ötekileştirilmesi, etiketlenmesi yerine bu gençlerin güçlendirilmesi, süreçlere dâhil edilmesi, gençlik merkezlerinde faaliyetler ve programlar içerisinde kendilerine yer bulabilmeleri, gönüllülük projeleri içerisinde yer almaları; üniversite kulüplerinde veya iş hayatına atıldıysa, üniversitede veya aktif eğitimde değilse kendilerine ait hissedebilecekleri belli bir kulüp veya bir grup içerisinde o aidiyet hissini pekiştirerek toplumun bir parçası olduklarını tekrardan onlara hissettirmeye dönük yaklaşımda olduğunu belirtmiştir[610]. Gönüllülük, çocuğun aktif özne olarak toplumsal sürece katılımını sağlayarak öz-yeterlilik becerisi üzerinde önemli etkiler oluşturabilir.

4.8.2.4.2 Eğitsel Boyut

Gönüllülük hem toplumsal hizmet sunma hem de yapılandırılmış bir öğrenme sürecidir. Eğitsel boyut, bilişsel, duyuşsal ve sosyal gelişimi kapsamaktadır.

---

[607] Becker, H, s. 1963, Outsiders Studies İn The Sociology Of Deviance, Free Press.
[608] Bandura, A, 1977, Social Learning Theory, Prentice Hall.
[609] Adams, R, 2008, Empowerment, Participation And Social Work, Palgrave Macmillan.
[610] Enes Efendioğlu'nun 12 Şubat 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.

4.8.2.4.2.1 Değerler Eğitimi ve Ahlaki Gelişim

Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramına göre bireyler, ahlaki muhakeme düzeylerini sosyal etkileşim ve deneyim yoluyla geliştirir[611]. Gönüllülük faaliyetleri, çocukların adalet, sorumluluk ve empati gibi değerleri deneyimleyerek içselleştirmesine katkı sağlar. Böylelikle sorumluluk bilinci ve empati yeteneğini geliştirerek suça sürüklenmede önemli bir engelleyici unsur olarak değerlendirilmektedir.

4.8.2.4.2.2 Sosyal Beceri ve Yaşam Becerileri

Gönüllülük programları; iletişim, problem çözme, iş birliği ve çatışma yönetimi gibi gündelik yaşam becerilerini destekler. Bu beceriler, yeniden suça sürüklenme riskini azaltan koruyucu faktörler arasında yer almaktadır[612]. Özellikle çocukların sosyal ve yaşam becerilerinin geliştirilmesine yönelik gerçekleştirilecek gönüllülük çalışmaları suça sürüklenme riskinin düşürmede önemli oranda katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

4.8.2.4.2.3 Okul Bağlılığı ve Eğitimle Yeniden Entegrasyon

Çocukların okul terki ve akademik başarısızlık suça sürüklenmede bir ilişki tespit edilmiştir[613]. Gönüllülük temelli sosyal sorumluluk projeleri, çocuğun okul ortamıyla yeniden bağ kurmasına ve akademik motivasyonunun artmasına katkı sağlayabilir. Eğitsel içerikle bütünleştirilen gönüllülük uygulamaları, çocuğun öğrenme sürecine aktif katılımını güçlendireceği değerlendirilmektedir.

4.8.2.5 Uygulama Örnekleri

Gönüllülük çocuklarımızın/ gençlerimizin; evrensel ve insanî değerlere sahip, çevreye saygılı, etkin, girişimci, toplumsal aidiyet duygusu yüksek, toplumsal hayata aktif katılan ve uluslararası alanda akranlarıyla rekabet edebilecek seviyede bireyler olarak yetişmesi için en etkili araçlardan biri olmasının yanı sıra, çocukların/ gençlerin suçtan ve istismardan korunması, şiddet, madde bağımlılığı, kumar, internet ve sosyal medya bağımlılığı gibi olumsuz alışkanlıklardan uzak tutulması, ruhsal ve fiziksel sağlıklarının korunması için de son derece önemli bir role sahiptir.

---

[611] Kohlberg, L, 1984, Essays On Moral Development Vol, Iı, The Psychology Of Moral Development, Harper & Row.
[612] Farrington, D, P, 2003, Developmental And Life-Course Criminology, Crime And Justice, 30, 221–255.
[613] Moffitt, T, E, 1993, Adolescence-Limited And Life-Course-Persistent Antisocial Behavior, Psychological Review, 1004, 674–701.

4.8.2.5.1 BM Gönüllüleri

Birleşmiş Milletler Gönüllüleri programı BM Genel Kurulu'nun 78/127 sayılı kararına atıfla, 2026 senesinin "Sürdürülebilir Kalkınma Gönüllüleri Uluslararası Yılı" olarak ilan edildiğini bildirmiştir. BM Genel Kurulu'nun söz konusu karar ile üye devletleri sürdürülebilir kalkınma gönüllülerinin önemini teşvik etmeye ve BM Gönüllüleri programını, hükümetler ve diğer BM kuruluşları ile işbirliği içinde anılan yılın kutlanmasını kolaylaştırmaya davet edildiği, söz konusu yıl ile alakalı faaliyetlerin yürütülmesi için ulusal komitelerin kurulması ve uluslararası etkinliklerin, ulusal seviyedeki faaliyetleri tamamlamasının beklendiği vurgulanmakta; BM üyesi ülkelerce düzenlenen etkinliklere ilişkin bilgi paylaşımı amacıyla UNV tarafından bir portal kurulduğu[614], anılan uluslararası yılın kutlanması için bir sekretarya teşkil edildiği ifade edilmektedir[615].

4.8.2.5.2 Gönüllülük Eylem Planı ve Kanun Taslak Çalışmaları

Komisyonun 15/01/2026 tarihli beşinci toplantısında Prof. Dr. Miraç Burak GÖNÜLTAŞ, gönüllülük ve toplumsal şeylerin çok fazla katkı sunabileceği yeni bir teşkilatlanmaya ihtiyaç olduğunu belirterek[616] bu alandaki yapısal çalışmalara gerekliliği ortaya koymaktadır. Buradan hareketle Gençlik ve Spor Bakanlığınca gönüllülük alanında devam eden ve yapılması planlanan çalışmalara ilişkin hazırlanan 2019 Gönüllülük Yılı Eylem Planı yürürlüğe girmiştir. Gönüllülük Eylem Planı 2020 yılında pandemi sebebiyle yenilenememiş, 2021 yılında kapsamı genişletilerek Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulunda temsil edilen 12 farklı kurum ve kuruluşun da katılımlarıyla 2021 ve 2022 Gönüllülük Eylem Planları hazırlanarak uygulanmıştır. Bu bağlamda Gençlik ve Spor Bakanlığı bu ilkeler doğrultusunda gönüllülük çalışmalarını yürütmektedir.

Türkiye Belediyeler Birliği, eş-faydalanıcısı İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü olan ve AB tarafından finanse edilen "Türkiye'de Demokratik Yerel Yönetişimin Geliştirilmesi için Sivil Katılımın Güçlendirilmesi Projesi"nin 3. bileşeni kapsamında Türkiye'de gönüllülüğe ilişkin yasal düzenleme önerileri geliştirilmesi amacıyla bir dizi proje/faaliyet gerçekleştirmiştir.

İstanbul, Mersin ve Ankara'da düzenlenen Beyaz Kitap Çalıştayları dijital araçlarla desteklenen grup çalışmaları yöntemiyle yürütülmüş, gönüllülük sigortası, gönüllülük izni,

[614] https//Knowledge.Unv.Org/İnternationalvolunteer-Year, Erişim Tarihi 08.05.2026
[615] International Volunteer Year 2026, https//Knowledge.Unv.Org/İnternational-Volunteer-Year
[616] Prof, Dr, M, Burak Gönültaş'ın 15 Ocak 2026 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.

gönüllünün hak ve sorumlulukları gibi konular detaylı olarak tartışılmıştır. Sivil Katılım Projesi'nin önemli çıktılarından biri olan Beyaz Kitap düzenleyici etki analizi de tamamlanarak, Türkiye'de gönüllülüğün ve sivil toplumun güçlendirilmesi için kritik bir politika ve strateji belgesi olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmalar ışığında, Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından "Gönüllülük Kanunu Taslağı" hazırlanarak Ağustos 2025 tarihinde ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşlerine sunulmuştur.

4.8.2.5.3 GönüllüyüzBiz Platformu

GönüllüyüzBİZ Platformu (www.gonulluyuzbiz.gov.tr) çocuklarımızın/ gençlerimizin gönüllü faaliyetlere katılımını artırmak ve ülkemizde gönüllülük kültürü ve bilincini oluşturup yaygınlaştırmak amacı ile Haziran 2015 tarihinde Gençlik ve Spor Bakanlığı bünyesinde hizmete başlamıştır. "Sen de gönül ver!" sloganıyla harekete geçen GönüllüyüzBİZ Platformunda afet ve acil durum, çevre, eğitim, spor, kültür ve turizm, sağlık ve sosyal hizmetler olmak üzere altı farklı kategori bulunmaktadır.

GönüllüyüzBİZ Platformu, Bakanlığın hizmet birimleri yanında tüm kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının kullanımına açıktır. GönüllüyüzBiz Platformunda Şubat 2026 tarihi itibari ile gönüllü sayısı 507.085'e, gönüllü arayan kurum sayısı 3.571'e, site üzerinden verilen ilan sayısı ise 44.083'e ulaşmıştır.

4.8.2.5.4 Damla Gönüllülük Hareketi

Damla Gönüllülük Hareketi; gençlerin herhangi bir maddî karşılık veya çıkar beklentisi olmadan, ailesi ya da yakın çevresi dışındaki bireylerin yaşam kalitesini artırmak veya genel olarak toplumun yararına olduğu düşünülen bir hedefe ulaşmak için, içlerinden gelerek ve doğru olduğuna inanarak gerçekleştirdikleri sosyal faaliyetleri kapsayan, merhamet duygularını geliştirmek amacıyla Gençlik ve Spor Bakanlığında başlatılmış bir gönüllülük projesidir. 2025 yılında 21 program gerçekleştirilmiş olup 721 katılımcı projeden yararlanmıştır. 2014 yılından bu yana ise 222 programa 7678 genç katılım sağlamıştır.

4.9 DİJİTAL PLATFORMLAR/MEDYA

4.9.1 Giriş, Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Dijitalleşme ile çocukların gündelik yaşam pratikleri, sosyalleşme biçimleri ve davranış örüntüleri önemli ölçüde dönüşmüştür. İnternet, sosyal medya, çevrimiçi oyunlar ve çeşitli dijital platformlar; çocuklara bilgiye erişim, iletişim kurma ve eğlenme gibi çok sayıda

fırsat sunmakla birlikte, onları yeni ve karmaşık risk alanlarıyla karşı karşıya bırakmaktadır[617]. Bu nedenle çocukların suça sürüklenme süreçlerinin bireysel ya da çevresel faktörlerle açıklanması yeterli görülmemekte; dijital ortamların yapısal özellikleriyle birlikte, çok boyutlu bir çerçevede ele alınması gerekmektedir.

Dijital teknolojilerin gelişimiyle birlikte medya içeriklerinin üretimi, dağıtımı ve tüketimi köklü bir dönüşüm sürecine girmiş; geleneksel yayıncılık modelleri yerini platform temelli dijital yapılara bırakmıştır[618]. Küresel olanın yerelleşmesi ve yerelin küresel ölçekte dolaşıma girmesi, dijital platformların yaygınlaşmasıyla hız kazanmıştır. Bu dönüşüm içerik üretim biçimlerini, ekonomik iş modellerini ve kullanıcı davranışlarını etkileyen yapısal bir dönüşüm niteliği taşımaktadır.

Dijital yayıncılığın ortaya çıkışı, küresel içeriklerin yerel bağlamlarda yeniden dolaşıma girmesini hızlandırmış; uydu ve kablo TV gibi geleneksel yayın yöntemlerinde de dönüşüme yol açmıştır. Platform temelli yayıncılığın bağımsız bir iş modeli hâline gelmesiyle birlikte, veri kullanımı, gizlilik ve güvenlik, tüketicinin korunması ve reklamın yönetimi gibi alanlarda da yeni tartışma başlıkları doğmuştur[619]. Bu nedenle platform yayıncılığına ilişkin temel kamusal mesele, internetin ve dijital platformların düzenlenmesi ve denetlenmesi ihtiyacının giderek belirginleşmesidir.

1990'ların başından 2010'lara kadar dijital platformların büyük ölçüde iletişim ve medya politikalarının dışında kaldığı; kamu müdahalelerinin daha çok altyapı ve erişimi genişletmeye odaklandığı görülmektedir. Ancak çevrimiçi ortamlarda içerikten kaynaklanabilecek zarar potansiyelinin artmasıyla birlikte, birçok ülkede platformlara yönelik yeni politika araçları geliştirilmiş; yaptırımlar, idari para cezaları ve içerik düzenlemeleri gündeme gelmiştir.

Bu süreçte, şeffaflık ve hesap verebilirliği sınırlı öz-düzenleme yaklaşımı ile demokratik değerler açısından risk üretebilecek aşırı devlet müdahalesi arasında denge kuran "üçüncü yol" arayışları öne çıkmıştır.[620] Nitekim 2018'de Paris'te gerçekleştirilen İnternet

---

[617] Livingstone, S, & Smith, P, K, 2014, Annual Research Review Harms Experienced By Child Users Of Online And Mobile Technologies The Nature, Prevalence And Management Of Sexual And Aggressive Risks İn The Digital Age, Journal Of Child Psychology And Psychiatry, 556, 635–654, https//Doi.Org/10.1111/Jcpp.12197

[618] Dwivedi, s. 2025, Technological Catalysts And Shifting Paradigms An Examination Of Evolving Media Consumption Habits, Advances İn Nonlinear Variational Inequalities, 286s, 903–921, https//Doi.Org/10.52783/Anvi.V28.5901

[619] Ma, L, 2023, The Platformisation Of Scholarly İnformation And How To Fight İt, Lıber Quarterly The Journal Of The Association Of European Research Libraries, 331, 1–20, https//Doi.Org/10.53377/Lq.13561

[620] Gorwa, Robert, What İs Platform Governance? Information, Communication And Society Yayınları, 2019, s.11,

Yönetişimi Forumu'nda da güvenli bir internet ortamı için dijital platformların artan sorumluluğunun ve internetin düzenlenmesine ilişkin çerçevenin güçlendirilmesinin acil bir ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır.

Dijital platformlar, medya içeriklerine erişimi kolaylaştırırken; veri kullanımı, algoritmik yönlendirme, gizlilik, güvenlik ve özellikle çocukların korunması gibi alanlarda yeni riskleri de beraberinde getirmiştir[621]. Platform yayıncılığının iletişimin ötesine geçen toplumsal etkileri, dijital ortamların düzenlenmesini ve denetlenmesini kamusal bir sorumluluk alanı hâline getirmiştir. Bu bağlamda dijital platformlar, hem teknik hizmet sağlayıcılar olarak hem de çocukların çevrimiçi deneyimlerini şekillendiren, davranış örüntülerini etkileyen ve suça sürüklenme süreçlerinde rol oynayabilen yapılar olarak değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak, internetin sınır aşan yapısı; ifade özgürlüğü ile kamu düzeni, ulusal güvenlik ve çocukların korunması gibi meşru amaçlar arasında hassas bir denge kurulmasını zorunlu kılmaktadır. Bu denge, tek bir ülkenin tek başına çözebileceği bir alan olmaktan ziyade, uluslararası iş birliği ve ortak ilkelerle desteklenen çok katmanlı bir yönetişim yaklaşımı gerektirmektedir.

4.9.1.1 Dijital Platformlar ve Çevrimiçi Medya Kavramı

Dijital platformlar; kullanıcıların içerik üretmesine, paylaşmasına, etkileşim kurmasına ve çevrimiçi topluluklar oluşturmasına imkân tanıyan internet tabanlı sistemler olarak tanımlanmaktadır. Sosyal medya ağları, mesajlaşma uygulamaları, çevrimiçi oyunlar, video paylaşım siteleri ve canlı yayın platformları bu kapsamda değerlendirilmektedir. Çevrimiçi medya ise dijital platformlar aracılığıyla üretilen ve dolaşıma giren her türlü yazılı, görsel ve işitsel içeriği ifade etmektedir.

Geleneksel kitle iletişim araçları büyük ölçüde tek yönlü bir iletişim modeli sunarken, dijital platformlar etkileşim temelli, kullanıcı katılımına dayalı ve algoritmalar tarafından yönlendirilen bir iletişim ortamı yaratmaktadır. Bu durum, medya içeriklerinin daha az merkezi ancak daha karmaşık ve denetlenmesi güç bir yapıda dolaşıma girmesine neden olmaktadır.[622] Dijital platformlar bu yönüyle içeriklerin görünürlüğünü, erişimini ve dolaşım hızını belirleyen aracı yapılardır.

---

[621] Majebi, N, L, & Hamza, O, 2021, Child Safety İn The Digital Age Historical Lessons From Media Regulation And Their Application To Modern Cybersecurity Policies, International Journal Of Multidisciplinary Research And Growth Evaluation, 21, 735–742, https//Doi.Org/10.54660/.İjmrge.2021.2.1.735-742

[622] Napoli, Philip ve Caplan, Robyn, Why Media Companies İnsist They're Not Media Companies, Why They're Wrong And Why İt Matters, First Monday Yayınları, 2017 s. 22, https//Doi.Org/10.5210/Fm.V22i5.7051

Dijital platformların günümüzde "haber ve bilginin merkezi bekçileri" hâline gelmesi, kamusal tartışmaların odağını medya manipülasyonu, medya okuryazarlığı ve medya etkileri gibi başlıklara taşımıştır.[623] Bu çerçevede platformlar; veriye dayalı iş modelleri, algoritmik sıralama ve öneri sistemleri aracılığıyla çevrimiçi kamusal alanın işleyişini etkileyen aracı yapılar olarak tanımlanabilir.

Platformların "yeni bir firma türü" olarak tanımlandığı yaklaşımlarda, platformların veriye, algoritmalara ve makine öğrenimine dayalı bir iş modelini temsil ettiği; aynı zamanda çevrimiçi ortamın işleyişini yöneten arayüzler ve aracılar olarak konumlandığı vurgulanmaktadır. Buna paralel olarak, "platform" teriminin farklı bağlamlarda hızla yaygınlaştığı; çoğu kullanımda bunun, diğer hizmetlerin üzerine kurulduğu bilgisayar tabanlı bir altyapı/zemin anlayışını sürdürdüğü belirtilmektedir.

Çocuklar açısından dijital platformlar, hem birer iletişim ve eğlence aracı hem de kimlik geliştirme, akran ilişkileri kurma ve sosyal kabul görme süreçlerinin yürütüldüğü temel sosyal alanlar hâline gelmiştir. Ancak bu alanların büyük ölçüde yetişkinler tarafından tasarlanması, ticari ve algoritmik mantıkla işletilmesi ve çocukların gelişimsel özelliklerine her zaman uygun olmaması, çeşitli riskleri beraberinde getirmektedir.[624] Özellikle veri odaklı iş modelleri ve etkileşim temelli içerik öneri sistemleri, çocukların maruz kaldıkları içerikleri ve çevrimiçi davranışlarını doğrudan etkileyebilmektedir.

Bu çerçevede dijital platformlar, çocukların çevrimiçi deneyimlerini şekillendiren ve potansiyel olarak suça sürüklenme süreçlerini etkileyen yapılar olarak ele alınmakta; çocukların korunmasına yönelik politika ve düzenlemelerde merkezi bir konumda değerlendirilmektedir.[625]

4.9.1.2 Dijital Platformların Türleri ve İş Modelleri

Dijital platformlar, sundukları hizmet türleri, kullanıcı etkileşimi düzeyi ve gelir modelleri bakımından farklı kategoriler altında değerlendirilmektedir. Genel olarak bu platformlar; görsel-işitsel ve müzik platformları, video paylaşım ve canlı yayın platformları, sosyal ağlar, mesajlaşma uygulamaları ve çevrimiçi oyun platformları şeklinde

[623] Mcquail, Denis ve Deuze, Mark, Mcquail's Media And Mass Communication Theory, Sage Yayınları, Londra, 2020, s.53, https//www.Academia.Edu/43047615/Mcquails_Media_And_Mass_Communication_Theory

[624] Livingstone, S, Stoilova, M, & Kelly, A, J, 2017, Cyberbullying İncidence, Trends And Consequences, In Ending The Torment Tackling Bullying From The Schoolyard To Cyberspace, https//Eprints.Lse.Ac.Uk/68079/

[625] Ramasubramanian, S, And O Banjo, O, Critical Media Effects Framework Bridging Critical Cultural Communication And Media Effects Through Power, İntersectionality, Context, And Agency, Journal Of Communication Dergisi, 2020, s. 379–400, https//Doi.Org/10.1093/Joc/Jqaa014

sınıflandırılmaktadır. Her bir platform türü, çocukların dijital ortamlardaki deneyimlerini farklı biçimlerde şekillendirmekte ve özgün risk dinamikleri üretmektedir.

Platform yayıncılığı (isteğe bağlı/OTT) olarak anılan yeni yayıncılık sistemi, kullanıcılara içerik üzerinde daha fazla kontrol sağlayan bir deneyim sunmaktadır. Bununla birlikte farklı kültürel ve hukuki normlar, içerik lisanslaması ve veri gizliliği gibi alanlarda ek düzenleme ihtiyacını doğurmakta; küresel ölçekte faaliyet gösteren platformlar (Netflix, Amazon, Disney vb.) yerel taleplere uyum sağlamak üzere içerik ve politika setlerini ülkelere göre farklılaştırabilmektedir. Bu durum, ülkeler arasında katalog, lisans ve abonelik modellerinin çeşitlenmesiyle de görünür hâle gelmektedir. Bu gelişmeler, dijital platformların hukuki açıdan açık biçimde tanımlanmasını ve hak ile yükümlülüklerinin netleştirilmesini zorunlu kılmıştır.

Platformların türlerine ilişkin sınıflandırmalar, düzenleyici çerçevenin kurulması açısından da işlevseldir. Bu kapsamda Avrupa Komisyonu, 2015 yılında çevrimiçi platformları; görsel-işitsel ve müzik platformları, video paylaşım platformları ve sosyal ağlar şeklinde sınıflandıran bir yaklaşım benimsemiştir. Görsel-işitsel ve müzik platformları, çoğunlukla abonelik temelli çalışmakta ve içerik tüketimi kullanıcı tercihleri doğrultusunda gerçekleşmektedir. Buna karşılık video paylaşım platformları, sosyal ağlar ve çevrimiçi oyun ortamları; kullanıcı tarafından üretilen içeriklerin yoğun olduğu, etkileşim ve paylaşımın merkezi bir rol oynadığı yapılardır.[626] Bu platformlar, algoritmik içerik öneri sistemleri aracılığıyla kullanıcı davranışlarını analiz etmekte ve etkileşimi artırmaya yönelik içerikleri öne çıkarmaktadır. Video paylaşım platformları ve sosyal medya hizmet sağlayıcıları, çocukların güvenliğini artırmaya yönelik öz-denetim taahhütleri geliştirmiştir. Ancak platformların hizmet türü, iş modeli ve risk profillerinin farklılığı nedeniyle tek tip bir çözümün yeterli olmadığı görülmektedir. Buna karşın sosyal ağlara özgü etkileşim, profil oluşturma ve içerik paylaşımı gibi ortak özellikler temel risk alanlarının tanımlanmasını mümkün kılmaktadır.

Dijital platformların iş modelleri büyük ölçüde veri temelli bir yapıya dayanmaktadır. Kullanıcı etkileşimleri, beğeniler, izleme süreleri ve paylaşımlar üzerinden toplanan veriler; reklamcılık, içerik önerisi ve kullanıcı bağlılığını artırma amaçlarıyla kullanılmaktadır[627]. Bu durum, çocuk kullanıcılar açısından özel bir hassasiyet alanı oluşturmaktadır. Zira etkileşimi

[626] Video Paylaşım Platformları İçin Yasal Çerçeve, Avrupa Konseyi Avrupa Görsel-İşitsel Gözlemevi Yayını, 2018, s. 17-18, https//Rm.Coe.İnt/The-Legal-Framework-For-Video-Sharing-Platforms/16808b05ee

[627] Liu, J, 2024, Application Of User İnteraction Data On Social Media Platforms İn Social Commerce Analysis Of Promotion Effectiveness And Model Optimization, Journal Of Applied Economics And Policy Studies, 151, 30–34, https//Doi.Org/10.54254/2977-5701/2024.19406

maksimize etmeye odaklanan bu iş modelleri, çocukların gelişimsel özellikleri ve korunma ihtiyaçları gözetilmeden tasarlanmış olabilmektedir. Bu bağlamda platform türleri ve iş modelleri arasındaki farklılıklar, çocukların dijital ortamlarda maruz kaldıkları risklerin anlaşılması açısından kritik öneme sahiptir. Çocukların suça sürüklenme süreçlerinin analizinde, bireysel davranışları şekillendiren platform yapıları ve ekonomik motivasyonlara da odaklanılması gerekmektedir.

4.9.1.3 "Suça Sürüklenen Çocuk" Kavramının Dijital Bağlamda Ele Alınması

"Suça sürüklenen çocuk" kavramı, çocuğun iradesinden bağımsız veya sınırlı iradesiyle, çeşitli sosyal, çevresel ve yapısal etkenlerin etkisi altında suçla ilişkilendirilmesi durumunu ifade etmektedir[628]. Dijital bağlamda bu kavram, çocuğun çevrimiçi ortamda maruz kaldığı yönlendirmeler, etkileşimler ve içerikler sonucunda suç teşkil eden davranışlara itilmesini kapsamaktadır.

Dijital ortamlar, çocukların hukuki sonuçlarını tam olarak öngöremedikleri eylemleri kolaylıkla gerçekleştirebildikleri alanlar sunmaktadır. Paylaşım yapma, mesaj gönderme, oyun içi davranışlar sergileme veya çevrimiçi gruplara katılma gibi gündelik dijital pratikler, bazı durumlarda çocuğun farkında olmadan suç sürecinin bir parçası hâline gelmesine yol açabilmektedir[629]. Bu nedenle dijital ortamda çocukların suçla ilişkisi, klasik suç failliği anlayışından ziyade "korunması gereken çocuk" perspektifiyle ele alınmalıdır.

4.9.1.4 Dijital Ortamların Kriminolojik Özellikleri

Dijital ortamlar, sahip oldukları yapısal özellikler nedeniyle kriminolojik açıdan özgün bir risk alanı oluşturmaktadır. Anonimlik, mekân ve zaman sınırlarının büyük ölçüde ortadan kalkması, içeriklerin hızlı ve geniş ölçekli yayılımı, düşük algılanan yakalanma riski ve algoritmik yönlendirme mekanizmaları, suç davranışlarının ortaya çıkmasını ve normalleşmesini kolaylaştıran temel unsurlar arasında yer almaktadır. Bu özellikler, özellikle çocuklar açısından dijital ortamları daha kırılgan ve riskli hâle getirmektedir.

Anonimlik, dijital platformların en belirgin kriminolojik özelliklerinden biridir. Çocuklar, gerçek kimliklerini gizleyerek ya da takma adlar kullanarak çevrimiçi etkileşimlere katılabilmekte; bu durum hem suça maruz kalma hem de suç teşkil eden davranışlara yönelme

[628] Karataş, s. 2020, Suça Sürüklenen Çocuklar ve Suç Mağduru Çocuklara Yönelik Bir Değerlendirme, Psikiyatride Guncel Yaklasimlar- Current Approaches İn Psychiatry, 124, 575–586, https//Doi.Org/10.18863/Pgy.711319

[629] Qian, H, Wang, C, & Li, H, 2024, Parental Risk Factors And Moderators Of Prolonged Digital Use İn Preschoolers A Meta-Analysis, Education And Information Technologies, 2913, 17601–17619, https//Doi.Org/10.1007/S10639-024-12558-6

riskini artırmaktadır[630]. Anonimliğin sağladığı görünmezlik, sorumluluk algısını zayıflatmakta ve davranışların olası sonuçlarının göz ardı edilmesine yol açabilmektedir. Bu durum, bireylerin dijital ortamlarda daha sınır ihlal edici ve riskli davranışlar sergilemesini açıklayan "çevrimiçi çözülme etkisi" ile ilişkilendirilmektedir.

Dijital ortamların bir diğer ayırt edici özelliği, içeriklerin hızla ve kontrolsüz biçimde yayılabilmesidir. Bir paylaşım, mesaj veya görsel, saniyeler içinde çok geniş kitlelere ulaşabilmekte; bu durum özellikle çocukların dâhil olduğu hukuka aykırı içeriklerin kalıcı ve geri döndürülemez sonuçlar doğurmasına neden olabilmektedir. Hızlı yayılım, suç teşkil eden davranışların görünürlüğünü artırmakta ve bu davranışların sıradanlaşmasına katkı sunabilmektedir.

Denetimsizlik algısı, çevrimiçi ortamların fiziksel mekânlara kıyasla daha az kontrol edildiği yönündeki yaygın kanaatten kaynaklanmaktadır. Çocuklar, dijital ortamlarda yakalanma ve yaptırıma maruz kalma riskini daha düşük algılayabilmekte; bu algı, riskli davranışları deneme eğilimini artırabilmektedir. Denetimin sınırlı olduğu düşüncesi, suç teşkil eden eylemlerin grup içinde meşrulaştırılmasına ve normalleştirilmesine zemin hazırlayabilmektedir[631].

Algoritmik yönlendirme mekanizmaları ise dijital ortamların kriminolojik risklerini derinleştiren önemli bir unsurdur. Dijital platformlar, kullanıcı etkileşimlerine dayalı olarak içerik önermekte; çocukların ilgi alanlarına göre sunulan içerikler zamanla daha uç, riskli veya zararlı içeriklere evrilebilmektedir. Etkileşimi artırmaya odaklanan bu algoritmik yapı, suç, şiddet ve yasa dışı davranışlara ilişkin içeriklerin görünürlüğünü artırarak suçun ve şiddetin fark edilmeden normalleşmesine yol açabilmektedir[632].

Çevrimiçi ortamlarda çocuklar, suç teşkil edebilecek davranışlarla doğrudan ya da dolaylı biçimde karşılaşabilmekte; bu davranışları gözlemleyerek öğrenebilmekte veya farkında olmadan bu tür eylemlerin bir parçası hâline gelebilmektedir. Dijital platformların etkileşim temelli yapısı, akran etkisini güçlendirmekte; suç içerikli davranışların grup dinamikleri içinde meşrulaştırılmasını ve sıradanlaştırılmasını kolaylaştırmaktadır.

---

[630] Yu, M, & Riddle, K, 2022, An Experimental Test Of The Effects Of Digital Content Permanency On Perceived Anonymity And İndirect Effects On Cyber Bullying İntentions, Social Media + Society, 81, https//Doi.Org/10.1177/20563051221087255

[631] Hinduja, S, & Patchin, J, W, 2018, Cyberbullying Research Summary Cyberbullying And Suicide, https//Cyberbullying.Org/Cyberbullying_And_Suicide_Research_Fact_Sheet.Pdf

[632] Shin, D, & Jitkajornwanich, K, 2024, How Algorithms Promote Self-Radicalization Audit Of Tiktok's Algorithm Using A Reverse Engineering Method, Social Science Computer Review, 424, 1020–1040, https//Doi.Org/10.1177/08944393231225547

Bu çerçevede dijital ortamların kriminolojik özellikleri, çocukların suça sürüklenmesini sadece bireysel eğilimler veya ailevi faktörlerle açıklamanın yetersiz olduğunu göstermektedir. Suçun oluşumunda dijital ortamın sunduğu imkânlar, yönlendirme mekanizmaları ve yapısal tasarım tercihleri belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu nedenle çocukların dijital ortamlarda suça sürüklenmesini önlemeye yönelik politikaların; cezai yaptırımların ötesine geçerek, önleyici, düzenleyici ve platform tasarımını da kapsayan bütüncül yaklaşımlarla ele alınması gerekmektedir.

4.9.2 Dijital Platformların Çocukları Suça Sürükleme Mekanizmaları

Dijital platformlar, çocukların suça sürüklenmesinde belirli yapısal özellikleri ve işleyiş dinamikleri nedeniyle aktif risk üretim alanları olarak da işlev görebilmektedir. Çocukların gelişimsel özellikleri, dijital okuryazarlık düzeyleri ve çevrimiçi ortamlarda maruz kaldıkları etkileşimler birlikte değerlendirildiğinde, dijital platformların suça sürükleyici etkisinin çok boyutlu ve platform türüne özgü mekanizmalar üzerinden gerçekleştiği görülmektedir.

4.9.2.1 Sosyal Medya Platformları

Sosyal medya platformları, çocukların kimlik geliştirme, sosyal kabul görme ve akran ilişkileri kurma süreçlerinde merkezi bir rol oynamaktadır. Ancak bu platformlarda beğeni, takipçi sayısı ve görünürlük üzerinden kurulan etkileşim yapısı, çocuklar üzerinde yoğun bir sosyal onay baskısı oluşturmaktadır. Bu baskı, çocukların dikkat çekme veya kabul görme amacıyla riskli, sınır ihlali içeren ya da hukuka aykırı davranışlar sergilemesine zemin hazırlayabilmektedir[633].

Araştırmalar, sosyal medyada şiddet, suç veya yasa dışı davranış içeren içeriklerin yaygın biçimde paylaşılmasının, çocuklar tarafından normal ve kabul edilebilir olarak algılanmasına neden olabilmektedir. Algoritmaların kullanıcı etkileşimlerine dayalı içerik önerme mantığı, çocukların ilgi gösterdiği içeriklerin zamanla daha uç, riskli ve zararlı biçimlerine yönlendirilmesine neden olabilmektedir. Bu kademeli yönlendirme süreci, çocukların suça özendirici ve norm ihlali içeren içeriklerle daha sık ve yoğun biçimde

[633] Nesi, J, Choukas-Bradley, S, & Prinstein, M, J, 2018, Transformation Of Adolescent Peer Relations İn The Social Media Context Part 2—Application To Peer Group Processes And Future Directions For Research, Clinical Child And Family Psychology Review, 213, 295–319, https//Doi.Org/10.1007/S10567-018-0262-9

karşılaşmasına zemin hazırlamaktadır[634]. Bu durum, çocukların suç teşkil eden davranışları sıradan ve kabul edilebilir görmeye başlamasıyla sonuçlanabilmektedir. Ayrıca sosyal medya platformlarında gerçekleşen siber zorbalık, tehdit ve dijital taciz gibi eylemler, çocukların hem mağdur hem de fail konumuna sürüklenebildiği karmaşık süreçler yaratmaktadır.

4.9.2.2 Çevrimiçi Oyunlar ve Oyun Toplulukları

Çevrimiçi oyunlar, çocuklar açısından yoğun sosyal etkileşim içeren dijital topluluklardır. Bu ortamlarda çocuklar, oyun içi sohbetler, loncalar, klanlar ve forumlar aracılığıyla sürekli iletişim hâlindedir. Denetimin sınırlı olduğu bu alanlarda, saldırgan dil, tehdit, dışlama ve şiddeti yücelten davranışlar yaygın biçimde gözlemlenebilmektedir[635].

Oyun içi ödül sistemleri ve rekabetçi yapı, çocuklarda dürtüsel davranışları ve risk alma eğilimini artırabilmektedir. Ayrıca bazı oyunlarda yer alan sanal ekonomi sistemleri, çocukları yasa dışı bahis, kumar benzeri faaliyetler veya dolandırıcılık girişimleriyle karşı karşıya bırakabilmektedir. Literatür, çevrimiçi oyun ortamlarının özellikle erkek çocuklar için şiddet davranışlarını ve saldırganlığı normalleştirme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir[636].

4.9.2.3 Mesajlaşma Uygulamaları ve Kapalı Gruplar

Mesajlaşma uygulamaları, uçtan uca şifreleme ve kapalı grup yapıları nedeniyle çocukların suça sürüklenme süreçlerinde gizli ve izlenmesi zor alanlar oluşturmaktadır. Bu platformlarda kurulan küçük ve kapalı gruplar, çocukların akran baskısı altında yasa dışı davranışlara yönlendirilmesine elverişli bir zemin sunmaktadır.

Kapalı gruplar aracılığıyla tehdit, şantaj, müstehcen içerik paylaşımı veya suç planlaması gibi eylemler kolaylıkla organize edilebilmektedir. Çocuklar, grup dışına itilme veya dışlanma korkusuyla bu tür eylemlere katılmaya zorlanabilmekte; böylece iradeleri dışında suç sürecinin parçası hâline gelebilmektedir[637].

---

[634] Radesky, J, Bridgewater, E, Black, S, O'neil, A, Sun, Y, Schaller, A, Weeks, H, M, & Campbell, s. W, 2024, Algorithmic Content Recommendations On A Video-Sharing Platform Used By Children, Jama Network Open, 75, E2413855, https//Doi.Org/10.1001/Jamanetworkopen.2024.13855

[635] Miller-Idriss, C, 2025, Misogyny İncubators How Gaming Helps Channel Everyday Sexism İnto Violent Extremism, Frontiers İn Psychology, 16, 1537477, https//Doi.Org/10.3389/Fpsyg.2025.1537477

[636] Boz, C, & Dinç, M, 2023, Examination Of Game Addiction Studies Conducted İn Turkey A Systematic Review Study, Frontiers İn Psychiatry, 14, 1014621, https//Doi.Org/10.3389/Fpsyt.2023.1014621

[637] Äijälä, J, Riikonen, R, Huhtinen, A, & Sederholm, T, 2023, Adolescents And The Dark Side Of Social Media—Law Enforcement Perspectives, Frontiers İn Communication, 8, https//Doi.Org/10.3389/Fcomm.2023.1106165

4.9.2.4 Video Paylaşım ve Canlı Yayın Platformları

Video paylaşım ve canlı yayın platformları, çocukların geniş kitlelere ulaşabildiği ve anlık geri bildirim alabildiği dijital alanlar sunmaktadır. Bu platformlarda izlenme sayısı, yorumlar ve bağışlar gibi etkileşim unsurları, çocukları daha dikkat çekici ve sınır aşan içerikler üretmeye teşvik edebilmektedir.

Canlı yayın sırasında yapılan kontrolsüz paylaşımlar, hakaret, tehdit veya müstehcen davranışlar, çocukların farkında olmadan suç teşkil eden eylemler gerçekleştirmesine yol açabilmektedir. Ayrıca bu platformlarda suçun veya şiddetin eğlence unsuru hâline getirilmesi, çocukların suç davranışına yönelik algılarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir[638].

4.9.2.5 Yüksek Riskli Dijital Alanlar ve Yönlendirme Mekanizmaları

Bazı dijital alanlar, özellikle yetersiz denetim ve içerik filtreleme mekanizmaları nedeniyle çocuklar açısından yüksek risk taşımaktadır. Forumlar, anonim paylaşım siteleri ve yasa dışı içeriklere yönlendiren bağlantılar, çocukların suç örgütleriyle temas kurmasına veya yasa dışı faaliyetlere dâhil edilmesine zemin hazırlayabilmektedir[639].

Bu süreçlerde çoğu zaman doğrudan bir suç çağrısından ziyade, kademeli yönlendirme ve normalleştirme stratejileri kullanılmaktadır. Çocuklar, zaman içerisinde suçla ilişkili davranışları olağan ve kabul edilebilir görmeye başlayabilmektedir[640].

4.9.2.6 Platform Risk Sınıflandırmaları ve Kademeli Risk Yaklaşımı

Dijital platformlara ilişkin politika ve uygulamalarda, çocuklar açısından risklerin sınıflandırılması koruyucu önlemlerin hedeflenmesini kolaylaştırmaktadır. AB yaklaşımında sosyal ağlar ve video paylaşım platformları özelinde yapılan değerlendirmelerde, çocuk ve gençlere yönelik çevrimiçi riskler; (i) yasadışı içerik (ör. çocuk istismarı, yasadışı nefret söylemi), (ii) yaşa uygun olmayan içerik (ör. pornografi ve yetişkin temalı içerikler), (iii) uygunsuz ilişki kurma ve yönlendirme (ör. yetişkinlerin çocuklara yönelik istismarcı yaklaşımı), (iv) davranış temelli riskler (ör. zorbalık, mağduriyet ve kişisel bilginin ifşası gibi

---

[638] Lykousas, N, & Patsakis, C, 2021, Large-Scale Analysis Of Grooming İn Modern Social Networks, Expert Systems With Applications, 176, 114808, https//Doi.Org/10.1016/J.Eswa.2021.114808

[639] Van Der Bruggen, M, & Blokland, A, 2021, Profiling Darkweb Child Sexual Exploitation Material Forum Members Using Longitudinal Posting History Data, Social Science Computer Review, 404, 865–891, https//Doi.Org/10.1177/0894439321994894

[640] Investigating Risks And Opportunitiesfor Children İn A Digital World https//www.Unicef.Org/İnnocenti/Media/5621/File/Unıcef-Investigating-Risks-Opportunities-Children-Digital-World-2021.Pdf

riskli davranışlar) şeklinde gruplandırılmaktadır[641]. Bu tür sınıflandırmalar, platformların çocuk güvenliği tasarımlarını ve raporlama/denetim mekanizmalarını risk temelli olarak geliştirmesi açısından işlevsel bir çerçeve sunmaktadır. Ancak bu mekanizmaların etkisi, her çocuk için aynı düzeyde değildir. Çocuğun bireysel özellikleri, ailesel koşulları, sosyal çevresi ve platformların yapısal özellikleri, risk düzeyini belirleyen temel unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

4.9.3 Çocukların Dijital Ortamda Suça Sürüklenmesinde Risk Faktörleri

Dijital platformların çocukları suça sürükleme potansiyeli, tek başına platformların varlığıyla açıklanamaz. Bu süreç; çocuğun bireysel özellikleri, aile yapısı, sosyal çevresi ve dijital platformların yapısal dinamiklerinin etkileşimi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Literatür, çocukların dijital ortamda suça sürüklenme riskinin çok düzeyli ve kümülatif bir nitelik taşıdığını ortaya koymaktadır[642]. Bu bölümde söz konusu risk faktörleri, dört temel başlık altında ele alınmaktadır.

4.9.3.1 Bireysel Risk Faktörleri

Çocukların bilişsel, duygusal ve sosyal gelişim süreçleri, dijital ortamlarda karşılaştıkları içerik ve etkileşimleri değerlendirme kapasitelerini doğrudan etkilemektedir. Özellikle ergenlik döneminde görülen dürtüsellik, risk alma eğilimi ve sonuçları öngörememe, çocukların çevrimiçi ortamda suça sürüklenme olasılığını artırmaktadır.

Dijital okuryazarlık düzeyinin yetersiz olması, çocukların hukuka aykırı içerikleri tanıma, riskleri fark etme ve kendilerini koruma becerilerini sınırlamaktadır. Çocuklar, paylaştıkları bir içeriğin, katıldıkları bir çevrimiçi eylemin veya gönderdikleri bir mesajın hukuki sonuçlarını çoğu zaman öngörememektedir. Bu durum, çocukların farkında olmadan suç teşkil eden davranışlarda bulunmasına zemin hazırlamaktadır[643].

Ayrıca yalnızlık, dışlanmışlık, düşük benlik saygısı ve psikososyal kırılganlık gibi bireysel faktörler, çocukların dijital platformlarda riskli gruplara veya zararlı içeriklere yönelme olasılığını artırmaktadır[644].

---

[641] Livingstone, S, & Stoilova, M, 2021, The 4cs Classifying Online Risk To Children, Social Science Open Access Repository Gesıs – Leibniz Institute For The Social Sciences, https//Doi.Org/10.21241/Ssoar.71817

[642] Livingstone, S, Mascheroni, G, Ólafsson, K, & Haddon, L, 2014, Children's Online Risks And Opportunities Comparative Findings From Eu Kids Online And Net Children Go Mobile, In http//Eprints.Lse.Ac.Uk/68079/, https//Eprints.Lse.Ac.Uk/60513/

[643] Oecd, 2021, Children İn The Digital Environment, Oecd Digital Economy Papers, https//Doi.Org/10.1787/9b8f222e-En

[644] Kolotouchkina, O, Rangel, C, & Gómez, P, N, 2023, Digital Media And Younger Audiences, Media And Communication, 114, 124–128, https//Doi.Org/10.17645/Mac.V11i4.7647

4.9.3.2 Ailesel Risk Faktörleri

Aile, çocuğun dijital davranışlarını şekillendiren en temel koruyucu ya da risk artırıcı yapılardan biridir. Dijital ebeveynlik becerilerinin yetersiz olması, çocukların çevrimiçi etkinliklerinin denetlenememesi veya yanlış biçimde denetlenmesiyle sonuçlanabilmektedir. Aşırı kontrolcü tutumlar kadar, tamamen denetimsiz bırakma da çocukları dijital risklere açık hâle getirmektedir[645].

Ebeveynlerin dijital platformlara ilişkin bilgi eksikliği, çocukların maruz kaldığı içeriklerin fark edilmemesine ve erken müdahale imkânlarının kaçırılmasına yol açmaktadır. Araştırmalar, aile içi iletişimin zayıf olduğu, duygusal destek mekanizmalarının sınırlı kaldığı ailelerde çocukların dijital ortamlarda daha yüksek risk aldığına işaret etmektedir[646]. Ayrıca sosyoekonomik güçlükler, ebeveynlerin çalışma koşulları ve zaman kısıtlılığı gibi yapısal etkenler, ailelerin dijital rehberlik rolünü yeterince yerine getirememesine neden olabilmektedir.

4.9.3.3 Sosyal ve Çevresel Risk Faktörleri

Çocukların dijital ortamdaki davranışları, akran ilişkileri ve sosyal çevre tarafından güçlü biçimde şekillendirilmektedir. Akran baskısı, özellikle ergenlik döneminde çocukların riskli ve sınır ihlali içeren davranışlara yönelmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Dijital platformlar, bu baskının sürekli ve görünmez biçimde yeniden üretildiği alanlar sunmaktadır[647].

Çevrimiçi ortamlarda suç teşkil eden davranışların mizah, eğlence veya meydan okuma unsuru olarak sunulması, suçun normalleşmesine ve ahlaki sınırların bulanıklaşmasına yol açabilmektedir. Çocuklar, bu tür içeriklere maruz kaldıkça, suçla ilişkili davranışları olağan ve kabul edilebilir görmeye başlayabilmektedir. Okul ortamındaki dışlanma, zorbalık veya başarısızlık deneyimleri de çocukların dijital ortamlarda alternatif aidiyet arayışlarına yönelmesine neden olabilmekte; bu durum, riskli çevrimiçi gruplarla temas olasılığını artırmaktadır[648].

---

[645] Richmond, J, O, & N, C, J, 2025, The İmportance Of Parental Monitoring And İts İmpact On Children's Online Safety, In Igı Global Ebooks Pp, 251–280, https//Doi.Org/10.4018/979-8-3373-2716-7.Ch010

[646] Xu, Y, 2024, The Role Of Family Atmosphere İn Children's Psychological Resilience Development İn The New Era Mechanisms And Intervention Strategies, Journal Of Education Humanities And Social Sciences, 45, 223–228, https//Doi.Org/10.54097/3wzw0b15

[647] Liu, C, & Liu, C, 2025, Adolescent Peer Pressure Risks, İmpacts, And İntervention Strategies, Advances İn Education Humanities And Social Science Research, 141, 264, https//Doi.Org/10.56028/Aehssr.14.1.264.2025

[648] Miragaya, A, 2018, Social İdentity, Wellbeing, Bullying And Cyber Bullying, In Anu Open Research Australian National University, https//Doi.Org/10.25911/5d690854a5976

4.9.3.4 Platform Kaynaklı ve Yapısal Risk Faktörleri

Dijital platformların işleyiş mantığı, çocukların davranışlarını doğrudan etkileyen yapısal riskler barındırmaktadır. Algoritmaların kullanıcı etkileşimine dayalı içerik önerme sistemi, çocukları zamanla daha uç, şiddet içeren veya yasa dışı içeriklere yönlendirebilmektedir. Bu süreç, çoğu zaman çocukların fark edemeyeceği kadar kademeli biçimde gerçekleşmektedir[649].

İçerik denetim mekanizmalarının yetersizliği, raporlama süreçlerinin karmaşıklığı ve çocuklara özgü koruyucu tasarımların sınırlı olması, platformları çocuklar açısından güvenli olmayan alanlar hâline getirmektedir. Ayrıca platformların ticari öncelikleri, çocukların yüksek etkileşim yaratan ancak zararlı olabilecek içeriklere daha fazla maruz kalmasına neden olabilmektedir. Bu yapısal özellikler, bireysel ve ailesel risk faktörleriyle birleştiğinde, çocukların dijital ortamda suça sürüklenme olasılığı belirgin biçimde artmaktadır[650]. Bireysel, ailesel, sosyal ve platform kaynaklı risk faktörleri, çocukların dijital ortamda suça sürüklenme süreçlerinin çok boyutlu yapısını ortaya koymaktadır. Ancak bu riskler, somut suç türleri üzerinden daha net biçimde anlaşılabilmektedir.

4.9.4 Dijital Platformlar Yoluyla Çocukların Sıklıkla Sürüklendiği Suç Türleri

Dijital platformlar aracılığıyla çocukların suça sürüklenmesi, belirli suç türleri etrafında yoğunlaşmaktadır. Bu suçlar, çoğu zaman çocukların gelişimsel özellikleri, çevrimiçi etkileşim biçimleri ve dijital ortamların yapısal özellikleri nedeniyle ortaya çıkmakta; çocuklar birçok durumda suçun faili olmaktan ziyade, yönlendirilen veya sürece dahil edilen taraf hâline gelmektedir[651].

4.9.4.1 Siber Zorbalık

Siber zorbalık, dijital platformlar yoluyla çocukların en sık ilişkilendirildiği suç türlerinden biridir. Hakaret, tehdit, dışlama, küçük düşürme ve sürekli rahatsız etme gibi davranışlar; sosyal medya, mesajlaşma uygulamaları ve çevrimiçi oyun ortamlarında yaygın biçimde görülmektedir. Çocuklar, kimi zaman bu eylemlerin mağduru olurken, kimi zaman da akran baskısı veya grup dinamikleri nedeniyle bu davranışlara katılmaya

---

[649] Zhou, R, 2024, Understanding The İmpact Of Tiktok's Recommendation Algorithm On User Engagement, International Journal Of Computer Science And Information Technology, 32, 201–208, https//Doi.Org/10.62051/İjcsit.V3n2.24

[650] Radesky, J, Chassiakos, Y, R, Ameenuddin, N, & Navsaria, D, 2020, Digital Advertising To Children, Pedıatrıcs, 1461, E20201681, https//Doi.Org/10.1542/Peds.2020-1681

[651] Gilad, M, Fishbein, D, H, Nave, G, & Packin, N, G, 2023, Science For Policy To Protect Children İn Cyberspace, Science, 3796639, 1294–1297, https//Doi.Org/10.1126/Science.Ade9447

sürüklenebilmektedir. Araştırmalar, siber zorbalığın çevrimiçi ortamda süreklilik kazanmasının ve geniş kitlelere yayılabilmesinin, çocukların davranışlarının hukuki boyutunu fark edememesine yol açtığını göstermektedir[652]. Bu durum, çocukların kısa sürede suç teşkil eden eylemlerle ilişkilendirilmesine neden olabilmektedir.

4.9.4.2 Çevrimiçi Hakaret, Nefret Söylemi ve Şiddeti Özendirme

Dijital platformlarda anonimlik ve denetimsizlik algısı, çocukların çevrimiçi ortamda daha saldırgan ve sınır ihlali içeren dil kullanmasına zemin hazırlayabilmektedir. Hakaret, nefret söylemi ve şiddeti yücelten paylaşımlar, özellikle sosyal medya ve video paylaşım platformlarında çocukların sıklıkla karşılaştığı ve zamanla normalleştirdiği içerikler arasında yer almaktadır[653]. Bu tür içeriklerin yaygınlığı, çocukların başkalarına yönelik zarar verici söylemleri suç olarak algılamasını zorlaştırmakta ve ahlaki sınırların bulanıklaşmasına yol açmaktadır. Sonuç olarak çocuklar, farkında olmadan suç teşkil eden söylem ve davranışların parçası hâline gelebilmektedir.

4.9.4.3 Müstehcen İçerik Üretimi ve Paylaşımı

Dijital platformlar, çocukların müstehcen içeriklerle karşılaşma ve bu içeriklerin üretim veya paylaşım süreçlerine dahil olma riskini artırmaktadır. Özellikle mesajlaşma uygulamaları ve sosyal medya üzerinden gerçekleşen görüntü veya mesaj paylaşımları, çocukların hukuki sonuçlarını öngöremedikleri ciddi riskler barındırmaktadır[654]. Bazı durumlarda çocuklar, akran baskısı, duygusal manipülasyon veya şantaj yoluyla müstehcen içerik üretmeye ya da paylaşmaya zorlanabilmektedir. Araştırmalar, bu tür durumlarda çocukların çoğunlukla mağduriyet yaşamasına rağmen, hukuki süreçlerde suça sürüklenen konumuna düşebildiğini ortaya koymaktadır[655].

4.9.4.4 Dijital Dolandırıcılık ve Suç Ortaklığı

Çevrimiçi ortamlar, çocukların dolandırıcılık faaliyetlerine doğrudan veya dolaylı biçimde dahil edilmesini kolaylaştırmaktadır. Oyun içi satın alımlar, sanal para transferleri,

---

[652] BriDge, E, N, & Duman, N, 2019, Investigating Cyberbullying Sensitivity Among Adolescents İn Terms Of Some Demographic Variables, Cyprus Turkish Journal Of Psychiatry And Psychology, 13, 158–165, https//Doi.Org/10.35365/Ctjpp.19.1.20

[653] Livingstone, S, Kirwil, L, Ponte, C, & Staksrud, E, 2014, In Their Own Words What Bothers Children Online? European Journal Of Communication, 293, 271–288, https//Doi.Org/10.1177/0267323114521045

[654] Youssef, E, Ali, S, Malek, M, A, & Riaz, s. 2025, Online Risks And Parental Mediation İn Social Media Usage Among Kids A Quantitative Study İn Rawalpindi City, Frontiers İn Communication, 9, https//Doi.Org/10.3389/Fcomm.2024.1521814

[655] Unıcef, 2021, Ending Online Childsexual Exploitationand Abuse, https//www.Unicef.Org/Media/113731/File/Ending-Online-Sexual-Exploitation-And-Abuse.Pdf

sahte hesaplar ve kimlik bilgisi paylaşımı gibi dijital pratikler, çocukların dolandırıcılık suçlarıyla ilişkilendirilmesine neden olabilmektedir. Çocuklar, bazı durumlarda yetişkinler veya daha büyük akranlar tarafından suç faaliyetlerinde "ara unsur" olarak kullanılmakta; bu süreçte eylemin suç niteliğini tam olarak kavrayamamaktadır. Araştırmalar, dijital dolandırıcılık vakalarında çocukların sıklıkla yönlendirilen ve istismar edilen gruplar arasında yer aldığını göstermektedir[656].

4.9.4.5 Yasa Dışı Bahis, Kumar ve Oyun İçi Ekonomiler

Çevrimiçi oyunlar ve dijital platformlarda yer alan sanal ekonomi sistemleri, çocukları yasa dışı bahis ve kumar benzeri faaliyetlerle karşı karşıya bırakabilmektedir. Oyun içi ödül sistemleri, rastgele kazanım mekanikleri ve sanal para kullanımı, çocuklarda kumar davranışına benzer alışkanlıkların gelişmesine yol açabilmektedir. Bu tür faaliyetler, çocukların ekonomik suçlarla ilişkilendirilmesine ve borçlanma, dolandırıcılık veya hırsızlık gibi ikincil suçlara sürüklenmesine neden olabilmektedir[657].

4.9.4.6 Radikalleşme, Şiddet İçerikleri ve Suçun Normalleşmesi

Bazı dijital platformlar, çocukların radikal ideolojiler, aşırı şiddet içerikleri veya suç örgütleriyle dolaylı temas kurmasına olanak tanıyabilmektedir. Bu süreçler çoğu zaman açık çağrılarla değil, kademeli içerik yönlendirmeleri ve çevrimiçi topluluklar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Şiddetin ve suçun eğlence, güç veya aidiyet unsuru olarak sunulması, çocukların suç davranışlarını meşrulaştırmasına yol açabilmektedir[658]. Araştırmalar, özellikle savunmasız ve dışlanmış çocukların bu tür içeriklere karşı daha kırılgan olduğunu göstermektedir[659].

---

[656] Europol 2020, Internet Organised Crime Threat Assessment Iocta, https//www.Europol.Europa.Eu/Cms/Sites/Default/Files/Documents/İnternet_Organised_Crime_Threat_Assessment_İocta_2020.Pdf

[657] Richard, J, & King, s. M, 2022, Annual Research Review Emergence Of Problem Gambling From Childhood To Emerging Adulthood A Systematic Review, Journal Of Child Psychology And Psychiatry, 644, 645–688, https//Doi.Org/10.1111/Jcpp.13713

[658] Prot, S, Anderson, C, A, Barlett, C, P, Coyne, s. M, & Saleem, M, 2017, Content Effects Violence İn The Media, The International Encyclopedia Of Media Effects, 1–19, https//Doi.Org/10.1002/9781118783764.Wbieme0121

[659] Livingstone, S, & Smith, P, K, 2014, Annual Research Review Harms Experienced By Child Users Of Online And Mobile Technologies The Nature, Prevalence And Management Of Sexual And Aggressive Risks İn The Digital Age, Journal Of Child Psychology And Psychiatry, 556, 635–654, https//Doi.Org/10.1111/Jcpp.12197

4.9.5 Dünyada ve Türkiye'de Dijital Ortamda Çocukları Korumaya Yönelik Uygulamalar

Dijital platformların çocuklar açısından barındırdığı riskler, pek çok ülkede politika yapıcıların öncelikli gündem maddeleri arasında yer almaktadır. Uluslararası deneyimler, dijital ortamda çocukları korumaya yönelik etkili yaklaşımların sadece cezai düzenlemelerle sınırlı kalmadığını; mevzuat, platform yükümlülükleri, eğitim politikaları ve çok paydaşlı iş birliği mekanizmalarının birlikte işletildiğini göstermektedir.

İnternet alanındaki düzenlemelere küresel ölçekte bakıldığında, çocuk istismarı, çocuk pornografisi ve uyuşturucu ticareti gibi ağır suçlarla mücadelede ülkeler arasında ortak bir hassasiyet ve iş birliği anlayışının benimsendiği görülmektedir. Bu tür suçların dijital ortamda yayılmasının önlenmesi amacıyla bilgi paylaşımı, uluslararası anlaşmalar ve iş birliği protokolleri gibi mekanizmalar devreye sokulmakta; çocukların korunması, faillerin adalet önüne çıkarılması ve internetin daha güvenli bir ortam hâline getirilmesi hedeflenmektedir. Bununla birlikte, internetin sınır aşan yapısı nedeniyle bu alandaki düzenlemelerin etkinliği, uluslararası koordinasyonun güçlendirilmesi ve ortak standartların geliştirilmesiyle yakından ilişkilidir. Bu bölümde, dünyada ve Türkiye'de dijital ortamda çocukların korunmasına yönelik öne çıkan uygulamalar, tematik başlıklar altında ele alınmaktadır.

4.9.5.1 Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi: Platform Sorumluluğu ve Çocuk Odaklı Dijital Politika

AB düzeyinde çocukların medya ortamında korunması uzun süredir tartışılan bir konudur. Dijital teknolojilerin yakınsaması, mobil cihazların yaygınlaşması ve isteğe bağlı medya hizmetleri ile çevrimiçi oyunların artması, bu tartışmayı daha da güncel hâle getirmiştir. Bu alandaki düzenlemeler, çocukların korunması ile ifade özgürlüğü arasında hassas bir denge kurulmasını ve uygun düzenleyici araçların geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Avrupa Birliği, dijital ortamda çocukların korunmasına yönelik bütüncül ve bağlayıcı bir politika çerçevesi geliştiren en kapsamlı yapılardan biridir. AB düzeyinde kabul edilen Dijital Hizmetler Yasası (Digital Services Act – DSA), çevrimiçi platformlara çocukları zararlı içeriklerden koruma, risk değerlendirmesi yapma ve şeffaflık sağlama yükümlülükleri getirmektedir. Bu düzenleme ile platformların, çocuklara yönelik içeriklerde algoritmik öneri sistemlerini yeniden gözden geçirmesi ve risk azaltıcı önlemler alması

zorunlu hâle gelmiştir[660]. Ayrıca AB ülkelerinde "çocuğun yüksek yararı" ilkesi, dijital politika belgelerinde açık biçimde vurgulanmakta; çocuklara yönelik hizmetlerde yaşa uygun tasarım anlayışı teşvik edilmektedir. Bu yaklaşım, dijital ortamların çocukların gelişimsel özelliklerine göre yapılandırılmasını hedeflemektedir.

AB yaklaşımı, çocukların korunması başta olmak üzere çevrimiçi risklerin yönetiminde katmanlı bir hukuki mimariye dayanmaktadır. Avrupa Konseyi; siber suçlar, kişisel verilerin korunması ve çocukların korunması alanlarında uluslararası sözleşmeler geliştirmekte; özel sektör aktörleri için rehber ilkeler ve üye ülkelere yönelik tavsiye kararları yayımlamaktadır. Bu çerçevede, çevrimiçi içerik ve hizmetlerin sınır aşan niteliği nedeniyle, bir ülkede hukuka uygun olan bir içeriğin başka bir ülkede hukuka aykırı sayılabilmesi olasılığı da dikkate alınmaktadır[661].

Küçüklerin görsel-işitsel ve çevrimiçi hizmetlerde korunması, AB hukukunda ifade özgürlüğü ile çocukların üstün yararı arasında hassas bir denge kurulmasını gerektirmektedir. AB Temel Haklar Şartı'nda ifade özgürlüğü ile özel hayatın korunması ve çocuk hakları vurgulanmakta; çocuklarla ilgili tüm faaliyetlerde "çocuğun üstün yararı" ilkesinin öncelenmesi gerektiği kabul edilmektedir. Bu yaklaşım, çocuklara yönelik içerik ve hizmetlerin tasarımında yaşa uygun önlemler ile içerik risklerinin azaltılmasını birlikte düşünmeyi zorunlu kılmaktadır[662].

Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi tarafından benimsenen bu yaklaşım, elektronik iletişim ağları üzerinden sunulan görsel-işitsel içerikleri; medya hizmet sağlayıcılarının editöryal sorumluluğu altında sunulan televizyon benzeri isteğe bağlı hizmetler ile video paylaşım platformları, sosyal medya ve aracı hizmetlerce yer sağlanan içerikler gibi "bilgi toplumu hizmetleri" arasında ayıran iki katmanlı bir düzenleme anlayışına dayanmaktadır. Bu ayrım, çevrimiçi hizmetlerin sınır aşan niteliği dikkate alınarak, platformların içeriğe müdahale kapasitesi ile hukuki sorumlulukları arasında dengeli bir sorumluluk dağılımı kurulmasını amaçlamaktadır[663]. Bu çerçevede aracı hizmet sağlayıcı sorumluluğu; basit iletim/erişim, ön belleğe alma ve yer sağlama gibi temel işlevler üzerinden sınırlandırılmakta; böylece ifade özgürlüğü ve hukuki öngörülebilirlik ilkeleri korunmaya çalışılmaktadır[664].

---

[660] Commission Publishes Guidelines On The Protection Of Minors, https//Digital-Strategy.Ec.Europa.Eu/En/Library/Commission-Publishes-Guidelines-Protection-Minors

[661] Guidelines To Respect, Protect And Fulfil Therights Of The Child İn Thedigital Environment, https//Rm.Coe.İnt/Guidelines-To-Respect-Protect-And-Fulfil-The-Rights-Of-The-Child-İn-Th/16808d881a

[662] The Final Text Of The Digital Services Act Dsa, https//www.Eu-Digital-Services-Act.Com/Digital_Services_Act_Articles.Html

[663] Audiovisual Media Services Directive Avmsd – 2010/13/Eu, http//Data.Europa.Eu/Eli/Dir/2010/13/Oj

[664] E-Commerce Directive 2000/31/Ec, http//Data.Europa.Eu/Eli/Dir/2000/31/Oj

İnternetin coğrafi sınırları aşan yapısı nedeniyle ne tamamen bireysel özyönetime ne de katı ve merkezi denetime dayalı modellerin tek başına yeterli olduğu kabul edilmekte; bunun yerine platform sorumluluğu ile temel haklar arasında denge kuran çok katmanlı ve esnek bir yönetişim anlayışının benimsenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu yaklaşım, özellikle çocukların korunması gibi kamu yararı amaçları bakımından platform sorumluluğu tartışmalarının teknik ve hukuki temelini güçlendirmektedir. Bununla birlikte Avrupa Komisyonu, çocukların çevrimiçi ortamlarda karşılaştıkları risklerle mücadelede farkındalık, güçlendirme ve önleyici politikaları ön plana çıkarmaktadır. Güvenli İnternet Programı, öz-denetim mekanizmaları ve endüstri iş birliği bu yaklaşımın temel araçları arasında yer almakta; buna paralel olarak farkındalık eğitimi, teknolojik çözümler ve ebeveyn kontrolü gibi önlemler teşvik edilmektedir.[665]

AB üyesi ülkelerin dijital risklere karşı öncelik ve düzenleyici araçları farklılaşabilmektedir. Bu bağlamda Federal Almanya'da internet yayınlarına ilişkin hukuki çerçeve, 1997 tarihli Teleservisler Kanunu ile şekillenmiş; daha sonra Telemedya Kanunu ile tüm elektronik bilgi ve iletişim hizmetlerini kapsayacak biçimde genişletilmiştir.[666] 2007 yılında yürürlüğe giren bu düzenleme; bilgiye erişim, kişisel verilerin korunması, şeffaflık ve internet servis sağlayıcılarının sorumluluklarını açık biçimde tanımlayan bütüncül bir yapı sunmaktadır. Bu yaklaşım, Almanya'nın dijital ortamda kullanıcı haklarını ve güvenliği önceleyen erken ve sistematik bir düzenleme modeli benimsediğini göstermektedir.

Fransa'da internet hukukunun odağında, müstehcenlik ve pornografi başta olmak üzere telif hakları ihlalleri, nefret söylemi, ırkçılık ve terör içerikleri yer almaktadır. Devlet kurumları, özellikle terör propagandası yapan veya kamu düzenini tehdit eden çevrimiçi içeriklere karşı erişim kısıtlamaları ve müdahaleler uygulamaktadır[667]. Bu düzenleyici yaklaşımın, siyasi amaçlardan ziyade zararlı içeriklerin önlenmesi ve güvenlik kaygılarıyla şekillendiği; dolayısıyla ülkelerin dijital risklere karşı öncelik ve araç setlerinin farklılaşabildiğini ortaya koyduğu görülmektedir.[668]

---

[665] Video Paylaşım Platformları İçin Yasal Çerçeve, Avrupa Konseyi Avrupa Görsel-İşitsel Gözlemevi Yayını, 2018, s. 25-26, https//Rm.Coe.İnt/The-Legal-Framework-For-Video-Sharing-Platforms/16808b05ee

[666] İÇEl, Kayıhan, Kitle İLetişİm Hukuku, Beta Yayınları, İStanbul, 2018, s. 496.

[667] Regulatıon Eu 2021/784 Of The European Parlıament And Of The Councıl, http//Data.Europa.Eu/Eli/Reg/2021/784/Oj

[668] Aliyev, C, ÇEvrimiçİ İFade ÖZgüRlüĞÜ Teorisi ve Hukuku, Liberte Yayınları, Ankara, 2018, s. 70-80, https//Katalog.Marmara.Edu.Tr/Veriler/Yordambt/Cokluortam/4d/831e946a-F2ef-3945-8885-1dc1e6da2673.Pdf

4.9.5.2 Birleşik Krallık: Yaşa Uygun Tasarım ve Platform Sorumluluğu

Birleşik Krallık'ta yürürlüğe giren Yaşa Uygun Tasarım Kodu, dijital hizmet sağlayıcıların çocukları merkeze alan tasarım ilkelerine uymasını zorunlu kılmaktadır. Bu düzenleme kapsamında platformlar; varsayılan gizlilik ayarlarını çocuklar lehine düzenlemek, veri toplamayı sınırlandırmak ve çocukları zararlı içeriklerden koruyacak teknik önlemler almakla yükümlüdür[669]. Bu yaklaşım, çocukların suça sürüklenmesine yol açabilecek içerik ve etkileşimlerin daha tasarım aşamasında sınırlandırılmasını amaçlamaktadır. Araştırmalar, yaşa uygun tasarım ilkelerinin çocukların dijital risklere maruz kalma düzeyini anlamlı biçimde azalttığını göstermektedir[670].

4.9.5.3 Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada: Hukuki Koruma ve Farkındalık Programları

Amerika Birleşik Devletleri'nde çocukların dijital ortamda korunmasına yönelik politikalar, ağırlıklı olarak veri koruma, çevrimiçi güvenlik ve farkındalık programları üzerinden şekillenmektedir. Çocuklara yönelik çevrimiçi hizmetlerde ebeveyn onayı, içerik sınırlaması ve raporlama mekanizmaları yaygın biçimde uygulanmaktadır[671]. Bu yaklaşım, çocukların çevrimiçi risklere karşı korunmasını hedeflerken ifade özgürlüğünün anayasal güvencesini de temel bir çerçeve olarak muhafaza etmektedir.

ABD'de internet üzerinden suç içerikli yayınların önlenmesine dönük girişimler uzun süredir tartışılmaktadır. 1996 tarihli İletişim Ahlak Yasası (CDA) bu çerçevede önemli bir örnek olmakla birlikte, ifade özgürlüğü gerekçeleriyle yüksek yargı denetimine konu olmuştur.[672] CDA'nın Amerikan Yüksek Mahkemesi tarafından iptal edilmesi, dijital ortamlarda çocukların korunması amacıyla getirilen sınırlamaların ifade özgürlüğü ile dengelenmesi gerektiğini ortaya koymuş; bu karar, sonraki düzenlemeler için anayasal bir referans noktası oluşturmuştur. ABD'de çevrimiçi zararlı içeriklerle mücadelede, özellikle müstehcenlik, çocukların istismardan korunması ve kumar gibi başlıkların mevzuatın odağında yer aldığı görülmektedir. Bu çerçevede geliştirilen çocuk pornografisiyle mücadele

669 Age Appropriate Design A Code Of Practice For Online Services Children's Code, https//İco.Org.Uk/Media2/Migrated/4024272/A-Guide-To-Audits-For-The-Age-Appropriate-Design-Code.Pdf

670 Livingstone, S, Stoilova, M, & Nandagiri, R, 2020, Children's Data And Privacy Online Growing Up İn A Digital Age, London School Of Economics Lse, Eu Kids Online, https//Eprints.Lse.Ac.Uk/101283/1/Livingstone_Childrens_Data_And_Privacy_Online_Evidence_Review_Published.Pdf

671 Federal Trade Commission Ftc, 1998/2013, Children's Online Privacy Protection Act Coppa, https//www.Ftc.Gov/Business-Guidance/Privacy-Security/Childrens-Privacy

672 Sınar, H, İNternet ve Ceza Hukuku, İstanbul ÜNiversiesi, Ceza Hukuku ve Kriminoloji AraŞTırma ve Uygulama Merkezi Yayını, İstanbul, 2001, s.62-63.

ve internet kumarının sınırlandırılmasına yönelik düzenlemeler, CDA kararında ortaya konulan ifade özgürlüğü–koruma dengesi esas alınarak şekillenmiştir[673].

Kanada'da ise çocuklara yönelik dijital güvenlik politikaları, okul temelli eğitim programları ve kamu kurumları tarafından yürütülen bilinçlendirme çalışmalarıyla desteklenmektedir. Bu ülkelerde dijital risklerin erken yaşta tanınması ve çocukların dijital okuryazarlık becerilerinin güçlendirilmesi temel önleyici stratejiler arasında yer almaktadır (OECD, 2020).

4.9.5.4 Uluslararası Kuruluşların Yaklaşımları ve Rehberleri

Uluslararası kuruluşlar, dijital ortamda çocukların korunmasına yönelik politika geliştirme süreçlerinde önemli bir referans noktası oluşturmaktadır. UNICEF, çocukların dijital ortamlarda karşılaştıkları risklere ilişkin kapsamlı raporlar yayımlamakta ve devletlere çocuk hakları temelli politika önerileri sunmaktadır. UNICEF'in yaklaşımı, çocukların risklerden korunması ile birlikte, dijital ortamlarda güçlendirilmesini de hedeflemektedir (UNICEF, 2021). Benzer şekilde OECD ve diğer uluslararası kuruluşlar, dijital platformların çocuklara yönelik risklerini azaltmak için veri temelli politika önerileri geliştirmekte; ülkeler arasında iyi uygulama örneklerinin paylaşılmasını teşvik etmektedir[674].

Dijital platformlar, artan toplumsal ve hukuki baskılar doğrultusunda çocuklara yönelik koruyucu önlemler geliştirmektedir[675]. Yaş doğrulama sistemleri, içerik filtreleme araçları, ebeveyn denetim panelleri ve gelişmiş raporlama mekanizmaları bu kapsamda değerlendirilmektedir. Ancak araştırmalar, platformların gönüllülük esasına dayalı öz düzenleme yaklaşımlarının tek başına yeterli olmadığını; bağlayıcı mevzuat ve etkin denetim mekanizmalarıyla desteklenmediği sürece sınırlı etki yarattığını göstermektedir[676]. Bu nedenle platform temelli uygulamaların kamu politikalarıyla uyumlu biçimde yürütülmesi büyük önem taşımaktadır.

4.9.5.5 Türkiye'de Dijital Ortamda Çocukların Korunmasına Yönelik Uygulamalar

Türkiye'de dijital ortamda çocukların korunmasına yönelik uygulamalar, internet

[673] Reno V, American Civil Liberties Union, 521 U.S, 844 1997, https//www.Law.Cornell.Edu/Supremecourt/Text/521/844
[674] Recommendation Of The Council On Oecd Legal Instruments Children İn The Digital Environment, https//Legalinstruments.Oecd.Org/Public/Doc/272/272.En.Pdf
[675] Recommendation Of The Council On Children İn The Digital Environment, https//Legalinstruments.Oecd.Org/En/İnstruments/Oecd-Legal-0389
[676] Companion Document To The Oecd Recommendation On Children İn The Digital Environment, https//Doi.Org/10.1787/A2ebec7c-En

yayıncılığının hukuki çerçevesinin giderek genişletilmesi ve platform sorumluluğunun artırılması yönünde gelişen düzenlemelerle şekillenmektedir. Bu alandaki temel düzenleme, 2007 yılında yürürlüğe giren 5651 sayılı *İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun* olup, zaman içinde yapılan değişikliklerle dijital yayıncılığın dönüşen yapısına uyum sağlanması hedeflenmiştir.[677] İnternet üzerinden sunulan radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayınların yaygınlaşmasıyla birlikte, 2018 yılında 7103 sayılı Kanun ile 6112 sayılı Kanun'a 29/A maddesi eklenerek yapılan yasal düzenleme ile Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna (RTÜK), yayın hizmetlerini internet ortamından sunan medya hizmet sağlayıcılarını denetleme yetkisi verilmiştir. Bu yetki, 2019 yılında çıkarılan *Radyo, Televizyon ve İsteğe Bağlı Yayınların İnternet Ortamından Sunumu Hakkında Yönetmelik* ile somutlaştırılmış; internet üzerinden film, dizi ve benzeri içerikler yayımlayan yerli ve yabancı platformlar lisans ve denetim kapsamına alınmıştır.[678]

Buna paralel olarak, 2020 yılında 5651 sayılı Kanun'da yapılan değişikliklerle, belirli kullanıcı eşiğini aşan sosyal ağ sağlayıcılarına Türkiye'de temsilcilik açma, kullanıcı verilerini yerel olarak depolama ve içerik kaldırma veya erişim engelleme taleplerine belirlenen süreler içinde yanıt verme yükümlülükleri getirilmiştir. Bu yükümlülüklere uyulmaması durumunda idari para cezaları ve tazmin sorumluluğu öngörülmüştür. Bu düzenlemeler, özellikle çocukların zararlı içeriklere maruz kalmasının önlenmesi, siber suçlar ve nefret söylemiyle mücadele edilmesi bakımından platformların sorumluluk alanlarını daha belirgin hâle getirmiştir[679].

Ulusal hukuk sistemleri ve uluslararası anlaşmalar çerçevesinde, bir ülkede yasaklanan bir içeriğin başka bir ülkede hukuka uygun olabilmesi, internetin düzenlenmesine ilişkin karmaşık ve çok boyutlu bir sorun alanı ortaya çıkarmaktadır. İnternetin sınır aşan yapısı, ifade özgürlüğü ile ulusal güvenlik, kamu düzeni ve toplumsal değerler arasında hassas bir denge kurulmasını zorunlu kılmakta; ülkeler arasındaki kültürel, politik ve hukuki farklılıklar bu dengeyi sağlamayı güçleştirmektedir. Bu nedenle internetin güvenli, özgür ve adil biçimde kullanılabilmesi için, uluslararası iş birliğine dayalı, ortak ilke ve standartları gözeten etkili bir küresel yönetişim çerçevesinin geliştirilmesi önem taşımaktadır.

---

[677] Canata, Fatih, "5651 Sayılı Kanun Kapsamında İNternet DüZenlemeleri ve DüŞÜNce-İFade ÖZgüRlüĞÜ ÜZerine Bir DeğErlendirme, 2016, https//Dergipark.Org.Tr/Tr/Pub/Tk/Article/618794

[678] Radyo, Televizyon ve İSteğE BağLı Yayınların İNternet Ortamından Sunumu Hakkında YöNetmelik, 2019, https//www.Resmigazete.Gov.Tr/Eskiler/2019/08/20190801-5.Htm Erişim Tarihi 05.05.2026.

[679] Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, https//Resmigazete.Gov.Tr/Eskiler/2020/03/20200326m1-1.Htm

Türkiye'de yapılan düzenlemelerin, çocukların dijital ortamlarda korunmasına yönelik çok katmanlı bir düzenleme yaklaşımının benimsendiğini göstermektedir. Bu çerçevede Türkiye'de dijital ortamda çocukların korunmasına yönelik uygulamalar, içerik denetimi, platform yükümlülükleri ve kamu otoritelerinin gözetimi aracılığıyla, önleyici ve düzenleyici bir politika ekseni üzerinde geliştirilmekte olduğu görülmektedir. Bu düzenlemelerde yürütücü kurumlar olarak Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ön plana çıkmaktadır.

4.9.5.5.1 Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu

Türkiye'de dijital ortamda çocukların korunmasına yönelik en kapsamlı ve kurumsallaşmış uygulamalar, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu bünyesinde faaliyet gösteren Güvenli İnternet Merkezi tarafından yürütülmektedir. Toplumsal sosyal sorumluluk anlayışıyla yapılandırılan Merkez; çocuklar, gençler, ebeveynler ve eğiticiler başta olmak üzere toplumun tüm kesimlerinin interneti bilinçli, güvenli ve etkin kullanmasını sağlamak amacıyla çok boyutlu bir koruyucu–önleyici model geliştirmiştir. Bu model; yasadışı içeriklerle mücadele, farkındalık ve eğitim faaliyetleri ile doğrudan kullanıcı desteğini kapsayan bütüncül bir yaklaşım sunmakta; İnternet Bilgi İhbar Merkezi, Bilinçlendirme Merkezi ve İnternet Yardım Merkezi aracılığıyla önleyici ve müdahaleci mekanizmalar eş zamanlı olarak işletilmektedir. Bu yapılar aracılığıyla Güvenli İnternet Merkezi, çocukların dijital ortamlarda karşılaşabileceği risklere karşı hem önleyici hem de destekleyici mekanizmaları bütüncül bir kamu politikası çerçevesinde hayata geçirmektedir.

İnternet Bilgi İhbar Merkezi, 5651 sayılı Kanun'un 10. maddesi uyarınca Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu tarafından kurulmuş olup, Kanun'un 8. maddesinde yer alan suçlara ilişkin içeriklerin çevrim içi olarak ihbar edilmesini sağlamak amacıyla 23 Kasım 2007 tarihinden bu yana "https://www.ihbarweb.org.tr/" adresi üzerinden hizmet vermektedir. Merkez, vatandaşların zararlı ve suç teşkil eden içerikleri web ortamında kolaylıkla bildirebilmelerine imkân tanıyan bir başvuru mekanizması olarak faaliyet göstermektedir.

Bilinçlendirme Merkezi, internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımını teşvik etmek amacıyla başta çocuklar ve gençler olmak üzere tüm kullanıcıları dijital fırsatlar ve riskler konusunda bilgilendirmek üzere kurulmuştur. 2009 yılından bu yana faaliyet gösteren merkez, "https://www.guvenliweb.org.tr/" adresi üzerinden bilinçli internet kullanımına yönelik eğitim içerikleri, rehberler ve raporlar yayımlamakta; bu kapsamda farkındalık ve eğitim çalışmaları yürütmektedir. Ayrıca her yıl düzenlenen Güvenli İnternet Günü etkinlikleri; eğitimler, paneller ve farkındalık kampanyaları yoluyla çocuklar, ebeveynler ve eğiticilerin çevrimiçi

risklere ilişkin bilinç düzeyini artırmaktadır. Gezici Güvenli İnternet Tırı ile, teknolojiye erişimin sınırlı olduğu bölgelerde çocuk ve gençlere ulaşarak internetin bilinçli ve güvenli kullanımını uygulamalı etkinliklerle aktarılmaktadır.

İnternet Yardım Merkezi, 2017 yılından bu yana "https://internetyardim.org.tr/" web sitesi ve ALO 141 Güvenli İnternet Destek Hattı aracılığıyla vatandaşlara internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı konusunda danışmanlık hizmeti sunmaktadır. Merkez; yasadışı içerikler, internet ve mahremiyet, internette bilgi güvenliği ve alışveriş, sosyal ağlar, güvenli internet hizmeti, dijital oyunlar, siber zorbalık ve internet ve sağlık gibi başlıklarda karşılaşılan sorunlara yönelik hızlı ve erişilebilir çözüm önerileri geliştirerek, özellikle çocuklar ve aileler için dijital risklere karşı koruyucu ve rehberlik edici bir destek mekanizması işlevi görmektedir. Ayrıca 2018 yılında kurulan Dijital Oyunlar Bilgi Platformu "https://www.guvenlioyna.org.tr/" çocuklar, gençler ve ebeveynlere dijital oyunların bilinçli, güvenli ve ölçülü kullanımı konusunda rehberlik etmeyi amaçlamaktadır.

Bunlara ek olarak, Türkiye'de dijital ortamda çocukların korunmasına yönelik en somut ve yaygın önleyici teknik uygulamalardan biri, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu tarafından sunulan Güvenli İnternet Hizmeti (GİH)'dir. Anayasa'nın ailenin ve çocukların korunmasına ilişkin hükümleri ile 5651 sayılı Kanun ve ikincil mevzuat çerçevesinde geliştirilen GİH; internet servis sağlayıcıları üzerinden, talep eden bireysel ve kurumsal abonelere ücretsiz, isteğe bağlı ve merkezi bir filtreleme sistemi olarak sunulmaktadır. Çocuk ve Aile profilleri aracılığıyla, müstehcenlik, çocukların cinsel istismarı, şiddet, kumar, uyuşturucu, dolandırıcılık ve zararlı yazılımlar gibi içeriklere erişimi filtreleyen hizmet; program kurulmasına gerek olmaksızın tüm cihazları kapsayan yapısıyla geniş bir koruma sağlamaktadır. Güvenli İnternet Hizmetini kullanan aboneler için Google, Yandex ve Bing gibi yaygın arama motorları, herhangi bir ek ayar yapılmasına gerek kalmaksızın otomatik olarak Güvenli Arama modunda çalışmakta; abone hizmeti kullandığı sürece bu koruma kesintisiz olarak devam etmektedir. Uygulamaya alındığı tarihten bu yana milyonlarca aboneye ulaşan Güvenli İnternet Hizmeti, dijital risklere karşı önleyici kamu politikası aracı olarak çocukların zararlı içeriklere maruz kalmasını azaltmakta ve ailelerin dijital ortamda koruyucu rolünü güçlendirmektedir.

Güvenli İnternet Tırı, açık kaynak dijital içerik üretim projeleri (https://acikkaynak.gim.org.tr/), bilimsel araştırmalar ve uluslararası kongreler aracılığıyla dijital okuryazarlık, siber zorbalıkla mücadele, çevrimiçi mahremiyet ve dijital oyunlar gibi alanlarda sürdürülebilir bir farkındalık ekosistemi oluşturulmuştur. Tüm bu çalışmalar, Türkiye'de dijital ortamda çocukların korunmasına yönelik kurumsal, sürekli ve veri temelli

bir kamu politikası yaklaşımının somut bir örneğini oluşturmaktadır. Açık kaynak dijital içerik üretim projeleri ve saha araştırmaları, dijital okuryazarlığın yaygınlaştırılmasına ve çocuklar ile ebeveynlerin dijital kullanım alışkanlıklarına ilişkin veri temelli politika geliştirilmesine katkı sağlarken; ulusal ve uluslararası kongreler ile çalıştaylar, akademik bilgi ile kamu politikaları arasında etkileşimi güçlendirerek çocukların dijital ortamda korunmasına yönelik bilimsel ve kurumsal kapasiteyi desteklemektedir.

4.9.5.5.2 RTÜK ve İnternet Yayıncılığına İlişkin Düzenlemeler

Türkiye'de internet yayıncılığına ilişkin temel çerçeve 5651 sayılı Kanun ile oluşturulmuştur. Platform temelli yayıncılığın yaygınlaşmasıyla birlikte, yayın hizmetlerinin internet ortamından sunumuna ilişkin düzenlemeler de geliştirilmiş; 2018 yılında yapılan değişikliklerle internet üzerinden yayın hizmeti sunan medya hizmet sağlayıcıların denetlenmesine ilişkin yetki alanı genişletilmiştir.

Bu doğrultuda 2019 yılında çıkarılan "Radyo, Televizyon ve İsteğe Bağlı Yayınların İnternet Ortamından Sunumu Hakkında Yönetmelik" ile internet üzerinden film, dizi ve benzeri içerikler sunan medya hizmet sağlayıcıları ile platform işletmecilerine lisans ve iletim yetkisi gibi yükümlülükler getirilmiş; denetime ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir. İnternet yayıncılığına ilişkin bu düzenlemeler, çocukların korunması dâhil olmak üzere zararlı içerik risklerinin yönetilmesi açısından önemli bir araç seti sunmakla birlikte, internetin sınır aşan yapısı ve farklı görüşlerin varlığı nedeniyle tartışmalı yönler de içerebilmektedir. Bununla birlikte, internet üzerinden isteğe bağlı yayın sunan yerli-yabancı platformların lisans/izin rejimi içinde değerlendirilmesi ve belirli hâllerde yaptırım uygulanabilmesi mümkün hâle gelmiştir.

2020 yılında kabul edilen düzenlemelerle, Türkiye'de belirli kullanıcı eşiğini aşan sosyal ağ sağlayıcılarına temsilcilik bulundurma, Türk kullanıcı verilerinin yerel olarak depolanması (veri yerelleştirme) ve içerik kaldırma/erişim engelleme kararları ile bireysel başvurulara belirli sürelerde yanıt verme gibi yükümlülükler getirilmiş; bu yükümlülüklerin ihlali hâlinde idari yaptırımlar öngörülmüştür. Bu çerçeve, dijital ekosistemde platform sorumluluğunun daha açık ve izlenebilir biçimde tanımlanmaya başladığını; özellikle çocukların korunması dâhil çevrimiçi risklere karşı platformların daha belirgin bir sorumluluk üstlenmesi yönündeki eğilimi güçlendirdiğini ortaya koymaktadır.

4.9.6 Çocukların Dijital Ortamda Suça Sürüklenmesini Önlemeye Yönelik Koruyucu ve Önleyici Mekanizmalar ve Çözüm Önerileri

Dijital ortamda çocukların suça sürüklenmesinin önlenmesi, cezai yaptırımlarla birlikte; koruyucu, önleyici ve güçlendirici mekanizmaların eşgüdüm içinde işletilmesiyle mümkündür. Uluslararası literatür ve iyi uygulama örnekleri, etkili korumanın; aile, okul, dijital platformlar, kamu kurumları ve sivil toplum arasında kurulan çok paydaşlı iş birliği ile sağlanabildiğini göstermektedir[680] [681]

4.9.6.1 Aile Temelli Koruyucu ve Önleyici Mekanizmalar

Aile, çocuğun dijital davranışlarını şekillendiren en temel koruyucu çevredir. Ebeveynlerin dijital ebeveynlik becerilerinin güçlendirilmesi, çocukların çevrimiçi ortamlarda karşılaşabilecekleri risklerin erken fark edilmesini ve önlenmesini sağlamaktadır. Bu kapsamda;

- Ebeveynlere yönelik dijital okuryazarlık, dijital ebeveynlik, dijital mahremiyet ve çevrimiçi risk farkındalığı eğitimleri yaygınlaştırılmalıdır.
- Aile içi açık iletişim ve rehberlik teşvik edilmeli; dijital denetim, yasaklayıcı değil, destekleyici ve işbirlikçi bir çerçevede yürütülmelidir.
- Yaşa uygun ebeveyn denetim araçlarının bilinçli kullanımı özendirilmeli; bu araçların çocuğun mahremiyetini zedelemeyecek şekilde uygulanması sağlanmalıdır.
- Ebeveynlere yönelik ulusal çapta dijital ebeveynlik farkındalık kampanyaları yürütülmelidir.

Araştırmalar, ebeveyn-çocuk iletişiminin güçlü olduğu ailelerde çocukların dijital risklere karşı daha dayanıklı olduğunu ortaya koymaktadır[682].

4.9.6.2 Okul ve Eğitim Sistemi Temelli Önleyici Mekanizmalar

Okullar, çocukların dijital becerilerini geliştirmek ve çevrimiçi risklere karşı koruyucu bir bilinç oluşturmak açısından stratejik bir konumdadır. Bu bağlamda;

- Dijital vatandaşlık, çevrimiçi etik ve hukuki farkındalık konuları müfredata sistematik biçimde entegre edilmelidir.

---

[680] Livingstone, S, Carr, J, & Byrne, J, 2016, One İn Three Internet Governance And Children's Rights, Global Commission On Internet Governance, https//Resourcecentre.Savethechildren.Net/Pdf/No22_2.Pdf

[681] Oecd 2021, Recommendation Of The Council On Children İn The Digital Environment, https//Legalinstruments.Oecd.Org/Public/Doc/272/272.En.Pdf

[682] Eu Kidsonline 2020, Survey Results From 19 Countries, https//www.Eukidsonline.Ch/Files/Eu-Kids-Online-2020-İnternational-Report.Pdf

- Öğretmenlerin dijital riskleri tanıma ve öğrencilere rehberlik etme kapasitelerini artırmaya yönelik hizmet içi eğitimler yaygınlaştırılmalıdır.
- Okul rehberlik hizmetleri, siber zorbalık ve diğer çevrimiçi risklere ilişkin erken uyarı ve müdahale mekanizmaları ile güçlendirilmelidir.

Bu yaklaşım, çocukların dijital ortamda suça sürüklenmeden önce desteklenmesini ve doğru biçimde yönlendirilmesini mümkün kılmaktadır[683].

4.9.6.3 Dijital Platformlara Yönelik Önleyici Yükümlülükler

Dijital platformlar, çocukların dijital ortamda karşılaştıkları risklerin önemli bir bölümünün ortaya çıktığı alanlar olup, bu nedenle önleyici sorumluluk anlayışıyla hareket etmeleri gerekmektedir. Bu kapsamda;

- Platformlardan, çocuklara yönelik içerik ve hizmetlerde risk değerlendirmesi yapmaları ve bu riskleri azaltmaya yönelik yapısal önlemler geliştirmeleri sağlanmalıdır.
- Çocukların gelişimsel özelliklerini esas alan yaşa uygun tasarım yaklaşımı benimsenmeli; çocuk kullanıcılar için varsayılan olarak yüksek gizlilik ve güvenlik ayarları uygulanmalıdır.
- BTK tarafından geliştirilen ve İnternet servis sağlayıcıları tarafından ücretsiz sunulan Güvenli İnternet Hizmeti ile sosyal medya platformlarının içerik yönetim sistemleri arasında yasal mevzuata dayalı teknik entegrasyon sağlanarak çocukların dijital ortamlarda korunmasını güçlendirecek bir model geliştirilmelidir.
- Algoritmik içerik öneri sistemleri, çocukların zararlı ve suça özendirici içeriklere yönlendirilmesini önleyecek biçimde yapılandırılmalıdır.
- Çocukların zararlı içerik ve etkileşimleri bildirebilecekleri erişilebilir, hızlı ve çocuk dostu raporlama mekanizmaları standart hâline getirilmelidir.
- Zararlı içeriklere yönelik proaktif tespit ve müdahale süreçleri güçlendirilmelidir.

Araştırmalar, platform tasarımının çocuk davranışları üzerinde belirleyici etkisi olduğunu ve önleyici yaklaşımların tasarım aşamasında başlamasının önemini ortaya koymaktadır[684].

---

[683] Hinduja, S, & Patchin, J, W, 2018, Connecting Adolescent Suicide To The Severity Of Bullying And Cyberbullying, Journal Of School Violence, 183, 333–346, https//Doi.Org/10.1080/15388220.2018.1492417

[684] Livingstone Vd, 2019, Children's Data And Privacy Online Growing Up İn A Digital Age, https//Researchonline.Lse.Ac.Uk/İd/Eprint/101283/1/Livingstone_Childrens_Data_And_Privacy_Online_Evidence_Review_Published.Pdf

4.9.6.4 Hukuki ve Kurumsal Önlemler

Hukuki ve kurumsal çerçevenin güçlendirilmesi, dijital ortamda çocukların korunmasına yönelik politikaların etkin biçimde uygulanabilmesi açısından temel bir gerekliliktir. Bu kapsamda;

- Dijital platformlara çocuk güvenliği konusunda açık, öngörülebilir ve bağlayıcı yükümlülükler getirilmelidir.
- Çocuklara yönelik içerik ve hizmetlerde yaşa uygun tasarım ilkeleri mevzuatta açıkça tanımlanmalı ve zorunlu hâle getirilmelidir.
- Algoritmik içerik öneri sistemlerinin çocuklar üzerindeki etkisine ilişkin şeffaflık ve denetlenebilirlik hükümleri yasal düzenlemelere dâhil edilmelidir.
- Çocukların dijital ortamda suça sürüklenme risklerinin erken aşamada tespit edilebilmesi amacıyla, kurumlar arası veri paylaşımı ve iş birliği mekanizmaları, kişisel verilerin korunması ilkeleri gözetilerek hukuki ve teknik altyapısı güçlü bir yapıda yapılandırılmalıdır.
- Dijital ortamda suça sürüklenen çocuklara ilişkin hukuki süreçlerde, cezalandırıcı yaklaşımlar yerine onarıcı adalet ve rehabilitasyon esas alınmalıdır.
- Dijital ortamda çocukların korunmasına yönelik politika ve uygulamalar, ilgili tüm kamu kurumlarını kapsayan ulusal düzeyde koordinasyon mekanizması altında yürütülmelidir.
- Çocukların dijital ortamlarda karşılaştıkları risklere ilişkin düzenli veri toplama, analiz ve raporlama süreçleri kurumsallaştırılmalıdır.
- BTK tarafından hazırlanan "Çocukların Korunmasına Yönelik Çevrimiçi Güvenlik Strateji" belgesi[685], bütün kurumları içerecek şekilde ulusal strateji ve eylem planına dönüştürülerek uygulanmalıdır.

Bu yaklaşım, çocuğun yüksek yararı ilkesini esas alarak korunma ve topluma yeniden kazandırma hedefini öncelemektedir.

4.9.6.5 Teknoloji Temelli Önleyici Araçlar ve Destek Mekanizmaları

Teknolojik çözümler, dijital risklerin erken tespiti ve yönetilmesi açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu doğrultuda;

[685] BTK Çocukların Korunmasına Yönelik Çevrimiçi Güvenlik Stratejisi, https//www.Btk.Gov.Tr/Yayinlar-Stratejik-Planlar

- Çocuklara yönelik zararlı içeriklerin erken tespitine imkân tanıyan, etik ilkelere uygun yapay zekâ destekli risk tespit ve içerik analiz sistemleri teşvik edilmelidir.
- Ulusal düzeyde güvenli internet hizmetleri ve filtreleme çözümleri (BTK Güvenli İnternet Hizmeti[686]), erişilebilirlik ve kullanım kolaylığı esas alınarak yaygınlaştırılmalıdır.
- BTK İnternet Yardım merkezi[687] olmak üzere bu yöndeki tüm destek merkezleri çocuklara ve ailelere yönelik danışmanlık, destek ve bildirim hatları, dijital kriz anlarında hızlı müdahale imkânı sunacak şekilde güçlendirilmelidir.
- Ülke genelinde, okullarda öğrencilerle ilgili şüpheli durumların okul polisi aracılığıyla ve eş zamanlı olarak ilgili kurumlara iletilebilmesini sağlayacak; okullar ile yetkili kurumlar arasında doğrudan bağlantı kuran merkezi bir çevrim içi ihbar ve bilgilendirme sistemi oluşturulmalıdır.

4.10 YURTDIŞI ÖRNEKLER: SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARA YÖNELİK MEVZUAT, KURUMSAL YAPI VE UYGULAMALAR

4.10.1 Giriş

Çocukların suça sürüklenmesi olgusu, sadece Türkiye'ye özgü bir sorun olmayıp dünya genelinde farklı toplumsal, ekonomik ve kültürel bağlamlarda karşılaşılan çok boyutlu bir mesele olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede farklı ülkelerin çocuk adalet sistemlerinin incelenmesi, hem mevcut uygulamaların karşılaştırmalı bir perspektifle değerlendirilmesine hem de Türkiye'nin reform sürecine katkı sağlayabilecek iyi uygulama örneklerinin tespit edilmesine imkân tanımaktadır.

Bu bölümde İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, İspanya ve Almanya olmak üzere dört ülkenin suça sürüklenen çocuklara ilişkin yasal çerçeveleri, kurumsal yapıları, istatistiksel verileri, önleme ve müdahale programları ile politika yaklaşımları ele alınmıştır. Söz konusu ülkeler, farklı hukuk geleneklerini ve çocuk adalet felsefelerini temsil etmeleri nedeniyle seçilmiştir: İngiltere, "adalet" modeli ile "çocuk öncelikli" (Child First) yaklaşımı arasındaki geçişi; ABD, eyalet düzeyinde büyük çeşitlilik gösteren cezalandırıcı bir sistemi; İspanya, "yaptırımcı-eğitimsel" melez modeli; Almanya ise Avrupa'nın en gelişmiş refah-eğitim odaklı çocuk adalet sistemini temsil etmektedir.

[686] Güvenli İnternet Hizmeti, https//www.Guvenlinet.Org.Tr/
[687] BTK İnternet Yardım Merkezi, https//İnternetyardim.Org.Tr/

İnceleme kapsamında BM Çocuk Hakları Komitesi Genel Yorum No. 24 (2019) ile belirlenen uluslararası standartlar referans çerçevesi olarak alınmıştır.[688] Bu ülkeler arasında karşılaştırmalı bir analiz yapılmış; bölümün sonunda ülkeler arası karşılaştırmalı bir değerlendirme ve Türkiye açısından çıkarılabilecek dersler sunulmuştur. Farklı yargı bölgelerinde kullanılan istatistik toplama yöntemlerinin (polis şüpheli verileri, mahkûmiyet verileri, yerleştirme sayımları) birbirleriyle doğrudan karşılaştırılabilir olmadığı hususu göz önünde bulundurulmalıdır.

4.10.2 Karşılaştırmalı Genel Çerçeve

Dört ülkenin çocuk adalet sistemlerine ilişkin temel parametreler aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 16. Seçilmiş Ülkelerin Çocuk Adalet Sistemlerine İlişkin Temel Parametreler

Boyut	İngiltere	ABD	İspanya	Almanya
Asgari Cezai Sorumluluk Yaşı	10	Federal düzeyde yok; 24 eyalet + DC'de yasal sınır bulunmamaktadır	14	14
Çocuk Mahkemesi Üst Yaş Sınırı	17	Çoğunlukla 17; bazı eyaletlerde 18-20	17	17 (18-20 yaş grubunun %60-68'ine çocuk hukuku uygulanır)
Yetişkin Mahkemesine Sevk	Sınırlı	Yaygın	Mümkün değildir	Mümkün değildir
Hâkim Felsefe	Adalet + Çocuk Öncelikli	Adalet/cezalandırıcı melez	Yaptırımcı-eğitimsel	Refah-eğitimsel (Erziehungsgedanke)
Sapma/Saptırma Oranı	Mahkemede %5 gözaltı kararı	Yargılananların ~%66'sına denetimli serbestlik	Tedbirlerin ~%88-89'u hapis dışı	%70-71 (en yüksek)
Gözaltı/Hapis Nüfusu	Rekor düşük: 418 (2024-25)	~29.300 (2023)	Tedbirlerin ~%11-12'si yatılı	~2.740 (2024); vakaların %2'si

4.10.3 İngiltere ve Galler

İngiltere ve Galler, Avrupa'nın en köklü çocuk adalet sistemlerinden birine sahiptir. 10 yaş gibi Batı Avrupa'nın en düşük asgari cezai sorumluluk yaşı ile dikkat çeken sistem, son yıllarda "Çocuk odaklı" yaklaşıma doğru önemli bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu kısımda

[688] Bm Çocuk Hakları Komitesi, Genel Yorum No, 24 2019, Çocuk Adalet Sisteminde Çocukların Hakları, Crc/C/Gc/24, Para, 22, Erişim http//Docstore.Ohchr.Org Erişim Tarihi 08.05.2026.

İngiltere ve Galler'in yasal çerçevesi, kurumsal yapısı, istatistiksel verileri ve politika yaklaşımları ele alınmaktadır.

4.10.3.1 Yasal Çerçeve ve Mevzuat

İngiltere ve Galler'de asgari cezai sorumluluk yaşı, 1933 tarihli Çocuk ve Genç Kişiler Kanunu'nun (Children and Young Persons Act 1933) 50'nci maddesi uyarınca **10 yaş** olarak belirlenmiştir. 1998 tarihli Suç ve Düzensizlik Kanunu'nun (Crime and Disorder Act 1998) 34'üncü maddesi ile 10-13 yaş grubundaki çocuklar için uygulanan çürütülebilir "doli incapax (kötülüğe/suça yeteneksiz)" karinesi kaldırılmıştır.[689] Çocuk adalet sistemi (10-17 yaş) temel olarak 1998 tarihli Suç ve Düzensizlik Kanunu, 1933 ve 1969 tarihli Çocuk ve Genç Kişiler Kanunları, 1999 tarihli Gençlik Adaleti ve Cezai Delil Kanunu, 2000 tarihli Ceza Mahkemeleri Yetki Kanunu ve 2022 tarihli Polis, Suç, Cezalandırma ve Mahkemeler Kanunu ile yönetilmektedir.

İngiltere ve Galler, Batı Avrupa'da İsviçre ile birlikte en düşük asgari cezai sorumluluk yaşına sahip ülke konumundadır. İskoçya, 2019 tarihli Cezai Sorumluluk Yaşı Kanunu'nun (Age of Criminal Responsibility (Scotland) Act 2019) 17 Aralık 2021 tarihinde tamamen yürürlüğe girmesiyle asgari cezai sorumluluk yaşını 8'den 12'ye yükseltmiştir.[690] BM Çocuk Hakları Komitesi (2023 Sonuç Gözlemleri) ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi (2024 ICCPR Sonuç Gözlemleri) birçok kez Birleşik Krallık'ın asgari cezai sorumluluk yaşını yükseltmesini tavsiye etmiştir.

Son dönemdeki en dikkat çekici gelişme, Kasım 2025 tarihinde Suç ve Polislik Yasa Tasarısı'nın (Crime and Policing Bill) Lordlar Kamarası Komite Aşamasında eklenen ve Baroness Hale ile Baroness Butler-Sloss tarafından desteklenen bir değişiklik önerisiyle (Lordlar Değişikliği No. 6) asgari suçluluk yaşının 14'e yükseltilmesinin gündeme getirilmesi olmuştur. Ancak Avam Kamarası 14 Nisan 2026 tarihinde Hükûmetin katılmama (motion to disagree) önergesini 307'e karşı 176 oyla kabul ederek bu değişikliği reddetmiştir. Hükûmet, diğer birçok Lordlar değişikliği için alternatif önerge (amendment in lieu) sunarken asgari suçluluk yaş değişikliği için herhangi bir alternatif sunmamıştır. Lordlar Kamarası 27 Nisan

[689] Crime And Disorder Act 1998, Section 37–41, Yot'lar s.39, Gençlik Adalet Kurulu Youth Justice Board s.41 İle Kurulmuştur.

[690] Age Of Criminal Responsibility Scotland Act 2019, 17 Aralık 2021 Tarihinde Tamamen Yürürlüğe Girmiştir, Asgari Cezai Sorumluluk Yaşı 8'den 12'ye Yükseltilmiştir Gov.Scot.

2026'da bu konuda ısrar etmemiş ve tasarı Crime and Policing Act 2026 olarak yasalaşmıştır. Böylelikle İngiltere ve Galler'de asgari cezai sorumluluk yaşı 10 olarak kalmıştır.[691]

Cezalandırma seçenekleri kademeli bir hiyerarşi izlemektedir: Mahkeme dışı yaptırımlar (Toplum Kararı, Gençlik Uyarısı, Gençlik Koşullu Uyarısı); birinci kademe cezalar (Yönlendirme Emri/Referral Order – ilk kez suç işleyen ve suçunu kabul edenler için varsayılan yaptırım); Gençlik Rehabilitasyon Emirleri (18'e kadar farklı gereklilik içerebilen); ve Gözaltı ve Eğitim Emirleri (4 ay–2 yıl, yarısı gözaltı/yarısı toplum içi). Cezalandırma yetkileri 10-11, 12-14 ve 15-17 yaş grupları arasında farklılık göstermektedir.

4.10.3.2 Kurumsal Yapı

Sistem, Adalet Bakanlığı'na bağlı bağımsız bir kamu kuruluşu olan **Gençlik Adalet Kurulu** (Youth Justice Board – YJB) tarafından denetlenmektedir. Yerel düzeyde **yaklaşık 155 çok kurumlu** Youth Offending Teams (YOT'lar), son dönemde "Gençlik Adalet Hizmetleri" olarak yeniden adlandırılmaktadır) faaliyet göstermektedir. Bu ekipler, 1998 tarihli Suç ve Düzensizlik Kanunu'nun 39. maddesi gereğince polis, denetimli serbestlik, sosyal hizmetler, eğitim ve sağlık temsilcilerinden oluşan yasal bir yapıya sahiptir.

Hapis cezasına çarptırılan çocuklar üç farklı türde kuruma yerleştirilmektedir: (a) Güvenli Çocuk Evleri (10-11 yaş ve savunmasız çocuklar için); (b) Güvenli Eğitim Merkezleri; (c) Genç Suçlu Kurumları. 2016 tarihli Taylor İncelemesi'nin tavsiyelerine uygun olarak İngiltere'nin ilk **"Güvenli Okul" (Secure School)** olan Oasis Restore, 2024 yazında Rochester'da (Kent) faaliyete geçmiş ve ilk kez Ağustos 2024'te çocuk kabulü yapmıştır. 49-50 kapasiteli olan tesis 12-18 yaş arası çocuklara hizmet vermekte olup "güvenlikli bir okul" anlayışıyla tasarlanmıştır.[692]

4.10.3.3 İstatistikler ve Eğilimler

YJB 2024-25 Yıllık İstatistikleri'ne göre çocuk adalet sistemine ilk kez dahil olan çocuk sayısı rekor düşük seviyeye inerek yaklaşık 8.100'e gerilemiştir (10 yıl öncesine göre

[691] Crime And Policing Bill, Lordlar Kamarası Değişikliği No, 6 Lords Amendment 6 Asgari Suçluluk Yaşını 14 Yaşa Yükseltme Önerisi, Kasım 2025'te Baroness Hale ve Baroness Butler-Sloss Desteğiyle Kabul Edilmiştir, Avam Kamarası 14 Nisan 2026'da Hükûmetin Katılmama Önergesini 307'e Karşı 176 Oyla Kabul Ederek Değişikliği Reddetmiş, Alternatif Değişiklik Sunulmamıştır, Lordlar Kamarası 27 Nisan 2026'da Israr Etmemiş ve Tasarı Crime And Policing Act 2026 Olarak Yasalaşmıştır Hansard, 14 Nisan 2026, House Of Commons Library, Cbp-10621.

[692] Oasis Restore Secure School, Rochester, Kent – 49–50 Kapasiteli, 12–18 Yaş, Ağustos 2024'te İlk Çocukları Kabul Etmiş, Eylül 2025'te Kapı Güvenlik Sorunları Nedeniyle Geçici Olarak Kapatılmıştır, Yeniden Açılış Hedefi Mart 2026 Church Times, 19 Eylül 2025, Kent And Surrey Bylines, Ocak 2026.

%65 düşüş). Ortalama günlük çocuk gözaltı nüfusu 418 ile tarihi düşük seviyeye ulaşmıştır (2010'a göre %82 düşüş). Çocukların tutuklanma sayısı 10 yıl içinde %46 azalmıştır.[693]

Bununla birlikte bazı olumsuz eğilimler de gözlemlenmektedir. Kanıtlanmış yeniden suç işleme oranı %31,8 (0,7 puan düşüş) olmakla birlikte, yeniden suç işleme *sıklığı* 10 yılın en yüksek seviyesine ulaşmıştır (yeniden suç işleyen başına 4,44 suç).[694] Bıçak ve saldırı silahı suçları %2 artış gösterirken, kanıtlanmış cinsel suçlar son üç yıldır %6 oranında artmıştır.[695] Tutuklu çocukların %62'si sonradan gözaltı cezası almamıştır ve bu durum gereksiz tutukluluğun boyutunu ortaya koymaktadır. Ayrıca siyah ve karma etnik kökenli çocukların sistemde orantısız temsili devam etmektedir.[696]

4.10.3.4 Önleme, Müdahale ve Politika Yaklaşımları

İngiltere, çocuk suçluluğunun önlenmesi alanında çeşitli programlar yürütmektedir. Hükümet tarafından 300 milyon sterlinlik bir gençlik suçu paketi oluşturulmuş, YOT'lara Mart 2025'e kadar 56,5 milyon sterlinlik Gençlik Erken Müdahale hibesi tahsis edilmiştir. Turnaround programı adalet sistemiyle temas riski taşıyan çocuklara yönelik erken müdahale hizmeti sunmaktadır. Yönlendirme Emri yapısı kapsamında aile grubu konferansları ve fail-mağdur uzlaşması düzenlenmektedir.

YJB Stratejik Planı 2024-2027, gençlik adaletinin merkezi ilkesi olarak "Çocuk odaklı" çerçevesini benimsemiştir. Bu yaklaşımın dört temel ilkesi şu şekildedir: (1) çocukları çocuk olarak görmek; (2) olumlu çocuk sonuçları için toplum yanlısı kimlik inşa etmek; (3) çocuklarla iş birliği yapmak; (4) saptırmayı teşvik etmek.[697]

4.10.4 Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri, federal yapısı itibarıyla dünya üzerindeki en parçalı ve çeşitlilik gösteren çocuk adalet sistemlerinden birine sahiptir. Eyalet düzeyinde büyük farklılıklar barındıran sistem, son yirmi yılda önemli reform hareketlerine tanıklık etmiş; ancak 2024 yılında bazı eyaletlerdeki geri adımlarla bu reform sürecinin kırılganlığı da ortaya çıkmıştır.

---

[693] Youth Justice Board, Annual Statistics 2024–25, Ministry Of Justice, Ocak 2026, Gov.Uk, "Record Lows İn Youth Justice Annual Statistics 2024-25" Erişim Tarihi 08.05.2026.
[694] Ministry Of Justice, Proven Reoffending Statistics Quarterly Bulletin, April To June 2024.
[695] Gençlik Adalet Kurulu Youth Justice Board, a.g.e, 2024–25 Bıçak/Silah Suçları %2, Cinsel Suçlar %6 Artış.
[696] Gençlik Adalet Kurulu Youth Justice Board, a.g.e, 2024–25 Siyah ve Karma Etnik Kökenli Çocukların Orantısız Temsili Devam Etmektedir.
[697] Case, s. ve Hampson, K, 2024, The Child First Strategy Implementation Project – Translating Strategy Into Practice, Youth Justice, 241, 1–19.

4.10.4.1 Yasal Çerçeve ve Mevzuat

ABD'de ulusal düzeyde bir asgari cezai sorumluluk yaşı bulunmamaktadır. 2023 itibarıyla 24 eyalet ve Washington DC'de yasal bir alt sınır belirlenmemiştir. Yasal alt sınır belirlenen eyaletlerde ise bu yaş 7 (Florida) ile 13 (Maryland, New Hampshire) arasında değişmektedir.

Federal düzeyde temel yasal çerçeveyi 1974 tarihli Çocuk Adaleti ve Suçu Önleme Kanunu oluşturmakta olup bu kanun en son 2018 tarihli Çocuk Adaleti Reform Kanunu (Pub. L. 115-385, 21 Aralık 2018) ile değiştirilmiştir.[698] Çocuk Adaleti ve Suçu Önleme Kanunu, federal hibeleri dört temel gereklilik koşuluna bağlamaktadır: (i) statü suçlularının kurumsuzlaştırılması; (ii) yetişkin mahkûmlardan görsel ve işitsel ayrım; (iii) yetişkin cezaevlerinden çıkarılma; (iv) ırk ve etnik eşitsizliklerin giderilmesi.

Tüm eyaletlerde çocukların yetişkin mahkemesinde yargılanmasına olanak tanıyan sevk hükümleri bulunmaktadır. Yüksek Mahkeme kararlarıyla çocuklara en ağır cezaların uygulanması sınırlandırılmıştır: Roper v. Simmons (2005) ile 18 yaş altı ölüm cezası, Graham v. Florida (2010) ile cinayet dışı suçlarda çocuklara koşulsuz müebbet hapis ve Miller v. Alabama (2012) ile zorunlu müebbet hapis cezası yasaklanmıştır.[699]

Son dönemde Senatörler Whitehouse ve Grassley 25 Eylül 2024 tarihinde Çocuk Adaleti ve Suçu Önleme Kanunu'nun yeniden yetkilendirilmesi için S.5250 sayılı yasa tasarısını sunmuşlardır. Tasarı, statü suçluları için geçerli olan geçici mahkeme emri istisnasının 30 Eylül 2028'e kadar kaldırılmasını da içermektedir.[700]

Eyalet düzeyinde ise New York "Yaşı Yükselt" (Raise the Age) uygulamasını yıllık 250 milyon dolar bütçeyle tamamlamış; Vermont çocuk mahkemesi yetkisini kademeli olarak 20 yaşa genişletmeye yönelik yasal bir yol haritası belirlemiştir (uygulama kısmen ertelenmiştir). Ancak Louisiana Mart 2024'te (19 Nisan 2024 tarihinde yürürlük) Yaşı Yükselt yasasını tamamen geri almış ve Kuzey Carolina 2017 tarihli Yaşı Yükselt Yasası'nı kısmen

[698] Juvenile Justice And Delinquency Prevention Act Of 1974 Pub, L, 93-415, En Son Juvenile Justice Reform Act Of 2018 Pub, L, 115-385, 21 Aralık 2018 İle Değiştirilmiştir.

[699] Roper V, Simmons, 543 U.S, 551 2005 18 Yaş Altı Ölüm Cezası Yasağı, Graham V, Florida, 560 U.S, 48 2010 Cinayet Dışı Suçlarda Çocuklara Müebbet Yasağı, Miller V, Alabama, 567 U.S, 460 2012 Zorunlu Müebbet Yasağı.

[700] s.5250, Juvenile Justice And Delinquency Prevention Reauthorization Act Of 2024, Senatörler Whitehouse ve Grassley Tarafından 25 Eylül 2024'te Sunulmuştur, Vco İstisnasının 30 Eylül 2028'e Kadar Kaldırılması s.5250 Bünyesinde Düzenlenmiştir Congress.Gov, Govtrack.Us.

daraltmıştır (HB 834, Vali Cooper'ın vetosunu aşarak 1 Aralık 2024'te yürürlüğe girmiştir). Bu gelişmeler, 20 yıllık iki partili reform uzlaşmasındaki ilk çatlağı oluşturmuştur.[701]

4.10.4.2 Kurumsal Yapı ve İstatistikler

Her eyaletin kendi çocuk mahkemeleri bulunmaktadır. Federal Düzeyde Çocuk Adaleti ve Suç Önleme Ofisi standart belirlemekte ve İstatistiksel Bilgi Kitabını işletmektedir.[702] ABD'de gençlik tutuklamaları 1995 yılında zirve yapmış olup o tarihten bu yana %75'ten fazla azalmıştır. 2000-2023 döneminde çocuk adalet tesislerinde ve yetişkin tesislerinde tutulan genç sayısı 120.200'den 31.800'e düşmüştür (%74 azalma).[703] Ancak Ekim 2023 itibarıyla çocuk tesislerinde yaklaşık 29.300 genç bulunmakta olup 2021-2023 arasında 2000 yılından bu yana ilk kez art arda yıllık artışlar kaydedilmiştir.[704]

4.10.4.3 Önleme, Müdahale ve Politika Yaklaşımları

Federal Düzeyde Çocuk Adaleti ve Suç Önleme Ofisi tarafından desteklenen model programlar arasında çok sistemli terapi, işlevsel aile terapisi, saldırganlık değiştirme eğitimi, bilişsel-davranışçı terapi programları, mentörlük ve missouri modeli yer almaktadır. Florida'nın tutuklama öncesi saptırma programı, Haziran 2024-Mayıs 2025 döneminde yaklaşık 10.000 genci resmi kovuşturmadan uzaklaştırmıştır. ABD sistemi hâlâ ağırlıklı olarak adalet/cezalandırma odaklı bir melez model olma özelliğini korumakta; ancak Massachusetts, New York, California ve Connecticut gibi ilerici yargı bölgeleri gelişimsel temelli yaklaşımlara yönelmektedir.

4.10.5 İspanya

İspanya, çocuk adalet alanında "yaptırımcı-eğitimsel" olarak nitelendirilen, kendine özgü bir melez model benimsemiş olup bu model, Avrupa'nın en gelişmiş çocuk adalet sistemlerinden birini teşkil etmektedir. Çocuğun üstün yararını merkeze alan sistem, son yıllarda yapılan bazı yasal değişikliklerle tartışma konusu olmuştur.

---

[701] Louisiana Sb 3, Mart 2024'te İmzalanmış, 19 Nisan 2024'te Yürürlüğe Girmiştir, Kuzey Carolina Hb 834, Vali Cooper'ın Vetosunu Aşarak 1 Aralık 2024'te Yürürlüğe Girmiştir Emancipate Nc, Verite News.

[702] Office Of Juvenile Justice And Delinquency Prevention Ojjdp, Statistical Briefing Book, 2023, https//Ojjdp.Ojp.Gov/Statistical-Briefing-Book Erişim Tarihi 08.05.2026.

[703] The Sentencing Project 2025, New Report Finds Youth Incarceration Declined By 74% 2000–2023 Arasında Yerleştirme Sayısı 120.200'den 31.800'e Düşmüştür %73 Çocuk Tesisleri, %74 Yetişkin Tesisleri Dahil.

[704] The Sentencing Project 2025, Youth Justice By The Numbers, https//www.Sentencingproject.Org/Policy-Brief/Youth-Justice-By-The-Numbers/ Erişim Tarihi 08.05.2026.

4.10.5.1 Yasal Çerçeve ve Mevzuat

İspanyol Ceza Kanunu'nun (Ley Orgánica 10/1995) 19'ncu maddesi cezai reşitlik yaşını 18 olarak belirlemektedir. 14 yaş altı çocuklarda cezai sorumluluk bulunmamaktadır. Çocuk adaletinin temel yasal çerçevesini 12 Ocak 2000 tarihli ve 5/2000 sayılı Küçüklerin Cezai Sorumluluğunu Düzenleyen Organik Kanun (Ley Orgánica de Responsabilidad Penal de los Menores [LORPM]) oluşturmaktadır.[705] LORPM, 14-17 yaş arasındaki çocuklara uygulanmakta olup kademeli bir sistem (14-15 ve 16-17 yaş grupları) öngörmüştür.

Son dönemdeki önemli yasal değişiklikler arasında 4 Haziran 2021 tarihli ve 8/2021 sayılı Organik Kanun ("Ley Rhodes") çocukların ve ergenlerin şiddetten kapsamlı korunmasını düzenlemiştir. Bu kanun her okulda bir refah ve koruma koordinatörü (coordinador/a de bienestar y protección) atanmasını zorunlu kılmış ve şiddet durumlarının bildirilmemesini suç olarak tanımlamıştır.[706] Ayrıca 27 Nisan 2023 tarihli ve 4/2023 sayılı Organik Kanun, LORPM'nin 10. maddesini değiştirerek cinsel suçlarda kapalı yatılı tedbirlerin süresini ve kapsamını genişletmiştir.[707] Bu değişiklik, akademik literatürde LORPM'nin eğitimsel felsefesinden cezalandırıcı bir sapmaya işaret ettiği gerekçesiyle eleştirilmiştir.

4.10.5.2 Kurumsal Yapı

İspanya'da her ilde uzmanlaşmış çocuk mahkemeleri faaliyet göstermektedir. Çocuk Savcısı soruşturmayı yönetmekte; her aşamada savcıya yardımcı olan teknik ekip (psikolog, sosyal hizmet uzmanı ve eğitimciden oluşan disiplinler arası bir yapı) sosyal-psikolojik-eğitimsel raporu hazırlamaktadır. Tedbirlerin icrası Özerk Topluluklar'a devredilmiştir.[708] LORPM'nin 19'ncu maddesi kapsamında fail-mağdur uzlaşması programları yerleşik bir uygulama olarak sürdürülmektedir. Katalonya bu alanda 1990'dan bu yana öncü konumdadır.[709]

---

[705] Ley Orgánica 5/2000, De 12 De Enero, Reguladora De La Responsabilidad Penal De Los Menores Lorpm, Boe Núm, 11, 13 Ocak 2000.

[706] Ley Orgánica 8/2021, De 4 De Junio, De Protección İntegral A La İnfancia Y La Adolescencia Frente A La Violencia "Ley Rhodes", Boe Núm, 134, 5 Haziran 2021.

[707] Ley Orgánica 4/2023, De 27 De Abril, Boe Núm, 101, 28 Nisan 2023, Disposición Final Primera İle Lorpm'nin 10, Maddesi Değiştirilmiştir.

[708] Arrmı Madrid Agencia Para La Reeducación Y La Reinserción Del Menor Infractor, 2023 Yıllık Raporu Memoria, Tedbirlerin Yaklaşık %88–89'u Hapis Dışı, %11–12'si Yatılıdır, Kesin Oranların Memoria Bölüm 4.4'ten Doğrulanması Tavsiye Edilmektedir.

[709] Katalonya Generalitat, Direcció General De Justícia Juvenil Programa De Conciliación Y Reparación, Mayıs 1990'da Başlatılmıştır – İspanya'nın İlk Resmi Fail-Mağdur Uzlaşması Programı Eduso/Res, Ehu.Eus.

4.10.5.3 İstatistikler ve Eğilimler

İspanya Ulusal İstatistik Enstitüsü'nün (INE) 2023 yılı verilerine göre 14-17 yaş grubunda 13.022 çocuk kesinleşmiş mahkûmiyet kararı almıştır (bir önceki yıla göre %7,2 düşüş). Hükümlülerin %79,6'sı erkek, %20,4'ü kız çocuğudur. 14-17 yaş grubundaki her 1.000 kişi başına oran 6,2'dir. 2023 yılı için en yaygın suçlar: yaralama (%32,5), yağma (%18,8) ve hırsızlıktır (%9,5).[710]

Eylül 2025'te yayımlanan 2024 yılı INE verilerine göre ise hükümlü çocuk sayısı 13.491'e yükselmiştir (%3,6 artış). Cinsel suç hükümlüsü çocuk sayısı %29,7 artışla 550'ye ulaşmıştır. 2024 yılında en yaygın suçlar: yaralama (%31,6), yağma (%15,8) ve tehdit (%9,8) olarak güncellenmiştir.[711]

Tekrar suç işleme oranları bölgesel farklılıklar göstermektedir. Bask Bölgesi'nde 2018-2021 dönemi için tekrar suç işleme oranı %13 düzeyinde olup 2018-2024 döneminde bu oran %11'e düşmüştür.[712] İspanyol kriminoloji literatüründeki meta-analizler genel tekrar suç işlememe oranının yaklaşık %73-74 olduğunu ortaya koymakla birlikte, bu rakamların birincil kaynaklardan bağımsız olarak doğrulanması tavsiye edilmektedir.[713]

4.10.5.4 Önleme, Müdahale ve Politika Yaklaşımları

İspanya, resmi olarak cezai ancak fiilen "yaptırımcı-eğitimsel" nitelikte bir melez model uygulamaktadır. Özerk Topluluklar düzeyinde çeşitli sektörel programlar yürütülmektedir. Madrid Özerk Topluluğu Suça Sürüklenen Çocukların Yeniden Eğitimi ve Entegrasyonu Ajansı tarafından cinsel saldırgan gençlere yönelik Genç Cinsel Saldırganlar için Eğitici ve Terapötik Tedavi Programı (Programa de Tratamiento Educativo y Terapéutico para Agresores Sexuales Juveniles [DIAS]), aile içi şiddet programı, bağımlılık tedavi programları ve 2023 yılında eklenen Gençlik Gruplarına Bağlı Çocuklara Müdahale Programı'nı işletmektedir. 2021 tarihli Ley Rhodes kapsamında tüm okullarda refah koordinatörü atanması ve zorbalık önleme protokollerinin oluşturulması zorunlu kılınmıştır.

---

[710] Instituto Nacional De Estadística Ine, Estadística De Condenados Menores, Año 2023 13.022 Hükümlü Çocuk %7,2 Düşüş, %79,6 Erkek, Yaralama %32,5, Gasp %18,8, Hırsızlık %9,5.

[711] Ine, Estadística De Condenados Menores, Año 2024 Eylül 2025 Yayımlanmıştır 13.491 Hükümlü Çocuk %3,6 Artış, Cinsel Suç Hükümlüleri %29,7 Artış 550 Çocuk, 2024 Yılında En Yaygın Suçlar Yaralama %31,6, Gasp %15,8, Tehdit Amenazas %9,8.

[712] Bask Bölgesi Hükümeti / Justicia 2023 2018–2021 Dönemi Tekrar Suç İşleme Oranı %13, V, Plan 2018–2024 Güncellemesinde Oran %11'e Düşmüştür Irekia/Deia, Aralık 2025.

[713] García ve Diğerleri 2010, Ortega-Campos ve Diğerleri 2014 – İspanya'da Çocuk Suçlularda Tekrar Suç Oran Meta-Analizi, Bu Rakamlar İspanyol Kriminoloji Literatüründe Yaygın Biçimde Atıf Almaktadır, Ancak Birincil Kaynağın Bağımsız Doğrulanması Tavsiye Edilmektedir.

4.10.6 Almanya

Almanya, Avrupa'nın en gelişmiş ve en uzun süredir işleyen refah-eğitim odaklı çocuk adalet sistemine sahip ülkelerden biri olarak değerlendirilmektedir. Sistemin temelini oluşturan "Eğitim Düşüncesi" (Erziehungsgedanke) ilkesi, çocuk adaletinin cezalandırmak değil eğitmek amacıyla var olduğunu öngörmektedir.

4.10.6.1 Yasal Çerçeve ve Mevzuat

Almanya'da çocuk adaletinin temel yasal çerçevesini 1923 yılında yürürlüğe giren Çocuk Mahkemeleri Kanunu (Jugendgerichtsgesetz [JGG]) oluşturmaktadır.[714] Asgari cezai sorumluluk yaşı, Alman Ceza Kanunu'nun (StGB) 19. maddesi ile JGG'nin 1'inci maddesi uyarınca 14 yaş olarak belirlenmiştir. Üç yaş kategorisi uygulanmaktadır: 14 yaş altı "Çocuklar" (Kinder) cezai sorumluluk dışındadır; 14-18 yaş arası "Gençler" (Jugendliche) için tam olarak çocuk hukuku uygulanır; 18-21 yaş arası "Genç Yetişkinler" (Heranwachsende) için ise JGG'nin 105'inci maddesindeki koşulların karşılanması hâlinde çocuk hukuku uygulanır. Uygulamada genç yetişkinlerin %60-68'i çocuk hukuku kapsamında yargılanmakta; ağır suçlarda bu oran %90'ı aşmaktadır.[715] Almanya'da yetişkin mahkemesine sevk mümkün değildir.

2019 yılında yürürlüğe giren ve "1990'dan bu yana en kapsamlı JGG reformu" olarak nitelendirilen yasal değişiklik (Gesetz zur Stärkung der Verfahrensrechte von Beschuldigten im Jugendstrafverfahren, BGBl. I S. 2146, 17 Aralık 2019), AB Direktifi 2016/800'ün uygulanmasını sağlamıştır.[716] Bu reform kapsamında zorunlu müdafi atanması erken aşamaya alınmış, bilgilendirme hakları genişletilmiş, Gençlik Mahkemesi Yardımı'nın (Jugendgerichtshilfe) rolü güçlendirilmiş ve tutuklama öncesi gözaltı JGG'nin 72'nci maddesi uyarınca sınırlandırılmıştır. 2023-2024 yıllarındaki pandemi sonrası şiddet suçlarındaki artışın ardından asgari cezai sorumluluk yaşının 12'ye düşürülmesi yönündeki tartışmalar gündeme gelmiş ancak Konrad-Adenauer-Stiftung'un Nisan 2024 tarihli çocuk ve ergen psikiyatrisi

[714] Jugendgerichtsgesetz Jgg – Alman Çocuk Mahkemeleri Kanunu, 1923, Kapsamlı Reformlar 1953, 1990, 2008, 2019.
[715] Fair And Just Prosecution 2022 Heranwachsende'lerin ~%60–68'i Çocuk Hukuku Kapsamında Yargılanmaktadır, Ağır Suçlarda Cinayet, Tecavüz Bu Oran %90'ı Aşmaktadır Columbia Justice Lab.
[716] Gesetz Zur Stärkung Der Verfahrensrechte Von Beschuldigten İm Jugendstrafverfahren, Bgbl, I s. 2146, 16 Aralık 2019, Esas Hükümleri 17 Aralık 2019 Tarihinde Yürürlüğe Girmiştir Dvjj.

analizi bu önerilerin gelişimsel kanıtlarla bağdaşmadığını ortaya koymuş ve öneriler uygulamaya konulmamıştır.[717]

Yaptırımlar JGG'nin 9'uncu-18'inci maddeleri kapsamında üç kademeli bir yapıda düzenlenmiştir: (a) Eğitim tedbirleri (Erziehungsmaßregeln): Yönlendirmeler, sosyal eğitim kursları, fail-mağdur uzlaşması, denetim emirleri; (b) Disiplin tedbirleri (Zuchtmittel): Uyarı, koşullar, çocuk gözaltısı (Jugendarrest – 4 haftaya kadar); (c) Gençlik hapsi (Jugendstrafe): 6 ay-5 yıl arası; ağır suçlarda 10 yıla kadar. Saptırma (diversion), JGG'nin 45-47. maddeleri kapsamında dört düzeyde işletilmekte olup tüm çocuk davalarının yaklaşık %70-71'ini kapsamaktadır (1980'deki %43 seviyesinden yükselmiştir).[718]

4.10.6.2 Kurumsal Yapı

Uzmanlaşmış Gençlik Mahkemeleri (Jugendgerichte) üç düzeyde faaliyet göstermektedir: Gençlik Hâkimi, Gençlik Halk Hakimler Mahkemesi ve Gençlik Dairesi. Gençlik Mahkemesi Yardımı (Jugendgerichtshilfe), yerel Gençlik Dairesi (Jugendamt) tarafından işletilmekte; sosyal, psikolojik ve eğitimsel raporlar hazırlamakta ve çocuğa tüm süreç boyunca eşlik etmektedir. Almanya genelinde 559 Gençlik Dairesi (Jugendamt) bulunmaktadır.[719] 16 eyalette toplam 29 gençlik cezaevi (Jugendstrafanstalt) faaliyet göstermektedir.

4.10.6.3 İstatistikler ve Eğilimler

Federal Kriminal Dairesi'nin 2023 Polis Suç İstatistikleri'ne (PKS) göre yaklaşık 207.150 genç (14-17 yaş) şüpheli olarak kayda alınmıştır. 14-17 yaş grubundaki şiddet suçları şüpheli sayısı 30.244'e ulaşarak bir önceki yıla göre %14,4 artış göstermiş ve 2011'den bu yana tüm şiddet suçları şüphelileri içindeki en yüksek paya (%15,9) erişmiştir.[720][721]

---

[717] Konrad-Adenauer-Stiftung Nisan 2024, "Should Delinquent Children Be Criminally Responsible At An Early Age?" Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Analizine Dayanarak Asgari Cezai Sorumluluk Yaşının Düşürülmesine Karşı Gelişimsel Kanıtlar Sunulmuştur.

[718] Dünkel, F, 2017/2022, Youth Justice İn Germany, Springer/Oxford Handbook Sapma Oranı %70–71, 1980'de %43 İdi.

[719] Jugendamtsmonitor Bundesarbeitsgemeinschaft Der Landesjugendämter / İsm Mainz 559 Jugendamt Moses-Online.De, Fruehehilfen.De.

[720] Bundeskriminalamt Bka, Polizeiliche Kriminalstatistik Pks 2023, https//www.Bka.De Erişim Tarihi 08.05.2026.

[721] Pks 2023 14–17 Yaş Şiddet Suçları Şüphelileri 30.244 Bir Önceki Yıla Göre %14,4 Artış, 2011'den Bu Yana En Yüksek Pay %15,9.

31 Mart 2024 itibarıyla gençlik cezaevlerinde yaklaşık 2.740 mahkûm bulunmakta olup bunların %95-96'sı erkektir.[722] Tüm çocuk/genç yetişkin davalarının %2'si hapis cezasıyla sonuçlanmaktadır. Yaptırım etkinliğine ilişkin araştırmalar (Federal Adalet Bakanlığı Legalbewährungsstudien, 2010 ve 2013), resmi cezalandırmanın saptırmaya kıyasla anlamlı biçimde daha yüksek tekrar suç işleme oranları ürettiğini ortaya koymaktadır.

4.10.6.4 Önleme, Müdahale ve Politika Yaklaşımları

Saptırma ile birleştirilen fail-mağdur uzlaşması en yaygın kullanılan müdahale yöntemidir.[723] Sosyal Eğitim Kursları saldırganlık ve sosyal becerileri hedeflemekte; Anti-Agresivite Eğitimi yaygın biçimde uygulanmaktadır. Almanya'da, güçlü bir refah-eğitim modeli uygulamakta olup minimum müdahale, çocuk hukukunun 21 yaşa kadar genişletilmesi, yetişkin mahkemesine sevk yasağı ve rehabilitasyon iklimine sahip düşük gözaltı sayısı ile Avrupa'da "model sistem" olarak değerlendirilmektedir.[724]

4.10.7 Karşılaştırmalı Değerlendirme

Dört ülkenin çocuk adalet sistemlerinin incelenmesi, birbirinden farklı hukuk gelenekleri ve politika yaklaşımlarına rağmen bazı ortak bulgulara işaret etmektedir. Bu kısımda söz konusu yakınsama ve ayrışma noktaları aşağıda sunulmuştur.

Her dört ülkede de uzun vadeli kurumsuzlaştırma süreçleri kamu güvenliğini tehlikeye atmaksızın başarılmıştır. İngiltere'de çocuk gözaltı nüfusu 2010'dan bu yana %82, ABD'de 2000'den bu yana %74, Almanya'da 2005'ten bu yana yaklaşık %20 azalmıştır. Yönlendirme (diversion) ve çok kurumlu vaka yönetiminin birleşimi en etkili kombinasyon olarak değerlendirilmektedir. Almanya'nın %70'i aşan yönlendirme uygulaması, İngiltere'nin YOT'ları ve İspanya'nın Teknik Ekipleri, çoğu genç suçlunun resmi mahkeme süreçleri dışında disiplinler arası ekipler tarafından ele alındığı bir modelde yakınsamaktadır.

Kanıta dayalı programlar konusunda Hunkin ve diğerlerinin 2024 tarihli sistematik derleme ve meta-analizi, her iki programın olağan bakıma kıyasla klinik olarak üstün olduğuna ilişkin kanıtların sınırlı olduğu sonucuna ulaşmıştır.[725] Bu bulgu, söz konusu

[722] Statistisches Bundesamt Destatis, Strafvollzugsstatistik 2024, Statista 2024 31 Mart 2024 İtibarıyla ~2.740 Genç Mahkûm, ~%95–96 Erkek.
[723] Täter-Opfer-Ausgleich Fail-Mağdur Uzlaşması 1980'lerden Bu Yana Almanya'da Kurumsallaşmış Onarıcı Adalet Uygulaması.
[724] Heinz, W, Konstanz Üniversitesi, Konstanzer Inventar Zur Kriminalitätsentwicklung Kık, Dünkel, F, Greifswald Üniversitesi, Juvenile Justice Systems İn Europe, 2, Baskı, 2011.
[725] Hunkin, H, Malvaso, C.G, Chittleborough, C.R, Gialamas, A, Montgomerie, A, Falster, K, Lynch, J, ve Pilkington, R.M, 2024, Systematic Review And Meta-Analysis Multisystemic Therapy And Functional

programların hazır çözümler olarak değil, gömülü değerlendirme (embedded evaluation) ile birlikte uygulanması gerektiğine işaret etmektedir.

Family Therapy Targeting Antisocial Behavior İn Adolescence, Journal Of The American Academy Of Child & Adolescent Psychiatry Jaacap, Doi 10.1016/J.Jaac.2024.10.008.

BEŞİNCİ BÖLÜM
KOMİSYON TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN SAHA ARAŞTIRMALARI

5.1 ÇOCUK HÜKÜMLÜ /TUTUKLU PROFİLİ ARAŞTIRMASI

Çocuk Hükümlü/Tutuklu Profili Araştırması, Türkiye'de çocuk suçluluğunu biyo-psikososyal ve biyo-ekolojik kuramların bakış açısı ile incelemek, bu bağlamda tutuklu ve hükümlü çocukların demografik, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve psiko-sosyal özelliklerini, sahip oldukları bireysel ve sosyal risk faktörlerini belirlemek ve sonuçlarını kapsamlı biçimde analiz etmek amacıyla yapılmıştır. 6 Mart 2026 - 17 Mart 2026 tarihleri arasında gerçekleştirilen saha çalışmaları öncesinde, Adalet Bakanlığından gerekli izinler alınmış ve Sağlık Bilimleri Üniversitesi Etik Kurulu onayı temin edilerek araştırmanın etik ve yasal çerçevesi güvence altına alınmıştır.

Çocuk Hükümlü/Tutuklu Profili Araştırması kapsamında, tutuklu ve hükümlü çocukların demografik özellikleri (ör. yaş, cinsiyet, eğitim durumu vb.), sosyo-ekonomik koşulları (ör. aile gelir düzeyi, ebeveynlerin istihdam durumu, yaşam koşulları vb.), sosyo-kültürel yapıları (ör. aile içi ilişkiler, sosyal çevre özellikleri) ve psiko-sosyal durumları (ör. duygusal durum, davranış örüntüleri, destek sistemleri) ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Ayrıca çocukların sahip olduğu bireysel risk faktörleri (ör. dürtüsellik, madde kullanımı, akademik uyum sorunları) ile sosyal risk faktörleri (ör. ihmal, istismar, akran etkisi, çevresel riskler) belirlenerek çok boyutlu bir değerlendirme yapılmıştır.

5.1.1 Araştırma Evreni ve Örneklem

Araştırmanın yürütüldüğü tarih itibarıyla Türkiye'de bulunan hükümlü ve tutuklu çocukları temsil edecek şekilde bir örneklem belirlenmiştir. Örneklem büyüklüğünün tespitinde, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne bağlı 70 ceza infaz kurumunda bulunan 12-17 yaş grubundaki (12 yaşını doldurmuş ve 18 yaşından gün almamış) 4.989 çocuğa ilişkin cinsiyet, yaş ve suç türlerine göre dağılım verileri dikkate alınmıştır. Yapılan değerlendirmede, her birinde 10 ve daha fazla çocuk bulunan 26 ceza infaz kurumunun, toplam çocuk sayısının %97,3'ünü (4.853 çocuk) kapsadığı belirlenmiştir. Bu kapsamda araştırmanın evreni, söz konusu 26 ceza infaz kurumunda bulunan çocuklar olarak tanımlanmıştır. Evrenden örneklem seçimi, olasılıklı örnekleme yöntemleri kapsamında tabakalı rastgele örnekleme ve basit tesadüfi örnekleme teknikleri kullanılarak

gerçekleştirilmiş; araştırma grubunu oluşturacak çocuklar bilimsel örnekleme ilkelerine uygun biçimde belirlenmiştir.

Tabakalı rastgele örnekleme çalışmasında; suç türleri (adli suçlar ile çıkar amaçlı suç örgütü ve terör olmak üzere 2 tabaka), yaş grupları (12–14 ve 15–17 olmak üzere 2 tabaka) ve cinsiyet (kız ve erkek olmak üzere 2 tabaka) temel tabakalar olarak belirlenmiştir. Tabakaların oluşturulmasında, yöntemin gereği olarak her bir tabakanın kendi içinde homojen, tabakalar arasında ise heterojen bir yapıya sahip olması esas alınmıştır. Veri seti üzerinde yapılan değerlendirmelerde bu koşulların sağlandığı görülmüş ve bu nedenle tabakalı rastgele örnekleme yönteminin kullanılmasına karar verilmiştir.

Örneklem büyüklüğü; %99 güven düzeyi (0,01 yanılma payı), evren büyüklüğü 4.853 (N), görülüş sıklığı 0,50 (p), teorik değer 2,58 (t) ve sapma düzeyi 0,05 (d) esas alınarak hesaplanmış ve 586 (n) olarak belirlenmiştir. Tabakalardan örnekleme dahil edilecek çocuk sayısı, kurum bazında orantılı dağıtım yöntemiyle belirlenmiştir. Her bir tabakadan seçilecek bireylerin belirlenmesinde ise basit tesadüfi örnekleme yöntemi uygulanmıştır.

Araştırma sürecinin başlangıcında çocuklara gerekli bilgilendirme yapılmış, araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayandığı açıklanmış ve onam veren çocuklar çalışmaya dâhil edilmiştir. Veriler, 70 sorudan oluşan anket formu kullanılarak toplanmıştır. Anketler, ilgili kurumlarda görev yapan sosyal çalışma görevlileri (psikolog, sosyal hizmet uzmanı, çocuk gelişim uzmanı vb.) tarafından yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanmıştır.

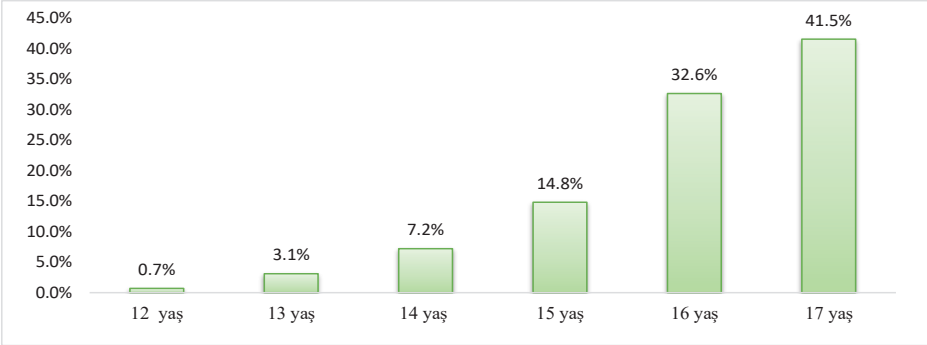
5.1.2 Bulgular ve Yorumlar

5.1.2.1 Çocukların Temel ve Adli Özellikleri

Araştırma kapsamında tutuklu ve hükümlü olmak üzere toplam 607 çocuğun verdiği bilgiler değerlendirilmiştir.

Çocukların %96,4'ü (n=585) erkek, %3,6'sı (n=22) kız çocuktur. Ortalama yaşın 16,0 ±1,1 yıl olduğu, yaş dağılımları incelendiğinde 16-17 yaş grubunun öne çıktığı (%74,1; n=450) ve 12 yaşında 4 çocuk olduğu görülmektedir (Şekil 4).

Şekil 4. Araştırmaya Katılan Çocukların Yaş Dağılımı

Çocukların %75,8'i (n=460) tutuklu, %23,2'si (n=141) hükümlü statüsünde bulunduğunu; %1'i (n=6) ise adli durumuna ilişkin bilgi sahibi olmadığını beyan etmiştir. Suç sayılarına ilişkin verdikleri bilgilere göre %91,6'sı (n=556) tek suç nedeniyle, %8,4'ü (n=51) birden çok suç nedeniyle kurumda olduğunu ifade etmiştir. Çocukların tutuklu/hükümlü olma durumu, mükerrer suç işleme durumu, karıştıkları suç tipleri ve araştırma yapıldığı sıradaki yaş dağılımları Tablo 17'de görülmektedir.

Tablo 17. Çocukların adli durumu, suç tipi ve suç sayısının yaş gruplarına göre dağılımı

Adli Özellikleri	**Yaş grubu**				**Toplam**		**p (Ki-kare)**
	12 – 14 Yaş		**15 – 17 Yaş**				
	n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	
Adli durum*							
Tutuklu	58	88,6	402	74,4	460	75,8	
Hükümlü	7	10,4	134	24,8	141	23,2	**p< 0,01**
Bilmiyor	2	3,0	4	0,7	6	1,0	
Toplam	67	100,0	540	100,0	607	100	
Suç Tipi							
Adli suçlar	64	95,5	505	93,5	569	93,7	
Çıkar amaçlı örgüt üyeliği	3	4,5	28	5,2	31	5,1	p>0,05
Terör	0	0,0	7	1,3	7	1,2	
Toplam	67	100,0	540	100,0	607	100,0	
Suç sayısı							
Bir suç	62	92,5	494	91,5	556	91,6	p>0,05
Birden fazla suç	5	7,5	46	8,5	51	8,4	
Toplam	67	100,0	540	100,0	607	100,0	

*Tutuklu veya hükümlü olduğunu beyan eden çocuklar ile yaş grupları arasındaki ilişki değerlendirilmiştir

Tablo 17'de de görüldüğü üzere 12-14 yaş grubunda tutuklu çocukların, 15-17 yaş grubunda hükümlü çocukların oranı istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksektir.

Karıştıkları suç tipi "adli suçlar", "çıkar amaçlı örgüt üyeliği" ve "terör" suçları olmak üzere 3 farklı grupta listelenmiştir. Çocukların %93,7'si adli suçlara karıştığını ifade etmiştir. Yaş gruplarına göre suç tipleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Çocukların suç sayıları ile yaş grupları arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Bununla birlikte, çocukların kuruma gelmelerine sebep olan olaya karıştıklarında kaç yaşında oldukları sorusuna verdikleri yanıta göre; bir suça karışan çocukların yaş ortalamasının 15,3±1,4 yıl, birden fazla suça karışan çocukların yaş ortalamasının 14,5±1,7 yıl olduğu ve aralarındaki farkın istatistiksel anlamlı olduğu saptanmıştır (Independent Sample T testi; $p<0,001$). Bu sonuç erken yaşta suça karışan çocukların birden fazla suça karışma riskinin daha fazla olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Küçük yaş ve mükerrer suç riski arasındaki ilişki istatistiksel olarak kanıtlanmış güçlü bir bulgudur.

5.1.2.2 Çocukların Aile Özellikleri

Aile yapısına ilişkin verilere göre, çocukların %59,6'sı anne ve babanın birlikte yaşadığı çekirdek aile yapısına sahip olduğunu, %18,4'ü annesi ile, %6,9'u babası ile, %15,1'i ise herhangi bir ebeveyni olmaksızın arkadaşları ya da akrabaları ile birlikte yaşadığını bildirmiştir.

Çocukların ailelerinin sosyo-kültürel özellikleri anne ve babalarının eğitim düzeyleri ve çalışma durumları dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Anne ve babanın lise ve üzeri eğitimli olduğu, aynı zamanda her ikisinin de düzenli bir işte çalıştığı grup üst sosyokültürel düzey olarak tanımlanmıştır. Anne ve babanın orta okul ve altı eğitimli olup herhangi bir işte çalışmadığı grup düşük sosyo-kültürel düzey olarak tanımlanmıştır. Diğerleri ise orta sosyo-kültürel düzey olarak değerlendirilmiştir. Ailelerin sosyo kültürel düzeyleri ve ekonomik durumlarını yansıtan veriler Tablo 18'de görülmektedir.

Tablo 18. Çocukların ailelerinin sosyokültürel düzeylerine ve ekonomik durumlarına göre dağılımı

	Çocuk Sayısı	
Ailelerin Sosyo-Kültürel Özellikleri	**n**	**%**
Alt	155	25,5
Orta	436	71,8
Üst	16	2,6
Toplam	607	100,0
Ailelerin Aylık Gelir Durumu*		
30.000 TL altı	193	49,2
30.000 TL ve üstü	199	50,8
Toplam	392	100,0
Ailede Maddi Sıkıntı		
Var	479	78,9
Yok	128	21,1
Toplam	607	100,0

* Yüzde değeri ailesinin gelir durumunu bildiğini ifade eden 392 çocuk üzerinden hesaplanmıştır.

** Yüzde değeri ailesinin gelir durumu hakkında fikir beyan eden 554 çocuk üzerinden hesaplanmıştır.

Araştırmaya katılan çocukların %2,6'sının ailesi üst sosyo-kültürel olarak tanımlanan grupta yer almaktadır. Çocukların karıştıkları suç sayısı ve suç türü ile ailelerinin sosyo-kültürel düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Ailelerin ekonomik durumlarını değerlendirmek üzere 2 farklı soru yöneltilmiştir. Ailelerinin aylık gelirini bildiğini ifade eden 392 çocuğun verdiği yanıtlar; aylık gelir miktarı "asgari ücret (yaklaşık 30.000 TL) veya altında" ve "asgari ücretin üstünde" olmak üzere 2 grupta değerlendirilmiştir. Bu soruyu yanıtlayan çocukların yaklaşık yarısı ailesinin aylık gelirinin 30.000 TL veya altında olduğunu belirtmiştir. Ailelerin ekonomik durumlarını değerlendirmek üzere sorulan diğer bir soru çocuklar kuruma gelmeden önce evlerinde maddi sıkıntı olup olmadığıdır. Bu soruya çocukların %78,9'u maddi sıkıntılarının olduğu şeklinde yanıt vermiştir. Çocukların yaş grupları ve suç sayısı ile ailelerinin ekonomik durumları arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Bu durum, suça yönelmenin çok faktörlü bir yapıya sahip olduğunu ve sadece ekonomik değişkenlerle açıklanamayacağını düşündürmektedir.

5.1.2.3 Çocukların Eğitim ve Çalışma Durumları

Çocukların eğitim durumlarını değerlendirmek üzere kuruma gelmeden önce okula devam durumu, okul başarısı ve okulda disiplin cezası alma durumları incelenmiş, ayrıca okulda sorun yaşama durumları değerlendirilmiştir (Tablo 19).

Tablo 19. Çocukların okula devam, okul başarısı ve disiplin cezası alma durumları ile ilgili özellikleri

Okulla İlgili Özellikleri	**Yaş grubu**				**Toplam**		**P (Ki-kare)**
	12 – 14 Yaş		**15 – 17 Yaş**				
	n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	
Okula devam durumu*							
Düzenli devam eden	37	55,2	137	25,4	174	28,7	
Düzensiz devam eden	9	13,5	103	19,1	112	18,5	P<0,001
Okulu bırakmış olan	21	31,3	300	55,6	321	52,8	
Toplam	67	100,0	540	100,0	607	100	
Okul başarısı							
Başarılı	9	13,5	121	22,4	130	21,4	
Orta	35	52,2	286	53,0	321	52,9	p>0,05
Başarısız	23	34,3	133	24,6	156	25,7	
Toplam	67	100,0	540	100,0	607	100,0	
Disiplin cezası							
Alan	24	35,8	144	26,7	168	27,7	p>0,05
Almayan	43	64,2	396	73,3	439	72,3	
Toplam	67	100,0	540	100,0	607	100,0	

Çocukların %28,7'si kuruma gelmeden önce okula düzenli devam etmekte olduğunu ifade etmiştir. Okulu bırakmış olan ve düzensiz devam edenlerin oranı 15-17 yaş grubunda istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha fazladır. Bu sonuç okula devamsızlığın özellikle büyük yaş grubunda suça sürüklenme açısından önemli bir etken olarak değerlendirilebileceğini düşündürmektedir. Suç tipi ve suç sayısı ile okula devam durumu arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Okul başarısına ilişkin değerlendirmelerde, çocukların %25,7'si akademik başarısının düşük olduğunu belirtmiştir. Okulu bırakan çocuklar özelinde yapılan incelemede ise bu grubun %32,2'sinin ders başarısının düşük olduğu saptanmıştır. Bu bulgu, okul terkinin sadece akademik başarısızlıkla açıklanamayacağını, farklı etkenlerin de rol oynayabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca çocukların %27,7'si okulda disiplin cezası aldığını ifade etmiştir. Okul başarısı ve disiplin cezası alma durumları ile yaş grupları, birden fazla suça karışma durumları ve suç tipleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Çocukların okulla ilgili sorun yaşama durumu aşağıda yer alan farklı ifadelerle değerlendirilmiştir;

- Okulu sevmezdim ve okula gitmek istemezdim
- Derslerde çok zorlandım ve başarısız oldum
- Okulda kendimi güvende ya da öğretmenlerim tarafından desteklenmiş hissetmezdim
- Okuldan kaçardım.

Bu ifadelere göre okulla ilgili sorun yaşayan çocukların sıklığı soruları yanıtlayan 597 öğrenci içinde %84,8'dir. Okulla ilgili sorun yaşayan çocukların yaş gruplarına ve karıştıkları suç sayısına göre dağılımları Tablo 20'de görülmektedir.

Tablo 20. Çocukların okulda sorun yaşama durumunun yaş gruplarına ve suç sayılarına göre dağılımı

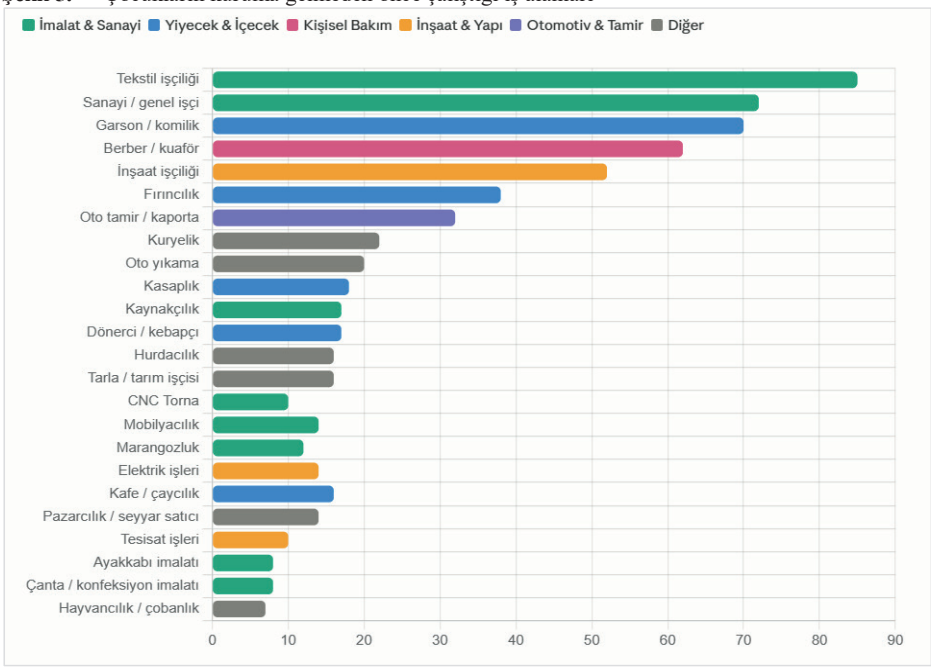
	Okulla ilgili sorun yaşama durumu*				**Toplam**		**P (Ki-kare)**
	Var		**Yok**				
	n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	
Yaş grubu							
12 – 14	51	76,1	16	23,9	67	100,0	P<0,05
15 – 17	455	85,8	75	14,2	530	100,0	
Toplam	506	84,8	91	15,2	597	100,0	
Suç sayısı							
Bir suç	457	83,7	89	16,3	546	100,0	P<0,05
Birden fazla suç	49	91,6	2	3,9	51	100,0	
Toplam	506	84,8	91	15,2	597	100,0	

* Soruları yanıtlayan 597 çocuk üzerinden değerlendirilmiştir.

Tablo 20'de de görüldüğü üzere 15-17 yaş grubundaki çocukların okulda sorun yaşama sıklığı 12-14 yaş grubuna göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksektir. Birden fazla suça karışan çocukların okulda sorun yaşama sıklığı %91,6'ya kadar artmaktadır. Bu artış da istatistiksel olarak anlamlıdır.

Çocukların çalışma deneyimine ilişkin sorunun cevabı, önemli bir kısmının erken yaşta çalışmaya başladığını göstermektedir. 12-14 yaş grubundaki çocukların %73,1'inin, 15-17 yaş grubu çocukların %88,9'unun kuruma gelmeden önce en az bir iş alanında çalıştığını ifade etmiştir. Çocukların çalışma geçmişi ile suç sayısı ve suç tipi arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Bununla birlikte çocukların hangi alanlarda çalıştığı son derece önemlidir. Şekil 5'te daha önce çalıştığını ifade eden 529 çocuğun çalışma alanları görülmektedir.

Şekil 5. Çocukların kuruma gelmeden önce çalıştığı iş alanları

Şekilde görüldüğü üzere en sık çalışma alanları; tekstil işçiliği, genel sanayii işçiliği, garsonluk, kuaförlük ve inşaat işçiliğidir. Yanıtlar incelendiğinde önemli bir kısmının birden fazla iş alanında çalıştığı görülmektedir. Bu durum sektörler arasında geçişkenlik olduğunu ve iş güvensizliğini göstermektedir. Ayrıca iş alanlarının neredeyse tamamının el becerisi ve fiziksel emek gerektiren mesleklerden oluştuğu, %12,5'inin otomotiv sektöründe çalıştığı,

%5,9'unun hurdacılık, karton toplama, yevmiyeli iş, seyyar satıcılık gibi işler yaptığı belirlenmiştir.

5.1.2.4 Çocukların Sağlık Durumları

Bu başlık altında çocukların fiziksel ve psikolojik sağlık sorunları, sağlıklarını riske atan davranışları (sigara, alkol ve madde kullanımı vb.), sosyal medya ve dijital oyun oynama durumlarına ait bulgular sunulmaktadır.

Araştırma kapsamında çocukların fiziksel ve psikolojik sağlık durumlarına ilişkin bulgular, genel sağlık göstergeleri ile ruhsal iyi oluş arasında belirgin bir farklılaşma olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre, çocukların büyük çoğunluğu (%91,9) herhangi bir fiziksel sağlık sorunu bulunmadığını ifade etmiştir. Bununla birlikte, %90,0'ı kuruma kabul öncesinde psikolojik/duygusal sorunlar yaşadığını, mutsuz ve kaygılı olduğunu, kendini değersiz hissettiğini veya duygularını kontrol etmekte yetersiz kaldığını belirtmiştir. Aynı zamanda çocukların %55,7'si kendine zarar vermeyi düşünecek kadar üzgün hissettiği zamanlar olduğunu ifade etmiştir. Bu bulgular; çocuklarda ciddi bir ruhsal örselenmişliğin varlığına işaret etmekte, çocukların, deneyimledikleri travmaları duygusal düzeye taşımış olabileceklerini düşündürmektedir. Tablo 21'de çocukların kuruma gelmeden önce yaşadığı duygusal sorunların sıklığı ve kendine zarar verme davranışı ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Tablo 21. Kuruma gelmeden önce duygusal sorunlar yaşayan ve kendine zarar verme girişiminde bulunan çocukların karıştığı suç sayısına göre dağılımı

	Duygusal sorunları*				**Kendine zarar verme girişimi****				**Toplam**	
	Olan		**Olmayan**		**Yapan**		**Yapmayan**			
	n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Suç sayısı										
Bir suç	496	89,2	60	10,8	212	38,1	344	61,9	556	100,0
Birden fazla suç	50	98,0	1	2,0	30	58,8	21	41,2	51	100,0
Toplam	546	90,0	61	10,0	242	39,9	365	60,1	607	100,0

* Duygusal sorunların varlığı ile suç sayısı arasındaki ilişki p <0,05 (Fisher's Exact Test)
** Kendine zarar verme girişimi ile suç sayısı arasındaki ilişki p <0,01 (Ki-kare)

Tablo 21'de birden fazla suça karışan çocuklarda kuruma gelmeden önce duygusal sorun yaşama sıklığının (%98), bir suça karışan çocuklara göre (%89,2) daha yüksek olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Birden fazla suça karışan çocuklarda duygusal sorun oranının %98,0'e ulaşması, neredeyse evrensel bir psikolojik yüke işaret etmektedir. Bu oran, tekrarlı suç davranışının tesadüfi ya da sadece dışsal faktörlere bağlı olmadığını; büyük ölçüde kronik bir ruhsal sıkıntı birikiminin davranışsal yansıması olduğunu düşündürmektedir.

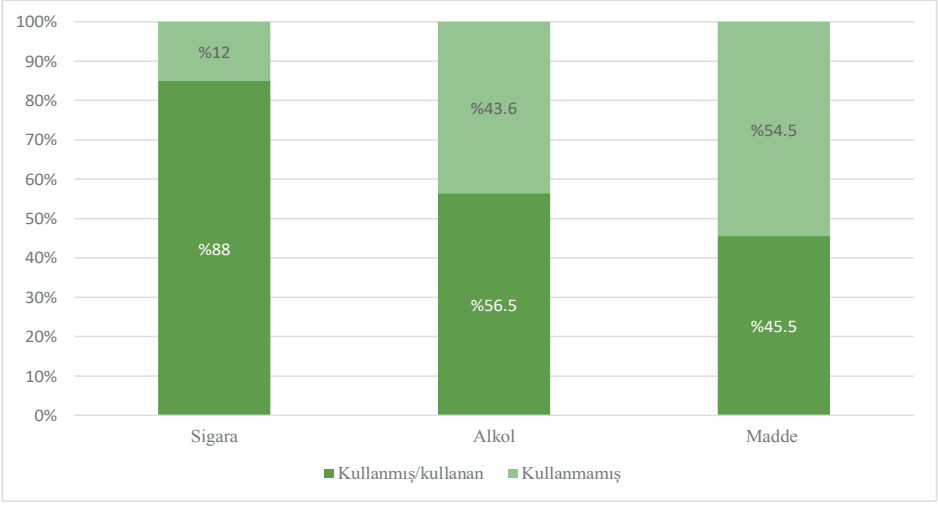
Çocukların %55,7'si kuruma gelmeden önce kendine zarar vermek düşüncesinde olduğunu, %39,9'u da kendine zarar verme girişiminde bulunduğunu ifade etmiştir. Bu veriler çocukların ruh sağlığı açısından dikkate değer bir risk düzeyine işaret etmektedir. Duygusal sorunların sıklığına benzer şekilde birden fazla suça karışan çocuklarda kendilerine zarar verme davranışı sıklığının (%58,8), bir suça karışan çocuklara göre (%38,1) daha yüksek olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. Hem kendine zarar verme hem de tekrarlı suç, duygu düzenleme kapasitesinin yetersizliği olarak değerlendirilebilir. Bu da birincil sorunun suç davranışı değil, duygu düzenleme bozukluğu olduğu hipotezini destekler niteliktedir. Çocukların duygusal sorunları dürtü kontrolünü zayıflatarak suç davranışını kolaylaştırmış olabilir. Ayrıca, aile içi şiddet, yoksulluk, ihmal ve travma geçmişi hem suç davranışını hem de psikolojik örselenmeyi açıklayabilir.

5.1.2.5 Çocukların Risk Taşıyan Davranışları

Çocukların riskli davranışları kapsamında kuruma gelmeden önce sigara, alkol ve madde kullanımı sorgulanmıştır. Ayrıca kumar ve şans oyunları oynama ve dijital dünyadaki etkinliklerini değerlendirmek için sorular yöneltilmiştir.

Elde edilen veriler, çocukların erken yaşta zararlı alışkanlıklarla karşılaşma oranlarının yüksek olduğunu göstermektedir (Şekil 6).

Şekil 6. Araştırmaya Katılan Çocukların Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanma, Durumları

Çocukların %88,0'i yaşamları boyunca en az bir kez sigara kullanmayı denediğini, %70,3'ü ise her gün sigara kullandığını bildirmiştir. Sigaraya başlama yaşı incelendiğinde; %23,5'inin 9 yaş ve öncesinde, %75,7'sinin ise 13 yaş ve öncesinde sigaraya başladığı; en yoğun başlama döneminin %33,8 ile 10-12 yaş aralığı olduğu tespit edilmiştir.

Alkol kullanımına ilişkin veriler, çocukların %56,5'inin yaşamları boyunca en az bir kez alkol kullandığını, %3,1'inin ise günlük alkol kullanımı olduğunu ortaya koymaktadır. Alkol kullanımına başlama yaşı incelendiğinde, %1,6'sının 9 yaş ve öncesinde, %21,7'sinin ise 13 yaş ve öncesinde alkol kullanmaya başladığı belirlenmiştir. Benzer şekilde, bağımlılık yapıcı maddelere ilişkin veriler, çocukların %45,5'inin bu tür maddeleri denediğini ve %21,9'unun günlük kullanım bildirdiğini göstermektedir. Uyuşturucu madde kullanımına başlama yaşı incelendiğinde, %1,5'inin 9 yaş ve öncesinde, %16,1'inin ise 13 yaş ve öncesinde bu maddeleri kullanmaya başladığı anlaşılmaktadır.

Madde kullanım davranışları arasındaki ilişkiler incelendiğinde (Tablo 22), sigara kullanan çocukların %65,1'inin alkol kullandığı ve bu oranın sigara kullanmayan çocuklarla (%7,7) karşılaştırıldığında çok daha yüksek olduğu ($p<0,001$); sigara kullanan çocukların %52,7'sinin madde kullandığı ve bu oranın sigara kullanmayanlara (%4,4) göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($p<0,001$). Ayrıca, alkol kullanan çocukların %65,6'sının aynı zamanda madde kullandığı, bu oranın alkol kullanmayan çocuklarda %19,3 olduğu; alkol ve madde kullanan çocukların %99,1'inin sigara kullandığı, buna karşılık bu maddeleri kullanmayanlarda bu oranın %76,7 düzeyinde kaldığı saptanmıştır ($p<0,001$).

Tablo 22. Çocukların Kuruma Gelmeden Önce Sigara Kullanımı ile Alkol ve Madde Kullanımı arasındaki ilişki

	Sigara Kullanma Öyküsü				**Toplam**		**P (Ki-kare)**
	Var		**Yok**				
	n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	
Alkol Kullanma Öyküsü							P<0,001
Var	336	65,1	7	7,7	343	56,5	
Yok	180	34,9	84	92,3	264	43,5	
Toplam	516	100,0	91	100,0	607	100,0	
Madde Kullanma Öyküsü							P<0,001
Var	272	52,7	4	4,4	276	45,5	
Yok	244	47,3	87	95,6	331	54,5	
Toplam	516	100,0	91	100,0	607	100,0	

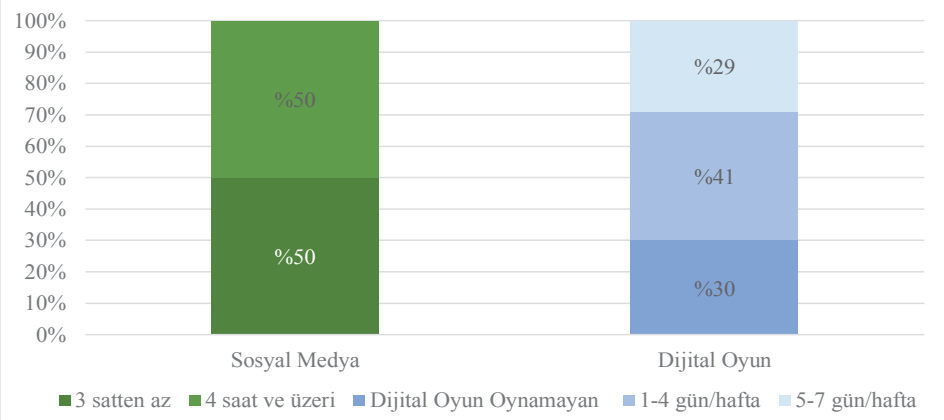
Kuruma gelmesine neden olan olay sırasında çocukların %10'unun alkol etkisi altında olduğunu ifade etmesi, riskli davranışların olay anındaki rolüne işaret etmektedir. Çocukların sigara ve alkol kullanımı ile birden fazla suça karışma durumu arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Ancak madde kullanmayan çocuklarda birden fazla suça karışma sıklığı %5,4

iken, madde kullananlarda bu oran %12,0 olarak saptanmıştır. Aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,01$).

Çocukların riskli davranışları kapsamında kumar ve şans oyunları oynama durumu hakkında da bilgi alınmıştır. Alınan yanıtlara göre, çocukların %17'sinin yaşamlarında en az bir kez kumar ya da şans oyunu oynadığını belirtmesi, farklı risk alanlarının da mevcut olduğunu göstermektedir.

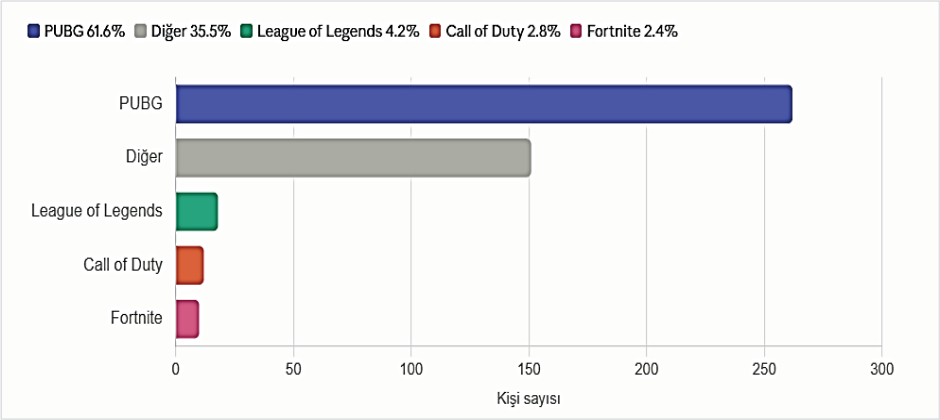
Çocukların dijital yaşam alışkanlıklarına ilişkin bulgular incelendiğinde, yaklaşık yarısının günlük ortalama dört saatten fazla süreyi sosyal medyada geçirdiği belirlenmiştir (Şekil 7).

Şekil 7. Çocukların Suça Sürüklenmeden Önce Sosyal Medya Kullanma ve Dijital Oyun Oynama Özellikleri

Dijital oyun oynama alışkanlıkları açısından değerlendirildiğinde çocukların %70'i oyun oynadığını, %24'ü haftanın her günü dijital oyun oynadığını ifade etmiştir. Burada dikkat çeken nokta çocukların oynadığı oyunların niteliğidir (Şekil 8). Çocukların %64,4'ünün PUBG ve Call of Duty isimli 16-18 yaş altındaki çocukların oynamasının uygun olmadığı silah tabanlı, hayatta kalma odaklı ve öldürme mekaniğine dayanan oyunlar oynadığı belirlenmiştir.

Şekil 8. Dijital Oyun Oynadığını İfade Eden Çocukların Oynadıkları Oyunların Sıklığı

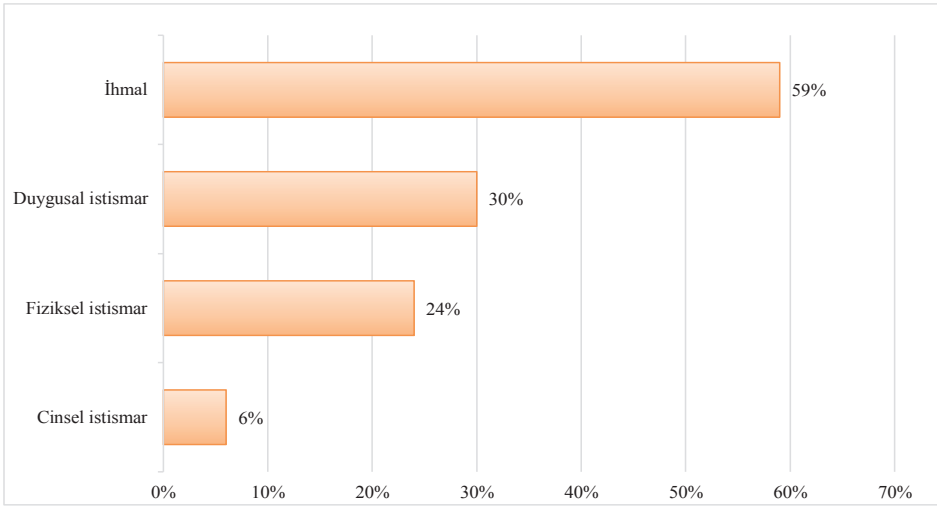

Tüm bulgular birlikte değerlendirildiğinde, suça sürüklenen çocukların riskli davranışlar bakımından çok boyutlu bir kırılganlık yapısına sahip oldukları anlaşılmaktadır. Özellikle erken yaşta başlayan sigara, alkol ve madde kullanımı ile bu davranışların yüksek oranlarda birlikte görülmesi, riskli davranışların birbirini güçlendiren bir örüntü oluşturduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra, yoğun sosyal medya kullanımı ve dijital oyun alışkanlıkları da çocukların günlük yaşam pratiklerinin önemli bir bileşeni olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede, elde edilen bulguların, çocukların ruhsal, davranışsal ve sosyal boyutlarını birlikte ele alan bütüncül değerlendirme ve destek yaklaşımlarının önemine işaret ettiği değerlendirilmektedir.

5.1.2.6 Çocukların Olumsuz Yaşam Deneyimleri

Çocukların karşılaştıkları olumsuz durumlara ilişkin veriler incelenmiş, istismar ve ihmal deneyimleri fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmal başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Buna göre, çocukların %24,2'sinin fiziksel istismara, %30,3'ünün duygusal istismara, %5,8'inin cinsel istismara maruz kaldığı belirlenmiştir. Ayrıca, çocukların %58,5'i ihmal yaşadığını ifade etmiştir (Şekil 9).

Şekil 9. Araştırmaya Katılan Çocukların Karşılaştıkları Şiddet Türleri

Veriler, çocukların önemli bir bölümünün birden fazla travmatik deneyim türüyle karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Farklı istismar ve ihmal tipleri ile karşılaşan çocukların karşılaştıkları olumsuz yaşam deneyimi tipleri toplanarak istismar/ihmal skoru elde edilmiştir. Buna göre; çocukların ifadelerine dayanarak %34,6'sının herhangi bir istismara ya da ihmale uğramadığı belirlenmiştir. Ancak %63,6'sı en az 1 istismar/ihmal tipi ile karşılaşmıştır (Tablo 23).

Tablo 23. Çocukların Farklı Olumsuz Deneyim Tiplerine Göre Hesaplanan Kümülatif Travma Yükü

Kümülatif Travma Yükü	n	%
0	210	34,6
1	180	29,7
2	123	20,3
3	81	13,3
4	13	2,1

Tablo 24. Çocukların Karşılaştıkları Suç Sayısı ile İstismar/İhmal Skoru Arasındaki İlişki

Kümülatif Travma Yükü	Suç Sayısı				Toplam		P (Ki-kare)
	Bir Suç		Birden Fazla Suç				
	n	%	n	%	n	%	
0	200	95,2	10	4,8	210	100,0	P<0,05
1	164	91,1	16	8,9	180	100,0	
2	112	91,1	11	8,9	123	100,0	
3-4	80	85,1	14	14,9	94	100,0	

Tablo 24'te görüldüğü üzere çocukların kümülatif travma yükü ile birden fazla suça karışma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Hiç istismara, ihmale

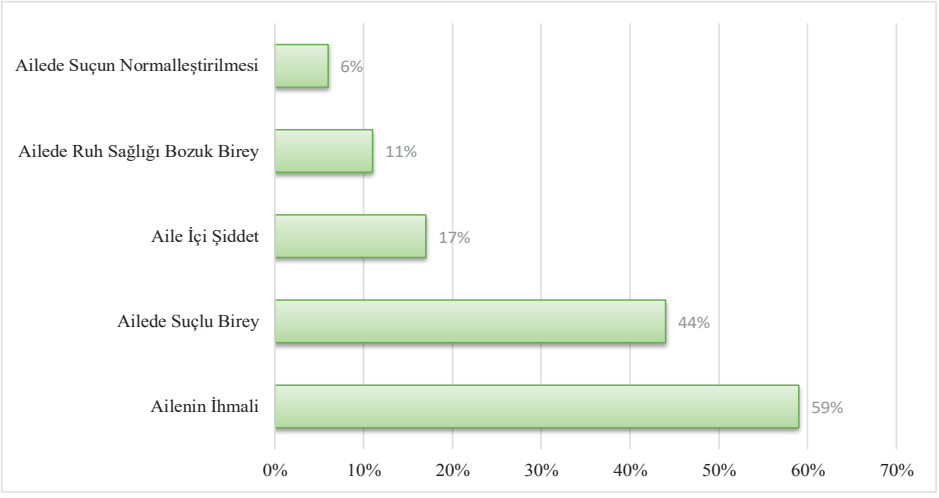
uğramayan çocukların birden çok suça karışma sıklığı %4,8 iken, 3 – 4 farklı tipte olumsuz deneyimi olan çocuklarda bu oran 14,9'a çıkmaktadır.

Bulgular, çocukların son derece ağır bir örseleme yükü taşıdığını ortaya koymaktadır. İhmalin en yüksek oranla öne çıkması, önemli bir bulgudur. İhmal, kamuoyunda fiziksel veya cinsel istismara kıyasla daha az görünür olan, ancak gelişimsel açıdan en kalıcı ve yaygın hasar yaratan örselenme biçimidir. Bu oranın yüksekliği, çocukların temel sorununun kronik bakım yoksunluğu üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir. Tek bir örselenme tipinden çok, birden fazla türün bir arada yaşanması travmanın şiddetini katbekat artırmakta ve uyum bozukluğuna ilişkin riski çarpıcı biçimde yükseltmektedir. Bu da çocukların mükerrer suç işleme riskini beslemektedir.

5.1.2.7 Ailenin Suçla İlişkili Olabilecek Özellikleri

Çocuğun suça sürüklenme sürecinde aile ile ilişkili risk faktörleri incelendiğinde, aile içinde suç davranışının varlığı, suçun normalleştirilmesi, aile bireylerinde ruh sağlığı sorunlarının bulunması, aile içi şiddet ve ihmal olgusu öne çıkan başlıca unsurlar olarak belirlenmiştir (Şekil 10). Bu çerçevede elde edilen bulgular, özellikle aile işlevselliği ve gözetim kapasitesine ilişkin önemli göstergeler sunmaktadır. Nitekim çocukların %59'unda ailenin ihmali olduğu, %44'ünde ise suça karışmış bir aile üyesinin var olduğu görülmektedir.

Şekil 10. Araştırmaya Katılan Çocukların Ailevi Risk Faktörleri

Tablo 25. Çocukların Ailelerindeki Suçla İlgili Bazı Özelliklerin Çocukların Birden Fazla Suça Karışma Durumu ile İlişkisi

Aile Özelliği	Suç Sayısı				Toplam		P (Ki-kare)
	Bir Suç		Birden Fazla Suç				
	n	%	n	%	n	%	
Ailenin İhmali							
Var	318	89,6	37	10,4	355	100,0	P<0,05
Yok	238	94,4	14	5,6	252	100,0	
Toplam	556	91,6	51	8,4	607	100,0	
Ailede Suçlu Birey							P<0,001
Var	233	86,9	35	13,1	268	100,0	
Yok	323	95,3	16	4,7	339	100,0	
Toplam	556	91,6	51	8,4	607	100,0	
Aile İçi Şiddet							P<0,01
Var	88	83,8	17	16,2	105	100,0	
Yok	468	93,2	34	6,8	502	100,0	
Toplam	556	91,6	51	8,4	607	100,0	
Suçun Normalleştirilmesi							P<0,5
Evet	31	81,6	7	18,4	38	100,0	
Hayır	525	92,3	44	7,7	596	100,0	
Toplam	556	91,6	51	8,4	607	100,0	

Ailede suçun normalleştirilmesi halinde, ailede suçlu bir birey varlığında, aile içi şiddet ve ihmal durumunda birden fazla suça karışma sıklığı artmaktadır. Ailesi tarafından ihmal edilen çocukların birden fazla suça karışma sıklığı (%10,4) ihmal edilmeyen çocuklara (%5,6) göre anlamlı şekilde yüksektir. Ailesinde suçlu birey bulunan çocukların birden fazla suça karışma sıklığı (%13,1), ailesinde suçlu birey olmayan çocuklara göre (%4,7) anlamlı şekilde yüksektir. Benzer şekilde aile içi şiddet varlığında ve ailede suçun normalleştirilmesi durumunda çocukların mükerrer suça karışma sıklığı istatistiksel olarak daha yüksektir.

Bu bulgular değerlendirildiğinde, aile ortamına ilişkin risklerin çocukların davranış örüntüleri üzerinde etkili olabilecek bir bağlam oluşturduğu anlaşılmaktadır. Özellikle ihmal, aile içi şiddet ve aile içinde suç davranışının varlığı, çocukların sosyal öğrenme süreçleri ve gelişimsel deneyimleri açısından dikkate alınması gereken unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, çocukların suça sürüklenme süreçlerinin anlaşılmasında aile bağlamının önemli bir bileşen olduğunu göstermektedir.

5.1.2.8 Aile ve Arkadaş Çevresinde Suçla İlişkili Olabilecek Özellikler

Çocuğun suça sürüklenme sürecinde çevresel etkenleri değerlendirmek amacıyla, yaşam alanı ve arkadaş çevresine ilişkin özellikler çok boyutlu olarak incelenmiştir. Bu kapsamda okul ile ilgili göstergeler, çevrede suça sürüklenen bireylerin varlığı, alkol ve

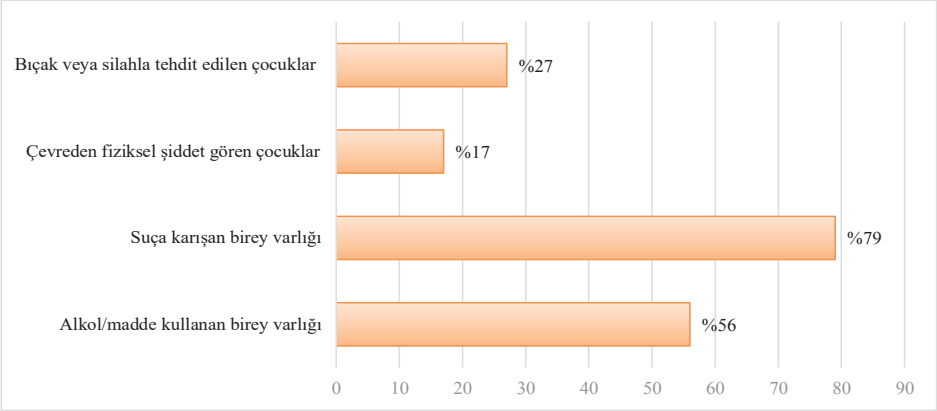
madde kullanımına maruziyet, akran zorbalığı ve arkadaş grubunun etkisi temel değişkenler olarak ele alınmıştır.

Çocukların sportif faaliyetlere katılım düzeyleri değerlendirildiğinde, %76'sının herhangi bir sportif aktivite içinde yer almadığı görülmektedir. Sporla ilgilenen çocuklar arasında ise %14'ünün lisanslı, %10'unun amatör düzeyde spor yaptığı belirlenmiştir. Bu durum, çocukların yapılandırılmış ve denetimli sosyal etkinliklere katılım düzeylerinin sınırlı olduğuna işaret etmektedir.

Çocukların sosyal etkileşim ortamlarına ilişkin bulgular, arkadaşlarıyla en çok sokak/mahalle ile park ve kafe gibi görece denetimin düşük olduğu alanlarda vakit geçirdiklerini göstermektedir. Arkadaş etkisine ilişkin değerlendirmelerde, çocukların %37'si davranışları üzerinde arkadaşlarının etkisinin olmadığını ifade etmiştir. Buna karşılık, %17'si arkadaşları tarafından duygusal istismar ve zorbalığa maruz kaldığını belirtmiştir.

Çevresel risk faktörleri incelendiğinde, çocukların %56'sı çevrelerinde alkol veya madde kullanımı sorunu olan bireylerin bulunduğunu, %79'u ise suça sürüklenen bireylerle karşılaştıklarını ifade etmiştir. Bunlara ek olarak, yaşadığı çevrede sosyal destek sisteminin eksikliğini hissettiğini ifade eden çocukların oranının %38 olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, örneklemde yer alan çocukların önemli bir bölümünün yaşadıkları çevrede yeterli sosyal destek mekanizmalarına erişimde güçlük yaşadığını ortaya koymaktadır. Sosyal destek sistemlerindeki bu yetersizlik, çocukların aile, okul ve yakın çevre ile kurdukları ilişkilerin zayıflamasına, aidiyet duygusunun gelişmesinin sınırlanmasına ve riskli davranışlara yönelme olasılığının artmasına zemin hazırlayabilecek bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Araştırmaya katılan çocukların karşılaştıkları olumsuz durumlar ise Şekil 11'de sunulmuştur.

Şekil 11. Çocukların Çevrelerinde Karşılaştıkları Olumsuz Durumlar

Çocuk hükümlülere yöneltilen "İşlediği suçun yasal sonuçlarını ve alabileceği cezayı önceden tam olarak bilmesi durumunda suça konu davranışı gerçekleştirip gerçekleştirmeyeceğine" şeklindeki soruya verilen cevaplara bakıldığında; çocuklardan %82'si "işlediğim suçun yasal sonuçlarını bilseydim bu suçu işlemezdim" şeklinde ifade etmiştir.

Sonuç olarak, aile ve arkadaş çevresine dair bulgular birlikte değerlendirildiğinde, suça sürüklenen çocukların okul bağlarının zayıf olduğu, yapılandırılmış sosyal etkinliklere katılım düzeylerinin düşük seyrettiği, akran ve çevresel risklere yüksek düzeyde maruz kaldıkları ve sosyal destek mekanizmalarının önemli bir bölümünde yetersizlik algıladıkları görülmektedir. Özellikle çevrede suça sürüklenen bireylerin yaygınlığı (%79), ailesi tarafından ihmal edilmiş olma (%59), alkol ve madde kullanımı (%56) ile birlikte değerlendirildiğinde, destek ve ilgi eksikliğinin yanı sıra sosyal öğrenme ve model alma süreçlerinin riskli davranışların oluşumunda etkili olabileceğini düşündürmektedir. Bu çerçevede, çocukların ailesinin ilgisi, desteği ve aile içi sorunlarının çözümü, içinde bulundukları çevresel koşulların güçlendirilmesi, sosyal destek sistemlerinin erişilebilirliğinin artırılması ve koruyucu-önleyici hizmetlerin yaygınlaştırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

5.1.2.9 Çocukların Kendi İfadeleri ile Tutuklu/Hükümlü Olmalarına Neden Olan Faktörler

Çocukların kendi ifadeleri temel alınarak tutuklu veya hükümlü olmalarına zemin hazırlayan etkenler analiz edildiğinde, bu faktörlerin çok boyutlu ve birbirini etkileyen bir yapı sergilediği görülmektedir. Elde edilen veriler; sosyal çevre ve akran ilişkileri, aile yapısı ve aile içi ilişkiler, bireysel ve psikolojik özellikler, eğitim sistemi ve kurumsal bağlara ilişkin

eksiklikler, riskli davranışlar ile suça yönelimi kolaylaştıran durumlar ve sosyoekonomik ile yapısal koşullar olmak üzere altı temel başlık altında sınıflandırılmıştır. Bu çerçevede, çocukların anlatımları suça sürüklenme sürecinin tek bir nedene indirgenemeyecek biçimde, bireysel özellikler ile sosyal ve yapısal çevre koşullarının etkileşimi sonucunda şekillendiğini ortaya koymaktadır. Aşağıda bu faktörler ayrıntılı olarak sunulmuştur.

1. Sosyal Çevre ve Akran Etkisi: Sosyal çevre ve akran etkisi incelendiğinde; arkadaş ortamının olumsuz olması %32 ile en öne çıkmaktadır. Bu bulgu, çocukların davranışlarının şekillenmesinde akran grubunun kritik rolünü açıkça göstermektedir. Benzer şekilde olumsuz/güvensiz mahalle ortamı (%16), suçu normalleştiren kişilerle iletişim (%2,6) gibi faktörler, çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevrenin suç davranışını normalleştiren bir yapı oluşturabildiğini göstermektedir. Bu durum, sosyal öğrenme süreçlerinin önemini vurgulamaktadır.

2. Aile Yapısı ve Aile İlişkileri: Aileye ilişkin faktörler de diğer bir büyük risk alanını oluşturmaktadır. Özellikle; olumsuz aile ortamı (%11,5), aile desteğinin yokluğu (%11,3), düşük sosyoekonomik düzey (%11,2), baba figürünün yokluğu (%6), aile üyesinin cezaevinde olması (%4,4), ebeveyn ihmal/istismarı (%3,6) gibi bulgular, çocukların sağlıklı gelişiminde aile yapısının kritik rolünü ortaya koymaktadır. Ayrıca; ebeveynlerin boşanması (%3,1), aile üyelerinin suçu normalleştirmesi (%13) ve olumsuz ebeveyn tutumları (%13) gibi unsurlar, aile içindeki işlev bozukluklarının çocuğun davranışlarına doğrudan yansıdığını göstermektedir.

3. Bireysel ve Psikolojik Faktörler: Ceza İnfaz kurumlarında bulunan çocukların bireysel ve psikolojik özellikleri olarak; duygu düzenleme becerilerindeki sorunlar özellikle dikkat çekmektedir. Bu bağlamda öfke kontrolü sorunları ve empati eksikliği, düşünmeden hareket etme, umutsuzluk, yas ile baş edememe, yalnızlık hissi çocuklar tarafından bildirilen nedenler arasındadır. Bu bulgular, duygu düzenleyememe ve psikososyal destek yetersizliğinin suça yönelimi artırdığını göstermektedir.

4. Eğitim ve Kurumsal Bağlantı Eksiklikleri: Eğitim sistemi ile zayıf bağ da çocuklar tarafından bildirilen önemli bir risk faktörüdür. Okula devam etmeme durumu, öğretmen desteğinin olmaması, çocukların sosyal destek sistemlerinden yeterince yararlanamadığı görülmektedir. Bu durum, erken müdahale mekanizmalarının güçlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

5. Riskli Davranışlar ve Suça Yatkınlaştıran Durumlar: Bazı faktörler çocukların doğrudan suçla temas riskini artırmaktadır. Bu kapsamda madde kullanımı, silah/bıçak taşıma

ve alkol kullanımı gibi davranışlar hem suç işleme olasılığını artırmakta hem de çocukların daha ağır suçlara sürüklenmesine zemin hazırlamaktadır.

6. Sosyoekonomik ve Yapısal Faktörler: Düşük sosyoekonomik düzey (%18,8) önemli bir risk faktörü olarak ifade edilmiştir. Ayrıca sosyal destek ve alternatif etkinlikler (hobi/sportif faaliyet yokluğu) çocukların alternatif yaşam yollarına erişimini kısıtlamakta ve suça yönelimi artırmaktadır.

Elde edilen bulgular bütüncül biçimde değerlendirildiğinde, çocukların suça sürüklenme süreçlerinin tek bir nedene indirgenemeyecek, aksine birden fazla risk alanının eş zamanlı ve etkileşimli biçimde bir araya gelmesiyle şekillendiği görülmektedir. Bulgular, özellikle aile içi işlevsellikteki zayıflıklar, akran ve sosyal çevre etkisi, eğitim sistemiyle kurulan zayıf bağlar, bireysel ve psikolojik kırılganlıklar ile sosyoekonomik dezavantajların birbirini besleyen bir yapı oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, çocukların ifadeleri risk faktörlerinin varlığına ek olarak, bu faktörlerin yoğunluğu, sürekliliği ve birikimli etkisine de işaret etmektedir. Özellikle olumsuz aile ortamı, ihmal, aile içinde suç davranışının normalleşmesi ve düşük sosyoekonomik koşulların bir arada bulunduğu durumlarda, çocuğun koruyucu faktörlere erişiminin daha da sınırlı hale geldiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, sosyal çevre ve akran etkisinin çocukların davranış örüntüleri üzerinde belirleyici bir rol oynadığı; olumsuz mahalle koşulları ve suçu normalleştiren sosyal ilişkilerin, riskli davranışların öğrenilmesi ve sürdürülmesi açısından önemli bir bağlam oluşturduğu görülmektedir. Eğitim sistemine düşük düzeyde bağlılık, okuldan kopuş ve kurumsal destek eksikliği ise çocukların koruyucu yapılarla temasını azaltarak risk alanlarının genişlemesine katkı sunmaktadır. Ayrıca bireysel düzeyde öfke kontrol güçlüğü, dürtüsellik ve duygusal düzenleme sorunları gibi psikolojik faktörlerin, çevresel risklerle etkileşerek suça yönelme olasılığını artıran bir zemin oluşturduğu değerlendirilmektedir. Bu bütünlük içerisinde, riskli davranışların (madde kullanımı, alkol kullanımı, şiddet içeren davranışlar ve silah taşıma gibi) sadece bir sonuç değil, süreci hızlandıran ve derinleştiren bir ara değişken niteliği taşıdığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, çocukların suça sürüklenme süreci; bireysel, ailesel ve çevresel faktörlerin karşılıklı etkileşimi sonucunda oluşan, dinamik ve çok katmanlı bir yapı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum, koruyucu ve önleyici müdahalelerin aile, okul, akran çevresi ve sosyoekonomik koşulları birlikte ele alan bütüncül ve çok disiplinli bir yaklaşım çerçevesinde yapılandırılması gerektiğini göstermektedir.

5.2 ÇOCUK HÂKİM VE CUMHURİYET SAVCILARI ARAŞTIRMASI

Komisyon tarafından yürütülmekte olan çalışmalar kapsamında, mevzuat ve uygulamalarda karşılaşılan sorunların tespit edilmesi, çocukların yeniden suça sürüklenmesini önleyici politika ve reform alanlarının belirlenmesi ve çocuk adalet sisteminin uygulamadaki işleyişinin değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan anket ile, ülkemizde çocuk adalet sistemi kapsamında görev yapan Çocuk Mahkemesi hâkimleri, Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi hâkimleri ve ilgili duruşma savcıları, çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcılarının saha deneyimleri ile mevcut uygulamalar ve mevzuatı değerlendirilerek Komisyon tarafından rapor yazımında dikkate alınarak çocukların yeniden topluma kazandırılmasına yönelik politika ve yasal düzenlemelerin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bilimsel araştırma kapsamında 32'si çoktan seçmeli ve 2'si açık uçlu olmak üzere toplam 34 soru yer almaktadır. Anket ölçme-değerlendirme niteliğindeki farlılıklar nedeniyle iki ayrı başlık altında incelenmiştir. Araştırmaya 765 Çocuk Mahkemesi Hâkimi, Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi Hâkimi ve ilgili Duruşma Savcısı ve Çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet Savcısı katılmıştır.

5.2.1 İstatistiksel analiz

Analizler SPSS (Statistical Package for Social Sciences; SPSS Inc., Chicago, IL, versiyon 22) paket programında değerlendirilmiştir. Çalışmada tanımlayıcı veriler kategorik verilerde n, % değerleri ile gösterilmiştir. Gruplar arası kategorik değişkenlerin karşılaştırılmasında ki-kare testleri uygulanmıştır. Ordinal değişkenlerin birbiriyle ilişkisinin incelenmesinde Spearman korelasyon testinden yararlanılmıştır. Analizlerde istatistiksel anlamlılık düzeyi %5 olarak belirlenmiştir ve p değeri <0,05 ise farklılığın anlamlı olduğu kararına varılmıştır.

5.2.2 Bulgular

Katılımcıların çocuk hukuku alanındaki görev sürelerine ilişkin veriler incelendiğinde en yüksek oranlar sırasıyla %36,8 (280 kişi) ile "Bir yıldan az" ve %35,7 (272 kişi) ile "1-3 yıl" deneyime sahip olan katılımcılara aittir. Bu sonuçlar, çocuk hukuku alanında çalışanların %72,5 gibi büyük bir kısmının 3 yıl ve altında alan içi deneyime sahip olduğunu göstermektedir (Tablo 26).

Tablo 26. Çocuk Hukuku Alanında Görev Sürelerinin Dağılımı

n=761		n	%
Çocuk hukuku alanında kaç yıldır görev yapmaktasınız?	Bir yıldan az	280	36,8
	1-3 yıl	272	35,7
	4-5 yıl	101	13,3
	6-10 yıl	87	11,4
	11-15 yıl	13	1,7
	16+ yıl	8	1,1

Katılımcıların 2025 yılı içerisinde aldıkları tevzi/esas dosya sayılarına ilişkin veriler incelendiğinde en yüksek oranın %32,3 (239 kişi) ile "100'den az" dosya alanlara ait olduğu görülmektedir. Veriler, katılımcıların yarıya yakınının yıllık 400 dosyanın üzerinde bir iş yüküyle çalıştığını göstermektedir (Tablo 27).

Tablo 27. 2025 Yılı İçerisinde Gelen Tevzi/Esas Dosya Sayısının Dağılımı (n=739)

n=739		n	%
2025 yılı içerisinde gelen tevzi/esas dosya sayınız kaçtır?	100'den az	239	32,3
	100-200	61	8,3
	201-400	127	17,2
	401-600	123	16,6
	601-1000	113	15,3

Katılımcıların 2025 yılı içerisinde gelen tedbir talebi sayılarına ilişkin veriler incelendiğinde en yüksek oranın %49,4 (132 kişi) ile "100'den az" talebi olanlara ait olduğu görülmektedir. Hakimlerin yaklaşık yarısının düşük yoğunlukta tedbir talebiyle karşılaştığını, ancak %20'den fazlasının yıllık 400 talebin üzerinde bir iş yükünü yönettiğini göstermektedir (Tablo 28).

Tablo 28. 2025 yılı içerisinde gelen tedbir talebi sayısı (Sadece hakimlere yönelik)

n=267		n	%
2025 yılı içerisinde gelen tedbir talebi kaçtır? (Sadece hakimlere yönelik)	0	34	12,7
	100'den az	132	49,4
	100-200	15	5,6
	201-400	29	10,9
	401-600	32	12,0
	601-1000	20	7,5
	1001+	5	1,9

Katılımcıların 2025 yılı içerisinde iddianame düzenledikleri veya hüküm verdikleri dosya sayıları incelendiğinde katılımcıların %44,8'inin (325 kişi) 100'den az, %16,0'ının (116 kişi) 201-400 arası ve %14,9'unun (108 kişi) 100-200 arası dosyada işlem yaptığı görülmektedir. Dosya sayısı arttıkça katılımcı oranının kademeli olarak düştüğü gözlemlenmektedir (Tablo 29).

Tablo 29. 2025 yılı içerisinde iddianame düzenlenen/hüküm verilen dosya sayısı

n=725		n	%
2025 yılı içerisinde iddianame düzenlediğiniz/hüküm verdiğiniz dosya sayısı kaçtır?	100'den az	325	44,8
	100-200	108	14,9
	201-400	116	16,0
	401-600	85	11,7
	601-1000	69	9,5
	1001+	22	3,0

Çocuk hukuku alanında görev yapmaya devam etme isteğine ilişkin veriler incelendiğinde katılımcıların %52,5'inin (399 kişi) bu alanda çalışmayı sürdürmek istediği, %21,7'sinin (165 kişi) ise görevine devam etmek istemediği görülmektedir. Katılımcıların yarısından fazlasının alanda kalma motivasyonuna sahip olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 30).

Tablo 30. Çocuk hukuku alanında görev yapmaya devam etme isteği

n=760		n	%
Çocuk hukuku alanında görev yapmaya devam etmek ister misiniz?	Evet	399	52,5
	Hayır	165	21,7
	Kararsızım	196	25,8

Katılımcılar tarafından ifadesi/savunması alınan suça sürüklenen çocukların suç geçmişine yönelik veriler incelendiğinde katılımcıların %33,5'inin (255 kişi) çocukların daha önce açılmış birden fazla dosyasının olduğunu ancak henüz karar verilmediğini, %28,1'inin (214 kişi) çocukların ilk kez suça karıştığını ve %12,7'sinin (97 kişi) çocukların hakkında birden fazla kesinleşmiş hükümle birlikte derdest davalarının bulunduğunu belirttiği görülmektedir. Araştırma sonuçları, çocukların büyük bir kısmının hakkında henüz sonuçlanmamış davalar bulunduğunu veya birden fazla kesinleşmiş hükümle sistemde yer aldığını göstermektedir (Tablo 31).

Tablo 31. İfadesi/savunması alınan suça sürüklenen çocukların suç geçmişi

n=762		n	%
İfadesini/Savunmasını aldığınız suça sürüklenen çocukların büyük kısmının suç geçmişi nasıldı?	İlk kez suça karışmış	214	28,1
	Daha önce açılmış bir dosyası var ancak karar verilmemiş	84	11,0
	Daha önce açılmış birden fazla dosyası var ancak karar verilmemiş	255	33,5
	Hakkında daha önce bir tane kesinleşmiş hüküm var	14	1,8
	Hakkında daha önce bir tane kesinleşmiş hüküm ve açılmış bir veya daha fazla davası var	70	9,2
	Hakkında daha önce birden fazla kesinleşmiş hüküm var	28	3,7
	Hakkında daha önce birden fazla kesinleşmiş hüküm ve açılmış bir veya daha fazla davası var	97	12,7

Çocuklar hakkında verilen cezaların infaz sürelerine yönelik görüşler incelendiğinde katılımcıların %51,1'inin (389 kişi) bu süreleri az, %30,1'inin (229 kişi) ise çok az bulduğu

görülmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun mevcut infaz sürelerinin yetersiz olduğu görüşünde birleştiğini göstermektedir (Tablo 32).

Tablo 32. Çocuklar hakkında verilen cezaların infaz sürelerine ilişkin görüşler

n=761		n	%
Çocuklar hakkında yasal sınırlar çerçevesinde verilebilen cezaların infaz sürelerini nasıl buluyorsunuz?	Çok az	229	30,1
	Az	389	51,1
	Uygun düzeyde	139	18,3
	Fazla	4	0,5
	Çok fazla	0	0,0

Çocukların tedbir kararlarına riayet etme oranlarına ilişkin veriler incelendiğinde katılımcıların %50,1'inin (378 kişi) bu oranı ortalama düzeyde, %31,4'ünün (237 kişi) az ve %13,2'sinin (100 kişi) çok az olarak değerlendirdiği görülmektedir. Katılımcıların çocukların tedbir kararlarına riayet etme oranlarını ortalamanın üzerinde bulanların sayıca az olduğunu göstermektedir (Tablo 33).

Tablo 33. Çocukların tedbir kararlarına riayet etme oranı

n=755		n	%
Çocukların tedbir kararlarına riayet etme oranı nedir?	Çok az	100	13,2
	Az	237	31,4
	Ortalama düzeyde	378	50,1
	Fazla	29	3,8
	Neredeyse tamamına uyuyorlar	11	1,5

Çocuklar hakkında uygulanan diversiyon (Uzlaştırma, kamu davasının açılmasının ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması, erteleme, denetimli serbestlik uygulamaları, ön ödeme) yöntemlerine ilişkin görüşler incelendiğinde katılımcıların %31,8'inin (241 kişi) bu uygulamaları uygun düzeyde bulduğu, %24,0'ının (182 kişi) yeterli bulmayarak geliştirilmesi gerektiğini düşündüğü ve %20,6'sının (156 kişi) ise uygulamaları çok fazla bularak cezalandırmaların artırılması gerektiğini savunduğu görülmektedir. Bu sonuçlar katılımcıların diversiyon uygulamaları konusunda görüş ayrılığı yaşadığını ancak mevcut durumu fazla bulan ve cezaların artırılmasını isteyenlerin toplam oranının uygulamaların yetersiz olduğunu düşünenlerden daha yüksek olduğunu göstermektedir (Tablo 34).

Tablo 34. Çocuklar hakkında diversiyon uygulamalarına ilişkin görüşler

n=758		n	%
Çocuklar hakkında diversiyon (Uzlaştırma, kamu davasının açılmasının ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması, erteleme, denetimli serbestlik uygulamaları, ön ödeme) uygulamalarını nasıl buluyorsunuz?	Hiç yeterli değil, daha çok diversiyon uygulamaları getirilerek çocuklar adli sisteme sokulmamalı	42	5,5
	Yeterli değil, mevcut diversiyon uygulamaları geliştirilmeli	182	24,0
	Uygun düzeyde	241	31,8
	Fazla, mevcut uygulamaların uygulanma oranlarını azaltıcı hükümler getirilmeli	137	18,1
	Çok fazla, mevcut uygulamalardan bazıları kaldırılarak cezalandırmalar arttırılmalı	156	20,6

Sosyal inceleme raporu hazırlayan uzmanların çocuk ve ebeveynlerin yaşam koşullarını, hayat alanlarını, ekonomik durumlarını ve ilişkilerini ev ziyareti ve görüşmelerle yerinde inceleyerek rapor düzenleme oranlarına ilişkin veriler incelendiğinde katılımcıların %46,0'ının (349 kişi) bu oranı ortalama düzeyde, %19,0'ının (144 kişi) az ve %16,5'inin (125 kişi) yüksek oranda olarak değerlendirdiği görülmektedir. Katılımcıların %9,7'si (74 kişi) bu konuda fikri olmadığını beyan ederken oranları "neredeyse hiçbirinde" şeklinde görenlerin oranı %6,3 (48 kişi), "tamamında" yerinde inceleme yapıldığını düşünenlerin oranı ise %2,5 (19 kişi) olarak gerçekleşmiştir. Katılımcılar, sosyal inceleme raporlarının hazırlanma sürecindeki ilgili faktörün katılımcılar nezdinde büyük oranda orta seviyede veya yetersiz görüldüğünü, raporların "tamamında" yerinde inceleme yapıldığına dair algının ise oldukça düşük kaldığını göstermektedir (Tablo 35).

Tablo 35. Sosyal inceleme raporu hazırlayan uzmanların yerinde inceleme yapma oranı

n=759		**n**	**%**
Sosyal inceleme raporu hazırlayan uzmanların çocuk ve ebeveynlerin yaşam koşullarını, hayat alanlarını, ekonomik durumlarını ve ilişkilerini ev ziyareti ve görüşmelerle yerinde inceleyerek raporu düzenleme oranları nedir?	Neredeyse hiçbirinde	48	6,3
	Az	144	19,0
	Ortalama düzeyde	349	46,0
	Yüksek oranda	125	16,5
	Tamamında	19	2,5
	Fikrim yok	74	9,7

Sosyal İnceleme Raporlarında (SİR) çocuğun aile yapısı, eğitim durumu ve sosyal çevresine ilişkin yeterli bilgiye ulaşılmasının uygulamadaki olanaklılığı ile ilgili görüşler incelendiğinde katılımcıların %46,9'unun (354 kişi) raporları kısmen yeterli, %24,6'sının (186 kişi) büyük ölçüde yeterli ve %21,9'unun (165 kişi) ise çoğu zaman yetersiz olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Uygulamada hazırlanan SİR'lerin büyük bir kısmında bilgi düzeyinin "kısmen" sağlandığını ancak raporların tam anlamıyla eksiksiz olduğunu düşünenlerin oranının çok az olduğunu göstermektedir (Tablo 36).

Tablo 36. Sosyal İnceleme Raporlarında (SİR) yeterli bilgiye ulaşılabilme düzeyi

n=755		**n**	**%**
Suça sürüklenen çocukların dosyalarında yer alan Sosyal İnceleme Raporlarında (SİR) çocuğun aile yapısı, eğitim durumu ve sosyal çevresine ilişkin yeterli bilgiye ulaşılması uygulamada ne ölçüde mümkün olmaktadır?	Çoğu dosyada ciddi veri eksikliği bulunmaktadır	47	6,2
	Veri çoğu zaman yetersizdir	165	21,9
	Kısmen yeterlidir	354	46,9
	Büyük ölçüde yeterlidir	186	24,6
	Tam anlamıyla yeterlidir	3	0,4

Sosyal inceleme raporlarının hazırlanma süresinin soruşturma veya yargılama süreci üzerindeki etkisi ile ilgili görüşler incelendiğinde katılımcıların %34,8'inin (263 kişi) bu raporların zaman zaman gecikmeye neden olduğunu, %29,3'ünün (221 kişi) genelde süreci etkilemediğini ve %25,8'inin (195 kişi) ise süreç üzerinde sınırlı bir etkisi olduğunu düşündüğü görülmektedir. Bu veriler, sosyal inceleme raporlarının hazırlanma sürelerinin

yaklaşık her on katılımcıdan dördü tarafından bir gecikme faktörü olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır (Tablo 37).

Tablo 37. Sosyal inceleme raporlarının hazırlanma süresinin soruşturma/yargılama sürecine etkisi

n=755		n	%
Sosyal inceleme raporlarının hazırlanma süresi uygulamada soruşturma veya yargılama sürecini/hedef sürelerinizi nasıl etkilemektedir?	Çoğu zaman ciddi gecikmeye neden oluyor	53	7,0
	Zaman zaman gecikmeye neden oluyor	263	34,8
	Süreç üzerinde sınırlı etkisi var	195	25,8
	Genelde süreci etkilemiyor	221	29,3
	Süreci hızlandırıcı katkı sağlayabiliyor	23	3,0

Çocuk adalet sisteminde görev yapan uzman personel (psikolog, pedagog, sosyal hizmet uzmanı) kapasitesinin değerlendirilmesine ilişkin görüşler incelendiğinde katılımcıların %33,9'unun (258 kişi) bu kapasiteyi yeterli ve %22,0'ının (167 kişi) yetersiz bulduğu görülmektedir. Katılımcıların %35,6'sının uzman kapasitesinden memnun olduğunu ancak geri kalan çoğunluğun kapasitenin kısmen yeterli, yetersiz veya çok yetersiz olduğu yönünde bir görüşe sahip olduğunu göstermektedir (Tablo 38).

Tablo 38. Çocuk adalet sisteminde uzman personel kapasitesinin değerlendirilmesi

n=760		n	%
Çocuk adalet sisteminde görev yapan uzman personel kapasitesini (psikolog, pedagog, sosyal hizmet uzmanı) bulunduğunuz yerde nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok yetersiz	71	9,3
	Yetersiz	167	22,0
	Kısmen yeterli	251	33,0
	Yeterli	258	33,9
	Çok yeterli	13	1,7

İfadesi/savunması alınan suça sürüklenen çocukların yanında ailelerinin bulunma durumuna ilişkin veriler incelendiğinde katılımcıların %33,2'sinin (253 kişi) ailelerin gelme oranını ortalama düzeyde, yine %33,2'sinin (253 kişi) ise bu oranı az olarak değerlendirdiği görülmektedir. Katılımcıların %24,6'sı (188 kişi) çocukların çoğunun yanında ailesinin geldiğini belirtirken "neredeyse hiçbirinin" ailesiyle gelmediğini düşünenlerin oranı %5,8 (44 kişi), "neredeyse tamamının" ailesiyle geldiğini düşünenlerin oranı ise sadece %3,3'tür (25 kişi). Ailelerin adli süreçte çocuklara eşlik etme oranının katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından (%66,4) orta veya düşük seviyede görüldüğünü göstermektedir (Tablo 39).

Tablo 39. İfadesi/savunması alınan suça sürüklenen çocukların yanında ailelerinin bulunma durumu

n=763		n	%
İfadesini/Savunmasını aldığınız suça sürüklenen çocukların yanında aileleri de gelmiş miydi?	Neredeyse hiçbirinin ailesi çocuk ile gelmemişti	44	5,8
	Az bir kısmının yanında ailesi de gelmişti	253	33,2
	Ortalama düzeyde aileleri de çocuk ile gelmişti	253	33,2
	Çoğunun yanında ailesi de gelmişti	188	24,6
	Neredeyse tamamının ailesi çocuk ile birlikte gelmişti	25	3,3

Türkiye'deki mevcut çocuk adalet sisteminin suça sürüklenen çocukların yeniden topluma kazandırılması ve tekrar suç işlemelerinin önlenmesi konusundaki genel başarısına

ilişkin görüşler incelendiğinde, katılımcıların %37,5'inin (286 kişi) sistemin orta düzeyde işlediğini ancak ciddi geliştirmelere ihtiyaç duyulduğunu, %29,8'inin (227 kişi) sistemin önemli ölçüde yetersiz olduğunu ve kapsamlı iyileştirme gerektiğini, %18,5'inin (141 kişi) ise sistemin büyük ölçüde başarısız olduğunu ve köklü reform gerektiğini düşündüğü görülmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%85,8) mevcut sistemi orta düzey, yetersiz veya başarısız olarak nitelendirdiğini göstermektedir (Tablo 40).

Tablo 40. Türkiye'deki mevcut çocuk adalet sisteminin genel başarısının değerlendirilmesi

n=763		**n**	**%**
Suça sürüklenen çocukların yeniden topluma kazandırılması ve tekrar suç işlemelerinin önlenmesi bakımından Türkiye'deki mevcut çocuk adalet sisteminin genel başarısını nasıl değerlendiriyorsunuz?	Sistem orta düzeyde işlemektedir ancak ciddi geliştirmelere ihtiyaç vardır	286	37,5
	Sistem önemli ölçüde yetersizdir ve kapsamlı iyileştirme gereklidir	227	29,8
	Sistem büyük ölçüde başarısızdır ve köklü reform gereklidir	141	18,5
	Sistem genel olarak etkilidir ancak bazı alanlarda iyileştirme gereklidir	103	13,5
	Sistem büyük ölçüde başarılıdır	6	0,8

Tedbir kararlarını uygulayan kurumların hassasiyeti ve koordinasyonuna ilişkin değerlendirmeler incelendiğinde katılımcıların büyük bir çoğunluğunun %59,6 (453 kişi) ile bu durumu orta düzeyde bulduğu görülmektedir. Kurumların performansını iyi bulanların oranı %19,7 (150 kişi), çok iyi bulanların oranı ise %0,7 (5 kişi) olarak kaydedilmiştir. Öte yandan koordinasyon ve hassasiyeti kötü olarak nitelendirenler %15,3 (116 kişi), çok kötü olarak görenler ise %4,7 (36 kişi) düzeyindedir. Bu veriler, tedbir kararlarını uygulayan kurumların hassasiyetinin ve koordinasyonunun genel olarak "orta" seviyede değerlendirildiğini ancak "çok iyi" bulanların oranının oldukça düşük olduğunu ortaya koymaktadır (Tablo 42).

Tablo 41. Tedbir kararlarını uygulayan kurumların hassasiyeti ve koordinasyonunun değerlendirilmesi

n=760		**n**	**%**
Tedbir kararlarını uygulayan kurumların hassasiyetini ve koordinasyonunu nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok kötü	36	4,7
	Kötü	116	15,3
	Orta düzeyde	453	59,6
	İyi	150	19,7
	Çok iyi	5	0,7

Mevcut çocuk mahkemelerine ilaveten özel tedbir mahkemesi kurulması gerekliliğine ilişkin görüşler incelendiğinde katılımcıların %37,6'sının (288 kişi) bu durumun bir farklılık yaratmayacağını düşündüğü, %35,7'sinin (273 kişi) ise kurulması gerektiği yönünde görüş bildirdiği (Evet) görülmektedir. Katılımcıların özel tedbir mahkemelerinin gerekliliği konusunda belirgin bir görüş ayrılığı yaşadığını; kurulması yönündeki görüş ile bu

değişikliğin uygulamada bir farklılık yaratmayacağına dair görüşün birbirine oldukça yakın oranlarda olduğunu göstermektedir (Tablo 42).

Tablo 42. Mevcut çocuk mahkemelerine ilaveten özel tedbir mahkemesi kurulması gerekliliği

n=765		**n**	**%**
Mevcut Çocuk mahkemelerine ilaveten özel tedbir mahkemesi kurulmalı mıdır?	Mevcut uygulamadan bir farklılık yaratmaz	288	37,6
	Evet	273	35,7
	Hayır	122	15,9
	Fikrim yok	82	10,7

Çocukların tutukluluk ve hükümlülük sürecinde kurumlar arası iş birliği ve veri paylaşımına yönelik değerlendirmeler incelendiğinde katılımcıların %37,1'inin (284 kişi) bu süreci kısmen yeterli, %31,2'sinin (239 kişi) yeterli ve %21,4'ünün (164 kişi) ise yetersiz bulduğu görülmektedir. Katılımcıların %10,2'si (78 kişi) konu hakkında fikri olmadığını beyan etmiştir. Sonuçlar, sistemdeki veri paylaşımı ve iş birliğinin katılımcıların çoğu tarafından (%68,3) kısmen yeterli veya yeterli olarak değerlendirildiğini göstermektedir (Tablo 43).

Tablo 43. Çocukların tutukluluk ve hükümlülük sürecinde kurumlar arası iş birliği ve veri paylaşımının değerlendirilmesi

n=765		**n**	**%**
Çocukların tutukluluk ve hükümlülük sürecinde kurumlar arası iş birliğini ve veri paylaşımını (Adalet, Emniyet, Jandarma, Aile ve Sosyal Hizmetler, Milli Eğitim, Sağlık vb.) nasıl değerlendiriyorsunuz?	Kısmen yeterli	284	37,1
	Yeterli	239	31,2
	Yetersiz	164	21,4
	Fikrim yok	78	10,2

Suça sürüklenen çocuklarla ilgili soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde kurumlar arası iş birliğine yönelik değerlendirmeler incelendiğinde katılımcıların %42,9'unun (328 kişi) bu iş birliğini orta düzeyde, %36,3'ünün (278 kişi) ise yeterli bulduğu görülmektedir. İş birliğini yetersiz bulanların oranı %15,6 (119 kişi), çok yetersiz bulanların oranı %1,8 (14 kişi) olarak kaydedilirken; çok iyi düzeyde bulanların oranı %1,3 (10 kişi) ile sınırlı kalmıştır. Katılımcıların %2,1'i (16) ise bu konuda bir fikri olmadığını belirtmiştir. Bu veriler, soruşturma ve kovuşturma aşamasındaki kurumlar arası iş birliğini "yetersiz" veya "çok yetersiz" bulanların toplam oranının %17,4 gibi düşük bir seviyede kaldığını, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun mevcut iş birliğini "orta düzeyde", "yeterli" veya "çok iyi" olarak değerlendirdiğini ortaya koymaktadır (Tablo 44).

Tablo 44. Suça sürüklenen çocuklarla ilgili soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde kurumlar arası iş birliğinin değerlendirilmesi

n=765		n	%
Suça sürüklenen çocuklarla ilgili soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde *kurumlar arası iş birliğini* (mahkeme, savcılık, sosyal hizmet birimleri, kolluk vb.) nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok yetersiz	14	1,8
	Yetersiz	119	15,6
	Orta düzeyde	328	42,9
	Yeterli	278	36,3
	Çok iyi	10	1,3
	Fikrim yok	16	2,1

Suça sürüklenen çocuklara yönelik rehabilitasyon, danışmanlık ve eğitim programlarının suç tekrarını önlemedeki katkısına ilişkin değerlendirmeler incelendiğinde katılımcıların %36,9'unun (282 kişi) bu programları etkisiz, %35,0'ının (268 kişi) ise orta düzeyde etkili bulduğu görülmektedir. Programların çok etkisiz olduğunu düşünenlerin oranı %12,2 (93 kişi) iken etkili bulanların oranı %9,8 (75 kişi) ve çok etkili bulanların oranı %1,3 (10 kişi) seviyesindedir. Katılımcıların %4,8'i (37 kişi) ise bu konuda bir görüş belirtmemiştir. Bu veriler, katılımcıların yaklaşık yarısının (%49,1) mevcut rehabilitasyon, danışmanlık ve eğitim çalışmalarını suçun önlenmesi noktasında etkisiz gördüğünü göstermektedir (Tablo 45).

Tablo 45. Rehabilitasyon, danışmanlık ve eğitim programlarının suç tekrarını önlemedeki katkısının değerlendirilmesi

n=765		n	%
Suça sürüklenen çocuklara yönelik rehabilitasyon, danışmanlık ve eğitim programlarının tekrar suçun önlenmesine katkısını nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok etkisiz	93	12,2
	Etkisiz	282	36,9
	Orta düzeyde etkili	268	35,0
	Etkili	75	9,8
	Çok etkili	10	1,3
	Fikrim yok	37	4,8

Çocuk dosyalarında en fazla zaman kaybına neden olan aşamalara ilişkin görüşler incelendiğinde katılımcıların %44,4'ünün (336 kişi) bu durumun temel nedeni olarak yargının iş yükünü gördüğü anlaşılmaktadır. Zaman kaybına neden olan diğer unsurlar arasında uzman personel yetersizliği %24,1 (182 kişi) ve kurumlar arası yazışma ile veri temini süreçleri %23,0 (174 kişi) ile birbirine yakın paylara sahiptir. Sosyal inceleme raporlarının hazırlanması aşamasını zaman kaybı olarak görenler %4,9 (37 kişi), çocuğun sosyal çevresine ilişkin veri eksikliğini neden olarak görenler ise %3,6 (27 kişi) seviyesindedir. Bu veriler, çocuk dosyalarında zaman kaybının temel nedenini yargının iş yükü olarak görenlerin oranının %44,4 olduğunu, bunu yaklaşık her dört katılımcıdan birinin işaret ettiği uzman personel yetersizliğinin ve kurumlar arası yazışma ve veri temininin takip ettiğini ortaya koymaktadır (Tablo 46).

Tablo 46. Çocuk dosyalarında en fazla zaman kaybına neden olan aşama

n=756		n	%
Çocuk dosyalarında en fazla zaman kaybına neden olan aşama sizce hangisidir?	Yargının iş yükü	336	44,4
	Uzman personel yetersizliği (Kolluk faaliyetleri dahil)	182	24,1
	Kurumlar arası yazışma ve veri temini	174	23,0
	Sosyal inceleme raporlarının hazırlanması	37	4,9
	Çocuğun sosyal çevresine ilişkin veri eksikliği	27	3,6

Çocuk adalet sisteminde görev yapan yargı mensuplarının etkinliğini artıracak unsurlara ilişkin görüşler incelendiğinde katılımcıların %32,7'sinin (249 kişi) yargının iş yükünün azaltılmasını en öncelikli faktör olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Etkinliği artıracak diğer unsurlar arasında; çocuk dosyalarına özgü ihtisas mahkemelerinin yaygınlaştırılması %17,1 (130 kişi), uzman personel desteğinin artırılması %14,7 (112 kişi), çocuk adaletine özgü zorunlu mesleki eğitim %14,5 (110 kişi) ve kurumlar arası koordinasyon mekanizmalarının güçlendirilmesi %13,7 (104 kişi) birbirine yakın oranlarla sıralanmaktadır. Tedbir mahkemelerinin kurulması yönündeki görüşler ise %7,4 (56 kişi) ile son sırada yer almaktadır. Bu veriler, yargı mensuplarının etkinliğini artırmak için katılımcıların yaklaşık üçte birinin öncelikle iş yükünde azalma beklediğini, bunun yanı sıra ihtisaslaşma, uzman desteği ve eğitim gibi faktörlerin de sistemde benzer ağırlıkta ihtiyaçlar olarak değerlendirildiğini ortaya koymaktadır (Tablo 47).

Tablo 47. Çocuk adalet sisteminde yargı mensuplarının etkinliğini artıracak en önemli unsur

n=761		n	%
Çocuk adalet sisteminde görev yapan yargı mensuplarının etkinliğini artıracak en önemli unsur sizce hangisidir?	Yargının iş yükünün azaltılması	249	32,7
	Çocuk dosyalarına özgü ihtisas mahkemelerinin yaygınlaştırılması	130	17,1
	Uzman personel desteğinin artırılması	112	14,7
	Çocuk adaletine özgü zorunlu mesleki eğitim	110	14,5
	Kurumlar arası koordinasyon mekanizmalarının güçlendirilmesi	104	13,7
	Tedbir mahkemelerinin kurulması	56	7,4

Çocukların suça sürüklenmesini ve tekrar suç işlemelerini önlemede en etkili olacak reform alanlarına ilişkin görüşler incelendiğinde katılımcıların yarısından fazlasının %53,1 (404 kişi) ile aile sorumluluğunu güçlendiren hukuki düzenlemeleri ilk sırada gördüğü anlaşılmaktadır. Diğer reform alanları arasında; okul temelli erken müdahale programları %19,3 (147 kişi), rehabilitasyon ve eğitim programlarının artırılması %8,4 (64 kişi), yerel sosyal destek ve mahalle programları %7,2 (55 kişi) ile madde bağımlılığıyla mücadele süreçlerinin güçlendirilmesi %7,0 (53 kişi) takip eden unsurlar olarak sıralanmıştır. Sosyal hizmet kurumlarının saha kapasitesinin güçlendirilmesi yönündeki görüşler ise %5,0 (38 kişi) seviyesinde kalmıştır (Tablo 48).

Tablo 48. Çocukların suça sürüklenmesini ve tekrar suç işlemelerini önlemede en etkili reform alanı

n=761		n	%
Çocukların suça sürüklenmesini ve tekrar suç işlemelerini önleme bakımından en etkili olacağını düşündüğünüz reform alanı hangisidir?	Aile sorumluluğunu güçlendiren hukuki düzenlemeler	404	53,1
	Okul temelli erken müdahale programları	147	19,3
	Rehabilitasyon ve eğitim programlarının artırılması	64	8,4
	Yerel sosyal destek ve mahalle programları	55	7,2
	Madde bağımlılığı ile mücadele ve tedavi programlarının güçlendirilmesi	53	7,0
	Sosyal hizmet kurumlarının saha kapasitesinin güçlendirilmesi	38	5,0

Mevcut mevzuatın çocukların suçtan korunması, yeniden topluma kazandırılması ve suç tekrarının önlenmesi hususlarındaki yeterliliğine ilişkin görüşler incelendiğinde katılımcıların %49,0'unun (375 kişi) "hayır", %46,1'inin (353 kişi) ise "kısmen" yanıtını verdiği görülmektedir. "Evet" yanıtını verenlerin oranı ise %4,8'dir (37 kişi). Bu veriler, katılımcıların neredeyse tamamına yakınının (%95,1) mevcut yasal düzenlemeleri yetersiz veya eksik bulduğunu ortaya koymaktadır (Tablo 49).

Tablo 49. Mevcut mevzuatın çocukların korunması ve suç tekrarının önlenmesi açısından yeterliliği

n=765		n	%
Mevcut mevzuatın çocukların suçtan korunması, yeniden topluma kazandırılması ve yeniden suç işlemelerinin önlenmesi hususlarında yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	Hayır	375	49,0
	Kısmen	353	46,1
	Evet	37	4,8

Çocuklara yönelik soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde uzmanlaşmış mahkemeler ve personel kapasitesine ilişkin değerlendirmeler incelendiğinde katılımcıların yarısından fazlasının %58,7 (449 kişi) ile mevcut kapasiteyi kısmen yeterli bulduğu görülmektedir. Kapasiteyi yetersiz bulanların oranı %28,5 (218 kişi) iken, yeterli bulanların oranı %12,8 (98 kişi) seviyesinde kalmıştır. Bu veriler, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%87,2) uzmanlaşmış mahkeme ve personel kapasitesinin tam anlamıyla yeterli olmadığını düşündüğünü göstermektedir (Tablo 50).

Tablo 50. Uzmanlaşmış mahkemeler ve personel kapasitesinin değerlendirilmesi

n=765		n	%
Çocuklara yönelik soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde uzmanlaşmış mahkemeler ve personel açısından mevcut kapasiteyi nasıl değerlendiriyorsunuz?	Kısmen yeterli	449	58,7
	Yetersiz	218	28,5
	Yeterli	98	12,8

Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen tedbir kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarına yönelik değerlendirmeler incelendiğinde katılımcıların %46,9'unun (359 kişi) bu süreci orta düzeyde, %35,2'sinin (269 kişi) ise yetersiz bulduğu görülmektedir. Mekanizmaların yeterli olduğunu düşünenlerin oranı %9,7 (74 kişi), hiç yeterli olmadığını savunanların oranı ise %8,0 (61 kişi) olarak kaydedilmiştir. Çok yeterli bulanların

oranı %0,3 (2 kişi) ile yok denecek kadar azdır. Bu veriler, katılımcıların %10,0'unun ilgili tedbir kararlarını izleme ve denetleme mekanizmalarını yeterli veya çok yeterli bulduklarını göstermektedir (Tablo 51).

Tablo 51. Tedbir kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarının yeterliliği

n=765		n	%
Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen tedbir kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarının yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	Orta düzeyde	359	46,9
	Yetersiz	269	35,2
	Yeterli	74	9,7
	Hiç yeterli değil	61	8,0
	Çok yeterli	2	0,3

Koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanmasında ihmali bulunan ebeveynlere yönelik yaptırımların sistemin etkinliğini artıracağına dair görüşler incelendiğinde katılımcıların %47,1'inin (360 kişi) bu fikre katıldığı, %24,3'ünün (186 kişi) ise kesinlikle katıldığı görülmektedir. Buna karşın, katılımcıların %16,6'sı (127 kişi) kararsız olduğunu belirtirken, yaptırım fikrine katılmayanların oranı %8,6 (66 kişi), kesinlikle katılmayanların oranı ise %3,4 (26 kişi) olarak kaydedilmiştir. Bu veriler, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%71,4) çocuk koruma sisteminin etkinliğini ebeveyn sorumluluğu ve bu sorumluluğun yasal yaptırımlarla desteklenmesiyle ilişkilendirdiğini ortaya koymaktadır (Tablo 52).

Tablo 52. Ebeveynlere yönelik yaptırımların çocuk koruma sisteminin etkinliğine katkısı

n=765		n	%
Koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanmasını engelleyen veya yükümlülüklerini yerine getirmeyen ebeveynlere yönelik yaptırımların çocuk koruma sisteminin etkinliğini artıracağını düşünüyor musunuz?"	Katılıyorum	360	47,1
	Kesinlikle katılıyorum	186	24,3
	Kararsızım	127	16,6
	Katılmıyorum	66	8,6
	Kesinlikle katılmıyorum	26	3,4

Çocuklar hakkında tutuklama tedbirinin uygulanmasına yönelik değerlendirmeler incelendiğinde katılımcıların yarısından fazlasının %56,5 (430 kişi) ile mevcut uygulamayı makul düzeyde bulduğu görülmektedir. Tutuklama tedbirinin gereğinden az uygulandığını düşünenlerin oranı %38,2 (291 kişi) gibi önemli bir seviyedeyken; bu tedbirin gereğinden fazla uygulandığını savunanların oranı %5,3'tür (40 kişi) (Tablo 53).

Tablo 53. Çocuklar hakkında tutuklama tedbirinin uygulanmasının değerlendirilmesi

n=761		n	%
Çocuklar hakkında tutuklama tedbirinin uygulanmasını genel olarak nasıl değerlendiriyorsunuz?	Makul düzeyde uygulanıyor	430	56,5
	Gereğinden az uygulanıyor	291	38,2
	Gereğinden fazla uygulanıyor	40	5,3

Çocuklara uygulanan tutukluluk ve hükümlülük rejiminin toplumda bir "cezasızlık algısı" oluşturup oluşturmadığına dair görüşler incelendiğinde katılımcıların %32,8'inin (251 kişi) bu durumun kısmen bir algı oluşturduğu görüşünde olduğu görülmektedir. "Kesinlikle oluşturuyor" ve "Büyük ölçüde oluşturuyor" diyenlerin oranları %29,9 (her biri 229 kişi) ile

eşit seviyededir. Buna karşın, cezasızlık algısının büyük ölçüde oluşmadığını düşünenler %5,5 (42 kişi), kesinlikle oluşmadığını savunanlar ise %1,8 (14 kişi) seviyesinde kalmıştır. Bu veriler, katılımcıların %92,6 gibi çok büyük bir çoğunluğunun mevcut rejimin kısmen, kesinlikle veya büyük ölçüde bir cezasızlık algısı oluşturduğunu düşündüğünü göstermektedir (Tablo 54).

Tablo 54. Tutukluluk ve hükümlülük rejiminin "cezasızlık algısı" oluşturup oluşturmadığı

n=765		n	%
Çocuklara uygulanan tutukluluk ve hükümlülük rejiminin, uygulamada "cezasızlık algısı" oluşturduğunu düşünüyor musunuz?	Kısmen oluşturuyor	251	32,8
	Kesinlikle oluşturuyor	229	29,9
	Büyük ölçüde oluşturuyor	229	29,9
	Büyük ölçüde oluşturmuyor	42	5,5
	Kesinlikle oluşturmuyor	14	1,8

Çocukların işledikleri suçun hukuki sonuçları ve karşılaşacakları yaptırımlar hakkında önceden bilgi sahibi olmasının veya bilgilendirilmesinin suçu işleme ihtimaline etkisi incelendiğinde katılımcıların yarısından fazlasının %52,4 (401 kişi) ile bunun suçu önemli ölçüde azaltacağı görüşünde olduğu görülmektedir. Bu durumun suç işleme ihtimalini kısmen azaltacağını düşünenlerin oranı %39,0 (298 kişi) iken, bilgilendirilmenin herhangi bir etkisi olmayacağını savunanların oranı %8,6 (66 kişi) ile sınırlı kalmıştır (Tablo 55).

Tablo 55. Çocukların hukuki sonuçlar hakkında bilgilendirilmesinin suç işleme ihtimaline etkisi

n=765		n	%
Bir çocuğun işlediği suçun hukuki sonuçlarını ve karşılaşacağı yaptırımları önceden bilmesi veya bu konuda bilgilendirilmiş olması durumunda suçu işleme ihtimalinin azalacağını düşünüyor musunuz?	Evet, önemli ölçüde azalır	401	52,4
	Kısmen azalır	298	39,0
	Etkisi olmaz	66	8,6

Çocuk Koruma Kanunu kapsamında yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının suça sürüklenen çocukların rehabilitasyon sürecine katılımına ilişkin değerlendirmeler incelendiğinde katılımcıların %46,5'inin (356 kişi) bu katılımı çok sınırlı bulduğu, %24,6'sının (188 kişi) ise hiç olmadığını düşündüğü görülmektedir. Sürece katılımı orta düzeyde bulanların oranı %25,6 (196 kişi) olarak kaydedilirken bu kurumların katılımını yeterli bulanların oranı %3,0 (23 kişi) ve çok etkin bulanların oranı %0,3 (2 kişi) seviyesinde kalmıştır (Tablo 56).

Tablo 56. Yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının rehabilitasyon sürecine katılımının değerlendirilmesi

n=765		n	%
Çocuk Koruma Kanunu kapsamında yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının suça sürüklenen çocukların rehabilitasyon sürecine katılımını nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok sınırlı	356	46,5
	Orta düzeyde	196	25,6
	Hiç yok	188	24,6
	Yeterli	23	3,0
	Çok etkin	2	0,3

Çocukların tekrar suça sürüklenmesinin nedenine ilişkin görüşler incelendiğinde katılımcıların yarısından fazlasının %59,2 (449 kişi) ile aile içi ihmal, ilgisizlik veya denetim

eksikliğini en önemli faktör olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Diğer nedenler arasında suça yönlendiren akran çevresi %19,5 (148 kişi) ile ikinci sırada yer alırken sosyo-ekonomik yoksulluk ve sosyal dışlanma %11,3 (86 kişi), okuldan kopma veya eğitim sistemi ile bağın zayıflaması %4,7 (36 kişi) ve madde kullanımı %3,4 (26 kişi) takip eden unsurlar olmuştur. Rehabilitasyon ve destek programlarının yetersizliğini temel neden olarak görenlerin oranı ise %1,8'dir (14 kişi) (Tablo 57).

Tablo 57. Çocukların tekrar suça sürüklenmesinin en önemli nedeni

n=759		**n**	**%**
Çocukların tekrar suça sürüklenmesinin en önemli nedeni sizce hangisidir?	Aile içi ihmal, ilgisizlik veya denetim eksikliği	449	59,2
	Okuldan kopma veya eğitim sistemi ile bağın zayıflaması	36	4,7
	Madde kullanımı ve bağımlılık	26	3,4
	Suça yönlendiren akran çevresi	148	19,5
	Sosyo-ekonomik yoksulluk ve sosyal dışlanma	86	11,3
	Rehabilitasyon ve destek programlarının yetersizliği	14	1,8

Katılımcıların çocuk hukuku alanındaki deneyim süresi ile görevde kalmak isteyip istemedikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,001$). Deneyim süresi arttıkça görevde kalma isteğinin yükseldiği görülmektedir; bir yıldan az deneyime sahip katılımcılarda bu oran %41,7 iken 11-15 yıl deneyime sahip grupta %92,3'e ulaşmaktadır. Buna karşın deneyimi az olan gruplarda kararsızlık oranı dikkat çekici biçimde yüksek seyretmekte, bir yıldan az grubunda %31,2 olarak ölçülmektedir (Tablo 58).

Tablo 58. Çocuk Hukuku Alanında Çalışma Süresine Göre Görevde Kalma İsteğinin Dağılımı

		Çocuk hukuku alanında görev yapmaya devam etmek ister misiniz?					
		Evet		**Hayır**		**Kararsızım**	
		n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Çocuk hukuku alanında kaç yıldır görev yapmaktasınız?	Bir yıldan az	115	41,7	75	27,2	86	31,2
	1-3 yıl	138	50,7	61	22,4	73	26,8
	4-5 yıl	60	59,4	18	17,8	23	22,8
	6-10 yıl	67	77,0	8	9,2	12	13,8
	11-15 yıl	12	92,3	1	7,7	0	0,0
	16+ yıl	6	75,0	1	12,5	1	12,5

Katılımcıların 2025 yılı içinde aldıkları tevzi/esas dosya sayısı ile görevde kalma istekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,001$). Dosya sayısı 100'den az olan grupta görevde kalma isteği %39,7 ile en düşük düzeyde iken, 401-600 dosya grubunda %66,7 ile en yüksek seviyeye ulaşmaktadır. 1001 ve üzeri dosya grubunda ise bu oran %50,0'ye gerilemiş, kararsızlık oranı %26,3 olarak ölçülmüştür (Tablo 59).

Tablo 59. 2025 Yılı Tevzi/Esas Dosya Sayısına Göre Görevde Kalma İsteğinin Dağılımı

		Çocuk hukuku alanında görev yapmaya devam etmek ister misiniz?					
		Evet		**Hayır**		**Kararsızım**	
		n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
2025 yılı içerisinde gelen tevzi/esas dosya sayınız kaçtır?	100'den az	94	39,7	74	31,2	69	29,1
	100-200	32	52,5	12	19,7	17	27,9
	201-400	72	57,6	26	20,8	27	21,6
	401-600	82	66,7	13	10,6	28	22,8
	601-1000	70	61,9	15	13,3	28	24,8
	1001+	38	50,0	18	23,7	20	26,3

Katılımcıların çocukların tekrar suça sürüklenmesindeki en önemli neden olarak gördükleri faktör ile önerdikleri reform alanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,001$). Aile içi ihmal, ilgisizlik veya denetim eksikliğini temel neden olarak görenler arasında aile sorumluluğunu güçlendiren hukuki düzenlemeler %65,0 ile en fazla tercih edilen reform alanı olmuştur. Okuldan kopma veya eğitim sistemiyle bağın zayıflamasını neden olarak belirtenlerin %36,1'i okul temelli erken müdahale programlarını önermiştir. Madde kullanımı ve bağımlılığı nedeni olarak görenler arasında madde bağımlılığıyla mücadele ve tedavi programları %26,9 ile öne çıkarken, bu grupta aile sorumluluğunu güçlendiren hukuki düzenlemeler %34,6 ile yine en yüksek oranı almıştır. Suça yönlendiren akran çevresini neden olarak belirtenlerin %39,9'u aile sorumluluğunu güçlendiren hukuki düzenlemeleri tercih etmiştir (Tablo 60).

Tablo 60. Tekrar Suça Sürüklenmenin En Önemli Nedenine Göre Önerilen Reform Alanının Dağılımı

		Çocukların suça sürüklenmesini ve tekrar suç işlemelerini önleme bakımından en etkili olacağını düşündüğünüz reform alanı hangisidir?											
		Aile sorumluluğunu güçlendiren hukuki düzenlemeler		**Okul temelli erken müdahale programları**		**Yerel sosyal destek ve mahalle programları**		**Rehabilitasyon ve eğitim programlarının artırılması**		**Sosyal hizmet kurumlarının saha kapasitesinin güçlendirilmesi**		**Madde bağımlılığı ile mücadele ve tedavi programlarının güçlendirilmesi**	
		n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Çocukların tekrar suça sürüklenmesinin en önemli nedeni sizce hangisidir?	Aile içi ihmal, ilgisizlik veya denetim eksikliği	291	65,0	71	15,8	21	4,7	34	7,6	13	2,9	18	4,0
	Okuldan kopma veya eğitim sistemi ile bağın zayıflaması	11	30,6	13	36,1	3	8,3	3	8,3	3	8,3	3	8,3
	Madde kullanımı ve bağımlılık	9	34,6	6	23,1	1	3,8	1	3,8	2	7,7	7	26,9
	Suça yönlendiren akran çevresi	59	39,9	35	23,6	17	11,5	16	10,8	6	4,1	15	10,1
	Sosyo-ekonomik yoksulluk ve sosyal dışlanma	28	32,6	20	23,3	12	14,0	6	7,0	12	14,0	8	9,3
	Rehabilitasyon ve destek programlarının yetersizliği	5	35,7	2	14,3	1	7,1	3	21,4	2	14,3	1	7,1

2025 yılı içerisinde 600 ve üzeri tevzi/esas dosya alan katılımcıların il bazında dağılımı incelendiğinde, toplam 189 katılımcı üzerinden İstanbul %14,3 (n=27) ile ilk sırada yer almaktadır. İstanbul'u Ankara %6,9 (n=13), İzmir ve Gaziantep %5,3'er (n=10) ile izlemektedir. Konya ve Tekirdağ %4,8 (n=9), Adana %4,2 (n=8), Diyarbakır %3,7 (n=7), Malatya ve Mersin ise %3,2'şer (n=6) oranında temsil edilmektedir. Geri kalan iller %2,6 ile %0,5 arasında değişen oranlarda dağılım göstermekte olup toplam 51 farklı ilden katılım sağlandığı görülmektedir (Tablo 61).

Tablo 61. 2025 Yılı Tevzi/Esas Dosya Sayısı 600 ve Üzeri Olan İllerin Dağılımı

	n	%		n	%
İstanbul	27	14,3	Kırşehir	2	1,1
Ankara	13	6,9	Manisa	2	1,1
İzmir	10	5,3	Osmaniye	2	1,1
Gaziantep	10	5,3	Tokat	2	1,1
Konya	9	4,8	Afyonkarahisar	1	0,5
Tekirdağ	9	4,8	Ağrı	1	0,5
Adana	8	4,2	Amasya	1	0,5
Diyarbakır	7	3,7	Artvin	1	0,5
Malatya	6	3,2	Aydın	1	0,5
Mersin	6	3,2	Bingöl	1	0,5
Bursa	5	2,6	Bolu	1	0,5
Eskişehir	5	2,6	Çanakkale	1	0,5
Kayseri	5	2,6	Çorum	1	0,5
Kocaeli	5	2,6	Edirne	1	0,5
Sakarya	5	2,6	Hakkari	1	0,5
Balıkesir	4	2,1	Hatay	1	0,5
Elazığ	4	2,1	Kırıkkale	1	0,5
Antalya	3	1,6	Mardin	1	0,5
Isparta	3	1,6	Muğla	1	0,5
Kars	3	1,6	Muş	1	0,5
Ordu	3	1,6	Nevşehir	1	0,5
Aksaray	2	1,1	Rize	1	0,5
Ardahan	2	1,1	Samsun	1	0,5
Bilecik	2	1,1	Sivas	1	0,5
Denizli	2	1,1	Uşak	1	0,5
Erzurum	2	1,1			

Suça sürüklenen çocukların suç geçmişi ile ifade/savunma sürecinde ailelerinin yanlarında bulunması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p<0,001). İlk kez suça karışan çocuklarda ailenin çoğunun ya da tamamının birlikte geldiği oran %38,2 iken, hakkında birden fazla kesinleşmiş hüküm bulunan grupta bu oran %3,6'ya gerilemektedir. Daha önce açılmış birden fazla dosyası olan ancak karar verilmemiş grupta ailenin neredeyse hiç gelmediği oran %6,3 iken, birden fazla kesinleşmiş hükmü olan grupta bu oran %14,3'e yükselmektedir. Suç geçmişi ağırlaştıkça aile katılımının belirgin biçimde azaldığı görülmektedir (Tablo 62).

Tablo 62. Suça Sürüklenen Çocukların Suç Geçmişine Göre Aile Katılımının Dağılımı

		İfadesini/Savunmasını aldığınız suça sürüklenen çocukların yanında aileleri de gelmiş miydi?									
		Neredeyse hiçbirinin ailesi çocuk ile gelmemişti		Az bir kısmının yanında ailesi de gelmişti		Ortalama düzeyde aileleri de çocuk ile gelmişti		Çoğunun yanında ailesi de gelmişti		Neredeyse tamamının ailesi çocuk ile birlikte gelmişti	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Suça sürüklenen çocukların büyük kısmının suç geçmişi nasıldı?	İlk kez suça karışmış	7	3,3	59	27,8	65	30,7	70	33,0	11	5,2
	Daha önce açılmış bir dosyası var ancak karar verilmemiş	4	4,8	25	29,8	38	45,2	15	17,9	2	2,4
	Daha önce açılmış birden fazla dosyası var ancak karar verilmemiş	16	6,3	87	34,1	82	32,2	63	24,7	7	2,7
	Hakkında daha önce bir tane kesinleşmiş hüküm var	1	7,1	6	42,9	5	35,7	2	14,3	0	0,0
	Hakkında daha önce bir tane kesinleşmiş hüküm ve açılmış bir veya daha fazla davası var	5	7,1	27	38,6	22	31,4	14	20,0	2	2,9
	Hakkında daha önce birden fazla kesinleşmiş hüküm var	4	14,3	14	50,0	9	32,1	1	3,6	0	0,0
	Hakkında daha önce birden fazla kesinleşmiş hüküm ve açılmış bir veya daha fazla davası var	7	7,2	33	34,0	31	32,0	23	23,7	3	3,1

Katılımcıların 2025 yılı dosya sayısı ile çocuk dosyalarında en fazla zaman kaybına neden olan aşama arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir (p=0,324). Tüm dosya yoğunluğu gruplarında yargının iş yükü en fazla zaman kaybına neden olan aşama olarak öne çıkmakta; bu oran 100'den az dosya grubunda %43,4, 1001 ve üzeri grubunda ise %48,7 olarak ölçülmüştür. Uzman personel yetersizliği ise 100'den az dosya grubunda %29,8 ile ikinci sırada yer almaktadır (Tablo 63).

Tablo 63. 2025 Yılı Tevzi/Esas Dosya Sayısına Göre Çocuk Dosyalarında En Fazla Zaman Kaybına Neden Olan Aşamanın Dağılımı

		Çocuk dosyalarında en fazla zaman kaybına neden olan aşama sizce hangisidir?									
		Sosyal inceleme raporlarının hazırlanması		Kurumlar arası yazışma ve veri temini		Uzman personel yetersizliği		Çocuğun sosyal çevresine ilişkin veri eksikliği		Yargının iş yükü	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
2025 yılı içerisinde gelen tevzi/esas dosya sayısı	100'den az	8	3,4	45	19,1	70	29,8	10	4,3	102	43,4
	100-200	6	9,8	9	14,8	15	24,6	2	3,3	29	47,5
	201-400	7	5,5	38	29,9	27	21,3	5	3,9	50	39,4
	401-600	6	4,9	32	26,2	26	21,3	3	2,5	55	45,1
	601-1000	9	8,2	27	24,5	22	20,0	3	2,7	49	44,5
	1001+	1	1,3	19	25,0	16	21,1	3	3,9	37	48,7

Çocuk hukuku alanındaki çalışma süresi ile 2025 yılı tevzi/esas dosya sayısı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (r=0,256, p<0,001). Tevzi/esas dosya sayısı ile tedbir talebi sayısı arasındaki ilişki daha güçlü seyretmekte (r=0,347, p<0,001), iddianame/hüküm sayısı ile tevzi/esas dosya sayısı arasında ise en yüksek korelasyon değeri ölçülmüştür (r=0,778, p<0,001). Tedbir talebi sayısı ile iddianame/hüküm sayısı arasında da anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (r=0,433, p<0,001) (Tablo 64).

Tablo 64. Çocuk Hukuku Alanındaki Çalışma Süresi, Dosya Sayısı, Tedbir Talebi ve İddianame/Hüküm Sayısı Arasındaki Korelasyon

		Çocuk hukuku alanında görev süresi	2025 yılı içerisinde gelen tevzi/esas dosya sayısı	2025 yılı içerisinde gelen tedbir talebi kaçtır?
2025 yılı içerisinde gelen tevzi/esas dosya sayısı	r	0,256		
	p	<0,001		
2025 yılı içerisinde gelen tedbir talebi kaçtır?	r	0,340	0,347	
	p	<0,001	<0,001	
2025 yılında iddianame düzenlediğiniz/hüküm verdiğiniz dosya sayısı	r	0,337	0,778	0,433
	p	<0,001	<0,001	<0,001

Suça sürüklenen çocukların suç geçmişi ile tedbir kararlarına riayet etme oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p<0,001). İlk kez suça karışan çocuklarda ortalama düzeyde riayet oranı %61,0 ile en yüksek seviyede iken, suç geçmişi ağırlaştıkça bu oran belirgin biçimde düşmektedir. Birden fazla kesinleşmiş hükmü olan ve açılmış davası bulunan grupta ortalama düzeyde riayet %36,5'e gerilerken, çok az riayet oranı %21,9'a yükselmektedir. Birden fazla kesinleşmiş hükmü olan grupta ise az ve çok az riayet oranlarının toplamı %62,9'a ulaşmaktadır (Tablo 65).

Tablo 65. Suça Sürüklenen Çocukların Suç Geçmişine Göre Tedbir Kararlarına Riayet Etme Oranının Dağılımı

		Çocukların tedbir kararlarına riayet etme oranı nedir?									
		Çok az		Az		Ortalama düzeyde		Fazla		Neredeyse tamamına uyuyorlar	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Suça sürüklenen çocukların büyük kısmının suç geçmişi nasıldı?	İlk kez suça karışmış	17	8,1	42	20,0	128	61,0	17	8,1	6	2,9
	Daha önce açılmış bir dosyası var ancak karar verilmemiş	7	8,3	28	33,3	45	53,6	3	3,6	1	1,2
	Daha önce açılmış birden fazla dosyası var ancak karar verilmemiş	33	13,0	89	35,2	125	49,4	4	1,6	2	0,8
	Hakkında daha önce bir tane kesinleşmiş hüküm var	3	21,4	4	28,6	7	50,0	0	0,0	0	0,0
	Hakkında daha önce bir tane kesinleşmiş hüküm ve açılmış bir veya daha fazla davası var	13	18,8	23	33,3	29	42,0	4	5,8	0	0,0
	Hakkında daha önce birden fazla kesinleşmiş hüküm var	5	18,5	12	44,4	9	33,3	1	3,7	0	0,0
	Hakkında daha önce birden fazla kesinleşmiş hüküm ve açılmış bir veya daha fazla davası var	21	21,9	38	39,6	35	36,5	0	0,0	2	2,1

Katılımcıların çocukların tekrar suça sürüklenmesindeki en önemli neden olarak gördükleri faktör ile ifade/savunma sürecinde ailenin yanında bulunması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir (p=0,872). Aile içi ihmal, ilgisizlik veya denetim eksikliğini temel neden olarak gören grupta ailenin az bir kısmının geldiği ve ortalama düzeyde geldiği oranlar sırasıyla %33,6 ve %33,2 ile yakın seyretmektedir. Madde kullanımı ve bağımlılığı grubunda az bir kısmının geldiği oranı %42,3 ile öne çıkarken, rehabilitasyon ve destek programlarının yetersizliği grubunda ortalama düzeyde aile katılımı %42,9 ile en yüksek seviyeye ulaşmaktadır (Tablo 66).

Tablo 66. Tekrar Suça Sürüklenmenin En Önemli Nedenine Göre Aile Katılımının Dağılımı

		İfadesini/Savunmasını aldığınız suça sürüklenen çocukların yanında aileleri de gelmiş miydi?									
		Neredeyse hiçbirinin ailesi çocuk ile gelmemişti		Az bir kısmının yanında ailesi de gelmişti		Ortalama düzeyde aileleri de çocuk ile gelmişti		Çoğunun yanında ailesi de gelmişti		Neredeyse tamamının ailesi çocuk ile birlikte gelmişti	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Çocukların tekrar suça sürüklenmesinin en önemli nedeni sizce hangisidir?	Aile içi ihmal, ilgisizlik veya denetim eksikliği	28	6,2	151	33,6	149	33,2	104	23,2	17	3,8
	Okuldan kopma veya eğitim sistemi ile bağın zayıflaması	3	8,3	10	27,8	14	38,9	9	25,0	0	0,0
	Madde kullanımı ve bağımlılık	1	3,8	11	42,3	5	19,2	8	30,8	1	3,8
	Suça yönlendiren akran çevresi	7	4,7	52	35,1	44	29,7	41	27,7	4	2,7
	Sosyo-ekonomik yoksulluk ve sosyal dışlanma	3	3,5	24	28,2	33	38,8	23	27,1	2	2,4
	Rehabilitasyon ve destek programlarının yetersizliği	1	7,1	5	35,7	6	42,9	1	7,1	1	7,1

Katılımcıların tutukluluk ve hükümlülük sürecinde kurumlar arası iş birliği ve veri paylaşımına ilişkin değerlendirmeleri ile tedbir kararlarını uygulayan kurumların hassasiyet ve koordinasyonuna yönelik değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p<0,001). Kurumlar arası iş birliğini yeterli bulan grupta iyi ve çok iyi değerlendirme oranı %44,4 iken, yetersiz bulan grupta bu oran %5,5'e gerilemektedir. Yetersiz grubunda orta düzeyde değerlendirme %49,7, kötü değerlendirme ise %33,1 ile öne çıkmaktadır (Tablo 67).

Tablo 67. Kurumlar Arası İş Birliği Değerlendirmesine Göre Tedbir Kararlarını Uygulayan Kurumların Hassasiyet ve Koordinasyonunun Dağılımı

		Tedbir kararlarını uygulayan kurumların hassasiyetini ve koordinasyonunu nasıl değerlendiriyorsunuz?									
		Çok kötü		**Kötü**		**Orta düzeyde**		**İyi**		**Çok iyi**	
		n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Çocukların tutukluluk ve hükümlülük sürecinde kurumlar arası iş birliğini ve veri paylaşımını nasıl değerlendiriyorsunuz?	Yeterli	5	2,1	13	5,4	115	48,1	103	43,1	3	1,3
	Kısmen yeterli	8	2,8	40	14,1	211	74,6	23	8,1	1	0,4
	Yetersiz	19	11,7	54	33,1	81	49,7	8	4,9	1	0,6
	Fikrim yok	4	5,3	9	12,0	46	61,3	16	21,3	0	0,0

Katılımcıların suça sürüklenen çocuklara yönelik rehabilitasyon, danışmanlık ve eğitim programlarının tekrar suçu önlemedeki katkısına ilişkin değerlendirmeleri ile tedbir kararlarını uygulayan kurumların hassasiyet ve koordinasyonuna yönelik değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p<0,001). Rehabilitasyon programlarını çok etkisiz bulan grupta kurumların koordinasyonunu kötü ve çok kötü değerlendirenler toplamda %49,5'e ulaşırken, etkili bulan grupta iyi ve çok iyi değerlendirme oranı %48,0'e yükselmektedir. Programları etkili bulan grupta orta düzeyde değerlendirme %48,0, çok etkili bulan grupta ise %60,0 olarak ölçülmüştür (Tablo 68).

Tablo 68. Rehabilitasyon Programlarının Etkinliğine Göre Tedbir Kararlarını Uygulayan Kurumların Hassasiyet ve Koordinasyonunun Dağılımı

		Tedbir kararlarını uygulayan kurumların hassasiyetini ve koordinasyonunu nasıl değerlendiriyorsunuz?									
		Çok kötü		**Kötü**		**Orta düzeyde**		**İyi**		**Çok iyi**	
		n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Suça sürüklenen çocuklara yönelik rehabilitasyon, danışmanlık ve eğitim programlarının tekrar suçun önlenmesine katkısını nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok etkisiz	15	16,5	30	33,0	34	37,4	12	13,2	0	0,0
	Etkisiz	14	5,0	59	20,9	178	63,1	31	11,0	0	0,0
	Orta düzeyde etkili	5	1,9	22	8,3	174	65,7	62	23,4	2	0,8
	Etkili	1	1,3	2	2,7	36	48,0	34	45,3	2	2,7
	Çok etkili	0	0,0	2	20,0	6	60,0	1	10,0	1	10,0
	Fikrim yok	1	2,7	1	2,7	25	67,6	10	27,0	0	0,0

Katılımcıların çocuk hukuku alanındaki görev süreleri ile çocuklar hakkında yasal sınırlar çerçevesinde verilebilen cezaların infaz sürelerine ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir (p=0,735). Deneyim süresi ne olursa olsun katılımcıların büyük çoğunluğu infaz sürelerini yetersiz bulmaktadır. Bir yıldan az deneyimli grupta "az" değerlendirmesi %50,9 iken bu oran 11-15 yıl deneyimli grupta %83,3'e yükselmektedir. Katılımcıların görev süreleri ile çocukların tedbir kararlarına riayet etme oranına ilişkin değerlendirmeleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p=0,446). Tüm deneyim gruplarında katılımcıların yaklaşık yarısı riayet oranını "ortalama düzeyde" olarak değerlendirmiştir. En yüksek "ortalama düzeyde" yanıtı %87,5 ile 16+ yıl deneyimli grupta gözlemlenmiştir. Katılımcıların görev süreleri ile suça sürüklenen çocukların dosyalarında yer alan Sosyal İnceleme Raporlarında (SİR) yeterli bilgiye ulaşılabilme düzeyine ilişkin değerlendirmeleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır (p=0,216). Tüm deneyim gruplarında "kısmen yeterlidir" seçeneği en yüksek oranı almıştır. Bir yıldan az deneyimli grupta bu oran %51,1 iken 16+ yıl deneyimli grupta %62,5 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 69).

Tablo 69. Görev Süresine Göre Cezaların İnfaz Süreleri, Tedbir Kararlarına Riayet Oranı ve Sosyal İnceleme Raporlarının Yeterliliğine İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı

		Çocuk hukuku alanında kaç yıldır görev yapmaktasınız?											
		Bir yıldan az		1-3 yıl		4-5 yıl		6-10 yıl		11-15 yıl		16+ yıl	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Çocuklar hakkında yasal sınırlar çerçevesinde verilebilen cezaların infaz sürelerini nasıl buluyorsunuz?	Çok az	84	30,1	83	30,6	27	26,7	30	34,5	2	16,7	2	25,0
	Az	142	50,9	141	52,0	55	54,5	36	41,4	10	83,3	4	50,0
	Uygun düzeyde	52	18,6	46	17,0	18	17,8	20	23,0	0	0,0	2	25,0
	Fazla	1	0,4	1	0,4	1	1,0	1	1,1	0	0,0	0	0,0
	Çok fazla	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Çocukların tedbir kararlarına riayet etme oranı nedir?	Çok az	33	12,0	30	11,2	16	15,8	19	22,1	2	15,4	0	0,0
	Az	90	32,6	83	30,9	32	31,7	27	31,4	2	15,4	1	12,5
	Ortalama düzeyde	143	51,8	136	50,6	48	47,5	36	41,9	8	61,5	7	87,5
	Fazla	7	2,5	15	5,6	4	4,0	2	2,3	1	7,7	0	0,0
	Neredeyse tamamına uyuyorlar	3	1,1	5	1,9	1	1,0	2	2,3	0	0,0	0	0,0
Suça sürüklenen çocukların dosyalarında yer alan Sosyal İnceleme Raporlarında (SİR) çocuğun aile yapısı, eğitim durumu ve sosyal çevresine ilişkin yeterli bilgiye ulaşılması uygulamada ne ölçüde mümkün olmaktadır?	Çoğu dosyada ciddi veri eksikliği bulunmaktadır	15	5,4	24	8,9	3	3,1	5	5,7	0	0,0	0	0,0
	Veri çoğu zaman yetersizdir	64	23,0	45	16,7	26	26,5	23	26,4	5	38,5	2	25,0
	Kısmen yeterlidir	142	51,1	123	45,7	43	43,9	35	40,2	5	38,5	5	62,5
	Büyük ölçüde yeterlidir	55	19,8	77	28,6	26	26,5	23	26,4	3	23,1	1	12,5
	Tam anlamıyla yeterlidir	2	0,7	0	0,0	0	0,0	1	1,1	0	0,0	0	0,0

Katılımcıların 2025 yılı içerisinde gelen tevzi/esas dosya sayıları ile çocuklar hakkında diversiyon uygulamalarına ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir (p=0,510). Tüm dosya sayısı gruplarında "uygun düzeyde" ve "yeterli değil, mevcut diversiyon uygulamaları geliştirilmeli" seçenekleri öne çıkan yanıtlar olmuştur. 100'den az dosyası olan grupta "uygun düzeyde" yanıtı %30,9 iken bu oran 100-200 dosya grubunda %37,7'ye yükselmektedir. Katılımcıların 2025 yılı içerisinde gelen tevzi/esas dosya sayıları ile mevcut çocuk mahkemelerine ilaveten özel tedbir mahkemesi kurulması gerekliliğine ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p=0,010). Dosya sayısı arttıkça "evet" yanıtının

oranının yükseldiği gözlemlenmektedir. 100'den az dosyası olan grupta "evet" yanıtı %32,6 iken 401-600 dosya grubunda bu oran %44,7'ye, 601-1000 dosya grubunda ise %44,2'ye ulaşmaktadır. Bu bulgu, iş yükü yüksek olan katılımcıların özel tedbir mahkemesi kurulmasına daha fazla destek verdiğine işaret etmektedir. Katılımcıların 2025 yılı içerisinde gelen tevzi/esas dosya sayıları ile çocuklara yönelik soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde uzmanlaşmış mahkemeler ve personel kapasitesine ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p=0,494). Tüm dosya sayısı gruplarında "kısmen yeterli" seçeneği açık ara en yüksek oranı almıştır. 100'den az dosyası olan grupta bu oran %56,1 iken 401-600 dosya grubunda %65,9'a yükselmektedir (Tablo 70).

Tablo 70. 2025 Yılı Tevzi/Esas Dosya Sayısına Göre Diversiyon Uygulamaları, Özel Tedbir Mahkemesi Kurulması ve Uzmanlaşmış Mahkeme/Personel Kapasitesine İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı

		2025 yılı içerisinde gelen tevzi/esas dosya sayınız kaçtır?											
		100'den az		100-200		201-400		401-600		601-1000		1001+	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Çocuklar hakkında diversiyon (Uzlaştırma, kamu davasının açılmasının ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması, erteleme, denetimli serbestlik uygulamaları, ön ödeme) uygulamalarını nasıl buluyorsunuz?	Hiç yeterli değil, daha çok diversiyon uygulamaları getirilerek çocuklar adli sisteme sokulmamalı	10	4,2	5	8,2	5	3,9	8	6,5	7	6,2	6	8,1
	Yeterli değil, mevcut diversiyon uygulamaları geliştirilmeli	57	24,2	11	18,0	31	24,4	29	23,6	33	29,2	19	25,7
	Uygun düzeyde	73	30,9	23	37,7	42	33,1	42	34,1	37	32,7	16	21,6
	Fazla, mevcut uygulamaların uygulanma oranlarını azaltıcı hükümler getirilmeli	37	15,7	12	19,7	29	22,8	21	17,1	13	11,5	14	18,9
	Çok fazla, mevcut uygulamalardan bazıları kaldırılarak cezalandırmalar arttırılmalı	59	25,0	10	16,4	20	15,7	23	18,7	23	20,4	19	25,7
Mevcut Çocuk mahkemelerine ilaveten özel tedbir mahkemesi kurulmalı mıdır?	Hayır	32	13,4	12	19,7	21	16,5	22	17,9	15	13,3	17	22,4
	Mevcut uygulamadan bir farklılık yaratmaz	90	37,7	24	39,3	53	41,7	41	33,3	40	35,4	28	36,8
	Evet	78	32,6	17	27,9	40	31,5	55	44,7	50	44,2	28	36,8
	Fikrim yok	39	16,3	8	13,1	13	10,2	5	4,1	8	7,1	3	3,9
Çocuklara yönelik soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde uzmanlaşmış mahkemeler ve personel açısından mevcut kapasiteyi nasıl değerlendiriyorsunuz?	Yeterli	30	12,6	7	11,5	22	17,3	14	11,4	10	8,8	11	14,5
	Kısmen yeterli	134	56,1	34	55,7	72	56,7	81	65,9	67	59,3	47	61,8
	Yetersiz	75	31,4	20	32,8	33	26,0	28	22,8	36	31,9	18	23,7

Katılımcıların 2025 yılı içerisinde gelen tedbir talebi sayıları ile çocukların tedbir kararlarına riayet etme oranına ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir (p=0,888). Tüm gruplarda "ortalama düzeyde" seçeneği en

yüksek oranı almıştır. Tedbir talebi olmayan grupta bu oran %50,0 iken 601-1000 talep grubunda %53,1'e ulaşmaktadır.

Katılımcıların tedbir talebi sayıları ile sosyal inceleme raporu hazırlayan uzmanların yerinde inceleme yapma oranlarına ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p=0,480). Tüm gruplarda "ortalama düzeyde" yanıtı öne çıkmaktadır. 1001+ talep grubunda "ortalama düzeyde" yanıtı %60,0 ile en yüksek orana ulaşmaktadır.

Katılımcıların tedbir talebi sayıları ile suça sürüklenen çocukların dosyalarında yer alan Sosyal İnceleme Raporlarının (SİR) yeterliliğine ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır (p=0,248). Tüm gruplarda "kısmen yeterlidir" seçeneği baskın yanıt olmuştur. 100-200 talep grubunda bu oran %53,3 iken 1001+ talep grubunda %40,0 olarak gerçekleşmiştir.

Katılımcıların tedbir talebi sayıları ile çocuk adalet sisteminde görev yapan uzman personel kapasitesine ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p=0,004). Tedbir talebi olmayan grupta "kısmen yeterli" yanıtı %50,0 ile öne çıkarken 1001+ talep grubunda "yeterli" yanıtının %80,0'e ulaştığı dikkat çekmektedir. Bu bulgu, iş yükü yüksek olan hakimlerin uzman personel kapasitesini daha yeterli bulma eğiliminde olduğuna işaret etmektedir.

Katılımcıların tedbir talebi sayıları ile mevcut çocuk mahkemelerine ilaveten özel tedbir mahkemesi kurulması gerekliliğine ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p=0,005). Tedbir talebi olmayan grupta "evet" yanıtı %47,1 iken 601-1000 talep grubunda bu oran %95,0'e yükselmektedir. Bu bulgu, tedbir iş yükü arttıkça özel mahkeme kurulmasına yönelik desteğin belirgin biçimde güçlendiğini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların tedbir talebi sayıları ile Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen tedbir kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarının yeterliliğine ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p=0,154). Tüm gruplarda "orta düzeyde" yanıtı en yüksek oranı almıştır. Tedbir talebi olmayan grupta bu oran %38,2 iken 401-600 talep grubunda %53,1'e yükselmektedir.

Katılımcıların tedbir talebi sayıları ile koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanmasında ihmali bulunan ebeveynlere yönelik yaptırımların çocuk koruma sisteminin etkinliğini artıracağına dair görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır (p=0,650). Tüm gruplarda "katılıyorum" ve "kesinlikle katılıyorum" seçenekleri baskın yanıtlar olmuştur. 1001+ talep grubunda "katılıyorum" yanıtı %80,0 ile en yüksek orana ulaşmaktadır (Tablo 71).

Tablo 71. 2025 Yılı İçerisinde Gelen Tedbir Talebi Sayısına Göre Tedbir Kararlarına Riayet Oranı, Sosyal İnceleme Raporu Yerinde İnceleme Oranı, SİR Yeterliliği, Uzman Personel Kapasitesi, Özel Tedbir Mahkemesi Kurulması, Tedbir Kararları İzleme Mekanizmaları ve Ebeveyn Yaptırımlarına İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı

		2025 yılı içerisinde gelen tedbir talebi kaçtır? (Sadece hakimlere yönelik)													
		0		**100'den az**		**100-200**		**201-400**		**401-600**		**601-1000**		**1001+**	
		n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Çocukların tedbir kararlarına riayet etme oranı nedir?	Çok az	5	14,7	12	9,1	2	13,3	3	10,7	4	12,5	4	20,0	1	25,0
	Az	12	35,3	53	40,2	6	40,0	10	35,7	8	25,0	5	25,0	0	0,0
	Ortalama düzeyde	17	50,0	59	44,7	6	40,0	13	46,4	17	53,1	9	45,0	3	75,0
	Fazla	0	0,0	4	3,0	1	6,7	2	7,1	2	6,3	2	10,0	0	0,0
	Neredeyse tamamına uyuyorlar	0	0,0	4	3,0	0	0,0	0	0,0	1	3,1	0	0,0	0	0,0
Sosyal inceleme raporu hazırlayan uzmanların çocuk ve ebeveynlerin yaşam koşullarını, hayat alanlarını, ekonomik durumlarını ve ilişkilerini ev ziyareti ve görüşmelerle yerinde inceleyerek raporu düzenleme oranları nedir?	Neredeyse hiçbirinde	1	3,0	8	6,1	1	6,7	5	17,2	4	12,5	1	5,0	1	20,0
	Az	10	30,3	33	25,2	2	13,3	4	13,8	4	12,5	4	20,0	0	0,0
	Ortalama düzeyde	11	33,3	51	38,9	6	40,0	10	34,5	15	46,9	9	45,0	3	60,0
	Yüksek oranda	8	24,2	23	17,6	3	20,0	9	31,0	8	25,0	5	25,0	1	20,0
	Tamamında	0	0,0	5	3,8	0	0,0	1	3,4	1	3,1	1	5,0	0	0,0
	Fikrim yok	3	9,1	11	8,4	3	20,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Suça sürüklenen çocukların dosyalarında yer alan Sosyal İnceleme Raporlarında (SİR) çocuğun aile yapısı, eğitim durumu ve sosyal çevresine ilişkin yeterli bilgiye ulaşılması uygulamada ne ölçüde mümkün olmaktadır?	Çoğu dosyada ciddi veri eksikliği bulunmaktadır	1	3,0	15	11,5	0	0,0	0	0,0	2	6,3	0	0,0	0	0,0
	Veri çoğu zaman yetersizdir	10	30,3	30	23,1	4	26,7	6	20,7	3	9,4	9	45,0	0	0,0
	Kısmen yeterlidir	13	39,4	49	37,7	8	53,3	10	34,5	15	46,9	5	25,0	2	40,0
	Büyük ölçüde yeterlidir	9	27,3	34	26,2	3	20,0	13	44,8	12	37,5	6	30,0	3	60,0
	Tam anlamıyla yeterlidir	0	0,0	2	1,5	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Çocuk adalet sisteminde görev yapan uzman personel kapasitesini (psikolog, pedagog, sosyal hizmet uzmanı) bulunduğunuz yerde nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok yetersiz	1	2,9	18	13,6	0	0,0	1	3,4	1	3,1	1	5,0	0	0,0
	Yetersiz	5	14,7	37	28,0	4	26,7	6	20,7	2	6,3	2	10,0	0	0,0
	Kısmen yeterli	17	50,0	42	31,8	2	13,3	5	17,2	10	31,3	6	30,0	1	20,0
	Yeterli	11	32,4	34	25,8	9	60,0	16	55,2	18	56,3	10	50,0	4	80,0
	Çok yeterli	0	0,0	1	0,8	0	0,0	1	3,4	1	3,1	1	5,0	0	0,0
Mevcut Çocuk mahkemelerine ilaveten özel tedbir mahkemesi kurulmalı mıdır?	Hayır	4	11,8	19	14,4	3	20,0	8	27,6	4	12,5	0	0,0	2	40,0
	Mevcut uygulamadan bir farklılık yaratmaz	11	32,4	45	34,1	5	33,3	8	27,6	7	21,9	1	5,0	1	20,0
	Evet	16	47,1	51	38,6	7	46,7	13	44,8	19	59,4	19	95,0	2	40,0
	Fikrim yok	3	8,8	17	12,9	0	0,0	0	0,0	2	6,3	0	0,0	0	0,0
Çocuk Koruma	Hiç yeterli	3	8,8	5	3,8	1	6,7	4	13,8	3	9,4	3	15,0	0	0,0

Kanunu kapsamında verilen tedbir kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarının yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	değil														
	Yetersiz	17	50,0	52	39,4	7	46,7	13	44,8	8	25,0	11	55,0	4	80,0
	Orta düzeyde	13	38,2	67	50,8	7	46,7	9	31,0	17	53,1	4	20,0	1	20,0
	Yeterli	1	2,9	8	6,1	0	0,0	2	6,9	4	12,5	2	10,0	0	0,0
	Çok yeterli	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	3,4	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanmasını engelleyen veya yükümlülüklerini yerine getirmeyen ebeveynlere yönelik yaptırımların çocuk koruma sisteminin etkinliğini artıracağını düşünüyor musunuz?"	Kesinlikle katılmıyorum	3	8,8	8	6,1	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	5,0	0	0,0
	Katılmıyorum	7	20,6	16	12,1	2	13,3	4	13,8	3	9,4	2	10,0	0	0,0
	Kararsızım	3	8,8	14	10,6	3	20,0	0	0,0	3	9,4	2	10,0	0	0,0
	Katılıyorum	12	35,3	64	48,5	8	53,3	15	51,7	14	43,8	11	55,0	4	80,0
	Kesinlikle katılıyorum	9	26,5	30	22,7	2	13,3	10	34,5	12	37,5	4	20,0	1	20,0

Katılımcıların 2025 yılı içerisinde iddianame düzenledikleri/hüküm verdikleri dosya sayıları ile çocuklar hakkında diversiyon uygulamalarına ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir (p=0,056). Tüm gruplarda "uygun düzeyde" seçeneği öne çıkan yanıt olmuştur. 100'den az dosya grubunda bu oran %34,4 iken 1001+ dosya grubunda %28,6 olarak gerçekleşmiştir.

Katılımcıların dosya sayıları ile sosyal inceleme raporu hazırlayan uzmanların yerinde inceleme yapma oranlarına ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p=0,130). Tüm gruplarda "ortalama düzeyde" yanıtı baskın seçenek olmuştur. 201-400 dosya grubunda bu oran %50,9 ile en yüksek seviyeye ulaşmaktadır.

Katılımcıların dosya sayıları ile suça sürüklenen çocukların dosyalarında yer alan Sosyal İnceleme Raporlarının (SİR) yeterliliğine ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır (p=0,601). Tüm gruplarda "kısmen yeterlidir" seçeneği en yüksek oranı almıştır. 601-1000 dosya grubunda bu oran %50,0 iken 1001+ dosya grubunda %42,9 olarak gerçekleşmiştir.

Katılımcıların dosya sayıları ile ifadesini/savunmasını aldıkları suça sürüklenen çocukların yanında ailelerinin bulunma durumuna ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p=0,030). 100'den az dosya grubunda "az bir kısmının yanında ailesi gelmişti" yanıtı %32,5 ile öne çıkarken 1001+ dosya grubunda "ortalama düzeyde aileleri de çocuk ile gelmişti" yanıtı %45,5 ile en yüksek orana ulaşmaktadır. Bu bulgu, dosya sayısı arttıkça ailelerin adli süreçte çocuğa eşlik etme oranının daha olumlu değerlendirildiğine işaret etmektedir.

Katılımcıların dosya sayıları ile suça sürüklenen çocukların yeniden topluma kazandırılması ve tekrar suç işlemelerinin önlenmesi bakımından Türkiye'deki mevcut çocuk

adalet sisteminin genel başarısına ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p=0,281). Tüm gruplarda "sistem orta düzeyde işlemektedir ancak ciddi geliştirmelere ihtiyaç vardır" seçeneği öne çıkmaktadır. 401-600 dosya grubunda bu oran %43,5 ile en yüksek seviyeye ulaşmaktadır.

Katılımcıların dosya sayıları ile çocuk adalet sisteminde görev yapan yargı mensuplarının etkinliğini artıracak en önemli unsura ilişkin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p<0,001). Tüm gruplarda "yargının iş yükünün azaltılması" seçeneği en yüksek oranı almıştır. 100'den az dosya grubunda bu oran %33,1 iken 1001+ dosya grubunda %54,5'e yükselmektedir. Buna karşın "tedbir mahkemelerinin kurulması" seçeneği 601-1000 dosya grubunda %30,4 ile dikkat çekici bir artış sergilemektedir. Bu bulgu, dosya yükü arttıkça yargı mensuplarının iş yükünün azaltılmasını giderek daha öncelikli bir ihtiyaç olarak gördüğünü ortaya koymaktadır.

Katılımcıların dosya sayıları ile çocuklara yönelik soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde uzmanlaşmış mahkemeler ve personel kapasitesine ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır (p=0,178). Tüm gruplarda "kısmen yeterli" seçeneği açık ara en yüksek oranı almıştır. 100'den az dosya grubunda bu oran %58,2 iken 1001+ dosya grubunda %72,7'ye yükselmektedir (Tablo 72).

Tablo 72. 2025 Yılı İçerisinde İddianame Düzenlenen/Hüküm Verilen Dosya Sayısına Göre Diversiyon Uygulamaları, Sosyal İnceleme Raporu Yerinde İnceleme Oranı, SİR Yeterliliği, Ailelerin Çocuğa Eşlik Etme Durumu, Çocuk Adalet Sisteminin Genel Başarısı, Yargı Mensuplarının Etkinliğini Artıracak Unsurlar ve Uzmanlaşmış Mahkeme/Personel Kapasitesine İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı

		2025 yılı içerisinde iddianame düzenlediğiniz/hüküm verdiğiniz dosya sayısı kaçtır?											
		100'den az		**100-200**		**201-400**		**401-600**		**601-1000**		**1001+**	
		n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Çocuklar hakkında diversiyon (Uzlaştırma, kamu davasının açılmasının ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması, erteleme, denetimli serbestlik uygulamaları, ön ödeme) uygulamalarını nasıl buluyorsunuz?	Hiç yeterli değil, daha çok diversiyon uygulamaları getirilerek çocuklar adli sisteme sokulmamalı	17	5,3	7	6,5	3	2,6	7	8,2	5	7,2	1	4,8
	Yeterli değil, mevcut diversiyon uygulamaları geliştirilmeli	69	21,6	21	19,4	31	26,7	22	25,9	28	40,6	6	28,6
	Uygun düzeyde	110	34,4	32	29,6	34	29,3	28	32,9	18	26,1	6	28,6
	Fazla, mevcut uygulamaların uygulanma oranlarını azaltıcı hükümler getirilmeli	53	16,6	29	26,9	26	22,4	9	10,6	5	7,2	5	23,8
	Çok fazla,	71	22,2	19	17,6	22	19,0	19	22,4	13	18,8	3	14,3

	mevcut uygulamalardan bazıları kaldırılarak cezalandırmalar arttırılmalı												
Sosyal inceleme raporu hazırlayan uzmanların çocuk ve ebeveynlerin yaşam koşullarını, hayat alanlarını, ekonomik durumlarını ve ilişkilerini ev ziyareti ve görüşmelerle yerinde inceleyerek raporu düzenleme oranları nedir?	Neredeyse hiçbirinde	19	5,9	4	3,7	6	5,2	8	9,5	3	4,4	1	4,5
	Az	59	18,2	20	18,7	24	20,7	20	23,8	14	20,6	3	13,6
	Ortalama düzeyde	147	45,4	48	44,9	59	50,9	37	44,0	33	48,5	7	31,8
	Yüksek oranda	50	15,4	16	15,0	17	14,7	16	19,0	13	19,1	7	31,8
	Tamamında	6	1,9	4	3,7	3	2,6	0	0,0	3	4,4	2	9,1
	Fikrim yok	43	13,3	15	14,0	7	6,0	3	3,6	2	2,9	2	9,1
Suça sürüklenen çocukların dosyalarında yer alan Sosyal İnceleme Raporlarında (SİR) çocuğun aile yapısı, eğitim durumu ve sosyal çevresine ilişkin yeterli bilgiye ulaşılması uygulamada ne ölçüde mümkün olmaktadır?	Çoğu dosyada ciddi veri eksikliği bulunmaktadır	21	6,5	10	9,3	5	4,3	3	3,6	4	5,9	1	4,8
	Veri çoğu zaman yetersizdir	79	24,5	15	14,0	21	18,3	21	25,0	15	22,1	5	23,8
	Kısmen yeterlidir	146	45,3	53	49,5	59	51,3	36	42,9	34	50,0	9	42,9
	Büyük ölçüde yeterlidir	75	23,3	27	25,2	30	26,1	24	28,6	15	22,1	6	28,6
	Tam anlamıyla yeterlidir	1	0,3	2	1,9	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
İfadesini/Savunmasını aldığınız suça sürüklenen çocukların yanında aileleri de gelmiş miydi?	Neredeyse hiçbirinin ailesi çocuk ile gelmemişti	22	6,8	2	1,9	6	5,2	4	4,7	4	5,8	1	4,5
	Az bir kısmının yanında ailesi de gelmişti	105	32,5	48	44,4	24	20,7	23	27,1	32	46,4	7	31,8
	Ortalama düzeyde aileleri de çocuk ile gelmişti	95	29,4	36	33,3	49	42,2	29	34,1	20	29,0	10	45,5
	Çoğunun yanında ailesi de gelmişti	89	27,6	18	16,7	34	29,3	26	30,6	11	15,9	3	13,6
	Neredeyse tamamının ailesi çocuk ile birlikte gelmişti	12	3,7	4	3,7	3	2,6	3	3,5	2	2,9	1	4,5
Suça sürüklenen çocukların yeniden topluma kazandırılması ve tekrar suç işlemelerinin önlenmesi bakımından Türkiye'deki mevcut çocuk adalet sisteminin genel başarısını nasıl değerlendiriyorsunuz?	Sistem büyük ölçüde başarısızdır ve köklü reform gereklidir	63	19,4	17	15,7	29	25,2	11	12,9	11	15,9	4	18,2
	Sistem önemli ölçüde yetersizdir ve kapsamlı iyileştirme gereklidir	85	26,2	33	30,6	32	27,8	30	35,3	29	42,0	4	18,2
	Sistem orta düzeyde işlemektedir ancak ciddi	126	38,9	42	38,9	40	34,8	37	43,5	22	31,9	9	40,9

	geliştirmelere ihtiyaç vardır												
	Sistem genel olarak etkilidir ancak bazı alanlarda iyileştirme gereklidir,	46	14,2	15	13,9	14	12,2	7	8,2	7	10,1	4	18,2
	Sistem büyük ölçüde başarılıdır	4	1,2	1	0,9	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	4,5
Çocuk adalet sisteminde görev yapan yargı mensuplarının etkinliğini artıracak en önemli unsur sizce hangisidir?	Çocuk adaletine özgü zorunlu mesleki eğitim	50	15,5	12	11,2	16	13,8	14	16,5	8	11,6	4	18,2
	Uzman personel desteğinin artırılması	48	14,9	18	16,8	18	15,5	12	14,1	7	10,1	2	9,1
	Tedbir mahkemelerinin kurulması	11	3,4	5	4,7	5	4,3	13	15,3	21	30,4	0	0,0
	Çocuk dosyalarına özgü ihtisas mahkemelerinin yaygınlaştırılması	58	18,0	25	23,4	17	14,7	12	14,1	8	11,6	2	9,1
	Kurumlar arası koordinasyon mekanizmalarının güçlendirilmesi	49	15,2	15	14,0	19	16,4	11	12,9	5	7,2	2	9,1
	Yargının İş yükünün azaltılması	107	33,1	32	29,9	41	35,3	23	27,1	20	29,0	12	54,5
Çocuklara yönelik soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde uzmanlaşmış mahkemeler ve personel açısından mevcut kapasiteyi nasıl değerlendiriyorsunuz?	Yeterli	37	11,4	12	11,1	18	15,5	14	16,5	8	11,6	5	22,7
	Kısmen yeterli	189	58,2	62	57,4	72	62,1	49	57,6	36	52,2	16	72,7
	Yetersiz	99	30,5	34	31,5	26	22,4	22	25,9	25	36,2	1	4,5

Katılımcıların çocuk hukuku alanında görev yapmaya devam etme istekleri ile suça sürüklenen çocukların yeniden topluma kazandırılması ve tekrar suç işlemelerinin önlenmesi bakımından Türkiye'deki mevcut çocuk adalet sisteminin genel başarısına ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,001$). Görevine devam etmek isteyenlerin %40,2'si sistemi "orta düzeyde işlemektedir ancak ciddi geliştirmelere ihtiyaç vardır" şeklinde değerlendirirken bu oran görevine devam etmek istemeyenler arasında %33,3 olarak gerçekleşmiştir. Görevine devam etmek istemeyenler arasında "sistem büyük ölçüde başarısızdır ve köklü reform gereklidir" yanıtının %33,3 ile öne çıkması dikkat çekmektedir. Bu bulgu, sistemin başarısızlığına ilişkin olumsuz değerlendirmelerin alanda kalmama kararıyla güçlü biçimde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcıların görev yapmaya devam etme istekleri ile mevcut çocuk mahkemelerine ilaveten özel tedbir mahkemesi kurulması gerekliliğine ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p=0,017). Görevine devam etmek isteyenlerin %39,6'sı özel tedbir mahkemesi kurulması gerektiğini belirtirken görevine devam etmek istemeyenlerde bu oran %32,7'ye gerilemektedir. Kararsız grupta ise "mevcut uygulamadan bir farklılık yaratmaz" yanıtı %39,3 ile öne çıkmaktadır.

Katılımcıların görev yapmaya devam etme istekleri ile çocuk adalet sisteminde görev yapan yargı mensuplarının etkinliğini artıracak en önemli unsura ilişkin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (p=0,017). Tüm gruplarda "yargının iş yükünün azaltılması" seçeneği en yüksek oranı almıştır. Görevine devam etmek istemeyenler arasında bu oran %38,8 ile en yüksek seviyeye ulaşmaktadır. Bu bulgu, iş yükünün azaltılması talebinin ayrılma eğilimi olan katılımcılar arasında daha güçlü olduğuna işaret etmektedir.

Katılımcıların görev yapmaya devam etme istekleri ile mevcut mevzuatın çocukların suçtan korunması, yeniden topluma kazandırılması ve suç tekrarının önlenmesi hususlarındaki yeterliliğine ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p=0,001). Görevine devam etmek isteyenlerin %51,6'sı mevzuatı "kısmen" yeterli bulurken görevine devam etmek istemeyenler arasında "hayır" yanıtı %61,8 ile baskın seçenek olmuştur. Bu bulgu, mevzuatı yetersiz bulan katılımcıların alanda kalmama eğiliminin daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcıların görev yapmaya devam etme istekleri ile çocuklara yönelik soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde uzmanlaşmış mahkemeler ve personel kapasitesine ilişkin değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır (p=0,003). Tüm gruplarda "kısmen yeterli" seçeneği en yüksek oranı almıştır. Görevine devam etmek isteyenlerin %58,9'u kapasiteyi kısmen yeterli bulurken görevine devam etmek istemeyenler arasında "yetersiz" yanıtı %39,4 ile dikkat çekici bir seviyeye ulaşmaktadır (Tablo 73).

Tablo 73. Çocuk Hukuku Alanında Görev Yapmaya Devam Etme İsteğine Göre Çocuk Adalet Sisteminin Genel Başarısı, Özel Tedbir Mahkemesi Kurulması, Yargı Mensuplarının Etkinliğini Artıracak Unsurlar, Mevcut Mevzuatın Yeterliliği ve Uzmanlaşmış Mahkeme/Personel Kapasitesine İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı

		Çocuk hukuku alanında görev yapmaya devam etmek ister misiniz?					
		Evet		**Hayır**		**Kararsızım**	
		n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Suça sürüklenen çocukların yeniden topluma kazandırılması ve tekrar suç işlemelerinin önlenmesi bakımından Türkiye'deki mevcut çocuk adalet	Sistem büyük ölçüde başarısızdır ve köklü reform gereklidir	62	15,6	55	33,3	24	12,3
	Sistem önemli ölçüde yetersizdir ve kapsamlı iyileştirme gereklidir	112	28,1	42	25,5	72	36,9

sisteminin genel başarısını nasıl değerlendiriyorsunuz?	Sistem orta düzeyde işlemektedir ancak ciddi geliştirmelere ihtiyaç vardır	160	40,2	55	33,3	70	35,9
	Sistem genel olarak etkilidir ancak bazı alanlarda iyileştirme gereklidir,	61	15,3	13	7,9	26	13,3
	Sistem büyük ölçüde başarılıdır	3	0,8	0	0,0	3	1,5
Mevcut Çocuk mahkemelerine ilaveten özel tedbir mahkemesi kurulmalı mıdır?	Hayır	58	14,5	34	20,6	28	14,3
	Mevcut uygulamadan bir farklılık yaratmaz	145	36,3	65	39,4	77	39,3
	Evet	158	39,6	54	32,7	59	30,1
	Fikrim yok	38	9,5	12	7,3	32	16,3
Çocuk adalet sisteminde görev yapan yargı mensuplarının etkinliğini artıracak en önemli unsur sizce hangisidir?	Çocuk adaletine özgü zorunlu mesleki eğitim	63	15,9	26	15,8	21	10,8
	Uzman personel desteğinin artırılması	58	14,6	22	13,3	32	16,4
	Tedbir mahkemelerinin kurulması	38	9,6	7	4,2	11	5,6
	Çocuk dosyalarına özgü ihtisas mahkemelerinin yaygınlaştırılması	79	19,9	25	15,2	25	12,8
	Kurumlar arası koordinasyon mekanizmalarının güçlendirilmesi	49	12,4	21	12,7	33	16,9
	Yargının İş yükünün azaltılması	109	27,5	64	38,8	73	37,4
Mevcut mevzuatın çocukların suçtan korunması, yeniden topluma kazandırılması ve yeniden suç işlemelerinin önlenmesi hususlarında yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	Evet	16	4,0	8	4,8	13	6,6
	Kısmen	206	51,6	55	33,3	91	46,4
	Hayır	177	44,4	102	61,8	92	46,9
Çocuklara yönelik soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde uzmanlaşmış mahkemeler ve personel açısından mevcut kapasiteyi nasıl değerlendiriyorsunuz?	Yeterli	55	13,8	21	12,7	22	11,2
	Kısmen yeterli	235	58,9	79	47,9	131	66,8
	Yetersiz	109	27,3	65	39,4	43	21,9

Katılımcıların çocuklar hakkında yasal sınırlar çerçevesinde verilebilen cezaların infaz sürelerine ilişkin değerlendirmeleri ile çocuklar hakkında diversiyon uygulamalarına yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,001$). İnfaz sürelerini "çok az" bulanların %42,9'u mevcut diversiyon uygulamalarının çok fazla olduğunu ve cezalandırmaların artırılması gerektiğini savunurken infaz sürelerini "az"

bulanların %34,6'sı uygulamaları uygun düzeyde bulmaktadır. Bu bulgu, infaz sürelerini yetersiz gören katılımcıların cezalandırmacı bir eğilim taşıdığına işaret etmektedir.

Katılımcıların infaz sürelerine ilişkin değerlendirmeleri ile suça sürüklenen çocukların yeniden topluma kazandırılması ve tekrar suç işlemelerinin önlenmesi bakımından Türkiye'deki mevcut çocuk adalet sisteminin genel başarısına ilişkin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p<0,001). İnfaz sürelerini "çok az" bulanların %38,3'ü sistemi büyük ölçüde başarısız ve köklü reform gerektiren bir yapı olarak değerlendirirken infaz sürelerini "az" bulanların %44,7'si sistemi orta düzeyde işleyen ancak ciddi geliştirmelere ihtiyaç duyan bir yapı olarak tanımlamaktadır. Bu bulgu, infaz sürelerini daha yetersiz bulan katılımcıların sisteme yönelik daha olumsuz bir genel değerlendirme yaptığını ortaya koymaktadır.

Katılımcıların infaz sürelerine ilişkin değerlendirmeleri ile suça sürüklenen çocuklara yönelik rehabilitasyon, danışmanlık ve eğitim programlarının tekrar suçu önlemedeki katkısına ilişkin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (p<0,001). İnfaz sürelerini "çok az" bulanların %38,4'ü bu programları etkisiz bulurken "uygun düzeyde" bulanların %38,8'i de benzer şekilde etkisiz değerlendirmektedir. Bununla birlikte infaz sürelerini "az" bulanlar arasında "orta düzeyde etkili" yanıtı %37,0 ile öne çıkmaktadır.

Katılımcıların infaz sürelerine ilişkin değerlendirmeleri ile mevcut mevzuatın çocukların suçtan korunması, yeniden topluma kazandırılması ve suç tekrarının önlenmesi hususlarındaki yeterliliğine ilişkin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p<0,001). İnfaz sürelerini "çok az" bulanların %66,4'ü mevzuatı yetersiz bulurken infaz sürelerini "uygun düzeyde" bulanların %62,6'sı mevzuatı kısmen yeterli olarak değerlendirmektedir. Bu bulgu, infaz sürelerini yetersiz bulan katılımcıların mevzuata ilişkin daha eleştirel bir tutum sergilediğini göstermektedir (Tablo 74).

Tablo 74. Cezaların İnfaz Sürelerine İlişkin Değerlendirmeye Göre Diversiyon Uygulamaları, Çocuk Adalet Sisteminin Genel Başarısı, Rehabilitasyon Programlarının Etkinliği ve Mevcut Mevzuatın Yeterliliğine İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı

		Çocuklar hakkında yasal sınırlar çerçevesinde verilebilen cezaların infaz sürelerini nasıl buluyorsunuz?									
		Çok az		**Az**		**Uygun düzeyde**		**Fazla**		**Çok fazla**	
		n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Çocuklar hakkında diversiyon (Uzlaştırma, kamu davasının açılmasının ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması, erteleme, denetimli serbestlik uygulamaları, ön	Hiç yeterli değil, daha çok diversiyon uygulamaları getirilerek çocuklar adli sisteme sokulmamalı	15	6,6	18	4,7	9	6,5	0	0,0	0	0,0
	Yeterli değil,	33	14,6	99	25,6	44	31,9	4	100,0	0	0,0

ödeme) uygulamalarını nasıl buluyorsunuz?	mevcut diversiyon uygulamaları geliştirilmeli										
	Uygun düzeyde	34	15,0	134	34,6	72	52,2	0	0,0	0	0,0
	Fazla, mevcut uygulamaların uygulanma oranlarını azaltıcı hükümler getirilmeli	47	20,8	81	20,9	9	6,5	0	0,0	0	0,0
	Çok fazla, mevcut uygulamalardan bazıları kaldırılarak cezalandırmalar arttırılmalı	97	42,9	55	14,2	4	2,9	0	0,0	0	0,0
Suça sürüklenen çocukların yeniden topluma kazandırılması ve tekrar suç işlemelerinin önlenmesi bakımından Türkiye'deki mevcut çocuk adalet sisteminin genel başarısını nasıl değerlendiriyorsunuz?	Sistem büyük ölçüde başarısızdır ve köklü reform gereklidir	87	38,3	43	11,1	11	7,9	0	0,0	0	0,0
	Sistem önemli ölçüde yetersizdir ve kapsamlı iyileştirme gereklidir	72	31,7	114	29,3	38	27,3	2	50,0	0	0,0
	Sistem orta düzeyde işlemektedir ancak ciddi geliştirmelere ihtiyaç vardır	56	24,7	174	44,7	52	37,4	2	50,0	0	0,0
	Sistem genel olarak etkilidir ancak bazı alanlarda iyileştirme gereklidir,	12	5,3	52	13,4	38	27,3	0	0,0	0	0,0
	Sistem büyük ölçüde başarılıdır	0	0,0	6	1,5	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Suça sürüklenen çocuklara yönelik rehabilitasyon, danışmanlık ve eğitim programlarının tekrar suçun önlenmesine katkısını nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok etkisiz	58	25,3	25	6,4	10	7,2	0	0,0	0	0,0
	Etkisiz	88	38,4	153	39,3	41	29,5	0	0,0	0	0,0
	Orta düzeyde etkili	65	28,4	144	37,0	54	38,8	2	50,0	0	0,0
	Etkili	9	3,9	43	11,1	22	15,8	0	0,0	0	0,0
	Çok etkili	2	0,9	4	1,0	4	2,9	0	0,0	0	0,0
	Fikrim yok	7	3,1	20	5,1	8	5,8	2	50,0	0	0,0
Mevcut mevzuatın çocukların suçtan korunması, yeniden topluma kazandırılması ve yeniden suç işlemelerinin önlenmesi hususlarında yeterli	Evet	6	2,6	19	4,9	12	8,6	0	0,0	0	0,0
	Kısmen	71	31,0	191	49,1	87	62,6	2	50,0	0	0,0
	Hayır	152	66,4	179	46,0	40	28,8	2	50,0	0	0,0

olduğunu düşünüyor musunuz?											

Katılımcıların çocukların tedbir kararlarına riayet etme oranına ilişkin değerlendirmeleri ile sosyal inceleme raporu hazırlayan uzmanların yerinde inceleme yapma oranlarına yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p=0,003). Riayet oranını "çok az" bulanların %37,0'ı yerinde inceleme oranını "ortalama düzeyde" değerlendirirken riayet oranını "neredeyse tamamına uyuyorlar" şeklinde değerlendirenlerin %36,4'ü hem "ortalama düzeyde" hem de "yüksek oranda" seçeneklerini işaretlemiştir. Bu bulgu, tedbir kararlarına uyumun daha yüksek değerlendirildiği gruplarda yerinde inceleme oranının da daha olumlu algılandığına işaret etmektedir.

Katılımcıların tedbir kararlarına riayet oranına ilişkin değerlendirmeleri ile suça sürüklenen çocukların dosyalarında yer alan Sosyal İnceleme Raporlarının (SİR) yeterliliğine yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (p<0,001). Riayet oranını "çok az" bulanların %35,4'ü SİR'leri kısmen yeterli bulurken "neredeyse tamamına uyuyorlar" grubunda "büyük ölçüde yeterlidir" yanıtı %54,5 ile baskın seçenek olmuştur. Bu bulgu, tedbir uyumunu yüksek değerlendiren katılımcıların SİR kalitesine ilişkin daha olumlu bir algıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcıların tedbir kararlarına riayet oranına ilişkin değerlendirmeleri ile çocuk adalet sisteminde görev yapan uzman personel kapasitesine yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p=0,038). Riayet oranını "çok az" bulanların %18,0'ı uzman personel kapasitesini çok yetersiz bulurken riayet oranını "fazla" bulanların %44,8'i kapasiteyi yeterli olarak değerlendirmektedir. Bu bulgu, tedbir uyumunu olumlu değerlendiren katılımcıların uzman personel kapasitesine ilişkin daha yüksek bir memnuniyet düzeyine sahip olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların tedbir kararlarına riayet oranına ilişkin değerlendirmeleri ile Türkiye'deki mevcut çocuk adalet sisteminin genel başarısına yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p<0,001). Riayet oranını "çok az" bulanların %39,0'ı sistemi büyük ölçüde başarısız ve köklü reform gerektiren bir yapı olarak değerlendirirken riayet oranını "ortalama düzeyde" bulanların %43,6'sı sistemi orta düzeyde işleyen ancak ciddi geliştirmelere ihtiyaç duyan bir yapı olarak tanımlamaktadır. Bu bulgu, tedbir uyumunu düşük değerlendiren katılımcıların sisteme yönelik daha olumsuz bir genel değerlendirme yaptığını ortaya koymaktadır.

Katılımcıların tedbir kararlarına riayet oranına ilişkin değerlendirmeleri ile mevcut çocuk mahkemelerine ilaveten özel tedbir mahkemesi kurulması gerekliliğine yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (p=0,049). Riayet

oranını "çok az" bulanların %36,0'ı bu durumun mevcut uygulamadan bir farklılık yaratmayacağını düşünürken riayet oranını "az" bulanların %40,1'i özel tedbir mahkemesi kurulması gerektiğini belirtmektedir.

Katılımcıların tedbir kararlarına riayet oranına ilişkin değerlendirmeleri ile suça sürüklenen çocuklara yönelik rehabilitasyon, danışmanlık ve eğitim programlarının tekrar suçu önlemedeki katkısına yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p<0,001). Riayet oranını "çok az" bulanların %44,0'ı bu programları etkisiz bulurken riayet oranını "ortalama düzeyde" bulanların %41,8'i programları orta düzeyde etkili olarak değerlendirmektedir. Bu bulgu, tedbir uyumunu düşük değerlendiren katılımcıların rehabilitasyon programlarına yönelik daha şüpheci bir tutum sergilediğini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların tedbir kararlarına riayet oranına ilişkin değerlendirmeleri ile çocukların suça sürüklenmesini ve tekrar suç işlemelerini önlemede en etkili reform alanına yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır (p=0,926). Tüm gruplarda "aile sorumluluğunu güçlendiren hukuki düzenlemeler" seçeneği açık ara en yüksek oranı almıştır. Riayet oranını "çok az" bulanların %59,6'sı ile "neredeyse tamamına uyuyorlar" grubunun %72,7'si bu seçeneği işaretlemiştir.

Katılımcıların tedbir kararlarına riayet oranına ilişkin değerlendirmeleri ile mevcut mevzuatın yeterliliğine yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p<0,001). Riayet oranını "çok az" bulanların %66,0'ı mevzuatı yetersiz bulurken riayet oranını "fazla" bulanların %65,5'i mevzuatı kısmen yeterli olarak değerlendirmektedir. Bu bulgu, tedbir uyumunu düşük değerlendiren katılımcıların mevzuata ilişkin daha eleştirel bir tutum benimsediğini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların tedbir kararlarına riayet oranına ilişkin değerlendirmeleri ile Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen tedbir kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarının yeterliliğine yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (p<0,001). Riayet oranını "çok az" bulanların %47,0'ı denetleme mekanizmalarını yetersiz bulurken riayet oranını "ortalama düzeyde" bulanların %57,1'i bu mekanizmaları orta düzeyde değerlendirmektedir. Bu bulgu, tedbir uyumunu düşük değerlendiren katılımcıların denetleme mekanizmalarını da daha yetersiz bulduğunu göstermektedir.

Katılımcıların tedbir kararlarına riayet oranına ilişkin değerlendirmeleri ile koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanmasında ihmali bulunan ebeveynlere yönelik yaptırımların çocuk koruma sisteminin etkinliğini artıracağına dair görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır (p=0,054). Tüm gruplarda "katılıyorum"

seçeneği baskın yanıt olmuştur. Riayet oranını "çok az" bulanların %34,0'ı kesinlikle katılırken riayet oranını "fazla" bulanların %51,7'si katılıyorum seçeneğini işaretlemiştir (Tablo 75).

Tablo 75. Çocukların Tedbir Kararlarına Riayet Etme Oranına Göre Sosyal İnceleme Raporu Yerinde İnceleme Oranı, SİR Yeterliliği, Uzman Personel Kapasitesi, Çocuk Adalet Sisteminin Genel Başarısı, Özel Tedbir Mahkemesi Kurulması, Rehabilitasyon Programlarının Etkinliği, En Etkili Reform Alanı, Mevcut Mevzuatın Yeterliliği, Tedbir Kararları İzleme Mekanizmaları ve Ebeveyn Yaptırımlarına İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı

		Çocukların tedbir kararlarına riayet etme oranı nedir?									
		Çok az		**Az**		**Ortalama düzeyde**		**Fazla**		**Neredeyse tamamına uyuyorlar**	
		n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Sosyal inceleme raporu hazırlayan uzmanların çocuk ve ebeveynlerin yaşam koşullarını, hayat alanlarını, ekonomik durumlarını ve ilişkilerini ev ziyareti ve görüşmelerle yerinde inceleyerek raporu düzenleme oranları nedir?	Neredeyse hiçbirinde	12	12,0	16	6,8	19	5,1	0	0,0	0	0,0
	Az	25	25,0	52	22,0	62	16,5	4	13,8	0	0,0
	Ortalama düzeyde	37	37,0	116	49,2	181	48,1	10	34,5	4	36,4
	Yüksek oranda	14	14,0	31	13,1	69	18,4	7	24,1	4	36,4
	Tamamında	2	2,0	5	2,1	6	1,6	3	10,3	1	9,1
	Fikrim yok	10	10,0	16	6,8	39	10,4	5	17,2	2	18,2
Suça sürüklenen çocukların dosyalarında yer alan Sosyal İnceleme Raporlarında (SİR) çocuğun aile yapısı, eğitim durumu ve sosyal çevresine ilişkin yeterli bilgiye ulaşılması uygulamada ne ölçüde mümkün olmaktadır?	Çoğu dosyada ciddi veri eksikliği bulunmaktadır	16	16,2	16	6,8	12	3,2	2	6,9	1	9,1
	Veri çoğu zaman yetersizdir	34	34,3	60	25,4	65	17,4	5	17,2	1	9,1
	Kısmen yeterlidir	35	35,4	121	51,3	185	49,6	8	27,6	3	27,3
	Büyük ölçüde yeterlidir	13	13,1	37	15,7	111	29,8	14	48,3	6	54,5
	Tam anlamıyla yeterlidir	1	1,0	2	0,8	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Çocuk adalet sisteminde görev yapan uzman personel kapasitesini (psikolog, pedagog, sosyal hizmet uzmanı) bulunduğunuz yerde nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok yetersiz	18	18,0	19	8,1	29	7,7	2	6,9	2	18,2
	Yetersiz	19	19,0	64	27,2	74	19,7	5	17,2	4	36,4
	Kısmen yeterli	31	31,0	73	31,1	134	35,6	8	27,6	0	0,0
	Yeterli	31	31,0	75	31,9	133	35,4	13	44,8	4	36,4
	Çok yeterli	1	1,0	4	1,7	6	1,6	1	3,4	1	9,1
Suça sürüklenen çocukların yeniden topluma kazandırılması ve tekrar suç işlemelerinin önlenmesi bakımından Türkiye'deki mevcut çocuk adalet sisteminin genel başarısını nasıl değerlendiriyorsunuz?	Sistem büyük ölçüde başarısızdır ve köklü reform gereklidir	39	39,0	55	23,2	41	10,9	3	10,3	1	9,1
	Sistem önemli ölçüde yetersizdir ve kapsamlı iyileştirme gereklidir	30	30,0	76	32,1	106	28,2	9	31,0	4	36,4
	Sistem orta	25	25,0	81	34,2	164	43,6	9	31,0	4	36,4

	düzeyde işlemektedir ancak ciddi geliştirmelere ihtiyaç vardır										
	Sistem genel olarak etkilidir ancak bazı alanlarda iyileştirme gereklidir,	4	4,0	22	9,3	64	17,0	8	27,6	2	18,2
	Sistem büyük ölçüde başarılıdır	2	2,0	3	1,3	1	0,3	0	0,0	0	0,0
Mevcut Çocuk mahkemelerine ilaveten özel tedbir mahkemesi kurulmalı mıdır?	Hayır	25	25,0	34	14,3	51	13,5	8	27,6	3	27,3
	Mevcut uygulamadan bir farklılık yaratmaz	36	36,0	87	36,7	150	39,7	6	20,7	4	36,4
	Evet	31	31,0	95	40,1	133	35,2	9	31,0	2	18,2
	Fikrim yok	8	8,0	21	8,9	44	11,6	6	20,7	2	18,2
Suça sürüklenen çocuklara yönelik rehabilitasyon, danışmanlık ve eğitim programlarının tekrar suçun önlenmesine katkısını nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok etkisiz	30	30,0	28	11,8	29	7,7	2	6,9	2	18,2
	Etkisiz	44	44,0	103	43,5	125	33,1	7	24,1	3	27,3
	Orta düzeyde etkili	19	19,0	75	31,6	158	41,8	9	31,0	2	18,2
	Etkili	4	4,0	19	8,0	46	12,2	4	13,8	2	18,2
	Çok etkili	1	1,0	4	1,7	3	0,8	1	3,4	0	0,0
	Fikrim yok	2	2,0	8	3,4	17	4,5	6	20,7	2	18,2
Çocukların suça sürüklenmesini ve tekrar suç işlemelerini önleme bakımından en etkili olacağını düşündüğünüz reform alanı hangisidir?	Aile sorumluluğunu güçlendiren hukuki düzenlemeler	59	59,6	123	52,3	195	51,7	14	48,3	8	72,7
	Okul temelli erken müdahale programları	18	18,2	39	16,6	78	20,7	7	24,1	2	18,2
	Yerel sosyal destek ve mahalle programları	5	5,1	17	7,2	29	7,7	2	6,9	0	0,0
	Rehabilitasyon ve eğitim programlarının artırılması	7	7,1	22	9,4	33	8,8	2	6,9	0	0,0
	Sosyal hizmet kurumlarının saha kapasitesinin güçlendirilmesi	4	4,0	11	4,7	21	5,6	2	6,9	0	0,0
	Madde bağımlılığı ile mücadele ve tedavi programlarının güçlendirilmesi	6	6,1	23	9,8	21	5,6	2	6,9	1	9,1
Mevcut mevzuatın çocukların suçtan korunması, yeniden topluma kazandırılması ve yeniden suç işlemelerinin	Evet	7	7,0	4	1,7	25	6,6	0	0,0	0	0,0
	Kısmen	27	27,0	100	42,2	198	52,4	19	65,5	6	54,5
	Hayır	66	66,0	133	56,1	155	41,0	10	34,5	5	45,5

önlenmesi hususlarında yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?											
Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen tedbir kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarının yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	Hiç yeterli değil	23	23,0	14	5,9	19	5,0	1	3,4	0	0,0
	Yetersiz	47	47,0	113	47,7	100	26,5	6	20,7	3	27,3
	Orta düzeyde	23	23,0	94	39,7	216	57,1	17	58,6	5	45,5
	Yeterli	7	7,0	16	6,8	42	11,1	4	13,8	3	27,3
	Çok yeterli	0	0,0	0	0,0	1	0,3	1	3,4	0	0,0
Koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanmasını engelleyen veya yükümlülüklerini yerine getirmeyen *ebeveynlere yönelik yaptırımların* çocuk koruma sisteminin etkinliğini artıracağını düşünüyor musunuz?"	Kesinlikle katılmıyorum	7	7,0	6	2,5	13	3,4	0	0,0	0	0,0
	Katılmıyorum	7	7,0	15	6,3	42	11,1	2	6,9	0	0,0
	Kararsızım	14	14,0	40	16,9	61	16,1	7	24,1	3	27,3
	Katılıyorum	38	38,0	108	45,6	188	49,7	15	51,7	6	54,5
	Kesinlikle katılıyorum	34	34,0	68	28,7	74	19,6	5	17,2	2	18,2

Katılımcıların çocuklar hakkında diversiyon uygulamalarına ilişkin değerlendirmeleri ile suça sürüklenen çocukların yeniden topluma kazandırılması ve tekrar suç işlemelerinin önlenmesi bakımından Türkiye'deki mevcut çocuk adalet sisteminin genel başarısına yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,001$). Diversiyon uygulamalarını "çok fazla" bulan ve cezalandırmaların artırılması gerektiğini savunan katılımcıların %39,1'i sistemi büyük ölçüde başarısız ve köklü reform gerektiren bir yapı olarak değerlendirirken uygulamaları "uygun düzeyde" bulanların %42,3'ü sistemi orta düzeyde işleyen ancak ciddi geliştirmelere ihtiyaç duyan bir yapı olarak tanımlamaktadır. Diversiyon uygulamalarını "uygun düzeyde" bulanların %28,2'sinin sistemi genel olarak etkili bulması, diğer gruplarla kıyaslandığında dikkat çekici bir farklılık oluşturmaktadır. Bu bulgu, diversiyon uygulamalarına yönelik tutumun sistemin genel başarısına ilişkin değerlendirmelerle güçlü biçimde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcıların diversiyon uygulamalarına ilişkin değerlendirmeleri ile mevcut mevzuatın çocukların suçtan korunması, yeniden topluma kazandırılması ve suç tekrarının önlenmesi hususlarındaki yeterliliğine yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,001$). Diversiyon uygulamalarını "çok fazla" bulanların %74,4'ü mevzuatı yetersiz bulurken uygulamaları "uygun düzeyde" bulanların %59,8'i mevzuatı kısmen yeterli olarak değerlendirmektedir. Uygulamaları "hiç yeterli değil" bulanların %54,8'i de mevzuatı yetersiz görmektedir. Bu bulgu, diversiyon uygulamalarına yönelik uç tutumların — ister daha fazla ister daha az diversiyon yönünde olsun — mevzuatın yetersizliğine ilişkin eleştirel bir bakış açısıyla örtüştüğünü göstermektedir (Tablo 76).

Tablo 76. Diversiyon Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeye Göre Çocuk Adalet Sisteminin Genel Başarısı ve Mevcut Mevzuatın Yeterliliğine İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı

		Çocuklar hakkında diversiyon (Uzlaştırma, kamu davasının açılmasının ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması, erteleme, denetimli serbestlik uygulamaları, ön ödeme) uygulamalarını nasıl buluyorsunuz?									
		Hiç yeterli değil, daha çok diversiyon uygulamaları getirilerek çocuklar adli sisteme sokulmamalı		Yeterli değil, mevcut diversiyon uygulamaları geliştirilmeli		Uygun düzeyde		Fazla, mevcut uygulamaların uygulanma oranlarını azaltıcı hükümler getirilmeli		Çok fazla, mevcut uygulamalardan bazıları kaldırılarak cezalandırmalar arttırılmalı	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Suça sürüklenen çocukların yeniden topluma kazandırılması ve tekrar suç işlemelerinin önlenmesi bakımından Türkiye'deki mevcut çocuk adalet sisteminin genel başarısını nasıl değerlendiriyorsunuz?	Sistem büyük ölçüde başarısızdır ve köklü reform gereklidir	10	23,8	22	12,1	18	7,5	30	22,1	61	39,1
	Sistem önemli ölçüde yetersizdir ve kapsamlı iyileştirme gereklidir	16	38,1	73	40,1	52	21,6	34	25,0	50	32,1
	Sistem orta düzeyde işlemektedir ancak ciddi geliştirmelere ihtiyaç vardır	13	31,0	77	42,3	102	42,3	53	39,0	40	25,6
	Sistem genel olarak etkilidir ancak bazı alanlarda iyileştirme gereklidir,	3	7,1	6	3,3	68	28,2	19	14,0	5	3,2
	Sistem büyük ölçüde başarılıdır	0	0,0	4	2,2	1	0,4	0	0,0	0	0,0
Mevcut mevzuatın çocukların suçtan korunması, yeniden topluma kazandırılması ve yeniden suç işlemelerinin önlenmesi hususlarında yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	Evet	3	7,1	7	3,8	24	10,0	1	0,7	2	1,3
	Kısmen	16	38,1	89	48,9	144	59,8	61	44,5	38	24,4
	Hayır	23	54,8	86	47,3	73	30,3	75	54,7	116	74,4

Katılımcıların sosyal inceleme raporu hazırlayan uzmanların yerinde inceleme yapma oranlarına ilişkin değerlendirmeleri ile suça sürüklenen çocukların dosyalarında yer alan Sosyal İnceleme Raporlarının (SİR) yeterliliğine yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,001$). Yerinde inceleme oranını "neredeyse hiçbirinde" olarak değerlendirenlerin %45,8'i SİR'lerdeki verinin çoğu zaman yetersiz olduğunu

belirtirken yerinde inceleme oranını "tamamında" olarak değerlendirenlerin %78,9'u raporları büyük ölçüde yeterli bulmaktadır. Bu bulgu, yerinde inceleme oranının artmasıyla birlikte SİR kalitesine ilişkin algının da olumlu yönde güçlendiğini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların yerinde inceleme oranlarına ilişkin değerlendirmeleri ile çocuk adalet sisteminde görev yapan uzman personel kapasitesine yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,001$). Yerinde inceleme oranını "neredeyse hiçbirinde" olarak değerlendirenlerin %31,3'ü uzman personel kapasitesini yetersiz bulurken yerinde inceleme oranını "tamamında" olarak değerlendirenlerin %63,2'si kapasiteyi yeterli olarak nitelendirmektedir. Bu bulgu, yerinde inceleme oranını yüksek bulan katılımcıların uzman personel kapasitesine ilişkin daha olumlu bir değerlendirme yaptığını göstermektedir.

Katılımcıların yerinde inceleme oranlarına ilişkin değerlendirmeleri ile çocuklara yönelik soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde uzmanlaşmış mahkemeler ve personel kapasitesine yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır ($p=0,232$). Tüm gruplarda "kısmen yeterli" seçeneği en yüksek oranı almıştır. Yerinde inceleme oranını "tamamında" olarak değerlendirenlerin %68,4'ü ile "ortalama düzeyde" değerlendirenlerin %60,2'si kapasiteyi kısmen yeterli bulmaktadır.

Katılımcıların yerinde inceleme oranlarına ilişkin değerlendirmeleri ile Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen tedbir kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarının yeterliliğine yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,001$). Yerinde inceleme oranını "neredeyse hiçbirinde" olarak değerlendirenlerin %50,0'ı denetleme mekanizmalarını yetersiz bulurken yerinde inceleme oranını "tamamında" olarak değerlendirenlerin %47,4'ü mekanizmaları orta düzeyde değerlendirmektedir. Bu bulgu, yerinde inceleme oranını düşük bulan katılımcıların denetleme mekanizmalarına ilişkin daha eleştirel bir tutum sergilediğini ortaya koymaktadır (Tablo 77).

Tablo 77. Sosyal İnceleme Raporu Yerinde İnceleme Oranına Göre SİR Yeterliliği, Uzman Personel Kapasitesi, Uzmanlaşmış Mahkeme/Personel Kapasitesi ve Tedbir Kararları İzleme Mekanizmalarına İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı

		Sosyal inceleme raporu hazırlayan uzmanların çocuk ve ebeveynlerin yaşam koşullarını, hayat alanlarını, ekonomik durumlarını ve ilişkilerini ev ziyareti ve görüşmelerle yerinde inceleyerek raporu düzenleme oranları nedir?											
		Neredeyse hiçbirinde		Az		Ortalama düzeyde		Yüksek oranda		Tamamında		Fikrim yok	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Suça sürüklenen çocukların dosyalarında yer alan Sosyal İnceleme Raporlarında (SİR) çocuğun aile yapısı, eğitim durumu ve sosyal çevresine ilişkin yeterli bilgiye ulaşılması uygulamada ne ölçüde mümkün olmaktadır?	Çoğu dosyada ciddi veri eksikliği bulunmaktadır	15	31,3	22	15,3	7	2,0	2	1,6	0	0,0	1	1,4
	Veri çoğu zaman yetersizdir	22	45,8	58	40,3	71	20,5	4	3,2	0	0,0	9	12,5
	Kısmen yeterlidir	9	18,8	57	39,6	200	57,6	46	37,1	4	21,1	38	52,8
	Büyük ölçüde yeterlidir	2	4,2	7	4,9	67	19,3	71	57,3	15	78,9	24	33,3
	Tam anlamıyla yeterlidir	0	0,0	0	0,0	2	0,6	1	0,8	0	0,0	0	0,0
Çocuk adalet sisteminde görev yapan uzman personel kapasitesini (psikolog, pedagog, sosyal hizmet uzmanı) bulunduğunuz yerde nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok yetersiz	13	27,1	22	15,3	25	7,2	4	3,2	1	5,3	6	8,1
	Yetersiz	15	31,3	43	29,9	67	19,4	24	19,2	3	15,8	13	17,6
	Kısmen yeterli	10	20,8	47	32,6	134	38,7	33	26,4	3	15,8	22	29,7
	Yeterli	10	20,8	30	20,8	115	33,2	61	48,8	12	63,2	30	40,5
	Çok yeterli	0	0,0	2	1,4	5	1,4	3	2,4	0	0,0	3	4,1
Çocuklara yönelik soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde uzmanlaşmış mahkemeler ve personel açısından mevcut kapasiteyi nasıl değerlendiriyorsunuz?	Yeterli	4	8,3	15	10,4	44	12,6	16	12,8	2	10,5	15	20,3
	Kısmen yeterli	24	50,0	80	55,6	210	60,2	77	61,6	13	68,4	43	58,1
	Yetersiz	20	41,7	49	34,0	95	27,2	32	25,6	4	21,1	16	21,6
Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen tedbir kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarının yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	Hiç yeterli değil	7	14,6	14	9,7	24	6,9	7	5,6	2	10,5	7	9,5
	Yetersiz	24	50,0	67	46,5	120	34,4	35	28,0	7	36,8	14	18,9
	Orta düzeyde	15	31,3	57	39,6	172	49,3	64	51,2	9	47,4	39	52,7
	Yeterli	2	4,2	5	3,5	33	9,5	19	15,2	1	5,3	13	17,6
	Çok yeterli	0	0,0	1	0,7	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	1,4

Katılımcıların suça sürüklenen çocukların dosyalarında yer alan Sosyal İnceleme Raporlarının (SİR) yeterliliğine ilişkin değerlendirmeleri ile sosyal inceleme raporlarının hazırlanma süresinin soruşturma veya yargılama süreci üzerindeki etkisine yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,001$). SİR'lerde ciddi veri eksikliği olduğunu düşünenlerin %44,7'si raporların zaman zaman gecikmeye neden olduğunu belirtirken SİR'leri büyük ölçüde yeterli bulanların %47,0'ı raporların genelde

süreci etkilemediğini ifade etmektedir. Bu bulgu, SİR kalitesini düşük değerlendiren katılımcıların rapor hazırlama sürecini daha fazla gecikme kaynağı olarak gördüğünü ortaya koymaktadır.

Katılımcıların SİR yeterliliğine ilişkin değerlendirmeleri ile çocuk adalet sisteminde görev yapan uzman personel kapasitesine yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (p<0,001). SİR'lerde ciddi veri eksikliği olduğunu düşünenlerin %40,4'ü uzman personel kapasitesini yetersiz bulurken SİR'leri büyük ölçüde yeterli bulanların %56,2'si kapasiteyi yeterli olarak değerlendirmektedir. Bu bulgu, SİR kalitesine ilişkin olumlu değerlendirmelerin uzman personel kapasitesine yönelik daha yüksek bir memnuniyet düzeyiyle birlikte şekillendiğini göstermektedir (Tablo 78).

Tablo 78. SİR Yeterliliğine Göre Sosyal İnceleme Raporlarının Hazırlanma Süresinin Soruşturma/Yargılama Sürecine Etkisi ve Uzman Personel Kapasitesine İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı

		Suça sürüklenen çocukların dosyalarında yer alan Sosyal İnceleme Raporlarında (SİR) çocuğun aile yapısı, eğitim durumu ve sosyal çevresine ilişkin yeterli bilgiye ulaşılması uygulamada ne ölçüde mümkün olmaktadır?									
		Çoğu dosyada ciddi veri eksikliği bulunmaktadır		**Veri çoğu zaman yetersizdir**		**Kısmen yeterlidir**		**Büyük ölçüde yeterlidir**		**Tam anlamıyla yeterlidir**	
		n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Sosyal inceleme raporlarının hazırlanma süresi uygulamada soruşturma veya yargılama sürecini/hedef sürelerinizi nasıl etkilemektedir?	Çoğu zaman ciddi gecikmeye neden oluyor	10	21,3	20	12,1	14	4,0	9	4,9	0	0,0
	Zaman zaman gecikmeye neden oluyor	21	44,7	67	40,6	129	36,6	44	23,8	1	33,3
	Süreç üzerinde sınırlı etkisi var	8	17,0	37	22,4	111	31,5	35	18,9	2	66,7
	Genelde süreci etkilemiyor	7	14,9	41	24,8	86	24,4	87	47,0	0	0,0
	Süreci hızlandırıcı katkı sağlayabiliyor	1	2,1	0	0,0	12	3,4	10	5,4	0	0,0
Çocuk adalet sisteminde görev yapan uzman personel kapasitesini (psikolog, pedagog, sosyal hizmet uzmanı) bulunduğunuz yerde nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok yetersiz	15	31,9	24	14,5	24	6,8	7	3,8	0	0,0
	Yetersiz	19	40,4	49	29,7	78	22,2	20	10,8	0	0,0
	Kısmen yeterli	9	19,1	57	34,5	135	38,4	46	24,9	0	0,0
	Yeterli	4	8,5	34	20,6	111	31,5	104	56,2	3	100,0
	Çok yeterli	0	0,0	1	0,6	4	1,1	8	4,3	0	0,0

Katılımcıların ifadesini/savunmasını aldıkları suça sürüklenen çocukların yanında ailelerinin bulunma durumuna ilişkin değerlendirmeleri ile koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanmasında ihmali bulunan ebeveynlere yönelik yaptırımların çocuk koruma sisteminin etkinliğini artıracağına dair görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p=0,020). Ailelerin neredeyse hiçbirinin gelmediğini belirten katılımcıların %36,4'ü ebeveyn yaptırımlarına kesinlikle katıldığını ifade ederken az bir kısmının geldiğini belirtenlerin %52,6'sı katılıyorum seçeneğini işaretlemiştir. Ailelerin neredeyse tamamının geldiğini belirten grupta ise "kararsızım" yanıtının %32,0 ile dikkat çekici bir orana ulaştığı görülmektedir. Bu bulgu, aile katılımının düşük olduğu gruplarda ebeveyn yaptırımlarına yönelik desteğin daha güçlü olduğuna işaret etmektedir (Tablo 79).

Tablo 79. Ailelerin Çocuğa Eşlik Etme Durumuna Göre Ebeveyn Yaptırımlarının Çocuk Koruma Sisteminin Etkinliğine Katkısına İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı

		İfadesini/Savunmasını aldığınız suça sürüklenen çocukların yanında aileleri de gelmiş miydi?									
		Neredeyse hiçbirinin ailesi çocuk ile gelmemişti		**Az bir kısmının yanında ailesi de gelmişti**		**Ortalama düzeyde aileleri de çocuk ile gelmişti**		**Çoğunun yanında ailesi de gelmişti**		**Neredeyse tamamının ailesi çocuk ile birlikte gelmişti**	
		n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanmasını engelleyen veya yükümlülüklerini yerine getirmeyen *ebeveynlere yönelik yaptırımların* çocuk koruma sisteminin etkinliğini artıracağını düşünüyor musunuz?"	Kesinlikle katılmıyorum	4	9,1	8	3,2	8	3,2	5	2,7	1	4,0
	Katılmıyorum	3	6,8	14	5,5	31	12,3	18	9,6	0	0,0
	Kararsızım	6	13,6	39	15,4	47	18,6	27	14,4	8	32,0
	Katılıyorum	15	34,1	133	52,6	113	44,7	90	47,9	7	28,0
	Kesinlikle katılıyorum	16	36,4	59	23,3	54	21,3	48	25,5	9	36,0

Katılımcıların Türkiye'deki mevcut çocuk adalet sisteminin genel başarısına ilişkin değerlendirmeleri ile çocukların suça sürüklenmesini ve tekrar suç işlemelerini önlemede en etkili reform alanına yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır (p=0,262). Tüm gruplarda "aile sorumluluğunu güçlendiren hukuki düzenlemeler" seçeneği açık ara en yüksek oranı almıştır. Sistemi büyük ölçüde başarısız bulanların %54,0'ı ile sistemi büyük ölçüde başarılı bulanların %66,7'si bu seçeneği işaretlemiştir.

Katılımcıların çocuk adalet sisteminin genel başarısına ilişkin değerlendirmeleri ile mevcut mevzuatın yeterliliğine yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p<0,001). Sistemi büyük ölçüde başarısız bulanların %85,8'i mevzuatı yetersiz bulurken sistemi orta düzeyde işleyen olarak değerlendirenlerin %61,2'si mevzuatı kısmen yeterli bulmaktadır. Bu bulgu, sisteme yönelik olumsuz değerlendirmelerin mevzuatın yetersizliğine ilişkin eleştirel bir bakış açısıyla güçlü biçimde örtüştüğünü ortaya koymaktadır.

Katılımcıların çocuk adalet sisteminin genel başarısına ilişkin değerlendirmeleri ile Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen tedbir kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarının yeterliliğine yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (p<0,001). Sistemi büyük ölçüde başarısız bulanların %51,8'i denetleme mekanizmalarını yetersiz bulurken sistemi orta düzeyde işleyen olarak değerlendirenlerin %54,9'u mekanizmaları orta düzeyde değerlendirmektedir. Bu bulgu, sisteme yönelik olumsuz değerlendirmelerin denetleme mekanizmalarına ilişkin daha eleştirel bir tutumla birlikte şekillendiğini göstermektedir.

Katılımcıların çocuk adalet sisteminin genel başarısına ilişkin değerlendirmeleri ile koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanmasında ihmali bulunan ebeveynlere yönelik yaptırımların çocuk koruma sisteminin etkinliğini artıracağına dair görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p=0,022). Sistemi büyük ölçüde başarısız bulanların %38,3'ü katılıyorum seçeneğini işaretlerken sistemi orta düzeyde işleyen olarak değerlendirenlerin %48,3'ü de aynı seçeneği tercih etmektedir. Sistemi büyük ölçüde başarılı bulanların %83,3'ünün katılıyorum seçeneğini işaretlemesi dikkat çekici bir bulgu olarak öne çıkmaktadır.

Katılımcıların çocuk adalet sisteminin genel başarısına ilişkin değerlendirmeleri ile çocuklara uygulanan tutukluluk ve hükümlülük rejiminin cezasızlık algısı oluşturup oluşturmadığına dair görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p<0,001). Sistemi büyük ölçüde başarısız bulanların %61,7'si cezasızlık algısının kesinlikle oluştuğunu savunurken sistemi orta düzeyde işleyen olarak değerlendirenlerin %38,5'i bu durumun kısmen oluştuğunu belirtmektedir. Bu bulgu, sisteme yönelik olumsuz değerlendirmelerin cezasızlık algısına ilişkin daha güçlü bir inanışla birlikte şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların çocuk adalet sisteminin genel başarısına ilişkin değerlendirmeleri ile bir çocuğun işlediği suçun hukuki sonuçları ve karşılaşacağı yaptırımlar hakkında önceden bilgi sahibi olmasının suçu işleme ihtimaline etkisine dair görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (p=0,005). Sistemi büyük ölçüde başarısız bulanların

%44,7'si bilgilendirilmenin suçu kısmen azaltacağını belirtirken sistemi orta düzeyde işleyen olarak değerlendirenlerin %55,6'sı önemli ölçüde azaltacağını düşünmektedir. Bu bulgu, sisteme ilişkin daha ılımlı değerlendirmelerin bilgilendirmenin caydırıcı etkisine olan inançla daha güçlü biçimde ilişkilendiğini göstermektedir (Tablo 80).

Tablo 80. Çocuk Adalet Sisteminin Genel Başarısına İlişkin Değerlendirmeye Göre En Etkili Reform Alanı, Mevcut Mevzuatın Yeterliliği, Tedbir Kararları İzleme Mekanizmaları, Ebeveyn Yaptırımları, Cezasızlık Algısı ve Hukuki Sonuçlar Hakkında Bilgilendirilmenin Suç İşleme İhtimaline Etkisine İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı

		Suça sürüklenen çocukların yeniden topluma kazandırılması ve tekrar suç işlemelerinin önlenmesi bakımından Türkiye'deki mevcut çocuk adalet sisteminin genel başarısını nasıl değerlendiriyorsunuz?									
		Sistem büyük ölçüde başarısızdır ve köklü reform gereklidir		**Sistem önemli ölçüde yetersizdir ve kapsamlı iyileştirme gereklidir**		**Sistem orta düzeyde işlemektedir ancak ciddi geliştirmelere ihtiyaç vardır**		**Sistem genel olarak etkilidir ancak bazı alanlarda iyileştirme gereklidir,**		**Sistem büyük ölçüde başarılıdır**	
		n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Çocukların suça sürüklenmesini ve tekrar suç işlemelerini önleme bakımından en etkili olacağını düşündüğünüz reform alanı hangisidir?	Aile sorumluluğunu güçlendiren hukuki düzenlemeler	75	54,0	113	50,0	160	55,9	54	52,4	1	16,7
	Okul temelli erken müdahale programları	24	17,3	41	18,1	55	19,2	23	22,3	4	66,7
	Yerel sosyal destek ve mahalle programları	10	7,2	21	9,3	14	4,9	10	9,7	0	0,0
	Rehabilitasyon ve eğitim programlarının artırılması	10	7,2	22	9,7	24	8,4	8	7,8	0	0,0
	Sosyal hizmet kurumlarının saha kapasitesinin güçlendirilmesi	7	5,0	15	6,6	15	5,2	1	1,0	0	0,0
	Madde bağımlılığı ile mücadele ve tedavi programlarının güçlendirilmesi	13	9,4	14	6,2	18	6,3	7	6,8	1	16,7
Mevcut mevzuatın çocukların suçtan korunması, yeniden topluma kazandırılması ve yeniden suç	Evet	2	1,4	3	1,3	10	3,5	17	16,5	5	83,3
	Kısmen	18	12,8	82	36,1	175	61,2	76	73,8	1	16,7
	Hayır	121	85,8	142	62,6	101	35,3	10	9,7	0	0,0

işlemelerinin önlenmesi hususlarında yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?											
Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen tedbir kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarının yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	Hiç yeterli değil	30	21,3	11	4,8	19	6,6	1	1,0	0	0,0
	Yetersiz	73	51,8	94	41,4	85	29,7	16	15,5	0	0,0
	Orta düzeyde	34	24,1	108	47,6	157	54,9	58	56,3	1	16,7
	Yeterli	4	2,8	14	6,2	25	8,7	26	25,2	5	83,3
	Çok yeterli	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2	1,9	0	0,0
Koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanmasını engelleyen veya yükümlülüklerini yerine getirmeyen *ebeveynlere yönelik yaptırımların* çocuk koruma sisteminin etkinliğini artıracağını düşünüyor musunuz?"	Kesinlikle katılmıyorum	8	5,7	4	1,8	12	4,2	2	1,9	0	0,0
	Katılmıyorum	12	8,5	24	10,6	20	7,0	10	9,7	0	0,0
	Kararsızım	17	12,1	37	16,3	59	20,6	14	13,6	0	0,0
	Katılıyorum	54	38,3	113	49,8	138	48,3	48	46,6	5	83,3
	Kesinlikle katılıyorum	50	35,5	49	21,6	57	19,9	29	28,2	1	16,7
Çocuklara uygulanan tutukluluk ve hükümlülük rejiminin, uygulamada "cezasızlık algısı" oluşturduğunu düşünüyor musunuz?	Kesinlikle oluşturuyor	87	61,7	78	34,4	57	19,9	6	5,8	0	0,0
	Büyük ölçüde oluşturuyor	32	22,7	77	33,9	92	32,2	27	26,2	1	16,7
	Kısmen oluşturuyor	14	9,9	62	27,3	110	38,5	59	57,3	5	83,3
	Büyük ölçüde oluşturmuyor	4	2,8	7	3,1	22	7,7	9	8,7	0	0,0
	Kesinlikle oluşturmuyor	4	2,8	3	1,3	5	1,7	2	1,9	0	0,0
Bir çocuğun işlediği suçun hukuki sonuçlarını ve karşılaşacağı yaptırımları önceden bilmesi veya bu konuda bilgilendirilmiş olması durumunda suçu işleme ihtimalinin azalacağını düşünüyor musunuz?	Evet, önemli ölçüde azalır	56	39,7	118	52,0	159	55,6	64	62,1	4	66,7
	Kısmen azalır	63	44,7	91	40,1	105	36,7	36	35,0	2	33,3
	Etkisi olmaz	22	15,6	18	7,9	22	7,7	3	2,9	0	0,0

Katılımcıların tedbir kararlarını uygulayan kurumların hassasiyeti ve koordinasyonuna ilişkin değerlendirmeleri ile mevcut çocuk mahkemelerine ilaveten özel tedbir mahkemesi kurulması gerekliliğine yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit

edilmiştir (p=0,006). Kurumların koordinasyonunu kötü bulanların %44,0'ı özel tedbir mahkemesi kurulması gerektiğini belirtirken koordinasyonu iyi bulanların %36,7'si mevcut uygulamadan bir farklılık yaratmayacağını düşünmektedir. Bu bulgu, kurumsal koordinasyonu yetersiz bulan katılımcıların özel tedbir mahkemesi kurulmasına daha fazla destek verdiğine işaret etmektedir.

Katılımcıların kurumların hassasiyet ve koordinasyonuna ilişkin değerlendirmeleri ile çocukların suça sürüklenmesini ve tekrar suç işlemelerini önlemede en etkili reform alanına yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır (p=0,687). Tüm gruplarda "aile sorumluluğunu güçlendiren hukuki düzenlemeler" seçeneği açık ara en yüksek oranı almıştır. Koordinasyonu çok kötü bulanların %50,0'ı ile iyi bulanların %56,0'ı bu seçeneği işaretlemiştir.

Katılımcıların kurumların hassasiyet ve koordinasyonuna ilişkin değerlendirmeleri ile mevcut mevzuatın yeterliliğine yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (p<0,001). Koordinasyonu çok kötü bulanların %80,6'sı mevzuatı yetersiz bulurken koordinasyonu iyi bulanların %56,0'ı mevzuatı kısmen yeterli olarak değerlendirmektedir. Bu bulgu, kurumsal koordinasyona yönelik olumsuz değerlendirmelerin mevzuatın yetersizliğine ilişkin eleştirel bir bakış açısıyla güçlü biçimde örtüştüğünü ortaya koymaktadır.

Katılımcıların kurumların hassasiyet ve koordinasyonuna ilişkin değerlendirmeleri ile Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen tedbir kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarının yeterliliğine yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p<0,001). Koordinasyonu çok kötü bulanların %44,4'ü denetleme mekanizmalarını yetersiz bulurken koordinasyonu iyi bulanların %50,0'ı mekanizmaları orta düzeyde, %35,3'ü ise yeterli olarak değerlendirmektedir. Bu bulgu, kurumsal koordinasyona yönelik olumlu değerlendirmelerin denetleme mekanizmalarına ilişkin daha yüksek bir memnuniyet düzeyiyle birlikte şekillendiğini göstermektedir (Tablo 81).

Tablo 81. Tedbir Kararlarını Uygulayan Kurumların Hassasiyet ve Koordinasyonuna İlişkin Değerlendirmeye Göre Özel Tedbir Mahkemesi Kurulması, En Etkili Reform Alanı, Mevcut Mevzuatın Yeterliliği ve Tedbir Kararları İzleme Mekanizmalarına İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı

		Tedbir kararlarını uygulayan kurumların hassasiyetini ve koordinasyonunu nasıl değerlendiriyorsunuz?									
		Çok kötü		**Kötü**		**Orta düzeyde**		**İyi**		**Çok iyi**	
		n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Mevcut Çocuk mahkemelerine ilaveten özel tedbir mahkemesi kurulmalı mıdır?	Hayır	6	16,7	12	10,3	72	15,9	29	19,3	3	60,0
	Mevcut uygulamadan bir farklılık yaratmaz	14	38,9	45	38,8	172	38,0	55	36,7	1	20,0
	Evet	12	33,3	51	44,0	168	37,1	39	26,0	1	20,0
	Fikrim yok	4	11,1	8	6,9	41	9,1	27	18,0	0	0,0
Çocukların suça sürüklenmesini ve tekrar suç işlemelerini önleme bakımından en etkili olacağını düşündüğünüz reform alanı hangisidir?	Aile sorumluluğunu güçlendiren hukuki düzenlemeler	18	50,0	68	58,6	228	50,8	84	56,0	3	60,0
	Okul temelli erken müdahale programları	7	19,4	16	13,8	94	20,9	28	18,7	2	40,0
	Yerel sosyal destek ve mahalle programları	2	5,6	8	6,9	30	6,7	14	9,3	0	0,0
	Rehabilitasyon ve eğitim programlarının artırılması	3	8,3	9	7,8	44	9,8	8	5,3	0	0,0
	Sosyal hizmet kurumlarının saha kapasitesinin güçlendirilmesi	1	2,8	9	7,8	22	4,9	5	3,3	0	0,0
	Madde bağımlılığı ile mücadele ve tedavi programlarının güçlendirilmesi	5	13,9	6	5,2	31	6,9	11	7,3	0	0,0
Mevcut mevzuatın çocukların suçtan korunması, yeniden topluma kazandırılması ve yeniden suç işlemelerinin önlenmesi hususlarında yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	Evet	0	0,0	2	1,7	9	2,0	25	16,7	1	20,0
	Kısmen	7	19,4	28	24,1	229	50,6	84	56,0	3	60,0
	Hayır	29	80,6	86	74,1	215	47,5	41	27,3	1	20,0
Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen tedbir	Hiç yeterli değil	12	33,3	17	14,7	28	6,2	2	1,3	0	0,0
	Yetersiz	16	44,4	84	72,4	148	32,7	19	12,7	0	0,0
	Orta düzeyde	7	19,4	15	12,9	258	57,0	75	50,0	4	80,0

kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarının yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	Yeterli	1	2,8	0	0,0	19	4,2	53	35,3	0	0,0
	Çok yeterli	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,7	1	20,0

Katılımcıların mevcut çocuk mahkemelerine ilaveten özel tedbir mahkemesi kurulması gerekliliğine ilişkin görüşleri ile suça sürüklenen çocuklara yönelik rehabilitasyon, danışmanlık ve eğitim programlarının tekrar suçu önlemedeki katkısına yönelik değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p=0,001). Özel tedbir mahkemesi kurulmasına "hayır" diyenlerin %41,0'ı ve "evet" diyenlerin %41,8'i rehabilitasyon programlarını etkisiz bulurken mevcut uygulamadan bir farklılık yaratmayacağını düşünenlerin %33,0'ı etkisiz, %33,0'ı ise orta düzeyde etkili seçeneklerini eşit oranda işaretlemiştir. Bu bulgu, özel tedbir mahkemesi kurulmasını destekleyen katılımcıların rehabilitasyon programlarını da yetersiz bulma eğiliminde olduğuna işaret etmektedir.

Katılımcıların özel tedbir mahkemesi kurulmasına ilişkin görüşleri ile Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen tedbir kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarının yeterliliğine yönelik değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (p=0,025). Tüm gruplarda "orta düzeyde" seçeneği en yüksek oranı almıştır. Özel tedbir mahkemesi kurulmasına "hayır" diyenlerin %50,0'ı mekanizmaları orta düzeyde bulurken "evet" diyenlerin %39,6'sı yetersiz olarak değerlendirmektedir. Bu bulgu, özel tedbir mahkemesi kurulmasını destekleyen katılımcıların denetleme mekanizmalarına ilişkin daha eleştirel bir tutum sergilediğini ortaya koymaktadır (Tablo 82).

Tablo 82. Özel Tedbir Mahkemesi Kurulmasına İlişkin Görüşe Göre Rehabilitasyon Programlarının Etkinliği ve Tedbir Kararları İzleme Mekanizmalarına İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı

		Mevcut Çocuk mahkemelerine ilaveten özel tedbir mahkemesi kurulmalı mıdır?							
		Hayır		**Mevcut uygulamadan bir farklılık yaratmaz**		**Evet**		**Fikrim yok**	
		n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Suça sürüklenen çocuklara yönelik rehabilitasyon, danışmanlık ve eğitim programlarının tekrar suçun önlenmesine katkısını nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok etkisiz	11	9,0	54	18,8	19	7,0	9	11,0
	Etkisiz	50	41,0	95	33,0	114	41,8	23	28,0
	Orta düzeyde etkili	44	36,1	95	33,0	99	36,3	30	36,6
	Etkili	11	9,0	22	7,6	31	11,4	11	13,4
	Çok etkili	2	1,6	3	1,0	4	1,5	1	1,2
	Fikrim yok	4	3,3	19	6,6	6	2,2	8	9,8
Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen tedbir kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarının yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	Hiç yeterli değil	12	9,8	23	8,0	24	8,8	2	2,4
	Yetersiz	32	26,2	103	35,8	108	39,6	26	31,7
	Orta düzeyde	61	50,0	137	47,6	122	44,7	39	47,6
	Yeterli	16	13,1	25	8,7	19	7,0	14	17,1
	Çok yeterli	1	0,8	0	0,0	0	0,0	1	1,2

Katılımcıların suça sürüklenen çocuklara yönelik rehabilitasyon, danışmanlık ve eğitim programlarının tekrar suçu önlemedeki katkısına ilişkin değerlendirmeleri ile çocukların suça sürüklenmesini ve tekrar suç işlemelerini önlemede en etkili reform alanına yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır (p=0,922). Tüm gruplarda "aile sorumluluğunu güçlendiren hukuki düzenlemeler" seçeneği açık ara en yüksek oranı almıştır. Programları çok etkisiz bulanların %52,7'si ile etkili bulanların %46,7'si bu seçeneği işaretlemiştir.

Katılımcıların rehabilitasyon programlarının etkinliğine ilişkin değerlendirmeleri ile mevcut mevzuatın yeterliliğine yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p<0,001). Programları çok etkisiz bulanların %83,9'u mevzuatı yetersiz bulurken programları orta düzeyde etkili bulanların %62,3'ü mevzuatı kısmen yeterli olarak değerlendirmektedir. Bu bulgu, rehabilitasyon programlarına yönelik olumsuz değerlendirmelerin mevzuatın yetersizliğine ilişkin eleştirel bir bakış açısıyla güçlü biçimde örtüştüğünü ortaya koymaktadır.

Katılımcıların rehabilitasyon programlarının etkinliğine ilişkin değerlendirmeleri ile Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen tedbir kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarının yeterliliğine yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (p<0,001). Programları çok etkisiz bulanların %51,6'sı denetleme

mekanizmalarını yetersiz bulurken programları orta düzeyde etkili bulanların %61,6'sı mekanizmaları orta düzeyde değerlendirmektedir. Bu bulgu, rehabilitasyon programlarını etkisiz bulan katılımcıların denetleme mekanizmalarına ilişkin de daha eleştirel bir tutum sergilediğini göstermektedir.

Katılımcıların rehabilitasyon programlarının etkinliğine ilişkin değerlendirmeleri ile koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanmasında ihmali bulunan ebeveynlere yönelik yaptırımların çocuk koruma sisteminin etkinliğini artıracağına dair görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır (p=0,101). Tüm gruplarda "katılıyorum" seçeneği baskın yanıt olmuştur. Programları çok etkisiz bulanların %39,8'i ve orta düzeyde etkili bulanların %53,4'ü katılıyorum seçeneğini işaretlemiştir (Tablo 83).

Tablo 83. Rehabilitasyon Programlarının Etkinliğine İlişkin Değerlendirmeye Göre En Etkili Reform Alanı, Mevcut Mevzuatın Yeterliliği, Tedbir Kararları İzleme Mekanizmaları ve Ebeveyn Yaptırımlarına İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı

		Suça sürüklenen çocuklara yönelik rehabilitasyon, danışmanlık ve eğitim programlarının tekrar suçun önlenmesine katkısını nasıl değerlendiriyorsunuz?											
		Çok etkisiz		**Etkisiz**		**Orta düzeyde etkili**		**Etkili**		**Çok etkili**		**Fikrim yok**	
		n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Çocukların suça sürüklenmesini ve tekrar suç işlemelerini önleme bakımından en etkili olacağını düşündüğünüz reform alanı hangisidir?	Aile sorumluluğunu güçlendiren hukuki düzenlemeler	49	52,7	148	53,0	151	56,3	35	46,7	4	40,0	17	47,2
	Okul temelli erken müdahale programları	12	12,9	54	19,4	51	19,0	18	24,0	3	30,0	9	25,0
	Yerel sosyal destek ve mahalle programları	7	7,5	22	7,9	18	6,7	4	5,3	1	10,0	3	8,3
	Rehabilitasyon ve eğitim programlarının artırılması	10	10,8	20	7,2	25	9,3	7	9,3	1	10,0	1	2,8
	Sosyal hizmet kurumlarının saha kapasitesinin güçlendirilmesi	6	6,5	14	5,0	11	4,1	5	6,7	0	0,0	2	5,6
	Madde bağımlılığı ile mücadele ve tedavi programlarının güçlendirilmesi	9	9,7	21	7,5	12	4,5	6	8,0	1	10,0	4	11,1
Mevcut mevzuatın çocukların suçtan korunması, yeniden topluma	Evet	2	2,2	7	2,5	13	4,9	13	17,3	1	10,0	1	2,7
	Kısmen	13	14,0	109	38,7	167	62,3	44	58,7	5	50,0	15	40,5
	Hayır	78	83,9	166	58,9	88	32,8	18	24,0	4	40,0	21	56,8

kazandırılması ve yeniden suç işlemelerinin önlenmesi hususlarında yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?													
Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen tedbir kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarının yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	Hiç yeterli değil	21	22,6	18	6,4	12	4,5	5	6,7	2	20,0	3	8,1
	Yetersiz	48	51,6	143	50,7	63	23,5	10	13,3	2	20,0	3	8,1
	Orta düzeyde	22	23,7	107	37,9	165	61,6	38	50,7	3	30,0	24	64,9
	Yeterli	2	2,2	14	5,0	28	10,4	22	29,3	1	10,0	7	18,9
	Çok yeterli	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2	20,0	0	0,0
Koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanmasını engelleyen veya yükümlülüklerini yerine getirmeyen *ebeveynlere yönelik yaptırımların* çocuk koruma sisteminin etkinliğini artıracağını düşünüyor musunuz?"	Kesinlikle katılmıyorum	4	4,3	15	5,3	4	1,5	1	1,3	1	10,0	1	2,7
	Katılmıyorum	10	10,8	27	9,6	21	7,8	7	9,3	1	10,0	0	0,0
	Kararsızım	13	14,0	48	17,0	43	16,0	10	13,3	1	10,0	12	32,4
	Katılıyorum	37	39,8	122	43,3	143	53,4	35	46,7	5	50,0	18	48,6
	Kesinlikle katılıyorum	29	31,2	70	24,8	57	21,3	22	29,3	2	20,0	6	16,2

Katılımcıların mevcut mevzuatın yeterliliğine ilişkin değerlendirmeleri ile koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanmasında ihmali bulunan ebeveynlere yönelik yaptırımların çocuk koruma sisteminin etkinliğini artıracağına dair görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır (p=0,213). Tüm gruplarda "katılıyorum" seçeneği baskın yanıt olmuştur. Mevzuatı yeterli bulanların %54,1'i ile yetersiz bulanların %45,1'i katılıyorum seçeneğini işaretlemiştir.

Katılımcıların mevzuatın yeterliliğine ilişkin değerlendirmeleri ile çocuklar hakkında tutuklama tedbirinin uygulanmasına yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p<0,001). Mevzuatı yeterli bulanların %78,4'ü tutuklama tedbirinin makul düzeyde uygulandığını belirtirken mevzuatı yetersiz bulanların %49,7'si tedbirinin gereğinden az uygulandığını düşünmektedir. Bu bulgu, mevzuatı yetersiz bulan katılımcıların tutuklama tedbirinin daha az uygulandığı yönünde bir değerlendirme yaptığını ortaya koymaktadır.

Katılımcıların mevzuatın yeterliliğine ilişkin değerlendirmeleri ile çocuklara uygulanan tutukluluk ve hükümlülük rejiminin cezasızlık algısı oluşturup oluşturmadığına dair görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,001$). Mevzuatı yeterli bulanların %51,4'ü cezasızlık algısının kısmen oluştuğunu belirtirken mevzuatı yetersiz bulanların %45,6'sı bu algının kesinlikle oluştuğunu savunmaktadır. Bu bulgu, mevzuatı yetersiz bulan katılımcıların cezasızlık algısına ilişkin daha güçlü bir inanışa sahip olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların mevzuatın yeterliliğine ilişkin değerlendirmeleri ile bir çocuğun işlediği suçun hukuki sonuçları ve karşılaşacağı yaptırımlar hakkında önceden bilgi sahibi olmasının suçu işleme ihtimaline etkisine dair görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p=0,004$). Mevzuatı yeterli bulanların %67,6'sı bilgilendirilmenin suçu önemli ölçüde azaltacağını belirtirken mevzuatı yetersiz bulanların %45,9'u da aynı görüşü paylaşmaktadır. Bununla birlikte mevzuatı yetersiz bulanlar arasında "etkisi olmaz" yanıtının %10,9 ile diğer gruplara kıyasla daha yüksek bir oranda seyretmesi dikkat çekmektedir (Tablo 84).

Tablo 84. Mevcut Mevzuatın Yeterliliğine İlişkin Değerlendirmeye Göre Ebeveyn Yaptırımları, Tutuklama Tedbirinin Uygulanması, Cezasızlık Algısı ve Hukuki Sonuçlar Hakkında Bilgilendirilmenin Suç İşleme İhtimaline Etkisine İlişkin Değerlendirmelerin Dağılımı

		Mevcut mevzuatın çocukların suçtan korunması, yeniden topluma kazandırılması ve yeniden suç işlemelerinin önlenmesi hususlarında yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?					
		Evet		**Kısmen**		**Hayır**	
		n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanmasını engelleyen veya yükümlülüklerini yerine getirmeyen *ebeveynlere yönelik yaptırımların* çocuk koruma sisteminin etkinliğini artıracağını düşünüyor musunuz?"	Kesinlikle katılmıyorum	1	2,7	8	2,3	17	4,5
	Katılmıyorum	3	8,1	29	8,2	34	9,1
	Kararsızım	4	10,8	70	19,8	53	14,1
	Katılıyorum	20	54,1	171	48,4	169	45,1
	Kesinlikle katılıyorum	9	24,3	75	21,2	102	27,2
Çocuklar hakkında tutuklama tedbirinin uygulanmasını genel olarak nasıl değerlendiriyorsunuz?	Gereğinden fazla uygulanıyor	0	0,0	25	7,1	15	4,0
	Makul düzeyde uygulanıyor	29	78,4	228	65,1	173	46,3
	Gereğinden az uygulanıyor	8	21,6	97	27,7	186	49,7
Çocuklara uygulanan tutukluluk ve hükümlülük rejiminin, uygulamada "cezasızlık algısı" oluşturduğunu düşünüyor musunuz?	Kesinlikle oluşturuyor	7	18,9	51	14,4	171	45,6
	Büyük ölçüde oluşturuyor	6	16,2	117	33,1	106	28,3
	Kısmen oluşturuyor	19	51,4	154	43,6	78	20,8
	Büyük ölçüde oluşturmuyor	4	10,8	21	5,9	17	4,5
	Kesinlikle oluşturmuyor	1	2,7	10	2,8	3	0,8
Bir çocuğun işlediği suçun hukuki sonuçlarını ve karşılaşacağı yaptırımları önceden bilmesi veya bu konuda bilgilendirilmiş olması durumunda suçu işleme ihtimalinin azalacağını düşünüyor musunuz?	Evet, önemli ölçüde azalır	25	67,6	204	57,8	172	45,9
	Kısmen azalır	10	27,0	126	35,7	162	43,2
	Etkisi olmaz	2	5,4	23	6,5	41	10,9

5.2.3 Çocuk Hâkim ve Cumhuriyet Savcısı Araştırması Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Bulgular, çocuk hukuku alanında görev yapan hâkim ve Cumhuriyet savcılarının önemli bir bölümünün (%72,5) 4-5 yılın altında deneyime sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, alanda yüksek bir sirkülasyon ve sınırlı uzmanlaşma derinliği olduğunu düşündürmektedir. Öte yandan çocuk adalet sistemine ilişkin Birleşmiş Milletler[726] ve

[726] Unıcef, 2012, Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal Çalışmanın Rolü, https//www.Unicef.Org/Turkiye/Ara%C5%9ft%C4%B1rma-Ve-Raporlar

UNICEF[727] raporlarında, bu alanda görev yapan adli personelin çocuk hakları ve çocuk gelişimi konularında özel eğitim almasının ve uzmanlaşmasının, çocukların yüksek yararı ilkesinin etkin biçimde uygulanması açısından temel bir gereklilik olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca, çocuk adalet sisteminin etkinliğinin, bu alanda görev yapan profesyonellerin bilgi, beceri ve deneyim düzeyiyle yakından ilişkili olduğu belirtilmektedir. Benzer şekilde, çocuk adalet sisteminde kurumsal süreklilik ve uzmanlaşmanın sınırlı olması, karar süreçlerinin niteliğini olumsuz etkileyebilmekte ve sistemin çocuklar üzerindeki güven inşa edici rolünü zayıflatabildiği vurgulanmaktadır[728]. Kısa görev sürelerinin temel nedenleri arasında; kurumsal rotasyon politikaları, iş yükünün ağırlığı, ikincil travmaya maruz kalma ve mesleki tükenmişlik yer almaktadır. Nitekim ikincil travmatik stres kuramı, travmatik vakalarla yoğun çalışan profesyonellerde duygusal tükenmişlik, kaçınma davranışları ve mesleki işlevsellikte azalma gibi sonuçların ortaya çıkabildiğini göstermektedir[729] [730].

Araştırma bulguları hem hâkimlerin hem savcıların önemli bir kısmının yıllık olarak yüksek sayıda dosya ile karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Dosya sayılarında yoğunluk, hâkimler açısından tedbir taleplerinin yüksekliği, iddianame/hüküm sayılarının fazlalığı çocuk adalet sisteminde ciddi bir iş yükü baskısına işaret etmektedir. Avrupa Konseyi tarafından yayımlanan çocuk dostu adalet ilkelerinde, her çocuğun kişisel durumu, esenliği ve özgül ihtiyaçlarının dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır[731]. Ancak yüksek iş yükünün söz konusu olduğu yargısal ortamlarda, bireyselleştirilmiş değerlendirmelerin istenen düzeyde gerçekleştirilmesi güçleşebilmektedir. Literatürde bu durum "yargısal aşırı yüklenme (judicial overload)" kavramı ile açıklanmaktadır. Nitekim, yargı süreçlerinde artan iş yükünün yargı mensuplarını daha hızlı ve standartlaşmış karar verme eğilimine yöneltebildiği ve bu durumun karar süreçlerinin niteliğini olumsuz etkileyebildiği ileri sürülmektedir[732].

---

[727] United Nations, 2013, Justice In Matters Involving Children In Conflict With The Law Model Law On Juvenile Justice And Related Commentary, https//www.Unodc.Org/Documents/Justice-And-Prison-Reform/Justice_Matters_Involving-Web_Version.Pdf

[728] Goldson, B, 2010, The Sleep Of Criminological Reason Knowledge–Policy Rupture And New Labour's Youth Justice Legacy, Criminology & Criminal Justice, 102, 155–178, https//Doi.Org/10.1177/1748895809360964

[729] Figley, C, R, 1995, Compassion Fatigue As Secondary Traumatic Stress Disorder An Overview, In C, R, Figley ed, Compassion Fatigue Coping With Secondary Traumatic Stress Disorder İn Those Who Treat The Traumatized Pp, 1–20, Brunner/Mazel.

[730] Figley, C, R, 2002, Compassion Fatigue Psychotherapists' Chronic Lack Of Self-Care, Journal Of Clinical Psychology, 5811, 1433–1441, https//Doi.Org/10.1002/Jclp.10090

[731] Council Of Europe, 2010, Guidelines Of Thecommittee Of Ministersof The Council Of Europeon Child-Friendly Justice Building A Europe For And With Children, https//Resourcecentre.Savethechildren.Net/Pdf/Guidelineschildfriendlyjustice_En.Pdf.Pdf

[732] Feeley, M, M, 1979, The Process İs The Punishment Handling Cases İn A Lower Criminal Court, Russell Sage Foundation.

Araştırma bulguları, katılımcıların %52,5'inin çocuk hukuku alanında çalışmaya devam etmek istediğini, %21,7'sinin devam etmek istemediğini ve %25,8'inin ise kararsız olduğunu göstermektedir. Bu durum, sistemde motivasyon ve mesleki doyum açısından kırılgan bir yapıya işaret etmektedir. Tükenmişlik kuramı çerçevesinde, yoğun iş yükü, duygusal yıpranma ve düşük düzeyde algılanan takdirin, bireylerin mesleki bağlılıklarını zayıflatabildiği belirtilmektedir[733]. Özellikle travmatik içerikli vakalarla sık karşılaşılan mesleki alanlarda, duygusal tükenmişlik düzeylerinin artabildiği ve bunun mesleki doyumu olumsuz etkileyebildiği ifade edilmektedir. Bununla birlikte, bireylerin mesleki motivasyonlarının büyük ölçüde temel psikolojik ihtiyaçlar olan yetkinlik, özerklik ve aidiyet duygularının karşılanmasına bağlı olduğu vurgulanmaktadır.[734] Ayrıca araştırmalar, uygun çalışma koşulları ile çalışanların ihtiyaçlarını gözeten, onlara değer veren ve işin anlamını hissettiren dönüştürücü liderlik yaklaşımının, profesyonellerin zorlu vakalarla karşılaşsalar dahi daha düşük düzeyde tükenmişlik yaşamasına ve daha yüksek mesleki doyum sergilemesine katkı sağlayabildiğini göstermektedir[735].

Bir diğer araştırma bulgusu, ifadesi/savunması alınan suça sürüklenen çocukların çok önemli bir bölümünün daha önce adli sistemle temas ettiğinin bildirilmesidir. Çocukların kayda değer bir kısmının tekrarlayan biçimde sistemle karşılaştığı anlaşılmaktadır. Buna karşılık ilk kez suça karışanların oranı bile azımsanmayacak düzeyde bulunmaktadır. Gelişimsel suç kuramları, erken dönemde suça sürüklenen çocuklara yönelik etkili müdahalelerin yapılmaması durumunda suç davranışının süreklilik kazanabileceğini göstermektedir.[736] Benzer şekilde sosyal öğrenme kuramı, çocukların çevresel etkileşimler yoluyla suç davranışını pekiştirebildiğini vurgulamaktadır.[737] Ayrıca araştırmalar, çocuklukta başlayan suç ve antisosyal davranışların ergenlik ve yetişkinlik dönemine uzanarak "life-course-persistent" (yaşam boyu kalıcı) bir örüntü oluşturabildiğini ortaya koymaktadır.[738] Bu çerçevede, çocukların adli sistemle ilk temasından itibaren risk odaklı bireysel değerlendirme

[733] Maslach, C, Schaufeli, W, B, & Leiter, M, P, 2001, Job Burnout, Annual Review Of Psychology, 521, 397–422, https//Doi.Org/10.1146/Annurev.Psych.52.1.397

[734] Deci, E, L, & Ryan, R, M, 2000, The "What" And "Why" Of Goal Pursuits Human Needs And The Self-Determination Of Behavior, Psychological Inquiry, 114, 227–268, https//Doi.Org/10.1207/S15327965pli1104_01

[735] Endsjø, M, Vang, M, L, Jensen, T, K, & Skar, A, s. 2024, Predictors Of Burnout, Secondary Traumatic Stress, And Compassion Satisfaction Among Practitioners In Norwegian Child Advocacy Centers, Child Abuse & Neglect, 154, 106924, https//Doi.Org/10.1016/J.Chiabu.2024.106924

[736] Moffitt, T, E, 1993, Adolescence-Limited And Life-Course-Persistent Antisocial Behavior A Developmental Taxonomy, Psychological Review, 1004, 674–701, https//Doi.Org/10.1037/0033-295x.100.4.674

[737] Bandura, A, 1977, Social Learning Theory, Stanford University, https//www.Asecib.Ase.Ro/Mps/Bandura_Sociallearningtheory.Pdf

[738] Staff, J, Whichard, C, Siennick, s. E, & Maggs, J, 2015, Early Life Risks, Antisocial Tendencies, And Preteen Delinquency, Criminology, 534, 677–701, https//Doi.Org/10.1111/1745-9125.12093

ve erken müdahale programlarının yaygınlaştırılması kritik bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.[739]

Katılımcıların (hâkim ve savcı) büyük çoğunluğunun çocuklara verilen cezaların infaz sürelerinin yetersizliğine vurgu yapmaktadır. Bu durum, uygulayıcıların büyük bir kısmının mevcut infaz sürelerini yetersiz ve caydırıcılığı sınırlı olarak algıladığını ortaya koymaktadır. Katılımcılarda bu tür bir algının oluşmasında, takip edilen dosyalardaki çocukların önemli bir bölümünün daha önce adli sistemle temas etmiş olmasının etkili olduğunu düşündürmektedir. Bununla birlikte, çocuk adalet sistemine ilişkin uluslararası yaklaşımlar, cezalandırmadan ziyade rehabilitasyon ve topluma yeniden kazandırma ilkesinin öncelikli olması gerektiğini vurgulamaktadır.[740] Bu doğrultuda şekillenen ceza politikalarının, uygulayıcıların infaz sürelerini yetersiz olarak algılamasında etkili olabileceği değerlendirilmektedir.

Araştırma bulguları, çocukların tedbir kararlarına riayet etme oranlarının oldukça sınırlı kaldığını göstermektedir. Araştırmalar, tedbir kararlarının etkinliğinin büyük ölçüde çocuğun sosyal çevresi, aile desteği ve kurumsal izleme kapasitesiyle ilişkili olduğunu vurgulamaktadır.[741] Ayrıca çocuk koruma alanındaki araştırmalar, standart tedbirlerin (ör. okul temelli programlar, sosyal hizmet müdahaleleri, ebeveyn denetim araçları) her çocuk ve ailede aynı düzeyde etki göstermediğini[742] ve aile desteğinin çocuk koruma tedbirlerine uyumu güçlendirdiğini[743] ortaya koymaktadır.

Katılımcıların diversiyon (uzlaştırma, erteleme, alternatif tedbirler vb.) uygulamalarına ilişkin görüşleri belirgin biçimde farklılaşmaktadır. Katılımcıların bir kısmı mevcut uygulamaları yetersiz bulurken, bir kısmı bunları uygun görmekte, önemli bir kısmı ise cezalandırmanın artırılması gerektiğini düşünmektedir. Restoratif adalet ve diversiyon yaklaşımı, çocukların mümkün olduğunca formel adli süreç dışına yönlendirilmesinin daha

[739] Karataş, Z, & MaviLi, A, 2019, Çocuk Adalet Sisteminde Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Uygulamalarda Karşılaşılan Sorunlar, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 1945, 1013–1043, https//Doi.Org/10.21560/Spcd.V19i50781.519076

[740] Widowati, W, 2025, Criminal Law And Juvenile Delinquency An Analysis Of Legal Approaches To Juvenile Offenders, Journal Evidence Of Law, 41, 285–299, https//Doi.Org/10.59066/Jel.V4i1.1172

[741] Lipsey, M, W, 2009, The Primary Factors That Characterize Effective Interventions With Juvenile Offenders A Meta-Analytic Overview, Victims & Offenders, 42, 124–147, https//Doi.Org/10.1080/15564880802612573

[742] Rijbroek, B, Strating, M, M, Konijn, H, W, & Huijsman, R, 2019, Child Protection Cases, One Size Fits All? Cluster Analyses Of Risk And Protective Factors, Child Abuse & Neglect, 95, 104068, https//Doi.Org/10.1016/J.Chiabu.2019.104068

[743] Horwitz, M, & Marshall, T, 2015, Family Engagement In Child Protection Social Work, Journal Of Family Social Work, 184, 288–301, https//Doi.Org/10.1080/10522158.2015.1079584

onarıcı ve çocuk yararını gözeten sonuçlar üretebileceğini göstermektedir.[744] Öte yandan güncel derlemeler, bu tür uygulamaların yeniden suç işlemeyi azaltıcı etkisinin genellikle küçük ya da orta düzeyde kaldığını ve sonucun büyük ölçüde programın niteliğine, uygulama sadakatine ve kurumsal kapasiteye bağlı olduğunu ortaya koymaktadır.[745] Bu bağlamda, diversiyon uygulamalarının etkinliğini artırmak için uygulama standartlarının netleştirilmesi, uygulayıcı eğitimlerinin güçlendirilmesi ve sonuçların düzenli olarak izlenmesi çözüm açısından destekleyici olabilir.

Araştırma bulguları, sosyal inceleme raporu hazırlayan uzmanların önemli bir kısmının yerinde inceleme faaliyetlerini "ortalama" veya daha düşük düzeylerde gerçekleştirdiğini göstermektedir. Bu durum, sosyal inceleme raporlarının temelini oluşturan çocuğun yaşam çevresine doğrudan erişim ve gözleme dayalı veri toplama süreçlerinin sınırlı kaldığını düşündürmektedir. Oysa çocuk adalet sisteminde hazırlanan sosyal inceleme raporlarının niteliği, büyük ölçüde çocuğun aile yapısı, sosyal çevresi ve yaşam koşullarının yerinde değerlendirilmesine bağlıdır.[746] Nitekim çocuk koruma ve adalet sistemine ilişkin çalışmalar, saha temelli değerlendirmelerin çocuk hakkında daha doğru ve bütüncül kararlar alınmasını sağladığını ortaya koymaktadır.[747] Yerinde incelemelerin sınırlı kalmasının temel nedenleri arasında iş yükü, zaman kısıtları ve kurumsal kapasite eksiklikleri yer almaktadır.[748] Araştırmalar, çocuk adalet sisteminde karar kalitesinin doğrudan bilgi kalitesiyle ilişkili olduğunu vurgulanmaktadır.[749] Eksik veya yüzeysel bilgi, yanlış risk değerlendirmelerine ve uygun olmayan müdahale kararlarına yol açabilmektedir.[750] Ancak araştırmalar, yüksek kaliteli bilginin tek başına yeterli olmadığını; bu bilginin nasıl

[744] Bazemore, G, & Umbreit, M, 1995, Rethinking The Sanctioning Function In Juvenile Court Retributive Or Restorative Responses To Youth Crime, Crime & Delinquency, 413, 296–316, https//Doi.Org/10.1177/0011128795041003002

[745] Kimbrell, C, S, Wilson, D, B, & Olaghere, A, 2022, Restorative Justice Programs And Practices In Juvenile Justice An Updated Systematic Review And Meta-Analysis For Effectiveness, Criminology & Public Policy, 221, 161–195, https//Doi.Org/10.1111/1745-9133.12613

[746] Susilowati, H, & Ariyani, W, 2021, Implementation Of The Role Of Social Research Report In The Juvenile Criminal Justice System, Kne Social Sciences, https//Doi.Org/10.18502/Kss.V5i7.9318

[747] Munro, E, 2011, The Munro Review Of Child Protection Final Report, A Child-Centred System, London School Of Economics And Political Science Research Online.

[748] Ferguson, H, 2014, Researching Social Work Practice Close Up Using Ethnographic And Mobile Methods To Understand Encounters Between Social Workers, Children And Families, The British Journal Of Social Work, 461, 153–168, https//Doi.Org/10.1093/Bjsw/Bcu120

[749] Greve, R, A, Persdotter, B, Christiansen, Ø, & Jørgensen, T, 2023, The Importance Of Information Processing In Child Protection Cases—A Study Of Social Workers' Integration Of Other Professionals' Knowledge, The British Journal Of Social Work, 544, 1516–1534, https//Doi.Org/10.1093/Bjsw/Bcad227

[750] Nugraha, F, I, & Aulauora, D, 2024, Legal Difect Community Research On Children Delication Of Psychosocial And Rehabilitative Needs Of Children In Conflict With The Law, Jic Jurnal Hukum Dan Konstitusi, 11, 28–38, https//Doi.Org/10.64272/Yqpbpe26

yorumlandığı, kullanıldığı ve sisteme ne kadar entegre edildiğinin de en az bilgi kalitesi kadar belirleyici olduğunu göstermektedir.[751]

Katılımcıların önemli bir kısmı sosyal inceleme raporlarının hazırlanma sürecinin soruşturma ve yargılama süreçlerinde gecikmelere yol açtığını düşündüğünü belirtmişlerdir. Bu durum, sosyal inceleme raporlarının karar sürecine katkı sağlamakla birlikte, zaman baskısı ile nitelikli değerlendirme ihtiyacı arasında bir gerilim yarattığını göstermektedir. Araştırmalar, hızlı karar alma ile nitelikli değerlendirme arasındaki bu denge sorununu sıkça vurgulanmaktadır.[752] Ayrıca bürokratik süreçler, personel yetersizliği ve saha çalışmalarının zaman alıcı yapısının bu durumun ortaya çıkmasında etkili olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca bulgular, katılımcıların önemli bir bölümünün uzman personel kapasitesini yetersiz ya da ancak kısmen yeterli bulduğunu göstermektedir. Araştırmalar, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, sosyal pedagog ve eğitimcilerden oluşan çok disiplinli ekiplerin yetersiz olduğu sistemlerde çocuk koruma süreçlerinin daha sınırlı işleyebildiğini; buna karşılık bu uzman gruplarının sürece etkin biçimde katılımının çocuklara yönelik müdahalelerin niteliğini ve başarısını artırabildiğini göstermektedir.[753] Bu çerçevede, uzman personel yetersizliğinin hem karar kalitesini hem de uygulama etkinliğini olumsuz yönde etkileyebileceği değerlendirilmektedir.

Bulgular, çocukların önemli bir kısmının ifadeye aileleriyle birlikte adli süreçlere katılmadığını göstermektedir. Bu durum, çocukların adli süreçlerde ailevi sosyal destekten yoksun kalabildiğini düşündürmektedir. Oysa çocuk adalet sistemine ilişkin uluslararası standartlar, aile katılımının çocuğun korunması ve sürece uyumu açısından kritik olduğunu vurgulamaktadır.[754] Aile desteğinin varlığı, çocukların stres düzeyini azaltmakta ve sağlıklı ifade verme sürecini olumlu etkileyebilmektedir.[755]

---

[751] Shook, J, J, & Sarri, R, C, 2007, Structured Decision Making In Juvenile Justice Judges' And Probation Officers' Perceptions And Use, Children And Youth Services Review, 2910, 1335–1351, https//Doi.Org/10.1016/J.Childyouth.2007.05.008

[752] Whittaker, A, 2017, How Do Child-Protection Practitioners Make Decisions In Real-Life Situations? Lessons From The Psychology Of Decision Making, The British Journal Of Social Work, 487, 1967–1984, https//Doi.Org/10.1093/Bjsw/Bcx145

[753] Zafar, N, Naeem, M, & Zehra, A, 2020, Professional Team Response To Violence Against Children From Experts To Teamwork, Child Abuse & Neglect, 119pt 1, 104777, https//Doi.Org/10.1016/J.Chiabu.2020.104777

[754] Warrington, C, Beckett, H, Allnock, D, & Soares, C, 2023, Children's Perspectives On Family Members' Needs And Support After Child Sexual Abuse, Children And Youth Services Review, 149, 106925, https//Doi.Org/10.1016/J.Childyouth.2023.106925

[755] Saywitz, K, J, Wells, C, R, Larson, R, P, & Hobbs, s. D, 2016, Effects Of Interviewer Support On Children's Memory And Suggestibility Systematic Review And Meta-Analyses Of Experimental Research, Trauma Violence & Abuse, 201, 22–39, https//Doi.Org/10.1177/1524838016683457 , Munizu, M, Mubarok, A, S, & Patemah, P, 2024, The Role Of Social Support In Reducing Stress In Pre-Adolescent Children, Jurnal Kajian Pendidikan Dan Psikologi, 22, 1–10, https//Doi.Org/10.61397/Jkpp.V2i2.237

Katılımcıların yaklaşık yarısı çocuk adalet sisteminin genel başarısını yetersiz olarak değerlendirmiştir. Araştırmalar, çocuk adalet sistemlerinin başarısının yasal düzenlemelere ek olarak, uygulama kalitesi, kurumlar arası koordinasyon ve insan kaynağına da bağlı olduğunu vurgulamaktadır.[756] Öte yandan katılımcıların büyük çoğunluğu tedbir kararlarını uygulayan kurumların hassasiyet ve koordinasyonunu "orta düzeyde" değerlendirmiş, olumlu değerlendirmeler ise sınırlı oranda kalmıştır. Çocuk refahı ve çocuk adalet sistemi arasındaki iş birliğini inceleyen araştırmalar, kurumlar arasında ortak sorumluluk tanımı, bilgi paylaşımı ve bağlantılı hizmet yapıları güçlendikçe çocukların uygun hizmetlere erişme olasılığının arttığını göstermektedir; buna karşılık koordinasyon zayıf olduğunda kararların sahadaki karşılığı sınırlanabilmektedir.[757] Benzer biçimde, çocuk refahı, davranışsal sağlık ve çocuk adalet sistemi arasındaki çapraz-sistem iş birliğini inceleyen daha güncel çalışmalar da ortak karar alma, veri paylaşımı ve eşgüdümlü vaka planlamasının hizmet sürekliliğini desteklediğini ortaya koymaktadır.[758] Bu nedenle mevcut bulgu, tedbir kararlarının etkisinin hukuki düzenleme ile birlikte, uygulayıcı kurumların koordinasyon kalitesiyle de doğrudan ilişkili olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Araştırma bulguları, özel tedbir mahkemesi kurulmasına ilişkin görüşlerin belirgin biçimde bölündüğünü göstermektedir. Katılımcıların önemli bir bölümü böyle bir yapının gerekli olduğunu düşünürken, benzer büyüklükte bir grup mevcut uygulamadan anlamlı bir farklılık yaratmayacağını değerlendirmektedir. Bu tablo, çocuk adalet sisteminde kurumsal yapının nasıl uzmanlaşacağı, hangi kapasiteyle işleyeceği ve mevcut sistemden hangi yönleriyle ayrışacağı sorularının belirleyici olduğunu düşündürmektedir. Nitekim çocuklarla ilgili adli süreçlerde uzmanlaşmış bir yaklaşımın gerekliliği, hem Birleşmiş Milletler çocuk adalet çerçevesinde hem de yargısal uzmanlaşmaya ilişkin uluslararası değerlendirmelerde açık biçimde vurgulanmaktadır; uzmanlaşmış mahkemelerin veya uzmanlaşmış yargı personelinin çocuk gelişimi, risk değerlendirmesi ve uygun müdahale planlaması bakımından

[756] Widaningsih, 2025, Institutional Reform And Social Justice In Child Protection Systems, Sinergi International Journal Of Law, 31, 51–61, https//Doi.Org/10.61194/Law.V3i1.725

[757] Chuang, E, & Wells, R, 2010, The Role Of Inter-Agency Collaboration In Facilitating Receipt Of Behavioral Health Services For Youth Involved With Child Welfare And Juvenile Justice, Children And Youth Services Review, 3212, 1814–1822, https//Doi.Org/10.1016/J.Childyouth.2010.08.002

[758] Ball, R, Baidawi, S, & Fitzgerald, A, 2024, Approaches For Supporting Youth Dually Involved In Child Protection And Youth Justice Systems An International Policy Analysis, Journal Of Criminology, 574, 445–468, https//Doi.Org/10.1177/26338076241247856 , Bunger, A, C, Chuang, E, Girth, A, M, Lancaster, K, E, Smith, R, Phillips, R, J, Martin, J, Gadel, F, Willauer, T, Himmeger, M, J, Millisor, J, Mcclellan, J, Powell, B, J, Saldana, L, & Aarons, G, A, 2024, Specifying Cross-System Collaboration Strategies For Implementation A Multi-Site Qualitative Study With Child Welfare And Behavioral Health Organizations, Implementation Science, 191, 13, https//Doi.Org/10.1186/S13012-024-01335-1

daha nitelikli karar süreçleri üretebildiği belirtilmektedir.[759] Bununla birlikte, özel mahkeme yapıları üzerine yapılan sistematik derlemeler, yapısal uzmanlaşmanın ancak yeterli eğitim, hizmet bağlantısı ve uygulama sadakati ile desteklendiğinde olumlu sonuç verdiğini göstermektedir.[760] Dolayısıyla bu bulgu, yeni bir mahkeme modeli kurulup kurulmaması tartışmasının, asıl olarak uzmanlaşma kapasitesi ve uygulama niteliği ekseninde ele alınması gerektiğine işaret etmektedir.

Katılımcılar, tutukluluk ve hükümlülük sürecinde kurumlar arası iş birliği ve veri paylaşımının çoğunlukla "kısmen yeterli" veya "yetersiz" olarak değerlendirmişlerdir. Araştırmalar, çocuk refahı ve çocuk adalet sistemleri arasında paylaşılan bilgi altyapısı ve kurumsal bağlantılılığın, süreci olumlu etkilediğini göstermektedir.[761] Benzer biçimde, sistemler arası veri paylaşımının çocuğun ihtiyaçlarının zamanında ve doğru biçimde tanımlanabilmesi açısından yapısal bir gereklilik olduğu da vurgulanmaktadır.[762] Bu çerçevede, mevcut bulgu, çocukların tutukluluk ve hükümlülük sürecinde hizmetlerin parçalı biçimde yürütülmesi riskine işaret etmekte; bu durumun hem bireyselleştirilmiş müdahaleyi hem de yeniden topluma kazandırma hedefini zayıflatabileceğini düşündürmektedir.

Araştırma bulguları, soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde kurumlar arası iş birliğinin çoğunlukla "orta düzeyde" değerlendirildiğini, güçlü ve tam işleyen bir iş birliği algısının ise tam yerleşmediğini göstermektedir. Literatürde, çocuk refahı ve çocuk adalet sistemi arasında kurulan iş birliğinin kurumlar arası iletişimden ibaret olmadığı; ortak hedef, ortak planlama ve hizmet entegrasyonu düzeyine ulaşmadıkça etkisinin sınırlı kaldığı belirtilmektedir.[763] Çapraz-sistem iş birliğine ilişkin sistematik değerlendirmeler de iş

[759] Weber, J, & National Council Of Juvenile Family And Court Judges, 2022, Courting Judicial Excellence In Juvenile Justice A 50-State Study, The Council Of State Governments Justice Center, https//www.Ncjfcj.Org/Wp-Content/Uploads/2022/05/Courting-Judicial-Excellence-In-Juvenile-Justice-A-50-State-Study.Pdf

[760] Godoy, s. M, Perris, G, E, Thelwell, M, Osuna-Garcia, A, Barnert, E, Bacharach, A, & Bath, E, P, 2022, A Systematic Review Of Specialty Courts In The United States For Adolescents Impacted By Commercial Sexual Exploitation, Trauma Violence & Abuse, 243, 1344–1362, https//Doi.Org/10.1177/15248380211061403

[761] Chuang, E, & Wells, R, 2010, The Role Of Inter-Agency Collaboration In Facilitating Receipt Of Behavioral Health Services For Youth Involved With Child Welfare And Juvenile Justice, Children And Youth Services Review, 3212, 1814–1822, https//Doi.Org/10.1016/J.Childyouth.2010.08.002

[762] Greiner, M, V, Beal, s. J, Dexheimer, J, W, Divekar, P, Patel, V, & Hall, E, s. 2019, Improving Information Sharing For Youth In Foster Care, Pediatrics, 1442, https//Doi.Org/10.1542/Peds.2019-0580

[763] Petro, J, 2010, Increasing Collaboration And Coordination Of The Child Welfare And Juvenile Justice Systems To Better Serve Dual Jurisdiction Youth A Literature Review, Office Of Juvenile Justice And Delinquency Prevention.

birliğinin varlığının tek başına yeterli olmadığını, iş birliğinin niteliği ve işlevselliğinin sonuçları belirlediğini göstermektedir.[764]

Katılımcıların önemli bir bölümü rehabilitasyon, danışmanlık ve eğitim programlarını suç tekrarını önlemede etkisiz ya da ancak orta düzeyde etkili gördüğünü bildirmiştir. Müdahale programlarına ilişkin geniş kapsamlı meta-analitik ve meta-derleme çalışmaları, çocuk suçluluğunda programların genel olarak yeniden suç işlemeyi azaltabildiğini; ancak bu etkinin programın türüne, hedef grubun risk düzeyine, uygulama sadakatine ve rehabilite edici niteliğine güçlü biçimde bağlı olduğunu göstermektedir.[765] Ayrıca ciddi suça sürüklenen çocuklar için yürütülen müdahalelerde de genel olarak tekrar suç işlemede azalma saptanmış; özellikle beceri odaklı, aile temelli ve yapılandırılmış programların daha olumlu sonuçlar verdiği belirtilmiştir.[766]

Araştırma bulguları, çocuk dosyalarında en fazla zaman kaybının yargının iş yükünden kaynaklandığını göstermektedir. Bunu uzman personel yetersizliği ve kurumlar arası yazışma süreçleri izlemektedir. Yargısal iş yükünün artmasının karar süreçlerini yavaşlattığı ve dava sürelerini uzattığı literatürde açıkça ortaya konmuştur.[767] Ayrıca kurumlar arası yazışma ve veri temini süreçlerinin dijitalleşmemiş olması, süreci daha da yavaşlatan bir faktör olarak değerlendirilmektedir.[768]

Bulgular, yargı mensuplarının etkinliğini artırmada en önemli unsurun iş yükünün azaltılması olduğunu göstermektedir. Literatürde de aşırı iş yükünün karar kalitesini düşürdüğü ve hata riskini artırdığı belirtilmektedir.[769] Ayrıca bulgular, en etkili reform

---

[764] Ogbonnaya, I, N, & Keeney, A, J, 2018, A Systematic Review Of The Effectiveness Of Interagency And Cross-System Collaborations In The United States To Improve Child Welfare Outcomes, Children And Youth Services Review, 94, 225–245, https//Doi.Org/10.1016/J.Childyouth.2018.10.008

[765] Lipsey, M, W, 2009, The Primary Factors That Characterize Effective Interventions With Juvenile Offenders A Meta-Analytic Overview, Victims & Offenders, 42, 124–147, https//Doi.Org/10.1080/15564880802612573 , Pappas, L, N, & Dent, A, L, 2021, The 40-Year Debate A Meta-Review On What Works For Juvenile Offenders, Journal Of Experimental Criminology, 191, 1–30, https//Doi.Org/10.1007/S11292-021-09472-Z

[766] Lipsey, M, W, 2009, The Primary Factors That Characterize Effective Interventions With Juvenile Offenders A Meta-Analytic Overview, Victims & Offenders, 42, 124–147, https//Doi.Org/10.1080/15564880802612573 , Lipsey, M, W, Wilson, D, B, & Cothern, L, 2000, Effective Intervention For Serious Juvenile Offenders, Office Of Juvenile Justice And Delinquency Prevention, https//www.Ojp.Gov/Pdffiles1/Ojjdp/181201.Pdf

[767] Fjelstul, J, C, Gabel, M, & Carrubba, C, J, 2022, The Timely Administration Of Justice Using Computational Simulations To Evaluate Institutional Reforms At The Cjeu, Journal Of European Public Policy, 3012, 2643–2664, https//Doi.Org/10.1080/13501763.2022.2113115 , Peyrache, A, & Zago, A, 2024, The Inefficiency Of Courts Of Justice Industry Structure, Capacity And Misallocation, Journal Of Productivity Analysis, 622, 217–238, https//Doi.Org/10.1007/S11123-024-00731-5

[768] Poshai, L, & Vyas-Doorgapersad, s. 2023, Digital Justice Delivery In Zimbabwe Integrated Electronic Case Management System Adoption, South African Journal Of Information Management, 251, https//Doi.Org/10.4102/Sajim.V25i1.1695

[769] Reale, C, Salwei, M, E, Militello, L, G, Weinger, M, B, Burden, A, Sushereba, C, Torsher, L, C, Andreae, M, H, Gaba, D, M, Mcivor, W, R, Banerjee, A, Slagle, J, & Anders, s. 2023, Decision-Making During High-

alanının aile sorumluluğunu güçlendiren düzenlemeler olduğunu göstermektedir. Bu durum, çocuk suçluluğunda ailenin belirleyici rolünü ortaya koymaktadır.[770] Sosyal kontrol kuramı, güçlü aile bağlarının suç davranışını azaltıcı etkisini açıkça vurgulamaktadır.[771] Bulgular, katılımcıların büyük çoğunluğunun mevcut mevzuatı yetersiz veya kısmen yeterli bulduğunu göstermektedir. Araştırmalarda, yasa ile uygulama arasındaki uyumsuzluğun sistem etkinliğini sınırladığı belirtilmektedir.[772] Ayrıca uzmanlaşmış yargı sistemlerinin daha etkili olduğu literatürde vurgulanmaktadır.[773] Araştırmalar, denetim eksikliğinin politika başarısını düşürdüğü göstermektedir.[774]

Araştırma bulguları, koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanmasını engelleyen veya yükümlülüklerini yerine getirmeyen ebeveynlere yönelik yaptırımların sistem etkinliğini artıracağı yönünde güçlü bir görüş olduğunu göstermektedir. Nitekim araştırmalar; çocuk suçluluğunu, bireysel özellikler, aile, akranlar, okul ve yoksulluk gibi daha geniş sosyal koşulların birlikte şekillendirdiği çok boyutlu bir olgu olduğunu vurgulamaktadır.[775] Ayrıca bulgular, çocukların hukuki sonuçlar hakkında bilgilendirilmesinin suç işleme ihtimalini azalttığına dair güçlü bir görüş olduğunu göstermektedir. Bu durum, farkındalığın davranış üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Rasyonel seçim teorisi, bireylerin davranışlarını olası fayda ve maliyetleri değerlendirerek şekillendirdiğini ileri sürmektedir.[776] Nitekim araştırmalar da bireylerin bir davranışın hukuki sonuçları hakkında bilgilendirilmesinin, algılanan risk düzeyini artırarak davranış üzerinde sınırlayıcı bir etki yaratabildiğini göstermektedir.[777]

Risk Events A Systematic Literature Review, Journal Of Cognitive Engineering And Decision Making, 172, 188–212, https//Doi.Org/10.1177/15553434221147415

[770] Marshall, I, H, Kokkalera, s. S, & Marshall, C, E, 2024, Testing Key Concepts Of Three Delinquency Theories In A Multi-National Sample Of Adolescents, Deviant Behavior, 4512, 1759–1786, https//Doi.Org/10.1080/01639625.2024.2326820

[771] Costello, B, J, & Laub, J, H, 2019, Social Control Theory The Legacy Of Travis Hirschi'scauses Of Delinquency, Annual Review Of Criminology, 31, 21–41, https//Doi.Org/10.1146/Annurev-Criminol-011419-041527

[772] Mannan, F, Ramzy, I, M, Rato, D, & Setyawan, F, 2024, Exposing Discrepancies In Indonesia's Legislative Processes, Indonesian Journal Of Innovation Studies, 252, https//Doi.Org/10.21070/Ijins.V25i2.1069

[773] United Nations, 2013, Justice In Matters Involving Children In Conflict With The Law Model Law On Juvenile Justice And Related Commentary, https//www.Unodc.Org/Documents/Justice-And-Prison-Reform/Justice_Matters_Involving-Web_Version.Pdf

[774] Guo, M, 2025, Research On The Dilemmas And Solutions Of Public Policy Implementation Supervision Models, Journal Of Economics And Public Finance, 111, P65, https//Doi.Org/10.22158/Jepf.V11n1p65

[775] Aazami, A, Valek, R, Ponce, A, N, & Zare, H, 2023, Risk And Protective Factors And Interventions For Reducing Juvenile Delinquency A Systematic Review, Social Sciences, 129, 474, https//Doi.Org/10.3390/Socsci12090474 , Abhishek, R, & Balamurugan, J, 2024, Impact Of Social Factors Responsible For Juvenile Delinquency – A Literature Review, Journal Of Education And Health Promotion, 131, 102, https//Doi.Org/10.4103/Jehp.Jehp_786_23

[776] Cornish, D, & Clarke, R, 2014, The Reasoning Criminal, In M, Scott ed, Rational Choice Perspectives On Offending 1st ed, https//Doi.Org/10.4324/9781315134482,

[777] Furnamasari, Y, F, & Fitriasari, s. 2022, Reconstruction Of The Process Of Legal Education In Shaping The Character Of Children In Conflict With Law, Advances In Social Science, Education And Humanities

Araştırma bulguları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının rehabilitasyon sürecine katılımının genel olarak oldukça sınırlı kaldığını ve bu alanda sistematik bir iş birliği yapısının yeterince gelişmediğini göstermektedir. Literatürde, çocuk suçluluğunun önlenmesi ve tekrar suç işlemenin azaltılmasında toplum temelli müdahalelerin ve yerel aktörlerin aktif katılımının kritik olduğu vurgulanmaktadır.[778] Ayrıca, toplum temelli programların çocukların sosyal uyumunu artırdığı ve yeniden suç işleme riskini azalttığı ampirik olarak gösterilmiştir.[779]

Araştırma bulguları, çocukların tekrar suça sürüklenmesinde aile temelli faktörlerin belirleyici bir ağırlığa sahip olduğunu ve özellikle aile içi ihmal, ilgisizlik ve denetim eksikliğinin öne çıktığını göstermektedir. Sosyal kontrol kuramı, bireyin toplumsal bağlarının zayıflamasının suç davranışını artırdığını vurgulamaktadır. Ayrıca gelişimsel kriminoloji çalışmaları, erken dönemde yaşanan aile temelli sorunların suç davranışının sürekliliğine yol açabildiğini göstermektedir.[780] Ayrıca araştırmalar, çocuğu suça teşvik eden akran çevresinin, suç işleme riskini anlamlı biçimde artırdığını göstermektedir.[781]

Bulgular, çocuk hukuku alanında görev süresi arttıkça görevde kalma isteğinin belirgin biçimde yükseldiğini ve mesleki deneyimin bu alanda kalıcılığı artıran önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Özellikle daha uzun süre görev yapanlarda alanda kalma isteğinin belirgin biçimde güçlendiği görülmektedir. Bu durum, mesleki deneyimin artmasıyla birlikte alan bilgisi, yetkinlik algısı ve mesleki uyumun güçlendiğini düşündürmektedir. Öz-belirleme kuramı, bireylerin yetkinlik algılarının artmasının mesleki bağlılığı güçlendirdiğini ortaya koymaktadır.[782] Ayrıca deneyimin, iş stresiyle başa çıkma

---

Research/Advances In Social Science, Education And Humanities Research, https//Doi.Org/10.2991/Assehr.K.220108.117

[778] Aazami, A, Valek, R, Ponce, A, N, & Zare, H, 2023, Risk And Protective Factors And Interventions For Reducing Juvenile Delinquency A Systematic Review, Social Sciences, 129, 474, https//Doi.Org/10.3390/Socsci12090474

[779] Pappas, L, N, & Dent, A, L, 2021, The 40-Year Debate A Meta-Review On What Works For Juvenile Offenders, Journal Of Experimental Criminology, 191, 1–30, https//Doi.Org/10.1007/S11292-021-09472-Z , Lipsey, M, W, 2009, The Primary Factors That Characterize Effective Interventions With Juvenile Offenders A Meta-Analytic Overview, Victims & Offenders, 42, 124–147, https//Doi.Org/10.1080/15564880802612573

[780] Basto-Pereira, M, & Farrington, D, P, 2022, Developmental Predictors Of Offending And Persistence In Crime A Systematic Review Of Meta-Analyses, Aggression And Violent Behavior, 65, 101761, https//Doi.Org/10.1016/J.Avb.2022.101761

[781] Wojciechowski, T, W, 2017, The Development Of Deviant Peer Association Across The Life-Course And Its Relevance For Predicting Offending In Early Adulthood, Journal Of Developmental And Life-Course Criminology, 41, 73–91, https//Doi.Org/10.1007/S40865-017-0072-7

[782] Forner, V, W, Jones, M, Berry, Y, & Eidenfalk, J, 2020, Motivating Workers How Leaders Apply Self-Determination Theory In Organizations, Organization Management Journal, 182, 76–94, https//Doi.Org/10.1108/Omj-03-2020-0891, Deci, E, L, & Ryan, R, M, 2000, The "What" And "Why" Of Goal Pursuits Human Needs And The Self-Determination Of Behavior, Psychological Inquiry, 114, 227–268, https//Doi.Org/10.1207/S15327965pli1104_01

kapasitesini artırdığı da literatürde vurgulanmaktadır.[783] Bu bağlamda bulgu, deneyimin çocuk adalet sisteminde sürdürülebilir insan kaynağı açısından kritik olduğunu göstermektedir.

Bulgular, iş yükü ile görevde kalma isteği arasında doğrusal olmayan bir ilişki bulunduğunu; belirli bir düzeye kadar artan iş yükünün mesleki bağlılığı destekleyebildiğini, ancak aşırı iş yükü durumunda bu isteğin zayıflayabildiğini göstermektedir. Bu durum, iş yükü ile mesleki bağlılık arasında hassas bir denge bulunduğunu düşündürmektedir. Orta düzey iş yükü, mesleki tatmini artırabilirken; aşırı iş yükü tükenmişliğe yol açabilmektedir.[784] Ayrıca iş yükünün kontrol edilemez hale gelmesi, mesleki doyumu azaltan önemli bir faktör olarak tanımlanmaktadır.[785] Bu bağlamda bulgu, optimal iş yükü dengesinin çocuk adalet sistemi için kritik olduğunu göstermektedir.

Araştırma bulguları, katılımcıların çocukların tekrar suça sürüklenmesine ilişkin neden algıları ile önerdikleri reform alanları arasında anlamlı bir uyum bulunduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle, katılımcılar hangi risk faktörünü daha belirleyici görüyorsa, çözüm önerilerini de büyük ölçüde o risk alanına yakınlaştırmaktadır. Aile içi ihmal, ilgisizlik ve denetim eksikliğini temel neden olarak görenlerin ağırlıklı biçimde aile sorumluluğunu güçlendiren hukuki düzenlemeleri öne çıkarması; okuldan kopmayı temel sorun olarak görenlerin okul temelli erken müdahale programlarına yönelmesi; madde kullanımını neden olarak görenlerin ise tedavi ve mücadele programlarını daha fazla vurgulaması, bu durumu açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu bulgu, çocuk suçluluğunun tek boyutlu değil, neden odaklı ve çok katmanlı müdahaleler gerektiren bir alan olarak algılandığını düşündürmektedir. Nitekim ebeveynlik süreçleri ile çocuk suçluluğu arasındaki ilişkiyi inceleyen meta-analizler, özellikle zayıf ebeveyn izlemi, reddedici/ihmalkâr ebeveynlik ve düşük aile desteğinin suç davranışıyla anlamlı biçimde ilişkili olduğunu göstermektedir.[786] Aynı biçimde, okul bağlılığı ve eğitimle kurulan ilişkinin zayıflaması ile

[783] Maslach, C, Schaufeli, W, B, & Leiter, M, P, 2001, Job Burnout, Annual Review Of Psychology, 521, 397–422, https//Doi.Org/10.1146/Annurev.Psych.52.1.397, Chukwuemeka, U, M, Okonkwo, U, P, Njoku, C, J, Igwe, s. E, Oyewumi, T, J, & Ugwuanyi, D, C, 2023, Work-Related Stress, Quality Of Life, And Coping Mechanism Among Lecturers İn A Tertiary Educational Institution İn Anambra State, Nigeria, Bmc Psychology, 111, 73, https//Doi.Org/10.1186/S40359-023-01114-5

[784] Maslach, C, Schaufeli, W, B, & Leiter, M, P, 2001, Job Burnout, Annual Review Of Psychology, 521, 397–422, https//Doi.Org/10.1146/Annurev.Psych.52.1.397

[785] Karasek, R, A, 1979, Job Demands, Job Decision Latitude, And Mental Strain Implications For Job Redesign, Administrative Science Quarterly, 242, 285, https//Doi.Org/10.2307/2392498 , Rostami, F, Babaei-Pouya, A, Teimori-Boghsani, G, Jahangirimehr, A, Mehri, Z, & Feiz-Arefi, M, 2021, Mental Workload And Job Satisfaction In Healthcare Workers The Moderating Role Of Job Control, Frontiers In Public Health, 9, 683388, https//Doi.Org/10.3389/Fpubh.2021.683388

[786] Hoeve, M, Dubas, J, S, Eichelsheim, V, I, Van Der Laan, P, H, Smeenk, W, & Gerris, J, R, M, 2009, The Relationship Between Parenting And Delinquency A Meta-Analysis, Journal Of Abnormal Child Psychology, 376, 749–775, https//Doi.Org/10.1007/S10802-009-9310-8 , Hoeve, M, Stams, G, J, J, M, Van

suça yönelme arasında da anlamlı bağlar bulunduğu[787] ; madde kullanımına yönelik yapılandırılmış müdahalelerin ise risk davranışlarını azaltmada etkili olabildiği ortaya konmuştur.[788] Bu nedenle bulgu, reform tartışmalarında tek tip bir çözüm yerine, risk faktörüne göre farklılaşan ve birbiriyle bağlantılı müdahale alanlarının esas alınması gerektiğine işaret etmektedir.

Araştırma bulguları, yüksek dosya yoğunluğunun belirli büyükşehirler ve bölgesel merkezlerde kümelendiğini göstermektedir. Özellikle İstanbul'un açık biçimde öne çıkması, onu Ankara, İzmir, Gaziantep, Konya ve Tekirdağ gibi illerin izlemesi, çocuk adalet iş yükünün ülke geneline eşit dağılmadığını; bazı illerde belirgin biçimde yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Bu dağılım, çocuk adalet sistemindeki baskının yalnızca kurumsal kapasiteyle değil, aynı zamanda nüfus büyüklüğü, kentleşme düzeyi, göç hareketliliği ve bölgesel hizmet merkezi olma niteliği ile de ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu verileri, İstanbul, Ankara ve İzmir'in ülkenin en kalabalık illeri olduğunu, çocuk nüfusunun da iller arasında homojen dağılmadığını göstermektedir.[789] Bu nedenle yüksek dosya sayısının özellikle nüfus ve hareketlilik bakımından yoğun illerde toplanması beklenen bir durumdur. Ancak bu bulgu, aynı zamanda çocuk adalet sisteminde kaynak ve personel planlamasının sabit ve eşit dağıtım mantığıyla değil, yük temelli bölgesel planlama anlayışıyla yapılması gerektiğini de göstermektedir.

Araştırma bulguları, çocukların suç geçmişi ağırlaştıkça ifade/savunma sürecinde aile katılımının belirgin biçimde azaldığını göstermektedir. İlk kez suça karışan çocuklarda aile eşliği görece daha görünürken, çoklu dosya ya da kesinleşmiş hüküm geçmişi bulunan çocuklarda ailenin sürece katılımı daha sınırlı hale gelmektedir. Bu durum, tekrar suç davranışı ile aile desteğinin zayıflaması arasında karşılıklı olarak beslenen bir ilişki bulunabileceğini düşündürmektedir. Ebeveynlik ve suçluluk ilişkisini inceleyen meta-analitik

---

Der Put, C, E, Dubas, J, S, Van Der Laan, P, H, & Gerris, J, R, M, 2012, A Meta-Analysis Of Attachment To Parents And Delinquency, Journal Of Abnormal Child Psychology, 405, 771–785, https//Doi.Org/10.1007/S10802-011-9608-1

[787] Henry, K, L, Knight, K, E, & Thornberry, T, P, 2011, School Disengagement As A Predictor Of Dropout, Delinquency, And Problem Substance Use During Adolescence And Early Adulthood, Journal Of Youth And Adolescence, 412, 156–166, https//Doi.Org/10.1007/S10964-011-9665-3 , Li, Y, Zhang, W, Liu, J, Arbeit, M, R, Schwartz, s. J, Bowers, E, P, & Lerner, R, M, 2011, The Role Of School Engagement In Preventing Adolescent Delinquency And Substance Use A Survival Analysis, Journal Of Adolescence, 346, 1181–1192, https//Doi.Org/10.1016/J.Adolescence.2011.07.003

[788] Tanner-Smith, E, E, Steinka-Fry, K, T, Kettrey, H, H, & Lipsey, M, W, 2016, Adolescent Substance Use Treatment Effectiveness A Systematic Review And Meta-Analysis, Peabody Research Institute, Vanderbilt University, https//www.Ojp.Gov/Pdffiles1/Ojjdp/Grants/250440.Pdf ,Tanner-Smith, E, E, Wilson, s. J, & Lipsey, M, W, 2013, The Comparative Effectiveness Of Outpatient Treatment For Adolescent Substance Abuse A Meta-Analysis, Journal Of Substance Abuse Treatment, 442, 145–158, https//Doi.Org/10.1016/J.Jsat.2012.05.006

[789] TÜİK, 2025, Türkiye'deki Çocuklar 2024 Istatistiklere Bakış, https//Veriportali.TÜİK.Gov.Tr/Tr/Press/53899

çalışmalar, düşük ebeveyn izlemi, zayıf bağlanma, ilgisizlik ve olumsuz aile ilişkilerinin çocuk suçluluğu ile anlamlı biçimde ilişkili olduğunu göstermektedir.[790] Benzer şekilde, ebeveyne bağlanma ile suç davranışı arasındaki ilişkinin incelendiği meta-analizler, ebeveynle kurulan bağ zayıfladıkça suç davranışı riskinin arttığını ortaya koymaktadır.[791]

Araştırma bulguları, dosya yoğunluğu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamasına rağmen, tüm gruplarda en fazla zaman kaybına neden olan aşamanın yargının iş yükü olarak öne çıktığını göstermektedir. Yargısal performans literatürü, yüksek iş yükünün ve süreç akışındaki tıkanıklıkların dava sürelerini uzattığını ve karar kalitesini baskıladığını göstermektedir.[792] Ayrıca bulgular, çocuk hukuku alanındaki çalışma süresi ile dosya sayısı arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunduğunu; dosya sayısı arttıkça tedbir talebi ve özellikle iddianame/hüküm sayısının da belirgin biçimde arttığını göstermektedir. Özellikle tevzi/esas dosya sayısı ile iddianame/hüküm sayısı arasındaki yüksek korelasyon, çocuk adalet sisteminde iş yükü göstergelerinin birbirini besleyen kümeler halinde ilerlediğini ortaya koymaktadır. Bu veri, dosya sayısının nicel bir gösterge olmadığını; beraberinde daha fazla işlem, daha fazla tedbir talebi ve daha fazla karar üretme baskısı getirdiğini göstermesi bakımından önemlidir. Çalışma süresi ile dosya sayısı arasındaki pozitif ilişki ise daha deneyimli personelin daha yoğun iş yükü taşıyan pozisyonlarda bulunabileceğini düşündürmektedir. İş yükü ve karar baskısına ilişkin örgütsel literatür, yüksek talep düzeyi ile karar kalitesi, stres ve tükenmişlik riski arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu göstermektedir.[793]

---

[790] Hoeve, M, Dubas, J, S, Eichelsheim, V, I, Van Der Laan, P, H, Smeenk, W, & Gerris, J, R, M, 2009, The Relationship Between Parenting And Delinquency A Meta-Analysis, Journal Of Abnormal Child Psychology, 376, 749–775, https//Doi.Org/10.1007/S10802-009-9310-8 ,Hoeve, M, Stams, G, J, J, M, Van Der Put, C, E, Dubas, J, S, Van Der Laan, P, H, & Gerris, J, R, M, 2012, A Meta-Analysis Of Attachment To Parents And Delinquency, Journal Of Abnormal Child Psychology, 405, 771–785, https//Doi.Org/10.1007/S10802-011-9608-1

[791] Craig, J, M, 2015, Which Bond Matters More? Assessing The Differential Strengths Of Parental Bonding Measures On Adolescent Delinquency Over Time, Youth Violence And Juvenile Justice, 143, 225–242, https//Doi.Org/10.1177/1541204014565670 , Bryson, s. L, Baker, T, Ray, J, V, & Metcalfe, C, 2023, Parents, Peers, And Low Self-Control Exploring The Impact Of Time Varying Factors Associated With Deviance In Early- And Middle-Adolescence, Journal Of Criminal Justice, 84, 102029, https//Doi.Org/10.1016/J.Jcrimjus.2022.102029

[792] Lipsey, M, W, 2009, The Primary Factors That Characterize Effective Interventions With Juvenile Offenders A Meta-Analytic Overview, Victims & Offenders, 42, 124–147, https//Doi.Org/10.1080/15564880802612573 , Dakolias, M, 1999, Court Performance Around The World A Comparative Perspective, https//Openyls.Law.Yale.Edu/Bitstreams/B25c238c-177a-4a9c-8ceb-6edeefa946ae/Download

[793] Mcfadden, P, Mallett, J, & Leiter, M, 2017, Extending The Two-Process Model Of Burnout In Child Protection Workers The Role Of Resilience In Mediating Burnout Via Organizational Factors Of Control, Values, Fairness, Reward, Workload, And Community Relationships, Stress And Health, 341, 72–83, https//Doi.Org/10.1002/Smi.2763 , Nabi, J, 2025, The Impact Of Role Overload On Job Performance Examining The Mediating Role Of Work-Related Stress In High-Pressure Organizational Settings, International Journal For Multidisciplinary Research, 75, https//Doi.Org/10.36948/Ijfmr.2025.V07i05.56434

Araştırma bulguları, çocukların suç geçmişi ağırlaştıkça tedbir kararlarına uyum düzeyinin zayıfladığını göstermektedir. İlk kez suça karışan çocuklarda tedbir kararlarına görece daha yüksek bir uyum eğilimi gözlenmektedir. Bu bulgu, süreğen suç davranışının zamanla daha yerleşik hale geldiğini öne süren gelişimsel suç kuramlarıyla uyumludur; Moffitt'in yaşam boyu kalıcı suç örüntüsüne ilişkin çalışması, sınırlı sayıdaki bir grubun çocukluk ve ergenlikten itibaren daha kalıcı antisosyal örüntüler sergilediğini göstermektedir.[794] Benzer biçimde, denetim süreçlerinde ebeveyn desteği ve bilgisi arttıkça uyumsuzluk davranışlarının azalabildiğini gösteren çalışmalar, tedbirlere uyumun sadece hukuki yaptırımlarla değil, çocuğun yakın çevresindeki sosyal destek yapısıyla da ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.[795] Bu nedenle bulgu, özellikle ağır suç geçmişi bulunan çocuklarda standart tedbir uygulamalarının yeterli olmayabileceğine ve daha yoğun, bireyselleştirilmiş izleme modellerine ihtiyaç duyulduğuna işaret etmektedir.

Araştırma bulguları, katılımcıların çocukların tekrar suça sürüklenmesinde en önemli neden olarak gördükleri faktör ile ifade/savunma sürecinde ailenin çocukla birlikte bulunması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermektedir. Bu sonuç, aile katılımının nicel olarak var olup olmamasının, katılımcıların tekrar suç davranışına ilişkin temel neden algısıyla doğrudan örtüşmediğini düşündürmektedir. Başka bir ifadeyle, bir çocuğun yanında ailesinin bulunması, tek başına işlevsel ebeveynlik, etkili denetim ya da güçlü aile desteği anlamına gelmeyebilir. Nitekim çocuk adalet sistemi içinde ebeveyn katılımını inceleyen çalışmalar, "aile katılımı" kavramının fiziksel mevcudiyetle açıklanamayacağını; bunun niteliği, sürekliliği ve çocuğun davranışı üzerindeki gerçek etkisinin ayrıca değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca saha çalışmaları, ailelerin adli süreçlere katılımında güvensizlik, kurumsal yabancılaşma, zaman yoksunluğu ve hizmet sistemine ilişkin belirsizlikler gibi çok sayıda engelin rol oynadığını göstermektedir.[796]

Araştırma bulguları, kurumlar arası iş birliği ve veri paylaşımını daha yeterli gören katılımcıların, tedbir kararlarını uygulayan kurumların hassasiyet ve koordinasyonunu da

---

[794] Moffitt, T, E, 1993, Adolescence-Limited And Life-Course-Persistent Antisocial Behavior A Developmental Taxonomy, Psychological Review, 1004, 674–701, https//Doi.Org/10.1037/0033-295x.100.4.674

[795] Vidal, S, & Woolard, J, 2015, Youth's Perceptions Of Parental Support And Parental Knowledge As Moderators Of The Association Between Youth–Probation Officer Relationship And Probation Non-Compliance, Journal Of Youth And Adolescence, 467, 1452–1471, https//Doi.Org/10.1007/S10964-015-0368-Z

[796] Piper, K, N, Pankow, J, & Wood, J, D, 2023, Juvenile Probation Staff Perceptions Of Engaging Families In Substance Use Services, Family Relations, 733, 2079–2102, https//Doi.Org/10.1111/Fare.12974 , Burke, J, D, Mulvey, E, P, Schubert, C, A, & Garbin, s. R, 2014, The Challenge And Opportunity Of Parental Involvement In Juvenile Justice Services, Children And Youth Services Review, 39april 2014, 39–47, https//Doi.Org/10.1016/J.Childyouth.2014.01.007

daha olumlu değerlendirdiğini göstermektedir. Bu ilişki, çocuk adalet sisteminde koordinasyon kalitesinin bağımsız ve parçalı unsurlardan değil, ortak çalışan kurumsal yapıların bütüncül işleyişinden etkilendiğini ortaya koymaktadır. Çocuk refahı ile çocuk adalet sistemi arasındaki iş birliğini inceleyen araştırmalar, ortak veri sistemleri, yüksek bağlantılılık ve paylaşılan sorumluluk yapılarının çocukların uygun hizmetlere yönlendirilmesini kolaylaştırdığını göstermektedir.[797] Daha güncel nitel çalışmalar da çapraz-sistem iş birliğini güçlendiren stratejilerin personel desteği, vaka planlama kalitesi ve hizmet erişimi üzerinde olumlu etkiler oluşturduğunu ortaya koymaktadır.[798] Bu nedenle bulgu, tedbir kararlarının sahadaki niteliğinin kurumların iş birliği altyapısının kalitesine bağlı olduğunu güçlü biçimde desteklemektedir.

Araştırma bulguları rehabilitasyon, danışmanlık ve eğitim programlarını daha etkili gören katılımcıların, tedbir kararlarını uygulayan kurumların hassasiyet ve koordinasyonunu da daha olumlu değerlendirdiğini göstermektedir. Çocuk suçluluğuna yönelik müdahaleleri sentezleyen meta-derlemeler, programların tekrar suç işlemeyi azaltabildiğini; ancak bu etkinin hedef grup seçimi, uygulama sadakati ve hizmet entegrasyonu gibi unsurlara güçlü biçimde bağlı olduğunu göstermektedir. Uygulama bilimi perspektifinden bakıldığında da kurumlar arası köprü kuran yapılar ve paydaş ilişkileri güçlendikçe müdahale programlarının sahaya daha başarılı biçimde aktarıldığı görülmektedir.[799]

Araştırma bulguları, katılımcıların görev süreleri ile cezaların infaz sürelerine ilişkin değerlendirmeleri, çocukların tedbir kararlarına riayet oranına ilişkin algıları ve sosyal inceleme raporlarında yeterli bilgiye ulaşılabilme düzeyine dair görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermektedir. Bu sonuç, mesleki deneyim süresi farklılaşsa da uygulayıcıların bu üç temel konuda benzer bir yapısal algı geliştirdiğini düşündürmektedir. Başka bir ifadeyle, mesele bireysel deneyim farklılığından çok, sistemin ortak biçimde ürettiği ve deneyimden bağımsız olarak hissedilen sorun alanları olabilir.

---

[797] Chuang, E, & Wells, R, 2010, The Role Of Inter-Agency Collaboration In Facilitating Receipt Of Behavioral Health Services For Youth Involved With Child Welfare And Juvenile Justice, Children And Youth Services Review, 3212.https//Doi.Org/10.1016/J.Childyouth.2010.08.002

[798] Bunger, A, C, Chuang, E, Girth, A, M, Lancaster, K, E, Smith, R, Phillips, R, J, Martin, J, Gadel, F, Willauer, T, Himmeger, M, J, Millisor, J, Mcclellan, J, Powell, B, J, Saldana, L, & Aarons, G, A, 2024, Specifying Cross-System Collaboration Strategies For Implementation A Multi-Site Qualitative Study With Child Welfare And Behavioral Health Organizations, Implementation Science, 191, 13, https//Doi.Org/10.1186/S13012-024-01335-1

[799] Lipsey, M, W, Wilson, D, B, & Cothern, L, 2000, Effective Intervention For Serious Juvenile Offenders, Office Of Juvenile Justice And Delinquency Prevention, https//www.Ojp.Gov/Pdffiles1/Ojjdp/181201.Pdf , Taxman, F, S, & Belenko, s. 2025, The Wide-Angle Lens Of Implementation Science To Improve Health Outcomes In Criminal Legal Settings, Health & Justice, 131, 14, https//Doi.Org/10.1186/S40352-025-00323-X, Pappas, L, N, & Dent, A, L, 2021, The 40-Year Debate A Meta-Review On What Works For Juvenile Offenders, Journal Of Experimental Criminology, 191, 1–30, https//Doi.Org/10.1007/S11292-021-09472-Z

Örgütsel stres ve iş yükü literatürü, yapısal baskıların ve kurumsal işleyiş sorunlarının, farklı deneyim düzeylerindeki personelde benzer algılar yaratabildiğini göstermektedir.[800] Bu nedenle bulgu, infaz süreleri, tedbirlere uyum ve sosyal inceleme raporlarının yeterliliği gibi konuların bireysel gözlem farklarından ziyade, çocuk adalet sisteminde yaygın biçimde hissedilen ortak yapısal sorunlar olarak ele alınması gerektiğine işaret etmektedir.

Araştırma bulguları, dosya yoğunluğu ile diversiyon uygulamalarına ilişkin değerlendirmeler arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmadığını göstermektedir. Bu sonuç, dosya sayısı artsa da azalsa da katılımcıların diversiyon uygulamalarını genel olarak ya "uygun düzeyde" ya da "geliştirilmesi gereken" bir alan olarak gördüklerini; başka bir ifadeyle, diversiyon mekanizmalarına yönelik algının iş yükünden çok uygulamanın niteliği, kapsamı ve işleyişine bağlı olarak şekillendiğini düşündürmektedir. Bu değerlendirme, çocuk adalet sisteminde restoratif ve adli sistem dışına yönlendiren uygulamaların etkisinin bulunduğunu, ancak bu etkinin çoğu zaman program kalitesine, uygulama sadakatine ve kurumsal kapasiteye bağlı olarak değiştiğini gösteren sistematik derlemelerle uyumludur.[801] Dolayısıyla bu bulgu, diversiyonun ilkesel olarak reddedilen değil; daha çok mevcut haliyle güçlendirilmesi gereken bir alan olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Buna karşılık, dosya sayısı arttıkça özel tedbir mahkemesi kurulmasına verilen desteğin anlamlı biçimde yükselmesi, iş yükü yoğunlaşmasının katılımcıları daha özelleşmiş ve işlevsel yargısal yapılar aramaya yönelttiğini göstermektedir. Özellikle yüksek dosya yükü taşıyan gruplarda özel tedbir mahkemesine desteğin artması, mevcut çocuk mahkemelerinin artan işlem hacmi altında her zaman yeterli düzeyde uzmanlaşmış ve hızlı bir tedbir yönetimi sağlayamadığı algısıyla ilişkili olabilir. Çocuk adalet sisteminde uzmanlaşmanın önemine ilişkin uluslararası çerçeveler, çocuklarla ilgili karar süreçlerinde uzmanlaşmış mahkeme yapılarının ve özel eğitim almış yargı personelinin daha uygun, daha hızlı ve çocuk odaklı karar üretme kapasitesini güçlendirdiğini vurgulamaktadır.[802] Bu nedenle mevcut bulgu, özel tedbir

[800] Simpson, R, A, C, Didymus, F, F, & Williams, T, L, 2021, Organizational Stress And Well-Being In Competitive Sport A Systematic Review, International Review Of Sport And Exercise Psychology, 171, 116–144, https//Doi.Org/10.1080/1750984x.2021.1975305 , Schrever, C, Hulbert, C, & Sourdin, T, 2024, The Privilege And The Pressure Judges' And Magistrates' Reflections On The Sources And Impacts Of Stress In Judicial Work, Psychiatry Psychology And Law, 313, 327–380, https//Doi.Org/10.1080/13218719.2024.2335913

[801] Kimbrell, C, S, Wilson, D, B, & Olaghere, A, 2022, Restorative Justice Programs And Practices In Juvenile Justice An Updated Systematic Review And Meta-Analysis For Effectiveness, Criminology & Public Policy, 221, 161–195, https//Doi.Org/10.1111/1745-9133.12613

[802] Weber, J, & National Council Of Juvenile Family And Court Judges, 2022, Courting Judicial Excellence In Juvenile Justice A 50-State Study, The Council Of State Governments Justice Center, https//www.Ncjfcj.Org/Wp-Content/Uploads/2022/05/Courting-Judicial-Excellence-In-Juvenile-Justice-A-50-State-Study.Pdf , United Nations, 2013, Justice In Matters Involving Children In Conflict With The Law Model Law On Juvenile Justice And Related Commentary, https//www.Unodc.Org/Documents/Justice-And-Prison-Reform/Justice_Matters_Involving-Web_Version.Pdf

mahkemesi talebinin yüksek iş yükü altında işlevsel uzmanlaşma ihtiyacının bir yansıması olarak da değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Öte yandan, dosya sayısı ile uzmanlaşmış mahkemeler ve personel kapasitesine ilişkin değerlendirmeler arasında anlamlı bir ilişki bulunmaması, dosya yoğunluğu farklılaşsa bile katılımcıların mevcut uzmanlaşma düzeyini benzer biçimde "kısmen yeterli" olarak algıladığını göstermektedir. Çocuk adaletinde uzmanlaşmanın yeterli sayıda eğitimli personel, çok disiplinli destek yapısı ve çocuk gelişimi odaklı karar süreçleriyle mümkün olduğunu vurgulayan çalışmalar da bu yorumu desteklemektedir.[803]

Araştırma bulguları, tedbir talebi sayısı ile çocukların tedbir kararlarına riayet oranına, sosyal inceleme raporu hazırlayan uzmanların yerinde inceleme yapma düzeyine, sosyal inceleme raporlarının yeterliliğine, tedbir kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarına ve ebeveynlere yönelik yaptırımların etkililiğine ilişkin değerlendirmeler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma bulunmadığını göstermektedir. Kurumsal uygulama ve örgütsel stres literatürü, iş yükü düzeyinden bağımsız olarak sürekli tekrarlanan yapısal darboğazların farklı deneyim ve görev yoğunluklarındaki personelde benzer algılar üretebildiğini göstermektedir.[804] Özellikle tüm gruplarda tedbirlere riayetin çoğunlukla "ortalama düzeyde", yerinde inceleme oranlarının "ortalama düzeyde" ve sosyal inceleme raporlarının ise ağırlıklı olarak "kısmen yeterli" görülmesi, çocuk adalet sisteminde tedbir yönetimi ve sosyal inceleme süreçlerinin istisnai değil, yaygın biçimde orta düzeyde işleyen fakat güçlendirilmeye ihtiyaç duyan alanlar olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Sosyal inceleme raporlarının niteliği ve karar süreçlerindeki işlevi üzerine yapılan çalışmalar da çocuk hakkında bütüncül karar verilebilmesi için yerinde inceleme, çok boyutlu veri toplama ve nitelikli raporlama kapasitesinin kritik olduğunu vurgulamaktadır.[805] Buna karşılık, tedbir talebi sayısı ile uzman personel kapasitesine ilişkin değerlendirmeler arasında anlamlı bir ilişki bulunması, tedbir iş yükü arttıkça uzman desteğinin değerinin ve görünürlüğünün daha belirgin hale geldiğini düşündürmektedir. Özellikle yüksek tedbir talebi bulunan gruplarda

[803] United Nations, 2013, Justice In Matters Involving Children In Conflict With The Law Model Law On Juvenile Justice And Related Commentary, https//www.Unodc.Org/Documents/Justice-And-Prison-Reform/Justice_Matters_Involving-Web_Version.Pdf, Council Of Europe, 2010, Guidelines Of Thecommittee Of Ministersof The Council Of Europeon Child-Friendly Justice Building A Europe For And With Children, https//Resourcecentre.Savethechildren.Net/Pdf/Guidelineschildfriendlyjustice_En.Pdf.Pdf

[804] Karasek, R, A, 1979, Job Demands, Job Decision Latitude, And Mental Strain Implications For Job Redesign, Administrative Science Quarterly, 242, 285, https//Doi.Org/10.2307/2392498 , Maslach, C, Schaufeli, W, B, & Leiter, M, P, 2001, Job Burnout, Annual Review Of Psychology, 521, 397–422, https//Doi.Org/10.1146/Annurev.Psych.52.1.397

[805] Munro, E, 2011, The Munro Review Of Child Protection Final Report, A Child-Centred System, London School Of Economics And Political Science Research Online, Shlonsky, A, & Wagner, D, 2005, The Next Step Integrating Actuarial Risk Assessment And Clinical Judgment Into An Evidence-Based Practice Framework In Cps Case Management, Children And Youth Services Review, 274, 409–427, https//Doi.Org/10.1016/J.Childyouth.2004.11.007

uzman personel kapasitesinin daha olumlu değerlendirilmesi, yoğun tedbir pratiği içinde çalışan hâkimlerin psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanı desteğini karar süreçlerinin işlevsel bir parçası olarak daha güçlü biçimde deneyimliyor olabileceklerine işaret etmektedir. Çocuk adaletinde çok disiplinli ekiplerin niteliğinin hem değerlendirme kalitesini hem de müdahale uygunluğunu artırdığı çok sayıda çalışmada vurgulanmaktadır.[806] Bu nedenle mevcut bulgu, uzman personel kapasitesine ilişkin olumlu algının her zaman sistemin bütünüyle yeterli olduğu anlamına gelmediğini; ancak iş yükü arttıkça uzman desteğinin daha vazgeçilmez bir unsur olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Benzer biçimde, tedbir talebi sayısı yükseldikçe özel tedbir mahkemesi kurulmasına verilen desteğin anlamlı biçimde artması, uygulayıcıların artan tedbir yükü altında daha özelleşmiş ve odaklı bir yargısal yapılanmaya ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Çocuk adalet sisteminde uzmanlaşmış mahkemeler ve çocuk odaklı yargısal yapılanmaların önemini vurgulayan uluslararası belgeler, çocuklara ilişkin karar süreçlerinde özel uzmanlaşmanın hem karar kalitesini hem de sürecin çocuğun yüksek yararı doğrultusunda yürütülmesini desteklediğini belirtmektedir.[807] Dolayısıyla bu bulgu, özel tedbir mahkemesi talebinin soyut bir reform isteğinden çok, artan tedbir yoğunluğu altında işlevsel uzmanlaşma arayışının bir sonucu olduğunu düşündürmektedir. Öte yandan, tedbir kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarının yeterliliğine ilişkin algının tüm gruplarda büyük ölçüde orta düzeyde kalması ve ebeveynlere yönelik yaptırımların etkinliğini artıracağına yönelik görüşlerin tüm gruplarda benzer biçimde güçlü seyretmesi, çocuk koruma sisteminde iki önemli ortak eğilimi yansıtmaktadır. Birincisi, izleme ve denetim kapasitesi, tedbir yoğunluğundan bağımsız olarak yapısal biçimde güçlendirilmesi gereken bir alan olarak görülmektedir. Politika uygulama literatürü, izleme ve geri bildirim mekanizmalarının zayıf olduğu sistemlerde kararların sahadaki etkisinin sınırlı kaldığını göstermektedir.[808] İkincisi, ebeveyn

[806] Drake, E, K, Aos, S, & Miller, M, G, 2009, Evidence-Based Public Policy Options To Reduce Crime And Criminal Justice Costs Implications In Washington State, Victims & Offenders, 42, 170–196, https//Doi.Org/10.1080/15564880802612615 , United Nations, 2013, Justice In Matters Involving Children In Conflict With The Law Model Law On Juvenile Justice And Related Commentary, https//www.Unodc.Org/Documents/Justice-And-Prison-Reform/Justice_Matters_Involving-Web_Version.Pdf

[807] Weber, J, & National Council Of Juvenile Family And Court Judges, 2022, Courting Judicial Excellence In Juvenile Justice A 50-State Study, The Council Of State Governments Justice Center, https//www.Ncjfcj.Org/Wp-Content/Uploads/2022/05/Courting-Judicial-Excellence-In-Juvenile-Justice-A-50-State-Study.Pdf , United Nations, 2013, Justice In Matters Involving Children In Conflict With The Law Model Law On Juvenile Justice And Related Commentary, https//www.Unodc.Org/Documents/Justice-And-Prison-Reform/Justice_Matters_Involving-Web_Version.Pdf

[808] Loffreda, G, Arakelyan, S, Bou-Orm, I, Holmer, H, Allen, L, N, Witter, S, Ager, A, & Diaconu, K, 2024, Barriers And Opportunities For Who "Best Buys" Non-Communicable Disease Policy Adoption And Implementation From A Political Economy Perspective A Complexity Systematic Review, International Journal Of Health Policy And Management, 13, 7989, https//Doi.Org/10.34172/Ijhpm.2023.7989 , Westerhoff, R, Mcdowell, R, Brasington, J, Hamer, M, Muraoka, K, Alavi, M, Muirhead, R, Lovett, A,

yükümlülüklerinin yerine getirilmemesinin çocuk koruma sisteminin etkinliğini zayıflattığına yönelik yaygın kanaat, çocuk davranışlarının aile çevresi ve sosyal öğrenme süreçleriyle güçlü biçimde ilişkili olduğunu savunan literatürle uyumludur.[809]

Araştırma bulguları, iddianame/hüküm sayısı ile diversiyon uygulamalarına, sosyal inceleme raporlarında yerinde inceleme yapılmasına ve sosyal inceleme raporu (SİR) yeterliliğine ilişkin değerlendirmeler arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmadığını göstermektedir. Özellikle tüm gruplarda diversiyonun "uygun ancak geliştirilmesi gereken" bir alan olarak görülmesi, restoratif ve sistem dışı yönlendirme uygulamalarının ilkesel olarak kabul edildiğini, ancak uygulama kalitesi ve kurumsal altyapı açısından yeterince güçlü bulunmadığını ortaya koymaktadır. Nitekim literatür, diversiyon uygulamalarının etkisinin büyük ölçüde uygulama kalitesi ve program bütünlüğüne bağlı olduğunu göstermektedir.[810] Benzer şekilde sosyal inceleme raporlarının "kısmen yeterli" olarak değerlendirilmesi, çocuk hakkında karar verme süreçlerinde veri temelli bütüncül değerlendirmenin istenen düzeyde gerçekleştirilemediğine işaret etmektedir; bu durum, çocuk koruma ve adalet sistemlerinde karar kalitesinin büyük ölçüde nitelikli veri toplama ve analiz süreçlerine bağlı olduğunu ortaya koyan çalışmalarla örtüşmektedir.[811] Buna karşılık, dosya sayısı ile ailelerin çocuklara eşlik etme durumuna ilişkin değerlendirmeler arasında anlamlı bir ilişki bulunması, uygulayıcı deneyimi arttıkça aile katılımına ilişkin algının daha farklılaşabildiğini

---

Ruru, I, Miller, B, Hudson, N, Lehmann, M, Herpe, M, King, J, Moreau, M, & Ausseil, O, 2022, Towards Implementation Of Robust Monitoring Technologies Alongside Freshwater Improvement Policy In Aotearoa New Zealand, Environmental Science & Policy, 132, 1–12, https//Doi.Org/10.1016/J.Envsci.2022.01.020 , Waylen, K, A, Blackstock, K, L, Van Hulst, F, J, Damian, C, Horváth, F, Johnson, R, K, Kanka, R, Külvik, M, Macleod, C, J, Meissner, K, Oprina-Pavelescu, M, M, Pino, J, Primmer, E, Rîşnoveanu, G, Šatalová, B, Silander, J, Špulerová, J, Suškevičs, M, & Van Uytvanck, J, 2019, Policy-Driven Monitoring And Evaluation Does It Support Adaptive Management Of Socio-Ecological Systems? The Science Of The Total Environment, 662, 373–384, https//Doi.Org/10.1016/J.Scitotenv.2018.12.462

[809] Higgins, D, J, & Hunt, G, R, 2023, Child, Parent And Contextual Factors Associated With Child Protection System Involvement And Child Maltreatment In The Family A Rapid Evidence Review, Australian Journal Of Social Issues, 592, 358–400, https//Doi.Org/10.1002/Ajs4.306 , Hoeve, M, Dubas, J, S, Eichelsheim, V, I, Van Der Laan, P, H, Smeenk, W, & Gerris, J, R, M, 2009, The Relationship Between Parenting And Delinquency A Meta-Analysis, Journal Of Abnormal Child Psychology, 376, 749–775, https//Doi.Org/10.1007/S10802-009-9310-8 , Bandura, A, 1977, Social Learning Theory, Stanford University, https//www.Asecib.Ase.Ro/Mps/Bandura_Sociallearningtheory.Pdf

[810] Schwalbe, C, S, Gearing, R, E, Mackenzie, M, J, Brewer, K, B, & Ibrahim, R, 2012, A Meta-Analysis Of Experimental Studies Of Diversion Programs For Juvenile Offenders, Clinical Psychology Review, 321, 26–33, https//Doi.Org/10.1016/J.Cpr.2011.10.002 , Kimbrell, C, S, Wilson, D, B, & Olaghere, A, 2022, Restorative Justice Programs And Practices In Juvenile Justice An Updated Systematic Review And Meta-Analysis For Effectiveness, Criminology & Public Policy, 221, 161–195, https//Doi.Org/10.1111/1745-9133.12613

[811] Munro, E, 2011, The Munro Review Of Child Protection Final Report, A Child-Centred System, London School Of Economics And Political Science Research Online, https//Assets.Publishing.Service.Gov.Uk/Media/5a7b455ee5274a34770ea939/Munro-Review.Pdf , Greve, R, A, Persdotter, B, Christiansen, Ø, & Jørgensen, T, 2023, The Importance Of Information Processing In Child Protection Cases—A Study Of Social Workers' Integration Of Other Professionals' Knowledge, The British Journal Of Social Work, 544, 1516–1534, https//Doi.Org/10.1093/Bjsw/Bcad227

göstermektedir. Özellikle daha yüksek dosya sayısına sahip gruplarda aile katılımının daha olumlu değerlendirilmesi, yoğun uygulama pratiğine sahip yargı mensuplarının aileyi süreç içinde daha görünür ve işlevsel bir aktör olarak deneyimliyor olabileceklerine işaret etmektedir. Aile katılımının çocuk adalet süreçlerinde koruyucu bir faktör olduğu ve yeniden suç işleme riskini azaltmada önemli rol oynadığı birçok çalışmada ortaya konulmuştur.[812] Bu nedenle mevcut bulgu, aile katılımının uygulama pratiği içinde giderek daha fazla önem kazanan bir unsur olarak algılandığını düşündürmektedir.

Yüksek iş yükünün karar kalitesini düşürebildiği, bireyselleştirilmiş değerlendirmeleri sınırlayabildiği ve profesyonellerde tükenmişlik riskini artırabildiği literatürde açık biçimde ortaya konulmuştur.[813] Bu bağlamda, iş yükünün azaltılması talebinin sadece çalışma koşullarına ilişkin bir beklenti değil, aynı zamanda daha nitelikli ve çocuk odaklı karar üretme ihtiyacının bir yansıması olduğu söylenebilir. Ayrıca belirli gruplarda tedbir mahkemesi kurulmasına yönelik artan talep, iş yükü ile uzmanlaşma ihtiyacının birlikte arttığını göstermektedir; çocuk adaletinde uzmanlaşmış mahkeme yapılarının daha etkili ve hızlı karar süreçleri sağlayabildiği uluslararası literatürde vurgulanmaktadır.[814] Son olarak, uzmanlaşmış mahkeme ve personel kapasitesine ilişkin değerlendirmelerin tüm gruplarda "kısmen yeterli" düzeyinde yoğunlaşması ve bu konuda anlamlı bir farklılaşma bulunmaması, uzmanlaşma kapasitesinin iş yükünden bağımsız olarak sınırlı algılandığını göstermektedir. Bu bulgu, çocuk adalet sisteminde uzmanlaşmanın insan kaynağı niteliği, eğitim düzeyi ve çok disiplinli çalışma kapasitesiyle ilişkili olduğunu ortaya koyan çalışmalarla uyumludur.[815]

---

[812] Hoeve, M, Dubas, J, S, Eichelsheim, V, I, Van Der Laan, P, H, Smeenk, W, & Gerris, J, R, M, 2009, The Relationship Between Parenting And Delinquency A Meta-Analysis, Journal Of Abnormal Child Psychology, 376, 749–775, https//Doi.Org/10.1007/S10802-009-9310-8 , Farrington, D, P, Gaffney, H, Lösel, F, & Ttofi, M, M, 2017, Systematic Reviews Of The Effectiveness Of Developmental Prevention Programs In Reducing Delinquency, Aggression, And Bullying, Aggression And Violent Behavior, 33, 91–106, https//Doi.Org/10.1016/J.Avb.2016.11.003

[813] Casaleiro, P, Relvas, A, P, & Dias, J, P, 2021, A Critical Review Of Judicial Professionals Working Conditions' Studies, International Journal For Court Administration, 121, https//Doi.Org/10.36745/Ijca.334 , Maslach, C, Schaufeli, W, B, & Leiter, M, P, 2001, Job Burnout, Annual Review Of Psychology, 521, 397–422, https//Doi.Org/10.1146/Annurev.Psych.52.1.397

[814] He, Y, 2023, Exploration On The Operation Path Of The Specialization And Institutionalization Of Juvenile Courts, Science Of Law Journal, 27, https//Doi.Org/10.23977/Law.2023.020707 , Weber, J, & National Council Of Juvenile Family And Court Judges, 2022, Courting Judicial Excellence In Juvenile Justice A 50-State Study, The Council Of State Governments Justice Center, https//www.Ncjfcj.Org/Wp-Content/Uploads/2022/05/Courting-Judicial-Excellence-In-Juvenile-Justice-A-50-State-Study.Pdf , United Nations, 2013, Justice In Matters Involving Children In Conflict With The Law Model Law On Juvenile Justice And Related Commentary, https//www.Unodc.Org/Documents/Justice-And-Prison-Reform/Justice_Matters_Involving-Web_Version.Pdf

[815] Drake, E, K, Aos, S, & Miller, M, G, 2009, Evidence-Based Public Policy Options To Reduce Crime And Criminal Justice Costs Implications In Washington State, Victims & Offenders, 42, 170–196, https//Doi.Org/10.1080/15564880802612615 , United Nations, 2013, Justice In Matters Involving Children In Conflict With The Law Model Law On Juvenile Justice And Related Commentary, https//www.Unodc.Org/Documents/Justice-And-Prison-Reform/Justice_Matters_Involving-Web_Version.Pdf

Araştırma bulguları, çocuk adalet sisteminin genel başarısına ilişkin değerlendirmeler ile alanda görev yapmaya devam etme isteği arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Nitekim örgütsel bağlılık literatürü, çalışanların kurumun amaçlarına ulaştığına inanmadıkları durumlarda işten ayrılma niyetlerinin belirgin biçimde arttığını ortaya koymaktadır.[816] Kurumsal değişim ve reform literatürü, çalışanların sistemin geliştirilebilir olduğuna inanmadıkları durumlarda motivasyonlarının ve bağlılıklarının azaldığını göstermektedir.[817] Bu nedenle özel tedbir mahkemesine yönelik destek, sistemin iyileştirilebilir olduğuna duyulan inancın bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Yargı mensuplarının etkinliğini artıracak unsurlar bakımından tüm gruplarda "iş yükünün azaltılması" seçeneğinin öne çıkması ve bu talebin özellikle alanda kalmak istemeyenler arasında daha güçlü olması, iş yükünün mesleki tükenmişlik ve ayrılma niyetiyle doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. İş talepleri-kontrol modeli, yüksek iş yükü ve düşük kontrol düzeyinin çalışanlarda stres ve tükenmişliği artırdığını göstermektedir.[818] Benzer şekilde araştırmalar, aşırı iş yükünün duygusal tükenmeyi artırarak mesleki bağlılığı zayıflattığını ve işten ayrılma eğilimini güçlendirdiğini ortaya koymaktadır.[819] Bu bağlamda mevcut bulgu, iş yükünün azaltılmasına yönelik talebin mesleki sürdürülebilirliğin temel belirleyicilerinden biri olduğunu göstermektedir.

Mevcut mevzuatın yeterliliğine ilişkin değerlendirmeler ile görevde kalma isteği arasındaki anlamlı ilişki, mevzuatın yetersiz olduğunu düşünen katılımcıların alanda kalmama eğilimlerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, hukuki çerçevenin uygulayıcılar açısından mesleki etkinliğin ve anlamlılığın temel belirleyicilerinden biri olduğunu düşündürmektedir. Kamu politikası literatürü, uygulayıcıların politika araçlarını yetersiz bulduğu durumlarda uygulama motivasyonunun düştüğünü ve politika sonuçlarının zayıfladığını göstermektedir.[820] Son olarak, uzmanlaşmış

[816] Dhoopar, A, Gupta, B, Sihag, P, & Goyal, K, 2025, Employee Turnover Intention A Review And Research Agenda, Global Business And Organizational Excellence, 452, 205–226, https//Doi.Org/10.1002/Joe.70010

[817] Berdicchia, D, Bracci, E, & Masino, G, 2021, Disentangling The Effect Of Perceived Performance Management System Accuracy On Intrinsic And Extrinsic Motivation, Meditari Accountancy Research, 312, 213–238, https//Doi.Org/10.1108/Medar-08-2020-0972 , Awan, s. H, Habib, N, Akhtar, C, S, & Naveed, s. 2020, Effectiveness Of Performance Management System For Employee Performance Through Engagement, Sage Open, 104, https//Doi.Org/10.1177/2158244020969383

[818] Gameiro, M, Chambel, M, J, & Carvalho, V, s. 2020, A Person-Centered Approach To The Job Demands–Control Model A Multifunctioning Test Of Addictive And Buffer Hypotheses To Explain Burnout, International Journal Of Environmental Research And Public Health, 1723, 8871, https//Doi.Org/10.3390/Ijerph17238871

[819] Dhoopar, A, Gupta, B, Sihag, P, & Goyal, K, 2025, Employee Turnover Intention A Review And Research Agenda, Global Business And Organizational Excellence, 452, 205–226, https//Doi.Org/10.1002/Joe.70010 , Eroğlu, A, 2020, İş Yükünün İşten Ayrılma Niyeti Üzerine Etkisinde İş Tatmini ve Kişi-Örgüt Uyumunun Aracılık Rolü, İş ve İnsan Dergisi, 72, 213–227, https//Doi.Org/10.18394/Iid.746740

[820] Tummers, L, & Bekkers, V, 2013, Policy Implementation, Street-Level Bureaucracy, And The Importance Of Discretion, Public Management Review, 164, 527–547, https//Doi.Org/10.1080/14719037.2013.841978 ,

mahkeme ve personel kapasitesine ilişkin değerlendirmeler ile görevde kalma isteği arasındaki anlamlı ilişki, kapasiteyi yetersiz gören katılımcıların alanda kalma isteğinin daha düşük olduğunu göstermektedir. Çok disiplinli ve uzmanlaşmış yapıların güçlendirilmesinin hem karar kalitesini hem de profesyonel etkinliği artırdığı literatürde açık biçimde ortaya konulmuştur.[821]

Araştırma bulguları, çocuklar hakkında verilen cezaların infaz sürelerine ilişkin değerlendirmeler ile diversiyon uygulamalarına yönelik görüşler arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. İnfaz sürelerini yetersiz bulan katılımcıların önemli bir bölümünün mevcut diversiyon uygulamalarını fazla bulması ve cezalandırmanın artırılması gerektiğini savunması, ceza algısı ile politika tercihi arasında doğrudan bir bağ olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, bireylerin suç ve ceza politikalarına ilişkin tutumlarının, algıladıkları caydırıcılık düzeyi üzerinden şekillendiğini ve cezaların yetersiz algılanmasının daha sert yaptırımlara yönelik talebi artırdığını gösteren araştırmalarla uyumludur.[822] Dolayısıyla bu bulgu, infaz sürelerine ilişkin yetersizlik algısının, sistemin daha cezalandırıcı hale getirilmesine yönelik güçlü bir eğilim ürettiğini göstermektedir. Benzer şekilde, infaz sürelerini yetersiz bulan katılımcıların çocuk adalet sisteminin genel başarısını daha olumsuz değerlendirmesi, ceza politikalarına ilişkin algının sistemin bütününe yönelik değerlendirmeleri etkilediğini ortaya koymaktadır. Çocuk adaletine ilişkin uluslararası literatür, sistemin başarısının rehabilitasyon, yeniden topluma kazandırma ve tekrar suçun önlenmesi gibi çok boyutlu çıktılar üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.[823] Rehabilitasyon, danışmanlık ve eğitim programlarının etkililiğine ilişkin değerlendirmeler ile infaz sürelerine yönelik algı arasındaki ilişki, dikkat çekici bir başka bulgudur. İnfaz sürelerini yetersiz bulan katılımcıların bu programları daha düşük düzeyde etkili görme eğiliminde olmaları, cezalandırma ve rehabilitasyon yaklaşımlarının uygulayıcı

Hudson, B, Hunter, D, & Peckham, s. 2019, Policy Failure And The Policy-Implementation Gap Can Policy Support Programs Help? Policy Design And Practice, 21, 1–14, https//Doi.Org/10.1080/25741292.2018.1540378

[821] Bracewell, T, E, 2018, Multidisciplinary Team Involvement And Prosecutorial Decisions In Child Sexual Abuse Cases, Child And Adolescent Social Work Journal, 356, 567–576, https//Doi.Org/10.1007/S10560-018-0557-1 , Mcguier, E, A, Rothenberger, s. D, Campbell, K, A, Keeshin, B, Weingart, L, R, & Kolko, D, J, 2022, Team Functioning And Performance In Child Advocacy Center Multidisciplinary Teams, Child Maltreatment, 291, 106–116, https//Doi.Org/10.1177/10775595221118933

[822] Hamzaoğlu, N, Türk, B, & Sanal, Y, 2019, Ceza Soruşturması ve Yaptırımlarının Caydırıcılık Etkisinin Değerlendirilmesi, The Bulletin Of Legal Medicine, 243, 198–208, https//Doi.Org/10.17986/Blm.2019252288

[823] Lipsey, M, W, 2009, The Primary Factors That Characterize Effective Interventions With Juvenile Offenders A Meta-Analytic Overview, Victims & Offenders, 42, 124–147, https//Doi.Org/10.1080/15564880802612573 , Widowati, W, 2025, Criminal Law And Juvenile Delinquency An Analysis Of Legal Approaches To Juvenile Offenders, Journal Evidence Of Law, 41, 285–299, https//Doi.Org/10.59066/Jel.V4i1.1172

algısında çoğu zaman birbirinin alternatifi olarak konumlandırıldığını düşündürmektedir. Araştırmalar, özellikle çocuk ve ergen suçluluğunda yapılandırılmış rehabilitasyon programlarının tekrar suç işleme oranlarını anlamlı düzeyde azaltabildiğini göstermektedir.[824] Son olarak, infaz sürelerine ilişkin değerlendirmeler ile mevcut mevzuatın yeterliliğine ilişkin görüşler arasındaki anlamlı ilişki, ceza süresine yönelik memnuniyetsizliğin daha geniş bir normatif çerçevede mevzuatın yetersiz olduğu algısına dönüştüğünü göstermektedir. İnfaz sürelerini yetersiz bulan katılımcıların büyük ölçüde mevzuatı da yetersiz görmesi, ceza politikasına ilişkin beklentilerin doğrudan hukuki düzenlemelere yansıtıldığını ortaya koymaktadır. Araştırmalar, uygulayıcıların politika araçlarını yetersiz bulduğu durumlarda sistemin genel işleyişine yönelik güvenin azaldığını göstermektedir.[825]

Araştırma bulguları, çocukların tedbir kararlarına riayet düzeyi ile sosyal inceleme raporlarının yerinde incelemeye dayalı hazırlanma düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Nitekim çocuk adalet sistemine ilişkin çalışmalar, çocuğun yaşam koşullarının yerinde incelenmesine dayalı değerlendirmelerin daha isabetli müdahalelere olanak sağladığını ve uyum davranışını güçlendirdiğini ortaya koymaktadır.[826] Bu durum, yüzeysel değerlendirmelerin aksine bağlamsal ve bütüncül analizlerin çocuk davranışı üzerinde daha etkili sonuçlar üretebildiğini göstermektedir. Bulgular, tedbir uyum düzeyi ile sosyal inceleme raporlarının (SİR) yeterliliği arasında güçlü bir ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır. Tedbir uyumunu yüksek değerlendiren katılımcıların SİR kalitesini de daha yüksek değerlendirmesi, bilgi kalitesinin müdahale başarısı üzerindeki belirleyici rolünü göstermektedir. Literatürde, karar kalitesinin büyük ölçüde kullanılan bilginin doğruluğu ve kapsamı ile ilişkili olduğu, eksik veya yüzeysel veriye dayalı müdahalelerin davranış değişikliği üretmede sınırlı kaldığı vurgulanmaktadır.[827] Tedbir uyum düzeyi ile uzman personel kapasitesine ilişkin değerlendirmeler arasındaki ilişki, insan kaynağının sistem

[824] Hodgkinson, R, Beattie, S, Roberts, R, & Hardy, L, 2020, Psychological Resilience Interventions To Reduce Recidivism In Young People A Systematic Review, Adolescent Research Review, 64, 333–357, https//Doi.Org/10.1007/S40894-020-00138-X , Lipsey, M, W, Landenberger, N, A, & Wilson, s. J, 2007, Effects Of Cognitive-Behavioral Programs For Criminal Offenders, Campbell Systematic Reviews, 31, 1–27, https//Doi.Org/10.4073/Csr.2007.6 , Pappas, L, N, & Dent, A, L, 2021, The 40-Year Debate A Meta-Review On What Works For Juvenile Offenders, Journal Of Experimental Criminology, 191, 1–30, https//Doi.Org/10.1007/S11292-021-09472-Z

[825] Liang, X, 2025, Policies In Place But Faculty Remain Silent A Micro-Level Empirical Study On The Crisis Of Institutional Trust In Academic Research Governance, Journal Of Exploration Of Vocational Education, 54, 72–93, https//Doi.Org/10.63650/Jeve.V5i4.73

[826] Vidal, S, Prince, D, Connell, C, M, Caron, C, M, Kaufman, J, S, & Tebes, J, K, 2016, Maltreatment, Family Environment, And Social Risk Factors Determinants Of The Child Welfare To Juvenile Justice Transition Among Maltreated Children And Adolescents, Child Abuse & Neglect, 63, 7–18, https//Doi.Org/10.1016/J.Chiabu.2016.11.013

[827] Susilowati, H, & Ariyani, W, 2021, Implementation Of The Role Of Social Research Report In The Juvenile Criminal Justice System, Kne Social Sciences, https//Doi.Org/10.18502/Kss.V5i7.9318

performansındaki kritik rolünü ortaya koymaktadır. Uzman kapasitesini yeterli bulan grupların tedbir uyumunu daha yüksek değerlendirmesi, çok disiplinli yaklaşımın etkinliğini desteklemektedir. Araştırmalar, psikolog, sosyal hizmet uzmanı ve pedagog gibi profesyonellerin aktif rol aldığı sistemlerde çocuklara yönelik müdahalelerin daha başarılı olduğunu göstermektedir.[828] Tedbir uyum düzeyi ile çocuk adalet sisteminin genel başarısına ilişkin değerlendirmeler arasındaki ilişki, sistem algısının doğrudan uygulama sonuçlarıyla bağlantılı olduğunu göstermektedir. Uyumun düşük değerlendirildiği durumlarda sistemin başarısız algılanması, çıktı odaklı değerlendirme eğilimini yansıtmaktadır. Bu durum, performansın sonuçlarla da değerlendirildiğini ortaya koymaktadır. Nitekim sistem etkinliğinin en önemli göstergelerinden biri tekrar suç oranlarının azaltılması ve müdahaleye uyumdur. Uyumun düşük değerlendirildiği gruplarda mevcut yapının yetersiz görülmesi, uzmanlaşmış yargı birimlerine olan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Çocuk dostu adalet ilkeleri, çocuklara özgü uzmanlaşmış mahkeme yapılarının daha etkili karar süreçleri ürettiğini vurgulamaktadır.[829]

Rehabilitasyon programlarının etkinliği ile tedbir uyumu arasındaki ilişki, müdahale kalitesinin davranış üzerindeki doğrudan etkisini göstermektedir. Programları etkisiz bulan gruplarda tedbir uyumunun düşük değerlendirilmesi, rehabilitasyon temelli yaklaşımın zayıflığına işaret etmektedir. Meta-analitik çalışmalar, yapılandırılmış rehabilitasyon programlarının tekrar suç oranlarını anlamlı düzeyde azaltabildiğini ortaya koymaktadır.[830] Aile sorumluluğunu güçlendiren hukuki düzenlemelerin en etkili reform alanı olarak öne çıkması, aile faktörünün belirleyici rolünü açık biçimde ortaya koymaktadır. Aile yapısının güçlülüğü ile suç davranışı arasında güçlü bir ilişki bulunduğu ve aile temelli müdahalelerin suç davranışını azaltmada etkili olduğu bilinmektedir.[831] Mevzuatın yeterliliği ile tedbir uyumu arasındaki ilişki, normatif çerçevenin uygulama başarısındaki rolünü göstermektedir. Hukuki çerçevenin açık, uygulanabilir ve denetlenebilir olması, sistem etkinliğinin temel

[828] Drake, E, K, Aos, S, & Miller, M, G, 2009, Evidence-Based Public Policy Options To Reduce Crime And Criminal Justice Costs Implications In Washington State, Victims & Offenders, 42, 170–196, https//Doi.Org/10.1080/15564880802612615

[829] Council Of Europe, 2010, Guidelines Of Thecommittee Of Ministersof The Council Of Europeon Child-Friendly Justice Building A Europe For And With Children, https//Resourcecentre.Savethechildren.Net/Pdf/Guidelineschildfriendlyjustice_En.Pdf.Pdf

[830] Lipsey, M, W, 2009, The Primary Factors That Characterize Effective Interventions With Juvenile Offenders A Meta-Analytic Overview, Victims & Offenders, 42, 124–147, https//Doi.Org/10.1080/15564880802612573 , Wilson, s. J, Lipsey, M, W, & Soydan, H, 2003, Are Mainstream Programs For Juvenile Delinquency Less Effective With Minority Youth Than Majority Youth? A Meta-Analysis Of Outcomes Research, Research On Social Work Practice, 131, 3–26, https//Doi.Org/10.1177/1049731502238754

[831] Farrington, D, P, Gaffney, H, Lösel, F, & Ttofi, M, M, 2017, Systematic Reviews Of The Effectiveness Of Developmental Prevention Programs In Reducing Delinquency, Aggression, And Bullying, Aggression And Violent Behavior, 33, 91–106, https//Doi.Org/10.1016/J.Avb.2016.11.003

belirleyicilerindendir.[832] Etkili izleme sistemlerinin davranış değişikliğini desteklediği ve müdahale sürekliliğini sağladığı literatürde vurgulanmaktadır.[833] Ebeveynlere yönelik yaptırımlara ilişkin görüşlerin tüm gruplarda yüksek düzeyde destek bulması, aile sorumluluğunun sistemde merkezi bir rol oynadığını göstermektedir. Araştırmalar, aile bağlarının zayıflamasının suç davranışını artırdığını ve aile sorumluluğunu güçlendiren mekanizmaların suç önleyici etki oluşturduğunu ortaya koymaktadır.[834]

Araştırma bulguları, diversiyon uygulamalarına ilişkin değerlendirmeler ile çocuk adalet sisteminin genel başarısına yönelik algı arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Diversiyon uygulamalarını uygun düzeyde değerlendiren katılımcıların sistemi daha dengeli ve görece daha işlevsel görmeleri, sistem dışına yönlendirme ve onarıcı müdahale araçlarının çocuk adalet sisteminin başarısına ilişkin olumlu algıyla ilişkili olabileceğini göstermektedir. Bu bulgu, çocuk adalet sisteminin başarısının sadece yaptırım yoğunluğu üzerinden değil, çocuğun adli sistem dışında desteklenebilmesi ve yeniden topluma kazandırılabilmesi üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.[835] Diversiyon uygulamalarına yönelik tutum ile mevcut mevzuatın yeterliliğine ilişkin değerlendirmeler arasındaki anlamlı ilişki de dikkat çekicidir. Hem diversiyonun yetersiz olduğunu düşünen hem de mevcut diversiyon uygulamalarını fazla bulan gruplarda mevzuatın daha yüksek düzeyde yetersiz görülmesi, farklı yönlerden gelen eleştirilerin ortak biçimde mevcut hukuki çerçevenin uygulama ihtiyaçlarını tam karşılamadığı algısında birleştiğini düşündürmektedir. Araştırmalar, uygulayıcıların mevzuatı sahadaki ihtiyaçlara yanıt vermeyen bir çerçeve olarak algıladıkları durumlarda, sistemin bütününe ilişkin güven

[832] Smalskys, V, & Girinskienė, V, 2023, Assessing The Necessity Of A Transparent Legal System In The Context Of A Sustainable State, Public Policy And Administration, 234, https//Doi.Org/10.13165/Vpa-24-23-4-10

[833] Rapanos, A, & Cavanagh, C, 2025, The Efficacy Of Juvenile Court Supervision In Addressing Youth Risks And Needs, Journal Of Contemporary Criminal Justice, 412, 374–395, https//Doi.Org/10.1177/10439862251329655

[834] Hoffmann, J, P, & Dufur, M, J, 2018, Family Social Capital, Family Social Bonds, And Juvenile Delinquency, American Behavioral Scientist, 6211, 1525–1544, https//Doi.Org/10.1177/0002764218787020 , Farrington, D, P, & Welsh, B, C, 2003, Family-Based Prevention Of Offending A Meta-Analysis, Australian & New Zealand Journal Of Criminology, 362, 127–151, https//Doi.Org/10.1375/Acri.36.2.127

[835] Bazemore, G, & Umbreit, M, 1995, Rethinking The Sanctioning Function In Juvenile Court Retributive Or Restorative Responses To Youth Crime, Crime & Delinquency, 413, 296–316, https//Doi.Org/10.1177/0011128795041003002 , Lipsey, M, W, 2009, The Primary Factors That Characterize Effective Interventions With Juvenile Offenders A Meta-Analytic Overview, Victims & Offenders, 42, 124–147, https//Doi.Org/10.1080/15564880802612573 , United Nations, 2013, Justice In Matters Involving Children In Conflict With The Law Model Law On Juvenile Justice And Related Commentary, https//www.Unodc.Org/Documents/Justice-And-Prison-Reform/Justice_Matters_Involving-Web_Version.Pdf

ve yeterlilik algısının da zayıfladığını göstermektedir.[836] Bu nedenle mevcut bulgu, diversiyon tartışmasının çocuk adalet sisteminin normatif ve yapısal tasarımına ilişkin daha geniş bir memnuniyetsizlik alanı olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim restoratif adalet ve diversiyon araştırmaları, çocukların mümkün olduğunca formel adli süreç dışında desteklenmesinin damgalanmayı azaltabildiğini, yeniden suç işleme riskini sınırlayabildiğini ve daha orantılı müdahalelere olanak sağlayabildiğini ortaya koymaktadır; ancak bu etkinin uygulama niteliği, kurumsal kapasite ve hukuki çerçevenin açıklığına bağlı olduğu da vurgulanmaktadır.[837]

Araştırma bulguları, sosyal inceleme raporlarının yerinde incelemeye dayalı hazırlanma düzeyi ile SİR'lerin yeterliliği arasında güçlü ve anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Yerinde inceleme oranı arttıkça raporların yeterliliğine ilişkin algının belirgin biçimde iyileşmesi, çocukların yaşam koşullarına ilişkin doğrudan gözleme dayalı veri toplamanın rapor kalitesini artırdığını ortaya koymaktadır. Çocuk adalet sistemine ilişkin çalışmalar, bağlamsal ve saha temelli değerlendirmelerin, çocuğun risk ve ihtiyaçlarının daha doğru belirlenmesini sağladığını ve müdahale süreçlerinin etkililiğini artırdığını göstermektedir.[838]Bu bulgu, yerinde incelemenin karar kalitesini doğrudan etkileyen kritik bir unsur olduğunu da göstermektedir. Yerinde inceleme oranı ile uzman personel kapasitesine ilişkin değerlendirmeler arasındaki anlamlı ilişki, insan kaynağının saha uygulamalarındaki belirleyici rolünü ortaya koymaktadır. Yerinde inceleme oranını yüksek değerlendiren katılımcıların uzman kapasitesini daha yeterli görmesi, saha çalışmalarının sürdürülebilirliğinin doğrudan personel yeterliliğine bağlı olduğunu göstermektedir. Literatürde, çocuk adalet sistemlerinde yeterli sayıda ve nitelikte uzman personelin bulunmasının değerlendirme süreçlerini güçlendirdiği ve müdahale başarısını artırdığı

[836] Liang, X, 2025, Policies In Place But Faculty Remain Silent A Micro-Level Empirical Study On The Crisis Of Institutional Trust In Academic Research Governance, Journal Of Exploration Of Vocational Education, 54, 72–93, https//Doi.Org/10.63650/Jeve.V5i4.73

[837] Schwalbe, C, S, Gearing, R, E, Mackenzie, M, J, Brewer, K, B, & Ibrahim, R, 2012, A Meta-Analysis Of Experimental Studies Of Diversion Programs For Juvenile Offenders, Clinical Psychology Review, 321, 26–33, https//Doi.Org/10.1016/J.Cpr.2011.10.002 , Kimbrell, C, S, Wilson, D, B, & Olaghere, A, 2022, Restorative Justice Programs And Practices In Juvenile Justice An Updated Systematic Review And Meta-Analysis For Effectiveness, Criminology & Public Policy, 221, 161–195, https//Doi.Org/10.1111/1745-9133.12613 , Syahwami, S, & Hamirul, H, 2024, A Meta-Analysis Of The Effectiveness Of Restorative Justice Programs In Reducing Recidivism A Global Perspective, Enigma In Law, 21, 64–74, https//Doi.Org/10.61996/Law.V2i1.55

[838] Kleeven, A, T, H, Hilterman, E, L, B, Mulder, E, A, Popma, A, & De Vries Robbé, M, 2025, Trajectories Of Justice Involved Youth Changing Risk And Protective Factors For Violence, Youth Violence And Juvenile Justice, 232–4, 160–181, https//Doi.Org/10.1177/15412040241313372 , Peterson-Badali, M, Skilling, T, & Haqanee, Z, 2014, Examining Implementation Of Risk Assessment In Case Management For Youth In The Justice System, Criminal Justice And Behavior, 423, 304–320, https//Doi.Org/10.1177/0093854814549595

vurgulanmaktadır.[839] Yerinde inceleme oranı ile uzmanlaşmış mahkeme ve personel kapasitesine ilişkin değerlendirmeler arasında anlamlı bir ilişki bulunmaması, kapasite algısının daha genel ve yapısal bir değerlendirme olduğunu göstermektedir. Tüm gruplarda kapasitenin "kısmen yeterli" olarak değerlendirilmesi, sistemin belirli bir düzeyde işlediğini ancak tam anlamıyla kurumsallaşmış ve yeterli bir uzmanlaşma düzeyine ulaşamadığını düşündürmektedir. Bu durum, çocuk adalet sistemlerinde uzmanlaşmanın kurumsal yapı, eğitim ve organizasyonel düzenlemelerden de etkilendiğini ortaya koyan çalışmalarla örtüşmektedir.[840] İzleme ve denetim mekanizmalarının zayıf olduğu sistemlerde müdahalelerin sürdürülebilirliğinin ve etkililiğinin sınırlı kaldığı literatürde de vurgulanmaktadır.[841]

Araştırma bulguları, SİR'lerde yeterliliğine ilişkin değerlendirmeler ile raporların hazırlanma sürecinin soruşturma/yargılama sürecine etkisi arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. SİR'lerde veri eksikliği olduğunu düşünen katılımcıların rapor hazırlama sürecini gecikme kaynağı olarak daha sık değerlendirmesi, rapor kalitesi ile süreç verimliliği arasında doğrudan bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Nitelik açısından yetersiz raporların hem ek veri ihtiyacı doğurması hem de karar süreçlerini uzatması, adli süreçlerde etkinlik kaybına yol açabilmektedir. Bu durum, adli değerlendirme süreçlerinde veri kalitesinin düşük olmasının işlem sürelerini uzattığını ve karar alma mekanizmalarını zayıflattığını ortaya koyan çalışmalarla örtüşmektedir.[842] SİR'leri yeterli bulan katılımcıların raporların süreci genellikle etkilemediğini ifade etmesi ise yüksek kaliteli raporların karar süreçlerini hızlandırıcı ve kolaylaştırıcı bir işlev gördüğünü göstermektedir. Literatürde, kapsamlı ve doğru veri içeren sosyal inceleme raporlarının yargı süreçlerinde belirsizliği azalttığı ve daha hızlı, isabetli karar alınmasına katkı sağladığı vurgulanmaktadır.[843] Bu

[839] Drake, E, K, Aos, S, & Miller, M, G, 2009, Evidence-Based Public Policy Options To Reduce Crime And Criminal Justice Costs Implications In Washington State, Victims & Offenders, 42, 170–196, https//Doi.Org/10.1080/15564880802612615 , Sinclair, J, Unruh, D, & Kelly, K, 2020, Relationships Matter The Role Transition Specialists Play In Youth's Reentry From The Juvenile Justice System, Career Development And Transition For Exceptional Individuals, 441, 4–16, https//Doi.Org/10.1177/2165143420948838

[840] He, Y, 2023, Exploration On The Operation Path Of The Specialization And Institutionalization Of Juvenile Courts, Science Of Law Journal, 27, https//Doi.Org/10.23977/Law.2023.020707 , He, H, 2025, The Legal Basis And Institutional Optimization Of Special Treatment For Juvenile Delinquency In Criminal Law, Shs Web Of Conferences, 213, 02021, https//Doi.Org/10.1051/Shsconf/202521302021

[841] Ibrahim, R, A, & Okta, s. L, 2025, The Principle Of Restorative Justice In The Settlement Of Children's Cases A Literature Analysis Of Practice In Indonesia, International Journal Of Humanities Law And Politics, 32, 71–77, https//Doi.Org/10.46336/Ijhlp.V3i2.222

[842] Bertizlioğlu, O, & Çelik, C, 2023, Suça Sürüklenen Çocuklarda Yargıtay Bozma Kararlarına Göre Adli Psikiyatrik Raporlarda Dikkat Edilecek Hususlar, The Bulletin Of Legal Medicine, 282, 112–120, https//Doi.Org/10.17986/Blm.1635

[843] Susilowati, H, & Ariyani, W, 2021, Implementation Of The Role Of Social Research Report In The Juvenile Criminal Justice System, Kne Social Sciences, https//Doi.Org/10.18502/Kss.V5i7.9318 , Hiola, R, Y,

bağlamda, SİR kalitesi sistemin zaman yönetimi ve etkinliği açısından da kritik bir belirleyici olarak ortaya çıkmaktadır. Bulgular ayrıca SİR yeterliliği ile uzman personel kapasitesine ilişkin değerlendirmeler arasında da anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. SİR'lerde veri eksikliği olduğunu düşünen katılımcıların önemli bir kısmının uzman personel kapasitesini yetersiz görmesi, rapor kalitesinin doğrudan insan kaynağıyla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşılık, SİR'leri yeterli bulan katılımcıların uzman kapasitesini daha olumlu değerlendirmesi, nitelikli personelin değerlendirme süreçlerinin kalitesini artırdığını göstermektedir. Bu bulgu, çocuk adalet sistemlerinde yeterli sayıda ve nitelikte uzman personelin bulunmasının değerlendirme süreçlerinin doğruluğunu ve müdahale başarısını artırdığını ortaya koyan araştırmalarla paralellik göstermektedir.[844] Genel olarak bu bulgular, SİR kalitesi, süreç verimliliği ve uzman personel kapasitesi arasında güçlü ve karşılıklı bir etkileşim bulunduğunu ortaya koymaktadır. Düşük kaliteli raporlar gecikmelere yol açarken, yeterli insan kaynağı ve nitelikli değerlendirme süreçleri hem rapor kalitesini hem de adli süreçlerin etkinliğini artırmaktadır. Bu durum, çocuk adalet sisteminde kalite ve hız arasında kurulan dengenin büyük ölçüde yapısal kapasiteye bağlı olduğunu göstermektedir.

Araştırma bulguları, ailelerin çocuğa eşlik etme düzeyi ile ebeveynlere yönelik yaptırımların gerekliliğine ilişkin algılar arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Aile katılımının düşük olduğu durumlarda ebeveyn yaptırımlarına yönelik desteğin daha güçlü olması, katılımcıların çocukların suça sürüklenmesinde aile sorumluluğunu daha belirgin bir faktör olarak değerlendirdiğine işaret etmektedir. Nitekim aile denetimi, ebeveyn ilgisi ve gözetiminin zayıf olduğu durumların çocukların riskli davranışlara yönelme olasılığını artırdığı birçok güncel çalışmada ortaya konulmuştur.[845] Aile katılımının yüksek olduğu gruplarda ise ebeveyn yaptırımlarına ilişkin kararsızlık düzeyinin artması, ailelerin sürece aktif katılım gösterdiği durumlarda cezalandırma yerine destekleyici ve iş birliğine dayalı yaklaşımların daha uygun görüldüğünü düşündürmektedir. Bu durum, çağdaş çocuk adalet sistemi yaklaşımlarında öne çıkan "aile temelli müdahale" ve "katılımcı

Aliyas, A, & Rais, s. 2021, Optimization Of Social Report As A Consideration Of Diversion In The Child Criminal System, Jurnal Hukum Volkgeist, 61, 93–100, https//Doi.Org/10.35326/Volkgeist.V6i1.1613

[844] Peterson-Badali, M, Skilling, T, & Haqanee, Z, 2014, Examining Implementation Of Risk Assessment In Case Management For Youth In The Justice System, Criminal Justice And Behavior, 423, 304–320, https//Doi.Org/10.1177/0093854814549595

[845] Hoeve, M, Stams, G, J, J, M, Van Der Put, C, E, Dubas, J, S, Van Der Laan, P, H, & Gerris, J, R, M, 2012, A Meta-Analysis Of Attachment To Parents And Delinquency, Journal Of Abnormal Child Psychology, 405, 771–785, https//Doi.Org/10.1007/S10802-011-9608-1, Murray, J, Farrington, D, P, & Sekol, I, 2012, Children's Antisocial Behavior, Mental Health, Drug Use, And Educational Performance After Parental Incarceration A Systematic Review And Meta-Analysis, Psychological Bulletin, 1382, 175–210, https//Doi.Org/10.1037/A0026407

adalet" modelleriyle uyumludur. Özellikle aile katılımının yüksek olduğu durumlarda cezalandırıcı politikalar yerine rehberlik, eğitim ve destek odaklı müdahalelerin daha etkili olduğu vurgulanmaktadır.[846] Öte yandan, aile katılımının düşük olduğu bağlamlarda ebeveyn yaptırımlarına yönelik güçlü destek, sistem aktörlerinin aileyi sürecin dışına iten bir faktör olarak değil, sürece dahil edilmesi gereken ancak sorumluluk üstlenmeyen bir aktör olarak gördüğünü göstermektedir. Bu bulgu, ebeveyn sorumluluğunun çocuk koruma sistemlerinde kritik bir unsur olduğunu ve aileye yönelik yükümlülüklerin açık biçimde tanımlanmasının çocukların yeniden suça sürüklenmesini önlemede etkili olabileceğini ortaya koyan literatürle örtüşmektedir.[847] Genel olarak değerlendirildiğinde, bulgular aile katılımının sistemin müdahale stratejilerine yönelik algılara da yön verdiğini göstermektedir. Aile katılımının düşük olduğu durumlarda yaptırım talebinin artması, sistemin aileyi sorumluluk almaya zorlayıcı araçlara yönelme eğilimini yansıtırken; yüksek katılım düzeylerinde daha dengeli ve destekleyici yaklaşımların öne çıktığı anlaşılmaktadır.

Araştırma bulguları, çocuk adalet sisteminin genel başarısına ilişkin değerlendirme ile çocukların suça sürüklenmesini ve tekrar suç işlemelerini önlemede en etkili reform alanına yönelik görüşler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma bulunmadığını, ancak tüm gruplarda aile sorumluluğunu güçlendiren hukuki düzenlemelerin açık biçimde öne çıktığını göstermektedir. Bu durum, sistemin genel başarısı nasıl değerlendirilirse değerlendirilsin, çocukların suça sürüklenmesi ve tekrar suç işlemesinin önlenmesinde ailenin temel müdahale alanı olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu yorum, kalıcı suç davranışı üzerinde aile denetimi, ebeveyn ilgisi, ihmal, bağlanma ve aile içi işleyişin güçlü belirleyiciler olduğunu gösteren meta-analitik bulgularla uyumludur.[848]

Araştırma bulguları, çocuk adalet sisteminin genel başarısına ilişkin değerlendirmeler ile mevcut mevzuatın yeterliliğine ilişkin görüşler arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Araştırmalar, uygulayıcıların politika araçlarını ve kurumsal düzenlemeleri yetersiz gördüğü durumlarda sistemin geneline ilişkin güvenin zayıfladığını ve reform

[846] Schwalbe, C, S, Gearing, R, E, Mackenzie, M, J, Brewer, K, B, & Ibrahim, R, 2012, A Meta-Analysis Of Experimental Studies Of Diversion Programs For Juvenile Offenders, Clinical Psychology Review, 321, 26–33, https//Doi.Org/10.1016/J.Cpr.2011.10.002

[847] Anderson, V, R, Rubino, L, L, & Mckenna, N, C, 2020, Family-Based Intervention For Legal System-Involved Girls A Mixed Methods Evaluation, American Journal Of Community Psychology, 671–2, 35–49, https//Doi.Org/10.1002/Ajcp.12475

[848] Assink, M, Van Der Put, C, E, Hoeve, M, De Vries, s. L, Stams, G, J, J, & Oort, F, J, 2015, Risk Factors For Persistent Delinquent Behavior Among Juveniles A Meta-Analytic Review, Clinical Psychology Review, 42, 47–61, https//Doi.Org/10.1016/J.Cpr.2015.08.002 , Ayano, G, Rooney, R, Pollard, C, M, Dantas, J, A, Lobo, R, Jeemi, Z, Burns, S, Cunningham, R, Monterosso, S, Millar, L, Hassan, S, Dovchin, S, Oliver, R, Coleman, K, & Alati, R, 2024, Risk And Protective Factors Of Youth Crime An Umbrella Review Of Systematic Reviews And Meta-Analyses, Clinical Psychology Review, 113, 102479, https//Doi.Org/10.1016/J.Cpr.2024.102479

talebinin arttığını ortaya koymaktadır.[849] Bu nedenle mevcut bulgu, çocuk adalet sistemine yönelik olumsuz değerlendirmenin önemli ölçüde mevzuatın işlevselliğine ilişkin eleştirel bir bakışla birlikte şekillendiğini göstermektedir. Benzer biçimde, sistemin genel başarısına ilişkin değerlendirme ile tedbir kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarına yönelik görüşler arasındaki anlamlı ilişki, çocuk adalet sisteminde başarının verilen kararların sistemli biçimde izlenmesi ve uygulanmasının güvence altına alınmasıyla birlikte anlam kazandığını ortaya koymaktadır. Uygulama çalışmalarında izleme, geri bildirim ve kurumsal koordinasyonun zayıf olduğu koşullarda politika etkisinin düşmesi ve müdahale sonuçlarının sınırlı kalması yaygın bir bulgudur.[850]

Ebeveyn yaptırımlarına ilişkin görüşlerle sistemin genel başarısına yönelik değerlendirmeler arasındaki anlamlı ilişki de dikkat çekicidir. Farklı başarı algılarına sahip gruplarda bile ebeveyn sorumluluğunu artıran mekanizmalara belirgin destek verilmesi, aileyi çocuk koruma sisteminde müdahalenin asli bileşenlerinden biri olarak gören yaklaşımın güçlü olduğunu göstermektedir. Aile temelli önleme programlarının ve ebeveynlik kapasitesini güçlendiren müdahalelerin saldırganlık, zorbalık ve suç davranışını azaltabildiğini gösteren sistematik derlemeler bu yorumu desteklemektedir.[851]

Sistemin genel başarısına ilişkin değerlendirme ile çocuklara uygulanan tutukluluk ve hükümlülük rejiminin "cezasızlık algısı" oluşturup oluşturmadığına dair görüşler arasındaki anlamlı ilişki, çocuk adalet sistemine yönelik olumsuz algının önemli bir boyutunun yaptırımların caydırıcılığına ilişkin inançla bağlantılı olduğunu göstermektedir. Sistemi daha başarısız bulanların cezasızlık algısını daha güçlü biçimde dile getirmesi, yaptırımların yeterli olmadığı yönündeki kanaatin sistem eleştirisinin merkezinde yer aldığını düşündürmektedir. Araştırmalar, suç davranışı üzerindeki etkinin sadece yaptırımın ağırlığından değil, daha çok yaptırımın kesinliği, hızlılığı ve öngörülebilirliğinden etkilendiğini vurgulamaktadır.[852]

---

[849] Widaningsih, 2025, Institutional Reform And Social Justice In Child Protection Systems, Sinergi International Journal Of Law, 31, 51–61, https//Doi.Org/10.61194/Law.V3i1.725

[850] Jannah, M, Wulandari, A, s. R, Hm, M, Nungraha, A, R, & Sjoraida, D, F, 2024, Implementation Of The Integrated Justice System As An Effort To Prevent Sexual Violence Against Children A Case Study In Indonesia, Indonesia Journal Of Engineering And Education Technology Ijeet, 22, 420–426, https//Doi.Org/10.61991/Ijeet.V2i2.80

[851] Farrington, D, P, Gaffney, H, Lösel, F, & Ttofi, M, M, 2017, Systematic Reviews Of The Effectiveness Of Developmental Prevention Programs In Reducing Delinquency, Aggression, And Bullying, Aggression And Violent Behavior, 33, 91–106, https//Doi.Org/10.1016/J.Avb.2016.11.003 , Hoeve, M, Stams, G, J, J, M, Van Der Put, C, E, Dubas, J, S, Van Der Laan, P, H, & Gerris, J, R, M, 2012, A Meta-Analysis Of Attachment To Parents And Delinquency, Journal Of Abnormal Child Psychology, 405, 771–785, https//Doi.Org/10.1007/S10802-011-9608-1

[852] Abramovaite, J, Bandyopadhyay, S, Bhattacharya, S, & Cowen, N, 2022, Classical Deterrence Theory Revisited An Empirical Analysis Of Police Force Areas In England And Wales, European Journal Of Criminology, 205, 1663–1680, https//Doi.Org/10.1177/14773708211072415

Son olarak, sistemin genel başarısına ilişkin değerlendirme ile bir çocuğun işlediği suçun hukuki sonuçları ve karşılaşacağı yaptırımlar hakkında önceden bilgi sahibi olmasının suç işleme ihtimaline etkisine dair görüşler arasındaki anlamlı ilişki, sistemi daha işlevsel gören katılımcıların hukuki bilgilendirmenin önleyici değerine daha güçlü biçimde inandığını göstermektedir. Ergenlerde yasal kurallara uyum, meşruiyet algısı ve hukuki sosyalleşme üzerine yapılan güncel çalışmalar, hukukun anlaşılır, adil ve öngörülebilir biçimde algılanmasının kurallara uyma eğilimini güçlendirebildiğini ortaya koymaktadır.[853]

Araştırma bulguları, tedbir kararlarını uygulayan kurumların hassasiyet ve koordinasyonuna ilişkin değerlendirmeler ile mevcut çocuk mahkemelerine ilaveten özel tedbir mahkemesi kurulması gerekliliğine yönelik görüşler arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Buna karşılık, kurumların hassasiyet ve koordinasyonuna ilişkin değerlendirmeler ile çocukların suça sürüklenmesini ve tekrar suç işlemelerini önlemede en etkili reform alanına yönelik görüşler arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmaması dikkat çekicidir. Tüm gruplarda aile sorumluluğunu güçlendiren hukuki düzenlemelerin açık biçimde öne çıkması, kurumsal işleyişe ilişkin memnuniyet düzeyi değişse bile çocuk suçluluğunun önlenmesinde ailenin belirleyici rolüne ilişkin ortak kanaatin korunduğunu göstermektedir. Bu yorum, çocuk suçluluğuna yönelik derlemeler ve meta-analizlerle uyumludur; söz konusu çalışmalar aile içi denetim, ebeveyn ilgisi, aile işleyişi ve ebeveynlik niteliğinin gençlik suçunun en güçlü risk ve koruyucu alanlarından biri olduğunu göstermektedir.[854] Dolayısıyla bulgu, koordinasyon algısı ne olursa olsun uygulayıcıların reform önceliğini büyük ölçüde aile ekseninde konumlandırdığını ortaya koymaktadır.

Araştırma bulguları, kurumların hassasiyet ve koordinasyonuna ilişkin değerlendirmeler ile mevcut mevzuatın yeterliliğine yönelik görüşler arasında da anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Araştırmalar, uygulayıcıların politika araçlarını yetersiz gördüğü durumlarda sistemin bütününe ilişkin güvenin zayıfladığını, koordinasyon eksikliği ve uygulama başarısızlığının çoğu zaman tasarım ve uygulama arasındaki kopuklukla ilişkili

[853] Trinkner, R, & Cohn, E, s. 2014, Putting The "Social" Back In Legal Socialization Procedural Justice, Legitimacy, And Cynicism In Legal And Nonlegal Authorities, Law And Human Behavior, 386, 602–617, https//Doi.Org/10.1037/Lhb0000107 , Tyler, T, R, & Trinkner, R, 2017, Why Children Follow Rules, In Oxford University Press Ebooks, https//Doi.Org/10.1093/Acprofoso/9780190644147.001.0001 , Thomas, K, J, Theodoro, R, & Komatsu, A, V, 2021, Socializing Justice The Interface Of Just World Beliefs And Legal Socialization, Journal Of Social Issues, 772, 314–335, https//Doi.Org/10.1111/Josi.12442

[854] Ayano, G, Rooney, R, Pollard, C, M, Dantas, J, A, Lobo, R, Jeemi, Z, Burns, S, Cunningham, R, Monterosso, S, Millar, L, Hassan, S, Dovchin, S, Oliver, R, Coleman, K, & Alati, R, 2024, Risk And Protective Factors Of Youth Crime An Umbrella Review Of Systematic Reviews And Meta-Analyses, Clinical Psychology Review, 113, 102479, https//Doi.Org/10.1016/J.Cpr.2024.102479, Hoeve, M, Stams, G, J, J, M, Van Der Put, C, E, Dubas, J, S, Van Der Laan, P, H, & Gerris, J, R, M, 2012, A Meta-Analysis Of Attachment To Parents And Delinquency, Journal Of Abnormal Child Psychology, 405, 771–785, https//Doi.Org/10.1007/S10802-011-9608-1

olduğunu göstermektedir.[855] Öte yandan, kurumların hassasiyet ve koordinasyonuna ilişkin değerlendirmeler ile tedbir kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarına yönelik görüşler arasındaki anlamlı ilişki, çocuk koruma sisteminde koordinasyon ile denetim kapasitesinin birbirinden bağımsız değil, birbirini besleyen iki yapısal unsur olduğunu göstermektedir. Çocuk refahı odaklı iş birliği çalışmalarında da kurumlar arası bağlantılılığın, ortak bilgi sistemlerinin ve koordinasyon stratejilerinin hizmet sürekliliği ile uygulama başarısını artırdığı vurgulanmaktadır.[856]

Araştırma bulguları, mevcut çocuk mahkemelerine ilaveten özel tedbir mahkemesi kurulmasına ilişkin görüşler ile suça sürüklenen çocuklara yönelik rehabilitasyon, danışmanlık ve eğitim programlarının tekrar suçu önlemedeki katkısına yönelik değerlendirmeler arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Nitekim araştırmalar, çocuk adalet sistemlerinde rehabilitasyon programlarının etkinliğinin uygulama kalitesi, program bütünlüğü ve uzmanlaşmış yapıların varlığıyla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.[857] Öte yandan, mevcut uygulamadan bir farklılık yaratmayacağını düşünen katılımcıların rehabilitasyon programlarına ilişkin daha dengeli (etkisiz ve orta düzeyde etkili arasında bölünmüş) değerlendirmeler yapması, sistemde yapısal değişim ihtiyacına ilişkin algının her katılımcı grubunda aynı düzeyde olmadığını göstermektedir. Bu bulgu, çocuk adalet sistemlerinde reform taleplerinin çoğu zaman doğrudan deneyimlenen uygulama başarısına bağlı olarak şekillendiğini ortaya koyan literatürle uyumludur. Özellikle uygulayıcıların sistemden elde ettikleri sonuçlara göre reform ihtiyacını daha güçlü veya daha zayıf biçimde algıladıkları bilinmektedir.[858]

Araştırma bulguları, özel tedbir mahkemesi kurulmasına ilişkin görüşler ile Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen tedbir kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarına yönelik değerlendirmeler arasında da anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya

---

[855] Case, S, Browning, A, & Hampson, K, 2023, The Child First Strategy Implementation Project – Translating Strategy Into Practice, Youth Justice, 242, 204–230, https//Doi.Org/10.1177/14732254231191978, Widaningsih, 2025, Institutional Reform And Social Justice In Child Protection Systems, Sinergi International Journal Of Law, 31, 51–61,

[856] Chuang, E, & Wells, R, 2010, The Role Of Inter-Agency Collaboration In Facilitating Receipt Of Behavioral Health Services For Youth Involved With Child Welfare And Juvenile Justice, Children And Youth Services Review, 3212, 1814–1822, Ogbonnaya, I, N, & Keeney, A, J, 2018, A Systematic Review Of The Effectiveness Of Interagency And Cross-System Collaborations In The United States To Improve Child Welfare Outcomes, Children And Youth Services Review, 94, 225–245, https//Doi.Org/10.1016/J.Childyouth.2018.10.008

[857] Lipsey, M, W, 2009, The Primary Factors That Characterize Effective Interventions With Juvenile Offenders A Meta-Analytic Overview, Victims & Offenders, 42, 124–147, Baglivio, M, T, Wolff, K, T, Jackowski, K, Chapman, G, Greenwald, M, A, & Gomez, K, 2018, Does Treatment Quality Matter? Criminology & Public Policy, 171, 147–180, https//Doi.Org/10.1111/1745-9133.12338

[858] Dao, L, T, & Dandurand, Y, 2021, Social, Cultural And Systemic Barriers To Child Justice Reform Lessons From Vietnam, Youth Justice, 231, 29–48, https//Doi.Org/10.1177/14732254211036196 ,

koymaktadır. Bu durum, çocuk koruma sistemlerinde etkili sonuçların elde edilmesinin kararların sistematik biçimde izlenmesi ve çok paydaşlı koordinasyonla desteklenmesiyle mümkün olduğunu vurgulayan çalışmalarla örtüşmektedir.[859]

Bulgular, rehabilitasyon programlarının etkililiğine ilişkin değerlendirmeler ile çocukların suça sürüklenmesini ve tekrar suç işlemelerini önlemede en etkili reform alanına yönelik görüşler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma bulunmadığını, buna karşın tüm gruplarda aile sorumluluğunu güçlendiren hukuki düzenlemelerin açık biçimde öne çıktığını göstermektedir. Bu durum, rehabilitasyon programlarının etkililiğine ilişkin algı farklılaşsa bile uygulayıcıların çocuk suçluluğunun önlenmesinde aileyi temel müdahale alanı olarak görmeye devam ettiğini ortaya koymaktadır. Bu yorum, gençlik suçunda aile içi denetim, ebeveyn ilgisi, aile işleyişi ve olumlu aile ilişkilerinin en güçlü risk ve koruyucu alanlardan biri olduğunu gösteren güncel derleme ve meta-analizlerle uyumludur.[860]

Rehabilitasyon programlarının etkililiğine ilişkin değerlendirmeler ile mevcut mevzuatın yeterliliği arasında anlamlı bir ilişki bulunması, programlara yönelik olumsuz algının hukuki ve kurumsal çerçevenin işlevselliğine de yöneldiğini düşündürmektedir. Programları çok etkisiz bulan grupların mevzuatı daha yüksek oranda yetersiz görmesi, uygulayıcıların rehabilitasyonun başarısını büyük ölçüde sistem tasarımı, yönlendirme mekanizmaları ve uygulama altyapısıyla birlikte değerlendirdiğini göstermektedir. Araştırmalar, etkili program sonuçlarının uygulama ortamına, kurumsal desteğe ve sistem düzeyindeki uygulama kapasitesine bağlı olduğunu vurgulamaktadır.[861]

Rehabilitasyon programlarının etkililiğine ilişkin değerlendirmeler ile tedbir kararlarının izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmalarına yönelik görüşler arasındaki anlamlı ilişki, müdahale başarısı ile uygulama sonrası takip kapasitesi arasında güçlü bir bağ bulunduğunu göstermektedir. Programları daha etkisiz gören katılımcıların izleme ve denetim mekanizmalarını da daha yetersiz değerlendirmesi, çocuk adalet sisteminde sadece program

---

[859] Bruning, M, R, & Doek, J, E, 2021, Characteristics Of An Effective Child Protection System In The European And International Contexts, International Journal On Child Maltreatment Research Policy And Practice, 43, 231–256, https//Doi.Org/10.1007/S42448-021-00079-5

[860] Ayano, G, Rooney, R, Pollard, C, M, Dantas, J, A, Lobo, R, Jeemi, Z, Burns, S, Cunningham, R, Monterosso, S, Millar, L, Hassan, S, Dovchin, S, Oliver, R, Coleman, K, & Alati, R, 2024, Risk And Protective Factors Of Youth Crime An Umbrella Review Of Systematic Reviews And Meta-Analyses, Clinical Psychology Review, 113, 102479, https//Doi.Org/10.1016/J.Cpr.2024.102479 , Hoeve, M, Stams, G, J, J, M, Van Der Put, C, E, Dubas, J, S, Van Der Laan, P, H, & Gerris, J, R, M, 2012, A Meta-Analysis Of Attachment To Parents And Delinquency, Journal Of Abnormal Child Psychology, 405, 771–785, https//Doi.Org/10.1007/S10802-011-9608-1

[861] Taxman, F, S, & Belenko, s. 2025, The Wide-Angle Lens Of Implementation Science To Improve Health Outcomes In Criminal Legal Settings, Health & Justice, 131, 14, https//Doi.Org/10.1186/S40352-025-00323-X , Van Deinse, T, B, Zielinski, M, J, Holliday, s. B, Rudd, B, N, & Crable, E, L, 2023, The Application Of Implementation Science Methods In Correctional Health Intervention Research A Systematic Review, Implementation Science Communications, 41, 149, https//Doi.Org/10.1186/S43058-023-00521-4

sunmanın değil, bu programların uygulanmasını, devamlılığını ve sonuçlarını sistematik biçimde takip etmenin de belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Çocuk adalet sisteminde rehabilitasyon programlarının etkisini sentezleyen araştırmalar, program sonuçlarının uygulama sadakati, hizmet sürekliliği ve sistem içi koordinasyonla yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.[862] Öte yandan, rehabilitasyon programlarının etkililiğine ilişkin değerlendirmeler ile ebeveynlere yönelik yaptırımlara yönelik görüşler arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmaması dikkat çekicidir. Tüm gruplarda ebeveynlere yönelik yaptırımlara destek verilmesi, programların etkisine ilişkin kanaat değişse bile aile sorumluluğunun çocuk koruma sisteminin vazgeçilmez bir bileşeni olarak görüldüğünü düşündürmektedir. Bu durum, aile katılımı ve aile odaklı bakımın çocuk adalet sistemi içinde hem davranışsal hem de ruh sağlığı sonuçlarını iyileştirebildiğini vurgulayan güncel çalışmalarla uyumludur.[863] Dolayısıyla, çocuk adalet sisteminde rehabilitasyon programlarının niteliğine ilişkin tartışmaların aile faktörünü geri plana itmediğini; tersine, aile sorumluluğu ile kurumsal rehabilitasyon kapasitesinin birlikte düşünülmesi gerektiğini göstermektedir.

Araştırma bulguları, mevcut mevzuatın yeterliliğine ilişkin değerlendirmeler ile ebeveynlere yönelik yaptırımların çocuk koruma sisteminin etkinliğini artıracağına dair görüşler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermektedir. Mevzuatı yeterli, kısmen yeterli ya da yetersiz bulan grupların tümünde ebeveyn yaptırımlarına belirgin destek verilmesi, aile sorumluluğunun sistemin genel normatif çerçevesinden bağımsız olarak temel bir müdahale alanı olarak görüldüğünü düşündürmektedir. Bu bulgu, gençlik suçunda aile denetimi, ebeveyn ilgisi ve aile içi işleyişin güçlü risk ve koruyucu faktörler olduğunu gösteren güncel sentez çalışmalarla uyumludur. Bununla birlikte, ebeveynlere yönelik yaptırımlara verilen desteğin mevzuat

[862] Knight, D, K, Belenko, S, Dennis, M, L, Wasserman, G, A, Joe, G, W, Aarons, G, A, Bartkowski, J, P, Becan, J, E, Elkington, K, S, Hogue, A, Mcreynolds, L, S, Robertson, A, A, Yang, Y, & Wiley, T, R, A, 2022, The Comparative Effectiveness Of Core Versus Core+Enhanced Implementation Strategies In A Randomized Controlled Trial To Improve Substance Use Treatment Receipt Among Justice-Involved Youth, Bmc Health Services Research, 221, 1535, https//Doi.Org/10.1186/S12913-022-08902-6 , Ghate, D, 2015, From Programs To Systems Deploying Implementation Science And Practice For Sustained Real World Effectiveness In Services For Children And Families, Journal Of Clinical Child & Adolescent Psychology, 456, 812–826, https//Doi.Org/10.1080/15374416.2015.1077449

[863] Piper, K, N, Jahn, A, Escoffery, C, Woods-Jaeger, B, Schwartz, D, P, Smith-Curry, C, & Sales, J, 2024, Contextual Determinants Of Family-Driven Care Implementation In Juvenile Justice Settings, Health & Justice, 121, 35, https//Doi.Org/10.1186/S40352-024-00290-9 , Ullman, R, Lereya, s. T, Glendinnin, F, Deighton, J, Labno, A, Liverpool, S, & Edbrooke-Childs, J, 2023, Constructs Associated With Youth Crime And Violence Amongst 6–18-Year-Olds A Systematic Review Of Systematic Reviews, Aggression And Violent Behavior, 75, 101906, https//Doi.Org/10.1016/J.Avb.2023.101906

algısından bağımsız seyretmesi, uygulayıcıların aile sorumluluğunu çocuk koruma sisteminin işlevsel bir dayanağı olarak gördüklerini de göstermektedir.[864]

Mevzuatın yeterliliğine ilişkin değerlendirme ile "cezasızlık algısı" arasındaki anlamlı ilişki de dikkat çekicidir. Araştırmalar, suç davranışı üzerindeki etkinin yaptırımın ağırlığı ile birlikte; daha çok yaptırımın kesinliği, hızlılığı ve öngörülebilirliğine bağlı olduğunu ortaya koymaktadır.[865] Son olarak, mevcut mevzuatın yeterliliğine ilişkin değerlendirmeler ile çocukların suçun hukuki sonuçları ve karşılaşacakları yaptırımlar hakkında önceden bilgi sahibi olmalarının suç işleme ihtimalini azaltacağına dair görüşler arasındaki anlamlı ilişki, mevzuatı yeterli bulan katılımcıların hukuki bilgilendirmenin önleyici değerine daha güçlü biçimde inandığını göstermektedir. Araştırmalar, gençlerin hukuka ilişkin bilgi, adalet algısı ve meşruiyet duygusu güçlendikçe kurallara uyum eğilimlerinin de artabildiğini göstermektedir.[866] Bu nedenle bulgu, mevzuatın yeterliliğine ilişkin olumlu algının, çocuklara yönelik hukuki farkındalık ve sonuç bilinci temelli önleyici stratejilere duyulan güveni de güçlendirdiğini ortaya koymaktadır.

Tüm bulgular değerlendirildiğinde, çocuk adalet sisteminin geliştirilmesi için önerilen reformların birbirinden bağımsız değil, birbirini tamamlayan bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir. Uzmanlaşma, iş yükü yönetimi, aile katılımı, rehabilitasyon, izleme, denetim, koordinasyon, dijitalleşme ve mevzuat reformu alanlarında eş zamanlı ve bütüncül iyileştirmeler yapılmadığı sürece, sistemin kalıcı biçimde güçlendirilmesi mümkün görünmemektedir. Bu nedenle çocuk adalet sistemine yönelik politika ve uygulama reformları, kısa vadeli tepkisel düzenlemeler yerine uzun vadeli, veri temelli, çocuk yararını merkeze alan ve çok paydaşlı bir stratejik dönüşüm perspektifiyle planlanmalıdır.

5.3 ADALET BAKANLIĞI, CEZA VE TEVKİF EVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

[864] Ayano, G, Rooney, R, Pollard, C, M, Dantas, J, A, Lobo, R, Jeemi, Z, Burns, S, Cunningham, R, Monterosso, S, Millar, L, Hassan, S, Dovchin, S, Oliver, R, Coleman, K, & Alati, R, 2024, Risk And Protective Factors Of Youth Crime An Umbrella Review Of Systematic Reviews And Meta-Analyses, Clinical Psychology Review, 113, 102479, https//Doi.Org/10.1016/J.Cpr.2024.102479 , Hoeve, M, Stams, G, J, J, M, Van Der Put, C, E, Dubas, J, S, Van Der Laan, P, H, & Gerris, J, R, M, 2012, A Meta-Analysis Of Attachment To Parents And Delinquency, Journal Of Abnormal Child Psychology, 405, 771–785, https//Doi.Org/10.1007/S10802-011-9608-1

[865] Abramovaite, J, Bandyopadhyay, S, Bhattacharya, S, & Cowen, N, 2022, Classical Deterrence Theory Revisited An Empirical Analysis Of Police Force Areas In England And Wales, European Journal Of Criminology, 205, 1663–1680, https//Doi.Org/10.1177/14773708211072415 , Paternoster, R, 2010, How Much Do We Really Know About Criminal Deterrence? Journal Of Criminal Law And Criminology, 1003, 57–115, https//Scholarlycommons.Law.Northwestern.Edu/Jclc/Vol100/Iss3/6

[866] Fine, A, Moule, R, K, Trinkner, R, Frick, P, J, Steinberg, L, & Cauffman, E, 2021, Legal Socialization And Individual Belief In The Code Of The Streets A Theoretical Integration And Longitudinal Test, Justice Quarterly, 396, 1310–1331, https//Doi.Org/10.1080/07418825.2021.1944285 ,Trinkner, R, & Tyler, T, R, 2016, Legal Socialization Coercion Versus Consent In An Era Of Mistrust, Annual Review Of Law And Social Science, 121, 417–439, https//Doi.Org/10.1146/Annurev-Lawsocsci-110615-085141

UZMAN PERSONEL ARAŞTIRMASI

Komisyonumuzun çalışmaları kapsamında, Adalet Bakanlığı'nda suça sürüklenen çocukların kaldığı cezaevlerinde görev yapmakta olan çeşitli meslek grupları ve idarecileriyle bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Söz konusu araştırma anketi Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğüne iletilmiş olup ilgili Genel Müdürlük Türkiye genelindeki tüm ceza infaz kurumlarına anketi göndermiştir.

Anket gönüllülük esasına göre doldurulmuş olup katılımcılara toplam 12 soru sorulmuştur. Araştırmaya kurum müdürleri, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, sağlık personeli, infaz ve koruma memuru ve öğretmen gibi meslek gruplarından 1.306 meslek çalışanı (947 erkek ve 359 kadın) katılım göstermiştir. Katılımcıların %34,4'ü 2 yıl ve altında görev yapan, %24,5'i ise 2-5 yıl arasında görev yapan uzmanlardan oluşmaktadır.

5.3.1 Çocukların Suça Sürüklenmesinde Risk Faktörlerine Dair Bulgular

Türkiye genelinde Adalet Bakanlığında suça sürüklenen çocuklarla çalışan uzmanlardan elde edilen bilgilere göre, çocukların suça sürüklenmesine yol açan faktörler bireysel, ailesel ve çevresel/sistemsel düzeylerde yoğunlaşmakta ve bu faktörler birbirini besleyen çok katmanlı bir yapı oluşturmaktadır. Elde edilen bulgular, risk alanlarını tanımlamakla kalmamakta; aynı zamanda önleyici ve müdahaleci kamu politikalarının hangi alanlara öncelik vermesi gerektiğine ilişkin güçlü bir kanıt temeli sunmaktadır.

Çocukların suça sürüklenmelerine yol açan **bireysel risk faktörleri** incelendiğinde, bireysel düzeyde en belirleyici risk faktörünün zayıf ebeveyn-çocuk bağlanması (%80,1) olduğu görülmektedir. Bu bulgu, çocuğun duygusal güvenlik, aidiyet ve denetim ihtiyacının karşılanamamasının (çocuk ihmalinin), suça yönelimde kritik bir eşik oluşturduğunu göstermektedir. Bu risk faktörünü madde kullanımı (%67,8) ve suç davranışını normalleştiren bilişsel kalıplar (%66,3) izlemektedir. Bu durum, çocukların hem davranışsal hem de zihinsel düzeyde suçla temas ettiğini ve bu temasın zamanla içselleştirildiğini ortaya koymaktadır. Travmatik yaşantılar (%52,1) ile birlikte öfke kontrolü sorunları, ruh sağlığı problemleri ve davranım bozuklukları gibi psikolojik risklerin yüksek oranlarda görülmesi, çocuk suçluluğunun önemli ölçüde psikososyal gelişim süreçleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Eğitimle bağlantılı göstergeler olan okul terki (%30,3), devamsızlık (%24,2) ve akademik başarısızlık (%14,0) ise çocuğun sistem dışına itilmesiyle suç riski arasındaki güçlü ilişkiye işaret etmektedir

Tablo 85. Araştırmaya Katılan Hizmet Sağlayıcıların Tespit Ettikleri Bireysel Risk Faktörleri

Suça Sürüklenmede Bireysel Risk Faktörleri	n	%
Zayıf ebeveyn-çocuk bağlanması	1046	80.1
Madde kullanımı	885	67.8
Suç davranışını normalleştiren düşünce/inançlar	866	66.3
Travmatik yaşantılar	681	52.1
Öfke kontrolü sorunları	508	38.9
Ruh sağlığı sorunları	461	35.3
Davranım bozukluğu	438	33.5
Okul terki	396	30.3
Dürtüsellik	332	25.4
Okul devamsızlığı	316	24.2
Akademik başarısızlık	183	14.0
Kendini ispatlama / özenti / kolay para kazanma isteği	84	6.5
Saldırganlık	54	4.1
Denetimsiz medya kullanımı	48	3.7
Kendine zarar verme davranışları	19	1.5

Ailevi risk faktörlerine ilişkin bulgular, çocukların suça sürüklenmesinde en güçlü ve belirleyici risk kümelerinden birini oluşturmaktadır. Özellikle, ailede suç öyküsü (%67,3), suçu normalleştiren ailevi normlar (%63,4), ailede ceza infaz kurumu geçmişi (%63,3) gibi göstergeler, suç davranışının kuşaklar arası aktarımına işaret etmektedir. Ayrıca, zayıf ebeveyn gözetimi (%60,5), ihmal/istismar (%51,8), aile içi şiddet (%49,8), ebeveynin madde kullanımı (%51,1) çocuğun gelişim ortamında ciddi yapısal sorunların bulunduğunu ortaya koymaktadır. Ekonomik yoksunluk (%48,9) ve ebeveynlik becerilerinin yetersizliği (%38,4) ise aileyi sosyal ve ekonomik yönden bir risk alanı olarak da konumlandırmaktadır. Bu bulgular, çocuk suçluluğunun önemli ölçüde aile içinde şekillendiğini ve aileye yönelik müdahalelerin merkezi bir politika alanı olması gerektiğini açıkça göstermektedir.

Tablo 86. Araştırmaya Katılan Hizmet Sağlayıcıların Tespit Ettikleri Ailevi Risk Faktörleri

Suça Sürüklenmede Ailevi Risk Faktörleri	n	%
Ailede suç öyküsü	879	67.3
Suç işlemeyi normalleştiren ailevi normlar	828	63.4
Ailede ceza infaz kurumu geçmişi olan bireylerin bulunması	826	63.3
Zayıf ebeveyn gözetimi	790	60.5
İhmal veya istismar	677	51.8
Aile içi şiddet	651	49.8
Ebeveynlerin madde kullanımı	668	51.1
Aile içi iletişim sorunları	619	47.4
Ekonomik yoksunluk	639	48.9
Ebeveynlik becerilerinin yetersizliği	501	38.4
Tek ebeveynli aile yapısı	380	29.1

Çevresel ve sistemsel risk faktörleri incelendiğinde, en yüksek oranlı riskin yaşanılan çevrede suçun yaygınlığı ve normalleşmesinin (%80,2) olduğu görülmektedir. Bu durum, suçun hem bireysel hem de sosyal çevre tarafından üretildiğini ortaya koymaktadır. Akran etkisi (%75) ise çocukların davranış kalıplarının şekillenmesinde sosyal grupların belirleyici

rolünü açık biçimde göstermektedir. Okul bağlamında; akran zorbalığı (%43,5), güvenli olmayan okul çevresi (%44,3), okula bağlılığın düşük olması (%43,2), destekleyici olmayan okul sistemi (%37,9) gibi faktörler, eğitim sisteminin yeterince koruyucu işlev göremediğini göstermektedir. Buna ek olarak; cezai sistemin caydırıcı bulunmaması (%28,3), sosyal medyada suçun normalleşmesi (%21,4), güvenli sosyal alan eksikliği (%25,9) gibi bulgular, kurumsal ve toplumsal düzenlemelerin yetersiz kaldığı alanlara işaret etmektedir.

Tablo 87. Araştırmaya Katılan Hizmet Sağlayıcıların Tespit Ettikleri Okul ve Sisteme İlişkin Risk Faktörleri

Suça Sürüklenmede Okul ve Sisteme İlişkin Risk Faktörleri	n	%
Yaşanılan çevrede suçun yaygınlığı / normalleşmesi	1047	80.2
Akran baskısı / suça sürükleyen akranlar	980	75.0
Okulda dışlanma veya akran zorbalığı	568	43.5
Okulun güvenli olmayan bir semtte bulunması	579	44.3
Okula bağlılığın düşük olması (okulu sevmeme)	564	43.2
Destekleyici olmayan okul sistemi	495	37.9
Cezai sistemin caydırıcılığının olmaması	370	28.3
Güvenli sosyal/oyun alanlarının yetersizliği	338	25.9
Sosyal medyada suçun normalize edilmesi	280	21.4
Çevrede suç/cezaevi geçmişinin "itibar" olarak görülmesi	234	17.9
Madde kullanımı / erişim	226	17.3
Okul/ders başarısızlığı	152	11.6
Suçlulara özenme (popülerlik arayışı)	94	7.2

Elde edilen veriler, çocukların suça sürüklenmesinin tekil bir nedene indirgenemeyeceğini; aksine bireysel kırılganlıklar, aile yapısı, sosyal çevre ve kurumsal sistemlerin etkileşimi sonucunda ortaya çıkan çok boyutlu bir süreç olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Özellikle üç kritik kesişim alanı dikkat çekmektedir:

- Aile–birey etkileşimi: Zayıf bağlanma, yetersiz ebeveynlik ve travmatik deneyimler
- Çevre–akran etkisi: Suçun normalleştiği sosyal ortamlar
- Sistem–kurum etkisi: Eğitim, sosyal hizmet ve adalet mekanizmalarının sınırlı etkinliğidir.

5.3.2 Çocukların Suça Sürüklenmesini Önlemede Koruyucu Faktörlere Dair Bulgular

Çocukların suça sürüklenmesini önlemede etkili olan ***koruyucu faktörler*** incelendiğinde ise büyük ölçüde aile, okul, sosyal çevre ve bireysel psikososyal beceriler etrafında yoğunlaştığını göstermektedir. Elde edilen bulgular, risk faktörleriyle mücadelede cezai tedbirlerle birlikte; güçlü, süreklilik arz eden ve çok katmanlı koruyucu sistemlerin de belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Veriler, ***en güçlü koruyucu alanın aile olduğunu*** açık biçimde göstermektedir. Özellikle: sağlıklı ebeveyn-çocuk iletişimi (%62) ve ebeveyn

gözetiminin yeterli düzeyde olması (%58,9) çocuğun riskli davranışlardan uzaklaşmasında temel belirleyiciler olarak öne çıkmaktadır. Bu bulgular, fiziksel bakımla birlikte, duygusal bağlanma ve etkin ebeveynlik süreçlerinin de kritik önem taşıdığını göstermektedir. Buna ek olarak, aile merkezli erken müdahale programları (%40,3) ve sosyal hizmet desteği (%31,2) gibi yapısal unsurlar, aileyi destekleyen kurumsal mekanizmaların koruyucu etkiyi güçlendirdiğini ortaya koymaktadır.

Okul ve eğitim temelli koruyucu faktörler incelendiğinde ise eğitim sistemi, çocukların suça sürüklenmesini önlemede ikinci temel koruyucu alan olarak öne çıkmaktadır. Destekleyici okul ortamı ve okula devam (%37,9), rehberlik ve psikososyal destek hizmetleri (%36,3) ve okul temelli önleme çalışmaları (%24,8) çocukların sistem içinde kalmasını ve risk davranışlarından uzaklaşmasını sağlayan önemli mekanizmalar olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca öğretmenler ve diğer yetişkinlerin olumlu rol model etkisi (%44,0), okulun sosyal ve davranışsal gelişim alanı olarak da işlev gördüğünü ortaya koymaktadır.

Sosyal çevre ve akran etkisi bağlamında da çocukların sosyal çevresi, risk üretme kapasitesi kadar koruyucu etki üretme potansiyeline de sahiptir. Bu bağlamda: olumlu akran rol modelleri (%53,1) ve güvenli mahalle ve yerel destek sistemleri (%35,0) çocukların sosyal aidiyet ve yönelimlerini olumlu yönde şekillendiren temel faktörlerdir. Ayrıca sanat, spor ve hobi faaliyetlerine katılım (%44,1), çocukların boş zamanlarını yapılandırarak suçla temas riskini azaltan önemli bir koruyucu unsur olarak öne çıkmaktadır.

Bireysel psikososyal koruyucu faktörler incelendiğinde, çocuğun bireysel kapasitesi ve psikolojik dayanıklılığı da koruyucu sistemin önemli bir bileşenidir. Bu kapsamda: olumlu benlik algısı ve öz saygı (%42,6), duygu düzenleme becerisi (%26,3) ve sağlıklı problem çözme becerileri (%25,8) çocuğun riskli durumlarla başa çıkabilmesini sağlayan temel yetkinliklerdir. Ayrıca psikiyatrik destek (%29,8) ve bireyselleştirilmiş müdahaleler (%34,8), özellikle yüksek risk altındaki çocuklar için kritik koruyucu araçlar olarak değerlendirilmektedir.

Kurumsal ve sistem temelli koruyucu faktörler incelendiğinde de veriler, çok disiplinli ve koordineli müdahale modellerinin koruyucu etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Çok disiplinli çocuk koruma çalışmaları (%37,1); aile, okul ve sosyal hizmetlerin entegrasyonu çocuğun farklı risk alanlarının eş zamanlı olarak ele alınmasını mümkün kılmaktadır. Buna karşılık, cezaların caydırıcılığı (%3,1), cezaevi düzenlemeleri (%2,8) ve medya denetimi (%2,3) gibi unsurların koruyucu faktörler arasında düşük oranlarda yer alması, önleyici etki açısından cezai ve sınırlayıcı politikaların ikincil düzeyde kaldığını göstermektedir.

Sonuç olarak, koruyucu faktörlere dair elde edilen bulgular, çocukların suça sürüklenmesinin önlenmesinde en etkili yaklaşımın; güçlü aile ilişkileri, destekleyici eğitim sistemi, güvenli sosyal çevre, psikososyal gelişimi destekleyen bireysel beceriler ve kurumsal koordinasyon bileşenlerinin birlikte ele alındığı bütüncül bir model olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle dikkat çekici husus, koruyucu faktörlerin büyük ölçüde önleyici, destekleyici ve gelişim odaklı olması; cezai ve kısıtlayıcı unsurların ise sınırlı bir koruyucu etki alanına sahip bulunmasıdır. Bu bağlamda, Türkiye'de çocukların suça sürüklenmesinin önlenmesi için politika tasarımının; aileyi güçlendiren, çocuğu eğitim sistemi içinde tutan, sosyal çevreyi güvenli hale getiren, psikososyal gelişimi destekleyen ve kurumlar arası koordinasyonu sağlayan çok katmanlı bir koruyucu sistem üzerine inşa edilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede geliştirilecek politikaların, risk oluşumunu önceden engelleyen ve çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarını merkeze alan bir yaklaşımı esas alması, uzun vadede çocuk suçluluğunun azaltılmasında en etkili strateji olacaktır.

5.3.3 Suça Sürüklenen Çocuklarla Çalışırken Yaşanan Güçlüklere Dair Bulgular

Cezaevlerinde suça sürüklenen çocuklarla yürütülen uygulama süreçlerine ilişkin yaşanılan güçlükler incelendiğinde ise uzmanlar çok boyutlu, birbirini besleyen yapısal güçlüklerle karşı karşıya olunduğunu göstermektedir. Uzmanların suça sürüklenen çocuklarla çalışırken yaşadıkları güçlükler aşağıda sunulmuştur:

Tablo 88. Araştırmaya Katılan Hizmet Sağlayıcılara Göre Suça Sürüklenmeme İçin Koruyucu Faktörler

Suça Sürüklenmenin Önlenmesinde Koruyucu Faktörler	n	%
Sağlıklı ebeveyn-çocuk iletişimi	810	62.0
Ebeveyn gözetiminin iyi düzeyde olması	770	58.9
Olumlu akran rol modelleri	693	53.1
Sanat/spor/hobiye katılım	576	44.1
Yetişkin olumlu rol model (öğretmen vb.)	575	44.0
Olumlu benlik algısı / öz saygı	556	42.6
Aile merkezli erken müdahale programları	527	40.3
Destekleyici okul ortamı ve okula devam	495	37.9
Çok disiplinli çocuk koruma çalışmaları	485	37.1
Rehberlik ve psikososyal destek	474	36.3
Güvenli mahalle / yerel destek	457	35.0
Bireyselleştirilmiş müdahaleler	454	34.8
Sosyal hizmet desteği	408	31.2
Psikiyatrik destek	389	29.8
Duygu düzenleme becerisi	343	26.3
Sağlıklı problem çözme becerisi	337	25.8
Okul temelli önleme çalışmaları	324	24.8
Güvenli ve destekleyici aile ortamı	59	4.5
Cezaların caydırıcılığı	40	3.1
Cezaevi disiplin/iaşe düzenlemeleri	37	2.8
Sosyal medya denetimi / yaş sınırı	30	2.3
Bağımlılıkla mücadele	30	2.3
Ahlaki eğitim	15	1.1
Ebeveyn eğitimi	11	0.8
Medya suç temsillerinin düzenlenmesi	10	0.8
Meslek edindirme	9	0.7
Devlet korumasına alma (tekrar suçta)	9	0.7
Ebeveynlerin suçu normalleştirmemesi	6	0.5
Ebeveynlerin cezalandırılması	5	0.4
Kentsel dönüşüm (suç yoğun bölgeler)	3	0.2
Geleceğe umut aşılama	1	0.1
Cezaevi öncesi/sonrası önleyici politika	1	0.1

Bireysel davranış ve kişilik özelliklerinden kaynaklanan güçlükler: Saha bulguları, çocuklarla çalışmada en görünür güçlük alanlarından birinin çocukların ***bireysel davranış örüntüleri ve kişilik özelliklerinden kaynaklanan güçlükler*** olduğunu göstermektedir. Özellikle iletişim kurma güçlüğü ve güven temelli ilişki geliştirmede yaşanan zorluklar (%7,33), müdahale süreçlerinin başlangıç aşamasını doğrudan etkilemektedir. Çocukların geçmiş yaşantıları nedeniyle otorite figürlerine karşı geliştirdikleri güvensizlik, profesyonel ilişki kurulmasını zorlaştırmaktadır. Buna ek olarak; kurallara uymama, sorumluluk almama, saldırganlık, manipülatif davranışlar ve asi tutumlar, kurum içi düzenin sağlanmasını ve yapılandırılmış programların uygulanmasını güçleştirmektedir.

Psikolojik sorunlar ve ruh sağlığına ilişkin zorluklar: Çocukların önemli bir kısmında madde bağımlılığı (%4,03), öfke kontrolü sorunları (%3,30) ve dürtüsellik gibi ***psikolojik güçlükler*** gözlemlenmektedir. Bunun yanında empati eksikliği, düşük benlik algısı, travma belirtileri ve motivasyon kaybı gibi durumlar, rehabilitasyon sürecini doğrudan zorlaştırmaktadır. Bu bulgular, çocukların önemli bir bölümünün hem davranışsal hem de klinik düzeyde psikososyal destek ihtiyacı içinde olduğunu göstermektedir.

Aile kaynaklı yapısal sorunlar: Müdahale süreçlerinde hem risk hem de sınırlayıcı bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Aile desteği eksikliği (%3,67), aile içi şiddet ve ihmal (%2,57) ve suçu normalleştiren aile yapıları (%2,39) çocukların rehabilitasyon sürecinde sürdürülebilir ilerleme kaydetmesini güçleştirmektedir. Ayrıca ebeveynlik becerilerinin yetersizliği ve denetim eksikliği, çocuğun kurum sonrası yeniden riskli ortamlara dönme olasılığını artırmaktadır. Bu durum, aileyi sürecin dışında bırakan yaklaşımların sınırlı etki ürettiğini ortaya koymaktadır.

Akran ve sosyal çevre etkisi: Kurum içi ve dışı akran ilişkileri, önemli bir güçlük alanı olarak öne çıkmaktadır. Akran zorbalığı (%4,59), grup içi güç ilişkileri (%3,12) ve suçla ilişkili çevreyle bağın sürdürülebilmesi (%2,20) çocukların olumsuz davranış kalıplarını pekiştirmektedir. Ayrıca suçun sosyal çevrede normalleşmesi, çocukların alternatif davranış modellerini benimsemesini zorlaştırmaktadır. Bu durum, bireysel müdahalelerin tek başına yeterli olmadığını; sosyal çevreyi dönüştürücü politikaların gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Eğitim ve bilişsel yetersizlikler: En yüksek oranlı güçlük alanlarından biri temel eğitim eksikliği (%8,07) olarak tespit edilmiştir. Bunun yanında dikkat, algılama ve öğrenme güçlükleri ile eğitim faaliyetlerine yönelik isteksizlik, çocukların rehabilitasyon sürecinde eğitim temelli programlardan yeterince faydalanamamasına neden olmaktadır. Bu bulgular, eğitim sisteminden ayrılmanın risk faktörü olması dışında, müdahale süreçlerini de zorlaştıran bir unsur olduğunu göstermektedir.

Suç algısı ve değerler sistemine ilişkin sorunlar: Çocukların bir kısmında suç davranışının normalleştirildiği (%3,30), hatta bazı durumlarda statü aracı olarak görüldüğü (%1,65) tespit edilmiştir. Cezadan korkmama, risk algısının düşük olması ve pişmanlık duygusunun gelişmemiş olması, klasik disiplin temelli yaklaşımların etkisini sınırlamaktadır. Bu durum, bilişsel ve değer temelli müdahalelerin önemini artırmaktadır.

Yasal ve infaz sistemine ilişkin güçlükler: Saha verileri, uygulayıcılar arasında cezaların yeterince caydırıcı olmadığı (%4,22) ve cezasızlık algısının bulunduğu (%3,12) yönünde güçlü bir kanaat olduğunu göstermektedir. Ayrıca mevzuat ve uygulama arasındaki uyumsuzluklar ile kurum içi disiplin süreçlerinin sınırlı etkisi, sistemin bütüncül işleyişini zayıflatmaktadır.

Kurumsal ve sistemsel yapı sorunları: Kurumsal düzeyde en önemli sorun alanları; kurumlar arası koordinasyon eksikliği (%1,83), personel ve uzman yetersizliği (%1,65) ve rehabilitasyon programlarının sınırlılığı (%1,47) olarak öne çıkmaktadır. Bu bulgular, müdahale sisteminin parçalı yapıda olduğunu ve çok disiplinli koordinasyonun güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Motivasyon ve katılım sorunları: Çocukların önemli bir kısmında psikososyal etkinliklere katılımda isteksizlik (%2,57) ve değişime direnç (%2,20) gözlemlenmektedir. Bu durum, müdahale programlarının sunulmasının yeterli olmadığını; çocukların sürece aktif katılımını sağlayacak yöntemlerin geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Medya ve rol model etkisi: Sosyal medyada şiddet içeriklerine maruziyet (%3,48) ve olumsuz rol modellere özenme, çocukların davranış kalıplarını etkileyen önemli faktörler arasında yer almaktadır. Bu bulgu, dijital ortamların düzenlenmesi ve alternatif rol model üretiminin önemini ortaya koymaktadır.

Kurum içi sosyal dinamikler: Kurum içindeki grup yapıları, olumsuz akran etkileşimi (%2,20) ve güç hiyerarşileri (%1,65) üzerinden risk üretmeye devam etmektedir. Bu durum, kurumların barınma ve denetim alanı olması dışında; aynı zamanda sosyal etkileşim ortamı olarak yeniden yapılandırılması gerektiğini göstermektedir.

Elde edilen bulgular, çocuk evlerinde yürütülen çalışmaların; bireysel psikososyal sorunlar, aile temelli yapısal riskler, akran ve çevre etkisi, eğitim eksiklikleri, kurumsal kapasite sınırlılıkları gibi çok boyutlu güçlüklerle karşı karşıya olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, mevcut sistemin etkinliğinin artırılması için; bireysel rehabilitasyon süreçlerinin güçlendirilmesi, aile ile eş zamanlı müdahale mekanizmalarının kurulması, eğitim ve beceri kazandırma programlarının yaygınlaştırılması, kurumlar arası koordinasyonun artırılması ve uzman insan kaynağının güçlendirilmesi stratejik öncelikler olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 89. Hizmet Sağlayıcıların Çocuk Eğitim Evlerindeki Suça Sürüklenen Çocuklara Dair Gözlemleri

Tema	Alt Tema	n	%
1.Bireysel Davranış ve Kişilik Özellikleri	İletişim kurma problemleri veya güven kaynaklı iletişime kapalı olma	40	7.33
	Kurallara uymama, söz dinlememe, sorumsuzluk	24	4.40
	Saldırganlık, şiddet eğilimi, zorbalık davranışı	22	4.04
	Yalan söyleme, manipülatif davranışlar	16	2.94
	İnatlaşma, asi tutum, umursamama	10	1.83
2.Psikolojik Sorunlar	Madde bağımlılığı ve davranışsal/fiziksel etkilerle baş edememe	22	4.03
	Öfke kontrolü ve dürtüsellik	18	3.30
	Empati eksikliği ve düşük duygusal farkındalık	10	1.83
	Umutsuzluk, motivasyon eksikliği, düşük benlik algısı	8	1.47
	Sigara bağımlılığı	7	1.28
	Travma belirtileri veya içe kapanma	5	0.92
3. Aile Kaynaklı Riskler	Aile desteği eksikliği	20	3.67
	Aile içi şiddet ve ihmal	14	2.57
	Ailenin suçu normalleştirmesi / yönlendirmesi	13	2.39
	Ebeveynlik becerilerinde yetersizlik ve denetimsizlik	11	2.02
4. Olumsuz Akran ve Sosyal Çevre Etkisi	Akran zorbalığı sergileme	25	4.59
	Grup içi güç ilişkileri ve aidiyet ihtiyacı	17	3.12
	Olumsuz/Suç ile ilişkili çevre ile temas ve kopamama	12	2.20
	Suç işlemenin sosyal çevrede normalleştirilmesi	10	1.83
5. Eğitim ve Bilişsel Yetersizlikler	Temel eğitim eksikliği ve düşük akademik düzey	44	8.07
	Anlama, algılama ve dikkat sorunları	15	2.75
	Eğitim faaliyetlerine ilgisizlik ve öğrenmeye direnç	11	2.02
6. Suç Algısı ve Değerler Sistemi	Suç işlemeyi normal görme ve meşrulaştırma	18	3.30
	Suç işlemeyle övünme ve suç işlemenin statü aracı olması	9	1.65
	Cezadan korkmama / Risk algısı düşüklüğü	7	1.28
	Pişmanlık duymama ve sorumluluk almama	6	1.10
7. Yasal ve İnfaz Sistemi Sorunları	Cezaların caydırıcı olmaması	23	4.22
	Cezasızlık algısı ve yaptırım eksikliği	17	3.12
	Mevzuat ve uygulama yetersizlikleri	10	1.83
	Çocuk evlerinde vb. disiplin süreçlerinin etkisizliği	5	0.92
8. Kurumsal ve Sistemsel Yapı Sorunları	Kurumlar arası koordinasyon eksikliği	10	1.83
	Personel ve uzman yetersizliği	9	1.65
	Rehabilitasyon programlarının yetersizliği	8	1.47
	Fiziki koşullar ve kaynak eksikliği	6	1.10
9. Motivasyon ve Katılım Sorunları	Psikososyal etkinliklere katılmama ve isteksizlik	14	2.57
	Değişime direnç ve sürece uyumsuzluk	12	2.20
10. Medya ve Rol Model Etkisi	Sosyal medyada şiddet içeriklerine maruziyet	19	3.48
	Olumsuz rol modeller ve suç figürlerine özenme	8	1.47
11. Kurum İçi Sosyal Dinamikler	Grup etkisi ve olumsuz akran etkileşimi	12	2.20
	Güç mücadelesi ve hiyerarşi	9	1.65

5.3.4 Çocukların Suça Sürüklenmesinin Önlenmesi İçin Yapılması Gerekenlere Dair Bulgular

"Türkiye'de çocukların suça sürüklenmesinin önlenmesi için neler yapılmalıdır?" sorusuna verilen nitel katılımcı yanıtları incelendiğinde, veriler, çocuk suçluluğunun tek boyutlu bir problem olarak değil; bireysel, ailesel, ekonomik, eğitimsel, çevresel, kültürel, dijital ve kurumsal faktörlerin etkileşimiyle oluşan çok katmanlı bir sosyal olgu olduğunu göstermektedir. Analiz edilen görüşler; aile yapısı, eğitim sistemi, ekonomik koşullar, sosyal çevre, dijital medya etkisi, adalet sistemi ve kurumsal kapasite gibi çok sayıda belirleyicinin karşılıklı etkileşimi içinde çocukların suça sürüklenme riskinin şekillendiğini göstermektedir. Bu çerçevede katılımcı görüşleri iki ana yaklaşım etrafında yoğunlaşmaktadır:

- Caydırıcılık ve cezalandırma temelli yaklaşım: Suçun azaltılmasının temel aracını yaptırımların güçlendirilmesi, ceza infaz rejiminin sertleştirilmesi ve cezasızlık algısının ortadan kaldırılması olarak görmektedir.
- Önleyici sosyal politika ve rehabilitasyon yaklaşımı: Çocuğun suça yönelmeden önce korunmasını, risklerin erken tespit edilmesini ve sosyal hizmet mekanizmalarının güçlendirilmesini esas almaktadır.

Uzman verileri, özellikle cezai yaptırımların artırılması, aile sorumluluğunun genişletilmesi ve dijital alanın daha sıkı düzenlenmesi yönündeki beklentilerin belirgin biçimde arttığını göstermektedir. Türkiye'de çocukların suça sürüklenmesinin önlenmesi için neler yapılmalıdır?" sorusuna verilen nitel katılımcı yanıtları incelendiğinde önlemeye dair yapılması gereken ana başlıklar aşağıda sunulmuştur.

5.3.4.1 Aile Merkezli Yapı: Risk, Sorumluluk ve Müdahale Alanı

Bulgular, aile kurumunun çocukların suça sürüklenmesinde en kritik belirleyici alan olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Aile bir sosyal çevre unsuru olduğu gibi, aynı zamanda suçun oluşum sürecinde merkezi bir yapı olarak konumlandırılmaktadır. Aile, tüm veri setinde en baskın tema olup hem suça sürükleyici risk faktörü hem de birincil müdahale alanı olarak tanımlanmaktadır. Öne çıkan bulgular aşağıda sunulmuştur:

- Aile içi ihmal, iletişim eksikliği ve parçalanma suç riskini artırmaktadır.
- Ebeveynlik eğitimi zorunlu olmalıdır.
- Ailelerin ekonomik ve psikososyal destek alması gereklidir.
- Riskli aileler devlet tarafından izlenmelidir.
- Suç öyküsü olan ailelerin çocukları devlet korumasına alınmalıdır.
- Ailenin çocuğun suça sürüklenmesinde hukuki sorumluluğu olmalıdır.
- İhmal ve istismar durumunda aileye cezai yaptırım uygulanmalıdır.

- Ebeveynlik yeterliliği/ehliyeti tartışılmalıdır.
- Çocukların gerektiğinde aileden tamamen uzaklaştırılması sağlanmalıdır.
- Çocuklar/Aileler devlet denetiminde sürekli izlenmelidir

Katılımcı görüşlerine göre; ebeveynlik becerilerindeki yetersizlik, aile içi iletişim eksikliği, ekonomik yoksunluk, ihmal ve tek ebeveynli aile yapısı çocukların riskli davranışlara yönelmesinde temel faktörlerdir. Bu bağlamda öneriler, aileyi güçlendirme yaklaşımının ötesine geçerek daha müdahaleci bir çerçeveye genişlemektedir. Ebeveynlik eğitimlerinin zorunlu hale getirilmesi, riskli ailelerin düzenli olarak izlenmesi ve sosyal hizmet sistemleri tarafından sürekli denetlenmesi temel öneriler arasındadır. Buna ek olarak, bazı görüşlerde ailelerin çocukların işlediği suçlardan hukuki sorumluluk taşıması gerektiği, hatta ebeveynlik yeterliliğinin belirli kriterlere bağlanması gerektiği ifade edilmektedir. Bu yaklaşım, aileyi desteklenmesi gereken bir yapı olması dışında, aynı zamanda hesap verebilir bir kurumsal aktör olarak değerlendirmektedir. Politika açısından bu durum, çocuk koruma sisteminin aile merkezli erken uyarı ve zorunlu müdahale mekanizmalarıyla güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

5.3.4.2 Ceza Adaleti Sistemi: Caydırıcılık ve Sertleşme Eğilimi

Katılımcı görüşlerinde en güçlü ve en tutarlı eğilim, ceza sisteminin sertleştirilmesi ve caydırıcılığın artırılmasıdır. Öne çıkan bulgular aşağıda sunulmuştur:

- Cezaların artırılması ve infazın ağırlaştırılması
- Tekrar suçta daha ağır yaptırım uygulanması
- Suça sürüklenen çocuk kavramına eleştiri
- Ceza yaşının düşürülmesi (15–16 önerileri)
- Çocukların yetişkinlere daha yakın yargılanması
- Cezasızlık algısının ortadan kaldırılması
- Cezaevlerinin “rahat yaşam alanı” olmaması gerektiği
- İnfazın daha disiplinli hale getirilmesi
- Çocukların cezaevi koşullarına daha sıkı tabi tutulması
- İlk suçtan itibaren güçlü yaptırım uygulanması
- İaşe ve ayrıcalıkların azaltılmasıdır.

Ceza adalet sistemine ilişkin görüşlerde belirgin biçimde caydırıcılık odaklı bir yaklaşım hâkimdir. Katılımcılar, mevcut infaz ve yargılama süreçlerinin suç işleme davranışını yeterince engelleyemediğini ve bu nedenle ceza sisteminin güçlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Öne çıkan talepler arasında cezaların artırılması, infaz rejiminin ağırlaştırılması, tekrar suç işleyen bireylere daha sert yaptırımlar uygulanması ve cezasızlık

algısının ortadan kaldırılması yer almaktadır. Bazı görüşlerde, suça sürüklenen çocukların yetişkinlere daha yakın şekilde yargılanması gerektiği ve belirli yaş sınırlarının yeniden değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Özellikle 15–16 yaş sınırı üzerinden tartışmalar dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, ceza infaz kurumlarının "rehabilitasyon alanı" olmaktan ziyade "caydırıcı ve disipline edici kurumlar" olması gerektiği yönünde güçlü bir beklenti bulunmaktadır. Bu kapsamda, kurum içi düzenin sıkılaştırılması, ayrıcalıkların azaltılması ve infaz sürecinin daha kontrollü hale getirilmesi önerilmektedir. Bu bulgular, çocuk adalet sisteminde rehabilitasyon odaklı modelden caydırıcı modele güçlü bir toplumsal yönelimi göstermektedir. Ancak bu yaklaşım, çocuk hakları temelli yaklaşımla normatif gerilim içerebilmektedir.

5.3.4.3 Eğitim Sistemi: Davranış Yönetimi ve Erken Uyarı Mekanizması

Katılımcı görüşlerine göre okullar, çocuk davranışlarının şekillendirildiği sosyal kontrol alanlarıdır. Diğer bir deyişle, eğitim sistemi, çocukların suça sürüklenmesini önlemede hem koruyucu hem de düzenleyici bir araç olarak değerlendirilmektedir. Öne çıkan bulgular aşağıda sunulmuştur:

- Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin güçlendirilmesi
- Şiddete eğilimli çocuklara psikolojik destek sunulması
- Ahlak, değer ve disiplin eğitimleri
- Okullarda risk tespit sistemleri
- Mesleki yönlendirme
- Sosyal, sportif ve sanatsal faaliyetlerin zorunlu hale getirilmesi
- Lise düzeyinde daha planlı eğitim
- Okulların disipliner yapısının güçlendirilmesi
- Öğretmenlerin daha aktif risk tespit rolü
- Okulların sosyal kontrol ve izleme merkezi haline gelmesidir.

Bulgular incelendiğinde, katılımcılar tarafından rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin güçlendirilmesi, riskli öğrencilerin erken tespiti ve bireysel destek mekanizmalarının geliştirilmesi önemli görülmektedir. Ayrıca, şiddete eğilimli çocuklara yönelik psikolojik müdahale programlarının yaygınlaştırılması gerektiği belirtilmektedir. Eğitim sistemine ilişkin öneriler arasında ahlaki ve değer temelli eğitimlerin artırılması, disiplin mekanizmalarının güçlendirilmesi ve öğrencilerin sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlere yönlendirilmesi yer almaktadır. Bazı görüşlerde okulların aynı zamanda erken uyarı sistemi işlevi görmesi gerektiği, öğretmenlerin riskli davranışları tespit etmede daha aktif rol üstlenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu yaklaşım, eğitim sisteminin sadece

pedagojik değil, aynı zamanda sosyal uyum ve önleyici güvenlik üretim ve kontrol mekanizması olarak yeniden tanımlandığını göstermektedir.

5.3.4.4 Sosyoekonomik Faktörler: Yapısal Risk Alanı

Katılımcılar, yoksulluk, işsizlik ve sosyoekonomik eşitsizlikleri çocukların suça sürüklenmesinde temel yapısal nedenler olarak değerlendirmektedirler. Ekonomik dezavantajların aile içi stres, sosyal dışlanma ve fırsat eşitsizliği yaratarak risk düzeyini artırdığı belirtilmektedir. Öne çıkan bulgular aşağıda sunulmuştur:

- Ailelere ekonomik desteğin sunulması
- İşsizlikle mücadele edilmesi
- Dezavantajlı bölgelerin kentsel dönüşümle düzenlenmesi
- İşverenlerin olası olumsuz tutum ve uygulamaları
- Sosyal yardım sistemlerinin güçlendirilmesi
- Bölgesel risk haritalarının oluşturulması
- Gettolaşmış bölgelerde yoğun devlet müdahalesinin sağlanması
- Aileye ekonomik destek ile birlikte denetimin uygulanmasıdır.

Ekonomik faktörler "neden" olarak kabul edilmekle birlikte çözüm çoğunlukla kontrol ve müdahale temelli sosyal politika yaklaşımıyla ele alınmaktadır. Bu çerçevede ekonomik destek mekanizmalarının güçlendirilmesi, dezavantajlı bölgelerde sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması ve gençlere yönelik istihdam olanaklarının artırılması temel öneriler arasında yer almaktadır. Bununla birlikte bazı görüşlerde ekonomik müdahalelerin denetleyici bir yapıda olması ve sosyal yardımların etkinliğinin izlenmesi gerektiği ifade edilmektedir.

5.3.4.5 Dijital Medya ve Kültürel Etkiler

Dijital medya ve sosyal platformlar, çocukların davranışlarını etkileyen güçlü bir risk alanı olarak değerlendirilmektedir. Katılımcılar, şiddet içeriklerinin yaygınlığı, suç davranışlarının meşrulaştırılması/romantize edilmesi ve sosyal medya etkileşiminin olumsuz rol model etkisi oluşturduğunu ifade etmektedirler. Öne çıkan bulgular aşağıda sunulmuştur:

- Sosyal medya kullanımının sınırlandırılması veya yasaklanması
- Şiddet içeriklerinin engellenmesi
- Çocukların dijital ortamdan korunması
- Medyada suçun meşrulaştırılmasının önlenmesi
- Dijital platformların sıkı devlet kontrolüne tabii tutulmasıdır.

Dijital ortamlar, davranışsal risk üretici bir alan olarak algılanmakta ve yüksek düzeyde düzenleme talebi ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda sosyal medya kullanımının sınırlandırılması, zararlı içeriklerin denetlenmesi ve çocukların dijital ortamdan korunması temel politika önerileri arasında yer almaktadır. Bazı görüşlerde daha ileri düzeyde düzenlemeler önerilmekte; sosyal medya platformlarının ciddi şekilde kısıtlanması veya belirli yaş grupları için erişimin tamamen sınırlandırılması gerektiği belirtilmektedir. Bu yaklaşım, dijital ortamların çocuk gelişimi üzerindeki etkisinin güçlü bir risk faktörü olarak algılandığını göstermektedir.

5.3.4.6 Suç Örgütleri, Uyuşturucu ve Akran Etkisi

Suç örgütleri, uyuşturucu ağları ve olumsuz akran grupları çocukların suça sürüklenmesinde kritik bir dışsal risk faktörü olarak değerlendirilmektedir. Katılımcılar, çocukların bu yapılara karşı savunmasız olduğunu ve özellikle dezavantajlı bölgelerde bu etkinin daha güçlü olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda öne çıkan bulgular aşağıda sunulmuştur:

- Çete ve mafya yapılarının tasfiyesi
- Uyuşturucu arzının engellenmesi
- Akran zorbalığının azaltılması
- Güvenli mahallelerin oluşturulması
- Mahalle temelli güvenlik ve izleme sistemlerinin oluşturulması
- Suç ortamlarının fiziksel olarak dağıtılması
- Çocukların suç ağlarından uzaklaştırılmasıdır.

Çocuk suçluluğu, uzmanlar tarafından örgütlü suç ve çevresel etkiyle şekillenen bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Öneriler arasında çete yapılarının tasfiye edilmesi, uyuşturucu arzının engellenmesi, mahalle güvenliğinin artırılması ve çocukların bu yapılardan fiziksel ve sosyal olarak uzaklaştırılması yer almaktadır. Ayrıca mahalle temelli güvenlik ve sosyal hizmet müdahale modelleri önerilmekte, çocukların riskli çevrelerden izole edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

5.3.4.7 Erken Müdahale ve Kurumsal Entegrasyon

Katılımcı görüşleri, erken müdahale sistemlerinin geliştirilmesine yönelik güçlü bir eğilim ortaya koymaktadır. Bu kapsamda çocukların risk altına girmeden önce tespit edilmesi, çok kurumlu veri paylaşım sistemlerinin kurulması ve vaka bazlı takip mekanizmalarının geliştirilmesi önerilmektedir. Öne çıkan bulgular aşağıda sunulmuştur:

- Erken uyarı sistemlerinin oluşturulması ve her çocuk için bireysel takip sisteminin sağlanması
- Okul–aile–sosyal hizmet entegrasyonunun sağlanması
- Vaka bazlı takip sistemlerinin oluşturulması
- 'Çocuk Koruma Merkezleri'nin kurulması
- Sosyal hizmet uzmanlarının artırılması
- Mahalle bazlı sosyal hizmet ekiplerinin oluşturulması
- Polis, sosyal hizmet ve psikologların eşgüdüm halinde çalışmasıdır.

Uzmanların önerdiği yaklaşım okul, aile, sosyal hizmet ve güvenlik kurumları arasında entegrasyonun güçlendirilmesine odaklanmakta olup modern sosyal hizmet modeline en yakın öneri grubudur. Bu sistemlerin yerel düzeyde mahalle temelli uygulamalarla desteklenmesi gerektiği de belirtilmektedir. Bu yaklaşım, çocuk koruma sisteminin olay sonrası müdahale odaklı değil, erken müdahale odaklı bir yapıya dönüştürülmesi gerektiğini göstermektedir.

5.3.4.8 Rehabilitasyon ve Topluma Kazandırma

Rehabilitasyon yaklaşımı ikincil ama önemli bir eksen olarak önleyici çalışmalar arasında yer almaktadır. Rehabilitasyon yaklaşımı, caydırıcılık yaklaşımına kıyasla daha sınırlı olmakla birlikte önemli bir bileşen olarak varlığını sürdürmektedir. Öne çıkan bulgular aşağıda sunulmuştur:

- Cezaevlerinin eğitim merkezine dönüşmesi
- Meslek edindirme
- Tahliye sonrası gönüllü destek ekipleriyle takip etme
- Psikososyal destek sunma
- Onarıcı adalet anlayışı
- Cezaevinde birebir görevli sistemin oluşturulması
- Bireysel rehabilitasyon programlarının uygulanmasıdır.

Katılımcılar, ceza infaz kurumlarının eğitim ve meslek kazandırma merkezlerine dönüştürülmesi gerektiğini ifade etmektedir. Tahliye sonrası izleme sistemleri, bireyselleştirilmiş psikososyal destek programları ve onarıcı adalet uygulamaları bu kapsamda önerilmektedir. Bazı görüşlerde cezaevlerinde birebir görevli sistemlerin kurulması ve çocukların sosyal uyum süreçlerinin sürekli desteklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

5.3.4.9 Ahlaki ve Kültürel Yaklaşımlar

Katılımcıların bir kısmı, çocuk suçluluğunun önlenmesinde değerler sisteminin güçlendirilmesini temel bir unsur olarak değerlendirmektedir. Öne çıkan bulgular aşağıda sunulmuştur:

- Ahlaki ve değer eğitimi
- Disiplin kültürünün geliştirilmesi
- Toplumsal normların güçlendirilmesi
- Rol model eksikliğinin giderilmesi
- Dini/manevi değer vurgusudur.

5.3.5 Genel Değerlendirme

Uzmanlarla yapılan araştırma kapsamında elde edilen bulgular, Türkiye'de çocukların suça sürüklenmesine ilişkin toplumsal algının çok boyutlu, katmanlı ve birbirini besleyen risk alanları etrafında şekillendiğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Bulgular aşağıdaki temel eğilimleri ortaya koymaktadır:

- Aile hem temel risk hem temel müdahale alanıdır.
- Ceza sisteminde güçlü bir caydırıcılık ve sertleşme eğilimi vardır.
- Eğitim sistemi hem kontrol hem önleme aracıdır.
- Sosyoekonomik faktörler yapısal neden olarak kabul edilmektedir.
- Medya ve dijital ortamlar güçlü risk üretici alanlardır.
- Erken müdahale sistemlerine güçlü bir yönelim vardır.

Öncelikle aile kurumunun hem birincil risk üretim alanı hem de en kritik müdahale zemini olarak konumlandırılması, politika tasarımında aile odaklı erken uyarı, izleme ve destek mekanizmalarının merkezi bir rol üstlenmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bununla birlikte ceza adalet sistemine yönelik belirgin sertleşme ve caydırıcılık talebi, kamuoyunda mevcut yaptırımların yetersiz olduğu yönünde güçlü bir algının varlığına işaret etmekte; bu durum, cezai düzenlemelerin gözden geçirilmesi sürecinde caydırıcılık ile çocuk hakları ve rehabilitasyon ilkeleri arasında dengeli bir yaklaşım geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Eğitim sisteminin hem önleyici hem de düzenleyici bir araç olarak görülmesi, okulların akademik bilgi aktarımının ötesinde, risk tespiti, davranış yönetimi ve sosyal uyumun sağlanmasında aktif bir kurumsal aktör olarak konumlandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Diğer yandan sosyoekonomik eşitsizliklerin yapısal bir neden olarak kabul edilmesi, çocuk suçluluğunun yoksulluk ve sosyal dışlanma gibi makro düzey faktörlerin politika geliştirme süreçlerinde belirleyici olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir. Buna paralel olarak, dijital medya ve sosyal platformların güçlü bir risk alanı olarak

değerlendirilmesi, çocukların maruz kaldığı içeriklerin düzenlenmesi ve dijital koruma politikalarının geliştirilmesini kaçınılmaz hale getirmektedir.

Son olarak, erken müdahale ve kurumlar arası koordinasyon ihtiyacına yönelik güçlü vurgu, mevcut sistemin büyük ölçüde reaktif işlediğine ve önleyici kapasitenin sınırlı kaldığına işaret etmektedir. Bu çerçevede, eğitim, sosyal hizmet, sağlık ve güvenlik kurumları arasında veri paylaşımına dayalı, bütüncül ve süreklilik arz eden bir müdahale modelinin geliştirilmesi kritik önem taşımaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, elde edilen bulgular politika yapıcılar açısından, çocukların suça sürüklenmesini önlemede tekil ve parçalı müdahalelerin yetersiz kalacağını; bunun yerine aile, eğitim, adalet, sosyal politika ve dijital alanı kapsayan, erken müdahale temelli ve çok sektörlü bütünleşmiş bir politika mimarisinin oluşturulmasının gerekliliğini güçlü biçimde ortaya koymaktadır.

ALTINCI BÖLÜM
TESPİT VE ÖNERİLER

Çocukların suça sürüklenmesi; bireysel, ailevi, çevresel, kurumsal ve toplumsal etkenlerin karşılıklı etkileşimiyle ortaya çıkan karmaşık bir sosyal olgudur. Bu nedenle Komisyonumuz tespit ve önerilerini, bütüncül bir perspektifle ele almıştır. Bu kapsamda çalışmalarda, bireyin içinde bulunduğu çok katmanlı risk ve koruyucu faktörlerin birlikte değerlendirilmesine imkân sağlayan sosyo-ekolojik model esas alınmıştır.

Sosyo-ekolojik yaklaşım, çocukların davranışlarının bireysel özelliklerden, aile yapısından, akran ilişkilerinden, okul ortamından, yaşadığı mahallenin fiziksel ve sosyal koşullarından, dijital mecralardan, medya içeriklerinden, ekonomik ve kültürel yapılardan, adalet sistemi ile kamu kurumlarının işleyişine kadar uzanan çok katmanlı bir etkileşim ağı içinde şekillendiğini kabul etmektedir. Bu doğrultuda Komisyonumuz, çocukların suça sürüklenmesini önlemeye yönelik politika ve uygulamaların da aynı ölçüde çok boyutlu, önleyici, koruyucu ve rehabilite edici bir anlayışla ele alınması gerektiği değerlendirmesinde bulunmuştur. Bu çerçevede hazırlanan tespit ve öneriler; bireysel risk faktörlerinin azaltılmasından aile temelli koruyucu mekanizmaların güçlendirilmesine, okul güvenliğinin artırılmasından dijital ortamın düzenlenmesine, bağımlılıklarla mücadeleden güvenli sosyal çevrelerin oluşturulmasına, çocuk adalet sisteminin etkinliğinin artırılmasından erken müdahale ve risk izleme sistemlerinin kurulmasına kadar geniş bir alanda ele alınmıştır. Ayrıca çocukların rehabilitasyonu, yeniden toplumsal entegrasyonu, sosyal katılımının artırılması ve suçun toplumsal düzeyde normalleştirilmesinin önlenmesi de sürdürülebilir çocuk koruma politikalarının temel unsurları arasında değerlendirilmiştir.

Komisyonumuzun değerlendirmesine göre çocukların korunması, güvenlik odaklı tedbirlerle birlikte; eğitim, sosyal hizmet, sağlık, yerel yönetimler, medya, sivil toplum ve adalet sistemi arasında güçlü bir koordinasyonun sağlandığı; riskleri erken aşamada tespit eden ve koruyucu mekanizmaları etkin biçimde devreye alan bütüncül bir kamu politikası yaklaşımıyla mümkün olacaktır. Bu anlayış doğrultusunda aşağıda yer verilen tespit ve öneriler, çocukların üstün yararını esas alan, önleyici ve kapsayıcı bir yol haritası oluşturma amacıyla hazırlanmıştır.

6.1 BİREYSEL RİSK FAKTÖRLERİNE YÖNELİK MÜDAHALELER VE PSİKOSOSYAL DESTEKLERİN GÜÇLENDİRİLMESİ

Tespit ve Değerlendirmeler

Çocuklarda dürtüsellik, düşük özdenetim, akademik başarısızlık, travma öyküsü, nörogelişimsel sorunlar, madde kullanımı ve sosyal uyum güçlükleri gibi bireysel risk faktörlerinin çocukların suça sürüklenmesiyle ilişkili olduğu; bu risklere erken dönemde müdahale edilmediğinde daha ağır psikososyal ve adli sonuçların ortaya çıkabildiği değerlendirilmektedir.

Mevcut uygulamada psikososyal destek hizmetlerinin büyük ölçüde talebe bağlı ve kriz odaklı nitelikte yürütüldüğü; erken tarama, risk temelli yönlendirme, koruyucu müdahale ve sistematik izleme mekanizmalarının yeterince kurumsallaşmadığı anlaşılmaktadır. Özellikle okul öncesi ve ilkokul döneminde çocukların duygusal, davranışsal ve gelişimsel risklerinin erken tespitine yönelik zorunlu ve standartlaştırılmış tarama uygulamalarının sınırlı olması, ortaokul ve ergenlik döneminde antisosyal davranışlar, akran zorbalığı, okuldan kaçma, okul terki ve riskli davranışların belirginleşmesine zemin hazırlamaktadır.

Öğrenci yoğunluğu ve ihtiyaç çeşitliliği dikkate alındığında, okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin bireyselleştirilmiş izleme, yönlendirme ve psikososyal destek çalışmalarını daha etkin yürütebilmesi için insan kaynağı ve hizmet kapasitesinin güçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Çocukların yaşam becerilerini geliştirmelerine hizmet edecek, onları hukuki ve dijital okuryazarlık konularında yetkin hale getirmeye yönelik konuların müfredata yerleştirilmesinin çocukların riskli davranışların sonuçlarını öngörme kapasitelerini artıracağı öngörülmektedir. Ayrıca akademik başarısızlık, okula yabancılaşma, akran zorbalığı ve okul aidiyetinin zayıflaması gibi risk alanlarına yönelik kapsayıcı okul uygulamalarının yaygınlaştırılması ile çocukların sosyal uyumları artacaktır. Öte yandan çocukların okul sonrası zamanlarını güvenli ve yapılandırılmış biçimde değerlendirebilecekleri sanatsal, sportif, kültürel, gönüllülük ve sosyal sorumluluk faaliyetlerinin yaygınlaştırılmasının suça sürüklenmede koruyucu bir etkisi olacağı değerlendirilmektedir. Çocukların gönüllülük ve sosyal sorumluluk çalışmalarına erişimini kolaylaştıracak ortak platformların sınırlı olması ve bu kültürün okul öncesinden üniversite düzeyine kadar eğitim süreçlerine sistematik biçimde entegre edilmesiyle etkin bir mekanizma kurulabilecektir. Örgün eğitimden uzak kalan çocuklara yönelik bireyselleştirilmiş eğitim, mesleki beceri geliştirme ve hayat boyu öğrenme uygulamalarının çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Son olarak, madde bağımlılığı ve psikiyatrik bozukluk yaşayan çocuklar için tedavi protokollerinin standart hale getirilmesi; çocuklara yönelik zorunlu psikososyal tarama

sistemlerinin uygulanması ve vaka yönetimi esaslı izleme mekanizmalarının kurulması ve okul, sağlık, adalet ve sosyal hizmet sistemleri arasında güçlü bir eşgüdümün sağlandığı bütüncül bir psikososyal destek yapısına ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmektedir.

Öneriler

1. **Çocuklarda görülebilecek duygusal ve davranışsal sorunların erken tespitinin sağlanması için zorunlu psikososyal tarama sistemi kurulmalıdır.**
   1.1. Okul öncesi ve ilkokul düzeyinde tüm çocuklar için suça sürüklenmeye yönelik bireysel risk faktörlerine yönelik psikososyal tarama programları zorunlu hale getirilmelidir.
   1.2. 12-18 yaş grubunda antisosyal davranış, akran zorbalığı, okuldan kaçma, okul terki ve riskli davranışlar eğilimine yönelik erken tarama ve müdahale programları uygulanmalıdır.
   1.3. Sağlık Bakanlığı tarafından davranım bozukluğu, nörogelişimsel riskler (dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluk, gelişim geriliği vb.) ve travma öyküsü bulunan çocuklar için erken tanı ve müdahale protokolleri oluşturulmalıdır.
   1.4. Risk altındaki çocukları koruyucu faktörlerin artırılması için psikolojik sağlamlık programları okullarda düzenli olarak uygulanmalı ve etkililiği izlenmelidir.
2. **Okul temelli önleyici ve koruyucu programlar güçlendirilmelidir.**
   2.1. Öz denetim, duygu düzenleme, stresle/öfkeyle başa çıkma, problem çözme ve empati becerileri gibi yaşam becerileri eğitimleri ile bağımlılıkla mücadele konularını içeren bir ders müfredata zorunlu ders olarak entegre edilmeli ve var olan uygulamalar güçlendirilmelidir.
   2.2. Ergenlerin hukuki sonuç doğuran davranışlar ile bu davranışların yaptırımları arasındaki ilişkiyi kavrayabilmeleri, davranışlarının sonuçlarını öngörme kapasitelerinin güçlendirilmesi ve suç işlemede caydırıcılığın sağlanması için yaş ve gelişim düzeyine uygun kurgulanmış "temel hukuk" ve "cezai sorumluluk" içerikli zorunlu bir ders müfredata eklenmelidir.
   2.3. Dijital okuryazarlık, dijital vatandaşlık, çevrim içi etik ve güvenlik ve medya farkındalığı eğitimleri yaygınlaştırılmalıdır.
   2.4. Suça sürüklenmede risk faktörleri olan akademik başarısızlık, akran zorbalığı, okula yabancılaşma ve okula bağlılıkta/aidiyette azalma konularında kapsayıcı okul uygulamaları güçlendirilmeli ve uygulamaların etkililiği düzenli aralıklarla izlenmelidir.
   2.5. Okul rehberlik hizmetleri, siber zorbalık ve diğer çevrim içi risklere ilişkin erken uyarı ve müdahale mekanizmaları ile güçlendirilmelidir. Öğretmenlerin dijital riskleri

tanıma ve öğrencilere rehberlik etme kapasitelerini artırmaya yönelik hizmet içi eğitimler yaygınlaştırılmalıdır.

2.6. Suça sürüklenen çocuklara yönelik olarak hayat boyu öğrenme kurumları aracılığıyla ve ceza infaz kurumları iş birliğinde bireyselleştirilmiş eğitim ve mesleki beceri geliştirme programları yaygınlaştırılmalıdır.

3. Sosyal uyumu etkileyen risk faktörlerini azaltıcı koruyucu destek mekanizmaları güçlendirilmelidir.

3.1. Kendine ve topluma zarar verme riski olan davranım sorunları, antisosyal ve madde bağımlılığı olan çocuklar için -acil durumlarda sonradan hâkim kararı almak şartıyla- rızaya bağlı olmayan zorunlu yatış ve tedavi imkânı düzenlenmesi için mevzuat düzenlemesi yapılmalıdır.

3.2. Ergenler için sanatsal, kültürel ve gönüllülük faaliyetleri artırılarak okul sonrası zamanlarını etkin şekilde yapılandırmaları sağlanmalı ve sosyal uyumları güçlendirilmelidir.

3.3. Çocuklarla çalışan, kamu ve STK'lar dâhil olmak üzere, tüm kuruluşlarda uygulanan gönüllülük ve sosyal sorumluluk faaliyetlerine çocukların katılımını belirlemek ve yönlendirmek amacıyla "sosyal sorumluluk katılım platformları" ortaklaştırılmalıdır.

3.4. Okul öncesinden üniversite düzeyine kadar tüm eğitim kademelerinde gönüllülük ve sosyal sorumluluk kültürünü geliştirmek amacıyla müfredat içerikleri güçlendirilmeli, yaş gruplarına uygun ders ve uygulamalı faaliyetler oluşturulmalı ve öğrencilerin sosyal sorumluluk projelerine aktif katılımı teşvik edilmelidir.

6.2 AİLEVİ RİSK FAKTÖRLERİNİN AZALTILMASI VE AİLE TEMELLİ KORUYUCU SİSTEMLERİN GÜÇLENDİRİLMESİ

Tespit ve Değerlendirmeler

Komisyon çalışmaları kapsamındaki nicel ve nitel araştırmalar, çocuk suçluluğunun önlenmesinde aile bağlarının korunması, ailenin sosyal ve ekonomik açıdan güçlendirilmesi, ebeveyn gözetimi ve aile içi denetimin temel koruyucu faktörler arasında yer aldığını teyit etmiştir. Risk altında bulunan ailelerin ekonomik yetersizlikler, sosyal izolasyon, aile içi çatışmalar, ebeveynlik becerilerindeki yetersizlikler ve çocukların suça sürüklenme riski gibi çok boyutlu sorunlarla karşı karşıya kaldığı; mevcut destek mekanizmalarının ise çoğu zaman geç müdahale eden ve parçalı bir yapı sergilediği değerlendirilmektedir. Özellikle kriz durumlarında ailelerin hızlı ve erişilebilir psikososyal destek hizmetlerine ulaşmakta güçlük yaşadığı, yerel düzeyde sürekli ve kurumsallaşmış psikolojik destek mekanizmalarının yeterince yaygın olmadığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, yerel yönetimler bünyesinde

erişilebilir psikososyal destek birimlerinin yaygınlaştırılması, aile danışmanlığı, kriz müdahalesi ve ebeveynlik becerilerini geliştirici programların güçlendirilmesine ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmektedir.

Düşük sosyoekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarına yönelik bakım, gözetim ve eğitim desteği sunmakta zorlandığı; ekonomik baskının aile içi stres, ihmal ve sosyal dışlanma risklerini artırdığı görülmektedir. Risk altındaki ailelerin ekonomik güçlenmesini sağlayacak gelir artırıcı uygulamalar, mesleki eğitim programları ve istihdam teşviklerinin daha sistematik biçimde yapılandırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmalar, çocukların özellikle okul sonrası saatlerde denetimsiz kaldıkları zaman dilimlerinde riskli davranışlara ve olumsuz akran etkilerine daha açık hale geldiğini göstermektedir. Ancak çalışma hayatının yapısı, ekonomik zorunluluklar ve aile destek sistemlerinin yetersizliği nedeniyle birçok ebeveynin çocuklarını yeterli düzeyde takip etmekte zorlandığı anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra toplumda ebeveyn izleminin koruyucu etkisine ilişkin farkındalığın yeterince gelişmediği; okul sonrası süreçlerde çocukların güvenli alanlarda zaman geçirmesine yönelik sosyal destek, etüt ve yapılandırılmış etkinliklerin sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu durum, ebeveynlerin çocuklarıyla geçirdiği zamanı artıracak esnek çalışma modelleri ile çocukların okul sonrası denetimsiz kalmasını önleyecek sosyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi ihtiyacını ortaya koymaktadır. Öte yandan ağır çocuk şiddeti vakalarında mağdur çocukların ve ailelerinin adli süreçle birlikte, travma, korku, tehdit, baskı ve ikincil mağduriyetle mücadele etmek zorunda kalabildikleri anlaşılmaktadır. Mevcut sistemde mağdur ailelere yönelik psikososyal destek, hukuki bilgilendirme ve vaka takibi hizmetlerinin kurumlar arasında standart ve bütüncül biçimde yürütülemediği; mağdur odaklı destek mekanizmalarının güçlendirilmesine ihtiyaç bulunduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca anne, baba ya da her iki ebeveyni ceza infaz kurumlarında bulunan çocukların sosyal, psikolojik ve ekonomik açıdan daha yüksek risk altında olduğu; bu çocuklara yönelik düzenli takip ve destek hizmetlerinin daha sistematik hale getirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Öneriler

4. Risk altında bulunan ailelere yönelik psikolojik danışmanlık, sosyal hizmet yönlendirmesi ve kriz müdahale alanında destek sağlayacak erişilebilir ve etkin yerel hizmet modelleri güçlendirilmelidir.

4.1. Nüfus ile orantılı bir şekilde, yerel yönetimler bünyesinde, ailelerin kolay erişebileceği ve sürekli psikososyal destek hizmeti sunacak psikolojik destek birimleri oluşturulmalı ve birimler yaygınlaştırılmalıdır.

4.2. Suça sürüklenmenin yüksek oranda olduğu bölgelerdeki aileler öncelikli olmak üzere, psikososyal destek programları geliştirilerek bireysel, grupla ve aile danışmanlığı modelleriyle ailelerin psikososyal destek ağları güçlendirilmelidir.

4.3. Ailevi risk faktörlerinin önlenmesi ve ailelerin yaşadığı psikososyal sorunlara yönelik gerekli psikoterapötik müdahalelerin yapılabilmesi için aile sağlığı merkezleri bünyesinde "aile terapisti" modeli oluşturulmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.

4.4. Ebeveynlerin çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurmaları ve ebeveyn-çocuk bağlanmasının güçlendirilmesi için risk altındaki ailelere yönelik ebeveynlik becerilerini geliştirici yapılandırılmış eğitim programları oluşturulmalı, programların etkililiği sınanmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.

4.5. Adli sisteme giren mağdur çocuklar ve aileleri için psikososyal destek, hukuki bilgilendirme ve adli süreç takibini bir arada sunan Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri güçlendirilmeli ve vaka takip sistemi kurularak uygulanması zorunlu hale getirilmelidir.

4.6. Anne, baba ya da her iki ebeveyni ceza infaz kurumlarında hükümlü/tutuklu olarak bulunan çocukların risk unsurlarının en aza indirilmesi için sosyal destek sistemleri güçlendirilmeli ve düzenli aralıklarla takipleri sağlanmalıdır.

5. Ekonomik yoksunluk nedeniyle risk altında bulunan ailelere yönelik istihdam destekleri ve gelir artırıcı programlar güçlendirilmelidir.

5.1. İŞKUR aracılığıyla ekonomik yoksunluk nedeniyle risk altında bulunan ailelere yönelik mesleki eğitim programları ve istihdam teşvik uygulamaları geliştirilmelidir.

5.2. Mikro kredi ve girişimcilik destekleri ile ailelerin küçük ölçekli ekonomik faaliyetlere katılımı teşvik edilmelidir.

5.3. Ekonomik yoksunluk nedeniyle risk altında bulunan aile üyelerini istihdam eden işletmelere vergi avantajına yönelik yasal düzenleme yapılmalıdır.

6. Çocukların suça sürüklenmelerinde önleyici bir faktör olması sebebiyle ebeveyn izlemini artırıcı çalışmalar gerçekleştirilmelidir.

6.1. Çocukların suç işleme saatlerinin çoğunlukla 15:00-17:00 saatleri arasında olması sebebiyle, ebeveyn izlemini artırmak için çalışma hayatı düzenlemeleri yapılarak ebeveynlerin çocuklarıyla geçirdiği zamanı artıracak esnek çalışma modelleri teşvik edilmelidir.

6.2. Ebeveyn izleminin önemine dair farkındalık oluşturmak için topluma yönelik eğitim çalışmaları yürütülmelidir.

6.3. Ebeveyn izleminin düşük düzeyde olduğu veya mümkün olamadığı durumlarda ailelerin sosyal destek kaynaklarının artırılması için çocuklara yönelik etüt vb. sosyal olanaklar artırılmalı ve okul çıkış saatlerinde denetimsiz kalmaları önlenmelidir.

6.3 OKUL GÜVENLİĞİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ VE EĞİTİM SİSTEMİNİN ÖNLEYİCİ VE KORUYUCU ROLÜNÜN ARTIRILMASI

Tespit ve Değerlendirmeler

Çocuk suçluluğunun önlenmesi ve okul güvenliğinin güçlendirilmesine yönelik mevcut uygulamalar değerlendirildiğinde, eğitim kurumlarında risklerin erken dönemde tespit edilmesi ve gerekli destek mekanizmalarının zamanında devreye alınması bakımından kurumsal kapasitenin geliştirilmesine ihtiyaç bulunduğu görülmektedir. Özellikle dezavantajlı ve risk düzeyi yüksek bölgelerde yer alan okullarda; okul devamsızlığı, akran ve siber zorbalık, davranış sorunları, okul aidiyetinde zayıflama ve akademik başarıda ani düşüş gibi göstergelerin düzenli biçimde izlenmesi ve bütüncül müdahale süreçleriyle desteklenmesi önem taşımaktadır. Mevcut uygulamaların okulların farklı ihtiyaçlarına ve koşullarına göre çeşitlendirilmesi, çocukların risk durumlarının daha erken aşamada görünür hale gelmesini sağlayacaktır.

Okullarda yürütülen rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri, çocukların sağlıklı gelişimlerinin desteklenmesi açısından önemli bir işleve sahiptir. Bununla birlikte öğrenci yoğunluğunun yüksek olduğu eğitim kurumlarında bireysel izleme, yönlendirme ve psikososyal destek çalışmalarının daha etkin yürütülebilmesi amacıyla insan kaynağı kapasitesinin güçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca çocukların içinde bulunduğu ailevi ve sosyal risklerin daha sağlıklı değerlendirilebilmesi için ilgili kurumlar arasında, çocuğun üstün yararı ve kişisel verilerin korunması ilkeleri gözetilerek iş birliği ve veri paylaşım mekanizmalarının geliştirilmesi önem arz etmektedir. Bu yaklaşımın, koruyucu ve önleyici hizmetlerin daha etkili şekilde planlanmasına katkı sunacağı değerlendirilmektedir.

Okul güvenliğine ilişkin uygulamalar incelendiğinde, fiziki güvenlik altyapısının güçlendirilmesine yönelik çalışmaların farklı düzeylerde sürdürüldüğü görülmektedir. Kamera sistemleri, kontrollü giriş-çıkış uygulamaları, okul çevresinin güvenliğinin artırılması ve çevresel risk unsurlarının düzenli olarak izlenmesi gibi tedbirlerin yaygınlaştırılması; öğrencilerin güvenli eğitim ortamlarına erişimini destekleyecek önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Bunun yanında okul yönetimleri, rehberlik servisleri, kolluk birimleri ve sosyal hizmet mekanizmaları arasında koordinasyonun güçlendirilmesi, risk durumlarına daha hızlı ve etkili müdahale edilmesini kolaylaştıracaktır.

Öğrenci disiplin süreçleri bakımından mevcut düzenlemeler değerlendirildiğinde, uygulamaların çocukların eğitim süreçleriyle bağını güçlendiren, rehberlik ve destek odaklı bir yaklaşımla yürütülmesinin önem taşıdığı görülmektedir. Disiplin süreçlerinin açık, öngörülebilir ve çocukların gelişim özelliklerini dikkate alan bir çerçevede ele alınması; eğitim ortamlarında güven duygusunun ve kurumsal işleyişin güçlenmesine katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda disiplin uygulamalarının eğitici, onarıcı ve rehberlik temelli yöntemlerle desteklenmesine yönelik ihtiyaç bulunduğu değerlendirilmektedir.

Mesleki Eğitim Merkezlerine ilişkin değerlendirmelerde ise öğrencilerin mesleki gelişimlerinin yanında psikososyal gelişimlerinin de desteklenmesinin önemli olduğu görülmektedir. Öğrencilerin ilgi, yetenek ve becerilerine uygun alanlara yönlendirilmesi, eğitim süreçlerine uyumlarının artırılması açısından önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra yaşam becerileri, dijital güvenlik, bağımlılıkla mücadele, duygu düzenleme ve iş hayatına uyum gibi alanlarda destekleyici içeriklerin güçlendirilmesi; öğrencilerin sosyal gelişimlerine olumlu katkı sağlayacaktır. İş sağlığı ve güvenliği uygulamaları ile işyeri denetim süreçlerinin düzenli biçimde sürdürülmesi de öğrencilerin güvenli çalışma ortamlarına erişimi bakımından önemini korumaktadır.

Öneriler

7. Okul temelli erken uyarı ve izleme sistemi güçlendirilmelidir.

7.1. Dezavantajlı ve riskli bölgelerdeki okullar öncelikli olmak üzere, çocuk suçluluğunun önlenmesi için tüm okullarda ilgili okulun kendi koşullarına özgü "Güvenli Okul Planı" geliştirilmeli ve önlemler güçlendirilmelidir.

7.2. MEB bünyesinde tarama ve izleme programları güçlendirilerek özellikle antisosyal davranış, akran/siber zorbalık, okul devamsızlığı, okul terki, ani akademik gerileme ve okul aidiyetinde zayıflama gibi göstergeleri ele alan erken müdahale programları uygulanmalı ve programların etkililiği sınanmalıdır.

7.3. Okullarda öğrencilerin risk faktörlerini belirlerken bütüncül ve güvenilir veri elde edebilmek ve erken uyarı sistemlerini güçlendirmek amacıyla bakım verenlerin

çocuğun gelişiminde risk oluşturabilecek adli ve sağlık kayıtlarına ilişkin verileri, çocuğun üstün yararı ilkesi gözetilerek ve veri güvenliği dikkate alınarak ilgili kurumlar tarafından MEB ile paylaşılmalıdır.

7.4. Öğrenci sayısına bakılmaksızın, her okula bir rehber öğretmen/okul psikolojik danışman normu sağlanmalıdır. Bununla birlikte, her 100 öğrenci için bir rehber öğretmen/psikolojik danışman görevlendirilecek şekilde kademeli bir norm kadro düzenlemesi gerçekleştirilmelidir.

7.5. Risk faktörleri bulunan öğrenciler için yapılacak psikososyal müdahalelerde travmaya duyarlı okul yaklaşımıyla hareket edilmeli ve aile katılımını artırmak ve risk faktörlerini azaltmak için aile danışmanlığı modelleri geliştirilmeli ve çeşitlendirilmelidir.

7.6. Okul/RAM idarelerinin krizi önleyici çalışmalarda bulunmalarını ve krize müdahale etmelerini sağlamak, kriz ekibini yönetebilme yetkinliklerini artırmak ve travmaya duyarlı yaklaşım sergileyebilmelerini sağlamak amacıyla okul/RAM müdür ve müdür yardımcılarına yönelik krize müdahale konusunda bilgi ve becerilerini artırıcı yapılandırılmış eğitimler düzenlenmeli ve "krize müdahale konusunda yetkinlik" okul/kurum idareciliği yönünden zorunlu olmalıdır.

8. Okul risk değerlendirme kurulları oluşturulmalı ve müdahale kapasitesi geliştirmelidir.

8.1. Her ilde ve özellikle orta ve yüksek riskli okullarda; okul idaresi, rehberlik ve psikolojik danışma servisi, en yakın kolluk birimi, sosyal hizmet uzmanından oluşan okul risk değerlendirme kurulları oluşturulmalıdır.

8.2. Okul içinde mahrem alanlar hariç, hiçbir kör nokta kalmayacak şekilde tüm okullarda kamera sistemi kurulmalıdır.

8.3. Okul girişlerinde kartlı geçiş sistemine geçilmeli ve öğrenci giriş-çıkış verileri e-Okul sistemiyle entegre edilmelidir.

8.4. Ülke genelinde, okullarda öğrencilerle ilgili şüpheli durumların okul polisi aracılığıyla ve eş zamanlı olarak ilgili kurumlara iletilebilmesini sağlayacak; okullar ile yetkili kurumlar arasında doğrudan bağlantı kuran merkezi bir çevrimiçi ihbar ve bilgilendirme sistemi oluşturulmalıdır.

8.5. Öğrencinin psikiyatrik tanı ve tedavisi için Sağlık Bakanlığı bünyesindeki çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları birimlerine yönlendirilmesinin gerektiği durumlarda, okul/RAM yönetiminin doğrudan sevk edilebilmesine ilişkin gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

8.6. Suç işlemenin önlenmesi ve okul güvenliğinin artırılması için okul ve okul

çevresindeki terk edilmiş yapılar, kontrolsüz alanlar, aydınlatma yetersizliği gibi durumlar düzenli aralıklarla kontrol edilmeli ve gerekli önlemler alınmalıdır.

9. Hâlihazırda yönetmelik ile düzenlenen öğrenci disiplin süreçleri, kanun düzeyinde düzenlenmelidir.

9.1. Disiplin cezası gerektiren her türlü fiil ve haller ile bunlara öngörülecek cezalar ve disiplin süreçleri 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda açık bir şekilde düzenlenmelidir.

9.2. Disiplin süreçleri klasik cezalandırma anlayışı yerine eğitici ve rehberlik edici yöntemlerle geliştirilmelidir.

10. Alternatif bir eğitim modeli ile çocukların okul terkini önleyici bir rolü olan MESEM sistemi güçlendirilmelidir.

10.1. MESEM bünyesindeki okullarda mesleki alan/dallar çeşitlendirilmeli ve öğrencilerin mesleki alan/dal seçme süreçlerinde öğrencilerin ilgi, yetenek ve becerilerine uygun seçimler yapabilmelerini güçlendirecek bir sistem kurulmalıdır.

10.2. MESEM öğrencileri için oluşturulan akademik ders müfredatı güncellenerek, hukuk okuryazarlığı, bağımlılıkla mücadele, dijital güvenlik ve benzeri öğrenme içerikleri ders müfredatına eklenmelidir.

10.3. MESEM öğrencileri akademik gelişim dışında, zorunlu psikososyal gelişim modülleri (yaşam becerileri, psikososyal gelişim, duygu düzenleme, öz denetim, akran zorbalığıyla baş etme, öfke kontrolü, çatışma çözümü, problem çözme becerileri, işyerinde hak ve sorumluluklar, ihmal ve istismar farkındalığı vb.) ile güçlendirilmelidir.

10.4. MESEM öğrencilerinin işyerinde yaşayabilecekleri olası sorunları önlemek için önleyici çalışmalar artırılmalı ve denetim sistemi güçlendirilmelidir.

10.5. MESEM'in anlaşma yaptığı işyerlerinde devlet adına, bağımsız ortak sağlık ve güvenlik birimi (OSGB) veya İSG uzmanları eliyle düzenli İSG denetimi yapılmalıdır. İşyerinin İSG hizmeti veya OSGB şirketiyle çalıştığını belgelemesi ve çocukların çalıştığı alanların gelişimsel olarak uygunluğunun denetlenmesi zorunlu hale getirilmelidir. Denetim hususunda bağımsız kuruluşlara ek olarak, MEB ve ÇSGB iş birliğinde kamu eliyle denetim mekanizmaları güçlendirilmelidir.

6.4 DİJİTAL ORTAMIN VE MEDYANIN DÜZENLENMESİ

Tespit ve Değerlendirmeler

Dijital teknolojilerin ve sosyal medya platformlarının çocukların gündelik yaşamındaki etkisinin hızla artmasıyla birlikte, çocukların çevrim içi ortamlarda karşı karşıya kaldıkları risklerin niteliği ve yoğunluğunun da değiştiği değerlendirilmektedir. Yapılan incelemelerde; şiddeti özendirici içerikler, suç davranışını normalleştiren paylaşımlar, yasa dışı bahis ve çevrim içi kumar uygulamaları, madde kullanımını teşvik eden yayınlar ile dijital zorbalık biçimlerinin çocuklar bakımından daha görünür ve erişilebilir hale gelebildiği görülmektedir. Özellikle kullanıcı etkileşimini artırmaya odaklanan algoritmik yapıların, çocukların yaş ve gelişim özelliklerini yeterince gözetmeksizin riskli içeriklere yönlendirilmesine neden olabildiği; benzer içeriklerin tekrar eden biçimde sunulmasının ise suç, şiddet, bağımlılık ve istismar risklerini derinleştirebildiği değerlendirilmektedir. Bunun yanında içerik öneri sistemlerinin işleyişine ilişkin şeffaflık eksikliği, kapalı iletişim grupları ve oyun platformları gibi alanlarda denetim kapasitesinin sınırlı kalması ile riskli içeriklere yönelik müdahale süreçlerinde uygulama farklılıklarının bulunması, çocukların dijital ortamda korunması bakımından önemli sorun alanları arasında değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan çocukların dijital ortamlarda maruz kaldıkları risklerin içeriklerle sınırlı kalmadığı; platform tasarımları, yönlendirme mekanizmaları ve dijital etkileşim modelleri üzerinden de derinleşebildiği görülmektedir. Özellikle henüz yaş doğrulama mekanizmalarının uygulamada aktif ve yaygın bir koruma standartı haline gelmemesi, çocuklara özgü güvenlik ve mahremiyet ayarlarının etkin biçimde uygulanmaması ile dijital bağımlılığı teşvik eden ödül ve bildirim mekanizmalarının kontrolsüz biçimde işletilmesi; çocukların gelişimsel, psikolojik ve sosyal açıdan daha kırılgan hale gelmesine neden olabilmektedir. Bununla birlikte, bazı sosyal medya platformları ve mesajlaşma uygulamalarında hukuki süreçlerin etkin yürütülmesini sağlayacak temsil ve muhataplık mekanizmalarının sınırlı kalması; zararlı içeriklerin kaldırılması, suç teşkil eden paylaşımların tespiti ve çocuklara yönelik koruyucu müdahalelerin hızlı şekilde işletilmesi bakımından uygulamada güçlükler doğurabilmektedir. Ayrıca çocukların yoğun bulunduğu dijital alanlarda risk analizine dayalı koruma modellerinin ve çocuk odaklı güvenli tasarım yaklaşımının yeterince yaygınlaşmaması, mevcut koruma mekanizmalarının etkinliğini zayıflatabilmektedir.

Bunun yanında çocukların, ailelerin ve eğitim çevrelerinin dijital riskler karşısındaki farkındalık ve müdahale kapasitesinin her durumda yeterli düzeye ulaşamadığı anlaşılmaktadır. Dijital medya okuryazarlığı, dijital ebeveynlik, çevrim içi mahremiyet, algoritmik yönlendirme ve dijital bağımlılık konularındaki bilinç düzeyindeki farklılıklar;

özellikle erken yaş gruplarındaki çocukların dijital ortamlarla kontrolsüz biçimde karşılaşmasına neden olabilmektedir. Bazı ailelerin çocukların dijital davranış örüntülerini izleme ve risk belirtilerini erken aşamada fark etme konusunda yeterli destek mekanizmalarına erişemediği, çocuklara yönelik dijital farkındalık ve güvenli internet eğitimlerinin ise tüm eğitim kademelerinde sistematik ve uygulama odaklı biçimde yaygınlaştırılamadığı görülmektedir. Bu çerçevede çocukların dijital ortamlarda karşı karşıya kaldıkları risklerin; algoritmik sorumluluk, güvenli dijital tasarım, etkin denetim mekanizmaları, kurumsal eşgüdüm ve toplumsal farkındalık ekseninde bütüncül koruyucu politikalarla ele alınmasının, çocukların üstün yararının korunmasına yönelik kamusal sorumluluğun bir gereği olduğu değerlendirilmektedir.

Öneriler

11. Suç unsurlarının paylaşımının ve yayılmasının önlenmesi için dijital ortamda, içerik üretimi ve paylaşım süreçlerinin algoritmik sorumluluk bağlamında denetlenmesi ve düzenlenmesi güçlendirilmelidir.

11.1. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu koordinasyonunda sosyal medya ve dijital platformlara "algoritmik sorumluluk" yükümlülüğü getirilerek, riskli içeriklerin sunulmasının önlenmesi ve algoritma işleyişine ilişkin şeffaflığın artırılması sağlanmalıdır.

11.2. İlgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından, yapay zekâ araçları, yapay zekâ tarafından yönetilen profiller ve denetim botları kullanılarak sosyal medya platformları ile risk içeren yayınların izlenmesi, çözümlemesi ve ilgili denetim birimlerine bildirilmesine yönelik düzenli denetim ve izleme altyapıları oluşturulmalıdır.

11.3. Çevrim içi kumar, yasa dışı bahis, madde kullanımını özendirme, suç yollarını özendirme (mafyayı özendirme, sosyal medya tehditleri, silahlı-kesici aletli görsel paylaşımlar ve önceden beyan edilen şiddet niyeti vb.) ve dijital şiddet gibi alanlara yönelik özel izleme, erken uyarı ve hızlı müdahale sistemleri kurulmalıdır.

11.4. Kapalı sohbet grubu veya oyun platformlarına yönelik siber denetimler ve taramaları güçlendirecek yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

11.5. Çocukların sosyal medya platformlarında karşılaştıkları risklerin tespiti, zararlı içeriklerin kaldırılması, içeriği üreten/paylaşan kişiler hakkında suç duyurusunda bulunulması ve çocuklarla ilgili sosyal hizmet süreçlerinin başlatılmasına ilişkin iş ve işlemlerin hızlı bir şekilde yürütülmesi amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği protokolü oluşturulmalıdır.

11.6. BTK tarafından geliştirilen ve internet servis sağlayıcıları tarafından ücretsiz

sunulan Güvenli İnternet Hizmeti ile sosyal medya platformlarının içerik yönetim sistemleri arasında yasal mevzuata dayalı teknik entegrasyon sağlanarak çocukların dijital ortamlarda korunmasını güçlendirecek bir model geliştirilmelidir.

11.7. Çocukların yoğun bulunduğu platformların "riskli içerik maruziyet endeksi" oluşturarak çocuklara yönelik içerik ve hizmetlerde risk değerlendirmesi yapmaları, riskleri azaltmaya yönelik yapısal önlemler geliştirmeleri ve düzenli kamuoyu raporlaması yapmaları sağlanmalıdır.

11.8. Geleneksel ve dijital medya hizmet sağlayıcılar için var olan etik yayıncılık standartlarına uyulmasında güçlükler yaşanması sebebiyle, etik yayıncılık standartları yeniden tanımlanmalı ve sıkı denetim mekanizmaları uygulanmalıdır.

12. Çocuklara yönelik güvenli dijital tasarım ve koruma mekanizmaları oluşturulmalıdır.

12.1. Sosyal medya, dijital oyun platformları ve içerik sağlayıcılar için yaş doğrulama sistemleri ve risk temelli filtreleme mekanizmaları zorunlu hale getirilmelidir.

12.2. "Çocuğu koruyan tasarım" yaklaşımının (safe-by-design) dijital platformlarda uygulanması sağlanmalıdır. Bu kapsamda çocukların gelişimsel özelliklerini esas alan yaşa uygun tasarım yaklaşımı benimsenmeli; çocuk kullanıcılar için yüksek gizlilik ve güvenlik ayarları uygulanmalıdır.

12.3. Dijital bağımlılık yapıcı tasarım unsurlarının, dijital araçların aşırı kullanımını teşvik eden algoritmaların ve ödül mekanizmalarının düzenlenmesi ve sınırlandırılması sağlanmalıdır.

12.4. Türkiye'de faaliyet gösteren tüm sosyal medya platformları, mesajlaşma uygulamaları ve geniş katılımlı dijital sohbet gruplarının eğer mevcut değilse; kullanıcı güvenliği, hukuki süreçlerin etkin yürütülmesi ve zararlı içeriklerle mücadele amacıyla Türkiye'de yetkili bir yasal temsilci bulundurması zorunlu hale getirilmelidir.

13. 7.4.3. Dijital medya okuryazarlığı konusunda toplumsal farkındalık artırılmalıdır.

13.1. Kamu kurumları tarafından yürütülecek medya ve dijital farkındalık kampanyaları ile toplumsal bilinç artırılmalıdır.

13.2. Dijital medya okuryazarlık eğitimleri okul öncesinden itibaren tüm eğitim kademelerindeki çocuklar için zorunlu hale getirilmelidir.

13.3. Ebeveynlere yönelik dijital okuryazarlık, dijital ebeveynlik, dijital mahremiyet ve çevrim içi risk farkındalığı eğitimleri yaygınlaştırılmalıdır.

13.4. Kritik gelişim evresi olarak değerlendirilen 0-6 yaş döneminde çocukların dijital risklerden ve teknolojinin aşırı kullanımından korunması için 0-3 yaş ve 3-6 yaş

aralığında çocuğu bulunan ailelere yönelik, dijital riskler ve teknoloji bağımlılığı konularını kapsayan eğitim modülleri hazırlanmalı; söz konusu eğitimlerin aileler tarafından etkin biçimde tamamlanmasına yönelik izleme ve uygulama mekanizmaları geliştirilmelidir.

13.5. BTK Güvenli İnternet Merkezi'ne bağlı veya bu merkezin koordinasyonunda olacak şekilde, öncelikle BTK bölge müdürlüklerinde olmak üzere "Güvenli İnternet Merkezi Birimleri" kurulmalı ve her il bazında yaygınlaştırılmalıdır. Bu merkezlerde gönüllülük esasına göre çalışacak üniversite öğrencilerinden oluşacak "Güvenli İnternet Merkezi Eğitim Gönüllüleri Programı" hayata geçirilerek yerel kapasitenin güçlendirilmesi ve gençlerin sürece dahil edilmesi sağlanarak çocukların dijital ortamda korunmasına yönelik sürdürülebilir, koruyucu ve önleyici bir yapı oluşturulmalıdır.

6.5 OLUMSUZ AKRAN ETKİSİNİN ÖNLENMESİ

Tespit ve Değerlendirmeler

Çocukların suça sürüklenmesinde olumsuz akran etkisinin, özellikle ergenlik döneminde davranış biçimlerini yönlendiren en önemli risk alanlarından biri haline geldiği değerlendirilmektedir. Yapılan inceleme ve değerlendirmelerde; okul aidiyeti zayıflayan, aile içi gözetim ve yönlendirme mekanizmalarından yeterince yararlanamayan, sosyal destek sistemlerine erişimi sınırlı kalan çocukların, riskli davranışları olağanlaştıran akran çevrelerinin etkisine daha açık hale gelebildiği görülmektedir. Özellikle bazı çocukların kabul görme, aidiyet geliştirme ve sosyal statü kazanma ihtiyacını sağlıklı sosyal çevreler yerine risk odaklı akran grupları içerisinde karşılamaya yöneldiği; bu durumun zamanla saldırgan davranışlar, akran zorbalığı, okuldan uzaklaşma, şiddet eğilimleri ve suça yönelim riskini artırabildiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında okul rehberlik ve psikososyal destek mekanizmalarının risk işaretlerini her durumda erken aşamada tespit edememesi, risk altındaki çocuklara yönelik bireyselleştirilmiş müdahale kapasitesinin sınırlı kalabilmesi ve olumlu akran ilişkilerini sistematik biçimde güçlendiren uygulamaların ülke genelinde eşit düzeyde yaygınlaştırılamaması, önemli bir gelişim alanı olarak değerlendirilmektedir.

Özellikle okul ortamı dışında çocukların güvenli sosyal, kültürel, sportif ve akademik faaliyetlere erişimindeki yetersizliklerin; olumsuz akran ilişkilerinin güçlenmesine ve çocukların riskli gruplaşmalarla daha yoğun temas kurmasına zemin hazırlayabildiği görülmektedir. Dezavantajlı bölgelerde çocukların okul sonrası zamanlarını denetimsiz alanlarda geçirmek zorunda kalmaları, suç eğilimli akran çevrelerinin etkisini artırabilmekte; aidiyet ve dayanışma ihtiyacının zamanla dışlayıcı, şiddeti normalleştiren veya suça

yönlendiren grup ilişkileri üzerinden şekillenmesine neden olabilmektedir. Bununla birlikte dijital iletişim alanları üzerinden kurulan akran ilişkilerinin de çocuklar üzerinde yönlendirici bir etki oluşturabildiği, özellikle sanal akran baskısı, suç davranışını özendirici içerikler, sosyal medya üzerinden gelişen gruplaşmalar ve dijital zorbalık biçimlerinin çocukların davranış örüntülerini olumsuz etkileyebildiği değerlendirilmektedir. Ailelerin, eğitim kurumlarının ve ilgili kamu birimlerinin çocukların akran çevresindeki değişimleri ve erken risk belirtilerini her durumda yeterli düzeyde izleyememesi de koruyucu müdahale kapasitesini zayıflatabilmektedir.

Mevcut durumda çocukların korunmasına yönelik çeşitli rehberlik, gençlik, eğitim ve sosyal destek faaliyetleri yürütülmekte ise de; olumsuz akran etkisinin önlenmesine yönelik çalışmaların erken müdahale, kurumlar arası eşgüdüm ve erişilebilirlik bakımından daha bütüncül şekilde güçlendirilmesine ihtiyaç bulunduğu anlaşılmaktadır. Özellikle risk altındaki çocukların olumlu akran çevreleriyle etkileşimini artıracak sosyal mekanizmaların yaygınlaştırılması, okul dışı zamanların yapılandırılması, akran zorbalığını önleyici uygulamaların güçlendirilmesi, dezavantajlı bölgelerde güvenli sosyal alanların artırılması ve ailelerin dijital riskler ile akran ilişkileri konusunda bilinçlendirilmesi gerekliliği öne çıkmaktadır. Bu çerçevede çocukların suçla ilişkili çevrelerle temas etmeden önce korunmasını esas alan önleyici yaklaşımın güçlendirilmesi; olumlu akran ilişkilerini destekleyen sosyal politikaların yaygınlaştırılması ve riskli akran gruplaşmalarına karşı koruyucu kamu mekanizmalarının etkinleştirilmesi, çocukların üstün yararının korunması bakımından önemli bir kamusal sorumluluk alanı olarak değerlendirilmektedir.

Öneriler

14. Okul rehberlik ve psikolojik danışma servisleri erken tespit aşamasında güçlendirilmeli; riskli gruplara yönelik müdahale, olumlu akran çevresi oluşturma, akran mentörlüğü programları oluşturulmalıdır.

14.1. Okul ortamında olumlu akran etkileşimini destekleyen sosyal, kültürel, sportif ve akademik grup etkinlikleri sistematik hale getirilmelidir.

14.2. Olumsuz akran gruplarına yönelme riski taşıyan ve riskli davranışlar sergileyen öğrenciler için akran zorbalığını önleyici ve olumlu akran ilişkilerini geliştirmeye yönelik programlar yaygınlaştırılmalı ve psikososyal müdahale planları oluşturulmalıdır.

14.3. Akran mentörlüğü programları geliştirilerek, risk altındaki öğrencilerin prososyal davranış sergileyen akranlarla etkileşimi artırılmalıdır.

14.4. Ebeveynlere yönelik; akran ilişkileri, riskli davranışlar, dijital ortam riskleri ve erken uyarı belirtilerini kapsayan düzenli eğitim programları okul, halk eğitim

merkezi ve çevrim içi platformlar aracılığıyla yaygınlaştırılmalıdır.

14.5. Olumlu akran ilişkilerinin geliştirilmesine, dijital risklere yönelik koruyucu-önleyici çalışmaların yaygınlaştırılmasına ve riskli akran gruplarına yönelik psikososyal destek hizmetlerinin güçlendirilmesine yönelik programlar oluşturulmalıdır.

15. Yerel yönetimler, kolluk kuvvetleri ve ilgili Bakanlıklar tarafından mahallelerde olumsuz akran gruplarının çeteleşmeleri ve toplu işlenen suçlarını önleyici stratejiler geliştirilmelidir.

15.1. Toplum temelli izleme ve müdahale mekanizmaları ile olumsuz akran gruplarının çeteleşmesini ve toplu işlenen suçlarını önleyici sosyal politikalar ile kolluk müdahale prosedürleri güçlendirilmelidir.

15.2. Okul dışı zamanların yapılandırılmasına yönelik ücretsiz ve erişilebilir sosyal etkinlik programları artırılmalıdır.

15.3. Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı olan gençlik merkezleri dezavantajlı bölgeler başta olmak üzere ülke genelinde yaygınlaştırılmalı ve özellikle risk altındaki çocukların yararlanabileceği hizmetler geliştirilmelidir.

15.4. Okul çevresinde olabilecek olumsuz akran gruplaşmalarının/çeteleşmelerinin ve çocuk suçluluğunun önlenmesi için emniyet birimlerinin bu bölgelerde yoğunlaşan devriye faaliyetleri artırılmalıdır.

15.5. Dezavantajlı mahallelerde çocukların olumsuz akran gruplarına yönelmesini engellemek amacıyla okul sonrası güvenli zaman ve mekân alternatiflerine (spor, sanat, etüt ve gençlik merkezleri) daha fazla yatırım yapılmalı; ilgili mahallelerde uygun yer bulunamıyor ise kamulaştırmaya dair arazi ve yer tahsisi alternatifleri üretilmelidir.

6.6 TÜTÜN, ALKOL, MADDE, DİJİTAL VE KUMAR BAĞIMLILIKLARININ ÖNLENMESİ

Tespit ve Değerlendirmeler

Tütün, alkol, madde, dijital ve kumar bağımlılığı; çocukların okuldan kopmasında, riskli akran çevreleriyle temasında, şiddet davranışları sergilemesinde, suça sürüklenmesinde ve yeniden suç işleme döngüsüne girmesinde önemli risk alanlarından biri olarak görülmektedir. Komisyonumuzca ülkemiz genelinde 70 Çocuk Eğitim Evi ve Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında kalan 4989 çocukta tabakalı rastgele örnekleme yöntemiyle gerçekleştirilen kesitsel bilimsel araştırmada; 12-17 yaş grubu çocukların %88'inin sigara içtiği, %47,3'ünün alkol ve %52,9'unun uyuşturucu/uyarıcı madde kullandığı tespit

edilmiştir. Yine Komisyonumuz tarafından Sakarya ilimizde çocukları uyuşturucu bağımlısı olan 22 aile ferdi ile yapılan odak grup görüşmesi sonucunda; madde kullanım sürecinin genellikle ani değil, kademeli ve ilerleyici bir seyir izlediği, sürecin çoğunlukla, görece daha düşük risk algısına sahip maddelerle başlayarak zaman içerisinde daha güçlü ve bağımlılık yapıcı maddelere yönelme şeklinde geliştiği belirlenmiştir.

Çocuklar açısından bağımlılık risklerinin erken tespiti oldukça kritik önemdedir. Eğitim kurumlarında, sağlık hizmetlerinde, sosyal hizmet süreçlerinde ve adli sisteme temas anında bağımlılık risk taramalarının standart, bilimsel temelli ve düzenli şekilde yapılmaması; risk altındaki çocukların geç fark edilmesine, tedavi ve rehabilitasyon süreçlerine geç yönlendirilmesine neden olabilmekte ve bağımlılığın suça sürüklenme riskini artıran kalıcı bir faktöre dönüşmesine yol açabilmektedir. Özellikle adli süreçte yer alan çocuklar bakımından bağımlılık riskinin sistematik biçimde değerlendirilmesi ve çocuğa özel koruyucu, destekleyici ve rehabilite edici müdahale çalışmalarının yapılması bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Madde kullanımı tespit edilen veya yüksek risk altında bulunan çocuklar için mevcut hizmet kapasitesinin de güçlendirilmesi oldukça önemlidir. Bu kapsamda, yatılı ve ayaktan tedavi merkezlerinin kapasitesinin ve niteliğinin arttırılması ve ülke genelindeki erişilebilirliğinin sağlanması önemli bir ihtiyaç olarak görülmektedir. Sağlık hizmetlerinin kapasitesinin güçlendirilmesine ek olarak bu alanda tıbbi tedavi, psikolojik destek, yeniden entegrasyon ve uzun süreli izlem bileşenlerini içeren çok disiplinli rehabilitasyon modellerine de ihtiyaç duyulmaktadır.

Uyuşturucu suçları nedeniyle adli sisteme gelen çocuklar için adli süreçte bağımlılığın sağlık, hukuki ve sosyal açıdan sonuçlarına ilişkin ön bilgilendirme yapılması, gönüllü tedavi ve rehabilitasyona yönelen çocukların sürece uyumlarının izlenmesi şartıyla diversiyon uygulamalarından yararlandırılması, tekrar eden suçluluğun ve bağımlılık döngüsünün kırılmasında önleyici bir etken olarak görülmektedir. Bununla birlikte, uyuşturucu veya alkol etkisinde işlenen suçlarda mağdurun korunması ve toplum güvenliği açısından bu etkinin cezanın belirlenmesinde dikkate alınmasına yönelik düzenlemelere de ihtiyaç bulunmaktadır.

Mevcut uygulamada bağımlılıkla mücadele alanında Türkiye Bağımlılıkla Mücadele (TBM) Eğitim Programı, okul temelli önleme çalışmaları, rehabilitasyon modelleri, BAHAR ve benzeri merkezler gibi önemli uygulamalar bulunmaktadır. Ancak bu programların maliyet-etkililik düzeylerinin, çocuklar üzerindeki somut sonuçlarının, tekrar kullanım ve tekrar suç işleme üzerindeki etkilerinin düzenli ve karşılaştırmalı biçimde ölçülmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, bağımlılıkla mücadele programlarının dönemsel projelerden ziyade

merkezi bütçede kalıcı, izlenebilir, performans esaslı ve uzun vadeli bir ulusal strateji çerçevesinde yürütülmesinin de önemli bir husus olduğu değerlendirilmektedir.

Öneriler

16. 7.6.1. Bağımlılıkla mücadele politikalarında ceza, infaz, rehabilitasyon, adli yönlendirme ve entegrasyon boyutları yeniden yapılandırılmalıdır.

16.1. Adli süreçteki çocuklar için bağımlılık ve risk taraması zorunlu hale getirilmelidir.

16.2. Tedavi ve rehabilitasyon döngüsünün başarı ile tamamlanmasıyla eş zamanlı olacak şekilde Ceza İnfaz Kurumlarında cezalarını tamamlamış veya denetimli serbestlik hükümlerinden yararlanan bağımlı çocukların ailelerine yönelik sosyal çevrenin değiştirilmesine imkân tanıyan, taşınma giderleri, işsizlik ödeneği ve sosyal harcamaları kapsayan maddi destek modeli hayata geçirilmelidir.

16.3. ÇEMATEM tedavi hizmetleri ile Çocuk Ceza İnfaz Kurumlarının rehabilitasyon uygulamalarının başarısı ve etkisinin değerlendirilmesine yönelik mekanizmalara işlerlik kazandırılmalıdır.

16.4. Tedavi ve rehabilitasyon sürecini başarıyla tamamlayan çocuk ve gençlerin ilgili kurum onayıyla, T.C. kimlik numaralarına 3 yıl süreyle sosyal güvenlik sisteminde istisna ve indirim hakkı tanımlanmalı, ilgili gençleri istihdam eden işletmeler SGK Primi ve işveren hissesi desteklerinden otomatik olarak faydalandırılmalıdır.

17. Madde bağımlılığına yönelik yatılı ve ayaktan tedavi merkezlerinin sayısı ve kapasitesi artırılmalıdır.

17.1. Çocuklara özgü yatılı tedavi merkezlerinin sayısının ve kapasitesinin artırılması, mevcut sağlık altyapısının güçlendirilmesi ve bu hizmetlere erişimin kolaylaştırılması önem taşımaktadır. Bu bağlamda Sağlık Bakanlığına bağlı ÇEMATEM güçlendirilmeli, sayıları artırılmalı ve verilen tedavinin başarısı ve sürekliliği etki analizi ile değerlendirilmelidir.

17.2. Madde bağımlılığına yönelik rehabilitasyon alanında devlet eliyle yatırım ve işletme teşvik sistemi oluşturulmalı; uygun standartları sağlayan merkezlere hibe, uzun dönemli kredi, personel desteği veya hizmet alımı modeliyle destek verilebilmelidir.

17.3. Tedavi ve rehabilitasyon alanında özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının merkez açması ve belirli akreditasyon kriterleri çerçevesinde hizmet sunması teşvik edilmelidir.

17.4. Çocuklar ve gençler için bağımlılık tedavisinde arındırma (ÇEMATEM-AMATEM), rehabilitasyon (Rehabilitasyon Merkezleri) ve psikolojik ve sosyal destek (YEDAM vb.) aşamalarını içeren bağımlılık tedavisi bir bütün olarak

değerlendirilmeli ve bu merkezleri kapsayan sürecin sadece arındırma aşaması ile yetinilmeyip sonrası da devlet tarafından Sağlık Uygulama Tebliği (SUT) ve SGK geri ödeme sistemine dahil edilmelidir.

17.5. Madde kullanım bozukluğu olan çocukların tedavisinde çocuğun üstün yararı ve kamu güvenliği yönünden rıza aranmamasına yönelik 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda düzenleme yapılmalıdır.

18. Tütün, alkol, madde, dijital ve kumar bağımlılıklarına yönelik önleme çalışmaları artırılmalıdır.

18.1. Tütün, alkol, madde, dijital ve kumar bağımlılıklarının önlenmesi amacıyla toplumsal farkındalık çalışmaları gerçekleştirilmelidir.

18.2. Tütün kontrolünde Dumansız Türkiye vizyonu uygulanmalıdır. 2009 yılından sonra doğanlara tütün ve tütün ürünlerinin ömür boyunca satışı yasaklanmalıdır. 2035 yılından sonra tütün ve tütün ürünlerinin üretiminin, satışının ve kullanımının tamamen yasaklanmasına yönelik mevzuat çalışması yapılmalıdır.

18.3. Bağımlılıklarla mücadelede maliyet analizleri yapılarak fiyat ve vergilendirme politikalarının yeniden gözden geçirilmesi sağlanmalıdır. TBM, OBM ve rehabilitasyon modeli gibi programlar ile ülkenin farklı bölgelerinde uygulanan BAHAR ve benzeri rehabilitasyon merkezlerinin programları hakkında Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu uhdesinde maliyet ve etkinlik analizleri yapılarak yaygınlaştırılmalıdır.

6.7 SUÇU AZALTMAYA YÖNELİK MEKÂNSAL PLANLAMANIN VE GÜVENLİ SOSYAL ÇEVRENİN SAĞLANMASI

Tespit ve Değerlendirmeler

Çocuğun suça sürüklenmesinde bireysel veya ailesel risklerin yanında, çocuğun yaşadığı fiziksel ve sosyal çevre de belirleyici rol oynamaktadır. Komisyonumuz tarafından yapılan Çocuk Hükümlü/Tutuklu Profili Araştırması'nda çocukların %61,4'ü yaşadığı mahalle, sokak veya okul çevresinde suç işleyen kişiler bulunduğunu belirtmiş; önemli bir kısmı zamanının büyük bölümünü sokak, mahalle, park ve benzeri kamusal alanlarda geçirdiğini ifade etmiştir. Bu bulgular, çocukların gündelik yaşam alanlarının suçla temas bakımından ciddi riskler taşıdığını açık biçimde ortaya koymaktadır.

Plansız kentleşme, yüksek yapı yoğunluğu, sosyal donatı eksikliği, yetersiz aydınlatma, terk edilmiş yapılar, denetimsiz sokak dokusu ve işlevsiz kamusal alanlar; çocukların suç, şiddet, madde kullanımı ve riskli akran çevreleriyle daha kolay temas kurmasına neden olabilmektedir. Özellikle sosyal altyapısı zayıf, kamusal alanları yetersiz ve

mahalle aidiyeti aşınmış bölgelerde çocukların korunmasız kaldığı, suç ağları ve olumsuz çevresel etkilerin gündelik yaşamın parçası hâline gelebildiği görülmektedir. Sokak, park, okul çevresi ve ara kamusal alanların özellikle akşam saatlerinde çocuklar açısından daha denetimsiz ve kırılgan alanlara dönüşebildiği dikkat çekmektedir.

Uluslararası literatürde suç ile mekânsal çevre arasındaki ilişki güçlü biçimde ortaya konulmaktadır. Suçun Çevresel Tasarımla Önlenmesi yaklaşımı; iyi aydınlatılmış, aktif kullanılan, görünürlüğü yüksek ve bakımlı kamusal alanların suç riskini azaltabildiğini göstermektedir. Welsh ve Farrington tarafından yürütülen sistematik incelemede, sokak aydınlatma projelerinin uygulandığı alanlarda suç oranlarının ortalama %21 azaldığı ortaya konulmuştur. Philadelphia'da gerçekleştirilen çalışmalarda ise boş arsaların temizlenmesi ve yeşillendirilmesi ile terk edilmiş yapıların dönüştürülmesinin silahlı şiddet, suç korkusu ve güvenlik kaygısı üzerinde belirgin iyileşme sağladığı tespit edilmiştir. Okul çevrelerine ilişkin araştırmalar da güvenli tasarım unsurlarının güçlü olduğu bölgelerde öğrencilerin daha yüksek güvenlik algısı geliştirdiğini ve şiddet davranışlarının daha düşük seviyede seyrettiğini göstermektedir. Bu bulguların sahadaki görünümü, özellikle yüksek yoğunluklu ve sosyal donatı bakımından zayıf mahallelerde daha belirgin hâle gelmektedir. Boş alanların, terk edilmiş yapıların ve işlevsiz ara mekânların zamanla suçla ilişkilendirilen alanlara dönüşebildiği; çocukların ise bu çevrelerde riskli akran grupları, madde kullanımı ve şiddet olaylarıyla daha erken yaşta karşılaşabildiği görülmektedir. Yeni imar alanlarında sosyal ve kamusal alanların yetersiz kaldığı, okul çevreleri ile yaya bağlantılarında güvenlik ve görünürlük sorunlarının ortaya çıkabildiği anlaşılmaktadır.

Çocukların suçla temasını artıran çevresel riskler, suçun araçlarına erişimi de kolaylaştırabilmektedir. Kesici-delici aletlerin çocuklar arasında şiddet olaylarında yaygın biçimde kullanılabildiği, ruhsatlı silahların gerekli muhafaza tedbirleri alınmaksızın bulundurulmasının ağır sonuçlara yol açabildiği görülmektedir. Bunun yanında dijital platformlar üzerinden yürütülen kurye faaliyetlerinin zaman zaman suçta araçsallaştırılabildiği ve çocukların suç örgütlerince "kurye görünümü altında" kullanılabildiği anlaşılmaktadır. Özellikle dijital hesap güvenliği, kimlik doğrulama ve fiili kullanıcı denetimi alanlarında uygulama farklılıklarının bulunduğu dikkat çekmektedir.

Öneriler

19. Güvenli Kentsel Tasarım ve Çocuk Dostu Mekânsal Planlama Anlayışı Yaygınlaştırılmalıdır.

19.1. İmar Kanunu ve ilgili ikincil mevzuatta; çocuk parkları, gençlik merkezleri, spor alanları, okul çevresi güvenliği, güvenli yaya bağlantıları, aydınlatma, görünürlük, kör nokta azaltımı, terk edilmiş alanların önlenmesi, erişilebilir kamusal alan ve

güvenli toplanma/oyun alanları gibi hususlar mahallelerin suç riskini azaltacak ve çocukların güvenli gelişimini destekleyecek şekilde açık planlama ve tasarım kriterleri haline getirilmelidir.

19.2. Suç riski üretmiş, eski ve yaşam alanları eksik yapı stoğu bulunan veya suç odağı haline gelmiş bölgelerde; kamulaştırma, boş arsaların temizlenmesi, sosyal donatı alanları inşası ve mahalle veya ada ölçekli tasarım ve imar müdahaleleri birlikte uygulanmalıdır.

19.3. Mahalle ölçeğinde çocuk ve gençlik altyapısı zorunlu bir planlama unsuru haline getirilmelidir. Konut üretimine dayalı, sosyal donatısı zayıf ve genç nüfusu kamusal alanda korumasız bırakan imar uygulamaları terk edilmelidir. Her planlama kararında; etüt ve gençlik merkezleri, spor alanları, kütüphaneler, oyun alanları ve nitelikli açık kamusal mekânlar eş zamanlı düşünülmeli ve yerleştirilmelidir.

19.4. Yerel yönetimlere mahalle bazlı suç riski ve çocuk güvenliğine yönelik değerlendirme yapma yükümlülüğü getirilmelidir. Bu çerçevede nüfusu 100 bini geçen belediyelerde yerel yönetim bütçelerinin binde 5'inin çocuk ve gençlerin korunması ve suçun önlenmesi ile ilgili çalışmalara aktarılması şartı getirilmelidir.

19.5. Yeni imar planları ve büyük ölçekli projeler; çocukların güvenli hareketliliği, okul-park erişimi, aydınlatma, kör noktalar ve sosyal donatı yeterliliği bakımından zorunlu etki değerlendirmesine tabi tutulmalıdır.

19.6. En riskli mahallelerde pilot güvenli çevre programları başlatılmalıdır. İçişleri Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile belediyeler arasında kurulacak ortak programlarla; okul çevresi güvenliği, park yenileme, aydınlatma, terk edilmiş yapıların dönüştürülmesi, boş alanların spor ve oyun alanına çevrilmesi, gençlik merkezleri ve güvenli güzergâh projeleri birlikte yürütülmelidir. Bu alanda yatırım yapmak isteyen Belediyelere başta İller Bankası finansmanı olmak üzere finansman desteği sağlanmalıdır.

20. Güvenli sosyal çevrenin sağlanmasına yönelik mevzuat düzenlemeleri yapılmalıdır.

20.1. Ateşli silah bulunduran kişilerin konutlarında veya iş yerlerinde özen yükümlülüğü kapsamında silahların çocukların veya üçüncü şahısların erişimini engelleyici gerekli muhafaza tedbirleri alınmalıdır. Bu muhafaza yükümlülüğüne ilişkin ilgili mevzuatta yasal düzenleme yapılmalıdır.

20.2. Kesici ve delici alet satışı ile bu aletlerin kamusal alanlarda taşınması çocuklar için sıkı biçimde sınırlandırılmalıdır.

20.3. Yanlarında velileri olsa dahi çocukların poligonlara girmeleri yasaklanmalı ve poligonlara giriş için 21 yaşı doldurma zorunluluğu getirilmelidir.

20.4. Kurye faaliyetlerinin suçta araçsallaştırılmasının ve çocukların kurye görünümü altında suçta kullanılmasının önlenmesi için çocukların kurye faaliyetlerinde çalıştırılmasının ve suçun icrasında "kurye görünümü altında" kullanılmasının açık şekilde yasaklanmasına yönelik mevzuat düzenlemesi yapılmalıdır. Bununla birlikte, kurye çalıştıran dijital platformlar kimlik doğrulama, hesap güvenliği ve faaliyet denetimi bakımından aktif yükümlülük altına alınmalı; hesap devri, başkası adına çalışma ve kayıt dışı kullanımın önlenmesine yönelik teknik ve idari tedbirler zorunlu hâle getirilmelidir.

6.8 SUÇ KÜLTÜRÜNÜN NORMALLEŞTİRİLMESİNİN VE MEŞRULAŞTIRILMASININ ÖNLENMESİ

Tespit ve Değerlendirmeler

Günümüzde çocukların suça sürüklenmesi ve tekrar suç işlemeleri bakımından, suç davranışına ilişkin toplumsal algının giderek daha belirleyici bir risk alanına dönüştüğü görülmektedir. Özellikle dijital platformlar, sosyal medya içerikleri ve bazı medya yapımlarında çeteleşme, mafya yapılanmaları, yasa dışı bahis, şiddet ve kolay yoldan kazanç temalarının zaman zaman güç, statü, aidiyet ve görünürlük unsuru şeklinde sunulabildiği dikkat çekmektedir. Gelişim çağındaki çocuk ve ergenlerin yoğun biçimde temas ettiği bu içerikler, suçun sonuçlarına ilişkin farkındalığın zayıflamasına, riskli davranışların sıradanlaşmasına ve bazı suç kalıplarının gündelik hayat içerisinde olağan görülmesine zemin hazırlayabilmektedir. Bu algısal iklimin, özellikle sosyal kırılganlığın yoğun olduğu çevrelerde daha görünür hâle geldiği anlaşılmaktadır. Dezavantajlı sosyo-ekonomik koşullar, güvenli sosyal alanların sınırlı olması, olumlu rol model eksikliği ve aile içi denetim mekanizmalarının zayıflaması; çocukların suç ilişkili çevrelerle daha erken yaşta temas kurmasına neden olabilmektedir. Aidiyet ihtiyacının karşılanamadığı, sosyal destek mekanizmalarının zayıf kaldığı alanlarda suç içerikli yapılar, çocuklar açısından daha görünür ve etkili bir çekim alanı oluşturabilmektedir.

Özellikle sosyal medya ortamlarında suç içerikli davranışların görünürlük, takipçi kazanımı veya "itibar" unsuru hâline gelebildiği bazı örneklerde; çocukların gerçek hayat ile dijital kurgu arasındaki sınırları sağlıklı biçimde değerlendirmekte zorlanabildiği görülmektedir. Suç davranışının sonuçlarından çok görünürlüğünün öne çıktığı bu dijital atmosfer içerisinde, şiddet içerikli dilin ve suç kültürünü çağrıştıran sembollerin gündelik iletişim biçiminin parçası hâline gelebildiği dikkat çekmektedir.

Mevcut durumda geleneksel medya ve dijital platformlarda çocuk koruma ile sorumlu yayıncılık ilkelerinin uygulama bakımından parçalı kaldığı, suç kültürünü özendirici içeriklere yönelik denetim mekanizmalarının ise özellikle dijital mecralarda sınırlı etki oluşturabildiği görülmektedir. Bunun yanında çocukların medya içeriklerini eleştirel biçimde değerlendirme, dijital riskleri ayırt etme ve suç davranışının sonuçlarını analiz edebilme becerilerinin özellikle erken yaş gruplarında yeterince gelişmediği anlaşılmaktadır. Ailelerin riskli davranış örüntülerini erken dönemde fark etme ve çocukları dijital çevrede yönlendirme kapasitesinin de uygulamada önemli ölçüde farklılık gösterdiği bilinmektedir.

Öneriler

21. Geleneksel medya ve dijital mecralarda çeteleşme, mafya ve bahis kültürüne dair tema ve yayınların önlenmesi ve denetlenmesi sağlanmalıdır.

21.1. Geleneksel medya ve dijital platformlarda sorumlu yayıncılık ve çocuk koruma ilkeleri konusunda standart ilkeler oluşturulmalıdır.

21.2. Geleneksel medya ve dijital platformlarda çeteleşme, mafya ve yasa dışı bahis kültürünü özendiren içerikler denetlenmelidir ve sınırlandırılmalıdır.

22. Suç kültürünün meşrulaştırılmasının önlenmesine yönelik farkındalık çalışmaları gerçekleştirilmelidir.

22.1. Suç kültürünün normalleşmesini engellemeye yönelik ulusal farkındalık kampanyaları uygulanmalı; sosyal değerleri teşvik eden medya içerikleri ve dijital kampanyalar desteklenmelidir.

22.2. Çocukların suç kültürüne karşı bir tutum sergileyebilmelerini destekleyecek olumlu rol modeller edinmelerini sağlayacak sosyal, kültürel ve sportif projeler gerçekleştirilmelidir.

22.3. Okullarda eleştirel düşünme, medya okuryazarlığı ve etik karar verme becerilerini güçlendiren eğitim içerikleri geliştirilmelidir.

22.4. Suçla mücadele, riskli davranışların erken dönemdeki belirtileri ve koruyucu faktörler hakkında ailelere eğitim programları uygulanmalıdır.

6.9 ÇOCUK ADALET SİSTEMİNİN ETKİNLİĞİNİN ARTIRILMASI

Tespit ve Değerlendirmeler

Çocuk adalet sistemine ilişkin yasal altyapı son yıllarda önemli ölçüde geliştirilmiş olmakla birlikte, uygulamada uzmanlaşma, kurumsal kapasite ve çocuk odaklı yaklaşım bakımından yapısal sorunların devam ettiği görülmektedir. Çocuk mahkemelerinin ülke genelinde yeterli yaygınlığa ulaşmamış olması, bazı çocuk dosyalarının genel mahkemelerde görülmeye devam etmesi, çocuklara ilişkin CMK müdafiliğinin çoğu zaman bu alanda

uzmanlaşmamış avukatlar eliyle yürütülmesi ve meslek içi eğitimlerin uygulama derinliğinden uzak kalması; çocuk adalet sisteminin çocuğun üstün yararı ilkesi doğrultusunda uzmanlaşmış ve bütüncül bir yapıyla işletilmesini zorlaştırmaktadır.

Komisyonumuzca çocuk hâkimleri ve Cumhuriyet savcıları arasında gerçekleştirilen saha araştırması da bu tabloyu doğrular niteliktedir. Araştırmaya göre yargı mensuplarının %72,5'inin çocuk adalet sistemi alanındaki tecrübesi üç yılın altında olup, katılımcıların %14,3'ü sistemin genel olarak etkili ve başarılı olduğunu ifade etmiştir. Bu veriler, çocuk adalet sisteminde uzmanlaşmanın henüz kurumsal süreklilik kazanamadığını ve uygulamada kalıcı bir ihtisas yapısının tam anlamıyla oluşamadığını göstermektedir.

Uygulamadaki yapısal sorunlar, çocuk adalet sisteminde kullanılan terminolojiye ilişkin tartışmaları da görünür hâle getirmektedir. "Suça Sürüklenen Çocuk" kavramının, henüz kesin hükümle sonuçlanmamış süreçlerde dahi çocuk üzerinde kalıcı bir nitelendirme etkisi oluşturabildiği; bunun çocukların toplumsal algılanışı ve yeniden toplumsallaşma süreçleri üzerinde belirgin sonuçlar doğurabildiği görülmektedir. Buna karşılık "Adli Süreçteki Çocuk" kavramının, çocuğu fiil üzerinden değil içinde bulunduğu süreç üzerinden tanımlayan ve uluslararası sözleşmeler ve literatür ile uyumlu, daha önyargısız bir yaklaşımı yansıttığı dikkat çekmektedir.

Çocuk mahkemelerinin hem cezai yargılamaları hem de koruyucu ve destekleyici tedbir süreçlerini birlikte yürütmesi de uygulamada belirginleşen sorun alanlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Aynı mahkemenin hem yargılama faaliyeti yürütmesi hem de çocuğun korunmasına ilişkin tedbir süreçlerini takip etmesi; tedbirlerin bireyselleştirilmesi, etkin uygulanması ve sürekliliğinin sağlanması bakımından zafiyet oluşturabilmektedir. Yoğun ceza yargılamaları içerisinde tedbir süreçlerinin geri planda kaldığı, çocukların korunma ihtiyacına ilişkin izleme ve değerlendirme mekanizmalarının ise uygulamada sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu yapısal sorunların en görünür yansımalarından biri de sosyal inceleme raporları alanında ortaya çıkmaktadır. Çocukların aile yapısı, sosyal çevresi, eğitim durumu, ihmal veya istismar riskleri pek çok dosyada yeterli saha çalışması yapılmaksızın değerlendirilmektedir. Ev ziyareti, aile-çevre analizi ve yerinde inceleme imkânına rağmen raporların çoğu zaman sınırlı görüşmeler üzerinden hazırlanması; uzman personel eksikliği, yoğun iş yükü ve lojistik yetersizliklerle birleştiğinde çocuk hakkında verilecek kararların isabetini doğrudan etkileyebilmektedir. Ayrıca sosyal inceleme raporlarının çoğu zaman soruşturma aşamasında temin edilmemesi nedeniyle, çocukların risk alanlarının erken dönemde görünür hâle gelemediği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan yaş küçüklüğüne bağlı ceza indirimlerinin tüm suç tipleri bakımından otomatik ve zorunlu şekilde uygulanması, özellikle ağır suçlar yönünden uygulamada yoğun biçimde tartışılmaktadır. Kasten öldürme ve neticesi

sebebiyle ağırlaşmış yaralama gibi ağır sonuç doğuran suçlarda; failin gelişim düzeyi, fiilin işleniş biçimi ve ortaya çıkan neticenin ağırlığının hâkim tarafından yeterince değerlendirilemediği yönünde eleştiriler bulunduğu görülmektedir. Çocuk suçluluğunun niteliğinde yaşanan değişim, bazı ağır suçların daha düşük yaş gruplarında da görülmeye başlaması ve suç örgütlerinin çocukları araçsallaştırabilmesi; çocuk adalet sistemine ilişkin toplumsal tartışmaları daha görünür hâle getirmektedir.

Mevcut çocuk infaz rejimi de uygulamada tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Çocuk hükümlülerin suç ayrımı yapılmaksızın doğrudan çocuk eğitim evlerine gönderilmesi uygulamasının, özellikle ağır suçlar bakımından kamuoyunda cezasızlık algısını güçlendirdiği yönünde değerlendirmeler bulunduğu görülmektedir. Bunun yanında çocukların infaz sürecindeki davranış farklılıklarını esas alan kademeli değerlendirme mekanizmalarının uygulamada sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır. Öte yandan çocuk yargılamalarının ve kanun yolu incelemelerinin uzun sürmesi, çocukların psikolojik, sosyal ve eğitim hayatı üzerinde kalıcı etkiler doğurabilmektedir. Mevcut sistemde çocuklara ilişkin dava ve istinaf-temyiz incelemelerinin öncelikli iş olarak ele alınmasına yönelik açık ve bağlayıcı bir usul mekanizmasının bulunmaması, adli süreçlerin uzamasına neden olabilmektedir. Uzayan yargılama süreçleri içerisinde çocukların eğitimden uzaklaştığı, sosyal çevrelerinden koptuğu ve adli sürecin çocuk üzerindeki etkisinin derinleştiği görülmektedir.

23. Çocuk adalet sistemi mevzuatına ilişkin kavramsal çerçeve ve terminoloji gözden geçirilmeli; "Suça Sürüklenen Çocuk" kavramı yerine "Adli Süreçteki Çocuk" ifadesi kullanılmalıdır.

23.1. "Suça sürüklenen çocuk" kavramı, ceza adalet sistemine temas eden tüm çocukları tek bir başlık altında toplamakta; suç şüphesi altında bulunan çocuklar ile ağır suçlardan hüküm giymiş çocuklar arasında ayrım yapmamaktadır. Bu yaklaşım, çocukların henüz yargılama süreci tamamlanmadan etiketlenmesine ve toplumsal damgalanmaya maruz kalmasına zemin hazırlayabilmektedir. Bu nedenlerle tüm mevzuat, politika belgeleri ve kurumsal uygulamalarda, "Suça Sürüklenen Çocuk" kavramı "Adli Süreçteki Çocuk" şeklinde değiştirilmelidir.

23.2. Çocuk adalet sistemi mevzuatının güncel kurumsal yapıya uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Çocuk adalet sistemine ilişkin temel ve ikincil mevzuatın güncel kamu yönetimi yapısı ile uyumlu hâle getirilmesi amacıyla gerekli mevzuat değişiklikleri yapılmalıdır.

24. Çocuk adalet sisteminde uzmanlaşma artırılmalı; çocuk savcılığı, çocuk mahkemesi, çocuk müdafiliği ve çocuk odaklı adli birimler güçlendirilmelidir.

24.1. Çocuk adalet sisteminde uzmanlaşma bütün aşamalarda güçlendirilerek çocuk

adalet süreci, çocuk hukuku alanında meslek içi eğitim alan çocuk büro savcıları, çocuk hâkimleri ve müdafiler/vekiller tarafından yürütülmelidir. Bu aktörlere yönelik hizmet içi eğitimler ulusal ölçekte standart, düzenli ve zorunlu hale getirilmelidir.

24.2. Koruyucu ve destekleyici tedbir kararları çocuğun içinde bulunduğu risk durumunun tespitinde, ihtiyaçların belirlenmesinde ve gerekli müdahalelerin gerçekleştirilmesinde kritik önemde olduğundan, çocuk ve aile mahkemesi hâkim ve savcılarına yönelik tedbirler özelinde meslek içi eğitimler geliştirilmeli ve bu eğitimlere tedbirlerin uygulanmasında rol alan sorumlu kurumlar dâhil edilmelidir.

24.3. Çocuk mahkemeleri ve çocuk ağır ceza mahkemeleri ülke genelinde yaygınlaştırılarak çocuk adalet sisteminde ihtisaslaşma güçlendirilmelidir.

24.4. Çocuk Koruma Kanununda belirtilen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin etkin şekilde uygulanarak takibinin sağlanması maksadıyla tedbir dosyalarının, çocuk mahkemelerindeki diğer ceza dosyalarından ayrı yürütülmesi temin edilerek büyükşehirlerde tedbir işlerinde görevli çocuk mahkemeleri kurulmalıdır.

24.5. Tedbir işlerinde görevli çocuk hâkiminin, hakkında tedbir kararı verdiği çocuğu bulunduğu yerde veya kurumda görebilmesine imkân sağlayacak yasal düzenleme yapılmalıdır.

24.6. Çocuk alanında uzmanlaşmanın sağlanması için gerek kolluk birimlerinde gerekse adli birimlerde görev yapan personelin iller arası yer değişikliklerinde gönüllülük esası dikkate alınarak çocuk birimlerinde görevlendirilmelerine öncelik tanınmalıdır.

25. Yaş küçüklüğüne bağlı zorunlu indirim ve çocuk infaz rejimi yeniden gözden geçirilmelidir.

25.1. Cezanın bireyselleştirilmesi ilkesini ve toplumsal adaleti güçlendirmek için yaş gruplarına göre değişen oranda ve zorunlu uygulanan ceza indirimlerinin, kasten öldürme ve netice sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçları bakımından 12-15 ve 15-18 yaş aralıklarında, hâkimin takdirine bırakılabileceği yönünde yasal değişiklik yapılmalıdır. Ayrıca Türk Ceza Kanunun 31. maddesinde öngörülen yaş küçüklüğüne bağlı hapis cezası süreleri yeniden düzenlenmelidir.

25.2. Mevcut çocuk infaz rejiminin caydırıcılığının düşük düzeyde olmasından ve cezasızlık algısı oluşturmasından dolayı, çocuk hükümlülerin suç ayrımı yapılmaksızın doğrudan çocuk eğitimevine gönderilmesi yerine infaza kapalı ceza infaz kurumunda başlanarak iyi halli olduğunun tespiti halinde çocuk eğitimevine naklini öngörecek yasal düzenleme yapılmalıdır.

26. Ev ziyareti ve saha incelemesi zorunlu hale getirilmeli ve sosyal inceleme raporları güçlendirilmelidir.

26.1. Adli sistemde yer alan çocuk dosyalarında ev ziyareti, aile-çevre analizi ve yerinde inceleme zorunlu hale getirilmeli; sosyal inceleme raporları (SİR) standart, nitelikli ve saha temelli biçimde hazırlanmalıdır.

26.2. Adli sürecin erken döneminde SİR'lerden beklenen faydanın temini ve incelemenin en doğru sonuca ulaştırmasını sağlamak maksadıyla, söz konusu raporun Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturma aşamasında temin edilmesi yönünde yasal değişiklik yapılmalıdır.

27. Çocuklar hakkında açılan davaların ve kanun yolu incelemelerinin öncelikli yürütülmesi maksadıyla yasal düzenleme yapılmalıdır.

27.1. Çocuğun üstün yararı ilkesi doğrultusunda, çocuk yargılamalarının en kısa sürede sonuçlandırılmasını sağlamak amacıyla, çocuklar hakkında açılan davalar ile bu davalara ilişkin istinaf veya temyiz kanun yolları incelemelerinin tutuklu işlerde olduğu gibi ivedilikle yürütülmesine ilişkin uygulama, mevzuat hükmü hâline getirilmelidir.

27.2. Çocuklara ilişkin dava ve ceza zamanaşımı sürelerinin kısa olması nedeniyle, Çocuk mahkemelerince yargılamaya dair talep edilen hususların ilgili kurumlarca öncelikle yerine getirilmesi sağlanmalıdır.

6.10 KURUMLAR ARASI KOORDİNASYONUN VE KAPASİTENİN GÜÇLENDİRİLMESİ

Tespit ve Değerlendirmeler

Çocuk suçluluğuna ilişkin politika üretiminde en önemli eksikliklerden biri, düzenli, derinlemesine ve çok boyutlu araştırma kapasitesinin sınırlı olmasıdır. Riskli çocukların sosyalizasyon düzeyi, yıkıcı-bozucu davranış örüntüleri, erken risk işaretleri, program etkililiği ve kurum müdahalelerinin sonuçları konusunda sistematik ve sürekli veri akışı yetersiz kalmaktadır. Bu eksiklik; müdahalenin nerede başlayacağı, hangi çocuk grubuna hangi araçların uygulanacağı ve hangi programların gerçekten işe yaradığı konularında karar alma süreçlerini zorlaştırmaktadır. Bu yapısal eksiklik sahadaki uygulamaların koordinasyonunda da kendini göstermektedir. Bu nedenle çocuk suçluluğuna ilişkin politikaların sürekli veri üretimine, düzenli izlemeye ve kurumlar arası ortak değerlendirmeye dayalı şekilde geliştirilmesi gerekmektedir.

Çocuklara yönelik hizmet ve müdahalelerde en temel yapısal sorunlardan biri kurumlar arası koordinasyon ve veri paylaşımı eksikliğidir. Adalet, eğitim, sağlık, gençlik ve

spor, sosyal hizmet ve yerel yönetimler arasında ortak çalışan bir vaka yönetim mekanizmasının bulunmaması ve mevcut iş birliği süreçlerinin standart ve sürekli biçimde işletilememesi; çocukların risk faktörlerinin bütüncül biçimde görülememesine, aynı vakada mükerrer işlemler yapılmasına, erken müdahalenin gecikmesine, sunulan müdahalenin etkisinin zayıflamasına ve çocuğa yönelik hassasiyetin gözden kaçmasına yol açmaktadır. Bununla birlikte çocuk suçluluğu sosyal, ailesel, eğitsel, ekonomik ve çevresel faktörlerle ilişkili, sürekli ve çok katmanlı müdahale gerektiren bir olgudur. Bu alanda ihtisaslaşmış birimlerin oluşturulması ve kurumlar arası eşgüdümü güçlendirecek kalıcı yapıların kurulması bu anlamda kritiktir. Yerelde yapılan bazı uygulamalar incelendiğinde, güçlü koordinasyon kurulan örneklerde risk haritalaması, ev ziyareti, görev dağılımı ve vaka takibinin daha etkili yürütülebildiği görülmektedir. Ayrıca yerel yönetimlerin çocuğun gündelik yaşam çevresi içerisinde büyük bir rolü olması sebebiyle sosyal, kültürel, sportif, eğitsel ve önleyici hizmetler bakımından risk altındaki ve suça sürüklenen çocuklara yönelik çalışmalarda önemli bir görev üstlenebileceği değerlendirilmektedir.

Koordinasyon alanında yaşanılan bir diğer sorun; uygulamada kurumlar arasında farklı yorum ve işlem süreçlerinin bulunması, çocuklara yönelik müdahalelerde standartlaşmayı güçleştirmektedir. Bildirim, yönlendirme, tedbir kararlarının uygulanması, vaka takibi ve kurumlar arası bilgi paylaşımı süreçlerinde ortak usul ve esasların belirlenmesi; bu esasların rehber materyaller ve düzenli eğitimlerle desteklenmesi gerekmektedir. Özellikle çocukla ilk temas eden kurumların etkili ve hızlı yönlendirme yapması amacıyla kolluk, adli destek birimleri, sosyal hizmet birimleri, eğitim ve sağlık kurumları arasında gecikmeyi önleyen, görev ayrımını netleştiren ve vaka bazlı takibi mümkün kılan bir yönlendirme altyapısı oluşturulmalıdır. Buna ek olarak mevcut hizmetlerin etkililiğinin ve hizmet sunum kapasitesinin artırılması önemlidir. Bu kapsamda sahada vaka ile birebir temas eden personelin sayısı, niteliği, mesleki iyi oluşu, vaka yükünün dengeli dağılımı ve düzenli süpervizyon mekanizmaları üzerinde çalışılması gereken diğer temel alanlardır. Özellikle danışmanlık tedbiri ve psikososyal destek süreçlerinde personel başına düşen vaka sayısının dengelenmesi, hizmetin niteliği ve sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır.

Sistemin etkinliğini doğrudan etkileyen bir diğer önemli sorun, sahada görev yapan personelin güvenliği ve korunmasına ilişkindir. İlgili kamu personeli, çocuklara ilişkin bildirim yaptığında veya adli süreçlerde ifade verdiğinde kimlik bilgilerinin açığa çıkması riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Mevcut uygulamada personelin anonimliğini koruyacak açık ve güçlü bir düzenleme bulunmaması, aile veya yakın çevre tarafından tehdit, baskı ve

tepkiyle karşılaşma riskini artırmakta; bu durum da bildirim yapma ve sürece aktif katılım motivasyonunu zayıflatarak çocuk koruma sisteminin etkinliğini olumsuz etkilemektedir.

Öneriler

28. Entegre veri paylaşım altyapısı kurulmalıdır.

28.1. Çocuğun üstün yararı ve veri güvenliği gözetilerek, çocuklara hizmet sunan tüm bakanlıkların erişim sağlayabildiği ve çocuklara ilişkin işlemlerin bütüncül olarak izlenebildiği bir vaka yönetim sistemi kurulmalı; bu sistem üzerinden adli birimler, eğitim, sağlık kurumları ve kolluk birimleri sistemine giren çocuklara ilişkin süreçleri tekil ve ortak dosya sistemi üzerinden yürütmeli ve mükerrer işlemler ile bilgi kayıpları önlenmelidir.

28.2. Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı arasında veri temelli bildirim mekanizmaları geliştirilmelidir.

28.3. Kolluk birimleri çocukla ilk temas eden kurumlar arasında yer aldığı için suça sürüklendiği tespit edilen çocukların Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına ivedilikle kanun gereği bildirilmesi konusunda gerekli hassasiyet gösterilmelidir.

28.4. Tedbir kararlarının etkin bir şekilde izlenebilmesi ve denetlenebilmesi için Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri bünyesinde vaka bazlı izleme ile yönlendirme sistemi kurulmalıdır.

28.5. İl ve ilçe düzeyinde vaka sorumlusu atanmasına dayalı koordinasyon modeli uygulanmalı ve müdahale çalışmaları bu koordinasyon modeli ile yürütülmelidir.

28.6. İl/İlçe Koordinasyon Kurullarının altında suça sürüklenen çocuk alt kurulu kurulması zorunlu hale getirilerek vaka bazlı risk analiz yöntemleri kullanılmak suretiyle kurulların yapılandırılması sağlanmalıdır.

29. Kurumsal kapasite, iş yükü dengesi ve hizmet kalitesi güçlendirilmelidir.

29.1. Çocuk suçluluğunun dönemsel bir sorun olmaması, değişen ve dönüşen karakteristiği, meselenin çok katmanlı yapısı, sosyal dinamiklere ve çeşitli faktörlere bağlı olarak toplumu orta ve uzun vadeli etkileyen pek çok etkisinin bulunması nedenleriyle TBMM bünyesinde kanun ile daimî bir çocuk ihtisas komisyonu kurulmalıdır.

29.2. Risk altındaki çocuklara yönelik önleme ve müdahale çalışmalarında farklı kurumlar tarafından çocuğa yönelik inceleme ve mahkeme süreçlerinde benzeri işlemler gerçekleştirilebilmektedir. Kurumlar arasında görev ve sorumluluklar netleştirilerek mükerrer iş yükü azaltılmalıdır.

29.3. Danışmanlık tedbirlerinde personel başına düşen vaka sayısı dengelenmelidir. Danışmanlık tedbirleri Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı

ve yerel yönetimler başta olmak üzere ilgili kurumların personel kapasitesi ve dosya yükü dikkate alınarak daha dengeli şekilde paylaştırılmalıdır.

29.4. Risk altındaki çocuklara yönelik önleme ve müdahale çalışmalarında görev yapan ve psikososyal destek sunan uzman personel sayısı artırılmalıdır.

29.5. Risk altındaki çocuklara yönelik önleme ve müdahale çalışmalarında görev yapan ve psikososyal destek sunan uzman personelin tükenmişliğini azaltmaya yönelik destek ve süpervizyon mekanizmaları oluşturulmalıdır.

29.6. Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanmasına yönelik yol gösterici materyaller zenginleştirilmeli ve uygulayıcılara yönelik kapasite güçlendirici eğitimler yaygınlaştırılmalıdır.

29.7. Çocuk koruma alanında görev yapan ve çocuklara ilişkin bildirimde bulunan kamu personelinin güvenliğini ve gizliliğini sağlamak adına Adalet Bakanlığına ve kolluk birimlerine isimsiz bildirim kanalları oluşturulmalıdır. Bildirimde bulunan personelin kimlik bilgilerinin korunmasına ve gizliliğine ilişkin özel usul ve güvenceler oluşturulmalıdır.

29.8. BTK tarafından hazırlanan "Çocukların Korunmasına Yönelik Çevrimiçi Güvenlik Strateji" belgesi, bütün kurumları içerecek şekilde ulusal strateji ve eylem planına dönüştürülerek uygulanmalıdır.

29.9. Belediyelerin stratejik eylem planları suça sürüklenen çocuklara yönelik politikalar yönünden geliştirilmelidir. Bu bağlamda belediye stratejik planlama ilkelerine ve "Kamu İdarelerince Hazırlanacak Stratejik Planlar ve Performans Programları ile Faaliyet Raporlarına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" içeriklerine suça sürüklenen çocukların korunmasına yönelik ilke ve gereksinimler eklenmelidir. Bununla birlikte, nüfusu 100 binin üzerindeki belediyelerin bütçelerinde çocuk ve gençlerin korunmasına yönelik kaynak aktarımı zorunluluğu getirilmelidir.

29.10. Herhangi bir ihmal ve istismar mağduriyeti ile karşılaşıldığında adli merciler veya kolluk birimlerine bildirim yükümlülüğü bulunan Millî Eğitim, Sağlık ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlıkları personelinin bildirimine ilişkin "standart esaslar" ilgili Bakanlıklarca belirlenmeli ve ilgili kurumlara eğitim verilmelidir.

29.11. Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı spor tesislerinin daha aktif ve verimli kullanılabilmesi için kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesi ve bu tesislere yapılandırılmış bir sistem üzerinden yönlendirme yapılması gerekmektedir.

29.12. Yerel yönetimler tarafından psikolojik destek ve spor hizmetleri, riskli ilçelerde suç önleme aracı olarak birlikte kullanmalıdır. Belediyelerin psikolojik danışmanlık

kapasitesi ile gençlik ve spor faaliyet kapasitesi çocuk risk haritalarıyla ilişkilendirilerek güçlendirilmelidir.

6.11 ERKEN MÜDAHALE VE RİSK İZLEME SİSTEMLERİNİN KURULMASI

Tespit ve Değerlendirmeler

Risk altındaki çocukların erken aşamada tespit edilmesine ve uygun hizmetlere yönlendirilmesine yönelik mevcut sistemlerin parçalı ve reaktif nitelikte olduğu; mahalle, okul ve aile düzeyinde bütüncül bir risk izleme ve erken uyarı mekanizmasının yeterince kurumsallaşmadığı değerlendirilmektedir. Kurumlar arasında ortak bir "ilk temas ve erken müdahale modeli"nin bulunmaması, uygulama farklılıklarına ve müdahale gecikmelerine yol açmakta; bu durum riskin derinleşmesine ve kronikleşmesine zemin hazırlamaktadır.

Eğitim, sağlık, sosyal hizmet ve güvenlik birimleri arasında veri paylaşımına dayalı eşgüdümlü bir yapının sınırlı olması, risk haritalama ve izleme süreçlerinin etkinliğini azaltmakta; dijital kayıt ve takip sistemlerinin yetersizliği ise vakaların bütüncül olarak izlenmesini güçleştirmektedir. Özellikle okul, mahalle ve aile düzeyinde ortaya çıkan erken risk işaretlerinin ilgili kurumlara hızlı ve standart biçimde aktarılmasını sağlayacak çevrim içi bildirim ve bilgilendirme mekanizmalarının bulunmaması, erken müdahale kapasitesini sınırlandırmaktadır. Öte yandan adli sürece girişte zorunlu ve çok boyutlu risk analizlerinin sistematik şekilde uygulanmaması, çocukların sadece işledikleri fiil üzerinden değerlendirilmesine neden olmakta; sosyal inceleme raporlarının kapsam, standart ve güncellik bakımından istenilen seviyede olmaması müdahale süreçlerinin etkinliğini sınırlamaktadır. Bu nedenle suça sürüklenen ve mağdur çocuklar bakımından standart risk analizi araçlarının kullanılması, vaka yöneticisi desteğinin sağlanması ve müdahale sürecinin çocuğun bireysel risk, ihtiyaç ve koruyucu faktörlerine göre yapılandırılması önem taşımaktadır.

Sahada görev yapan personelin erken risk tespiti ve müdahale kapasitesinin yeterince desteklenmemesi ile kurumlar arası koordinasyon eksiklikleri de önemli bir yapısal sorun olarak öne çıkmaktadır. Erken uyarı sistemlerinin etkili çalışabilmesi için öğretmenler, okul rehberlik servisleri, kolluk birimleri, sosyal hizmet uzmanları ve sağlık personelinin risk işaretlerini tanıması, bildirim ve yönlendirme süreçlerinde ortak standartlara sahip olması gerekmektedir. Ayrıca mükerrer suçluluğun önlenmesine yönelik izleme ve yönlendirme mekanizmalarının sınırlılığı, pilot uygulamaların sistematik biçimde değerlendirilip yaygınlaştırılamaması mevcut çocuk koruma yaklaşımının önleyici ve proaktif bir yapıya kavuşturulması gerekliliğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu kapsamda dezavantajlı bölgelerde geliştirilecek erken müdahale modellerinin uygulanması, etki analizlerinin yapılması ve

başarılı modellerin ülke geneline yaygınlaştırılması önleyici çocuk koruma sisteminin güçlendirilmesi açısından kritik görülmektedir.

Öneriler

30. 7.11.1. Erken risk tespiti ve proaktif izleme sistemi kurulmalıdır.

30.1. Risk skorlamasına dayalı, mahalle-okul-aile düzeyinde çalışan bütüncül erken uyarı ve izleme sistemi kurulmalıdır. Bu sistem; eğitim, sağlık, sosyal hizmet ve güvenlik kurumları arasında veri paylaşımını sağlayan eşgüdümlü yapı ile yürütülmelidir.

30.2. Oniki yaşından önce suça sürüklenen çocuklar dahil olmak üzere, Adalet Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile kolluk çocuk birimlerinin koordinasyonunda çalışacak bir erken izleme ve müdahale sistemi oluşturulmalıdır. Bu sistem kapsamında tekrarlanan suça sürüklenmeyi önlemek için çocukların 18 yaşına kadar eğitim hayatı, devamsızlık durumu, sosyal çevresi, şiddet davranışları, bağımlılık riski ve aile yapısı gibi unsurlar çok boyutlu olarak takip edilmeli; tekrarlanan suça sürüklenmeye dair risk tespit edilen çocuklar hakkında gecikmeksizin koruyucu ve rehabilite edici müdahale mekanizmaları devreye alınmalıdır.

30.3. Çocukların suça sürüklenmesi yönünden dezavantajlı olan bölgelerde yeni geliştirilecek erken müdahale modelleri ile uygulama yapılmalı ve etki analizleri gerçekleştirilerek başarılı uygulamalar yaygınlaştırılmalıdır.

30.4. Ülke genelinde, okullarda öğrencilerle ilgili şüpheli durumların okul polisi aracılığıyla ve eş zamanlı olarak ilgili kurumlara iletilebilmesini sağlayacak; okullar ile yetkili kurumlar arasında doğrudan bağlantı kuran merkezi bir çevrim içi ihbar ve bilgilendirme sistemi oluşturulmalıdır.

31. Standartlaştırılmış müdahale süreçleri ve vaka yönetimi modeli geliştirilmelidir.

31.1. Adli sisteme girişte zorunlu risk analizi yapılarak her suça sürüklenen ve mağdur çocuk için vaka yöneticisi desteği sağlanmalı ve bu konuda Adalet Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen hizmetler güçlendirilmelidir.

31.2. Çocukların mükerrer suçluluğunun önlenmesi amacıyla ilk suç işlemeden itibaren zorunlu izleme, destek ve yönlendirme sistemleri kurulmalıdır.

31.3. Risk faktörlerini ve müdahale alanlarını belirlemeye yönelik tüm kurumlarda ortak bir şekilde standart risk analizi formları kullanılmalıdır.

6.12 REHABİLİTASYON VE YENİDEN ENTEGRASYON

Tespit ve Değerlendirmeler

Türkiye'de ceza infaz kurumlarında suça sürüklenen çocuklara yönelik rehabilitasyon çalışmaları belirli bir kurumsal yapı içerisinde yürütülmekte; çocukların eğitim faaliyetlerine katılması, meslek edinmesi, psikososyal destek alması ve yeniden topluma kazandırılması amacıyla çeşitli uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte ceza adalet sistemine dahil olan çocukların önemli bir bölümünün travmatik yaşam deneyimleri, aile içi sorunlar, eğitimden kopma, madde kullanımı ve ruh sağlığına ilişkin güçlükler gibi birden fazla risk alanıyla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Çocukların psikolojik destek, bağımlılık tedavisi, eğitim hayatının devamı, sosyal uyum ve mesleki gelişim bakımından farklı ihtiyaçlara sahip olmalarına rağmen, mevcut uygulamaların her çocuğun bireysel durumuna göre yeterince şekillendirilemediği; bunun da rehabilitasyon süreçlerinin etkinliğini sınırlayabildiği değerlendirilmektedir. Ceza infaz kurumlarında görev yapan personelle yapılan görüşmelerde de psikososyal müdahale kapasitesinin artırılması, çocuklarla çalışan personelin travma, çocuk gelişimi ve kriz yönetimi alanlarında desteklenmesi ile kurumlar arası iş birliğinin güçlendirilmesine ihtiyaç bulunduğu ifade edilmektedir.

Diğer taraftan çocuk ve ergen ruh sağlığı hizmetlerine erişimde yaşanan güçlüklerin, çocukların suça sürüklenme riskini artıran önemli sorun alanlarından biri olduğu görülmektedir. Özellikle dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, davranım bozukluğu, travma kaynaklı davranış sorunları ve bağımlılık eğilimlerine ilişkin erken teşhis ve müdahale süreçlerinin her durumda yeterince etkin yürütülememesi; bazı çocukların eğitim, aile ve sosyal çevre içerisinde daha kırılgan hale gelmesine neden olabilmektedir. Ruh sağlığı hizmetlerinden yararlanmaya ilişkin damgalanma kaygısının da çocukların ve ailelerin destek mekanizmalarına başvurmaktan kaçınmalarına yol açabildiği; bunun mevcut sorunların derinleşmesine ve çocukların suçla daha erken yaşta karşı karşıya kalmasına neden olabildiği değerlendirilmektedir. Ayrıca çocuk ve ergen ruh sağlığına yönelik uzmanlaşmış merkezlerin ve uzun süreli rehabilitasyon modellerinin ülke genelinde erişilebilirlik bakımından farklılık göstermesi, önemli bir ihtiyaç alanı oluşturmaktadır.

Ceza infaz kurumundan veya koruma ve bakım sistemlerinden ayrılan çocukların yeniden toplumsallaşma süreçlerinde çeşitli güçlüklerle karşılaştıkları görülmektedir. Tahliye sonrası dönemde eğitim hayatına yeniden dahil olamama, meslek edinme ve istihdama erişimde yaşanan sorunlar, sosyal çevre desteğinin yetersiz kalması ve toplumsal damgalanma; çocukların yeniden suça sürüklenme riskini artırabilmektedir. Özellikle tahliye sonrası izleme, rehberlik ve sosyal uyum mekanizmalarındaki eksikliklerin rehabilitasyon süreçlerinin kalıcılığını zayıflatabildiği değerlendirilmektedir. Benzer şekilde korunma ve

bakım tedbiri altındaki, suça sürüklenme veya madde kullanımı geçmişi bulunan çocuklara hizmet sunan ihtisaslaştırılmış kuruluşlarda kriz durumlarına ilişkin uygulama süreçlerinde kurumsal koordinasyonun ve personel desteğinin güçlendirilmesine ihtiyaç bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu çerçevede çocukların ceza adalet sistemi içerisinde sadece işledikleri fiil üzerinden değerlendirilmemesi; korunma, rehabilitasyon ve yeniden toplumsallaşma ihtiyaçlarının birlikte ele alınması gerektiği değerlendirilmektedir.

Öneriler

32. Ceza adalet sisteminde yer alan tutuklu ve hükümlü çocukların yeniden topluma kazandırılması için rehabilitasyon odaklı modeller geliştirilmelidir.

32.1. Ceza adalet sistemindeki her tutuklu ve hükümlü çocuk için bireyselleştirilmiş rehabilitasyon planı hazırlanmalı ve düzenli olarak izlenmelidir.

32.2. Kurumlarda bağımlılık tedavisi ve travma odaklı terapi hizmetleri yaygınlaştırılmalı ve her çocuğa psikolojik destek sunulmalıdır.

32.3. Ceza adalet sisteminde yer alan tutuklu ve hükümlü çocukların eğitim-öğretim faaliyetleri, bireyselleştirilmiş eğitim programları vb. diğer eğitim modelleriyle kesintisiz devam ettirilmeli; açık öğretim, mesleki eğitim ve beceri kazandırma programları zorunlu hale getirilmelidir.

32.4. Ceza adalet sisteminde yer alan tutuklu ve hükümlü çocuklar için farklı pozisyonlarda görev yapan personelin çocuk gelişimi, travma ve kriz yönetimi vb. konularda uzmanlaşması sağlanmalıdır.

32.5. Çocuk ve ergen ruh sağlığı hizmetleri önleyici ve güçlendirici yaklaşımla yeniden yapılandırılmalı ve yataklı çocuk ve ergen psikiyatri klinikleri ülke genelinde yaygınlaştırılmalıdır.

32.6. Çok Disiplinli Çocuk ve Genç Ruh Sağlığı Merkezleri (ÇÖZGEM) her ilde en az bir tane olacak şekilde yaygınlaştırılmalı, hizmet modelleri güçlendirilmeli, bu merkezlerde uzun vadeli rehabilitasyon programları uygulanmalıdır.

32.7. Damgalanma, meslek edinememe ve iş bulamama korkusu sebebiyle DEHB, davranım bozukluğu vb. çocuk ve ergen ruh sağlığı sorunlarına yönelik ruh sağlığı hizmetlerinden faydalanmama, bu sorunlara yönelik teşhis ve tedavi sürecinin gerçekleştirilememesine ve çocukların suça sürüklenmesine yol açabilmektedir. Bu nedenlerle, çocuk ve ergen ruh sağlığı sorunlarına özgülenen ayrı bir tıbbi kayıt sistemi oluşturulmalı ve çocukların tedaviden kaçınmalarına yol açan nedenlerin önüne geçilmelidir.

33. Ceza infaz kurumundan tahliye olan çocukların yeniden suça sürüklenmesini önlemek için güçlü bir takip ve destek sistemi kurulmalıdır.

33.1. Tahliye sonrası her çocuk için zorunlu izleme ve rehberlik programları uygulanmalıdır.

33.2. Tahliye sonrası eğitimine devam etmeyen çocuklar için meslek edindirme programları oluşturulmalıdır. Bu bağlamda, İŞKUR'un mevcuttaki işbaşı eğitim programı, suça sürüklenen çocuklar için özel olarak uyarlanmalıdır. Söz konusu program; denetimli ve rehberli bir çalışma ortamı, psikososyal destek eşliğinde istihdam, mentor destekli bir iş öğrenme modeli gibi sacayakları ile desteklenmelidir.

33.3. İŞKUR'un mevcut iş ve meslek danışmanlığı yapısı içerisinde; diğer özel politika gerektiren gruplar gibi her çocuğa özel danışman atanmalı, kariyer planı oluşturulmalı, mesleki gelişim ve istihdam süreci düzenli olarak takip edilmelidir. İŞKUR/yerel yönetimler sorumluluğunda, tahliye olan çocuklara yönelik özel sektör iş birlikleri ile korumalı istihdam modelleri geliştirilmelidir.

33.4. Toplum temelli rehabilitasyon merkezleri kurularak çocukların sosyal uyum süreçleri desteklenmelidir.

33.5. Niteliği itibarıyla ağır ceza mahkemesi görevine girmeyen suçlarda; gönüllü rehabilitasyon, eğitim, danışmanlık veya sosyal uyum programlarında başarı sağlayan 15 yaşını doldurmamış çocukların adli sicil kayıtlarının, çocuğun üstün yararı, yeniden toplumsallaşması ve damgalanmanın önlenmesi amacıyla "unutulma hakkı" yaklaşımı çerçevesinde özel usullere tabi ayrı bir sicilde kaydedilmeleri sağlanmalıdır.

33.6. Denetimli serbestlik sürecindeki çocuklar için kültüre duyarlı ve etkililiği kanıtlanmış değerler eğitimi programı hazırlanmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.

34. Hakkında korunma ve bakım tedbiri bulunan çocuklardan suça sürüklenme ve/veya madde kullanımı bulunanlara hizmet verilen Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı İhtisaslaştırılmış Çocuk Evleri Sitelerinin hizmet kalitesi artırılmalıdır.

34.1. Suça sürüklenen ya da madde bağımlılığı tedavisi devam eden/tamamlanan çocuklara yönelik ihtisaslaştırılmış çocuk evleri sitelerinde çocuklardan kaynaklanan kriz durumlarında müdahale süreçlerinde kuruluş personeli, sağlık ve kolluk ekiplerinin görev ve yetkileri mevzuat düzenlemeleriyle netleştirilmelidir.

34.2. Suça sürüklenen çocuklarla çalışan meslek elemanlarının (özellikle çocuk bakım kuruluşlarında görevli) travma ile çalışma konusunda becerileri arttırılmalı ve bu görevliler travma odaklı yaklaşım konusunda bilgi ve beceri elde edebilmeleri için düzenli ve yapılandırılmış süpervizyon mekanizmalarıyla sistematik biçimde desteklenmelidir.

6.13 ÖNCELİKLİ MEVZUAT DEĞİŞİKLİK ÖNERİLERİ

1. Yaş Küçüklüğü (Türk Ceza Kanunu-Madde 31)

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda yaş küçüklüğüne bağlı zorunlu indirimlerin azaltılması ve "kasten öldürme" ile "neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama" suçlarında hâkim takdiriyle yaş küçüklüğüne bağlı zorunlu indirimlerin uygulanmayabileceğine yönelik düzenleme yapılması gerektiği değerlendirilmektedir.

Gerekçe

Ceza adalet sisteminde çocuklara özgü düzenlemelerin temelini, çocuğun üstün yararı, gelişim özellikleri ve yeniden topluma kazandırılma hedefi oluşturmaktadır. Bununla birlikte, **kasten öldürme** ve **neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama** gibi en ağır suç tipleri bakımından, sadece failin yaşı esas alınarak öngörülen otomatik ve zorunlu indirim mekanizmalarının, suçun ağırlığı ve doğurduğu sonuçlar karşısında her somut olayda adil ve dengeli sonuçlar üretmediği görülmektedir. Bu suçlar, geri dönülmez nitelikte ağır neticeler doğurmakta; mağdur, mağdur yakınları ve toplum üzerinde derin ve kalıcı etkiler bırakmaktadır. Bu yönüyle, söz konusu fiiller bakımından cezanın belirlenmesinde daha hassas ve çok boyutlu bir değerlendirme yapılması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Mevcut düzenlemede, yaş küçüklüğüne bağlı olarak öngörülen ceza alt ve üst sınırları, zorunlu indirimler, ağırlaştırılmış müebbet ve müebbet hapis cezasını gerektiren suçlar bakımından, ceza ile fiil arasındaki orantılılık ilkesinin somut olay bazında tam olarak sağlanmasına engel teşkil edebilmektedir. Özellikle kastın yoğunluğu, suçun işleniş biçimi, failin fiil üzerindeki hâkimiyeti ve meydana gelen zararın ağırlığı gibi unsurların yeterince karşılık bulamadığı durumlarda, ceza adaletine duyulan güvenin zedelenmesi söz konusu olabilmektedir. Nitekim, çocuk hâkimleri ve Cumhuriyet savcılarına yönelik Komisyonumuz tarafından gerçekleştirilen bilimsel araştırma sonucunda, yargı mensuplarının %81,2'sinin suça sürüklenen çocuklar hakkında yasal sınırlar çerçevesinde verilebilen cezaların sürelerini yetersiz bulduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, uygulayıcıların önemli bir çoğunluğunun mevcut yaptırım rejiminin caydırıcılığı ve yeterliliği konusunda ortak bir kanaate sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu kapsamda, 12-15 ve 15-18 yaş gruplarındaki çocuklar bakımından öngörülen ceza alt ve üst sınırlarının artırılması, cezanın suçun ağırlığı ile daha uyumlu hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Yapılan düzenleme, çocukların ceza sorumluluğunu yetişkinlerle eşitlememekte; aksine, yaş küçüklüğüne bağlı indirimin varlığını korumakla birlikte, özellikle ağır suçlar bakımından ortaya çıkan ölçüsüzlükleri gidermeye yönelik sınırlı ve orantılı bir müdahale niteliği taşımaktadır. Böylece, hem cezanın genel ve özel önleme işlevi güçlendirilmekte hem de ağır suçlar bakımından yaptırımın ciddiyeti daha belirgin hale getirilmektedir. Öte yandan, yaş küçüklüğüne bağlı indirimlerin kasten öldürme

ve neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçları bakımından her durumda zorunlu olarak uygulanması, hâkimin somut olayın özelliklerini dikkate alarak adil bir ceza tayin etme yetkisini daraltmaktadır. Ceza hukukunun temel ilkelerinden biri olan cezanın bireyselleştirilmesi ilkesi gereğince, failin kusurunun derecesi ile işlenen fiilin ağırlığı arasında adil bir denge kurulması esastır. Ancak mevcut sistemde zorunlu indirim uygulaması, bu dengeyi her somut olayda kurmaya elverişli bir esneklik sunmamaktadır. Bu nedenle, belirli objektif ve subjektif ölçütler çerçevesinde hâkime, söz konusu indirimleri uygulamama yönünde takdir yetkisi tanınması, ceza adaletinin daha isabetli ve hakkaniyete uygun şekilde tecelli etmesini sağlayacaktır. Bu düzenleme ile hâkim; suçun işleniş biçimini, kastın yoğunluğunu, failin fiil üzerindeki etkinliğini ve meydana gelen neticenin ağırlığını somut olay bağlamında değerlendirerek, gerektiğinde yaş küçüklüğüne bağlı indirimi uygulamama imkânına sahip olacaktır. Böylece, ağır suçlar bakımından failin sorumluluğu ile orantılı bir yaptırım belirlenmesi mümkün hale gelecektir. Tüm bu nedenlerle:

Türk Ceza Kanunu'nun 31'inci maddesinin ikinci fıkrasında 12-15 yaş grubu çocuklar için yaş küçüklüğüne ilişkin öngörülen hapis cezalarının **ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası gerektiren suçlarda 15 yıl olan üst sınırının 18 yıla, müebbet hapis cezası gerektiren suçlarda 9 yıldan 11 yıla kadar olan hapis cezasının 10 yıldan 12 yıla kadar**, **süreli hapis cezaları için belirlenen 7 yıl olan üst sınırının 9 yıla artırılması** gerektiği değerlendirilmektedir.

Türk Ceza Kanunu'nun 31'inci maddesinin üçüncü fıkrasında 15-18 yaş grubu çocuklar için yaş küçüklüğüne ilişkin öngörülen hapis cezalarının **ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası gerektiren suçlarda 24 yıl olan üst sınırının 27 yıla, müebbet hapis cezası gerektiren suçlarda 12 yıldan 15 yıla kadar olan hapis cezasının 15 yıldan 18 yıla kadar, süreli hapis cezaları için belirlenen 12 yıl olan üst sınırının 15 yıla artırılması** gerektiği kanaatine varılmaktadır.

Türk Ceza Kanunu'nun 31'inci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarında, belirli kıstaslar dikkate alınarak **kasten öldürme** ve **neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama** suçlarını işleyen çocuklar bakımından **hâkimin takdirine** bağlı olarak bu fıkralarda belirlenen indirimlerin **uygulanmayabileceğine** yönelik düzenleme yapılması önerilmektedir.

Öngörülen düzenleme ile kasten öldürme ve neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçlarında **gerek 12-15 gerekse 15-18 yaş aralıklarına** dair uygulanan zorunlu indirimlerin hâkim takdiri ile uygulanmayabileceği mümkün olabilecektir.

2. "Suça Sürüklenen Çocuk" Kavramının "Adli Süreçteki Çocuk" Olarak Değiştirilmesi

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 3/1-a maddesindeki "Suça Sürüklenen Çocuk" kavramının yerine, çocuğu fiil üzerinden değil içinde bulunduğu süreç üzerinden tanımlayan ve önyargısız bir yaklaşımı yansıtan "Adli Süreçteki Çocuk" kavramının tercih edilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Gerekçe

Suça sürüklenen çocuk terimi suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk olarak ifade edilmiştir. Ancak hangi tür suçu işlerse işlesin bu terim ile toplum nazarında çocuğun edilgen olarak kabul edildiği mevcut terminoloji, çocuk adalet sistemine temas eden çok farklı çocuk gruplarını aynı kavramsal çerçevede toplamakta ve bu durum hem analitik hem de toplumsal düzeyde sorun üretmektedir.

Üzerine atılı suçu işlediği hususunda kesin hüküm bulunmadığı halde, daha başta çocuğun suça sürüklendiği ön kabulünü çağrıştırması nedeniyle son dönemde eleştirilen 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 3/1-a maddesindeki "**Suça Sürüklenen Çocuk"** kavramı yerine daha somut ve tarafsız anlam taşıyan **"Adli Süreçteki Çocuk"** kavramının tercih edilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

3. Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali (Türk Ceza Kanunu-Madde 233)

Türk Ceza Kanunu'nun 233'üncü maddesinde öngörülen yükümlülüklerin ihlali nedeniyle, çocuğun kasten öldürme (madde 81, 82), neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama (madde 87), kişiyi hürriyetinden yoksun kılma (madde 109), nitelikli yağma (madde 149) ve uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188) suçunu işlemesi halinde ebeveynler hakkında "şikâyete tabi olmayan ve iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası" öngörülen düzenleme ile ailenin çocuklar üzerindeki sorumluluğunun artırılması gerektiği değerlendirilmektedir.

Gerekçe

Değişen ve dönüşen çocuk suçluluğu dinamikleri karşısında, önleyici adalet anlayışının etkinliği ancak **anne ve babanın çocuk üzerindeki gözetim, yönlendirme ve sorumluluk yükümlülüklerinin** güçlendirilmesiyle mümkün hale gelebilir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenmiş olan "Aile Hukuku Yükümlülüğünün İhlali" suçunun ***şikâyete tabi bir suç olması ve mevcut yaptırım çerçevesinin sınırlı kalması nedeniyle*** uygulamada beklenen etkisi görülmemektedir. Nitekim Komisyonumuz çalışmaları kapsamında yargı mensuplarına yönelik yapılan bilimsel araştırmada katılımcıların %53,1'i çocuk adalet

sistemine dair en etkili olacağını düşündükleri reform alanının "**aile sorumluluğunu güçlendirecek hukuki düzenlemeler**" olduğunu belirtmişlerdir.

Bu yönde yapılacak bir değişiklik ile ebeveyn davranışı ile çocuğun suça sürüklenmesi arasındaki illiyet bağı ceza hukuku düzleminde açık ve görünür hâle getirilecek; böylelikle hem normun caydırıcılığı güçlendirilecek hem de aile kurumundan kaynaklanan yükümlülüklerin soyut bir ödev olmaktan çıkarılarak yaptırıma bağlanmış somut bir sorumluluk alanına dönüştürülmesi sağlanacaktır.

Bu kapsamda Türk Ceza Kanunu'nun 233'üncü maddesinde **öngörülen yükümlülüklerin ihlali nedeniyle çocuğun kasten öldürme (madde 81, 82), neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama (madde 87), kişiyi hürriyetinden yoksun kılma (madde 109), nitelikli yağma (madde 149) ve uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188) suçunu işlemesi halinde ebeveynler hakkında "şikâyete tabi olmayan ve iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası"** öngörülen düzenleme ile ailenin çocuklar üzerindeki sorumluluğunun artırılması gerektiği değerlendirilmektedir.

Ayrıca şikâyete tabi olması nedeniyle uygulama imkânı sınırlı olan Türk Ceza Kanunu'nun 233'üncü maddesinde birinci fıkrasının şikayete tabi olmaktan çıkarılarak ebeveynlerin çocuklar üzerindeki hukuki sorumluluğu artırılmalıdır.

4. Çocuklarda Tekerrür Hükümleri (Türk Ceza Kanunu-Madde 58)

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 58'inci maddesinin 5'inci fıkrasındaki "fiili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmamış olan kişilerin işlediği suçlar nedeniyle tekerrür hükümleri uygulanmaz." şeklindeki düzenlemede değişiklik yapılarak 15-18 yaş aralığındaki çocuklar bakımından tekerrür hükümlerinin uygulanmasına imkân sağlanması gerektiği değerlendirilmektedir.

Gerekçe

Tekerrür hükümlerinin seçimlik cezalarda adli para cezası yerine hapis cezasının tercih edilmesine yol açabildiği bilinmekle birlikte, bu durumun asıl etkisi infaz rejimi bakımından ortaya çıkmaktadır. Hâlihazırda çocuklar hakkında işledikleri suçlar nedeniyle çeşitli indirim mekanizmaları uygulanmaktadır. Buna ek olarak, çocukların işledikleri suçların hiçbir şekilde tekerrüre esas alınmaması, aynı suçu mükerrer şekilde işlemeleri hâlinde dahi infaz rejiminden kısa sürede çıkabilmelerine imkân tanımakta; bu durum, çocukları suçtan ve suç ortamlarından korumak yerine, onların suçta kullanılmalarına yol açabilmektedir. Ayrıca, bu uygulama çocuklar bakımından cezasızlık algısının oluşmasına zemin hazırlayarak suça yönelimi artırabilmektedir. Nitekim Komisyonumuz tarafından yargı mensuplarına yönelik gerçekleştirilen bilimsel çalışmada, suça sürüklenen çocukların %28,1'inin ilk kez bir suça karıştığı; buna karşılık önemli bir bölümünün daha önce bir veya

birden fazla dosya kapsamında adli süreçlere dahil olduğu, hatta bir kısmı hakkında kesinleşmiş mahkûmiyet hükümlerinin bulunduğu ifade edilmiştir. Bu bulgular, mükerrer suçluluk eğiliminin uygulamada belirgin olduğunu ve mevcut sistemin önleyici etkisinin sınırlı kaldığını göstermektedir.

Suç işleyen çocukların çoğunluğunun 15-18 yaş arasında olduğu, bu sebeple tekrar aynı suçu işleyen 15-18 yaş arasındaki çocukların suçta kullanılmalarını önlemek, cezaların infazında etkinliğini artırmak ve ıslah olmalarını sağlamak için eylemlerinin tekerrüre esas alınması maksadıyla 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun **58'inci maddesinin 5'inci fıkrasındaki "fiili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmamış olan kişilerin işlediği suçlar nedeniyle tekerrür hükümleri uygulanmaz."** şeklindeki düzenlemede değişiklik yapılarak **15-18 yaş aralığındaki çocuklar bakımından yeniden suç işleme durumunda tekerrür hükümlerinin uygulanmasının sağlanması gerektiği** değerlendirilmektedir.

5. Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirlerinin Ayrıştırılması (Çocuk Koruma Kanunu Madde 5)

Çocuk Koruma Kanunu'nun 5'inci maddesinde düzenlenen çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin, koruyucu ve destekleyici tedbirlerden ayrıştırılarak müstakil bir kategori altında "yönlendirme tedbirleri" olarak yeniden düzenlenmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Gerekçe

Çocuk adalet sisteminin temel amacı, çocuğun yüksek yararını gözetmek suretiyle onu suçtan uzaklaştırmak, toplumsal hayata sağlıklı biçimde yeniden kazandırmak ve tekrar suç işleme riskini azaltmaktır. Bu çerçevede mevcut düzenlemeler incelendiğinde, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 5'inci maddesinde yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirler ile çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin kavramsal ve işlevsel olarak iç içe geçtiği, uygulamada ise bu tedbirlerin somutlaştırılmasında ve ölçülebilir sonuçlar üretmesinde güçlükler yaşandığı görülmektedir. Bu durum, özellikle suça sürüklenen çocuklar bakımından müdahalelerin hedef odaklılığını zayıflatmakta ve sistemin önleyici/iyileştirici etkisini sınırlamaktadır. Nitekim çocuk hâkimleri ve Cumhuriyet savcılarına yönelik Komisyonumuzca gerçekleştirilen bilimsel çalışmada, suça sürüklenen çocuklara yönelik rehabilitasyon, danışmanlık ve eğitim programlarının suç tekrarının önlenmesine etkisine ilişkin değerlendirmelerde yargı mensuplarının %11,1'inin bu programları "etkili" veya "çok etkili" olarak nitelendirdiği tespit edilmiştir. Bu bulgu, mevcut müdahale araçlarının uygulamada beklenen düzeyde sonuç üretmediğini açıkça ortaya koymaktadır.

Çocuk Koruma Kanunu'nun 5'inci maddesinde düzenlenen çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin, koruyucu ve destekleyici tedbirlerden ayrıştırılarak müstakil bir kategori altında

"**yönlendirme tedbirleri**" olarak yeniden düzenlenmesi; içerik itibarıyla somut, hedefe yönelik ve ölçülebilir müdahale araçları şeklinde yapılandırılması gerektiği değerlendirilmektedir.

Bu kapsamda yönlendirme tedbirlerinin; suça sürüklenen ve cezai sorumluluğu olmayan çocukların risk alanına doğrudan temas eden ve davranış değişikliği üretmeyi hedefleyen başarı odaklı **gençlik, kültür-sanat, mesleki yönlendirme, aile destek ve izleme, mentorluk, dijital bağımlılıklar, kumar, tütün, nikotin, alkol, madde bağımlılığı tedavi ve rehabilitasyona yönlendirme, yapılandırılmış boş zaman, psikososyal güçlendirme ile gönüllü kamu hizmeti** gibi alt başlıklar altında açıkça tanımlanması gerektiği değerlendirilmektedir.

6. Çocukların İfadesinin Kolluğun Çocuk Birimi Tarafından Alınması (Çocuk Koruma Kanunu-Madde 15)

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 15'inci maddesinde değişiklik yapılarak, yetişkinlerle birlikte işlenen suçlar ile ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlarda ifade alma işlemlerinin Cumhuriyet savcısının emriyle, müdafi eşliğinde kolluğun çocuk birimi tarafından da yapılabilmesine imkân tanınmaktadır.

Gerekçe

Dijitalleşen ve hızlanan suç dinamikleri içerisinde, özellikle belirli ağır suç tiplerinde delillerin niteliği son derece hassas hale gelmekte; maddi gerçeğin ortaya çıkarılması sürecinde gecikmeksizin ve etkin bir müdahaleyi zorunlu kılmaktadır. Suça sürüklenen çocukların karıştığı ağır nitelikli suçlar ile yetişkinlerle birlikte iştirak halinde işlenen fiiller bakımından, olayın hemen akabinde yapılacak ifade alma işlemlerinin zaman kaybetmeksizin gerçekleştirilmesi; hem delillerin muhafazası hem de olayın sağlıklı, bütüncül ve gerçeğe uygun biçimde aydınlatılması açısından kritik önem taşımaktadır. Bu çerçevede, söz konusu işlemlerin çocukların üstün yararı ve usulî güvenceler gözetilmek suretiyle, kolluğun çocuk birimleri tarafından icra edilmesinin operasyonel etkinliği artıracağı değerlendirilmektedir.

Komisyonumuz tarafından yapılan saha araştırması bulgularında, odak grup çalışmalarında, bakanlık uzmanlarının sunumlarında ve çocuk hakimleri ile Cumhuriyet savcılarına yönelik yapılan bilimsel çalışma bulgularında mezkûr suçlarda kolluğun ifade alabilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Bu kapsamda; 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 15'inci maddesinde değişiklik yapılarak, yetişkinlerle birlikte işlenen suçlarda veya ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlarda ifade alma işlemlerinin Cumhuriyet savcısının emriyle, müdafi eşliğinde kolluğun çocuk birimi tarafından da yapılabilmesine imkân tanınmaktadır.

7. Kurumlar Arası Koordinasyon ile Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Etkinliğinin Artırılması (Çocuk Koruma Kanunu-Madde 45)

Çocuk Koruma Kanunu 45'inci maddesinde yapılacak değişiklikler ile,

- Koruyucu ve destekleyici tedbirlerin yerine getirilmesi sürecinde gerekli hallerde kolluk kuvvetlerine zor kullanma yetkisinin verilmesi,

- Tedbir kararlarına aykırı hareket eden anne, baba, vasi veya bakım ve gözetiminden sorumlu kişilerin tazyik hapsi yaptırımına tabi tutulması,

- Koruyucu ve destekleyici tedbirlerin yerine getirilmesinde veya koordinasyonunda ihmali bulunan kamu görevlilerine yönelik gerekli adli yaptırımların uygulanması,

- İl ve ilçelerde koruyucu ve destekleyici tedbirlerin yerine getirilmesinde kurumlar arası koordinasyon ve uyumun mülki amirler tarafından sağlanması yönünde değişiklikler yapılması gerektiği değerlendirilmektedir.

Gerekçe

Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin etkili, eşgüdümlü ve sürdürülebilir biçimde işlemesi ancak ilgili tüm kurumların aktif katılımı ve iş birliği ile mümkündür. Adalet, sağlık, eğitim, sosyal hizmet, kolluk kuvvetleri ve yerel yönetimler arasında sağlanacak kurumlar arası koordinasyon, çocuğa yönelik hizmetlerin bütüncül, multidisipliner, hızlı ve etkin bir şekilde sunulmasını güçlendirecektir. Kurumlar arası veri paylaşım mekanizmalarının oluşturulması ve vaka bazlı yönlendirme sistemlerinin geliştirilmesi çocukların korunmasına ve adalet sistemine güven duyulmasına katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla il ve ilçelerde koruyucu ve destekleyici tedbirlerin yerine getirilmesinde kurumlar arası koordinasyon ve uyumun mülki amirler tarafından sağlanması yönünde değişiklik yapılması gerektiği değerlendirilmektedir.

Komisyonumuzca yargı mensuplarına yönelik olarak gerçekleştirilen bilimsel çalışmada, tedbir kararlarını uygulayan kurumların gösterdiği hassasiyet ve kurumlar arası koordinasyon düzeyinin katılımcıların %20,4'ü tarafından "iyi" seviyede değerlendirildiği tespit edilmiştir. Bu bulgu, mevcut kurumlar arası iş birliği ve uygulama kapasitesinin arzu edilen düzeyin altında olduğunu ortaya koymaktadır.

Koruyucu ve destekleyici tedbirlerin yerine getirilmesinde veya koordinasyonunda ihmali bulunan kamu görevlilerine yönelik olarak gerekli adli yaptırımların uygulanmasına imkân tanıyacak düzenlemelerin yapılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir. Öte yandan, çocuklar hakkında verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarına aykırı hareket eden anne, baba, vasi veya bakım ve gözetiminden sorumlu kişilerin tazyik hapsi yaptırımına tabi tutulmasının, tedbirlerin etkinliğini artıracağı öngörülmektedir. Ayrıca, söz konusu

tedbirlerin yerine getirilmesi sürecinde kolluk kuvvetlerine zor kullanma yetkisine ilişkin bir yetki tanınmasının tedbirlerin fiilen icrasını destekleyeceği değerlendirilmektedir.

8. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı Bünyesinde Tespit Edilen Risk Altındaki Çocuklara İlişkin Veri Entegrasyonunun Sağlanması

Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı arasında erişim sağlanabilen ve çocuklara ilişkin süreçlerin bütüncül biçimde izlenebildiği ortak bir vaka yönetim sistemi kurulmasına yönelik kanuni düzenleme yapılmasının; adli birimler, eğitim kurumları, sağlık kuruluşları ve kolluk birimleri tarafından çocuklara ilişkin işlemlerin tekil dosya sistemi üzerinden yürütülmesine, kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesine, mükerrer işlemler ile bilgi kayıplarının önlenmesine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Gerekçe

Çocuklara yönelik koruyucu, önleyici ve destekleyici hizmetler; adli makamlar, kolluk birimleri, eğitim kurumları, sağlık kuruluşları ve sosyal hizmet birimleri tarafından farklı süreçler içerisinde yürütülmektedir. Ancak uygulamada kurumlar arasında yeterli düzeyde veri paylaşımı ve koordinasyon sağlanamaması nedeniyle çocuklara ilişkin işlemler parçalı şekilde ilerlemekte, aynı bilgiler farklı kurumlar tarafından tekrar tekrar talep edilmekte ve çocuğun geçmiş süreçlerine ilişkin sağlıklı değerlendirme yapılmasında güçlükler yaşanmaktadır. Özellikle suça sürüklenen, korunma ihtiyacı bulunan, ihmal veya istismar mağduru olan çocuklar bakımından eğitim, sağlık, sosyal hizmet ve adli süreçlerin birbirinden kopuk yürütülmesi, çocuğun ihtiyaçlarının bütüncül şekilde tespit edilmesini ve uygun müdahale yöntemlerinin zamanında uygulanmasını zorlaştırmaktadır.

Mevcut uygulamada aynı çocuk hakkında farklı kurumlarda birbirinden bağımsız kayıtlar tutulabilmekte, kurumlar arasında bilgi aktarımının gecikmesi veya eksik yapılması nedeniyle risk değerlendirmelerinde yetersizlikler ortaya çıkabilmektedir. Bu durum hem mükerrer işlemlere neden olmakta hem de çocuğun üstün yararı bakımından hızlı ve etkili müdahaleyi engelleyebilmektedir. Bu nedenle, çocukların eğitim, sağlık, sosyal hizmet ve adli süreçlerinin birlikte izlenebilmesine imkân sağlayan, veri güvenliği ve gizlilik ilkelerine uygun bir ortak vaka yönetim sistemi kurulmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı başta olmak üzere çocuklara hizmet sunan kurumlar arasında erişim sağlanabilen bu sistem sayesinde, çocuk hakkında yürütülen işlemler tekil dosya sistemi üzerinden takip edilebilecek, kurumlar arası koordinasyon güçlenecek ve çocuğun ihtiyaçlarına uygun koruyucu ve destekleyici tedbirlerin daha hızlı uygulanması mümkün olacaktır. Böylece bilgi kayıplarının ve mükerrer

işlemlerin önüne geçilerek çocukların adli ve idari süreçlerde daha etkin korunması sağlanacak, çocuk ceza adaleti ve çocuk koruma sisteminin daha bütüncül ve işlevsel hâle gelmesine katkı sunulacaktır.

9. Çocuk Hükümlülerin İnfazının Etkinleştirilmesi (Ceza İnfaz Kanunu-Madde 11, 15, 107)- (Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği-Madde 6, 7)

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 11'inci maddesinde düzenleme yapılarak çocuk hükümlülerin hapis cezalarının doğrudan çocuk eğitimevlerinde infaz edilmesi yerine infaza çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında başlanmasının; bununla birlikte 15'inci maddesinde düzenleme yapılarak çocuk kapalı ceza infaz kurumunda bulunan çocukların ancak idare ve gözlem kurulu tarafından iyi hâlli olduklarının tespit edilmesi hâlinde çocuk eğitimevlerine ayrılabilmelerinin ve 107'nci maddede yer alan, hükümlünün 15 yaşını doldurucaya kadar infaz kurumunda geçirdiği bir günün iki gün olarak hesaplanmasına ilişkin hükmün kaldırılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Gerekçe

İnfaz sürecinde çocuğun bireysel özellikleri, aile yapısı, eğitim durumu ve psikososyal koşulları ile işlenen suçun niteliği birlikte değerlendirilmek suretiyle, ihtiyaca özgü müdahale planlarının oluşturulması, infaz sisteminin etkinliğinin artırılması bakımından zorunluluk arz etmektedir. Bu yaklaşım, çocuğun sadece ceza infaz rejimi içerisinde tutulmasını değil, aynı zamanda bireysel gelişimini destekleyen ve yeniden suç işlemeyi önlemeyi hedefleyen bütüncül bir müdahale sisteminin kurulmasını gerektirmektedir.

Komisyonumuz çalışmaları kapsamında yargı mensuplarına yönelik gerçekleştirilen bilimsel araştırmada, katılımcıların %90'ından fazlası tarafından suça sürüklenen çocuklara uygulanan tutukluluk ve hükümlülük rejiminin uygulamada cezasızlık algısı oluşturduğu değerlendirilmiştir. Aynı araştırmada, yargı mensuplarının %81,2'si tarafından suça sürüklenen çocuklar hakkında yasal sınırlar çerçevesinde verilebilen cezaların infaz sürelerinin yetersiz olduğu ifade edilmiştir.

Yürürlükteki düzenlemeler uyarınca çocuk hükümlüler, haklarında verilen hapis cezalarının kesinleşmesiyle birlikte suç türüne bakılmaksızın çocuk eğitim evlerine gönderilmekte; ayrıca on sekiz yaşını doldurmaları halinde, kalan ceza miktarı gözetilmeksizin ve bireysel iyi hâl değerlendirmesine tabi tutulmaksızın doğrudan açık ceza infaz kurumlarına sevk edilmektedirler. Bu kapsamda, çocuk eğitim evinden açık ceza infaz kurumuna geçen hükümlüler, 18 yaşından önce işledikleri diğer suçlara ilişkin cezaları açık ceza infaz kurumlarında infaz etmektedir. Öte yandan, koşullu salıverilme süresinin

hesaplanmasında, hükümlünün 15 yaşını doldurıncaya kadar infaz kurumunda geçirdiği her bir günün iki gün olarak değerlendirilmesine ilişkin hüküm uygulanmaktadır.

İnfaza ilişkin bu düzenlemeler, çocuk suçluluğuna dair cezasızlık algısını beslemekte ve çocukların suçta araç olarak kullanılmasına sebebiyet vermektedir. Ayrıca çocuk hükümlülerin kapalı ceza infaz kurumuna hiç alınmaması veya bu sürecin yeterince etkin işletilmemesi, ıslah ve topluma kazandırma hedeflerinin zayıflamasına yol açabilmektedir. Nitekim oluşan cezasızlık algısı, toplumun adalet duygusunu zedelemektedir. Bu kapsamda **çocuk hükümlülerin hapis cezalarının doğrudan çocuk eğitimevlerinde infaz edilmesi yerine infaza çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında başlanmasına yönelik olarak** 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 11'inci maddesinde, düzenleme yapılması gerektiği değerlendirilmektedir. Ayrıca, **5275 sayılı Kanunun 15'inci maddesinde** ise çocuk kapalı ceza infaz kurumunda bulunan çocuğun **doğrudan nakil yapılması yerine** idare ve gözlem kurulu kararı neticesinde iyi halli olduğunun tespit edilmesi halinde eğitim evlerine ayrılmasına imkân veren düzenleme yapılması gerektiği düşünülmektedir. Bununla birlikte, **5275 sayılı Kanunun 107'nci maddesinde düzenlenen** koşullu salıverilme süresinin hesaplanmasında, hükümlünün **15 yaşını doldurıncaya** kadar infaz kurumunda geçirdiği **bir günün, iki gün olarak hesaplanmasına yönelik hükmün kaldırılması gerektiği** değerlendirilmektedir.

Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği'nin 7'nci maddesinde yer alan çocuk eğitim evinde cezası infaz edilenlerin suç türüne bakılmaksızın 18 yaşını doldurmasıyla doğrudan açık kuruma gönderilmelerini düzenleyen hükmün gözden geçirilerek hükümlülerin suç türüne ve kalan hapis cezası süresine bağlı olarak kapalı ceza infaz kurumlarına gönderilmelerinin uygun olacağı değerlendirilmektedir. Mezkûr maddede yer alan çocuk eğitim evinden açık kuruma gönderilen hükümlülerin 18 yaşından önce işledikleri tüm suçların her halükârda açık kurumda infaz edilmesine imkân tanıyan düzenlemenin kaldırılması önerilmektedir. Ayrıca çocuk hükümlüler dışında yetişkin hükümlüler yönünden de açığa ayrılma koşullarının gözden geçirilmesi gerekmektedir. Yetişkinlere ilişkin mevcut düzenlemede Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği'nin 6'ncı maddesi uyarınca; toplam cezası on yıldan az olan hükümlülerin bir ay, on yıl ve üzeri olanların ise cezalarının onda birini kapalı kurumda infaz etmeleri ve belirli süre şartını sağlamaları halinde açık kuruma ayrılabilmeleri mümkündür. Bu sürelerin düşüklüğü cezaların caydırıcılığı konusunda toplumda olumsuz algı yarattığından yetişkinlerin de kapalı ceza infaz kurumlarında geçirilmesi gereken sürelerinin artırılması gerektiği değerlendirilmektedir. Bu nedenle hem çocuk hem de yetişkin hükümlüler bakımından açık ceza infaz kurumuna ayrılma şartlarının yeniden düzenlenmesi; kapalı

kurumda geçirilmesi gereken asgari sürenin artırılması ve açığa ayrılmanın daha kademeli ve istisnai bir aşama haline getirilmesi hedeflenmektedir. Çocuk hükümlüler yönünden ise, suçun niteliği ve somut olayın özelliklerinin dikkate alınarak infaz rejiminin belirlenmesi ve otomatik geçişlerin kaldırılması amaçlanmaktadır.

10. Yasak Olmayan Her Tür Bıçaklar ile Diğer Kesici Aletlerin Çocuklara Satışı ve Taşınması Hususlarının Düzenlenmesi (Kabahatler Kanunu-Madde 43)

5326 sayılı Kabahatler Kanunu'na eklenecek yeni bir madde ile, 6136 sayılı Kanun kapsamında bulunmamakla birlikte başta çocuklar olmak üzere şiddet içerikli suçlarda sıkça kullanılan bıçaklar ile kesici ve bereleyici aletlerin; ruhsatlı işyerleri dışında, pazar yerlerinde, açıkta veya internet üzerinden çocuklara satışının yasaklanması ve halka açık alanlarda usulsüz şekilde taşınmalarının önlenmesine yönelik idari yaptırım mekanizması oluşturulmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Gerekçe

Son yıllarda çocuklar arasında işlenen şiddet içerikli suçların niteliğinde dikkat çekici bir değişim yaşandığı, özellikle kolay erişilebilir bıçaklar ve kesici aletlerin çocuklar tarafından taşınmasının ve suçta kullanılmasının giderek yaygınlaştığı görülmektedir. Yapılan inceleme ve değerlendirmelerde; çocuk suçluluğunun daha görünür şekilde şiddet içeren eylemlere yöneldiği, okul çevreleri, sosyal alanlar ve dijital mecralarda şiddetin sıradanlaştırılmasının çocuklar üzerindeki etkisinin arttığı, buna paralel olarak bıçak taşımanın bazı çocuk grupları arasında güç, korunma, aidiyet veya statü göstergesi olarak algılanabildiği değerlendirilmektedir. Özellikle internet üzerinden kolaylıkla temin edilebilen, görünüş itibarıyla günlük kullanım eşyası niteliği taşısa da fiilen saldırı aracı olarak kullanılabilen kesici ve bereleyici aletlerin çocuklar bakımından erişilebilir durumda olması, ani gelişen çatışmaların ölüm veya ağır yaralanma ile sonuçlanabilen olaylara dönüşme riskini artırmaktadır.

Mevcut mevzuatta 6136 sayılı Kanun kapsamı dışında kalan çok sayıda kesici ve bereleyici alete ilişkin koruyucu ve önleyici mekanizmaların sınırlı kalması nedeniyle, özellikle çocukların bu tür aletlere kolay erişiminin önüne geçilmesinde uygulamada önemli güçlükler yaşandığı görülmektedir. Bunun yanında şiddet davranışı gösteren veya kesici alet taşıyan küçük yaştaki çocuklar bakımından idari yaptırım yaklaşımının yeterli olmadığı; çocukların risk durumlarının erken aşamada değerlendirilerek korunma, rehberlik ve denetim süreçlerine yönlendirilmelerinin önem taşıdığı değerlendirilmektedir. Bu nedenle, 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nda düzenleme yapılarak çocukların kolay erişebildiği kesici ve bereleyici aletlerin satış ve taşınmasına yönelik önleyici düzenlemelerin güçlendirilmesi ile

özellikle 15 yaşını doldurmamış çocuklar bakımından çocuk koruma mekanizmalarının devreye alınmasına imkân sağlayacak tedbirlerin oluşturulmasının, değişen çocuk suçluluğu profiline karşı koruyucu ve önleyici bir yaklaşım bakımından gerekli olduğu değerlendirilmektedir.

11. RTÜK Mevzuatına İlişkin Düzenleme

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'da çocukların korunmasına yönelik genel ilkeler yer almakla birlikte "suça sürüklenen, şiddete maruz kalan, ihmal veya istismara uğrayan çocuklara" ilişkin yayın içeriklerinin kapsamı ve sınırları düzenlenerek çocukların kimliğinin dolaylı veya doğrudan ifşa edilmemesi, damgalayıcı ve özendirici anlatımlardan kaçınılması, yargı sürecinin ve masumiyet karinesinin korunması ve yayın dilinin eğitici-önleyici bir çerçevede kullanılması yönünde açık ve bağlayıcı kurallar getirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Gerekçe

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'da çocukların korunmasına yönelik genel ilkeler yer almakla birlikte "suça sürüklenen, şiddete maruz kalan, ihmal veya istismara uğrayan çocuklara" ilişkin yayın içeriklerinin kapsamı ve sınırları özel bir düzenleme ile yeterince belirgin hale getirilmiş değildir. Bu durum, söz konusu çocuklara ilişkin haber ve programlarda sansasyonel, teşhir edici veya damgalayıcı içeriklerin ortaya çıkmasına ve çocukların ikincil mağduriyet yaşamasına yol açabilmektedir. Suça sürüklenen, şiddete, ihmale veya istismara uğrayan çocuklara ilişkin medya içeriklerinin özel olarak düzenlenmesi, çocukların korunması ile birlikte, demokratik toplumda sorumlu yayıncılık anlayışının güçlendirilmesi bakımından da zorunludur. Özellikle çocukların hassas ve etkilenebilir bir grup olarak değerlendirilmesi, onların medya içeriklerinden doğabilecek zararlar karşısında daha güçlü şekilde korunmasını gerekli kılmaktadır.

Medya hizmet sağlayıcılarının; çocuğun suça sürüklenme nedenlerini teşhir edici veya abartılı biçimde sunmaması, suç işlemeyi teşvik eden, özendiren ya da suç tekniklerini öğretici nitelikte anlatım ve görselleştirmelere yer vermemesi önerilmektedir. Ayrıca çocuğun fiziksel, zihinsel, ahlaki ve psikolojik gelişimine zarar verebilecek, yeniden topluma kazandırılmasını engelleyebilecek veya ikincil mağduriyetine yol açabilecek içeriklerin yayımlanmamasına yönelik bir düzenleme yapılabileceği değerlendirilmektedir.

Önerilen düzenleme ile **çocukların kimliğinin dolaylı veya doğrudan ifşa edilmemesi**, damgalayıcı ve özendirici anlatımlardan kaçınılması, **yargı sürecinin** ve

masumiyet karinesinin korunması ve yayın dilinin eğitici-önleyici bir çerçevede kullanılması yönünde açık ve bağlayıcı kurallar getirilmesi amaçlanmaktadır.

12. Ateşli Silahın Muhafaza Yükümlülüğü (6136 sayılı Kanun)

Ateşli silahını dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı şekilde muhafaza etmesi suretiyle bu silahın başkası tarafından ele geçirilmesi veya bu silahla suç işlenmesi durumlarında kişi hakkında kademeli olarak hapis cezası yaptırımına yönelik düzenleme yapılması gerektiği değerlendirilmektedir. Bu silahın çocuklar tarafından erişilmesi durumunda ayrıca cezada artırım yapılması gerektiği değerlendirilmektedir.

Gerekçe

Ateşli silah bulunduran kişilerin, silah üzerinde sahip oldukları fiilî hâkimiyetin beraberinde getirdiği dikkat ve özen yükümlülüğünü, yalnızca silahın hukuka uygun şekilde edinilmesi ve ruhsatlandırılmasıyla sınırlı görmemeleri gerekmektedir. Ateşli silahın konut, iş yeri veya araç içerisinde muhafaza edilmesi sürecinde de kamu güvenliğini ve özellikle çocukların korunmasını esas alan sıkı bir sorumluluk rejiminin oluşturulması zorunludur. Mevcut uygulamada ruhsat sahibi kişilerin silahlarını çoğu zaman kilitsiz çekmecelerde, kolay erişilebilir dolaplarda, araç torpidolarında veya çocukların ulaşabileceği alanlarda muhafaza ettiği; bu durumun ise çocukların kendilerine, aile bireylerine veya üçüncü kişilere yönelik ölüm ya da yaralanmayla sonuçlanan olaylara yol açabildiği görülmektedir. Özellikle son dönemde meydana gelen bazı olaylarda çocukların ev içerisindeki ruhsatlı silahlara kolaylıkla erişerek ölümle sonuçlanan fiilleri gerçekleştirebildiği anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, ateşli silah bulundurma hakkının mutlak bir hak olarak değerlendirilemeyeceği; bu hakkın, toplum güvenliği bakımından ağırlaştırılmış bir dikkat ve muhafaza yükümlülüğüyle birlikte ele alınması gerektiği açıktır.

Bu kapsamda, ruhsatlı silah bulunduran kişilere yönelik açık ve denetlenebilir bir "güvenli muhafaza yükümlülüğü" ihdas edilmesi, silahların biyometrik kilitli kasa, şifreli çelik dolap veya benzeri güvenlik sistemleri içerisinde muhafaza edilmesinin zorunlu hale getirilmesi, silah ile mühimmatın ayrı alanlarda saklanmasına ilişkin standartların belirlenmesi ve özellikle çocuk bulunan haneler bakımından daha sıkı koruma tedbirleri öngörülmesi gerekmektedir. Ayrıca, bu yükümlülüğün ihlali sonucunda çocukların veya üçüncü kişilerin silaha erişmesi halinde, meydana gelen neticenin ağırlığına göre idari yaptırımın ötesine geçen müstakil ceza hukuku sorumluluğu düzenlenmelidir. Özellikle silahın çocuk tarafından kullanılması sonucunda ölüm veya yaralanma meydana gelmesi halinde, ruhsat sahibinin öngörülebilir ve önlenebilir bir tehlikeyi engellememesi nedeniyle ceza sorumluluğunun ağırlaştırılması, caydırıcılık bakımından gerekli görülmektedir.

Bunun yanında, silah muhafazasına ilişkin yükümlülüklerin sadece sonuç gerçekleştiğinde gündeme gelen tali bir sorumluluk alanı olarak değil, bizatihi önleyici ceza politikası kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle kolluk birimleri tarafından ruhsat yenileme süreçlerinde güvenli muhafaza koşullarının denetlenebilmesi, yükümlülüğe aykırılığın ruhsatın askıya alınması veya iptali sonucunu doğurabilmesi, ayrıca belirli ihlaller bakımından adli para cezası ve hapis yaptırımı öngörülmesi değerlendirilmelidir. Böylelikle ateşli silahların denetimsiz biçimde erişilebilir halde bırakılmasının "kişisel ihmal" sınırını aşan, doğrudan kamu güvenliğini tehdit eden bir risk alanı olduğu yönünde güçlü bir hukuki yaklaşım ortaya konulabilecektir.

13. Sağlık için Tehlike Oluşturan Durumlarda Acil Korunma Kararı Alınması

Akıl hastalığı, akıl zayıflığı, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kumar, dijital bağımlılık veya ağır tehlike arz eden bulaşıcı hastalıklar nedeniyle kendisi ya da toplum açısından ciddi risk oluşturduğu değerlendirilen çocukların, kişisel korunmalarının başka şekilde sağlanamaması hâlinde tedavi ve rehabilitasyon süreçlerinin gecikmeksizin başlatılabilmesi amacıyla, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 9 uncu maddesine; iki uzman doktorun talep raporu üzerine sağlık kurumu tarafından bakım ve gözetim altına alınan çocuklar hakkında Kurum tarafından en geç iki gün içinde çocuk hâkimine başvurulmasını, hâkimin ise yirmi dört saat içinde karar vermesini ve gerekli hâllerde çocuğun bulunduğu yerin gizli tutulmasına veya kişisel ilişki kurulmasına karar verebilmesini düzenleyen yeni bir fıkra eklenmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Gerekçe

Mevcut uygulamada, kendisine veya çevresine yönelik açık ve yakın tehlike oluşturan çocukların acil ruh sağlığı müdahalesine zamanında erişimini sağlamada ebeveyn veya yasal temsilci onamının aranması, özellikle akut psikiyatrik kriz, ağır davranışsal kontrol kaybı ya da şiddet riski içeren durumlarda müdahaleyi geciktirebilmekte; bu gecikme çocuğun yaşam ve sağlık hakkı ile üçüncü kişilerin güvenliği açısından telafisi güç zararlara yol açabilmektedir. Çocukların gelişimsel özellikleri gereği karar verme kapasitelerinin sınırlı olabildiği; bazı durumlarda ebeveynin onam vermemesi, ulaşılabilir olmaması veya çocuğun durumunu yeterince değerlendirememesi gibi nedenlerle gerekli tedaviye erişimin engellenebildiği bilinmektedir. Ayrıca ihmal veya istismar şüphesinin bulunduğu vakalarda yalnızca ebeveyn onamına dayalı bir sistem, çocuğun üstün yararını güvence altına almakta yetersiz kalabilmektedir. Kamu otoritesinin, istisnai ve sınırlı durumlarda çocuğun korunması amacıyla devreye girmesi hukuki ve etik bir zorunluluk arz etmektedir. Bu nedenle; 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun dokuzuncu maddesine dördüncü fıkra olarak "Akıl

hastalığı, akıl zayıflığı, alkol veya uyuşturucu madde, kumar, dijital bağımlılığı veya ağır tehlike arz eden bulaşıcı hastalık sebeplerinden biriyle toplum için tehlike oluşturan çocukların, kişisel korunmasının başka şekilde sağlanamaması hâlinde, tedavisi veya rehabilitasyonu için iki uzman doktorun talep raporuyla sağlık kurumu tarafından bakım ve gözetim altına alındıktan sonra acil korunma kararının alınması için Kurum tarafından çocuğun Kuruma geldiği tarihten itibaren en geç iki gün içinde çocuk hâkimine müracaat edilir. Hâkim tarafından, 24 saat içinde talep hakkında karar verilir. Hâkim, çocuğun bulunduğu yerin gizli tutulmasına ve gerektiğinde kişisel ilişkinin tesisine karar verebilir." hükmünün eklenmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Teklif edilen düzenleme, çocuğun üstün yararı ilkesini esas almakta; yaşam hakkı, sağlık hakkı ve korunma hakkının etkin biçimde teminini amaçlamaktadır. Düzenleme, keyfi uygulamalara yol açmaması için açık ve ölçülebilir kriterlere bağlanmakta; yalnızca "açık ve yakın tehlike" durumları ile sınırlandırılmaktadır. Bu kapsamda, çocuğun kendisine veya başkalarına ciddi zarar verme riskinin bulunması halinde, çocuk, ergen veya yetişkin ruh sağlığı alanında yetkin en az iki uzmanın klinik değerlendirmesiyle, ebeveyn onamı aranmaksızın geçici tedavi ve yatış kararı alınabilmesi öngörülmektedir.

14. Sosyal İnceleme Raporlarının Soruşturma Aşamasında Alınmasının Zorunlu Hale Getirilmesi (Ceza Muhakemesi Kanunu-Madde 174)

Çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir ihtiyacının erken aşamada tespit edilebilmesi, çocuğun sosyal çevresi ve risk durumunun yargılama sürecine yeterli şekilde yansıtılabilmesi ve gerekli tedbirlerin zamanında uygulanabilmesine imkân sağlanması amacıyla, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 174'üncü maddesinde düzenleme yapılarak sosyal inceleme raporu alınmaksızın düzenlenen iddianamelerin iade edilebilmesine yönelik yasal değişiklik yapılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Gerekçe

Ceza yargılamasında iddianamenin kabulü ile kovuşturma aşaması yani yargılama başlamaktadır. Soruşturma aşamasında deliller tamamen ve usule uygun bir şekilde toplanmadan kamu davası açılması durumunda mahkeme tarafından bu işlemlerin yapılması nedeniyle yargılamalar uzamaktadır. Eksik soruşturmayla açılan kamu davası hem sanığın savunma hakkını zedelemekte hem de mahkemenin sağlıklı ve etkin bir yargılama yapmasını engellemektedir.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 35'inci maddesinin birinci fıkrasında, çocuklar hakkında mahkemelerin, çocuk Hâkimlerinin veya Cumhuriyet Savcılarının gerektiğinde çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme

yaptırabileceği, sosyal inceleme raporunun, çocuğun, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mahkeme tarafından takdirinde göz önünde bulundurulacağı hüküm altına alınmıştır. Ancak uygulamada sosyal inceleme raporlarının mahkemeler tarafından alınıyor olması, olayın üzerinden uzun bir süre geçtikten sonra bu raporların alınmasına ve sosyal inceleme raporları ile sonrasında verilecek tedbir kararlarından beklenilen faydanın görülememesine sebebiyet vermektedir. Hatta bazı durumlarda çocuk 18 yaşını doldurmakta ve hakkında tedbir kararı verilmesinde bir fayda kalmamaktadır. Bu sebeple sosyal inceleme raporları, mağdur veya suça sürüklenen çocuğun tespitinden hemen sonra, çocuğun gelişimini destekleme ve suça sürüklenmesini engellemek için vakit kaybetmeden alınması gereken raporlardır.

Sosyal inceleme raporlarının alınmasının soruşturmanın tamamlanmasının bir şartı olarak görülmesi ve rapor sonucunda çocuk mahkemelerinden tedbir talep edilebilmesi için Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 174'üncü maddesinde düzenleme yapılarak sosyal inceleme raporu aldırılmaması iddianamenin iadesi sebebi olarak düzenlenmelidir.

15. Sosyal İnceleme Raporu (Çocuk Koruma Kanunu-Madde 35)

Çocuk Koruma Kanununun 35'inci maddesinin son fıkrasında düzenleme yapılarak; Cumhuriyet savcısı, mahkeme veya çocuk hâkimi tarafından 15 yaşını doldurmuş çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılmaması hâlinde, buna ilişkin gerekçenin iddianamede veya kararda açıkça gösterilmesinin zorunlu hale getirilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Gerekçe

5395 sayılı Kanunun 35'inci maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan; 'gerekçesi kararda gösterilmek şartıyla çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılmayabileceği' yönündeki düzenlemede değişikliğe gidilerek on beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında sosyal inceleme raporunun aldırılması zorunlu hale getirilmelidir. Böylelikle çocuklar hakkında yargılama sürecinde sosyal inceleme raporunun bir an önce alınması ile çocuklar açısından gerekli olan koruyucu ve destekleyici tedbirlerin gecikmeksizin yerine getirilmesi amaçlanmaktadır.

16. Hapis Cezasının Ertelenmesi (Türk Ceza Kanunu-Madde 51)

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 51'inci maddesinin birinci fıkrasında düzenleme yapılarak, özellikle 15-18 yaş grubunda ağırlaşan suç profilleri dikkate alınmak suretiyle, 15 yaşını doldurmuş olup 18 yaşını doldurmamış çocuklar bakımından hapis cezasının ertelenebilmesi için öngörülen üç yıllık sürenin iki yıla indirilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Gerekçe

Çocuklar çok farklı suç tiplerine karışabilmektedir. Ağır nitelikteki bazı suç tiplerinde dahi çocukların yargılama sonucu hapis cezası almaması cezasızlık algısını doğurmakla birlikte çocukların daha çok suça karışmasına ayrıca çocukların suçlarda kullanılmasına sebebiyet vermektedir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda çocuklar için birçok indirim maddesi bulunmakla birlikte çocukların hapis cezası almamasını sağlayan hükümler de bulunmaktadır. Bu hükümlerden kapsamı en geniş olan ise ilgili Kanunun 51'inci maddesinde düzenlenen hapis cezasının ertelenmesi hükmüdür. Çünkü bu maddenin birinci fıkrasında çocuklar için sonuç cezanın üç yılın altında olması durumunda bu maddenin uygulanabileceği belirtilmektedir. Yaş küçüklüğü, haksız tahrik, etkin pişmanlık, iyi hal indirimi gibi çeşitli indirimler uygulanınca zaten Türk Ceza Kanunu'nda bulunan birçok suç için sonuç ceza üç yılın altına düşmektedir. Üç yılın altına düşebilen bazı suçlar; cinsel saldırı, neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama, işkence, nitelikli hırsızlık gibi vahim suçlardır.

15-18 yaş grubundaki çocukların suçu algılama ve suçta kullanılma oranlarının yüksekliği dikkate alınarak suç işlenmesinin önlenmesini ve cezasızlık algısının oluşmamasını teminen 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 51'inci maddesinin birinci fıkrasında bu yönde bir yasal değişiklik yapılmalıdır. Düzenleme ile genel hükümlere tabi olması sağlanan 15-18 yaş grubundaki çocukların sonuç cezanın iki yılın altında kalması halinde haklarında verilen hükmün ertelenmesi sağlanmalıdır.

17. Suçu Özendiren İçeriklerin Üretilmesi, Yayılması ve Erişilebilir Kılınmasına Yönelik Düzenlemeler Yapılması

Dijital mecralarda suç, şiddet, çeteleşme ve suç işleme yöntemlerini özendirici, övücü veya meşru gösterici içeriklerin özellikle çocuklar bakımından suça yönelme riskini artırdığı, mevcut ceza hukuku düzenlemeleri ile yargı içtihatlarının ise suç kültürünü dolaylı biçimde yaygınlaştıran bu içeriklerin önemli bir kısmını yaptırım kapsamı dışında bıraktığı değerlendirildiğinden, Türk Ceza Kanununda; haber verme, akademik çalışma ve sanatsal ifade özgürlüğünü koruyacak güvenceler saklı kalmak kaydıyla, 'suç teşkil eden fiilleri veya suç işleme biçimlerini öven, özendiren ya da meşru gösteren içeriklere' yönelik özel bir suç düzenlemesi yapılmasının gerekli olduğu değerlendirilmektedir.

Gerekçe

Suça sürüklenen çocukların suça yönelmesinde aile, okul, mahalle ve akran çevresi yanında, dijital mecralarda maruz kaldıkları içerikler de önemli bir risk alanı oluşturmaktadır. Özellikle sosyal medya platformlarında kısa video, montaj ve benzeri formatlarla suç teşkil eden fiillerin, suç işleme yöntemlerinin, suç örgütü kültürünün ve şiddet davranışlarının övücü, özendirici veya meşru gösterici biçimde sunulduğu görülmektedir. Bu içeriklerde suç;

güç göstergesi, statü kazanma aracı veya cesaret ve aidiyet sembolü olarak yansıtılabilmektedir. Çocuklar ve gençler bakımından bu içeriklerin etkisi, gelişimsel özellikleri, akran kabulü arayışları, rol model edinme eğilimleri ve sosyal çevreden etkilenmeye açık yapıları nedeniyle yetişkinlere kıyasla daha ağır sonuçlar doğurabilmektedir. Suçun dijital ortamda estetize edilerek sunulması, suç davranışının sıradanlaşmasına ve taklit edilmesine zemin hazırlayabilmektedir. Özellikle kasten öldürme, kasten yaralama, yağma, tehdit suçlarına dair görüntüler ile silahla poz verme, çeteleşme, suç örgütü mensubiyeti ve suçtan elde edilen menfaatin teşhiri gibi içerikler, suçun hukuka aykırı niteliğini geri plana iterek suç davranışını cazip ve ulaşılabilir bir model hâline getirebilmektedir.

Mevzuatta suçu ve suçluyu övme, suç işlemeye tahrik, halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya örgüt propagandası gibi düzenlemeler bulunsa da bu hükümlerin uygulama alanı Yargıtay içtihatlarıyla belirli sınırlar içinde daraltılmıştır. Mevcut içtihat çizgisinde bu suçların oluşabilmesi için çoğu zaman kamu düzeni bakımından açık ve yakın tehlikenin varlığı, belirli bir suça açık yönlendirme, cezanın kesinleşmiş olması veya örgütsel propaganda niteliği gibi özel unsurlar aranmaktadır. Bu nedenle suç işleme yöntemlerini, suçlu yaşam tarzını, çeteleşmeyi veya şiddeti dolaylı biçimde cazip gösteren içerikler mevcut ceza kanunu sistematiğimizde karşılık bulamamakta, bu ve benzeri fiiller cezasız bırakılmaktadır. Sorun, suçun açıkça teşvik edilmesinden ziyade suç kültürünün dijital mecralarda normalleştirilmesi ve özendirici biçimde dolaşıma sokulmasıdır. Fail profilinin yüceltilmesi, suçtan elde edilen menfaatin gösterilmesi, silahlı veya şiddet içerikli eylemlerin müzik ve görsel efektlerle kahramanlaştırılması, suç örgütlerinin aidiyet ve güç sembolü gibi sunulması veya belirli suç yöntemlerinin taklit edilebilir şekilde yaygınlaştırılması mevcut suç tipleri kapsamında her zaman cezalandırılabilir nitelikte değerlendirilememektedir. Buna rağmen bu içerikler, özellikle çocukların suça sürüklenmesi bakımından ciddi risk oluşturmaktadır. Bu sebeple, Türk Ceza Kanunu'nun kamu barışına karşı suçlar sistematiği içinde, suç teşkil eden fiilleri veya suç işleme biçimlerini öven, özendiren ya da meşru gösteren içerikleri üreten, yayan veya alenen erişilebilir kılan kişilere yönelik özel bir düzenleme yapılması gerektiği değerlendirilmektedir. Bu düzenleme ile amaçlanan; haber, yorum, akademik inceleme veya sanatsal anlatımı yaptırıma bağlamak olmayıp, suç teşkil eden fiillerin ve suç işleme yöntemlerinin özellikle dijital mecralarda cazip, meşru ve taklit edilebilir davranış biçimi olarak sunulmasını engellemektir. Düzenlemenin kapsamı açık ve belirli tutulmalı; bilimsel, akademik, haber verme, belgesel, sinema, dizi veya sanatsal üretim niteliğindeki içerikler kapsam dışında bırakılmalıdır. Suç olgusunu eleştirel biçimde inceleyen, toplumsal soruna dikkat çeken, kriminal vakaları analiz eden veya kamuoyunu

bilgilendirme amacı taşıyan açıklamalar cezalandırma tehdidi altında kalmamalıdır. Bu nedenle madde metninde, cezalandırılacak fiilin suç teşkil eden eylemleri veya suç işleme biçimlerini övme, özendirme veya meşru gösterme niteliği taşıması açıkça aranmalıdır. Böylece çocuk ve gençlerin suç davranışına özendirilmesini önlemeye yönelik tamamlayıcı bir koruma mekanizması oluşturulacaktır.

18. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılmasına İlişkin Zarar Giderimi Şartının Kaldırılması (5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu-Madde 231)

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 23'üncü maddesinde düzenleme yapılarak, eylem nedeniyle oluşan zararın "malın değerinin azlığı" kapsamında kaldığı hâllerde, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmesi için Ceza Muhakemesi Kanunu'nda öngörülen zararın giderilmesi şartının çocuklar bakımından aranmayabilmesine imkân tanınmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Gerekçe

İki yıl veya daha az süreli hapis veya adlî para cezasına mahkûmiyet hâlinde; sanığın daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûmiyetinin bulunmaması, kişilik özellikleri ile duruşmadaki tutum ve davranışları dikkate alınarak yeniden suç işlemeyeceği konusunda mahkemede kanaat oluşması ve suç nedeniyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, eski hâle getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi durumunda hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmektedir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması, müsadereye ilişkin hükümler hariç olmak üzere kurulan hükmün sanık hakkında hukukî sonuç doğurmamasını ifade etmektedir.

Çocuk ceza adalet sisteminin temel amacı, çocuğun cezalandırılmasından ziyade yeniden topluma kazandırılması ve suçtan uzaklaştırılmasıdır. Bu kapsamda hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumu, çocukların mahkûmiyetin doğuracağı ağır sonuçlarla karşılaşmadan denetim altında topluma uyum sağlamalarına imkân tanıyan önemli bir onarıcı adalet mekanizmasıdır. Ancak mevcut düzenlemede, suç nedeniyle meydana gelen zararın tamamen giderilmesi şartı aranması sebebiyle, özellikle ekonomik imkânları sınırlı çocuklar bakımından hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumundan yararlanılması çoğu zaman mümkün olamamaktadır.

Uygulamada çocukların işlediği bazı suçlarda meydana gelen zarar oldukça düşük miktarlarda kalabilmekte ve Yargıtay içtihatlarında kabul edilen "değer azlığı" kapsamında değerlendirilebilmektedir. Buna rağmen, zarar giderilmediği gerekçesiyle çocuk hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilememesi, çocuk ceza adalet sisteminin koruyucu ve onarıcı yaklaşımıyla bağdaşmamaktadır. Zira düşük miktarlı zararların

giderilememesi çoğu zaman çocuğun ekonomik durumundan kaynaklanmakta olup, bu durumun çocuk aleyhine ağır bir hukukî sonuç doğurması hakkaniyete uygun düşmemektedir. Bu nedenle, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 23'üncü maddesine, suça konu eylem nedeniyle oluşan zararın "değer azlığı" kapsamında kabul edilmesi hâlinde, çocuk hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmesi için Ceza Muhakemesi Kanunu'nda öngörülen zararın giderilmesi şartının aranmayabileceğine ilişkin bir hüküm eklenmesi amaçlanmaktadır. Böylece, düşük miktarlı zararlar nedeniyle çocukların hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumundan mahrum kalmasının önüne geçilecek, çocuğun üstün yararı gözetilecek ve onarıcı çocuk ceza adalet sisteminin güçlendirilmesine katkı sağlanacaktır.

19. Tütün, Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanımına İlişkin Mevzuatın Güçlendirilmesi

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 194'üncü maddesinde düzenlenen "sağlık için tehlikeli madde temini" suçuna ilişkin 6 aydan 2 yıla kadar olan hapis cezasının 2 yıldan 4 yıla çıkarılması;

4250 sayılı Kanunun 7'nci maddesinde çocuklara alkol satışına ilişkin suç bakımından aranan "çocuğun sağlığının tehlikeye sokulması" şartının kaldırılarak çocuklara alkol temininin doğrudan yaptırıma bağlanması ve böylece çocukların bağımlılık yapıcı maddelere karşı daha etkin korunmasının sağlanması gerektiği;

Gelecek nesillerin bağımlılık riskinden korunabilmesi amacıyla 2009 yılından sonra doğan kişilere tütün ve tütün ürünlerinin ömür boyu satışının yasaklanmasına ve 2035 yılı sonrasında tütün ürünlerinin üretim, satış ve kullanımının tamamen sona erdirilmesine yönelik mevzuat çalışmalarının yapılmasının kamu sağlığı bakımından önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Gerekçe

Komisyonumuzca ülkemiz genelinde 70 Çocuk Eğitim Evi ve Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında kalan 4989 çocukta tabakalı rastgele örnekleme yöntemiyle gerçekleştirilen kesitsel bilimsel araştırmada; 12-17 yaş grubu çocukların %83,4'ünün sigara içtiği, %47,3'ünün alkol ve %52,9'unun uyuşturucu/uyarıcı madde kullandığı tespit edilmiştir.

Komisyonumuz tarafından Sakarya ilimizde çocukları uyuşturucu bağımlısı olan 22 aile ferdi ile yapılan odak grup görüşmesi sonucunda; madde kullanım sürecinin genellikle ani değil, kademeli ve ilerleyici bir seyir izlediği, sürecin çoğunlukla, görece daha düşük risk algısına sahip maddelerle başlayarak zaman içerisinde daha güçlü ve bağımlılık yapıcı maddelere yönelme şeklinde geliştiği görülmüştür. Bu çerçevede;

• İlk aşamada sigara kullanımı (çoğunlukla 13-14 yaşlarında),

• Bunu takiben esrar kullanımı,

• Sonrasında sentetik kannabinoidler (bonzai vb.),

• Nihayetinde ise metamfetamin ve çeşitli sentetik haplar gibi daha ağır maddelere geçiş şeklinde olmuştur.

Yukarıda vurgulandığı üzere, aileler ile yapılan odak grup görüşmesinde madde kullanımı olan çocukların ilk sigara kullanımının 13-14 yaşlarında başladığına dair elde edilen bulgular, Komisyonumuzun çocuk tutuklu ve hükümlülerle gerçekleştirdiği bilimsel araştırmanın sonuçlarıyla da tutarlılık göstermektedir. Nitekim söz konusu araştırmada tutuklu ve hükümlü çocukların %71,6'sının sigara kullanımına 14 yaş öncesinde başladıkları saptanmıştır.

Ailelerle odak grup görüşmesinden elde edilen bulgular, madde kullanımının çoğunlukla bir "geçiş süreci" içinde geliştiğini ve erken dönemde başlayan sigara kullanımının daha ileri düzey madde kullanımına zemin hazırlayan kritik bir eşik oluşturduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, erken yaşta ortaya çıkan riskli davranışların tespiti ve önlenmesi, ilerleyen aşamalardaki bağımlılık riskinin azaltılması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle çocukların özellikle tütün ve alkol ürünlerini erişimlerinin kısıtlanması hayati önem taşımaktadır.

20. Gençler ve Çocuklara Yönelik Her Türlü Sosyal ve Kültürel Hizmetlerin Yürütülmesi için Bütçe Ayrılması (Belediye Kanunu)

5393 sayılı Belediye Kanunu'na eklenecek düzenleme ile nüfusu 100.000 ve üzeri olan belediyelerin kesinleşmiş bütçelerinin binde 5'ini; çocuklar ve gençlere yönelik sosyal, kültürel, sportif ve koruyucu hizmetlerin yürütülmesi, geliştirilmesi ile bu amaçlara hizmet eden tesislerin kurulması ve işletilmesine ayırmalarının zorunlu hale getirilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Gerekçe

Belediyelerin 5393 sayılı Kanunun 77'nci maddesinin birinci fıkrası gereğince; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygulamak görevi bulunmaktadır. Ancak yerel düzeyde belediyelerin belirtilen konularda sunduğu hizmetlerde farklılıklar bulunmaktadır. Bazı belediyelerde bu hizmetler için yeterli kaynak ayrılamamakta, gençler ve çocukların boş zamanlarını nitelikli olarak değerlendirebilecekleri tesislerden mahrum oldukları gözlemlenmekte, bu durum gençler ve çocukların doğru

yönlendirilmemeleri sonucunda suça sürüklenmelerine sebebiyet vermektedir. İlgili Kanuna ek madde 4 eklenerek bu durumun önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

5393 sayılı Belediye Kanunu'na ilave edilecek Ek Madde 4 ile Kanunun 77'nci maddesinin birinci fıkrasında belediyelere verilmiş olan sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygulamak görevinin yeknesaklık içerisinde ve mevzuattan kaynaklanan diğer görev ve hizmetler aksatılmadan yerine getirilebilmesini teminen, nüfusu 100.000 ve üzeri olan belediyelerin kesinleşmiş bütçelerinin binde 5'ini gençlere ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetlerin yürütülmesine, geliştirilmesine ve bu amaçla hizmet veren tesislerin kurulmasına ve işletilmesine ayırmaları sağlanmalıdır.

21. Çocuklara ve Gençlere Yönelik Her Türlü Sosyal ve Kültürel Hizmetlerin Yürütülmesi İçin Bütçe Ayrılması (Büyükşehir Belediyesi Kanunu)

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'na eklenecek düzenleme ile büyükşehir belediyelerinin kesinleşmiş bütçelerinin binde 5'ini; çocuklar ve gençlere yönelik sosyal, kültürel, sportif ve koruyucu hizmetlerin yürütülmesi, geliştirilmesi ile bu amaçlara hizmet eden tesislerin kurulması ve işletilmesine ayırmalarının zorunlu hale getirilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Gerekçe

Büyükşehir belediyelerinin 5216 sayılı Kanunun 7'nci maddesinin birinci fıkrasının (v) bendi gereğince; sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksekokullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapma görevi bulunmaktadır. Ancak yerel düzeyde her büyükşehir belediyesinde bu konuda yapılan ve sunulan hizmetler farklılık göstermektedir. Bazı belediyelerde bu hizmetler çok yetersiz kalmakta, gençler enerjilerini harcayacakları herhangi bir tesisten mahrum kalmakta bu durumda gençlerin doğru yönlendirilmemeleri sonucunda suça sürüklenmelerine sebebiyet vermektedir. İlgili Kanuna ek madde 4 eklenerek bu durumun önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'na ilave edilecek Ek Madde 4 ile Kanunun 7'nci maddesinin birinci fıkrasının (v) bendi kapsamında Büyükşehir Belediyelerine verilmiş

olan sosyal ve kültürel hizmetlerin yürütülmesi, geliştirilmesi ve bu amaçla sosyal tesislerin kurulması, meslek ve beceri kazandırma kurslarının açılması, işletilmesi veya işlettirilmesi, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksekokullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapılması görevlerinin yeknesaklık içerisinde ve mevzuattan kaynaklanan diğer görev ve hizmetler aksatılmadan yerine getirilebilmesini teminen, Büyükşehir belediyelerinin kesinleşmiş bütçelerinin binde 5 ini gençlere ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetlerin yürütülmesine, geliştirilmesine ve bu amaçla hizmet veren tesislerin kurulmasına ve işletilmesine ayırmaları sağlanmalıdır.

22. Poligonlara 21 Yaş Altı Kişilerin Alınmaması

Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Yönetmeliğin 66'ncı maddesinde düzenleme yapılarak, silah ruhsatı alma yaşına benzer şekilde poligonlara giriş bakımından da 21 yaşını doldurma şartının getirilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Gerekçe

Suça sürüklenen çocuklarda suç aleti kullanımı incelendiğinde vakaların çoğunun bıçak ve silah kullanımı ile gerçekleştiği görülmektedir. Mevzuatımız gereği ateşli silah ruhsatı alabilme belli koşullara bağlanıp 21 yaşı doldurma zorunluluğunu içerse de çocukların bir şekilde silaha erişim sağlayıp, suçu gerçekleştirebileceği görülmektedir.

Atış poligonları kontrollü bir şekilde ateşli silah kullanımını öğrenmek ve pratiğe dökmek için tasarlanmış alanlardır. Her ne kadar poligonlar silahların genel olarak zarar verme amaçlı kullanılmadığı kullanım alanları olarak nitelendirilse de bu ortamın silah kullanma becerisini ve silah aşinalığını artıracağı söylenebilir. Poligonlar vasıtasıyla atış deneyimi yaşamak ve silah kullanma konusunda kendini geliştirme bir risk faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde sosyal psikolojide "silah etkisi" diye anılan kavramın etkili olduğu görülmektedir. Psikolojik iyi oluş hali ve güvenli bağlanmanın bireysel silahlanma ile negatif ilişkide olduğu sonucuna ulaşan çalışmalar mevcuttur. Hedef gözeterek gerçek atış deneyiminin ise öğretici bir deneyim olduğu ve saldırgan davranışı artırma riski barındırdığı da göz ardı edilmemelidir.

Poligonlara ilişkin mevzuat incelendiğinde; 21/03/1991 tarihli ve 91/1779 Sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Yönetmeliğin Silah ve Cephanenin Muhafaza, Kullanılması ve Bildirilmesi başlıklı 66'ncı maddesi uyarınca " …Kurulan atış poligonlarında 18 yaşını ikmal etmiş herkes, silah ruhsatı olup olmadığına bakılmaksızın atış yapabilir. **18 yaşını ikmal etmemiş kişiler, yanlarında veli ve veya vasileri bulunmak**

suretiyle atış poligonlarından yararlanabilir ...” hükmü bulunmaktadır. Silah ruhsatı alabilmek için ise 21 yaşı doldurma zorunluluğu bulunmaktadır.

Sayılan tüm bu hususlar çerçevesinde, **poligonlara girişte çocukların yanlarında velisi olsa dahi 21 yaşı doldurma zorunluluğunun getirilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.**

23. TBMM Bünyesinde Çocuk İhtisas Komisyonu Kurulması

TBMM bünyesinde kanunla daimî bir ihtisas komisyonu kurulmasının; çocuklara ilişkin kanun teklifleri, uygulamalar ve kamu hizmetlerinin bütüncül biçimde ele alınmasına, sorun alanlarının düzenli şekilde izlenmesine ve çocukların üstün yararını esas alan çözüm önerilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Gerekçe

Çocuklara ilişkin konular çeşitli komisyonların ve bakanlıkların gündeminde yer almakta olup bu durum bütüncül ve sürdürülebilir politikaların oluşturulmasını güçleştirmektedir. Çocukların fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişim süreçleri itibarıyla özel korunma ihtiyaçları ve gelişimsel hassasiyetleri, haklarının diğer toplumsal gruplardan ayrı olarak ele alınmasını gerektirdiğinden **TBMM bünyesinde daimî bir ihtisas komisyonunun kurulması;** çocuklarla ilgili kanun tekliflerinin ve uygulamaları ile çocuklara sunulan hizmetlerin bütüncül olarak ele alınmasını ve çözüm önerileri getirilmesini sağlayacaktır.

Özellikle suça sürüklenen çocuklar gündeminin dönemsel bir sorun olmaması, çocuk suçluluğunun değişen ve dönüşen karakteristiği, meselenin çok katmanlı yapısı, sosyal dinamiklere ve çeşitli faktörlere bağlı olarak toplumu orta ve uzun vadeli etkileyen pek çok etkisinin bulunması, bu hususa ilişkin komisyon çalışmalarında sürekliliği gerekli kılmaktadır. Ayrıca TBMM bünyesinde çocuklar ile ilgili kurulan diğer komisyonlarda da bu alanda süreklilik arz eden bir ihtisas komisyonunun kurulmasının önemi vurgulanmıştır. Bu sebeple kurulacak olan çocuk ihtisas komisyonunun kanun ile ihdas edilmesi; bu yolla başvuru toplama, inceleme, araştırma yapma, rapor hazırlama ve sürekli izleme gibi daha geniş yetkilere sahip olması gerektiği değerlendirilmektedir.

RAPORA İLİŞKİN KARAR İMZA CETVELİ

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI

Çocukların Suça Sürüklenmesine Yol Açan Nedenlerin Tüm Boyutlarıyla İncelenerek Koruyucu ve Önleyici Mekanizmalar Geliştirilmesi ile Çocukların Toplumsal Yaşama Etkin Katılımlarının Sağlanması için Yapılması Gerekenlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu

(10/1912, 3375, 3376, 3377, 3378, 3379)

Karar No: 3

25.06.2026

KARAR

Çocukların Suça Sürüklenmesine Yol Açan Nedenlerin Tüm Boyutlarıyla İncelenerek Koruyucu ve Önleyici Mekanizmalar Geliştirilmesi ile Çocukların Toplumsal Yaşama Etkin Katılımlarının Sağlanması için Yapılması Gerekenlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan 10/1912, 3375, 3376, 3377, 3378, 3379 Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonunun yaptığı araştırma ve incelemeler sonucu düzenlemiş olduğu bu Rapor, Genel Kurula sunulmak üzere Yüce Başkanlığa saygıyla arz olunur.

BAŞKAN **Müşerref Pervin Tuba DURGUT** **İstanbul Milletvekili**	**BAŞKANVEKİLİ** **Mustafa KÖSE** **Antalya Milletvekili**	**SÖZCÜ** **Ümmügülşen ÖZTÜRK** **İstanbul Milletvekili**	**KÂTİP** **Naci ŞANLITÜRK** **Ordu Milletvekili**
ÜYE **Aysu BANKOĞLU** şerhimiz vardır **Bartın Milletvekili**	**ÜYE** **Orhan ATEŞ** **Bayburt Milletvekili**	**ÜYE** **Erol KELEŞ** **Elazığ Milletvekili**	**ÜYE** **Musa KÜÇÜK** **Gümüşhane Milletvekili**
ÜYE **Onur DÜŞÜNMEZ** şerhimiz vardır **Hakkari Milletvekili**	**ÜYE** **Elif ESEN** şerhimiz vardır. **İstanbul Milletvekili**	**ÜYE** **Şebnem BURSALI** **İzmir Milletvekili**	**ÜYE** **Fatma Serap EKMEKCİ** **Kastamonu Milletvekili**

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI

Çocukların Suça Sürüklenmesine Yol Açan Nedenlerin Tüm Boyutlarıyla İncelenerek Koruyucu ve Önleyici Mekanizmalar Geliştirilmesi ile Çocukların Toplumsal Yaşama Etkin Katılımlarının Sağlanması için Yapılması Gerekenlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu

(10/1912, 3375, 3376, 3377, 3378, 3379)

ÜYE Ayşe BÖHÜRLER Kayseri Milletvekili	ÜYE Mühip KANKO Kocaeli Milletvekili	ÜYE Selma Aliye KAVAF Manisa Milletvekili	ÜYE Beritan GÜNEŞ ALTIN Mardin Milletvekili
ÜYE Gizem ÖZCAN Muğla Milletvekili	ÜYE Ali İNCİ Sakarya Milletvekili	ÜYE Rukiye TOY Sivas Milletvekili	ÜYE Selcan TAŞCI Tekirdağ Milletvekili
ÜYE Sibel SUİÇMEZ Trabzon Milletvekili	ÜYE Saffet BOZKURT Zonguldak Milletvekili		

RAPORA EK GÖRÜŞ VE MUHALEFET ŞERHLERİ

Bartın Milletvekili Aysu BANKOĞLU, Kocaeli Milletvekili Mühip KANKO, Manisa Milletvekili Selma Aliye KAVAF, Muğla Milletvekili Gizem ÖZCAN ve Trabzon Milletvekili Sibel SUİÇMEZ'in Muhalefet Şerhi

CUMHURİYET HALK PARTİSİ MUHALEFET ŞERHİ

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ VE YÖNTEM

1. Komisyonun Kuruluş Amacı, Gerekçesi ve Önemi

2. Komisyonun İşlevi ve Çalışma Kapsamı

3. Komisyon Toplantıları, Saha Çalışmaları ve Dinlenen Uzmanlar

4. Muhalefet Şerhinin Amacı

BÖLÜM I: KAVRAMSAL VE HUKUKİ ÇERÇEVE

1. Suça Sürüklenen Çocuk (SSÇ) Kavramının Eleştirel Analizi

a. "Suçlu Çocuk" Reddiyesi ve 2005 Yasal Reformunun Kriminolojik Arka Planı

b. Etiketleme Kuramı (Labelling Theory) Perspektifinden SSÇ Kavramının Kurumsal ve Toplumsal Damgalayıcı (Stigmatizasyon) Etkisi

c. Alternatif Terminoloji Arayışları: "Dava Açılan Çocuk" Yaklaşımları

2. Uluslararası Standartlar, Sözleşmeler ve Çağdaş Hak Temelli Parametreler

a. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHDS) ve "Çocuğun Yüksek Yararı" İlkesi

b. BM Çocuk Hakları Komitesi'nin 24 Nolu Genel Yorumu: Asgari Ceza Sorumluluğu Yaşı ve "Diversiyon" (Yönlendirme) Stratejisi

c. Pekin Kuralları (Gençlik Adalet Yönetimine dair asgari standartlara dayalı kurallar ile Orantılılık, Ölçülülük ve Sosyal İhtiyaçlarla Korunması İlkesi)

d. Riyad İlkeleri (Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde Kurumsal Cezalandırma Yerine Kapsayıcı Sosyal Politika Zorunluluğu)

e. Havana Kuralları (Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Çocukların İnsan Onuru) ve Tokyo Kuralları (Hapis Dışı Alternatif Yaptırımlar)

f. Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi

g. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)

h. Avrupa Sosyal Şartı

i. Avrupa Konseyi Bakanlık Komitesi Kararları

j. Çocuk Dostu Adalet Rehberi

3. Ulusal Mevzuatın Normatif Mimarisi ve Uygulama Sapmalarının Kritik Analizi

a. Anayasal Güvenceler
b. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK)
c. İhtisaslaşmış Çocuk Mahkemeleri ve Çocuk Şube Eksikliği
d. Türk Ceza Kanunu (TCK) Kapsamında Yaş Grupları, Kusur Yeteneği Analizi ve Cezaların Artırılması Taleplerinin Evrensel Kazanımlarla Çelişkisi
e. Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) Uyarınca Sağlanan Güvencelerin Kolluk ve Adliye Pratiğindeki İhlaller
f. Sosyal İnceleme Raporlarının (SİR) Niteliksizleşmesi
g. 5275 Sayılı İnfaz Kanunu, Çocuk Eğitimevleri/Cezaevleri
h. 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ve 6284 Sayılı Kanun'un Önleyici Rolü: Kamusal Korumanın Tasfiyesi ve Alanın Vakıf Yapılarına Devrinin Yarattığı Krizler

BÖLÜM II: TÜRKİYE'DE SSÇ PROFİLİ VE VERİ ANALİZİ

1. Resmi İstatistikler ve Çelişkiler
2. Çocukları Suça Sürükleyen Yapısal, Sosyal ve Ekonomik Nedenler
a. Derin Yoksulluk, Gelir Adaletsizliği ve Maddi Yoksunluk
b. Zorunlu Göç, Güvencesiz Barınma ve Kentleşme Krizleri
c. Eğitim Sisteminden Kopuş, Devamsızlık ve Okullaşma Oranlarındaki Düşüş
d. Ev İçi Şiddet, Aile İçi İhmal, İstismar ve Parçalanmış Aile Yapıları
3. Modern Risk Alanları: Madde Bağımlılığı, Dijital Riskler ve Organize Suç Örgütlerinin Çocukları İstismarı

BÖLÜM III: SİSTEMİK AKSAKLIKLAR, UYGULAMA SORUNLARI VE ULUSLARARASI KARŞILAŞTIRMA

1. Önleyici ve Koruyucu, Destekleyici Tedbirlerin Kağıt Üzerinde Kalması ve Bütçe Yetersizlikleri
2. Adli Süreçlerde Yaşanan Hak İhlalleri ve Çocuk Kolluğunun Yapısal Eksiklikleri
3. Çocuk Mahkemelerinin Niceliksel Yetersizliği ve İhtisaslaşma Sorunu
4. Çocuk Eğitimevleri ile Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarındaki Yapısal Krizler
a. Hak İhlalleri, Kötü Muamele İddiaları ve Çocuk Onurunu Zedeleyen Uygulamalar
b. Reintegrasyon (Yeniden Topluma Kazandırma) ve Sonrası İzleme Programlarının Başarısızlığı
5. Uluslararası Karşılaştırma

BÖLÜM IV: KOMİSYON ÇOĞUNLUK RAPORUNA İLİŞKİN ELEŞTİRİLER VE DEĞERLENDİRME

1. Çoğunluk Raporunun Yaklaşımına İlişkin Yapısal Eleştiriler
2. Raporda Görmezden Gelinen, Üstü Kapatılan veya Eksik Bırakılan Temel Alanlar

a. Devlet Eliyle Yasallaştırılmış Çocuk İşçiliği: MESEM Sömürüsü
b. Kamusal Korumanın Tasfiyesi ve Tarikat-Cemaat Kıskacı
c. Derin Yoksulluk ve Sosyal Bütçenin İflası

3. Somut Takvim, Bütçe ve Sorumlu Kurum Belirsizlikleri

4. Komisyon Tarafından Gerçekleştirilen Saha Araştırmaları Bölümüne İlişkin Eleştiriler ve Metodolojik Değerlendirme

a. Bilimsellik ve Epistemolojik Sığlık
b. Metodoloji Yanlışları ve Örneklem Sınırlılıkları
c. Hatalı Sonuçlar ve Kriminolojik Çarpıtmalar
d. Politik Çarpıtma ve Sorumluluk Transferi

SONUÇ VE SOMUT ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1. Mevzuat Düzeyinde Yapılması Gereken Acil Değişiklikler

2. Kurumsal Yapılanma Önerileri (Müstakil Bir Çocuk Hakları Bakanlığı veya Çocuk Hakları İzleme Merkezi Talebi)

3. Koruyucu, Önleyici ve Bütüncül Sosyal Politika Reformları

4. Son Söz: Çocuk Odaklı, Onarıcı ve İnsan Onurunu Esas Alan Bir Çocuk Adalet Sistemi Çağrısı

GİRİŞ VE YÖNTEM

1. Komisyonun Kuruluş Amacı, Gerekçesi ve Önemi

Türkiye'de çocukların adalet sistemiyle kurduğu ilişki ve bu ilişkinin son yıllarda dramatik bir biçimde kitlesel ve yapısal bir krize dönüşmesi, yalıtılmış bir asayiş sorunu değil, doğrudan doğruya bir insan hakları krizidir. Bu tablo, mevcut yönetsel aklın ve iktidarın ekonomi-politik tercihlerinin doğrudan bir sonucudur. Çocukların korunma ve cezalandırma ikilemi arasında kanunla ve hukukla çatışma içine itilmesi, onların bir "özne" ile "nesne" arasında sıkışmasına yol açmıştır. Ceza adalet sistemi ve mevcut pratikler, suça sürüklenen çocuklara yaklaşırken "fail" yerine "fiili" öne çıkarmakta; böylece sistemin koruma, önleme ve yardım boyutunu dışlamaktadır. Bu durum, adalet mekanizmasının insani boyutunu bütünüyle ortadan kaldırmaktadır. Çocukların yetişkinler gibi ağır süreçlere ve cezalara maruz bırakıldığı bu adli döngü, on yıllardır sistematik olarak tahkim edilmektedir.

Ortadaki tablo; salt bireysel bir patoloji, aile içi iletişim yetersizliği, ahlaki yozlaşma ya da dijital bağımlılık sarmalı gibi gerekçelerle geçiştirilemeyecek kadar derin makro-ekonomik ve sistemsel kırılmalar barındırmaktadır. Laik ve sosyal hukuk devleti ilkesinin savunucusu olan Cumhuriyet Halk Partisi olarak, çocuk suçluluğunu üreten asıl zeminin, sosyal devletin bilinçli bir biçimde tasfiye edilmesi ve kamusal koruma şemsiyesinin kurumsal olarak çökertilmesiyle başladığını her platformda açıkça dile getirmekteyiz. Üstelik, uluslararası insan hakları ve çocuk hakları sözleşmelerine rağmen, kurumsal denetimsizliğin adeta yeni bir norm haline getirilmiş olması bu çöküşü hızlandırmıştır.

2020'li yıllarla birlikte, çocukların suç mekanizmalarıyla kurduğu ilişkinin hem niceliğinde hem de niteliğinde çarpıcı bir dönüşüm yaşandığı ampirik verilerle sabittir. Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından komisyona sunulan adli ve idari istatistikler, Türkiye'nin karşı karşıya olduğu sistemsel çöküşü tüm çıplaklığıyla ifşa etmektedir. 2020-2025 yılları arasında, kişilere karşı işlenen suçlarda aylık ortalama suça sürüklenen çocuk (SSÇ) olay sayısı yüzde 58,9 oranında dehşet verici bir artış göstermiştir. Daha da vahimi, aynı dönem aralığında organize suçlar kapsamında adli sisteme giren çocuk vakalarındaki artış oranının yüzde 236,4 gibi kriminolojik literatürde eşine az rastlanır bir patlamaya ulaşmış olmasıdır.

Bu çarpıcı rakamlar, Çocuk Koruma Kanunu'ndaki koruyucu hükümlerin göz ardı edilmesinin ve kurumsal yozlaşmanın sistemi getirdiği çürüme noktasını özetlemektedir. Kuralsızlığın ve sistemin bizzat ürettiği bataklığın bir sonucu olarak çocuklar; sokaklarda, çeper mahallelerde ve gettolarda tamamen korumasız bırakılmıştır. Neoliberal politikaların yarattığı güvencesizlik girdabında eğitim dahil her türlü kamusal sistemin dışına itilen

çocuklar; mafyatik yapıların, uyuşturucu şebekelerinin ve organize suç çetelerinin açık hedefi ve "adli fedaisi" haline getirilmiştir.

Bu kitlesel travmanın ve yapısal çöküşün toplumsal düzeni ve sosyal barışı tehdit eder bir aşamaya ulaşması üzerine, Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında *"Çocukların Suça Sürüklenmesine Yol Açan Nedenlerin Tüm Boyutlarıyla İncelenerek Koruyucu ve Önleyici Mekanizmalar Geliştirilmesi ile Çocukların Toplumsal Yaşama Etkin Katılımlarının Sağlanması İçin Yapılması Gerekenlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu"* oluşturulmuştur. TBMM'nin konuya ilişkin 1478 sayılı Kararı, 21 Kasım 2025 tarihli ve 33084 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Komisyonun isminde açıkça belirtilen "suça sürüklenmeye yol açan nedenlerin tüm boyutlarıyla incelenmesi" ifadesi, aslında gelinen aşamanın itirafıdır. Bu başlık, tarihe not düşülen önemli bir tespittir ve hedefe yönelik köklü bir felsefe ihtiyacını ortaya koymaktadır. Meclis iradesi, suçun sonuçlarına ya da cezacı politikalara değil, suçu üreten kök nedenlere odaklanmak zorundadır.

Ancak iktidar blokunun komisyon çalışmalarına dayattığı asayişçi ve güvenlikçi tavrın, bu kuruluş amacını çarpıtmaya çalıştığı belirtilmelidir. Bizim açımızdan bu komisyonun kuruluşu ve amacı; cezaevlerinin kapasitesini artırarak ve çocuklara verilen cezaları ağırlaştırarak devletin asli koruma sorumluluğunu gizlemek için bir araç olamaz. Bu komisyon; iktidarın ekonomi politikalarıyla açlık sınırının altına ittiği, 4+4+4 kademeli eğitim modeli ve denetimsiz uygulamalarla birer sömürü çarkına dönüşen MESEM yapılarıyla örgün eğitim dışına fırlattığı çocukların hak temelli hakikatini ortaya çıkarmak zorunda olduğu için tarihsel bir öneme sahiptir. Özellikle 15-18 yaş grubunun suça sürüklenen çocuklar içindeki oranının %75'ten fazla olması, ortada özgün bir "gençlik suçluluğu" krizinin olduğunu göstermektedir ve bu gerçekle yüzleşmeyi zorunlu kılmaktadır. Çocuk suçluluğundaki geometrik artışın arkasındaki ekonomi-politik tahribatı deşifre etmek ve her bir çocuğun insan onuruna yaraşır bir adalet ve sosyal koruma sistemine erişim hakkını savunmak, Cumhuriyet Halk Partisi olarak bu komisyondaki varlık gerekçemizin temel sütunudur.

2. Komisyonun İşlevi ve Çalışma Kapsamı

Bir Meclis Araştırma Komisyonunun asli işlevi, toplumsal bir krize dönüşmüş olan olguyu, yürütmenin ve egemen siyasi iradenin bürokratik sınırlarından kurtararak, kamusal ve hak temelli bir denetim süzgecinden geçirmektir. Bu doğrultuda komisyonun çalışma kapsamı; suça sürüklenen çocukların profillerini, çocuk yoksulluğunu, eğitim sisteminden kopuş mekanizmalarını, derinleşen maddi yoksunluk krizlerini, bağımlılık alanlarını,

kurumsal altyapı yetersizliklerini ve bütçesel tercihleri bütüncül ve derinlikli bir biçimde analiz etmeyi gerektirmektedir.

Oysa iktidar tarafından hazırlanan taslak raporun yaklaşımı incelendiğinde, kurumsal ve işlevsel bir paradigma yanılgısının içine saplanıldığı net bir biçimde görülmektedir. Çoğunluk raporu, teorik giriş bölümlerinde her ne kadar "sosyoekolojik yaklaşım", "hak temelli parametreler" ve "çocuğun üstün yararı" gibi evrensel literatürden ödünç alınmış kavramlara yer vermiş olsa da önerdiği çözümler yıllardır süregelen başarısız uygulamaların tekrarından ibarettir. Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) ve Türk Ceza Kanunu (TCK) ekseninde yürütülen uygulamaların sahadaki karşılığı aranmadan geçiştirilen raporun bütününe sirayet eden esas anlayış; reaktif, asayişçi, cezalandırıcı ve çocuğu peşinen "potansiyel bir güvenlik tehdidi" olarak kodlayan otoriter refleksin meşrulaştırılmasıdır. Siyasal iktidar, çocuk suçluluğunu üreten yapısal krizlerin üzerini örtmek adına komisyonun çalışma kapsamını daraltmış; meseleyi salt bir kolluk operasyonu, aile içi denetim yetersizliği ya da sosyal medya ve online oyunlar zeminine indirgemeye çalışmıştır. Sorunun kaynağı ve sorumlusu olarak çocukları ve aileleri gösteren bu yaklaşım, mevcut statükonun aynen devam etmesini hedeflemektedir.

Komisyonun işlevi, iktidarın süregelen yanlış politikalarının bir aklama mekanizmasına dönüştürülmemelidir. Çoğunluk raporunda uygulanan en vahim kurumsal sansürlerden biri, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) bünyesinde yoksul çocukları sermaye birikiminin dişlileri arasına süren Mesleki Eğitim Merkezleri (MESEM) gerçeğinin üzerinin örtülmesidir. Komisyon, MESEM yapısının yoksul çocukları örgün eğitim dışına fırlatarak illegal ağlara açık hedef haline getiren sınıfsal boyutunu görmezden gelmiştir. Bakanlığın denetimsizliği nedeniyle okul terkleri olağanlaşırken, açık öğretim sistemindeki benzer kronik sorunlar da yok sayılmıştır.

Oysa sahada, Ankara Siteler ya da Sakarya gibi üretim merkezlerinde yürütülen çalışmaların da açıkça gösterdiği üzere MESEM; yoksul ailelerin çocuklarını haftada 4 gün fabrikalarda, tersanelerde, şantiyelerde ve denetimsiz atölyelerde "çıraklık" maskesi altında sömüren, iktidar eliyle meşrulaştırılmış bir çocuk işçiliği modelidir. Pedagojik ilkeler hiçe sayılarak, 40 öğrenciye bir usta öğretici gibi rasyonel olmayan ortaklıklarla yürütülen bu sistem, yapısal bir sorundur. İktidar ve sermaye odakları bunu bir fırsat görerek çocukların temel haklarının yok sayılmasını meşrulaştırmaktadır. Kamusal sığınakları olan okuldan ve sosyal hizmet ağından kopartılarak açık liselere ve güvencesiz atölyelere itilen çocuk; sokaktaki illegal ağların, uyuşturucu şebekelerinin ve yasadışı sanal bahis çetelerinin doğrudan hedefi haline gelmektedir. MESEM çarkları arasında emeği gasp edilen, iş

cinayetlerinde yaşamını yitiren çocukların yapısal olarak suça sürükleniş zeminini komisyon kapsamı dışında bırakmak, kriminolojik bir körlüktür.

Benzer şekilde Komisyon, devletin kurumsal koruma alanından çekilerek bu hayati boşluğu denetimsiz yapılara devretmesi krizini de çalışma kapsamının kör noktası haline getirmiştir. Derin yoksulluk kıskacındaki çocukların kamusal sosyal hizmetler kanalıyla korunmaması ve cemaat/tarikat kontrolündeki denetimsiz vakıf yurtlarının insafına terk edilmesi, çocukları büyük bir karanlığa mahkûm etmektedir. Hukuksal keyfilik içinde çocukların birer araç haline getirildiği bu kurumlarda maruz kaldıkları ideolojik baskı, fiziksel ve cinsel istismar pratikleri ve bu girdaptan kaçarak sokağa düşen çocukların kriminal şebekelerin kucağına itilmesi gerçeği raporda tek bir kelimeyle dahi zikredilmemiştir. Üstelik Türkiye'de halen evden kaçan veya sokakta yaşayan çocuklar için resmi, özgün bir kurumsal yapının ve yataklı kuruluş altyapısının bulunmaması bu ihmalin somut bir göstergesidir.

Komisyonun kapsamı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın (ASHB) bütçe tercihlerini ve sosyal bütçenin iflasını da ele almak zorundadır. Bakanlığın devasa bütçesinin büyük bölümü; hak temelli, proaktif ve önleyici sosyal hizmet uzmanı istihdamına değil, kitleleri iktidara adeta bağımlı kılan muhtaçlık temelli geçici sosyal yardımlara harcanmaktadır. Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) ödemeleri yüksek enflasyon karşısında tamamen erimiş, yararlanıcı hane kapsamları ise "tasarruf tedbirleri" bahanesiyle daraltılmıştır. Bütçeden ayrılan yüz milyarlarca TL'nin, şeffaf idari hukuk süreçleri yerine Sayıştay denetimi dışındaki alanlara ve özel hukuk kapsamındaki yapılara harcanması, sistemi tıkamıştır. Çocuk koruma sistemi bütçesizlikten ve liyakatsizlikten tıkanmışken, çoğunluk raporunun bütçesel ve yapısal dönüşümlere dair somut hiçbir eleştiri sunmaması, sosyal hizmetlerdeki çürümeyi gizleme çabasından ibarettir.

3. Komisyon Toplantıları, Saha Çalışmaları ve Dinlenen Uzmanlar

Komisyon, 10 Aralık 2025 tarihinde çalışmalarına başlamış ve görev süresi boyunca 20 resmi toplantı gerçekleştirmiştir. Bu toplantılarda bakanlar, bakanlık bürokratları, akademisyenler, yerel yönetim temsilcileri ve sivil toplum kuruluşları dinlenmiş; kurumsal pratikleri yerinde analiz etmek amacıyla 8 çalışma ziyareti gerçekleştirilmiştir.

Ancak komisyonun çalışma yöntemi, toplantıların planlanış biçimi ve yürütülen saha araştırmalarının metodolojik altyapısı, Cumhuriyet Halk Partisi olarak usul yönünden en sert itirazları yükselttiğimiz alanların başında gelmektedir. Komisyon çalışmalarının bilimsellikten ve nesnellikten uzaklaştırılarak egemen cezacı aklın argümanlarını beslemek üzere siyasallaştırıldığını defaten vurguladık. Çalışma takviminin geç açıklanması, uzman ve kurum belirleme süreçlerinden muhalefetin dışlanması, komisyon toplantılarında başkanlık divanı

tarafından "bilimsel olmama" gibi sığ pozitivist iddialarla muhalif görüşlerin engellenmesi bu durumun açık kanıtlarıdır. Usul yönünden getirdiğimiz bu kritik eleştiriler dikkate alınmaksızın hazırlanan çoğunluk raporunun metodolojik altyapısı ciddi epistemolojik ve politik yanlışlarla maluldür.

Öncelikle, komisyon toplantılarının planlanmasında hak temelli bir kriminoloji yaklaşımı yerine, sorumluluk transferine dayalı asayişçi bir yöntem izlenmiştir. Çocuk Koruma Kanunu'nun teknik ve hukuksal eksikliklerinin tartışılacağı zeminler yaratılmamıştır.

Ayrıca, alanda yıllardır hak temelli mücadele veren UNICEF gibi bağımsız çocuk hakları örgütleri, baroların çocuk hakları merkezleri ve insan hakları dernekleri veri toplama süreçlerine kasıtlı olarak dahil edilmemiş; süreç sadece Adalet, İçişleri ve Milli Eğitim bakanlıklarının bürokratik koridorlarına sıkıştırılmıştır. Süreç iktidar güdümlü Yeşilay gibi kurumların sınırlarında döndürülmüş, SSÇ konusu defaten sadece "bilişim suçları" alanına indirgenmeye çalışılmıştır.

Komisyon çoğunluğu tarafından raporun "en ayırt edici ve güçlü yönü" olarak sunulan saha araştırmaları, bilimsel nesnellikten uzaktır. Cezaevlerinde bulunan 4.989 çocuktan tabakalı rastgele örnekleme ile seçildiği iddia edilen 610 çocukla yapılan *"Çocuk Hükümlü / Tutuklu Profili Araştırması"* kriminolojik açıdan derin metodolojik sorunlar barındırmaktadır. Bu araştırmada kesitsel (cross-sectional) türde bir yöntem benimsenmiştir. Kesitsel araştırmalar, verinin toplandığı anlık bir fotoğrafı çeker; ancak suça sürüklenme gibi çok katmanlı, gelişimsel ve zaman içinde biriken süreçlerde nedensellik bağlarını açıklamakta yetersizdir. Çocuğun yaşam öyküsündeki kırılma noktalarını ve devletin koruma tedbirlerindeki ihmallerinin kronolojik birikimini analiz etmek için yapılması gereken boylamsal (longitudinal) kriminolojik araştırmalar yerine, cezaevlerinde alelacele doldurulan anketlerle yetinilmiştir.

Daha da vahimi, bu araştırmada bir kontrol grubu (benzer sosyoekonomik risklere maruz kalıp suça sürüklenmeyen çocuklar) kullanılmamıştır. Kontrol grubu olmaksızın, sadece cezaevindeki çocukların sigara/madde kullanım oranlarına bakarak suça sürüklenmenin nedenlerini bireysel bağımlılıklara bağlamak, ampirik bilimin en temel kurallarını ihlal etmektir. Ayrıca cezaevi; doğası gereği mutlak bir kapatılma, disiplin ve hiyerarşi mekanıdır. Ceza infaz kurumu görevlilerinin ve kurum müdürlerinin gözetimi altındaki çocukların, cezaevi idaresinin görevlendirdiği personel tarafından doldurulan anketlere verdikleri yanıtların nesnel ve özgür iradeye dayalı olduğunu varsaymak bilimsel bir saflıktır. Çocukların kurumsal ceza alma korkusuyla verdikleri -yüksek ihtimalle- manipüle edilmiş beyanlar, bilimsel veri olarak rapora geçirilmiştir.

Komisyon, yürüttüğü *"Çocuk Hâkim ve Cumhuriyet Savcıları Araştırması"* bulgularını da egemen cezacı aklın argümanlarını beslemek üzere çarpıtmıştır. Yargı mensuplarının işaret ettiği "cezasızlık algısı", kanunlardaki cezaların azlığından değil; iktidarın sokakları esir alan uyuşturucu çetelerine ve organize suç örgütlerine yönelik uyguladığı seçici müsamaha politikasından ve özellikle adliyelerdeki yolsuzluk/borsa iddialarından kaynaklanmaktadır. Dünyanın hiçbir ilerici kriminoloji literatüründe çocuklara verilen cezaları artırarak suçun önlendiği görülmemişken, komisyon saha çalışmalarını bu otoriter yasal hazırlıklara sahte bir akademik meşruiyet üretmek üzere siyasal bir mühendislik aracı olarak kullanmıştır.

Ancak bu manipülasyonların şöyle bir yararı olmuştur: Tüm gizleme çabalarına rağmen ortaya çıkan veriler, ortada basit bir çocuk suçluluğu değil, gelinen aşamadaki adaletsizlik ve hukuksuzluğun ürettiği sistemik bir "gençlik suçluluğu" gerçeği olduğunu tescillemiştir.

4. Muhalefet Şerhinin Amacı

Bu muhalefet şerhinin temel amacı; çocuk suçluluğunu yalıtılmış birer asayiş vakası, suça sürüklenen çocukları ise salt birer kriminal fail olarak kodlayan egemen cezacı paradigma karşısına, çocuk haklarını ve sosyal devlet ilkesini savunan kamusal bir hakikat barikatı inşa etmektir. Biz komisyon üyeleri olarak; ampirik veriler, evrensel hukuk standartları ve insan onuru gözetilerek kapsamlı, tüm bileşenlerin dahil edildiği, şeffaf bir çalışma yapılması ihtiyacını siyasi bir sorumluluk olarak kamuoyuna tekrar hatırlatıyoruz.

Siyasal iktidarın her toplumsal trajedide, kamuoyunda infial yaratan her çocuk cinayetinde ya da suç dalgasında yapısal kökenleri deşifre etmek yerine adeta otomatik bir refleksle yeni bir komisyon kurma yoluna gitmesi, kronikleşmiş bir kamuoyunu oyalama stratejisidir ve yönetimsel acziyetin itirafıdır. Sorunun kaynağı bugünkü asayişçi ve cezalandırıcı anlayışla çözülebilecek olsaydı, parlamento tarihinde bugüne kadar kurulmuş olan birçok yakın çocuk odaklı meclis araştırma komisyonu ve eylem planı zaten bu krizi çoktan ortadan kaldırmış olurdu. Anayasa başta olmak üzere hukukun evrensel ilkelerini hiçe sayarak iktidarın bugüne kadar ürettiği tek şey; sorunun özünü gizleyen soyut temenniler, mükerrer tavsiye kararları ve ucu açık eylem planlarından ibarettir.

Cumhuriyet Halk Partisi olarak, iktidarın her hayati meselede başvurduğu "ben yaptım-oldu" anlayışından derhal vazgeçmesi gerektiğini açıkça ilan ediyoruz. Böylesine çok katmanlı ve sistemsel bir krizin, muhtelif teknik yasal düzenlemelerle ya da infaz rejimini sertleştirme vaatleriyle çözüleceğini iddia etmek, toplumu bilinçli bir biçimde aldatmaktır. Koruma odaklı bir sistem yerine, dünyada ilerici bir karşılığı olmayan "Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri"ni kurarak çocukları ve gençleri ağır cezalara maruz bırakmak, aslında

çocukları devlet eliyle korunmasız bırakmaktır. Her yıl adalet sistemine bir milyondan fazla çocuğun girdiği bu yapıda, kamuoyunun çözüm beklentileri ve umutları gasp edilmektedir.

Üstelik bu komisyonun varlığı ve işlevi, bizzat yürütme organı tarafından kurumsal olarak sabote edilmiştir. Komisyon çalışmaları henüz tüm hızıyla devam ederken ve sahada çocukların yaşam alanları incelenirken, Adalet Bakanı'nın parlamentonun iradesini hiçe sayarak *"çocuklara yönelik cezaları artıran ve infaz rejimini sertleştiren"* paralel bir yasal çalışma yürüttüklerini beyan etmesi, komisyonun varlığını açıkça kadük bırakmıştır. Bu durum, komisyonun sadece göstermelik bir araç olarak kullanıldığının itirafıdır. Bu fevri ve buyurgan tutum, Meclis'in işlevsizleştirildiğinin, yasama organının yürütmenin tahakkümü altına alınmak ve kuvvetler ayrılığı ilkesinin tamamen tasfiye edilmek istendiğinin en net kurumsal göstergesidir.

Nitekim bu tahakkümcü anlayışın bir sonucu olarak basına ve kamuoyuna yansıyan "12. Yargı Paketi" taslak tekliflerinde; çocuk adaletinin evrensel kazanımlarını yok sayan, çocuklara yönelik hapis sürelerini uzatan ve hatta mağdur durumdaki ailelere idari/cezai yaptırımlar uygulamayı öngören otoriter maddelerin yer alması, tam bir yönetimsel beceriksizlik itirafıdır. Devletin asli koruma ve gözetim sorumluluğunu yerine getirmeyerek sokakları illegal yapılara teslim eden iktidarın, suçu çocuklara ve ailelere yükleyerek ebeveynleri cezalandırmaya yeltenmesini kabul etmemiz mümkün değildir.

Bu sorun; çocuk yoksulluğunda Avrupa birincisi olan, derinleşen ekonomik kriz ve rantiye odaklı ekonomi politikaları yüzünden halk kitlelerinin açlık sınırının altında yaşam savaşı verdiği bir ülkede cezaları artırarak çözülemez. Okullarda en temel insani hak olan gıdaya erişemeyen, beslenme çantası bomboş olan, okula aç gitmek zorunda bırakılan milyonlarca çocuğun gerçeği Çocuk Koruma Kanunu'na (Bkz. md. 4, 6, 44) rağmen ortadayken, çocuk suçluluğunu "ahlaki yozlaşmaya" bağlamak en basit haliyle ideolojik bir saptırmadır. Ürettiği krizi istismar ederek bunu otoriterleşme için bir fırsat olarak kullanmak, insani ve hukuki boyutlardan tamamen uzaklaşmaktır. Geniş halk kitlelerine asgari ücreti adeta "şükredilmesi gereken bir meblağ" olarak sunan bölüşüm şokları, milyonlarca aileyi yoksulluğa tutsak etmekte; çocukları çok erken yaşta sokak ekonomisinin ve organize suç örgütlerinin kucağına itmektedir.

Diğer taraftan; çocuk istismarcılarının adliye koridorlarında serbest kalmasını veya cezasızlık zırhıyla korunmasını kolaylaştıran, yargısal pratiklerde cezasızlığı seçici bir müsamaha politikası olarak işleten zihniyet değişmeden bu sokaklar güvenli hale gelemez. Popülist bir ideolojik ajandayla kadınları "aile" söylemi altında eve kapatmayı ve toplumsal hayatın dışına itmeyi hedefleyen; çocuk koruma alanını ise kamusal denetimden kaçırarak

denetimsiz vakıf karanlığına teslim eden bu politik anlayışla çocuk suçluluğunun önlenmesi eşyanın tabiatına aykırıdır.

Kamuoyunun yanlış yönlendirilmesi ve çocukların siyasi hamlelere araç edilmesine ortak olmamak adına, Cumhuriyet Halk Partisi olarak bu şerh; çocukları dört duvar arasına kapatarak veya cezaları artırarak suçun önlenemeyeceğini kriminolojik ve hukuki bir hakikat olarak kayda geçirmek amacıyla yazılmıştır.

Çocukları suçtan korumanın tek yolu; yoksulluğu radikal bir şekilde azaltmak, eğitimi ticari bir meta olmaktan çıkarıp tamamen kamusal, laik ve bilimsel temele oturtmak, çocuk işçiliğini kayıtsız şartsız yasaklamak ve her çocuğa eşit, özgür ve onurlu bir gelecek sunmaktır.

BÖLÜM I: KAVRAMSAL VE HUKUKİ ÇERÇEVE

Komisyonun işleyişi ve iktidar mensupları tarafından kamuoyuna yansıyan görüşler; çocuk suçluluğunu ne yazık ki mevcut koşulların iktisadi, siyasi ve sosyal krizlerinden kopartarak, meseleyi salt bir kolluk/asayiş problemine, aile içi denetim yetersizliğine ya da ahlaki/kültürel bir yozlaşma zeminine indirgemiştir. Türkiye'de ceza adalet sistemi ile koruma sistemi arasında sıkışmış, yapısal çözümlerden uzak reaktif bir anlayış son 20 yıldır süregelmektedir. Çocuğu kuşatan ekolojik sistem katmanları taslak raporda teorik düzeyde zikredilse de, somut politika önerileri ve yasal değişiklik talepleri söz konusu olduğunda ne yazık ki reaktif, cezalandırıcı ve çocuğu korumak yerine devletin otoriter aygıtlarını tahkim eden güvenlikçi bir yaklaşım egemen kılınmıştır.

Suç davranışını üreten makro ilişkileri sosyoekonomik gelişmeler ve yönetim modeli açısından analiz etmek şarttır. Neoliberal politikaların sosyal koruma ağlarını ve sosyal devleti tasfiye etmesi; çocuklar dahil olmak üzere toplumun kırılgan kesimleri üzerinde güvencesizleştirme, mülksüzleştirme, yoksullaştırma ve geleceksizleştirme pratiklerini görünür kılmıştır. Bugün Türkiye'de çocukların kitlesel olarak suça sürüklenmesi, siyasal iktidarın hukuki ve toplumsal normları askıya alarak "normsuzluğu yeni bir norm haline getirdiği" mevcut yönetsel akıldan bağımsız ele alınamaz. Hukukun ötesine geçen bu anomi hali, kuralsızlığı ve adalet mekanizmasının intikamcı bir aygıta dönüştürülmesini beraberinde getirmektedir. Eğitimin niteliksizleştirilmesi, kamusal harcamaların kısılarak bütçenin çocuk refahı aleyhine yapılandırılması ve koruyucu sosyal güvenlik şemsiyesinin tasfiye edilmesi, çocukları sokak kültürünün, organize suç çetelerinin ve her türlü sömürü ağının açık hedefi haline getirmiştir.

Bu nedenle adalet sisteminin ve mevcut iktidar blokunun siyasi anlayışını inşa eden kavramsal yanılgılar deşifre edilerek; çocuk adaletinin evrensel ve yerel mevzuattaki sınırları ile çağdaş hak temelli yaklaşımın parametreleri sırasıyla ve detaylıca ortaya konulmalıdır.

1. Suça Sürüklenen Çocuk (SSÇ) Kavramının Eleştirel Analizi

a. "Suçlu Çocuk" Reddiyesi ve 2005 Yasal Reformunun Kriminolojik Arka Planı

Yürürlükteki ulusal mevzuatımızda, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 3. maddesinin (a) fıkrasının 2. bendinde yer alan tanıma göre; "*Suça sürüklenen çocuk: Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiasıyla hakkında soruşturma veya kovuşturma yürütülen ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu*" ifade eder. Bu tanım, mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ve eski Türk Ceza Kanunu dönemindeki damgalayıcı, doğrudan faili suçlayan "çocuk suçlu" terimini aşma iddiasıyla, 2005 yılındaki yasal reform dalgasıyla hukuk sistemimize dahil edilmiştir. "Koruma ihtiyacı olan çocuk" tanımı ile Çocuk Haklarına Dair Sözleşmedeki çocuk tanımı bu açıdan birlikte öne çıkmıştır. Kavramsal olarak, çocuğun iradesinin suçun tek başına müsebbibi olamayacağı, çocuğu suça iten çevresel, toplumsal ve kurumsal dinamiklerin mevcudiyeti kabul edilerek, fiilin edilgen karakterine vurgu yapılmak istenmiştir.

b. Etiketleme Kuramı Perspektifinden SSÇ Kavramının Kurumsal ve Toplumsal Damgalayıcı Etkisi

Ancak gelinen aşamada, suça sürüklenen çocuk (SSÇ) tanımının proaktif ve koruyucu bir işvel görmekten ziyade, yargısal pratiklerde ve toplumsal algıda çocuğun üzerine yapışan kalıcı, kriminal ve etiketleyici bir sıfata dönüştüğü net biçimde görülmektedir. Anayasa'nın 36. (Adil Yargılanma Hakkı) ve 38. (Masumiyet Karinesi) maddeleri ele alındığında, adli süreçlerin henüz başında masumiyet karinesine dikkat edilmeden sistemik bir damgalamanın öne çıktığı görülmektedir. Mevcut pratik, soruşturma ve kovuşturma evresini bir bütün olarak ele alarak çocuğun peşinen "suçlu" olduğu kabulüyle hareket eden ve nedenleri sadece bu zemin üzerinden arayan bir görüntü vermektedir.

Oysa Anayasa'nın amir hükmü açıktır: *"Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz."* Muhalif ve eleştirel kriminoloji perspektifinden bakıldığında; devletin adli aygıtları tarafından çocuğa daha ilk aşamada "SSÇ" koduyla yaklaşıldığı andan itibaren çocuk, masumiyet karinesinin koruyucu sınırlarından çıkarılarak adeta potansiyel bir güvenlik tehdidi olarak kodlanmaktadır. Bu durum adil yargılanma hakkına aykırı olduğu gibi, evrensel gençlik adaleti yönetimi standartlarını belirleyen Pekin Kuralları'ndaki yaklaşımla da bağdaşmamaktadır. Pekin Kuralları, süreci evrelerine göre ayırarak ve çocuğu

damgalamadan *"suç işlediği iddia edilen ya da suç işlediği ortaya çıkan bir çocuk veya genç"* olarak tanımlarken, iç hukuktaki SSÇ kavramı henüz iddia aşamasında kurumsal bir damgalama üretmektedir.

Bu kurumsal dil; çocuğun okul ortamından, mahallesinden ve akran grubundan yalıtılmasına neden olan, devlet eliyle üretilmiş bir dışlama mekanizmasıdır. Çocuk, adalet sistemiyle ilk temas ettiği andan itibaren SSÇ olarak kaydedilmekte, adli sicil kayıtları ve UYAP veritabanında bu ibareyle takip edilmektedir. Oysa evrensel hukuk, çocuğun kimliğinin suçla özdeşleştirilmesini kesin bir dille yasaklamaktadır.

c. Alternatif Terminoloji Arayışları: "Dava Açılan Çocuk" Yaklaşımları

Uluslararası literatürde ve çağdaş hukuk sistemlerinde, çocuğu bir suç fiilinin öznesi veya edilgen nesnesi olarak kurgulayan tanımlar terk edilmektedir. Bunun yerine, masumiyet karinesini zedelemeyen, çocuğu sistemin içine fırlatıldığı koşullarla birlikte değerlendiren ve en önemlisi damgalayıcı etkiyi ortadan kaldıran kapsayıcı kavramlar ikame edilmektedir.

Komisyon çalışmalarında da vurgulanan ancak taslak raporun özüne sirayet edemeyen en radikal öneri, bu kavram yerine "Adli Süreçteki Çocuk" veya "Kanunla İhtilafa Düşen/Düşürülmüş Çocuk" terimlerinin kullanılmasıdır. "Adli Süreçteki Çocuk" tanımı, çocuğun adli sistemle temas nedenini (mağduriyet, tanıklık, suç isnadı, korunma ihtiyacı vb.) bir etiket haline getirmeden, sadece o an bir hukuki prosedürün içinde bulunduğunu belirtir ve çocuğun geleceğini kriminal bir statüyle ipotek altına almaz. Eleştirel kriminolojinin asgari şartı olan "Kanunla İhtilafa Düşürülmüş Çocuk" tanımı ise, ihtilafın kaynağını çocuğun öznel durumundan değil; kanunun kendisinde ve çocuğu o yasayı ihlal etmek zorunda bırakan yapısal eşitsizliklerde (yoksulluk, güvencesiz işçilik, getto yaşamı vb.) aramaktadır. Ne var ki bu kavramsal dönüşüm 2005 yılındaki TBMM görüşmelerinde göz ardı edilmiş ve asayişçi tanım korunmuştur. Oysa Pekin Kuralları'ndan yola çıkılarak süreci aşamalandıran *"iddia edilen çocuk/genç"* ve *"hakkında dava açılan çocuk/genç"* ayrımı iç hukukta da pekâlâ mümkündür.

Taslak raporda yer alan çocukların cezalandırılma sürelerinin artırılmasına yönelik cezacı yaklaşımlar ve Adalet Bakanı'nın Komisyonun çalışma takviminin sonuçlanmasını dahi beklemeden ifade ettiği ebeveynlere yönelik yaptırım talepleri, mevcut SSÇ kavramının arkasındaki otoriter anlayışın somut tezahürleridir. Tarihsel sürece bakıldığında, Adalet Bakanlığı tarafından 2003 yılında TBMM'ye sunulan TCK Tasarısı'nda, "çocuk ve küçükler" başlığı altında 28 maddenin ayrı ve özgün bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Ceza sorumluluk yaşının 12 olması bağlamında yapılan bu gruplamada, tekdir dahil alternatif yaptırımlar düzenlenmiş ve en fazla 20 yıl hapis cezası öngörülmüştü. Ancak 2005 yılında

Prof. Dr. Sulhi Dönmezer'in vefatı sonrası, Prof. Dr. Adem Sözüer ve arkadaşlarının da dahil olduğu TBMM Adalet Komisyonu sürecinde bu 28 maddelik özgün çocuk ceza mimarisinden vazgeçilmiş; sistem küçükler başlığı altında yürürlükteki TCK'nın 31. maddesine indirgenmiştir. Alternatif yaptırımların yok sayılmasıyla en üst hapis cezası sınırı 24 yıla çıkarılmıştır. Bugün taslak raporda ve Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan ve basında yer alan kanun teklifi taslağında bu cezaların dahi yetersiz görülerek 27 yıla çıkarılmasının önerilmesi, çağdaş ceza adaletinden ne kadar uzaklaşıldığının, cezalandırma ve intikam hukukunun öne çıkarılmasının ve yapısal sorunlar karşısındaki çaresizliğin bir itirafıdır. Yoksulluk nedeniyle çetelerin kuryesi haline getirilmiş 14 yaşındaki bir çocuğun gerçeğini görmezden gelip, ona sadece ceza kanunundaki bir maddeyi ihlal eden bir "SSÇ" muamelesi yapmak, yapısal şiddeti perdelemekten başka bir işe yaramamaktadır.

2. Uluslararası Standartlar, Sözleşmeler ve Çağdaş Hak Temelli Parametreler

a. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHDS) ve Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi

20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen ve Türkiye'nin 1995 yılında yürürlüğe koyduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BMÇHS veya Sözleşme), çocuk haklarının anayasası niteliğindedir. Sözleşme, çocuğu medeni, siyasi ve sosyal hakların tam yetkili bir öznesi ilan etmiştir. Sözleşmenin ve çağdaş adalet sisteminin üzerine oturduğu dört temel üst ilke raporda şeklen yer alsa da uygulamada ihlal edilmektedir:

→ Ayrımcılık Yasağı (Madde 2): Sınıfsal kökeni, etnik kimliği, mülteci statüsü veya coğrafyası ne olursa olsun her çocuk adalete erişimde eşit haklara sahiptir. Oysa gettolarda yaşayan dezavantajlı yoksul çocukların sistemde daha hızlı kriminalize edildiği bilinmektedir.

→ Çocuğun Üstün Yararı (Madde 3): Çocukla ilgili her türlü yasama, yürütme ve yargı işleminde, çocuğun bedensel, ruhsal ve sosyal gelişimi için en elverişli olan sonuç esas alınmak zorundadır. Cezaların artırılması talebi, bu maddeyle açıkça çelişir.

→ Yaşama ve Gelişme Hakkı (Madde 6): Devlet, çocuğun sadece fiziksel olarak hayatta kalmasını değil, potansiyelini en üst düzeyde gerçekleştireceği bir toplumsal iklimi sağlamakla yükümlüdür.

→ Görüşünü İfade Etme ve Dinlenilme Hakkı (Madde 12): Çocuk, adli sürecin her aşamasında, kendisini etkileyen her kararda şekli olarak değil, esasa etkili olacak biçimde dinlenilmeli ve katılımı sağlanmalıdır.

Ayrıca BMÇHS'nin 40. maddesi, suça sürüklendiği iddia edilen çocukların haklarını açıkça listeler: Masumiyet karinesi, adli yardım ve ücretsiz müdafi desteği, yargılamanın süratle ve gizlilik içinde yürütülmesi, çocuğun yaşına uygun özel usullerin uygulanması ve en

önemlisi özgürlüğünden yoksun bırakılmanın (hapis/tutuklama) ancak başka hiçbir çare kalmadığında başvurulacak bir "son çare" olması ve mümkün olan en kısa süreyle uygulanmasıdır. Bu ilke ve Sözleşme'nin 37. maddesi, Pekin Kuralları ile organik bir bütünlük oluşturur. Pekin Kuralları'nın önsözünde yer alan ve gençlik adaleti yönetimine yönelik asgari standartlar arasında sayılan çocuklar için "zorunlu sosyal araştırma" uygulaması (Bkz. md. 16 ve 22), adli süreçlerde yapısal bir nitelik aranmasını zorunlu kılmaktadır. Bu kurallar arasındaki uygunluk ve tutarlılık, çocuğun adli sistem içinde korunmasının asgari şartıdır.

b. BM Çocuk Hakları Komitesi'nin 24 Nolu Genel Yorumu: Asgari Ceza Sorumluluğu Yaşı ve "Diversiyon" (Yönlendirme) Stratejisi

BM Çocuk Hakları Komitesi'nin çocuk adaletine ilişkin en güncel normatif yorumu olan Genel Yorum No. 24, eski standartları (Genel Yorum No. 10) aşarak çok net sınırlar çizmiştir. Komite; çocukların nörolojik ve psikolojik gelişimlerine dair modern bilimsel veriler ışığında, dürtü kontrolü ve risk algısı henüz tamamlanmamış olan çocukların yetişkin ceza mantığıyla cezalandırılamayacağını ilan etmiştir.

Genel Yorum No. 24'ün emredici standartları asgari ceza sorumluluğu yaşının kesinlikle düşürülmemesi, aksine evrensel asgari sınır olan 14 yaşa yükseltilmesi yönünde devletlerin teşvik edilmesi, çocukların resmi yargılama sistemine sokulmadan, adli mekanizmaların dışına çıkartılmasını öngören "diversiyon" (yönlendirme) uygulamalarının (çocuğun resmi ceza yargılaması sürecinin dışında tutularak adli mekanizmalardan mümkün olduğunca uzaklaştırılması) temel strateji haline getirilmesi ve çocuk cezaevlerinin kademeli olarak kapatılması ve çocukların kapatılarak rehabilite edilemeyeceği gerçeğinin kabul edilmesidir. Çocuk adaletinin evrensel standartları, uluslararası toplumun ve ilerici hukuk mücadelesinin yüzyılı aşkın bir süredir biriktirdiği insan hakları normlarından oluşmaktadır. Bu metinler, devletlerin çocuk üzerinde mutlak bir cezalandırma yetkisine sahip olmadığını, aksine her aşamada hak temelli güvencelerle sınırlandırıldığını emreder.

c. Pekin Kuralları (Çocuk Adalet Sisteminde Orantılılık ve Sosyal İhtiyaçlar İlkesi)

Pekin Kuralları (1985-BM Gençlik Adalet Yönetimine Yönelik Asgari Standart Kuralları), çocuk yargılamasında orantılılık ilkesini vazgeçilmez bir norm olarak koymuştur. Verilecek tepki sadece fiilin ağırlığına göre değil, çocuğun somut sosyal durumuna ve ihtiyaçlarına göre belirlenmelidir.

Komisyon tarafından hazırlanan Taslak Raporda, Pekin Kuralları'nın doğrudan bağlayıcılığı olmayan, yalnızca rehber ilkeler sunan bir *"soft law" (esnek hukuk)* metni olarak

tasnif edilmesi, çağdaş uluslararası insan hakları hukuku ilkeleriyle ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın amir hükümleriyle açıkça çelişmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin önsözünde doğrudan atıf yapılan ve çocuk adalet sisteminin ruhunu oluşturan Pekin Kuralları'nın hukuki gücünü zayıflatan bu yaklaşımı kabul etmek mümkün değildir. Pekin Kuralları, biçimsel olarak bir BM Genel Kurulu kararı (40/33) ile kabul edilmiş olsa da içeriğinde barındırdığı esaslar, devletlerin uzun yıllara yayılan istikrarlı uygulamaları ve bu kurallara uyulmasının hukuki bir zorunluluk olduğu yönündeki ortak hukuki inanç *(opinio juris)* neticesinde uluslararası örf ve adet hukukunun bir parçası haline gelmiştir. Çocuk ve gençleri anlamak, onlarla hak temelli bir bağ kurmak için bu kurallar yapısal bir zorunluluktur. Uluslararası hukukta örf ve adet kuralları, biçimsel sözleşmeler kadar bağlayıcı olan *"hard law" (sert hukuk)* kaynaklarıdır. Dolayısıyla Pekin Kuralları, devletlerin keyfiyetine bırakılmış birer "tavsiye metni" değil, çocuk adalet sisteminin asgari sınırlarını çizen bağlayıcı normlar bütünüdür.

Ayrıca Pekin Kuralları'nı BMÇHS'den kopuk ele almak hukuken maluldür. BMÇHS'nin başta 37. ve 40. maddeleri olmak üzere, çocuk adaletine ilişkin tüm hükümleri yorumlanırken, BM Çocuk Hakları Komitesi tarafından Pekin Kuralları ana referans metni olarak kullanılmaktadır. Komite'nin bağlayıcı nitelikteki 24 No'lu Genel Yorumu da bu kurallardaki standartları Sözleşme'nin uygulanma şartı olarak vazetmektedir. Uluslararası hukukta, bağlayıcı bir sözleşmenin ayrılmaz bir yorum aracı ve asgari uygulama kriteri haline gelen kurallar, o sözleşmenin hukuki bağlayıcılığından (hard law niteliğinden) bağımsız düşünülemez.

Komisyonun somut politika önerileri ve yasal değişiklik taleplerinde öne çıkan reaktif, cezalandırıcı ve çocuk koruma sistemini otoriter mekanizmalara tahvil eden anlayışı, Pekin Kuralları'nın getirdiği bu temel orantılılık ve himaye felsefesiyle kökten çelişmektedir. Çocuğun somut durumu analiz edilmeden sadece fiile odaklanan bir yargılama, adaleti değil yeni hak ihlallerini üretecektir.

d. Riyad İlkeleri (Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde Kurumsal Cezalandırma Yerine Kapsayıcı Sosyal Politika Zorunluluğu)

Riyad İlkeleri (1990-BM Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Rehber İlkeler), suçu önlemenin yolunun karakol veya hapishane inşa etmek değil; aile, okul ve mahalle düzeyinde kapsayıcı sosyal politikalar uygulamak olduğunu söyler. Çocuğun kurumsal disiplin pratikleriyle (örneğin okuldan uzaklaştırma/örgün eğitim dışına itme) cezalandırılmasını yasaklar. Okul, çocuğu dışarı iten değil, içeride tutan bir sığınak olmalıdır.

Eğitimin niteliksizleştirildiği ve kamusal harcamaların bütçe dengeleri bahane edilerek kısıldığı ülkelerde, Riyad İlkeleri'nin öngördüğü koruyucu kalkan tamamen ortadan kalkmaktadır. Çocuğu okul ortamında tutamayan ve kurumsal cezalarla dışarı iten bir sistem, doğrudan doğruya çocuk suçluluğunun yapısal zeminini hazırlamaktadır.

e. Havana Kuralları (Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Çocukların İnsan Onuru) ve Tokyo Kuralları (Hapis Dışı Alternatif Yaptırımlar)

Havana Kuralları, özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocukların insan onuruna yaraşır, her türlü şiddet ve istismardan uzak koşullarda tutulmasını düzenlerken; Tokyo Kuralları, hapis cezasına alternatif toplum temelli yaptırımların (kamu yararına çalışma, denetimli serbestlik vb.) birincil çare olmasını zorunlu kılar.

Çocukların kapatılarak tecrit edilmesi fikri Havana Kuralları'na kökten aykırıdır. Tokyo Kuralları uyarınca hapis dışı yaptırımların birincil çare olması gerekirken ve çocukların sistemsel olarak hapsedilmeye çalışılması uluslararası insan hakları standartlarının açık bir ihlali niteliğindedir.

f. Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi

Avrupa Konseyi bünyesinde 1996 yılında imzaya açılan ve Türkiye'nin de taraf olduğu Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, çocuğun bizzat özne olduğu hak temelli bir süreç olması gerektiğini en radikal biçimde savunan uluslararası metinlerden biridir. Bu sözleşme, çocukların kendilerini ilgilendiren adli ve idari davalarda, özellikle de aile mahkemeleri ve çocuk mahkemelerindeki yargılamalarda usulü haklarını bizzat kullanabilmelerini güvence altına almayı amaçlar.

Sözleşmenin getirdiği en temel politik ve hukuki parametre, çocuğun "bilgilenme ve dava sürecine müdahil olma" hakkıdır. Buna göre, adli süreçteki her çocuk, davanın gidişatı ve olası sonuçları hakkında kendi yaşına ve algısına uygun bir dille bilgilendirilmek zorundadır. Daha da önemlisi, sözleşme çocuğa kendi davasında bağımsız bir temsilci (avukat/vası) talep etme ve mahkeme heyetine bizzat görüş sunma hakkı tanır. Ancak Türkiye'deki yargısal uygulamalara bakıldığında, Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin hükümleri adeta yok sayılmaktadır. Komisyonun taslak raporunda savunulan asayişçi anlayış, çocuğu adli süreçte kendi haklarını arayan, söz söyleyen eleştirel bir özne olarak görmek yerine, sadece hakkında karar verilen ve kontrol altında tutulması gereken pasif bir özne olarak kurgulamaktadır. Uygulamada, çocuk mahkemelerinde veya velayet/koruma davalarında çocukların görüşleri ya hiç alınmamakta ya da rehber öğretmenlerin veya sosyal çalışma görevlilerinin yüzeysel raporlarının arkasına gizlenerek şekli birer prosedür olarak dosyaya eklenmektedir. Çocuğun mahkeme salonunda yargıç

karşısında kendi haklarını savunabileceği, sürece müdahale edebileceği dostane ve çocuk odaklı mekanizmaların inşa edilmemesi, bu sözleşmenin Türkiye tarafından fiilen askıya alındığının en açık kanıtıdır.

g. İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi (İHAS) ve bu sözleşmenin koruyucu mekanizması olan İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi (İHAM) içtihatları, çocuk adalet sistemi üzerinde mutlak ve emredici bir denetim sınırına sahiptir. Siyasal iktidarın iç hukukta "normsuzluğu yeni bir norm haline getirdiği" ve koruyucu sosyal kalkanı tasfiye ettiği mevcut yönetsel akıl, İHAS'in getirdiği en temel hak yükümlülükleriyle doğrudan çatışmaktadır.

İHAS kapsamında, suça sürüklendiği iddia edilen çocukları doğrudan ilgilendiren üç temel hak kategorisi hayati önem arz etmektedir:

→ Sözleşmenin en emredici maddelerinden biri olan 3. madde, çocukların gözaltı, nakil ve cezaevi süreçlerinde hiçbir surette insan onuruyla bağdaşmayan, kötü muameleye ve fiziki/psikolojik şiddete maruz bırakılamayacağını hükme bağlar. Oysa Türkiye'de kolluk araçlarında, çocuk şubelerde ve adliye koridorlarında çocukların kollarına yasadışı şekilde takılan kelepçeler, İHAM içtihatlarına göre doğrudan doğruya 3. maddenin ihlali ve çocuğun insan onurunun çiğnenmesidir. Çocuk cezaevlerinde yaşanan kurumsal şiddet ve tecrit pratikleri de bu madde kapsamında yapısal suçtur.

→ İHAS madde 5 ise çocukların tutuklanması ve özgürlüklerinden yoksun bırakılması konusunda devlete çok dar sınırlar çizmekte olup buna göre çocuklar için tutuklama, ancak en son çare olarak ve mümkün olan en kısa süreyle uygulanabilecek istisnai bir tedbirdir. Türkiye adalet sisteminde ise çocukların adeta birer asayiş tehdidi olarak görülüp jet hızıyla tutuklanması İHAS'in bu maddesinin sistematik olarak çiğnendiğini göstermektedir.

→ İHAS madde 6 ise çocuk yargılamalarında adil yargılanma hakkı olup sadece bir avukatın duruşmada hazır bulunması demek değildir. Çocuğun yargılandığı mahkemenin dilini, usulünü anlayabilmesi, yargılamanın kapalı oturumlarda yapılması, masumiyet karinesine mutlak surette sadık kalınması ve duruşma salonunun örseleyici atmosferden arındırılmış olması gerekir.

Türkiye'de çocukların çok büyük bir kısmının hala ihtisaslaşmış çocuk mahkemeleri yerine yetişkin ağır ceza veya asliye ceza mahkemelerinde yargılanıyor oluşu, İHAS Madde 6'nın getirdiği hak temelli parametrelerin işlevsizliğini gözler önüne sermektedir.

h. Avrupa Sosyal Şartı

Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa Konseyi bünyesinde kabul edilmiş, ekonomik ve sosyal hakları güvence altına alan temel bir insan hakları belgesidir. 1961 yılında imzalanan ve 1996

yılında gözden geçirilen Şart, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nince "sosyal haklar alanındaki karşılığı" ve tamamlayıcısıdır. Türkiye'nin de taraf olduğu bu metnin uygulanmasını denetleyen Avrupa Sosyal Haklar Komitesi, devletlerin yükümlülüklerine dair bağlayıcı "uygunluk" veya "uygunsuzluk" kararları verir.

Şart'ın çocuk adaletini doğrudan ilgilendiren maddeleri şunlardır:

→ Madde 7 (Çocukların ve Gençlerin Korunma Hakkı): Çocukların bedensel ve manevi tehlikelere karşı özel olarak korunmasını, çalışma hayatının risklerinden (sağlığa zararlı işler, çocuk kaçakçılığı, eğitim hakkının engellenmesi vb.) uzak tutulmasını emreder.

→ Madde 14 (Sosyal Hizmetlerden Yararlanma Hakkı): Bireylerin refahı ve sosyal çevreye uyumu için etkin ve eşit erişilebilir sosyal hizmetlerin (danışmanlık, rehabilitasyon, sosyal çalışmacı desteği vb.) özellikle çocuklar ve genç suçlular gibi kırılgan gruplara sağlanmasını zorunlu kılar.

→ Madde 16 (Ailenin Korunma Hakkı): Toplumun temel birimi olan ailenin sosyal, hukuki ve ekonomik olarak desteklenmesini devletin aktif ödevi olarak tanımlar.

→ Madde 17 (Çocukların ve Gençlerin Sosyal, Hukuki ve Ekonomik Korunma Hakkı): Çocukları yalnızca çalışma hayatının değil, tüm sosyal ve ekonomik risklere (ihmal, istismar, sosyal dışlanma) karşı korur. Komite, çocuk yoksulluğunu (eğitim, sağlık, barınma ve katılımı içeren çok boyutlu olgu olarak) bu maddenin ihlalinin en önemli göstergesi saymaktadır.

İHAM de adil yargılanma, özel hayata ve aile yaşamına saygı haklarını yorumlarken Avrupa Sosyal Şartı'nı önemli bir normatif referans olarak kabul etmektedir.

i. Avrupa Konseyi Bakanlık Komitesi Kararları

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin özellikle sosyal hizmetler ve çocuk dostu adalet alanında yol gösterici nitelikteki tavsiye kararları (Recommendations) ve rehber ilkeleri (Guidelines) adli sistemin dönüştürülmesinde anahtar rol oynar.

No / Adı	Kabul Tarihi	Açıklama
CM/Rec(2011)12 Çocuk ve Aile Dostu Sosyal Hizmetler	2011	Sosyal hizmetlerin planlanmasında çocuğun yüksek yararı, katılım ve korunma ilkelerini merkeze alır; hizmetlerin profesyonel yeterliliğe dayanmasını vurgular.
CM/Rec(2012)2 Çocukların Karar Süreçlerine Katılımı	2012	18 yaşından küçüklerin kendilerini ilgilendiren her süreçte etkin katılımını düzenler.
CM/Rec(2018)5 Hükümlü Ebeveyni Olan Çocuklar	2018	Ebeveyni cezaevinde olan çocukların haklarının ve aile bağlarının korunmasını hedefler.
CM/Rec(2025)5 Koruma Kararı Süreçlerinde Çocuğun Hakları	2025	Çocuğun aileden alınması veya kuruma yerleştirilmesi süreçlerinde yüksek yararın öncelenmesini sağlar.
Guidelines on Child-Friendly Justice (Çocuk Dostu Adalet Rehber İlkeleri)	2010	Yargılama süreçlerinde çocuğun maruz kalabileceği travmayı en aza indirmek için erişilebilirlik, yaşa uygunluk ve hız ilkelerini koyar.

j. Avrupa Konseyi Çocuk Dostu Adalet Rehberi

Avrupa Konseyi Çocuk Dostu Adalet Rehberi (2010) ise adalet sisteminin çocuk için erişilebilir, anlaşılır, güvenli ve onun kırılganlıklarına duyarlı hale getirilmesini usulü bir zorunluluk olarak tanımlar. Uluslararası hukukta çocuk haklarının gelişimi, zihniyet dünyasında yaşanan köklü bir paradigma değişimini yansıtır.

1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, Milletler Cemiyeti döneminde kabul edilen bu ilk metin, çocuğu bağımsız bir hak öznesi olarak değil, savaştan ve yoksulluktan korunması, asgari düzeyde "himaye edilmesi" gereken pasif bir nesne olarak kurgulamıştır. Merhamet ve hayırseverlik eksenlidir. Öte yandan 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve 1966 İkiz Sözleşmeler ise İkinci Dünya Savaşı sonrası inşa edilen modern insan hakları rejimi, çocukları soyut sosyal yardım nesnesi olmaktan çıkarıp, devlet karşısında devredilemez haklara sahip birer kişi statüsüne yükseltmiştir. Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (MSHS) ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ESKHS), çocukların adil yargılanma, kötü muamele yasağı, eğitim ve sağlık haklarını bağlayıcı güvencelere bağlamıştır.

3. Ulusal Mevzuatın Normatif Mimarisi ve Uygulama Sapmalarının Kritik Analizi

a. Anayasal Güvenceler

Türkiye'de çocuk adalet sisteminin normatif mimarisi, Anayasa, Türk Ceza Kanunu (TCK), Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) ve Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) arasında

parçalanmış ve bir bütünlükten yoksun şekilde kurgulanmıştır. Anayasa'nın 41. maddesinde "Devlet, çocukların korunması ve gelişmesi için gerekli tedbirleri alır" denilmekte, 58. maddede ise gençlerin suçluluktan ve kötü alışkanlıklardan korunması devletin asli ödevi olarak tanımlanmaktadır. Bu yönüyle Anayasa devlete genel bir koruma ödevi yüklerken, Türk Ceza Kanunu çocuğu yaş gruplarına bölerek "kusur ve ceza indirimi" ekseninde ele almakta, Ceza Muhakemesi Kanunu ise şekli yargılama usullerini dayatmaktadır. Buna karşın Çocuk Koruma Kanunu, cezalandırmayı değil, koruyucu ve destekleyici tedbirleri merkeze alan onarıcı hüküm öne sürmektedir. Bu dağınıklık adliyelerde cezalandırıcı adalet mantığı ile çocuk odaklı koruyucu yaklaşımın sürekli çatışmasına neden olmakta; sistemin bir çarkı çocuğu cezalandırmaya çalışırken diğer çarkın korumaya çalışması adli süreçte çocuğun üstün yararı ilkesinin uygulamasında sorunlar yaratmaktadır.

Daha da önemlisi, Anayasa'nın 90. maddesinin son fıkrası uyarınca, usulüne uygun yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmeler (BMÇHS gibi) kanunlarla çatıştığında, üstün norm olarak uygulanmak zorundadır. Bu emredici anayasal hükme rağmen, iç hukukumuzdaki cezacı ve kapatmacı pratikler bu hukuku fiilen askıya almaktadır. Yönetsel aklın normsuzluğu norm haline getirdiği bu iklimde, Anayasa madde 90 hükümleri mahkemeler tarafından görmezden gelinmekte ve uluslararası koruma standartları uygulanmamaktadır.

b. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK)

3 Temmuz 2005 tarihli ÇKK, çocuk adaletinin temel usul kanunudur. Kanunun 5. maddesinde danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma gibi koruyucu ve destekleyici tedbirler düzenlenmiştir. Ancak sahada bu tedbirlerin izlenmesi ve uygulanması tam bir bütçe ve personel yetersizliği krizine saplanmıştır. Çocuk ve gençlere özgü müstakil bir ceza kanununun bulunmaması ve sistemin TCK'nın 31. maddesine sıkıştırılması bu krizi derinleştirmektedir.

Sosyal koruma boyutunun dışlanması ve bütçenin çocuk refahı aleyhine yapılandırılması nedeniyle, mahkemeler tarafından hükmedilen koruyucu tedbirler kâğıt üzerinde kalmaktadır. ÇKK kapsamında ihdas edilen "sosyal çalışma görevlisi" (SÇG) tanımı, adeta bir "torba görev" haline getirilmiştir. Sosyal hizmet alanında spesifik eğitim almamış sosyolog, psikolog, öğretmen gibi farklı meslek gruplarının bu göreve dahil edilmesi ve 2021 yılında getirilen adli destek görevlisi düzenlemeleri, sosyal hizmetlerden yararlanma hakkını ve sosyal koruma boyutunu felç etmiştir. Pedagog unvanı altındaki bu karmaşa ve kanunda yeri olmadığı halde yönetmeliklerle sisteme eklenen hekim raporları, çocukların adli süreçlerde birer özne olmak yerine cezalandırma nesnesi haline gelmesine hizmet etmektedir.

Türkiye'deki en temel yapısal sorunlardan biri, çocuk koruma sisteminin idari bir yapı yerine doğrudan yargısal bir vesayet altında kurgulanmış olmasıdır. Yaklaşık bir asırdır yapılan uyarılara rağmen, Almanya örneğindeki gibi bütüncül, özerk ve güçlü yetkilerle donatılmış bir Gençlik Dairesi (Jugendamt) modelinin kurulmamış olması, çocukları kamusal korumadan mahrum bırakmıştır. Koruma kararlarının idari ve sosyal odaklı bir uzmanlık kurumu yerine adli mahkemelerin tekelinde olması, sistemde büyük boşluklar yaratmaktadır.

c. İhtisaslaşmış Çocuk Mahkemeleri ve Çocuk Şube Eksikliği

ÇKK'da kolluğun çocuk birimi (Çocuk Şube) ve ihtisaslaşmış Çocuk Mahkemelerinin kurulması emredilmektedir. Ancak bugün çocuk mahkemeleri hala sadece belirli büyük merkezlerde yoğunlaşmış olup, taşradaki çocuklar yetişkin ceza mahkemelerinin soğuk ve örseleyici atmosferinde yargılanmaktadır. Çocuk savcılığı kurumunda nitelik aranmaması da bu yapısal sorunun bir diğer boyutudur. Emniyet birim yetkililerinin de komisyonda itiraf ettiği üzere, çocuk polisleri bu alanda yeterince ihtisaslaşmamış durumdadır. Coğrafi olarak bu ihtisas mahkemelerine erişemeyen çocuklar, çocuk adaletinin özelleşmiş usul güvencelerinden yoksun kalmaktadır.

d. Türk Ceza Kanunu (TCK) Kapsamında Yaş Grupları, Kusur Yeteneği Analizi ve Cezaların Artırılması Taleplerinin Evrensel Kazanımlarla Çelişkisi

TCK'nın 31. maddesi, çocukların ceza sorumluluğunu üç kademeli yaş grubu (0-12, 12-15, 15-18) üzerinden kusur yeteneğine bağlamıştır. Taslak raporda yer alan, 15-18 yaş grubundaki çocukların kasten öldürme gibi ağır suçlarda TCK 31 indirimlerinin azaltılmasına yönelik teklif, çocuk adaletinin evrensel kazanımlarına indirilmiş ağır bir darbedir. 2005 yılında Bakanlık tasarısında en fazla 20 yıl hapis cezası öngörülürken bunun TBMM'de 24 yıla çıkarılması ve bugün daha da artırılmak istenmesi, insan ve çocuk haklarına açıkça aykırıdır. Çocuk, ergenlik döneminin krizleriyle boğuşan, dürtüsel ve yapısal olarak yetişkin bir faille eşitlenemeyecek bir gelişim evresindedir. İndirimlerin tırpanlanması, cezaevlerinin çocuklarla doldurulması ve suç döngüsünün kronikleşmesi demektir; kriminoloji bilimi cezaları artırmanın suçu önlemediğini defalarca kanıtlamıştır.

e. Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) Uyarınca Sağlanan Güvencelerin Kolluk ve Adliye Pratiğindeki İhlalleri

CMK uyarınca çocuklara yönelik adli işlemlerde çeşitli güvenceler mevcuttur: Gözaltı ve nakil işlemlerinin yetişkinlerden ayrı yapılması, çocukların kelepçelenerek veya prangaya vurularak sevk edilmesinin yasak olması (ÇKK madde 18), duruşmaların zorunlu olarak kapalı yapılması ve hükmün açıklanmasının zorunlu olarak gizli tutulması esastır. Ayrıca

çocuk için baro tarafından zorunlu bir müdafi görevlendirilir. Ancak yaşanılan sorunlar ele alındığında bir dokunulmazlık zırhı öne çıkmaktadır.

Pratikte, adliye koridorlarında ve kolluk araçlarında çocukların kollarına kelepçe takıldığı, bu yolla masumiyet karinesinin ve çocuk onurunun açıkça çiğnendiği insan hakları raporlarıyla sabittir. Kurumsal düzeyde yasak olmasına rağmen kelepçe uygulamasının yaygınlığı, yargısal ve idari zihniyetin çocuğu korumak yerine onu doğrudan cezalandırılması gereken bir tehdit olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Ancak bu yönde bir gereğinin yapılmadığı bir adaletten kaçırılmada halen süre gelmektedir.

f. Sosyal İnceleme Raporlarının (SİR) Niteliksizleşmesi

CMK ve ÇKK uyarınca mahkemelerin çocuk hakkında karar vermeden önce onun sosyal, ekonomik ve psikolojik geçmişini analiz eden Sosyal İnceleme Raporu (SİR) aldırması zorunludur. Ancak Komisyonun raporunda yer alan "Çocuk Adalet Sisteminin Etkinliğinin Artırılması" Dayanağı ise Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin önsözünde yer alan Pekin Kuralının 16 maddesi ve nitelik açısından 22 maddesi içindir. Soruşturma evresi ile başlayan yargılamalarda alternatifsizlik nedeniyle sıkça başvurulan SİR'lerin matbu metinlere dönüştüğü, çocuk odaklı derinlemesine bir analiz sunamadığı için uygulamada yetersiz kaldığı tespiti yapılmış ve bu raporların niteliğinin artırılması için mevzuat değişiklikleri önerilmiştir. Bunda en büyük etken ÇKK'nin 3. maddesiyle üretilen sosyal çalışma görevlisidir. Sosyal hizmet konusunda eğitim almamış sosyolog, psikolog, öğretmen gibi kendi meslekleri ve uzmanlığı dışında üretilen bu görev ek olarak adalet yönetiminde adli destek görevlisi ile torba görev 2020 yılında üretilmiştir. Pedagoji bilimi 1982'de YÖK tarafından ortadan kaldırılmasına rağmen pedagog ünvanlı ile psikologlar tarafından sosyal inceleme raporu işlevsiz kılmaktadır. Ayrıca kanunda yer almamasına rağmen yönetmeliği eklenen bir hekim raporu, bu raporu da etkisiz kılarak çocukların özne olması yerine cezalandırmayı sağlamaktadır.

Nitelik ve özellik aranılmadan raporlar adeta "kopyala-yapıştır" yöntemiyle, çocukla adliye koridorunda yapılan kısıtlı süreli görüşmelerle hazırlanmakta ve çocukların hayatını belirleyen kararlar bu metinler üzerinden verilmektedir. Zorunlu CMK müdafileri çocuk hukuku ve çocuk psikolojisi alanında ihtisaslaşmamış profesyonellerden oluşabilmekte, adli yardım şekli bir prosedürü tamamlamanın ötesine geçememektedir. Halbuki ortaya çıkan bu hukuksuzluk için bu yöndeki görevin yerine getirilmemesi ile ortada pasif bir avukatlık hizmeti aynı zamanda bir sürekliği beslemektedir. Bu niteliksizleşme, çocuğun adli sistem içerisindeki tek sesini de kısarak savunma hakkını tamamen işlevsizleştirmektedir.

g. 5275 Sayılı İnfaz Kanunu, Çocuk Eğitimevleri/Cezaevleri

5275 sayılı İnfaz Kanunu kapsamında çocuk eğitimevleri ve cezaevlerinin yapısı incelendiğinde, kapatma eyleminin kendisinin kriminolojik bir çelişki ürettiği görülmektedir. Komisyonun taslak raporu, mevcut siyasal iktidarın her kriz anında başvurduğu güvenlikçi ve cezalandırıcı reflekslerin bir izdüşümüdür.

Suça sürüklenen çocukların sayısındaki geometrik artışın nedeni ceza sürelerinin azlığı değil; çocukları açlığa, merdiven altı sömürüye (MESEM'lerdeki çocuk işçi ölümlerine), çetelerin insafına ve tarikat yurtlarının karanlığına terk eden politikalar olduğu unutulmamalıdır. Çocukları dört duvar arasına kapatarak, cezaları artırarak ya da ebeveynleri hapsederek suç önlenemez. Tek başına kapatma odaklı infaz rejimi, çocuğu topluma kazandırmak bir yana, onu kalıcı olarak suç dünyasının bir parçası haline getirme riski barındırmaktadır.

h. 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ve 6284 Sayılı Kanun'un Önleyici Rolü: Kamusal Korumanın Tasfiyesi ve Alanın Vakıf Yapılarına Devrinin Yarattığı Krizler

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ile 6284 sayılı Kanun, çocukların riskli ortamlardan uzak tutulması açısından hayati öneme sahiptir. Ancak kamusal koruma şemsiyesinin tasfiye edilmesi, bu kanunların önleyici rolünü tamamen çökertmiştir.

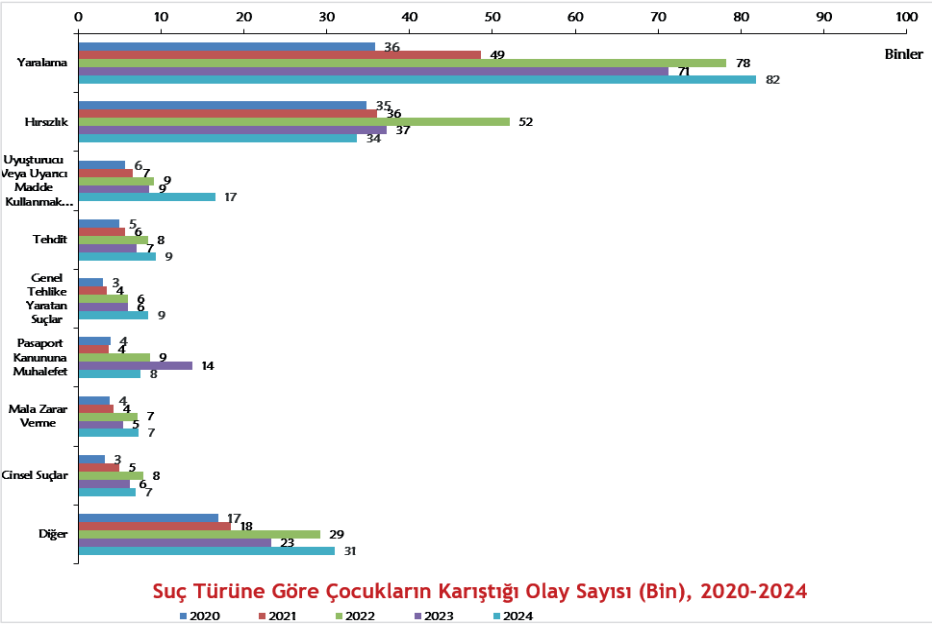
Sayıştay denetimi olmaksızın Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) aracılığıyla milyarlarca liralık harcama yapılması ve kurumsal yapısal boşluklar, sosyal devlet ilkelerinden uzaklaşılmasına neden olmuştur. Devletin kamusal koruma alanından çekilmesiyle oluşan bu yapısal boşluk, tarikat ve cemaat yurtlarının denetimsiz alanları tarafından doldurduğu görülmektedir. Sosyal devletin tasfiyesiyle bu yapılara mahkum edilen çocuklar; her türlü sömürünün, istismarın, organize suç ağlarının açık hedefi haline gelmekte; basına da yansıdığı üzere intihara, şüpheli ölümlere ve güvencesiz iş cinayetlerine sürüklenmektedir.

On yıllardan beri süregelen bu hukuksuzluğun yapısal nedenlerini gizleyerek sisteme yansıtmak ve var olan hakları yok sayarak sadece cezaların artırılmasını talep etmek, idari ve siyasi hesap verilebilirliği engellemeye yönelik bir manipülasyondan ibarettir. Çocukların suça sürüklenmesini önlemenin yegane yolu; cezacı, asayişçi ve otoriter vizyona karşı; çocukların insanca yaşayacakları eşit, özgür, laik ve adil bir toplumsal düzeni inşa etmektir.

BÖLÜM II: TÜRKİYE'DE SSÇ PROFİLİ VE VERİ ANALİZİ

1. Resmi İstatistikler ve Çelişkiler (TÜİK ve Adalet Bakanlığı Verilerinin Kritik Analizi)

Siyasal iktidarın Meclis Araştırma Komisyonu eliyle kamuoyuna sunduğu taslak raporun en sorunlu alanlarından biri, çocuk suçluluğuna ve suça sürüklenen çocuk profiline ilişkin veri analizi yöntemidir. Egemen asayişçi akıl, çocukların kitlesel olarak adaletin pençesine itilmesini soyut rakamlara, teknik tablolara ve kriminolojik derinlikten yoksun grafiklere boğarak yapısal krizleri görünmez kılmaya çalışmaktadır. Ancak Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü verileri eleştirel bir süzgeçten geçirildiğinde, karşımıza idari bir koordinasyon zafiyetinden ziyade sistemsel bir çöküş tablosu çıkmaktadır.

Şekil 1:TÜİK, 2026, Komisyon Sunumu

Her şeyden önce, iki kurumun verileri arasındaki metodolojik çelişkiler, iktidarın kendi ürettiği krizi gizleme ya da örtbas etme çabasını açıkça ifşa etmektedir. TÜİK, güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocuk istatistiklerini daha çok kolluk teması üzerinden ve olay bazlı kurgularken; Adalet Bakanlığı adliyelerdeki dosya ve sanık sayılarını esas almaktadır. Bu durum, karakola yansıyan ancak sistemsel süzgeçlerde elenen, kayıt dışı bırakılan veya tam aksine adliye koridorlarında mükerrer dosyalarla kriminal kimliği

pekiştirilen çocukların gerçek oranını manipüle etmeye yaramaktadır. Daha da vahimi, Adalet Bakanlığı'nın son 10 yıllık adli sicil istatistiklerinde ceza mahkemelerine gelen çocuk sayısında yaşanan dramatik artış, bir tür çöküşün ampirik sonuçlarını açıkça göstermektedir. Dosya sayılarındaki bu dehşet verici patlama, özellikle Türk Ceza Kanunu'nun "Malvarlığına Karşı Suçlar" (hırsızlık, yağma, mala zarar verme) ile uyuşturucu ticareti, uyuşturucu nakli ve kullanımı başlıklarında kilitlenmektedir. Bu ampirik veri, komisyonun suçu internete, sosyal medyaya veya aile içi iletişimsizliğe bağlayan tezi kökten çürütmektedir.

Çocukların Suç Profilleri Tablosu-02.01.2026

Bazı Suç Gruplarına Göre Dağılım	Hükümlü	Tutuklu	Toplam
Uyuşturucu Suçları	108	968	1.076
Hırsızlık	601	318	919
Kasten Öldürme	146	475	621
Yağma	163	372	535
Cinsel Suçlar	157	276	433
Yaralama	48	312	360
Konut Dokunulmazlığını İhlal Etme	137		137
Hükümlü veya Tutuklunun Kaçması	130		130
Tehdit	6	105	111
Ruhsatsız Ateşli Silahlarla Mermileri Satın Alma veya Taşıma veya Bulundurma	10	71	81
Mala Zarar Verme	56	5	61
Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma	36	4	40
Dolandırıcılık	1	36	37
Banka veya Kredi Kartlarının Kötüye Kullanılması	28	2	30
Terör		25	25
Görevi Yaptırmamak İçin Direnme	4	7	11
Sahtecilik	3	1	4
Genel Toplam	1.634	2.977	4.611

Şekil 2: Adalet Bakanlığı, 2026, Komisyon Sunumu

Nitekim İstanbul Çağlayan, Bakırköy adliyeleri ya da Ankara ve İzmir gibi metropollerin (çocuk) mahkemelerindeki dava dosyalarının çoğunluğu, marketlerden en temel gıda maddelerinin, bebek mamalarının çalınması; çeper mahallelerdeki hurdalıklardan elektrik kablosu toplanması veya organize suç çetelerinin dayatmasıyla uyuşturucu kuryeliğine zorlanması gibi vakalardan oluşmaktadır. Siyasal iktidar, adli istatistikleri yapısal krizleri gizleyen birer perde olarak kullanmakta, suç tiplerinin analizini yapmaktan bilinçli olarak kaçınmaktadır.

Siyasal iktidarın adli istatistikleri yapısal krizleri gizleyen birer perde olarak kullanma ve suç tiplerinin analizinden bilinçli olarak kaçınma tercihi, 2024-2025 Adalet Bakanlığı Adalet İstatistikleri ile Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma (2025) verileri bütüncül bir süzgeçten geçirildiğinde daha net anlaşılmaktadır. Egemen asayişçi aklın idari bir iş yükü olarak sunduğu bu veriler, çocuk koruma ve adalet sisteminin karşı karşıya olduğu devasa boyutu ve sistemsel çöküşün ampirik kanıtlarını gözler önüne sermektedir.

Kolluk ve yargı mekanizmalarının 2025 yılına ait verilerinin çapraz analizi, çocukların kitlesel olarak adaletin pençesine itildiğini ve sistemin bir tıkanma noktasına geldiğini tescillemektedir. Tekil gelen çocuk sayısı 322.149'dan 330.496'ya (+%2,6) yükselmiş, ancak

karara bağlanan dosya sayısı düşmüştür. Suç türü ve dosya yılı çoklamasıyla üretilen çoklanmış işlem sayısı 497.162'dir. Bu evredeki devir oranı %41,5 seviyesine ulaşmıştır.

Soruşturma aşamasında somutlaşan bu kronik yığılma, adalet yönetiminde savcılık kurumunun hem bir çözüm odağı hem de yapısal sorunların bizzat kaynağı haline geldiğini göstermektedir. Çocuk savcılığı birimlerinin Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) ruhuna uygun olarak ihtisaslaşmaması, bu birimlerde liyakat ve nitelik aranmaması, soruşturmanın ilk anından itibaren sosyal hizmetin ve uzmanların sistemden dışlanması, krizin temel nedenidir.

Tekil sanık çocuk sayısı %3,7 artışla 177.907'den 184.529'a çıkmış; çoklanmış işlem sayısı 267.110'u bulmuştur. Mahkemelerdeki devir oranının %45,3 olması, dosyaların yıllarca sürdüğünü ve çocukların adli belirsizlik içinde damgalandığını kanıtlamaktadır.

Pekin Kuralı 11.4 uyarınca çocuk adaletinin temel direği olan "dava açmaktan kaçınma ve çocuğu sistem dışına çıkarma (diversion)" ilkesi, Türkiye'deki adli pratikler eliyle tamamen tasfiye edilmiştir. Nitekim çocuklar için Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar (KYOK) oranı (%54,4), yetişkinlerinkiyle (%55,3) neredeyse aynıdır. Çocuklar lehine hiçbir fark yaratmayan bu oran, sistemin çocuklara doğrudan "yetişkin" muamelesi yaptığını ifşa etmektedir.

2025 yılı kovuşturma karar dağılımlarına bakıldığında, Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması (HAGB) %32,6 ile en yaygın pratik haline gelmiştir. Mahkûmiyet oranı %28,6, beraat oranı ise %18,8'dir. Çocukların her üçte biri HAGB ile sistemde asılı bırakılmakta, her beş çocuktan biri ise uzun yargılamalar sonunda beraat etmektedir. Bu durum, koruyucu mekanizmaları işletmeyen devletin, cezalandırma tehdidini bir tahakküm aracı olarak kullandığının resmidir.

Veriler, iktidarın iddia ettiğinin aksine suçun dijital dünya veya aile içi iletişimsizlikle sınırlı olmadığını, yapısal çelişkilerden beslendiğini göstermektedir.

→ Uyuşturucu suçları açısından her iki evrede de adli dosya sayısında %21,6'lık bir patlama yaşanmıştır. 2025 yılı itibarıyla sadece mahkeme aşamasında 14.224 çocuk dosyası bulunmaktadır. Bu ampirik veri, ülkenin sürüklendiği kamu sağlığı krizinin ve çeper mahallelerdeki politikasının doğrudan bir sonucudur.

→ Şiddet suçları (vücut dokunulmazlığı) açısından toplam dosya sayısı %7,3 artmıştır. Soruşturmada dava açma eğilimi artarken, kovuşturmada %43,6 oranında HAGB kararı verilerek fail çocuklar sistemsel rehabilite olmaksızın sokağa geri bırakılmaktadır.

→ Malvarlığı suçlarında ise soruşturma aşamasında KYOK oranı %36,9'dan %52,6'ya fırlarken, açılan davalarda mahkûmiyet oranı %52,8 ile son derece yüksek seyretmektedir.

Derin yoksulluğun çocukları ittiği bu alanda, ceza mekanizması en acımasız haliyle işletilmektedir.

→ Cinsel suçlar ve mağdur çocuklar için soruşturmada KYOK oranı %50,8'e, kovuşturmada beraat oranı %28,5'e yükselmiştir. Bu dehşet verici oranlar, ispat zorluklarını ve mekanizmaların hantallığını aşamayan, korunamayan mağdur çocukların adalete erişiminin bizzat sistem tarafından engellendiğini kanıtlamaktadır.

Kolluk birimleri (EGM ve Jandarma) ile adli istatistiklerin birleştirilmesiyle elde edilen toplam çocuk yükü, krizin münferit değil kitlesel olduğunu ortaya koymaktadır:

→ Güvenlik birimlerine gelen suça sürüklenen çocuk (SSÇ) sayısı: **168.694**

→ Güvenlik birimlerine gelen suç mağduru çocuk sayısı: **266.849**

→ Güvenlik birimlerine gelen diğer başvurular (tanık, kayıp, kimlik tespiti, intihar): **543.538**

→ Adalet yönetimindeki toplam tekil çocuk sayısı (şüpheli, sanık, mağdur): **1.031.121**

→ Yargı sistemindeki toplam çoklanmış işlem sayısı: **764.272**

→ ÇKK Kapsamında İşlem Yapılan Genel Toplam Çocuk Sayısı: 1.307.810

1,3 milyonu aşan bu genel toplam, Türkiye'deki çocuk nüfusunun yaklaşık %6'sının yılda en az bir kez adli, kolluk veya koruyucu bir mekanizmanın öznesi haline geldiğini göstermektedir. Bu kitlesel krizin merkez üssünde ise, tüm sanık çocukların %77-78'ini oluşturan 15-17 yaş grubu (gençlik suçluluğu) yer almaktadır. Türkiye'de bu yaş grubunun gelişimsel özelliklerine özgülenmiş müstakil bir Gençlik Mahkemesi veya Gençlik Savcılığı sisteminin bulunmaması, yapısal körlüğün en somut göstergesidir.

Bu ampirik gerçekler ışığında; insan hakları, çocuk hakları ve sosyal hakların korunması amacıyla adli sistemin radikal bir şekilde dönüştürülmesi kaçınılmazdır. Çözüm; gençlik mahkemelerinin/savcılıklarının kurulmasında, sosyal inceleme raporlarının (SİR) yalnızca sosyal çalışma eğitimi almış sosyal çalışmacılar ve sosyal hizmet uzmanları tarafından düzenlenerek zorunlu kılınmasında, çekirdek grup ve karanlık alanların deşifre edilerek alternatif onarıcı adalet mekanizmalarının güçlendirilmesinde ve ceza artırımı odaklı popülist yaklaşımların tamamen terk edilmesinde yatmaktadır.

2. Çocukları Suça Sürükleyen Yapısal, Sosyal ve Ekonomik Nedenler

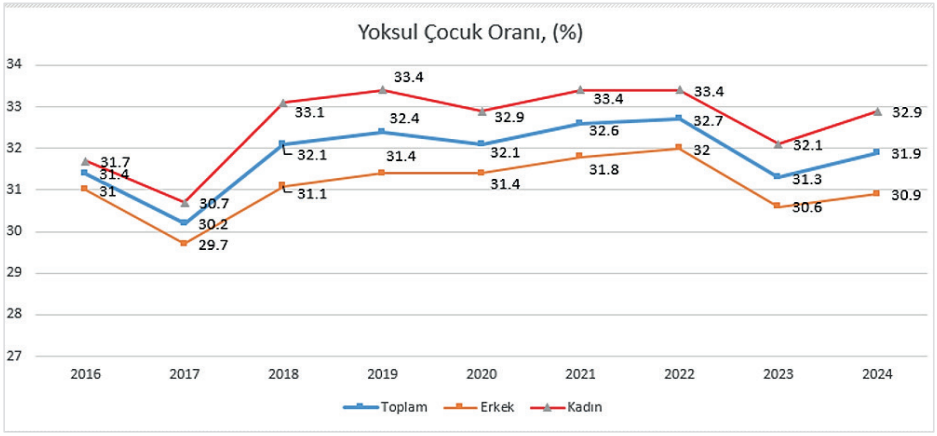
Komisyonun taslak raporu, çocukları suça sürükleyen nedenleri ele alırken suçu yapısal çelişkilerinden, ekonomik şiddetten ve devletin koruyucu işlevlerinin tasfiyesinden tamamen kopartmaktadır. Halbuki Adalet Bakanlığı verilerine göre ortada bir gençlik suçluluğu ve savcılık içinde bir yığılma söz konusudur. ÇKK kapsamında çocuk savcı birimlerinin kurulmaması ve nitelik aranmaması sorunun parçası olmaktadır. Suç, sanki

yalıtılmış bir bireysel tercih, dijital oyunlar, sosyal medya kullanımı veya "kötü anne-baba" hatasıymış gibi sunulmaktadır. Eleştirel kriminoloji kuramları ise net bir gerçeği ortaya koyar: Çocuk, içine doğduğu sosyoekonomik formasyonun, sosyoekonomik ilişkilerin ve kamusal politikaların bir ürünüdür. Nedenler analizi, Komisyonun ekolojik yaklaşımında belirtildiği gibi bireysel eylemlerden ziyade makro politikalara doğru kurulmak zorundadır.

a. Derin Yoksulluk, Gelir Adaletsizliği ve Maddi Yoksunluk

Çocukların suça yönelmesinde en birincil, en sarsıcı ve en belirleyici neden, neoliberal politikaların Türkiye'yi sürüklediği derin yoksulluk, güvencesizleştirme ve maddi yoksunluk krizidir. Yoksulluk, salt bir gelir yetersizliği değildir; bir çocuğun beslenme, barınma, eğitim, sağlık ve güvenli bir çevrede büyüme hakkının sistemli bir şekilde gasp edilmesidir. Sosyal koruma ve kamusal hizmet konusundaki eksiklik aynı zamanda suç işlemenin de tekrarına neden olmaktadır. Nitekim OECD 2025 raporuna göre Türkiye'de yaklaşık 6,5 milyon çocuk aşırı yoksulluk içinde yaşamakta, her beş çocuktan biri yeterli beslenememekte ve her dört çocuktan biri okula aç gitmektedir. Diğer bir bilgi ise 5 milyona yakın aile sosyal yardıma ihtiyaç duyması aynı zamanda çocukların korumasız bırakılmasına nedendir. Her yıl bir milyondan fala çocuk ve gençlerin sistemine girmekte olup gençlik suçluluğu yönetilmediği takdirde suçluluğu daha da beslemektedir.

Türkiye, gelir adaletsizliğinde ve çocuk yoksulluğunda OECD ülkeleri arasında Avrupa birincisi; dünyada ise en ön sıralarda yer alırken, siyasal iktidarın uyguladığı rantiye odaklı ekonomi politikaları geniş halk kitlelerini açlık sınırının altına itmiştir. Yoksul mahallelerde (metropollerin çeper bölgeleri, kentsel dönüşüm kıskacındaki gettolar) yaşayan çocukların payına düşen şey; yetersiz beslenme sonucu yaşanan fiziksel-bilişsel gelişim gerilikleri ve kronik geleceksizliktir.

Şekil 3: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2016-2024

Yoksul mahallelerde çocuk, temel ihtiyaç maddelerine ulaşabilmek için çok erken yaşta ekonomik bir aktör olmaya zorlanmaktadır. Aile bütçesinin çöktüğü, ebeveynlerin güvencesiz ve günde 14-16 saat boğaz tokluğuna çalıştığı bir düzende, çocuk koruyucu bir aile denetiminden mahrum kalmaktadır. Tam da bu aşamada sokak ekonomisi ve kriminal ağlar, çocuğun önüne hem ekonomik bir hayatta kalma mekanizması hem de tüketim toplumunun dayattığı metalara ulaşmanın yegane yolu olarak çıkmaktadır. Metropollerin çeperlerindeki semt pazarlarında akşam saatlerinde atık sebze toplayan, mendil satan ya da kağıt toplayıcılığı yapan çocukların, zamanla sokaktaki torbacıların ve hırsızlık şebekelerinin açık hedefi haline gelmesi basına da yansıyan en bariz örneklerden biridir.

b. Zorunlu Göç, Güvencesiz Barınma ve Kentleşme Krizleri

Türkiye'de çocuk suçluluğu profilinin mekânsal dağılımına bakıldığında, zorunlu göç dalgaları, güvencesiz barınma ve kentleşme krizlerinin yıkıcı etkileri açıkça görülmektedir. Bölgesel eşitsizlikler, savaşlar, ekonomik yıkımlar ve zorunlu göç politikaları neticesinde büyük kentlere göç eğilimi son on yıllarda düzenli olarak artmıştır. Özellikle getto, devletin sosyal yardımları ve kamusal korumayı azalttığı, geriye sadece ceza aygıtı olarak kolluk baskısını bıraktığı alanlardır. Öte yandan soylulaştırma (gentrification) da sosyal eşitsizlikleri ciddi oranda artırmaktadır.

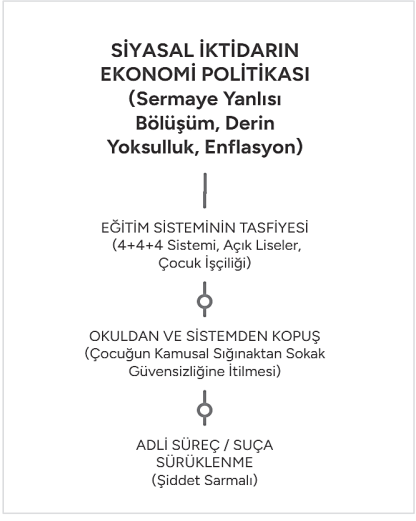
Zorunlu göçe maruz kalan ailelerin çocukları, kent hayatına ve diline uyum sağlayamadan, derin bir ayrımcılık, dışlanma ve ırkçılık sarmalıyla karşılaşmaktadır. Güvencesiz, sağlıksız ve aşırı kalabalık konutlarda, kentsel dönüşüm adı altında sürekli mülksüzleştirilen ailelerde barınma krizi bir şiddet unsuruna dönüşmektedir. Kentin lüks ve şatafatlı tüketim merkezlerine sadece birkaç kilometre uzaklıkta büyüyen çocuk, maruz

kaldığı bu mekânsal ayrışma ve sınıfsal uçurum karşısında derin bir yabancılaşma yaşamaktadır. Sözgelimi sığınmacı veya ülke içi göçmen ailelerin yoğun olarak yaşadığı İstanbul Tarlabaşı veya Esenyurt gibi bölgelerde, çocukların akran grupları adeta birer savunma ve hayatta kalma mekanizması olarak çeteleşmektedir. Devlet bu gettolara okul, kütüphane veya kreş açmak yerine göçmen ve yoksul çocukları suç şebekelerinin kucağına itmektedir. Bu durum ÇKK'da bildirim yükümlüğü dahil 44. maddesinin işletilmemesinde önemli bir sorun kaynağıdır.

c. Eğitim Sisteminden Kopuş, Devamsızlık ve Okullaşma Oranlarındaki Düşüş

Eğitim, çocuk hakları perspektifinden bakıldığında sadece bir öğrenim süreci değil; çocuğu suçtan, istismardan ve sokaktaki tehlikelerden koruyan en büyük kamusal sığınaktır. Ancak Türkiye'de eğitim sistemi, siyasal iktidarın ideolojik ajandası ve sermayenin ucuz işgücü talepleri doğrultusunda bilinçli bir çöküşe ve piyasalaştırmaya sürüklenmiştir.

2012 yılında yürürlüğe konulan 4+4+4 kademeli eğitim sistemi, çocukların kitlesel olarak örgün eğitim dışına çıkmasının önünü açmıştır. Özellikle lise kademesinde açık liseye geçişlerin kolaylaştırılması ve ticarileşme politikalarıyla teşvik edilmesi, yüz binlerce çocuğu okulun koruyucu sosyal duvarlarının dışına, sokağın ve denetimsiz işyerlerinin insafına fırlatmıştır. Okuldan kopan çocuk korumasız kalmakta, akran denetimini kaybetmekte ve suç şebekelerinin doğrudan hedefi haline gelmektedir.

Bu tasfiyenin en organize, en tehlikeli ayağını ise Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde kurulan Mesleki Eğitim Merkezleri (MESEM) oluşturmaktadır. MESEM'ler, yoksul ailelerin çocuklarını haftada 4 gün fabrikalarda, şantiyelerde, atölyelerde ve tersanelerde "çıraklık ve

kalfalık" adı altında vahşi sermaye birikiminin dişlileri arasına süren, devlet eliyle meşrulaştırılmış bir çocuk işçiliği modelidir. 2013-2026 yılları arasında onlarca çocuk çalıştıkları işyerlerinde iş cinayetlerinde yaşamını yitirmiş, binlercesi ise ağır iş koşullarında bedensel ve ruhsal travmalara maruz kalmıştır.

Şekil 4: İSİG Meclisi, 2026

Uygulamada, MESEM kapsamında gittiği sanayi sitesinde ustasından şiddet gören, emeği sömürülen, aşağılanan ve geleceği elinden alınan bir çocukta; topluma, hukuka ve sisteme karşı derin bir öfke ve yabancılaşma gelişmektedir.

Öte yandan yine iktidarın politikalarıyla okulun vaat ettiği dikey sosyal hareketlilik imkanının ortadan kalktığını, kendisinin sadece ucuz bir işgücü olarak kurgulandığını gören çocuklar, çetelerin sunduğu sahte güç, aidiyet ve hızlı para kazanma illüzyonuna çok daha kolay kapılmaktadır. Çeteler dışında uyuşturucu ticareti ve kullanımı, sanal bahis, kumar gibi alışkanların edinilmesi de eğitimden kopuştan ayrı düşünülemez. Eğitimin ticarileştirilmesi, çocuk suçluluğunun organize hükümet politikası haline gelmesine zemin hazırlamıştır.

d. Ev İçi Şiddet, Aile İçi İhmal, İstismar ve Parçalanmış Aile Yapıları

Komisyon raporunun suçu tamamen aile içi iletişimsizliğe ve online oyunlara bağlayan yaklaşımın aksine, aile içindeki çözülme, ihmal ve şiddet sarmalı da iktisadi süreçten bağımsız değildir. Ebeveynlerin güvencesiz, sendikasız ve uzun çalışma saatleriyle karın tokluğuna, ağır psikolojik baskı altında çalıştığı bir düzende, aile kurumu işlevsel olarak zarar görmektedir.

Aşırı borçlanma, işsizlik, geleceksizlik ve geçim kaygısı altındaki evlerde, yapısal şiddet doğrudan en zayıf halka olan kadına ve çocuğa yönelmektedir. Ev içinde fiziksel, psikolojik veya cinsel istismara uğrayan çocuk, bu girdaptan kurtulabilmek için sokağa

sığınabilmektedir. Ancak devletin sosyal devlet niteliğini tasfiye etmesi nedeniyle, sokağa kaçan çocuğu karşılayacak kamusal bir koruma ağı bulunmamaktadır. “Aile Yılı” ve “Aile Nüfus On Yılı” olarak ilan edilen politikaların aileyi korumak değil, iktidarın ideolojik-politik bir aparatı olduğu, kadını ve çocuğu daha da korumasız hale getirdiği açıktır; ancak bu konu komisyon çalışmasının kapsamını aştığı için detaylı olarak ele alınmayacaktır.

Sözgelimi şiddet gördüğü evini terk eden 14 yaşındaki bir kız veya erkek çocuğu, kendisini fuhuş şebekelerinin, uyuşturucu çetelerinin veya hırsızlık baronlarının kucağında bulmaktadır. Aileyi kutsayarak, kadını eve hapsederek ve çocuk istismarının üstünü örterek suç önlenemez. Parçalanmış aile yapılarının arkasındaki temel dinamik, neoliberal düzenin aileyi ve toplumsal dayanışma ağlarını iktisadi olarak un ufak etmesidir.

3. Modern Risk Alanları: Madde Bağımlılığı, Dijital Riskler ve Organize Suç Örgütlerinin Çocukları İstismarı

Komisyonun taslak raporu, uyuşturucu ve çeteleşme gibi devasa sistemik tehditleri "dijital riskler", "internet bağımlılığı" veya "sosyal medyanın kontrolsüz kullanımı" gibi tali, magazinel ve yüzeysel unsurlara indirgemektedir. Bu kriminolojik bir yaklaşımdan ziyade, suç şebekeleriyle kurulan geçirgen ilişkilerin, adliyelerdeki rüşvet iddialarının ve siyasal iktidarın sorumluluğunun bilinçli olarak gizlenmesi tercihidir. Mesele internet değil, sokakların bizzat mafyatik yapılar ve çeteler tarafından işgal edilmiş olmasıdır.

Her şeyden önce, son yıllarda Türkiye, uygulanan denetimsizlik politikaları neticesinde küresel uyuşturucu rotalarının merkez üssü haline getirilmiştir. Sentetik ve ucuz uyuşturucular (metamfetamin, bonzai vb.) kırsalda ve yoksul mahallelerde ilkokul kapılarına kadar inmiştir. Bu durum kitlelerin itiraz potansiyelini uyuşturarak bastırmaya yarayan, çeper mahalleleri lümpenleştiren politik bir tercihtir. Mahallelerdeki uyuşturucu baronları, yerel çeteler ve organize suç örgütleri, iktidarın cezasızlık ikliminden yararlanarak açıkça faaliyet yürütmektedir.

Bu suç şebekeleri, çocukları kendilerine birer kalkan, ucuz işgücü ve adli fedai olarak seçmektedir. Türk Ceza Kanununda ve infaz kanunundaki boşlukları en iyi bilenler, bizzat bu organize suç çetelerinin liderleridir. Uyuşturucu naklinde, sokak düzeyinde torbacılık yaptırılmasında, yasadışı bahis paralarının tahsilatında, silah taşımada ve hatta tetikçilik eylemlerinde çocuklar en ön cepheye sürülmektedir.

Uygulamadan dehşet verici somut örnekler vermek gerekirse; son dönemde adliye koridorlarına yansıyan ve kamuoyunda büyük infial yaratan "çocuk tetikçi" vakaları bunun en net kanıtıdır. 14-15 yaşındaki bir yoksul çocuğun eline sosyal medya üzerinden devşirilen çeteler vasıtasıyla silah verilerek cinayet işletilmesi, sırtına çanta takılarak metamfetamin kuryeliği yaptırılması vakalarındaki olağanüstü artışın nedeni, bu çetelerin sokak düzeyindeki kurumsallaşmış egemenliğidir.

Geçmişten bugüne İçişleri Bakanlığı ve kolluk bürokrasisinin suç örgütü liderleriyle, mafya senedi baronlarıyla verdiği boy boy fotoğraflar, adliyelerdeki rüşvet, borsa ve yolsuzluk iddiaları, toplumdaki adalet duygusunu ve norm bilincini tamamen yok etmiştir. Devletin üst kademelerinin suçla kurduğu bu esnek ve geçirgen ilişki, gençler ve çocuklar için "güçlü olanın hukuku çiğnediği ve yanına kâr kaldığı" yönünde yıkıcı bir rol model oluşturmuştur.

Siyasal iktidar; muhalif kitleleri, hak arayan işçileri, barınma hakkı için direnen depremzedeleri, madencileri, doğa hakları savunucularını, kadınları ve öğrencileri engellemek için devletin kolluk gücünü seferber ederken; sokakları esir alan uyuşturucu çetelerini, kumar şebekelerini ve çeteleri görmezden gelmeye devam etmiştir. Öyle ki, tüm dünyada dahi kırmızı bültenle aranan suç baronları ilk olarak Türkiye'ye gelmeyi tercih etmektedir.

Sokaklardaki bu bilinçli denetimsizlik ve çete egemenliği, çocukları bu yapıların içine doğmaya ve onların birer parçası olmaya mahkûm etmiştir.

Dijital riskler açısından sosyal medya kullanımı, online oyunların yarattığı tehlikeler elbette göz ardı edilmemelidir. Ancak komisyon ve iktidar yetkililerinin SSÇ'yi sürekli online riskler bağlamına sıkıştırması hem bir örtme hem de yeni tahakküm biçimlerinin geliştirilmesi amacı taşımaktadır. Sorun, online oyunlara indirgenerek hem "kontrol edilmesi kolay", kısa vadeli bir çözüm dayatılacak ve sorunun çok katmanlı boyutu örtülecektir. Diğer taraftan, Adalet Bakanı'nın kamuoyuna açıkladığı üzere sosyal medya kullanımına yönelik getirilmesi planlanan yasal değişikliklerin çocuklardan ziyade sosyal medyada muhaliflere yönelik bir baskı aracı olarak kullanılacağı da açıktır.

Cezacı Paradigmaya Karşı Hak Temelli Çözüm

Çocuk Koruma Kanunu'nun felsefi ruhu, suç işlenmeden önce çocuğun risk altında tespit edilmesini ve koruyucu/destekleyici tedbirlerle sistem içinde tutulmasını içerir. Bildirim yükümlüğü önemli madde olup kurumlar tarafında işletilememiştir. Ancak Türkiye'de sosyal hizmetler alanı piyasalaştırma mantığına sıkıştırılmaktadır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB), bütçesinin ezici kısmını hak temelli sosyal hizmetlere ve çocuk odaklı yatırımlara değil, kitleleri kendine bağımlı kılan geçici sosyal yardımlara harcamaktadır. Kamuda istihdam edilen sosyal hizmet uzmanları (sosyal çalışmacı, pedagog, psikolog) hem sayısal olarak trajik düzeyde yetersizdir, hem de liyakatsiz şekilde mülakat sistemleriyle seçilmektedir. Sahada çalışan tek bir uzmana yüzlerce dosyanın düştüğü bu iş yükü altında, uzmanın bir çocuğun yaşam alanlarına gidip yerinde inceleme yapması, çocuğun suça sürüklenme riskini erkenden tespit edip proaktif müdahalede bulunması ampirik olarak imkansızdır.

Nitekim dünya genelinde yapılan araştırmalar, çocuk suçluluğunun azaltılması ile sosyal harcamaların artırılması arasında doğrusal bir ilişki olduğunu kanıtlamaktadır. Örneğin İskandinavya ülkelerinde çocukların adli sisteme girme oranları dünyanın en düşüğüdür. Bunun nedeni ceza kanunlarının ağırlığı veya cezaevlerinin ihtişamı değil; çocuk doğduğu andan itibaren devletin sağladığı evrensel çocuk yardımı, ücretsiz ve nitelikli kamusal eğitim, her mahallede bulunan erişilebilir çocuk merkezleri ve aile içi şiddete karşı proaktif sosyal işçi ağlarıdır. Bu ülkelerde suç, cezayla değil, refahın adil bölüşümüyle önlenmektedir.

Komisyonun taslak raporunda yer alan; suça sürüklenen çocukların nedenlerini sadece aileye, teknolojiye, internete ve bireysel tercihlere yıkan, devletin ve iktidarın yapısal sorumluluğunu gizleyen tüm tespitleri ve cezacı yaklaşımları reddediyoruz. Çocukları suça sürükleyen şey, bu düzenin ürettiği sistemsel şiddettir. Dolayısıyla çocukları suçtan

korumanın yolu cezaları artırmak, hapishaneleri büyütmek veya ebeveynleri zindana atmak değil; yoksulluğu radikal bir şekilde yok etmek, eğitimi tamamen kamusallaştırmak, çetelerin yaşam alanlarını kurutmak ve her çocuğa eşit, özgür, laik ve onurlu bir gelecek sunmaktır.

BÖLÜM III: SİSTEMİK AKSAKLIKLAR VE UYGULAMA SORUNLARI

Komisyon raporunda sunulan, çocuk adalet sistemindeki sorunları münferit uygulama hatalarına veya teknik yetersizliklere indirgeyen yaklaşım, yapısal kökenleri örtbas etmektedir. Türkiye'de çocukların suça sürüklenmesi paradigması; ekonomi politikalarının yarattığı tahribattan, sosyal devletin tasfiyesinden ve cezalandırıcı refleksin rasyonalize edilmesinden bağımsız ele alınamaz. Nitekim sosyal devletin tasfiyesi ve çocukların sosyal hizmetler bağlamında korumasız bırakılmasıyla eş zamanlı olarak ceza adaleti sisteminin büyütülmesi, Loic Wacquant'ın "Emeğin güvencesizleştirilmesi ve yoksulluğun cezalandırılması" diyerek kavramsallaştırdığı politikanın Türkiye'deki somut tezahürüdür. Özellikle de soruşturma evresinde bir yığılmayı engellemek dahil gençlik suçluluk boyutu ele alınmadığı için bu yönde bir körleştirme sorgulanmadan sorumluluğu önce çocuklara ve aileye yükletilmektedir. Okul ve sosyal hizmet konusundaki sorumluluklar ele alınmadan oluşan boşluk bir tercihin ötesinde siyaseti ve toplumun geleceğini belirlemektedir. İktidar, sosyal yardımı bir hak değil, lütuf olarak kullanıp hem sistemin yozlaşmasına neden olurken hem de sosyal dışlanmayı artırmaktadır. Bu bölümde, sistemin çocukları korumak yerine nasıl sistematik bir şekilde dışladığı, hırpaladığı ve adli-idari mekanizmalar eliyle suça sürüklenmeyi kalıcı bir döngü haline getirdiği gerçeği güncel veri, pratik ve yapısal kriz başlıkları altında çözümlenmiştir.

1. Önleyici ve Koruyucu, Destekleyici Tedbirlerin Kağıt Üzerinde Kalması ve Bütçe Yetersizlikleri

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) ruhu, çocuğu cezalandırmaktan ziyade onu çevreleyen risk faktörlerini ortadan kaldırmayı amaçlayan "koruyucu ve destekleyici tedbirler" üzerine inşa edilmiştir. Kanunun 5. maddesinde tanımlanan danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbirleri, kağıt üzerinde kusursuz bir koruma kalkanı izlenimi vermektedir. Ancak pratik gerçeklik, bu tedbirlerin kemer sıkma politikaları ve bütçe tercihleri nedeniyle işlevsizleştiğini, sosyal devletin yardım temelli ve lütufçu bir hayırseverlik anlayışına indirgendiğini göstermektedir.

Kamusal yeniden yapılanmanın bir sonucu olarak, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın bütçe payı, çocuk koruma sisteminin gerçek ihtiyaçlarının çok gerisinde bırakılmaktadır. Önleyici hizmetlere tahsis edilmesi gereken kaynaklar, denetimsiz vakıf ağlarına ya da güvenlikçi politikalara aktarılırken, risk altındaki çocukların takibi için gereken

kamusal altyapı kasıtlı olarak zayıflatılmaktadır. Bugün Türkiye'de çocuk koruma sistemi; derinleşen ekonomik kriz, güvencesizleştirme, derin yoksulluk ve ebeveynlerin hayatta kalma mücadelesi içinde yalnız bırakılmasıyla felç olmuştur.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 2026 yılı bütçesi 531.905.396.000 TL (yaklaşık 531,9 milyar lira) olarak TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir. Bütçenin nerdeyse yarısı sosyal yardım adına Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) üzerinden Sayıştay denetiminin dışına taşınması nedeniyle siyaseti de doğrudan etkilemektedir. Ancak bütçede "Kadının Güçlenmesi" programına ayrılan pay sadece 6 milyar 737 milyon TL, yani toplam bütçenin sadece yüzde 1,2'si kadardır. Yine Bakanlığın Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) yardımı, enflasyon oranında ciddi şekilde erimiştir. İzmir'in Selçuk ilçesinde üçü bebek olmak üzere beş çocuğun yanarak ölmesinde SED uygulaması en acı örnektir. Yine SED bağlanırken hanedeki kişi başına düşen gelirin net asgari ücretin 1/3'ünden (2026 yılı için 9.358,50 TL) az olması şartı aranmakta; ancak resmi olarak aynı adreste görünen ama aileye maddi destek sağlamayan uzak akrabaların veya büyük ebeveynlerin gelirleri de hesaba katıldığı için, fiilen çok zor durumda olan çocukların hakkı resmiyette yanabilmektedir.

Uygulamadaki en büyük çöküş, koruyucu tedbir kararlarının kurumlar arası bütçe ve personel uyuşmazlıkları nedeniyle hayata geçirilememesidir. Örneğin:

→ Okullaşma oranlarının düşmesi, çocuk işçiliğinin (özellikle MESEM maskesi altında) yasallaştırılması ve meşrulaştırılması süreçleriyle baltalanmaktadır. Mahkemeler tarafından verilen eğitim tedbirleri, Millî Eğitim Bakanlığı'nın rehberlik servislerindeki ağır personel eksikliği ve yapısal oryantasyonsuzluk nedeniyle sadece üç ayda bir doldurulan basmakalıp formlardan ibaret kalmaktadır.

→ Sosyal Hizmet Merkezlerinde (SHM) rol ve görev tanımlarının net olmaması nedeniyle, sosyal hizmet eğitimi almamış farklı branşlardaki personelin (sosyolog, psikolog vb.) fahiş vaka yükleri altında ezildiği, bu durumun hem mesleki uzmanlaşmayı engellediği hem de hizmet kalitesini düşürdüğü görülmektedir. Uzmanların kendi mesleki alanlarından uzaklaştırılmasına neden olan ve dünyada karşılığı bulunmayan bu uygulama, aynı zamanda sosyal hizmetlerden yararlanma hakkı dahil sosyal hakları korumayan bir bakanlık (ASHB) öne çıkmaktadır. Uluslararası standartlarda bir sosyal çalışmacıya düşmesi gereken azami vaka sayısı aşılmış, personel adeta birer "evrak memuruna" dönüştürülmüştür. Bütçe yetersizliği sebebiyle çocukların aile yanında desteklenmesini öngören Sosyal ve Ekonomik Destek ödemeleri enflasyon karşısında erimiş, aile içi yoksulluğu gidermekten uzaklaşmıştır.

Önleyici tedbirlerdeki başarısızlık, çocuğu doğrudan sokaktaki güvencesizliğe, illegal ağların sömürüsüne ve dolayısıyla ceza adaleti sisteminin içine sürüklemektedir. İktidar, çocuğu korumak için yeterli bütçe ayırmazken, aynı çocuğu hapsetmek ve yargılamak için devasa bir bütçeyi seferber etmektedir.

2. Adli Süreçlerde Yaşanan Hak İhlalleri ve Çocuk Kolluğunun Yapısal Eksiklikleri

Çocukların adalet sistemiyle ilk temas noktası olan kolluk (polis/jandarma) aşaması, ne yazık ki, çoğu durumda koruma odaklı değil, suç-fail mantığıyla yürütülmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesindeki Çocuk Şube Müdürlükleri (Çocuk Polisi), mevzuatta "çocuğun haklarını gözeten, sivil kıyafetli ve özel eğitimli uzman personel" olarak tanımlansa da saha pratikleri bunun aksi yönünde örnekler gösterebilmektedir.

Özellikle yoksul mahalleler veya göçmen nüfusun yoğun olduğu bölgelerde çocuk kolluğu, baskıcı yüzüyle tezahür etmektedir. Saha incelemelerinde ve baroların çocuk hakları merkezlerinin raporlarında saptanan güncel ve yapısal hak ihlalleri şu şekilde belirtilmektedir:

→ CMK ve Çocuk Koruma Kanunu uyarınca çocuklara kelepçe veya benzeri araçlar takılması kesinlikle yasak olmasına rağmen, "kaçma şüphesi", "kolluğun can güvenliği" ya da "kamu düzeni" gibi soyut gerekçelerle çocukların gözaltı anında ve sevk esnasında kelepçelendiği örnekler bulunmaktadır. Velhasıl komisyon toplantılarına katılan güvenlik güçleri birimlerinin yetkilileri de kelepçe talebini defaten iletmiştir.

→ Çocukların ifadelerinin yalnızca Cumhuriyet savcısı tarafından (veya savcı talimatıyla çok istisnai hallerde çocuk kolluğunca) ve mutlaka bir müdafi (avukat) ile sosyal çalışmacı eşliğinde alınması zorunludur. Ancak uygulamada, yeterli sayıda avukat sisteme dahil edilmeden önce çocuklara psikolojik baskı uygulandığı, suç üstlenme veya itirafa zorlama pratikleri yaşandığı belirtilmektedir. Bu durum, çocuk müdafiiliğini pasif bir usul tamamlama mekanizmasına indirgemektedir. Özellikle 12-18 yaş grubundaki çocukların, çocuk mahkemeleri yerine çocuk hukuku alanında ihtisaslaşmamış sulh ceza hâkimliklerince yargılanması, adil yargılanma hakkının açık bir ihlalidir. Yasaya aykırı şekilde geceleri yakalanan çocukların ifadelerinin sabaha karşı alındığı, çocukların dinlenme ve uyku haklarının ihlal edildiğine dair örnekler bulunmaktadır.

→ Gözaltı ünitelerinde ve çocuk bürolarında yeterli sayıda kalıcı olarak görev yapan adli destek görevlilerinin (psikolog, pedagog, sosyal çalışmacı) bulunmaması ve mevcut personelin rol ve görev tanımlarının net olmaması, adalet yönetimindeki en kronik sorunlardan biridir. Bu durum ele almadan ifade esnasında dışarıdan (adliyelerden veya Aile Bakanlığı'ndan) çağrılan uzmanlar, vakanın geçmişine ve çocuğun psikososyal durumuna

vakıf olmadan, görüşmelerin derinlemesine yapılmadığı ve uzman katılımının yalnızca şeklî bir usul şartını yerine getirmek amacıyla kullanıldığı saptanmıştır.

Kollukta yaşanan bu yapısal hak ihlalleri, adli tıp ve sağlık kontrolü süreçlerinde de devam etmekte; çocukların muayeneleri kolluk görevlilerinin odada bulunduğu esnada, mahremiyet ihlal edilerek ve "sağlamdır" raporunun mekanik bir onay zincirine bağlanarak geçiştirildiği durumlar yaşanmaktadır. Ayrıca Çocuk Koruma Kanununda yer almamasına rağmen yönetmelik ile zorunlu hekim raporu Anayasa'ya aykırı olup bu konuda kurumlar açısından da bir sessizlik söz konusudur. Bu ve benzeri durumlar, çocuğu suç mekanizmasının içine sabitleyen bir bürokratik aygıt olarak işlev görebilmektedir.

3. Çocuk Mahkemelerinin Niceliksel Yetersizliği ve İhtisaslaşma Sorunu

Türkiye'de çocuk adalet sisteminin en büyük yapısal tıkanıklıklarından biri, çocuk mahkemelerinin ihtisaslaşma ilkesinin tamamen tasfiye edilmesidir. Çocukların özellikle çocuk ağır ceza mahkemelerinde yargılanması çocuklar açısından utanılması gerek bir durumdur. Böyle bir mevcudun korumasına yönelik bakış ile Hakimler ve Savcılar Kurulu (HSK) kararlarıyla kâğıt üzerinde kurulan birçok çocuk mahkemesi, fiilen faaliyete geçirilmemekte; çocuk mahkemesi bulunmayan il ve ilçelerde çocuklar, yetişkinlerin yargılandığı Asliye Ceza ve Ağır Ceza mahkemelerinde hâkim karşısına çıkarıldığı örnekler bulunmaktadır.

Yetişkin mahkemelerinin o hiyerarşik ve cezalandırıcı atmosferi, çocuğun adil yargılanma hakkını doğrudan gasp etmektedir. Çocuk mahkemelerinin bulunduğu büyük metropollerde ise durum bir başka niteliksel kriz barındırmaktadır. Bu durum, çocuk adaletinin temel ilkeleriyle bağdaşmayan kronik bir hak ihlali sarmalı yaratmaktadır. Bir çocuk mahkemesinin günlük duruşma listesinde örneğin 30 ila 40 vakanın bulunması, duruşma sürelerinin çok kısa sürelere inmesine neden olmaktadır. Hakimler, çocuğun gözünün içine bakacak, onun suça sürüklenişindeki makro ve mikro nedenleri anlamlandıracak zamana sahip değildir. Çocuklar ile bağ kurmadan ve anlamadan ve onu yalnız bırakabilecek bir avukatlık hizmetiyle öne çıkan yargılama, suçun maddi unsurlarının tespiti ve ceza tayininden ibaret adeta mekanik bir sanayi üretimine dönüşmüştür.

ÇKK uyarınca yargılamanın her aşamasında çocuğun ailesi, çevresi ve psikososyal durumu hakkında derinlemesine bir Sosyal İnceleme Raporu hazırlanması esastır. Ne var ki rol ve görevlerin açık ve net olmaması ile adliyelerde görev yapan mahkeme uzmanları ise kendi uzmanlığından uzak olacak şekilde bu raporlama yapılması ve de ortaya çıkan adil yargılama hakkı dahil Anayasa'ya aykırı olacak bir şekilde yetki gaspı ile çocukların geleceğinin belirlenmesi hiçbir şekilde hukuki değildir. Adli destek görevlilerinin (pedagog ve

psikologlar) fahiş iş yükü ve adliyenin bürokratik baskısı altında çocukla sadece 15-20 dakikalık görüşmeler yapmasına izin verilmesi kabul edilemezdir. Bu görüşmeler neticesinde üretilen raporlar, "kes-yapıştır" yöntemiyle hazırlanan, çocuğun öznelliğini ve sınıfsal gerçekliğini yansıtmayan, şablon metinler olabilmektedir. Bu duruma yönelik CMK açısından suskunluk ile birlikte mahkemeler de bu raporlara dayanarak kararlar vermesine izin verilmektedir.

Çocuk mahkemelerine atanan hâkim ve savcıların çocuk hukuku, gelişim psikolojisi, çocuk hakları uluslararası sözleşmeleri (Pekin Kuralları, Avrupa Sosyal Şartı vb.) konusunda özel ihtisas eğitimi bulunmamaktadır. Çocukla nasıl konuşulacağını bilmeyen, ona bir suçlu ajandasıyla yaklaşma tehlikesi içeren yargı pratiği, adli travmayı derinleştirmektedir. Kamuoyunda geniş yer bulan "Meclis'te çocuk istismarı" örneğinde, mağdur çocuklardan birinin ifadesi sanıkların olduğu alanda alınmaya çalışılmış, hatta çocuklar tekrar tekrar ifade vermeye (olayı anlatmaya) zorlanarak travmanın tetiklenmesine sebebiyet verecek bir anlayışın olduğu görülmüştür.

4. Çocuk Eğitimevleri ile Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarındaki Yapısal Krizler

Çocuk adalet sisteminin nihai istasyonu olan infaz kurumu aşaması, sistemik çürümenin ve insan hakları ihlallerinin en yoğun yaşandığı yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletin iddia ettiği rehabilitasyon söyleminin arkasında ne yazık ki tecrit ve kurumsal terk edilmişlik yatmaktadır.

a. Hak İhlalleri, Kötü Muamele İddiaları ve Çocuk Onurunu Zedeleyen Uygulamalar

Pozantı, Sincan, Aliağa (Şakran) ve kentsel dönüşüm alanlarındaki diğer çocuk cezaevlerinin hafızası, Türkiye'de çocuk kapatılmasının doğasındaki şiddeti açıkça göstermektedir. Çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında ve açık model olduğu iddia edilen eğitimevlerinde yaşanan hak ihlalleri münferit değil, yapısal bir krizin sonucudur. Tutuklu sayısındaki oransal durum diğer önemli bir sorundur.

Disiplin cezası adı altında çocuklara uygulanan "oda hapsi" pratikleri, uluslararası standartlarda (özellikle Havana Kuralları) açıkça yasaklanmış olan tecrit anlamına gelmektedir. Gelişim çağındaki bir çocuğun günlerce tek başına kapalı bir odada tutulması, kalıcı psikolojik hasarlara, panik ataklara ve intihar eğilimlerine neden olmaktadır. Kurumlardaki akran şiddeti ve gardiyan (infaz koruma memuru) şiddeti, şeffaf olmayan, sivil denetime kapalı bu duvarların arkasında örtbas edilebileceği tehlikesi unutulmamalıdır. Yine kuruma ilk kabulde veya açık görüş sonralarında detaylı arama, çocuk onurunu sarsan ağır bir

cinsel/psikolojik şiddet biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu uygulamaya itiraz eden çocukların kurum düzenine karşı gelmek gerekçesiyle darp edildiği ve disiplin soruşturmalarıyla cezalandırıldığı örnekler mevcuttur.

Çocuk cezaevlerindeki revir hizmetleri çoğunlukla yetersizdir; psikiyatrik destek, çocukların sakinleştirici ilaçlarla uyutulması ve pasifize edilmesi yöntemine dayandığı durumlar karşımıza çıkmaktadır. Bağımsız sivil toplum kuruluşlarının, baroların ve insan hakları örgütlerinin bu kurumları habersiz denetleme yetkisi yoktur. Adalet Bakanlığı'nın kendi iç denetim mekanizmaları ise ihlalleri rasyonalize etmek ve kurumsal prestiji korumak üzere kurgulanmıştır.

b. Reintegrasyon ve Sonrası İzleme Programlarının Başarısızlığı

Hapsetme pratiğinin en büyük iddiası, çocuğu ıslah edip topluma kazandırma iddiasıdır. Türkiye'de çocuk eğitimevleri ve cezaevleri, çocuğun suç kronolojisinde birer akademik aşama işlevi görmektedir. Bunun temel sebebi, reintegrasyon programlarının nesnel gerçeklikten kopuk olması ve salıverilme sonrası izleme mekanizmalarının fiilen sıfırlanmış olmasıdır:

Cezaevlerinde çocuklara sunulan mesleki kurslar (boncuk dizme, basit el sanatları, bilgisayar işletmenliği vb.) günümüz istihdam piyasasında anlamlı bir karşılığı olmayan, sadece cezaevi yönetiminin istatistik doldurmak için kullandığı göstermelik faaliyetlerden öteye geçmemektedir. Çocuğun suça sürüklenmesine yol açan yapısal yoksulluk, güvencesiz barınma ve aile içi şiddet faktörleri dikkate alınmamaktadır.

Çocuk cezaevinden tahliye edildiği gün, onu suça iten aynı maddi, sosyal ve mekânsal koşulların içine (aynı yoksul mahalleye, aynı işsizlik kıskacına, aynı dışlanmışlığa) hiçbir ekonomik veya sosyal güvence olmaksızın geri bırakılmaktadır. Denetimli serbestlik müdürlükleri bünyesindeki çocuk büroları, çocuğu destekleyen bir sosyal hizmet odağı gibi değil, sadece belirli günlerde imza atıp atmadığını kontrol eden bir polis karakolu gibi çalışmaktadır.

Yine cezaevinden çıkan çocuk, "sabıkalı" damgasıyla eğitim hayatından tamamen kopmakta, yasal iş piyasasında iş bulması neredeyse imkansız hale gelmektedir. Devletin salıverilme sonrası barınma, düzenli maddi gelir, psikolojik takip ve eğitim bursu gibi entegre bir "sonrası izleme" programı bulunmadığı için çocuk, hayatta kalabilmek adına tek bildiği güvencesiz alana, yani kendisini daha önce içerisine çeken illegal ağlara geri dönmektedir. Tekerrür oranlarının bu denli yüksek olması, reintegrasyon politikalarının başarısız olduğunun somut kanıtıdır.

Çocuk adalet sistemi, suça sürüklenen çocukları rehabilite eden veya koruyan bir yapı olmaktan çıkmış; sosyal devletin iflasının ve cezalandırıcı anlayışın ürettiği yapısal bir şiddet sarmalına dönüşmüştür.

Komisyon raporunun idari eksiklikleri gidermeye yönelik palyatif ve idari tedbirler, sistemin özündeki bu çürümeyi tedavi edemez. Bu sorunun bir günde oluşmadığı, bir sürecin sonunda açığa çıktığı düşünüldüğünde kısa vadeli adımların ve "ben yaptım-oldu" anlayışıyla getirilen yasal düzenlemelerin, sistemik krizlere etkili bir çözüm üretemeyeceği açıktır. Çözüm; çocukları hapseden cezaevleri inşa etmek veya ceza sınırlarını düşürmek değil; bir önceki belirtilen destekler dışında önleyici sosyal politikaları ve nitelikli sosyal hizmet uzmanı istihdamını seferber etmektir.

5. Uluslararası Modeller ve Karşılaştırmalı Değerlendirme

Çocuk adalet sistemine ilişkin uluslararası deneyimler, cezalandırıcı yaklaşımların tek başına çözüm üretmekte yetersiz kaldığını; buna karşılık önleyici, onarıcı ve toplumsal entegrasyonu esas alan modellerin daha etkili ve sürdürülebilir sonuçlar doğurduğunu Taslak Rapor'da da yer aldığı şekliyle açıkça ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, farklı ülkelerde uygulanan modellerin karşılaştırmalı analizi, Türkiye'de kurulması gereken çocuk adalet sistemine ilişkin somut politika araçlarının belirlenmesi bakımından yol gösterici niteliktedir.

Çocuk koruma mevzuatımızın esinlendiği kaynak kanunlardan biri Almanya örneklemidir. Almanya'da çocuk adalet sistemi, Gençlik Mahkemeleri Yasası (Jugendgerichtsgesetz) çerçevesinde yapılandırılmış olup, sistemin temel amacı cezalandırma değil çocuğun eğitilmesi ve topluma yeniden kazandırılmasıdır. Gençlik ceza sistemi ile koruma ve yardım sistemi için ayrı bir şekilde öne çıkarılan modelin en ayırt edici unsuru, "diversiyon" başlığıyla önceki bölümlerde de yer alan yargı dışına yönlendirme mekanizmasıdır. Benzer uygulama aslında ÇKK'de yer almaktadır (Bkz. madde 36, 40). Savcılık makamı, dava açmadan önce çocuğu sosyal hizmet programlarına, psikososyal destek süreçlerine veya kamu yararına çalışma yükümlülüklerine yönlendirebilmekte; bu sayede çocuğun ceza sistemiyle temasının önüne geçilmektedir. Böylelikle çocukların sabıkalaşması engellenmekte ve tekrar suç işleme oranları önemli ölçüde düşmektedir. Bu model, ceza yargılamasının istisna haline getirildiği ve sosyal müdahalenin esas alındığı bir yaklaşım sunmaktadır.

Hollanda'da uygulanan HALT programı ise erken müdahale esasına dayanan bir diğer başarılı örnektir. Bu program kapsamında, ilk kez suç isnadıyla karşılaşan çocuklar resmi ceza sürecine dahil edilmeden önce alternatif programlara yönlendirilmekte; mağdurla yüzleştirme, topluma hizmet ve davranış geliştirme eğitimleri gibi uygulamalarla sürecin tamamlanması

sağlanmaktadır. Programın başarıyla tamamlanması halinde çocuk hakkında ceza davası açılmamakta ve adli sicil kaydı oluşmamaktadır. Bu sistem, çocukların etiketlenmesini önleyerek suça sürüklenme döngüsünü erken aşamada kırmayı hedeflemektedir.

Norveç modeli ise çocuk suçluluğunu bir güvenlik meselesi olarak değil, sosyal refah politikalarının bir sonucu olarak ele almaktadır. Bu modelde, restoratif adalet mekanizmaları ve çocuk refah hizmetleri merkezi bir rol oynamaktadır. Uzlaştırma kurulları aracılığıyla çocuk ve mağdur bir araya getirilmekte, zararların onarımı esas alınmaktadır. Bununla birlikte çocuk refah hizmetleri, adli süreçten bağımsız olarak devreye girerek çocuğun aile, eğitim ve psikososyal ihtiyaçlarını bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır. Bu yaklaşım, ceza sisteminin geri planda kaldığı ve sosyal hizmetlerin belirleyici olduğu bir yapı ortaya koymakta; çocuk tutukluluk oranlarının düşük tutulmasını sağlamaktadır.

Kıta Avrupası'ndaki hukuk sistemin dışında Anglosakson Sistem açısından önemli örnek olan İngiltere'de ise çocuk adalet sistemi, "Youth Offending Teams" adı verilen çok disiplinli ekipler aracılığıyla yürütülmektedir. Bu ekipler; sosyal hizmet uzmanı, psikolog, eğitim temsilcisi ve kolluk görevlilerinden oluşmakta; her çocuk için bireysel müdahale planı hazırlanmaktadır. Kurumlar arası koordinasyonun zorunlu olduğu bu model, parçalı müdahaleler yerine entegre bir yaklaşım geliştirilmesini sağlamaktadır. Bu sayede çocuğun yalnızca işlediği fiil değil, içinde bulunduğu sosyal ve psikolojik koşullar da dikkate alınarak kapsamlı bir müdahale süreci işletilmektedir.

Gerek Kıta Avrupası gerekse Anglosakson hukuk sistemlerindeki bu başarılı modeller karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde, çocuklara yönelik ceza yaptırımlarının her zaman 'son çare' olarak kabul edildiği görülmektedir. Anglosakson sistemde çocuklar açısından ceza yaptırımları son çare olarak kabul edilmekte; tutuklama ve hapis uygulamaları istisnai hale getirilmektedir. Bunun yanında, yargı dışına yönlendirme mekanizmaları sistemin merkezine yerleştirilmekte; çocukların mümkün olan en erken aşamada ceza adalet sistemi dışına çıkarılması hedeflenmektedir. Sosyal hizmetler, kolluk ve yargı kurumlarının önüne geçirilmekte; çocukla kurulan ilişkinin güvenlik temelli değil, destek temelli olması sağlanmaktadır. Ayrıca çocukların etiketlenmesini önleyecek mekanizmalar geliştirilmekte ve çok disiplinli kurumsal yapılar aracılığıyla koordinasyon güçlendirilmektedir.

Bu uluslararası deneyimler ışığında, Türkiye'de çocuk adalet sisteminin yeniden yapılandırılması sürecinde aşağıdaki temel politika ilkelerinin esas alınması gerekmektedir. Bu yönüyle savcılık aşamasında zorunlu diversiyon mekanizmalarının kurulması önceliktir. İlk kez çocuklar için erken müdahale programlarının geliştirilmesi; sosyal hizmetlerin adli sistem karşısında öncelikli hale getirilmesi; her çocuk için bireysel müdahale planlarının

hazırlanmasının zorunlu kılınması; çocuklara ilişkin adli sicil kayıt sisteminin yeniden düzenlenerek etiketlenmenin önüne geçilmesi ve kurumlar arası koordinasyonu sağlayacak çok disiplinli yapıların oluşturulması büyük önem arz etmektedir.

Sonuç olarak, uluslararası örnekler açık biçimde göstermektedir ki gençlik boyutu ve önemi ile birlikte çocuk suçluluğu ile mücadelede etkili olan yaklaşım, cezalandırmayı artırmak değil; çocuğu suça sürükleyen yapısal koşulları ortadan kaldıran, önleyici ve onarıcı bir sistemi inşa etmektir. Türkiye'nin de bu doğrultuda, çocukları ceza sisteminin nesnesi haline getiren mevcut yaklaşımı terk ederek, hak temelli ve sosyal devlet odaklı bir çocuk adalet sistemine yönelmesi zorunludur.

BÖLÜM IV: KOMİSYON ÇOĞUNLUK RAPORUNA İLİŞKİN ELEŞTİRİLER VE DEĞERLENDİRME

1. Çoğunluk Raporunun Yaklaşımına İlişkin Yapısal Eleştiriler

İktidar tarafından hazırlanan taslak rapor, kriminolojik ve sosyolojik açıdan köklü bir paradigma yanılgısı üzerine inşa edilmiştir. Komisyonun kuruluş gerekçesinde ve teorik giriş bölümlerinde her ne kadar "sosyoekolojik yaklaşım", "hak temelli parametreler" ve "çocuğun üstün yararı" gibi uluslararası literatürden ödünç alınmış kavramlara vitrin süsü olarak yer verilmiş olsa da; raporun bütününe sirayet eden esas anlayış; reaktif, asayişçi ve evrensel hukuk kurallarının ötesinde cezalandırıcı bir refleksin meşrulaştırılmasından ibarettir. Bu durum, iktidarın yıllardır çocuk adalet yönetimine getirdiği bakış açısının açık bir özetidir.

Adalet yönetimini ve statükoyu yansıtan bu anlayışıyla iktidar; çocukların kitlesel olarak suça sürüklenmesini ve ceza adaleti sisteminin pençesine itilmesini, ülkedeki makro yapısal ve sınıfsal krizlerden tamamen kopartarak ele almaktadır. Raporun daha önceki bölümlerinde de detaylı şekilde belirtildiği üzere; meseleyi salt bir kolluk operasyonu, aile içi denetim yetersizliği, sosyal medya çılgınlığı ya da bireysel/ahlaki bir yozlaşma zeminine indirgeyen bu yaklaşım, çocuk adalet sistemini çökerten asıl faili, yani iktidarın neoliberal politikalarını bilinçli bir biçimde gizlemektedir. Çoğunluk raporu bu şekilde adalet yönetimindeki zafiyetlerin bilimsel olarak tartışılmasını engellemekte ve yapısal sorunların asıl sorumlularını perdelemektedir.

Oysa eleştirel kriminoloji kuramlarının en temel düsturu şudur: Çocuk, içine doğduğu sosyoekonomik formasyonun, sınıfsal ilişkilerin ve devletin kamusal koruma politikalarının (veya politikasızlığının) doğrudan bir ürünüdür. Çoğunluk raporu ise çocuğu kuşatan makrosistem katmanlarını derinlemesine analiz etmek yerine, suçu toplumsal dinamiklerden yalıtılmış bir "bireysel tercih" ve "bireysel patoloji" olarak kurgulamaktadır. Suçu doğran kök nedenleri anlamadan ve bunları masaya yatırmadan sadece sonuçlarla mücadele etmeye

çalışmak, bilimsel bir kopukluğa neden olduğu gibi mevcut kuralsızlığı ve cezasızlık düzenini de beslemektedir. Çocukları birer "güvenlik tehdidi" veya "kriminal fail" olarak kodlayan bu dışlayıcı dil, Anayasa'nın 36 ve 38. maddelerinde güvence altına alınan masumiyet karinesini zedelediği gibi, çocukların insan onuruna yaraşır bir adalet mekanizmasına erişim hakkını da peşinen gasp etmektedir.

Raporda, suça sürüklenen çocukların sayısındaki geometrik artışın ve suç tiplerindeki çarpıcı dönüşümün arkasındaki ekonomi-politik tahribat tamamen görünmez kılınmıştır. Ülkemizde adli sicil istatistiklerinde ceza mahkemelerine gelen çocuk sayısındaki patlama; hırsızlık, yağma ve uyuşturucu kullanımı/ticareti gibi doğrudan derin maddi yoksunlukla ilişkili başlıklarda kilitlenmektedir. Özellikle soruşturma evresinde yaşanan büyük yığılmalar ve bu yığılmanın çocuklar üzerindeki travmatik etkileri çoğunluk raporunda görmezden gelinmekte, çıplak gerçeklerin üstü bürokratik bir dille örtülmektedir. Çoğunluk raporu; çocukların neden hırsızlık yapmak zorunda kaldığını veya neden organize suç çetelerinin açık hedefi haline gelerek uyuşturucu kuryeliğine zorlandığını sorgulamaktan ısrarla kaçınmaktadır. Çünkü bu can alıcı soruların yanıtı; iktidarın ekonomi politikalarında ve geniş halk kitlelerini açlık sınırının altına iten bilinçli ekonomik tercihlerinde yatmaktadır.

2. Raporda Görmezden Gelinen, Üstü Kapatılan veya Eksik Bırakılan Temel Alanlar

a. Devlet Eliyle Yasallaştırılmış Çocuk İşçiliği: MESEM Sömürüsü

Eğitim sistemi, bir süredir dikey akışkanlığı sağlayan bir mekanizma olmaktan çıkmış; Pierre Bourdieu'nün ifadesiyle, egemen anlayışın "kültürel sermayesini" onaylayan ve yoksul çocukları daha en baştan eleyen bir tasfiye aracına dönüşmüştür. 4+4+4 ve MESEM, işçi sınıfı çocuklarının "habitus"unu fabrikalara sabitleyen yapısal bir şiddettir. Çoğunluk raporunun en vahim, en kabul edilemez kurumsal ve siyasi sansürü, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) bünyesinde işletilen Mesleki Eğitim Merkezleri (MESEM) gerçeğinin üzerinin örtülmesidir. Söz konusu sömürü düzeninin eğitim alanındaki en somut bir başka örneği ise çıraklık ve mesleki eğitim adı altında yürütülen politikalardır. İlgili eğitim mevzuatında, usta öğretici başına en fazla 13 çocuk düşecek şekilde pedagojik bir sınır öngörülmüşken; yapılan yönetmelik değişiklikleriyle (Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca) bu sayının fütursuzca 40 çocuğa kadar çıkarılması, tam bir güvencesizleştirme ve sömürü düzeninin tescilidir. Bir usta öğreticinin gözetimine 40 çocuğun bırakılması; ağır ve tehlikeli iş kollarında çocukların iş güvenliğini, sağlığını ve pedagojik denetimini tamamen ortadan kaldırmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı eliyle meşrulaştırılan bu uygulama, çocukların eğitim hakkını gasp ederek onları sanayide ve

merdiven altı işletmelerde sermayenin hizmetine ucuz iş gücü olarak sunan bir sistemin açık kanıtıdır.

Yönetmeliğin şimdiye kadar iptal edilmemesini de içeren Rapor, MESEM'leri çocukları sokaktaki risklerden koruyan, istihdam garantili, usta-çırak ilişkisini canlandıran muazzam bir koruyucu mekanizma gibi pazarlamaya yeltenmektedir. Oysa MESEM, yoksul ailelerin çocuklarını haftada 4 gün fabrikalarda, tersanelerde, şantiyelerde ve denetimsiz atölyelerde çıraklık maskesi altında vahşi sermaye birikiminin dişlileri arasına süren, iktidar eliyle yasallaştırılmış ve meşrulaştırılmış bir çocuk işçiliği ve sömürü modelidir.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi'nin (İSİG) güncel verileri, MESEM kapsamında çalıştırılan onlarca çocuğun, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin alınmadığı ağır sanayi kollarında iş cinayetlerinde yaşamını yitirdiğini, binlercesinin ise uzuv kayıpları ve ağır bedensel/ruhsal travmalarla baş başa bırakıldığını ampirik olarak kanıtlamaktadır. MESEM çarkları arasında ustasından şiddet gören, aşağılanan, emeği gasp edilen ve dikey sosyal hareketlilik imkanları elinden alınan bir çocukta topluma, hukuka ve devlete karşı derin bir öfke, yabancılaşma ve anomi gelişmektedir. Eğitim sistemini piyasalaştıran 4+4+4 kademeli eğitim modeliyle lise kademesinde çocukları örgün eğitim dışına ve açık liselere iten siyasal iktidar, çocuk suçluluğunun yapısal zeminini kendi eliyle hazırlamıştır. Kamusal sığınakları olan okuldan kopartılan çocuk, sokaktaki illegal ağların, yasadışı sanal bahis çetelerinin ve uyuşturucu şebekelerinin doğrudan açık hedefi haline gelmektedir. Çoğunluk raporu, MESEM'lerde ölen çocukları ve sömürülen emeğini gizleyerek suçun asli ortağı olduğunu tescillemiştir.

b. Kamusal Korumanın Tasfiyesi ve Tarikat-Cemaat Kıskacı

Cumhuriyetin kurucu felsefesi ve anayasal sosyal devlet ilkesi; korunmaya muhtaç her çocuğun bakım, barınma, eğitim ve sağlıklı gelişim sorumluluğunu kayıtsız şartsız kamusal bir güvence olarak devlete yükler. Ancak AKP iktidarı döneminde, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nun hak temelli ve kamusal koruma odaklı ruhu sistematik bir biçimde tasfiye edilmiştir. Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa Sosyal Şartı uyarınca, 2004 yılından bu yana sosyal hizmetlerden ve sosyal yardımlardan yararlanma hakkı dahil, sosyal korumaya yönelik tüm hakların güvence altına alınması devletin asli yükümlülükleri arasındadır.

Yoksullukla mücadeleyi içeren haklar bağlamında, sosyal hizmetlerden yararlanmak anayasal ve evrensel bir "hak" niteliğindedir; asla bir lütuf ya da sadaka değildir. Sosyal yardım ve sosyal hizmetlerden yararlanma hakkı, doğası gereği çağdaş bir kamusal hizmeti öne çıkarırken; iktidar eliyle bu hizmetler adeta birer "hayırseverlik" ve "yardımseverlik" ilişkisine indirgenmiştir. Oysa hem kamu hukuku hem de özel hukuk açısından, çocukların

korunmasında devletin en üst düzeyde özen gösterme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu süreçteki denetim boyutu, sosyal devlet ve hukuk devleti ilkelerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Ne var ki mevcut siyasi iktidar; çocuk evleri ve yetiştirme yurtları gibi kendi öz kurumsal koruma alanlarından kademeli olarak geri çekilirken; sivil, idari ve kamusal denetime tamamen kapalı, tarikat ve cemaat uzantılı vakıf ile dernek yapılarının çocuklara yönelik faaliyetlerini denetimsiz bir şekilde sürdürmesine göz yummaktadır.

Böyle bir siyasi tercih, Anayasa'ya açıkça aykırıdır. Özellikle sosyal yardımlar için bütçeden ayrılan yüz milyarlarca liralık kamu kaynağının, doğrudan bakanlık eliyle değil de idari birer organ olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) üzerinden dağıtılması, yaklaşık 5 milyon ailenin mülki idare amirlerinin (kaymakamların) vesayetine alınması siyasetini doğurmuştur. Toplumun geleceğini ipotek altına alan bu vesayet siyasetine paralel olarak, söz konusu devasa harcamalara yönelik Sayıştay denetiminin fiilen engellenmesi; Anayasa'ya, temel insan haklarına ve sosyal haklara açıkça aykırıdır. Bu denetimsizlik, çocukların doğrudan korumasız bırakılmasına ve istismara açık hale gelmesine neden olmaktadır.

Anayasaya aykırı olarak iktidar tarafından üretilen bu sistem, doğrudan yoksulluğun istismar edilmesi mantığına dayanmaktadır. Derin yoksulluk kıskacındaki çaresiz ailelerin çocukları, kamusal alternatifler yok edildiği için adeta tarikat yurtlarının ve cemaat evlerinin karanlığına mahkûm edilmektedir. Eğitim dahil her alandaki kamusal denetimsizlik ve bu duruma eşlik eden bürokratik sessizlik; yataklı kuruluşlarda ve denetimsiz yurtlarda çocukların ağır bir ideolojik baskıya, psikolojik şiddete, kimliksizleştirmeye ve sistematik cinsel/fiziksel istismar pratiklerine maruz kalmasına yol açmaktadır. Bu durum, çocukların ruh dünyasında telafisi imkansız kırılmalar yaratmaktadır.

Nitekim işbu muhalefet şerhinin kaleme alındığı günlerde dahi basında; 6, 8 ve 10 yaşlarındaki küçücük çocukların sistematik istismara uğradığına, buna karşın faillerin fütursuzca serbest bırakıldığına dair çok sayıda kahredici haber yer almaktadır. Bu karanlık girdaptan ve kurumsal şiddetten kaçarak sokağa düşen çocuklar ise sokağın acımasız ve kriminal kurallarıyla tanışmakta, doğrudan suç şebekelerinin kucağına itilerek suça sürüklenen çocuklara dönüştürülmektedir.

Kamuoyunda infial yaratan denetimsiz yurtlardaki çocuk intiharları, şüpheli çocuk ölümleri ve kitlesel istismar vakaları tüm çıplaklığıyla ortadayken; Komisyonun hazırladığı çoğunluk raporunun "Sivil Toplum" başlığı altında denetimsiz vakıf ve derneklerin çocuk koruma sisteminde yarattığı bu yıkıcı ve tahrip edici role tek bir kelimeyle dahi değinmemiş olması, bilinçli ve ideolojik bir siyasi tercihin açık ilanıdır.

c. Derin Yoksulluk ve Sosyal Bütçenin İflası

Çoğunluk raporu, çocukları suça sürükleyen nedenleri "aile içi iletişimsizlik" veya "teknoloji bağımlılığı" gibi yüzeysel unsurlarla açıklayarak, derin çocuk yoksulluğunu ve gelir adaletsizliğini marjinalleştirmektedir. Aynı zamanda mevcut adalet ve sosyal hizmet yönetimini de aklamaya yöneliktir. Oysa OECD verilerine göre Türkiye, çocuk yoksulluğunda ve gelir adaletsizliğinde üye ülkeler arasında en ön sıralarda yer almaktadır. Özellikle Avrupa Sosyal Şartı'nın Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından dikkate alınmaması ile bu mümkün olmaktadır. Sosyal hizmetlerin dışlanması ve Sayıştay denetimi dışında olan milyarlarca lira harcama ile Vakıflar tarafından yapılan sosyal yardımlar sonucunda her beş çocuktan birinin yeterli beslenemediği, binlerce çocuğun okula aç gittiği bir ülkede SSÇ, ahlaki yozlaşmayla açıklanmaya çalışılmaktadır.

Sosyal devletin iflasının en somut göstergesi, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın (ASHB) bütçe tercihleridir. Bakanlığın devasa bütçesi, hak temelli, proaktif ve önleyici sosyal hizmet uzmanlığı dayalı istihdamına ve çocuk odaklı yatırımlara değil, kitleleri iktidara bağımlı kılan muhtaçlık temelli geçici sosyal yardımlara harcanmaktadır. Çoğunluk raporu, Bölüm III'te de anlatıldığı üzere Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) ödemelerinin enflasyon karşısında nasıl eridiğini ve kamuda tasarruf bahanesiyle hane kapsamlarının daraltılarak çocukların bu haktan mahrum bırakıldığını bilinçli olarak gizlemektedir. Çocuk koruma sistemi bütçesizlikten adeta felç olmuşken, çoğunluk raporunun bütçesel ve sınıfsal dönüşümlere dair somut hiçbir eleştiri sunmaması, iktidarın zenginleşme ve yoksullaştırma politikalarının üstünü örtme çabasından ibarettir.

3. Somut Takvim, Bütçe ve Sorumlu Kurum Belirsizlikleri

Taslak raporun "Tespit ve Öneriler" başlığı incelendiğinde, sunulan çözüm önerilerinin hiçbir hukuki bağlayıcılığı olmayan, soyut temennilerden, yuvarlak cümlelerden ve idari makyaj tedbirlerinden ibaret olduğu açıkça görülmektedir. Rapor boyunca mükerrer şekilde kullanılan "artırılmalıdır", "güçlendirilmelidir", "koordinasyon sağlanmalıdır" gibi edilgen ifadeler, 24 yıllık iktidarın aslında somut siyasi iradesinin ve icra planının yokluğunu tescillemektedir.

Bir meclis araştırma raporunun devlet ciddiyetine uygun olabilmesi için önerilen her bir reform maddesinin karşısında; net ve geri dönülemez bir uygulama takvimi, bu reformun hayata geçirilmesi için genel bütçeden ayrılacak somut bütçe kalemi, reformun koordinasyonundan doğrudan hukuki ve siyasi olarak sorumlu tutulacak icracı kurum net olarak tanımlanmalıdır.

Çoğunluk raporunda bu parametrelerin hiçbiri mevcut değildir. Örneğin, mahkemelerce verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının kağıt üzerinde kaldığı tespit edilmekte; ancak bu tedbirleri uygulayacak olan ASHB, MEB ve Sağlık Bakanlığı arasındaki bütçe uyuşmazlıklarının ve yetki dağınıklığının nasıl aşılacağına dair tek bir somut bütçesel düzenleme önerilmemektedir. Kamuda istihdam edilen sosyal çalışma görevlilerinin (sosyal çalışmacı, psikolog) fahiş vaka yükleri altında ezildiği, adeta birer evrak memuruna dönüştürüldüğü saha gerçeğiyken; liyakate dayalı ve kitlesel bir uzman istihdam takvimi raporda yer almamaktadır.

Nitekim kurumlar arası koordinasyonsuzluk bilinçli bir biçimde siyasallaştırılmakta, her bakanlık suça sürüklenen çocuğun sorumluluğunu bir diğerine ya da yargı mekanizmalarına fırlatmaktadır. Ulusal düzeyde tüm verilerin entegre edildiği, proaktif bir risk takip ve erken uyarı sisteminin kurulması soyut bir dilek olarak bırakılmıştır. Siyasal iktidar, çocukları korumak için somut bir bütçe ve takvim seferber etmek yerine; Adalet Bakanı'nın komisyon çalışmalarının bitmesini dahi beklemeden kamuoyuna deklare ettiği, ebeveynlere yönelik cezai yaptırımların artırılması, çocukların cezaevlerinde kalma sürelerinin uzatılması gibi otoriter ve cezacı yasal hazırlıklara sarılmaktadır. Bu durum, iktidarın koruyucu sosyal politikaları geliştirmekten aciz olduğunu, elinde geriye sadece devletin çıplak şiddet aygıtı olan hapis ve ceza mekanizmasının kaldığını itiraf etmesidir. Cumhuriyet Halk Partisi olarak, çocukların hayatını soyut temennilere ve cezacı politikalara feda eden bu yaklaşımı reddediyoruz.

4. Komisyon Tarafından Gerçekleştirilen Saha Araştırmaları Bölümüne İlişkin Eleştiriler ve Metodolojik Değerlendirme

Komisyon çoğunluğu tarafından raporun "en ayırt edici ve güçlü yönü" olarak sunulan bilimsel saha araştırmaları, ne yazık ki gerçekleri çarpıtmaya, iktidarın sistemik kusurlarını örtbas etmeye ve önceden kurgulanmış yasal reform taleplerine sahte bir akademik meşruiyet zemini üretmeye hizmet eden ciddi metodolojik, epistemolojik ve politik yanlışlarla maluldür. Raporun bu bölümü, bilimsellik iddiasının arkasına saklanmış bir sorumluluk transferi ve ideolojik bir tercihtir.

a. Bilimsellik ve Epistemolojik Sığlık

Saha araştırmalarının en temel felsefi ve epistemolojik hatası, suça sürüklenen çocuk olgusunu statik, yalıtılmış ve tarihsiz birer "veri nesnesi" olarak ele almasıdır. Araştırma tasarımları, çocuk suçluluğunu üreten makro-ekonomik ilişkileri, sınıfsal uçurumları, güvencesizleştirme politikalarını ve devletin sosyal koruma alanından çekilmesinin yarattığı sistemsel şiddeti dışarıda bırakacak şekilde kurgulanmıştır. Rapor, çocukların maruz kaldığı

kümülatif travma yükünü ve sosyoekonomik dezavantajları bireysel veya ailesel birer "şanssızlık/patoloji" gibi sunarak epistemolojik bir sığlığa saplanmıştır. Bilimsel kriminoloji, suçu sadece failin ya da uygulayıcının öznel beyanlarıyla açıklamaz; o beyanları üreten makro-politik ve sınıfsal bağlamı deşifre eder. Komisyonun saha araştırmaları ise bağlamı kasıtlı olarak imha ederek asayişçi iktidar dilini bilimselleştirmeye çalışmaktadır.

b. Metodoloji Yanlışları ve Örneklem Sınırlılıkları

Raporda sunulan araştırmaların metodolojik altyapısı ampirik bilimin en temel kurallarını ihlal etmektedir. Öncelikle komisyonun ilgili toplantısında da belirtildiği üzere çocuk hükümlü ve tutuklu profili araştırmasında kesitsel (cross-sectional) türde bir yöntem benimsenmiştir. Kesitsel araştırmalar, verinin toplandığı anlık bir fotoğrafı çeker; ancak suça sürüklenme gibi çok katmanlı, gelişimsel ve zaman içinde biriken (kronosistemsel) süreçlerde nedensellik bağlarını açıklamakta tamamen yetersizdir. Çocuğun yaşam öyküsündeki kırılma noktalarını, devletin koruma tedbirlerindeki ihmallerinin kronolojik birikimini analiz etmek için yapılması gereken boylamsal (longitudinal) kriminolojik araştırmalar yerine, cezaevlerinde alelacele doldurulan anketlerle yetinilmiştir.

Öte yandan cezaevlerinde bulunan 4989 çocuktan tabakalı rastgele örnekleme ile seçildiği iddia edilen 610 çocukla yapılan anket, kriminolojik açıdan derin bir metodolojik körlük barındırmaktadır. Araştırmada bir kontrol grubu (benzer sosyoekonomik risklere maruz kalıp suça sürüklenmeyen çocuklar) kullanılmamıştır. Kontrol grubu olmaksızın cezaevindeki çocukların sigara/madde kullanım oranlarına bakarak (sigara %83,4, uyarız uyuşturucu %52,9) suça sürüklenmenin nedenlerini buralara bağlamak, bilimsel açıdan kabul edilemezdir. Bu metot, risk faktörleri ile koruyucu faktörler arasındaki dinamik ilişkiyi analiz etmeyi ampirik olarak imkansız kılmaktadır.

Ayrıca cezaevi, doğası gereği mutlak bir kapatılma, disiplin ve hiyerarşi mekanıdır. Ceza infaz kurumu görevlilerinin, kurum müdürlerinin gözetimi ve baskısı altındaki çocukların, cezaevi idaresinin görevlendirdiği uzman personelin doldurduğu anketlere verdikleri yanıtların nesnel ve özgür iradeye dayalı olduğunu varsaymak bilimsel bir saflıktır. Çocukların kurumsal ceza alma korkusuyla verdikleri beyanlar bilimsel veri olarak sunulmuştur.

c. Hatalı Sonuçlar ve Kriminolojik Çarpıtmalar

Saha araştırmalarından elde edilen bulgular, egemen cezacı aklın argümanlarını beslemek üzere yorumlanmıştır. Çocuk hâkim ve Cumhuriyet savcıları araştırmasında, katılımcıların %92,6'sının sistemde bir "cezasızlık algısı" olduğunu belirtmesi, çoğunluk raporu tarafından ceza sürelerinin artırılması ve infaz rejiminin sertleştirilmesi (yatar süresinin

artırılması, yaş indirimlerinin tırpanlanması) talebinin ampirik kanıtı olarak sunulmaktadır. Bu, kriminolojik bir çarpıtmadır. Yargı mensuplarının işaret ettiği cezasızlık algısı, kanunlardaki cezaların azlığından değil; iktidarın sokakları esir alan uyuşturucu çetelerine, organize suç örgütlerine yönelik uyguladığı seçici müsamaha politikasından ve adliyelerdeki rüşvet/borsa iddialarından kaynaklanmaktadır. Dünyanın hiçbir ilerici kriminoloji literatüründe çocuklara verilen cezaları artırarak suçun önlendiği görülmemiştir. Aksine, çocuğu cezaevinde daha uzun süre tutmak, onun kriminal kimliğini sabitlemekte ve tekerrür oranlarını geometrik olarak artırmaktadır.

Ankete katılan çocukların %82'sinin "suçun sonuçlarını önceden bilseydim bu suçu işlemezdim" beyanı, rapor tarafından "çocuklara hukuki sonuçları daha sert anlatalım ve cezayı gösterelim" şeklinde hatalı bir sonuca bağlanmıştır. Bu beyanın asıl kriminolojik anlamı, çocukların ergenlik dönemindeki sınırlı muhakeme yeteneğidir; yani çocukların anlık dürtüler ve yapısal baskılar altında hareket ettiğidir. Çözüm cezayı büyütmek değil, çocuğu o dürtüsel ana sürükleyen sokak egemenliğini ve maddi yoksunluğu ortadan kaldırmaktır.

d. Politik Çarpıtma ve Sorumluluk Transferi

Saha araştırmalarının odak grup görüşmeleri ve kurumsal ziyaret tasarımları, siyasi iktidarı ve kurumlarını adeta aklamak üzere kurgulanmış siyasal mühendislik örneğidir.

Sakarya ve Ankara Siteler MESEM'lerinde öğretmen ve yöneticilerle yapılan odak grup çalışmalarında, MESEM'lerin ürettiği vahşi sömürü, çocuk işçi ölümleri ve çocukların maruz kaldığı sınıfsal şiddet kasıtlı olarak sorulmamış ve rapora yansıtılmamıştır. MESEM'ler bir "koruyucu mekanizma" olarak etiketlenerek, yaşanan iş cinayetlerinin üzeri akademik bir dille örtülmüştür.

Adalet Bakanlığı ve CTE uzman personeliyle yapılan araştırmada ise uzmanların fahiş iş yükü, bütçesizlik ve kurumsal altyapı yetersizliği nedeniyle Sosyal İnceleme Raporlarını (SİR) adliye koridorlarında çok kısa sürede hazırlamak zorunda kaldıkları gerçeği, "uzmanların yetersizliği" ya da "ailelerin ilgisizliği" olarak rapora geçirilmiştir. İktidar, bütçe ayırmayarak adeta felç ettiği sosyal hizmet alanının tüm suçunu sahada ezilen meslek elemanlarına ve yoksul ebeveynlere transfer etmektedir.

Saha araştırmaları yürütülürken, alanda yıllardır hak temelli mücadele veren bağımsız çocuk hakları örgütleri, baroların çocuk hakları merkezleri ve insan hakları dernekleri araştırma ekibine ve veri toplama süreçlerine dahil edilmemiştir. Sadece Adalet, İçişleri ve Milli Eğitim bakanlıklarının bürokratik koridorlarında ve devlet güdümlü Yeşilay gibi kurumların sınırlarında dönen bir araştırma, nesnel bir bilimsel çalışma değil; iktidarın çocuk politikasını onaylayan bürokratik bir metindir.

İlgili saha çalışması, bilimsel nesnellikten uzak öyle bir yaklaşım sunmuştur ki; sadece 1 Nisan 2026 tarihli 20'nci komisyon toplantısında sunulan “dövme” tartışması bu yönüyle oldukça ilginç bir örnek teşkil etmektedir. Bulguların tartışıldığı bu toplantıda, çocukları suça sürükleyen mekanizmaların yetersizliği gibi asıl yapısal nedenleri sorgulamak yerine, kapalı kurumlardaki çocukların vücutlarındaki dövme varlığına odaklanılmıştır. En temel kriminoloji kuralı olan kontrol grubu (cezaevinde olmayan akran popülasyonu) parametresinden tamamen yoksun bir şekilde yürütülen bu çalışma, dışarıdaki çocukların durumunu analiz etmediği için ampirik açıdan adeta "dövmeli çocuklar suçlu olabilir" gibi absürt, sığ ve damgalayıcı bir algının üretilmesine doğrudan zemin yaratmıştır. Sistemsel ihmalleri örtbas ederek suç olgusunu çocukların dış görünüşüne indirgeyen bu tasarım, insan hakları perspektifini çiğneyen tam bir sahte nedensellik (spurious relationship) ve metodolojik sapma örneğidir.

Sonuç olarak; Cumhuriyet Halk Partisi olarak, bilimsellik kılıfı altında reaktif ve cezacı politikaları rasyonalize etmeye çalışan, MESEM sömürüsünü gizleyen, vakıf yurtlarındaki karanlığı örtbas eden ve uluslararası araştırmalarda ve TÜİK bulgularında dahi sabit çocuk yoksulluğunu marjinalleştiren çoğunluk raporunun saha araştırması analizlerini ve asayişçi vizyonunu kesin bir dille reddediyoruz. Çocukları suçtan korumanın yolu cezaları artırmak değil; yoksulluğu radikal bir şekilde azaltmak, eğitimi tümüyle kamusallaştırmak, çocuk işçiliğini yasaklamak ve her çocuğa eşit, özgür, laik ve onurlu bir gelecek sunmaktır.

SONUÇ VE SOMUT ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1. Çoğunluk Raporu’ndaki Önerilerin Eleştirisi

Komisyonun çalışmaları boyunca gerçekleştirilen sunumlar, saha ziyaretleri, akademik katkılar, kamu kurumlarından alınan bilgiler ve çocuklarla yapılan görüşmeler birlikte değerlendirildiğinde; suça sürüklenen çocuklar (SSÇ) meselesinin yalnızca ceza hukuku araçlarıyla açıklanamayacak kadar karmaşık ve çok boyutlu bir toplumsal olgu olduğu açık biçimde görülmektedir. 2004 yılında iç hukukumuzun bir parçası haline gelen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, bu sözleşmenin önsözünde yer alan ve ona kaynaklık eden Pekin Kuralları ile Avrupa Sosyal Şartı’ndaki sosyal korumaya yönelik ilkeler ve kaynak kanunlarımız konumundaki İtalya, Almanya ve İsviçre hukukundaki çağdaş gelişmeler dikkate alınmalıdır. Bunların yerine, 2005 yılından bu yana yürürlükte olan Çocuk Koruma Kanunu’nun (ÇKK) ve özellikle Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) 31. maddesinin sığ ve dar bir bakış açısıyla öne çıkarılması, mevcut karmaşıklığın ve tıkanıklığın en büyük nedenidir. Koruma boyutu öne çıkarılıyormuş gibi yapılırken, dünyada benzeri olmayan "çocuk ağır ceza mahkemelerinin" kurulması ve mülga TCK’nin 54. maddesinin devamı niteliğindeki

TCK'nin 31. maddesinin uygulanması, çocukların ağır cezalara maruz kalmasına yol açmıştır. Çocuklar ve gençler için ayrı bir ceza kanunu ve müstakil bir koruma sistemi ihdas etmek yerine; 1940'lı yıllardaki vizyoner bakışın ve uyarıların, ayrıca 1949 yılındaki taslaklarda ceza sorumluluk yaşının 18 olarak öngörülmesinin gerisinde kalınmıştır. TBMM'ye 2003 yılında sunulan tasarının ve mevcut ÇKK ile TCK m. 31 düzenlemelerinin mantığı, çocukları adeta bu iki sistem arasına sıkıştırmıştır. TBMM tutanakları ve yasalaşma süreçleri ele alındığında, çocukların iki sistem arasında sıkışmasıyla oluşan bu kargaşanın 20 senedir süregeldiği görülmektedir. Gelinen nokta, meselenin tarihsel arka planının ve kök nedenlerinin çok daha nitelikli bir şekilde ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Son 20 yıldır, TCK'nin 31. ve 56. maddelerine yönelik koruma boyutu kağıt üzerinde öne çıksa da, uygulamada çocuklar adeta yetişkinler gibi cezalandırılmıştır. Özellikle korumaya yönelik sosyal hizmet boyutundaki eksiklikler ve adalet yönetiminin dışlanması nedeniyle suçluluk olgusu yönetilemez bir hal almış, bu durum neticede bir Araştırma Komisyonu kurulması ihtiyacını doğurmuştur. Hem adalet yönetimi hem de sosyal hizmetler açısından rol ve görevlerin açık ve net tanımlanmaması, çocukların araçlarla korunması yerine suç bataklığına itilmesine yol açmaktadır; bu durumun doğru bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Şimdiye kadar yapılan hatalar ve eksikliklerle sahici bir biçimde yüzleşmek yerine, bu araştırma sürecinde muhalefet tarafından yapılan talepler engellenmiş, sınırlı bilgi ve çalışmalarla büyük resmin çok küçük bir parçasıyla yetinilmiştir. Bu durum, hazırlanan çoğunluk raporunu şaibeli ve tartışmalı kılmaktadır. Gerçeklerle yüzleşilmemesi ve sorunların körleştirilmesi karşısında bu şerhi koymak, aynı zamanda 20 senedir sürdürülen bu hukuksuzluk ve adaletsizliğe ortak olmama iradesinin bir beyanıdır.

Sınırlı bilgi ve verilere rağmen Komisyon sürecinde ortaya çıkan bulgular, aslında %75 oranında bir "gençlik suçluluğu" olgusunun öne çıktığını göstermektedir. Adalet yönetimi tarafından bu boyutun doğru yönetilememesi sebebiyle gelinen noktada, gerçeklerle yüzleşmekten kaçınan bir araştırma ve raporlama sürecinin güvenilir ve bilimsel kabul edilmesi imkansızdır. Özellikle "kısasa kısas" mantığına dayalı, cezalandırmaya odaklanan bakış açısının devamı niteliğindeki TCK m. 31 yapısal olarak ele alınmamıştır. 2005 yılında ÇKK ile getirilen uygulamaların koruma boyutunu etkisiz kılması dahil birçok yapısal eksiklik yok sayılmıştır. Sanki suça sürüklenen çocukların kendileri birer suçluymuş gibi yansıtılarak, çocukların korunması hedefi rapor içinde adeta adli bir cezalandırma aracına dönüştürülmüştür. Siyasi iktidar tarafından yıllardır derinleştirilen yoksulluk, eğitimden kopuş, çocuk işçiliği, bağımlılık riskleri, aile destek mekanizmalarındaki yetersizlikler, sosyal dışlanma ve işlevsizleştirilen bir sosyal hizmet modeli, çocuk koruma sistemindeki

zafiyetlerle birleşerek suçun tekrar etmesine yol açmıştır; gelinen acı nokta budur. Her yıl bir milyona yakın çocuk adalet sistemiyle temas ederken, adalet yönetimi açısından sosyal hizmetlerin dışlanması sebebiyle çocuklar ve gençler ÇKK'ye rağmen sosyal korumasız bırakılmaktadır. Çocukları ve gençleri anlamak, onlarla bağ kurmak için evrensel bir araç olan "Sosyal İnceleme Raporu" (SİR) vasıtasıyla sosyal teşhis konulmadan, 15-18 yaş grubunun TCK m. 31 ile adli sisteme itilmesi, bu çocukların koruma sisteminden koparılmasına neden olmaktadır. Soruşturma evresindeki koruma boyutunun ortadan kaldırılması ve gençlik suçluluğunun yok sayılması, verilere rağmen göz ardı edilen en büyük adalet yönetimi zafiyetidir. Bu durum, aynı zamanda çocukları yutan suç bataklığının beslenmesindeki ilk adımdır.

Ortadaki verilere göre, gençlik suçluluğu boyutunun ve sosyal etkenlerin dikkate alınmamasının yanı sıra; 12-14 yaşındaki çocuklar için kanunda açıkça yer almamasına ve Anayasa'nın 124. maddesine aykırı olmasına rağmen, zorunlu hekim raporu uygulaması getirilmiştir. Bu durum, Sosyal İnceleme Raporu'nu (SİR) işlevsiz kılan ve bataklığı büyüten bir diğer etkendir. On yıllardır çocukları anlamak ve onlarla bağ kurmak yerine sosyal teşhis olmadan oluşturulan bu düzen, gelinen noktada sadece sonuçlara odaklanmakta; adalet yönetiminin sorgulanmasını ve hesap verebilirliği engellemektedir. Çocuk koruma sistemi; çocukların soruşturma evresinde ceza sisteminin dışına çıkarılmasını, onlara ikinci bir şans verilmesini ve topluma kazandırılmasını hedefleyen bir sistemdir. Bu yönüyle sistem, mahkeme aşamasından ziyade savcılık biriminin öncelikli olduğu teknik bir yapıyı gerektirir. Ancak ÇKK kapsamında, kolluk güçleri ve savcılık birimlerinde çocuklar ve gençler için mutlak bir uzmanlık kriterinin aranmaması ve bu birimlerin yaygınlaştırılmaması, adalet yönetimi açısından yapısal bir sorun üretmektedir. Bu sorun, Sosyal İnceleme Raporlarının niteliğini de doğrudan etkilemektedir. Özellikle 2005 yılından bu yana soruşturma ve kovuşturma evrelerinde Sosyal İnceleme Raporları'nın işlevsiz kılınması ve Anayasa'ya aykırı olarak, sosyal hizmet konusunda lisans eğitimi almamış kişilerden oluşan "sosyal çalışma görevlisi" kavramının üretilmesine, hem adalet yönetimine hem de sosyal hizmet mesleğine zarar vermektedir. Adil yargılanma hakkı ve çocukların üstün yararı için evrensel bir araç olan, sosyal teşhise yönelik sosyal hizmet metodolojisine dayalı bu teknik raporlama, ancak sosyal hizmet alanında eğitim almış uzmanlarca (sosyal hizmet uzmanları/sosyal çalışmacılar) düzenlenmelidir. Bu yetkinlik, çocukla bağ kurulması ve iyileştirme odaklı hizmetlerin sunulması için bir lütuf değil, zorunluluktur.

Anayasa'nın 41, 90, 124 ve 137. maddeleri; BM Pekin Kuralları'nın 16 ve 22. maddeleri; Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 3, 37 ve 40. maddeleri; Avrupa İnsan Hakları

Sözleşmesi'nin 6, 17 ve 18. maddeleri ile Avrupa Sosyal Şartı'nın 7, 14, 16 ve 17. maddeleri uyarınca, ÇKK'de yer alan çocukların üstün yararının gözetilmesi ilkesine dayalı anayasal bir görev söz konusudur. Buna rağmen, kendi meslek alanları dışındaki kişilere bilinçli bir şekilde sosyal inceleme raporu düzenlettirilmesi ve bu duruma sessiz kalınması, çocukları korumasız bırakmakta ve suçluluğu doğal olarak beslemektedir. Yıllardır yapısal sorunlarla birlikte adalet yönetimi tarafından özellikle soruşturma evresinin ve koruma boyutunun ihmal edilmesiyle kurulan bu düzen, Anayasa'ya açıkça aykırı olmasına rağmen halen sürdürülmektedir. Oysa Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Avrupa Sosyal Şartı uyarınca hakların korunması devletin asli görevidir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne kaynaklık eden Pekin Kuralları, uyulması gereken ilke ve değerleri açıkça ortaya koymaktadır. Bu kurallar hukuken "var" olmasına rağmen, bunları yok saymak ve işlevsizleştirmek amacıyla kural ötesi bürokratik araçlar üretilmiştir. Böylece, mevcudu korumaya odaklanan ve adalet yönetimini kusursuz gösteren statükocu bakış açısı çoğunluk raporunda öne çıkmış; çözüm adı altında "cezaların artırılması" bir kez daha temel araç olarak sunulmuştur. 2004 yılında TCK m. 31 uyarınca bir çocuk için öngörülen en fazla hapis cezası 20 yıl iken; 2005 yılında "fail" yerine "fiil"in öne çıkarılmasıyla, çocuklara özne değil birer "nesne" ve "dosya numarası" olarak bakılmaya başlanmıştır. Adil yargılanma hakkı ihlal edilerek bu ceza üst sınırı 24 yıla çıkarılmıştır. Çocukları anlamanın ve onlarla bağ kurmanın engellendiği, 20 yıldır adalet yönetimi eliyle üretilen sorunlar göz ardı edilerek, çözüm diye 27 yıl gibi fahiş hapis cezası artırımlarının önerilmesi ve komisyon raporunun buna alet edilmesi, işbu muhalefet şerhini daha da tarihi ve önemli kılmaktadır.

Buna karşın, raporun sonuç ve öneriler bölümünde benimsenen yaklaşımın, Komisyonun kuruluş amacıyla ve çalışma sürecinde ortaya çıkan bulgularla tam anlamıyla örtüştüğünü söylemek güçtür. Bilgi ve sayısal veriler, sorunları ve çözümleri aslında net bir şekilde ortaya koymaktadır. Öneriler kısmında ağırlık kazanan yaklaşımın, çocukları suçla karşı karşıya getiren yapısal nedenlerden ziyade, suçla ilişkilendirilen çocuklara uygulanacak yaptırımlara ve cezalara odaklandığı görülmektedir. Oysa Komisyonun görevi, çocukların işledikleri fiillere verilecek adli tepkileri sertleştirmek değil; "faile" yani "çocuğa" odaklanarak koruma boyutunu, sosyal hizmetleri ve eğitim hakkını içeren kamusal hizmetleri güçlendirmektir. Mevcut rapor ise yalnızca fiile ve cezalandırmaya odaklanmakta, suça sürüklenmeye yol açan kök nedenleri ıskalamaktadır. Asli görevimiz; meseleyi kamusal hizmetler dahil bütün boyutlarıyla araştırmak, koruyucu ve önleyici mekanizmaları geliştirmek ve çocukların toplumsal yaşama etkin katılımını güçlendirecek politika önerileri ortaya koymaktır.

Bu açıdan değerlendirildiğinde, raporda yer alan bazı önerilerin çocuk adalet sisteminin çağdaş ilkeleri, çocuk hakları yaklaşımı ve uluslararası standartlarla uyumunun ayrıca tartışılması gerekmektedir. Özellikle özgürlüğünden yoksun bırakmaya dayalı uygulamaların kapsamını genişleten veya çocuklara yönelik ceza politikalarının sertleştirilmesini ima eden öneriler, Komisyon çalışmalarının ortaya koyduğu temel ihtiyaçlarla taban tabana zıt görünmektedir. Çocuk adalet sistemi alanında oluşan uluslararası deneyim ve bilimsel literatür; çocukların suçla ilişkisinin öncelikle koruma, rehabilitasyon, eğitim ve toplumsal bütünleşme ekseninde ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle soruşturma evresi ve savcılık biriminin uzmanlaşması ile yetkinliği, adalet yönetimi içinde öncelikli olmalıdır. ÇKK kapsamında sosyal hizmet metodolojisi ve sosyal çalışma disiplini çerçevesinde, kurumlar arası iş birliğinin artırılması ve çocukları suçla karşı karşıya getiren toplumsal risklerin azaltılması devletin temel görevleri arasındadır. Ancak anayasal görevler ve kurallar yerine adli yaptırımların genişletilmesine ağırlık verilmesi sorunun bizzat kaynağıdır; raporda yer alan bazı bilgiler bu zafiyetin açık bir itirafı niteliğindedir. Sorunlar gayet açık olup, sorunun nedenleri ile çözüm araçları arasında ciddi bir gerilim yaratılmaktadır. Sistem, sorumluluktan ve hesap vermekten kaçınarak, suçu ve sorumluluğu doğrudan çocuklara ve ailelerine yüklemektedir.

Çocuk adalet sisteminin temel amacı önleme, koruma ve yardımdır. Bu açıdan ceza adalet sisteminde amaç, işlenen fiile daha sert karşılık vermek değil; çocuğun yeniden suçla karşılaşmasını kalıcı olarak önlemektir. Bu nedenle soruşturma evresi kritik öneme sahiptir ve önleme ile korumayı birlikte öne çıkarmalıdır. Kurallara dayalı çocuk ve gençlik adalet sistemleri bakımından asıl başarı ölçütü verilen cezanın ağırlığı değil; suçun tekrar etme (mükerrerlik) oranlarının düşürülmesi, çocuğun eğitim hayatına devam etmesi, toplumsal ilişkilerini güçlendirmesi ve sağlıklı bir yaşam kurabilmesidir. Çocuk hakları alanında oluşan uluslararası birikim de tam olarak bu nedenle cezalandırma merkezli yaklaşımlardan uzaklaşmıştır. Sistemler, eğitim boyutu ve koruma birlikteliğiyle, yaklaşık bir asırdır rehabilitasyon, toplumsal bütünleşme, onarıcı ve insancıl adalet ilkelerini merkeze alan çağdaş modellere yönelmiştir.

Nitekim çocuk adalet sistemi alanındaki uluslararası deneyim ve akademik literatür; cezalandırıcı politikaların tek başına suçun tekrarlanmasını azaltmadığını aksine birçok durumda çocukların adalet sistemiyle daha uzun süre temas etmesine, eğitim süreçlerinden uzaklaşmasına, toplumsal dışlanmanın derinleşmesine ve suçla özdeşleşen kimliklerin (damgalanmanın) güçlenmesine yol açabildiğini ortaya koymaktadır. Bu yöndeki yöntem ve araçlar hayati öneme sahip olup, kurumsal yapıların da bu felsefeye göre tasarlanması

gerekmektedir. Çocukların erken yaşlarda adli sistem içerisine çekilmesi, soruşturma evresini en kritik aşama kılmaktadır. Özellikle özgürlüğünden yoksun bırakmaya dayalı uygulamaların yaygınlaşması halinde; çocuğun sosyal çevresiyle bağlarının zayıflamasına, eğitim hayatının kesintiye uğramasına ve toplumsal yaşamdan tamamen izole olmasına neden olunmaktadır. Bu nedenle çağdaş çocuk adalet sistemleri, çocuğu mümkün olduğunca adli sistemin dışında tutmak adına "gençlik" kavramını ve boyutunu özellikle öne çıkarmıştır. Suçun tekrarı açısından, suça sürüklenen çocukların "genç yetişkin" gibi gruplandırılarak yetişkinlerden ayrı ele alınması bir asırdır dünya hukukunda yer almaktadır. Avrupa Sosyal Şartı çocuk ve gençlerin ayrı bir şekilde ele alınmasını zorunlu kılarken; Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin önsözünde yer alan BM Pekin Kuralları da görüldüğü üzere doğrudan "gençlik adalet yönetimine" (Juvenile Justice) yöneliktir. Bu kurallar dizisi, adli sistemle teması en aza indirmeyi ve özgürlüğünden yoksun bırakmayı "son çare" olarak değerlendirmeyi esas almaktadır.

Çocukların korunması ve gençlik adalet sistemine yönelik ayrı bir düzenleme ihdas edilirken yöntem ve araçlar doğru belirlenmelidir. Mesleki yetkinlik ve nitelik açısından rol ve görevlerin açıkça tanımlanması, bu yöndeki kurumsal yapılanmanın önceliği olmalıdır. Bu çerçevede raporda yer alan bazı önerilerin, son yıllarda dünyada güç kazanan çocuk koruma ve onarıcı adalet yaklaşımlarından ziyade, daha çok cezalandırıcı ve güvenlik merkezli bir anlayışın izlerini taşıdığı görülmektedir. Bu konular ele alınırken adalet yönetiminin ve sosyal koruma sisteminin zafiyetlerinin birlikte değerlendirilmesi gerekir; zira ortada yönetimsel ve niteliksel bir kriz mevcuttur. Oysa Komisyonun kendi çalışmaları sırasında ortaya çıkan veriler, çocukların suçla ilişkisinde belirleyici en temel değişkenin "eğitimle kurdukları bağ" olduğunu net bir şekilde göstermektedir. Özellikle okul terki ile suça sürüklenme arasındaki doğrudan ilişki, Komisyon boyunca farklı kurumlar ve uzmanlar tarafından defaatle vurgulanmıştır. Eğitim sisteminin dışına çıkan çocukların suç örgütleri, bağımlılık ağları, kayıt dışı çocuk işçiliği ve çeşitli istismar mekanizmaları karşısında tamamen savunmasız ve kırılgan hale geldiği tespiti, Komisyon çalışmalarının en güçlü ortak sonuçlarından biridir. Eğitim hizmeti açısından oluşan bu zafiyet doğrudan ÇKK'nin uygulanış biçimiyle ilgilidir. Bildirim yükümlülükleri dahil (Bkz. ÇKK m. 4, 6, 44) sosyal hizmetlere ilişkin bağlar ve kurallar yok sayılmakta, eğitim hizmetlerinde okul sosyal hizmeti modeli ısrarla hayata geçirilmemektedir.

Bu nedenle çocukların eğitim ortamlarından uzaklaşmasına yol açabilecek her türlü uygulamanın hassasiyetle değerlendirilmesi gerekmektedir. Kanun'un da işaret ettiği üzere, çocuk adalet sisteminde infaz bakımından esas olan kurumlar "eğitimevleridir". Bunun nedeni

yalnızca çocukların eğitim hakkını korumak değil, aynı zamanda eğitim ile toplumsal bütünleşme arasındaki güçlü ilişkiyi gözetmektir. Buna karşın, çoğunluk raporunda kapalı ceza infaz kurumlarına ilişkin yaklaşımın ağırlık kazanması ve çocukların eğitimevlerine geçişlerinin idari değerlendirme süreçlerine bağlanmak istenmesi, çocuk hakları perspektifinden kabul edilemez bir geri adımdır.

Özellikle çocukların eğitimevlerine geçişinin kurum personelinden oluşan kurulların hazırlayacağı değerlendirme raporlarına bağlanması önerisi, uygulamada ortaya çıkabilecek ciddi riskler barındırmaktadır. Dışarıya olumlu bir kurumsal vizyon verilmek istense de, burada asıl ihtiyaç rol ve görevlerin açık, net olması ve mutlak uzmanlık yetkinliğinin aranmasıdır. Türkiye'de infaz sistemi içerisinde benzer işlev gören "İdari Gözlem ve Değerlendirme Kurullarına" ilişkin yetişkin hükümlüler yönünden uzun süredir devam eden yapısal tartışmalar mevcuttur. Esasen bir tahliye veya eğitimevine geçiş sürecini objektif ele alması gereken bu kurulların, ucu açık ve geniş takdir yetkilerinin zaman zaman öngörülemez sonuçlara, keyfi uygulama iddialarına ve ağır hak ihlallerine yol açtığı yönündeki eleştiriler kamuoyunda ve hukuk çevrelerinde sıkça dile getirilmektedir. Çocuklar söz konusu olduğunda ise bu risklerin çok daha hassas değerlendirilmesi gerekir. Çünkü çocuk adalet sisteminin amacı, çocuğu kurum içerisinde daha uzun süre tutmak değil; uygun koşullar oluştuğunda mümkün olan en kısa sürede eğitimle ve toplumsal yaşamla yeniden buluşmasını sağlamaktır.

Benzer şekilde, yoksulluk ile çocukların suçla karşı karşıya gelmesi arasındaki ilişki de Komisyon çalışmaları boyunca ortaya çıkan en önemli bulgulardan biri olmuştur. Çocukların yoğun olarak suçla ilişkilendirildiği bölgelerin aynı zamanda yüksek yoksulluk oranları, düşük eğitim göstergeleri, sınırlı sosyal hizmet kapasitesi ve dezavantajlı yaşam koşullarıyla karakterize olması tesadüfi değildir. Yoksulluk, yalnızca ekonomik kaynaklara erişimin sınırlanması anlamına gelmemekte; aynı zamanda çocukların eğitim, kültür, spor, sağlık ve sosyal destek hizmetlerinden tamamen mahrum kalmasına yol açmaktadır. Geçim baskısı altındaki ailelerde çocuk işçiliğinin yaygınlaşması, okul terklerinin artması ve çocukların erken yaşlarda kayıt dışı ekonomik ilişkilere çekilmesi, onları suç ekonomileri ve çeşitli istismar mekanizmaları karşısında savunmasız bırakmaktadır. Bu nedenle çocuk suçluluğu ile mücadele, yalnızca adalet ve kolluk politikalarının değil; aynı zamanda çocuk yoksulluğunu azaltan, sosyal koruma mekanizmalarını güçlendiren ve çocuklara fırsat eşitliği sunan bütüncül kamusal politikaların konusu olmak zorundadır. Çocukların suçla karşılaşma riskini azaltmanın en etkili yolu, onları yoksulluğun ve sosyal dışlanmanın yıkıcı sonuçlarından koruyabilmektir. Bu açıdan adalet yönetimindeki en önemli eksiklik;

uzmanlaşmış savcılık birimlerinin eksikliği, bu yöndeki nitelikli personel yetersizliği ve sosyal hizmetler ile olan organik bağın koparılmış olmasıdır. Sorunun temel kaynağı da tam olarak burasıdır.

Bu nedenle, Komisyonun ortaya koyduğu nesnel bulguların işaret ettiği yön ile çoğunluk raporunun bazı önerileri arasında derin bir çelişki ve gerilim bulunmaktadır. Bu gerilim, meseleyi "ceza sistemi" ile mi yoksa "sosyal hizmet odaklı koruma sistemi" ile mi çözeceğimiz tercihinden kaynaklanmaktadır ve bu gerilimin yasal kaynağı TCK'nin 31. maddesidir. Kısasa kısas mantığına dayalı bu paradoksal cezalandırma pratiği, her türlü bilimsel yaklaşımın önüne geçirilmektedir. Özellikle 15-18 yaş grubu için sosyal ortam, yaşam koşulları ve sosyal teşhis boyutu tamamen yok sayılırken; 12-14 yaş grubuna yönelik "fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneği" (farik ve mümeyyizlik) kriterinin aranması, Sosyal İnceleme Raporları ile birleşerek tam bir kargaşaya dönüştürülmüştür. Sosyal hizmet yöntem ve araçlarının dışlanması sonucunda; bir tarafta çocuk suçluluğunun temelinde yoksulluk, eğitimden kopuş, sosyal dışlanma ve koruyucu mekanizmaların yetersizliği bulunduğunu gösteren kapsamlı veriler dururken, diğer tarafta çözümü daha fazla kurumsallaşma, daha fazla gözetim ve daha fazla özgürlüğünden yoksun bırakma tedbirlerinde arayan cezalandırıcı öneriler yer almaktadır. Oysa çocukların korunması açısından asıl ihtiyaç duyulan şey; onları adli sistem içerisinde daha uzun süre tutmak değil, yoksulluğu önlemek, eğitimle bağlarını güçlendirerek okul sosyal hizmetini kurmak, çocuk koruma sistemini etkinleştirmek, toplumsal destek mekanizmalarını yaygınlaştırmak ve adli sisteme alternatif çözüm yollarını geliştirmektir. Bunun için atılacak ilk adım, TCK m. 31'in yeniden düzenlenmesi ve ceza sorumluluk yaşının alt sınırının çağdaş standartlara uygun olarak 14'e çıkarılmasıdır; böylece bu kargaşa ve hukuksuzluk sona erebilir. Çocuklarda soyut bir "yetenek" algısı aramak yerine, 15-18 yaş grubu dahil tüm çocukların sosyal ortam ve yaşam koşullarının yalnızca "sosyal hizmet alanında uzmanlaşmış kişilerce" araştırılması ve raporlanması zorunlu kılınmalıdır. İlgili yasal düzenlemelerde hapis cezası yerine kınama, adli para cezası ve erteleme gibi çağdaş, alternatif yaptırımlar getirilerek insancıl bir adalet modeli öne çıkarılmalıdır. Buna ek olarak, ÇKK'nin sosyal incelemeyi düzenleyen 35. maddesinde yer alan ve uygulamayı keyfileştiren "hakim takdirinde" ibareleri kaldırılmalı, muğlak "sosyal çalışma görevlisi" tanımı iptal edilerek ilgili maddeler yeniden düzenlenmelidir (Bkz. ÇKK m. 3/1-e, 33, 34, 35).

Yıllardır çocukların korumasız bırakılmasına yol açan bu sistem tasfiye edilmeli, çocuklar için kullanılan ve damgalayıcı bir ifade olan "suça sürüklenen çocuk" (SSÇ) tanımı mevzuattan tamamen kaldırılarak yerine uluslararası literatüre uygun olarak "iddia edilen

çocuk/genç" veya "davalı çocuk/genç" ibareleri getirilmelidir. Bu değişiklik, Pekin Kuralları'nın ruhunun iç hukukumuzda karşılık bulmasını sağlayacaktır. Sosyal hizmetler ve koruyucu/destekleyici tedbirler açısından ise, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde müstakil bir "Çocuk ve Gençlik Koruma Dairesi" kurulmalı, buna ilişkin kurumsal yapılanma ve uygulama usulleri ÇKK m. 9 çerçevesinde yeniden güncellenmelidir. Hem TCK m. 31 hem de ÇKK'de yapılacak bu köklü reformlarla mevcudun çağdaş bir şekilde güncellenmesi mümkündür.

Bu nedenle, çocuk adalet sisteminin geleceğine ilişkin tartışmalarda hareket noktası; daha fazla ceza değil daha fazla koruma, daha fazla kapatma değil daha fazla toplumsal bütünleşme, daha fazla gözetim değil daha fazla hak temelli destek olmalıdır. Çocukların üstün yararı ilkesi de Komisyonun kuruluş amacında yer alan koruyucu ve önleyici yaklaşım da ancak ve ancak bu perspektifle hayata geçirilebilir.

Bu çerçevede özellikle dikkat çekici ve tehlikeli olan husus, çoğunluk raporunda çocukların kapalı kurumlarda tutulmasına ilişkin yaklaşımın ağırlık kazanmış olmasıdır. Oysa çocuk koruma ve çocuk adalet sistemine ilişkin temel mevzuatımızın işaret ettiği esas kurum "eğitimevleridir". Çocukların eğitimi, sosyal gelişimi ve toplumsal uyum süreçlerini önceleyen bu model, özgürlüğünden yoksun bırakmayı değil, çocuğun yeniden topluma kazandırılmasını merkeze alır. Buna rağmen raporda kapalı kurum uygulamalarının genişletilmesine veya bu kurumların merkezi hale getirilmesine kapı aralayan değerlendirmelerin yer alması büyük bir zafiyettir.

Daha da önemlisi, çocukların eğitimevlerine geçişinin kurum içerisinde oluşturulan kurulların idari değerlendirmelerine bağlanması yönündeki yaklaşım ciddi sakıncalar barındırmaktadır. Kurum personelinden oluşan idari mekanizmaların takdir yetkisinin genişletilmesi, çocukların haklarına erişiminin nesnel ve öngörülebilir hukuki ölçütler yerine keyfi idari kararlara bağlı hale gelmesi riskini doğurur. Türkiye'nin ceza infaz pratiğinde, benzer nitelikteki idari gözlem ve değerlendirme kurullarının yetişkin hükümlüler bakımından yarattığı hak ihlalleri, keyfi uygulamalar ve öngörülemez sonuçlar hafızalardadır. Benzer bir cezalandırıcı ve bürokratik yaklaşımın çocuk adalet sistemi içerisinde yaygınlaştırılması asla kabul edilemez.

Kaldı ki Komisyonun kendi çalışmaları sırasında ortaya çıkan bulgular da çocukların eğitimle kurdukları ilişkinin suçla karşılaşma riskini doğrudan etkilediğini göstermektedir. Gerek kamu kurumlarının sunumlarında gerek akademik değerlendirmelerde gerekse çocuklarla yapılan görüşmelerde okul terki ile suça sürüklenme arasında doğrudan bir korelasyon bulunduğu sıklıkla vurgulanmıştır. Bu veriler, aynı zamanda kamusal hizmetlerin

yürütülmesindeki zafiyetin ve ÇKK'nin ilgili hükümlerinin bakanlıklarca dikkate alınmadığının açık bir itirafıdır. Sorunun bir parçası olarak öne çıkan; eğitim sisteminin dışına çıkan çocukların suç örgütlerine, bağımlılık risklerine, kayıt dışı çalıştırılmaya ve çeşitli istismar mekanizmalarına açık hale geldiği tespiti Komisyonun ortak gerçeğidir. Yönetimsel bir sorunun kabulü anlamına gelen bu tablo karşısında, özgürlüğünden yoksun bırakmaya dayalı modellerin öne çıkarılması yerine, çocukların eğitimle bağını güçlendiren mekanizmaların genişletilmesi gerekir. Bunun için en somut çözümlerden birisi, eğitim hizmetinin ayrılmaz bir parçası olarak "okul sosyal hizmeti" modelinin kurulmasıdır; bu yöndeki eksiklik mevcut sorunların en temel kaynağıdır.

Çocuk adalet sisteminin temel amacı, çocuğun işlediği fiile misilleme yapmak değil; çocuğu suçla karşı karşıya getiren makro koşulları ortadan kaldırmak ve onu yeniden toplumsal yaşama kazandırmaktır. Bu nedenle çağdaş çocuk adalet sistemleri cezalandırmadan ziyade yönlendirme, destekleme, rehabilitasyon ve toplumsal bütünleşme ilkeleri üzerine kurulur. Dünyada yaygın biçimde uygulanan diversiyon (adli sistem dışına yönlendirme) mekanizmaları, adli süreçlere alternatif çözüm yolları, toplum temelli destek programları ve onarıcı adalet uygulamaları bu modern anlayışın ürünüdür.

Bu şerh kapsamında önerilen temel yaklaşım; çocukları daha fazla adli sistem içerisine çekmek değil, aksine onları mümkün olduğunca adli sistemin dışında tutmak, çocuk koruma mekanizmalarını güçlendirmek, eğitimle bağlarını korumak ve toplumsal yaşama etkin katılımlarını desteklemektir. Çocukların güvenlik ve asayiş politikalarının birer "nesnesi" haline getirilmesini değil, hak sahibi bağımsız birer "özne" olarak güçlendirilmesini esas alan bir yaklaşımın; hem çocukların üstün yararına hem de toplumun uzun vadeli huzur ve güvenliğine en büyük katkıyı sağlayacağı kanaatindeyiz.

Bu nedenle, aşağıda ayrıntılı biçimde sunulan somut önerilerimiz; cezalandırmanın genişletilmesi yerine koruyucu ve önleyici mekanizmaların güçlendirilmesini, kapalı kurumların yaygınlaştırılması yerine eğitim ve rehabilitasyon odaklı modellerin geliştirilmesini, çocukların adli sistem içerisinde uzun süre tutulması yerine sistemle temaslarının asgariye indirilmesini, güvenlik eksenli statükocu yaklaşımlar yerine çocuk hakları, onarıcı adalet ve toplumsal bütünleşme ilkelerinin esas alınmasını hedeflemektedir.

2. Somut Öneriler

Çocuk adalet sisteminin temel amacı, çocuğu işlediği fiile indirgemek veya cezalandırmak değil; çocuğun yeniden suçla karşılaşmasını önlemek, gelişimini desteklemek ve toplumsal bütünleşmesini sağlamaktır. Bu nedenle aşağıda yer verilen öneriler; çocuğun üstün yararı, insan onuru, onarıcı adalet, özgürlüğünden yoksun bırakmanın son çare olması,

eğitim hakkının korunması ve toplum temelli destek mekanizmalarının güçlendirilmesi ilkeleri esas alınarak hazırlanmıştır. Öneriler, çocukları adli sistem içerisinde daha uzun süre tutmayı değil, mümkün olan en geniş ölçüde koruyucu ve önleyici hizmetlerle buluşturmayı; kapatmayı değil rehabilitasyonu; cezalandırmayı değil onarımı; dışlamayı değil toplumsal katılımı hedefleyen bütüncül bir çocuk adalet sistemi anlayışına dayanmaktadır.

a. Çocuk Koruma Sisteminin Güçlendirilmesi

1. Çocuk adalet sistemi, çocuk koruma sisteminin ayrılmaz bir parçası olarak yeniden yapılandırılmalı ve bu doğrultuda ilk adım olarak TCK m. 31 yeniden düzenlenmelidir. Ceza sorumluluk yaşının alt sınırı 12'den 14'e çıkarılmalı; gençlik adalet yönetimi felsefesine uygun alternatif yaptırımlar ihdas edilerek, çocukların sosyal ortam ve yaşam koşullarının araştırılması ve raporlanması zorunlu hale getirilmelidir. Bu reform, çocukların adli süreçlerin konusu haline gelmeden önce risklerin tespit edilmesini ve önleyici mekanizmaların işletilmesini sağlayacaktır.

2. Adalet yönetimi bünyesinde uzmanlaşmış müstakil bir "Gençlik Savcılığı" birimi kurulmalı ve sosyal hizmetlerle organik işbirliği tesis edilmelidir. Yerel, bölgesel ve ulusal ölçekte çocuklara ilişkin risk haritaları hazırlanarak; çocuk yoksulluğu, okul terki, çocuk işçiliği, bağımlılık riski ve suça sürüklenme potansiyeli yüksek olan dezavantajlı bölgeler için özel acil müdahale programları geliştirilmelidir. ÇKK'nin 5. ve 6. maddeleri bu doğrultuda etkin bir şekilde işletilmelidir.

3. Koruyucu ve destekleyici hizmetler, ailelerin başvuru veya talebine bağlı olmaksızın, risk altındaki çocuklara erken dönemde ulaşabilecek proaktif bir yapıya kavuşturulmalıdır. Bu amaçla, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde doğrudan sosyal hizmet odaklı yapılandırılmış müstakil bir "Çocuk ve Gençlik Koruma ve Yardım Dairesi" kurulmalı ve ÇKK m. 9 bu doğrultuda güncellenmelidir.

4. Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanması ve izlenmesi güçlendirilmelidir.

5. Sokakta yaşayan veya çalıştırılan çocuklara yönelik çok disiplinli rehabilitasyon programları yaygınlaştırılmalı, mülga Çocuk ve Gençlik Merkezleri (ÇOGEM) çağdaş gereksinimlere uygun olarak yeniden etkin hale getirilmelidir.

6. Ulusal Çocuk Koruma Strateji Belgesi güncellenmeli; ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde uygulanabilir eylem planlarıyla desteklenmelidir. Strateji belgesi erken uyarı göstergelerini, risk faktörlerini, kurumlar arası koordinasyon mekanizmalarını ve performans ölçütlerini içermelidir.

b. Çocuk Odaklı ve Hak Temelli Adalet Sistemi

7. Çocuk adalet sistemi tüm çocukları kapsayan, çocuk hakları ve çocuğun üstün yararı ilkelerine dayanan özel bir sistem olarak korunmalı; çocukların yetişkin ceza hukuku mantığı içerisinde değerlendirilmesine yol açacak düzenlemelerden kaçınılmalıdır.

8. On sekiz yaşına kadar herkesin çocuk olduğu ilkesi korunmalı; belirli suçlar veya yaş grupları bakımından çocukları sistem dışına çıkaran istisnai düzenlemeler yapılmamalıdır.

9. Çocuklara ilişkin yasal düzenlemelerde Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, Pekin Kuralları, Havana Kuralları ve Çocuk Hakları Komitesi Genel Yorumları başta olmak üzere şerhimizde yer alan uluslararası sözleşmeler esas alınmalıdır.

10. Çocuklarla ilgili yasa yapım süreçlerinde çocukların ayrım yapılmaksızın çocuk hakları alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının, baroların ve akademinin görüşleri alınmalıdır.

c. Sosyal İnceleme Raporu ve Vaka Yönetimi

11. Suça sürüklendiği iddia edilen tüm çocuklar hakkında, Sosyal İnceleme Raporu'nun (SİR) yalnızca ve mutlak surette "sosyal hizmet alanında lisans eğitimi almış" uzmanlar (sosyal hizmet uzmanları) tarafından hazırlanması yasal bir zorunluluk haline getirilmelidir.

12. Sosyal teşhise yönelik hazırlanan Sosyal İnceleme Raporları, henüz soruşturma aşamasının başında tanzim edilmeli; ihtisaslaşmış çocuk savcılığı birimiyle koordineli olarak çocuğun aile yapısı, eğitim durumu, sosyal çevresi, sosyo-ekonomik koşulları ve gelişimsel özellikleri bütüncül (holistik) bir yaklaşımla değerlendirilmelidir.

13. SİR hazırlayacak personelin istihdamında, mesleki nitelik, yetkinlik ve unvan standardı aranmalı; sosyal hizmet metodolojisine hakimiyet ön koşul haline getirilmelidir.

14. Adli sisteme giren her çocuk için soruşturma evresinden başlamak üzere rehberlik edecek uzman bir "Vaka Yöneticisi" görevlendirilmelidir. Çocuğun ihtiyaçları doğrultusunda kurumlar arası makro koordinasyon sağlanmalı; vaka yönetimi yaklaşımı çocuğun sistemle ilk temasından başlayarak, yargılama, infaz ve tahliye sonrasındaki topluma uyum sürecine kadar kesintisiz ve dinamik bir biçimde uygulanmalıdır.

d. Uzmanlaşma ve Çocuk Dostu Yargılama

15. Çocuk adalet sisteminde görev yapan hâkimler, savcılar, kolluk görevlileri, avukatlar ve uzman personel için zorunlu uzmanlaşma programları oluşturulmalıdır. Mesleklerin uzmanlık alanlarını ortadan kaldıran uygulamalardan vazgeçilmeli; her meslek grubu kendi mesleki yetkinliği çerçevesinde görev yapmalıdır.

16. Çocuklara ilişkin özgürlüğü kısıtlayıcı kararlar yalnızca uzmanlaşmış çocuk hâkimleri tarafından verilmelidir.

17. Tüm illerde çocuk mahkemeleri kurulmalı ve çocuk adalet sistemi ülke genelinde uzmanlaşmış bir yapıya kavuşturulmalıdır.

18. Çocukların adli süreçlere etkin katılımı sağlanmalı; haklarını anlayabilecekleri biçimde bilgilendirilmeleri güvence altına alınmalıdır.

19. Çocuk savcılıkları ve çocuk büroları ülke genelinde yaygınlaştırılmalı; bu birimlerde görev yapan savcılara çocuk psikolojisi, çocuk hakları, çocuk suçluluğu ve alternatif çözüm yolları konusunda uzmanlık eğitimi verilmelidir.

20. Çocuk yargılamaları, adliye ortamının travmatik etkilerini azaltacak bağımsız ve çocuk dostu mekânlarda gerçekleştirilmelidir.

e. Diversiyon ve Onarıcı Adalet

22. Çocukların mümkün olan en geniş ölçüde adli yargılama ve ceza sistemi dışında tutulmasını sağlamak amacıyla, dünyada kabul gören "Diversiyon" (sistem dışına yönlendirme) mekanizmaları ÇKK m. 36-40 çerçevesinde adli sosyal hizmet modeliyle entegre edilerek işlevsel ve zorunlu hale getirilmelidir.

23. Özellikle ilk kez suçla ilişkilendirilen ve şiddet unsuru içermeyen fiiller bakımından, soruşturma ve kovuşturma aşamalarına alternatif teşkil edecek modern diversiyon mekanizmaları TCK m. 31 revizyonu ile mevzuata kazandırılmalıdır.

24. Resmi uyarı mekanizmaları, aile destek programları, okula devam mecburiyeti, psikososyal destek seansları, akran mentorluğu ve toplum temelli rehabilitasyon uygulamaları, özgürlüğü kısıtlayıcı her türlü tedbirden önce öncelikli olarak uygulanmalıdır.

25. Onarıcı adalet uygulamaları, çocuk adalet sisteminin ana omurgası haline getirilmelidir. Mağdur ile çocuk arasında, alanında uzman sosyal hizmet uzmanları gözetiminde yürütülecek uzlaştırıcı, onarıcı ve telafi edici süreçlerin yönetimi için "Adli Sosyal Hizmet" kurumsal yapısı geliştirilmelidir.

26. Onarıcı adalet ve diversiyon süreçlerini başarıyla tamamlayan çocukların adli sicil ve arşiv kayıtlarının damgalayıcı, eğitim ve çalışma hayatını engelleyici biçimde kullanılması mutlak surette engellenmelidir.

f. Özgürlüğünden Yoksun Bırakmaya Alternatif Tedbirler

29. Özgürlüğünden yoksun bırakma çocuklar bakımından son çare ve mümkün olan en kısa süreyle uygulanması gereken istisnai bir tedbir olarak korunmalıdır.

30. Tutuklama yerine toplum temelli destekleyici tedbirler, denetimli serbestlik uygulamaları ve eğitim odaklı alternatif modeller geliştirilmelidir.

31. Tutuklamanın kapsamını genişletecek veya çocukların daha uzun süre kapalı kurumlarda tutulmasına yol açacak düzenlemelerden kaçınılmalıdır.

32. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 105/A maddesindeki infaz kurumunda belirli süre kalma şartı çocuklar bakımından kaldırılmalıdır.

g. Eğitim ve Rehabilitasyon Temelli İnfaz Sistemi

33. Çocuk ceza infaz kurumları yerine eğitim ve rehabilitasyon odaklı modeller güçlendirilmelidir.

34. Eğitimevleri çocuk adalet sisteminin temel kurumu olarak korunmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.

35. Tutuklu, hükümlü veya farklı statülerde bulunan tüm çocukların eğitim hakkına erişimi kesintisiz biçimde güvence altına alınmalıdır.

36. Eğitimevlerinde Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının aktif rol aldığı çok disiplinli bir yapı oluşturulmalıdır.

37. Eğitimevine geçiş süreçleri nesnel ve denetlenebilir ölçütlere dayanmalı; geniş takdir yetkisine sahip idari değerlendirmelere bırakılmamalıdır.

38. İdare ve gözlem kurullarının yapısı yeniden düzenlenmeli; karar süreçleri şeffaf, denetlenebilir ve yargısal denetime açık hale getirilmelidir. Çocukların eğitimevlerine erişimi veya özgürlüklerini etkileyen kararlar geniş idari takdir yetkilerine bırakılamamalıdır.

h. Eğitimden Kopuşun Önlenmesi ve Erken Müdahale

39. Okul terki ve eğitimden kopuşu önlemek amacıyla okul merkezli erken uyarı sistemleri kurulmalıdır.

40. Her okulda veya okul kümelerinde sosyal hizmet uzmanları ve psikolojik danışmanlardan oluşan erken müdahale ekipleri oluşturulmalıdır.

41. Okul sosyal hizmet modeli ülke genelinde yaygınlaştırılmalıdır.

42. Devamsızlık, akran zorbalığı, madde kullanımı ve davranışsal riskler adli vakaya dönüşmeden önce tespit edilerek destek mekanizmaları devreye sokulmalıdır.

43. Özellikle okul sonrası saatlerde çocukların güvenli sosyal alanlara erişimini sağlamak amacıyla gençlik merkezleri, spor tesisleri, sanat ve kültür atölyeleri yaygınlaştırılmalıdır. Dezavantajlı bölgelerde ücretsiz ve erişilebilir sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler oluşturulmalıdır.

i. Tahliye Sonrası Destek ve Toplumsal Bütünleşme

44. Tahliye edilen çocuklar için eğitim, istihdam, barınma ve psikososyal destek programları oluşturulmalıdır.

45. Tahliye edilen her çocuk için bireyselleştirilmiş bir Tahliye Sonrası Sosyal Hizmet Planı hazırlanmalı; eğitim, istihdam, aile ilişkileri, psikososyal destek ve toplumsal uyum süreçleri belirli bir süre boyunca izlenmelidir.

46. Çocukların aileleriyle ve sosyal çevreleriyle yeniden sağlıklı ilişkiler kurmasını destekleyen mekanizmalar geliştirilmelidir.

47. Yeniden suça sürüklenmeyi önleyici toplum temelli takip ve destek sistemleri kurulmalıdır.

48. Suça sürüklenen çocuklara yönelik toplumsal önyargıları azaltmak amacıyla kamu farkındalık çalışmaları yürütülmelidir.

j. Yönetişim, Denetim ve Ulusal Politika

49. Çocuk koruma ve çocuk adalet sistemine ilişkin tüm yeni politika ve programlar için personel standardı, bütçe kaynağı ve uygulama mekanizmaları açık biçimde tanımlanmalıdır. Çocuklara yönelik hizmetlerde sosyal hizmet uzmanı, psikolog, pedagog ve çocuk gelişimci istihdamı artırılmalıdır.

50. Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, yerel yönetimler ve sivil toplum arasında kalıcı koordinasyon mekanizmaları kurulmalıdır. Uzun vadede bu koordinasyonu sağlayacak merkezi bir çocuk politikaları koordinasyon birimi oluşturulmalıdır.

51. Çocuk adalet sistemine ilişkin veriler yaş, cinsiyet, suç türü ve bölgesel dağılım esas alınarak düzenli biçimde yayımlanmalıdır.

52. Çocukların bulunduğu kurumlar bağımsız denetime açık hale getirilmeli; habersiz denetim mekanizmaları oluşturulmalıdır.

53. Çocukların hak ihlallerine karşı etkili başvuru yollarına erişimi güvence altına alınmalıdır.

54. Türkiye'de tüm çocukları kapsayan, çocuk koruma ve çocuk adalet sistemini bütüncül biçimde ele alan bir Ulusal Çocuk Politikası ve Ulusal Çocuk Koruma Stratejisi hazırlanmalıdır.

k. Temel İlkeler

55. Çocuk adalet sisteminin temel amacı cezalandırma değil; çocuğun korunması, yeniden suçla karşılaşmasının önlenmesi, eğitim hakkının sürdürülmesi ve toplumsal yaşama güvenli biçimde katılımının sağlanması olmalıdır.

56. Sistemin başarısı verilen cezanın ağırlığıyla değil; yeniden suça sürüklenme oranlarının azaltılması, eğitim ve toplumsal uyum göstergelerinin iyileştirilmesiyle ölçülmelidir.

57. Çocuklar bakımından en başarılı adalet sistemi, en fazla ceza veren değil; en fazla çocuğu suçtan, damgalanmadan ve adli sistemden uzak tutabilen sistemdir.

3. Sonuç (Mücadelemiz Çocuk Odaklı, Onarıcı ve İnsan Onurunu Esas Alan Bir Çocuk Adalet Sistemi İçin)

Çocuk adalet sistemine ilişkin tartışmaların önemli bir bölümü, uzun yıllardır suç ve ceza ekseninde yürütülmektedir. Çocukların işledikleri fiiller, kamuoyunda çoğu zaman güvenlik sorunu olarak ele alınmakta; çözüm arayışları ise cezaların artırılması, özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirlerin genişletilmesi veya çocukların daha uzun süre kapalı kurumlarda tutulması yönünde şekillenmektedir. Oysa hem uluslararası çocuk hakları standartları hem de çağdaş çocuk adalet sistemleri, bu yaklaşımın çocukların korunması ve toplumsal güvenliğin sağlanması açısından yeterli olmadığını ortaya koymaktadır.

Çocuklar, gelişim süreçleri devam eden, karar alma mekanizmaları yetişkinlerden farklı işleyen ve içinde bulundukları çevresel koşullardan çok daha yoğun biçimde etkilenen bireylerdir. Bu nedenle çocukların adalet sistemiyle karşılaşmasını yetişkin ceza hukuku mantığıyla değerlendirmek mümkün değildir. Bir çocuğun suçla ilişki kurması çoğu zaman bireysel bir tercih ya da ahlaki bir eksiklikten değil; yoksulluktan, eğitimden kopuştan, aile içi şiddetten, ihmalden, bağımlılık risklerinden, akran baskısından, mahalle ölçeğinde yoğunlaşan eşitsizliklerden ve yetersiz koruma mekanizmalarından kaynaklanmaktadır. Çocuğu suçla karşı karşıya bırakan koşullar ortadan kaldırılmadan yalnızca yaptırımların ağırlaştırılması, sorunun nedenlerine değil sonuçlarına müdahale anlamına gelmektedir.

Bu nedenle çocuk adalet sisteminin temel sorusu "çocuk nasıl cezalandırılmalıdır?" değil, "çocuk neden adalet sistemiyle karşı karşıya gelmiştir ve yeniden karşılaşmaması için ne yapılmalıdır?" olmalıdır. İnsan onurunu esas alan bir çocuk adalet sistemi, çocuğu işlediği fiile indirgemeyen; onu hak sahibi bir birey olarak gören ve yaşam öyküsüyle birlikte değerlendiren bir sistemdir.

Uluslararası Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Pekin Kuralları, Riyad İlkeleri ve Havana Kuralları uluslararası anlaşma ve sözleşmeler, çocuk adalet sisteminin temel amacının cezalandırma değil rehabilitasyon, toplumsal bütünleşme ve çocuğun üstün yararının korunması olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu çerçevede özgürlüğünden yoksun bırakma tedbirleri istisnai nitelikte olmalı; en kısa süreyle uygulanmalı ve son çare olarak değerlendirilmelidir. Ancak günümüzde birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de çocuk adalet sistemi zaman zaman bu ilkelerden uzaklaşarak güvenlik merkezli bir niteliğe bürünebilmektedir.

Oysa çocukların kapatılması ile korunması aynı şey değildir. Bir çocuğun yüksek duvarlar arkasında tutulması, onun ihtiyaçlarının karşılandığı veya topluma yeniden kazandırıldığı anlamına gelmez. Nitekim özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuklarla yapılan çok sayıda araştırma, kapalı kurumların çocuklar üzerinde ciddi psikolojik, sosyal ve eğitsel etkiler yarattığını göstermektedir. Diyarbakır Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda çocuklarla yapılan görüşmelere dayanan bir izleme çalışması da özgürlüğünden yoksun bırakmanın beraberinde getirdiği çok sayıda hak sorununa işaret etmektedir. Raporda çocuklar tarafından mahremiyet ihlalleri, akran zorbalığı, psikososyal destek eksiklikleri, eğitim ve sosyal faaliyetlere erişimde yaşanan sorunlar ile çeşitli kurumsal güçlükler dile getirilmektedir. Bu durum, kapalı kurumların çocukların ihtiyaçlarını karşılamak bakımından her zaman yeterli sonuçlar üretmediğini göstermektedir.

Bu nedenle çağdaş çocuk adalet sistemleri, mümkün olduğunca az çocuğun kapalı kurumlarla karşılaşmasını hedeflemektedir. Çocukların adli sistem içerisine çekilmesini değil, adli sistem dışında desteklenmesini amaçlayan mekanizmalar son yıllarda giderek yaygınlaşmaktadır. Bu yaklaşımın merkezinde ise "diversiyon" olarak adlandırılan yönlendirme modelleri bulunmaktadır.

Diversiyonun temel mantığı basittir: Her çocuğun mahkeme önüne çıkarılması, yargılanması veya özgürlüğünden yoksun bırakılması gerekmez. Özellikle ilk kez suçla ilişkilenen, düşük ağırlıklı ve şiddet içermeyen fiiller bakımından çocukların adli sistem dışındaki destek programlarına yönlendirilmesi mümkündür. Bu yaklaşım çocuğa cezasızlık tanımak anlamına gelmez; aksine çocuğun davranışının sonuçlarıyla yüzleşmesini, sorumluluk üstlenmesini ve ihtiyaç duyduğu desteği almasını sağlar. Ancak bunu yaparken çocuğu damgalayan, etiketleyen ve suç kimliği içerisine hapseden süreçlerden kaçınır.

Çocuk adalet sisteminde esas alınması gereken ikinci temel yaklaşım ise onarıcı adalettir. Geleneksel ceza anlayışı suçun devlet ile fail arasındaki bir ilişki olduğunu varsayar. Oysa onarıcı adalet, suçun aynı zamanda mağdur, fail ve toplum arasındaki ilişkileri zedeleyen bir olgu olduğunu kabul eder. Bu nedenle amaç yalnızca yaptırım uygulamak değil; ortaya çıkan zararı gidermek, mağdurun ihtiyaçlarını karşılamak ve çocuğun sorumluluk üstlenmesini sağlamaktır.

Onarıcı adalet yaklaşımında çocuk, pasif bir ceza nesnesi değildir. Kendi davranışının sonuçlarını anlayan, mağdurun yaşadıklarını kavrayan ve ortaya çıkan zararın giderilmesine katkı sunan aktif bir özne haline gelir. Yazılı özür mekanizmaları, zarar giderme planları, toplumsal fayda çalışmaları, arabuluculuk süreçleri ve uzman eşliğinde yürütülen görüşmeler bu yaklaşımın araçları arasında yer almaktadır. Araştırmalar, çocukların davranış değişikliği

geliştirmesinde bu yöntemlerin birçok durumda cezalandırıcı yaklaşımlardan daha etkili sonuçlar verdiğini göstermektedir.

Bunun yanında çocuk adalet sisteminin yalnızca adliye koridorlarında kurulan bir yapı olmadığı unutulmamalıdır. Çocukları suçtan koruyacak en etkili mekanizmalar çoğu zaman adalet sistemi dışında bulunmaktadır. Nitelikli eğitim, güçlü sosyal hizmetler, erişilebilir psikolojik destek, çocuk işçiliğiyle mücadele, bağımlılık önleme programları, güvenli kamusal alanlar ve çocuk yoksulluğunu azaltan sosyal politikalar çocuk adalet sisteminin ayrılmaz parçalarıdır.

Özellikle eğitim, çocukların suçla ilişkisini belirleyen en önemli koruyucu faktörlerden biridir. Komisyon çalışmaları boyunca da sıkça ortaya konulduğu üzere okul terkleri ile suça sürüklenme arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Eğitimden kopan çocuklar yalnızca akademik yaşamdan değil; aynı zamanda koruyucu sosyal çevrelerden, rehberlik hizmetlerinden ve geleceğe ilişkin umut mekanizmalarından da uzaklaşmaktadır. Bu nedenle çocuk adalet sisteminin temel hedeflerinden biri çocukları yeniden eğitim süreçleriyle buluşturmak olmalıdır.

Bu noktada eğitimevleri özel bir önem taşımaktadır. Mevzuatın da işaret ettiği üzere çocuklar bakımından esas kurum modeli eğitimevleridir. Çünkü eğitimevleri cezalandırmayı değil eğitimi, gözetimi değil gelişimi, izolasyonu değil toplumsal uyumu esas almaktadır. Çocukların eğitimle bağını koruyan, mesleki gelişimlerini destekleyen ve sosyal becerilerini güçlendiren modellerin yaygınlaştırılması gerekirken, kapalı kurumların genişletilmesi yönündeki yaklaşımlar çocuk hakları perspektifiyle uyumlu değildir.

İnsan onurunu esas alan bir çocuk adalet sistemi aynı zamanda çocukların sesini duyan bir sistem olmak zorundadır. Çocuklar kendileri hakkında verilen kararlara katılabilmeli, süreçleri anlayabilmeli ve haklarını etkin biçimde kullanabilmelidir. Bir çocuğun kendisini yalnızca hakkında karar verilen bir nesne olarak görmesi yerine sürecin öznesi olarak hissedebilmesi, rehabilitasyonun en önemli koşullarından biridir. Bu nedenle çocuk dostu adli süreçler, uzmanlaşmış mahkemeler, nitelikli sosyal inceleme raporları ve etkili adli yardım hizmetleri çocuk adalet sisteminin vazgeçilmez unsurlarıdır.

Sonuç olarak çocuk adalet sisteminin başarısı, kaç çocuğun daha uzun süre kapalı kurumlarda tutulduğu veya kaç çocuğa daha ağır yaptırımlar uygulandığıyla ölçülemez. Gerçek başarı; kaç çocuğun yeniden okula döndüğü, kaç çocuğun bağımlılıktan uzaklaştığı, kaç çocuğun ailesiyle ve toplumuyla sağlıklı ilişkiler kurabildiği ve kaç çocuğun yeniden adalet sistemiyle karşılaşmadığı üzerinden değerlendirilmelidir.

Çocuklar bakımından en başarılı adalet sistemi, en fazla ceza veren değil; en fazla çocuğu suçtan, damgalanmadan ve adli sistemden uzak tutabilen sistemdir. Bu nedenle geleceğin çocuk adalet sistemi; cezalandırıcı değil koruyucu, kapatıcı değil toplumsallaştırıcı, güvenlik merkezli değil hak temelli, intikamcı değil onarıcı ve her şeyden önce insan onurunu esas alan bir sistem olmak zorundadır. Böyle bir yaklaşım yalnızca çocukların üstün yararını değil, aynı zamanda daha güvenli, daha adil ve daha demokratik bir toplumun inşasını da mümkün kılacaktır.

Aysu BANKOĞLU
Bartın Milletvekili

Mühip KANKO
Kocaeli Milletvekili

Selma Aliye KAVAF
Manisa Milletvekili

Gizem ÖZCAN
Muğla Milletvekili

Sibel SUİÇMEZ
Trabzon Milletvekili

Mardin Milletvekili Beritan GÜNEŞ ALTIN ve Hakkari Milletvekili Onur DÜŞÜNMEZ'in Muhalefet Şerhi

Komisyonun 4 aylık çalışmalarının ardından hazırladığı rapora ilişkin muhalefet şerhimiz ektedir.

1. USULE İLİŞKİN ELEŞTİRİLERİMİZ

Çocukların kanunla ihtilaflı hale gelmesine dair kurulan araştırma komisyonu, kuruluş aşamasından raporun yazım sürecine kadar geçen sürede, katılımcı demokrasi ve şeffaf denetim ilkelerini maalesef ki karşılamayan bir anlayışla ilerlemiştir. Komisyonun başlangıcındaki en büyük ve temel usuli zafiyet, Başkanlık Divanı'nın (Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtip) tamamının iktidar bloğu (AK Parti ve MHP) milletvekillerinden oluşmasıdır. Muhalefetin, özellikle DEM Parti olarak bizlerin temsilinin sağlanmadığı bir divan yapısı; çalışma takviminden davet edilecek uzmanların belirlenmesine kadar tüm sürecin maalesef ki tek taraflı yönetilmesine yol açmıştır. Divan teşekkülünün tek taraflı olması, muhalefetin önerdiği uzman ve STK'ların dinlenmemesi; meclis araştırmasını bir "ortak akıl" platformu olmaktan çıkarıp zaten "belirlendiğini düşündüğümüz" yasa tasarılarına bir temel oluşturmak maksadıyla Komisyonun "kullanıldığını" düşündürmektedir.

Çalışma sürecinde Komisyon toplantılarına bilgi vermek üzere çağrılan davetliler ile diğer kurum ve kuruluşlardan görevlendirilen uzmanların listesi incelendiğinde; "bilgisine başvurulanların" büyük oranda bakanlık bürokratlarıyla, az sayıdaki akademisyen ve sivil toplum kuruluşu temsilcisiyle sınırlı tutulduğu görülmektedir. Bizlerin sahadaki gerçekliği yansıtabileceğini düşündüğümüz ve dinlenmesini önerdiğimiz sivil toplum kuruluşları (STK), meslek odaları ve bağımsız uzmanlara ilişkin sunduğumuz listeler ise maalesef ki görmezden gelinmiştir. Önerdiğimiz çocuk hakları alanında uzmanlaşmış baroların çocuk hakları merkezlerinin ve bağımsız insan hakları örgütlerinin dinlenilmemesi, raporun "tespit" kısmını eksik, "öneri" kısmını yüzeysel, perspektifini ise politik saiklerle örülü bırakmıştır.

Komisyona 17.12.2025 tarihinde sunmuş olduğumuz çalışma yöntemine dair önerilerimizi, temel ilkelerimizi, rapor yazım çalışmalarına katılım talebimizi ilettiğimiz dilekçemizde ayrıca dinlenmesini önerdiğimiz kişi ve kurum listesini de iletmiştik. Çocuk adalet sistemi üzerine çalışan ve konunun hukuki, psikolojik, pedagojik, sosyolojik boyutlarının tamamına dair ciddi birikimi olduğunu düşündüğümüz kompakt bir liste hazırlamış olmamıza rağmen, Komisyon toplantılarında önerilerimiz arasından sadece iki kurumun dinlenmiş olması, Komisyon çalışmaları boyunca Başkanlık Divanı'nın demokrasi

kültürünün gerektirdiği gibi hareket etmediğini ve ortak akıl ile çalışmayı düstur edinmediğini göstermiştir.

Hakeza yine metodoloji önerisi metnimizde belirttiğimiz üzere Komisyon çalışmaları boyunca yargı bileşenleri dâhil olmak üzere çocuk adalet sisteminin parçası olan tüm kişi ve kurumlarla Komisyon üyelerinin bir araya gelmesi, ilgili alanlarda bulunmasını önermiş olmamıza rağmen bu önerilerimiz de sınırlı düzeyde yerine getirilmiştir. Ancak en mühimi ise Komisyonda görevlendirilen uzmanların ve Komisyon Başkanlığının tek bilgi sahibi olduğu anketlerin gerçekleştirilme sürecidir. Özellikle raporun esasına dair görüşlerimizi paylaşacağımız ileriki sayfalarda belirteceğimiz üzere; yargı bileşenleri ile hangi soru kılavuzu, hangi yöntem ile gerçekleştirildiğini bilmediğimiz sorularlarla yapılan anket çalışması ve alınan ve cevaplar, çok açıktır ki zaten kırıntısı kalmış olan çocuk adalet sisteminin temel ilkelerinin bu Rapor ile sarsılmasına hizmet etmiştir.

Yine 17.12.2025 tarihli metnimizin Temel İlkeler bölümünde şu ifadelere yer vermiştik: "Komisyon, yalnızca kamu kurumlarının sunumlarıyla sınırlı kalan bir dinleme süreci yürütmemeli; aktif araştırma, yerinde inceleme ve karşılaştırmalı analiz yöntemlerini benimsemelidir. Kamu kurumları, Komisyonun temel bilgi kaynağı değil; araştırma konusu ve değerlendirme bağlamında kolaylaştırıcı olarak ele alınmalıdır. Kamu kurumlarının çocuk ve suç olgusu arasındaki ilişkiyi açıklamaktan ziyade, 'çok başarılı işler yapıyoruzun' sahnesine çevrilmemesi gereken bu tarihi Komisyon, ilgili kurumların önleme, koruma ve bir bütün olarak uygulamadaki eksik ve yanlışlarını ortaya koymak ve bunun çocuk odaklı şekilde tanziminin sağlanmasına yönelik bir çalışmayı kendisine esas ve görev kabul etmelidir. Çalışmalar, başta Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Pekin Kuralları olmak üzere uluslararası çocuk adaleti standartları temelinde yürütülmelidir." Ancak Raporda, ileriki sayfalarda detaylı şekilde belirteceğimiz üzere; hem Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin hem de Pekin Kurallarının temel ilkeleri, her ne kadar girizgâhta detaylı referanslar verilse de, somut öneriler kısmıyla temelden reddedilmiştir.

Hem usul hem de esasa ilişkin en mühim eleştirimiz ise 17.12.2025 tarihli metnimizin Raporlama bölümünde aşağıda alıntılayacağımız şekilde belirttiklerimizin esas alınmamış, hatta kayda dahi geçirilmemiş olmasıdır: "Komisyon raporunun ceza artırımı, tutuklama sürelerinin uzatılması, yeni kapatma modellerinin yaygınlaştırılması yönünde öneriler içermeyeceğine dair ilkesel bir karar alınması zaruridir. Rapor, çocuk adalet sisteminin önleyici, koruyucu, dönüştürücü ve onarıcı biçimde yeniden yapılandırılmasına yönelik somut politika önerileri geliştirmeyi esas almalıdır." Kanunla ihtilaflı hâle gelen çocuklara dair geliştirilecek herhangi bir politika önerisinin "daha fazla hapis, ceza ve denetim"

denkleminden çıkması gerektiğini dair Komisyon toplantılarında defalarca kez belirtmemize, bu noktada ilkesel olarak Komisyon üyelerinden de benzer beyanlar duymuş olmamıza rağmen; ileriki sayfalarda detaylıca izah etmeye çalışacağımız üzere Komisyonun getirdiği öneriler, bu sözü verilen ilkeye sadık kalınmadığını göstermektedir.

Komisyon çalışmaları henüz yeni başladığı süreçte dahi, Adalet Bakanı Akın Gürlek başta olmak üzere devlet erkânı ve iktidar mensubu çok sayıda kişinin, kanunla ihtilaflı hâle gelmiş çocukları ceza adalet sistemi içerisinde yetişkinlerle çarpık şekilde eşitlemek için çalışmalarının olduğuna dair beyanları, Komisyonun varoluşuna gölge düşürmüştür. Raporun tarafımıza iletildiği gün, ki öncesinde ilerleyişine, meyline ve maksadına dair kayda değer bir bilgi bizlerle paylaşılmamıştır, görmüş olduk ki çıkan Rapor; Adalet Bakanlığı koridorlarında hazırlanıp çocuk adalet sistemini temelden lağvetmeyi amaç edinmiş olan 10. ve 11. Yargı Paketlerindeki önerilerin detaylı bir tekrarını içermenin yanı sıra el yükselterek çocuk adalet sisteminin temel ilkelerini açıktan reddetmektedir.

Sonuç olarak bu Komisyon ve Raporu göstermiştir ki çocuk hakları alanında, varsa elbette, gerçek bir dönüşüm iddiası, yalnızca yeni komisyonlar kurarak ya da temennilerle dolu raporlar yazarak hayata geçirilemez. Bu iddia, öncelikle çocuklara ilişkin karar alma süreçlerini kapalı kapılar ardında işleten, muhalefeti, toplumu ve en mühimi de çocukları dışlayan siyasal anlayışla yüzleşmeyi gerektirir. Bugün karşı karşıya olduğumuz tablo, çocukları hak öznesi olarak güçlendiren bir yaklaşımın değil, "aile kutsallığı", "kamu düzeni" ve "devlet bekası" söylemleriyle çocukları nesneleştiren bir siyasal rejimin ürünüdür.

2. ÇOCUKLUK KAVRAYIŞINDA 3. YOL PERSPEKTİFİMİZ

Çocukluk, ne tek başına biyolojik/yaşla alakalı bir kategori ne lineer/doğrusal bir çizgiye sahip ne de homojen ve yer mekandan azade bir mefhumdur. Çocukluk, farklı tarihsel dönemlerde, farklı coğrafyalarda, farklı politik ve sosyolojik bağlamlarda farklı algılanan politik bir tahayyül ve de imajdır. Çocukluğa dair geleneksel bakışta, çocuğun sınırları ailenin sınırlarında, doğalında ebeveynlerinin çizdiği sınırlarda takılır kalır. Ebeveyne bağlı ve bağımlı şekilde tahayyül edilen çocukluk, onların birer uzantısı veyahut da şekillendirebilecekleri bir nesne kategorisindedir. Bir diğer çocukluk algısı ise kapitalizm/modernizm kategorisine alınabilir, buna göre ise çocuğa ailenin ama esas olarak ise modern ulusun "geleceği" misyonu yüklenmiştir. Bu çerçevede çocuk eğitim başta olmak üzere devletin ideolojik aygıtları vasıtasıyla kurgulanan, hem kapitalist üretim ilişkilerinde/istihdam politikalarında hem de ulus devletçi anlayışın yurttaşlık politikasında "ulusun geleceği" olarak görülmüştür/görülmektedir. Bu yolla çocuklara, egemen "ideolojinin

taşıyıcıları" ve yetişkin bireyler olduklarında da egemen ideolojinin "yayıcıları," yani "ideal yurttaş" olma misyonu/sorumluluğu yüklenmiştir.

Tüm dünyada, çocuklar toplumların güçlendirilmeye en ihtiyaç duyan kesimlerinden birisini oluşturmaktadır. Türkiye'de de ayrımcılıktan, ihmalden, istismardan, işçileştirilmekten, savaştan, yoksulluktan, cinsiyetçilikten, göçten, mülteciliğmekten, hapsedilmekten, anadilinde eğitim hakkının engellenmesinden en çok çocuklar etkilenmektedir. Bu topraklarda, egemenler tarafından yüzyıldır benimsenen çocukluk anlayışı, Türklük, Sünnilik, erkeklik ve "sağlamlık" üzerine kurulmuş, buna uygun yurttaşlar, hatta "yurttaş adayları" yetiştirilmek istenmiştir. Erken cumhuriyetten itibaren merkezi bir politika olan muhayyel ve ideal yurttaş yetiştirme çabası neticesinde, çocuklar tekçi endoktrinasyon araçlarıyla "yetiştirilmeye, terbiye edilmeye" çalışılmıştır. Mezkûr kimliklere sahip olmayan çocuklar ise ret, inkar ve asimilasyon vasıtasıyla makul ve makbul olmaya zorlanmış, çok boyutlu şiddet politikalarına maruz bırakılmıştır.

Bu ana akım çocukluk algısına ve Türkiye'de çocukların karşılaştıkları çok boyutlu ve sistematik hak ihlallerine karşı DEM Parti olarak bizler, çocukların birer politik özne olarak kabul edilmesi ve bu yönlü politikalar oluşturulmasını esas almaktayız. Her alanda benimsediğimiz 3. yol perspektifimiz, çocukluğa dair yaklaşımımızı da belirlemektedir. Hakim geleneksel ve kapitalist/modernist yaklaşımlara karşı sınıfsal ve kimliklere dayalı eşitsizliklerin olmadığı, özgürlükçü, ekolojist, cinsiyet eşitlikçi, çocukları toplumsal özne ve kişi olarak kabul eden üçüncü bir çocuk yaklaşımını ve bu yönlü politikaların tesisini düstur edinmekteyiz.

Barış ve demokratik toplum tahayyülüne içkin demokratik, ekolojik, kadın özgürlükçü bir yaşamı inşa etme yolunda çocukların taleplerini, kararlarını yok sayan anlayışlara karşı kendi yaşamlarının kurucu özneleri/iradeleri olarak çocuklarla birlikte çocuk haklarını savunmak esas yaklaşımımız olmaya devam etmektedir.

3. RAPORUN METODOLOJİK VE POLİTİK ÇARPIKLIĞI

3.1. Söylem ve Eylem Uyuşmazlığı: Raporun Çelişkileri

Raporda sıkça çocuk haklarına ve Türkiye'nin de uymakla yükümlü olduğu çocuk haklarına dair uluslararası sözleşmelere referanslar verilmesine rağmen çocuklar için "hapsetmenin en kısa süreyle tercih edilmesi gereken son çare" ile "çocuklara yetişkinlerden farklı davranılması gerektiği" ilkelerinin tam aksi yönde öneriler getirildiğini gözlemlemekteyiz.

Raporun "Çocuk ve Çocukluk Kavramı" adlı bölümünde bizim de, aynı olmasa da, benzer düşündüğümüz: "Günümüzde çocukluk hem korunması gereken bir dönem hem de

çocuğun toplumsal hayata katılımının desteklenmesi gereken bir süreç olarak ikili bir yapıya sahiptir. Çocukluk anlayışındaki bu dönüşüm, çocukların karşı karşıya kaldığı risklerin ve sorumlulukların da yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda çocukluk, biyolojik bir evre olmanın ötesinde; tarihsel, kültürel ve toplumsal koşullar içinde şekillenen dinamik bir olgu olarak ele alınmalı ve çocuklara yönelik politikalar bu çok boyutlu yapı dikkate alınarak oluşturulmalıdır. Bu doğrultuda, çocuklara yönelik politika ve uygulamaların, çocukluğun çok boyutlu yapısı dikkate alınarak bütüncül bir yaklaşımla oluşturulması önem taşımaktadır." ifadelerine yer verilmiştir. Ancak raporun ekseriyetinde, adalet sistemi içerisinde çocukların yetişkinlerle eşitlenmeye çalışıldığını, daha veciz bir ifadeyle "çocukların çocukluktan çıkarılmaya" çalışıldığını gözlemlemekteyiz. Velhasıl, yer yer kitabi doğruları ifade etmesine rağmen Rapor, politika önerisi olarak yanlışta ve çözümsüzlükte ısrar etmekte, çözümsüzlük önerileriyle sorunu katmerlemektedir.

Yine Raporun "Çocuk Suçluluğu" isimli bölümündeki "Çocuk suçluluğunun incelenmesinde nicel veriler ve istatistiksel analizler önemli bir görünürlük sağlamakla birlikte, tek başına yeterli açıklama gücüne sahip değildir. Yalnızca yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi veya suç türü gibi değişkenlere dayalı değerlendirmeler, çocuğun yaşam deneyimini ve suça sürüklenme sürecinin arka planını görünmez kılabilmektedir. Oysa çocuk suçluluğunun anlaşılabilmesi için çocuğun aile ilişkileri, travmatik yaşantıları, sosyal destek ağları, duygusal ihtiyaçları ve çevresel baskıları gibi unsurların da bütüncül biçimde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle nitel araştırmalar ve karma yöntemli çalışmalar, çocukların deneyimlerini merkeze alan daha derinlikli ve açıklayıcı bilgiler sunmaktadır." ifadeler eksiklikleri olmasına rağmen gerçeğe yakın tespitler içermektedir. Buna karşın Raporun somut öneriler kısmının ekseriyetinin yargı mensupları ile yapılan nicel araştırma bulgularına göre dizayn edilmiş olması ise Raporun esas kabul ettiği yöntemi yine kendisinin reddettiğini göstermektedir. Yani Rapor, bir yol önerirken kendisi farklı bir yoldan ilerlemeyi tercih etmektedir. Adeta amiyane tabirle "söylediğimi yap, yaptığımı yapma"nın bir örneğini sunmaktadır.

Rapordan alıntı yapmaya devam edecek olursak eğer Hak Temelli Yaklaşımın Temel İlkeleri bölümünde geçen "Bütüncül yaklaşım ilkesi, çocuk adaletinde suçun kendisine odaklanmayı reddederek, çocuğun suça sürüklenmesinde rol oynayan sosyal, ekonomik ve ailevi faktörlerin dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır. Suça sürüklenmenin sosyal belirleyicilerinin ele alınmasında hak temelli yaklaşım, çocuk suçluluğunun yoksulluk, aile içi istikrarsızlık, sosyal dışlanma ve eğitime sınırlı erişim gibi çok boyutlu sosyal ve yapısal faktörlerle yakından ilişkili olduğunu kabul etmektedir. Bu çerçevede, çocuk adalet sistemi,

adli makamlarla sınırlı kalmayıp; eğitim kurumları, sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetler gibi çeşitli sektörlerle koordineli bir şekilde çalışmayı gerektirmektedir. Amaç, çocuğun suç davranışını tek boyutlu olarak ele almak yerine, yaşam koşulları ve çevresel etkiler de dahil olmak üzere bütüncül bir perspektifle değerlendirmek ve müdahale stratejilerini buna göre şekillendirmektir. Yapısal sorunların önleyici ve destekleyici politikalar aracılığıyla ele alınması, çocuk adalet sistemlerindeki müdahalelerin etkinliğini artırmakta, yeniden suç işleme riskini azaltmakta ve çocukların bireysel gelişimlerine katkı sağlamaktadır." ifadelerine katılmamak mümkün değildir. Her ne kadar çocuklardaki başta olmak üzere, yetişkinler de dahil, toplumdaki şiddet ve suç sarmalının esas müsebbibinin iktidarın normsuzluğu yeni norm haline getirdiği aktüel politikadan bağımsız okunamayacağını bilsek ve bu duruma dair Raporda hiçbir belirleme olmasa da yukarıdaki alıntı meselenin özüne temas etmektedir. Alıntılanan bölümde de görüldüğü üzere çocuk adalet sisteminin adli makamlarla sınırlı kalmaması gerektiği net şekilde vurgulanmıştır. Ancak Raporun, ileride göreceğimiz ve detaylı yorumlarımızı yapacağımız, öneriler kısmında birkaç tane "ufak" adli sistem harici öneri dışında bir önerisi maalesef ki gözlemlenememiştir. Yani Rapor imzacıları, çocuk adalet sistemi "adli makamlarla sınırlı kalmamalı" derken getirdikleri öneriler, adliye binalarının dışına sadece utangaç şekilde çıkmaya meyletmektedir ama zihinler ise içeride kalmaktadır.

Komisyonun çalışma metodolojisi olarak benimsediği sosyo-ekolojik model, sorunu tespit ve çözüm önerilerini geliştirmek açısından son derece mühim bir yöntemdir. Hakeza bizler de 17.12.2025 tarihli metodoloji önerimizi belirttiğimiz metnimizde, sosyo-ekolojik modelin yanı sıra gelişimsel kuram ile onarıcı adalet yaklaşımının eşgüdümlü şekilde ilerletildiği eklektik bir modelin benimsenmesi gerektiğini belirtmiştik. Raporda da Birleşmiş Milletler Kalkınma Programına referansla belirtildiği üzere onarıcı adalet üç temel ilkeye oturmaktadır. Bunlar, birincisi mağdurun uğradığı zararın giderilmesi; ikincisi failin eyleminin sonuçlarını fark etmesi ve sorumluluk üstlenmesi; üçüncüsü ise mağdurun zararının giderileceği güvenli alan yaratılması olacak şeklinde sıralanmıştır. Bizce de tüm adalet sistemi içerisinde benimsenmesi gereken bir yaklaşım olan, ancak çocuklar mevzubahis olduğunda bir kat daha gerekli olan onarıcı adalet yaklaşımına dair bu referanslar haricinde, Raporun öneriler kısmında herhangi bir şeyin bulunmaması, referanslar ile öneriler arasındaki tezatlığı göstermektedir.

Raporda değinilmesi zorunlu olan bir diğer durum ise "Okuldaki Disiplin Uygulamaları" başlıklı bölümde belirtilenlerdir. İlk bakışta makul ve makbul öneriler şeklinde gelse de bu kısımda, Rapor imzacılarının çocuğa ve çocukluğa dair bakışını net şekilde

gösteren birkaç ifade olduğu kanaatindeyiz. Öyle ki "tutarsız disiplin uygulamaları", "disiplin uygulamalarının rehberlik hizmetleriyle desteklenmesi" gibi vurgular önemli olmakla birlikte okullarda yetişkinlerden müteşekkil hiyerarşik bir yapı ve anlayış olarak disiplin kurullarının varlığını sorgulamak gerektiği gerçeği ıskalanmaktadır. Zira bizce okullarda, çocuk katılımına dair hiçbir nüve barındırmayan idare, denetim ve disiplin kurulları antidemokratik anlayışın henüz çocuklukta çocuklara zerk edilmesine hizmet etmektedir. Başka bir deyişle, okullarda en büyük toplamı ve "çoğunluğu" çocuklar, öğrenciler oluşturmasına rağmen; onların kendi yaşamları, yaşam alanları, okul idaresi, eğitim süreçleri hakkında alınan kararlara herhangi bir dahiliyetlerinin olmaması, tabiri caizse "azınlığın çoğunluk üzerindeki tahakkümünün" en sarih örneğidir. Bu durumun, çocuklar için yetişkinlik yaşamlarında karşılaşacakları otoriter hatta otokratik yönetimler karşısında takınmaları gereken tavra dair "alıştırma turları" niteliğinde olduğunu düşünmekteyiz. O sebeple yapılması gereken bizce okulların demokratikleştirilmesi ve demokrasi kültürünün daha çocuklukta yaşamsal kılınmasıdır. Bunun için okullardaki disiplin mekanizmalarına, okullarda kurulacak çocuk meclislerinden temsilcilerin de dahil edilmesi gereklidir. Ayrıca okul idaresinde çocukların sadece sözlerinin değil iradelerinin ve sorumluluklarının da tanınması/kabul edilmesi gerekmektedir.

İstatistiki verilerin son derece soğuk ve çoğunlukla hakikati tahrif etmek için kullanışlı bir araç olduğun gerçeğini unutmaksızın, istatistikler zaman zaman çok mühim tespitlere kapı aralamakta ve toplum yararı merceği ile bakıldığı takdirde politika yapım sürecinde ciddi "faydalar" sağlamaktadır. Raporda referans verilen "bir üniversite hastanesinde adli psikiyatrik değerlendirmeden geçen suça sürüklenen çocuklar üzerinde yapılan bir araştırmada, çocukların %20.9'unun birinci derece akrabalarında (özellikle baba veya ağabey) suç öyküsü bulunduğu belirlenmiştir." ibaresi aslında rapor lugatıyla "çocuk suçluluğunun" temel nedenlerinin aynı zamanda yetişkinleri de suç ile ilişkilendiren yetişkin dünyasında aranması gerektiğini göstermektedir. Çünkü şiddet, çatışma, kavga ve güç ile sorunları çözmeyi düstur edinen mevcut yönetsel aklın topluma ve toplumsal yaşama yansıması, yurttaşların kendi aralarındaki ihtilafları yine benzer yöntemlerle çözmeye çalışmasıdır. Bu sebeple "çocuk suçluluğu" olgusu ile etkin bir mücadele yürütülmek isteniyorsa eğer yetişkin suçluluğuyla ve yetişkinlerin suça meyil etmelerine sebep olan politik, sosyolojik ve ekonomik sebeplerin tespit edilmesi ve ortadan kaldırılması elzemdir. Ancak raporda çocukların suçla ilişkilenmeleri süreci her ne kadar bütünlüklü ele alındığı iddia edilmiş olsa da bahsettiğimiz politik sebeplere dair açıktan hiçbir tespitin yapılmamış olması dikkat çekici ancak şaşırtıcı olmayan bir husustur.

Raporda belirtildiği ve katılmamanın mümkün olmadığı, "Çarpık kentleşme ve sosyal organizasyonsuzluk da çocuk suçluluğunu artıran önemli çevresel risk faktörleri arasında yer almaktadır. Güvenli sosyal alanların (park, spor alanları, kültür merkezleri) yetersizliği, metruk alanların fazlalığı ve güvenlik hizmetlerinin sınırlı olması çocukların sokakta geçirdiği denetimsiz zamanın artmasına yol açmaktadır." tespiti son derece dikkat çekicidir. Bu tespit ışığında belediyelere bütçelerinin ‰ 5'ini "çocuk ve gençlerin korunması ve suçun önlenmesi ile ilgili çalışmalara aktarılması" önerisi getirilmiş olması da hakeza makul ve anlamlıdır. Ancak bunun yeterli olmayacağı ise aşikardır; zira neoliberal kent politikaları ile atbaşı ilerleyen eko-kırım, çocukların sağlıklı bir çevrede özgürce yaşama hakkını doğrudan ihlal etmektedir. Çünkü kentlerin sermayenin ihtiyaçlarına göre şekillendirilmesi; yeşil alanların, oyun alanlarının ve kamusal yaşam alanlarının daraltılması çocukları doğadan, sosyal yaşamdan ve özgürce gelişebilecekleri kamusal mekânlardan koparmaktadır. Derinleşen iklim krizi, hava kirliliği, su kaynaklarının tahribatı ve ekolojik yıkım ise çocukların yalnızca geleceğini değil, bugünkü yaşam koşullarını da tehdit etmektedir. Özcesi sorunların kompleksliğini göz ardı ederek tek bir sorunun tespitinin de analizinin de çözümünün de mümkünlüğünün düşük olduğu kanaatindeyiz. Bağlam içinde kaldığımızda çocukların kanunla ihtilaflı hale gelmesinin nedenlerinden birisi çocuklara kamusal alanda özgür alanların bırakılmaması; bunun nedeni rant ve inşaat odaklı yerel ve merkezi politikalar; bunun müsebbibi neoliberal kent politikalarını yerleşik kılan mevcut siyasal irade ve akıldır. O sebeple zahiri olanı dile getirip bâtınînin üstünü örterek toplumsal bir olgu ve sorunu tespit etmek de çözmek de mümkün değildir. Eğer bir sorunun çözümü amaçlanıyorsa, ki öyle olduğu belirtiliyor, çok boyutlu tahliller ve öneriler geliştirmek bir zorunluluktur.

Son olarak Raporda "Mekânsal Ayrışma" başlığı altında salt teorik bir çerçeveye sıkıştırılan çevresel risk faktörleri; reelde Kürt çocukların yoğunlukta yaşadığı kentlerde (Diyarbakır, Mardin, Şırnak, Hakkari vd.) derinleşen asimilasyon, anadilinde eğitim hakkının gaspı ve toplumsal mülksüzleştirme politikalarıyla birleşerek kümülatif bir "yapısal şiddet" mekanizmasına dönüşmektedir. Kendi anadilinden ve kültürel habitusundan koparıldığı için yabancılaştığı okul ikliminden dışlanan çocukların sosyo-politik gerçekliği, Raporda bariz bir biçimde göz ardı edilmiştir. Oysa bizzat raporun, çocukların suça sürüklenmesindeki en büyük etkenlerden biri olarak saptadığı "okul terki" girdabının; bu asimilasyon ve dışlama politikalarının sonuçlarından birisi olduğu aşikardır.

3.2. Çocuk Hükümlü/Tutuklu Profili Araştırması - Çocukların Kendi Dilinden Suç ve Ceza

Komisyonun çalışmaları arasında belki de en mühim, en değerli ve hakikate en fazla yaklaşan çalışmanın hapishanelerde tutulmakta olan 607 çocukla yapılan çalışma olduğu kanaatindeyiz. Zira bu çalışmanın bulgularının tamamı bizlerin ve bu alanda çalışan uzmanların yıllardır, çocukların kanunla ihtilaflı hale gelmesinin nedenleri olarak sıraladığı yoksulluk, işçileştirilme, uyuşturucu ve bağımlılık, ihmal, istismar ve önleyici kamusal mekanizmaların yokluğu tespitlerini doğrulayan niteliktedir. Görüşme yapılan çocukların %91,6'sının tek bir suç nedeniyle hapiste bulunması ve sadece %8,4'ünün birden çok suç nedeniyle tutuklu/hükümlü pozisyonunda olması; hapsetme dışı yöntemlerin neden uygulanmadığı sorusunu bir kez daha akıllara getirmekte ve diversiyon uygulamalarının gerekliliğini çok net göstermektedir. Yine çocukların yaklaşık yarısının ailesinin aylık gelirinin 30 bin liranın altında olduğunu ve %78,9'unun ailesinin maddi sorunları olduğunu belirtmesi de çocuk yoksulluğu başta olmak üzere ülkede yoksullukla etkin mücadele yöntemlerinin belirlenmesi, uygulanması ve sermaye yararına olan ekonomi-politik tercihlerin terk edilmesinin "çocuk suçluluğunu" azaltacağı tespitimizi doğrulamaktadır. Çocukların %71,3'ünün ya okul terkinde bulunduğu ya da okula düzensiz devam ettiği analizi de okul terki ile suça meyletme arasında pozitif bir korelasyon olduğu tespitimizi doğrulamaktadır. Yine 12-14 yaş grubundaki çocukların %73,1'inin, 15-17 yaş grubu çocukların %88,9'unun özgürlüğünden mahrum bırakılmadan önce herhangi bir işte çalışma öyküsünün olduğu da çocukların işçileştirilmesinin, istihdam süreçlerinde çocukların yetişkinlerle çarpık eşitlenmesinin çocukların kanunla ihtilaflı hale gelmesine neden olduğunu göstermektedir. Yine çocukların %45,5'inin bağımlılık yapıcı maddeleri denediği ve %21,9'unun günlük tükettiğine dair veri, bağımlılığın çocuklardaki yaygınlığını ve bunun suçla ilişkilenmeye neden olduğu tespitimizi ikrar etmektedir. Hapishanelerdeki çocuklarla yapılan anketteki bir diğer kritik bulgu ise çocukların %24,2'sinin fiziksel istismara, %30,3'ünün duygusal istismara, %5'8'inin cinsel istismara maruz bırakıldığını, %58,5'inin ihmal yaşadığını belirtmesidir.

Ancak yapılan anket çalışmasının ve belki de 4 aylık Komisyon çalışmalarının en kritik bulgusu ise hapishanelerdeki çocukların %82'sinin "işlediğim suçun yasal sonuçlarını bilseydim bu suçu işlemezdim" şeklindeki ifadesidir. Bu bizlere, ve tüm politika yapıcılara çocuklar için hukuk okur yazarlığı eğitimlerinin ertelenemezliğini net şekilde göstermiştir.

%82 oranı, çocukların adalet sistemiyle ilk temasında diversiyon yöntemlerinin uygulanması ve 'hapsetmek son çaredir' ilkesinin benimsenmesi durumunda, çocukların suça sürüklenme oranlarının ciddi ölçüde azalacağına işaret etmektedir.

3.3. Yargı ve İnfaz Sisteminin Güvenlikçi Refleksleri: Hakim, Savcı ve Personel Anketleri

17.12.2025 tarihli metnimizde, çocuklarla temas eden hemen her meslek grubuyla derinlikli görüşmeler yapılması gerektiğini vurgulamış; bu kapsamda çocuk hakimleri ve savcılarının da sürece dahil edilmesini önermiştik. Komisyonun 765 çocuk hakimi ve cumhuriyet savcısı ile gerçekleştirdiği görüşmeler son derece mühim ve değerlidir. Ancak şu noktayı önceden belirtmek gerekir ki; halef-selef Adalet Bakanları nasıl ki çocukları "çocuk" statüsünden uzaklaştıran ve çocukluk yaşını dahi tartışmaya açan politik motivasyonlara sahipse, Adalet Bakanlığı bünyesindeki ilgili meslek mensuplarının da benzer bir yaklaşıma meyilli oldukları yapılan görüşmelerin sonucunda görülmektedir.

Anketteki çarpıcı bulguları ve bunların ne anlama geldiğini şu şekilde özetleyebiliriz: Görüşülen hakim ve savcıların %72,5'inin çocuk alanındaki tecrübesinin 3 yıldan az olduğu görülmektedir. Bu veri, çocuklarla temas eden tüm meslek gruplarında "uzmanlaşma" gerekliliğini hatırlatmakla kalmıyor; bilhassa "özgürlüğü kısıtlama" gibi ciddi bir yetkiye sahip olan kişilerin, çocuklarla çalışma hususunda yeterli yetkinliğe sahip olup olmadığına dair ciddi şüpheler uyandırmaktadır. Ayrıca, hakim ve savcıların %25,6'sına yıllık 600'den fazla ceza dosyası, %21,4'üne ise 400'den fazla tedbir talebi geliyor olması da Komisyon toplantılarında ısrarla vurguladığımız "ceza mahkemeleri ile tedbir mahkemelerinin ayrılması" önerimizin ne denli elzem olduğunu göstermektedir.

Bu veriler çeşitli anlamlı yorumlara kapı aralarken; daha da önemlisi, hakim ve savcıların çocuk adalet sisteminin revizyonuna dair görüşleridir. Meslek mensuplarının %82,2'si çocuklara verilen cezaların infaz sürelerini yetersiz bulmuş; %53,1'i çocukların suça sürüklenmesinin önlenmesi için ailelere sorumluluk yüklenmesini önermiş; %90'ı ise verilen "düşük" cezaların bir "cezasızlık algısı" yarattığını ifade etmiştir. Dikkat çekici bir diğer bulguya göre, infaz sürelerini "çok az" bulan hakim ve savcıların %66,4'ü mevzuatı yetersiz görürken; diversiyon uygulamalarını "çok fazla" bulanların %74,4'ü de yine mevzuatın eksik olduğu görüşündedir. İlginç bir şekilde; çocuk adalet sistemi üzerine çalışan sivil toplum kuruluşları ile hakim ve savcılar, diversiyon ve infaz süreleri konusunda taban tabana zıt görüşlere sahip olmalarına rağmen, "mevzuat eksikliği" noktasında birleşmektedir. Aradaki temel fark ise şudur: Hakim ve savcılar mevzuatı "'daha fazla hapis ve daha yoğun infaz" talebiyle eksik bulurken; çocuk hakları savunucuları mevzuatın, "hapsetmenin son çare olması ve en kısa süreli uygulanması" şeklindeki evrensel ilkelere uyum sağlamaması nedeniyle yetersiz olduğunu savunmaktadır. Yine hakim ve savcıların ekseriyeti 15-18 yaş grubu bakımından yaşa bağlı ceza indirimlerinin kaldırılmasını; hakim takdir yetkisinin

artırılmasını; kanunla ihtilaflı hale gelen çocukların ebeveynlerinin de ceza soruşturmasına konu edilmesini önermektedir.

Bu veriler, daha sonra üzerine tekrar eğileceğimiz, Raporun Tespit ve Öneriler bölümünde yer alan ve çocuk adalet sisteminin temellerini sarsan önerilerin büyük çoğunluğunun, hakim ve savcılarla yapılan anket sonuçlarına dayandırıldığı görülmektedir. Bu noktada şu temel soruyu sormak elzemdir: Çocuk alanında %72,5 oranında "3 yıldan az" tecrübeye sahip bir grubun, çocuklar aleyhine bu denli köklü değişiklikler önermesi ve bunların Komisyonca politika önerisi olarak benimsenmesi, Komisyon toplantıları boyunca iktidar yetkilileri tarafından sıkça vurgulanan "bilimsellik" iddiasıyla nasıl bağdaşmaktadır? Zira bu tespit ve öneriler doğrultusunda politika geliştirmeyi, etik veya bilimsel ilkelerle açıklamak bizce mümkün değildir. Ayrıca belirtmek gerekir ki Rapor, kendi içinde de derin ve izahı güç bir metodolojik çelişki barındırmaktadır. Raporun bizzat hapishanelerdeki çocuklarla yürüttüğü saha araştırması; "suça sürüklenme" olgusunun sosyo-ekonomik adaletsizlikler, ağır çocuk yoksulluğu ve eğitimden kopuş gibi tamamen yapısal makro sorunlardan beslendiğini açıkça göstermektedir. Buna karşılık raporun somut mevzuat önerileri, bu verilere göre değil; çocuk alanındaki deneyimi son derece yetersiz olan ve kurumsal/politik reflekslerle hareket eden hâkim ve savcıların cezalandırma hevesine dayandırılmıştır.

Komisyonun bir diğer anket çalışması ise hapishanelerde görev yapmakta olan psikolog, sosyal hizmet uzmanı, sağlık personeli, infaz ve koruma memuru ve öğretmen ile yapılmıştır. Bu kapsamda katılımcılara 12 soruluk anket yöneltilmiş ve bu çalışmaya toplamda 1306 Adalet Bakanlığı görevlisi katılmıştır.

İlgili anket çalışmasına dair Raporda belirtilen şu hususlar, çocuklar için uygun olmadığı herkesçe malum olan hapishanelerdeki koşulların çocuklar için daha da "zor" bir hale kavuşturulması gerektiğinin "korkunç" tavsiyeleriyle doludur: "Ceza adaleti sistemine ilişkin bulgular, katılımcılar arasında güçlü bir caydırıcılık talebinin bulunduğunu göstermektedir. Bu kapsamda cezaların artırılması, infaz rejiminin ağırlaştırılması, tekrar suç işleyen çocuklara daha sert yaptırımlar uygulanması ve cezasızlık algısının ortadan kaldırılması gerektiği ifade edilmektedir. Bazı katılımcılar, suça sürüklenen çocuk kavramını eleştirmekte; çocukların yetişkinlere daha yakın biçimde yargılanması ve ceza yaş sınırının yeniden düzenlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca cezaevlerinin rahat yaşam alanları olmaması, infaz süreçlerinin daha disiplinli hale getirilmesi, çocukların daha sıkı kurum kurallarına tabi tutulması, ilk suçtan itibaren güçlü yaptırımlar uygulanması ve kurum içindeki ayrıcalıkların azaltılması gerektiği yönünde görüşler bulunmaktadır."

İlgili ankete katılan çalışanların yüzde 34,4'ünün 2 yıl ve altında; %24,5'inin ise 2-5 yıl arasında ilgili alanda görev yapmakta olması, tıpkı %72,5'inin çocuklarla çalışma tecrübesi 3 yıldan az olmasına rağmen çocuk adalet sisteminin yetişkinlerle eşitlenmesine dair "tavsiyelerde" bulunan hakim ve savcıları hatırlatmaktadır.

Her alandan daha da hassas olan çocukluk noktasında hem gerekli ihtisasa sahip olup olmadığı meçhul hem de çocuklarla çalışma yıl sayısı bir elin parmağına bile ulaşamayan Adalet Bakanlığı bünyesinde çalışan hakim, savcı, hapishane müdürü, gardiyan gibi meslek mensuplarının verdikleri ceza artırımı ve koşulların ağırlaştırılması şeklinde özetlenebilecek "tavsiyelere" dair Komisyon raporunda, eleştirel herhangi bir ibare bulmak maalesef ki mümkün olmamıştır. Bilakis iktidarın politik ajandasına uygun şekilde, bizce ne bilimsel ne etik ne de politik bir değeri olmayan, ilgili tavsiyeler sorgusuz sualsiz, ileride göreceğimiz üzere, politika önerisi haline getirilmiştir.

Bu noktada; Adalet Bakanlığı, iktidar yetkilileri ve çok sayıda Komisyon üyesi milletvekilinin, çocukları daha fazla hapsetme arayışlarında meşruiyet kaynağı olarak başvurdukları "cezasızlık algısı" argümanına dair bakış açımızı özetlememiz yerinde olacaktır.

3.4. İktidarın Asıl Niyeti: "Cezasızlık Algısı" Üzerinden Toplumsal Denetim

Bu topraklarda cezasızlık, sadece tarihsel bir miras olmanın ötesinde, bugün sistemli bir biçimde yeniden üretilen siyasal ve hukuksal bir rejim olarak karşımızda durmaktadır. Cezasızlık meselesini yalnızca tekil yargısal eksikliklere veya münferit hak ihlallerine indirgemek, bu yapısal sorunu görünmez kılan bir yanılgı olacaktır. Tartışılması gereken asıl meselenin cezasızlığın nasıl bir yönetim pratiğine, nasıl bir siyasal tercihe ve nasıl bir toplumsal denetim aracına dönüştüğü olduğunu düşünmekteyiz.

Son dönemde iktidar yetkililerinin ve mahfillerinin dillerinden düşürmediği "cezasızlık algısı" kavramı, bizzat iktidar tarafından bilinçli bir biçimde ters yüz edilmektedir. İktidarın "cezasızlık algısı" olarak tanımladığı olgu, toplumsal talep olmaktan çıkarılarak, toplumun daha fazla cezalandırılmasını meşrulaştıran bir araca dönüştürülmektedir. Özellikle çocukları hedef alan yeni ceza politikaları, ağırlaştırılmış yaptırımlar ve güvenlikçi uygulamalar, bu manipülatif yaklaşımın doğrudan ürünüdür. Böylece sorun, adaletin tesisi değil, "yeterince ceza verilmediği" iddiası üzerinden tarif edilmekte; topluma reçete olarak ise daha fazla korku, daha fazla denetim ve daha fazla hapsetme sunulmaktadır.

Oysa bu topraklarda yüz yıldır, bir "algı" sorunundan çok daha fazlası; bir cezasızlık olgusu, bir cezasızlık politikası ve kurumsallaşmış bir cezasızlık rejimi bulunmaktadır. Bu rejim ki belli başlı toplumsal gruplara yönelik işlenen suçlarda sistematik bir koruma kalkanı

oluşturmaktadır. Kadınlara, çocuklara, engellilere, LGBTİ+'lara, doğaya ve Kürtlere dönük işlenen suçlara bakıldığında; faili cezasız, mağduru ise adaletten mahrum bırakan süreklilik arz eden bir tavır görülmektedir. Yargı erkinde hangi politik odağın "güçlü" olduğu fark etmeksizin değişmeyen tek olgu, faillerin bir dokunulmazlık zırhına büründürülmesi, mağdurların ise adalet arayışında yalnızlığa terk edilmesidir.

Dolayısıyla cezasızlık, hukuki teknik bir hata olmanın ötesinde sistematik bir adaletsizlik biçimidir. Bu yol ile mağdurlar adaletten yoksun bırakılırken, potansiyel faillere de açık bir mesaj iletmektedir: "Arkanızdayız." Cezasızlığın en tehlikeli ve yıkıcı yönü de budur; zira geçmişteki suçların hesabının sorulmaması, aynı zamanda gelecekte işlenecek yeni suçlar için inşa edilmiş bir güvence zeminidir. Özcesi iktidar, "cezasızlık algısı" argümanını kullanarak aslında adaleti değil, kendi cezalandırıcı otoritesini tahkim etmek, çocuklar özelinde toplumu topyekün denetim altına almaya çalışmaktadır.

3.5. Komisyon Bulgularının Seçici Biçimde Raporlaştırılması ve Güvenlikçi Yaklaşımın Öne Çıkarılması

Komisyon çalışmaları süresince gerçekleştirilen saha araştırmaları, dinlenen uzmanlar ve yapılan sunumlar, çocukların adalet sistemiyle temasını azaltmaya, özgürlükten yoksun bırakılmayı istisnai kılmaya ve koruyucu-önleyici sosyal politikaları merkeze almaya yönelik zengin bir veri havuzu oluşturmuştur. Ayrıca çocuk hakları alanında çalışan akademisyenler, sivil toplum ve meslek örgütleri; çocukların suça sürüklenmesinin ardındaki yoksulluk, eğitimden kopuş, çocukların işçileştirilmesi, sosyal hizmetlerden mahrumiyet ve sistematik şiddet gibi yapısal gerçeklikleri detaylarıyla ortaya koymuşlardır.

Ancak Raporda, bu çok boyutlu ve hak temelli perspektifin, iktidarın güvenlikçi ajandasına uygun şekilde "filtrelerden geçirilerek" tırpanlandığı aşikardır. Raporda, çocuk haklarını odağına alan yaklaşımlar marjinalleştirilir ve görünmez kılınırken; denetimi sıkılaştıran, cezalandırmayı "tek çözüm" olarak dayatan ve çocuk adalet sistemini bir güvenlik sorunu olarak kurgulayan görüşler, raporun omurgasını oluşturmuştur.

Özellikle ceza yaşının düşürülmesi, infaz rejimlerinin ağırlaştırılması ve aileler ile çocukların sürekli gözetim/denetim altına alınması gibi otoriter önerilerin raporda "ana akım" olarak sunulması; buna karşılık onarıcı adalet, toplumsal destek mekanizmaları ve diversiyon gibi yaşamsal önerilerin ikincil planda bırakılması bir tesadüf olmanın ötesinde anlamlar taşımaktadır. Bu tablo, Komisyonun verileri nesnel bir şekilde raporlaştırmadığını; aksine, önceden belirlenmiş bir güvenlikçi politik tercihi meşrulaştırmak için "seçici bir ayıklama" yöntemini devreye soktuğunu kanıtıdır.

Bir araştırma komisyonu, toplumun ve çocukların gerçek ihtiyaçlarını yansıtmakla yükümlüdür; ancak bu rapor, bir "araştırma" ürünü olmaktan ziyade, iktidarın cezalandırıcı politikalarına meşruiyet üretme çabasındadır. Çocuk adalet sisteminin temel gayesi çocuğu güçlendirmek ve haklarını korumak iken; raporun genel yönelimi, evrensel çocuk hakları standartları ile iktidarın "güvenlikçi ve disipline edici" çocuk politikası arasında derin bir uçurum yaratmaktadır.

3.6. Uluslararası Sözleşmeler, Çekinceler ve Türkiye

Rapor boyunca BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) başta olmak üzere uluslararası normlara sıkça atıf yapılması, ilk bakışta evrensel bir mutabakata dayanıyormuş izlenimi vermektedir. Ancak Türkiye'nin, Sözleşme'nin 17., 29. ve 30. maddelerine koyduğu çekinceler; çocuğun maddi, manevi, kültürel ve sosyal varlığını korumakla yükümlü olan devletin, aslında bu varlığı kendi "teklik süzgecinden" geçirdiğini bizlere hatırlatmaktadır. Zira açıktır ki anadili ve kültürel haklara dair çekinceler, sadece teknik bir hukuki ayrıntı değil, Kürt çocuklar başta olmak üzere anadili Türkçe olmayan milyonlarca çocuğun "kimliksizleştirilmesini" ve kültürel habituslarından koparılmasını amaçlayan sistematik bir asimilasyon politikasının ürünüdür.

Raporda bu çekincelerin kaldırılması şöyle dursun bu çekincelerin varlığına dair dahi bir cümlenin yer almaması, iktidarın uluslararası hukukla ilişkisinin araçsal ve seçici olduğunun en net göstergesidir. Bir yandan "çocuğun üstün yararı" ilkesinden dem vurup diğer yandan çocuğun en temel hakkı olan anadilinde eğitim ve kimlik hakkını engellemek, evrensel ilkeleri tahrif etmektir.

Uluslararası sözleşmelere yapılan atıfların bir "göz boyama" olmaktan çıkması için, öncelikle bu "tarihsel ayıplardan" vazgeçilmelidir. Bu vesileyle tekrar belirtmek zorundayız ki BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye konulan çekinceler derhal kaldırılmalı, anadilinde eğitim hakkı güvence altına alınmalı ve tüm çocuklar için eşit yurttaşlık temelinde hak temelli bir yaklaşım benimsenmelidir. Aksi takdirde, raporun uluslararası normlara yaptığı vurgu, pratikte hiçbir karşılığı olmayan retorik bir beyandan ibaret kalacak; bu durum Sözleşmenin felsefesine aykırı şekilde "tekçiliğin" sürdürülmesine hizmet edecektir.

4. RAPORDAKİ TESPİT VE ÖNERİLERE DAİR BAKIŞIMIZ

4.1. Okul "Güvenliği" ve Demokratik Okullar Perspektifimiz

Raporun "Okul Güvenliği" başlığı altında sunulan; okul polisi, kontrollü giriş-çıkış sistemleri ve çevresel denetimlerin artırılması gibi öneriler, Maraş ve Siverek'te yaşanan şiddet vakalarının ardından ilk bakışta, kabul edilebilir gibi görünse dahi bu tavsiyelerin okullarda güvenlikçi anlayışı yerleştirmek maksadı veyahut da riski taşımasından dolayı

nazarımızca kabul edilmesi mümkün değildir. Bu yaklaşım, okulu bir öğrenme ve sosyalleşme alanından ziyade bir "gözetim kışlasına" dönüştürme riski taşımaktadır. Kolluk gücünü okulun asli unsuru haline getirmek isteyen bu güvenlikçi anlayış, bizce kabul edilemez bir müdahaledir; zira çocukları suçla ihtilaflı hale getiren veya şiddeti besleyen ana unsur, denetim eksikliği değil, okulun bizzat kendisinin inşa ettiği otoriter yapıdır.

Bizce okullarda şiddeti önlemenin yolu, yukarıdan aşağıya işleyen bürokratik ve cezalandırıcı mekanizmalardan değil; demokratik okul ikliminin inşasından geçmektedir. Bu çerçevede, mevcut müfredatın tekçi, cinsiyetçi, militarist ve milliyetçi kodlardan arındırılması ertelenemez bir zorunluluktur. Okullar; rekabetin ve tektipleştirmenin değil, çoğulculuğun, çok dilliliğin, ekolojik duyarlılığın ve toplumsal eşitliğin vücut bulduğu alanlara dönüştürülmelidir. Çocukların özne olarak yer aldığı "Çocuk Meclisleri", akran temelli karar mekanizmaları, onarıcı adalet ve akran arabuluculuğu pratikleri; disiplin zoruyla değil, demokratik katılımla şiddeti minimize edecek en etkili yöntemlerdir.

Ayrıca psikolojik, pedagojik ve sosyal destek mekanizmaları eğitim sürecinin tali değil asli unsuru haline getirilmeli; çocukların sorunlarına güvenlikçi ve kolluk merkezli yaklaşımlar yerine toplumsal ve pedagojik çözümler üretilmelidir. Okullar rekabetçi ve tektipleştirici yapılardan çıkarılarak çocukların oyun, yaratıcılık ve özgür etkileşim alanlarına dönüştürülmelidir.

4.2. Çocukların İşçileştirilmesi ve Alternatif Bir Eğitim Modeli Olarak "Ambalajlanan" MESEM'ler

Raporun öneriler kısmında, MESEM'ler, alternatif bir model olarak sunulmakta ve çocukların okul terkini önleyici bir rolü olduğu iddia edilmektedir. Ancak bizce MESEM'lerin güçlendirilmesi bir yana, çocuk emek sömürüsünün bizzat MEB eliyle kurumsallaştırıldığı ve her gün çocuk ihmali, istismarı ve iş cinayeti haberleriyle gündeme gelen bu sistemin derhal lağvedilmesi gerekmektedir.

Zira "eğitim" adı altında sunulan, okul terkini engelleyeceği iddia edilen, bu model, çocukları erken yaşta üretim süreçlerine dahil eden, okul ile işyeri arasındaki sınırı fiilen ortadan kaldıran ve çocukluğu piyasaya açan bir yapıdır. "Bir gün okul, dört gün işyeri" uygulamasıyla çocuklar eğitim sürecinin öznesi olmaktan çıkarılmakta, doğrudan emek gücü olarak konumlandırılmakta, özcesi öğrencilikten çıkarılıp işçileştirilmektedir.

Bu tablo, basit bir "mesleki eğitim" tartışmasının çok ötesindedir. MESEM üzerinden kurulan sistem, çocukları denetimsiz ve çoğu zaman tehlikeli iş koşullarına açık hale getirirken; aynı zamanda sermaye birikiminin çocuk emeği üzerine bina edilmesini sağlamaktadır. Tam da bu nedenle MESEM, teknik bir eğitim modeli değil; çocukların

işçileştirilmesinin kurumsallaştırılmış bir aracıdır. Kısacası, çocukların istihdam süreçlerinde yetişkinlerle çarpık eşitlenmesine hizmet eden bu uygulamanın okul terkini de çocukların suç ile ilişkilenmelerini de önlemeye fayda etmesi mümkün değildir.

Tekrar da olsa belirtmekte fayda var, çocukları sermayenin insafsız çarklarına "ucuz ve güvencesiz emek" olarak terk eden MESEM uygulaması, yapısal olarak tahrip edici bir sömürü odağıdır. Yoksul çocukları işçileştirme aracı olan bu sistem derhal tasfiye edilmeli; yerine çocukların sömürülmediği, pedagojik ilkelere uygun, çok yönlü (sanatsal, teknolojik, bilimsel ve demokratik) bir eğitim alabildikleri kamusal "Gençlik ve Yaşam Akademileri" inşa edilmelidir. Ayrıca sınıfsal eşitsizlikler ve derinleşen yoksulluk nedeniyle çocuklarını MESEM kıskacına teslim etmek zorunda kalan ailelerin ekonomik açmazları, çocukların emeklerinin sömürülmesiyle çözülemez. Bu yapısal sorun; devletin sosyal devlet olma yükümlülüğü gereği derhal hayata geçireceği "Çocuk Temel Gelir Güvencesi" programlarıyla, doğrudan ve kamusal olarak çözülmelidir.

4.3. Makul ve Makbul Öneriler Hakkında

Öneriler arasında yer alan önleyici tedbirlerin önemli bir kısmı, uygulamaya geçirilebildiği takdirde, mühim ve değerli öneriler içermektedir.

Belli başlı önerileri sıralayacak olursak eğer;

- Çocuklarda görülebilecek duygusal ve davranışsal sorunların erken tespitinin sağlanması için zorunlu psikososyal tarama sistemi kurulması
- Okul temelli önleyici ve koruyucu programlar güçlendirilmesi
- Risk altında bulunan ailelere yönelik psikolojik danışmanlık, sosyal hizmet yönlendirmesi ve kriz müdahale alanında destek sağlayacak erişilebilir ve etkin yerel hizmet modelleri güçlendirilmesi
- Ekonomik yoksunluk nedeniyle risk altında bulunan ailelere yönelik istihdam destekleri ve gelir artırıcı programlar güçlendirilmesi
- Okul temelli erken uyarı ve izleme sisteminin güçlendirilmesi
- Okul rehberlik ve psikolojik danışma servislerinin erken tespit aşamasında güçlendirilmesine; riskli gruplara yönelik müdahale, olumlu akran çevresi oluşturma, akran mentörlüğü programlarının oluşturulması
- Öğrenci sayısına bakılmaksızın, her okula bir rehber öğretmen/okul psikolojik danışman normu sağlanması ile birlikte, her 100 öğrenci için bir rehber öğretmen/psikolojik danışman görevlendirilecek şekilde kademeli bir norm kadro düzenlemesi gerçekleştirilmesi

- Yerel yönetimler, kolluk kuvvetleri ve ilgili Bakanlıklar tarafından mahallelerde olumsuz akran gruplarının çeteleşmeleri ve toplu işlenen suçları önleyici stratejiler geliştirilmesi
- Bağımlılıkla mücadele politikalarında ceza, infaz, rehabilitasyon, adli yönlendirme ve entegrasyon boyutlarının yeniden yapılandırılması
- Madde bağımlılığına yönelik yatılı ve ayaktan tedavi merkezlerinin sayısının ve kapasitesinin artırılması
- Güvenli kentsel tasarım ve çocuk dostu mekânsal planlama anlayışının yaygınlaştırılması
- Çocuk adalet sisteminde uzmanlaşmanın artırılması; çocuk savcılığı, çocuk mahkemesi, çocuk müdafiliği ve çocuk odaklı adli birimlerin güçlendirilmesi
- Ev ziyareti ve saha incelemesinin zorunlu hale getirilmesi ve sosyal inceleme raporlarının güçlendirilmesi
- Çocuklar hakkında açılan davaların ve kanun yolu incelemelerinin öncelikli yürütülmesi maksadıyla yasal düzenleme yapılması
- Çocuğun üstün yararı ve veri güvenliği gözetilerek, çocuklara hizmet sunan tüm bakanlıkların erişim sağlayabildiği ve çocuklara ilişkin işlemlerin bütüncül olarak izlenebildiği bir vaka yönetim sisteminin kurulması
- TBMM bünyesinde kanun ile daimi bir çocuk ihtisas komisyonunun kurulması
- Erken risk tespiti ve proaktif izleme sisteminin kurulması
- Ceza adalet sisteminde yer alan tutuklu ve hükümlü çocukların yeniden topluma kazandırılması için rehabilitasyon odaklı modellerin geliştirilmesi
- Ceza infaz kurumundan tahliye olan çocukların yeniden suça sürüklenmesini önlemek için güçlü bir takip ve destek sisteminin kurulması
- Hakkında korunma ve bakım tedbiri bulunan çocuklardan suça sürüklenme ve/veya madde kullanımı bulunanlara hizmet verilen Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı İhtisaslaştırılmış Çocuk Evleri Sitelerinin hizmet kalitesinin artırılması şeklinde sıralayabileceğimiz öneriler son derece mühim, makul ve makbul önerilerdir.

Ancak buradaki esas hususun bu kritik önerilerin iktidar tarafından ne düzeyde, ne zaman, hangi yöntemlerle hayata geçirileceğidir. Zira bilindiği üzere bir tavsiyeye katılmak ile onun hangi saik ve yöntemlerle hayata geçirildiğine bağlı olarak, ortaya çıkan sonuca katılmak bir ve aynı şey değildir. O sebeple biz, bu makul ve makbul tavsiyelerin katılımcı demokrasi ilkesi gereğince çocuk hakları savunucuları, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, pedagoglar, ilgili sivil toplum kuruluşları, akademisyenler, Barolar, Tabip Odaları ve en

mühimi de çocukların katılımıyla yürütülmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Ancak bu yöntem ile ilerleyecek bir pratik süreç çocuklar için iyiye ve güzele hizmet edebilecektir. Yoksa doğru usulün belirlenmediği bir çalışmanın var olan sorunları çözmek şöyle dursun büyütme ihtimali dahi söz konusu olacaktır.

5. İKTİDAR AJANDASININ İKRARI: KABUL EDİLEMEZ MEVZUAT DEĞİŞİKLİKLERİ

Komisyon süreci boyunca, çocuklara dönük cezai yaptırımları ağırlaştıracak her türlü mevzuat önerisine karşı olduğumuzu defaatle kayıt altına aldık. Toplantılarda iktidar temsilcileri tarafından, "ceza ve hapsetme odaklı" bir yaklaşımın benimsenmeyeceği, sorunun bütüncül ve hak temelli bir vizyonla ele alınacağı yönünde verilen taahhütler, bu Raporla birlikte boşa çıkmıştır. Zira, Raporda yer alan mevzuat önerilerinin neredeyse tamamı; çocukları daha fazla hapsetmeyi, cezalandırmayı esas almaktadır. Çocukları ceza adalet sisteminde yetişkinlerle çarpık bir şekilde eşitleyen ve "çocuk" olma statüsünü tasfiye etmeyi hedefleyen bu güvenlikçi tasarımlara onay vermemiz, temel ilkelerimiz ve adalet anlayışımız gereği hiçbir surette mümkün değildir, olamaz da.

"Yaş Küçüklüğü" başlığı altında getirilen öneriyle; kimi "ağır suçlarda" çocuklar için yaş küçüklüğüne bağlı zorunlu ceza indirimlerinin, hâkim takdiriyle uygulanmayabileceği yönünde bir düzenleme teklif edilmektedir. Bunun yanında kanunla ihtilaflı hale gelen çocuklarda uygulanan ceza üst sınırları da kademeli olarak artırılmaktadır.

Bu öneriler; çocuk hukuku ve psikolojisi alanındaki bilgi, birikim, ihtisas ve deneyimleri son derece şüpheli olan yargı mensuplarının, çocukları çocukluklarından koparmalarına ve keyfi kararlar alabilmelerine yasal kılıf hazırlamaktadır. Komisyonun bizzat yargı mensuplarıyla yaptığı "bilimsel" anket çalışması, bu kişilerin çocuklarla çalışma deneyiminin çoğunlukla 3 yılın altında olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Buna rağmen mezkûr önerinin gerekçesinde, "yargı mensuplarının %81,2'sinin suça sürüklenen çocuklar hakkında yasal sınırlar çerçevesinde verilebilen cezaların sürelerini yetersiz bulduğu" tezi gayri ciddi bir şekilde Rapor imzacıları tarafından bir meşruiyet zemini olarak sunulmaktadır.

Bunun bizce akıl, mantık ve izan ile açıklanabilir bir tarafı yoktur. Açıkça görülmektedir ki bu düzenleme, Adalet Bakanlığı koridorlarında halihazırda sipariş üzerine hazırlanan yeni bir yasa teklifine Komisyon eliyle meşruiyet devşirme çabasından ibarettir. Kaldı ki bu öneri, Türkiye'nin taraf olduğu ve çocuk adalet sistemini düzenleyen uluslararası sözleşmelerin tamamına kökten aykırılık teşkil etmektedir. Bunların en başında da "çocuğu, hukuk sistemi içerisinde yetişkinlerden tamamen farklı ve ayrıcalıklı davranılması gereken kişi" olarak tarifleyen Pekin Sözleşmesi gelmektedir. Önerilen bu madde ile çocukların

yetişkinlerle aynı usullerle yargılanmalarının ve aynı sürelerle cezalandırılmalarının önü "sorumsuzca" açılmaktadır.

Çocuk hakları alanındaki bu geriye gidiş çabası; ihtisası meçhul, siyasi iradenin birer aparatı haline getirilmiş yargı mensuplarının sübjektif beyanlarına dayandırılmaktadır. Oysa çocukların suça sürüklenmesini önlemek adına atılması gereken adımın "daha fazla hapis ve ceza" sarmalından çıkmak olduğu; Komisyonda dinlenen akademisyenler, uzmanlar ve sivil toplum örgütleri tarafından defalarca dile getirilmiştir. Komisyon divanının her fırsatta vurguladığı "bilimsellik" iddiası, bu raporla bizzat kendi elleriyle boşa düşürülmüştür. Bu yaklaşım, Komisyonun dört aylık emeğini ve mesaisini hiçe saydığı gibi, çocuk haklarını güvenlikçi paradigmanın insafına bırakmaktadır.

Bu durum, iktidarın daha önce 10. ve 11. Yargı Paketleri bünyesinde getirmeyi planladığı ancak bizlerin kararlı ve yoğun muhalefeti neticesinde geri çekmek zorunda kaldığı cezacı maddeleri, şimdi bir üst seviyeye çıkararak yeniden önümüze sürme gayretidir. Kısacası, çocukların yetişkinlerle aynı veya benzer yöntemlerle yargılanmasını, çocukluk evresini yok sayan sürelerde cezalar almasını ve çocuk yargılamasında hâkimlere bu denli geniş, keyfi takdir yetkileri tanınmasını ve ceza artırımlarını kabul etmemiz kesinlikle mümkün değildir.

"Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali" başlığı altında getirilen öneride; kanunla ihtilaflı hale gelen çocukların ebeveynlerine de doğrudan cezai yaptırımlar uygulanması gerektiği belirtilmektedir. Rapor imzacıları, çocuk adalet sistemi mevzubahis olduğunda sosyologların, psikologların, çocuk gelişimi uzmanlarının ve sosyal hizmet uzmanlarının, çok sevilen ifadeyle, bilimsel görüşlerini, tespitlerini esas almak yerine; politik ajandalarına uygun şekilde kendilerince "tespitlerde" bulunan yargı mensuplarını referans göstermektedir. Bu doğrultuda, hâkim ve savcıların "%53,1'inin çocuk adalet sistemine dair en etkili olacağını düşündükleri reform alanının 'aile sorumluluğunu güçlendirecek hukuki düzenlemeler' olduğu" yönündeki öznel beyanları, bilimsel birer veriymiş gibi önümüze getirilmektedir.

Çocukların kanunla ihtilaflı hale gelmesinin önlenmesi sürecinde, elbette ki ailenin yapısal rolü yadsınamaz bir gerçektir. Ancak bahse konu öneride, adeta absürt bir distopyayı andırır şekilde "kendi çocuğunu ihbar etmeyen" ebeveynlere cezai yaptırım getirilmesinin teklif edilmesi, toplumsal gerçeklikten ne kadar kopulduğunun açık ilanıdır. Bu yaklaşım, yapısal bir soruna karşı "kansere yara bandı yapıştırmak" mantığıyla hareket etmekten başka bir şey değildir. Bu cüretkar önerinin ardındaki asıl niyet; suçla mücadele etmek değil, aile

kurumunu ceza tehdidiyle ajana dönüştürmek, toplumun aile içinde dahi topyekûn bir gözetlenme, denetlenme hissi ve korku iklimi yaratmaktır.

Eğer çocuk ve suç olgusu arasındaki ilişkiyi, aileyi de sürecin içine katarak çözmek gibi samimi ve bilimsel bir maksat taşınsa idi, bu cezalandırma fantezilerinden evvel çocuklara karşı —aile içi veya dışı fark etmeksizin— işlenen suçlarla topyekûn mücadeleye öncelik verilirdi. Eğer samimi bir öneri getirilmek istenseydi; derinleşen yoksulluk çarkları arasında ezilen ailelerin ekonomik, sosyal, psikolojik ve eğitsel anlamda desteklenmesi ve yapısal olarak güçlendirilmesi önerilir ve bu önerilerin hayata geçmesi takip edilirdi.

Eğer tavsiyemizdeki gibi hareket edilseydi bahse konu öneride yapıldığı gibi, "çocuğu suç işlediyse, anne-baba da suçludur" gibi akıl, mantık, izan ve en önemlisi ceza hukukunun en temel direği olan "ceza sorumluluğunun şahsiliği" ilkesiyle açıklanması imkânsız bir "şey" karşımıza getirilmezdi. Devletin sosyal politikalar alanını terk edişini, yetersizliğini ve yükümlülüklerini ebeveynleri hapsederek örtbas etmeye çalışmasını kabul etmemiz hiçbir surette mümkün değildir!

"Çocuklarda Tekerrür Hükümleri" başlığı altında getirilen öneride; 15-18 yaş aralığındaki çocuklar bakımından tekerrür hükümlerinin, tıpkı yetişkinlerde olduğu gibi, uygulanmasına imkân tanınması gerektiği iddia edilmektedir. Bu önerinin referans noktası da yine yukarıda çocuk alanındaki ihtisaslarını sorguladığımız yargı mensuplarının subjektif "değerlendirmeleridir."

Önerinin gerekçesinde, çocukların mevcut infaz rejiminden "kısa sürede çıkabilmeleri" bir "sorun alanı" olarak tariflenmektedir. Oysa Raporun girizgah kısmında iktidar tarafından adeta bir vitrin süsü gibi detaylıca referans verilen Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocuklar için hapsetmenin ancak en son çare (ultima ratio) ve mümkün olan en kısa süreli olması gerektiğini amir hüküm olarak ortaya koymaktadır. Komisyon, altına imza attığı uluslararası sözleşmenin en net ve temel ilkesiyle açık bir tezatlık içerisinde öneri geliştirdiğini, "bilimsellik" adı altında gizlemeye çalışmaktadır.

Çok nettir ki eğer bir çocuk suç ile tekrar, tekrar ilişkileniyorsa, burada sorunu "çocukların hapiste ne kadar az kaldığında" aramak, devletin ayyuka çıkan başarısızlığını örtbas etme çabasından başka bir şey değildir. Komisyon, bu önerileriyle çocuk adalet sisteminin sacayağı olan "koruma-önleme-onarma" üçlüsünün hiçbirisinin devlet kurumları tarafından yerine getirilmediği gerçeğini bilinçli bir şekilde halının altına süpürmektedir. Hapsetme odaklı politikaları, tekerrür durumunda veya değil, ısrarla dayatan Rapor imzacıları; nedense çocukların suçla ilişkilenmesini engelleyecek olan diversiyon önleme ve koruma yönlü yapısal önerileri utangaçça ve geçiştirerek dile getirmektedir. Bu ikircikli

tutum, çocuk adalet sistemine bakışın o çok sevilen ifadeyle "bilimsellikten" ne kadar uzak ve cezalandırma şehvetine dayalı olduğunu göstermektedir.

Diğer yandan, tekerrür hükümlerinin uygulanması için Rapora getirilen bir diğer argüman ise tam bir itiraf niteliğindedir. Raporda; "Suça sürüklenen çocukların %28,1'inin ilk kez suça karıştığı; buna karşılık önemli bir bölümünün daha önce bir veya birden fazla dosya kapsamında adli süreçlere dahil olduğu, hatta bir kısmı hakkında kesinleşmiş mahkûmiyet hükümlerinin bulunduğu" teziyle cezaların artırılması talep edilmektedir. Rapor imzacılarının kendi elleriyle sunduğu bu veri, bizim ve çocuk hakları savunucularının ne kadar da haklı olduğunun kanıtı niteliğindedir: Hapsetmek, çocukların suçla ilişkilenmesini önlememektedir!

Aksine bu veriler, adli sistemle ve hapishaneyle bir kez temas eden çocuğun, devlet eliyle o suç sarmalının içinde bırakıldığını netçe ortaya koymaktadır. Devlet, temel anayasal sorumluluğu ve ödevi olan "çocuğu koruma" işlevini tamamen yitirmiştir. Çocuğu korumayan, suça iten koşulları ortadan kaldırmayan ve ardından o çocuğu "mükerrer suçlu" ilan ederek daha ağır hapsetme rejimlerine mahkûm etmek isteyen bu cezacı paradigmayı kabul etmiyoruz!

"Çocukların İfadesinin Kolluğun Çocuk Birimi Tarafından Alınması" başlığı altında getirilen öneri; "zaman kaybetmemek", "operasyonel etkinliği artırmak" ve bürokratik süreçleri hızlandırmak gibi tamamen idari ve asayişçi gerekçelerle sunulmaktadır. Bu tehlikeli önerinin referans noktası da —diğer birçok cezacı düzenlemede olduğu gibi— çocuk odaklı çalışmayan yargı mensuplarının yanı sıra, bu kez şaşırtıcı olmayan bir şekilde Emniyet Genel Müdürlüğü yetkilileridir. Ancak çocukların, hangi isim veya uzmanlık iddiası altında olursa olsun kolluk vasıtasıyla ifadelerinin alınmasının psikolojik, pedagojik ve çocuk gelişimsel anlamda asla uygun olmadığı; aksine çocukları her türlü ihmal, istismar, baskı ve manipülasyon riskine açık etmek anlamına geldiği çocuk hukuku alanında tartışmasız bir gerçektir. Bu yönlü sayısız uzman görüşü ve bilimsel tespit ortadayken bu teklifin önümüze getirilmesi, çocuk adalet sisteminin sadece yargı ve ceza boyutuyla sınırlandırılmadığını, bunun yanında emniyet, asayiş, güvenlik ve denetim boyutunun da sisteme entegre edilmek istendiğini açıkça göstermektedir.

Rapor imzacıları, çocuk haklarına yönelik bu açık ve net geriye gidişi savunurken muhtemelen ifadenin müdafi eşliğinde ve kolluğun çocuk biriminde alınacağı kılıfının arkasına sığınacaklardır. Ne var ki karakol ortamları; mimarisi, atmosferi, üniforma unsurları ve kurumsal polis algısı sebebiyle çocuk için doğası gereği travmatize edici ve korku uyandırıcı bir mekândır. En "uzmanlaşmış" denilen çocuk masasında dahi kolluk, suç delili toplama, şüpheliyi sorgulama ve asayişi sağlama yönündeki refleksinden sıyrılamaz. Çocuğun

savcılık makamında, adliye bünyesindeki çocuk dostu Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM) veya Adli Görüşme Odaları (AGO) gibi uzmanlar eşliğinde izole, steril ve korunaklı ortamlarda ifadesinin alınması güvencesi; kolluğun aceleci, "operasyonel" ve suç odaklı pratiğine kurban edilemez, edilmemelidir.

Ayrıca karakol ortamında avukatların veya sosyal çalışma görevlilerinin varlığı, karakolun o baskıcı ve yönlendirici dehlizlerinde şekli bir prosedür olmaktan öteye geçemeyecek; çocuğu her türlü manipülasyona açık hale getirecektir. Tekrar belirtmekte fayda var, çocuk adalet sisteminin en temel kurucu ilkesi olan "çocuğun üstün yararı", devletin operasyonel hızından ve bürokratik konfor arayışlarından çok daha üstündür. Bir devletin idari performansı veya operasyonel hızı, çocuk haklarının geriletilmesinin ve çocukların karakollara mahkûm edilmesinin meşru gerekçesi yapılamaz. Çocuğu adliyenin, yetersiz de olsa, koruyucu, uzmanlaşmış ve çocuk dostu mekanizmalarından koparıp karakolun asayişçi çarklarına teslim eden, çocuk adaletini tamamen bir polis-asayiş meselesine indirgeyen ve çocukları korumasız bırakan bu gerici mevzuat önerisini kesinlikle reddediyoruz.

"Çocuk Hükümlülerin İnfazının Etkinleştirilmesi" başlığı altında getirilen öneri, suça sürüklenen çocuklara yönelik cezalandırıcı yaklaşımın en net tezahürlerinden biridir. Daha evvel 10. ve 11. Yargı Paketleri süreçlerinde de gündeme getirilen benzer gerici önerilerin, bu sefer de 12. Yargı Paketi arifesinde bu Komisyon raporuyla önümüze getirilmesi tesadüf değildir. Bu durum; iktidarın kapalı kapılar ardında önceden karar verdiği yasa tasarılarını ve cezalandırma motivasyonlu politikalarını, Komisyon eliyle meşru ve makbul bir zemine çekme, parlamento iradesini kendi ajandasına aparat kılma çabasından ibarettir.

Söz konusu öneri; mevcut yasal düzenlemeyle Çocuk Eğitimevlerinde tutulmakta olan hükümlü çocukların, cezaları kesinleştikten sonra infazlarına doğrudan kapalı hapishanelerde başlamasını ve bunu sürdürmesini getirmektedir. Bununla da yetinilmeyerek, çocukların kapalı hapishaneden Çocuk Eğitimevine ayrılabilmeleri, tıpkı yetişkin mahpuslar üzerinde paralel bir yargılama organına, birer engizisyon kuruluna dönüşen İdare ve Gözlem Kurullarının soyut ve keyfi "iyi hal" tanımlarına bırakılmaktadır. Son olarak öneri, çocuk adalet sisteminin en temel koruyucu bariyerlerinden birini daha yıkarak, hükümlü çocukların 15 yaşını doldurunca kadar hapiste geçirdikleri “bir günün iki gün olarak hesaplanması” yönündeki lehe infaz hükmünü tamamen ortadan kaldırmayı hedeflemektedir.

Raporda sıklıkla referans verilen Pekin Kurallarında çocuk; “mevcut hukuk sistemi içerisinde işleyebileceği bir suçtan ötürü, kendisine yetişkinlerden tamamen farklı ve ayrı

davranılması gereken kişi" olarak tariflenmektedir. Başta BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Pekin Kuralları olmak üzere, Türkiye'nin imzacısı olduğu tüm uluslararası metinlere göre çocuk adalet sisteminde özgürlükten yoksun bırakılma, ancak ve ancak en son çare (ultima ratio) ve mümkün olan en kısa süreyle başvurulacak bir yöntemdir. Ceza adaletinin temel motivasyonu; çocuğu demir parmaklıklar arkasına göndermek değil; eğitim, rehabilitasyon ve çocukların toplumla bağlarını kuvvetlendirme odaklı, onarıcı bir çaba olmak zorundadır.

Ancak hem mevcut infaz rejiminde hem de Komisyon raporuyla önümüze getirilen bu yeni teklifte, her ne kadar "ıslah ve topluma kazandırma" kavramları dile getirilse de, arka plandaki niyet hapsetme odaklı yaklaşımı sadece sürdürmek değil, onu çok daha katı ve yerleşik hale getirmektir. İktidar, suç üreten toplumsal ve ekonomik koşullarla mücadele etmek, çocukları hapishaneden uzak tutacak rasyonel ve insani alternatif yöntemler geliştirmek yerine; çözümü "daha çok hapis" perspektifiyle aramaktadır.

Dahası, çocukların kapalı hapishanelerden eğitimevlerine geçiş sürecinin, yetişkin cezaevlerinde her gün hukuku katleden keyfi, subjektif ve ideolojik kararlarıyla karşılaştığımız İdare ve Gözlem Kurullarının insafına terk edilmesi tam bir felakettir. Çocuklar, kendi doğal gelişim süreçleri içinde değerlendirilmek yerine; bu kurulların bürokratik, asayişçi ve muhayyel bir "uslu çocuk" profili inşa etmeye çalışan kriterlerine tabi tutulacaktır. "Eğitim" ve "topluma kazandırma" adı altında denetimi, mutlak kontrolü ve kışla tipi bir disiplini yerleşik kılmaya çalışan bu akıl; kurallara koşulsuz biat etmeyen, travmalarıyla veya kimliğiyle bu kalıba sığmayan çocukları kolayca "kötü, tehlikeli" ilan ederek yeniden kapalı hapishanelere sürmenin zeminini kurmayı amaçlamaktadır.

Çocukların çocukluk evrelerini tüketmeyi hedefleyen; infaz sürelerini ağırlaştırarak çocukları doğrudan kapalı hapishanelerin insafına atan ve likayatı meçhul, sadakati meşhur İdare ve Gözlem Kurullarına çocukların geleceği üzerinde mutlak bir tasarruf tanıyan bu cezacı, asayişçi infaz düzenleme önerisini kesinlikle kabul etmiyoruz.

"On Beş Yaşını Doldurmamış Çocuklar Hakkında Sosyal İnceleme Raporunun Aldırılmasının Zorunlu Olması" şeklinde özetlenebilecek öneri, ilk bakışta gayet makul ve çocuk odaklı bir adım olarak görülmektedir. Zira çocukların içinde yetiştikleri ekonomik, sosyal, psikolojik ve çevresel risk faktörleri uzmanlarca detaylı bir şekilde analiz edilmeksizin, sadece yargı mensuplarınca bir ceza yargılamasına gidilmesi, "çocuğun üstün yararı" ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Bu noktada, sosyal inceleme raporlarının çocuk yargılamasındaki hayati önemine binaen önerinin özüne katıldığımızı, ancak mevcut halini son derece yetersiz ve eksik bulduğumuzu kalın çizgilerle belirtmek zorundayız. Çünkü 15

yaşını doldurmamış çocuklara getirilen bu zorunluluk, 15-18 yaş aralığındaki çocukları tamamen sistemin dışarısında bırakmakta ve çocukluk olgusuna bütünsel değil, kabul edilemez parçalı bir yaklaşım getirmektedir.

Bu durum, çocukluk tanımının ceza adalet sistemi içerisinde değiştirilmeye meyledildiğini; 15 yaşını doldurmuş kişilerin de uluslararası sözleşmeler ve anayasal güvenceler altında hâlâ birer "çocuk" olduğunun üstü örtülmek istendiğini düşündürmektedir. Oysa ki koruyucu ve önleyici bir mekanizma olan sosyal inceleme raporu, bir lütuf değil çocuk yargılamasının asli unsurudur. Bu sebeple, çocukluğu yaş basamaklarına bölerek güvencesizleştiren bu parçalı akıl derhal terk edilmeli; bahse konu öneri, ayırt etmeksizin "18 yaşına kadar olan tüm çocuklar için soruşturma aşamasında sosyal inceleme raporu aldırılması zorunludur" şeklinde genişletilerek revize edilmelidir.

"Hapis Cezasının Ertelenmesi" başlığı altında getirilen öneri, 15-18 yaş grubundaki çocuklar için hapis cezasının ertelenebilmesini düzenleyen lehe üst sınırın, üç yıldan iki yıla indirilmesini teklif etmektedir. Cezanın ertelenmesi imkânını daraltarak daha fazla çocuğun parmaklıklar arkasına girmesine yol açacak bu öneri, nazarımızca kesinlikle kabul edilemezdir.

Bu hamle, yukarıdaki maddelerde de detaylıca tarif etmeye çalıştığımız üzere, çocuk adalet sistemini baştan aşağı cezalandırma, hapsetme odaklı bir mekanizmaya dönüştürme gayretinin bir diğer halkasıdır. Çocukları hapishanelerin yıkıcı atmosferine mahkûm etmek, onları toplumsal yaşamdan koparmaktan ve suç sarmalına hapsetmekten başka hiçbir sonuç üretmeyecektir. Bir kez daha ve kararlılıkla vurgulamakta fayda görüyoruz: Çocuk ceza hukukunda yapılması gereken, erteleme sınırlarını daraltıp infazı ağırlaştırmak değil; çocuk adalet sistemini önleyici, koruyucu ve onarıcı sacayağı üzerinde, çocuğun üstün yararını esas alarak sil baştan revize etmektir. Çocukları hapsetmeyi kolaylaştıran bu cezacı mevzuat değişikliği önerisini net bir dille reddediyoruz.

"TBMM Bünyesinde Çocuk İhtisas Komisyonu Kurulması" başlığı altında getirilen öneri, son derece yerinde bir adım olup tarafımızca da desteklenmektedir. Çocuk hakları odaklı bütüncül bir yasa yapım süreci ve yasama denetimi için Meclis çatısı altında daimi ve bağımsız bir ihtisas komisyonunun varlığı elzemdir. Ancak bu olumlu önerinin, mevcut haliyle çok temel bir yapısal eksiklik barındırdığı kanaatindeyiz. Zira çocuk meselesine dair politikaların sadece yasama boyutuyla sınırlı tutulması, kurumsal dönüşümün yarım kalması demektir. Mecliste bir Çocuk İhtisas Komisyonu ne kadar gerekliyse, bu komisyonun üreteceği politikaları hayata geçirecek yürütme boyutunda müstakil bir Çocuk Bakanlığı da o kadar elzemdir.

Bugün çocuk politikalarının en büyük açmazı, yürütme organında yetki ve sorumlulukların farklı bakanlıkların bürokratik dehlizlerinde parçalanmış ve eş güdümsüz bırakılmış olmasıdır. Yasama boyutundaki ihtisaslaşma, yürütme boyutundaki kurumsal bir karşılıkla taçlandırılmadığı sürece kağıt üstünde kalmaya mahkûmdur. O sebeple, Mecliste kurulacak bir ihtisas komisyonuyla beraber, aynı zamanda yürütmedeki bütünlüğü, koordinasyonu ve çocuk odaklı bütçelemeyi sağlaması açısından bir Çocuk Bakanlığının kurulması hedefi de bu rapora mutlak surette eklenmelidir. Yasama organındaki bu doğru adımı desteklemekle birlikte, yürütmedeki karşılığı olan Çocuk Bakanlığı talebimizi baki tuttuğumuzu ve önerinin bu bütünsel vizyonla genişletilmesi gerektiğini beyan ederiz.

6. SONUÇ VE TALEPLERİMİZ

Komisyonun dört aylık çalışmaları sonucunda ortaya çıkan bu rapor, ne yazık ki çocukları korumayı, onarmayı ve suç üreten sosyoekonomik koşulları ortadan kaldırmayı hedefleyen bir vizyondan yoksun şekilde hazırlanmıştır. Rapor; iktidarın "daha fazla ceza, daha fazla hapis ve daha fazla denetim" üzerine kurulu olan güvenlikçi politikalarına Meclis eliyle bilimsel bir meşruiyet kılıfı dikme çabasından ibarettir.

Çocukların suça sürüklenmesinin temelinde derinleşen yoksulluk, MESEM'ler aracılığıyla kurumsallaştırılan çocuk emeği sömürüsü, eğitimin niteliksizleşmesi, uyuşturucu ve bağımlılığın yaygınaş(tırıl)ması ve çocuklara nefes alacak kamusal alan bırakmayan rantçı kentleşme yatmaktadır. Ancak devlet, ulusal ve uluslararası mevzuat gereği çocuklara eşit, özgür, şiddetsiz ve onurlu bir yaşam kurmakla mükelleftir. Oysa iktidar, kendi politikalarının bir yansıması olan Komisyonun da kuruluşuna sebep olan sorun alanının faturasını, çocukların yaş indirimlerini kaldırarak, onları karakollara terk ederek ve cezaevlerine tıkarak bizzat çocuklara ve ailelerine kesmek istemektedir.

DEM Parti olarak bu güvenlikçi, çocukluk evresini yok sayan cezalandırma manifestosunu reddediyoruz.

Temel taleplerimiz nettir:

- Raporun mevzuat değişikliği önerilerinde yer alan tüm "ceza artırımı, infazın ağırlaştırılması ve kolluk yetkisinin genişletilmesi" maddeleri derhal geri çekilmelidir.
- Çocuk adalet sistemi; onarıcı adalet, diversiyon ve hapsetmenin yalnızca "en son çare" olduğu evrensel hukuk ilkelerine göre baştan yapılandırılmalıdır. Çocuk adaletinde cezalandırıcı mahkemeler yerine; bünyesinde sosyal çalışmacı, pedagog, çocuk psikiyatristi, baro temsilcisi ve çocuk hakları alanında çalışan STK'ların temsilcilerinin yer aldığı, çocuğun kapalı kapılar ardında değil toplum içinde, mağdurun zararını telafi ederek, kamu yararına çocuk dostu çalışmalara katılarak, eğitim ve terapi süreçleriyle rehabilite edildiği "Toplum Temelli Diversiyon ve Onarıcı Adalet Kurulları" kurulmalıdır.
- Devlet eliyle çocuk sömürüsü ve iş cinayetleri merkezi haline gelen MESEM uygulaması derhal lağvedilmeli, çocukların işçileştirilmesi ile topyekün mücadele mekanizmları oluşturulmalıdır.
- TBMM çatısı altında bir "Çocuk İhtisas Komisyonu" kurulmalı ancak bu adım yarım bırakılmayarak yürütme erkinde de politikaları icra edecek müstakil bir "Çocuk Bakanlığı" hayata geçirilmelidir.

- Çocuklara yönelik politikalar kapalı kapılar ardında adalet ve emniyet bürokratlarıyla değil; çocuk hakları savunucuları, meslek odaları, barolar, eğitimciler ve doğrudan çocukların katılımıyla demokratik yollarla belirlenmelidir.

Bizler, çocukların nesneleştirildiği, tektipleştirildiği ve kriminalize edildiği bu sisteme karşı özgür, eşit, çok dilli ve kültürlü, şiddetsiz, demokratik ve çocukların kendi yaşamlarının öznesi olduğu yeni bir yaşamı savunmaya devam edeceğiz.

Bu şerhimiz, bir itiraz metni olmanın ötesinde, çocukların gasp edilen hakları ve yaşamları için yürüttüğümüz onurlu mücadeleye olan sadakatimizin beyanıdır.

Beritan GÜNEŞ ALTIN	**Onur DÜŞÜNMEZ**
Mardin Milletvekili	**Hakkari Milletvekili**

Tekirdağ Milletvekili Selcan TAŞCI'nın Muhalefet Şerhi

İYİ PARTİ MUHALEFET ŞERHİ

1. GİRİŞ

Çocukların suçlulaşmasını, hem milli güvenliği, hem devlet ve milletin bekasını, hem toplumsal düzen ve barışı, hem kamu vicdanını, hem yargı/adalete güven duygusunu ilgilendiren çok kapsamlı, çok katmanlı bir sorun alanı olarak görüyor ve çocuğun üstün yararını gözetirken, başta yaşamak ve adalet olmak üzere mağdurların haklarını ikinci plana atmamak, toplumun düzen ve güvenliğini gözardı etmemek, hukukun caydırıcı işlevini yitirmesine yol açmamak gerektiğine inanıyoruz.

"Adalet yerini bulsun isterse kıyamet kopsun" yaklaşımımız doğrultusunda sorunu bütüncül bir bakış açısıyla ele alan, evrensel hukuk ilkeleri ile kamu vicdanı arasında, birbirinin hilafına bir tercihte bulunmayan bütün politika önerilerini kıymetli buluyoruz.

Bu düşünceler doğrultusunda, ayrıntılı şekilde incelediğimiz komisyon raporunu da toptan reddetmiyoruz. Raporla oluşturulan sistematik çerçeveyi önemsiyor, erken müdahale ilkesini benimsiyoruz.

Komisyonun metodolojisini sosyo-ekolojik modele dayandırmış olmasını, ailenin sorumluluğuna yaptığı atfı, kurumlararası koordinasyon vurgusunu, çocuk adalet sistemi içindeki bütün paydaşlar için ihtisaslaşma tavsiyesini, dijital egemenlik talebini desteğe değer, ceza ve infaz hukukunda öngördüğü değişikliklerini kısmen haklı ve gerekli bulmakla birlikte, uygulama mekanizmaları açısından netleştirilmeye muhtaç olduklarını düşünüyoruz.

Raporu, tespitleri itibarıyla isabetli saysak da, tekliflerin uygulanabilirliklerinin, mali kaynak gerçekliğinden kopukluk ve toplumsal etki analizinden yoksunluk dolayısıyla somutlaştırılamamış temenniler niteliğinde kaldığını değerlendiriyoruz.

2. GENEL DEĞERLENDİRME

A) Komisyonun Kurulmasının Gecikmesi ve Yol Açtığı Kayıplar

TBMM Genel Kurulu, **"Çocukların Suça Sürüklenmesine Yol Açan Nedenlerin Tüm Boyutlarıyla İncelenerek Koruyucu ve Önleyici Mekanizmalar Geliştirilmesi ile Çocukların Toplumsal Yaşama Etkin Katılımlarının Sağlanması İçin Yapılması Gerekenlerin Belirlenmesi Amacıyla Meclis Araştırması Komisyonu"** *(Kamuoyunda bilinen adıyla "Suça Sürüklenen Çocuklar Araştırma Komisyonu")* kurulmasına 19 Kasım 2025 günü karar verdi.

Oysa, bu karardan tam 11 yıl önce, 2014 yılında, İstanbul'da, bir turistin cep telefonunu çalarken yakalanan 10 yaşındaki çocuğun tam 361 suç kaydı olduğu ortaya çıkmıştı.

Aradan geçen 11 yılda;

- İstanbul Ayazağa'da, 16 yaşındaki **Emir Koçhan**, 18 yaş altı 10-15 kişilik grubun saldırısı sonucu feci şekilde can verdi. **Emir**'i katleden "çocuk"lardan biri 7 suçtan sabıkalıydı.

- Ankara Etimesgut'ta, 16 yaşındaki **Kayra Ataman**, 17 yaşındaki "çocuk" tarafından kalbinden bıçaklanarak katledildi.

- Çanakkale Biga'da, 14 yaşındaki **Murat Duha Yıldız**, sınıf arkadaşı tarafından öldüresiye dövüldü; beyni, organları hasar gördü, 2 yıldır bilinci kapalı.

- Tekirdağ Süleymanpaşa'da, Belediye Meclis Üyesi **Mustafa Can Ekiciler**, 16 yaşındaki "çocuk" tarafından katledildi.

- İzmir'de, 17 yaşındaki lise öğrencisi, okul çantasında taşıdığı silahla, sınıf arkadaşını vurarak öldürdü.

- Mersin'de, 12 yaşındaki ortaokul öğrencisi, sınıf arkadaşını hortumla dövdü, ardından bıçakla öldürdü.

- İzmir Balçova'da, 16 yaşında bir liseli, karakol bastı; polislerimiz şehit oldu.

- Ankara'da, **Hakan Çakır**, aralarında 17 ve 14 yaşında iki "çocuğun" da bulunduğu 5 kişi tarafından canice katledildi.

- İstanbul Eyüp'te, 14 yaşındaki "çocuk", "çete infazı" gerçekleştirdi.

- Bolu'da, 15 yaşındaki **Alperen Ömer**, 13 yaşındaki "çocuk" tarafından öldürüldü.

- Tekirdağ Malkara'da, 2 yaşındaki **Sıla bebek**, 13 ve 14 yaşlarındaki iki "çocuğun" tecavüzüne uğradı; günlerce yoğun bakımda kaldıktan sonra hazin şekilde can verdi.

- İstanbul Güngören'de, 17 yaşındaki **Atlas Çağlayan**, 15 yaşındaki "çocuk" tarafından katledildi.

- İstanbul Kadıköy'de, 14 yaşındaki **Mattia Ahmet Minguzzi**, biri 14, biri 15, biri 16, biri 17 yaşındaki "çocuklar" tarafından hunharca katledildi.

Her bir vakayı sıralamaya kalksak yüzlerce sayfa gerektirecek bu dehşet ve aynı zamanda acı listesi, gelinen aşamada Türkiye'de işlenen **her 100 cinayetten 15'inin failinin çocuk** olduğunu ortaya koyuyor. Yıllardır işaret ettiğimiz bu tehlike dikkate alınmalı, 690 sayfalık raporunu, ağırlıklı olarak erken müdahale üzerine kurmuş olan bu komisyonun kurulması bu kadar gecikmemeliydi. Yıllardır verdiğimiz önergeler çok önce kabul edilmeli ve bu komisyon, Sılalar, Ahmetler, Atlaslar, Alperenler'in katledilmeleri üzerine oluşan toplumsal infialin yüzü suyu hürmetine değil devletin çocuklarını yaşatmak sorumluluğu çerçevesinde çok daha önce kurulmalıydı.

B) Hükümetin Sorumluluğunun Yok Sayılması

Ülkemizde sadece 2025 yılında, **1 yıl içinde, faili çocuk olan tam 266 kasten adam öldürme olayı** yaşandı. Çocuklarca işlenen suçların sayısı artmakla kalmıyor, işlenen suçların niteliği de ağırlaşıyor. Demek oluyor ki, bir (veya birden çok) yerde hata yapılıyor.

Hatayı düzeltmenin ilk şartı kabulüdür; inkar yoluyla düzeltme mümkün değildir.

Komisyonumuz derin yoksulluk, göç, ailenin parçalanması gibi birçok faktörü çocuğu suçlulaştıran riskler olarak tespit ederken, rapor, ne yazık ki bu risklerin hükümetin politik hataları sonucu oluştuğunu es geçmiş; dolayısıyla da mevcut politikaların hilafına olacak herhangi bir öneri geliştirememiştir.

Bunun en net örneği, çocukları suça sürükleyen temel etkenlerden birinin yoksulluk ve yoksunluk, diğerinin de okul devamsızlığı olduğu saptanabildiği halde, yoksunluk ile okul devamsızlığı, aç olmak/beslenme çantasının boş olması ile dışlanma çekincesiyle okula gitmemek arasındaki korelasyonun layığınca değerlendirilmemesi ve yıllardır ısrarcısı olduğumuz "Okullarda bir öğün ücretsiz yemek" teklifimizin, gerekli olduğu halde sahiplenilmemesidir.

Aynı şekilde "Göç" çocuklar için suç zemini oluşturan sebepler arasında sayılmasına rağmen bu konu başlığı komisyonun çalışma sürecinde de, raporda da, hükümetin kontrolsüz sığınmacı akını/işgaline yol veren politikaları adeta karartılırcasına yüzeysel geçilmiştir. Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı'na iki ayrı toplantı ayırılabilirken, Göç İdaresi Başkanlığı'na yahut kontrolsüz göçle oluşan gettolarda saha çalışmasına fırsat bulunamamış olması manidardır.

Raporun belki de en doğru saptamalarından biri plansız kentleşme, yüksek yapı yoğunluğu, sosyal donatı eksikliği, denetimsiz sokak dokusu ile çocukların suçla teması arasındaki bağa dairdir. Suç ile mekansal çevre arasındaki güçlü ilişki ortada olmasına karşın Diyanet İşleri Başkanını dahi dinleme ihtiyacı duyan komisyonumuzun, o yüksel yapı yoğunluğunun başat faili "rantsal dönüşüm"ün temel muhatabı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın yetkililerini dinlememiş olması, kamu yararına olabilecek bir yüzleşmeyi engellemiştir.

C) "Süreç" Gölgesi-"Müttefik" Hatırı

Bizim bu komisyonun kurulmasını teklif ederken tek ön şartımız "Mış gibi yapılmaması"ydı. Bunu genel görüşmede de ifade etmiş *"Bu komisyonu, bir çocuğu suçluya dönüştüren gerekçelerin hangi mahallede palazlandığına bakılmadan üzerine gideceksek kuralım. Bir çocuğun devlet koruması altındayken suçluya dönüştüğünü öğrendiğimizde*

sümenaltı etmeyeceksek, bir çocuğu suçluya dönüştüren en temel aygıtlardan birinin terör örgütleri olduğunu bile bile yokmuş gibi davranmayacaksak kuralım" demiştik.

Konjonktürün gölgesinde kaldığı aşikar olan raporda, maalesef bizim genel görüşmede talep ettiğimiz cesaret sergilenememiştir. Komisyon toplantılarında da eksikliğini defalarca dile getirdiğimiz halde çocukların suça azmettirilmesindeki en organize aktörler olan suç örgütleri/terör örgütleri/narko-terör örgütlerinin görmezden gelinmesi bir eksiklikten öte "süreç tavizi" kanaati oluşturmaktadır.

Raporda, suçun sonuçlarına ilişkin farkındalığın zayıflamasından, riskli davranışların sıradanlaşmasından, bazı suç kalıplarının gündelik hayat içerisinde olağan görülmesine zemin hazırlanmasından, çeteleşme ve mafya kültürünün özendirilmesinden duyulan haklı kaygı paylaşılırken, buradaki bütün sorumluluğun dijital platformlara ve medyaya yüklenmesi de "mahalle baskısı"nın, "müttefiklik hatırını"nın aşılamadığına işaret etmektedir. Zira, bizatihi Cumhur İttifakı ortağı, "mafya dizileri"ne güller yollar, "organize suç örgütü lideri" rolüne övgüler düzerken, bebek katili teröriste "statü" ararken, TBMM'de grubu bulunan bir başka siyasi parti, istisnasız her gün terörü, terör örgütünü, teröristleri överken, en ağır suçları işlemiş hükümlüler cezaevi kapılarında davul zurnalarla "kahraman" gibi karşılanırken bunun faili olan siyasiler ile siyaset kurumu bütün eleştiri ve önerilerden muaf tutulmaktadır.

Rapordaki çözüm iradesinin samimiyetini sakatlayan bu çifte standart kabul edilebilir değildir. Mevzu bahis çocuklarımızı yaşatmak iken kimse eleştiriden vareste tutulamaz. Rapor, siyaset kurumuna sorumluluğunu hatırlatmak, suçluları "rol model" haline getiren siyasileri kendilerine çeki düzen vermeye çağırmak zorundadır.

D) Teklif metni yerine temenni nesri

Devlet aklı, temenni ile tedbir arasında daima ikincisini tercih etmekle mükelleftir.

Her ile en az bir ÇÖZGEM gibi, her 100 öğrenciye bir psikolojik danışman normu gibi, yeni yargı birimleri, BTK altyapıları gibi toplamda 30'dan fazla öneri sunan rapor, bu önerilerini önceliklendirmemiş, hiçbirinin mali boyutunu somutlaştırmamış, kümülatif bir kamu maliyeti belirlememiştir. Tespit ve teklifler yerinde olmakla birlikte uygulama mekanizmaları eksik bırakılmıştır. Böyle olunca da ortaya çıkan bir teklif metninden çok temenni nesri olmuştur. Başta kanun değişiklikleri olmak üzere bütün teklif maddeleri gerçekçi etki-maliyet endeksleri barındırmalıdır.

Ağırladığı hemen her uzman, bürokrat, siyasetçi, akademisyen, sivil toplum gönüllüsüne "Çözüm için atılması gereken en acil üç adımı" sormuş bir komisyonun, kendi raporunda, kendisinin de bu soruya cevap verebilmiş olması beklenir. Rapora, bu önceliklendirme, hedef süreleri de belirtilerek mutlaka eklenmelidir.

3. USUL ELEŞTİRİSİ

Bir konunun partilerüstü ele alınması, muhalefetin düşüncelerini ifade etmesine tahammül etmekten ibaret olamaz. Bir konunun partilerüstü ele alınması, karşı görüşlerin sadece nezaketle (yahut mecburen) dinlenmesini değil gereğini yapmayı da içerir. Muhalefet partilerini temsil eden üyelerin eleştirel katkılarının rapora zerk edilmeyip tutanakta hapsedilmesi, komisyonun nesnellik iddiasıyla örtüşmemiştir.

Keza, partilerüstü tavır iddiası Araştırma Komisyonu divanlarının İhtisas Komisyonlarından farklı olarak TBMM'de grubu bulunan bütün partilerin üyelerinin teşkiliyle vücut bulabilir. Muhalefetin ifade imkan ve sınırlarının iktidar keyfiyetine tabi olduğu hiçbir zeminde partilerüstü, objektif hele de bilimsel çıktı üretilemez.

İYİ Parti olarak bu komisyonun kurulması için verdiğimiz önergenin gerekçesinde de kayda geçirdiğimiz üzere, bizler, çocukların suça sürüklenmelerinde/suçlulaşmalarında;

- Aile içi şiddetin bir sebep olduğunu,
- Ebeveynlerin suça eğiliminin bir sebep olduğunu,
- Yoksulluğun bir sebep olduğunu,
- Eğitimden uzak kalmanın bir sebep olduğunu,
- Çocuk işçiliğinin bir sebep olduğunu,
- Göçün bir sebep olduğunu,
- Başka bir suçun mağduru olmanın bir sebep olduğunu,
- Sağlıklı rol modelden yoksun olmanın bir sebep olduğunu,
- Madde bağımlılığının bir sebep olduğunu,
- Kontrolsüz dijitalleşmenin bir sebep olduğunu,

zaten biliyorduk.

Komisyonumuzdan beklenen çıktı bu bilgilerimizin teyit edilmesi değildi. Biz egosantrik bir tatminin değil çocuklarımızın katilleşmeyeceği bir geleceğin peşindeydik.

Bir yılda 200 binden fazla çocuğun suç işlediği, 300 bine yakın çocuğun suçtan mağdur olduğu, TÜİK'e göre bile okulda olması gereken her 4 çocuktan birinin çalıştığı, madde kullanma yaşının 8'e düştüğü, bağımlı sayısının 2 milyona ulaştığı, çocuk yoksulluğunda AB birincisi olan, kabinedeki bakanların mafya dizilerindeki "derin" karakterlere benzetilmekten memnuniyet duyduğu, siyasi parti genel başkanlarının mafya güzellemesi yaptığı, sosyal medya gruplarında suikast ilanına çıkılan, çocuğun üstün yararı gözetilerek yapılmış yasal düzenlemelerin organize suç örgütleri ve sokak çeteleri tarafından çocuğun üstün zararına kullanıldığı bir ortamda, bizim bu komisyondan beklediğimiz öncelikli çıktı "çocuk" ile "suç"un kesiştiği bütün yolları kapatacak bir yol haritası

hazırlamaktı. Bunun için de bilgilerin onaylanmasından ziyade suçu önlemekte yetersiz kalınan noktaların keşfi gerekliydi.

Komisyon üyelerinin bu yapabilmek için sahip olduğu yegane aracın "soruları" olduğu düşünüldüğünde, geride soru işaretleri kalmış hiçbir araştırmanın "bitmiş" sayılabilmesi mümkün değildir.

Örnekle izah etmek gerekirse;

- TÜİK'ten, "Suça sürüklenen çocukların hangi nedenlerle suça sürüklendikleri, ailelerinin sosyo ekonomik durumları, suç geçmişlerine dair ölçme değerlendirme talebinde bulunulmasını istedik. Sonuç alamadık.

- "İkinci suça karışma oranlarının cezaevinden çıktıktan sonra mı, denetimli serbestlik sonrası mı yoksa hiç adli sürece girilmediğinde mi daha çok arttığını" sorduk. Cevap alamadık.

- Dinlediğimiz bir sunumda, ilkokuldan ayrılıp uyuşturucu satarken öldürülen bir çocuk örneği verildiği için "Bağımlılığın ilkokul yaşına düşüp düşmediğine dair somut bilgi" istedik. Sonuç alamadık.

İstismar bildirimlerinin düşüklüğünü sorduk. Cevap alamadık.

Sayısal azlığı şikayet konusu olan denetimli serbestlik elemanlarının, sosyal hizmet elemanlarının çocuk ihtisaslaşması olup olmadığını, yetkinliklerini sorduk. Cevap alamadık.

Devlet korumasında, sosyal kontrol, rehabilitasyon imkanlarına sahip olarak büyüdüğünü varsaydığımız çocukların fuhuşa, uyuşturucuya neden ve nasıl bulaştıklarını, sistemin güvenlik açıklarını sorduk. Cevap alamadık.

Uyuşturucu sebebiyle cezaevinde bulunan çocukların aynı zamanda bir terör örgütüne iltisak oranlarını sorduk. Cevap alamadık.

Bağımlılık türleri ile suç türleri arasında bir korelasyon olup olmadığını sorduk. Cevap alamadık.

Dijital bağımlı çocuklarda kendine zarar verme oranını sorduk. Cevap alamadık.

Çevrimiçi yönlendirme sonucu radikalleşmede yönlendiricilerin ağırlıklı olarak bireyler mi yoksa örgütler mi olduğunu sorduk. Cevap alamadık.

Terör örgütlerinin elindeki çocuk sayısını sorduk. Cevap alamadık.

Okul bölgelerindeki atık analizleriyle, şehrin genel atık analizi sonuçlarında belirgin bir fark olup olmadığını sorduk. Cevap alamadık.

Bağımlı doğan bebeklerin ailelerine dönük yaptırımları sorduk. Cevap alamadık.

Uluslararası araştırmalar, gençlik merkezleri veya benzeri kuruluşlara ulaşım maliyetindeki her yüzde 1'lik artışın, suç faaliyetine katılımı yüzde 0,42 oranında artırdığını

ve gençlik merkezlerini kaybeden bölgelerin sınav performansının düştüğünü ortaya koyduğu için, Türkiye'de bu nevi bir araştırma yahut takip yapılıp, yapılmadığını sorduk. Cevap alamadık.

Gülistan Doku olayı, gençlik merkezlerinin bir bina olarak var olmasının tek başına "koruyucu" olamayacağının en dramatik göstergesi oldu. Sosyal risk haritaları doğrultusunda, gençlik merkezi kurulan mahalleler ile kurulmayan mahalleler arasında çocuk suçluluğu açısından bir karşılaştırma yapılıp yapılmadığını sorduk. Cevap alamadık.

KYK yurtlarında kalan çocuklar arasında suça karışma oranlarını sorduk. Cevap alamadık.

Kamuoyunun komisyona dair en büyük beklenti alanı ceza ve infaz rejimin değişip değişmeyeceği olduğundan, hem yargı sistemi, hem ceza-infaz sistemi, hem koruma ve rehabilitasyon sistemi içinde yer alan her bir konuğumuza, her defasında, "Ağır suçlar işleyen çocuklar için farklı bir düzenleme gerekip gerekmediğini, infazda suçun niteliğine göre bir ayrıştırmaya gidilip gidilmemesi yönündeki değerlendirmelerini" sorduk. Cevap alamadık.

Canice suçlar işlemiş çocuklarla daha basit suçlara karışmış çocukların bir arada kalmalarıyla beliren enfekte tehlikesine karşı hangi önlemlerin alındığını sorduk. Cevap alamadık.

Ceza infaz kurumları ve eğitim evlerinde, kötü muameleden işlem yapılan, ceza alan personel olup olmadığını, bunların sayısını sorduk. Cevap alamadık.

Diversiyon projelerinde çocukların muhatap edildiği STK'ların hangi kriterler uyarınca seçildiğini sorduk. Cevap alamadık.

Aile akademisine katılan aile profilini sorduk. Cevap alamadık.

Ailelere verilen dijital okur yazarlık eğitimlerin verimlilik oranını sorduk. Cevap alamadık.

Kağıt üzerinde eğitim sisteminin içinde olan ama fiilen olmayan açık lise öğrencilerinin suç istatistiklerini ve onları sokaktan korumak için herhangi bir planlamanın yapılıp yapılmadığını sorduk. Cevap alamadık.

Ekran etkisini tartışırken, RTÜK'e, TRT'de kan revan dolu kadın öldürme sahnesine neden ceza vermediklerini sorduk. Cevap alamadık.

Çerkezköy Veliköy'de bir okulda yaşanan intihar olayından sonra, okulda 48 tane güvenlik kamerası bulunduğu halde böyle bir hadisenin nasıl önlenemediğini, anlık izleme yapılmıyorsa kameraların önleyici işleve nasıl sahip olabileceğini sorduk. Cevap alamadık…

Bunlar gibi cevapsız kalan daha onlarca sorumuz var.

Komisyon toplantılarında süre yetersizliği bahanesiyle "Yazılı" olarak cevaplanacağı ifade edilen sorularımızın çok büyük bölümünün cevapsız kalmış olması bizim açımızdan bu çalışmayı da raporu da "eksik" hale getirmektedir.

Meclis Araştırması Komisyonları sıkıştırılmış bir zaman diliminde ağırladığı yetkili yahut uzmanları dinlemeye odaklandığından, komisyon üyeleri kendi değerlendirmelerini yapmak için gerekli süreye sahip olamamaktadır. Keza bu komisyon sürecinde de, son toplantının genel bir değerlendirme yapmak üzere sadece üyeler arasında yapılması konusunda anlaşılmışken bu yapılamamış, çalışma süresi il dışı ziyaretiyle noktalanmış ve komisyon üyeleri nihai değerlendirmelerini yapmak fırsatı bulamamış, görüşlerini kapsamlı şekilde tutanağa geçirememişlerdir.

4. SUÇ VE TERÖR ÖRGÜTLERİ BOYUTUNU İHMAL

Organize suç örgütleri, terör örgütleri, narko-terör örgütlerinin çocukların suçlulaşmasındaki rolü bütün dünyada kabul edilmiş durumda. Öyle ki, 2012'den 2021'e kadar dünyada terör örgütlerinin çocuk militan sayısının yüzde 159 arttığı biliniyor. Afrika, Myanmar, Irak, Suriye… Dünyanın farklı coğrafyalarında, kimi kaynaklara göre 300 bin, kimi kaynaklara göre de 500 bin çocuk terör örgütü militanı bulunuyor.

Türkiye, çocukların terör örgütleri tarafından suçlulaştırılmasının en büyük mağdurlarından biri. 8-12 yaş taburu bulunan PKK terör örgütünün, 2012 yılında militanlarının yüzde 54'ünün 14-25 yaş arası, onların da yüzde 36'sının 18 yaş altı olduğu resmi verilerle sabit.

ABD Dışişleri Bakanlığı 2015 raporu, PKK terör örgütünün iki yıl içinde 2 bin 152 çocuğu kaçırdığını kaydediyor.

Yıllık 1 buçuk milyar dolar uyuşturucu geliri bulunan narko-terör örgütü PKK'nın 8-12 yaş arası çocuklara uyuşturucu sattırdığı da yine dünya medyasında defaatle manşetten yer buldu.

2016'da yapılan bir uluslararası araştırma, çocuk militanların yüzde 40'ının kız olduğunu ve cinsel köleliğe maruz kaldığını ortaya koyuyor.

Ülkemizde son dönemde artış gösteren sokak çetelerinin suç istatistiklerinde de çocuklar görmezden gelinemeyecek bir yere sahip.

Casperlar Suç Örgütü ana iddianamesinde yer alan 223 sanıktan 20'sinin 18 yaş altı olduğu görülürken, örgütle ilgili açılan bir başka davada da 57 çocuk cinayetten gasba 41 farklı suçla suçlanıyor.

Emniyet kayıtları Daltonlar ve Redkitler suç örgütlerinin de silahlı çatışma, motosikletli suikast ve saldırı eylemlerinde 18 yaş altı onlarca çocuk kullandığını belgeliyor.

Yine çocuklarda görülen radikalleşme eğiliminin kaynağının -İzmir Balçova karakol saldırısında çok acı şekilde tecrübe ettiğimiz üzere- DAEŞ tarzı örgütlerin çevrimiçi yönlendirmesi olduğu biliniyor.

Keza Cumhuriyet tarihinin devleti ele geçirmeye yönelik en kapsamlı suç yapılanması olan FETÖ'nün paralel ordusunu da çocuk yaşta bünyesine katıp, kendi gayeleri uyarınca yetiştirdiği çocuklardan oluşturduğunu unutmamak gerekiyor.

Bunca tecrübeye rağmen 960 sayfalık komisyon raporunda bu suç ve suçlu üretim merkezlerine kör, sağır, dilsiz kalmış olması komisyonumuzun sorunu bütüncül bir bakış açısıyla ele almak iddiasıyla çelişiyor. Raporun, terör örgütleri ve çeteler eliyle suçlulaştırılan çocuklar için ayrı bir analiz ve ayrı bir yol haritası içermesi gerekiyor.

5. TÜRK CEZA KANUNA DAİR DEĞİŞİKLİK ÖNERİLERİ

A) TCK md. 31'de Değişiklik

Suçun ağırlığıyla orantısız bir infaz süresi, devlete olan güveni pekiştirmek yerine aşındırır. Toplumsal adalet, suçun karşılığını bulmayı; ancak bu karşılığın gelişimini tamamlamamış olan çocuğun karakterine değil fiiline yönelmesini gerektirir. Bu sebeple, kasten öldürme ve neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçlarında hâkim takdiriyle yaş küçüklüğü indiriminin uygulanmaması ve bütün suçlar açısından ceza sınırlarının artırılması önerisinin çerçevesi, değişikliği "tepki yasası" olmaktan öteye geçirecek çekilde çizilmelidir.

Türkiye'de son dönemde 18 yaş altı bireyler tarafından ve canice işlenen cinayetler sonrasındaki yargılama ve infaz süreçleri başta mağdur aileler olmak üzere toplumun kahir ekseriyetinde haklı bir cezasızlık isyanına yol açmış haldedir. Adalete güvenin, başta mağdurlar olmak üzere toplumun kendi adaletini tesis ihtiyacı duymayacağı şekilde sağlanması elzemdir. Ancak bunu evrensel hukuk ilkelerini ihlal etmeden yapmak gerekir.

Caydırıcılık ağır suçlar için asgari güvencedir; rehabilitasyon ise devletin geleceğe yatırımıdır. Bu iki araç, suçun ağırlığına göre hiyerarşik olarak tasarlanmalıdır. Hafif suçlarda rehabilitasyon öncelenmeli, ağır suçlarda caydırıcılık esas alınmalı, rehabilitasyon ise infaz sürecinin bileşeni olarak kurgulanmalıdır.

Bu doğrultuda, somut kriterleri ve denetim mekanizmaları açık ve net şekilde inşa edilmemiş, usul güvenceleri sağlanmamış bir takdir yetkisi uygulama farklılıklarına bu da adalet kavramının daha derinden yaralanmasına yol açabilir. Değişiklik, kasten öldürme gibi geri dönülemez ağır suçlarda, otomatik indirimlerin toplumda yarattığı "cezasızlık algısını" ve

“mağdur yakınlarının zedelenen adalet duygusunu” onarırken, cezanın amaçlarından olan önleme, ödetme, ıslah gibi işlevleri terk etmemelidir.

Takdir yetkisi tanınan hakimler için ihtisaslaşma şartı aranmalı, takdirde temel alınacak ölçüler de (Suçun neticesi, failin geçmişi, fiilin planlılığı, suçun işleniş biçimi vs.) kanun metni ve uygulama yönetmeliklerine açık, net, anlaşılır şekilde yazılmalıdır.

B) TCK md. 58’de Değişiklik

Mevcut sistemde çocukların tekerrürden muaf olması, çocukların dolaylı fail olarak kullanılmalarına yol açabilmekte ve çocuğun ıslahını zorlaştırabilmektedir. Dolayısıyla mevcut sistemin, çocuğun erken yaşta tekerrür sistemine dahil olmasına ve suçlu alt kültürüne daha fazla bağlanmasına yol açmayacak şekilde yeniden dizayn edilmesinde fayda vardır.

C) TCK md. 233’de Değişiklik

Türk hukukuna göre ebeveyn çocuğu korumakla sorumludur. Keza komisyonumuzun yargı mensupları arasında anket yoluyla yaptığı araştırmada, aile sorumluluğunu güçlendirecek yasal düzenlemeler yapılması yüzde 53,1 oranında “en etkili reform alanı” gösterilmiştir.

Aile sorumluluğunun güçlendirilmesini, tek başına, “en etkili reform alanı” saymak doğru olmasa da ebeveynin denetim yükümlülüğü ile çocuğun suç işlemesi arasındaki illiyet bağının ceza hukuku düzeyinde görünür kılınması somut bir caydırıcılık sağlayacaktır.

Mevcut düzenlemede suçun şikayete bağlı olmasının pratikte uygulamayı işlevsizleştirdiği göz önünde bulundurulunca, değişiklikle TCK m. 233/1’deki şikayet şartının kaldırılması, çocuğun, çocuğun kasten öldürülmesi (m. 81, 82), neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama (m. 87), kişiyi hürriyetinden yoksun kılma (m. 109), nitelikli yağma (m. 149) ve uyuşturucu madde imal ve ticareti (m. 188) suçlarını işlemesi hâlinde ebeveynler hakkında şikâyete tabi olmaksızın iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası öngörülmesi, “cezanın şahsiliği ilkesi” açısından tartışmaya muhtaç olmakla birlikte hem kamusal kovuşturma ilkesiyle, hem de devletin çocuk koruma yükümlülüğü (Anayasa m. 41) ile uyum sağlar.

Bu doğrultuda, ebeveyn yükümlülüğüne ilişkin yaptırımın caydırıcı nitelikte olmasını destekliyor, ancak teklifin, uygulamada çocuk için risk faktörünü artırır hale gelmeyecek şekilde düzenlenmesini öneriyoruz.

Zorunlu rehberlik programları, aile destek programlarına zorunlu katılım ile ailenin güçlendirilmesi, yaptırımın ertelenmesine imkan tanıyan bir şart olarak düzenlenirse hem devlet aileyi sorumlu tutmuş hem de çocuk koruyucu faktörden yoksun bırakılmamış olur.

Ancak, bu maddeyle, çocuğun sağlıklı bir birey olarak yetişememiş, suça sürüklenmiş nihayetinde suçlulaşmış olmasının bütün sorumluluğunu aileye yüklemek de yanlıştır.

Nihayetinde, Anayasaya göre devlet çocuğun her türlü ihmal ve istismardan korunmasını, sağlıklı gelişimini ve çocuğun yüksek yararını güvence altına almakla yükümlüdür. Ailesinin yanında sağlıklı bir gelişim gösterme imkanı bulunmayan bir çocukla ilgili gerekli koruyucu mekanizmalar işletilmemiş ise bu aile kadar devletin de ihmaline işaret eder. Dolayısıyla, suç faili çocuğun sağlıksız gelişiminde payı olan, eksik ve ihmali bulunan bütün kurum ve kuruluşlara da tıpkı aileye olduğu gibi hukuki sorumluluk yüklenmelidir.

6. AİLENİN KORUNMASI

Raporun, çocuğun sağlıklı gelişimi için sağlıklı bir aile ortamının temel koruyucu faktör olduğuna ilişkin tespiti isabetli olmakla birlikte, aile kurumunun "sosyal yardım bağımlısı" hale getirilerek korunamayacağı da açıktır.

Aileyi toplumun en güçlü kalesi olarak konumlandıran her devlet onu güçlendirmekle de sorumludur. Ancak bu muğlak temennilerle olabilecek bir iş değildir. Rapor, çeşitlendirilmesi mümkün olan mikro kredi, istihdam teşviki, vergi avantajı gibi araçları hem önceliklendirmeli, hem de kim tarafından, hangi ölçekte, hangi şartlarda uygulanacağı gibi konuları somutlaştırmalıdır.

7. ÇOCUK ADALET SİSTEMİNE DAİR DEĞİŞİKLİKLER

A) Terminoloji Değişikliği:

"Suça Sürüklenen Çocuk" ifadesinin "Adli Süreçteki Çocuk" olarak değiştirilmesi

Hükmü kesinleşmemiş bir kişinin "suç" mefhumu ile tanımlanması, çocuk olup olmamasından bağımsız olarak masumiyet karinesine aykırıdır. Adli sisteme giren her çocuğu "suça sürüklenmiş" sayarak damgalanmak ne kadar sorunlu ise özellikle mükerrer ve ağır suçlar işlemiş çocukları bu kadar edilgen bir adlandırmayla, suçtan tamamen azade kılmak da o kadar sorunludur. Cezasızlık algısının şikayet konusu olduğu bir ortamda "ceza" kadar "suç" algısını oluşturmak da bir ihtiyaçtır. Zira ceza, suçun yaptırımıdır.

Kaldı ki, damgalama salt terminolojiyle oluşan bir hal olmadığı gibi, salt terminoloji değişikliğiyle ortadan kaldırılabilecek bir hal de değildir. Komisyonumuz "damgalama"yı bir risk faktörü olarak ele alıyorsa, raporda yer alan çocuk profillemelerinin, risk skorlamalarının ve kurulması önerilen sistematik takip mekanizmalarının bizatihi "damgalama" olduğunu gözden kaçırmamalıdır. Bu minvalde öncelikli önerimiz, terminolojik değişiklikten çok öngörülen kayıt ve izleme sistemlerinin kapsam sınırlamasının ve hukuki güvencelerinin düzenlenmesidir.

Terminolojideki probleme gelince "suça sürüklenen" sıfatı, hem edilgenliği hem de çocuk hakkında henüz bir mahkûmiyet hükmü kurulmadan suçlu olarak algılanmasına yol

açabilecek olması sebebiyle çift taraflı sakıncalıdır. Kusur prensibine dayanan ceza hukuku sistematiğine uygun değildir. Ancak "adli süreçteki çocuk" ifadesi de mevcut kavramın ortaya çıkardığı "hukuki belirsizliği" değiştirme potansiyeline sahip değildir. Zira bu ifade suç mağduru çocuğu, tanık çocuğu ve/veya suça karışmış çocuğu aynı potada eritme riskini barındırmakta ve esasen suça yönelen çocuklara özgü özel koruma ve müdahale programlarının odak noktasını kavramsal olarak zayıflatmaktadır.

Bu nedenle önerimiz, CMK'de benimsenen sisteme paralel şekilde ve ayrıca 5237 sayılı TCK'nın benimsediği kusura dayalı modern ceza dogmatiği ile çocuk adalet sisteminin sosyal koruma odaklı yaklaşımını koruyarak "Ceza Muhakemesi Sürecindeki Çocuk" üst başlığı altında "Soruşturma Sürecindeki Çocuk" ve "Kovuşturma Sürecindeki Çocuk" şeklinde nötr ve teknik bir terminolojinin benimsenmesidir.

B) Çocuk Mahkemelerinin Yaygınlaştırılması

Çocuk mahkemelerinin yaygınlaştırılması raporun desteklediğimiz önerileri arasındadır. Komisyonumuzca yapılan araştırmanın sonucu yargı mensuplarının yüzde 72,5 oranında çocuk adalet sistemindeki deneyiminin üç yılın altında olduğu anlaşılmıştır. Ancak ihtisaslaşma sadece kadronun uzmanlaşmasıyla olmaz. Çocuk mahkemeleri teklifi, fiziksel altyapı, çocuk dostu duruşma salonları, bekleme alanları, video bağlantı sistemleri, personelin özlük hakları boyutlarıyla da detaylandırılmalıdır.

C) ÇKK m. 231: HAGB şartı

Çocuk ceza adaletinin temel hedefi çocuğun yeniden topluma kazandırılmasıdır. Düşük ekonomik değerli eylemler nedeniyle hükmün açıklanmasının geri bırakılmasından yararlanamamak bu hedefe hizmet etmemektedir. CMK m. 231'de aranan **zararın giderilmesi şartının,** eylem nedeniyle oluşan zararın **'malın değerinin azlığı'** kapsamında kaldığı hâllerde aranmaması ekonomik eşitsizliği gidereceğinden eşitlik ilkesiyle uyumludur.

D) ÇKK md. 5: Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirlerinin "Yönlendirme Tedbirleri" Olarak Ayrıştırılması

Güvenlik tedbirlerinin koruyucu tedbirlerden ayrılması ve çocuğun ihtiyacına göre dijital bağımlılığı ortadan kaldıracak, mentorluk, psikososyal destek sağlayacak, mesleki eğitim olanağı tanıyacak şekilde odak tedbirler benimsenmesi doğrudur. Ancak ülkemizde çözümsüzlük esasen mevzuattan değil uygulamadan kaynaklandığı için kağıt üzerinde faydalı görünen önerinin uzman personel, kurumsal alt yapı ve bütçesinin de somutlaştırılması gerekmektedir.

E) ÇKK m.15: Kolluğa İfade Alma Yetkisi Verilmesi

Önerinin, delillerin karartılmadan hızla muhafaza edilmesi, varsa azmettiricilerin sıcağı sıcağına bildirilmesi ve kaçmadan yakalanabilmesi açısından operasyonel etkinliği arttırma potansiyeli açıktır. Ancak, ÇKK'nın temel felsefesi, çocukların adli süreçte özel güvencelerle korunmasını ve ifade alma gibi kritik işlemlerin uzman hâkim veya savcı tarafından yürütülmesini esas alır. Kolluğa bu yetkinin verilmesi, öneride 'savcı emri' kaydı bulunsa da uygulamada bağımsız polis ifadesi almaya kapı aralamaktadır. Gerekçedeli haklı ihtiyaçların giderilmesi için çocuklarda gözaltı süresi kısaltılabilir.

F) CMK md. Sosyal İncleme Raporları

CMK md. 174'e yapılan ekleme ile sosyal inceleme raporlarının iddianamenin kabul şartına dönüştürülmesi yani soruşturma aşamasında zorunlu hale getirilmesi, davaların eksik soruşturmayla açılmasının önüne geçecek önemli bir değişikliktir. Ancak uygulanabilir olması için rapor hazırlayacak saha personeli, lojistik ve norm kadro artırımı, ev ziyareti yükümlülükleri ve zaman sınırlamaları raporda mutlaka netleştirilmelidir.

8. İNFAZ KANUNUNA DAİR DEĞİŞİKLİKLER

A) CİK md. 11: Yapılan değişiklikle çocuk hükümlülerin ceza infazına doğrudan eğitimevi yerine çocuk kapalı ceza infaz kurumunda başlaması öngörülmektedir.

B) CİK md. 15: Yapılan değişiklikle otomatik geçiş yerine, kapalı kurumdan eğitimevine geçiş için idare ve gözlem kurulunun iyi hal tespiti şartı aranmaktadır.

C) CİK md. 107: 15 yaşını doldurunca kadar infaz kurumunda geçirilen sürenin 1/2 oranında sayılmasına ilişkin hükmün kaldırılması teklif edilmektedir.

Mevcut infaz rejiminin toplumdaki cezasızlık algısını pekiştirici niteliği ortadadır. Keza komisyonumuzun yaptığı araştırmada da yargı mensuplarının yüzde 90'ından fazlası aynı kanaati paylaşmıştır.

Yapılan değişiklikler hem cezasızlık algısının kırılması, hem kamu güvenliği ve hem de mağdur hakları açısından olumlu görünmekle birlikte, infaz rejimindeki sıkılaşmanın rehabilitasyon kapasitesini zayıflatmaması kırmızı çizgi olarak belirlenmelidir. İdare ve gözlem kurulu iyi hal tespitinde mutlak suretle ve hiçbir suistimale meydan vermeyecek denetim mekanizmaları düzenlenmeli ve bu mekanizmaların işletimi de yine hiçbir ihmal, istismar ve suistimale geçit vermeyecek şekilde ayrıca denetlenmelidir.

Yaptığımız saha ziyaretlerinde, tutuklu çocukların kaldıkları koğuşlardan eğitimlerine devam etme imkanlarına kadar, anlaşılmaz şekilde suçu sabit çocuklardan daha ağır şartlarda bulunduklarını gözlemledik. Masumiyet karinesi gereği tutuklu çocukların, hükümlü çocuklardan daha ağır koşullarda tutulması kabul edilemez. Belki de beraat edecek, suçu sabit

olmayan çocukların, yargılama sonuna kadar ve isnat edilen suçun niteliği de gözönünden bulundurularak ayrıştırılmaları ve "yargısız infaz"a uğramamaları sağlanmalıdır.

Tahliye sonrası zorunlu izleme, meslek edindirme ve korumalı istihdam önerileri olumlu olmakla birlikte performans göstergeleri ve izlemenin hangi kurum tarafından nasıl yapılacağı belirlenmeli, denetimli serbestlik/izleme süreçleri somut, ölçülebilir hedefler ve sürelerle yorum ve uygulama farklılıklarına yol vermeyecek şekilde netleştirilmelidir.

9. 6112 SAYILI KANUN: RTÜK DÜZENLEMESİ

6112 sayılı Kanun'a suç faili veya mağduru olan, ihmal veya istismara uğrayan çocuklara ilişkin yayın içeriklerinin kapsamı ve sınırlarının düzenlenmesi, çocuğun kimliğinin dolaylı veya doğrudan ifşa edilmemesi, damgalayıcı ve özendirici anlatımlardan kaçınılması, yargı sürecinde masumiyet karinesinin korunması, yayın dilinin eğitici-önleyici bir çerçevede kullanılması yönünde bağlayıcı hükümler eklenmesini öngören bu maddenin yeterli belirliliğe sahip olmaması, uygulamaları hali hazırda tartışmalı olan RTÜK'e geniş bir takdir yetkisi vermektedir.

RTÜK, mevcut kanun kapsamındaki yayın hizmet ilkelerini çifte standartsız şekilde, objektif ve tavizsiz olarak uygulaması halinde yeterince "eğitici" ve "önleyici" bir ekran dili kendiliğinden oluşacaktır!

Komisyonun, bu rapor aracılığıyla RTÜK'e önermesi gereken şey keyfiyet alanını genişletecek düzenlemeler değil mevcut yasaya önce kendisinin uymasıdır. Zira, 6112 sayılı yasa yayınların hiçbir formatta şiddeti teşvik edemeyeceğini, şiddeti özendirici ve kanıtsatıcı olamayacağını zaten çok açık ve net şekilde bildirdiği halde devletin kendi yayın organları da dahil olmak üzere ekranlar kan ve revandan geçilmemekte, mevzuat RTÜK'ün elini bağlamadığı halde suçun gündüz kuşağında magazinleştirilmesi tam gaz devam etmektedir. Demek ki, ihtiyaç yeni bir yasa değişikliği değil yasayı uygulayacak iradedir.

Komisyonumuzun görevi muğlak bir "eğitici yayın dili" standardı oluşturarak sansür ve otosansür araçları inşa etmek değildir.

10. DİJİTAL ORTAMIN DÜZENLENMESİ

A) Dijital Egemenlik-Mahremiyet Sınırı

Devlet, çocukları diğer bütün alanlar gibi dijital ortamdaki zararlı içeriklerden de korumakla yükümlüdür. Bu pencereden bakıldığında yapay zeka destekli denetim botları, sosyal medya ve dijital platformları izleme altyapısı kurulması, son dönemde tetikçi ilanına çıkılan, suikast ihale edilen kapalı sohbet gruplarına yönelik siber denetimler ve taramalar için yasal düzenleme yapılması önerisi meşru bir zemine sahiptir. Ancak devlet çocukları korumak gerekçesiyle kurduğu gözetim altyapısını zaman içinde farklı gerekçelerle genişletmeyeceğine dair hukuki güvence de vermelidir. Rapor bu güvenceyi verememektedir.

Keza kapalı sohbet gruplarının taranması orantılılık ilkesiyle bağdaşmayan müdahale biçimlerine kapı aralayabilir. Kapalı iletişim gruplarının denetimi müstakil bir kanuni düzenlemenin konusu olmalıdır.

Dijital denetim önerileri, yalnızca çocuğa yönelik zararlı içerikleri kapsayan, anonimize edilmiş verilere dayanan ve bağımsız yargı denetimine tabi olan sınırlı bir çerçevede yasalaşmalıdır.

B) Platformların Algoritmik Sorumlulukları

Dijital risklerin hayli kapsamlı ele alındığı raporda sosyal medya platformlarına algoritmik sorumluluk yüklenmesi ve Türkiye'de yasal temsilci zorunluluğu getirilmesi doğrudur.

Ancak, BTK'nın bu alanda yetkilendirilmesi öncesinde bir 'Algoritmik Denetim Çerçeve Yönetmeliği' hazırlanmalıdır. "Algoritmik sorumluluk" kavramının içerik düzeyinde tanımlanması, hangi algoritmanın, hangi içeriği, hangi kritere göre sınıflandıracağı, bunun kim tarafından denetleneceği ve platforma itiraz hakkı tanınıp tanınmayacağı netleştirilmeli, içerik sınıflandırma kriterleri şeffaf biçimde belirlenmeli ve itiraz mekanizmaları kanun düzeyinde güvence altına alınmalıdır.

C) Dijital Suç Tanımı

Çocukları suça özendiren yayınların önlenmesi toplumsal sorumluluğumuzdur. Ancak bunun kapsamı sınırlı ve hukuken tanımlı olmalıdır.

Dijital mecralarda suç, şiddet, çetelesme ve suç işleme yöntemlerini özendirici, övücü veya meşru gösterici içeriklerin özellikle çocuklar bakımından suça yönelme riskini arttırmasına karşı, haber verme, akademik çalışma ve sanatsal ifade özgürlüğünü koruyacak güvenceler saklı kalmak kaydıyla, 'suç teşkil eden fiilleri veya suç işleme biçimlerini öven, özendiren ya da meşru gösteren içeriklere' yönelik özel bir suç düzenlemesi yapılabilmesi için önce "dijital suç" tanımının dört başı mamur bir tanıma kavuşturulması gerekmektedir.

Anayasa m. 38/I kanunilik ilkesi, suçun unsurlarının açık ve öngörülebilir biçimde tanımlanmasını zorunlu kılar. Bu sebeple öneri fiili suç teşvik ile sosyal yorum arasındaki sınırı belirginleştirmelidir. Yine, haber, akademik çalışma ve sanatsal ifade için öngörülen istisna sınırları da belirlilik ilkesine uygun hale getirilmelidir.

11. KURUMLARARASI KOORDİNASYON, VERİ PAYLAŞIMI VE UYGULAMA SORUMLULUĞU

Komisyon toplantılarımız boyunca dinlediğimiz hemen her kurumun başlıca yakınma konusu olan kurumlararası koordinasyon eksikliğinin raporun güçlü vurgularından biri olması değerlidir. Ancak kurumlararası koordinasyon eksikliğini gidermek için yeni kurum/kurullar

ihdas etmek çelişkidir. Hiçbir koordinasyon sorunu ona yeni bir koordinasyon katmanı atayarak çözülemez.

Yapılması gereken koordinasyonu koordine edecek yeni yapılar yerine Milli Eğtim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, İçişleri ve Adalet Bakanlıkları arasında bir yatay hiyerarşi ve ortak vaka numarası sistemi kurmaktır. Yeni birimler oluşturmak yerine vakaların takibi, krize müdahale, koruyucu hizmetlerin yürütülmesi konularında rollerin net olarak dağıtıldığı bir yetki devri mekanizmasını işletmek daha gerçekçi olacaktır.

Kurumlararası veri entegrasyonunun sağlanması, mükerrerliğin, bilgi kayıplarının önlenmesi açısından faydalı görünse de çocuklara ait hassas adli, sağlık ve eğitim verilerinin ortak bir havuzda toplanması, kişisel verilerin güvenliğiyle ilgili risk potansiyeline her zaman sahiptir. Bu verilerin sızmasının hayat boyu sürecek bir damgalamaya, bir fişleme pratiğine dönüşebileceği göz önünde bulundurulmalı ve rapor, erişim denetimini mutlaka kanuni temele bağlamalıdır. Bu sistemin çalışabilmesi için gerekli teknik ve insan kaynağı yatırımı da kanunla güvence altına alınmalıdır.

Toplum yararına olduğu tartışmasız olan belediyelerin bütçe ayırma zorunluluğu düzenlenirken de kaynak aktarımının şeffaf şekilde raporlanması ve denetime tabi olması hususları vurgulanmalıdır.

12. SİVİL TOPLUMLA İŞBİRLİĞİ

Onarıcı adalet sistemini benimsemiş her hukuk devleti başta diversiyon uygulamaları olmak üzere sivil toplumdan faydalanmaktadır. Ancak Türkiye'nin STK ekosisteminin heterojen yapısı göz önünde bulundurulduğunda, çocuk koruma gibi önemli bir devlet sorumluluğunun sivil alana devri, yakın geçmişte FETÖ örneğinde tecrübe ettiğimiz gibi farklı riskler doğurabilir.

STK'ların bu önemli toplumsal sorunun paydaşı olması elbette önemli ve kıymetlidir, ancak devlet yükümlülüklerini sivil alana devretmekten ziyade, çok net bir denetim mekanizması eşliğinde bu işbirliğini ancak ikinci ve destekleyici rolle sınırlandırmalıdır.

13. SONUÇ

Komisyonumuzun uzun bir mesai ve gayretle hazırladığı taslak raporu genel manada olumlu bulmakla birlikte, uygulama safhasında mağdur hakları, kamusal güvenlik, aile sorumluluğu ve hukuki öngörülebilirliğin korunması için önerilerin kanun metnine dönüşürken aşağıdaki ilkelere uyulmasını bekleriz:

- Önerilere etki analizi ve uygulama takvimi eklenmelidir.

- Ceza arttırımı ile rehabilitasyon hiyerarşisi netleştirilmelidir. Hangi suç tipi ve hangi yaş grubunda hangi yaklaşımın önce uygulanacağı, tutarlı bir ceza politikası felsefesiyle belirlenmelidir.

- Hâkime verilen takdir yetkileri, somut, ölçülebilir ve denetlenebilir kriterlere bağlanmalı; ihtisaslaşma ve hizmet içi eğitimle paralel yürütülmelidir.

- Suç ve terör örgütlerinin rolüne dikkat çekilmelidir.

- Aile sorumluluğunu artıran cezai düzenlemeler, önce uyarı, eğitim ve destek adımlarını öngören bir hiyerarşiyle tasarlanmalı, tekrarı olan ve ağır ihmal vakalarında caydırıcı yaptırım uygulanmalıdır.

- Dijital denetim önerileri, anayasal güvenceler ve orantılılık ilkesi çerçevesinde sınırlandırılmalıdır. İfade hürriyeti ile suçu özendiren içeriklerin ayrımı açıkça yapılmalıdır.

- Yeni birim ihdası yerine mevcut kurumsal yapıların yetkisi ve kapasitesi güçlendirilmelidir.

- STK'ların rolü, devlet yükümlülüğünü ikame etmeyecek biçimde net sınırlarla belirlenmelidir.

Bu şerh, komisyon çalışması ve raporun yazım sürecine samimi bir gayret gösteren üye, uzman, akademisyen ve bürokratlarımızın her türlü takdire değer çabalarını değersizleştirmek değil ideale taşıma yolunda naçizane katkımızı sunabilmek üzere kaleme alınmıştır. Komisyon çalışmaları ve rapor yazımındaki bütün emek sahiplerine içtenlikle teşekkür ederim.

Selcan TAŞCI
Tekirdağ Milletvekili

İstanbul Milletvekili Elif ESEN'nin Muhalefet Şerhi

YENİ YOL PARTİSİ MUHALEFET ŞERHİ

1. KOMİSYONUN ÇALIŞMASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİMİZ

Çocukların suça sürüklenmesine yol açan nedenlerin bütün boyutlarıyla incelenmesi; koruyucu ve önleyici mekanizmaların güçlendirilmesi; çocukların toplumsal yaşama etkin katılımını sağlayacak politikaların belirlenmesi amacıyla kurulan bu araştırma komisyonu, çocuk hakları bakımından önemli bir imkân olarak doğdu. Risk altındaki çocukların korunması, çocuk adalet sisteminin onarıcı bir çizgiye taşınması ve suça sürüklenmenin sosyal, ekonomik, çevresel ve kurumsal nedenlerinin ortaya konması için Meclis çatısı altında güçlü bir ortak irade oluştu.

Toplumun farklı kesimlerinde, özellikle de çocuk hakları alanında çalışan kurumlar ve uzmanlar nezdinde, komisyon çalışmalarının çocukların üstün yararını esas alan, bilimsel veriye dayanan ve uygulanabilir politika önerileri üreten kapsamlı bir raporla sonuçlanacağı yönünde haklı bir beklenti vardı. Ancak önümüzdeki rapor bu beklentiyi karşılamaktan uzak kaldı.

Raporda çocukların suça sürüklenmesine ilişkin kimi tespitler yer alsa da, sorunun yapısal nedenlerini bütüncül biçimde ele alan, kamu kurumlarının sorumluluğunu açıkça tarif eden ve uygulamaya dönük somut bir yol haritası kuran yaklaşım yeterince gelişmedi. Çocukları suçla karşı karşıya bırakan yoksulluk, eğitimden kopuş, sosyal dışlanma, aile içi sorunlar, bağımlılık, ihmal ve istismar gibi temel risk faktörleri hak ettiği derinlikte tartışılmadı.

Rapor büyük ölçüde mevcut mevzuatın ve kurumsal yapıların aktarımıyla sınırlı kaldı. Çocukların suça sürüklenmesini önlemede yaşanan uygulama eksiklikleri, kamu politikalarındaki yetersizlikler ve çocuk koruma sisteminin karşı karşıya bulunduğu yapısal krizler yeterince görünür kılınmadı. Kurumlar arası koordinasyon eksiklikleri ve önleyici sosyal hizmetlerin zayıflığı gibi temel meseleler ise raporun merkezine taşınmadı.

Komisyon çalışmaları boyunca dile getirilen görüş, öneri ve eleştiriler rapora yeterince yansımadı. Çocukların üstün yararı perspektifinden çok, mevcut politikaları savunmaya dönük bir dil öne çıktı. Bu nedenle raporun, çocukların suça sürüklenmesini önlemeye yönelik kapsamlı ve gerçekçi bir yol haritası sunmadığını; hem yasama organı hem de ilgili kamu kurumları tarafından yeniden ve daha cesur bir bakışla ele alınması gerektiğini değerlendiriyoruz.

1.1. Siyasi Temsil ve Komisyon Çalışmalarına Etkileri

Çocukların suça sürüklenmesi ve toplumsal hayatta karşı karşıya kaldıkları sistematik şiddet sarmalı, siyaset üstü bir anlayışla ele alınması gereken yapısal bir krizdir. Bu kriz; partiler arası rekabetin, ideolojik ayrışmaların ve bürokratik savunma reflekslerinin ötesinde, ülkenin geleceğini doğrudan ilgilendirir.

Adli sicil kayıtlarına yansıyan artışlar, derinleşen sosyoekonomik yoksunluklar, eğitim sisteminin dışına itilen çocuklar ve dijital mecralar üzerinden de beslenen organize suç ağları, bu meselenin ne kadar yakıcı ve ertelenemez olduğunu ortaya koyuyor. TBMM çatısı altında bu alanda atılacak her adım, çocukların üstün yararını koruma ve toplumsal barışı güçlendirme sorumluluğuyla, ortak akıl ve çoğulcu uzlaşı içinde yürütülmelidir. Çünkü burada söz konusu olan, herhangi bir siyasi ajandanın değil, bu ülkenin çocuklarının yaşam hakkı, güvenliği ve geleceğidir.

Ne var ki komisyonun kuruluş aşamasından rapor yazım sürecine kadar uzanan pratikleri, başlangıçtaki ortak iradeye ve parlamenter çoğulculuk ilkesine gölge düşürdü. Bu Komisyon, TBMM'de grubu bulunan altı siyasi partinin ortak önergeleriyle, toplumsal mutabakat zemini üzerinde kuruldu. Meclis zemininde yakalanan bu değerli uzlaşı ikliminin Komisyon Başkanlık Divanı'nın oluşumunda da sürmesi beklenirdi. Buna rağmen muhalefet partilerinin demokratik temsil ve katılım yönündeki haklı talepleri karşılık bulmadı.

Komisyon Başkanlık Divanı, kapsayıcı bir yönetim anlayışından uzak biçimde, yalnızca Adalet ve Kalkınma Partisi ile Milliyetçi Hareket Partisi üyelerinden oluşacak şekilde belirlendi. Kurucu iradedeki çok sesliliğin idari mekanizmada daraltılması, komisyonun tarafsızlığına ve çoğulcu niteliğine ilk aşamada zarar verdi. Bu tek taraflı siyasi bloklaşma, komisyonun bütün çalışma seyrini de etkiledi.

Sonuçta Meclis araştırması mekanizmasının özü zedelendi; komisyon çalışmaları, yürütmenin ve ilgili bakanlıkların çizdiği sınırların dışına yeterince çıkamadı. Siyasi iktidarın kendi bürokratik reflekslerini, eksiklerini ve hatalı politikalarını görünmez kılma eğilimi, komisyonun denetim ve araştırma işlevini zayıflattı. Bakanlıkların yapısal sorunları örten resmi sunumları aşılmadı; çocukları suça sürükleyen sistemik krizler gerektiği gibi deşilmedi. Bu haliyle taslak rapor, kök nedenleri saptayıp köklü çözümler üretmek yerine, mevcut yürütme politikalarını meşrulaştıran ve sorumluluğu perdeleyen bürokratik bir metne dönüşme riski taşıyor. Oysa çocuk koruma politikalarında reform, ancak idari hataları cesaretle kabul eden ve çoğulcu denetimi esas alan bir parlamento iradesiyle mümkündür.

Komisyon tutanakları, aynı siyasi blok içinde dahi bu dar bakışın yarattığı tereddüdü görünür kıldı. Adalet ve Kalkınma Partisi Kayseri Milletvekili Ayşe Böhürler'in "74 mağdurdan söz ederken 21 milyon çocuktan söz ettiğimizi" hatırlatan, Anayasa'nın 41'inci

maddesine ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne işaret eden değerlendirmesi; Komisyon Başkanı Müşerref Pervin Tuba Durgut'un mağdur dosyaları merkezli yaklaşımı karşısında, komisyon çoğunluğunun da sessiz biçimde paylaştığı daha geniş çocuk hakları kaygısını ortaya koydu. Bu tartışma, kanun yapımının yalnızca haklı acının ve toplumsal infialin diliyle değil; 21 milyon çocuğun üstün yararını, korunma hakkını ve devlete düşen önleyici yükümlülüğü birlikte gören anayasal bir sorumlulukla yürütülmesi gerektiğini bizzat komisyonun iktidar partisi üyeleri arasından bir itiraz gösterdi.

1.2. Komisyon Çalışmalarında Katılımcılık

Komisyon çalışmaları süresince kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, medya temsilcileri, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası örgütlerden çok sayıda kişi ve kurum dinlendi. Ancak bu nicelik, komisyonun çalışma yöntemindeki nitelik sorununu ortadan kaldırmadı. Muhalefet milletvekilleri tarafından önerilen; çocuk hakları alanında uzun yıllardır çalışan, sahada doğrudan çocuklarla temas eden ve çocuk adalet sistemi konusunda güçlü bir bilgi birikimine sahip çok sayıda sivil toplum kuruluşu ve uzman komisyona davet edilmedi.

Çocukların suça sürüklenmesinin altında yatan sosyal, ekonomik ve psikolojik nedenleri sahada gözlemleyen; çocuk işçiliği, yoksulluk, eğitimden kopuş, bağımlılık, ihmal ve istismar alanlarında çalışan kuruluşların görüşlerine yeterince başvurulmaması, komisyon çalışmalarının kapsayıcılığını zayıflattı. Farklı görüş ve değerlendirmelerin eşit şekilde temsil edilmesi gerekirken, dinlenecek isimlerin belirlenmesinde çoğulculuk ilkesi yeterince gözetilmedi.

Komisyonun temel amacı, toplumun farklı kesimlerinden gelen bilgi, deneyim ve önerileri bir araya getirerek ortak akla dayalı çözümler üretmekti. Buna rağmen muhalefet tarafından önerilen çok sayıda uzman ve sivil toplum temsilcisinin davet edilmemesi, bu amacın tam anlamıyla gerçekleşmesini engelledi. Çocukların üstün yararını ilgilendiren böylesine önemli bir konuda farklı görüşlerin ve eleştirel değerlendirmelerin dışlanması, hem komisyon çalışmalarının niteliğini hem de hazırlanan raporun kapsayıcılığını olumsuz etkiledi.

Bu tablo, çocuk hakları gibi toplumsal uzlaşı gerektiren bir alanda dahi katılımcılık, çoğulculuk ve ortak akıl ilkelerinin yeterince işletilemediğini gösteriyor. Komisyon çalışmalarında yalnızca iktidar partisi ve ortaklarının uygun gördüğü isimlerin ağırlık kazanması, alternatif çözüm önerilerinin rapora yansımasını sınırladı; sonuçta raporun toplumun tüm kesimlerinin beklentilerini karşılayan kapsayıcı bir belge olmasının önüne geçti.

Komisyonun kurulması sürecinde Yeni Yol Grubu milletvekili ve komisyon üyesi Elif Esen'in ortaya koyduğu yoğun çaba, bu komisyonun birkaç ağır vakaya tepki üreten bir zemin olmasının ötesine geçmesi; çocukların suça sürüklenmesinin kök sebeplerini, koruyucu ve önleyici sistemlerdeki kırılmaları, çocuk adaletinde onarıcı yaklaşımları ve diversiyon mekanizmalarını gerçek anlamda masaya yatırması beklentisine dayanıyordu. Komisyondan beklenen, cezayı merkeze alan dar bir hatta değil; çocuğu suça götüren yolu baştan kesen kamusal bir çocuk koruma mimarisine odaklanmasıydı.

Ne var ki süreç içinde muhalefet tarafından önerilen çocuk adaleti hukukçuları, sosyal hizmet uzmanları, çocuk psikiyatrisi ve kriminoloji alanındaki akademisyenler, saha deneyimi bulunan güvenlik uzmanları ve çocuk hakları savunucuları yeterince dinlenmedi. Başkanlığın önerilen isimlere ilişkin "Bizimle (başkanlıkla) aynı görüşteler mi?" mealindeki değerlendirmesi, eleştirel uzmanlığın peşinen dışarıda bırakıldığı yönünde haklı bir kaygı doğurdu. Sonuçta, tarafımızca defalarca iletilen isimlerin hiçbirinin komisyon süreci içinde dinlenmemiş olması, ortak teamül, çoğulculuk ve bilimsel denge ilkeleri bakımından ciddi bir eksikliktir.

Mağdur ailelerin komisyona davet edilmesi elbette insanî açıdan kıymetlidir; onların acısı bu ülkenin ortak vicdanında yer bulmalıdır. Ancak evladını kaybetmiş insanların tanıklığının kanun yapım sürecinde tek yönlü bir duygusal baskı unsuruna dönüştürülmesi; acının, komisyon başkanlığının önceden belirlediği cezacı hedefe meşruiyet sağlayan bir araç gibi kullanılabileceği endişesini yarattı. Komisyon üyeleri arasında hissedilen rahatsızlık, mağdur ailelerin yasına duyulan saygısızlıktan değil; tam tersine, bu yasın siyasal ve hukuki bir tercihin gerekçesi haline getirilmemesi gerektiğine dair etik sorumluluktan kaynaklandı.

Ayrıca komisyon boyunca defalarca önerdiğimiz Ulusal Çocuk Ajansı, Ulusal Çocuk İzlem Sistemi ve okul sosyal hizmeti modelinin taslak raporda karşılık bulmaması, raporun önleyici devlet kapasitesi kurmak yerine mevcut kurumların dağınık faaliyetlerini yan yana dizmekle yetindiğini gösteriyor. Çocuğu izlemekten değil, devleti çocuk lehine izlemekten söz eden bu model; eğitim, sağlık, sosyal hizmet, adalet ve yerel yönetim verilerinin kişisel verilerin korunması güvencesiyle ortak bir erken uyarı sisteminde buluşmasını öngörüyor. Bu ana omurganın raporda yer almaması, komisyonun en kritik yapısal reform başlığını kaçırdığı anlamına geliyor.

1.3. Komisyon Çalışmalarında Kapsayıcılık

Komisyonumuz, çocukların suça sürüklenmesi ve suç mağduru olması süreçlerini araştırırken ne yazık ki asayişçi, bürokratik ve bireyselci bakış açısının dışına yeterince

çıkamadı. Sunum yapan kurumların büyük çoğunluğu bakanlık bürokratları, emniyet, jandarma ve RTÜK/BTK gibi denetim ve güvenlik mekanizmalarından oluştu.

Çocuk suçluluğunu besleyen en temel makro etkenler olan derinleşen çocuk yoksulluğu, çocuk işçiliği, MESEM'lerdeki denetimsizlikler, göç ve sığınmacı çocukların sistem dışına itilmesi gibi yapısal nedenler komisyonun ana gündemi haline getirilmedi. Çocukla sahada, karakolda, adliyede ve sosyal hizmet mekanizmalarında birebir temas kuran meslek elemanları; sosyal hizmet uzmanları, çocuk mahkemesi hâkimleri, bağımsız hak örgütleri ve infaz sistemi uzmanları komisyonda yeterince temsil edilmedi. Komisyon, çocuk adalet sistemindeki yapısal krizleri çözmek yerine, çoğu zaman mevcut kurumsal işleyişlerin raporlarını dinlemekle yetindi. Bu yönüyle hazırlanan rapor, sahayı yansıtmakta ve köklü çözüm üretmekte yetersiz kaldı.

1.3.1. Saha Aktörlerinin ve Doğrudan Deneyim Sahiplerinin Eksikliği

Komisyon teoriye, istatistiğe ve merkezi bürokrasiye sıkıştı; sorunun mutfağında çalışan, çocukla birebir temas kuran meslek elemanları ise neredeyse hiç dinlenmedi.

Sosyal çalışmacılar, psikologlar ve sosyal hizmet uzmanları: Komisyonda meslek elemanlarının deneyimlerine bütünüyle kapı kapatıldığı söylenemez; nitekim yaklaşık 1300 meslek elemanıyla anket yapılmış, odak grup çalışmalarında PDR uzmanları ve sahada çalışan meslek elemanları dinlenmiştir. Ancak bu temas, sahadaki kurumsal ve örgütlü mesleki birikimin Komisyon huzurunda doğrudan temsil edilmesi bakımından yeterli görülmemelidir. Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerinde, Çocuk Destek Merkezlerinde (ÇODEM), adli sosyal hizmet birimlerinde ve çocukla birebir temas eden yapılarda çalışanların yaşadığı sistem tıkanıklıklarını, aşırı iş yükünü, personel eksikliğini ve liyakat sorunlarını bilen meslek örgütlerinin de ayrıca çağrılması gerekirdi. Bu nedenle Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (SHUDER), Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği, psikologları temsil eden meslek örgütleri ve ilgili çocuk alanı uzmanlık ağlarının Komisyon'da doğrudan dinlenmemesi önemli bir eksikliktir.

Buna ek olarak, çocuğun korunması yalnızca adli ve kurumsal müdahale mekanizmaları üzerinden değil, okulda erken fark etme, izleme, yönlendirme ve aileyle çalışma kapasitesi üzerinden de ele alınmalıdır. Oysa Komisyon çalışmalarında okul sosyal hizmeti başlığı yeterince görünür olmamış; bu alanda uzun süredir çalışma yürüten, okul sosyal hizmetinin yaygınlaştırılması gerektiğini savunan SHUDER'in Okul Sosyal Hizmeti Komisyonu, Okul Sosyal Hizmet Derneği ve Sosyal Hizmet Okulları Derneği gibi yapıların deneyimlerinden yararlanılması atlanmıştır. Oysa okul sosyal hizmeti; devamsızlık, ihmal, istismar, madde kullanımı riski, çocuk yoksulluğu, akran zorbalığı ve aile içi krizler gibi

başlıklarda çocuğa en erken temas edebilecek önleyici mekanizmalardan biridir. Bu alanın Komisyon'da bağımsız bir başlık olarak ele alınmaması, raporun önleyici çocuk koruma perspektifini zayıflatan hususlardan biri olmuştur.

Çocuk mahkemesi hâkimleri ve savcıları: Ankara Cumhuriyet Başsavcı Vekili dinlenmiş olsa da, Ankara veya İstanbul çocuk mahkemelerinde her gün onlarca dosyaya bakan, adli sosyal hizmet görevlileriyle çalışan kıdemli çocuk mahkemesi hâkimleri listede yer almadı. Kanunun sahadaki esnekliğini ve tıkanıklığını en iyi onlar anlatabilirdi.

Sokakla temas eden sivil toplum kuruluşları: Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı'nın dinlenmesi olumlu bir adımdır. Ancak çocuk işçiliği, çocuk yoksulluğu, sokakta çalışan çocuklar, mülteci ve göçmen çocuklar, okuldan kopuş ve sosyal hizmete erişim gibi alanlarda sahaya doğrudan temas eden Çocuk Alanında Çalışan Sivil Toplum Kuruluşları Ağı (ÇÇA), Tarlabaşı Toplum Merkezi, Fikir ve Sanat Atölyesi Derneği (FİSA) Çocuk Hakları Merkezi gibi yapıların da Komisyon'da yer alması gerekirdi. Bu kuruluşların deneyimi, yalnızca çocukların maruz kaldığı hak ihlallerini değil, kamu kurumlarıyla sivil toplum arasındaki koordinasyon eksiklerini de görünür kılabilirdi.

1.3.2. Sosyo-Ekonomik ve Yapısal Nedenlerin Görmezden Gelinmesi

Sunum başlıklarının ağırlıklı olarak "siber suçlar, dijital oyunlar, medya, din eğitimi, bağımlılık ve asayiş" üzerine kurulması, çocuk suçluluğunu bireysel ahlak, psikoloji veya asayiş sorunu olarak okuma eğilimini açığa çıkardı. Oysa çocukların suça sürüklenmesi, yalnızca bireysel davranış kalıplarıyla açıklanamayacak kadar derin bir sosyal kırılmanın sonucudur.

Komisyon Başkanlığının kendi cevabında dahi "çetelerin eline düşen çocuklar"dan söz edilmesine rağmen, komisyon çalışmaları tam da bu hattı; yani çocukların organize suç ağları, mahalle baskısı, borçlandırma, tehdit, dijital temas kanalları ve sokak ekonomisi içinde nasıl fail haline getirildiğini derinlemesine incelemedi. Çetelerin çocukları gözcü, taşıyıcı, kurye ya da tetikleyici olarak kullanmasına ilişkin önerdiğimiz emniyet kökenli ve sahayı bilen isimler dinlenmedi; bu konuda yapılmasını istediğimiz sunumlara ilişkin arka plan sorularımız "konumuz değil" denilerek karşılandı.

Çocuk suçluluğunu yalnızca internet kullanımı, dijital alışkanlıklar ve bireysel ahlak başlıklarına sıkıştırmak bilimsel olarak da kamusal olarak da yetersizdir. National Academies'in 2024 tarihli sosyal medya raporu, dijital medya etkilerinin karmaşık, karşılıklı ve tek nedene indirgenemeyecek ilişkiler içerdiğini; APA'nın 2020 değerlendirmesi ise şiddet içerikli video oyunları ile gerçek dünyadaki şiddet davranışı arasında doğrudan ve yeterli bir nedensellik kurulamadığını vurguluyor. Danimarka'da ceza sorumluluğu yaşının 2010'da

15'ten 14'e indirilip 2012'de yeniden 15'e çıkarılması da benzer bir uyarı niteliği taşıyor. Damm ve arkadaşlarının 2025 tarihli çalışması, bu indirimin 14 yaş grubunda suç işleme olasılığını azaltmadığını, hatta bazı gruplarda bildirilen suçlarda artışla birlikte caydırıcılık etkisi göstermediğini ortaya koyuyor. Bu nedenle komisyonun ana ekseni yaş düşürme ve ceza artırma değil; çetelerin çocuklara uzanan elini kesen, okuldan kopuşu izleyen, sosyal hizmeti sahaya indiren ve diversiyonu güçlendiren bir önleme politikası olmalıydı.

Dijital riskler elbette görmezden gelinemez. Ancak 16 yaş sınırı gibi düzenlemeler, çocukların VPN üzerinden daha denetimsiz ve yasa dışı alanlara kayması riskini hesaba katmadan tasarlanırsa, koruma amacı tersine işleyebilir. Bu nedenle sosyal medya yaş sınırlaması; teknik doğrulama altyapısı, bir kişi adına tanımlanabilecek hat sayısına ilişkin makul sınırlamalar, platformların yasal temsilci yükümlülüğü, algoritmik sorumluluk ve çocukların kapalı gruplar üzerinden suç ağlarıyla temasını engelleyecek denetim kapasitesiyle birlikte düşünülmelidir.

Sanal kumar ve çevrim içi bahis de komisyonun tali değil, asli gündemlerinden biri olmalıydı. Uzmanların, sanal kumarın çocuklar arasında kimi alanlarda uyuşturucunun önüne geçtiğine dair uyarıları dikkate alınmalı; bu alan asayiş suçları içinde açık bir kategori olarak izlenmeli, çocukların borçlandırma, tehdit, şantaj ve suç ağlarına sürüklenme biçimleriyle birlikte ele alınmalıdır.

Emniyet birimlerinin sunumları da yalnızca istatistiki başlıkların sıralandığı, zaman zaman "boşluğa atılmış bilgi yığını" izlenimi veren aktarımlarla sınırlı kalmamalıydı. Komisyon, hangi projenin hangi risk grubunda ne kadar iyileşme sağladığını, hangi stratejik hedefin hangi göstergeyle ölçüldüğünü, çocuk suçluluğundaki artış veya azalışın hangi müdahalelerle ilişkilendirildiğini açıkça görmek zorundaydı. Etki analizi olmayan verinin, yasama denetimine rehberlik etme gücü sınırlıdır.

• Ekonomik kriz ve çocuk yoksulluğu: Çocukları suça iten en büyük makro yapısal sorun yoksulluk, güvencesizlik ve derinleşen sınıfsal uçurumlardır. Komisyona bir kalkınma iktisatçısı veya derin yoksulluk üzerine çalışan uzman davet edilerek "yoksulluk-suç" ilişkisi çok daha ayrıntılı incelenmeliydi.

• Çocuk işçiliği ve MESEM'ler: Sakarya ve İstanbul'da MESEM ziyaretleri yapılmış olsa da, MESEM'lerdeki denetimsizlik ve düzensizliğin çocukları suça veya marjinal gruplara nasıl açık hale getirdiği yeterince tartışılmadı. DİSK-AR veya çocuk işçiliği alanında çalışan uzmanlar dinlenmeliydi.

1.3.3. Dezavantajlı ve Kırılgan Çocuk Gruplarının İhmal Edilmesi

Türkiye'de çocuk suçluluğu haritasında kritik ağırlığı bulunan bazı çocuk grupları ayrıntılı biçimde incelenmedi.

• Sığınmacı ve göçmen çocuklar: Sunum planında göçmen, mülteci veya vatansız çocukların suça sürüklenme dinamiklerine, dil bariyerlerine, yaşam şartlarına ve suç şebekelerinin hedefi haline gelmelerine dair özel bir başlık ya da Göç İdaresi Başkanlığı sunumu yer almadı.

• Depremzede çocuklar: Yakın dönemde yaşanan büyük deprem felaketinden etkilenen, aile kaybı yaşayan, refakatsiz kalan veya konteyner kentlerde güvencesiz büyüyen çocukların suça sürüklenme risk haritası, genel risk haritası sunumları dışında özgül bir başlık olarak ele alınmadı.

1.3.4. Kurum Bakımı, İnfaz Sistemi ve Tahliye Sonrası Yaşamın Görmezden Gelinmesi

Sincan Çocuk Cezaevi ve Ankara Çocuk Eğitimevi'ne çalışma ziyaretleri yapılmış, bürokratlar sunum yaptı. Ancak bu ziyaretler, tek başına nesnel bir denetim zemini oluşturmaz. Çocuk cezaevlerinde yaşanan hak ihlalleri, kötü muamele iddiaları, tecrit uygulamaları ve çocukların bu kurumlardan ıslah olmuş olarak değil, kimi zaman suçu öğrenmiş olarak çıkması gerçeği komisyonca derinlemesine sorgulanmadı. İnsan hakları örgütleri ve bağımsız izleme mekanizmaları komisyona çağrılmalıydı.

Bizim bu başlıktaki temel itirazımız, çocukların yalnızca ceza almasına değil; sistemden çıktıktan sonra hayata nasıl tutunacaklarına odaklanma zorunluluğudur. Çocuk cezaevinden çıktıktan sonra aynı sosyal çevreye, aynı yoksulluğa, aynı çete baskısına ve aynı okul dışı hayata dönüyorsa, devletin müdahalesi tamamlanmış değil yarım kalmış demektir.

Bu nedenle tahliye sonrası destek, çocuk adalet sisteminin tali bir uzantısı değil, merkezî unsuru olmalıdır. Çalışma, Sanayi ve Aile alanındaki kamu kurumları birlikte hareket ederek çocuklar için mesleki eğitim, barınma, psikososyal destek ve istihdam garantili projeler geliştirmeli; çocuk yeniden suça sürüklenmeden önce hayatla bağ kurabileceği güvenli bir yol bulmalıdır.

Cezaevinde annesiyle kalan 0-6 yaş grubu çocukların durumu da raporda hak ettiği ağırlıkla yer bulmadı. Özellikle 6 yaşına gelen çocuğun anneden koparılmasının yarattığı travma karşısında, çocuğun üstün yararını önceleyen alternatif infaz yöntemleri; elektronik kelepçe, denetimli serbestlik, ev hapsi, anne-çocuk odaklı sosyal hizmet desteği ve güvenli barınma modelleriyle birlikte tartışılmalıdır.

1.3.5. Yerel Yönetimlerin ve Okul Odaklı Önleme Modelinin Eksikliği

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi dinlenmiş olsa da yerel yönetimlerin çocuk suçluluğunu önlemedeki rolü tek bir örnek üzerinden genellendi. Oysa belediyelerin mahalle ölçeğinde çocuk yoksulluğunu, güvenli kamusal alan eksikliğini, okul çevresi risklerini, metruk yapıları, gençlik merkezlerini, spor ve kültür hizmetlerini birlikte ele alan yerel önleme kapasiteleri bu komisyonun ana başlıklarından biri olmalıydı.

• Millî Eğitim Bakanlığı ve rehberlik sistemi: MEB sunum yapmış olsa da okullardaki Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık servislerinin ne ölçüde işlevsizleştiği, rehber öğretmen başına düşen öğrenci sayısının fazlalığı ve okul devamsızlığının suça giden yoldaki ilk kırılma noktası olduğu gerçeği raporda hak ettiği ağırlıkla yer bulmadı. Türk PDR Derneği gibi yapılar süreçte yer almalıydı.

• Bu eksiklik yalnızca rehberlik servislerinin sayısal yetersizliğiyle sınırlı değildir. Türkiye'nin ihtiyacı, her okulda çocukların devamsızlık, ihmal, şiddet, bağımlılık, akran zorbalığı, çocuk işçiliği ve aile yoksunluğu gibi risklerini erken fark edecek; okul, aile, sosyal hizmet ve yerel yönetim arasında vaka temelli köprü kuracak bir okul sosyal hizmet sistemidir. Okul sosyal hizmeti, Ulusal Çocuk İzlem Sistemi'nin sahadaki ilk teması olmalı; çocuk adli sisteme düşmeden önce devlet çocuğun hayatına koruyucu bir el olarak girebilmelidir.

1.4. Yapılan Teknik Gezilere İlişkin Değerlendirmeler

Komisyonun yaptığı teknik geziler, sahayı yerinde görme bakımından önemli olabilecek adımlardı. Ancak bu geziler, bağımsız denetim mantığıyla değil, büyük ölçüde kurumların kendi anlatımları ve resmi sunumları üzerinden yürütüldü. Çocuk cezaevleri, eğitimevleri ve ilgili kurumlarda çocukların doğrudan deneyimini, hak ihlali iddialarını, personel yetersizliklerini, rehabilitasyonun gerçek niteliğini ve tahliye sonrası izlem mekanizmalarını test edecek çoğulcu bir yöntem kurulmadığı için teknik geziler rapora sınırlı katkı sundu.

2. RAPORA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİMİZ

2.1. Raporun Bakış Açısı ve Dili

TBMM bünyesinde hazırlanan taslak raporun içeriği ve ekleri incelendiğinde, çocukların suça sürüklenmesine yol açan sorunların bütüncül ve eleştirel bir bakış açısıyla ele alınmasından çok, mevcut kamu politikalarını ve kurumsal uygulamaları açıklayan, hatta çoğu yerde olumlayan bir yaklaşım benimsendiğini görüyoruz. Oysa bir Meclis Araştırma Komisyonu raporunun temel işlevi, yalnızca mevcut uygulamaların envanterini çıkarmak değildir; bu uygulamaların neden yeterli sonuç üretmediğini sorgulamak, başarısızlık alanlarını tespit etmek ve kamu politikalarının eksiklerini görünür kılmaktır.

Taslak raporda çocukların suça sürüklenmesine neden olan yoksulluk, gelir eşitsizliği, eğitimden kopuş, çocuk işçiliği, aile içi sorunlar, bağımlılık, sosyal dışlanma, göç, kentleşme sorunları ve koruyucu sosyal hizmetlerin yetersizliği gibi yapısal faktörler yeterli derinlikte ele alınmadı. Bu alanlarda yürütülen politikaların etkinliği de kapsamlı biçimde değerlendirilmedi. Bunun yerine raporun birçok bölümünde, sorunların temel nedenleri yerine kurumlar arası koordinasyon eksikliği, personel yetersizliği, fiziki altyapı ihtiyacı, teknik kapasite eksiklikleri veya mevzuat düzenleme ihtiyacı gibi daha dar idari başlıklara odaklanıldı.

Kuşkusuz kurumlar arası iş birliğinin güçlendirilmesi, uzman personel sayısının artırılması ve hizmet kapasitesinin geliştirilmesi önemlidir. Ancak çocukların suça sürüklenmesi gibi çok boyutlu bir olguyu yalnızca idari eksiklikler üzerinden açıklamak, sorunun gerçek nedenlerini görünmez kılar. Yıllardır farklı kurumlar tarafından yürütülen çalışmalar, hazırlanan eylem planları ve artırılan personel sayılarına rağmen çocukların suça sürüklenmesi olgusunun varlığını sürdürmesi, sorunun yalnızca koordinasyon veya kapasite meselesi olmadığını açıkça gösteriyor.

2.2. Raporun Özgünlük ve Derinlik Sorunu

Bu rapor, çocukların suça sürüklenmesine neden olan yapısal sorunları bütün boyutlarıyla ortaya koyan, güncel eğilimleri analiz eden ve çözüm odaklı politika önerileri geliştiren bir çalışma olmaktan uzak kaldı. Metinde çocuk hakları, çocuk koruma sistemi, çocuk adalet sistemi ve ilgili mevzuata ilişkin teorik bilgiler ile kurumsal yapıların tanıtımına geniş yer verildi. Buna karşılık çocukların neden suçla karşı karşıya kaldığını açıklayan saha temelli analizler sınırlı kaldı.

Çocuk hakları alanındaki ulusal ve uluslararası düzenlemelerin, akademik çalışmaların ve kurumsal uygulamaların raporda yer alması elbette önemlidir. Ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kurulan bir araştırma komisyonundan beklenen yalnızca mevcut bilgilerin derlenmesi değildir. Komisyonun görevi, çocukları suça sürükleyen güncel risk faktörlerini ortaya koymak, uygulamadaki eksiklikleri tespit etmek ve bu sorunları giderecek somut politika önerileri geliştirmektir.

Çocukların suça sürüklenmesi konusunda teorik bilgi eksikliği yoktur. Birleşmiş Milletler raporlarından akademik araştırmalara, bakanlık çalışmalarından üniversiteler tarafından hazırlanan bilimsel yayınlara kadar geniş bir literatür bulunuyor. Geçmiş yıllarda çocuk koruma sistemi, çocuk işçiliği, bağımlılık, eğitimden kopuş, sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar, çocuk adalet sistemi ve çocuk hakları alanlarında çok sayıda araştırma, strateji belgesi ve eylem planı hazırlandı.

Bu nedenle Komisyondan beklenen, mevcut bilgileri tekrar etmek değil; son yıllarda çocukların suça sürüklenmesinde etkili olan ekonomik kriz, derinleşen yoksulluk, eğitimden uzaklaşma, çocuk işçiliğindeki artış, bağımlılık türlerinin çeşitlenmesi, dijital ortamda ortaya çıkan yeni riskler, göç ve sosyal dışlanma gibi güncel sorunları kapsamlı biçimde değerlendirmek ve uygulanabilir çözüm önerileri geliştirmekti.

Raporun önemli bir bölümünde mevzuat, kurumların görev tanımları ve sunumlarda paylaşılan bilgiler özetlendi. Buna karşılık çocukların hangi koşullar altında suçla karşı karşıya kaldığı, hangi sosyal çevrelerin daha fazla risk taşıdığı, mevcut koruyucu ve önleyici mekanizmaların neden sonuç vermediği ve kamu politikalarının hangi alanlarda başarısız olduğu konularında derinlikli değerlendirmelere yeterince yer verilmedi.

Özellikle çocukların suça sürüklenmesine ilişkin istatistiklerde son yıllarda gözlenen değişimlerin nedenleri, çocukların adalet sistemiyle karşılaşmadan önce maruz kaldıkları sosyal riskler, kurumlar arası koordinasyon eksiklikleri ve koruyucu sosyal hizmetlerin yetersizliği gibi temel meseleler raporda hak ettiği ağırlıkla ele alınmadı. Bu yönüyle rapor, mevcut durumu açıklayan ve geleceğe ilişkin politika geliştiren bir belge olmaktan çok, farklı kaynaklardan derlenen bilgilerin bir araya getirildiği kapsamlı bir envanter çalışması görünümü veriyor.

Oysa kamuoyunun beklentisi; çocukların suça sürüklenmesine neden olan koşulların cesaretle tartışıldığı, mevcut politikaların sonuçlarının sorgulandığı ve çocukların üstün yararını esas alan somut çözüm önerilerinin geliştirildiği bir raporun ortaya konmasıydı. Bu beklenti karşılanmadığı için raporun özgünlük, analiz derinliği ve politika üretme kapasitesi bakımından önemli eksiklikler taşıdığı kanaatindeyiz.

2.3. Geçmiş Komisyon Çalışmalarında Tespit Edilen Risk Alanlarına Rağmen Önleyici Politikaların Yetersizliği

Çocukların suça sürüklenmesi olgusu, Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk kez ele aldığı bir sorun değildir. Son yıllarda çocukların karşı karşıya kaldığı risk alanlarını incelemek amacıyla çok sayıda araştırma komisyonu ve alt komisyon kurulmuş; bu çalışmalar sırasında çocukların suçla karşı karşıya kalmasına neden olabilecek sosyal, ekonomik ve kültürel risk faktörleri ayrıntılı biçimde tartışıldı.

Başta Çocuk Hakları ve Millî Eğitim Alt Komisyonu olmak üzere; çocuk istismarı, çocuklara yönelik şiddet, ihmal ve istismar, uyuşturucu madde bağımlılığı ve yeni bağımlılık türleri, bilişim teknolojileri bağımlılığı, akran zorbalığı, internet kullanımının çocuklar, gençler ve aile yapısı üzerindeki etkileri gibi alanlarda kurulan komisyonlar çocukların korunması gereken çok sayıda risk alanına dikkat çekti. Yine son dönemde kurulan Şanlıurfa

ve Kahramanmaraş'ta Okullarda Meydana Gelen Olaylar ile Çocukların Dijital Ortamlarda Karşılaştıkları Risklerin Araştırılması Komisyonu da çocukların maruz kaldığı yeni nesil riskleri ortaya koyma potansiyeli taşıyor.

Bu komisyonların raporları birlikte değerlendirildiğinde; çocuk istismarı, aile içi sorunlar, eğitimden kopuş, madde bağımlılığı, dijital bağımlılık, akran zorbalığı, sosyal dışlanma, şiddet kültürü ve denetimsiz dijital ortamlar gibi birçok unsurun çocukların gelişimini olumsuz etkilediği ve suçla karşılaşma riskini artırdığı yönünde ortak tespitler yapıldığı görülüyor.

Bugün çocukların suça sürüklenmesini araştırmak için yeni bir komisyon kurulmuş olması, yalnızca yeni bir sorunun ortaya çıktığını değil; yıllardır çeşitli komisyon raporlarında işaret edilen risk alanlarının yeterince önlenemediğini de gösteriyor. Başka bir ifadeyle, çocukların suça sürüklenmesi olgusu, geçmiş raporlarda işaret edilen tehlikelerin zamanında ve etkili biçimde giderilemediğinin somut sonucudur.

Ne var ki çocukların karşı karşıya kaldığı riskler yıllar boyunca farklı komisyonlar tarafından tespit edilmiş olmasına rağmen, bu tespitlerin ne ölçüde hayata geçirildiğine, hangi önerilerin uygulandığına ve hangi sonuçların alındığına ilişkin kapsamlı bir değerlendirme mevcut raporda yer almadı. Oysa yeni bir araştırma komisyonunun en önemli görevlerinden biri, geçmiş raporların akıbetini incelemek ve daha önce önerilen politikaların neden yeterli sonuç vermediğini ortaya koymaktır.

Bu yönüyle rapor, çocukların suça sürüklenmesine ilişkin güncel sorunları ele alırken, sorunun tarihsel arka planını ve geçmiş komisyon çalışmalarından çıkarılması gereken dersleri yeterince değerlendirmedi. Ortaya çıkan tablo, TBMM'nin yıllardır dikkat çektiği risk alanlarının önemli bir bölümünün etkili kamu politikalarına dönüşmediğini ve çocukların hâlâ benzer tehditlerle karşı karşıya kaldığını gösteriyor.

2.4. Teorik Bilgilerin Tekrarı

Komisyona davet edilen bakanlık temsilcileri ve bürokratlar, sahayı dönüştürecek makro çözümleri tartışmak yerine, çoğu zaman kendi kurumlarının rutin faaliyet raporlarını ve yürürlükteki mevzuat başlıklarını aktarmakla yetindi. Her kurumun kendi dar görev alanını olumlama gayreti, komisyonu geniş bir yapısal sorgulama zemininden uzaklaştırdı.

İlgili kamu otoriteleri çocuk koruma sistemine dair teorik doktrine ve geniş istatistiki verilere sahip olmalarına rağmen, adli sicil kayıtlarına yansıyan çocuk suçluluğundaki artışa dair tatmin edici ve özeleştiri içeren bir neden-sonuç analizi sunamadı. Bu durum, sorunun yapısal kök nedenlerinin ve saha gerçekliğinin araştırılmadığını; kurumsal monologlar ve teorik tekrarlarla yetinildiğini gösteriyor.

2.5. Raporun İçerik Olarak İncelenmesi

Rapor, yürütmenin genel politikalarını ve mevcut kurumsal mekanizmaları olumlayan; sorunları sistemsel krizlerden çok "koordinasyon eksikliği" veya "personel yetersizliği" gibi idari ayrıntılara indirgeyen bir dille kaleme alındı.

2.5.1. Ekonomik Kriz, Yoksulluk ve Yapısal Nedenlerin İhmal Edilmesi

Raporda yer alan bulgular ve anketler, çocukların suça sürüklenmesinde sosyoekonomik faktörlerin ve yoksulluğun yapısal bir neden olduğunu, yoksulluğun nesiller arası aktarıldığını açıkça gösteriyor. Buna rağmen çözüm önerileri, derinleşen ekonomik krizi ve çocuk yoksulluğunu ortadan kaldıracak makro sosyal politikalardan çok, ebeveynlere yönelik yaptırımlar gibi mikro başlıklara odaklandı.

Çocukların suça sürüklenmesi münferit ya da yalnızca aile içi ilgisizlikle açıklanabilecek bir durum değildir. Bu olgu, doğrudan derin yoksulluk, barınma krizi, eğitimden kopuş ve sosyal devletin geri çekilmesiyle ilgilidir. Sosyal yardımların yetersizliği ve çocuk işçiliği gibi makroekonomik krizler raporda veri olarak sunulmuş; ancak bu yapısal krizi çözecek köklü önerilerden kaçınıldı.

2.5.2. Kurumsal Başarısızlığın "Orta Düzey Başarı" Olarak Yumuşatılması

Yargı mensupları ve uzmanlarla yapılan anketlerde, katılımcıların önemli bir bölümünün mevcut çocuk adalet sistemini yetersiz veya başarısız bulduğu ve köklü reform ihtiyacına işaret ettiği görülüyor. Buna rağmen raporda sistemin "orta düzeyde işlediği" yönünde yumuşatılmış bir anlatım tercih edildi.

Komisyonun kendi topladığı veriler dahi çocuk adalet sistemindeki tıkanmayı, çocuk mahkemelerindeki aşırı iş yükünü, Sosyal İnceleme Raporlarının ciddi veri eksiklikleri içerdiğini ve yerinde ev incelemesi oranlarının çok düşük olduğunu ortaya koyuyor. Buna rağmen raporun sonuç metni, bu kurumsal başarısızlığı "kısmen yeterli" veya "orta düzeyde" gibi ifadelerle meşrulaştırmaya çalışıyor.

2.5.3. Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerinin Yetersizliği ve ÇEMATEM'ler

Raporda madde bağımlısı çocukların aileleriyle yapılan görüşmelerde erken uyarı, tedavi sistemine erişim ve rehabilitasyon sonrası mekanizmaların eksikliği açıkça vurgulanıyor. Ancak çözüm olarak büyük ölçüde ÇEMATEM sayısının artırılması gibi sayısal kapasite önerileri öne çıkıyor.

Türkiye'de çocuk madde bağımlılığı ciddi bir toplumsal krize dönüşmüşken, devletin tedavi ve rehabilitasyon bütçesi son derece yetersizdir. Sorun yalnızca bina açmak değildir; bağımlılıkla mücadelede multidisipliner, ücretsiz, erişilebilir ve çocuk odaklı bir sağlık

politikasının olmamasıdır. Yürütmenin bu alandaki bütçe ve kadro kısıtları raporda yeterince eleştirilmedi.

2.6. Politika Önerilerinde Belirsizlik ve Sorumluluk Sorunu

Raporun teorik çerçeveye, uzman görüşlerine, paydaş anketlerine ve bakanlık sunumlarına dayanarak genişletilmiş görünmesi, öneriler bölümünde de muhatabı belirsiz, genelleyici ve soyut ifadelere yol açtı. "Yapılmalıdır", "oluşturulmalıdır", "geliştirilmelidir" gibi sorumluluğu ve kurumsal yükümlülüğü açıkça tarif etmeyen pasif ifadeler, önerilerin uygulanabilirliğini ve takibini zayıflatıyor.

Bununla birlikte, içerik bakımından önerilerin önemli bir bölümü yapısal sorunlara işaret ettiği için desteklenmeye değerdir. Ancak bu başlıkların temenni düzeyinde kalmaması, mevzuat değişikliği, bütçe tahsisi ve takvimlendirilmiş idari sorumluluklarla somutlaştırılması gerekir. Bu kapsamda özellikle şu alanların ciddiyetle ele alınması zorunludur:

• Çocuk adalet sisteminin ceza odaklı olmaktan çıkarılarak onarıcı adalet ilkeleriyle tam uyumlu hale getirilmesi; 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'ndaki koruyucu ve destekleyici tedbirlerin bütçelendirilmesi ve uygulanabilirliğinin netleştirilmesi.

• Çocuk mahkemelerinin yapısı ve işleyişinin güçlendirilmesi; adli sosyal hizmet görevlilerinin istihdam koşullarının ve Sosyal İnceleme Raporlarının niteliğinin artırılması.

• Çocuklar için damgalamayı ve ikincil mağduriyetleri önleyecek, adli makamlarla teması asgariye indirecek diversiyon mekanizmalarının mevzuat altyapısına kazandırılması.

• "Suça sürüklenen çocuk" kavramının, çocuğu tümüyle edilgenleştiren bir tek tip anlatıya dönüşmemesi; yoksulluk nedeniyle hırsızlığa itilen çocuk ile çete içinde silahlı eyleme sürüklenen veya mükerrer biçimde ağır suç işleyen çocuk arasında vaka temelli ayrım yapılması. Bu ayrım cezacı bir kolaycılık için değil, doğru müdahale türünü belirlemek için gereklidir.

• Defalarca kez aynı suçu işleyen bir çocuk varsa burada yalnızca çocuğun değil, devletin erken uyarı, sosyal hizmet, okul, aile desteği ve adalet mekanizmalarının da başarısız olduğu kabul edilmelidir. Mükerrer suç, kök sebebi görmeyen bir infaz sertliğiyle değil; riskin ilk ortaya çıktığı andan itibaren çalışan bir izlem ve müdahale sistemiyle ele alınmalıdır.

• Açlık, yoksulluk veya ihmal nedeniyle mala karşı suça yönelen çocuk ile çete tetikçiliği, organize suç ağına bilinçli katılım veya suçtan statü devşirme örüntüsü gösteren çocuk aynı hukuki ve sosyal kategori içinde değerlendirilmemelidir. Cezai müeyyidede, rehabilitasyon planında ve tahliye sonrası destek modelinde bu nüans kurulmalıdır.

• MESEM ve benzeri uygulamalardaki pedagojik risklerin ortadan kaldırılması; çocuk işçiliği, güvencesizlik ve denetimsizlik zafiyetlerini engelleyecek sıkı yasal sınırların çizilmesi.

• Dijital mecralar, çevrim içi platformlar ve oyunlar üzerinden çocukların suç ağlarıyla temasını önleyecek etkin bilişim-siber güvenlik mevzuatının oluşturulması. Bu öneri, dijital alanı çocuk suçluluğunun tek ve doğrudan nedeni gibi gören indirgemeci anlayışla değil; algoritmik yönlendirme, kapalı grup örgütlenmesi, çevrim içi tehdit, borçlandırma ve yasa dışı içerik dolaşımını önleyen bir çocuk güvenliği yaklaşımıyla ele alınmalıdır.

• Sanal kumar ve çevrim içi bahsin çocukları borçlandırma, tehdit, şantaj ve organize suç ilişkilerine açık hale getiren etkisinin ayrı bir asayiş ve çocuk koruma başlığı olarak izlenmesi.

• Madde bağımlısı çocuklar için yalnızca yataklı tedavi merkezlerinin sayısal artışıyla yetinilmeyip, tedavi sonrasını da kapsayan çok boyutlu bir Bağımlılıkla Mücadele ve Rehabilitasyon Kanunu'nun hazırlanması.

• Çocuk kapalı ceza infaz kurumları ile çocuk eğitimevlerinin fiziksel ve idari yapılarının insan hakları ve çocuk hakları standartlarına göre yeniden düzenlenmesi; hak ihlali iddialarını önleyecek bağımsız sivil izleme kurullarının yetkilerinin genişletilmesi.

• Risk altındaki çocukların erken tespiti amacıyla okul odaklı rehberlik mekanizmalarının ve Millî Eğitim Bakanlığı bünyesindeki RPD servislerinin personel, bütçe ve yapısal olanaklarının güçlendirilmesi; okul sosyal hizmeti modelinin ulusal izlem sistemiyle birlikte hayata geçirilmesi.

• Sosyal yardımların çocuk odaklı ve nesiller arası yoksulluk aktarımını kıracak şekilde Evrensel Çocuk Ödeneği ve benzeri doğrudan kamusal destek programlarına dönüştürülmesi.

• Ailelerin çocukların suça sürüklenmesini önlemedeki rolünü güçlendirecek ebeveynlik desteği ve zorunlu eğitim programlarının hayata geçirilmesi; ancak veli sorumluluğunun yoksulluğu cezalandıran değil, ihmal ve istismar karşısında çocuğu koruyan, eğitimlere katılımı güvence altına alan ölçülü müeyyidelerle düzenlenmesi.

• Narkotik Anne, okul projeleri, dijital farkındalık çalışmaları ve benzeri her program için başarı kriterlerinin baştan belirlenmesi; kaç çocuğa ulaşıldığı kadar, hangi davranışta, hangi bölgede, hangi risk grubunda ne kadar iyileşme sağlandığının düzenli olarak açıklanması.

Bu başlıklar ham retorik olarak kalmamalı; kanun tekliflerine, bütçe kararlarına, idari sorumluluk tablolarına ve Meclis denetimine bağlanmalıdır. Aksi halde rapor, çocukların

hayatını değiştiren bir kamu politikası değil, iyi niyetli temennilerin yan yana sıralandığı bir belge olarak kalır.

3. RAPORUN ÖNERİLER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Komisyonumuz aylarca süren çalışmalar sonucunda çocukların suça sürüklenmesini önleme ve koruyucu mekanizmaları geliştirme amacıyla önemli veriler toplamış olsa da, raporun sonuç ve öneriler bölümü Meclis'in yasama ve denetim sorumluluğuyla bağdaşan bir somutluk düzeyine ulaşmadı.

Raporda kullanılan dil, yapısal reformları açıkça tarif etmekten uzak; hangi kurumun neyi, ne zaman, hangi bütçeyle ve hangi başarı ölçütüyle yapacağını belirtmeyen temenni cümlelerinden oluşuyor. Görev alanları ve sorumluluklar bakanlıklar bazında net şekilde ayrıştırılmadı; uygulama idarenin genel takdirine bırakıldı. Bu haliyle rapor, somut bir devlet politikası üretmekten çok, Meclis'in arşivinde kalmaya mahkûm akademik bir çalışma niteliği taşıyor.

Çocuklarımızın geleceğini bürokrasinin hantal işleyişine ve ucu açık vadelere terk edemeyiz. Bu nedenle raporda dağınık biçimde yer alan önerilerin, bakanlıklar ve kurumlar bazında kısa, orta ve uzun vadeli bir eylem planına dönüştürülmesi; her başlığın sorumlu kurum, bütçe, takvim ve performans göstergesiyle birlikte izlenmesi zorunludur.

Bu planın da kâğıt üzerinde kalmaması için ilk ve en acil adım olarak, TBMM bünyesinde ilgili bakanlıkların bu eylemleri gerçekleştirme oranlarını altı aylık periyotlarla denetleyecek, Meclis'e düzenli raporlama yapacak ve yaptırım gücü olan bir "Meclis Çocuk Hakları ve Koruma Daimi Takip Komisyonu" kurulmasını teklif ediyoruz. Sorumluluk alanları ve takvimi netleşmeyen hiçbir politika, suça sürüklenen çocuk gerçeğini değiştiremez.

Yeni Yol Grubu olarak, komisyon raporunda dağınık ve muğlak ifadelerle yer alan mevcut önerilerin, yürütme organı tarafından uygulanabilir somut kamu politikalarına dönüşmesini amaçlıyoruz. Bu doğrultuda, rapordaki tespit ve tavsiyelerin kurumsal sorumluluk alanlarına göre ayrıştırılmış ve takvimlendirilmiş planlaması aşağıda yer alıyor:

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)

• Kısa vadeli: Mevcut müfredata öz denetim, empati ve öfke kontrolü gibi yaşam becerileri ile bağımlılıkla mücadele içeriklerinin entegre edilmesi; dijital medya okuryazarlığı farkındalık çalışmalarının başlatılması.

• Orta vadeli: Her okula öğrenci sayısına bakılmaksızın en az bir rehber öğretmen atanması ve kademeli olarak her 100 öğrenciye bir danışman düşecek şekilde norm kadro düzenlemesi yapılması; okul sosyal hizmeti uygulamasının hayata geçirilmesi; müfredata

temel hukuk ve cezai sorumluluk içeriklerinin eklenmesi; MESEM bünyesinde hukuk okuryazarlığı ve psikososyal gelişim modüllerinin uygulanması.

• Uzun vadeli: Okul öncesi ve ilkokul düzeyindeki tüm çocuklar için zorunlu psikososyal tarama ve izleme sisteminin tam kapasiteyle kurulması; riskli bölgelerdeki tüm okulların Güvenli Okul Planı kapsamına alınarak fiziki güvenlik ve dijital takip sistemlerinin e-Okul ile entegre edilmesi.

Sağlık Bakanlığı (SB)

• Kısa vadeli: Davranım bozukluğu ve travma öyküsü olan çocuklar için erken tanı ve müdahale protokollerinin oluşturulması; bağımlılıkla mücadelede toplum temelli farkındalık kampanyalarının yürütülmesi.

• Orta vadeli: Aile Sağlığı Merkezleri bünyesinde psikoterapötik müdahale yapabilecek aile terapisti modelinin hayata geçirilmesi ve yaygınlaştırılması; bağımlı çocuklar için yatılı ve ayaktan tedavi merkezlerinin kapasitesinin artırılması.

• Uzun vadeli: "Dumansız Türkiye" vizyonu kapsamında 2009'dan sonra doğanlara ömür boyu tütün satışı yasağının uygulanması ve 2035'te tütün ürünlerinin tamamen kaldırılmasına yönelik mevzuatın tamamlanması; her ilde en az bir Çok Disiplinli Çocuk ve Genç Ruh Sağlığı Merkezi (ÇÖZGEM) kurulması.

Adalet Bakanlığı (AB)

• Kısa vadeli: Çocuk adalet sistemindeki terminolojinin çocuğu damgalamayacak, ancak ağır ve mükerrer suç örüntülerinde vaka temelli ayrımı da mümkün kılacak şekilde gözden geçirilmesi; "adli süreçteki çocuk" üst kavramının tartışmaya açılması; adli sistemdeki personelin çocuk adaleti konusunda zorunlu ve sürekli hizmet içi eğitimden geçirilmesi.

• Orta vadeli: Sosyal İnceleme Raporlarının soruşturma aşamasında alınmasının zorunlu hale getirilmesi ve bu raporlar olmadan düzenlenen iddianamelerin iadesine yönelik yasal değişikliğin yapılması; çocuk mahkemeleri ve çocuk ağır ceza mahkemelerinin ülke genelinde yaygınlaştırılması.

• Orta vadeli: Mükerrer suçlarda çocuğun hangi sosyal çevreden, hangi ekonomik koşullardan, hangi aile ve okul bağından, hangi çete veya suç ağı temasından geldiğini ortaya koyan zorunlu vaka analizi yapılması; açlık ve yoksulluk nedeniyle hırsızlık yapan çocuk ile organize suç örgütü içinde tetikçilik yapan çocuk arasında müdahale türü ve cezai müeyyide bakımından nüans kurulması.

• Uzun vadeli: Çocuk infaz rejiminin reforme edilerek, ağır suçlarda infaza doğrudan eğitimevinde değil kapalı kurumda başlanması ve iyi hal tespiti sonrası nakil sistemine geçilmesi; kasten öldürme gibi ağır suçlarda yaş küçüklüğü indiriminin otomatik

uygulanmayıp kasta dayalı kusurun ağırlığı, güdülen amaç ve saik, suçun işleniş şekli ve daha önceden kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkûm edilmiş olma hususları göz önünde bulundurularak hâkim takdirine bırakılmasına yönelik TCK değişikliğinin yapılması.

• Uzun vadeli: Cezaevinden çıkan çocuklar için tahliye sonrası izlem ve destek mekanizmasının zorunlu hale getirilmesi; barınma, eğitim, mesleki gelişim, psikososyal destek ve istihdam bağlantısı kurulmadan çocuğun aynı sosyal çevreye geri bırakılmaması.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB)

• Kısa vadeli: Risk altındaki ebeveynlere yönelik ebeveynlik becerilerini geliştirici eğitimlerin ve dijital ebeveynlik modüllerinin yaygınlaştırılması.

• Kısa vadeli: Çocuğun suçtan korunması bakımından veli sorumluluğunu güçlendiren, zorunlu eğitimlere katılımı sağlayan ve ihmal karşısında ölçülü müeyyide öngören düzenlemelerin yapılması; ancak bu düzenlemelerin yoksulluğu cezalandırmayan, aileyi destekleyen ve çocuğu koruyan bir çerçevede kurulması.

• Orta vadeli: Cezaevinde anne veya babası olan çocuklar için sistematik vaka takip sisteminin kurulması ve sosyal desteklerin artırılması; İhtisaslaştırılmış Çocuk Evleri Sitelerinin hizmet kalitesi ile personel kapasitesinin yükseltilmesi.

• Orta vadeli: Cezaevinde annesiyle kalan 0-6 yaş grubu çocuklar için çocuğun üstün yararını önceleyen özel bir izlem sistemi kurulması; 6 yaşında anneden kopuşun yaratacağı travmayı azaltmak için elektronik kelepçe, ev hapsi, denetimli serbestlik ve sosyal hizmet destekli alternatif infaz modellerinin değerlendirilmesi.

• Uzun vadeli: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı uhdesindeki kurum bakımı, koruyucu aile hizmetleri, ÇODEM ve İÇES yapılarının çocuk hakları standartlarına göre yeniden yapılandırılması; kurum bakımından ayrılan gençlerin barınma, eğitim, istihdam ve psikososyal destek bakımından en az 25 yaşına kadar izlenmesini sağlayacak zorunlu takip mekanizmasının kurulması.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve İlgili Kurumlar

• Kısa vadeli: Suça sürüklenmiş veya infaz sürecinden çıkmış çocukların eğitim ve istihdam ihtiyaçlarına ilişkin risk haritası çıkarılması; mesleki beceri, psikososyal destek ve güvenli iş alanı planlamasının birlikte yapılması.

• Orta vadeli: Çalışma, Sanayi ve Aile alanındaki kamu kurumlarının iş birliğiyle, çocukların tahliye sonrasında yeniden aynı sosyal çevreye ve suça açık koşullara dönmesini engelleyecek mesleki eğitim ve istihdam garantili projelerin başlatılması.

• Uzun vadeli: Bu projelerin yalnızca kurs açma mantığıyla değil, çocuğun barınma, gelir, eğitim, ruh sağlığı ve toplumsal aidiyet ihtiyacını birlikte gören bir sosyal uyum programına dönüştürülmesi; başarı göstergelerinin düzenli biçimde kamuoyuna açıklanması.

Ulusal Çocuk Ajansı, Ulusal Çocuk İzlem Sistemi ve Okul Sosyal Hizmeti

• Kısa vadeli: Çocuk alanında dağınık veri, dağınık sorumluluk ve dağınık bütçe sorununu gidermek üzere Ulusal Çocuk Ajansı'nın kuruluş kanunu hazırlanmalıdır. Ajans, herhangi bir bakanlık faaliyetinin içine sıkıştırılmadan; TBMM'ye düzenli raporlama yapan, çocuk odaklı bütçelemeyi izleyen ve çocuk hakları göstergelerini kamuoyu ile paylaşan bağımsız/özerk nitelikli bir koordinasyon otoritesi olarak tasarlanmalıdır.

• Orta vadeli: Ulusal Çocuk İzlem Sistemi; e-Okul, e-Nabız, sosyal yardım, çocuk koruma, adli süreç ve yerel yönetim verilerini kişisel verilerin korunması ilkeleriyle, anonimleştirme ve yetki sınırları güvence altına alınarak entegre eden bir erken uyarı altyapısı olarak kurulmalıdır. Sistem çocuğu fişleyen değil; okuldan kopuşu, sağlık hizmetinden uzak kalışı, derin yoksulluğu, istismar riskini, madde bağımlılığı ihtimalini ve çete/suç ağı temasını devlete zamanında gösteren bir kamusal sorumluluk mekanizması olmalıdır.

• Uzun vadeli: Okul sosyal hizmet sistemi bu izlem mimarisine entegre edilmeli; her okulda veya okul havzasında sosyal hizmet uzmanı, psikolog/PDR uzmanı ve gerektiğinde sağlık personelinden oluşan ekipler devamsızlık, ihmal, şiddet, çocuk işçiliği, bağımlılık ve suç örgütü teması bakımından vaka yönetimi yapabilmelidir. Bu yapı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın tekil görevi olarak değil; Adalet, Sağlık, Millî Eğitim, İçişleri, yerel yönetimler ve TBMM denetimi arasında kurulan ulusal bir çocuk koruma omurgası olarak Ulusal Çocuk Ajansı eliyle hayata geçirilmeli ve takip edilmelidir.

İçişleri Bakanlığı ve Yerel Yönetimler

• Kısa vadeli: Okul çevresindeki metruk binaların, kör noktaların ve yetersiz aydınlatmaların tespiti ile devriye faaliyetlerinin artırılması; bıçak ve kesici aletlerin çocuklara satışına yönelik denetimlerin sıkılaştırılması.

• Kısa vadeli: Çocukların çete/suç ağı temasına, sanal kumar ve yasa dışı bahis bağlantılarına, borçlandırma ve tehdit mekanizmalarına ilişkin verilerin ayrı bir çocuk koruma göstergesi olarak tutulması; emniyet sunumlarının yalnızca olay sayısı değil, stratejik hedef ve etki analizi içerecek şekilde yeniden yapılandırılması.

• Orta vadeli: Evlerdeki ateşli silahların çocukların erişemeyeceği şekilde muhafaza edilmesi yükümlülüğünün denetlenmesi ve ihlal durumunda kademeli yaptırım getirilmesi; nüfusu 100 bini geçen belediyelerin bütçelerinin belirli bir payını çocuk koruma hizmetlerine ayırmasının zorunlu hale getirilmesi.

• Uzun vadeli: İmar planlarının "Suçun Çevresel Tasarımla Önlenmesi" kriterlerine göre zorunlu etki değerlendirmesine tabi tutulması; aydınlatma, güvenli yaya yolları, çocuk dostu alanlar, gençlik merkezleri ve mahalle ölçekli sosyal destek mekanizmalarının bütüncül biçimde planlanması; poligonlara giriş yaşının veli refakati olsa dahi 21 olarak sabitlenmesi.

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)

• Kısa vadeli: Dijital platformlar için etik yayıncılık standartlarının yeniden tanımlanması ve denetlenmesi.

• Orta vadeli: Sosyal medya ve oyun platformları için yaş doğrulama sistemleri ve risk temelli filtreleme mekanizmalarının zorunlu hale getirilmesi; Türkiye'de yetkili yasal temsilci bulundurmayan mesajlaşma ve sosyal medya mecralarına yönelik yaptırımların uygulanması.

• Orta vadeli: Sosyal medya için getirilecek yaş kısıtlamalarında çocukların VPN üzerinden daha kontrolsüz alanlara kayması riskinin hesaba katılması; teknik doğrulama sistemleri, bir kişi adına tanımlanabilecek hat sayısına ilişkin makul sınırlamalar ve kapalı grup/şifreli kanal risklerini izleyen çocuk güvenliği protokollerinin geliştirilmesi.

• Uzun vadeli: Platformlara algoritmik sorumluluk yükümlülüğü getirilerek çocukların riskli içeriklere yönlendirilmesinin engellenmesi ve bu sürecin bağımsız denetim mekanizmalarıyla izlenmesi.

Bu çerçevede raporun öneriler bölümü, çocukları cezayla karşılayan bir son kapıdan ibaret kalmamalı; çocuğu suça götüren her eşiği kamu eliyle izleyen, erken müdahale eden ve kurumları sorumlu kılan bir devlet aklına dönüşmelidir. Yaş indirme, ceza artırma ve infaz sertleştirme tartışmaları; yoksulluğu, okuldan kopuşu, çete etkisini, bağımlılığı, ihmal ve istismarı görmeyen bir zeminde tek başına çözüm olarak sunulamaz.

GENEL DEĞERLENDİRME

Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında yürütülen bu komisyon çalışması, çocuk haklarının tesisi ve adalet sisteminin onarıcı bir yapıya kavuşması adına kıymetli bir başlangıç noktası olabilirdi. Ancak hazırlanan taslak raporun genel bütününe yansıyan asayişçi, bürokratik ve yapısal sorunları geri plana iten yaklaşım, bu tarihsel fırsatın heba edilmesine yol açtı.

Çocuk suçluluğunu derinleşen sosyoekonomik krizlerden, çocuk yoksulluğundan, eğitim sistemindeki yapısal tıkanıklıklardan, güvencesiz çocuk işçiliğinden, dijital ve fiziksel suç ağlarından, bağımlılıktan ve sosyal hizmet eksikliğinden soyutlayarak yalnızca bireysel ahlak veya idari koordinasyon problemine indirgemek, kamusal gerçeklikle bağdaşmıyor.

Yeni Yol Partisi Grubu olarak komisyon raporunun sonuç bölümüne yönelik temel ve nihai değerlendirmelerimiz şunlardır:

• Raporda benimsenen edilgen dil, yürütme organının ve ilgili bakanlıkların mevcut başarısızlıklardaki sorumluluğunu görünmez kılıyor. Kamu kurumlarının kendi bütçe yetersizliklerini ve kurumsal tıkanmalarını "orta düzeyde başarı" diliyle yumuşatması, sahadaki gerçeklikle bağdaşmıyor. Meclis, yürütmenin eksikliklerini olumlayan bir noter mercii değil; aksayan kamu politikalarının hesabını soran en üst denetim organıdır.

• Raporun, Meclis'in raflarında kalacak soyut bir envanter çalışması olmaktan kurtulmasının yolu, tarafımızca bakanlıklar bazında kategorize edilen kısa, orta ve uzun vadeli eylem planının yürütme tarafından devlet politikası olarak benimsenmesidir. Başta Evrensel Çocuk Ödeneği, çocuk odaklı bütçelendirme, siber güvenlik reformları, okul sosyal hizmeti, Ulusal Çocuk Ajansı, Ulusal Çocuk İzlem Sistemi ve diversiyon mekanizmaları olmak üzere yasal düzenlemeler ivedilikle hayata geçirilmelidir.

• Burada zikredilen ve bakanlıkların uhdesine bırakılan yapısal reformların kâğıt üzerinde kalmaması, geçmiş komisyon eylem planlarının akıbetini yaşamaması için kurumsal bir denetim mekanizması şarttır. Bu amaçla, TBMM bünyesinde ilgili kurumların çocuk koruma politikalarındaki taahhütlerini altı aylık periyotlarla denetleyecek, yaptırım gücüne sahip ve sürekli çalışan bir Meclis Çocuk Hakları ve Koruma Daimi Takip Komisyonu kurulması hayati önem taşıyor.

Netice olarak; çocukların üstün yararını korumak, onları suça sürükleyen makroekonomik ve sistemsel krizleri ortadan kaldırmakla mümkündür. Siyasi iktidarın kendi bürokratik reflekslerini korumak adına çocuk koruma sistemindeki çöküşü gizleyen, çoğulculuktan uzak ve somut bir icraat takvimi sunmayan bu rapor taslağına, geleceğimizin teminatı olan çocuklarımız adına muhalefet şerhimizi sunuyoruz. Çocuklarımızı suç şebekelerinin, yoksulluğun, bağımlılığın, dijital sömürünün ve denetimsiz mekanizmaların insafına bırakmayacak gerçekçi, kamusal ve köklü bir çocuk politikası inşa edilene dek parlamenter ve hukuki mücadelemizi kararlılıkla sürdüreceğiz.

Elif ESEN
İstanbul Milletvekili

KAYNAKÇA

1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi Rg 10/7/2018, 30474, https//www.Mevzuat.Gov.Tr/Mevzuatmetin/19.5.1.Pdf

1/11/1984 Tarih ve 3071 Sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun

1117 Sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu

14 Şubat 2019 Tarihli 2019/2 Sayılı Bağımlılık İle Mücadele Genelgesi, https//www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/02/20190214-12.pdf

14/6/1973 Tarihli ve 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu

2022 Tarihli Çocukların Eğitim Süreçlerinin Güvenliğine İlişkin Koruyucu ve Önleyici Hizmet ve Tedbirlerin Artırılmasına Yönelik İş Birliği Protokolü, https//tkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_07/01135649_protokol_metny.pdf

23/7/2020 Tarih ve 7252 Sayılı Dijital Mecralar Komisyonu Kurulması İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

24.04.2026 Tarihli Danışmanlık Tedbiri Kararlarının Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ, https//www.Resmigazete.Gov.Tr/Eskiler/2026/04/20260424-5.Htm

26.08.2024 Tarihli 56 Sayılı Okullarda Şiddetin Önlenmesi Genelgesi, https//mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/2234.pdf

2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu

3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu

4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu

5253 Sayılı Dernekler Kanunu

5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu

5737 Sayılı Vakıflar Kanunu

A, Mallett, Christopher - Julian, Linda, "Alternatives For Youth's Advocacy Program Reducing Minority Youth Incarceration Placements İn Cleveland, Ohio", Juvenile And Family Court Journal 59/3 2008, 1-17

Aazami, A, Valek, R, Ponce, A, N, & Zare, H, 2023, Risk And Protective Factors And Interventions For Reducing Juvenile Delinquency A Systematic Review, Social Sciences, 129, 474, https//Doi.Org/10.3390/Socsci12090474

Abhishek, R, & Balamurugan, J, 2024, Impact Of Social Factors Responsible For Juvenile Delinquency – A Literature Review, Journal Of Education And Health Promotion, 131, 102, https//Doi.Org/10.4103/Jehp.Jehp_786_23

Abramovaite, J, Bandyopadhyay, S, Bhattacharya, S, & Cowen, N, 2022, Classical Deterrence Theory Revisited An Empirical Analysis Of Police Force Areas In England And Wales, European Journal Of Criminology, 205, 1663–1680, https//Doi.Org/10.1177/14773708211072415

Abramovaite, J, Bandyopadhyay, S, Bhattacharya, S, & Cowen, N, 2022, Classical Deterrence Theory Revisited An Empirical Analysis Of Police Force Areas In England And Wales, European Journal Of Criminology, 205, 1663–1680, https//Doi.Org/10.1177/14773708211072415, Paternoster, R, 2010, How Much Do We Really Know About Criminal Deterrence? Journal Of Criminal Law And Criminology, 1003, 57–115, https//Scholarlycommons.Law.Northwestern.Edu/Jclc/Vol100/Iss3/6

Adams, R, 2008, Empowerment, Participation And Social Work, Palgrave Macmillan

Adrian, C, 2006 The Role Of Local Government İn Crime Prevention An Overview, Local Government Reporter, 53-4, 25-28

Age Appropriate Design A Code Of Practice For Online Services Children's Code, https//İco.Org.Uk/Media2/Migrated/4024272/A-Guide-To-Audits-For-The-Age-Appropriate-Design-Code.Pdf

Age Of Criminal Responsibility Scotland Act 2019, 17 Aralık 2021 Tarihinde Tamamen Yürürlüğe Girmiştir, Asgari Cezai Sorumluluk Yaşı 8'den 12'ye Yükseltilmiştir Gov.Scot

Äijälä, J, Riikonen, R, Huhtinen, A, & Sederholm, T, 2023, Adolescents And The Dark Side Of Social Media—Law Enforcement Perspectives, Frontiers İn Communication, 8, https//Doi.Org/10.3389/Fcomm.2023.1106165

Aile Eğitim Programı, https//aep.aile.gov.tr/egitim-icerikleri

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü [Ashb Çhgm], Anka Çocuk Destek Programı Uygulama Yönergesi, T.Y

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü [Ashb Çhgm], Anka Çocuk Destek Programı, T.Y

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024 Yılı Faaliyet Raporu

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024 Yılı Faaliyet Raporu, 2025

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025 Yılı Faaliyet Raporu

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu Kapsamında Tanınan İstihdam Hakkının Kullanımı ve Bakım Sonrası Rehberlik ve İzleme Hizmetleri Yönergesi, 2023

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2023-2028

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuklar Güvende Ekiplerinin Çalışma Usul ve Esaslarına İlişkin Yönerge, 2023

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Ebeveyn Kaybı Yaşayan Çocukları Destekleme Rehberi, 2024

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Koruyucu Aile El Kitabı, Ankara, Ashb Yayınları, 2022

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının 22.01.2026 Tarihli Komisyon Toplantısı Sunumu

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2012, Çocuk Hizmetlerine İlişkin Genelge 2012/15

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013, Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Yerine Getirilmesi Amacıyla Kurulan Merkezi, İl ve İlçe Koordinasyonların Çalışma, Usul ve Esasları Yönergesi Sayı 458

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Koruyucu Aile Yönetmeliği, 14 Aralık 2012, Sayı 28497

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın 100, Yılına Özel Çocuk Bülteni, 2020

Akalın, Mehmet, "Suça Sürüklenen Çocuklar ve Çocuk Dostu Kentler", Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 25/3 29 Eylül 2024, 563-594

Akbulut, Berrin, "Ceza Mevzuatında Çocuk ve Çocukların Yakalanması, Gözaltına Alınması", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2013, C, 19, S, 2, S, 541-586

Akçay, Püren, "Onarıcı Adalet Modeli Çerçevesinde Uzlaştırma ve Çocuk Mahkemelerinde Uygulanması", Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 9 2011, 129-144

Albayrak, Elvan - Dinçer, Rumeysa, "Suça Sürüklenen Çocuklara Sosyal Hizmet Müdahalesi Ekolojik Sistem Yaklaşımı Çerçevesinde Bir Değerlendirme", İstanbul Esenyurt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 4/1 30 Nisan 2026, 20-28

Ali, Y, Benjamin, A, C, & Fondacaro, M, R, 2021, Treatment Of Juvenile Offenders Toward Multisystemic Risk And Resource Management, In Handbook Of Issues In Criminal Justice Reform In The United States Pp, 233–252, Springer

Aliyev, C, ÇEvrimiçİ İFade ÖZgüRlüĞÜ Teorisi ve Hukuku, Liberte Yayınları, Ankara, 2018, S, 70-80, https//Katalog.Marmara.Edu.Tr/Veriler/Yordambt/Cokluortam/4d/831e946a-F2ef-3945-8885-1dc1e6da2673.Pdf

Altınsoy - Kara, "Suça Sürüklenen Çocuklar ve Çocuk Suçlarinin Kriminal Açidan İncelenmesi"

Altun, Hatice vd, "Suça Sürüklenen Çocukların Suç Tipleri, Sosyodemografik ve Klinik Özellikleri", Adli Tıp Dergisi 30/3 2016, 196-204

Amezcua, L, C, García, F, J, González-Forteza, C, Vélez, N, A, M, & Icaza, M, E, M, M, 2016, Relationship Between Parent Supervision And Anti-Social Behavior İn Juvenile Offenders From The State Of Morelos, Salud Mental, 391, S, 11-17

Anderson, V, R, Rubino, L, L, & Mckenna, N, C, 2020, Family-Based Intervention For Legal System-Involved Girls A Mixed Methods Evaluation, American Journal Of Community Psychology, 671–2, 35–49, https//Doi.Org/10.1002/Ajcp.12475

Araz, Yahya, Osmanlı Toplumunda Çocuk Olmak, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2022

Aries, Philippe, Centuries Of Childhood A Social History Of Family Life, Knopf Doubleday Publishing Group, 1962

Arrmı Madrid Agencia Para La Reeducación Y La Reinserción Del Menor Infractor, 2023 Yıllık Raporu Memoria, Tedbirlerin Yaklaşık %88–89'u Hapis Dışı, %11–12'si Yatılıdır, Kesin Oranların Memoria Bölüm 4.4'ten Doğrulanması Tavsiye Edilmektedir

Arslan, İ, Y, T, Arslan, M, N, & Korkut, M, 2025, From Risk To Resilience Understanding And Mitigating Juvenile Delinquency, Journal Of Forensic And Legal Medicine, 102940

Ashcroft, J, 2001, The Role Of Local Government In Community Safety The Role Of Local Government In Communıty Safety, Bureau Of Justıce Assıstance

Aslan, H, & Tuncay, T, 2024, Çocuk Refahı Alanında Gönüllü Faaliyetlere Katılım Sağlayan Bireylerin Gönüllülüğe Bakışlarının İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, 44, 283-311

Aslan, Yavuz, "Suça Sürüklenen Çocuklarla İlgili Yapılan Yayınların İncelenmesi", Anatolian Journal Of Health Research 2/3 2021, 79-86

Assink, M, Van Der Put, C, E, Hoeve, M, De Vries, S, L, Stams, G, J, J, & Oort, F, J, 2015, Risk Factors For Persistent Delinquent Behavior Among Juveniles A Meta-Analytic Review, Clinical Psychology Review, 42, 47–61, https//Doi.Org/10.1016/J.Cpr.2015.08.002,

Audiovisual Media Services Directive Avmsd – 2010/13/Eu, http//Data.Europa.Eu/Eli/Dir/2010/13/Oj

Avcil, Sibelnur vd, "Sociodemographic And Clinical Characteristics Of Juvenile Delinquents", Cukurova Medical Journal 43/4 29 Aralık 2018, 853-861

Awan, S, H, Habib, N, Akhtar, C, S, & Naveed, S, 2020, Effectiveness Of Performance Management System For Employee Performance Through Engagement, Sage Open, 104, https//Doi.Org/10.1177/2158244020969383

Ayano, G, Rooney, R, Pollard, C, M, Dantas, J, A, Lobo, R, Jeemi, Z, Burns, S, Cunningham, R, Monterosso, S, Millar, L, Hassan, S, Dovchin, S, Oliver, R, Coleman, K, & Alati, R, 2024, Risk And Protective Factors Of Youth Crime An Umbrella Review Of Systematic Reviews And Meta-Analyses, Clinical Psychology Review, 113, 102479,

Azeredo, A, Moreira, D, Figueiredo, P, & Barbosa, F, 2019, Delinquent Behavior Systematic Review Of Genetic And Environmental Risk Factors, Clinical Child And Family Psychology Review, 224, 502–526, https//Doi.Org/10.1007/S10567-019-00298-0

Bacher-Hicks, A, Billings, S, B, & Deming, D, J, 2024, The School-To-Prison Pipeline Long-Run İmpacts Of School Suspensions On Adult Crime, American Economic Journal Economic Policy, S, 1–33

Bağış, R, C, 2022, Mekânın Suça Yansıması Kentsel Mekân ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S, 1181-1202

Bağış, Radiye Canan, "Çocukları Suça Sürükleyen Çevresel Nedenler Sosyal Bağ ve Sosyal Öğrenme Teorileri Işığında Bir Değerlendirme", Humanıtas - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi 7/14 2019, 203-221

Bağış, Radiye Canan, "Mekânin Suça Yansıması Kentsel Mekân ve Çocuk Suçluluğu İliŞkiSi", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 24/3 2022, 1181-1202

Ball, R, Baidawi, S, & Fitzgerald, A, 2024, Approaches For Supporting Youth Dually Involved In Child Protection And Youth Justice Systems An International Policy Analysis, Journal Of Criminology, 574, 445–468, https//Doi.Org/10.1177/26338076241247856

Bandura, A, 1977, Social Learning Theory, Stanford University, https//www.Asecib.Ase.Ro/Mps/Bandura_Sociallearningtheory.Pdf

Barnes, G, M, & Farrell, M, P, 1992, Parental Support And Control As Predictors Of Adolescent Drinking, Delinquency, And Related Problem Behaviors, Journal Of Marriage And The Family, S, 763-776

Barylnik, J, 2003, Psychopathology, Psychosocial Characteristics, And Family Environment In Juvenile Delinquents, German Journal Of Psychiatry, 62, 45–58

Basto-Pereira, M, & Farrington, D, P, 2022, Developmental Predictors Of Offending And Persistence In Crime A Systematic Review Of Meta-Analyses, Aggression And Violent Behavior, 65, 101761, https//Doi.Org/10.1016/J.Avb.2022.101761

Başbakanlık, Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu 2011/18 Sayılı Genelge, 2011

Batman, Hüseyin - Demirel, Aykut Can, "Suça Sürüklenen Çocuklarda Çocuk Destek Merkezlerinin Yeri ve Önemi", Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi 5/2 2023, 1-10

Bazemore, G, & Umbreit, M, 1995, Rethinking The Sanctioning Function In Juvenile Court Retributive Or Restorative Responses To Youth Crime, Crime & Delinquency, 413, 296–316, https//Doi.Org/10.1177/0011128795041003002

Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, https//Resmigazete.Gov.Tr/Eskiler/2020/03/20200326m1-1.Htm

Beaver, K, M, 2017, The Interaction Between Genetic Risk And Childhood Sexual Abuse In The Prediction Of Adolescent Violent Behavior, In Biosocial Theories Of Crime Pp, 233–248, Routledge

Becker, H, S, 1963, Outsiders Studies İn The Sociology Of Deviance, Free Press

Berdicchia, D, Bracci, E, & Masino, G, 2021, Disentangling The Effect Of Perceived Performance Management System Accuracy On Intrinsic And Extrinsic Motivation, Meditari Accountancy Research, 312, 213–238, https//Doi.Org/10.1108/Medar-08-2020-0972,

Bertizlioğlu, O, & Çelik, C, 2023, Suça Sürüklenen Çocuklarda Yargıtay Bozma Kararlarına Göre Adli Psikiyatrik Raporlarda Dikkat Edilecek Hususlar, The Bulletin Of Legal Medicine, 282, 112–120, https//Doi.Org/10.17986/Blm.1635

Bilaç, Öznur vd, "Suça Sürüklenen Çocukların Suç ve Tani Dağilimlarinin İNcelenmesi KesiTsel BiR Araştirma", Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi 21/2 2014

Bilginer vd, "Forensic Psychiatric Evaluation And Reports Of Juvenile Pushed To Crime"

Bilginer, Çilem vd, "Suça Sürüklenen Çocukların Adli Psikiyatrik Değerlendirme ve Rapor Sonuçları İki Yıllık Retrospektif Dosya Taraması", Turkısh Journal Clınıcal Psychıatry 24/2 2021, 217-227

Birleşmiş Milletler 1985, United Nations Standard Minimum Rules For The Administration Of Juvenile Justice Beijing Rules

Birleşmiş Milletler 1990, United Nations Guidelines For The Prevention Of Juvenile Delinquency Riyadh Guidelines

Birleşmiş Milletler Çocuk Adaletinin Uygulanmasına İlişkin Asgari Standart Kurallar Pekin Kuralları, 1985, https//www.Ohchr.Org/En/İnstruments-Mechanisms/İnstruments/United-Nations-Standard-Minimum-Rules-Administration-Juvenile

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi, 1989, https//www.Unicef.Org/Turkiye/%C3%A7ocuk-Haklar%C4%B1na-Dair-S%C3%B6zle%C5%9fme

Birleşmiş Milletler Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine Yönelik Riyad Yönergeleri, 1990, https//www.Ohchr.Org/En/İnstruments-Mechanisms/İnstruments/United-Nations-Guidelines-Prevention-Juvenile-Delinquency-Riyadh

Blevins, K, R, 2015, At-Risk Youth, In The Encyclopedia Of Crime And Punishment, Wiley

Bm Çocuk Hakları Komitesi, Genel Yorum No, 24 2019, Çocuk Adalet Sisteminde Çocukların Hakları, Crc/C/Gc/24, Para, 22, http//Docstore.Ohchr.Org

Boyd, R, C, & Ahmed, A, 2019, Parent Mental Illness, The Encyclopedia Of Child And Adolescent Development, S, 1-11

Boz, C, & Dinç, M, 2023, Examination Of Game Addiction Studies Conducted İn Turkey A Systematic Review Study, Frontiers İn Psychiatry, 14, 1014621, https//Doi.Org/10.3389/Fpsyt.2023.1014621

Bracewell, T, E, 2018, Multidisciplinary Team Involvement And Prosecutorial Decisions In Child Sexual Abuse Cases, Child And Adolescent Social Work Journal, 356, 567–576, https//Doi.Org/10.1007/S10560-018-0557-1

Bridge, E, N, & Duman, N, 2019, Investigating Cyberbullying Sensitivity Among Adolescents İn Terms Of Some Demographic Variables, Cyprus Turkish Journal Of Psychiatry And Psychology, 13, 158–165, https//Doi.Org/10.35365/Ctjpp.19.1.20

Bronfenbrenner, U, 1979, Contexts Of Child Rearing Problems And Prospects, American Psychologist, 3410, S, 844–850

Bruning, M, R, & Doek, J, E, 2021, Characteristics Of An Effective Child Protection System In The European And International Contexts, International Journal On Child Maltreatment Research Policy And Practice, 43, 231–256, https//Doi.Org/10.1007/S42448-021-00079-5

Bryson, S, L, Baker, T, Ray, J, V, & Metcalfe, C, 2023, Parents, Peers, And Low Self-Control Exploring The Impact Of Time Varying Factors Associated With Deviance In Early- And Middle-Adolescence, Journal Of Criminal Justice, 84, 102029, https//Doi.Org/10.1016/J.Jcrimjus.2022.102029

BTK Çocukların Korunmasına Yönelik Çevrimiçi Güvenlik Stratejisi, https//www.Btk.Gov.Tr/Yayinlar-Stratejik-Planlar

BTK İnternet Yardım Merkezi, https//İnternetyardim.Org.Tr

Bundeskriminalamt Bka, Polizeiliche Kriminalstatistik Pks 2023, https//www.Bka.De

Bunger, A, C, Chuang, E, Girth, A, M, Lancaster, K, E, Smith, R, Phillips, R, J, Martin, J, Gadel, F, Willauer, T, Himmeger, M, J, Millisor, J, Mcclellan, J, Powell, B, J, Saldana, L, & Aarons, G, A, 2024, Specifying Cross-System Collaboration Strategies For Implementation A Multi-Site Qualitative Study With Child Welfare And Behavioral Health Organizations, Implementation Science, 191, 13, https//Doi.Org/10.1186/S13012-024-01335-1

Burke, J, D, Mulvey, E, P, Schubert, C, A, & Garbin, S, R, 2014, The Challenge And Opportunity Of Parental Involvement In Juvenile Justice Services, Children And Youth Services Review, 39april 2014, 39–47, https//Doi.Org/10.1016/J.Childyouth.2014.01.007

Caitlin M, Brady - Jennifer H, Peck, "Office Of Juvenile Justice And Delinquency Prevention", The Encyclopedia Of Research Methods İn Criminology And Criminal Justice John Wiley & Sons, Ltd, 2021, 809-813

Cameron, M, 2006, Managing School Discipline And İmplications For School Social Workers A Review Of The Literature, Children & Schools, S, 219–227

Canata, Fatih, "5651 Sayılı Kanun Kapsamında İNternet DüZenlemeleri ve DüŞÜNce-İFade ÖZgüRlüĞÜ ÜZerine Bir DeğErlendirme, 2016, https//Dergipark.Org.Tr/Tr/Pub/Tk/Article/618794

Canbulut, Tuba, Türkiye'de Çocuk Hakları Politikalarının Ulusal Mevzuattaki Temsili, Journal Of Interdisciplinary Research On Children's Rights, 202552-1-22, https//Dergipark.Org.Tr/En/Pub/Dicod/Article/1692362

Casaleiro, P, Relvas, A, P, & Dias, J, P, 2021, A Critical Review Of Judicial Professionals Working Conditions' Studies, International Journal For Court Administration, 121, https//Doi.Org/10.36745/Ijca.334

Case, S, Browning, A, & Hampson, K, 2023, The Child First Strategy Implementation Project – Translating Strategy Into Practice, Youth Justice, 242, 204–230, https//Doi.Org/10.1177/14732254231191978, Widaningsih, 2025, Institutional Reform And Social Justice In Child Protection Systems, Sinergi International Journal Of Law, 31, 51–61,

Case, S, ve Hampson, K, 2024, The Child First Strategy Implementation Project – Translating Strategy Into Practice, Youth Justice, 241, 1–19

Chau, H, X, Tuan, H, M, Nhung, T, T, T, Do, N, H, Anh, N, C, & Nguyen, T, T, Perceptions Of Justice Actors On Juvenile Fundamental Rights And Rehabilitation İn Vietnam Findings From A Multi-İnstitutional Survey, Frontiers İn Psychology, 16, 1615065, 2025

Chuang, E, & Wells, R, 2010, The Role Of Inter-Agency Collaboration In Facilitating Receipt Of Behavioral Health Services For Youth Involved With Child Welfare And Juvenile Justice, Children And Youth Services Review, 3212, 1814–1822, https//Doi.Org/10.1016/J.Childyouth.2010.08.002

Commission Publishes Guidelines On The Protection Of Minors, https//Digital-Strategy.Ec.Europa.Eu/En/Library/Commission-Publishes-Guidelines-Protection-Minors

Companion Document To The Oecd Recommendation On Children İn The Digital Environment, https//Doi.Org/10.1787/A2ebec7c-En

Cornish, D, & Clarke, R, 2014, The Reasoning Criminal, In M, Scott ed, Rational Choice Perspectives On Offending 1st ed, https//Doi.Org/10.4324/9781315134482,

Costello, B, J, & Laub, J, H, 2019, Social Control Theory The Legacy Of Travis Hirschi'scauses Of Delinquency, Annual Review Of Criminology, 31, 21–41, https//Doi.Org/10.1146/Annurev-Criminol-011419-041527

Coughlin, C, & Vuchinich, S, 1996, Family Experience İn Preadolescence And The Development Of Male Delinquency, Journal Of Marriage And The Family, S, 491-501

Council Of Europe, 2010, Guidelines Of Thecommittee Of Ministersof The Council Of Europeon Child-Friendly Justice Building A Europe For And With Children, https//Resourcecentre.Savethechildren.Net/Pdf/Guidelineschildfriendlyjustice_En.Pdf.Pdf

Craig, J, M, 2015, Which Bond Matters More? Assessing The Differential Strengths Of Parental Bonding Measures On Adolescent Delinquency Over Time, Youth Violence And Juvenile Justice, 143, 225–242, https//Doi.Org/10.1177/1541204014565670

Crime And Disorder Act 1998, Section 37–41

Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında 1 No'lu Cumhurbaşkanlığı Genelgesi, 10 Temmuz 2018, Sayı 30474

Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi No, 1

Cumhurbaşkanlığı, SBB 2023, "On İkinci Kalkınma Planı 2024-2028", https//www.Sbb.Gov.Tr/Kalkinma-Planlari

Çalışkan, Aykut, "Çocuk Suçluluğu, Aile Yapısı ve Öz Kontrol İlişkisinin Toplumsal Analizi", Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi 13/2 2026, 523-543

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı 2024 Yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu, 2024 https//Yerelyonetimler.Csb.Gov.Tr/Faaliyet-Raporlari-88463

Çikrikçili, U, Yıldırım, E, Büker, S, & Saydam, B, 2025, Decision Making, Emotion Recognition And Childhood Traumatic Experiences In Murder Convicts Imprisoned With Aggravated Life Sentence, Nöropsikiyatri Arşivi, 621, 45–56

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 1989, Convention On The Rights Of The Child

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, E-Bülten Sayı 37, Aralık 2025

Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik, 24 Aralık 2006 Tarih ve 26386 Sayılı Resmi Gazete

Danışmanlık Tedbiri Kararlarının Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ, 2008, 25 Ekim, Resmi Gazete Sayı 27035.https//www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/10/20081025-6.htm

Dao, L, T, & Dandurand, Y, 2021, Social, Cultural And Systemic Barriers To Child Justice Reform Lessons From Vietnam, Youth Justice, 231, 29–48, https//Doi.Org/10.1177/14732254211036196,

Darling, Nancy, "Ecological Systems Theory The Person İn The Center Of The Circles", Research İn Human Development 4/3-4 14 Kasım 2007, 203-217

David P, Farrington vd, "Development Of Adolescence-Limited, Late-Onset, And Persistent Offenders From Age 8 To Age 48", Aggressive Behavior 35/2 2009, 150-163

Davranışsal Bağımlılıklar İle Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2024-2028, https//bmyk.gov.tr/tr-106242/davranissal-bagimliliklar-ile-mucadele-ulusal-strateji-belgesi-ve-eylem-planlari.html

Deborah Gorman-Smith vd, "A Developmental-Ecological Model Of The Relation Of Family Functioning To Patterns Of Delinquency", Journal Of Quantitative Criminology 16/2 01 Haziran 2000, 169-198

Deci, E, L, & Ryan, R, M, 2000, The "What" And "Why" Of Goal Pursuits Human Needs And The Self-Determination Of Behavior, Psychological Inquiry, 114, 227–268, https//Doi.Org/10.1207/S15327965pli1104_01

Dhoopar, A, Gupta, B, Sihag, P, & Goyal, K, 2025, Employee Turnover Intention A Review And Research Agenda, Global Business And Organizational Excellence, 452, 205–226, https//Doi.Org/10.1002/Joe.70010

Dönmezer, Sulhi, Kriminoloji, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul, 1981

Drake, E, K, Aos, S, & Miller, M, G, 2009, Evidence-Based Public Policy Options To Reduce Crime And Criminal Justice Costs Implications In Washington State, Victims & Offenders, 42, 170–196, https//Doi.Org/10.1080/15564880802612615

Dünkel, F, 2017/2022, Youth Justice İn Germany, Springer/Oxford Handbook Sapma Oranı %70–71, 1980'de %43 İdi

Dünkel, F, Juvenile Justice And Human Rights European Perspectives, In Women And Children As Victims And Offenders Background, Prevention, Reintegration, Springer, 2016

Dwivedi, S, 2025, Technological Catalysts And Shifting Paradigms An Examination Of Evolving Media Consumption Habits, Advances İn Nonlinear Variational Inequalities, 286s, 903–921, https//Doi.Org/10.52783/Anvi.V28.5901

E-Commerce Directive 2000/31/Ec, http//Data.Europa.Eu/Eli/Dir/2000/31/Oj

Ediz, Ayşe - Türe, Hasan, "Ankara İLiNde Çocuk Suçluluğuna Yönelten SebepleriN Chaid AnaliZi İLe İNcelenmesi", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi 14/54 2015, 0

Ellis, S, J, & Noyes, K, H, 1990, By The People A History Of Americans As Volunteers Rev, ed, Jossey-Bass

Emniyet Genel Müdürlüğü 2024 İdare Faaliyet Raporu

Emniyet Genel Müdürlüğü 2025 Performans Programı

Endsjø, M, Vang, M, L, Jensen, T, K, & Skar, A, S, 2024, Predictors Of Burnout, Secondary Traumatic Stress, And Compassion Satisfaction Among Practitioners In Norwegian Child Advocacy Centers, Child Abuse & Neglect, 154, 106924, https//Doi.Org/10.1016/J.Chiabu.2024.106924

Erbay, Ayhan - Gülüm, Zeynep, "Çocuklarda Suç Tekrarını Yordayan Risk Faktörleri", Adli Tıp Bülteni 23/3 2018, 162-168

Erbay, Ercüment vd, "2010-2012 Yılları Arası Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının İncelenmesi Ankara 1, Çocuk Mahkemesi Örneği", Toplum ve Sosyal Hizmet, 26/2 2015, 31-52

Erikson, E, H, 1968, Identity Youth And Crisis, Norton

Ersoy, Ali Fuat vd, "Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde Okul Sosyal Hizmetinin Önemi Nitel Bir Çalışma", Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi 7/1 30 Haziran 2023, 1-17

Erükçü, Gamze - Akbaş, Emrah, "Türkiye'de Çocuk Mahkemeleri Uygulamalarına Eleştirel Bir Bakış", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 1/3 01 Eylül 2012, 135-153

Eryalçın, Münevver - Duyan, Veli, Suça Sürüklenen Çocuk ve Gençler Yeni İnsan Yayınevi, 2021

Eu Kidsonline 2020, Survey Results From 19 Countries, https//www.Eukidsonline.Ch/Files/Eu-Kids-Online-2020-İnternational-Report.Pdf

Europol 2020, Internet Organised Crime Threat Assessment Iocta, https//www.Europol.Europa.Eu/Cms/Sites/Default/Files/Documents/İnternet_Organised_Crime_Threat_Assessment_İocta_2020.Pdf

Eyüboğlu - Eyüboğlu, "Suça Sürüklenen Çocuklarda Psikiyatrik Bozukluklar, Sosyodemografik Özellikler ve Risk Faktörleri"

Eyüboğlu, Behçet Murat - Eyüboğlu, Damla, "Suça Sürüklenen Çocuklarda Psikiyatrik Bozukluklar, Sosyodemografik Özellikler ve Risk Faktörleri", Klinik Psikiyatri Dergisi 21/1 2018, 7-14

Fagan, J, & Wexler, S, 1987, Family Origins Of Violent Delinquents, Criminology, 253, S, 643-670

Fair And Just Prosecution 2022 Heranwachsende'lerin ~%60–68'i Çocuk Hukuku Kapsamında Yargılanmaktadır, Ağır Suçlarda Cinayet, Tecavüz Bu Oran %90'ı Aşmaktadır Columbia Justice Lab

Farrington, D, P, & Welsh, B, C, 2003, Family-Based Prevention Of Offending A Meta-Analysis, Australian & New Zealand Journal Of Criminology, 362, 127–151, https//Doi.Org/10.1375/Acri.36.2.127

Farrington, D, P, 2003, Developmental And Life-Course Criminology, Crime And Justice, 30, 221–255

Farrington, D, P, Gaffney, H, Lösel, F, & Ttofi, M, M, 2017, Systematic Reviews Of The Effectiveness Of Developmental Prevention Programs In Reducing Delinquency, Aggression, And Bullying, Aggression And Violent Behavior, 33, 91–106, https//Doi.Org/10.1016/J.Avb.2016.11.003

Federal Trade Commission Ftc, 1998/2013, Children's Online Privacy Protection Act Coppa, https//www.Ftc.Gov/Business-Guidance/Privacy-Security/Childrens-Privacy

Feeley, M, M, 1979, The Process İs The Punishment Handling Cases İn A Lower Criminal Court, Russell Sage Foundation

Ferguson, H, 2014, Researching Social Work Practice Close Up Using Ethnographic And Mobile Methods To Understand Encounters Between Social Workers, Children And Families, The British Journal Of Social Work, 461, 153–168, https//Doi.Org/10.1093/Bjsw/Bcu120

Fırat vd, "Adana'da Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik Özellikleri"

Fırat, Sunay vd, "Adana'da Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik Özellikleri", The Bulletin Of Legal Medicine 21/2 2016, 86-92

Figley, C, R, 1995, Compassion Fatigue As Secondary Traumatic Stress Disorder An Overview, In C, R, Figley ed, Compassion Fatigue Coping With Secondary Traumatic Stress Disorder İn Those Who Treat The Traumatized Pp, 1–20, Brunner/Mazel

Figley, C, R, 2002, Compassion Fatigue Psychotherapists' Chronic Lack Of Self-Care, Journal Of Clinical Psychology, 5811, 1433–1441, https//Doi.Org/10.1002/Jclp.10090

Fine, A, Moule, R, K, Trinkner, R, Frick, P, J, Steinberg, L, & Cauffman, E, 2021, Legal Socialization And Individual Belief In The Code Of The Streets A Theoretical Integration And Longitudinal Test, Justice Quarterly, 396, 1310–1331, https//Doi.Org/10.1080/07418825.2021.1944285

Fjelstul, J, C, Gabel, M, & Carrubba, C, J, 2022, The Timely Administration Of Justice Using Computational Simulations To Evaluate Institutional Reforms At The Cjeu, Journal Of European Public Policy, 3012, 2643–2664, https//Doi.Org/10.1080/13501763.2022.2113115

Forner, V, W, Jones, M, Berry, Y, & Eidenfalk, J, 2020, Motivating Workers How Leaders Apply Self-Determination Theory In Organizations, Organization Management Journal, 182, 76–94, https//Doi.Org/10.1108/Omj-03-2020-0891

Furnamasari, Y, F, & Fitriasari, S, 2022, Reconstruction Of The Process Of Legal Education In Shaping The Character Of Children In Conflict With Law, Advances In Social Science, Education And Humanities Research/Advances In Social Science, Education And Humanities Research, https//Doi.Org/10.2991/Assehr.K.220108.117

Gameiro, M, Chambel, M, J, & Carvalho, V, S, 2020, A Person-Centered Approach To The Job Demands–Control Model A Multifunctioning Test Of Addictive And Buffer Hypotheses To Explain Burnout, International Journal Of Environmental Research And Public Health, 1723, 8871, https//Doi.Org/10.3390/Ijerph17238871

Gesetz Zur Stärkung Der Verfahrensrechte Von Beschuldigten İm Jugendstrafverfahren, Bgbl, I S, 2146, 16 Aralık 2019, Esas Hükümleri 17 Aralık 2019 Tarihinde Yürürlüğe Girmiştir Dvjj

Gilad, M, Fishbein, D, H, Nave, G, & Packin, N, G, 2023, Science For Policy To Protect Children İn Cyberspace, Science, 3796639, 1294–1297, https//Doi.Org/10.1126/Science.Ade9447

Godoy, S, M, Perris, G, E, Thelwell, M, Osuna-Garcia, A, Barnert, E, Bacharach, A, & Bath, E, P, 2022, A Systematic Review Of Specialty Courts In The United States For Adolescents Impacted By Commercial Sexual Exploitation, Trauma Violence & Abuse, 243, 1344–1362, https//Doi.Org/10.1177/15248380211061403

Goldson, B, 2010, The Sleep Of Criminological Reason Knowledge–Policy Rupture And New Labour's Youth Justice Legacy, Criminology & Criminal Justice, 102, 155–178, https//Doi.Org/10.1177/1748895809360964

Gorwa, Robert, What İs Platform Governance? Information, Communication And Society Yayınları, 2019

Gottfredson, M, R, & Hirschi, T, 2022, A General Theory Of Crime S, 1-316, Stanford University Press

Gökkaya, Veda Bilican, "Suça Sürüklenen Çocuk ve AiLe Faktörü", Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 46/2 2022, 193-204

Gönüllülük Yıllı Stratejisi 2019, https//İmages.Gonulluyuzbiz.Gov.Tr/Get-File/59fcb3943806406785106796164311 7d.Pdf

Gönültaş, Burak M, Çocuk Suçluluğu Teori ve Uygulama, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas, 2024

Gönültaş, Burak Miraç - Kelebek, Görkem, "Metropollerde Önemli Bir Realite Göç, Çocuk Suçluluğu ve Sosyal HiZmet Odağinda Çözüm Önerileri", Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi 1/2 2017, 142-155

Graham, J, 1990, Crime Prevention Strategies İn Europe And North America, Helsinki Helsinki Institute For Crime Prevention And Control Affiliated With The United Nations

Greiner, M, V, Beal, S, J, Dexheimer, J, W, Divekar, P, Patel, V, & Hall, E, S, 2019, Improving Information Sharing For Youth In Foster Care, Pediatrics, 1442, https//Doi.Org/10.1542/Peds.2019-0580

Greve, R, A, Persdotter, B, Christiansen, Ø, & Jørgensen, T, 2023, The Importance Of Information Processing In Child Protection Cases—A Study Of Social Workers' Integration Of Other Professionals' Knowledge, The British Journal Of Social Work, 544, 1516–1534, https//Doi.Org/10.1093/Bjsw/Bcad227

Grünhut, M, Competence And Constitution Of The Juvenile Court, Lawless Youth A Challenge To The New Europe İçinde S, 22-49, Routledge, 2025

Guidelines To Respect, Protect And Fulfil Therights Of The Child İn Thedigital Environment, https//Rm.Coe.İnt/Guidelines-To-Respect-Protect-And-Fulfil-The-Rights-Of-The-Child-İn-Th/16808d881a

Guo, M, 2025, Research On The Dilemmas And Solutions Of Public Policy Implementation Supervision Models, Journal Of Economics And Public Finance, 111, P65, https//Doi.Org/10.22158/Jepf.V11n1p65

Gupta, M, K, Mohapatra, S, & Mahanta, P, K, 2022, Juvenile's Delinquent Behavior, Risk Factors, And Quantitative Assessment Approach A Systematic Review, Indian Journal Of Community Medicine, 474, S, 483-490

Güler vd, "Suça Sürüklenen Çocukların Klinik ve Sosyodemografik Özelliklerinin Değerlendirilmesi"

Güler, Gülen vd, "Suça Sürüklenen Çocukların Klinik ve Sosyodemografik Özelliklerinin Değerlendirilmesi", The Bulletin Of Legal Medicine 23/1 05 Nisan 2018, 39-46

Güler, Gülen, "Suça Sürüklenen Çocukların Biyopsikososyal Değerlendirilmesi", Türkiye Klinikleri Çocuk Psikiyatrisi - Özel Konular 3/3 2017, 220-224

Gümüştaş, Funda vd, "Adıyaman İlinde Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Polikliniğine Yönlendirilen Adli Olguların Bir Yıllık Geriye Dönük İncelenmesi", Cukurova Medical Journal 39/2 2014, 280-289

Günaydın, Davuthan - Vatanel, Cengiz, "Yoksulluk İle Çocukların Suça Sürüklenmesi Arasındaki İlişki Tekirdağ/Süleymanpaşa Örneğinden Ampirik Bulgular", İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi 9/25 31 Ekim 2024, 765-785

Güneş, Derya Kayma - Gökler, "Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik Özellikleri İle Suç İlişkisinin İncelenmesi"

Güneş, Derya Kayma - Gökler, Rıza, "Türkiye'de Suça Sürüklenen Çocukların Aile Özellikleri", Journal Of Human Sciences 14/4 2017, 3742-3755

Güvenli İnternet Hizmeti, https//www.Guvenlinet.Org.Tr/

Halstead B Ed 1991 Youth Crime Prevention Proceedings Of A Policy Forum Held 28 And 29 August 1990, Australian Institute Of Criminology, Canberra

Hamzaoğlu, N, Türk, B, & Sanal, Y, 2019, Ceza Soruşturması ve Yaptırımlarının Caydırıcılık Etkisinin Değerlendirilmesi, The Bulletin Of Legal Medicine, 243, 198–208, https//Doi.Org/10.17986/Blm.2019252288

Hanh, B, T, Evaluating The Effectiveness Of Vietnam's Child-Friendly Judicial System Legal Reforms And Their İmpact On Juvenile Justice, Brazilian Journal Of Law & International Relations, 446, 2024, S, 707-729

He, H, 2025, The Legal Basis And Institutional Optimization Of Special Treatment For Juvenile Delinquency In Criminal Law, Shs Web Of Conferences, 213, 02021, https//Doi.Org/10.1051/Shsconf/202521302021

He, Y, 2023, Exploration On The Operation Path Of The Specialization And Institutionalization Of Juvenile Courts, Science Of Law Journal, 27, https//Doi.Org/10.23977/Law.2023.020707

Heinz, W, 2004, Kommunale Kriminalprävention Aus Wissenschaftlicher Sicht İçinde Kerner, H.-J, Marks, E, Eds Internetdokumentation Deutscher Präventionstag, Hannover

Heinz, W, Konstanz Üniversitesi, Konstanzer Inventar Zur Kriminalitätsentwicklung Kık, Dünkel, F, Greifswald Üniversitesi, Juvenile Justice Systems İn Europe, 2, Baskı, 2011

Henry, K, L, Knight, K, E, & Thornberry, T, P, 2011, School Disengagement As A Predictor Of Dropout, Delinquency, And Problem Substance Use During Adolescence And Early Adulthood, Journal Of Youth And Adolescence, 412, 156–166, https//Doi.Org/10.1007/S10964-011-9665-3

Her, Y.-N, Wang, Y.-H, Ma, D.-Y, & Tzeng, N.-S, 2026, Psychiatric Evaluations For Adolescent Offenders With Delinquency In Taiwan, International Journal Of Law And Psychiatry, 84, 101909

Hermann, D ve Dölling, D, 2018, Grundlagen Und Praxis Der Kommunalen Kriminalprävention, Içinde Walsh, M, Pniewski, B, Kober, M, Armborst, A, Eds Evidenzorientierte Kriminalprävention İn Deutschland, Springer Vs, Wiesbaden, https//Doi.Org/10.1007/978-3-658-20506-5_36

Heywood, Colin, Batı'da Çocukluğun Tarihi, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003

Higgins, D, J, & Hunt, G, R, 2023, Child, Parent And Contextual Factors Associated With Child Protection System Involvement And Child Maltreatment In The Family A Rapid Evidence Review, Australian Journal Of Social Issues, 592, 358–400, https//Doi.Org/10.1002/Ajs4.306

Hinduja, S, & Patchin, J, W, 2018, Connecting Adolescent Suicide To The Severity Of Bullying And Cyberbullying, Journal Of School Violence, 183, 333–346, https//Doi.Org/10.1080/15388220.2018.1492417

Hiola, R, Y, Aliyas, A, & Rais, S, 2021, Optimization Of Social Report As A Consideration Of Diversion In The Child Criminal System, Jurnal Hukum Volkgeist, 61, 93–100, https//Doi.Org/10.35326/Volkgeist.V6i1.1613

Hirschi, T, 1969, Causes Of Delinquency, University Of California Press

Hodgkinson, R, Beattie, S, Roberts, R, & Hardy, L, 2020, Psychological Resilience Interventions To Reduce Recidivism In Young People A Systematic Review, Adolescent Research Review, 64, 333–357, https//Doi.Org/10.1007/S40894-020-00138-X

Hoeve, M, Dubas, J, S, Eichelsheim, V, I, Van Der Laan, P, H, Smeenk, W, & Gerris, J, R, M, 2009, The Relationship Between Parenting And Delinquency A Meta-Analysis, Journal Of Abnormal Child Psychology, 376, 749–775, https//Doi.Org/10.1007/S10802-009-9310-8

Hoeve, M, Stams, G, J, J, M, Van Der Put, C, E, Dubas, J, S, Van Der Laan, P, H, & Gerris, J, R, M, 2012, A Meta-Analysis Of Attachment To Parents And Delinquency, Journal Of Abnormal Child Psychology, 405, 771–785, https//Doi.Org/10.1007/S10802-011-9608-1

Hoffmann, J, P, & Dufur, M, J, 2018, Family Social Capital, Family Social Bonds, And Juvenile Delinquency, American Behavioral Scientist, 6211, 1525–1544, https//Doi.Org/10.1177/0002764218787020

Homel, P, ve Fuller, G, 2015, Understanding The Local Government Role İn Crime Prevention, Australian Institute Of Criminology, No.505

Hong, H, Han, Y, & Lee, D, H, 2020, Unselfish Motivations And Deviance An Empirical Examination Of Social Concern Theory Among South Korean Adolescents, Deviant Behavior, S, 1006–1022

Horwitz, M, & Marshall, T, 2015, Family Engagement In Child Protection Social Work, Journal Of Family Social Work, 184, 288–301, https//Doi.Org/10.1080/10522158.2015.1079584

Howell, J, C, Lipsey, M, W, & Wilson, J, J, A Handbook For Evidence-Based Juvenile Justice Systems, Bloomsbury Publishing Plc, 2014

https//aileyili.gov.tr/media/nuhgmaxv/adem.pdf

https//insanhaklarieylemplani.adalet.gov.tr/resimler/insanhaklarieylemplanitr.pdf

https//ipa.gov.tr/kamu-stk-isbirligi-icin-aile-calisma-ve-sosyal-hizmetler-bakanliginin-kapasitesinin-guclendirilmesi-teknik-yardim-projesi/

https//knowledge.unv.org/internationalvolunteer-year

https//magdur.adalet.gov.tr

https//mebi.eba.gov.tr

https//mevzuat.tbmm.gov.tr/kanun/kanundetay?yasamakanunıd=f72877bd-aa54-037b-e050-007f01005610&kanunnumarasi=5237#step-2

https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_06/23112542_digitaldunyailkokulcelalettinbey.pdf

https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_09/18180223_bagimlilikbultenisonhali-27.08.2025.pdf

https//orgm.meb.gov.tr/www/ogrencilerin-esenliklerini-guclendirme-projesi-ikinci-calistayi-adana039da-gerceklestiriliyor/icerik/3483

https//orgm.meb.gov.tr/www/psikososyal-destek-3/icerik/3072

https//rm.coe.int/annex-2-cocuk-dostu-adalet-rehberi/1680a442b3

https//sgb.adalet.gov.tr/resimler/sayfadokuman/12052025165454yargı%20reformu%20stratej%c4%b0s%c4%b0%20eylem%20planı%202025-2029.pdf

https//siviltoplumdestek.org/koruyucu-aile-fonu/koruyucu-aile-fonu-kapsaminda-desteklenecek-stklar-belirlendi

https//tegv.org/biz-kimiz

https//ulusaleylem.aile.gov.tr/media/m1garif1/ailenin-korunmasi-ve-gu-c-lendirilmesi-vizyon-belgesi-ve-eylem-plani.pdf

https//www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiyede-100-binin-uzerinde-dernek-bulunuyor/3791999

https//www.adalet.gov.tr/adalet-bakani-yilmaz-tunc-yargisal-sureclerde-cocuklar-icin-koruyucu-ve-onarici-yaklasimlar-projesi

https//www.aile.gov.tr/media/132816/turkiye-c-ocuk-haklari-strateji-belgesi-ve-eylem-plani-2023-2028-dijital.pdf

https//www.aile.gov.tr/media/194679/aile-destek-merkezi-adem-ve-sosyal-dayanisma-merkezi-sodam.pdf

https//www.aile.tr/chgm/mevzuat/protokoller

https//www.kdkcocuk.gov.tr/biz-kimiz

https//www.mevzuat.gov.tr

https//www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/07/20100725-1.htm.

https//www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/on-ıkinci-kalkinma-plani_2024-2028_11122023.pdf

https//www.siviltoplum.gov.tr/yillara-gore-faal-dernek-sayilari

https//www.stgm.org.tr/projeler/cocuk-haklari-alaninda-calisan-stolerin-izleme-raporlama-savunuculuk-kapasitelerinin

https//www.tbmm.gov.tr/ihtisas-komisyonlari/ıcerik/ihtisas-komisyonlari-dijital-mecralar-komisyonu-hakkinda/dijital-mecralar-komisyonu/f72877d1-b4c7-037b-e050-007f01005610

https//www.tbmm.gov.tr/ihtisas-komisyonlari/ıcerik/ihtisaskomisyonlaridilekce-karma-komisyon-calisma-usulu/dilekce-komisyonu/f72877d1-b46e-037b-e050-007f01005610

https//www.tbmm.gov.tr/ihtisas-komisyonlari/ıcerik/ihtisaskomisyonlariinsanhaklari-alt-komisyon-cocuk/insan-haklarini-inceleme-komisyonu/f72877d1-b470-037b-e050-007f01005610

https//www.tbmm.gov.tr/ihtisas-komisyonlari/ıcerik/ihtisaskomisyonlariinsanhaklari-gorev-ve-yetkileri/insan-haklarini-inceleme-komisyonu/f72877d1-b470-037b-e050-007f01005610

https//www.tbmm.gov.tr/komisyon/dilekce-gorevveyetkiler

https//www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/tutanakgoster/2658

https//www.tihek.gov.tr/kategori/pages/linkler

https//www.tihek.gov.tr/kategori/pages/uluslararasi-duzenlemeler

https//www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/1661155716.pdf

https//www.umutcocuklari.org.tr/biz-kimiz/

https//www.unicef.org/albania/media/7796/file/web_child%20responsive%20public%20finance.pdf.pdf

https//www.unicef.org/child-rights-convention/history-child-rights

https//www.unicef.org/turkiye/bas%c4%b1n-b%c3%bcltenleri/unicef-avrupa-birli%c4%9fi-ve-adalet-bakanl%c4%b1%c4%9f%c4%b1-t%c3%bcrkiyede-%c3%a7ocuk-dostu-adaleti

https//www.unicef.org/turkiye/ne-yapıyoruz

https//yegitek.meb.gov.tr/www/bakanlik-yonetim-sistemi-mebbys/icerik/3844

Hudson, B, Hunter, D, & Peckham, S, 2019, Policy Failure And The Policy-Implementation Gap Can Policy Support Programs Help? Policy Design And Practice, 21, 1–14, https//Doi.Org/10.1080/25741292.2018.1540378

Ibrahim, R, A, & Okta, S, L, 2025, The Principle Of Restorative Justice In The Settlement Of Children's Cases A Literature Analysis Of Practice In Indonesia, International Journal Of Humanities Law And Politics, 32, 71–77, https//Doi.Org/10.46336/Ijhlp.V3i2.222

Ine, Estadística De Condenados Menores, Año 2024 Eylül 2025 Yayımlanmıştır 13.491 Hükümlü Çocuk %3, 6 Artış, Cinsel Suç Hükümlüleri %29, 7 Artış 550 Çocuk, 2024 Yılında En Yaygın Suçlar Yaralama %31, 6, Gasp %15, 8, Tehdit Amenazas %9, 8

International Volunteer Year 2026, https//Knowledge.Unv.Org/İnternational-Volunteer-Year

Investigating Risks And Opportunitiesfor Children İn A Digital World https//www.Unicef.Org/İnnocenti/Media/5621/File/Unıcef-Investigating-Risks-Opportunities-Children-Digital-World-2021.Pdf

Işık, Ümit vd, "Bir Üniversite Hastanesinde Değerlendirilen Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik ve Klinik Özellikleri 2014 – 2018 Verileri", Medical Journal Of Süleyman Demirel University 26/2 01 Haziran 2019, 175-182

Itskovich, Eran vd, "Risk And Protective Factors Of Juvenile Delinquency Among Youth Exposed To Political Conflict The Role Of Social Resistance", International Annals Of Criminology 62/1 Mart 2024, 255-283

İçel, Kayıhan, Kitle İLetişİm Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul, 2018

İçer, İkbal, "Bir Derleme Okul Örgütlerinde Güçlenme Temelli Okul Sosyal Hizmeti", Milli Eğitim Dergisi 53/244 2024, 2197-2222

Jacobsen, S, K, & Zaatut, A, 2022, Quantity Or Quality? Assessing The Role Of Household Structure And Parent-Child Relationship İn Juvenile Delinquency, Deviant Behavior, 431

James, Allison - Prout, Alan ed, "A New Paradigm For The Sociology Of Childhood? Provenance, Promise And Problems", Constructing And Reconstructing Childhood Routledge, 1997

Jannah, M, Wulandari, A, S, R, Hm, M, Nungraha, A, R, & Sjoraida, D, F, 2024, Implementation Of The Integrated Justice System As An Effort To Prevent Sexual Violence Against Children A Case Study In Indonesia, Indonesia Journal Of Engineering And Education Technology Ijeet, 22, 420–426, https//Doi.Org/10.61991/Ijeet.V2i2.80

Johnstone, Gerry - Van Ness, Daniel, Handbook Of Restorative Justice Routledge, 2013

Jugendamtsmonitor Bundesarbeitsgemeinschaft Der Landesjugendämter / İsm Mainz 559 Jugendamt Moses-Online.De, Fruehehilfen.De

Jugendgerichtsgesetz Jgg – Alman Çocuk Mahkemeleri Kanunu, 1923, Kapsamlı Reformlar 1953, 1990, 2008, 2019

Kaitlin M, Sheerin vd, "Applying Ecological Systems Theory To Juvenile Legal System Interventions Outcomes Research A Measurement Framework", Frontiers İn Psychology 14 23 Haziran 2023

Kamu Denetçiliği Kurumu, 2025, 2025 Yıllık Raporu, Ankara Kdk Yayınları, https//paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/documentuploads/kdk-2025-yillik-rapor/index.html

Kanungo, E, Comparing The Role Of Child Care İnstitutions İn Rehabilitation Of Children İn Conflict With Law İn India With Global Best Practices, In Child Protection İn India Assessing Multi-Disciplinary Response Mechanisms, Springer, 2025

Karadoğan, Umut C, "Çocuk ve Çocukluk Kavramının Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi", Çocuk ve Medeniyet, 4/7 2019, 195-226

Karasek, R, A, 1979, Job Demands, Job Decision Latitude, And Mental Strain Implications For Job Redesign, Administrative Science Quarterly, 242, 285, https//Doi.Org/10.2307/2392498, Maslach, C, Schaufeli, W, B, & Leiter, M, P, 2001, Job Burnout, Annual Review Of Psychology, 521, 397–422, https//Doi.Org/10.1146/Annurev.Psych.52.1.397

Karataş, S, 2020, Suça Sürüklenen Çocuklar ve Suç Mağduru Çocuklara Yönelik Bir Değerlendirme, Psikiyatride Guncel Yaklasimlar- Current Approaches İn Psychiatry, 124, 575–586, https//Doi.Org/10.18863/Pgy.711319

Karataş, Zeki - Mavili, Aliye, "Çocuk Adalet Sisteminde Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Uygulamalarda Karşılaşılan Sorunlar", Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 19/45 2019, 1013-1043

Karataş, Zeki, Çocuk Adalet Merkezinin İşlevleri, Seta, İstanbul 2024

Kaszynski, K, Kallis, D, L, Karnik, N, & Steiner, H, 2014, Incarcerated Youth With Personality Disorders Prevalence, Comorbidity, And Convergent Validity, Personality And Mental Health, 83, 217–231, https//Doi.Org/10.1002/Pmh.1266

Katalonya Generalitat, Direcció General De Justícia Juvenil Programa De Conciliación Y Reparación, Mayıs 1990'da Başlatılmıştır – İspanya'nın İlk Resmi Fail-Mağdur Uzlaşması Programı Eduso/Res, Ehu.Eus

Kathryn A, Brookmeyer vd, "Schools, Parents, And Youth Violence A Multilevel, Ecological Analysis", Journal Of Clinical Child And Adolescent Psychology 35/4 2006

Kayma, Derya - Gökler, Rıza, "Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik Özellikleri İle Suç İlişkisinin İncelenmesi", Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 10/1 2021

Kılık, Merve - Uysal, Handan, "Sosyo-Demografik Özellikler İle Çocukların Suça Sürüklenmesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilebilmesi İçin Yeni Bir Veri Modeli", Current Perspectives İn Social Sciences 29/4 19 Aralık 2025

Kılınç, Sadık, "Türkiye'de Akran Zorbalığı Konusunda Yapılan Çalışmaların Sistematik Analizi 2010-2020", Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi 11/1 30 Nisan 2023

Kızıltepe, R, 2023, Mahalle ve Çocuk Suçluluğu Bir Derleme Çalışması, Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi,

Kızmaz, Zahir, "Öğrenim Düzeyi ve Suç Suç-Okul İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 14/14 2004

Kim, J, & Lee, Y, 2022, Developmental Trajectories And Predictors Of Delinquent Peer Association, Deviant Behavior

Kimbrell, C, S, Wilson, D, B, & Olaghere, A, 2022, Restorative Justice Programs And Practices In Juvenile Justice An Updated Systematic Review And Meta-Analysis For Effectiveness, Criminology & Public Policy, 221, 161–195, https//Doi.Org/10.1111/1745-9133.12613

Kimbrell, C, S, Wilson, D, B, & Olaghere, A, 2022, Restorative Justice Programs And Practices In Juvenile Justice An Updated Systematic Review And Meta-Analysis For Effectiveness, Criminology & Public Policy, 221, 161–195, https//Doi.Org/10.1111/1745-9133.12613, Syahwami, S, & Hamirul, H, 2024, A Meta-Analysis Of The Effectiveness Of Restorative Justice Programs In Reducing Recidivism A Global Perspective, Enigma In Law, 21, 64–74, https//Doi.Org/10.61996/Law.V2i1.55

Kimbrell, C, S, Wilson, D, B, & Olaghere, A, 2022, Restorative Justice Programs And Practices In Juvenile Justice An Updated Systematic Review And Meta-Analysis For Effectiveness, Criminology & Public Policy, 221, https//Doi.Org/10.1111/1745-9133.12613

Kleeven, A, T, H, Hilterman, E, L, B, Mulder, E, A, Popma, A, & De Vries Robbé, M, 2025, Trajectories Of Justice Involved Youth Changing Risk And Protective Factors For Violence, Youth Violence And Juvenile Justice, 232–4, https//Doi.Org/10.1177/15412040241313372

Knight, D, K, Belenko, S, Dennis, M, L, Wasserman, G, A, Joe, G, W, Aarons, G, A, Bartkowski, J, P, Becan, J, E, Elkington, K, S, Hogue, A, Mcreynolds, L, S, Robertson, A, A, Yang, Y, & Wiley, T, R, A, 2022, The Comparative Effectiveness Of Core Versus Core+Enhanced Implementation Strategies In A Randomized Controlled Trial To Improve Substance Use Treatment Receipt Among Justice-Involved Youth, Bmc Health Services Research, 221, 1535, https//Doi.Org/10.1186/S12913-022-08902-6, Ghate, D, 2015

Koblinsky, S, A, Kuvalanka, K, A, & Randolph, S, M, 2006, Social Skills And Behavior Problems Of Urban, African American Preschoolers Role Of Parenting Practices, Family Conflict, And Maternal Depression, American Journal Of Orthopsychiatry, 764

Kohlberg, L, 1984, Essays On Moral Development Vol, Iı, The Psychology Of Moral Development, Harper & Row

Kolotouchkina, O, Rangel, C, & Gómez, P, N, 2023, Digital Media And Younger Audiences, Media And Communication, 114, 124–128, https//Doi.Org/10.17645/Mac.V11i4.7647

Konrad-Adenauer-Stiftung Nisan 2024, "Should Delinquent Children Be Criminally Responsible At An Early Age?" Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Analizine Dayanarak Asgari Cezai Sorumluluk Yaşının Düşürülmesine Karşı Gelişimsel Kanıtlar Sunulmuştur

Köhler, D, Heinzen, H, Hinrichs, G, & Huchzermeier, C, 2009, The Prevalence Of Mental Disorders In A German Sample Of Male Incarcerated Juvenile Offenders, International Journal Of Offender Therapy And Comparative Criminology

Kösesoy, Tan, E, 2024, Kamu Hizmetlerinin Çocuk Haklarına Duyarlı Bütçelenmesi, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi, https//Doi.Org/10.59162/Tihek.1388693

Kraus, R, & Wolf, J, 2007, Psychological Testing In Juvenile Justice Settings, In The Mental Health Needs Of Young Offenders Pp, 89–104, Cambridge University Press

Kurt, S, 2016, Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 36, https//Doi.Org/10.21560/Spcd.28915

Kurtuluş vd, "Denizli İlinde 12-15 Yaş Arasindaki Suça Sürüklenen Çocuklarin SosyodemografiK Özellikleri"

Lee, Jungup vd, "The Effects Of Risk And Protective Factors On Juvenile Delinquency İn South Korea", Journal Of Ethnicity İn Criminal Justice 10/4 01 Ekim 2012, 316-329

Leonhardt, W, 2003 Integrierte Kommunale Sicherheitspolitik Handlungsfelder Und Organisation – Erfahrungen Einer Großstadt, Deutsche Zeıtschrıft Für Kommunalwıssenschaften, 422003/1, 83-98

Lewin, K, 1936, A Dynamic Theory Of Personality Selected Papers, The Journal Of Nervous And Mental Disease, 845, S, 612-613

Ley Orgánica 4/2023, De 27 De Abril, Boe Núm, 101, 28 Nisan 2023, Disposición Final Primera İle Lorpm'nin 10, Maddesi Değiştirilmiştir

Ley Orgánica 5/2000, De 12 De Enero, Reguladora De La Responsabilidad Penal De Los Menores Lorpm, Boe Núm, 11, 13 Ocak 2000

Ley Orgánica 8/2021, De 4 De Junio, De Protección İntegral A La İnfancia Y La Adolescencia Frente A La Violencia "Ley Rhodes", Boe Núm, 134, 5 Haziran 2021

Li, Y, Zhang, W, Liu, J, Arbeit, M, R, Schwartz, S, J, Bowers, E, P, & Lerner, R, M, 2011, The Role Of School Engagement In Preventing Adolescent Delinquency And Substance Use A Survival Analysis, Journal Of Adolescence, 346, 1181–1192, https//Doi.Org/10.1016/J.Adolescence.2011.07.003

Liang, X, 2025, Policies In Place But Faculty Remain Silent A Micro-Level Empirical Study On The Crisis Of Institutional Trust In Academic Research Governance, Journal Of Exploration Of Vocational Education, 54, 72–93, https//Doi.Org/10.63650/Jeve.V5i4.73

Liebmann, Marian, Restorative Justice How It Works Jessica Kingsley Publishers, 2007

Lipsey, M, W, 2009, The Primary Factors That Characterize Effective Interventions With Juvenile Offenders A Meta-Analytic Overview, Victims & Offenders, 42, 124–147, https//Doi.Org/10.1080/15564880802612573

Lipsey, M, W, Landenberger, N, A, & Wilson, S, J, 2007, Effects Of Cognitive-Behavioral Programs For Criminal Offenders, Campbell Systematic Reviews, 31, 1–27, https//Doi.Org/10.4073/Csr.2007.6

Lipsey, M, W, Wilson, D, B, & Cothern, L, 2000, Effective Intervention For Serious Juvenile Offenders, Office Of Juvenile Justice And Delinquency Prevention, https//www.Ojp.Gov/Pdffiles1/Ojjdp/181201.Pdf, Taxman, F, S, & Belenko, S, 2025, The Wide-Angle Lens Of Implementation Science To Improve Health Outcomes In Criminal Legal Settings, Health & Justice, 131, 14, https//Doi.Org/10.1186/S40352-025-00323-X

Liu, C, & Liu, C, 2025, Adolescent Peer Pressure Risks, İmpacts, And İntervention Strategies, Advances İn Education Humanities And Social Science Research, 141, 264, https//Doi.Org/10.56028/Aehssr.14.1.264.2025

Liu, J, 2024, Application Of User İnteraction Data On Social Media Platforms İn Social Commerce Analysis Of Promotion Effectiveness And Model Optimization, Journal Of Applied Economics And Policy Studies, 151, 30–34, https//Doi.Org/10.54254/2977-5701/2024.19406

Liu, Lin - Susan L, Miller, "Protective Factors Against Juvenile Delinquency Exploring Gender With A Nationally Representative Sample Of Youth", Social Science Research 86 01, Şubat 2020, 102376

Livingstone Vd, 2019, Children's Data And Privacy Online Growing Up İn A Digital Age, https//Researchonline.Lse.Ac.Uk/İd/Eprint/101283/1/Livingstone_Childrens_Data_And_Privacy_Online_Evidence_Review_Published.Pdf

Livingstone, S, & Smith, P, K, 2014, Annual Research Review Harms Experienced By Child Users Of Online And Mobile Technologies The Nature, Prevalence And Management Of Sexual And Aggressive Risks İn The Digital Age, Journal Of Child Psychology And Psychiatry, 556, 635–654, https//Doi.Org/10.1111/Jcpp.12197

Livingstone, S, & Stoilova, M, 2021, The 4cs Classifying Online Risk To Children, Social Science Open Access Repository Gesıs – Leibniz Institute For The Social Sciences, https//Doi.Org/10.21241/Ssoar.71817

Livingstone, S, Carr, J, & Byrne, J, 2016, One İn Three Internet Governance And Children's Rights, Global Commission On Internet Governance, https//Resourcecentre.Savethechildren.Net/Pdf/No22_2.Pdf

Livingstone, S, Kirwil, L, Ponte, C, & Staksrud, E, 2014, In Their Own Words What Bothers Children Online? European Journal Of Communication, 293, 271–288, https//Doi.Org/10.1177/0267323114521045

Livingstone, S, Mascheroni, G, Ólafsson, K, & Haddon, L, 2014, Children's Online Risks And Opportunities Comparative Findings From Eu Kids Online And Net Children Go Mobile, In http//Eprints.Lse.Ac.Uk/68079/, https//Eprints.Lse.Ac.Uk/60513/

Livingstone, S, Stoilova, M, & Kelly, A, J, 2017, Cyberbullying İncidence, Trends And Consequences, In Ending The Torment Tackling Bullying From The Schoolyard To Cyberspace, https//Eprints.Lse.Ac.Uk/68079/

Livingstone, S, Stoilova, M, & Nandagiri, R, 2020, Children's Data And Privacy Online Growing Up İn A Digital Age, London School Of Economics Lse, Eu Kids Online,

https//Eprints.Lse.Ac.Uk/101283/1/Livingstone_Childrens_Data_And_Privacy_Online_Evidence_Review_Published.Pdf

Loffreda, G, Arakelyan, S, Bou-Orm, I, Holmer, H, Allen, L, N, Witter, S, Ager, A, & Diaconu, K, 2024, Barriers And Opportunities For Who "Best Buys" Non-Communicable Disease Policy Adoption And Implementation From A Political Economy Perspective A Complexity Systematic Review, International Journal Of Health Policy And Management, 13, 7989, https//Doi.Org/10.34172/Ijhpm.2023.7989

Lykousas, N, & Patsakis, C, 2021, Large-Scale Analysis Of Grooming İn Modern Social Networks, Expert Systems With Applications, 176, 114808, https//Doi.Org/10.1016/J.Eswa.2021.114808

Ma, L, 2023, The Platformisation Of Scholarly İnformation And How To Fight İt, Lıber Quarterly The Journal Of The Association Of European Research Libraries, 331, 1–20, https//Doi.Org/10.53377/Lq.13561

Majebi, N, L, & Hamza, O, 2021, Child Safety İn The Digital Age Historical Lessons From Media Regulation And Their Application To Modern Cybersecurity Policies, International Journal Of Multidisciplinary Research And Growth Evaluation, 21, 735–742, https//Doi.Org/10.54660/.İjmrge.2021.2.1.735-742

Mannan, F, Ramzy, I, M, Rato, D, & Setyawan, F, 2024, Exposing Discrepancies In Indonesia's Legislative Processes, Indonesian Journal Of Innovation Studies, 252, https//Doi.Org/10.21070/Ijins.V25i2.1069

Marshall, I, H, Kokkalera, S, S, & Marshall, C, E, 2024, Testing Key Concepts Of Three Delinquency Theories In A Multi-National Sample Of Adolescents, Deviant Behavior, 4512, 1759–1786, https//Doi.Org/10.1080/01639625.2024.2326820

Maslach, C, Schaufeli, W, B, & Leiter, M, P, 2001, Job Burnout, Annual Review Of Psychology, 521, 397–422, https//Doi.Org/10.1146/Annurev.Psych.52.1.397

Maslach, C, Schaufeli, W, B, & Leiter, M, P, 2001, Job Burnout, Annual Review Of Psychology, 521, 397–422, https//Doi.Org/10.1146/Annurev.Psych.52.1.397, Chukwuemeka, U, M, Okonkwo, U, P, Njoku, C, J, Igwe, S, E, Oyewumi, T, J, & Ugwuanyi, D, C, 2023, Work-Related Stress, Quality Of Life, And Coping Mechanism Among Lecturers İn A Tertiary Educational Institution İn Anambra State, Nigeria, Bmc Psychology, 111, 73, https//Doi.Org/10.1186/S40359-023-01114-5

Mawere, J, ve Tshamano, N.W, 2023, Examining The Role Of Municipal Councils İn Preventing Juvenile Crime A Comparative Analysis Between The United Kingdom And South Africa, African Journal Of Democracy And Governance, 10, 3-4

Mcara, L, & Mcvie, S, 2010, Youth Crime And Justice Key Messages From The Edinburgh Study Of Youth Transitions And Crime, Criminology & Criminal Justice, 102, 179–209

Mcara, L, ve Mcvie, S, 2013, Delivering Justice For Children And Young People Key Messages From The Edinburgh Study Of Youth Transitions And Crime İçinde A Dockley ed, Justice For Young People Papers By Winners Of The Research Medal 2013, Howard League For Penal Reform, S, 3-14

Mcfadden, P, Mallett, J, & Leiter, M, 2017, Extending The Two-Process Model Of Burnout In Child Protection Workers The Role Of Resilience In Mediating Burnout Via Organizational Factors Of Control, Values, Fairness, Reward, Workload, And Community Relationships, Stress And Health, 341, 72–83, https//Doi.Org/10.1002/Smi.2763

Mcguier, E, A, Rothenberger, S, D, Campbell, K, A, Keeshin, B, Weingart, L, R, & Kolko, D, J, 2022, Team Functioning And Performance In Child Advocacy Center Multidisciplinary Teams, Child Maltreatment, 291, 106–116, https//Doi.Org/10.1177/10775595221118933

Mcquail, Denis ve Deuze, Mark, Mcquail's Media And Mass Communication Theory

MEB 2021 Psikososyal Destek Psikoeğitim Programı-Göç, https//Orgm.Meb.Gov.Tr/www/Psikososyal-Destek-3/İcerik/3072

MEB 2021, Akran Zorbalığı Farkındalık Programları, https//orgm.meb.gov.tr/www/akran-zorbaligi/icerik/3132

MEB 2021, https//Orgm.Meb.Gov.Tr/www/Psikososyal-Destek-1/İcerik/3070

MEB 2021, Okul Temelli Psikolojik İlk Yardım, https//orgm.meb.gov.tr/www/psikososyal-destek-1/icerik/3070

MEB 2021, Siber Zorbalık Farkındalık Programları, https//orgm.meb.gov.tr/www/siber-zorbalik/icerik/3234

MEB 2022 Travma Sonrası Grup Temelli Müdahale Ts-Gtm Programı, https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_01/28165043_ileriduzeytsgtm130422.pdf

MEB 2023, Önleyici Disiplin Uygulamaları Öğretmen Rehber Kitabı, https//Ogmmateryal.Eba.Gov.Tr/Kitap/Onleyici-Disiplin-Uygulamalari/İndex.Html

MEB 2024 Adalet Sistemi İçindeki Çocuklara Yaklaşım Kılavuzu

MEB 2024 Adalet Sistemi İçindeki Çocuklara Yaklaşım Kılavuzu, https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_01/28165313_adaletsistemiicindekicocuklara yaklasimkilavuzu.pdf

MEB 2024, Ailemle Eğitim Yolculuğum Kılavuzu, https//tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_11/24170258_ailemleegitimyolculugum.pdf

MEB 2024, Akran Nezaketi Etkinlik Kitabı, https//Ogmmateryal.Eba.Gov.Tr/Kitap/Akran-Nezaketi/İndex.Html#P=8

MEB 2024, Eğitime Yönelik Şartlı Nakit Transferi Şnt Programı, https//Orgm.Meb.Gov.Tr/www/Okul-Devamsizligini-Onleme/İcerik/3245

MEB 2024, Özelleştirilmiş Akran Danışmanlığı Programı, https//Orgm.Meb.Gov.Tr/Meb_İys_Dosyalar/2025_02/03153956_Ozellestirilmisakrandanismanligiprogrami.Pdf,

MEB 2024, Özelleştirilmiş Sınıf Rehberliği Programları, https//Orgm.Meb.Gov.Tr/www/Sinif-Rehberlik-Calismalari/İcerik/3141

MEB 2024, Sosyal Duygusal Beceriler, https//orgm.meb.gov.tr/www/sosyal-duygusal-beceriler/icerik/3121

MEB 2024, Şiddet Algısı Araştırması, https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_04/22171513_siddetalgisiortaokul.pdf

MEB 2024, Şiddet Algısı Araştırması, https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_04/22171536_siddetalgisiortaogretim.pdf

MEB 2024, Travma Odaklı Eğitim Programları, https//Orgm.Meb.Gov.Tr/www/Ozel-Egitim-İhtiyaci-Olan-Ogrencilerimiz-Ve-Ailelerine-Yonelik-Hazirlanan-Travma-Odakli-Egitim-Programlarimiz-Yayimlandi/İcerik/3105?Rand=37975,

MEB 2024, Veli Rehberlik Kitabı, https//Ogm.Meb.Gov.Tr/www/Veli-Rehber-Kitaplari-Yayimlandi/İcerik/2121

MEB 2024, Zorlayıcı Yaşam Olayları Sonrası Sınıf Temelli Müdahale Programı Stm, https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_03/13124819_siniftemellimudahalestmprogrami.pdf

MEB 2025 Travmatik Yaşam Olayları Sonrasında Ailede Psikolojik Sağlamlık

MEB 2025 Travmatik Yaşam Olayları Sonrasında Ailede Psikolojik Sağlamlık, https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_01/28161321_ailedepsikolojiksaglamlikveliicin.pdf

MEB 2025, Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Hizmetleri Kılavuzu, https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_09/18175629_18eylulafetkilavuz.pdf

MEB 2025, Güçlenmek Bağımlılıktan Esenliğe Bülteni.https//Orgm.Meb.Gov.Tr/www/Guclenmek-Bagimliliktan-Esenlige-Bultenimiz-Yayimlandi/İcerik/3313

MEB 2025, Güvenle Yaşamak Erdemlerden Eylemlere Bülteni, https//Orgm.Meb.Gov.Tr/www/Guvenle-Yasamak-Erdemlerden-Eylemlere-Bulteni-Yayimlandi/İcerik/3384/Tr

MEB 2025, https//www.Meb.Gov.Tr/Meb-İle-Yesilay-Arasinda-Bagimlilikla-Mucadele-Calismalarina-Yonelikis-Birligi-Protokolu-İmzalandi/Haber/36280/Tr

MEB 2025, Özelleştirilmiş Sınıf Rehberliği Programları, https//Orgm.Meb.Gov.Tr/www/Sinif-Rehberlik-Calismalari/İcerik/3141

MEB 2025, Sosyal Uyum Grup Müdahale Programı, https//Orgm.Meb.Gov.Tr/Meb_İys_Dosyalar/2025_02/10144433_Surepsosyaluyumgrupmudahaleprogramidijital.Pdf

MEB 2025, Sosyal Uyum Programları, https//Orgm.Meb.Gov.Tr/www/Sosyal-Uyum-Programlari/İcerik/3135

MEB 2025, Yetişkinlere Yönelik Bağımlılıkla Mücadele Psikoeğitim Programları, https//orgm.meb.gov.tr/www/ailelere-ve-ogretmenlere-yonelik-psikoegitim-programlari/icerik/3431,

MEB 2026 Yılı Performans Programı, https//sgb.meb.gov.tr/yayinlarimiz/yayin/184

MEB Dijital Sınıf Rehberlik Etkinlikleri Platformu, https//orgm.meb.gov.tr/disrep/index.html

MEB, 2024-2028 Stratejik Planı 2024, https//Sgb.Meb.Gov.Tr/Yayinlarimiz/Yayin/112

MEB, Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği 26.07.2014 Tarihli 29072 Sayılı, https//www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=19942&mevzuattur=7&mevzuattertip=5

MEB, Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, 07.09.2013 Tarihli 28758 Sayılı, https//www.Mevzuat.Gov.Tr/File/Generatepdf?Mevzuatno=18812&Mevzuattur=Kurumvekurulusyonetmel

MEB, Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, 07.09.2013 Tarihli 28758 Sayılı, https//www.Mevzuat.Gov.Tr/File/Generatepdf?Mevzuatno=18812&Mevzuattur=Kurumvekurulusyonetmeligi&Mevzuattertip=5

MEB, Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Yönergesi, https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_01/28142830_psikososyalkoruma-onlemevekrizemudahalehizmetleriyonergesi.pdf

MEB, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi, https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_08/31230349_rpdh_etik_yonergesi_.pdf

MEB, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, 14/8/2020 Tarihli ve 31213 Sayılı, https//www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=34760&mevzuattur=7&mevzuattertip=5

Merve Kılık - Handan Uysal, "Sosyo-Demografik Özellikler İle Çocukların Suça Sürüklenmesi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilebilmesi İçin Yeni Bir Veri Modeli", Current Perspectives İn Social Sciences 29/4 2025, 658-668

Miao, L, Jiang, J, & Wang, H, 2025, Psychological Process And Risk Factors Of Juvenile Delinquency Evidence From A Qualitative Analysis, Child Abuse & Neglect, 150, 106540

Miller-Idriss, C, 2025, Misogyny İncubators How Gaming Helps Channel Everyday Sexism İnto Violent Extremism, Frontiers İn Psychology, 16, 1537477, https//Doi.Org/10.3389/Fpsyg.2025.1537477

Millî Eğitim Bakanlığının 26.03.2026 Tarihli Komisyon Toplantısı Sunumu

Ministry Of Justice, Proven Reoffending Statistics Quarterly Bulletin, April To June 2024

Miragaya, A, 2018, Social İdentity, Wellbeing, Bullying And Cyber Bullying, In Anu Open Research Australian National University, https//Doi.Org/10.25911/5d690854a5976

Moffitt, T, E, 1993, Adolescence-Limited And Life-Course-Persistent Antisocial Behavior A Developmental Taxonomy, Psychological Review, 1004, 674–701, https//Doi.Org/10.1037/0033-295x.100.4.674

Molinedo-Quílez, M, P, 2020, Psychosocial Risk Factors In Young Offenders, Revista Española De Sanidad Penitenciaria, 222, 89–98

Mong-Lin Yu vd, "Aspects Of Activity Participation As Risk Factors For Conduct Problems İn Children And Adolescents A Literature Review Using Ecological Systems Theory", Occupational Therapy İn Mental Health 29/4 01 Ekim 2013, 395-415

Moon, Sung Seek vd, "An Ecological Approach To Understanding Youth Violence The Mediating Role Of Substance Use", Journal Of Human Behavior In The Social Environment 20/7 01 Ekim 2010, 839-856

Munizu, M, Mubarok, A, S, & Patemah, P, 2024, The Role Of Social Support In Reducing Stress In Pre-Adolescent Children, Jurnal Kajian Pendidikan Dan Psikologi, 22, 1–10, https//Doi.Org/10.61397/Jkpp.V2i2.237

Munro, E, 2011, The Munro Review Of Child Protection Final Report, A Child-Centred System, London School Of Economics And Political Science Research Online, Shlonsky, A, & Wagner, D, 2005, The Next Step Integrating Actuarial Risk Assessment And Clinical Judgment Into An Evidence-Based Practice Framework In Cps Case Management, Children And Youth Services Review, 274, 409–427, https//Doi.Org/10.1016/J.Childyouth.2004.11.007

Nabi, J, 2025, The Impact Of Role Overload On Job Performance Examining The Mediating Role Of Work-Related Stress In High-Pressure Organizational Settings, International Journal For Multidisciplinary Research, 75, https//Doi.Org/10.36948/Ijfmr.2025.V07i05.56434

Napoli, Philip ve Caplan, Robyn, Why Media Companies İnsist They're Not Media Companies, Why They're Wrong And Why İt Matters, First Monday Yayınları, 2017 S, 22, https//Doi.Org/10.5210/Fm.V22i5.7051

Nesi, J, Choukas-Bradley, S, & Prinstein, M, J, 2018, Transformation Of Adolescent Peer Relations İn The Social Media Context Part 2—Application To Peer Group Processes And Future Directions For Research, Clinical Child And Family Psychology Review, 213, 295–319, https//Doi.Org/10.1007/S10567-018-0262-9

Newsome, J, Vaske, J, C, Gehring, K, S, & Boisvert, D, L, 2016, Sex Differences In Sources Of Resilience And Vulnerability To Risk For Delinquency, Journal Of Youth And Adolescence, 454, 730–745, https//Doi.Org/10.1007/S10964-015-0384-2

Nikoleishvili, K, Prisoners' Right To Rehabilitation Micro And Macro Level Indicators For The Assessment Of The Fulfilment Of States' Positive Obligation, German Law Journal, 2025, S, 1-15

Nugraha, F, I, & Aulauora, D, 2024, Legal Difect Community Research On Children Delicution Of Psychosocial And Rehabilitative Needs Of Children In Conflict With The Law, Jic Jurnal Hukum Dan Konstitusi, 11, 28–38, https//Doi.Org/10.64272/Yqpbpe26

Oasis Restore Secure School, Rochester, Kent – 49–50 Kapasiteli, 12–18 Yaş, Ağustos 2024'te İlk Çocukları Kabul Etmiş, Eylül 2025'te Kapı Güvenlik Sorunları Nedeniyle Geçici Olarak

Kapatılmıştır, Yeniden Açılış Hedefi Mart 2026 Church Times, 19 Eylül 2025, Kent And Surrey Bylines, Ocak 2026

Oecd 2021, Recommendation Of The Council On Children İn The Digital Environment, https//Legalinstruments.Oecd.Org/Public/Doc/272/272.En.Pdf

Oecd, 2021, Children İn The Digital Environment, Oecd Digital Economy Papers, https//Doi.Org/10.1787/9b8f222e-En

Office Of Juvenile Justice And Delinquency Prevention Ojjdp, Statistical Briefing Book, 2023, https//Ojjdp.Ojp.Gov/Statistical-Briefing-Book

Ogbonnaya, I, N, & Keeney, A, J, 2018, A Systematic Review Of The Effectiveness Of Interagency And Cross-System Collaborations In The United States To Improve Child Welfare Outcomes, Children And Youth Services Review, 94, 225–245, https//Doi.Org/10.1016/J.Childyouth.2018.10.008

Oktik, Nurgün, "Sosyal Sapma ve Suçun Sosyolojisine Kuramsal Yaklaşımlar", Suçun Sosyolojisi, Cezanın Felsefesi, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2016, 3-43

Olsen, E, M, Whiteley, L, B, Tolou-Shams, M, Esposito-Smythers, C, & Brown, L, K, 2025, Family Factors Associated With Delinquency Outcomes İn Court-İnvolved Youth İn Mental Health Treatment, Jaacap Open, 33, S, 678-688

Onur, Bekir, Türkiye'de Çocukluğun Tarihi, İmge Kitabevi, Ankara, 2024

Öğüt, Ozan vd, "Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik Özellikleri, Algılanan Aile İşlevselliğinin ve Anne-Baba Tutumlarının Suça Sürüklenme Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi", Anadolu Psikiyatri Dergisi 21/5 2020, 531-536

Öter, Adem, "Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenlerine Sosyolojik Bir Bakış Antalya Örneği", 21, Yüzyılda Eğitim ve Toplum 7/21 2018, 739-769

Özbek, Mutlu Muhammed vd, "Suça Sürüklenen Çocuklarda Suç Tekrarı Üzerine Etkili Faktörlerin İncelenmesi", Türk Psikiyatri Dergisi 36 2025, 309−317

Özbek, Veli Özer, Türk Ceza Kanunu'nun Anlamı, TCK İzmir Şerhi, C.1, Ankara, 2010

Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Bilgilendirme Raporu 2025, https//orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2026_02/69a16650ef0d5826408357_2025bılgılendırme_raporu_converted.pdf

Özmete, Emine - Demir, Büşra, "Suçun Önlenmesinde Ailenin Önemi ve Aile Odaklı Sosyal Hizmet Müdahaleleri Sistematik Bir İnceleme", Sosyal Çalışma Dergisi 9/2 2025, 89-104

Öztürk, Bahri vd, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku, Seçkin Yayınevi, 2001

Pappas, L, N, & Dent, A, L, 2021, The 40-Year Debate A Meta-Review On What Works For Juvenile Offenders, Journal Of Experimental Criminology, 191, 1–30, https//Doi.Org/10.1007/S11292-021-09472-Z

Pappas, L, N, & Dent, A, L, 2021, The 40-Year Debate A Meta-Review On What Works For Juvenile Offenders, Journal Of Experimental Criminology, 191, 1–30, https//Doi.Org/10.1007/S11292-021-09472-Z, Lipsey, M, W, 2009, The Primary Factors That Characterize Effective Interventions With Juvenile Offenders A Meta-Analytic Overview, Victims & Offenders, 42, 124–147, https//Doi.Org/10.1080/15564880802612573

Payne, A, A, & Welch, K, 2017, School, In C, J, Schreck, M, J, Miller, & C, B, Gibson Eds, The Encyclopedia Of Juvenile Delinquency And Justice, S, 1–5

Pelit, Kübra - Alkan, Muhammet Fatih, "Suça Sürüklenen Çocukların Sosyo-Demografik ve Suç Özelliklerinin İncelenmesi", Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi 6/1 2022, 51-65

Pepler, D, J, 2018, Schools And The Pathway To Crime A Focus On Relationships, In D, P, Farrington, L, Kazemian, & A, R, Piquero Eds, The Oxford Handbook Of Developmental And Life-Course Criminology, S, 1–21

Peskin, M, Glenn, A, L, Gao, Y, & Raine, A, 2011, Personal Characteristics Of Delinquents Neurobiology, Genetic Predispositions, And Psychosocial Attributes, In The Oxford Handbook Of Juvenile Crime And Juvenile Justice Pp, 193–215, Oxford University Press

Peterson-Badali, M, Skilling, T, & Haqanee, Z, 2014, Examining Implementation Of Risk Assessment In Case Management For Youth In The Justice System, Criminal Justice And Behavior, 423, 304–320, https//Doi.Org/10.1177/0093854814549595

Petro, J, 2010, Increasing Collaboration And Coordination Of The Child Welfare And Juvenile Justice Systems To Better Serve Dual Jurisdiction Youth A Literature Review, Office Of Juvenile Justice And Delinquency Prevention

Peyrache, A, & Zago, A, 2024, The Inefficiency Of Courts Of Justice Industry Structure, Capacity And Misallocation, Journal Of Productivity Analysis, 622, 217–238, https//Doi.Org/10.1007/S11123-024-00731-5

Pies, S, ve Schrapper, C, 2003, Jugendkriminalität – Fakten, Probleme Und Herausforderungen Für Kommunales Handeln Deutsche Zeıtschrıft Für Kommunalwıssenschaften, 422003/1, 69-82

Piper, K, N, Jahn, A, Escoffery, C, Woods-Jaeger, B, Schwartz, D, P, Smith-Curry, C, & Sales, J, 2024, Contextual Determinants Of Family-Driven Care Implementation In Juvenile Justice Settings, Health & Justice, 121, 35, https//Doi.Org/10.1186/S40352-024-00290-9, Ullman, R, Lereya, S, T, Glendinnin, F, Deighton, J, Labno, A, Liverpool, S, & Edbrooke-Childs, J, 2023, Constructs Associated With Youth Crime And Violence Amongst 6–18-Year-Olds A Systematic Review Of Systematic Reviews, Aggression And Violent Behavior, 75, 101906, https//Doi.Org/10.1016/J.Avb.2023.101906

Piper, K, N, Pankow, J, & Wood, J, D, 2023, Juvenile Probation Staff Perceptions Of Engaging Families In Substance Use Services, Family Relations, 733, 2079–2102, https//Doi.Org/10.1111/Fare.12974

Pks 2023 14–17 Yaş Şiddet Suçları Şüphelileri 30.244 Bir Önceki Yıla Göre %14, 4 Artış, 2011'den Bu Yana En Yüksek Pay %15, 9

Poshai, L, & Vyas-Doorgapersad, S, 2023, Digital Justice Delivery In Zimbabwe Integrated Electronic Case Management System Adoption, South African Journal Of Information Management, 251, https//Doi.Org/10.4102/Sajim.V25i1.1695

Prinzie, P, Stams, G, J, J, M, & Hoeve, M, Family Processes And Parent And Child Personality Characteristics, In Tomorrow's Criminals The Development Of Child Delinquency And Effective İnterventions, Springer, 2016

Prot, S, Anderson, C, A, Barlett, C, P, Coyne, S, M, & Saleem, M, 2017, Content Effects Violence İn The Media, The International Encyclopedia Of Media Effects, 1–19, https//Doi.Org/10.1002/9781118783764.Wbieme0121

Pyle, N, Flower, A, Williams, J, & Fall, A, M, 2020, Social Risk Factors Of Institutionalized Juvenile Offenders A Systematic Review, Adolescent Research Review, 52, 143–164

Qian, H, Wang, C, & Li, H, 2024, Parental Risk Factors And Moderators Of Prolonged Digital Use İn Preschoolers A Meta-Analysis, Education And Information Technologies, 2913, 17601–17619, https//Doi.Org/10.1007/S10639-024-12558-6

Radesky, J, Bridgewater, E, Black, S, O'neil, A, Sun, Y, Schaller, A, Weeks, H, M, & Campbell, S, W, 2024, Algorithmic Content Recommendations On A Video-Sharing Platform Used By Children, Jama Network Open, 75, E2413855, https//Doi.Org/10.1001/Jamanetworkopen.2024.13855

Radesky, J, Chassiakos, Y, R, Ameenuddin, N, & Navsaria, D, 2020, Digital Advertising To Children, Pedıatrıcs, 1461, E20201681, https//Doi.Org/10.1542/Peds.2020-1681

Radyo, Televizyon ve İSteğE BağLı Yayınların İNternet Ortamından Sunumu Hakkında YöNetmelik, 2019, https//www.Resmigazete.Gov.Tr/Eskiler/2019/08/20190801-5.Htm

Ramasubramanian, S, And O Banjo, O, Critical Media Effects Framework Bridging Critical Cultural Communication And Media Effects Through Power, İntersectionality, Context, And Agency, Journal Of Communication Dergisi, 2020, S, 379–400, https//Doi.Org/10.1093/Joc/Jqaa014

Rapanos, A, & Cavanagh, C, 2025, The Efficacy Of Juvenile Court Supervision In Addressing Youth Risks And Needs, Journal Of Contemporary Criminal Justice, 412, 374–395, https//Doi.Org/10.1177/10439862251329655

Reale, C, Salwei, M, E, Militello, L, G, Weinger, M, B, Burden, A, Sushereba, C, Torsher, L, C, Andreae, M, H, Gaba, D, M, Mcivor, W, R, Banerjee, A, Slagle, J, & Anders, S, 2023, Decision-Making During High-Risk Events A Systematic Literature Review, Journal Of Cognitive Engineering And Decision Making, 172, 188–212, https//Doi.Org/10.1177/15553434221147415

Rean, A, A, 2015, Risk Factors Of Deviant Behaviour Family Context, National Psychological Journal, 4

Recommendation Of The Council On Children İn The Digital Environment, https//Legalinstruments.Oecd.Org/En/İnstruments/Oecd-Legal-0389

Recommendation Of The Council On Oecd Legal Instruments Children İn The Digital Environment, https//Legalinstruments.Oecd.Org/Public/Doc/272/272.En.Pdf

Regulatıon Eu 2021/784 Of The European Parlıament And Of The Councıl, http//Data.Europa.Eu/Eli/Reg/2021/784/Oj

Reno V, American Civil Liberties Union, 521 U.S, 844 1997, https//www.Law.Cornell.Edu/Supremecourt/Text/521/844

Reynolds, A, D, & Crea, T, M, 2015, Peer İnfluence Processes For Youth Delinquency And Depression, Journal Of Adolescence, 43, 83-95

Richard, J, & King, S, M, 2022, Annual Research Review Emergence Of Problem Gambling From Childhood To Emerging Adulthood A Systematic Review, Journal Of Child Psychology And Psychiatry, 644, 645–688, https//Doi.Org/10.1111/Jcpp.13713

Richmond, J, O, & N, C, J, 2025, The İmportance Of Parental Monitoring And İts İmpact On Children's Online Safety, In Igı Global Ebooks Pp, 251–280, https//Doi.Org/10.4018/979-8-3373-2716-7.Ch010

Rijbroek, B, Strating, M, M, Konijn, H, W, & Huijsman, R, 2019, Child Protection Cases, One Size Fits All? Cluster Analyses Of Risk And Protective Factors, Child Abuse & Neglect, 95, 104068, https//Doi.Org/10.1016/J.Chiabu.2019.104068

Roper V, Simmons, 543 U.S, 551 2005 18 Yaş Altı Ölüm Cezası Yasağı, Graham V, Florida, 560 U.S, 48 2010 Cinayet Dışı Suçlarda Çocuklara Müebbet Yasağı, Miller V, Alabama, 567 U.S, 460 2012 Zorunlu Müebbet Yasağı

Sage Yayınları, Londra, 2020, https//www.Academia.Edu/43047615/Mcquails_Media_And_Mass_Communication_Theory

Sarıgül, U, 2026, 27 Ocak, Risk Sarmalından Çete Kıskacına Çocukları Suçtan Koruyacak Erken Müdahale Stratejileri, Anadolu Ajansı, https//www.aa.com.tr/tr/analiz/risk-sarmalindan-cete-kiskacina-cocuklari-suctan- koruyacak-erken-mudahale-stratejileri/3811849

Saruç, Semra - Kayma Güneş, Derya, "Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Hazırlanan Sosyal İnceleme Raporlarının Mahkeme Kararlarına Etkisi", Toplum ve Sosyal Hizmet, 25/1 2014, 109-132

Savolainen, J, Paananen, R, Merikukka, M, Aaltonen, M, & Gissler, M, 2013, Material Deprivation Or Minimal Education? Social Class And Crime İn An Egalitarian Welfare State, Advances İn Life Course Research, 183, S, 175-184

Saywitz, K, J, Wells, C, R, Larson, R, P, & Hobbs, S, D, 2016, Effects Of Interviewer Support On Children's Memory And Suggestibility Systematic Review And Meta-Analyses Of Experimental Research, Trauma Violence & Abuse, 201, 22–39, https//Doi.Org/10.1177/1524838016683457

Schrever, C, Hulbert, C, & Sourdin, T, 2024, The Privilege And The Pressure Judges' And Magistrates' Reflections On The Sources And Impacts Of Stress In Judicial Work, Psychiatry Psychology And Law, 313, 327–380, https//Doi.Org/10.1080/13218719.2024.2335913

Schwalbe, C, S, Gearing, R, E, Mackenzie, M, J, Brewer, K, B, & Ibrahim, R, 2012, A Meta-Analysis Of Experimental Studies Of Diversion Programs For Juvenile Offenders, Clinical Psychology Review, 321, 26–33, https//Doi.Org/10.1016/J.Cpr.2011.10.002

Sean E, Snyder - Jennifer E, Duchschere, "Revisiting Ecological Systems Theory Practice İmplications For Juvenile Justice Youth", Translational Issues İn Psychological Science 8/2 2022, 234-245

Sellers, B, G, Corrections, Juvenile, In The Encyclopedia Of Juvenile Delinquency And Justice, Wiley Blackwell, 2017

Sergender, Sezer vd, "Eğitim ve Suç Arasındaki İlişkinin Sosyolojik Analizi", Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 9/2 01 Kasım 2022, 441-452

Shaw, C, R, & Mckay, H, D, 1942, Juvenile Delinquency And Urban Areas, University Of Chicago Press

Shepherdson, P, G, Clancey, M, Lee, T, Crofts 2014, Community Safety And Crime Prevention Partnerships Challenges And Opportunities, International Journal For Crime, Justice And Social Democracy, 31, 107-120

Shin, D, & Jitkajornwanich, K, 2024, How Algorithms Promote Self-Radicalization Audit Of Tiktok's Algorithm Using A Reverse Engineering Method, Social Science Computer Review, 424, 1020–1040, https//Doi.Org/10.1177/08944393231225547

Shoemaker, Donald J, Juvenile Delinquency Bloomsbury Publishing Plc, 2017

Shook, J, J, & Sarri, R, C, 2007, Structured Decision Making In Juvenile Justice Judges' And Probation Officers' Perceptions And Use, Children And Youth Services Review, 2910, 1335–1351, https//Doi.Org/10.1016/J.Childyouth.2007.05.008

Sınar, H, İNternet ve Ceza Hukuku, İstanbul ÜNiversiesi, Ceza Hukuku ve Kriminoloji AraşTırma ve Uygulama Merkezi Yayını, İstanbul, 2001

Simpson, R, A, C, Didymus, F, F, & Williams, T, L, 2021, Organizational Stress And Well-Being In Competitive Sport A Systematic Review, International Review Of Sport And Exercise Psychology, 171, 116–144, https//Doi.Org/10.1080/1750984x.2021.1975305

Sims, E, E, Trattner, J, D, & Garrison, S, M, 2024, Exploring The Relationship Between Depression And Delinquency A Sibling Comparison Design Using The Nlsy, Frontiers In Psychology

Sinclair, J, Unruh, D, & Kelly, K, 2020, Relationships Matter The Role Transition Specialists Play In Youth's Reentry From The Juvenile Justice System, Career Development And Transition For Exceptional Individuals, 441, 4–16, https//Doi.Org/10.1177/2165143420948838

Smalskys, V, & Girinskienė, V, 2023, Assessing The Necessity Of A Transparent Legal System In The Context Of A Sustainable State, Public Policy And Administration, 234, https//Doi.Org/10.13165/Vpa-24-23-4-10

Smith, David J, "The Effectiveness Of The Juvenile Justice System", Criminal Justice, 5/2 2005, 181-195

Smith, Emilie Phillips vd, "Exploring The Meso-System The Roles Of Community, Family, And Peers İn Adolescent Delinquency And Positive Youth Development", Youth & Society 48/3 01 Mayıs 2016, 318-343

Smith, J, D, 1998, The 1997 National Survey Of Volunteering, National Centre For Volunteering

Sogar, C, 2017, The İnfluence Of Family Process And Structure On Delinquency İn Adolescence—An Examination Of Theory And Research, Journal Of Human Behavior İn The Social Environment, 273, S, 206-214

Staff, J, Whichard, C, Siennick, S, E, & Maggs, J, 2015, Early Life Risks, Antisocial Tendencies, And Preteen Delinquency, Criminology, 534, 677–701, https//Doi.Org/10.1111/1745-9125.12093

Statistisches Bundesamt Destatis, Strafvollzugsstatistik 2024

STK'lar, Vol.15, No.1, 2020

Sun, W, Wang, M, Zheng, F, & Wang, Y, 2025, From Nurture To Deviance A Study On Parenting Style And Juvenile Delinquency, Deviant Behavior, 465, S, 639-655

Susilowati, H, & Ariyani, W, 2021, Implementation Of The Role Of Social Research Report In The Juvenile Criminal Justice System, Kne Social Sciences, https//Doi.Org/10.18502/Kss.V5i7.9318

Şentürk, Murat, Aile Eğitim Programı Aep Yönetici Kılavuzu Ankara Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2011

Şentürk, Zeynep -Dızman, "Türkiye'de Suça Sürüklenen Çocukların Çeşitli Değişkenleraçısından İncelenmesi", International Journal Of Eurasia Social Sciences Ijoess 14/53 2023

Şentürk-Dızman, "Türkiye'de Suça Sürüklenen Çocukların Çeşitli Değişkenleraçısından İncelenmesi"

Tanner-Smith, E, E, Steinka-Fry, K, T, Kettrey, H, H, & Lipsey, M, W, 2016, Adolescent Substance Use Treatment Effectiveness A Systematic Review And Meta-Analysis, Peabody Research Institute, Vanderbilt University, https//www.Ojp.Gov/Pdffiles1/Ojjdp/Grants/250440.Pdf

Tanner-Smith, E, E, Wilson, S, J, & Lipsey, M, W, 2013, The Comparative Effectiveness Of Outpatient Treatment For Adolescent Substance Abuse A Meta-Analysis, Journal Of Substance Abuse Treatment, 442, 145–158, https//Doi.Org/10.1016/J.Jsat.2012.05.006

Tapia, M, Alarid, L, F, & Clare, C, 2018, Parenting Styles And Juvenile Delinquency Exploring Gendered Relationships, Juvenile And Family Court Journal, 692, S, 21-36

Taşdemir, İlker vd, "Hırsızlık Veya Yağma Suçu İşlemiş Çocukların Sosyodemografik, Kriminal ve Adli Psikiyatrik Özelliklerinin Karşılaştırılması", Adli Tıp Dergisi 37/3 2023, 150-159

Täter-Opfer-Ausgleich Fail-Mağdur Uzlaşması 1980'lerden Bu Yana Almanya'da Kurumsallaşmış Onarıcı Adalet Uygulaması

Taxman, F, S, & Belenko, S, 2025, The Wide-Angle Lens Of Implementation Science To Improve Health Outcomes In Criminal Legal Settings, Health & Justice, 131, 14, https//Doi.Org/10.1186/S40352-025-00323-X

TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Tekgöz, Aysel - Daşbaş, Serap, "Suça Sürüklenen Çocuk ve Aileleri Açısından Danışmanlık Tedbir Kararının Değerlendirilmesi Konya İli Örneği", Mehmet Akif Ersoy University Journal Of Education Faculty 75 31 Temmuz 2025, 349-371

Teplin, L, A, Abram, K, M, Mcclelland, G, M, & Butt, S, 2007, Psychiatric Disorders Of Youth In Detention, In The Mental Health Needs Of Young Offenders Pp, 3–48, Cambridge University Press

Terrie E, Moffitt, "Adolescence-Limited And Life-Course-Persistent Antisocial Behavior A Developmental Taxonomy", Psychological Review 100/4 1993, 674-701

The Final Text Of The Digital Services Act Dsa, https//www.Eu-Digital-Services-Act.Com/Digital_Services_Act_Articles.Html

The Sentencing Project 2025, New Report Finds Youth Incarceration Declined By

The Sentencing Project 2025, Youth Justice By The Numbers, https//www.Sentencingproject.Org/Policy-Brief/Youth-Justice-By-The-Numbers

Thomas, K, J, Theodoro, R, & Komatsu, A, V, 2021, Socializing Justice The Interface Of Just World Beliefs And Legal Socialization, Journal Of Social Issues, 772, 314–335, https//Doi.Org/10.1111/Josi.12442

Trinkner, R, & Cohn, E, S, 2014, Putting The "Social" Back In Legal Socialization Procedural Justice, Legitimacy, And Cynicism In Legal And Nonlegal Authorities, Law And Human Behavior, 386, 602–617, https//Doi.Org/10.1037/Lhb0000107, Tyler, T, R, & Trinkner, R, 2017, Why Children Follow Rules, In Oxford University Press Ebooks, https//Doi.Org/10.1093/Acprofoso/9780190644147.001.0001

Trinkner, R, & Tyler, T, R, 2016, Legal Socialization Coercion Versus Consent In An Era Of Mistrust, Annual Review Of Law And Social Science, 121, 417–439, https//Doi.Org/10.1146/Annurev-Lawsocsci-110615-085141

Tummers, L, & Bekkers, V, 2013, Policy Implementation, Street-Level Bureaucracy, And The Importance Of Discretion, Public Management Review, 164, 527–547, https//Doi.Org/10.1080/14719037.2013.841978

TÜİK Veri Portalı, İstatistiklerle Çocuk, 2024, Yayım Tarihi18 Nisan 2025 1000, Sayı54197

TÜİK, "Güvenlik Birimine Gelen Veya Getirilen Çocuk İstatistikleri - 2024" 01 Ağustos 2025

TÜİK, "Güvenlik Birimine Gelen Veya Getirilen Çocuk İstatistikleri - 2024", TÜİK Veri Portalı Ankara, 01 Ağustos 2025

TÜİK, 2025, Türkiye'deki Çocuklar 2024 Istatistiklere Bakış, https//Veriportali.TÜİK.Gov.Tr/Tr/Press/53899

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024, https//tymm.meb.gov.tr/

Türkiye'de Gönüllülük 2020, https//Openaccess.Bilgi.Edu.Tr/Server/Api/Core/Bitstreams/Fb50baf2-A925-4283-841a-E75da19f1465/Content

Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları ve Gönüllülük Raporu 2023, https//Stmu.Org.Tr/Tr/Frontend/Storage/Documents/Juvzgbpxtfb4wgzdznwwtlawgjkdggxfcqt3ysfw.Pdf

Tütün Kontrolü Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2024-2028, https//bmyk.gov.tr/tr-106240/tutun-kontrolu-strateji-belgesi-ve-eylem-planlari.html

Uğurlu, Tuğçe - Kalaycı Kırlıoğlu, Huriye İrem, "Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal Uyumun Sağlanması Sosyal Hizmet Bağlamında 'İyi' Uygulama Örnekleri", Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 5/2 30, Aralık 2025, 235-258

Ulusal Gençlik ve Spor Politika Belgesi 2013, https//Gsb.Gov.Tr/ Dist/ Mevzuatdosyalar/ Mevzuatlar/ Ulusal_Genclik_Ve_Spor_Politikasi.Pdf

Unıcef, 2012, Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal Çalışmanın Rolü, https//www.Unicef.Org/Turkiye/Ara%C5%9ft%C4%B1rma-Ve-Raporlar

Unıcef, 2021, Ending Online Childsexual Exploitationand Abuse, https//www.Unicef.Org/Media/113731/File/Ending-Online-Sexual-Exploitation-And-Abuse.Pdf

Unıcef, 2025, Türkiye'de Ulusal Çocuk Forumu ve Çocuk Katılımının Öyküsü

United Nations Volunteers 2018, The State Of The World's Volunteerism Report

United Nations, 2013, Justice In Matters Involving Children In Conflict With The Law Model Law On Juvenile Justice And Related Commentary, https//www.Unodc.Org/Documents/Justice-And-Prison-Reform/Justice_Matters_Involving-Web_Version.Pdf

Urie Bronfenbrenner - Pamela A, Morris, "The Bioecological Model Of Human Development", Handbook Of Child Psychology Theoretical Models Of Human Development, Vol, 1, 6th Ed Hoboken, Nj, Us John Wiley & Sons, Inc, 2006, 793-828

Uyuşturucu İle Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2024-2028, https//bmyk.gov.tr/tr-106245/uyusturucu-ile-mucadele-ulusal-strateji-belgesi-ve-eylem-planlari.html

Van Deinse, T, B, Zielinski, M, J, Holliday, S, B, Rudd, B, N, & Crable, E, L, 2023, The Application Of Implementation Science Methods In Correctional Health Intervention Research A Systematic Review, Implementation Science Communications, 41, 149, https//Doi.Org/10.1186/S43058-023-00521-4

Van Der Bruggen, M, & Blokland, A, 2021, Profiling Darkweb Child Sexual Exploitation Material Forum Members Using Longitudinal Posting History Data, Social Science Computer Review, 404, 865–891, https//Doi.Org/10.1177/0894439321994894

Vaske, J, C, Gehring, K, S, & Boisvert, D, L, 2016, 730–745,

Vidal, S, & Woolard, J, 2015, Youth's Perceptions Of Parental Support And Parental Knowledge As Moderators Of The Association Between Youth–Probation Officer Relationship And Probation Non-Compliance, Journal Of Youth And Adolescence, 467, 1452–1471, https//Doi.Org/10.1007/S10964-015-0368-Z

Vidal, S, Prince, D, Connell, C, M, Caron, C, M, Kaufman, J, S, & Tebes, J, K, 2016, Maltreatment, Family Environment, And Social Risk Factors Determinants Of The Child Welfare To Juvenile Justice Transition Among Maltreated Children And Adolescents, Child Abuse & Neglect, 63, 7–18, https//Doi.Org/10.1016/J.Chiabu.2016.11.013

Video Paylaşım Platformları İçin Yasal Çerçeve, Avrupa Konseyi Avrupa Görsel-İşitsel Gözlemevi Yayını, 2018, S, 17-18, https//Rm.Coe.İnt/The-Legal-Framework-For-Video-Sharing-Platforms/16808b05ee

Vogel, M, & Messner, S, F, 2012, Social Correlates Of Delinquency For Youth In Need Of Mental Health Services, Justice Quarterly, 292, 172–200

Warrington, C, Beckett, H, Allnock, D, & Soares, C, 2023, Children's Perspectives On Family Members' Needs And Support After Child Sexual Abuse, Children And Youth Services Review, 149, 106925, https//Doi.Org/10.1016/J.Childyouth.2023.106925

Watling Neal, Jennifer - Zachary P, Neal, "Nested Or Networked? Future Directions For Ecological Systems Theory", Social Development 22/4 2013, 722-737

Waylen, K, A, Blackstock, K, L, Van Hulst, F, J, Damian, C, Horváth, F, Johnson, R, K, Kanka, R, Külvik, M, Macleod, C, J, Meissner, K, Oprina-Pavelescu, M, M, Pino, J, Primmer, E, Rîşnoveanu, G, Šatalová, B, Silander, J, Špulerová, J, Suškevičs, M, & Van Uytvanck, J, 2019, Policy-Driven Monitoring And Evaluation Does It Support Adaptive Management Of Socio-Ecological Systems? The Science Of The Total Environment, 662, 373–384, https//Doi.Org/10.1016/J.Scitotenv.2018.12.462

Weatherburn, D, 2004 Law And Order İn Australia Rhetoric And Reality, Federation Press, Annandale

Weber, J, & National Council Of Juvenile Family And Court Judges, 2022, Courting Judicial Excellence In Juvenile Justice A 50-State Study, The Council Of State Governments Justice Center, https//www.Ncjfcj.Org/Wp-Content/Uploads/2022/05/Courting-Judicial-Excellence-In-Juvenile-Justice-A-50-State-Study.Pdf, United Nations, 2013, Justice In Matters Involving Children In Conflict With The Law Model Law On Juvenile Justice And Related

Commentary, https//www.Unodc.Org/Documents/Justice-And-Prison-Reform/Justice_Matters_Involving-Web_Version.Pdf

Weber, J, & National Council Of Juvenile Family And Court Judges, 2022, Courting Judicial Excellence In Juvenile Justice A 50-State Study, The Council Of State Governments Justice Center, https//www.Ncjfcj.Org/Wp-Content/Uploads/2022/05/Courting-Judicial-Excellence-In-Juvenile-Justice-A-50-State-Study.Pdf

Wei, H, P, & Yang, F, R, 2011, Social-Psychological Factors Contributing To Male Juvenile Delinquency, Zhongguo Dang Dai Er Ke Za Zhi= Chinese Journal Of Contemporary Pediatrics, 1311, 904-907

Weißmann, K, 2024, Kriminalprävention İn Hessen Bestandsaufnahme Der Präventionsstruktur, Projektplanung Und Kooperation İn Hessischen, Kommunen https//Open.Uni-Marburg.De/Entities/İtem/E84a076d-E9e5-417a-8f65-D816fa463fb6/Full

Wendy K, Killam - Suzanne Degges-White, College Student Development Applying Theory To Practice On The Diverse Campus Springer Publishing Company, 2017

Westerhoff, R, Mcdowell, R, Brasington, J, Hamer, M, Muraoka, K, Alavi, M, Muirhead, R, Lovett, A, Ruru, I, Miller, B, Hudson, N, Lehmann, M, Herpe, M, King, J, Moreau, M, & Ausseil, O, 2022, Towards Implementation Of Robust Monitoring Technologies Alongside Freshwater Improvement Policy In Aotearoa New Zealand, Environmental Science & Policy, 132, 1–12, https//Doi.Org/10.1016/J.Envsci.2022.01.020

Whittaker, A, 2017, How Do Child-Protection Practitioners Make Decisions In Real-Life Situations? Lessons From The Psychology Of Decision Making, The British Journal Of Social Work, 487, 1967–1984, https//Doi.Org/10.1093/Bjsw/Bcx145

Widaningsih, 2025, Institutional Reform And Social Justice In Child Protection Systems, Sinergi International Journal Of Law, 31, 51–61, https//Doi.Org/10.61194/Law.V3i1.725

Widowati, W, 2025, Criminal Law And Juvenile Delinquency An Analysis Of Legal Approaches To Juvenile Offenders, Journal Evidence Of Law, 41, 285–299, https//Doi.Org/10.59066/Jel.V4i1.1172

Willingham, M, L, 2024, Successful Outcomes In Juvenile Justice Overcoming Community Based And Correctional Challenges, Juvenile And Family Court Journal, 752, 25–41

Wilström, P.O, Torstensson, M, 1999, Local Crime Prevention And İts National Support Organisation And Direction, European Journal On Criminal Policy And Research, 7, 459–482

Wojciechowski, T, W, 2017, The Development Of Deviant Peer Association Across The Life-Course And Its Relevance For Predicting Offending In Early Adulthood, Journal Of Developmental And Life-Course Criminology, 41, 73–91, https//Doi.Org/10.1007/S40865-017-0072-7

Xu, Y, 2024, The Role Of Family Atmosphere İn Children's Psychological Resilience Development İn The New Era Mechanisms And Intervention Strategies, Journal Of Education Humanities And Social Sciences, 45, 223–228, https//Doi.Org/10.54097/3wzw0b15

Xue Weng vd, "Juvenile Delinquency İn Chinese Adolescents An Ecological Review Of The Literature", Aggression And Violent Behavior 31 01, Kasım 2016, 26-36

Yargıtay Kararları

Youssef, E, Ali, S, Malek, M, A, & Riaz, S, 2025, Online Risks And Parental Mediation İn Social Media Usage Among Kids A Quantitative Study İn Rawalpindi City, Frontiers İn Communication, 9, https//Doi.Org/10.3389/Fcomm.2024.1521814

Youth Justice Board, Annual Statistics 2024–25, Ministry Of Justice, Ocak 2026, Gov.Uk, "Record Lows İn Youth Justice Annual Statistics 2024-25"

Yu, M, & Riddle, K, 2022, An Experimental Test Of The Effects Of Digital Content Permanency On Perceived Anonymity And İndirect Effects On Cyber Bullying İntentions, Social Media + Society, 81, https//Doi.Org/10.1177/20563051221087255

Yüksek, D, A, & Ayan, D, E, 2019, Sosyal Sermaye ve Ergen Suçluluğu Bağcılar Örneklemi, Gaziantep University Journal Of Social Sciences, S, 824-854

Yüksel, Çiğsem Yağmur - Yeğin, Mustafa, "Psychosocial Experiences Of Juvenile Detainees İn Türkiye An Analysis Of Environmental Factors From An Ecological Systems Perspective", International Journal Of Offender Therapy And Comparative Criminology 70/5 01, Nisan 2026, 561-582

Yüksel, Tuğba, "Bir Üniversite Hastanesi Çocuk Psikiyatrisi Polikliniğinde Değerlendirilen Suça Sürüklenen Çocuklar", Dicle Medical Journal 46/3 2019, 559-565

Zafar, N, Naeem, M, & Zehra, A, 2020, Professional Team Response To Violence Against Children From Experts To Teamwork, Child Abuse & Neglect, 119pt 1, 104777, https//Doi.Org/10.1016/J.Chiabu.2020.104777

Zhang, L, 2011, Family, School And Friends Correlates Of Canadian Youth Outcomes, Child Indicators Research, S, 431–451

Zhou, R, 2024, Understanding The İmpact Of Tiktok's Recommendation Algorithm On User Engagement, International Journal Of Computer Science And Information Technology, 32, 201–208, https//Doi.Org/10.62051/İjcsit.V3n2.24

Zorbaz, Osman - Bilge, Filiz, "Suça Sürüklenen Çocuklarin DeğerlendirilmesiNde Ekolojik Sistem Yaklaşiminin Kullanımı Olgu Sunumu", Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi 19/44 30 Eylül 2019, 793-813

TBMM Basımevi - 2026

Türkiye Büyük Millet Meclisi (Sıra Sayısı: 287)